Bibliothèque numérique
medic@

Rondelet, Guillaume. **Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. Quæ in ntota piscium historia contineantur, indicat elenchus pagina nona et decima. Postremo accesserunt indices necessarii. Gulielmi Rondeletti, Doctoris medici et medicinae in schola monspeliensi professoris regii.**

Lugduni, apud Matthiam Bonhomme. M.D.LIIII [-M.D.LV]. Cum priuilegio Regis ad duodecim annos, 1554-1555.
Cote : BIU Santé Pharmacie RES 5212

PARIS biu Santé

Licence ouverte. - Exemplaire numérisé: BIU Santé (Paris)
Adresse permanente : http://www.biusante.parisdescartes.fr/histmed/medica/cote?pharma_res005212

RONDELETIUS
DE PISCIBUS
5212

Incomplet. Pars I seule -

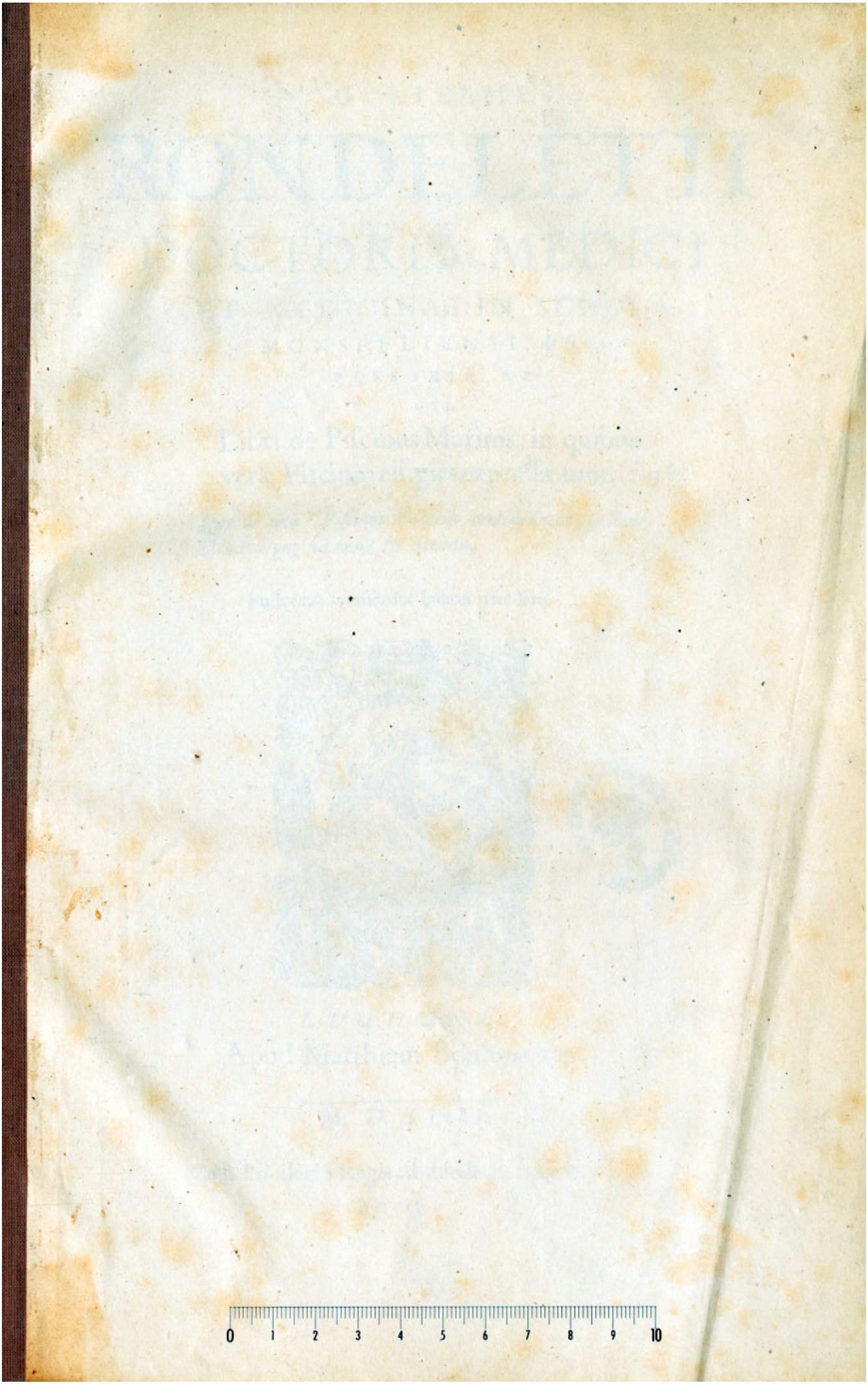

Res 5212

GVLIELMI

RONDELETII

DOCTORIS MEDICI

ET MEDICINAE IN SCHOLA MONSPELIENSI PROFESSORIS REGII.

Libri de Piſcibus Marinis, in quibus veræ Piſcium effigies expreſſæ ſunt. (Pars I).

Quæ in tota Piſcium hiſtoria contineantur, indicat Elenchus pagina nona & decima.

Poſtremò acceſſerunt Indices neceſſarij.

LVGDVNI,
Apud Matthiam Bonhomme.

M. D. LIIII.

ÉCOLE SUPÉRIEURE DE PHARMACIE PARIS BIBLIOTHÈQUE

Cum Priuilegio Regis ad duodecim annos.

1884-1885 2 vol.

Priuilege du Roy.

HENRY Par la grace de Dieu Roy de France à noz amez & feaux Conſeilliers les gens tenans noz cours de parlement à Paris, Tholoſe, Rouan, Bourdeaux, Aix, Grenoble, Diion, Senechaux, Baillifz & Preuoſtz deſdits lieux, Lyon, Poictou, Berry, Champaigne, Iuge d'Aniou & du Maine, & à tous noz autres iuſticiers & officiers ou leurs lieutenans, ſalut & dilection. Noſtre cher & bien amé maiſtre GVILLAVME RONDELET docteur regent en la faculté de Medecine en noſtre ville de Montpelier, nous ha fait remõſtrer que auec grãds fraiz & labeurs auroit recueilly vn grand nombre de poiſſons tant de Mer que de Lacz & Fleuues: deſquelz poiſſons il auroit fait anatomie, & leuer le pourtrait au plus prés du naturel, pour iceux inſerer dans les liures, qu'il en auroit composés, & de long temps y auroit prins grand peine & diligence pour en faire vne hiſtoire au plus vray qu'il luy auroit eſté poſſible mettre en lumiere auec leſditz portraitz: Enſemble vn autre œuure intitulé DE FORMIS REMEDIORVM, & COMMENTAIRES ſus Dioſcorides, auec vne OFFICINE pour les Apoticaires: leſquelz liures pour n'eſtre moins vtiles que agreables aux Lecteurs, il deſireroit faire imprimer: mais il doubte que aucuns Imprimeurs ou autres, que ceux à qui il auroit donné charge, ſe vouſiſſent ingerer d'iceux liures imprimer, ou en faire faire extrait, ou epitome, ou les traduire en Françoys, ou autre langaige, choſe qui ne ſe peut bien faire au gré ou intẽtion de l'Auteur, & qui luy pourroit deſguiſer ſon ouurage, & le fruſtrer de ſon intẽtion de le faire. Et auſſi en cela luy tollir les fraiz de ſes labeurs, qu'ilz ha fait, & conuiendra faire, s'il n'auoit ſurce noz letres de permiſſion ou priuilege: Nous humblement requerant icelles luy ottroyer pour le tẽps quil nous plairra:

POVRCE Eſt il, que nous inclinant liberalement à la ſupplication dudit RONDELET, & en ceſt endroit luy ſuruenir à ce qu'il ſe puiſſe aucunement releuer des fraiz, qu'ilz luy ha ia conuenu & conuiendra faire tant à luy que à ceux qui auront charge de luy, pour mettre en lumiere & impreſſion leſditz liures, A icelluy RONDELET & à l'imprimeur ou libraire ayant charge pour luy, auons de noſtre grace ſpeciale donné & donnons priuilege, congé, licence & permiſſion d'imprimer & faire imprimer en telle marge & de telz characteres que bon leur ſemblera, & mettre en vente & diſtribuer tous & chacuns leſditz liures auec inhibitions & deffences à tous de quelque qualité qu'ilz ſoyent, de ne traduire en Françoys, ny faire autre epitome deſdits liures. Et à tous libraires & autres ne les imprimer, ny faire imprimer en quelque ſorte que ce ſoit, ny en apporter vendre d'autres Imprimeurs autre part, ny en debiter, ny en diſtribuer d'au-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 8 sur 633

tres que ceux imprimés par celluy qui aura charge dudit ſuppliant, iuſques au temps & terme de douze ans, à conter du iour & datte, que la premiere impreſſion deſditz liures ſera paracheuée d'imprimer, & ce ſur peine de confiſcation deſditz liures, & d'amende arbitraire, & de tous deſpens, dõmaiges & intereſtz enuers les parties. Et outre vou lons & tel eſt noſtre plaiſir, que mettant ledit ſuppliant ou l'Imprimeur ayant charge de luy, en brief au commencemẽt ou à la fin deſditz liures le contenu en noz preſentes lettres au vray, Que icelles lettres ſoyent tenues pour ſuffiſamment ſignifiées & venues à la cognoiſſance de tous Libraires, Imprimeurs & autres : Et que ce ſoit de tel effect & vertu, que ſi elles auoyent eſté expreſſement & particulierement ſignifiées, ſauf s'ilz vouloyent pretendre que le brief extrait du priuilege mis auſditz liures ne fuſt ſelon la verité de ces preſentes. Et pource en demanderoyent exhibition leur eſtre faite. Auquel cas leur permettons faire telle demande que bon leur ſemblera, par deuant le Seneſchal de Lyon ou ſon lieutenant ſeullement, ſans ce que autres iuges en puiſſent prendre cour, iuriſdiction ou cognoiſſance, laquelle leur auons du tout interdit & deffendu, interdiſons & deffendons par ceſdites preſentes. Et vous mandons à chacun de vous endroit ſoy, & comme à luy appartiendra, que noz preſens priuilege, congé & permiſſion: & de tout le contenu en icelles vous faites, ſouffrez & laiſſez icelluy ſuppliant & tous ceux qui auront charge pour luy, iouyr & vſer plainement & paiſiblement, ſans leur faire ou donner empeſchement au contraire: Lequel ſi fait, mis ou donné leur eſtoit, reparez, & remettez, ou faites reparer & remettre incontinant & ſans delay au premier eſtat & deu. Et à ce faire ſouffrir & obeir contraignez ou faites contraindre par toutes voyes deues & raiſonnables: car tel eſt noſtre plaiſir, Nonobſtant oppoſitions ou appellations quelconques, & ſans preiudice d'icelles : pour leſquelles ne voulons eſtre differé, en quelconques lettres à ce contraires. Donné à Marchais le xxviij. iour de Iuin, lan de grace mil cinq cens cinquante quatre. Et de noſtre regne le huictiéme.

Par le Roy en ſon conſeil. De Lomenie.

LEVES, publiées & enregiſtrées au papier de la cour de la Seneſchaucée de Lyon, ouy ſur ce Monſieur le procureur du Roy en ladite Seneſchaucée à ce conſentant. Fait à Lyon le vnziéme iour d'Aouſt, lan mil cinq cens cinquante quatre.

I. Tignac. *I. Croppet.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 9 sur 633

AMPLISSIMO CARDINALI FRANCISCO A TVRNONE GVLIELMVS RONDELETIVS S.

GLORIA HOMINIBVS EST MAXIMUM ad præclaras res gerendas incitamentum Cardinalis illuſtriſsime, víxque inuenitur qui laboribus ſuſceptis periculíſque aditis non quaſi mercedem rerum geſtarum & veræ virtutis fructum deſideret gloriam, huius gradibus in cælum aſcenderunt tot illuſtres Græci & Romani viri, quos priora ſæcula tulerunt, ex quibus ij gloria maximè excellere iudicantur, qui ſiue pacis ſiue belli artibus præſtantes maximis beneficiis Rempublicam ſuam cumularunt. Quos imitati maiores tui in Gallica noſtra Republica gerenda tam fortiter ac præclarè ſeſe geſſerunt, vt ſummæ eorum virtutis ac magnorum in patriam meritorum fama illuſtris apud omnes ſit peruagata, atque ideo in ſempiterna gloria ſint futuri. In eodem curriculo tanta cum laude ſemper verſatus es, vt maximis negotiis obeundis, & gubernaculis Reipublicæ tractandis maiorum tuorum gloriam plurimùm illuſtraueris. Verùm hæc gloria, quoniam etiam ſi non concupiſcas, ſponte tanquam vmbra virtutem ſequitur, per ſeipſa deſiderabilis, atq; expetenda mihi eſſe nõ videtur, ſed potiùs virtus ipſa, quam Deus Opt. Max. hominéſque omnes tum maximè approbant, quum in aliorum cõmoda confertur. Nihil honeſtius, nihil homine Chriſtiano dignius quàm de vniuerſo hominum genere bene mereri, atq; omnium cõmodis vtilitatíq; ſeruire. Quod vt pro mea parte facerem, omni ſtudio ſum conatus. A te enim impetrata quiete ob ætatem iam ingraueſcentem morbíſq; obnoxiã, cœpi rurſus in hac noſtra præclara Monſpelienſi Academia tractare & contemplari res cognitione digniſsimas, diuinam & nondum omnibus planè perſpectam corporis humani fabricã, ſtirpes plantáſq; multiplices & varias quibus regio noſtra abundat, metalla, piſces, aliáque plura quæ medico vel neceſſaria ſunt, vel perutilia: neq; enim breuibus cancellis

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 10 sur 633

circunſcripta eſt medendi ſcientia,ſed multarum & magnarum rerum cognitione inſtructus atque ornatus eſſe debet is,qui Medici nomine dignus haberi velit.Ex iis omnibus cùm tractationem quandam De piſcibus, quam iam olim quum in comitatu tuo eſſem inchoatam habueram,tibi doctiſque multis non diſplicere intellexiſſem,retexui atque in ordinem redegi, multiſque & iuſtiſsimis cauſis inductus, vt in nomine tuo opus id appareret,effeci. Nam qui piſcium,plantarum,atque aliarum huiuſmodi rerum ſingularum hiſtoriam conſcribit,ſi ſit in tenui re,ſi perpetuò domi & in Bibliotheca ſedeat,ſi ſit illi cum libris ſolis, mutis magiſtris conſuetudo, pauca pro multis,ſæpe incerta pro certis, falſa pro veris proponens intemperanter abutetur & otio & literis. Magni igitur ſumptus in pictores,in ſcalptores,atque alios artifices faciendi ſunt, diuerſa loca diligenter perluſtranda,docti viri, & in ea re de qua ſcribitur exercitati, atque in literas literatoſque omnes bene affecti ſæpe conueniendi, ſæpe cum eis agendum & diſſerendum, vt eorum iudicio experientiáque in rebus certiùs diiudicandis vtamur. Quæ omnia per te ſum conſecutus: Quum enim Galliam, Germaniam ſuperiorem, Italiam obires, atque vnà tecum eſſem, liberalitate & benignitate tua adiutus(neque enim mihi aut priuato cuipiam homini,ſed Principi aut munifico alicui Mœcenati ſumptus in eam rem faciendi fuerant) omnia ſubciſiua tempora contuli in ea conquirenda, quæ ad inſtitutum opus De piſcibus pertinebant, vſus ſum etiam iudicio & conſilio eruditorum hominum,quos ſumma tua humanitate atque egregia erga literas voluntate ad te allicis, foues ac ornas. Quare fœtum hunc tuum domi tuæ natum iure tibi vendicare potes,quem vt vrſi facere ſolent, qui fœtus informes lambendo figurant,domi expoliui atque auxi,quantùm mihi à publico docendi munere atque à domeſticis negotiis vacauit. Eum itaque cùm iam exire poſſe videatur,ad te mitto, vt meam ſingularem erga te voluntatem ac referendi beneficij cupidiſsimam teſtatam apud animum tuum relinquam. Nam vt liberales viri & facultatibus abundantes vinci ſe beneficiis turpiſsimum eſſe dunt:ita qui ab iis beneficium acceperunt,ſi gratiam referre nō poſſunt quanta debetur,niſi tamen habeant quantam maximam animi capere poſſunt,iis turpiſsima ingrati animi nota eſt inurēda, à cuius criminis etiā ſuſpitione me alieniſsimum eſſe,nō poſſum tibi certiùs teſtificari atq; demonſtrare, quàm mittendo hoc munere,quod ſum mis laboribus,maximis vigiliis, maximo impendio mihi conſtitit,vt eo nomine tibi gratius eſſe debeat,quòd rariſsimū ſit,& cariſsimum. Quod ſi tibi placere intellexero,animum meum valde confirmaueris,

ris, maximámque in ſpem veniam fore, vt auſpicio tuo multò tutiùs in publicum prodire poſſit, ac improborum quidem & maleuolorum maledicta effugere, in bonorum autem & literatorum hominum multitudine multò ornatius atque ſplendidius comparere. Bene vale Cardinalis Illuſtriſſime, Calendis Auguſti.

1 5 5 4.

PETRVS COSTVS AD GVLIELMVM RONDELETIVM MEDICVM PRAESTANTISSIMVM.

Vidimus ingentes, immania corpora cetos
Humida natalis linquere tecta ſoli:
Offenſóſque tuis victor Neptune quadrigis
Ad nos ſe ex mediis eripuiſſe vadis.
Vidimus & propriis orbatum piſcibus æquor:
Nec patrios retinet cærula turba ſinus
Vſa eſt porticibus, primo te vindice, noſtris:
Sícq; mare & terras alueus vnus habet.
Scilicet hæc vna eſt laudũ, vir ſumme, tuarum,
Vt quod erat pelagi, feceris eſſe ſoli.
Quicquid & Euphrates fluuis ſpectatus arenis,
Quicquid & effuſis parturit Iſter aquis,
Vltima quod Thyle, & celeres vidêre Britanni,
Quicquid & immenſis Africa vorticibus,
Quicquid Arabs tota dubius ſpectauit Erytra,
Et mirata ſuo eſt Caſpia porta ſinu,
Quicquid & Oceanus præuaſtis fluctibus ambit,
Hoc totum vna tui continet ora libri.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 12 sur 633

CAROLI CLVSII
ELECIA.

Quiſquis ſquamigeros piſces, genus omne natantum
Noſſe cupis, præſens perlege Lector opus.
Quod tibi florenti contexuit integer æuo
Rondeletus Medici gloria rara chori.
Inuenies hîc qui ſaxis ſtabulentur opacis,
Incuruiſque colant proxima litoribus.
Hîc lupus immitis, ſoleæ, triglæ, melanuri,
Trachurónque greges, ſepia, mugil, clops,
Anthias hîc, ſcarus & percæ, turdique virentes,
Hippuri celeres, Iulides & lamiæ:
Et muræna ferox, auríque imitata colorem
Chryſophrys, ſargus, ſcorpius, atque faber:
Et congri, rapidique canes, & glaucus vtroque
Solſtitio nunquam conſpiciendus, adeſt:
Et qui præduro clauduntur tegmine piſces,
Cancer & obliquis greſſibus æquor agens:
Miſſilibus ſpinis horrens ſpectatur echinus,
Et varijs gaudens polypus inſidijs:
Fallax limoſas piſcatrix rana paludes
Incolit, & rigido conficit ore cibos,
Difficiliſque trygon, quo cernitur æquore toto
Nil mage peſtiferum, ſed medicamen habet:
Callida torpedo mira ſe fraude tuetur,
Dum piſcatorum membra rigere facit:
Nautilus æquoreis cautus ſpatiatur in vndis,
Et gaudet celeres aſſimilare rates:
Sulcantem puppim fluctus echeneïs, & altis
Flatibus impulſam, ſola tenere poteſt:
Inuenies blandos curui delphinis amores,
Vt duri xiphiæ in triſtia fata ruant:
Vt Phocæ catulos miro ſectentur amore,
Vt ſtolidus ſcomber retia ſponte ſubit:
Quas pelagi ſedes teneant immania cete,
Vt paſſim rapiant ſquamigerum omne genus.
Denique quicquid habent & pontus, & aſpera ſaxa,
Codice in anguſto picta videre licet.
Ergò cum vario celebrentur carmine vates,
Et quiſquis medica nomen ab arte tulit,
Et qui ſolertis naturæ arcana recludunt.
Cur laudem præſens non mereatur opus?
Ex hoc nanque potes rerum cognoſcere cauſas,
Orta vel immenſo monſtra ſtupenda mari.
Quinetiam morbis medicam ſuperantibus artem,
Vnus ſæpe tulit piſcis, & alter, opem.

ELENCHVS LIBRORVM OMNIVM DE PISCIBVS.

Primùm quæ ad vniuerſam piſcium omnium cognitionem pertinent, quatuor libris tradũtur, ſcilicet:

Quæ piſcium differentiæ ſumantur à vita viuendique ratione: à locis, in quibus degunt: ab alimentis, quibus veſcuntur.

A partium ſiue communium ſiue propriarum multiplici varietate, à ſubſtantia, figura, magnitudine, ſitu, numero, exuperantia, defectu, ſapore, odore, colore, ἰδιοσυγκρισία.

A ſingulis corporis piſcium partibus, capite, oculis, auribus, ore, roſtro, maxillis, dentibus, fiſtula, branchiis, &c. & ab earundem vſu.

A piſcium generatione, motione, reſpiratione, ſenſibus, moribus.

Sequuntur ſingulorum piſcium deſcriptiones, quorum ſingula genera ſingulis libris explicantur, iis igitur comprehenduntur.

Lati & compreſsi & ſquamoſi piſces, vt aurata, ſparus & ſimiles.

Saxatiles atque his proximi, maxima ex parte lati & compreſsi.

Piſciculi, vt aphyarum genera, & quæ figura proxima ſunt, etiam ſi magnitudine differant.

Lacertorum genera, ſphyrænæ, acus, thunni, & cyanei piſces.

Piſces ferè rotundi & non compreſsi, ſquamoſi, vt mugiles, lupi, aſelli.

His rotundiores, rubeſcentes craſsóque capite, vt cuculus, miluus, mulli.
Plani non cartilaginei, rhombi, paſſeres, ſoleæ.
Plani cartilaginei, paſtinacæ, raiæ, & ſimiles.
Longi, conger, ſerpens, muræna.
Peregrini, orbes, orthragoriſcus atque alij plures.
Cetacei, beluæ marinæ, monſtra.
Hæc ſunt genera piſcium ſanguine præditorum, quibus ſubiunguntur piſces ſanguinis expertes.
Molles polypi, loligines, ſepia.
Cruſta tenui contecti, locuſtæ, cancri.
Hæc ſunt quæ in hoc opere continentur, quibus propediem ſuccedent reliqua genera, quæ ſanguine vacant. ſcilicet,
Quæ teſtacea vocantur, conchæ, ſiue vnica, ſiue duplici teſta conſtantes.
Turbinata & cochleæ.
Inſecta & zoophyta.
Vt mari proxima ſunt marina ſtagna, ita de piſcibus marinorum ſtagnorum proximè dicetur.
Tum de piſcibus aquarum dulcium vt lacuum magnorum.
De piſcibus fluuiorum.
De paluſtribus & terrenis.
De amphibiis.
Quibus omnibus vniuerſa piſcium hiſtoria comprehenditur.

PRÆ-

PRÆFATIO OPERIS
AD LECTOREM.

QVEMADMODVM vniuerſitatem rerum qua omnia continentur, hominis cauſa conditam, ita hominem Dei cauſa creatum fuiſſe nemo eſt ſanæ mentis qui non fateatur. Quamobrem homo in hoc ſplendido domicilio, vel potiùs in pulcherrimo theatro collocatus cælum, lumina, ſtellas, aërem, aquam, terram, plantas, animantia omnia denique mundi corpora, tanta arte condita, tam excellenti ornata ſpecie, tam mirabili harmonia connexa, tanta vi prædita, tam pulchro ordine diſtributa contemplari debet. Primùm vt illuſtribus teſtimoniis quocunque oculos circunferat de Deo opifice atque architecto totius huius operis, ſummè bono, ſapiente, verace, iuſto, benefico animum confirmet, quò ad eum amandum, venerandum, colendum magis ac magis incitetur: deinde vt his quæ in ſui gratiam condita eſſe agnoſcit ad commoditates ſuas vtatur, ad Dei gloriam omnia referens. His autem quæ non nouit nemo rectè vti poteſt. Quare omne ſtudium, omnem operam, induſtriam, curam in id conferre debent præclari viri, vt eorum omnium quæ in terra, aëre, aqua gignuntur, cauſas, actiones, vires, facultates, formas internoſcant. Hac equidem exercitatione nihil præſtantius eſſe duco, nec vllam rem aliam eſſe exiſtimo (dempto vnico Dei verbo quod ſacris literis continetur) quæ illuſtriùs Deum nobis ob oculos ponat, quæq; in hac vitæ noſtræ caligine, & tanta opinionum varietate nobis propiùs inſpiciendum præbeat, quoad ipſum architectum æternum Patrem, Filium & Spiritum ſanctum coram intueamur. Verùm hæc pulcherrimarum rerum cognitio magnas ac varias multiplicéſque difficultates poſteris ad eam aſpirantibus reliquit: cùm enim diuerſis in locis & à diuerſis hominibus tradita & demonſtrata fuerit, in diſcendis diuerſis linguis maior & melior ætatis noſtræ pars conterenda eſt, ſed ne hoc quidem ſatis fuit: nam quæ eſt mentis humanæ imbecillitas, à vero ſæpe aberrant homines, interdum quæ rectè literis mandata ſunt, vel temporum iniuria intercidunt, vel hominum ignorantia deprauantur. Ratione igitur & conformato, atque inſtructo ad diiudicandas res ingenio opus fuit. Quare diſſerendi artem veluti organum ſeu certam viam, vel ad rectè, ordine, perſpicuè docendum, vel ad ea quæ tradita ſunt expendenda & ad calculos

reuocanda, ſcriptam nobis reliquerunt. Cui vicinam artem adiunxerunt, quæ de omni re propoſita, ornatè, copioſè, ſplendidè adhibitis luminibus orationis docet dicere. His artibus inſtructus faciliùs atque certiùs in rerum cognoſcendarum ſtudiis verſari poteſt, & ea quæ nouit rectiùs & dilucidiùs explicare. Cùm verò res diſcendæ, ſingulæ atque ideo infinitæ ſint, quibus cognoſcendis plurimorum hominum ætates, nedum vnius, non ſufficerent, ingenioſi viri vniuerſam methodum excogitarunt, id eſt, certam viam atque rationem, & ordinem, quibus veluti manu deducimur ad res ſingulas inſpiciendas. Hæc methodus philoſophia naturali & mathematicis continetur. His enim corporum principia prima, elementa, cauſæ traduntur, quæ his accidunt, immutationes, earum cauſæ tum à ſuperioribus, tum ab inferioribus corporibus profectæ, atque alia huiuſmodi quæ Ariſtoteles libris περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, περὶ οὐρανοῦ, περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, περὶ μετεωρολογικῶν, περὶ ψυχῆς, περὶ αἰσθήσεως & αἰσθητῶν, atque aliquot aliis libris propriè atque ingenuosè explicauit. Hæc eſt vniuerſa rerum contemplatio, quæ vt primum ita non ſolùm tenenda eſt, ſed ad ſingula deueniendum, vtpote quorum gratia vniuerſa diſcuntur: nam vt prudenter ſcripſit Galenus vniuerſalium ſcientia neceſſaria eſt, deinde particularium exercitatio. Quamobrem Ariſtoteles ad particularium exercitationem de generatione animalium, de eorum partibus, de Hiſtoria libros edidit magno illo Alexandro ad ea quæ conquirenda erant ſumptus ſuppeditante. Idem de Plantis ſcripſerat, quæ cùm inchoata reliquiſſet, Theophraſtus diſcipulus perſecutus eſt, aliáque plura vt piſces, metalla, lapides, quæ magno ſtudioſorum incommodo maiore ex parte interciderunt. Huic prouinciæ ſe adiunxit Dioſcorides, qui ea quæ ὑλοψίᾳ nouerat, vel ab aliis acceperat ſumma diligentia literis mandauit. Plinius verò inter omnes ſumma laude dignus, qui ex melioribus autoribus optima quæque decerpens, integram naturalem hiſtoriam contexuit, cum quo, quem conferre poſſemus autorem nullum haberemus, ſi longiore vita à Deo data quædam recognoſcere, & iis iudicium adhibere potuiſſet. Cùm igitur fieri non poßit, vt vnus omnia præſtet, eum de literis poßimè mereri exiſtimo, qui non diligenter in eandem curam & ſtudium incubuerit, quique pro viribus ſtudioſos hac in parte iuuare non conten derit. Quam ignauiæ culpam cùm effugere vellem, cúmque in literas & literarum amantes optimè ſemper fuerim animatus, pro virili parte ſum conatus piſcium hiſtoriam nec ex veterum libris ſatis hodie intellectam, nec à recentioribus rectè explicatam literis illuſtrare. Neque verò me à ſcribendo deterruerunt illi qui de eadem re libellos nuper ediderunt, in quibus ſunt qui conſpectis chartis meis, argumenti nouitate & ειconum pulchritudine impulſi, háncque gloriam mihi præripere volentes, magnam partem ſcriptorum ſuorum ex meis conſuerunt, ſed ad eam rem tractandam tam imparati, vt in piſcium partibus ad eorum notitiam neceſſariis, exprimendis turpißimè hallucinati ſint, in piſcibus nominandis, in citandis veterum locis, & temere ad ſenſa ſua accommodandis grauißimè errarint, adeò vt ex horum librorum lectione nihilo peritior euadat lector. Ego contrà magno labore, magna

rei fa

rei familiaris iactura, in nostro litore, in Gallia, in Italia, aliisque in locis pisces diu conquisiui, nonnullos per amicos recuperaui, dissecui, internas & externas partes diu multúmque sum contemplatus. Aristotelis, Theophrasti, Galeni, Athenæi, Oppiani, Aeliani, Plinij testimonia adhibui, ex quorum fide & doctrina pisces ita expressimus, vt non solùm eos, qui his libris depinguntur, sis cogniturus, sed etiam ad aliorum omnium qui sese offerent notitiam, via tibi sit munita. Horum autorum locos alios ad necessariam confirmationem & declarationem eorum quæ proponuntur, proferimus, alios explicamus, alios emendamus, & meliores reddimus. Cuius rei Lectorem admoneri oportuit, ne temere coniectos & consarcinatos esse autorum locos, ad implendas paginas existimet. Hæc omnia si quis consideret, non vnius hominis opera perfici potuisse intelliget. Hæc itaque ἀλιεύτικα mea in lucem emitto multorum eruditorum & bonorum virorum doctrina & iudicio vsus, autoritate atque adhortatione compulsus. Primùm omnium Gulielmum Pelicerium Monspelienſem Episcopum in honestissimarum & pulcherrimarum rerum cognitione præcellentem, non solùm piscium, sed etiam stirpium plantarúmque ac multarum aliarum rerum historiæ cognoscendæ suasorem, autorem atque præceptorem habui. Gulielmi Caulij Allobrogum Præfecti, antiquitatis peritissimi, & erga literatos omnes liberalissimi opera librum de conchis & turbinatis auctiorem reddidi. Eò accesserunt hortatores assidui & adiutores Monspelienses Doctores Medici, necnon Parisienses Medici clarissimi, Iacobus Syluius & Iacobus Goupylus. Quibus omnibus atque aliis multis, quorum in hisce libris memini, tantam habeo gratiam, quantam debeo, gratóque erga omnes animo me perpetuò futurum profiteor. Tu verò, studiose Lector, hoc nostrum opus candido animo excipe, interim dum quæ ad Piscium historiam omnino perficiendam supersunt, excuduntur, atque cognitu perutilia tibi præparantur.

IOANNIS PELISSONIS CONDRIACENSIS IN LIBROS G. RONDELETII DOCTORIS MEDICI.

Optimus ille mihi medicus ſit iure colendus,
Cui vis Aſtrorum cognita præbet iter.
Et quod agit, nouit, nec eum variantia fallunt
Tempora, nec quod ei mens agit augurium.
Sed venturorum præſagus, caſibus huius
Mortalis vitæ quo medeatur habet.
Nec ſinit eſſe locum morbis, dum creditur illi,
Dátque voluptati fræna ſalutis amor.
Nam mores habitúſque hominum pernouit, & horum
Ex iis affectus æſtimat & vitia.
Morborum ſpecies, & curſus, atque recurſus,
Vires, cauſas, & ſemina prima tenet.
Quid priùs erumpat, quid mox ſoboleſcat, acerbis
Quanta ſit appendix inde futura malis.
Quomodo ſuccurrat tutò, ac bene conſulat ægro,
Cúmque Deo miſerum liberet interitu.
Quòd ſi fortè grauis qui nos ſæpe inficit aër,
Impediat curam, vímque malo adiiciat,
Et remedi gnarus Bedicus doctiſſimus ille
Aëra diuinæ temperat artis ope.
Et tempeſtates ac ſingula tempora ſeruat,
Syderéáſque vices nocte diéque videt.
Nec tibi terra parit, de quo medicamina fiant,
Quod quoque non idem calleat omne tibi.
Sic igitur tandem prouiſis omnibus ille
Te ſaluum, felix reddit & incolumem.
Quòd ſi Neptuni luſtrauerit Ennoſigæi
Mirificis opibus regna ſuperba Dei,
Notorúmque ſibi cumulis adiecerit inde
Omnia quæ mentis condiderit ſtudium.
Næ mihi quum totum diſciplinæ ambiat orbem,
Poſſit Alexicaci nomen habere patris.
Quam laudem famámque tuam quum viceris, & iam
Rondelete tibi ceſſerit inuidia,
Iſtis qui ſcriptis decus immortale mereris,
Et de Principibus principis eſſe loci,
Quid niſi doctor es ex omni iam parte rotundus
Perfectum numeris quod reor eſſe ſuis?

FINIS.

IN GRATIAM AVTORIS

Mauritius Scæua.

Iam cælum & tellus longè patuere, ſed vltra
Quàm fuerint priſcis edita de tabulis.
Reſtabat tantùm Neptunia viſere regna,
Humida regna ſuis qua patet æquor aquis:
Quæ Phœbus, qui cuncta videt, non nouerat vnquàm,
Aſſiduo quamuis decubet Oceano.
Nunc, quod nulli hominum licuit penetraſſe, licebit
Ire ſub vndoſas, atque aperire vias:
Noſcere ſquamoſas hominum, turmáſque gigantum,
Atque Ops perſimiles quas alit ipſa feras.
Pelea quot varijs luſit Thetis vda figuris
Tot Monſtra hîc pinnis ſunt variata ſuis.
Nec ſolùm formas, ſed ab his noua pharmaca diſces
Haud ſecus atque herbis cernis Apollineis.
Rondelete, ſuo quantùm terra addita Ponto,
Tantùm Mnemoſyne debeat illa tuæ.

IN EFFIGIEM G. RONDELETII

Iacobus Dalecampius.

Squamoſos piſces, vitreas qui corpore ſulcant
Vndas, atque greges Protee diue tuos,
Qui nitida primus Latio deſcribere penna
Eſt auſus noſtro tempore, talis erat,
Doctis ingenium libris per ſæcula viuet,
Vendicat hæc facies corpus ab interitu,
Sic vtraque ſui reſtabit parte, nec vnquam
Occidet, æternus poſteritatis honos,

IN EANDEM, IOANNES CAVLIVS.

Docta manus potuit viuos effingere vultus,
Veriùs expreſsit doctum opus, ingenium.

IN EANDEM, IOANNES

Nicolaus Victorius

Quorſum opus hos buxo pallenti incidere vultus?
Aut ſacra victuris ora referre typis?
Eſſe ſolent miſeris fluxæ hæc ſolatia vitæ:
Maius mortali hic vertice culmen habet.
Tolle tuas Lyſippe artes: ſibi conſcia virtus
Nullius externæ nititur artis ope.
Qui vaga luſtrauit Glauci penetralia Regis,
Et mira æquoreas arte retexit opes,
Ille poteſt laqueum ferali mittere Parcæ,
Et Stygiam intrepida fronte videre ratem.
Dum torta Triton perflabit cærula concha,
Aequoreíſque canet claſsica rauca Deis:
Dum vitreo paſcet Proteus ſub gurgite phocas,
Neptunique petent paſcua nota greges:
Florebit viuax autoris gloria: quum iam
Victa ſitu buxus, æráque puluis erunt.

PETRVS COSTVS

IN EFFIGIEM GVLIEL.
Rondeletij Medici Prę-
ſtantiſsimi.

O ſi tam verè tenui te ponere cælo
Ante oculos hominum qui potuiſſet, erat:
Quàm bene venturo liber hic deliniat æuo
Ingenij vultum, ſpémque de cúſque tui:
Iam non ſe docto Magnus iactaret Apelle,
Nec Phidiam efferret clara Minerua ſuum.
Illa habeat cæſos alieno munere vultus,
At tu animi Phidias diceris eſſe tui.

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS LIBER I.

Piſcium differentiæ cur initio cognoſcendæ.

CAPVT I.

COGNITIONEM Contemplationémque piſcium via & ordine tractaturus, non videor mihi aliunde commodiùs initium facere poſſe, quàm à differentijs quibus à ſe diſtinguũtur. Vt enim eorum quæ in terris gignuntur ſiue animalium, ſiue ſtirpium ſine notis proprijs certísq;, quibus diſſident, notitia nulla haberi poteſt: ſic nec eorũ quæ in aquis naſcuntur, niſi differentijs ſuis, quas multas habent, à ſeſe diſcernantur. Quare à quibus rebus eæ petãtur primùm oſtendemus: deinde ſingulas ordine, breuitérque pertractabimus. Sed antequàm hoc aggrediamur, exponendum eſt, cur tam ſolicitè piſcium differentias inueſtigandas eſſe exiſtimemus. Propoſita enim rei vtilitas, eáque permagna & ſtudioſos ad noſtra attentiùs, libentiúsq; legenda incitabit, & maleuolorum reprimet maledicta, qui noſtram hac in re diligentiam, effuſósq; ſumptus vellicant & reprehendunt: ſe bene doctos, ac ſe de rebus vix ſolo nomine cognitis præclarè differere exiſtimantes, quum in ſcholis de ſuggeſto, nullo repugnante, apud imperitos cum admiratione & applauſu multa effutiunt: inepti ſanè & ridiculi, qui ea quæ non nouerunt, confidenter doceant, & impudenter oſtentent. Duæ igitur imprimis ſunt cauſæ, cur piſcium differentias indagare neceſſe ſit: vna, vt illorum naturam ſicut variam, ita abſtruſam & mirabilem perſpectam habeamus:

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 22 sur 633

altera,vt ſingulorum formam figurámque internoſcamus.Quæ duæ cauſæ tam neceſſariæ ſunt, támque inter ſe connexæ, vt alterutrius ope deſtitutus perfectam de piſcibus cognitionem parare non poſſis. Naturæ enim ac temperamenti cognitio quid prodeſt formam & figuram non agnoſcenti? Aut cur piſcium nomina quædam celebramus,cùm eos non poſſimus,quum offeruntur,ſeligere?Commemorat alius antiquorum Poëtarum verſus de piſcibus, alius garum mullúmque, acipenſerem alius laudat, innumeros item alios, alius ſemper in ore habet,quos,ſi proponantur, non poſſit internoſcere. Scarum, ſquillam,melanurum videre cupiunt multi,quęrunt etiam ſtudioſiſſimè, quos tamen non rarò manibus tractant, ac ijs inſcientes veſcuntur. Vranoſcopi fel, præſens ad oculorum ſuffuſiones remedium eſſe aiunt Medici, paſtinacæ iecur ad pruritum conferre prędicãt, coracinorum ſalſamenta ad carbunculos diſcutiendos,remoram ad iudicia & amatoria veneficia valere affirmãt.At his omnibus,multíſque alijs præſtãtiſſimis remedijs,deſtituti ſunt ij, à quibus piſciũ notitia neglecta fuit.Iam cõuenientem victus rationem ſanis aut ægris, quomodo præſcribet is,qui ſolas piſciũ formas habet in promptu,temperamentũ illorum ignorat?Corporis autem naturam temperamentúmq; nũquam is tenebit, cui quibus alimẽtis veſcantur piſces,quibus in aquis vitã traducant,num in littore,num inter ſaxa, num in oſtijs fluminum degant,non exploratum fuerit:vt melioribus vtatur, à deterioribus,iiſq; qui naturæ ſuæ accommodata loca pabuláq; nacti nõ ſunt,abſtineat.Cognoſcenda igitur forma naturáq;piſcium,&ex illorum differentijs petendæ: quæ omnibus, & Medico præſertim expeditæ eſſe debent. Quæ enim Medicinæ pars ſanitatem tuetur, hinc æſtate, ſiccioribus naturis, pueris, denique omnibus quibus humidior victus ratio conuenit, alimenta depromit accommodata. Quæ verò morbos depellit, innumerabilia ac efficaciſſima remedia inde accerſit. Quot emaciatos & penè marcore confectos, ſquillarum vel cancrorum vſu priſtinæ ſanitati reſtituerim: Quot oculorum ſuffuſiones ac cicatrices vranoſcopi, ac ranæ piſcatricis felle curauerim, nihil attinet hîc recenſere. Quid? iuuenem quendam olim cùm ſcirrho hepatis penè confirmato iamiam in hydropem omnium iudicio prolapſurus videretur, nos præter omnium opinionem medicamento ex oleo hepatis centrinæ,maſtiche, ſpica Celtica,ac modico ſtyrace confecto curauimus.Inueteratam neruorum contractionem, & remedijs maximis rebellem, eodem hepatis centrinæ oleo non ſine magna admiratione planè ſanauimus. Alia item innumera ac præclara ſunt, à nobis è piſcibus parata remedia, quæ ſuo loco commodiùs exponentur.

Quæ

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 23 sur 633

Quæ ſint piſcium differentiæ.

CAPVT II.

CVM perutilis neceſſariáque ſit piſciũ cognitio,& illa ex eorũ differentijs pendeat,quæ qualéſq; ſint nunc recẽſere oportet, ſi priùs admonuerimus differẽtiæ nomẽ hîc latiùs patere,vt omne id quod aliud ab alio quoquo modo differre facit,ſignificet,ſiue id accidens ſit,quod poſſit,vel non poſsit ſeparari, ſiue proprium. Cùm enim veræ differẽtiæ maximéque propriæ pauciſsimæ ſint & inuentu difficilimæ, in tanta penuria,antiquorum Philoſophorum exemplo ad alias nobis confugiendũ fuit, quibus ita perſpicuè & dilucidè res indicantur,vt earum diſtinctio pernoſci poſsit, etiam ſi differentijs maximè proprijs carea mus: nam vt ſcribit Ariſt. etiam accidentia ad cognoſcendum quid res ſit, valde cõferunt.Piſcium igitur,vt cæterorũ animaliũ differentiæ à vita viuendíque conſuetudine,à partibus,ab actionibus,à moribus omnino ſumuntur,& his tanquam illuſtribus notis,omnium quę in aqua viuunt,animalium diſcrimina diſtinguemus. Hanc viam nobis indicauit Ariſt. & eâ animalium naturam eſt perſequutus: eâdem in plantarũ hiſtoria deſcribenda progreſſus eſt Theophraſtus, eâdem & nos in ea quæ mare continet penetrabimus,ab iiſque initijs profecti totius noſtri negotij & originem, & progreſsionem perſequemur. Piſcis enim vniuerſi generis nomen eſt,quo infinitæ diuerſæque formæ concluduntur:quòd ſi eadem ſimilium diſciplina,cur non ſimilis in omnibus erit inueniendi tradendíque ratio? Similem ergo in omnibus curſum teneamus,& ab eo quod primum in partitione poſitum eſt,hoc eſt,à piſcium vita illorum differentias inquiramus.

Lib. 1. de Hiſt. Animl. cap. 1.

Libr. 1. de Hiſt. plantarum.

De differentijs quæ à piſcium vita ſumuntur.

CAPVT III.

PERSPICVA magis & lectori iucundior fiet ſequens oratio,ſi quid ſit ὁ βιός,id eſt,piſcium vita viuendíque ratio, breuiter declarauerimus. Quam ergo piſces aquæ partem ſiue regionem incolunt, locorum conſtitutionem in quibus viuunt,alimenta quibus veſcuntur & augeſcunt,denique omnia quæ ſingulorum naturæ vitæq; tuendæ neceſſaria ſunt, per piſcium vitam, viuendíque rationem hîc intelligimus. Hac autem piſces à ſe differre oportere experientia ipſa docet:pro diuerſa enim maris natura,pro fluuiorũ,lacuum, aliorúmque locorum varietate, etiam eædem piſcium formæ temperamento & ſucco plurimùm à ſeſe diſcrepant:tantam verò in ijſdem etiam formis diſparitatem,quò,niſi ad aquarum & alimentorum naturam re-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 24 sur 633

Libr. 5. de Hist. Anim. cap. 11. ferre debeamus, non video: cuius rei locupletissimus testis est Arist. Quemadmodum, inquit, stirpium & quadrupedum animantium magna est pro locorum varietate differentia, cùm ad omnem corporis commoditatem, tum maximè ad frequentiorem coitum, generationémque: sic in piscibus locorum ratio causa est maximæ eorum differentiæ, non solùm in magnitudine & optima nutritione, sed etiam in coitu & partu, vt ijdem alibi magis, alibi minus generent. Quamobrẽ solea, lupus, mullus, passer, rhombus, mugil, aliíq; multi in mari capti, succi saporísque gratia longè eis excellunt, quos stagna maris, aut fluuiorum ostia aluerunt. Marinum mullum à lutario sic differre gustu ipso experiri licet, vt non minor inter hos quàm inter pratensem & montanam perdicem dissimilitudo comperiatur: sic lupi qui in flumi nibus aut eorum ostijs degunt, ab ijs qui in alto natant tantoperè distant, vt etiam veteri ac perito piscatori diuersæ speciei esse videãtur. Hanc differentiam Gal. diligenter annotauit. Mugil, ait, ex squamoforum piscium est genere, nascitúrque non in mari modò, verùm etiam in stagnis & fluuijs: proinde particulares mugiles magnum inter se discrimen habent, adeò vt pelagici mugilis genus diuersum esse videatur, ab eo quod in fluminibus, stagnis, lacubus, aut riuulis vrbiũ cloacas expurgantibus prouenit. Eorum sanè caro qui in aquis limosis ac sordidis degunt, excrementitia est admodum & mucosa: optima autem eorũ qui in puro mari degunt, præcipuè cum ventorum procellis agitatur. His aliquanto post subiungit. Fiunt mulli optimi vt cæteri omnes pisces, tum ob maris puritatem, tum ob alimentorum præstantiam: alioqui enim non insuaues solùm, sed etiam ad concoquendum difficiles sunt, malíque succi: Simile est ijs quod cecinit Horatius his versibus.

Lib. 3. de facult. alimentorum.

Lib. 2. sermon. Satyra 2.

Vnde datum sentis, lupus, hic Tyberinus, an alto
Captus hiet, pontéfne inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? & cætera.

Lib. 8. cap. 16. Extat & apud Columellam non illepidè dictum huic loco accommodatissimum. Cùm ad Numidiũ hospitem Cassini Philippus diuertisset, & sibi è vicino flumine lupum formosum appositum gustasset, expuisséque, dixit, peream, ni piscem putaui esse. Vsqueadeo à tyberino vel marino differre cognouit, vt illum nomine piscis indignum iudicarit. Verùm his omissis, si rationem ipsam intueri voles, verissima ista omnino esse comperies. Quem enim corporibus nostris aër ambiens vsum, eundem aqua piscibus præbet. Qui enim corpora nostra aër continet, ea nunc calida reddens, nunc frigida, aliâs humore superuacaneo perfundens, aliâs præter modum exsiccans, alijsque multis modis afficiens, variè commutare solet: sic piscium naturam, atque substantiam aqua similiter immutat, vndique circunfusa eos suo

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 25 sur 633

ſuo humore imbuens,atque peruadens,ac intro alimenti & refrigerationis neceſsitate attracta, ſimilem inuehēs intemperaturæ ſuæ conſtitutionem. Calidior ſiquidem aqua,aut frigidior, aut ſiccior (ſalſa enim facultate ſicca dicitur)piſces ſuo temperamento ſimiles cur non efficiet?Porrò cum eiuſmodi ſoleant eſſe corporum habitus,cuiuſmodi ſunt humorum quibus nutriuntur conſtitutiones, taléſque in his ſucci generentur,qualia ſunt alimenta quibus illa veſcūtur, piſces qui pura temperatáque enutriuntur aqua, temperata ſimiliter & optima carne eſſe neceſſe eſt:contrà qui in inquinatis,impuris,maléque temperatis aquis adoleſcunt,illos etiã pabuli vitia retinere oportet. Vtriuſque modi,naturæque fluuius ladus ſpectaculum nobis præbet,in quo piſces non pauci natant,ſpecie formáque pares,carnis firmitate, ſucci prętantia longè diſpares,hic ab infimis montium Cemeneorum radicibus oriens,primùm leni tractu è fontibus labens,puro ſolo excipitur, nec torrentes incurrunt qui placide manantis aquæ alueum turbent:itaque incorruptus,idémque frigidiſſimus,& vbiq; fontibus ſuis ſimilis primùm fluit:illū deinde mox Monſpelienſis ager excipit,hinc torrentium aquis,agrorum quos alluit humore craſſo,ſordibus,& eluuie cloacarum infectus priorem puritatem amittens, limoſus & impurus, in ſtagnū fluit Latera dictū. Ergo qui in eius fontibus,ſuperioribúſque locis aluntur piſces,fluminis integritatem, & puritatem ſeruant,híſque ſalubriores,& delicatiores vix vlli habentur. Atqui inferioribus in locis deſederunt,vt pabulo inquinatiore ſunt alti, ſic carnis, ſaporíſque gratia nulla prædiți ſunt, imò adeò inſalubres, vt veſcentibus non rarò febres ex putredine generent. Non igitur mediocriter confert in piſcium conſtituendis differentijs, quibus illi in locis degant,quibus cibis alantur,cognoſcere,atque pro horum varietate, piſcium quoque naturam variari manifeſtò liquet.Salmonem aquitanicū Plinius marinis omnibus præfert, amia byzantia, rhodia vulpecula,anguilla bœotica,ponticus mus, megarēſis thynnus, chariſtiæ mænides,eretici pagri, maximè commendantur.At cur,ſi locus & pabulum nullum adferant emolumentum? Salpa quæ circa ebuſum capitur, inter veterum delicias numeratur:ſed obſcœnus piſcis alibi, & qui nuſquam percoqui poteſt, inquit Plinius, niſi ferula verberetur. Lutetiæ raia eſt in precio:itaque & ditiorum epulis comparatur. hanc Gallia Narbonenſis ſpernit, nec in ea ferè quiſquam eſt, qui huius vſum iucundum habeat,aut ſibi ſalubrem eſſe putet. Item cyprinos, lucios, tincas reliqua Gallia celebrat, & ijs libentiùs frequentiúſque quàm alijs veſcitur: At eoſdem ſpernunt Narbonenſes, damnant, vt vidimus, Romani, quorum omnium cauſam, paſcuorum probitati & locorum conſtitutioni debemus tribuere.

Lib.9.cap.12.

Ibidem.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 26 sur 633

Aquam piſcium locum eſſe proprium.

CAPVT IIII.

CVM ſingula quæ cæli complexu coërcentur, effector omniũ Deus crearet, quæ primùm à ſe facta ſunt, ea in operis reliqui materiam ſibi delegit, vt cuique rei nouæ efficiendæ conuenirēt: piſces itaque geniturus, à ſe creatas priùs aquas tanquam in ſocietatem conuocauit, ab illiſque operis materiam capiēs, aquatilium animantium progeniem excitauit. Hoc Philoſophorum literis mandatum eſt, & ſacrarum literarum teſtimonio, cui fidem abrogare non licet, confirmatur. Iuſſit Deus, inquit Moſes, vt aqua natatiles ederet animantes, & volucres quę ſupra terrā per aërem volarent, creauítq; Deus ingentia cete, & omne genus fluitantium animalium, & alatarum volucrum, quæcunque ex aqua originem trahentia mouentur: quam rem cùm videret eſſe bonam, benedixit ijs, his verbis, Fœtificate, multiplicamini, replete aquas in mari. Mira ſanè potentia bonitáſque omniũ rerum Creatoris: hac benedictione (vt ſacræ ſcripturæ vocabulo vtar) vt aquæ ſponte ſua piſces producerent, effecit, idq; quod humani ingenij vim excedit, nulla ſeminis intercedente natura. Huius aquatiliũ generationis primordijque rudimenta non rarò apparent, argumentum incomprehenſæ potentiæ & diuinæ artis. Poſſum certè quod vidi veriſſimè ſcribere. Locus eſt inter Montempelium, Pezenatium & Betiras collibus vndique ſeptus: hunc fons nullus irrigat, nullus fluuius, palus aut lacus alluit: denique in illum præter imbrem de cælo nullus humor influit, eum fortè pluuiæ paucis antè diebus quàm illac iter faceremus compleuerant, natura piſcibus exornauerat, cyprinique inter alios plurimi apparebant. Hoc idem in Galliæ ſtagnis intueri licet, in quæ nulla vnquã principia aut ſemina multorum variorúmq; piſcium qui in his reperiuntur, ſunt iniecta. At hæc conſtare quo modo poſſunt, niſi ex aqua ſint geniti? niſi eadem piſcium propria ſedes, ac vitæ congruens ſit domicilium? Hæc certè ſententiæ noſtræ plurimùm ſuffragantur, & piſcium proprium eſſe elementum aquam docent: illi aqua generati, eadem educati augeſcunt, nec potiore cibo paſti, ocyùs ad iuſtum incrementum perueniunt, in eadem commodiſsimè omne vitæ tempus tranſigunt, proli incumbunt, luſus, iocos, pugnáſque frequenter exercent: & quod mirari liceat, domos priuatóſque receſſus deligunt, in quibus ſalubriter viuant, aut ſi grauior vis alicunde inciderit, ſecuri deliteſcant. Hinc vulgatum illud, quum eum qui proſpera & integra valetudine fruitur, Piſce ſaniorem eſſe dicimus. Quare propria piſcium ſedes eſt aqua: hinc niſi per vim non

Geneſeos cap. 1.

abdu

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 27 sur 633

abducuntur, occidunt, etiam celeriter, si extra eam diutius retineantur. Quomodo enim à naturali elemento secluſi quieti conſiſterent? neceſſarióque natiui caloris pabulo, id eſt, aqua deſtituti, quomodo non extinguerentur?

A mari, lacubus, fluminibus piſcium differentias ſumi.

CAPVT V.

QVM aqua cõueniens & commodus ſit piſcium locus, & veluti proprium elementum, eam ob cauſam inde varias piſcium differentias ſumpſerunt Philoſophi. Quos itaque mare continet, hos θαλατίους Græci, nos marinos dicimus. Quos fluuij, vt cyprinos, phoxinos, barbos, alióſque huiuſmodi pepererunt: ab illis ποτάμιοι, à nobis fluuiatiles appellantur. Qui in lacubus gignuntur, aut lacuſtrium aquarum pabulo magis gaudent, quales bramæ, carpiones, pigi, lauareti, vt vulgari verbo vtar, à Græcis λιμνᾶῖοι, à nobis lacuſtres nominantur. His τελμαλαίους, id eſt, paluſtres addemus: nam quò veriùs ranam & lutariã teſtudinem, quam ἐμύδα vocant, referemus? Hæc igitur & ſi qua alia memoria & literarum luce digna paludibus occuluntur, diligenter inquiremus, & in apertum proferemus. Ergo conſtitutis his quatuor ſummis differentiarum generibus, piſcium omnium varietatem indagabimus, exordium à mari ducentes, à quo digreſſi ſtagna paludéſque ingrediemur, ad flumina poſtremò venturi.

De differentijs quæ à mari ſumuntur.

CAPVT VI.

QVOS vltrò citróque mare gignit nutrítque piſces, hi communi eodémque nomine marini nuncupantur. At quanuis ijſdem principijs omnes geniti ſint, eodem elemento ſemper contineantur, ab eadem natura alantur & augeſcant, plurimùm tamen ſunt diſſimiles locíſque ſeiuncti: alios enim ſolitudo profundíque maris receſſus oblectant, alios fera immaníſque natura huc & illuc agit, & ad vitam rapto quærendam concitat. Denique alij alijs oblectantur, quæ in tanta maris vaſtitate cùm innumerabilia ſint, ſingulatim deſcribi non poſſunt. Quid igitur? partiendum nobis eſt mare, & quemadmodum animalium quæ in terra degunt diſcrimina Philoſophi à terræ partibus, ſic nos marinorum piſcium differentias à maris partibus cõſtituemus. Quare ſic mare vniuerſum diſtribuemus, vt imis

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 28 sur 633

imis & altiſſimis eius locis primum locum tribuamus: alterum, litoribus terræquæ vicinis aquis: tertium ſaxa alluentibus. Qui igitur in intimis profundiſque receſſibus degunt, litora continentique propiores vndas euitant, quales Thynni, amiæ, lamiæ, zygænæ, galei omnes, raię, paſtinacę, glauci, erythrini, congri, pagri, ſcorpiones, aſelli, alijque huiuſmodi qui præda raptoque viuunt, hi primam differentiam efficient, à Græcis πελάγιοι, à nobis, in imo profundoque maris degentes nuncupabuntur. Qui muco eluuieque maris iiſque purgamentis quæ in continentem vndarum fluctibus propelluntur, vitam ſuſtinent, atque ideo litoribus terræq; proximas ſedes elegerunt αἰγιαλώδεις, id eſt, litorales appellantur: huiuſmodi ſunt canthari, ſcarabei à Gaza nominati, oculata, mugiles, mulli, gobij. Præter hos alii ſunt qui meliori gaudẽt pabulo, & vt minus noxijs delicatioribuſque alimentis veſcuntur, ita alijs meliores ſalubrioreſque habentur, hi muſco, aliiſque marinis herbis paſcuntur, & eius rei gratia proxima ſaxis domicilia deligunt, & in illis puriora ſalubrioraque paſcua carpentes conſeneſcunt, quos πετραίους Greci, ſaxatiles Latini dicunt. Huius ordinis ſunt ſcari, cynædi, turdi, merulæ, percæ, exocœti.

De differentia piſcium ex marinis ſtagnis ſumpta.

CAPVT VII.

VENTORVM procellis agitato mari, & aquis decliuiores terræ partes ſubeuntibus complentibuſque, ſtagna ampliſſima altiſsimáq; aliquando eſſe facta, ſatis probant veteres hiſtoriæ: idẽ etiam efferem te ſeſe è ſuis ſedibus maris vnda, patrum noſtrorum memoria apud nos contigiſſe accepimus. Quin & maris aquas è proprijs finibus in latiſsimos campos iam maris magnitudine non contenta hominis deduxit induſtria. Cuius rei fidẽ faciũt in Gallia Narbonẽſi, maximè Monſpelienſium agro ſtagna magnis operibus, ingentibus effoſsis alueis in ampliſsimos agros deriuata, ſpeciem maris, ſtagnum eſſe non animaduertentibus, præbentia. Hæc innumerabilem piſcium multitudinem continent, nec piſcium copia varietatéque à mari valde ſuperantur: itaque in his totidem ferè piſcium formæ degunt, quot pelagus à natura donatum eſt, aut certè in eis paucæ ſpecies deſiderantur. Quare in ijs ſoleæ, paſſeres, rhombi, lupi, mormyri, gobiones, ſquillulæ, cancri, mytuli, pelorides, frequentiſsmè capiuntur: tamen vt verum fateamur, carnis firmitudine, ſucci bonitate, ſaporis ſuauitate, multò marinis inferiores, qua

nota

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 29 sur 633

nota maximè à marinis ſecernuntur, & λιμνοθαλατίους, id eſt, in marinis ſtagnis degentes nominamus.

De piſcium differentia ex lacubus paludibúsque ſumpta.

CAPVT VIII.

CVM marinorum piſcium tribus generibus, quartum ex marinis ſtagnis ſumptum proximo capite adiunxerimus, ipſa rerum nominíſque affinitas, fluminibus tantiſper relictis, ad dulces aquas ſtagnantes, quibus lacus paludéſq; comprehẽdimus, diuertere nos cogit. Quemadmodum igitur ſtagna quædam mari extra littora diffluente, quædam hominum opera facta ſunt, ita in decliuia, & inferiora loca ex montibus irruentes aquæ, in eiſdémque aſſeruatæ, ſtagna, lacus paludéſque replent, nonnulla inundant è fontibus & fluminibus ſponte promanantes, interdum etiam hominum arte deriuatæ aquæ, horum plurima maximi ſunt nominis in Gallia & Italia, ſed illa potiſſimùm celebrantur, quæ magna quædam flumina præterfluũt, aut ex quibus eadem ipſa oriuntur. Omnia piſcium maxima varietate abundant, nec ijs accolæ marinos præſtare putant: quibus quidam proprij ſunt, quorum ſimiles & eiuſdem generis nulli in alijs ſtagnis reperiuntur. Lauaretum (ſic incolæ vocant) ſolus Lemanus lacus alit, carpionem in Italia vnus Benacus profert. In alpium radicibus, Larius & Verbanus lacus tantùm pigum nutriunt, cæteris lacubus inſolentem. Plurimos tamen communes habent, quorum genus aliquod vix in vno fuerit, quod etiam in alio non reperias: hi magna ex parte ſunt barbi, lucij, percæ, cyprini, alijque innumeri qui à loco nomen, vt dictum eſt, ſortiuntur: nam vel λιμνᾶῖοι vel τελμελωιοι dicuntur. Sed ſi quis miretur lucios hîc inter lacuſtres, alibi verò à nobis inter fluuiatiles referri, intelligat piſces quoſdam ancipitem agere vitam, id eſt, hoc loco, aquarum diſſidentẽ contrariámque conſectari naturam, vt ijdẽ in fluuijs, lacubus, paludibus, vrbium arciúmq; foſſis reperiãtur, nec minùs hîc, quàm illic gratis pabulis fruantur: huiuſmodi ſunt lucius, cyprinus, perca, brama, alijq; qui gulæ magis ventríq; dediti ſunt, quàm eſcarũ integritatem probitatémq; ſectẽtur, nec omnibus ſine diſcrimine fluuijs, aut lacubus delectantur, ſed ijs potiſſimùm qui ſuæ voluptati ſunt accõmodatiores: quamobrẽ, eos tantùm fluuios aut lacus, brama (exempli gratia) ſectatur qui ſtagnorum naturã tranquillitatémq; imitantur: qui præcipiti ac rapido curſu torrentiũ modo ruunt, bramam nõ alunt, in placidis alioqui lenitérq; fluentibus aquis frequentẽ. Etenim hæ pingues ſunt, & ſaginandis piſcibus mirificè accõmodatæ. Brama-

Cap. 5.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 30 sur 633

rum delicias, & gratiſſima paſcua, huiuſmodi fluuios & lacus Gallia Belgica multos habet, in quibus frequenter capiuntur, & in Arari, quæ Lugduni lota dicitur, quam nonnulli muſtellorũ, alij gobionum generi aſcribunt, de qua quid ſentiam, dicam ſuo loco. In ſtagnis lacubúſque tincæ, cyprinique capiuntur, non modò numero multitudinéq; celebres, verùm etiam corporis proceritate inſignes: cùm enim muco & ſordibus veſcantur, in iiſque locis degãt, quæ harum copiam permagnã ſuppeditent, neceſſariò fit, vt celeriter in magnam molem accreſcant. Quæ cùm ita ſint, hi etiam piſces differentijs à locis in quibus viuunt, petitis diſtinguendi ſunt. Quare qui in fluuijs geniti educatíq; fuerunt, ποταμιοι, qui in lacubus λιμναῖοι, qui in paludibus τελματιαῖοι cæterorum modo appellabũtur. Quoties igitur in piſcium ancipitis vitæ mentionem inciderimus, de quibus loquamur epitheton oſtendet: nam ſi (verbi gratia) de lucio ſit ſermo, fluuiatilem vel lacuſtrem adiungemus. Hactenus de piſcibus qui in dulcibus aquis ſtagnantibus degunt: iam de fluuiatilibus agendum.

De differentijs piſcium à fluminibus ſumptis.

CAPVT IX.

QVEMADMODVM marinorum piſcium, eorúmq; qui in aquis ſtagnãtibus viuunt, ita fluuiatiliũ quoq; plura ſunt genera. Horũ enim alij in fluuijs geniti, ibidem perpetuò viuunt, ſuiſque ſedibus contenti, ſua læti carpunt pabula, externa minimè conquirẽtes, alij in mari, marinísve ſtagnis procreati, ſua faſtidientes alimenta, vtpote quæ ingratiora ſint, ſedes mutant, & dulces amnium vndas ſubeunt: illic ciborum copia & ſuauitate deliniti, aquarum tranquilitate allecti, receſſuum amœnitate capti, reliquum vitæ tempus tranſigunt, priſtini domicilij vitæq; planè immemores. Huius rei fidẽ facit, quod in fluuijs ſtatis anni temporibus, eiuſdem generis piſces ſemper capiuntur, alijs minimè. Porrò alij ſunt qui ſuorum etiam pertœſi, & ijſdem, quibus ſuperiores, amnium illecebris capti, mare deſerunt, & in flumina ſeſe inſinuant, vt lampetræ, ſalmones, ſturiones, aloſæ. Sed hi à ſuperioribus differunt, quòd natalis ſoli nõ omnino obliti, vt profectionis, ſic reuerſionis certa ſtatáq; habent tempora. Etenim maximè ineunte vere domo exeũt, totam hãc anni partẽ in fluminũ paſcuis amœniſſimè tranſacturi, æſtate verò appetente, æſtum & ardorem pertimeſcentes, humore dulci ſaginati, in ſuas ſedes redeunt. Iam verò ſunt etiam in fluminibus geniti (incredibile, ni fidem faceret experientia) qui ſuis aquis naturalibúſque ſedibus relictis, in terram prodeunt, quin & liberiùs & latiùs per campos expatiantur. Quemadmodum enim ex mari quidam exeunt in terram, vt marini mures, polypi,

mure

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 31 sur 633

murenæ:hinc,vt Plinius ait, miratur Arcadia exocœtum ſuum,appellatũ ab eo quòd in ſiccũ ſomni cauſa exeat. Ita è fluuijs quum enatauerũt quidam,in terra deerrant:hinc circa Babylonis rigua decedentibus fluuijs, in cauernis hebetes aquas remanere, quoſdã exire ad paſcua pinnis gradientes crebróque motu caudæ,& contra venantes refugere in ſuas cauernas,& in ijs obuerſos ſtare,& circa Heracleã,Lycoamne decedente,ouis relictis,in limo generari piſces quoſdam,qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchijs Theophraſtus commemorat.Sed & anguillæ huiuſmodi eſſe cenſentur,vt quanquam in fluminibus generentur,nec earum præter dulces aquas vlla ſint principia, amaros tamen lacus, paludéſque ſulphureas & alumen redolentes ingrediantur, ibíque relicto natali ſolo, eóque dulciſsimo viuunt, in fontes,puteos cſtternáſque illabũtur, ſtagna etiam marina frequentant:in quibus (mirum dictu) libenter agunt, humorem ſalſum diu ſuſtinent, atque eodem non modo augeſcunt, ſed etiam ſaginantur. Cõtrà in mare,à quo ſtagna illa profluxerũt,rariſsimè irrepũt,in quod ſemel ingreſſæ macie cõficiuntur, piſcatorúmq; teſtimonio breui intereũt:nos inter ſaxa & arentia loca reciprocis decedentibúſq; fluminibus relictas, aliquot dies vitam ſuſtinuiſſe vidimus, nec parum diu viuas,exemptas aquis piſcatoresnoſtri ſeruant,pro pabulo arenam ſuppeditantes. Eaſdem in Normania Galliæ prouincia extra aquas vagari affirmant,& ſerpentum more in ſicco victum quęritare. Lib.9. cap.19.

De Piſcibus qui extra aquas viuunt eorumque differentijs.

CAPVT X.

QVONIAM Piſcium qui extra aquas viuũt, quorum proximo capite meminimus, permagna eſt varietas, non temerè me facturum exiſtimaui, ſi perſpicuitatis gratia,quatuor ſummis differentiarum à loco ſumptarum generibus, hoc veluti quintum genus adderem. nam quamuis huius generis alij ad marinos,alij ad fluuiatiles, alii ad lacuſtres paluſtréſve referantur, quòd ex mari vel fluuijs,vel lacubus, vel paludibus in terrã egrediãtur,vel illorũ reciprocis vndis in terra relinquantur, vel in terra ſubterraneíſq; locisvliginoſis & vuidis degãt: tamẽ illa tam multiplex & in tam minuta ſectio potiùs quàm partitio,rerum confuſionẽ peperiſſet.Huc accedit,quòd contrariam ferè ac valde diſſentientem naturã habeant,ab ijs quibus vel tantillo tempore extra aquam citra præſens vitæ periculum viuere non licet.Primùm igitur præter illa quæ ſuperiore capite dicta ſunt, oſtendemus multos eſſe huiuſmodi piſces,qui libẽter in terrã ſecedant,in eáq; ver-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 32 sur 633

ſentur ad tẽpus: multos item qui ſub terra reperiantur, quos ὀρυκτοὺς Philoſophi appellant, id eſt, foſſiles. Ariſtoteles ipſe multos piſces in terra viuere & effodi ſcripſit. Theophraſtus quoque multos eſſe qui exeãt ad pabula circa Heracleam, Toronẽ & Lycum amnem. In ponto genus vnum eſſe, quod extremas fluminum oras ſectetur cauernáſque ſibi faciat in terra, atque in ijs viuat reciprocis amnibus ſiccato littore: effodi ergo, motu demum corporum viuere eos affirmant. Idem tradit in Paphlagonia effodi piſces gratiſsimos cibis terrenos altis ſcrobibus in ijs locis vbi nullæ reſtagnent aquæ, miratúrque & ipſe gigni ſine coitu. His ſubſcribit Polybius, qui narrat iuxta Narbonem agrum eſſe per quem feruntur fluuij Illeberis & Roſcinus, in quo foſſiles piſces reperiuntur ſolo macro, copioſo gramine, ſub quo terra arenoſa eſt, ad duos & tres cubitos altitudine, fluuiatili aqua ſcaturiente, in qua piſces per cauernas ſubterraneas excurrunt. Idem experientia noſtra frequens nobis perſuadet. Nam in terra anguillas, ranas, alióſque piſciculos ibidem etiam generatos ſæpenumero vidimus: & è terra defoſſas anguillas aliquoties ſpectauimus in villa Ioannis Scironij viri doctiſsimi Monſpelienſíſque ſcholæ principis, in qua ſophiſtarum barbarie Medicinã miſerè conſpurcatam ſuo nitori reſtituit. Huiuſmodi verò piſces vitæ breuitate diuturnitatéq; diſtinguuntur: alij enim in terra diutius viuunt, alij difficilè magnáque moleſtia vitam trahentes celeriùs intereunt. Qui pulmonibus cæteríſque, quibus aër in interiora ſubit, inſtrumẽtis à natura donati ſunt, ij longiorẽ faciliorémq; in terra vitam ducunt. quòd liberiùs ſpirent conceptám que animã meliùs retineãt: ideóque illa vitali aura aquæ vice recreantur. Huius generis ſunt vitulus marinus, crocodilus, cordylus, vtraque teſtudo, marina ſcilicet & lutaria, rana, cæteríque huiuſmodi reſpirandi inſtrumentis præditi. Quibus etiam minùs hiantes ſunt minúſque diductæ branchiæ, ijs longior vita conceſſa eſt: nam affatim non ſubit aër qui exiguum calorem opprimat & extinguat, & quum tantus, quantus calori natiuo reficiendo ſatis ſit, ſeſe inſinuauerit, non facilè remeare poteſt. In his numerantur anguilla, murena, ſerpens marinus, exocœtus, qui tamen branchijs carere exiſtimatur. Contrà breuioris in terra vitæ ſunt qui pulmonibus carent, quíque patentes minúſque conſtrictas habent branchias: nam illi quidem in terra caloris natiui commoda refrigeratione recreationéque deſtituti ocyùs exanimantur. hi verò aëris affatim irruentis copia oppreſsi protinus extinguuntur. Item quibus valde exiles anguſtæque ſunt viæ, quibus aër intro ſubit, quòd inſtrumentorũ incõmoditas ſatis ſuccedere neceſſarij ad vitam producendam alimenti non patiatur. Iſtis piſcibus extra aquam degentibus μαλακόδερμα quædam, hoc eſt, cruſta intecta addemus: horum etiam alijs breuius, alijs longius vitę curriculum natura

Lib. de Piſcibus. & Plinius Lib. 9. cap. 57

Lib. 34. Hiſtoriarum.

tura circunſcripſit : in his ſunt locuſtæ, aſtaci, quibus longior quàm ſquillis vita tradita eſt : diutiùs viuunt cancri minores & fluuiatiles, mæas verò & pagurus citiùs obeunt. His annumerari poſſunt quidam molles vt polypi, ſepiæ, vrticæ. Item quædam ὀστρακόδερμα, id eſt, ſilicum duritia tecta, vt oſtrea, mytuli, ſpondyli, purpuræ, cochleæ, chamæ, de quorum omnium reſpiratione ſuo loco dicetur. At dicet quiſpiam, quod nouum piſcium genus hîc conſtituitur, cùm priùs ſit oſtenſum aquam illorum proprium eſſe elementum, cuius vſura ſi careant, ſtatim interituri ſint. Viuunt quidem hæc omnia quæ commemorauimus aquis exempta, ſed ſine illis vitæ curriculum à natura datum conficere non poſſunt : quamobrem qui ſponte aquas deſerunt, aliquanto temporis interuallo in terra commorati in ſuas ſedes remeant, vnde ἀμφίβιοι dicuntur. Quòd ſi per vim in ſicco diutiùs detineantur, familiari naturæ ſuæ, conuenienti ac neceſſario fomento deſtituti, moriuntur. Quorum etiam diſcrimen à mortis modo ſtatui poteſt, alijs enim facilis placidáque mors contingit, id eſt, nulla ij vehementiore corporis agitatione motúque, vexati animam efflant: alijs contrà non ſine acerbiſſimo ſenſu doloréque vita diſſoluitur, cuiuſmodi ſunt quæ maiore, dum viuunt, membrorum contentione mouentur & incedunt, quorum corpora molis magnitudine tegmentorúmque pondere premuntur, quibúſve artus ſunt breues & imbecilli. Huius rei domeſticum exemplum ſpectaculúmque referre poſſum. Marinam teſtudinem ingentis magnitudinis duos ferè menſes alui, quæ in aqua ita expeditè natabat, vt nullo modo ingreſſui ſed ſolùm natationi, nullo modo terræ, ſed aquæ duntaxat natum animal diceres. Eadem in terra cum valido adhuc eſſet firmóque corpore, veluti mole corporis preſſa, tegmentorúmque oneri ſuccumbens difficilè mouebatur, nec ſine magno corporis conatu, magnáque alarum palpitatione & verberatione, vt conuelli tota videretur, paſtum capeſſebat: longiori verò quàm par eſſet tempore, natiuo ſolo pabulóque orbata tandem concidit: ſed priùs aliquot dies vix animam trahens moribunda conſpiciebatur, magnos interim ex imo corporis ſonitus edens, ægrè vitam relinquentis acerbíque doloris teſtimonia. Quare, quæ aquas egrediuntur, ad eas, vt recreentur ac reficiantur, non multò pòſt redeant oportet: neque enim vt extra eas diutiùs viuant, fieri poteſt, quamuis in terra aliquantulum commodiſſimè verſentur: neque verò fabuloſum eſt aut monſtri ſimile, quod de piſcibus foſſilibus Ariſtoteles & Theophraſtus literis mãdarunt: etiã ſi aquis exempti nulli diutiùs viuant. Etenim loca in quibus terreni iſti piſces deliteſcunt, aut limoſa ſunt humoréque multo perfuſa, aut velut per cuniculos ac terræ venulas ſubterlabentibus & errantibus aquis irrigata. Quare qui luto cœnóque gaudent, illic generati, aut in ea loca flumi-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 34 sur 633

num exundantibus ac refusis aquis depulsi, ibi terra humore multo diluta vel limosa aqua, serpentum more vitam sustinent. Huiusmodi sunt anguillæ, & ranæ vt paulò antè diximus. Huius piscium vitæ ipsemet sum testis oculatus: nam marina intestina maximi digiti crassitudine in arena mihi visa sunt, quatuor ferè cubitûm longitudine, humanorum intestinorum gracilium instar, quibus nulla erant similitudinis cum reliquis animantibus vestigia, nullæ notæ, nullæ lineæ, nulla membrorum lineamenta: denique totum corpus erat informe, sed intus arena plenum. Est & echinorum genus quoddam dentibus carens, oris intestinorúmque situ à reliquis discrepans, quod arena solà viuere, eáque semper farctam habere testam comperitur. Capiunt quidem, vt diximus hæc cibum ex terra sed non sola, verùm aqua perfusa. Quòd si quis aliter existimauerit, fabulis & vanitati potiùs quàm veritati credet, nec summorum philosophorum Aristotelis & Theophrasti historiam de piscibus fossilibus intelliget. Horum piscium alia rursus differentia constitui potest. Quidam enim luto cœnóque delectantur, ideo voluptatis explendæ causa è finibus suis egressi, loca cœnosa adeunt, hos cœnosos siue lutarios appellabimus: hinc Plinius
Lib. 9. cap. 17. lutarium mullum, & cœnosam salpam vocat, & Pelamydes Græcis dictæ sunt, παρὰ ὅ ἐν τῷ πηλῷ μύῃ, id est, quod in cœno se occultent. Quidam verò in litus exeunt, & arena sabulóque sese operiunt, illic aliquandiu victitantes, cuiusmodi est à Germanis *grundel* dictus qua si fundulus, istos omnes ab arena ψαμμίτας nominabimus. Sunt & qui φυκῶ, id est, alga mirificè capiuntur, quam in litus proiectam magnopere persequuntur, ac in illa nidos fingere dicuntur, inde phycides dictæ: coracinus etiam gobióque piscatorum testimonio alga victitant, ac in eadem nidos construunt. Sed hæc quanquam propriè ad has differentias quæ ab alimentis sumuntur pertineant, tamen hîc ideo commemoranda fuerunt, quòd ad hos cibos capessendos aquas relinquunt pisces, cuius naturæ omnes vno genere hîc complecti voluimus. Sunt autem his plura alia piscium, quæ à locis sumi possunt discrimina, quæ diligens naturæ indagator poterit suo ingenio inuenire: nobis nunc ista enumerasse satis sit, iam ad alias differentias properandum.

De piscium differentijs ex alimentorum varietate.

CAPVT XI.

EXPLICATIS piscium differentijs à locis in quibus degunt petitis, supereſt eas quæ ab alimentis sumuntur tractare: hæc enim omnia piscium vita viendíque ratione contineri diximus. Quemadmodum igitur bestiæ terrenæ, gulæ voluptatísque causa

varia

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 35 sur 633

varia ciborum genera expetunt, vel naturæ ſuæ vel libidini accommodatiora, vt cicutam ſturni, helleborum coturnices, glandem ſues, fœnum boues: Sic aquatiles quoque alijs atque alijs pabulis delectantur, & quæque vel magis ſibi familiaria, vel gratiora, naturali impetu perſequuntur: algam cæteráſque marinas herbas ſaxatiles piſces, leporem marinum mulli, auratæ cochleas, loliginem murenæ, cucurbitam ſalpæ auidè conſectantur: denique omnia quæ in aquis degunt, ſuo quodam & peculiari paſtu gaudent, quanquam vrgente fame omnia quidem in omne etiam alimenti genus feruntur ac promiſcuè, ſi propria cupitáque deſint, ad aliena depellendæ famis explendæque gulæ gratia ruunt. Quæ pabuli varietas ſola in cauſa eſt, cur eiuſdem etiam formæ generiſque piſces, carne ſucco, ſaporéque adeò differant, vt difficile ſit nobis aliquando de ijs iudicium facere. Quare ſi qui promiſcuè quouis alimenti genere vtantur, nulla propria ſucci nota ab alijs quæ ſunt diuerſi generis diſtinguentur, ſed pro varia multiplicíque pabuli natura, alio atque alio ſapore ſuccôque eſſe ſenſus ipſe diiudicabit. Contrà verò, ſi cuiusque generis piſces ciborũm delectum habeant, vt proprijs veſcantur ab alienis abſtineant, manifeſtis euidentibúſque notis ab alimentorum natura temperamentóque ſumptis ſecernentur. Nam qui muco veſcuntur, ſubſtãtia ſunt glutinoſa, vt anguillæ, tincę fluuiatiles & paluſtres: Contrà qui radices, herbas, aliáque ſicciora temperatioráve pabula depaſcuntur, quod omnes ferè ſaxatiles faciunt, non glutinoſa, ſed friabili duro mollíque temperata carne præditi ſunt, alij duriore ſiccioréque ſunt carne quales ſarcophagi: alij media quadam inter eos ſubſtantia, vt lupus, aſellus: aliíq; permulti meliore ciborum delectu vſi. Non deſunt qui nõ ſolùm prædura ſunt carne ſed viroſum & tetrum aliquid redolent, quæ omnia alimentis accepta referre oportet: cauſę enim extrinſecus occurrentes vt diuerſorum & contrariorum ſæpe ſunt effectrices: ſic maximè quæ intus ſumuntur continuò appulſu adhæſionéque: qualia ipſa ſunt, talia efficiunt corpora quæ nutriunt. Idem perſpicuè oſtendit diuerſa partium & internorum viſcerum compoſitio: nam vt viuendi genere, ita moribus differre lupum à mugile oris gulæque figura & conformatio docet. Mugili non carnium voraci, ſed continentiſſimo & piſciũ iuſtiſſimo natura os paruũ ſine dẽtibus tribuit, lupo verò hians vaſtúmq;, quod gulę ventríq; deditus carnibus veſcatur & rapto viuat. Ille paruũ habet & gallinarũ modo denſum carnoſũmq; ventriculum, quod muco vel aqua ſolũ veſcatur: hîc amplũ & capacẽ quiq; etiã integros piſces voratos capere poſſit. Poſtremò, varijs cibis delectari piſces etiã vulgò notũ eſt, qui varias eſcas piſcibus capiẽdis idoneas præparare ſolẽt, & hamatis pabulis vel ex imis latibulis euocant. Cuius rei, ego piſcatus ſtudioſiſſimus,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 36 sur 633

ſæpe ſpectator fui ipſéque coniectis in aquam cibis ijs quos gratos eſſe arbitrarer, multos cepi. Extant & apud Conſtãtinum Cæſarem compoſitarum eſcarum exempla multa, quibus piſces in ſiccum euocantur. Quæ cùm ita ſint, ab alimentorum varietate, natura, temperamento, nec pauciores, nec minùs inſignes quàm à locorum varietate notæ & diſcrimina piſcium conſtituentur, ex quibus non modò piſcibus cognoſcendis, ſed etiam victus rationi rectè inſtituendæ, morbíſque multis ſanandis perutilia remedia ſumuntur.

Quibus in vniuerſum alimentis piſces veſcantur, quódque aqua & ad refrigerandum & ad nutriendum conferat.

CAPVT XII.

EXPONENDA deinceps mihi primùm videntur omnia, quibus piſces veſcuntur alimenta: deinde pro eorum varietate piſcium quoque variæ differentiæ. Sunt autem hæc in vniuerſum, aqua, mucus, lutum, arena, caro, vermes, herbæ, radices, ſtercus, terrę excrementa. Præter hæc, ſi quæ ſint alia, facilè ad iſta referri poſſunt. His autem ali piſces, præter peritorum piſcatorum authoritatem experientia ipſa confirmat: diſſectis enim ipſorum corporibus, vel algam vel arenam, vel quid aliud ex ijs quæ prædicta ſunt, in illorum viſceribus reperias. Sed hæc omnia vt nutrire, non ita omnibus eundem vſum præbere poſſunt: ex illis enim aqua nõ magis ad educationem, quàm ad corporis refrigerationem à natura eſt condonata: cùm enim non ſolùm ex alimentorum ſubſtantia corporis materia moléſque augeatur, ſed etiam calor natiuus excitetur, incrementúmque accipiat, neceſſe erat aliquid præter alimẽta aſſumi, quod caloris vim acceſſionémq; mitigaret, & velut ab incendio prohiberet. Quare qui carne, radicibus, herbis, aliíſque ſolidis cibis veſcuntur, ij aquam hauriunt refrigerãdi magis quàm alendi corporis cauſa. Cuius rei certiſſimum eſt argumentum ſubitus aquæ per branchias exitus, cuius vſus gratia brãchiæ ipſæ piſcibus ſunt attributæ: dum enim cibos hiante ore auidiùs vorant, fieri non poteſt quin liquidæ fluentíſq; aquæ copia vnà cum cibis intrò ſubeat, ſicq; ventriculi capacitatem repleat, vt neceſſariũ alimentũ capere non poſſit. Pretereà fluctuaret in tanta humoris copia pabulum, & à ſarcophagis deuoratos integros piſciculos in ventriculo natitare, & illic aliquãdiu viuere nihil prohiberet: quibus incommodis ſolers natura proſpexit. Nam vt branchias ad expulſionem cibũ ſequentis aquæ dedit, ita ne nimia aquę copia inter mãdendum ſubiret, vt vorarent, non vt manderent, effecit. Quidam tamen

mandunt

mandunt, qui ſcilicet latiores internas maxillas habent, vt aurata, ſargus, pagrus, ſcarus, qui ruminare comperitur. Ex ijs ergo efficitur eos piſces qui ſolidioribus cibis aluntur, vnà cum his aquam haurire refrigerationis tantùm & cibi faciliùs in ventrem deducendi non nutrimenti cauſa: eos verò qui aquam duntaxat hauriunt, ea etiam nutriri, vnde piſces ψυχρόδοφοι à Græcis, id eſt, frigida ſiue aqua nutriti, non vt Calcagninus, vir alioqui eruditiſsimus, malè vertit alſioſi nominantur: aquam enim Græci ψυχρὸν à frigiditate ſumma quæ illi ineſt: Latini frigidam appellant. Quod cùm plurimis veterum authorum exemplis conſtet, vnicum ex Matthæo protuliſſe nobis hîc ſatis fuerit, καὶ ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, & cætera. Nemini autem mirum videri debet, ſi aqua ſola nutriri piſces quoſdam affirmemus, neq; enim aqua noſtra ſimplex ſyncerúmque eſt elementum, ſed compoſitam miſtámque eſſe ſenſu ipſo experimur: nam ſummam illam frigiditatem aquæ non ineſſe tactu, & hanc amaram illam ſalſam, aliam dulcem & puram, vt Dioſcorides ait, guſtu percipimus. Etenim primùm aër qua eſt ſubtilitate, omnia facilè permeans & penetrans eam immutat: deinde terræ, per quam fluit eorumque quę inde effodiuntur admiſtio eiuſdem ſynceritatem vitiat & corrumpit: poſtremò motu calorem concipit: ventis enim maria agitata ſic tepeſcunt, vt in illis incluſum eſſe calorem manifeſtè ſentias; atque etiam ex iugibus puteis aquam calidam trahi, & id maximè hybernis fieri temporibus videmus. Eidem etiam admiſtum eſſe calorem primùm ipſe liquor, tum aquæ declarat effuſio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neque niue pruináque concreſceret, niſi eadē ſe, admiſto calore liquefacta ac dilapſa diffunderet: itaq; & aquilonibus reliquísque frigoribus adiectis dureſcit humor, & idem viciſſim mollitur tepefactus & tabeſcit calore. Quæ omnia non ſimplicem, ſed miſtam compoſitámque eſſe aquam arguunt, rectéque Plato qui ignem, aërem, aquam, terram, materiam potiùs igneam, aëream, aquam, terream nominauit, quod neutiquam ſyncera impermiſtáque ſint, ſed horum quodlibet omnium aliorum ſit particeps. Nam quod Gal. ſcripſit, neque epotam aquam, neque extrinſecus occurrentem natura aptam eſſe ad ſolidas animalis partes humectandas: ideo nutrire non poſſe, id de corporis noſtri aliorúmque ſimilium partibus intellexiſſe exiſtimes, de piſcibus nihil hîc cogitaſſe: huic enim tum ratio, tum experientia quotidiana manifeſtiſſimè repugnant. Siquidem humanum corpus ſolidius calidiusque eſt, quam ob cauſam vt alatur reficiaturque ſolidiore ac firmiore alimento indiget. At piſces in aqua geniti altíque, principiorum ſuorum liquidam naturam retinentes, ad carnis partiumque reliquarum eſſentiam mollem reficiendam, aqua præſertim paulò craſſior, & magis

Cap. 10.

Lib. 5. cap. 18.

Comment. in Aphor. lib. 13. 4.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 38 sur 633

permiſta ſatis nutrimenti poteſt ſuppeditare. Sed quid rationibus opus eſt, cùm ſenſus veriſſimus iudex eſſe poſſit? Sunt in principum & diuitum domibus ex lapide exædificatæ & ſtratæ piſcinæ, in quibus permulti diuerſi etiam generis piſces aliquot menſibus ſola aqua viuunt incolumes. Lutetiæ, Lugduni, & in magnis aliis vrbibus quæ præſertim procul à mari abſunt, piſces in nauiculis perforatis incluſi neceſſariò aqua ſola illic victitantes diu commodè aſſeruantur. In Gallia Narbonenſi curioſi quidam in vaſis vitreis aqua plenis diu nutriunt, certúmque eſt quo purior fuerit aqua, eò diutius vitam producere, celeriter autẽ interire, ſi quid aliud præter aquam vt panem, aut aliud quippiam ſolidioris alimenti in vas coniecerint. Hoc modo ſuauiſſima coniux mea tres annos piſcem domi aluit, ſicque educatus in eam corporis molem accreuit, vt tandem nec vas eum capere, nec qua ingreſſus fuerat, eâdem exire potuerit. Quòd ſi quis moroſior his contentus non ſit, conſyderet oſtrea, mytulos, holoturia, lepades, mugiles, ſardinas, aphyas. Vnde quæſo, holoturia niſi ab aqua alimentum accipiunt, cùm duo ſolum eáque perexigua foramina habeant, per quæ nihil prorſus alimenti, dempta aqua, intrò ad vitæ ſubſidium meare poſſit? Vno igitur neceſſe eſt ad alendũ corpus aquam recipi: altero quod ſuperuacaneum eſt expelli, quod etiam experientia docet: nam ex ipſis holoturijs manu compreſſis multa aqua per eos meatus exprimitur. Quid lepades ſaxis hærentes alimenti præter aquam poſſunt accipere? At forſitan animalia hæc non eſſe contendes, mugiles igitur, ſardinas, aphyas cõtemplator, quos piſces eſſe nemo ſanus negauerit. At omnium qui piſcatum exercent teſtimonio, horum vitæ ratio ſola aqua continetur. Quare tum ex iſtis, tum ex alijs quæ in progreſſu operis dicenda ſunt, aquam non temere inter piſcium alimenta annumeratam eſſe cuiuis perſpicuum fore arbitror.

Quòd aqua maris nutriat, in eáque dulcis aqua contineatur.

CAPVT XIII.

SED ne fontium, fluuiorum, lacuum: denique dulces omnes aquæ ſolùm nutrire videantur, marina verò aqua minimè, quòd ſalſis, amaris, acidis non nutriamur, ſed ſolis dulcibus, vt medici loquuntur, non alienum à re propoſita fuerit, nunc paucis de ea re diſſerere. Ac primùm huic diſputationi multum lucis accedet, ſi quid dulce ſignificet, explicauerimus: nam hîc γλυκὺ καὶ ἡδὺ, id eſt, dulce & iucundũ idem ſunt, vt apertè ex Galeno colligitur. Dulce, inquit, duplex eſt. Vnum quod implet id quod vacuatum eſt, cuiuſmodi eſt nutrimen-

1 libr. 4. de ſimplicium med. facultatib. cap. 10.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 39 sur 633

tum: alterum quod medetur ei,quòd mutationem aliquam acceperit,quod iam medicamentum eſt. Hac ſignificatione mel & ſaccharum ſimiliáque omnia quæ ſuaui illa qualitate & ſapore guſtum demulcent, eíque grata ſunt,dulcia dicuntur: Illâ,omnia quibus ſenſus capitur & delectatnr, nec minus horum quàm illorum ſuperiorum appulſu gaudet, ſimiliter dulcia ſiue iucunda dicuntur,quæ etiamſi à melle & ſaccharo aliíſque huiuſmodi dulcibus planè diuerſa & contraria qualitate prædita ſint, ea nihilominus dulcia & iucunda rectè nominantur, quæcunque ſaporis differentia temperata ſint, modò ori palatóque probentur & placeant, tandémque nutriant: qua ratione helleborum coturnici,cicuta ſturno,cichorium homini, & alia alijs animantibus dulcia erunt,cibíque, quæ alijs eſſent valde noxia vel ingratiſſima.Item aqua quæ optima eſt nulliúſque qualitatis particeps,eſt,vt Dioſcoridis verbis vtar,καθαρὸς καὶ γλυκὺς, id eſt,ſyncera & dulcis, & quòd hoc loco Dioſcorides ὕδωρ γλυκὺ,Paulus ægineta de eadem re loquens ἡδὺ vocat. Quare cùm innumera ſint & diuerſa cibi potioníſque genera, quibus quotidie tum ſubſtantiam corporis augemus,tum eam quæ fluxit & perijt recuperamus, ſiue hac ſiue illa ſaporis ſuauitate & gratia prædita, ſiue etiam inſignis qualitatis expertia ſint,eáque omnia dulcia & iucunda appellarint medici: quid vetat aquam maris in eo numerari genere, habita piſcium ratione qui cùm in ea generentur,alantur,commodiſſimè ſemper viuant, neceſſe eſt illam ſuæ naturæ conſtitutioníque ſedem, locum, alimentum eſſe conueniens,aptum,familiare,denique dulce & iucundum. Quòd ſi aliter res habeat, cur,cùm facilè poſſint,mare non deſerunt,& ad dulces aquas non cõfugiunt?At ex innumerabili piſcium multitudine paucos admodum eſſe conſtat, qui fluuios ſubeant, quorum maior pars mare repetit ſtatis temporibus. Quod autem Galenus ſcripſit nullũ animal amaris nutriri, vnde in ſtagno bituminoſo Syriæ paleſtinæ nullum neque animal,neque plantam conſpici,cúmque duo in id fluuij longè maximi cõfluant, piſciúmque copia ſcatentes,maximè qui prope Ierichẽtem fluit Iordanis, nullum omnino piſcium fluuiorum oſtia excedere, ac ſi quis captos in ſtagnum conijciat, celeriter mori:id ſententiæ noſtræ non repugnat, quanuis ſalſa aridam exſiccantémque naturam habeant, cuiuſmodi facultas cùm immodicè in amaris inſit, ob id nutriendo corpori prorſus inepta eſſe exiſtimantur:nam ſalſa maris aqua ab illa qualitatis aſperitate ſiccitatéque eximia:& ideo ab amara multùm abeſt. Quocirca in illa piſces commodè viuere eadémque ali videmus. Adde quod in medijs vndis ſalſis permultus humor dulcis continetur admiſtúſque eſt, quem piſces in alimentum familiare tranſmutant, quam ob cauſam frequentiſſimi in pontum migrare ſolent,& ibi pingueſcere,quod ea maria dul-

Lib.5. cap. 18 Lib. 1. cap.50.

Li.4. de ſimp. medi. facul. cap. 20.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 40 sur 633

cibus aquis abundãtiſsimè alluãtur. Quòd ſi quis hoc ceu nouum admiretur in aqua ſalſa dulcem contineri, is naturæ rerum parum peritum ſeſe prodit. Quare legat Ariſtotelem diligentiſsimum rerum indagatorem. Is in mari liquorem eſſe dulcem, ex aquæ tranſmiſſione ac percolatione docet: ſi enim ex cera vas tenue finxeris, idq; funi culo appenſum in aquam demiſeris, die ac nocte vna humoris dulcis copiam intra ſe colliget. Rurſus nautæ, & qui arentia maris litora incolunt, aquarum dulcium copia deſtituti, puteis vix tres cubitos altis ad litus effoſsis, ſuauem dulcémque liquorem ex mari deducunt, qui per arenam tranſcolatus à ſalſugine ſeparatur. Præterea ſi quis ambigat, quî fieri poſsit, vt in ſalſis aquis perpetuò natantes degentéſque piſces humorem dulcem hauriant, veniant illi in mentem plantæ innumeræ, quæ non modo in litore ſed in medijs fluctibus naſcuntur, quas omnes ſine humore augeſcere nemo ſanæ mentis crediderit, quem & ſi trahant ex terra, tamen eum ab aqua quæ hanc terræ partẽ humectat irrigátq; prouenisſe, fateri eſt neceſſe: qui humor ſuccúſve ſi dulcis eſt, dulcis in mari aqua neceſſariò inerit, ſin ſalſus, aquæ ſalſæ, ex qua genitus tẽperatúſq; eſt plantæ humor, nutriẽdi vim attribuere oportet. Quid ergo herbis, arboribus aliiſq; maritimis omnibus aqua maris conueniens alimentum ſufficiet ſupeditabítque, piſcibus verò ex ſe generatis, quóſque Græci ψυχροβόφους appellant, nullum ſuggeret? Meo quidam iudicio piſcium generi natura nulla in re defuit, omnibúſque ad vitam ſuſtinendam neceſſarijs facultatibus donauit, quibus, quemadmodum reliqua animantia & plantæ alimentum attrahunt, & ex eo quod familiare eſt ſecernunt & aſſimilant, quod alienum & ſuperuacaneum reijciunt. Huic diſputationi de aqua modum finémque faciam, ſi hoc vnicum adiecero, etiam ſolidas piſcium partes aqua nutriri: nam ſi quæ fluunt manántque vt vinum, ſanguis, lac, cæteríque liquores, partibus ſolidis animalium formandis, nutriẽdis, promouendis, producendíſque materiam præbent, cur aqua piſcibus non poterit? Cùm præſertim ex alijs miſtam miniméque ſimplicem & ſynceram eſſe, eáque ali piſces ſit demonſtratum: ſed iam vltra progrediamur, & eandem ad duriorum etiam corporum compoſitionem & nutritionem deducemus. Oſtrea, mytuli, chamæ, pectines, lepades, & vt breuiter dicam, omnia ὀστρακόδερμα, ex ſola maris aqua nãtura fabricata eſt, eadémque ſola vitam ſuſtentant: ſaxis enim hærent, illícque infixa, vagantium prædantiúmque modo, non poſſunt aliunde ſibi victũ parare. Verùm ne quis imperfecta eſſe animalia obijciat, anguillas proponam. Hæ nulla ſeminis intercedente natura, quod eo carere, nec etiam coire longa multorum obſeruatio prodidit, ab aqua ſola generantur eáque puriſsima, & quanuis inter cæteros piſces molli multóque humore diffluente carne conſtent, ſuis tamen ſpinis oſsibúſque

Libro 8. de Hiſt. Anim. cap. 2.

ossibusque non carent, quarum perpaucę, vt scribit Aristoteles, & certis locis, limo eduliisque cæteris, si quis apponat, vescuntur, contrà verò plurimæ solo humore dulci pascuntur & augescunt. Quamobrem vt idem tradit, ij quibus viuaria anguillarum curæ sunt, diligenter dant operam, vt quàm maximè pura synceráque sit aqua affluens & effluens semper per ripas vbi viuaria extruunt: nam nisi aqua limpida sit, breui strangulatæ intereunt. Sunt autem anguillæ perfecta animalia, nec quisquam nisi rerum aquatilium planè imperitus aliter existimauerit, nisi fortè Homerum secutus qui à piscium natura eos seiunxit. At sunt præter eas sardinæ, trichides, aphyæ, mugiles, vt suprà diximus, innumeriq; alij quos breuitatis gratia omitto, quos sola puráque aqua viuere, refici, augescere, ex eâque carnes ipsorum, spinas, cartilagines, ossa constare, genita factáque esse experientia sensuumque testimonio est longè certissimum. Non aër subtiliore tenuioréque natura est quàm aqua? At sola aëris inspiratione aliquandiu quot viuunt animalia? quot hominum corpora eiusdem hausu tanquam optimo pabulo recreata sunt? Astomos qui, vt scribit Plinius, halitu tantùm viuunt, & solo odore quem naribus trahunt, missos facio, fabulosum fortè hoc: tamen ab alijs qui Plinio longè vetustiores fuerunt, literis proditum est, vires in syncope & animi consternatione admotis odoratis maximè refici & instaurari. Romæ annos qua draginta sacrificum quendam sola aëris inspiratione vixisse, ex Leonis Pontificis maximi, & multorum principum custodia, & Hermolai Barbari historia fidéque certissimum est. Quæ nostra ætate aut patrum nostrorum memoria acciderunt libentiùs commemoro. Puellam annos tres in Gallia Narbonensi omnes audiuimns, vidimus multi, & Spiræ in Germania aliam extitisse accepimus, doctorumque & bonorum virorum literis proditum est annos multos, nullo præter aërem cibo potúque vitam salubriter traduxisse. Aliam etiam nos vidimus, quæ etiamnum hodie viuit, eodem victus genere ad decimum ætatis annum peruenisse, tandem grandem factam nupsisse, & felicem prolem sustulisse. Ergo aër solida firmáque corpora nutrire & reficere poterit, aqua verò longè crassiorum partium piscium solidas partes non nutriet? Sed nimiùm fortasse ab instituto digressi sumus. Quare ad rem redeamus, & quę ab alimentorum ratione piscium differentiæ constitui possunt, deinceps inquiramus.

Lib. 8. de hist. anim. cap. 2.

Athæneus. lib. 7.

Lib. 7. cap. 2.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 42 sur 633

De differentijs piſcium ex alimentis.

CAPVT XIIII.

CVM piſces alijs atque alijs alimentis veſcantur, & pro eorum varia natura variam quoque & multiplicem corporis, temperamentíque conſtitutionem & differentiam ſortiantur, cúmque horum alij promiſcuè & nullo delectu, in omne genus alimenti ruant, alij quæ naturæ ſuæ magis accommodata ſunt, ſolùm conſectentur, alij quanquam omnibus ſine diſcrimine paſcantur: tamẽ naturæ propria quadam vi quibuſdam delectantur, quæ alij ſine extrema pernicie ne attingere quidem auſint: inde tres præcipuæ differentiæ exiſtent. Qui alga, ſtercore, carne cæteríſque omnibus alimentis promiſcuè veſcuntur, vt mulli, lupi, cancri, omniáque μαλακόστρακα dicuntur παμφάγοι. Qui vno alteróve alimenti genere contenti ſunt, viuúntque continentiùs, vt mugiles, ſardinæ, aphyæ, trichides, aliíque huiuſmodi, μονόφαγοι nominantur. Rurſus horum aliæ ſunt differentiæ à cibis qui ſingulis magis peculiares ſunt ſumptæ. Qui enim piſcium carne (ſic eorum ſubſtantiam Plinius, Paulus ægineta omnéſque nominant) tantùm veſcuntur, quales ſunt teſte Ariſtotele, cartilaginei congri, hiatulæ, aliíque permulti, ij Ἀργοφάγοι dicuntur: quanquam alij ſunt à μονοφάγοις qui carne veſcantur, vt παμφάγοι omnes, ſquamoſi omnes dempto mugile aliíſque perpaucis, iíſque maximè fluuiatilibus: cartilaginei tam plani quàm longi, item omnes qui oſſeum os dentéſque habent, cetacei omnes, beluæ marinæ omnes. Balenam tamen carne veſci quidam negant, quòd in eius etiam recens captæ viſceribus præter mucum, aquam & ſpumam nihil reperiatur, quæ ratio mihi non omnino vana videtur: quamuis enim corporis molæ vaſta ſit, tamen quia optima temperatura à natura donata eſt, multorum hominum modo ocio pingueſcentium, pauco cibo iners craſſeſcit & ſaginatur. Sed cùm incredibile videatur tantæ magnitudinis beluam tam tenui cibo augeſcere & ſuſtineri, quid de ea re ſentiam, ſuo loco dicam. Porrò carnem eſitant quidam molles, polypus, loligo, ſepia, & μαλακόστρακα, illi inquam, Ἀρκοφάγοι etiam dicũtur, ſed minùs propriè, cùm præter carnem omnia quoque alia depaſcantur, ex quibus quædam ſunt etiam carne ijs gratiora. Quare in ſingulorum naturis intelligendis, vt diſtinctiùs omnia tradantur, epitheto alii ab alijs ſeparandi ſunt, & ex παμφάγοις qui carne veſcuntur, παμφάγοι καὶ Ἀρκοφάγοι appellandi: ſicut è μονοφάγοις ij qui carne ſolùm aluntur μονόφαγοι καὶ Ἀρκοφάγοι. Præterea μονοφάγων alij φυκῶ, id eſt, alga, paſcuntur, vt ſalpa, quare appellanda μονόφαγος καὶ φυκοφάγος. Eadem in cæteris omnibus ſeruabitur differentiarum & nominum ratio: Supereſt tertium

tium genus eorum,qui naturæ proprietate quadam alimentis quibuſdam vtuntur, quibus, alijs ſine detrimento vti non licet, hi ἰδιόζοφοι nuncupabuntur:quòd ſi alijs omnibus etiam veſcantur,vt mullus alga,carne,conchis,cœno,& quibus deterior redditur,cancellis,ij παμφάγοι, καὶ ἰδιόζοφοι nominabuntur, ſi non omnibus, ſaltem multis, παλλαφάγοι καὶ ἰδιότροφοι. Ac ſicut μονοφάγων à cibi genere quo vnico delectantur, variæ ſunt differentiæ, ſic ἰδιοζόφων ab eo cibo quem peculiariter & vnicè amant,& à quo alij omnes abſtinent.Ex eo genere eſt mullus qui lepore marino venenato veſci ſalubriter ſolus creditur,quāquam ſcarum eodem veſci teſtis eſt Athenæus. Salpa cucurbitam ſola auidiſſimè perſequitur,ſcarus mercurialem amat,súntq; alij permulti huiuſmodi de quibus ſuo loco plura. Propoſitis igitur initio quatuor ſummis generibus ex quibus tot & tam variæ piſcium differentiæ oriuntur, explicatíſque ijs que ex locorum alimentorúmque ratione petuntur, quæ duo vitâ piſcium viuendíque modo comprehendi diximus,reliquas ſequentibus libris pertractabimus. Lib. 8.

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS LIBER II.

De quibus piſcium differentijs deinceps ſit agendum.

CAPVT I.

QVOD diuerſis in locis piſces commodè viuere ſoleant, quòd alia atque alia vtantur,victus ratione, tum quot qualéſque & à locorum & ab alimentorum varietate inueniantur differentiæ,abundè ſatis à nobis primo libro eſt demonſtratum.Quòd ſi quibus ad ſeparatā ab vniuerſa tractatione,ſingulorū piſcium deſcriptionē properantibus,tum hæc tum ſequētia diffuſiùs ſcripta eſſe videantur, ij cogitent quæſo,me quæ à veteribus recentioribúſq; de piſcibus tradita ſunt, veluti ſyluam quandam hîc congerere noluiſſe, ſed partim

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 44 sur 633

ab alijs ſcripta,partim mihi longa experientia,diſſectionibúſque multis piſcium cognita exploratáque μεθοδικῶς perſecutũ fuiſſe,vt non ijs modò piſcibus qui à me particulatim explicabuntur,ſed omnibus etiã alijs quibuſcunque in regionibus aquíſve illi reperiantur,facilè cognoſcendis & ad genus ſuum reuocandis, labor hic meus ſit profuturus. Quæ ſanè inſtituti mei ratio cogit me, quæ ad vniuerſam piſcium doctrinam neceſſaria ſunt perſcribere, eáque breuiſſimis, rationibus pro rerum natura confirmare, neque enim perpetuò certiſſima illa & potiſſima ἀποδείξεις,ſed ſæpe exemplis, ſummorúmque authorum qui hoc in negotio feliciter verſati ſunt, authoritate vtimur, quod res aliter non ferat:nam non ſemper vniuerſa,ſed ſingula etiam tractamus, quorum ſcientiam non eſſe planè notum eſt omnibus. Huc accedit,quòd quæ hîc traduntur,cùm magna ex parte ſenſibus ſubiecta ſint,nulla egeant demonſtratione. Imbecillis enim ingenij eſt,inquit Ariſtoteles, demonſtrationem eorum quærere,quæ ſenſus ipſe docet. Sed vt eò,vnde digreſſa eſt,reuertatur oratio, de piſcium differentijs quæ à partibus ſumuntur deinceps eſt agendum, quas explicare conſtituimus,priuſquã eas quæ ab actionibus moribúſque inueniuntur,attingamus: perſpicuam illã methodum ſequuti qua quæ priora notioráque ſunt, priùs,quæ poſteriora minúſq; nota poſteriùs docentur.Cùm enim partes actionum cauſæ ſint vel inſtrumenta,eas natura priores & notiores,ideóque priore loco exponendas eſſe merito exiſtimamus.

Piſcium partes multas & diuerſas eſſe.

CAPVT II.

CVM vna eadémque particula varijs multiplicibúſque actionibus obeundis ſatis eſſe non poſſit, ſed ijs duntaxat quibus eius materia,figura,tota deniq; compoſitio à natura accõmodata eſt, oportuit tum piſciũ tum cæterorum animantium corpora, permultis atq; inter ſe diſcrepantibus particulis conſtare, vt earum varietas actionibus varijs atque infinitis,vel ad viuendũ neceſſarijs,vel ad commodè viuendum perutilibus reſpondeat:neque enim eadem parte audire,videre,odorari,guſtare piſces poſſunt,neq; eadem parte cibos conficere,& natare.Quare vniuerſum corpus animæ inſtrumentũ ad naturales,vitales, animales functiones obeũdas, ex multis alijs organis partibúſq; cõponi neceſſe fuit.Quinetiam partes ipſæ totius compoſitionis minimè ſunt expertes:ex alijs enim ſimplicibus ijſdémq; diuerſis particulis coaleſcunt.Porrò ipſæ quoq; ſimplices (quæ quod ſenſui tales appareant ſic appellantur) ex diuerſis, ſcilicet ex quatuor humoribus tanquam proprijs elementis conſtant, quemadmodũ rurſus

ipſi

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 45 sur 633

ipſi humores ſuccíque ex quatuor elementorum permiſtione ſuam naturam temperamentúmque ſortiuntur, necnon & ea quæ id comitantur, vt odorẽ, ſaporem, colorem atque his ſimilia. Verùm quantitas, figura, numerus, ſitus cõmodus ad μόρια ὀργανικά (vulgò partes inſtrumentarias appellant) propriè referuntur, quorũ particulæ ſimplices vt os, cartilago nihil huiuſmodi ex ſeſe habent, ſed illa pro natura & differentia organi quod conſtituunt, his inſunt, niſi ſi quæ particulæ ſint ſimplices etiã dictæ, quę quia ſolæ vel munere aliquo funguntur, vel vtilitatem quandam adferunt, figurámque ac alia ſimilia ex ſeſe habeant, in organicis partibus habeantur, in quibus eſt aculeus & ſquama: quæ duo quanquam ſenſu ſimplicia eſſe diiudices, tamen hæc per ſe magno piſcibus eſt vſui, ille figuram habet ad pungendum aptiſſimam. Sed vt res omnis dilucidior fiat, inſtrumentorum tres omnino claſſes deſcribemus. Primæ claſſis erunt partes quæ ſimplices nominãtur, vt arteriæ, venæ, oſſa, cartilagines, vincula, membranæ, aculei, ſquamæ. Secundæ quæ ex ſimplicibus, & ijs quæ primæ claſſis ſunt, cõponuntur, vt cerebrum, oculus, pinna, cor, brãchiæ, pulmones, hepar, ſplen, venter, inteſtina, vterus, teſticuli, mentula, pedes, caput. Tertia verò corpora ipſa continebit ex varijs organis contexa. Nam vt corpus humanũ animæ hominis inſtrumentum, ſic corpus delphini, animæ delphini inſtrumentũ eſſe iure dicemus. His omnibus partibus ſimplicibus piſces à ſeſe variè diſcrepare ſuis locis docebimus.

De communibus & proprijs piſcium partibus.

CAPVT III.

PARTIVM illarum quæ multæ ſunt & valde diſpares, ex quibus corporis piſcium veluti fabrica conſtat, aliæ piſcium propriæ ſunt, aliæ cum cæteris animantibus communes, quippe oculos, dentes, os, ventriculum, inteſtina, hepar, fel, ſplenem, cum alijs animantibus habent communia: alijsverò multis, vt branchijs, pinnis, ſquamis, fiſtulis, veſicis, in ventre aëre plenis, appendicibus, ſpinis, lapidibus qui in cerebro ſunt, à reliquis animantibus differunt: nam piſces ſoli branchijs reſpirant: præter eos nullũ aliud animal, dempto crocodilo, qui tamen ἀμφίβιος eſt. Fiſtula in fronte vel in tergo in beluis marinis tantùm inuenitur, qua reſpirant, & aquam ore tractam reijciũt. Alis quidẽ volucres per aërem volant: pinnis autem nullum aliud animal aut volat, aut graditur præter piſces: veſpertilio enim alas non pinnas habet, ſquamis integi ſerpẽtes videntur, at ſi propius inſpicias, non ſquamis, ſed tenui cortice potiùs opertos eſſe dixeris, vnde Græci huiſmodi animalia vnico vocabulo ídque feliciter, vt

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 46 sur 633

Lib.1.de hist. animal.ca.6. omnia φολιδωτὰ appellant, & φολὶς teſte Ariſtotele, ſquamis ſimilis eſt: aliquando rigidior & durior, vt in teſtudinibus & crocodilis: aliquando tenuior, vt in ſerpentibus & lacertis. Spinæ piſcibus peculiares ſunt, neque in alio animantium genere reperiuntur, quę carni ad eius ſtabilitatem affixę ſunt, pluréſque in ijs qui in aqua dulci degunt, vt in aloſis, herbis, cæteríſque huiuſmodi: multæ etiam in murenis reperiuntur, cuius rei cauſa explicabitur, cùm ad partium declarationem ventum fuerit: non deſunt tamen qui lacertos & ſerpentes ſpinas habere putent, multitudine ac tenuitate coſtarum decepti. Porrò, circa ventriculum appendiculæ Græci ἀποφυάδας καὶ ἐκφυάδας vocant, non ſolis piſcibus verùm etiam auibus, quibuſdam peculiares ſunt. Aues quidem ſubter & paucas habent, piſces ſupra & circa ventriculum, vt ſcriptum reliquit Ariſtot. Nos tamen ſubter magna ex parte piſcibus ineſſe comperimus: alijs complures, vt lato, lacerto, coracino, ſcorpioni, gobioni, citharo, mullo, ſcaro: alijs paucas, vt hepato, glauco. Iam verò piſcium propriũ eſt lapides in capite habere: neq; enim in vllis quadrupedibus nobis etiam diligenter perſcrutantibus contigit vidiſſe. Habent igitur lapides in capite lupi, mugiles, corui, coracini, vmbræ, pagri, auratæ, ſpari, hepati, omnéſque ferè ſquamoſi: ex planis ſolea ſiue bugloſſus, quorum neque naturã neque vſum perſcripſit Ariſtoteles, ſed ſolùm annotauit omnes illos piſces quibus lapides inſunt in capite, hyemem pertimeſcere, id tamen in paucis ſe obſeruaſſe: nos verò formam, naturam, vſum ſuis locis docebimus. Hîc partes piſciũ proprias annotaſſe ſatis ſit, quarum poſtrema eſt veſica in ventre interdum vnica, interdum gemina aëre plena, maximè in fluuiatilibus naturæ prouidẽtia illic collocatæ, vel ne ſubmergantur, vel potiùs vt in aqua ſuſpenſi faciliùs natent. Quæ cùm ita ſint, piſcium alias quidem partes cum cæteris animantibus eſſe cõmunes, alias verò eorum duntaxat proprias, quibus tum à cæteris animantibus tum à ſeſe differunt, arbitror eſſe perſpicuum.

Lib.2.de hist. animal.ca.17.

Lib.8.de hist. anima.ca.16.

Alia partium diuiſio quibus à ſeſe piſces differunt.

CAPVT IIII.

PARTES eas quarum alias proprias, alias communes eſſe modo diximus: alia rurſus diuiſione diſtinguemus, vt aliæ eędem inter ſe ſint, alię omnino diuerſæ; aliæ alijs ad portionem reſpondentes. Eadem ſpecie ſunt partes dextræ ac ſiniſtræ, ſimiles ſunt oculi pagri & rubellionis, cynedi & percæ. Ad portionem alijs reſpondent, quę neque eædẽ: neq; eadẽ ſubſtantia aut ſtructura, verùm eundem vſum præbent. Cancrorum χηλὴ (forcipatum pedem vertit Gaza) manibus hominum pro portione reſpondet: vtenim manu cibos appre-

Lib.4.de hist. animal.cap.2.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 47 sur 633

apprehendimus, ijſdem corpus ab iniurijs tuemur, illatas propulſamus: ſic cancri, aſtaci chelis cibos apprehendunt, ac ori admouent, ijſdem vel ſe defendunt, vel alios impetunt: at figura & cõpoſitione manui diſſimiles ſunt, imò planè contraria ratione conſtant: nam foris oſſeæ vel lapideæ ſunt, intus muſculos habẽt quibus mouẽtur, manus contrà intus dura & oſſea, foris mollis & carnoſa, in quinque digitos diuiſa. Quare non huic ſed roſtro potiùs auium figura ſimiles dici poſſent. Sunt etiam ſquamæ piſcium, & plumæ auium peræqua proportione: nam, vt rectè ſcripſit Ariſtoteles, quod in auibus penna eſt, id in piſcibus eſt ſquama: & vt plumis obducitur auicularum corpus, quò ſint à caloribus & frigoribus tutiores (hyeme enim calefaciũt plumæ, æſtate corpori vmbram præbẽt) ſic ad propulſandas iniurias muniuntur frequentibus ſquamis piſcium nonnulli: neque enim omnes ſquamis integũtur, vt aues plumis, vnde quidã læues dicti. Sed vt ſquamæ vſu, pennis auiũ reſpondent, ita his neque ſubſtantia, neque figura, ſed hominũ vnguibus potiùs ſimiles eſſe dicas: quæ omnia de paruis plumis non de magnis quæ alis inſunt, intelligi volo, volatui magis quàm iniurijs repellẽdis accommodatis, quæ pinnis proportione reſpondebunt. Branchias neque ſubſtantia, neque compoſitionis modo ſtructuráque pulmonibus rectè compares, vſu verò ſitúq; & vtilitate perbellè: nam quemadmodũ qui in aëre viuũt, illũ ad ſpirituum agitationem refrigerationémque intrò trahunt, calfactúmque reſpirant, ſic branchijs aquam ſpiritúmque aquæ permiſtũ ad eaſdem vtilitates viciſſim trahunt reddúntque piſces. Palatum carnoſum eſt vice linguæ, percipiendorum ſaporum gratia: nam piſces omnes palato carnoſo prædíti nullam linguã videntur habere, niſi imperfectiſſimam, quod in cyprinis, bramis, tincis obſeruauimus. Ac vt ſummatim dicã, partes omnes æqua cũ ijs portione eſſe dicuntur, quibus cum eundẽ planè vſum ſitúmq; habent, cum parte, cuius officio fungũtur, etiam ſubſtãtia ſtructuráq; valde diſpares, vt palatũ carnoſum in ore eſt, branchię circa cor, pinnæ ad latus vel ſub ventre, chelæ prope os, articulóſq; habẽt articulis cubiti ſimiles: vt ad os flecti poſſint. Hactenus de partibus ad portionem reſpondentibus, nunc de diuerſis quæ maximè ſunt organicæ, figura, magnitudine, numero, ſitu, contrarijs affectionum qualitatibus odoris, ſaporis, coloris, agendi patiendíq; virum manifeſta tum occulta, exuperantia defectúq; à ſeſe differentes. Subſtantia quoq; diſſident, quę ſimplices dicuntur, quarum ratione organicæ etiã ſubſtantia ſunt diſſimili. Quæ omnia in genere dixiſſe mihi ſatis eſſe non videtur, niſi particulatim & ordine ſingula declarentur: nam vt vniuerſas quidem res priùs nouiſſe oportet, tum quòd ad rerũ ſingularũ cognitionẽ facilem præbeant aditũ, tum quòd ſine illis intelligi nullo pacto poſſint, ita ſingularũ notitia ſic illuſtrantur

Lib. 1. de hiſt. animal. cap. 1.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 48 sur 633

vniuerſa vt illis omiſſis confuſam,indiſtinctam,rudem imperfectám que rerum cognitionem tecum circunferas,niſi adhibitis ſingulis tete explices, euoluas atque confirmes. Quare nihil hîc temere congerere volui,ſed ita rem ſuſceptam tractare vt eius doctrina parari poſſit. Nunc igitur ad partium ſingularum differentias aggrediamur ab illis exorſi quæ ſubſtantia differunt:eſt enim hæc aliarum differentiarum veluti ſedes & fundamentum.

De piſcium ex ſubſtantiæ varietate differentijs.

CAPVT V.

SVBSTANTIA ſiue materia partes piſcium differre non ſolùm ſenſus arguit,ſed etiam ratio id neceſſariũ fuiſſe docet: nam quæ flecti aut ab externis rebus affici debent,minimè ex terrea duráq; ſubſtantia, ſed molli conſtare oportet: ſentire enim eſt quodammodo pati,difficilè verò patiuntur quę dura & ſicca ſunt,cõtrà facilè quæ mollia & tenera. Quamobrem lingua partéſq; omnes ſenſu aliquo præditæ, ex molliore aliqua nempe ex carnoſa vel neruoſa ſubſtantia conflatæ ſunt:ex dura verò & ſicca quæ ad tutelam defenſionémque ac ſtabilitatẽ aliquam ſunt cõditæ, vt ſquamæ,aculei,ſpinæ, oſſa: nõ enim,vt prouerbio fertur,è quouis ligno fit Mercurius, ſequacémque oportet eſſe materiã reiq; faciendæ aptam. Pulmones à brãchijs, ſquamas à cruſta,vel oſſeo lapideóque tegumẽto,oſſa balenarum,delphinorum,teſtudinum,vitulorum marinorum à piſciculorũ ſpinis, & horum carnes ab illorum carnibus ſubſtantia differre quis non videt? Sic mollium,ſquamoſorum,cetaceorum,cruſta intectorum,ſaxatiliũ, ſubſtantiam aliam aque aliam eſſe nemo non dicet:nam exempli gratia,mollium vt polyporum ſubſtantia, mediam inter neruum & carnem naturã obtinet:eſt enim carne durior,neruo mollior,ídque non ſine ſumma naturæ prouidentia, quippe cùm neq; ſquamas neq; ſpinas,neq; oſſa habeant, fluctuũ exagitatione ſubſtãtia eorum mollior diſſolueretur,& diſſoluta diffluęret, neq; durior tam bene flecti in omnes partes poſſet:Contrà ſaxatilium caro mollis teneráq; eſt.Proinde ex hac ſubſtãtiæ varietate quædã nomina piſcibus poſita ſunt. Dicũtur enim quidã Cartilaginei,& ὀστρεα quaſi ὀστέα,id eſt oſſea.Sed præſtat tantam varietatẽ ſubſtantiæ ſiue carnis piſciũ in genera aliquot redigere, ſingulorúmq; exempla ſubiungere.Eſt igitur piſcium quorundam ſubſtantia ſiccior duriórque:contrà nonnullorum mollis humoréque multò diffluens: inter has media eſt duro mollíque temperata,ſiue quodammodo ad hanc tẽperantiam accedens. His ſuccedit quartũ genus eorũ qui carne ſunt ψαθυρᾷ,id eſt friabili.Aliud eorum

qui

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 49 sur 633

qui carnẽ tenacem & velut glutino compactã habent, id genus Græcis γλίχρον dicitur, cum celso glutinosum dicemus: potest & esse aliquod inter ista medium. Postremò alia est piscium caro pinguis, alia ἀλιπαρὴς, id est, nõ pinguis siue macra: sic enim celsus. Duræ carnis sunt draco, cuculus, miluus, scorpius, corax, vranoscopus, hirũdo, trachurus, ὀστρακόδερμα omnia, dẽptis ostreis & mytulis, & mollia omnia, mollia inquam, si tegumẽta tactúmque spectes, si carnẽ, dura, polypi, sepiæ, loligines. Mollis carnis sunt, sparus, cantharus, aphyæ, trichides, mænæ: inter hos medij sunt lupi, coracini, auratæ, dentices, rubelliones, pagri, mylli. Friabili carne sunt saxatiles omnes. Glutinosa, oceani gallici pola, raia, congrus, ichthyocolla, quam Gallorũ molluam esse putant: denique pisces omnes longi. Pingui carne sunt mugiles, macra, galei: neque enim adipem neq; seuum habent præterquã in hepate: quia cartilaginei sunt: ij enim vniuersi pingui carẽt demptis, murena fluuiatili & sturione. Præterea non pinguescunt crusta intecti, neque molles. Hactenus explicatæ sunt substantiæ piscium simplices differentiæ, ex quibus inter se colligatis atq; implicitis fiunt compositæ: nam pisces quidã sunt carne dura & fragili, vt rhombi, mulli: alij dura & glutinosa, vt buglossus: alij dura & pingui, vt thunni: alij dura & macra, vt galei: alij molli & fragili, vt saxatiles, & passeres: alij molli & glutinosa & pingui, vt anguillæ: alij molli & nõ pingui, vt aphya, atherine. Neq; verò tanta substantiæ dissimilitudine solummodò pisces diuersi, sed etiã ijdem à sese dissident, vt thunni qui ceruice, abdomine cõmẽdantur atq; clidio, inquit Plinius, vilissima quæ caudæ proxima quia pingui carent. Eadẽ de causa glauci πρόλομιὼ tantopere laudarunt cupediarũ studiosiores. Sed antequã hoc caput concludamus, alienum à proposito nõ fuerit de saxatilium substantia ex Galeno & Athenæo pauca addere. Diximus ex Galeni sentẽtia saxatiles omnes molli fragilíq; esse carne: is enim lib. III. de aliment. facult. apertè scribit illis esse carnem ψαθυρωτάτην καὶ μαλακωτάτην, meritóq; in saxatilibus piscibus nullum esse inter eos, qui eiusdem sunt generis discrimen manifestum, vt qui perpetuò in purissimo mari degant, aquámq; dulcem & ex dulci marinãq; mistam fugitent: Et nõ multò pòst, saxatiles nec alimenta nec loca mutare, nec in dulcibus aquis viuere, ob eámq; causam perpetuò esse inculpatos. Athenæus verò, qui saxatiles vocantur, inquit, vt gobiones, scorpij, passeres, hísque similes corporibus siccum suppeditant alimentum, augéntque & nutriunt admodũ, faciles sunt ad concoquendũ, neq; excrementa multa, neq; flatus gignũt, quibus mox subiungit. His simile est genus eorũ qui μαλακόσαρκοι, id est, molli carne prædíti sunt, vt turdi & merulæ & similes. sunt autẽ hi superioribus humidiores. Qui cũ inter se pugnare prima specie videantur, minimè tamẽ disiũcta & cõtraria dici ab ijs æstimabit qui nouerit,

lib. 9. cap. 15

lib. 8.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 50 sur 633

piſcium qudē ſaxatilium vniuerſè mollem fragilémque eſſe carnem, ſi eos cum alijs compares, quorum quidam molli ſunt carne, ſed glutinoſa, alij minimè glutinoſa, qua in re ſaxatilibus ſunt ſimiles, ſed dura, in quo diſſimiles. Verùm ſaxatilium ipſorum alios eſſe qui in ſaxis procul à litoribus deliteſcunt, alios qui degunt in ſaxis ad litora, illorum minùs mollis ſicciórque eſt ſubſtantia, horum mollior humidiórque, vt ait Athenæus: vnde μαλακόσαρκους Græci vocant, illi ad pelagiorum, hi ad litoralium naturam propiùs accedunt. Ex his igitur perſpicuum eſſe arbitror piſces eſſe in magna ſubſtantiæ diſparitate, quæ partim ex prima natiuáque piſcium conſtitutione, partim ex alimentorum varietate proficiſcitur, de quibus libro primo ſatis abundè multa

De differentia piſcium ex figura.

CAPVT VI.

QVEMADMODVM ſubſtantiam ſiue materiam partium variari neceſſe fuit, prout illas variè agere patique oportuit, vt proximè demonſtratum fuit, ita diuerſis partibus alia atque alia opus fuiſſe figura cenſendum eſt, quòd inſtrumentorum actiones à figura potiſſimùm dependeant, vel certè figura meliores deterioréſve reddantur. Ventriculus ſphærica figura conſtat, tum quòd hæc omnium figurarum ſit capaciſſima, tum quòd difficilimè patiatur. Manus in quinque digitos diuiſa eſt, eámque figuram nacta vt omnino rem complecti poſſit, meliúſque apprehendat. Idem ſanè de eorum piſcium partibus, qui moribus & actionibus differunt, eſt iudicandum, pro quorum differentia varias natura figuras effinxit. Neque verò ſolùm partes natura differunt, ſed etiam diuerſa eſt, diuerſorum piſcium totius corporis forma, ob varias partium ex quibus componuntur figuras, tum ad faciliorem rerum diſtinctionem, tum ad Dei optimi maximi potentiam nobis ob oculos ponendam, qui innumerabiles rerum formas ſpeciéſque ex eadem prima ſubſtantia materiáve procreauit, & genuit. Vt lepus marinus à lolligine differt, ſepia à polypo, locuſta ab aſtaco, aſtacus à ſquilla, ſquilla à cancro, oſtrea à ſpondylis, ſpondyli à mytulis, mytuli à chamis, chamæ à pectunculis, purpura à cochleis & buccinis. Quòd ſi quæ ſunt eiuſdem generis, figura differre fecit, quanto magis quæ diuerſorum ſunt generum? Vnde alijs ſphæricam figuram tribuit, vt orchi ſiue orbi, alijs ſtellæ, vnde & piſci nomen, alijs cunei vt mugili, alijs iugi, vnde ζύγαινα Latine libella. Iam σφύραινα à noſtris piſcatoribus & Italis *ſpetto*, Luna, xiphias, à veru, lunæ, gladij in roſtro figura nomen inuenerunt. Denique αὐλοὶς,

cucum

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 51 sur 633

cucumeri, vuæ, hippocãpo aliíſque infinitis, à rerum terreſtrium figuris nomina ſunt poſita, non magis quòd rerum varietate delectetur natura, quàm quod earum diſtinctio nobis fuerit neceſſaria. Quid enim eſſet aliud inter nos quàm chaos quoddam & rerum omnium confuſa congeries, niſi forma, colore aliíſque huiuſmodi internoſcerentur? quo pacto lapides, herbæ, piſces à ſeſe diſcernerentur, ſi per omnia ſimiles ſibiipſis eſſent? ne illa quidem linguarum confuſio in Babel tantum vnquam negotij exhibuit, quantum illa rerũ omnium ſimilitudo exhibuiſſet: nemo Platonem à Cicerone dignoſceret, ſi huic ciceris nota, quę in facie ſpectabatur, illi ſcapularum latitudo deeſſet. Solemus enim ſingulos homines, naſi, oculorum, ſuperciliorum, menti, barbæ, oris, aurium, capillorum, reliquarúmque partium colore, figura, ſymmetria à ſeſe diſtinguere: ſic abſinthium à lactuca, aconito, veratro, quis diſtingueret? Venenum proculdubio pro medicamento, & venenum pro alimento quotidie vſurparemus magno noſtro malo. Vix poſſumus, quæ eſt mentis noſtræ imbecillitas, res aliqua ſimilitudine coniunctas diſcernere: quid futurum fuiſſe putamus, ſi omnes figura coloréque inter ſe conuenirent? Quæ cùm ita ſint non temere, ſed ſumma cum prouidentia magnóque noſtro commodo, natura piſces non ſolùm viribus & probitate ſucci, ſed etiam varia partium figura, varia item totius corporis mole, de qua mox dicemus, à ſeſe diſiunxit.

De piſcium ex partium magnitudine differentia.

CAPVT VII.

RECTE` quidem maiores noſtri magnitudine & exiguitate res multas diſtinxerunt, quæ figura aut alio quouis modo facilè diſtingui poſſe non videbantur, magnitudinis autem differentiam βου & ἱππο particulis expreſſerunt, vnde ἱππόσελινον, ἱππομάραθρον, βδλιμία: neque verò eo inficias iſtis particulis quandoque non magnitudinem ſed ſimilitudinem ſignificari, vt in Hippocampo, buphthalmo, bugloſſo: Hippocampus enim piſciculus cùm ſit digiti duntaxat magnitudine, ab inſigni magnitudine dici non potuit: quanquam Marcellus Virgilius contra Dioſcoridem & rei veritatem id ſcripſerit. Neque etiam quæ magnitudine differunt, ſemper ijs particulis expreſſa ſunt: nam pinnophylax ab alijs maioribus cancris ſola magnitudine differt, aſtaco leo & elephas maiores ſunt. Hæc quidem de totius corporis non partium magnitudine dicta ſunt. Verùm quæcunque magnitudine totius differunt, eadem partium quoque magnitudine differre eſt neceſſe: nihilo minus tamen in partibus quibuſdam eam differentiam videre licet, vt in roſtro, cuius longitudine ſola dif-

In Annotat. in cap. 3. lib. 2. Dioſcorid.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 52 sur 633

fert delphinus noſter à marſuino vulgò nuncupato.item acus longiſſimum roſtrum habet,lacertus breuiorem,ſphyræna longum & acutum, lucius ſphyrænæ reliquo corporis habitu ſimilis, roſtro eſt breuiore & minus acuto: vulpeculæ marinæ altera caudæ pinna ad falcis magnitudinem accedit,quo nomine à maltha, acanthia, caniculà,aliiſque galeis differt. Cuculus, hirundo, lucerna à multis pinnarum magnitudine diſcrepant, ὀφθαλμία quæ à Gaza oculata dicitur, oculos maiores habet reliquis ſquamatis. Item hepatus ab alijs ſui ſimilibus oculorum magnitudine diſtinguitur:ſed,hæc omnia clariora fient cùm de partibus ſigillatim dicetur. Quare ad alias partium differentias properandum.

De partium differentia ex ſitu.

CAPVT VIII.

DIVERSORVM piſcium partes quaſdam figura, magnitudine, numero ſimiles quidem eſſe, ſitu verò ita variari contingit,vt in his & in illis contrario ſæpe modo poſitæ videantur. Atque vt à capite incipiam, id in animantibus magna ex parte ſuperiorem vel anteriorem locum optimo iure occupat,vt pote quod cùm aliarum facultatum,tum diuinæ illius & immortalis quæ ἡγεμονικὴ dicitur in homine ſit domicilium:in cæteris verò animantibus, illius facultatis ſedes quæ ſenſum motúmque toti corpori ſuppeditat. Multos tamen piſces videas, qui inter pedes & ventrem poſitum caput habeant, vt ſunt polypi,loligines,ſæpiæ:caput illis ea in parte eſſe indicio ſunt oculi,qui ſemper in capite ſiti ſunt. In cancrorum genere caput eà in parte ſitum eſt,in qua pectus in reſpirantibus eſſe ſolet, vtrinque pedes lateribus hærent, quanquam Gal. lib. VIII. de vſu partium, cancris caput deeſſe affirmet:ſed hoc verũ non eſſe,argumẽto ſunt oculi, qui à cerebro per neruos opticos videndi vim accipiunt, quorum gratia caput factum eſſe eodem in loco ipſemet contendit: quòd ſi illis inſint oculi,inerit & cerebrum,ſi cerebrum, caput quoque ineſſe neceſſe eſt: id enim caput appello quod cerebrum in ſe & ſenſuum inſtrumenta circa ſe contineat, neque cerebrum temerè à Græcis ἐγκέφαλον dictũ crediderim,ſed quod reuera ſemper in capite ſitum ſit.Quemadmodum enim nares,aures, linguam,ita etiam oculos cerebro propinquos eſſe oportuit, ob magnam ſpirituũ copiam ſenſibus illis efficiendis neceſſariam: quæ vt cõfeſtim ſuppeditari & tranſmitti poſſet, eos propiùs abeſſe ab origine voluit natura. Omnis enim ſenſus motúſq; à cerebro tanquam à fonte deriuatur, neque eſt quòd quiſquam putet caput id genus piſces non habere,quòd ceruice careant: ceruix enim non capitis, ſed gulæ & aſperæ arteriæ gratia inſtituta eſt: Sed

vt eo

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 53 sur 633

vt eo redeamus vnde digreſſa eſt oratio,oculi ipſi ſitu quoque variãt: ſunt enim quibus oculi ſupra caput cælum verſus poſiti ſunt, vt vranoſcopo,in alijs ad latera magis ſpectãt.Sed de oculorum differentia ſuo loco fuſiùs. Pinnæ ſitu differunt: in marinis enim ad partem ſuperiorem vergunt,in fluuiatilibus magis ad ventrem. Fel quidam in hepate habent, vt ſquamoſi & galei:in alijs, in inteſtinis ſitum eſt, vt in amia & pelamyde: in nonullis in capite, vt in aphyis ἐγκρασιχόλοις ob id cognominatis. Cauda partẽ poſteriorem, vt caput anteriorem occupans ſitu nonnihil differt: nam in mugile, lupo aliiſque infinitis ſecundum ſpinæ longitudinem ſita eſt,vt aquam findat,cuius ratione tranſuerſa eſt,ita vt latitudine ſua aquam tangat & verberet in delphinis ac balenis. Necnon aculei ad tuendum corpus à natura dati, diſſident:alij enim in fronte habent,vt ſquilla,aſtacus:alij & in fronte & in toto corpore,vt locuſtæ,cancri marini:alij in ceruice,vt araneus, vranoſcopus,cyaneus vulgò derbius:alij à ceruice ad caudam ferè,vt perca,aurata, ſargus, thynnus: alij in thorace & branchijs, vt vranoſcopus:alij in pinnis, ſargus,cantharus,ſparus,coruus, melanurus: alij in cauda tantùm, qui propriè radius dicitur, vt paſtinaca: alij in cauda & reliquo corpore,vt raiæ nonnullæ.Porrò in omnibus linea à capite ad caudã ducta eſt,quæ in marinis magis ad dorſum vergit,in fluuiatilibus magis ad ventrem.Eadem in quibuſdam recta planè eſt, in alijs obliqua. Iam verò vterus locum nactus eſt ad ſeptum trãſuerſum in ijs piſcibus,qui intus concipiunt & ex ouo viuum pariunt,in alijs vt in ſquamoſis inferiore in loco. Quinetiam in delphinis, vitulis,balenis mammarum ſitus alius eſt,ac in mulieribus quod in illis ad pudenda,in his in thorace locatæ ſint:ſed ſingula perſequi nimis longum foret, cùm in piſcibus paucæ ſint partes quæ eundem ſeruent ſitum: nam pro corporis figura, actionibus, moribus, alium atque alium ſitum ſortiuntur.

De piſcium differentia ex numero partium.

CAPVT IX.

MVLTAS in piſcibus partes eſſe quæ numero diſſideant cuiuis perſpicuum eſſe poteſt: ideo breuiter hanc differentiam perſtringemus.Branchiæ alijs ſunt binæ, alijs quaternæ, alijs octonæ:earúmque foramina varia ſunt: nam in lampetris ſeptena, in omnibus ferè galeis quina, in murenis & congris vnicum ex vtraque parte. Aculei in dorſo eriguntur,in nonnulis duo, vt in acanthia & centrina:in alijs tres, vt in araneo piſce & vranoſcopo:in alijs plures vt in mugile, aurata, perca, ſcaro,ſargo,cantharo,radius in cauda paſtina

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 54 sur 633

cæ aliquãdo eſt vnicus,interdum duo vel tres ſuperadditi. Pinnæ aliquibus duæ ſunt, nonnullis quatuor, alijs plures,& quæ in dorſo eſt, nonnũquam vnica eáque à capitis fine ad caudam continua eſt, vt in amijs & paſſeribus: in multis in tres pinnas diuiditur, vt in aſellis & multis fluuiatilibus:interdum vnica eſt ad caudam,vt lampetræ,interdum vnica ad caput. Appendicum ventriculi etiam numerus in diuerſis variatur: nam coracino ſunt octo,plures trachuro,amijs,lacertis,quibuſdam pauciores,vt cuculo,accipitri. Prætereà viſcerum ipſorum numerum varium eſſe diſſectio ipſa docet. Nam qui per pulmones reſpirant,duos cordis ſinus habent:qui per branchias,vnicum, vt rectiſſimè ſcripſerit Gal. ſinum cordis dextrum pulmonum gratia factum eſſe.Galeorum hepar ita diuiſum eſt,vt nõ vnius plures lobi, ſed planè geminum eſſe videatur vtraque ex parte ſitum.Poſſem hîc plura de dentium aliarúmque partium numero dicere, ſed alio loco commodiùs explicabuntur.

De partium differentia, ex earum exuperantia & defectu.

CAPVT X.

PARTIVM exuperantia defectúſque ad earum numerum rectè quidem videtur referri poſſe: commodiùs tamen fore duximus,ſi hæc ita ſeiungeremus, vt numero partium piſcis à piſce differat,cùm eius quod vtrique commune eſt,huic plures inſunt particulæ,illi pauciores:exuperantia verò defectúque cùm vnam, pluréſve partes hic habeat, quibus alter omnino careat,& contrà:neque enim piſces omnes partibus omnibus ſiue communibus ſiue proprijs conſtant, etiamſi perfecti habeantur,vt delphinus & vitulus marinus partibus quibuſdam prædíti,quibus cæteri carent,ſel non habent.Quare exuperantia defectúque piſces differunt earum partium, quæ vel ad commodiùs viuendum,vel ad ornatum,vel corporis tuendi cauſa à natura ſunt comparatæ. Omnes cruſta intecti,molles,oſtrea,partes interiores indiſtinctas habent,ſi Ariſtoteli credimus.σφραχόδερμα oculis & auribus orba ſunt.pulmones marini vulgò dicti, quos vernacula lingua *potes* appellamus, capite carent. Renibus & veſica carere permultos piſces, experientia ipſa docet: qui tamen pulmonibus reſpirant, renes habent,veſicam, teſtes & mentulam:ijs enim propter ſanguinis copiam calidis admodum, pulmonibus opus fuit refrigerationis cauſa. Prætereà eoſdem ob eandem cauſam ſeroſis excrementis abundare neceſſe eſt, quæ cùm propter cutis duriciem expurgari non poſſint, neque in partes vllas abſumi, natura nõ renes duos,ſed in vtraque

que parte propè infinitos racemi modo coglobatos donauit: ex quibus efficitur, veſica, teſtibus, & mentula ſimul donatos eſſe, quibus partibus ſquamoſi, molles, aliíque infiniti piſces careant. Pinnis vacant murenæ, chelis ſquillæ, quibus aſtaci & cancri abundant. Squamis operiuntur permulti: contrà læues ſunt, id eſt, ſine ſquamis omnes cartilaginei, anguillæ, murenæ, lacerti magni & parui. Os piſces omnes, gulam non omnes habent. Quibuſdam podex deeſt, ex quorum numero cancellum eſſe qui in purpurarum & cericum teſtis degit, quanquam Ariſt. ſit author, tamen id falſum eſſe ſenſus ipſe demonſtrat. In Orpho ſeminis meatus non inueniri ſcribit Athenæus, caudam cancris non eſſe exiſtimauit Ariſtoteles: rem tamẽ aliter habere ſuo loco docebimus, luna piſcis in rotundam figuram deſinens, nullam caudam habere videtur, ſed duas tantùm pinnas, vnam ſuperiorem alteram inferiorem caudæ vſum præbentes. In Galeis ſunt qui aculeos habent, vt acanthias, centrina, alijs deſunt. Rhomborum alij leues ſunt, alij aculeati. Raiarum quarundã corpus multis aculeis eſt horridum, aliarum leue, nec niſi in cauda aculeis armatum: mullis alijs eſt barba, quos ob id barbatulos appellarunt Cicero & Varro, alijs deeſt. Quare his atque alijs piſcibus infinitis quos perſequi longioris eſſet operæ, natura tum ad varietatem, tum ad diſtinctionem diuerſas partes tribuit.

Lib. 4. de hiſt. animal. cap. 4. lib. 7.

Lib. 4. de hiſt. animal. c. 2.

In paradox. lib. 3. de re ruſtica.

De differentia piſcium ex ſapore.

CAPVT XI.

HACTENVS partium maximè earum quæ organicæ dicuntur, differentias multas expoſuimus: nunc alię ſunt recenſendæ, quæ potiſſimùm ſimpliciũ ſunt partiũ, ex varia elementorũ permiſtione ortæ, quarũ prima hîc erit quæ à ſapore ſumitur, de quo minimè iudicium faciendum eſt ex ijs piſcibus, qui ditiorum & principum menſis lautè atque exquiſitè apparati conditíque apponuntur: cocorum enim opera ita variè miſcentur ac temperantur ex aromatis, herbis, obſoniíſque omnis generis, vt genuinum ſaporem odorémque nullo pacto retineant: nam quæ ſalſa ac nitroſa ſunt, frequenti dulcis aquę inter coquendum mutatione, mellis vel ſacchari permiſtione fiunt dulciſſima. Contrà ijs quæ inſipida ſunt naturâ, tantam ſalis copiam inſpergunt, vt ſapidiſſima reddantur: quæ acrimonia nulla linguam pungunt, palatúmque irritant, cepa, porro, allio, omphacio, aceto ita condiunt, vt acria acidáve ſint. Iſti igitur de piſcium ſapore ac odore ſententiam rogandi non ſunt, ſed qui citra ſalem, acetum, oleum, butyrum apparatos piſces eſitant, idque ad mare: longa enim vectura

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 56 sur 633

ſuccus eorum ſapidior acriórque redditur: cuius rei cauſam aliâs trademus. Quare in aqua mediocriter elixi vel ſuper craticulam aſſi edendi ſunt,quod ex hoc apparatu ita non immutentur,quin odorem ſaporémque natiuum ſatis referant. Adhæc ijdem varijs temporibus deguſtandi ſunt: nam pro temporum natura alius atque alius eſt eorundem ſapor & odor,vt lampetra à partu dura eſt & inſuauis, ante partum longè minùs. Et mugiles mullíq; lutum aliquando magis aliquando minus olent. Spectanda eſt etiam diligẽter locorum cõditio,quoniam,vt lib.1. demonſtrauimus,loci ratione meliores deteriorésve piſces efficiũtur, vt lampetra marina amara eſt, in aqua dulci ſaginata,dulcis & minimè inſuauis.Et Archeſtratus ille ὀψοδάϐδαλος quę loca nõ peragrauit,vt in ſingulis,optimis quibuſq; ſelectis ac deguſtatis gulæ ventríque ſatisfeceret ? His igitur dioriſmis vtendum eſſe non inutile fuit admonere, vt de piſcium ſapore odoréque ſyncerum iudicium fieri poſſit,quod ad meliores piſces deligendos, deteriores reijciendos non parum habet momenti. Sapor igitur piſcis proprius ille dicitur, qui in omnibus eiuſdem generis eodem in loco degentibus percipitur. Sunt aliqui piſces ſapore acri, vt thynni cauda,ſardinæ caput,alij acri & pingui:aloſa marina,thynni venter:alij amaro vt olothuria æſtate, & mytuli.Amariſſimos eſſe piſces ad Pelen inſu-
lib. 32. cap. 2. lam & ad Clazomenas Plinius refert: contrà ad ſcopulum Siciliæ, ac Leptin Aphricæ,& Eubœam & Dyrrachium.Rurſus ita ſalſos vt poſſint ſalſamenta exiſtimari,circa cephaleniam, & Ampelon & Paron, & Deli petras:in portu eiuſdem inſulæ dulces,quam differentiam pabulo conſtare non eſt dubium. Dulces ſunt ſquillulæ,& κυφαὶ ſquillæ, cancri ἀνώνυμοι, pectunculi,chamæ magnæ,aſelli,ſaxatiles ferè omnes. Inſipidi pholis,paſſer fluuiatilis , & alij permulti.Salſi pectines , conchæ, locuſtæ,polypi, loligines,ſepiæ.Nullos comperi acido aũt auſtero eſſe ſapore,quanquam Gal. lib. 1 1 1. de aliment. facultatib. ſcribat λεύκισκον τ' ἄλλα μὲν ὅμοιον παντὶ, τῷ κεφαλῷ, λευκότερον ὂ βραχὺ, καὶ τὴν κεφαλὴν ἔχειν μικροτέραν, καὶ τὴν γένυν ὀξυτέραν id eſt, Leuciſcum in cæteris quidem omnibus mugili planè eſſe adſimilem, at paulò candidiorem,capite minore,& ſapore magis acido,cùm contrà ſapore ſit magis inſipido: quòd ſi quis acidus auſterúſve ſit,is proculdudio in aluminoſis fluminibus,cæteríſq; huiuſmodi quęrendus eſt.Verùm & nos mugiles fluuiatiles ex Tyberi qui propter albulas aquas nõnhil alumi noſus eſſe poteſt,deguſtauimus,& nihil acidi in eis percepimus.Quare locum Galeni corruptum eſſe iudicamus, & pro γένυν ὀξυτέραν legendum cenſemus ὀξυρυγχοτέραν,& hanc germanam eſſe huius loci lectionẽ fuſiùs aliâs ſumus oſtẽſuri.Hæc omnia ferè de totius corporis ſapore dicta ſunt,nunc de partium ſapore quædam ſubiungenda. In chamis circa μήκωνα(papauer ad verbũ exprimens dixit Gaza)partem aliquam

aliquam amaram ſenſu percipimus,quæ in medio eſt alba,dulcem. Si partes ſapore non differunt, cur veteres,qui rerum quæ palato gratæ ſunt peritiſſimi fuerunt,caput glauci,thũni epigaſtrium,clidium,lumbos,ſcari viſcera,dorſum congri,caput & hepar mulli,caudam mugilis cæteris partibus prætulerũt?Cur ex cancris,locuſtis,anguillis,aliiſq; pluribus mares reiicimus,fœminas eligimus? Cur mugiles circa Setiũ montẽ Galliæ Narbonenſis,& maximè ea parte ſtagni, quod lingua noſtra *Tau* dicitur,captos tantoperè laudamus? Cur in ſtagno Prouinciæ quod *Martegue* appellãt,piſces cæteris præſtãtiores? Cur antiqui anguillas Bœoticas,murẽ ponticũ,thynnos Megarẽſes,mœnides cariſtias, pagros Ereticos,carabos ſcirios adeo celebrarunt, niſi ex ſaporis differentia & præſtantia huiuſmodi delectũ piſciũ feciſſent? Nos verò thynnorũ carne veſcimur,à delphinorũ carne abſtinemus,acãthias,caniculas,ſquatinas,malthas,libellas, & huiuſmodi cartilaginea ſaporis ingrati cauſa negligimus.Ex ijſdẽ tamẽ cartilagineis lãpetras & ſturiones qui in aqua dulci aliquãdiu vixerint,quod palato optimi iudicentur, in delicijs habemus.Sed de piſciũ ſapore ſatis ſit hęc admonuiſſe.

De piſcium differentia ex odore.

CAPVT XII.

ODOR & ſapor ſeſe mutuò conſequũtur,atq; adeò inter ſe natura ſunt cõiuncti,vt in re inſipida nullus odor ineſſe poſſit,id quod ex pleriſq; brutis animãtibus homines odorandi ſagacitate ſuperantibus colligere licet,quæ nullũ ferè cibum ore & dentibus capeſſunt, niſi priùs naribus admouerint,& probarint,nec quod odoratui iucundum fuerit reijcere,quod iniucundum vorare ſoleant,vt ſimię,ſues,canes,equi. Verùm ſaporũ quidem differentiæ propriæ,nobis ſunt perſpectiſſimæ, odorum verò minùs notæ. Cuius rei quænam cauſa ſit, cúrque animantes multæ odorandi vi hominibus præſtent,non abſurdum fuerit exponere,priuſquàm de piſciũ odore quicquam dicamus. Tactu qui toto corpore ęquabiliter fuſus eſt,homo animalibus omnibus longè antecellit,quòd ad mediã illam & exquiſitã temperationẽ corporis propiùs accedat.Cùm enim in medio ferè ſit omnis exceſſus, ideo omnẽ exceſſum,qui ſub tactũ cadit, percipere poteſt: nam energiâ omnis ſenſus organũ,id eſſe nõ poteſt:cuius percipiẽdi gratia à natura eſt inſtitutum, ſed facultate tantùm, naturáque præparatum eſſe oportet ad ſimilitudinẽ rerum,quæ ſub ſenſum cadũt.Ex quibus efficitur guſtatũ quoq;,qui tactus quidã eſt, in homine eſſe exquiſitũ , vt qui omnes ſaporũ qualitates lingua palatóq; percipiat, nõ inſigniores modò manifeſtáſq;,ſed & planè inſipidas,neq; ſolùm ſimplices & impermiſtas,verùm etiã vel natura vel arte tẽperatas,vt quę dulcia ſimul

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 58 sur 633

amaráque ſunt, quale agaricum eſſe creditur,quæ dulcia & acida,quę dulcia,amara, & aſtringentia,quale eſt rhabarbarum . Cur verò odores non ſimiliter,ſed inſignes tantùm propriè,& extremas earum differentias,quibus quid bene vel malè olere dicimus,cùm tactus & guſtatus in homine ſint exquiſitiſſimi,omniúmque ſenſuum quaſi ſedes & fundamentum ſit ipſe tactus?Hoc vt apertiùs fiat, rem paulò altiùs repetamus. Odor,Ariſtoteli fumida eſt & ignea exhalatio, vel vt Gal. cenſet,eorum quæ ſub odoratum cadunt ἀτμώδης,id eſt,vaporoſa ſiue halituoſa,ſi ita dicere liceat,ſubſtantia eſt, quòd ea quæ à corporibus effluunt ambienti aëri primùm permiſta, deinde per inſpirationem naribus in cerebrum delata ſenſum moueant. Præterea vt modò diximus ex Galeni ſententia lib. de odoratu, à natura præparatum eſſe oportet omnis ſenſus inſtrumẽtum ad ſimilitudinem rerum quæ ſub ſenſum cadunt,vel vt Ariſtot. ait,id quod ſentit tale faculate eſt,quale id ipſum quod ſenſum mouet,eſt energiâ.Quare odoratus ſedes & inſtrumentum,vt nunc omnes loquuntur, neceſſe eſt vt ſit ἀτμοειδὲς, id eſt,vapori ſiue halitui ſimile Gal. aut hore:talis enim eſt odorum ſubſtantia ſiue materia,vel vt ſcribit Ariſt. facultate ſiccum. Cùm enim, inquit , odor ſit ſicci , vapor humidi , odorandi inſtrumentum tale erit facultate. Quæ cùm ita ſint , homines quorum cerebrum ex ſeſe natiuóque temperamento frigiditatem magnam habet cum magna humiditate coniunctam, ad odores apertè & exquiſitè diſcernendos erunt ineptiores.Contrà,animalia quorum cerebrum ad calidiorem ſicciorémque conſtitutionem vergit,longè magis odoratu valebunt, cuiuſmodi ſunt canes,præſertim venatici, qui ea odorandi ſagacitate prædiți ſunt,vt etiam veſtigia ferarum,& dominorum longo pòſt interuallo perſentiãt.Quòd ſi vel morbi,vel humidioris regionis, cõſtitutionísve aëris cauſa,obtuſiore ſint odoratu,cerebri temperiẽ humidiorem,ſulphuris vſu corrigũt venatores.Item vultures eandẽ ob cauſam,auibus omnibus odorandi vi præſtare creduntur,& trecentis miliaribus ad cadauera Troiæ aduolaſſe.Hanc ob cauſam odoris differentiæ minùs nobis ſunt cognitæ,& proinde nomina propria ijs poſita nõ ſunt:ſaporibus verò quòd guſtatu pręcellamus,minimè deſunt, quæ per translationem odoribus accommodata ſunt. Dicuntur enim odores acres,&,dulces,auſteri & acerbi,& pingues.Veruntamẽ qui rerum ſingularũ naturã diligentiùs perueſtigarũt , ijs non contenti,plura ex rerũ aliarum ſimilitudine mutuati ſunt, quibus odorũ differentias quãplurimas explicarent,vt Dioſcoridi Ambroſia eſt τῇ ὀσμῃ οἰνώδης,id eſt,odore vinoſo , & Narciſſus τῳ βοτανώδη ἀποφορὰν ἔχει , id eſt, herbaceum virus olet.Idem alcyoniũ,ἰχθύος ὀζῃ,id eſt,piſcẽ olere ,ſcribit:alia quædã odore eſſe moſchi,denique multis alijs odorum tranſlatitijs nominibus vtitur, quæ fuſiùs perſequi,noſtri non eſt inſtituti

Lib. de ſenſu & ſenſili.
Lib.4.de ſimpl.facult.
Lib.2.de animal.cap.5.
Libr.de odoratu.
Lib.2.de animal. cap.9.
Lib.5.c.126.
Lib.4.ca.161.
Lib.5.ca.136.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 59 sur 633

tuti.Nunc ad piſces redeo,quos odore admodùm differre negare poſſunt ij,qui aſſos tantùm aut ſalitos,aut valde recentes edunt: nam aſſi omnes nihil aliud ferè quàm ἐμπύρευμα redolent, ſaliti garum & muriam,valde recentes piſculentum vel marinum quid.Quare qui odorem cuiuſque noſſe velit, tum fluuiatiles,tum marinos nulla arte apparatos,alio atq; alio tẽpore ſæpe cõtrectare,& naribus admouere nõ recuſet, nec Philoſopho indignũ exiſtimet.Odoris igitur piſcium generatim duæ ſunt differentiæ:hic enim iucundus eſt, ille iniucundus. Porrò iniucundi alius marinus eſt ſiue piſculentus, qui omnium piſcium communis eſt, necnon eorum omnium quæ in mari gignuntur.Nam ambra ex ſe gratiſſimum odorem ſpirans,in litus eiecta marinum quid olet,quod tempore deponit. Alius ex eorum putredine ortus peſſimus quidem & grauiſſimus. Sed quidam citiùs, quidam tardiùs putreſcunt:fluuiatiles longè citiùs, ob dulcis aquæ maiorem humiditatem ob quam faciliùs putrent,qua de cauſa ferè viui fœtent, mortui ſtatim peſſimè: prudentérq; in Gallia fuit inſtitutum, vt nulli niſi viui vendantur. Tardiùs marinis putreſcunt, ob ſalſuginem, ob quam etiam marinorum odor acris eſt & mordax:fluuiatilium verò odor huius acrimoniæ eſt expers. Adhæc iniucundum & ferinum quid redolent cetacei omnes. Grauis etiam odoris ſunt cartilaginei, vt paſtinaca,rana piſcatrix, galei omnes, ſturionis hepar. Vulpecula marina odorem vulpis tereſtris,à qua nomen accepit,refert Athenæo *Lib. 8.* authore.Lepus marinus emittit odorem ingratiſſimum,quo nauſeam mouet,abortum prouocat,pulmones lædit.Iam verò iucundi odores varij è piſcibus exhalant: violæ odorẽ refert qui vulgò *Eſperlan* dicitur ab vnionum colore,quos *perles* appellamus. Aphyæ Græcorum ſimili odore ſunt præditæ: Scari inteſtina, ſal nuper cõcretum. Thymus piſcis Ticini fluuij nobiliſſimi thymum redolet, moſchũ oſmylus è polyporum genere,vnde à Græcorum vulgò μοσχίτης dicitur,qua nota ab alijs polypis ſecernitur: eſt enim odor huic ita proprius, vt ablutus & ſiccatus eundem perpetuò retineat, modò non putreſcat. Sunt & aliæ permultæ odorum in piſcibus differentiæ parum nobis cognitæ,quibus omiſſis ſermonem ad eorum colores transfero.

De piſcium differentia ex colore.

CAPVT XIII.

OMNIVM rerum quæ ſub aſpectum veniunt, nullę perinde ſentiuntur, magíſq; ad rerum diſtinctionem faciunt quàm color & figura. Quare meritò piſcium colores diligenter ſunt obſeruandi,vtpote qui ad horum cognitionem non parum conferant.Verùm non colorum ſumma duntaxat,& pauca genera, ſed ſpecies eorum tenere

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 60 sur 633

oportet:rurſus harum in alia diuiſiones quoniam ratione maioris minoríſquæ diuiduæ ſunt,& latiſſimè funduntur.Sunt enim album, flauum,cœruleum,viride,purpureum,puniceum,croceum, nigrum, fuſcum,rufum,rubrum,liuidum,fuluum,aureum,luteum,glaucum,cæſium,& ſubalbum, ſubuiride, ſubpallidum, ſubrufum ſubflauum, & exaturatũ,purpureum,vel quoduis aliud.Sunt & colorum nomina ex rerum aliarum ſimilitudine ſumpta, vt ſinopis optima cenſetur Dioſcoridi ἡπατίζουσα,id eſt, hepatis colorem referens,& Chryſocolla laudatiſſima τῇ χρόᾳ χαλκόρως πρασίζουσα,id eſt,viriditate porri exaturata: & Gal. bilis ſpeciem ἰσατώδη καὶ πρασοειδῆ ab iſatidis & porri colore appellauit. Plinius ſcombros in aquis ſulphureo colore eſſe ſcribit. Adhæc non ſimplices modò ſed etiam permiſti quidam ſunt colores, vt ex albo rubeſcens,ex albo palidus,ex rufo palidus, ex viridi flaueſcẽs. His & pluribus alijs colorum differentijs Dioſcorides herbarum florúmque diſcolorum varietates pulcherrimè notat,& oratione repręſentat:iiſdem nos in piſcium veluti pictura exprimenda vtemur, non more Poëtarum Oratorúmve, & aliorum qui vniuerſè naturam rerum contemplantur:illi enim ſæpe χαλκηνικῶς ea vſurpant,hi minutas differentias negligunt:ſed Dioſcoridis,Galeni,Plinij, aliorúmque huiuſmodi veſtigijs inſiſtemus,qui rerum ſingularum naturam diligentiùs ſunt perſecuti. Piſcium igitur quidam albi ſunt,vt quos vulgò Eſperlans, & Cappellans appellamus,aphya alba, atherina. λεύκισκος à candore carnis dictus eſt, flauus eſt qui nobis *auriol* dicitur. χρύσοφρυς à ſupercilijs aureis nomen inuenit, luteus eſt cynædus, virides gobionum & turdorum aliqui,alij ex flauo virides qui χλώροι prò priè dicuntur. Χλώρον enim neque viride, neque flauum ſignificat, ſedvel ex viridi flaueſcens, vel ex flauo vireſcens: qualis color viſitur in malis medicis matureſcere incipientibus, quorum pars vna vireat, altera flaueſcat, quæ inter has media, verè χλώρος eſt. hunc ipſe facilè conficies, parua æruginis copia croco multo permiſta. Ex his colligere potes cur interpretes χλωρον modò viride, modò flauum conuerterint. Alij ſunt turdi ex viridi cœrulæi, alij ex viridi nigri. A glauco colore Glaucus piſcis cognominatus eſt, qui verè cœruleus vel cæſius eſt: quanquam apud Ciceronem hi colores differant qui cæſios oculos Mineruæ facit, cœruleos Neptuni, niſi qui minus cœrulei ſint, eos propriè cæſios nomines, qui magis cœruleos glaucóſque. aliter Vergilius vſurpaſſe videtur: cùm glaucam ſalicem dixit, quod ex albo vireſcat. Galeus item cœruleus eſt,qui glaucus eſt Æliano, non is cuius pars anterior tantoperè commendatur, qui à noſtris Derbius dicitur, quod ſuo loco demonſtrabimus. Sunt qui ex cœruleo vireſcunt, vt lacerti minores. Purpurei violacei ſunt, turdi nonnulli, & anthias oppiani. Rubri ſunt permulti,

Lib.5.cap.111.
Lib.5.ca.104.
Lib.9. cap.15.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 61 sur 633

multi, vt mulli tam barbati quàm qui barba carent, quos à mulleis calciamentorum genere cognominatos putant, vt is rubri coloris gradus in eis exprimeretur. Rubri etiam sunt lyra, piscis cataphractus quem *malarmat* dicimus, synagris, pagrus, erythrini siue erythrici à rubro colore nomen habent. Rubescunt ex cancris leones nuncupati, & ferè omnes crusta intecti cùm cocti fuerint. Sunt & multi nigro colore, vt is quem antipolis incolæ *more* appellant. elephas ex locustarum genere, coracinus ex sententia Oppiani, & eius enarratoris, quòd κόρον, Græcis nigrum significet, vnde coracinus, & κόραξ, id est, coruus, & cocacina pix Palladio dicta, & Vitruuio coracinus color pro nigro: quanquam Athenæus libro septimo cognominatum coracinum esse scribat, διὰ τὸ διλωσκῶς κόρας κινεῖν, id est, quòd assiduè pupillas moueat, apud quem Numenius coracinum αἰολόν, id est, vario colore, & Epicharmus alibi ἀιολίλλω, alibi κηριοφδέα, id est, cerei coloris esse facit. Sunt enim eodem Athenæo teste coracinorum plura genera in Nilo: nam quod idem libro octauo coracinum ex Nilo vnum nigrum, alterum album statuat, albus κηριοφδὴς dici non potest: ceræ enim color non albus sed luteus est, vt ex ipsiusmet Epicharmi verbis colligere licet, μῦς, ἀλφησταίτε, κορακίνοιτε κηριοφδέες: ἀλφησταὶ enim, id est, cynœdi toti lutei sunt, si Plinio credimus, & Athenæo scribenti ἀλφηστὰς τὸ μὲν ὅλον κηριοφδεῖς εἶναι, πορφυρίζοντας δὲ κατὰ ἴσα μέρη, id est, omnino cerei esse coloris alphestas, nisi quod quibusdam partibus in purpureum vergant. Hîc verò non inutile fuerit annotasse nigrum frequéter pro purpureo, vel cœruleo exaturato accipi: sic Plinius elephantem è locustarum genere nigrum dixit, qui ex cœruleo niger est. sic Dioscorides flores Circææ nigros, qui purpurei exaturati sunt, contrà, violam purpuream, quam nos nigram dicimus. Est coloris indici turdorum species quædam, raiarum, galeorum species aliæ sunt colore fusco, aliæ cinereo. Rursus animaduertendum est, cùm dicimus piscem hunc nigrum esse, illum rubrum, alium flauum, denique quouis alio colore depictum, id accipiendum esse non de toto corpore, sed de eius maiore parte: nam scorpœna, verbi gratia, rubra quidem est, sed multis partibus nigrescit: vix enim inuenias ex infinita piscium turba vnum aliquem qui vnius omnino sit coloris, sed eorum qui minus varij sunt, maximè illustris in eis color prædicatur: qui magis varij sunt æolij appellantur, quales potissimùm sunt saxatiles. Sunt tamen nonnulli varij, quibus ab vno colore nomen est inditum, vt auratæ ab aureis supercilijs, cùm dorso sit cœruleo, branchijs purpureis. glauci aliquot generibus, quæ suo loco exhibebimus, à glauco, id est, à cœruleo dorsi colore, cùm alijs partibus minime sunt cœrulei coloris. Mullo à rubro colore dorsi & capitis, cum ventre sit albo, & aureas

Lib. 7.

Lib. 32. ca. 11.
Lib. 7.

Lib. 32. ca. 11.
Lib. 3. ca. 134.
Lib. 4. ca. 122.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 62 sur 633

lineas habeat. In oſtracodermis varij ſpectantur colores : ſunt enim quædam rubro colore, vt pectunculi, quædam nigro & albo, vt pectines, mytuli nigro, pinnæ ſpecies quædam perſpicua eſt cornu ſimilis: molles ferè omnes albi ſunt, tamen polypus dum viuit, breui temporis momento multas colorum varietates repreſentat: vrticæ aliæ albæ ſunt, aliæ purpureæ, aliæ rubræ, aliæ cæruleæ, aliæ virides, aliæ variæ. Præterea ex colore, maris & fœminæ fit diſtinctio: murena varia eſt, myrus vnius coloris ſcilicet pini vel laricis: ſcorpium & ſcorpænam vulgus eiuſdem generis eſſe exiſtimat, eóque differre, quòd ſcorpæna ruffa ſit ſiue rubra, ſcorpius niger. Verùm tamen differentia hæc magis ad locum referenda eſt, quàm ad ſexum: vt quæ ſcorpæna vulgò exiſtimatur, ſit ſcorpius pelagius ruffus, ſiue ruber, vel etiam ſecundum Epicharmum ποικίλος, id eſt, varius. litoralis autem ſiue lutulentus, ſit μελανίζων, id eſt, nigricans. Sepiæ mas varius magis quàm fœmina dorſóque eſt nigriore. In ſaxatilibus piſcibus, fœminæ magis exaturatum colorem habent. Porrò nonnulli piſces diuerſis temporibus diuerſis coloribus diſtinguntur: nam mænæ & ſmarides hyeme candidæ, æſtate nigriores fiunt, vel potiùs variæ, longis cæruleis, purpureiſque lineis depictæ. Mutat & colorem phycis reliquo tempore candida, vere varia. Poſtremò etiam interiores piſcium partes colore diſcrepant. Eſt enim hepar in ijs qui pulmones habent, vt delphino, balena, phoca, ſanguineo colore, in alijs vt ſquamoſis colore minùs rubro, in alijs colore albo, vt in eo qui lota dicitur, muſtella fluuiatili & marina, anthia albo, & in omnibus ferè albicantibus. Paſtinacæ & cuiuſdam raiarum ſpeciei hepar croceo eſt colore, Galeis magna ex parte cinerei eſt coloris : ſolen quoque in diuerſis magis minúſve rubet, in multis nigricat, vt in ſcaro & cæteris. Item fel varium eſt. Vranoſcopus plurimum fellis habet, quod conſiſtentia & colore oleum refert. Hirundinis & Galeorum multorum fel porri eſt colore: ſcaro fel vt ſplenem nigrum tribuit Athæneus ex Ariſtotele: permultis fel eſt flauum. Oua etiam colore ſunt diſparia, nonnullis vt ſquamoſis ferè omnibus ſunt alba, hirundinis oua coralli colorem imitantur, ſimiliter & cancrorum aliorúmque cruſtra intectorum. Oua etiam Hippocampi rubeſcunt. Palatum in omnibus album eſt, præterquàm quod in hirundine quæ rubrum habet.

Lib. 7.

De

De piſcium ἰδιοσυγκρισία.

CAPVT XIIII.

PISCIVM diuerſæ ſunt & mirabiles ἰδιοσυγκρισίαι, id eſt, propriæ & occultæ quædam vires facultatéſque. Torpedini tanta ſtupefaciendi vis ineſt, vt non ſolùm ſe tangentibus, ſed etiam hamo capta per ferrum, ſetam & arundinem in piſcatorem ſui torporis naturam transferat, quòd à Platone, Ariſtotele, Galeno, Athenæo, Ælianoliteris conſignatum eſt, & à me experientia comprobatum. Illa ſingulari torporem inducendi facultate piſces quos in eſcam appetit, retardat, atque ijs veſcitur, frequentérque mugiles parui, qui reliquos celeritate præuertunt, hac arte capti & deuorati in eius ventriculo comperiuntur. Eadem, Dioſcoride authore, diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus vehementiam mulcet, & appoſita ſedem euerſam procidentémque coërcet. Eandem Paulus Ægineta viuam in oleo decoqui iubet, ad articulorum dolores mitigandos. Quid mirabilius eſſe poteſt, quàm quod de remora fertur, quam naues velis remíſque concitatas, ac veluti volantes remorari multi ſunt experti? Eandem ad iudiciorum cauſas & amatoria veneficia valere aiunt. Ab Hippocampo Hydrophobiam induci ſcripſit Ælianus, quam antipathia quadam prohibet cancrorum fluuiatilium cinis, maximè ſi ex morſu canis rabidi contracta fuerit. Pulmones marini vulgò *potes* à nobis dicti oculos lædunt: qui verò à priſcis propriè pulmones marini ſunt dicti, podagris, pernionibus, aliíſque morbis ſanandis conferunt. Stella quicquid contingit vrere creditur, tantáque concoquendi vi prædita eſt, vt cochleas integras cum teſtis deuoret & comminuat. Sunt & partium quarundam propriæ & eximię vires. Caput mænidum & Smaridum valet ad calloſos ſedis rimas. Draconis marini & ſcorpij aculei venenati ſunt. Paſtinacæ radio nihil in mari peſtilentius eſt, lenit tamen dentium dolores, eos frangit ac excutit. Lepus marinus per ſe, vel cum vrtica marina depilat. Sunt & quædam contraria prorſus facultate prædita, vt iecur paſtinacæ ſuo veneno reſiſtit. Mulli caro & cancer marinus, lepori marino tota, vt aiunt, ſubſtantia aduerſantur. Sunt & aliæ permultæ huiuſmodi propriæ facultates, vel lædendi vel iuuandi corporis noſtri, vel aliarum rerum efficiendarum, quas perſequi nimis prolixum foret. Quare hactenus de piſcium differentijs ex ipſorum partibus hæc ſint dicta. Nunc ſupereſt eaſdem partes diſtinctè enucleatéque explicare, quod proximo libro faciendum erit.

lib. 2. cap. 17.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 64 sur 633

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER III.

De ſingulis partibus piſcium, eorúmque differentijs eſſe agendum, & primum de Capite.

CAPVT I.

PROXIMO libro piſcium differentias ex ſubſtantia, partium figura, magnitudine, ſitu, numero, exuperantia defectúque, atque alijs quæ hæc conſequuntur petitas, ſatis dilucidè arbitror nos expoſuiſſe, & appoſitis exẽplis illuſtraſſe. Hoc verò tertio ſingulas partes & exteriores, & interiores pertractabimus, cúmque de harum differentijs generatim atque vniuerſè anteà dictum ſit: nunc quænam earum differentiarum quibus partibus competant, ſingulatim explicabimus, quæ omnia ſimul eodem libro tradi potuiſſe non diffitemur, ſed illas partium differentias varias, ab hac earundem partium ampliore expoſitione ideo ſeiunximus, tum ne ſecundus liber in nimiam molem excreſceret, tum ne ex tot rerum coniuncta tractatione confuſio ſequeretur. Poſtremò vt mihi ſupereſſet maior campus, in quo paulò liberiùs vagari, & fuſiùs piſcium partes enarrare poſſem, quòd nullæ notæ perinde faciant ad promptam piſcium cognitionem, ac partium ipſarum quibus conſtant, exquiſita diſtinctio: nec eſt quod mireris quædam quæ ſuperiore libro dicta ſunt, hoc repeti: illic enim exempli tantùm gratia ea citata fuerunt: hîc verò ita declarantur, vt ſingulas particulas ſint omnes intellecturi, & in diſſectionibus, inuenturi. A capite autem eiúſque partibus ordiemur, ex quibus piſces potiſſimùm agnoſcimus diſcernimúſque, non aliter quàm Phyſiognomones, qui ſe profitentur hominum mores naturáſque, ex oculis, vultu, fronte pernoſcere. Caput autem id vocamus quod cerebrum cõtinet, & in quo ſenſus omnes (dempto tactu qui toto corpore æquabiliter fuſus eſt) interpretes & nũcij rerũ, tanquam in arce mirificè ad vſus neceſſarios collocati ſunt, à quo etiã motus in vniuerſum corpus veluti à fonte deriuatur. Huius varietas in magnitudine & exiguitate in figu

in figura,partium quarundam numero, exuperantia defectúque, colore,ſitu, ſubſtantia conſiſtit. Magnitudo exiguitáſque in diuerſi generis piſcibus manifeſta eſt,quæ etiam in ijs qui eiuſdem ſunt generis reperitur. Ex cartilagineis rana piſcatrix capite eſt maximo,ſimiliter vranoſcopus pro corporis magnitudine.Eâdem capitis differentia mugilum ſpecies à ſeſe diſtinguuntur: qui κέφαλος dicitur, capitis magnitudine alios ſuperat,eſt & capite rotundo:μύξος capite quidem magno eſt,ſed longiore:κεφρῶς minori eſt capite atq; ὀξύρυγχος: χελών quem Gaza labeonem vertit,capite quidem magno eſt, ſed nō rotundo,vt κέφαλος. Ab ijſdem lupi capite diſcernūtur:ſunt enim hi capite quidem magno primùm rotundo,deinde in acutum deſinente: mugiles verò cunei formam magis referunt. Ex mullis qui barbatus eſt, capite eſt minore, depreſſo, minus quadrato: non barbatus magno, quodammodo quadrato,qua parte hirundini magis ſimilis eſt,quàm barbatus,quanquam eadem parte alia ratione hirundo à non barbato mullo differat,quòd hæc capite ſit oſſeo,lato,quadrato, & in aculeos quatuor deſinente.Lyra vulgò *gronaut* à Naſi craſſitudine dictus à Prouinciæ incolis *furcat*,capitis magnitudine hirundinem ſuperat, etſi non duritie ſaltem eiuſdem aſperitate, duabúſque promuſcidibus quibus lyræ antiquæ cornua refert. Ὀλόστεος verò *malarmat* vulgò promuſcides quidem habet,ſed longiores,& capite eſt minore.Cuculus,lucerna,corax,atque id genus piſces,capitis magnitudine & quadrati forma,tum ab alijs, tum à ſeſe diſtant. Anguillas noſtri,capitis magnitudine,figuráque roſtri diſtingunt: mares, qui capite ſunt maiore,roſtróque obtuſiore, *marguegnons*: fœminas verò,quæ capite minore acutioréque roſtro ſunt, *anguilles fines* vocant:crangones & gibbæ ſquillæ,ab alijs ſquilis & ſquillulis cornu differunt:illis enim è medio capitis cornu acutum & ſerratum prominet, quo lupos aliósque piſces deuoratæ interimunt,vt eleganter cecinit Oppianus.

Ὀλλύμεναι δ' ὑλέκτας, καὶ οὗς τέρενας φονῆας. id eſt.

Occiſæ occidunt hoſtem, perimúntque necantem.

Alijs ſquillis & ſquillulis id cornu omnino deeſt.cantharus,auratæ capitis figura,ſuperciliorúmque colore diſſimilis: ille enim capite eſt depreſſo & ferè in acutum deſinente, ſuperciliíſque ex rubro nigreſcentibus: hæc capite magis rotundo, aureíſque ſupercilijs,cui ſparus alioqui valde ſimilis eſt,niſi quod capite ſit magis depreſſo, ſuperciliíſque minus tumentibus & ex flauo vireſcentibus. Quanquam verò caput in omnibus animantibus ferè,ſuperiorem & anteriorē partem occupet: tamen in ſepia, polypo, loligine inter pedes & aluum ſitum eſt:in cancrorum genere qua parte in cæteris animantibus pectus eſt, vtrinque ſunt chelæ brachiorum vice.Quæ cauſa fuit,cur Galenus cancros capite carere ſcripſerit, cuius opinionem lib. ſecundo

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 66 sur 633

reiecimus. Quare dicemus quibuſdam caput eſſe exertũ,vt ſquamoſis,aſtacis, locuſtis:alijs minimè,vt cancrorum generi: alijs , vt omni oſtreorum generi,indiſcretum,vt & reliquas omnes interiores partes, cuiuſmodi etiam ſunt naturæ,vrticæ, echini, ſtellæ : Quæ tamen omnia cerebro, vel eo quod ei proportione reſpondeat, carere nemo exiſtimet. Oſtrea enim claudunt & aperiunt teſtas, & contacta ſeſe contrahunt.Echini aculeos mouent,iiſq; gradiuntur.Hinc eximere le pades poſſumus,quibus exertum & diſcretũ eſſe caput dixeris.Præterea cùm caput ad cerebri quod cõtinet tutelã duro integumento conſtare debeat : alijs eſt cartilagineũ,vt cartilagineorũ generi:alijs oſſeũ, vt delphinis,balenis,orcis,phyſeterilus,vitulis marinis:alijs media inter os & cartilaginem ſubſtantia,vt ſquamoſis,eáque aliquãdo magis, aliquãdo minus dura,nonnullis cerebrũ carne tãtùm ſed duriore operitur,vt ſepijs,loliginibus,leporibus marinis. Oſtreorum generi cutis eadem,& cerebro & toti corpori cõtegendo cõmunis eſt.Rurſus nonnullis horũ quibus oſſeum eſt cerebri integumentum,id cute,adipe,pilis munitur,vt in vitulo marino:in alijs cute glabra,& adipe multo,vt in delphinis,balenis,piſtri:in alijs tenui pelle,vt in murenis, anguillis: in alijs nulla planè præterquã teſtę modò duro integumento,vt in hirundine & teſtudine.Cęterùm capitis & quarundam capitis partium, vt oculorum, linguæ, aurium,narium numerus in omnibus ſemper eſt idem : quarundam , vt dentium, promuſcidum,barbæ in diuerſis piſcibus diuerſus eſt, dequibus deinceps eſt agendum.

De oculis.

CAPVT II.

lib.11.cap.37. PRIMVM dicemus de oculis . ſunt enim non capitis ſolùm ſed totius corporis pars precioſiſſima ,vt ait Plinius, & qui lucis vſu vitam à morte diſtingunt, quorum gratia non caput factum, ſed ſupremo in loco ſitum eſſe crediderim , vt illinc veluti è ſpecula obſeruent,atque perſpiciant quæ nocitura , quæque profutura ſint, vt illa declinent,hæc perſequantur:idque de perfectis animalibus accipiendum eſt,quæ loco mouentur,ſiue gradiendo, ſiue natando , ſiue volando:nam mytuli,oſtrea,& ſimilia dura teſta intecta,quòd ſuis teſtis hæreant,oculis carent,talpæ verò , perfecta quidem animalia oculos habent intus conditos,ſuis humoribus tunicíſque conſtantes,ſed à natura inchoatos relictos,quòd ijs ſub terra degentibus ,oculorum vſus nullus foret:Cochlea autẽ terreſtris, quiddam habet quod oculorum vicẽ adimplet,nempe cornua quibus iter tenet.Oculi piſciũ,magnitudine & exiguitate,ſitu, partium quarundam defectu,colore differũt, numero

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 67 sur 633

numero minimè:quoniam ſi in homine plures duobus non ſint(nam quod de μονοφθάλμοις fertur, fabuloſum eſſe puto)certè nec in vllis animantibus plures reperias. oportebat enim hominem, cæli terræque contemplatorem, oculatiſſimum eſſe,& tot artium inuentorem, quæ tot támque variarum rerum obſeruatione conſtant,non ſolùm mentis perſpicacia,ſed etiam oculorum acie plurimùm valere. Sed ad piſces redeo,quorum nonnulli magnos habent oculos, vt Βόωψ, cui id nomen ab inſigni magnitudine oculorum, pro corporis modo poſitum eſt. Melanurus, ὀφθαλμία latinè oculata dicitur,quòd ei inter ſui generis piſces oculi ſint maximi. Hepatus oculorum amplitudine à ſui ſimilibus ſeiungitur. Torpedo oculos minimos,ſi corporis molem ſpectes,habet:quamobrem ὀξυδερκὴς,id eſt,acutè cernens dicitur,quòd qui oculis ſunt maioribus videndi vi minus polleant. Illi nonnunquam ſupra caput ſiti ſunt,vt in Callionymo, qui ab intuendo cælo οὐρανόσκοπος nominatus eſt: in planis idem ferè eſt oculorum ſitus, niſi quod οὐρανόσκοπος rectà cælum intuetur, plani magis è lateribus ſpectant,vt in rana piſcatrice videre eſt,raijs, bugloſſo,paſſere,rhombo. Sunt tamen & ex planis qui oculum vtrinque habent, ſquamoſorum modo,vt faber,& tænia longa. Porrò alijs omnino in lateribus capitis locati ſunt:nonnullis in ſuperiore eius parte ſupra os,vt araneo, thunno. Quibuſdam in inferiore parte ad oris ſciſſuram, vt delphinis & phocænis:quibuſdam medio inter hæc loco,vt ſcaro,lupo,auratæ,mugili, mullo,lacerto,aliiſque permultis.In alijs,adeò vicini ſunt oculi, vt eorum radices ſeſe contingant, vt in tænia longa, ſarda, aphyis: contrà in alijs,etiam ſi magna corporis mole non ſint, vel cubito vno à ſeſe diſtant,id quod figuræ corporis attribuendum cenſeo,& in vnica zygæna à nobis eſt obſeruatum, quæ refert figuram T, in cuius extremis & ſuperioribus partibus ſiti ſunt oculi: nam in balenis cæteriſque beluis marinis,ob vaſtam corporis molem mirum eſſe non debet procul à ſeſe diſſitos eſſe oculos. Iam alijs in capite conditi ſunt, alijs prominent,ſed eorum alij ſemper prominentes habent,alij cùm volũt,modò proferunt, modò in lateribus velut in vagina recondũt. Prioris generis oculi ſunt locuſtarum,aſtacorũ & cancellorũ:Poſterioris, cruſta intectorũ ij,qui oſſei & articulati ſunt,vt in cancris. Superciliorum defectu piſcium oculi,à terreſtrium animalium oculis differunt,quanquam aurata veluti ſupercilia habere videatur, à quorum aureo colore χρύσοφρυς dicitur, palpebris verò omnes carent, quòd commodè nictare in aqua non poſſent,ſed duriores oculi facti, ne facilè ab aquæ ſalſedine,quæ arrodit,læderentur,palpebrarúmque defectum corneæ duritie penſauit Natura, quæ vndique oculum ambit,non ex aduerſo pupillæ tantùm vt in hominibus.Ex canicularum genere ea quæ à nobis *milandre* dicitur tunicam,quandam habet,quæ

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 68 sur 633

Cap. 46 oculum contegit aliquando, de qua fortaſſe Plinius intellexit lib. IX. hæc ſcribēs. Canicularum multitudo circa eas graui periculo vrinantes infeſtat, ipſi ferunt vt nubem quandam craſſeſcere ſuper capita animalium, &c. Quem locum in ſequentibus interpretabimur. Ea autem tunica palpebra nō eſt, ſed veluti adnatum quid: palpebra enim ex cute fit, non ex interioribus partibus, vt illa canicularum tunica. Videndi vis alijs piſcibus acutior, vt raijs, paſtinacis, iiſque qui per inſidias venantur, alijs hebetior eſt. Vt ſummatim dicam, obtuſiùs cernunt ij quibus oculi ſunt duri, acutiùs quibus humidi: quibus autem fragilia operimenta, ijs oculi ſunt duri. Thunni altero oculo minùs vident, quod deprehenſum inde fuit, quòd dextra ripa intrant in Pontum, exeunt læua: id accidere exiſtimatur, quòd dextro oculo plus cernunt, vtroque hebete natura. Eſt in Euripo Thracij Boſphori, quo Propontis Euxino iungitur, in ipſis Europam Aſiámq; ſeparantis freti anguſtijs, ſaxum miri candoris, à vado ad ſumma perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Aſiæ, huius aſpectu repente territi, ſemper aduerſum Bizantij promontorium, ex ea cauſa appellatum Auricornu, præcipiti petunt agmine. Hæc Plinius lib. IX. quæ ſumpta ex
Cap. 15. Cap. 13. Ariſtotele lib. VIII. de hiſtoria animalium, cuius verba ſunt: Thunni dextrorſum terram cōtingentes ſubeunt, ſed remeant contrà, læuum enim in latus ſe admouent, quod propterea facere dicūtur, quòd dextro oculo clariùs vident ſua natura, læuo hebetiùs. Mugiles acutè audiunt, parum vident, hyemis enim tempore ob frigiditatem obcæcantur, natura oculos mucagine, aut cartilaginea ſubſtantia obducente. Oculis piſcium magna ineſt colorum varietas in diuerſis, non in ijſdem generibus: ſoli enim homini & equo diuerſo colore ſunt oculi, cæteris animātibus in ſuo cuique genere ſimiles: quippe omnes caniculæ, omnes lupi, omnes auratæ, omnes ſepiæ, denique ſinguli piſces, ſuos & proprios oculorum colores habent: alij cæſios, alij nigros, alij alios: ſunt in quibus corona rufa ſpectatur, vt in hirundine, in alijs aurea, in alijs viridis: in alijs cœrulea, quæ varietas in ſaxatilibus præcipuè ineſt, vitulorum marinorum & hyenæ oculi in mille colores tranſeunt. Quin & in tenebris, multorum piſcium refulgent, ſicut aridi, robuſtíque caudices, vetuſtate putres. Oculi primi fiunt, primíque pereunt. In aphyis iamiam naſcentibus & adhuc imperfectis oculos diſcernere licet, & in ſepijs: & ob ſpiritus (qui ad videndum neceſſarius eſt) inopiam, primi in morte debilitantur.

De

De Auribus.

CAPVT. III.

EX insignibus capitis partibus sunt aures, quibus pisces tum ab alijs animantibus, tum à sese differunt. Instrumenta sunt ad sonos percipiendos comparata, disciplinæ, sermonísque in homine: in piscibus corporis tutelæ, defensionísque gratia. Sonis enim territi pericula fugiũt, & vocati accedũt, de cicuratis intelligo, qui in mari & stagnis dulcibus aluntur, vt nos frequenter in delphinis, lucijs, aliísque huiusmodi experti sumus. Fit autem in piscibus auditus, sine inspiratione vlla, etiamsi organum intus positum sit, vt veterum quidam crediderunt. Ex diuersis partibus constat auris: nam partim ex cartilagine, partim ex cute carnosa compacta est, vt soni ob partium siccitatem melius resonent: interior pars turbinata est, anfractui cochleæ similis, vt etiam resonantior fiat Echo: quibus enim patentiores sunt aures, minúsque anfractibus circumscriptæ, ij surdastri sunt. In osse lithoide foramen est insigne, in quo veluti tympanum est: obtenditur enim membrana tenuissima & simplicissima, cui ossicula duo alligantur, quorum vnum incudis vicem gerit, dentísque molaris figura est, & perforatum acus modo in terrestribus, in piscibus sinuosum, quo foramine neruum, vt acus filum, recipit, eóque neruo suspenditur, simul & membranæ interiùs alligatur. Alterum malleoli officio fungitur, ex quorum percussu, sonus ad cerebrum per neruum defertur. Nec audiendus est Aristoteles qui meatum ad cerebrum perforari negat. Huiusmodi auris constructio, in respirantibus per pulmones piscibus tantùm iuuenitur, vt in balenis, delphinis, vitulis marinis, quorum meatus exterior, præ exiguitate difficilis est inuentu. In alijs piscibus vix constat qua parte audiant: nescias enim anforamina ante oculos posita ad audiendum an ad odorandum data sint. Quibusdam verò piscibus certum est aures omnino deesse: nam qui oculis, ijdem auribus carent, vt mytuli, ostrea, omniáque dura testa intecta, quæ etsi sese contrahunt, cum ferreis hamis appetuntur, agitatione aquæ potiùs quàm auditione admonita id faciunt. Eodem modo spongiæ sentire videntur, minimè autem audire. Cùm enim partibus multis, vitæ alioqui necessarijs priuatæ sint: quo pacto eas quæ commodioris tantum vitæ causa à natura sunt constructæ habeant? Viuunt nanque plantarum ferè more. Sed de earum natura suo loco plura. Cæterùm pisces qui aures habent, meatus auditus solùm habent, sine auriculis. Quare illos hoc sensu audiendi obtusiore esse necesse est: sunt enim auriculæ à natura constructæ, vt veluti per eas in aures infunderentur soni. Cuius rei Adrianus Romanorum Consul

Lib. 1. de hist. anim. cap. 11.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 70 sur 633

testis est locupletissimus,qui cùm sensum hunc lęsum haberet,manus cauas quo faciliùs audiret,à posterioribus ad anteriora spectantes,auribus obtendebat: & Aristoteles dixit equos, asinos,canes, & reliqua animalia quæ magnas habent aures,eas semper circumagere ac vertere ad sonos, vocesque percipiendas, partium earum vsum à natura edocta. Eos itidem quibus abscissæ sunt auriculæ, minus audire experimur. Adde quod, meliùs audire solemus,si loquentem spectauerimus, quàm si nos obuerterimus. Ergo aut pisces hebetiùs audire, aut perfectiori auditus organo à natura præditos fuisse, cùm sine auriculis,quæ sonos infundunt,audiant,dicendum est. Verùm rationi magis consentaneum est, pisces minus audire, neq; iis perfectiore auditione opus fuisse,cùm in aëre ea meliùs fiat,pisces autē in aqua degant, & disciplinæ cæterarum animantium more sint inepti. At cùm illi audiendi vi minùs polleant,cur vt meliùs audire possent, auriculas non tribuit natura,maximè cùm angustissimos meatus,& vix cōspicuos,reliquæ verò animantes & auriculas,& patentissimos meatus habeant? Non sine summa prouidentia id est à natura factū.Cùm enim præterquam quod exquisita audiēdi facultate piscibus nihil est opus,vt modò dixi,etiā auricularū amplitudo natationi maximè fuisset incommoda. Adhæc, si apertas auriculas & patentes habuissent, aqua subinde replerentur,quod ne accideret,solerter meatus auditus in piscibus adeò angustos & exiguos,vt cerni vix possint,à natura factos fuisse existimo.In vitulo marino vix apparent,mihique aliquando vitulum dissecanti & diu quærēti vix reperti sunt,sed tandē abrasis pilis, conspecti tantæ exiguitatis, vt vix acum admitterent:neque enim maiores sunt iis qui in delphine paulò infra oculos reperiuntur. Hæc postrema obiter adiicienda putaui propter Aristotelē, cuius verba hæc sunt LIB.I.de historia animal.cap.XI. Vitulus marinus meatus habet manifestos quà audit. At delphinus audit quidem, sed aures non habet.His similia scribit Plinius LIB.XI.cap XXXVII. Sed ista ex dissectione falsa apparent:meatus enim audiendi in delphino huiusmodi comperiūtur, qui ad sonos percipiendos idonei esse possint.

Lib.2.de part. anim.cap.11.

De Ore.

CAPVT IIII.

EQVITVR os,cuius nomine faciem totam intellexit Ouidius,cùm dixit.

Os homini sublime dedit,cælumque videre
Iußit.

Sed propriè facies homini tantùm,vt ait Plinius,cæteris os,aut rostra.Est autē os pars omnibus animalibus maximè commun

Lib.11.cap.37.

munis, qua cibus primum intro demittitur,quo ipſa augeãtur ac ſuſtineãtur. Extrinſecus enim appoſitus concoqui,confici, deniq; ſimilis ei quod alitur reddi nequit, quòd hæc omnia caloris interni ſint opera. Quare pedibus, oculis,auribus,lingua, carent piſcium nonnulli, etiam podice, quanuis omnes excrementa colligant, quod de cancellis Ariſtoteles ſcripſit,& de crocodilo vulgo fertur.At ore nullum animal caret, verùm neque eodem in loco ſitum eſt, in piſcibus omnibus,neque eadem ſtructura eſt figuráque,neque eadem magnitudine.His igitur differentiis, à ſeſe piſces diſtinguuntur. Aliis enim os eſt poſitum in promptu partéque primùm obuia,vt mullis,mugilibus,lupis,ſparis,rubellionibus,delphinis,aliiſq; innumeris. Alijs omni no in parte ſupina,vt galeis omnibus,raiis,paſtinacis, torpedini, ſturioni.Rurſus aliis os eſt ἀνεῤῥωγὸς,id eſt,apertum & hiãs, id quod apud Ariſtotelem reſciſſum conuertit Gaza, quod iis oris ſciſſura ventrem verſus protẽdatur.Súntq; omnes ſarcophagi,& ſerratis dẽtibus dẽpto lycoſtomo.Aliis μύϑρον ſiue μείϑρον,id eſt,compreſſum & contractum, iſti omnes non ſunt ſarcophagi. Habent os poſitum in promptu & parte primùm obuia, ſimul & hians, ij quibus roſtrum eſt porrectius & craſſius,vt acus,ſphyrenæ,murenę, delphini qui hac nota à marſui no ſiue phocæna ſecernuntur,quod illis magna ſit ad ventrem ſciſſura, quo id eſſet patentius.Phocæna verò poſitum quidem in promptu habet os, ſed ſine magna ad ventrem ſciſſura, cuiuſmodi os habent piſces omnes, quibus phocęnæ ſimile caput eſt, id eſt, craſſum latúmque.Eadẽ ratione ſcõbri à trachuris differunt: ſunt enim ſcombri ὀξύρυγχοι magnáque oris ſciſſura ventrem verſus:trachuri verò ob capitis craſſitudinem lato ore.Qui os in ſupina parte habent, vt galei, cartilagineíque ferè omnes (demptis ſquatina & rana piſcatrice) quod illis ob tenuitatem roſtrum findi non potuerit.horum aliis os minus,aliis magis ventrem verſus ſciſſum eſt.Iſti omnes quibus Ariſtoteles in ſupina parte os eſſe dixit,non niſi in ſupinum conuerſi cibum ſumunt,quod natura nõ ſolùm ſalutis reliquorum piſcium cauſa feciſſe(veſcuntur enim omnes iſti carnibus, qui dum conuertuntur alij fuga vitæ ſuæ conſulunt)ſed etiam ne nimiam vorandi cupiditatem expleant,quod ſi facilè poſſent,ſtatim præ immodica plenitudine interirent. Prætereà oris quibuſdam rotunda eſt figura, vt ſturioni,lampetræ:alijs ouata vt hipocampo,ſagittario, acui ſine dentibus. Porrò quibus os fiſſum eſt,aliis ſecundum corporis longitudinem fiſſum eſt:vt locuſtis, aſtacis cancris, ſquillis,aliis per tranſuerſum ſecundum corporis latitudinem fiſſum eſt. Poſtremò nonnullis ſecundum corporis craſſitudinem,altitudinémque id quod in vranoſcopo, hippocampo,acus ſecunda ſpecie,aphyis,atherinis quibuſdam obſeruauimus.Iam verò alia eſt præter has oris differentia, quod aliis maxi-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 72 sur 633

mum patentiſſimúmque os habeant,vt beluæ marinæ,vt lamirus, & lamia quæ totum hominem,vel loricatum deuorare poteſt: alij magnum quidem,ſi corpus ſpectes, vt rana piſcatrix, ſquatina:alij magnum ſed anguſtum, qui ſcilicet roſtro ſunt oblongo porrectóque, vt delphinus. Contra ſunt qui paruum obtinent, habita corporis ratione,vt caprificus, orchis, & quicunque ſphærica ſunt figura, qualis eſt qui à Germanis *bufolt* dicitur, & echinatus orbis. Denique pro varia alimentorum quibus veſcuntur ratione, variam oris differentiam tribuit natura,nempe carniuoris omnibus os maximum, eorum qui ſola aqua viuunt nonnullis, os minimum,vt iis qui veluti per fiſtulam aquam attrahunt, in quibus eſt hippocampus, acus altera, ſagittarius,holoturiorũ genus:alijs os eſt media magnitudine,vt aloſis, mænis. Inter eos verò qui aqua limóque viuunt latiſſimum os habẽt mugiles. Eſt in piſcium ore peculiare quiddam,quod in nullo alio animantium genere inuenire licet, videlicet quod os quidam protrudant, retrahántque,non aliter quàm homines labra extendunt,& retrahunt,atque id in lęuibus tantùm & ſquamoſis reperire eſt:hanc arbitror ob cauſam, vt piſces quos inſectantur facilius corripiant. Sed horum alii breuius,alii longius extendunt. Faber os longiſſimè protrudit,ampliſſimúmque reddit, lupi, mulli, ſaxatiles minus. Sturiones, ſphyrænæ, acus, xiphiæ id facere non poſſunt, vt quorum maxillæ in mucronem deſinant, quæ oris forma, ſtructuræque ratio huic cauſæ aduerſatur, forma quidem, quia roſtro quàm nunc longius protenſo: piſces alii corripi conſtringíque non poſſent, ſtructuræ ratio: quia roſtra iis qui ea producunt reuocántque cùm lubet, ex multis oſſibus exquiſitiſſimè compactis, mẽbranáque tenui reuinctis conſtant, vnde fit vt cùm retrahant, ea veluti in vagina recondere videantur, quod in vranoſcopo, rhombo, fabro euidentiſſimè apparet. Cæteri hac oris ſtructura omnino carent, ſed à natura acutum firmum, non articulatum, ad tutelam corporíſque defendendi cauſa datum eſt, quod non extendere quidem,ſed roſtris tanquam aculeis alios vulnerare,& vulneratos facilè rapere poſſint. Sed & aliis nullis animantibus, huiuſmodi os à natura datum fuiſſe exiſtimo, quòd quadrupedibus quidem cùm cibum mandant, firmas oportuit fuiſſe maxillas,non tot articulorum diuiſionibus imbecilliores. Auibus autem quia (etiamſi non mandant) longum eſt collum, quod quum volunt extendunt,& in ſe reducunt. Poſtremò neque mollibus piſcibus, neque teſtudinibus id datum,quia morſibus paſcuntur, non integris piſcibus. Quamobrem firmum quoque os eſſe debuit.

De

De Roſtro.

CAPVT. V.

SED cùm toties roſtri mentio facta ſit, quid præter ea, quæ dicta ſunt, in roſtro piſcium obſeruatu dignũ ſit, conſentaneum eſt hîc exponere: ab hoc enim multæ piſciũ differentię inueniuntur. Piſcium igitur alij porrectum valde roſtrum habent, vt xiphiæ (aliquando enim ad duos tréſue cubitos extenditur) ſphyrænæ, acus, ſturiones, galei, raiæ, hippocampi, ſagittarij. Alij breue vt mugiles, turdi, cynædi, merulæ, percæ. Alij nullum, vt phocæna, ſquatina, rana piſcatrix, vitulus marinus. Ex iis quibus eſt porrectius, alij acutum habent, vnde ὀξύρυγχοι dicti, vt ſturio, xiphias: alij oblongum quidem, ſed obtuſum, vt acus ſecunda ſpecies, hippocampus, ſagittarius, delphinus, acus prima ſpecies roſtro eſt acuto & diuiſo vſque ad os, ſecunda verò ſpecies, roſtrum habet fiſtulæ ſeu canalis modo, cuius extremo alligatum eſt veluti operculum, vt in hippocampo. Eorum verò qui roſtrum acutum habent, alij non diuiſum, vt xiphias: alij bifidum, vt lyra & ὀλόστεος. Rurſus iis qui non diuiſum habent: aliis ex vtraque maxilla componitur, vt ſphyrænis, acubus, ſcombris. alijs ex ſuperiore tantùm, vt xiphiæ, ſturioni, attilo. Prętereà alia eſt in roſtris differentia, quædam enim ex duriſſimo oſſe compacta ſunt, vt in ſturionibus, xiphiis, quibus etiam naues perforant & ſaxa: quædam ex cartilagine, vt in galeis, raiis: alia ex pingui quadam ſubſtantia & oſſe, vt in barbis, & in eo qui Antuerpiæ *vtin* dicitur. hinc ad maxillas tranſeamus.

De Maxillis.

CAPVT VI.

MAXILLIS etiam à ſeſe piſces differunt: his enim quidam carent, quidam non carent. Carent qui fiſtulas duntaxat, & foramina pro ore habent, & quæcunq; dura teſta integuntur, holoturia, vermes, hirudines marinæ. Maxillis etiam carere cruſta intecta veriſimile eſt, & ſtellarum genus. Maxillas habent quibus os ſciſſum eſt, quales ſunt ſquamoſi omnes, quíque roſtro ſunt oblongo. Omnibus magnitudo maxillarum non vna eſt: nam balænæ maximas habent maxillas, adeo vt interdum triginta cubitos ęquent, qualis eſt illa quę in Mõtepelio in æde D. Petri cernitur, & altera Frõtignani, quas vulgus magnitudine deceptũ, coſtas eſſe putat, maximè cùm nulli in eis dentes ſpectentur. Nos autem maxillas eſſe inde deprehẽdimus, tum quod oſſa ſint nulla ratione coſtis alijs propoſitione reſpõdentia, tum

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 74 sur 633

quod idem mihi à balęnarum piſcatoribus,in Aquitanici Oceani ſinu apud Baionam ſit confirmatum. Reliqui piſces lõge minores maxillas habent.Prætereà nonnullis maxilla vtraque æqualis eſt, interdum inferior ſuperiore maior,vt in ſphyræna,delphino, channa: interdum ſuperior inferiore maior,vt in xiphiis.Porrò,maxillæ, in aliis cute carnéque muniuntur,vt in galeis & ſquamoſis piſcibus. In aliis nulla pelle integuntur,ſed oſſeæ totę ſunt.Pyxidíſque modo altera in alteram inſeritur,vſque adeo duræ acutæque,vt vice dentium ad diuidendos cibos vtantur: tales ſunt ſepiarum, polyporum & lolliginum maxillę quæ Aquilarum Accipitrúmue roſtris ſimiles ſunt,quare numero non differunt. At figura in his varia eſſe deprehenditur, quod ſuperior ab inferiore differat,vt in ſquatina cuius inferior maxilla in angulum deſinit, ſuperior verò in arcum inflectitur,quæ in ſalmone vtroque in acutum deſinit,ſurſumque recuruatur,ſed in marino magis,fluuiatili minus:marinum voco qui in Oceano degit, & verè flumina ſubit:fluuiatilem,qui ſemper in fluuiis degit,vocántque vulgò troctam.Vt apprehendant,ſeſéque tueantur,non vt mandant maxillæ piſcibus datæ ſunt, demptis ſcaro & aurata, nonnullíſque aliis ſquamoſis maxillas intus latiores habentibus, tuberculáque oſſea,qui paruis pectinibus veſcuntur, non integris vt ſtellæ, ſed comminutis quanquam antiquis ſcarum ſolum ruminare dixerint. Maxillarum quædam ſine dentibus ſunt, quarum aliæ leues, aliæ aſperæ. Quædam dentibus muniuntur, de quibus mox fuſiùs.

De Dentibus.

CAPVT VII.

SED priuſquam de dentium differentiis dicamus, cur piſcibus dentes natura dederit,inquirendum videtur: neque enim ſine cauſa mirum id videri poſſit,cùm natura cæterarum animantium ora dentibus muniuerit, cùm vocis explanatius efferendæ,tum mandendi gratia,piſces verò & ἄφωνοι ſunt & minimè mandunt, ſed integros piſces deuorant,vt ex frequenti diſſectione compertũ nobis eſt.At corporis tuendi defendendíque cauſa datos eſſe ſtatim aliquis dixerit, à quo lubens ſciſcitor. Cur in quibuſdam vt in rana piſcatrice & lucio lingua palatóque dentes affixerit?Prætereà,cur carniuoris & alga veſcentibus dentes tribuit, minimè autem iis qui à carne abſtinent, lutóque vel aqua ſola degunt? Non his vt cæteris corpus tuendum fuit,ac iniurię ab aliis illatę propulſandæ? Hæc ſi quis diligentiùs conſideret,ad cibos captandos potiùs, quàm ad defenſionem datos eſſe dentes fatebitur,quanquam non eo inficias piſces quoſdam dentibus ad morſum abuti.Iulides enim venenato morſu exanimare creduntur.Et ad def-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 75 sur 633

defenſionem comparatos eſſe ſerratos,& exertos dentes in terreſtribus certum eſt:nullis enim eorum quę ſerratos & exertos dentes habent,cornua tribuit natura,vt in apro,cane,leone,lupo, panthera videre eſt,quorum illis exerti,his ſerrati ſunt dentes. At in omnibus piſcibus ſerrati non ſunt.nam ſcarum,auratam, ſparum, orbem, capriſcum latos habere,nec multùm à ſcari dentibus diſſidentes,experientia comprobat,quicquid dicat Plinius lib.xi.cap. xxxvii. cuius verba ſunt: Piſcium omnibus,inquit,ſerrati præter ſcarũ,huic vni aquatilium plani. Cæterùm multis eorum in lingua , & toto ore,vt turba vulnerum molliant, quæ attritu ſubigere nequeunt. Multis & in palato atque etiam in gula (ſic enim legendum non in cauda vt in vulgatis exemplaribus legitur) Quòd ſi mandẽdi gratia dati eſſent,non ſerratos, vt ferè omnes, ſed molares haberent. Ex his eum eſſe vſum dentium in piſcibus facilè cõprobari poſſe exiſtimo,non vt mandant, neq; tam vt ſeſe tueantur,ac defendãt, quàm vt cibos commodiùs capiant,retineántq;,cuius rei gratia dentes in os recuruos habẽt. Quod confirmat Plinius:Dentes,inquit,habent in os vergentes,ne excidant cibi,nullum habentibus retinẽdi adminiculum.Eadem de cauſa cancri chelas,ſepiæ,polypi,loligines,brachia habẽt & acetabula. Etenim cùm ob oris , ventriculique anguſtiam piſces integros deuorare non poſſint,morſu diuidunt , quod vt illis diutius cõmodiúſq; liceat, mol libus,vt modò dixi,veluti brachia,cruſta intectis chelas,& tanquã forcipes, ad prædam captam retinendam , dedit prouida rerum natura. Iis verò qui ſola aqua limóque viuunt , nullis opus fuit dentibus , neque ad mandendum,neque ad cibum retinendum, qui omnes mites ſunt,vnde & mugiles iuſtiſſimi ſunt appellati , quòd omnino à carne abſtineant.Quæ cùm ita ſint dentium differentiæ,iam ſunt explicandæ,vt quæ ab eorum varietate,piſcium differentiæ colligantur , perſpicuum fiat.Dentium igitur varietas conſiſtit in figura , magnitudine,ſitu,ordine,numero, exceſſu & defectu.Ac primùm dentibus hominum valde diſſimiles ſunt:nam quatuor anteriores, quos τομεῖς ab incidendo appellant,lati & acuti cibos concidunt,& ad diſtinctæ ſermonem efferendum nonnihil conferunt , ſuccedunt canini dicti, partim lati,partim acuti, qui etiam diſſecant , & ſi quid ab incidentibus, quod ſcindi non potuerit , prętermiſſum ſit , frangunt. Poſtremi ſunt molares,lati & inęquales,qui comminuunt & conterunt. Piſces autem magna ex parte ſerratos habent,alij latos,alij exertos.Perquàm pauci,diuerſi generis dentes ſimul habent , vt latos & ſerratos, vel latos & exertos , ſiquidem ſcaro & quibuſdam aliis latos habentibus , in anteriore oris parte lati ſunt duntaxat , & minimè alterius generis , latę etiam interiores maxillę , & aſperę , tuberculiſque oſſeis inęquales , quę molarium vſum prębent , ſcaro cùm ruminat, auratę cùm cochleas mandit. Qui vulgò lepus marinus dicitur , &

Lib.ii.cap.37.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 76 sur 633

Percepierre & *Coquillade* ſerratos habent dentes preſsóſque,& binos caninos in vtraque maxilla,quos quaſi exertos dixeris. Piſcibus dentes in os recuruos eſſe diximus ex Plinio, ſed omnibus id non cõtigit: nam delphino recti ſunt,& ęquali ſpatio diſtantes,& in deſiccatis maxillis,& in ſenioribus delphinis ſinguli gemini eſſe videntur, quòd in duas partes facilè findantur. Aliis ad latera ſpectant, vt ei ex galeis, qui vulgò *Milandre* dicitur,& galeo glauco. Sunt quibuſdam dentes alij aliis minores,alij maiores,vt ſynagridi inter cęteros quatuor longi & acuti in parte anteriore, ſphyrenæ in medio maxillæ inferioris vnicus cæteris maior. Orcæ acuti & maiores quàm noſtrorum quadrupedum vlli,cuiuſmodi duos ad me miſit vir doctiſſimus & humaniſſimus Capellanus HENRICI Nauarræ Regis illuſtriſſimi medicus, qui figura cornibus vitulorum ſimiles ſunt, dimidium palmũ longi, quatuor digitos craſſi. Non iniucunda eſt varij dentium ſitus,ordiníſq; cõſideratio in piſcibus:nullum enim eſt in noſtro orbe animantis genus,ſi Ariſtoteli credimus,quod vno plures dentium ordines habeat,dempta belua Indica,cui Manticoræ nomen eſt, cui dentes triplici vtrinq; ordine. At ex piſcibus ſunt,qui duplicem,triplicem,quadruplicem dentium ordinem habeant:ſcaro & auratæ ſimplex eſt ordo:galeorum nonnullis duplex,malthę triplex,ſquatinę quadruplex, & interdum quintuplex,lamiæ ſextuplex. Alij huc & illuc & ſine ordine ſparſos dentes obtinent, vt coracinus, vel in quicuncem digeſtos, vt maltha. Sunt qui in maxillis tantùm dentes nacti ſunt, vt qui latos habent. Sunt quibus in maxillis & lingua natura dẽtes infixit, vt aſello. Quibuſdam in maxillis,lingua,palato & gula,vt ranę piſcatrici. Nec minus varius eſt eorundem numerus. Alij ſunt multi,aliis ferè innumeri,nonnullis quinq;,vt quibuſdam echinis,ſtellæ, ſoli, arbori, quibus os rotundum eſt,dentéſq; in ambitu poſiti,qui cùm coëunt,in centro ſeſe contingunt, óſque claudunt. Horum autem echinorum dentes mirabili artificio naturę intus exculptos laternę antiquę comparauit Ariſtoteles. Quibuſdam bini in vtraque tantùm maxilla, ſed magni,vt orbi,ſiue orchi,& ei qui lima vulgò dicitur. Hi paruo ſunt ore,binóſq; habent dentes,vt dictum eſt,eóſque prominentes,non in os recuruos,vt permulti. Deniq; aliis plures,aliis pauciores ſunt dentes. Nec hoc parum ad piſcium cognitionem confert, ſcire qui piſces dentibus careant,qui minimè. Quî enim aliter in galeorum genere, eum qui vulgò *Emiſſole* dicitur, à canicula internoſceres? Carent igitur dentibus balæna, ſturio, attilus, à quibus duobus ſilurus alioqui omni ex parte ſimilis tantùm differt quòd dentes habeat. Carent cruſta intecti, echinorum genus vnum, cyprini (vulgò carpas vocant) teſtudines, polypi, ſæpię, loligines, ſed hanc dentium inopiam,aliò quòd portione dentibus reſpondeat, penſauit natura,vt dux balęnæ myſticus Gręcis dictus (quem noſtram balęnam eſſe puto, vt in lib. de

Ariſto. lib. 2. de hiſto. animal. cap. 1.

Lib. 4. de hiſt. animal. cap. 5.

de beluis marinis demonſtrabimus) habet in ore laminas, in pilos ſuillis ſimillimos deſinẽtes. Alij os robuſtum,& limę modo aſperum, quale eſt in raiis,& ea Galeorũ ſpecie, quam *Emiſſole* vulgò appellari diximus. Cyprini in palato oſſa, vnũ in ſuperiore parte, in inferiore duo contrario occurſu ſeſe contingentia, quibus herbas molliant: his verò molles dentes eſſe falſum inde deprehendas,q; roſtris auium rapacium maxillas, figura, vſu, ſitu ſimiles obtineant. Aliis maxillæ ſunt duræ,carne vacuæ,quæ pyxidis modo congruunt, & coagmentantur,vnde veluti forcipes quicquid arripiunt,diſſecant, vt teſtudinibus, polypis, ſepiis, loliginibus. Cruſta intectis, duo oſſa ad latera ſunt pro dentibus validiſſima. In echinorum genere, cui dentes deſunt,teſta veluti labrum inferius in cæteris animantibus protenſa eſt, quo poſſint aquam & lutum in os aſſumere. Neque verò illud prætermittendum eſt, piſcibus quibuſdam ſtatim atque nati ſunt,apertos & conſpicuos eſſe dentes,aliis,ſcilicet lactentibus, tectos & opertos,qui non aliter quàm in quadrupedibus, decidũt nimirum ſecundis protrudentibus cedentes, qui initio caſeo recens coagulato ſimiles ſunt,& à primis,veluti à theca quadam ſiue operimento cõteguntur. Id quod in delphinis, vitulis marinis, lamiis obſeruauimus,non ſine magna prouidentiæ naturę admiratione,quæ in lactentibus dentes prominere noluit,tum ne mammas offenderẽt, tum vt meliùs ſugerent,quod cum dentibus commodè fieri non poteſt,nihildum neceſſariis,quòd ſolidis alimentis veſci non poſſint.

De Naribus & Labris.

CAPVT VIII.

PISCES Odorandi ſenſu præditos eſſe certum eſt,id quod etiam aliâs demonſtrabimus, nares tamen non habent, ſed in quibuſdam, vt in ſquamoſis foramina ante oculos apparent. In delphinis nec foramen, nec meatus vllus eſt,etiamſi ſagaciſſimè odorentur, vt teſtis eſt Ariſtoteles,& experientia ipſa confirmat. Quòd autem id fiat, cùm de ſenſibus agetur,pro virili conabor demonſtrare. Labra verò in nullis piſcibus eſſe facilè quis crediderit: à qua ſententia ſtatim abducetur,ſi ſaxatiles piſces ſpectauerit & contrectauerit,qui labra carnoſa,vera & perfecta,mobiliáque habẽt, & inter mugiles χείλων Latinè Labeo à labiis nomen inuenit. Labris igitur permulti piſces carẽt, nonnulli habent, vt ſaxatiles, qui muſco paſcuntur, labríſque tanquam manibus cibos apprehendunt,quemadmodum boues,& oues, cæteráque quæ lambendo viuunt,quibus labra neceſſaria ſunt,quòd linguam imperfectam habeant.

Libro quarto de hiſtoria animal. c. 8.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 78 sur 633

De Lingua & Palato.

CAPVT IX.

CVM Omnes inſtrumenti alicuius particulæ, in vnam totius actionem conſpirare debeant, ſitque os piſcibus maximè cibi gratia datum à natura, ad eúmque retinendum comparatos eſſe dentes iam demonſtrauerimus, ſupereſt vt quid ad eandem rem lingua & palatum conferant, quæq; ſint earum partium varietates oſtendamus: neq; enim lingua in piſcium, vt in hominũ ore ſita eſt, vt ſonos diſtinctos, & preſſos efficiat, quia ſint piſces ferè omnes ἄφωνοι, neq; vt, ſicuti cęteræ animantes, cibos pręmanſos vertãt, & congregent, quo meliùs omnes conterantur, quòd minimè mandant. Quare alimentorum ſapores vt diſcernant, linguam eis datam dicere neceſſe eſt. At quî verum id eſſe poſſit, dicat aliquis, cùm neq; mandant, neq; cibum dentibus conficiant? Quam ob cauſam nonnulli etiam lingua carent, vt cyprini & crocodilus. Verùm delectu ciborum vtuntur, atque alij aqua magis delectantur, alij alga, vt ſalpa, ſcarus linozoſti, permulti carnibus, mullus lepore marino. Quonam igitur pacto hãc ciborum varietatem diſcernunt, vt quod gratum & familiare capeſſant, quod ingratum & minimè conueniens eſt, reiiciant, niſi linguæ beneficio ſapores internoſcant? idq; potiſſimũ ij qui dentibus piſces vulnerant, ex quorum vulneribus ſanguis ſuccíq; defluẽtes linguam palatúmq; titillare, & voluptate quadam afficere non eſt dubium. Quòd ſi in iis, & in aliis qui carnibus non veſcũtur, non tam exquiſitè guſtandi ſenſus afficiatur, quàm aut in aliis animãtibus, aut in homine, mirum ſanè videri non debet, cùm linguam imperfectam habeant. Quòd ſatis ſit ſi non multarum vtilitatum, vt in aliis, ſaltem alimenta cõuenientia diſcernendi gratia, ad ſuſtinendam vitam, eam à natura tributam eſſe. Porrò lingua quibuſdã deeſt omnino, permultis ineſt, in quibus alij imperfectiorem, alij perfectiorem obtinent. Lingua carent cyprini & crocodili, vt dictum eſt, cuius vice palatum carnoſum habent: Quòd autem crocodili lingua careant, hoc maximè in cauſa eſſe puto, q; in illis ſuperior maxilla moueatur, in qua inniti linguam oportuiſſet: lingua enim ei parti quæ mouetur alligari debet: quòd ſi in ſuperiore crocodilorum maxilla cõtigiſſet, cibi tranſitus fuiſſet præcluſus, maximè cùm cibos nõ præmanſos deglutiat. Lingua etiam carẽt, qui ſola aqua viuunt, vt teſta ſimplici & non turbinata omnes, & duplici operti, quidam toti membranoſi, quid enim his, vel teſtis, vel ſedibus ſuis perpetuò hærentibus, ſaporum delectu opus fuit? Item alij qui in aqua lutóq; veſcuntur, linguæ vice, palatũ carnoſum obtinuerunt, vt cyprini omnes, Gallis *Carpes* appellati, tinea, brama: quibus enim

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 79 sur 633

enim eſt lingua,iis iure optimo palatum carnoſum deeſt. Rurſus ex iis qui lingua carent, ſunt qui aliud quiddam habeant, quod linguæ proportione reſpondeat,vt locuſtæ,cancri,aſtaci,ſepiæ,polypi,loligines,echini.Ex his autem,qui linguam habẽt, alij exertam & liberam, vt delphini,alij hærẽtem,planè immobilem ac imperfectam,vt ſquamoſi: atque etiam alij carnoſam habent,ſpiſsámque, vt balęnæ, delphini,quibus eſt lingua ſuillæ ſimilis. Alij oſſeam vel cartilagineã tunica tantùm carnoſa obductam, vt qui dentes in lingua habent, qui ſubſtantiæ molliori affigi non potuiſſent. Magnitudo in diuerſis alia atq; alia:nam inter oſtracea purpura linguam digito longiorem obtinuit.Cęteris verò tam exigua eſt,vt niſi labrum deduxeris,neveſtigiũ quidem linguæ videas. Balęna inter cetaceos magnã habet linguam, &vt dictum eſt, ſpiſſam. Delphin lõgiorem habet marſuino,marſuinus eo latiorem.Lingua ſemper vnica eſt,& quanquam vitulo marino extremum linguę diuiſum ſit,vnica tantùm cenſenda eſt,ſed bifida.Partium linguæ numerus non ſemper idem: nam quibus dura eſt, ſpinea,alligata atq; imperfecta, iis neq; muſculi,neq; nerui à ſeptima coniugatione dati.Delphin quia mobilem habet linguã & liberam,in ea muſculos & neruos ſeptimæ coniugationis, vt ſus terreſtris habet. Sed priuſquam caput hoc cõcludamus,hoc adiiciendũ videtur,piſces omnes palatum habere,ſed alios carnoſum & molle,alios durũ,cartilagineum,oſſeum tenuíq; membrana oblitum,qua in re admirari neceſſe eſt ſummam Dei optimi maximi prouidentiam,qui iis,qui integros piſces deuorant & aſperos,nonnunquam etiã aculeis horrentes, palatum durum dedit,ne facilè lęderentur.Quo fit,vt quibus lingua mollior,palatúmq; tenerius ſit,ab huiuſmodi piſcibus abſtineant,ſed ſolùm piſciculis & mollibus nutriantur,quod in delphinis experientia compertum nobis eſt,veſcuntur enim polypis,ſepiis, loliginibus, attingunt etiam interdum aſellos,quòd etiam molliuſculi ſint.

De Fiſtula.

CAPVT X.

ΑΥΛΟΣ Latinis fiſtula inſtrumentum eſt, per quod ſpiritus permeat,& omnis figura in rectum protenſa, inquit Athenæus,hoc à ſtomacho differens,q; ſtomachus capacitati alicui præponatur: nam ſtomachus eſt omni ventri collum prępoſitũ,inſtar iſthmi cuiuſdam anguſtum autore Galeno initio libri IIII. de vſu partium, qui renes per ſtomachos vrinã attrahere, & vuluam ſemen per ſtomachũ excipere dixit.Eſt igitur fiſtula piſcibus quibuſdã per pulmones ſpirantibus meatus ſiue ductus,quo ſpiritũ hauriant,&aquã in ore collectam *Lib.5.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 80 sur 633

reiiciunt ab intima palati parte ad extimam perforatus, duplex ſeptóq; diſtinctus, nariúmque noſtrarum foraminibus ad palatum deductis quodammodo proportione reſpondens. In extima parte vnicum foramen apparet, figura C literæ, in quo operculum eſt ex carne pingui fiſtulis impoſitum, quod eas aperit & operit. Non ſolùm fiſtulas ſed etiam ora interdum vocauit Plinius, vt lib. IX. cap. VI. Ora, inquit, balęnæ habẽt in frontibus, ideóque ſumma aqua annatãtes in ſublime nimbos efflant: & proximo capite. Branchiæ non ſunt balęnis nec delphinis. Hæc duo genera fiſtulis ſpirant, quæ ad pulmonem pertinent, balęnis à fronte, delphinis à dorſo. Fiſtula igitur piſces cùm ab aliis animantibus, tum à ſeſe differunt: nam vitulus marinus & teſtudo quamuis pulmones habeant, fiſtula carent, ſed eius vice vitulus marinus narium rimas habet, teſtudo alterius generis foramina pro naribus, quibus non aliter quàm delphin aquam reiicit. Plani piſces & cartilaginei bina foramina ad os deducta, eiuſdem vtilitatis gratia comparata, hôc à balęnarum delphinorúmque fiſtulis diſcrepantia, quòd procul à ſeſe diſſita ſint. Hîc obiter reprehendenda eſt eius audacia, qui Sueuiæ picturam edidit, ſiquidem balęnas canalibus adeo eminentibus expreſſit, vt aures eſſe dicas, quo fit vt plura alia ex pictoris potiùs arbitrio, quàm ex Authoris ſententia depicta eſſe credam, vt ex aliorum piſcium figuris coniicere licet.

De aſpera Arteria & Pulmonibus.

CAPVT XI.

SEQVITVR Vt poſt fiſtulam de aſpera arteria & pulmonibus dicamus, ſiquidem omnes eæ partes ad eandem actionem, nempe reſpirationem conducunt. Etenim piſces fiſtula donati per eam non aliter quàm nos per nares aërem hauriunt, qui ſubitò confertímque illapſus, ſeſéque penitus immergens cor frigiditate ſua offenderet. Quare ad eius immutationem, pulmones in thorace neceſſariò ponendi fuerunt, ea capacitate quæ aëris permultum continere poſſet, ne crebriores anhelitus fierent: veruntamen perinde ac cor eadem aëris frigiditate offenderentur (vt in iis quibus confoſſus eſt thorax, vel quibus Columella decidit experimur, quòd omne frigidum pectori ſit inimicum, vt ſcripſit Hipp.) niſi veluti ductus quidam & via, quæ aſpera arteria dicitur, & Columella præpoſitæ eſſent: ab hac enim aëris impetus violentia frangitur, ab illa frigiditas temperatur. Cæterùm aſpera arteria non tantùm excipit animam eam, quæ ducta eſt ſpiritu, eandémque à pulmonibus reſpirat, ſed &, tanquam ex abundanti, vocis formandæ inſtrumentum eſt, pro cuius lon-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 81 sur 633

longitudine latitudiné que vox vel acutior velgrauior efficitur. Sed hæc hactenus de partium harum ordine & vsu. Nunc considerandum quibus piscibus eædem vtiles, inutilésve sint. Vtilitas vocis, inquit Galenus, piscibus certè nulla est, vt qui in aqua degant, sed ne respirare quidem licet ipsis per fauces, quomodo ne nobis quidem ipsis quando in ea mersi fuerimus. Non igitur quemadmodum volucribus ac gradientibus animalibus, ita etiam illis è re fuit, maximum vnum respirationis ac vocis ortum esse meatum, sed earum quas branchias nuncupamus, constructio ipsis vice pulmonis est: cùm enim crebris ac tenuibus foraminibus sint branchiæ hæ interceptæ, aëri quidem ac vapori peruiis, subtilioribus tamen quàm pro mole aquæ, hãc quidem foras pellunt, illa autem promptè intromittunt. Huc adde etiam quòd natura frigidiores sint pisces, quàm vt ipsorum cor magna indigeat refrigeratione. Indicant autem eorum temperamentum tum alia multa, tum maximè sanguinis penuria, aut enim eo carent omnino, aut planè paucum habent. Quocirca quę aquatilia multo sanguine sunt prædita ac calida, vt delphinus, vitulus, balæna, hæc omnia ex aëre respirant incredibili quodam respirationis modo. Hęc Gal. Aspera igitur arteria in iis piscibus qui pulmonibus spirant, ducendi spiritus & respirandi gratia est constructa, eiúsque aliquando retinendi cohibendíque, vt sursum faciliùs ferantur: aër enim retentus velut suspendit in aqua demergíque prohibet. Cuius vtilitatis causa vesicam aëre plenam quibusdam branchias habentibus dedit natura. Arteriæ verò constructio in piscibus ab arteria terrestrium animalium minimè discrepat: nam iisdem partibus, eadémque planè structura constat. Etenim primùm est caput arteriæ λάρυγξ græci vocant, sequuntur bronchia, deinceps infiniti in pulmones ramuli sparguntur. Larynx tribus cartilaginibus constat, quarum duæ nomen habent, tertia ἀνώνυμος est, quod nulli eorum quæ sensu percipiuntur commodè comparari potuit. Prima & maxima θυρεοειδὴς dicitur à scuti similitudine: tertia ἀρυταινοειδὴς quod ἀρύταινα referat, id est: vasculum ligneum quo nautę superuacuam è naui aquam exhauriunt, vel quo olitores ortos irrigabant, vel teste Hesychio quo oleum in lucernas iusundebatur: hęc enim omnia ἀρυτὰινης nomine significari autores tradunt, & quodcunque vas prominenti labro. vbi asperæ arteriæ cartilago vltima desinit, ibi secunda cartilago ἀνώνυμος incipit, eidémque arteriæ cartilagini planè incumbit. Succedunt cartilagines à larynge ad pulmones vsque, quæ quod parte interiore stomachum contingant, ne eum premant lędántue, non ex integris circulis constant, sed forma nostri C. aut antiquorum signa figuratę sunt, vnde σιγμοειδεῖς appellari Galenus autor est, eędem membrana copulantur, præterquam alia interior, alia exterior est. cùm verò claues prę-

Lib. 6. de vsu partiũ cap. 9.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 82 sur 633

tergreſſa aſpera arteria in thoracis capacitatem peruenit, bifariam diuiditur. rurſus ex vtraque infiniti propagantur ramuli in omnem pulmonum partem, cùm vaſis qui ex corde exoriuntur ſparſi. Cæterùm cùm particularum inſtrumentum aliquod conſtituentium quælibet, conuenientem conformationem poſitúmque ad totius inſtrumenti actionem accommodatiſſimum habere debeat, pulmonéſque tum ſe contrahant aſpirantes, tum ſe ſpiritu dilatent, neceſſe fuit ramulos iſtos quos in omnes pulmones diſpartitos eſſe modo diximus, à tota reliqua arteria figura conſtructionéque differre, quemadmodum eiuſdem aſperæ arteriæ actiones ab huiuſmodi pulmonum actionibus diuerſæ ſunt. Quare neque laryngi præcipuo vocis formandæ inſtrumento ſimiles ſunt, neque reliquæ arteriæ cartilaginibus σιγμοειδέσι ſpiritui deducendo ad inſpirationes & expirationes vocémque accommodatis, etiam ſi Galenus id planè exiſtimauerit. Eius enim LIB. VII. de vſu partium hæc ſunt verba. Vbi verò primùm claues prætergreſſa arteria, in thoracis capacitatem peruenit, ibi diuiditur atque in omnem pulmonis partem fertur cum vaſis quæ à corde proficiſcuntur, in omnes eius lobos diſtributa. Non tamen diſcedit à natura quam parte ſuperna obtinet: neque vlla in re diſſident aut variant ſoboles eius omnes, ſed ſimiliter omnes cartilagines multę σιγμοειδεῖς membranoſis ligamentis contentę, vſque ad extremos viſceris lobos conſeruantur. Rurſus eodem libro. Toto thorace, inquit, dilatato, deinde conſecutione ad id quod vacuatur dilatante, quod in arteriis eſt membranoſum in longum & latum facilè diducitur, in partibus quidem σιγμοειδεῖς cartilagines complectentibus, in latum, in connectentibus verò cartilagines ipſas, in longum. Verùm ſi quis diligentiùs rimetur, & nullam non pulmonum partem diſſectione perſequatur, αὐτοψίᾳ ipſa ſtatim conuincetur, & aliam arterię in pulmones diſſeminatæ conſtructionem fateri, & Dei optimi maximi incredibilem prouidentiam, atque excellens in huius arteriæ dilatatione & compreſſione opificium admirari: nam tota ſtatim atq; in pulmones ſpargi cœpit, vndique tenuibus cartilaginibus contexta eſt, quæ ſquamulis, ſeu potiùs ῥομβοειδεῖ figurę ſunt haud diſſimiles, ſic ordinatę vt cùm ῥομβοειδὴς altera ſuper alteram in medio ſui ſteterit, vtrinque in eo quod hiat ſpacio ſitæ ſint alię duę ſuis angulis acutis aliarum duarum contactum attingentes, atque ita vbique & vndique ſemper inter ſeſe diſpoſitæ & mirabiliter contextæ, tenuibus membranis reuinctæ ſunt, quemadmodum ſuperioris arteriæ cartilagines, quarum membranarum beneficio latiores fiunt angulis acutis & duabus ſuper ſe ſtantibus in medio ſui, procul à ſe ſecedentibus in pulmonũ dilatatione: in eorum verò contractione anguſtiores, nimirum in vnum ſe cogẽtes & conſtringentes vnius

ang

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 83 sur 633

angulo acuto proximarum duarum ſuper ſe ſtantium contactum ſupergrediente, altero eiuſdem angulo duarum etiam ſuper ſe ſtantium oppoſitarum contactum ſubeunte. Ac quemadmodum ex muſculis epigaſtrii ſine detrimento maximo nihil adimi poteſt(nam ſi tranſuerſorum aut obliquorum quempiam ſuſtuleris,excrementa omnia ad ilia aut coſtas protrudentur)ſed neceſſe eſt omni ex parte eſſe muſculos qui vndique pari momento comprimant, ita arteriarum ramulis iſtis vndique neceſſariæ fuerunt cartilaginum veluti ſquamulæ, vt nulla parte alteri cedente pari momento vbique,maximè in pulmonibus contrahendis fieret aëris expulſio, vt in iiſdem dilatandis attractio. Præter hanc intermediam membranam aliæ duæ ſunt vt in ſuperiore arteria,vna interior,altera exterior. Hæc de aſpera arteria in pulmones diſſeminata à nullodum,quod ſciam obſeruata, neque ſcripta iſto in loco, ideo à me commemorata ſunt, quod non ſolùm in homine, terreſtribúſque omnibus animantibus, ſed etiam in piſcibus qui pulmonibus ſpirant,ea omnino ſit eius ſtructura & veluti fabrica. At in piſcium pulmonibus non ineſt raritas illa, & aſſimilis ſpongiæ mollitudo, qualis eſt in cæteris animantibus omnibus: ex denſiore enim & craſſiore carne conſtant, ob id fortaſſe quod maior validiórque ſit eorum motus in inſpirationibus & expirationibus, aut ne aqua in pulmonum ſubſtantiam permeet,ſed potius in aſpera arteria hæreat, & quæ collecta eſt expirando per fiſtulem reijciatur,alioqui neq; figura,neque ſitu, à terreſtrium animantium pulmonibus differunt.

De Branchiis.

CAPVT XII.

SPIRITVS duo eſſe inſtrumenta in piſcibus pulmones qui Græcis πνεύμονες dicuntur ἀπὸ τῦ πνεύματος, id eſt,à ſpiritu,& branchias ex iis quæ ſuperiori capite ex Galeno citauimus, ſatis liquet,in quo cùm de aſpera arteria & pulmonibus abundè dictum ſit:nunc de branchijs diſſerendum, quibus nullum animal demptis piſcibus præditum eſt, quòd ſi quis cordylum quod pedes habeat, opponat, reſpondemus Ariſtotelem ſecuti,cùm quoq; ex aquatilium genere eſſe. Branchiæ igitur piſcium propriæ ſunt,quibus tum à ſeſe tum à cæteris omnibus animantibus differunt:Sunt autem branchię veluti pili ordine diſpoſiti, ſemicirculo oſſeo infixi,vtrinque cor reſpicientes,ad ipſius refrigerationem ibi poſitæ, vtque piſces aquam ore collectam remittant,ſed eam refrigerationem per aquam fieri credit Ariſtoteles, Galenus verò per aërem. Verùm priuſquam earum differen-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 84 sur 633

tias explicemus, quæ mihi ſæpe multúmque branchias contemplanti venerunt in mentem, hîc exponere minimè abſurdum eſſe duxi: hanc maximè ob cauſam vt ſtudioſos admonerem, vt nunquam temerè à magnorum & vetuſtorum autorum ſententiis diſcedendum eſſe, ſic eorum dicta omnia tanquam ex oraculo Apollinis pythij edita, non eſſe ſemper accipienda, ſed omnia circunſpicienda, diligenter obſeruanda, experientia (quando licet) comprobãda, quia tot támq; miranda ſunt naturæ opera, vt nondum omnia penitus etiam à diligentiſſimis perſpici potuerint, ſempérque reſtent aliqua perueſtiganda. Quòd ſi diligentia noſtra effecerimus, vt aliquid quod à veteribus minus accuratè traditum ſit, illuſtrare poſſumus, vel incognitum, obſeruauerimus, id liberaliter omnibus communicemus, & in veritatis lucem proferamus. Quæ igitur in branchiis animaduerti hæc ſunt: Primùm illis ferè immotis opercula oſſea impoſita dilatari & comprimi: deinde in branchiis foramina nulla eſſe, aut cauitates per ſe attrahendo aëri vel aquæ, aut iſtis attractis ad cor tranſmittendis accommodatas, quæ faciunt vt dubitem, num hiatus illius operculi oſſei dilatatione aperti, & eiuſdem compreſſione occluſi, potiùs quàm branchiarum beneficio fiat reſpiratio. Quis eſt igirur brãchiarum vſus in piſcibus? nempe vt cibus per hiatum illum ad reſpirationem à natura comparatum non efflueret, ſed branchiis veluti clauſtris contineretur, & recta ad ventriculum delaberetur, & aqua ſimul cum cibo hauſta reiiceretur. Sed ad id vnde digreſſi ſumus reuertamur Branchiarum differentiæ conſiſtunt potiſſimùm in ſitu numeróque. Ac primùm eorũ qui branchias habent alii tectas, vt ſquamoſi, quales ſunt lupi, auratæ, ſcari, cynædi, thunni, xiphiæ, ſphyrenæ: Alij detectas habẽt vt cartilaginei omnes demptis ſturione, attilo, quibus oſſeo operculo integuntur Branchiæ, & ſi cartilaginei ſint. Quibus oſſeo operculo tectę ſunt branchiæ, iis ſciſſura longa eſt, quibus detectæ ij foramina habent: quidam vtrinque ſingula, vt murenæ, anguillæ, congri, cartilaginei quina, lampetræ vulgóque nuncupati catuli ſeptena. Rurſus quibus tectæ ſunt eæ in lateribus ſunt, quibus detectæ vt cartilagineis planíſque in parte ſupina, vt torpedini, raiis, paſtinacis. Rotundis verò & longis cartilagineis in lateribus, vt in quouis galeorum genere cernitur. Rana piſcatrix & ſquatina plani cum ſint cartilagineíque piſces in lateribus etiam ſitas habent, non ſpineo quidem integumento ſed δερματώδη, id eſt, vt ita dicam cuticulari opertas. Prętereà ſunt quæ nec pulmones nec branchias habent, vt oſtracoderma, quod iis paucus inſit calor, qui ſatis per cutim perſpirat, vt autor eſt Ariſtoteles in libro de Reſpiratione. Malacoſtracis non deſunt ſed pilos tenues & confertos eſſe diceres in lateribus diſpoſitos. In eorum numero qui branchiis carent, murenas non repon-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 85 sur 633

repono, nec Plinio assentior qui hæc scribit LIB. IX. cap. XX. de pinnis loquens, binæ omnino longis, & lubricis, vt anguillis & congris. Nullæ vt murenis quibus nec branchiæ. Nam Aristoteles à quo hæc mutuatus est id planè non asserit: eius verba hęc sunt lib. secundo de hist. animal. Nonnullis è longis nullæ omnino sunt pinnæ, vt murenæ, nec branchiæ integræ vt cæteris piscibus habentur. Non igitur absolutè murenis branchias deesse, sed imperfectas esse affirmat: nam nec sciſſuram longam habēt vt squamosi, nec foramina multa vt cartilaginei, sed vnicum, quod subsint branchiæ imperfectæ. Eiusmodi sunt cōgro, & capriſco, & orthragoriſco, in quibus perfectiores quàm in murenis branchias non comperies. Qui omnia autorum dicta mordicus tenent, nihil aliorum obseruationi experientiæque tribuentes, hunc Plinij locum de fluuiatilibus murenis, quas lampetras vocant, intelligendum esse contendunt, quod si ita sit, non minus falsus erit locus. Hæ enim vt murænæ pinnis carent quidem, sed branchias habent. Ex iis constat opinor murenas ex eorum numero non esse, quæ branchias non habent. Sed de earum numero dicamus. Aliis paucæ sunt, aliis nullæ, aliis simplices, aliis duplices, aliis multiplices, verùm pari semper vtrinq; numero. Capriscus singulas habet eásque duplices, elops & dentex quaternas & simplices: alij quaternas & duplices, dempta vltima, vt turdus, perca, glaucus, cyprinus: galei quinas & duplices vt acanthias leuis, & canicula. Non desunt qui octonis donati sunt ob ingentem sciſſuram vt xiphias. Verùm omnia persequi prolixum nimis foret. Quare cætera ex singnlorum historia petenda sunt.

De Diaphragmate.

CAPVT XIII.

CONSENTANEVM hoc loco fuerit de diaphragmate piscium aliquid annotasse. Diaphragma Græci etiam φρένας vocant, & διάζωμα, siue ὑπόζωμα, Plinius Præcordia, Aristotelis & Galeni interpretes Septum transuersum conuertunt, quia per transuersum, corpus cingit, quo differt ab aliis septis thoracis, narium, cæterorúmque huiusmodi. Est autem musculus qui in quadrupedibus non ex vnica membrana, sed ex peritonæo, & ea quam χιτῶνα ὑποζωκόλα vocant, constat, rotundus, hoc à cæteris discrepans musculis, quòd in ambitu carnosus in medio aponeurosin habet, cùm alij in medio ferè semper carnosi in aponeurosin desinant: partibus anterioribus & superioribus pectus attingit: inferioribus & posterioribus lumborum vertebris alligatur in respirātibus. Per hoc septum vena caua ad cor-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 86 sur 633

penetrat,arteria à corde ad inferiora demittitur, & gula in ventriculum deſinit,neruos à colli vertebris recepit vtrinque pericardio innitentes,ne facilè rumperentur. Ad huius motum pulmones mouentur,vnde à Philoſophis & Medicis præcipuum reſpirationis inſtrumentum eſſe dicitur: tantus eſt illi cum corde & cerebro conſenſus, cognatióque vt eo læſo pereat animal, eo inflammato ſtatim mens ex ſua ſede & ſtatu dimoueatur, multò magis quàm læſo ore ventriculi,vel aliis internis partibus,quibus per neruos ſextæ coniugationis magna eſt cum cerebro συμπάθεια. Cuius rei cauſam hanc eſſe exiſtimo, quod maior ſit immodici caloris cum cerebro & corde communicatio eo læſo, quàm cæteris partibus interioribus. Etenim prout noxam acceperit, vel reſpiratio omnino tollitur, vel læditur, qua de cauſa frigidi aëris inſpiratione & calidorum halituum expiratione impedita cor non refrigeratur. Sed de his plus ſatis. nunc de diaphragmatis vtilitate. Qui piſces pulmonibus non reſpirant, eos vt pulmonibus ita ſepto tranſuerſo carere neceſſariò conſequi videretur, quo ſi careant, omnes cor in ventre habere neceſſe eſt: quare de aſello tan-
Lib.7. tùm hoc non erat annotãdum, quod ex Ariſtotele tradit Athenæus, ſed de cætetis omnibus. Sed rem aliter habere experientia ipſa comprobat: nam & ſeptum in omnibus ferè eſt: quod ſi non eſſet, non minus aliis omnibus cor in ventre eſſet quàm aſello. Quis eſt igitur diaphragmatis vſus? Subiiciet fortaſſe aliquis ex Ariſtotelis libris de partib. animal. hunc eſſe eius vſum, vt ſentientis animæ principium (quod ille cor eſſe exiſtimat) à ventriculi halitibus non lædatur, & id à cæteris animantibus ad piſces etiam transferet, ſed id procul à veritate abeſſe ratio ipſa oſtendit: nam etiamſi nullum ſit ſeptum quo pacto cordi pericardio incluſo, è ventriculo ſublati halitus infeſti eſſent & noxij? Idem Medicis eſt ſentiendum qui cerebrum ſentientis animæ principium conſtituunt. Quî enim quæſo diaphragma impediat quominus ex ventriculo per gulam, ex arteriis veníſque ſurſum ad caput ferantur fumi & vapores? Quare vtilitatem diaphragmatis duplicem eſſe dicemus. primùm quidem & maximè: vt ſit reſpirationis organum: deinde vt ad excrementorum excretionem conferat, ex Galeni ſententia LIB. V. de vſu partium. Quibus addere poſſumus à diaphragmate, muſculis abdominis vndique prementibus ſecludi inteſtina à corde atque ſemoueri, ne illud opprimant, & tandem extinguant. neque etiam Philoſopho indigna eſt ratio, quam Plato in Timæo attulit, vt, inquit, in ædificijs fuerunt diuiſionibus diſtinctę habitationes virorum & mulierum: ſic Phrenes ſunt interſeptum inter partem præſtantiorem ſeu magis virilem, & inferiorem quæ veluti culina eſt. De piſcium diaphragmate ita ſtatuendum. illud noſtro ſimile ac æquè perfectum ad reſpirationem, excrementorum

exp-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 87 sur 633

expulsionem & vociferationem à natura habent qui pulmonibus respirant, vt balæna, orca, physeter, vitulus marinus, testudo, delphin, phocæna. Squamosi & galei id imperfectum, ac non musculum, sed membranam obtinuerunt, vt quibus minore opus sit respiratione, iisdem pericardium inferiore in parte duplicatum est, anteriori parti, non dorsi vertebris, vt in quadrupedibus alligatum. Sub corde situs est sine gula ventriculus, magna capacitate quæ in causa est, cur diaphragma imperfectum & membranam duntaxat habeant.

De Corde.

CAPVT XIIII.

CVM Partes aliquot cordis potissimùm causa à natura conditæ superioribus capitibus satis, quantum ad hoc nostrum institutum pertinet, explicatæ sint, iam ad cor ipsum aggredior, partem sanè non solùm in animantibus terrestribus, sed in piscibus etiam, consideratione contemplationéque dignissimam, tum quòd cordis fabrica longè alia ratione constet in plerisque piscibus, quàm in cæteris animantibus, tum quòd in ipso piscium genere, figura sitúsque plurimùm differat. Squamosorum igitur piscium cor tribus partibus constare existimo. Infima, quæ sanguini coagulato similis est, & substantiæ hepatis crassitudine. In hanc vena ab hepate ascendens inseritur, eámq; sinu dextro cordis cæterarum animantium proportione respondere puto, ad immutandum sanguinem concoquendúmq;, ac gignendis spiritibus aptum efficiendum, à natura comparatam. Media, quæ est colore carnis, solidiore durioréque substantia, habétque in medio sinum, quo venam ab infima parte excipit, sinistri sinus cordis reliquorum animalium, in quo spiritus generantur vicem gerentem, cui suprema pars connectitur, membranosa, alba, dura, quæ verrucæ non absurdè mihi comparari posse videtur, si seces, interiore in parte paruulis fibris, veluti lineis distinctam videas, inde meatus prodit, tendens ad medium in quo branchiæ omnes inter se copulantur. Hunc meatum Aristoteles αὐλὸν φλεβοειδὴ nuncupat: rectiùs meo quidem iudicio ἀγγεῖον ἀρτηριῶδες appellaturus, ex quo hinc & inde paruulæ arteriæ tanquam ramuli propagantur. Supremam hanc partem ad quam sinus mediæ partis pertingit, tum transumendi spiritus, qui in media parte elaboratus percoctúsque est, tum ex sese, vasis ἀρτηριώδεις producendi gratia à natura conditam fuisse arbitror. Nec sum nescius solam hanc partem de ipsius Aristotelis sententia, cor ipsum esse: id si verum sit, quis quæso reli-

In libr. de respiratione.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 88 sur 633

quarum duarum partium, ſinuúmque quibus vaſa excipiuntur, vſus erit? Quòd ſi vnius alicuius partis nomine cor deſignandum foret, certè mediam partem cor ipſum eſſe dicerem. Piſcium, qui pulmonibus reſpirant, cor à terreſtrium animantium corde ferè non differt. Aures enim, quas vocant vtrinque habet, ſimiliter ſinus duos & arterias φλεβώδης, & venas ἀρτηριώδης, tunica quoque inuoluitur, quam περικάρδιον vocant, nutritúrque maximè vena à parte inferiore, ipſum cingente ac veluti coronante. Hoc tantùm intereſt, quòd vt in terreſtribus, non ita in piſcibus adipe ſit munitum. Cùm verò adeps fiat ex ſanguinis parte magis aërea pinquíque & fluxili, quæ vbi in frigidum incidit locum, cogitur & concreſcit, ſi verò in calidum, abſumitur non aliter quàm aqua, vel aſperſum oleum à candente ferro: certè præter rationem in hac parte calidiſſima, atque adeo caloris ipſius fonte naſci videri poſſit, niſi prouidentiæ diuinæ ratio habeatur, quæ ne cor in immodico calore in μαρασμὸν, id eſt, ſummam deſiccationem facilè incideret, imæ eius parti adipem affudit, vel vt famis tempore pabulum cordi eſſet, & innati roridi ſubitam conſumptionem remoraretur: non enim aliter intelligere oportet partes adipe nutriri, quàm refici aliquando & leuari, quoad ſolidum & proprium accedat alimentum. At piſcibus, quòd terreſtribus animantibus longè ſint humidiores frigidioréſque, nihil opus fuit hoc (quòd à ſumma exſiccatione & ſubita roridi innati conſumptione multùm abſint) tanquam remedio & alleuamento. Situs cordis in piſcibus varius eſt in iis, qui per branchias reſpirant, propius os cor locatum eſt, vbi videlicet branchiæ dextræ ſiniſtræque coëunt, quæ cauſa eſt cur extra aquam ſubito ſuffocentur, nimirum aëris appulſu & impetu repente affatímque facto, à quo exiguus calor non aliter quàm paruus ignis à magna lignorum copia ſuperiecta extinguitur. In iis, qui per pulmones reſpirant, paulò inferiùs cor ſitum eſt, vt aſperæ arteriæ locus ſit. In terreſtribus verò animantibus paulò adhuc inferiùs in medio thorace.

De Peritonæo.

CAPVT XV.

PERITONAIOΣ Membrana eſt, omnia, quę ſub diaphragmate ſunt viſcera contegens ac inuoluens, à qua eadem ſuas exteriores tunicas accipiunt. Nomen à tenſione poſitum eſt, in piſcibus ſimplex eſt, faciléque præſertim in coctis ab aliis partibus ſecernitur. Eam ſolo colore differre obſeruaui: aſello, mugili, auratæ, ſalpæ nigro colore perfuſa eſt, in aliis albo.

De

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 89 sur 633

De Gula.

CAPVT XVI.

HACTENVS Expoſuimus partes eas, quæ ad reſpirationem, vitalémque vim à natura ſunt conditæ. His ſuccedunt quæ naturalibus maximéque nutriendi actionibus miniſtrant, quas breuiter percurram facto à gula initio. Nam de dentibus initio dictum eſt. Quam nos gulam, Græci proprio nomine οἰσοφάγον, communi στόμαχον appellant, ductum ſiue viam, qua cibus ab ore in ventriculum, tanquam in cellam penuariam demittitur. Ingreſſum cibi piſces omnes, qui in perfectis animalibus numerantur, habent, gulam non omnes, verùm ij, maximè qui pulmonibus ſpirant, vt delphini, vitulus marinus, balæna, orca, teſtudo omnis. Illi ventriculum ori continentem habent: hi ſatis procul diſiunctum, ídque pulmonum cauſa, qui refrigerandi cordis gratia facti, multò inferiore, quàm nunc ſunt loco, vt ſub ventriculo commodè locari non poterant: neque enim tam facilè externus aër intrò reciperetur, neque calida & fuliginoſa excrementa foras mitterentur. Ventriculo verò inferior locus longè aptior fuit, tum vt ad meliùs concoquendum multis calidis particulis circumuallaretur, parte ſuperiore à corde, inferiore ab inteſtinis, parte dextra ab hepate, ſiniſtra à ſplene, poſteriore à vena caua aſcendente & arteria magna deſcendente, anteriore à ſupernatante epiploo, & muſculorum epigaſtrij oppoſitione, tum vt excrementa, quæ deorſum ferrentur, faciliùs expurgarentur. Sunt & aliæ multæ ſitus harum partium cauſæ, quas lubens omitto, & ad piſces redeo, quorum multi gulam habent, etiam ſi pulmonibus careant, vt qui oblongo & tenui ſunt corpore, vt congri, ſerpentes, acus, anguillæ, ſphyrænæ, lucij: qui omnes, ſi ori ventriculum continuatum haberent, propter corporis tenuitatem, aliarúmque particularum vicinitatem, ventriculus nihil cibi capere vel retinere potuiſſet, cui incommodo proſpexit natura, gula per anguſta loca ad ventriculum liberiore in loco iacentem deducta: mollia gulam habent longam & anguſtam, quæ in cauſa eſt, cur piſces integros deuorare non poſſint, ſed morſu diuiſos deglutiant. Gulam etiam habent cruſta intecti piſces, quod & annotauit Ariſtoteles, & ex diſſectione manifeſtum eſt. Gula in omnibus rugas habet in longitudine & latitudine: in aliis breuior eſt, in aliis longior, vt in echinis, ſerpentibus marinis, muræna, lampetra, denique in longis omnibus: in aliis latior, vt in lamia ſiue lamyro à gulæ latitudine nomen adepto.

Lib. 4. de hiſt. animal. cap. 3.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 90 sur 633

De Ventriculo & eius appendicibus.

CAPVT. XVII.

GVLAM Sequitur ventriculus, in quo retinentur, coquuntúrque cibi totius corporis nutriendi cauſa: varia eſt huius magnitudo, figura, ſitus. In magnis enim magnus eſt, in paruis paruus. In iis, qui ad eandem ferè magnitudinem perueniunt, diuerſus comperitur, vt lupus, luciúſq; multò ampliore ſunt ventriculo, quàm mugil, vel ſturio, quibus ventriculus eſt paruus, carnoſus, ventriculi gallinarum modo. Cuique ſuus eſt pro natura ventriculus, guloſis & ſarcophagis membranoſus, & amplus, vt piſces integros capere, in omnémque partem facilè diſtendi poſſet: aqua mucóq; viuentibus, exiguus & carnoſus. Huius figura, corporis figurę ſimilis eſt: nam oblongis oblongus eſt, rotundis rotundus, & breuis, & latus. Rurſus quibus pulmones ſunt & gula, is in medio ferè cauo corporis ſitus, æqualibus ferè ſpatiis diſtans ab ore & podice. Ventriculo appendices multę adhærent, quæ in magna ſunt varietate. Nam coracinus, latus, vmbra, coruus, appendices octo vel nouem habent. Pelamydibus ſunt plures eæque maiores. Aſino tres tantùm, eæque breues. Denique pauci ſunt, qui appendicibus careant, qua parte à terreſtribus animalibus piſces differunt. Harum vſus eſſe videtur, vt quoniam in piſcibus imbecillus eſt ad coquendum cibum calor, is in ventriculum & in appendices veluti in plures partes diſtributus, faciliùs conficiatur: ſic enim faciliùs vincitur à calore, quàm is qui in vnum coactus eſt, vel vt non ſtatim effluat, ſed in appendicibus diutius aſſeruetur, in tempore futurus vſui. Qui pulmonibus ſpirant, appendicibus carent, quod plus habeant calidi innati, ideóque meliùs concoquant.

De Inteſtinis & Podice.

CAPVT XVIII.

INTESTINORVM Satis magna eſt varietas. Cartilagineis enim denſa ſunt & lata, ſturionibus, & iis qui pulmonibus ſpirãt, denſa & anguſta, & per corporis longitudinem deducta in podicem deſinũt, vbi latiora ſunt, meſenterio annectuntur, venáſque meſaraicas excipiunt. In quibuſdam recta ad podicem deſcendunt, vt in galeis, aliiſque longis. Lucio longum inteſtinum ſurſum recurrit, inde ad podicem reuerſum illic deſinit, quæ cauſa eſt, cur tam guloſus ſit. Sunt quibus inteſtina pinguedine obducuntur & eduntur, quòd dura non ſint, vt mugilibus qui nutriuntur muco. Eadem de cauſa

men

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 91 sur 633

menſis apponuntur inteſtina ſturionum, balænarum, delphinorum & ſcarorum, qui inteſtina ſpiſſa habent, pinguia, non dura, violam olentia. Podicem in omnibus eſſe piſcibus qui ore cibum capeſſunt, ratio ipſa perſuadet, vt id quod in alimento à natura ipſorũ alienum eſt: ideóque in ſuccum verti non poteſt, alio loco quàm ſumptum ſit expellatur, quem locum Græci πρωκτὸν nos Podicem dicimus. Hunc habent ſaxatiles magnum & patẽtem, vt inteſtinum aliquando prolabatur, quod in turdis, merulis, cynædis frequenter obſeruauimus: aliis ita paruus eſt, vt niſi ventrẽ premas vix appareat. Præterea nonnullis omnino in extrema cauda eſt ſitus, vt in locuſtis, ſepiis, aſtacis, ſquillis, denique in omni cruſta intectorum genere: aliis paulò ſuperiore loco ſitus eſt vt in longis & tenuibus, quales ſunt anguillæ, murenæ, ſerpentes, acus, congri, ſphyrenæ & his ſimiles: in aliis magis à cauda diſtat, vt in auratis, lupis, mugilibus, ſcaris, percis, turdis, merulis: in aliis in medio ferè corpore vt in bugloſſis: in aliis ori propior eſt quàm caudæ, vt in rotundis, & qui figura ſunt rhomboide. Non deſunt qui eadem ferè in parte os & podicem habent vt holoturia purpuræ, cochleæ, & ferè omnia quæ rotunda ſunt, demptis echinis in quibus in parte ori aduerſa poſitus eſt. Sepiæ eodem meatu atramentum & excrementa reiiciunt autore Ariſtotele: Ego atramẽtum earum excrementum eſſe puto, quod per partem fiſtulæ in fimam expellitur. Omnium commune eſt ore podicem minorem habere: quæ enim aſſumuntur, vel mole, vel duritie ſuperant ea quæ egeruntur, quæ ſemper vel liquida, vel in tenues partes comminuta ſunt.

Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 1.

De Hepate & Splene.

CAPVT XIX.

PISCIVM aliis hepar eſt diſcretum, aliis non diſcretum, quod tamen hepatis functiones obit. Cùm enim hepar venarum ſit origo, & ſanguinis fons, qui cibo ſuccóue aliquo nutriuntur, ventriculo, hepate, inteſtinis carere non poſſunt. Quibuſdam vnicum ſimpléxque eſt hepar, vt lucio, lupo, aſello, auratæ, mullo, percæ: in aliis eſt geminum, vt in galeorum genere. Eſt enim illis hepar in duos longiſſimos lobos ita diuiſum, vt merito duplex eſſe dicatur potiùs quàm vnicum, vt acanthiæ, caniculæ. Cartilagineorum hepar pingue eſt, vt liquefieri poſſit, & in oleum reſolui, quo in multis affectibus frequenter vſi ſumus: eſt & ad lucernas vtile. Aliorum hepar ſanguineum eſt. Porrò in quibuſdam hepar rubrum eſt, vt in reſpirantibus: in aliis ex rubro albeſcit, vt in candidis qualis eſt qui vulgò à noſtris *capelan* dicitur, ex Anthiarum genere. item in muſtella: aliis cinereo

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 92 sur 633

est colore,vt galeis & raiis:aliis croceo,vt pastinacis: aliis cœruleo, vt lampetris.Denique nulla ferè piscium pars est, quæ coloris varietate magis distinguatur. Differt etiam hepar hoc ab illo saporis bonitate: vnde mulli hepar tantoperè in deliciis olim fuit. Cartilagineorum hepar ferinum quiddam olet, vt galeorum, sturionum, & cetaceorum,éstque saporis planè ingrati.Sic splenem non omnes pisces, discretum habent.Is in nonnullis magnus est & longus,in cetaceis maximus,in quibusdã exiguus & niger,vt in scaro,in aliis sanguinis colore est,vt quibus hepar albet, iis splen rubet. Positus est in mullis iuxta hepar,in aliquibus sub ventriculo,in lucio in fundo ventriculi.

De Felle eiúsque Vesica.

CAPVT XX.

IN Omnibus fellis vesica ex hepate dependet, vt bilem,quæ in hepate à sanguine secernitur excipiat. Verùm hoc interest, quod in quibusdam hepati ipsi adhæret: in aliis per intestini longitudinem extenditur, & in eam per venulam,tanquam per riuulum fel deriuatur,vt in thumnis, pelamydibus, glaucis. In quibus hepati ipsi adhæret,vel est in ipsius summa parte per venulas bilem trahens, vel in ipsa est hepatis substantia,& in ea sic, vt ita dicam,immersus & obrutus,vt vix appareat, nisi conquiras curiosiùs, id quod in galeis obseruauimus aphyis ἐγκραισιχόλοις ob id dictis,fel est in capite,quam ob causam caput abscinditur,cùm saliuntur,ne fel garum vitiet. Carent vesica fellis vitulus marinus,delphin. Vranoscopus, si corpus spectes, magnam fellis copiam habet,substantięq; tenuissimæ. In aliis fel minus est & crassius.Galeorum & aliorum multorum fel viride est, scari nigrum,pastinacæ croceum.

De Renibus & Vesica.

CAPVT XXI.

RENES &vesicam non omnes pisces habent,quemadmodum nec aues nec animalia,quę repunt,id quod ex anatome pespicuum est.Quæcunq; verò renes,etiã vesicam habent:nam cùm renes naturâ serosa sanguinis excrementa attrahant & secernãt,necesse est, vt eo quod crassius est,nutritioni reseruato, quod tenuius est, per meatus οὐρητῆρας in vesicam velut in lagenam effundant.Renibus igitur carẽt & vesica squamosi,læues,cartilaginei. At habent omnes qui pulmonibus spirant. Etenim ob multam sanguinis copiam, multis serosis ex-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 93 sur 633

excrementis abūdare eos oportet, quod cùm neq; in pilos neq; ſquamas,ſimiléſve particulas abſumi poſſit, venas hoc onere leuari à renibus id attrahentibus,ac tandem per veſicam foras pelli neceſſe eſt. In horum piſcium numero ſunt balęnæ,phyſeter,orca,vitulus marinus, delphin,teſtudo.Renes vituli marini renibus vitulorum terreſtrium ſimiles ſunt,id eſt,quaſi ex multis exiguis renibus conſtāt: in iis enim diuiſiones paruæ cernuntur,vt in puerorum recens natorum renibus: id quod indicat Ariſtoteles cùm ſcribit,morbos renum curatu difficiles eſſe, propterea quòd quaſi multi ſint. Delphinorum renes racemi formam maximè referunt: ſic inter quadrupedes Lutra multos racemi modo conglobatos habet, id quod ea de cauſa iſtis euenisſe arbitror, vt ſeroſa excrementa quibus abundant,faciliùs trahant & ſecernant. Cùm enim actio,vt Philoſophis viſum eſt, contactu perficiatur,quo plures fuerint rei immutandæ partes, quas id quod agit vndique contingat & complectatur, eo faciliùs eiuſdem rei fiet immutatio, atque tota actio celeriùs abſoluetur. Quare ſeroſus ſanguis in plures veluti renes diſtributus quemadmodum chylus in omnes hepatis particulas deriuatus, & aër in omnes pulmonum arterias ſeſe inſinuans, minore opera vincitur, immutatur, ſegregatur. Quantum ad veſicam attinet, ea in iis quos diximus piſcibus duplex eſt: vna fel, altera vrinam excipiens, quemadmodum in terreſtribus animantibus. In fluuiatilibus præter has alia reperitur aëre plena & in quibuſdam gemina, in marinis quibuſdam eadem reperitur. In aliis huius vice ſpatium eſt inter ſpinam & peritonæum aëre plenum.

Lib.3.de part. anim. cap.9.

De Teſtibus & Pene.

CAPUT XXII.

ARISTOTELES libro quarto de partibus animalium, piſces omnes teſtibus à natura priuatos eſſe autor eſt. Teſtes, inquit,nullus piſcium nec intus nec foris habet,neque animalium pedibus carentium vllum, neque ſerpentes: meatum verò & excrementorum, & eorum quæ ad generationem faciunt eundem, quemadmodum aliæ animantes quadrupedes quæ ouum pariunt, quòd veſicam non habeant nec excrementa humida.Et LIB.III.de hiſto.animal.Piſcibus nulli teſtes ſunt:& paulopòſt:Piſcibus,vt modò dixi,teſtes nulli ſunt, nec ſerpentibus,ſed binos habent meatus à ſepto tranſuerſo pendentes ex vtraque ſpinæ parte, coeuntes ſupernè in vnum, atq; vſque ad excrementorum exitum pertingunt:quod autem ad ſpinam eſt id ſuperius nomino.Hi coitus tempore ſemine pleni redduntur,ex quibus

Cap.13.

Cap.1.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 94 sur 633

attritu ſemen album effluit. Hactenus Ariſtoteles, cuius ſententiam ipſa αὐτοψία redarguit. Habent enim delphini teſtes intus oblongos digiti magnitudine, id quod etiam perinde ac ſui oblitus Ariſtoteles alio loco affirmat: nam initio lib. tertij de hiſt. animal. Delphinum inter eos annumerat quibus intus ſunt teſtes, cùm alibi, vt paulò antè citauimus, ſcripſerit nullum piſcium, nec intus nec foris teſtes habere. Habent teſtes etiam & mentulam vituli marini, & balænæ. Nullis verò omnino teſtes ſunt foris pendentes: nam & natationi maximo eſſent impedimento, & ab aqua nimiùm refrigerarentur: quamobrem in omnibus quibus hæ partes non deſunt, eas deliteſcere & intus incluſas eſſe neceſſe fuit. Nec ſolùm maribus, verùm etiam fœminis teſtes ſunt ſed poſitu differunt: nam in fœminis ad vteri cornua: in maribus ad imum ventrem, non procul à veſica ſiti ſunt: multò etiam magis mas à fœmina diſtinguitur vaſorum ſpermaticorum ſubſtantia & præſertim magnitudine. In maribus enim multò minora, in fœminis maiora, & vuluæ ſimilia ſunt, ſiquidem in his maior moles, in illis ſemen etiam exigua copia, valde efficax continetur. Eadem vaſa in nonnullis à noſtris differunt, & multò plura ſunt, vt in delphino innumeri ferè venarum arteriarúmque ramuli, ad teſtes pertingunt, quod conſultò à natura, ſeminis ſcilicet præparandi gratia, factum eſſe exiſtimo. Cùm enim coitum citò perfici neceſſe ſit, quia reſpirationem reprimit, & remoratur, ſemen iam antè præparatum eſſe oportet, & ſubitò affatímque eiici, quod in cauſa eſt cur meatus qui id à teſtibus ad mentulam deferunt breues ſint admodum. Penem autem habent qui reſpirant, quibúſque ſunt teſtes, vuluæ ceruici longitudine parem: ac quantò propius atq; arctius in cõplexu venereo iungun tur animalia, tantò breuior eſt mentula: quantò minùs copulantur, tantò longior vt aſinorum, equorum, boum, ferorúmq; animalium, quæ dorſo à fœminis admittuntur, vt ſemen calidum, & ſine vlla ſpiritus iactura, in intimas vteri partes perferatur. Hanc ob cauſam in balænis, quia ob corporis vaſtitatem in cõmiſcendis corporibus propiùs coniungi non poſſunt, Penis quatuor & decem cubitorum longitudinem æquat. Vidi equidem balænæ mẽtulam tãtam quæ etiam à procero homine humeris geſtata, vtrinq; terram contingeret, vnde quanta ſit, cùm balænæ libidine concitatę feruntur, coniicere oportet. In delphinis breuior eſt ea pars, quia faciliùs, copulari poſſunt, nec vulua in alto corpore ſita eſt. Subſtantia, ſtructura, color in omnibus ferè ſimiles ſunt. Figura planè non eadem: in Phocæna enim duplicatur, in delphinis rectior eſt. Hac parte carent qui attritu & compreſſu ſolo partium genitalium coëunt, non ſemen eiaculando, ſed ſuper oua ſpargendo. Sunt & quibus mentula deeſt, quod fœminæ quibuſcum coëunt, meatu amplo partéque extima ſito cõmodè ſemen excipiant.

De

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 95 sur 633

De Vulua & Mammis.

CAPVT XXIII.

QVEMADMODVM Teſtibus & pene, ita vulua & mammis piſces à ſe diſtinguntur. Ac primùm de vulua dicendum, quam balænis, delphinis, vitulis marinis, denique omnibus reſpirantibus minimè deeſſe experientia ipſa arguit. Primo loco eſt ceruix ſiue collum, ſequitur vulua in duo cornua diuiſa, ad quæ poſiti ſunt teſtes, vt in quadrupedibus. Sunt quibus vulua duos ſinus habet, perinde ac ſi duæ eſſent, vt in piſcibus oua parientibus, quales ſunt lupus, mugil. Iis qui oua quidem concipiunt, ſed intra ſe ex his fœtus ſuos excludunt: deinde viuos pariunt, qualis eſt galeus acanthias, aliíque multi, iis inquam vulua prope ſeptum tranſuerſum ſita eſt, cui adiacent corpora duo rotunda, vitellis ouorum gallinæ ſimilia ita diſpoſita, vt in caniculæ picturæ exhibuimus: hæc videntur eſſe veluti ſeminis cellulæ, quod in vuluæ capacitatem inde deriuatur. Qui ſine maris & fœminæ coitu naſcuntur piſces, vt vtero fœminæ, ita meatibus ſpermaticis mares prorſus carent Mammas piſcibus eſſe eadem experientia docet, vt in balænis, vitulis marinis, delphinis, phocænis, ac vniuersè omnibus iis qui ex ſemine ſine ouo pariunt, lactéq; ſuos fœtus alunt: dixi ex ſemine ſine ouo propter galeos & viperas, quæ ex ouo animal viuũ pariunt, ac intra ſe ex ouis excludunt: hæc enim animalia lacte non nutriuntur. In litore Aquitanico ex balænis lactis cados duos colligi vidimus. In delphinis quoque lac reperitur, ex quibus efficitur hos piſces mammas habere: etenim lac non niſi in mammis fit. Idem Ariſtoteles confirmat. Mammas habent, inquit, quæcunque animal intra ſe concipiunt, & in lucẽ edunt, vt quæ pilis integuntur, quemadmodum homo & equus, ac cetacea, vt delphini, vitulus marinus, balæna: etenim hæc mammas habent & lac: & alibi. Delphin animal parit, quare duas habet mammas non ſuperiore in parte, ſed prope genitale, non autem papillas manifeſtas, quadrupedum modo, ſed veluti riuulos duos vtrinque ſingulos, ex quibus lac fluit quod à ſectantibus catulis ſugitur. Hæc Ariſtoteles. Non ſolùm verò delphini, ſed & balænæ, & vituli marini papillis carent: in omnibus enim diligenter proſpexit natura, ne quid natationis impulſum & motum impediret. Hac igitur mammæ particula à terreſtribus ſecernuntur piſces: earum autem ſitu à muliere, quæ in pectore geſtat, & ab elephante, qui in alis, à cane & ſue quæ in toto ventre. Illis enim prope genitalia ſunt, & podicẽ. Eadem partiũ ſubſtantia mammæ in omnibus conſtant, venis arteriiſq; permultis in corpora glanduloſa & adipem deſinẽtibus. Lac cõpreſſu exprimitur, quod catuli ore excipiunt.

Li. 3. de anim. cap. 20.

lib. 2. de hiſt. cap. 13.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 96 sur 633

Quemadmodum autem teſtes piſcibus omnibus alio loco adimit, alio delphinis tribuit Ariſtoteles,ſic etiam aliquoties eadem pagina, modo piſces omnes mammis carere, modo delphinos & cetacea habere ſcripſit: ſed ne in citandis his locis longiores ſimus, ſatis erit locum indicaſſe,qui eſt lib.ſecundo de hiſt. animal.capit.XIII. Verùm Ariſtoteles delphinum & balænam & quæcunque ζωοτόκα ſunt,& cetacea,& fiſtulam habent,pulmonibúſque ſpirant τῶν ἰχθύων, id eſt, piſcium,ſiue τῶν ἐνύδρων, id eſt aquatilium nomine propriè non comprehendit, neq; etiam terreſtrium:ſi,inquit,pedeſtre eſt quod aërem haurit, aquatile aquam,vtrunque enim participant.

De Spinis.

CAPVT XXIIII.

SPINARVM in piſcibus is eſt vſus, vt carnem fulciant & contineant. Eæ oſſibus portione reſpondent. Spinis carent beluæ marinæ,iique piſces qui pulmonibus ſpirant,quarum vice oſſa dura & dēſa, qualia ſunt terreſtrium animantium,habent. Cartilaginei neque ſpinis neque oſſibus fulciuntur,ſed cartilagine. Spinas habent omnes alij vt ſquamoſi, læues,fluuiatiles,& ij qui in fluuiis naſcuntur, & qui relicto mari flumina ſubeunt,vt aloſæ quæ plurimis ſpinis abundant, & murænæ, alij paucioribus firmantur. ſic etiam earum quædam tenues ſunt admodum & breues, quales habent ſardinæ,mænæ, aloſæ, aphyarum genera,quorum omnium ſpinæ tanta ſunt exiguitate, vt ſine noxa deuorentur,capillorum enim quædam tenuitatē referunt.

De Collo.

CAPVT XXV.

HACTENVS partes piſcium præſertim interiores, tradidimus:nunc ſuperſunt paucæ aliquot exteriores, de quibus nonnihil dicendum: ac primùm de collo, ἀχένα & τράχηλον Græci vocant,quam partem omnino piſcibus deeſſe affirmat Ariſtoteles.Piſcium,inquit, nulli collum,nulli artus,teſtes,aut mammæ. Quid autem ſit collum, quæ eius partes,quis vſus,ex ipſomet Ariſtotele proferamus. Collum, quod inter faciem & thoracem eſt,cuius pars anterior guttur, poſterior gula,pars verò cartilaginea & anterior vocis & reſpirationis ductus,arteria carnoſa:at interior adſpinā φόμαχος,id eſt gula,extima autem colli pars ceruix: & alibi. Collum eſt omnibus animal parientibus: Ouum parientia,alia habent,alia minimè:quæcunque enim pulmonem,etiam collum habent.Et paulò pòſt collum arteriæ cauſa factum

Lib.2. de hiſt. anim.cap.13.
Lib.1.de hiſt. cap.12.
Lib.4.de par. anim.cap. 10.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 97 sur 633

ctum eſt: propugnaculum enim eſt, eámque & gulam vndique contegens. Quæ cùm ita ſint cur vitulis marinis, balænis, delphinis, teſtudinibus marinis, & paluſtribus, collum non tribuemus? nam & arteriam aſperam habent, & pulmonibus ſpirant, & collo caput à thorace ſeiungi experientia comprobat, in aliis quidem magis manifeſtè, in aliis minùs, vt in balæna & delphino. in quibus collum indiſcretum eſſe dicemus, eiuſdem Ariſtotelis exemplo, qui in cancris caput eſſe aſſerit, ſed indiſcretum: ſic enim Plinius exprimit quod Ariſtoteles ἀδιάστον appellauit. Lib. 4. de part. anim. cap. 10.

De Appendicibus circa os.

CAPVT XXVI.

CVM Non temere natura piſcibus nonnullis maximè circa os appẽdices quaſdam carnoſas adiecerit, ne has quidem ſilentio præterire fas eſt: hinc enim in quibuſdam maxima naturæ ſolertia elucet. Eas quæ circa os ſunt, barbam piſcium non ineptè poſſumus appellare: nam inde barbatulos mullulos, & barbatulos mullos apud Ciceronem dictos legimus. Appendicum igitur hunc vſum eſſe exiſtimo in quibuſdam, vt piſciculi verméſque alliciantur: in aliis vt arceantur quæ in os incidere poſſent, ranæ piſcatrices binas habent appendices quibus veluti linea piſcantur, totidem ſquatinæ habent eiuſdem vſus gratia. Vranoſcopus iners per inſidias piſcatur: nam inter linguam & labrum inferiùs naſcitur membrana tenuis, quæ foris propendens in filium carnoſum vermiculo ſimile deſinit, quo tanquam eſca allecti & capti piſciculi attrahuntur, & deuorantur, quod in vranoſcopo à nullo quod ſciam, ſcriptore obſeruatum comperi. Sub mento appendices habent muſtellæ, mulli: alij ſupra oculos vt ſcorpio, ſcorpæna, lepus vulgo dictus: alij è collo pendentes tanquam iubam, vt hippocampus, quod non niſi in nuper capto, & in aqua natante apparet. Alij per totum corpus ſparſas ornamenti cauſa, vt raiæ marinę: Neque deſunt fluuiatilibus ſuæ appendices. Gobioni, barbo antè os pendent, cyprino in lateribus ſiue in fine ſciſſurę oris ſitę ſunt quaſi μύσακες. Habet etiam appendices Padi piſcis *copſo* vulgò dictus, ſed & dentes qua de cauſa puto his appendicibus piſces allici, allectos dentibus apprehendi & retineri. Sturionibus ante os propendent magis prohibendarum feſtucarum aliorúmque corpuſculorum occurrentium quàm piſcandi cauſa: dentibus enim carent, ſepiúſque ventriculis eorum diſſectis nihil præter ſpumam mucúmque reperi. Quo fit vt exiſtimem piſcibus eos non veſci, datáſq; à natura eſſe appendices maximè muniendi oris cauſa, præſertim cùm ſint ore rotundo & aperto vt vix bene labra iungi poſſint.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 98 sur 633

De Pinnis.

CAPVT XXVII.

PINNARVM Nomine quæ piſcium propriæ ſunt, & auium alis proportione reſpondent, non ſolùm eas quibus inter natandum piſces corpus impellunt, ſed etiam reliquas omnes quæ vel in dorſo ſunt, vel ad podicem & caudarum extrema, intelligimus propter ſimilitudinem. Harum magna eſt in magnitudine, ſubſtantia, figura, colore, numero, exceſſu defectúque varietas. Miluo, cuculo, hirundini magnæ ſunt: cæteris longè minores, in nonnullis longiores, in aliis breuiores, ſed latæ. Quędam fibris tenuibus ſeu filis conſtant & membranis, vt in ſquillulis: quædã ex cartilagine, vt in cartilagineis: aliæ ex cartilagine & oſſe, vt in beluis marinis: aliæ pedum figuram imitantur, vt vituli marini priores pinnæ vrſi pedibus, poſteriores piſcium reliquorum caudis potiùs quàm pinnis, vrſíve pedibus ſimiles ſunt. Teſtudo quatuor pinnas habet, priores alis ſunt ſimiles. Quædam rotundæ ſunt, vt in luna piſce, nonnullas alis auium rectè conferas, vt hirundinum marinarum pinnæ, magnitudine, ſubſtantia, figura, colore veſpertilionum alis ſunt quam ſimilimæ. Sunt quibus pinnarum extrema vnguibus munita ſunt, vt teſtudinibus marinis & vitulis: in aliis minimè. Aliæ pinnæ ſunt albæ, aliæ flauæ, aliæ ceruleæ, aliæ variæ. Nonnulli quaternas habent, binas ſcilicet ad branchias, & binas in ventre: quidam binas tantùm ad branchias, vt anguillæ: alij nullas vt murænæ. In ſquamoſis, pinnæ & quæ in dorſo ſunt, & quæ in ventre & ad podicem, aculeis innituntur: ſed in quibuſdã ternæ ſunt, in nonnullis binæ: in aliis vnica parua: interdum vnica quidem, ſed à capitis fine ad caudam continua. In thunno, pelamyde, & lacertis omnibus, plures ſunt circa caudam, ex æquo à ſe diſtantes, alię paruulæ à podice ad caudam, & ab vltima dorſi ad caudam vſque.

De Pedibus & Manibus.

CAPVT XXVIII.

TERRESTRIVM Quidem animantium corpora, vniuersè in ventres, & inde pendentia membra ſiue artus, Græci κῶλα vocant, diuidũtur. At piſcibus omnibus κῶλα adimit Ariſtoteles. Collum, inquit, piſcium nullus habet neque artus vllos: & alibi. Piſcibus nulli artus dependent, quod ſint natura natatiles, eſſentiæ ſuæ ratione: nihil enim ſuperuacaneum nihil fruſtra facit natura. Cum verò ſanguine prædita ſint eſſentiæ ſuæ ratione, quod quidem natatiles ſint pin-

Lib. 2. de hiſt. cap. 13.
Lib. 4. de par. anim. cap. 13.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 99 sur 633

pinnas habent : quòd autem non gradientes, non habent pedes : pedum enim appoſitio ad motum, qui fit ἐν πεδίῳ, id eſt, in ſolo vtilis eſt. Si quis igitur Ariſtotelis autoritate motus iſta ad viuum reſecare velit, piſcibus pedes tribuere nefas eſſe exiſtimabit. At ſi communem Græcorum loquendi vſum, atque etiam fortaſſis rem ipſam propius ſpectes, non ineptè pedes piſces quidam habere dicentur, id quod Ariſtoteles ipſe etiam interdum ait. Ac primùm incipiam ab eo loco, qui eſt capit. j. libri quarti de hiſt. animalium, ſtatim in initio. Piſcium, qui molles dicuntur, exteriores partes hæ ſunt: primùm pedes qui vocantur : deinde his continuum caput : poſtremò aluus, quæ totum corpus continet. Et mox, mollibus omnibus accidit inter pedes & ventrem caput habere. Pedes quidem octoni omnibus ſunt, per quos bina acetabula diſperſa ſunt, dempto vno polyporum genere. & eodem libro: Pedes habent locuſtæ quinos vtrinque, cum extremis chelis: ſimiliter cancri denos cum ſuis chelis. Ex his igitur & aliquot aliis autoris locis ſatis conſtat, pedes piſcium non abſurdè nominari, quos etiam idem πλεκτάνας vocat, Plinius brachia. Polypi, inquiunt, brachiis vt pedibus & manibus vtuntur : & polypi à cæteris mollibus differunt, quòd illorum parua ſit aluus, pedes longi: horum autem magna aluus, pedes breues, vt ingredi non poſſint. Ad hæc polypis non ſolùm ad nandum, ſed etiam ad ingrediendum pedes ſunt vtiles, eodem Ariſtotele teſte. Polypi ſoli mollium in ſiccum exeunt duntaxat aſperum, lęuitatem odere : his enim verbis Plinius Ariſtotelis locum interpretatur : Quæ cùm ita ſint, non ſolùm polypis, qui à pedum multitudine nomen inuenere, ſed etiam omnibus cruſta intectis, dempto vno echino, pedes non impropriè tribuemus, vt locuſtis, aſtacis, tum fluuiatilibus, tum marinis, leonibus, elephantis, ſquillis, cancris omnibus. Et ne ab eodem Ariſtotele recedamus. Vituli marini, inquit, vt aquatiles quidem pedes habent, vt pedeſtres autem pinnas, poſteriores enim pedes omnino piſcium modo habent. Sed de pedum appellatione fortaſſe nimis multa, nunc horum differentias expendamus. Mollium pedes vt polyporum, ſepiarum, loliginum, conſtant ex carne dura & flexibili, ſuntque glabri & ſine articulis. Cruſta intectorum pedes foris oſſei, intus carnoſi articulis aliquot conſtantes, aſperi, in quibuſdam hirſuti. Prætereà cruſta intectorum pedes ad latera ſitum habent: mollium pedes quaſi ab ore pendent & habent acetabula, quibus polypus, vt ſcribit Plinius, hominem in aqua complectitur & ſorbet, ac numeroſo ſuctu detrahit eum: hæc enim acetabula non aliter quàm cucurbitulæ partes quibus adhæreſcunt, hauriunt, & validè retinent. Ex ſepiarum & loliginum pedibus alij breuiores ſunt, duo longiſſimi, quibus ſe firmant veluti anchoris, & tanquam manibus cibum apprehendunt.

Libro quarto de hiſto. c. 1. Libro 9. cap. 29. & 30.

Libro 9. de hiſtor. cap. 37.

Lib. 9. cap. 29.

Libro quarto de parti. animal. cap. 13.

Lib. 9. cap. 30.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 100 sur 633

Polypis pedes omnes longi, & magnitudine pares, quorum alij acetabulorum binos ordines habent, alij vnicum. Eorum, qui vulgò pulmones marini vocantur, pedes ex vitrea pituita coagulatos esse dicas. Aliorum mollium pedes rotundi sunt: horum angulati, acuti, sine acetabulis. Iam verò manus perfectæ soli homini tanquam prudentissimo animali datæ sunt, simiis imperfectæ: vero enim pollice carent, qui præcipua manus pars est, & ἀντίχειρ quasi altera manus dicitur ob robur magnúmq; vsum. Piscibus nullæ sunt manus, neq; perfectæ, neq; imperfectæ, sed particulæ aliæ quæ manibus proportione respondent. Etenim astaci & cancri chelis suis cibos apprehendunt, retinent, ori admouent. Sed chelas habent alij maximas, vt elephanti, astaci: alij paruas & latas, vt vrsi: alij medias, vt pagurus, cancer: alij hirsutas, vt leo: alij glabras. Aliarum color est indicus, vt in elephantis viuis: aliarum ruber, vt in leonibus: aliarum fuscus, vt in cancris fluuiatilibus chelarum paguri extrema nigrescunt. Hæc sunt quę de piscium partibus, dicere volui, & earum differentiis, quas omnes me complexum non esse, non sum nescius. Nam in singulorum historia aliæ quædam propriæ traduntur, & aliæ quædam ex Aristotele, cæterisq; scriptoribus colligi possunt. Infinitæ verò ex admirabili, & nunquam homini satis perspecta rerum natura, quæ in tam vasto & immenso mari tantam rerum varietatem edidit, vt multis seculis omnis humani ingenij vis neque omnia assequi, neque in omnia penetrare possit. Quare operæprecium me feciſſe ratus sum, si eas præsertim differentias cõquirerem, quibus perspicuè pisces à sese distinguntur, & oblati statim internosci possint, ex quibus etiam reliquas minutiores colligere sit facile.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 101 sur 633

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS LIBER IIII.

Quid Actio, & quæ eius genera.

CAPVT I.

CVM Fieri omnino non possit, vt ad quid agendum quæque partes à natura conditæ sint, scire possimus, nisi priùs numerus, figura, situs, connexio denique omnis earum cõstructio, quæ κατασκευὴ Græcis dicitur, cognita sit, atque διαθεσις ipsa planè perspecta, rectè mihi videor piscium partibus proximo libro traditis, actiones eorum moresque subiungere. Etsi verò singulæ partes ad suas actiones ita aptè appositéq; factæ sint, vt ex harum diligenti contemplatione, possit solertis coniecturæ vir actiones diuersas, moresque piscium varios colligere: præstiterit tamen de istis quædam explicare, vt ordo operis initio expositus postulat: sic enim & perspicua magis & iucundiora legentibus hæc mea de Piscibus Commentaria fore spero. Ac primùm quid Actio, quæque sint eius genera, dicam. Actio motus est ciens & agitans. Huic opposita perpessio, motus ab externo aliquo factus, quo nomine Galeno autore, prisci motus omnes etiam qui naturaliter fiunt, nisi actiones sint, designauerunt. Sic Plato sensuum immutationes πάθη appellat, cum iunioribus, inquit Galenus, nescio quomodo sit visum, vt videlicet de eo solo, qui præter naturam sit motu, id nomen vsurpent. Rectè verò Plato sensuum omnes immutationes, etiam voluptatem, πάθος nomine appellauit, cùm quicquid motu cieatur externo, & quoquomodo immutetur, id pati atque affici meritò dicatur, vt ex diametro opponatur ei, quod cùm quouis etiam modo agitet, moueat, atque mutet, agere ab

omnibus dicitur. Hunc ſecuti Ariſtoteles & Galenus, ſenſum patiendo fieri, & ſentire eſſe aliquid pati cenſuerunt: nec id prẹter rationem. nam oculi à ſplendore, colore q;: aures à ſono, nares ab odore: lingua, palatúmque à ſapore: omnes corporis partes, quæ ſenſum habent à primis qualitatibus, immutantur & afficiuntur, ſi modicè & blandè, cum voluptate: ſi vehementer & inſigniter, cum magna partium, in quibus ſenſus habitant, iactura & dolore: nam & radij Solis aciem oculorum præſtringunt, & tonitrui, tormentorúmq; bellicorum violentus ſonus ſurdos reddit. Sed vt ab exterioribus ſenſuum ſedes affici, vt ſenſus fiat, neceſſe eſt: ita aliquid interius eſt, quod agit, videlicet animus qui videt, audit, odoratur. Foramina verò illa, quæ patent ad animum à corpore, callidiſſimo artificio natura fabricata eſt, vt tantùm ſint viæ quædam, & quaſi feneſtræ ſenſuum. Quæ temere à nobis adſcripta non ſunt, ſed ne quis miretur nos, qui de piſcium actionibus hoc libro agimus, ſuo loco de piſcium ſenſibus diſſerere, quòd partim agendo, partim aliquid patiendo efficiantur. Verùm de nominum explanatione fortaſſe nimis multa. Nunc actiones partiamur, eáſque potiſſimùm, quæ ad inſtitutum noſtrum faciunt. Gubernant animal (vt in lib. de placitis Hippo. & Plat. à Galeno demonſtratum eſt) tres diuerſi inter ſe generis ſiue δυνάμεις, id eſt, facultates, ſiue animi partes, ſiue ſpecies, toti corpori ex ſuo veluti fonte quæq; diſtributa. Eſt enim earum quædam ad alendum animal neceſſaria, ac cum ſtirpibus communis, quę iecur veluti pro fonte habet, canales verò ab hoc in totũ corpus ſparſos, ipſas venas. Hanc ſeu appetentem, ſeu naturalem, ſeu altricem voces nihil intereſt. Altera eſt, quę non modò vt ſtirpibus vita præditis, ſed etiam vt animalibus, anima eſt inſita. Hæc ſedem in corde habet, ipſo quoq; inſiti caloris ſeu fonte quodam. Ab hoc canales arteriæ ſunt, vocatúrq; hæc multis ſanè nominibus: nam & facultas vitalis & animoſa, ſiue iraſcibilis dicitur. Tertia ratiocinatrix, in cerebro domicilium habet: vtitur & hęc particulis quibuſdam ſeu canalibus, nempe ipſis neruis, ſenſum motúmq; per hos in totum corpus tranſmittens. Ab his tribus facultatibus totidem actiones proficiſcũtur, naturales, vitales, animales, quę rurſus in alias actiones diſtribuuntur. Naturales enim actiones ſunt attractio, retentio, immutatio, expulſio, generatio, aliæq; plures. Animales in ſentiendi, loco ſe mouendi actiones, & in eas, quæ principes dictæ ſunt, diſtribuuntur. Rurſus ſentiendi actiones, videndi, audiendi, odorandi, guſtandi, tangendi actionibus conſtant. Principes eæ ſunt, quibus imagines rerum comprehendimus, quibus ratiocinamur, & meminimus. Harum plurimis quidẽ à natura donati ſunt piſces, quibuſdã verò priuati. Quare actionibus piſces tum à ſeſe, tum à cęteris animantibus diſcrepant: de quibus deinceps tractabimus à naturalibus ducto principio.

De Natu

De Naturalibus piſcium actionibus, attractione, retentione, immutatione, expulſione.

CAPVT II.

OMNE id quod viuit, natura ſibi familiarem conuenientémque ſuccum appetit, attrahítque, attractum retinet, vſque eo dum immutauerit, coxerit, confecerit, tum quòd ſuperuacaneum eſt ac inutile propellit. Piſces aliqui validiſſimè attrahunt, ſicuti hippocãpus, acus ſecunda ſpecies, & qui ſagittarius à nobis dicitur, holoturia: Denique quicunque per fiſtulam, vel foramina ita anguſta, vt ferè oculorum aciem fugiant, aquam illiciunt. Non minor in quibuſdam retinendi vis veluti in lamia, canicula, glauco, nihil aut parum ad retentionis robur conferente vẽtriculi ſtructura: ij enim ſine gula ſunt, ventriculúmq; ad os poſitum habent, valdéq; hians, & amplum os. Iam alimenta immutandi coquendíq; vi nonnulli piſces cæteris animantibus præſtant, non ſine ſumma naturæ prouidentia. Qui enim piſces integros deuorant, cùm eos dentibus non conterant, vt confici facilius poſſint (quia minimè mandunt eo quòd quicquid eſſet melioris ſucci, id ab ore efflueret) huius actionis priuationem magno conquoquendi facultatis robore penſauit natura. Sunt verò alij qui alimenta duriſſima & quibus cum nulla illis naturæ, ſubſtantiæúe ſimilitudo familiaritáſq; intercedere videtur, coquunt, euincunt, atq; aſſimilant. Quod alimentum durius eſſe poteſt marinarum cochlearũ teſta plane ſaxea? At ſtellarũ eſt genus, quod illis alitur ſaginatúrq;. Libet hîc referre quod vnà cum multis qui mecum erant, vidi. Stellã vix pedem vnum longam in litus proiectam, non procul à Magalona diſſecui, in cuius ventre cochleas tres integras: duas alias emollitas & ſemicoctas inueni. Quod facit vt verũ eſſe credam, quod de innato ſtellę calore Ariſtot. ſcriptum reliquit. Stella, inquit, quæ vocatur adeo natura calida, eſt vt omnia quæ ceperit protinus decoquat. Et Plinius. Huic tam igneum feruorem eſſe tradunt vt omnia in mari cõtacta adurat, omnẽ cibum ſtatim peragat. Porrò quòd balæna quæ ſola aqua marina minimè ſimplici impermiſtáq;, vt primo libro demoſtrarum eſt, & ſpuma maris nutritur, in tam vaſtã corporis molem excreſcat, cui niſi inſigni caloris natiui actioni attribuemus? nam certum eſt omnia quę alũtur & creſcunt, cõtinere in ſe vim caloris, ſine qua neq; ali poſſent, neq; creſcere, quæ quãta ſit in balęna ex eo cõiiciendũ nobis eſt, quod ex aqua ſpumáq;, ſpiſſiore dẽſioréq; per concoctionẽ facta, ſolidæ partes, pręgrandiáq; oſſa augeſcãt. Idem de ſturione mugiléq; nobis eſt iudicandũ, quos aqua mucóq; viuere cõſtat, accõmodata ad id vẽtriculi

lib. 5. de hiſt. cap. 15.
lib. 9. ca. 60.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 104 sur 633

Lib. 3. cap. 17. structura, de qua suo loco dictum est. Præterea acretio, quæ supra dictas actiones nutritionémque, etsi non perpetuò, neque necessariò, sæpius tamen consequitur, in piscibus maximè euidens est: citò enim ad magnitudinis constitutum certúmque modum prouehuntur. Et quanquam genus omne piscium celeriter adolescat, & præcipuè in Ponto, tamen amiæ longè euidentiùs, quarum incrementum singulis diebus perspicitur, sicuti murænæ, & hippuri: id quod non solùm alimentorum humorísque copiæ, sed etiam calido natiuo acceptum referre oportet. Nam domestica multa animalia quotidie saginantur, & multæ aues in humore degunt, vt fulicæ & erythrophœnices, quarum omnium incrementum longè tardius cernitur. His piscium actionibus explicatis, ad alias sermonem transferamus.

De Piscium generatione.

CAPVT III.

QVATVOR Actiones, videlicet attractio, retentio, immutatio, siue concoctio & expulsio (quæ quales sint in piscibus, vtrumque dictum est) ad nutritionem referuntur, illíque tanquam auxiliares & administræ parent: Quæ quid à generatione differat, primum breuiter explicandum videtur: deinde de piscium generatione dicemus. Nam cùm nihil planè nutriatur, nisi ex alimento conuerso atq; immutato, partísque alendæ substantiæ assimilato, nutritio sanè nihil aliud quàm partis substantiæ corporis, quod alitur, generatio videri possit. Verùm si consideremus generationem, mutationem esse simpliciter ad substantiam, cuius prius nihil omnino erat, nutritionem verò ad eam, quæ iam est, eíque iam existenti adhęrentem accedentémque, facilè intelligemus diuersas re ipsa actiones esse, facultatibus muneribúsq; distingui. Prętereà nutritionem ad id, quod procreatum est sustentandum, generationem tanquam subsidium ad immortalitatem opificij sui, quod propter materiam, ex qua constat, necessariò interit, natura comparauit: sic propriè piscium generatio intelligitur. Verùm etiam cùm de cuiusq; animantis generatione dicimus, varias generationis cuiusque efficientes causas, varióque modos, diuersam materiam, alias atque alias partes ad hanc actionem à natura conditas accipimus. Hoc igitur modo de piscium generatione loquimur. Piscium igitur alij generant, alij minimè. Eorum, qui generant, alij viuum animal pariunt, vt beluæ marinæ: alij ouum, vt squamosi, crusta intecti, sicuti squillæ, cancri, astaci, & molles, & ex cartilagineis sturio, lampetra, rana piscatrix, raia, galeus qui νέβριος dicitur. His adde testudines marinas & lutarias, que oua pariunt vti gal-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 105 sur 633

gallinæ. Rursus eorum quæ animal pariunt, alij statim è semine, quadrupedum animalium modo concipiunt, perfectúmque edunt, vt vituli marini, phocenæ, delphini, balænæ, orcæ, physeteres, homines marini: denique monstra omnia marina, quæ & lacte fœtus suos nutriunt. Alij autem viuum quidem animal pariunt, sed prius oua prope septum transuersum in vtero concipiunt, quæ ibidem excludunt, vnde viuus fœtus prodit, vt in terrestribus vipera, in piscibus squatina, acanthias, galeus lęuis, centrina, lamia, vulpecula, aliique permulti cartilaginei. Porrò oua parientium nonnulli perfecta, nonnulli imperfecta edunt. Perfecta oua voco, quorum postquam conformata sunt, testæ rumpuntur, vnde perfectus prodit piscis: qualia sunt oua raiarum, ranarum, canicularum quæ νέβελοι dicuntur. Oua imperfecta infinitorum sunt piscium, parua scilicet & mollia, tum quia vterus angustior est quàm vt tantam ouorum, si maiora essent, copiam capere posset. tum quia frigidiores & humidiores sint, quàm vt tot ouorum partem extimam & ambientem, duriorem solidioremque possint reddere. Hæc foris tempore augescunt perficiuntúrque, quorum incrementum perappositè confert Aristoteles fermento, quod ex paruo magnum fit, solidiore parte humescente, humida spiritu distenta. Id efficit in animantibus animalis caloris natura, quod in fermento humidi permisti caliditas. Cur foris augescant in causa est piscium fœcunditas, quæ tanta est, vt intus totum suum incrementum capere non possint: celeriter foris augescunt, ne, si generationi foris augescendo mora afferatur, totum genus pereat. Quare mas in hoc piscium genere ouis vitale virus aspergit (sic enim conuertit Plinius quod Aristotel. in piscibus γοπὸν vocat, qui in cæteris animantibus γονὴ siue γόνος dicitur) mas enim plus seminis habet quàm ad coitum satis sit, mauúltque id natura in ouorum iam repositorum incrementum absumere, quàm in primam ipsorum constitutionem. Confert etiam ad incrementum marini humoris diuina vis, & fœcunditas ex spiritu & animali calore. Hic annotasse absurdum non fuerit, quædam non solùm non oua imperfecta, sed ne oua quidem propriè dici & haberi, quæ in ostreis, & aliis huius generis sponte nascentibus reperiuntur: quippe quæ ad generationem nihil prorsus conferunt, sed melioris nutritionis sunt indicium, quemadmodum in sanguine præditis adeps, quamobrem tum melioris sunt succi. Postremò oua pariunt aliquando fœminæ, cum maribus congressæ: aliquando fœminæ tantùm sine vllo cum maribus congressu, vt in erythrinis, channis, & quodam passerum genere. Hi pisces omnes fœminæ dicuntur, de quibus suo loco fusius.

Lib. 3. de generat. animal. cap. 4.

Lib. 9. ca. 50. Lib. 3. de hist. animal. c. 20.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 106 sur 633

De Piſcibus ſponte naſcentibus.

CAPVT IIII.

QVEMADMODVM Terra ſtatis temporibus ſine ſemine, ſine vlla hominum opera, ſed ſponte & vi ſua ſtirpes herbáſque multas, & animalia procreat ac profert: Sic mare aliæque aquæ multa & varia gignunt, eóque magis quo humoris natura ad fingendum formandúmque habilior eſt quàm terra. Corporata verò non minimùm eſt aqua præſertim marina: iam potui apta, dulcis frigidáque eſt, & nutrit, cæterùm minùs corporata eſt. At mare, & humidum eſt, & corporatum magis, & natura calidum, & omnium particeps nimirum humoris, aëris, terræ, ideóq; ad procreandum aptius. Generantur ergò in terra & in humore, animantes & plantæ, propterea quod in terra quidem ineſt humidũ, in humore ſpiritus, in vniuerſo autẽ calor animalis, vt quodãmodo omnia anima plena ſint. Quòd ſi teſtis intecta diligentiùs conſideres, ea marini humoris vi, ſine ſemine, ſine mare & fœmina procreari perſpicuè cernes. Quæ ſic nata omnia αὐτομάτως, id eſt, ſponte nata eſſe dicuntur. Quæ enim commiſcendorum corporum ratio in iis eſſe poteſt, quę teſta dura vndiq; ita operta ſunt, vt nullus interiorum partium, quę ad generationem à natura conditę ſunt cõtactus, nullus attritus fieri queat? Omnia oſtracoderma, inquit Ariſtoteles, ſponte naſci: hinc manifeſtum eſt, quòd in nauigiis oriantur ex putreſcẽte limo ſpumoſo, multíſq; in locis in quibus nihil tale antè fuit, poſteà humoris inopia loco cœnoſo reddito, ex teſtaceis quæ λιμνόστρεα dicuntur, nata ſunt: vt cùm ad Rhodum claſſis appuliſſet, fictiliáq; in mare proiecta eſſent, temporis ſpacio cœno circa ipſa coaceruato, oſtrea in iis reperta ſunt: nihil autem ab ipſis genitale emitti indicio eſt, quod cùm Chij quidã ex pyrrha Leſbi, viua oſtrea delata in maris vicina loca limoſáq; dimiſiſſent, tempore quidem nihilo plura fuerũt, cæterùm magnitudo eorum plurimùm increuerat. Ex hoc genere vnicum duntaxat cochlearum genus coire perſpectũ eſt, ſed earum ne ortus ex coitu ſit, nõdum ſatis exploratum eſſe teſtatur Ariſtoteles. Sed quid mirum ſic naſci teſtaceum genus, cùm in Britannia ex ligno putreſcente, aues anatibus ſimiles oriãtur, quas *Creuans* nuncupant? Iam vrticas, priapos, pinnas, vngues, lepades, pectines, holoturia, denique omnia quæ ſedibus ſuis hærent, ſponte oriri certum eſt. Nam quis etiam in iis inter ſe corporum congreſſus, quæ commiſtio fieri poteſt, cum plantarum more viuant? Plurima igitur in mari ſponte exiſtunt, ſed non ex eadẽ materia omnia. Ex Aphyis ea quę Ariſtoteli ἀφρὸς, Athæneo ἀφρίτις dicitur, ex ſuperfluitãte in mari ſpuma poſt

Lib. 3. de gen. cap. 11.

Lib. 3. de gen. anim. cap. 11.

Lib. 6. de hiſt. cap. 15.

Lib. 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 107 sur 633

post multos imbres nascitur. Purpuræ, & ostracoderma ex materia putrescente & limo. Buccinis ortus idem. Limmostreorum origo cœnosis locis existit, conchæ, chamæ, vngues, pectines in arenosis locis formantur. Pinnæ rectæ byssо alligatæ, in locis arenosis & cœnosis: denique testacea omnia sponte fiunr in limo pro limi differentia. In cœnoso ostrea, in arenoso conchæ, in petrarum cauernulis holoturia, balani, per summa adhærẽt lepades, neritæ. Mytulis, purpuris & buccinis origo duplex. Aliorum ostracodermorum, inquit Aristotel. natura sponte constat, quorundam, emissa à se facultate aliqua, quanquam hæc quoque sæpe sponte oriantur: & alio in loco. Purpuræ & alia ostracoderma è limo ferè, & materia putrescente fiunt. & mox. Ostracodermorum ea quæ fauos conficiunt, eodem modo quo alia ostracoderma fiunt. Hæc prior est origo, de qua etiã paulò antè. Altera eorum est quæ dicuntur κηριάζειν, id est fauos conficere, quod fauificare & fauare conuertit Gaza, siue μελίκηραν, τοῦτο δ' ἐστιν οἷον κηρίον ποιεῖν, id est eodem interprete fauaginem, quæ est veluti fauus apum, condere, quod Plinius dixit de purpuris, eas mutuo attritu lentorem cuiusdam cerij saliuare. Id faciunt mytuli, purpuræ, buccina autore Aristotele. Nam emittunt lentorem quendam siue humorem mucosum velut à seminis natura, semen verò eorum nullum esse existimandum est. Ex illo purpuris verno tempore congregatis, veluti fauus quasi ex putaminibus cicerum alborum inter se cohærentibus coagmentatur, quem pro maris spuma Pharmocopolæ quidam falsò ostentant: nullus autem huic meatus est apertus, neque fiunt, neque nascũtur ex eo purpurę, sed est veluti expurgamentum. Nam cùm saliuare incipiunt ex lentore mucoso, vt dictum est, putaminibus similia ista componuntur, ex eo verò quem in terram emittunt ichore, id est tenuiore humoris parte, eo in loco fiunt in terra coagmẽtatæ paruæ purpuræ, non aliter quàm effuso in terram fungorum decocto, fungi permulti breui enascũtur. Ex his duos Aristotelis locos in quibus de istis agit, dilucidiores fore spero. Alter est lib. III. de generatione animalium. Alter à Gaza malè conuersus libro quinto de historia animalium, citatus etiam ab Athenæo lib. tertio, quem si cum Aristotele conferas menda aliquot facilè emendabis, maximè verò illud ἀφίησι δ' ὁ εἶχεν εἰς τὴν γλῶ, cùm legendum sit ex Athenæo ἀφίησι δὲ ἰχῶρα εἰς τὴν γλῶ, &c. necnon Plinij locus LIB. IX. in quo scribit murices & purpuras saliuario lentore prouenire, clarior inde fiet, quàm ex Massario, qui saliuarium lentorem fauaginem interpretatur, ex qua, vt ex superioribus liquet, purpuræ minimè fiunt, sed dum putaminibus cicerum similis congeries fauago Gazæ dicta fit, ex mucoso humore, qui saliuariũs lentor à Plinio nominatur, huius tenuiore parte in terram effusa, proueniunt murices & purpuræ. Huiusmodi ortus

Lib. 3. de gen. anim. cap. 11.

Lib. 5. de hist. Cap. 15.

Lib. 9. cap. 36.

Lib. 5. de hist. animal. ca. 15.

Cap. 11.

Cap. 15.

Cap. 51.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 108 sur 633

Lib.3.de generat.animal. cap.11.

rationem idem Aristoteles comparat plantis,quæ ἐκ τοῦ παραβλαστάνειν id est ex sobole,aut si verbum è verbo exprimas, ex adgerminatione procreantur, vt ceparum genus. Hoc modo, inquit, mytuli gignuntur, quippe qui minores semper circa eos qui primi nati sunt,proueniunt. Purpuræ & buccina quæque fauos conficere creduntur eodem modo. Quare magna eorum copia oritur, quando origo aliqua priùs extiterit: nam cùm omnia hæc sponte fieri contingat, rationi consentaneum est, cùm origo aliqua præcesserit, multò plura formari. A singulis enim eorum quæ primæ sunt originis,quibusque reliqua adnascuntur, excrementi aliquid effluit. Quòd verò prima istorum origo ex materia putrescente fiat, certissimo indicio est id quod in stagni nostri parte quæ est ad oppidum *Baleruc* vernacula lingua nuncupatum, multorum & magnorum mytulorum feraci, accidisse vidimus. In hac cùm sepes piscandi gratia dispositæ,præ vetustate computruissent, iis reuulsis, locus mytulis caruit, quoad sepibus repositis,& ligno tempore limum contrahente, rursus locus mytulorum copia abundauit. Sed hæc de varia piscium generatione satis.Nunc ad alia his proxima transeamus.

Quomodo Pisces coëunt,quomodo concipiunt & pariunt.

CAPVT V.

CVM Piscium corpora eorúmque partes diuersis admodum formis figurarit natura, perspicuum est, variam quoq; iis esse coëundi rationem,quæ si vlla alia piscium actio, certè nobis est obscura & incomperta. Congressuri enim latebras quærunt, & recessus suos petunt,cæterorum animalium ritu,vel etiam quamuis maris partem incolant,in profundum se recipientes,& tanta celeritate coëuntes vt visum fallant, obseruari vix possunt. Aristoteles. ἡ δὲ ἀληθὴς συύοδος τῶν ὠοτόκων ἰχθύων ὀλιγάκις ὁρᾶται, διὰ τὸ ταχέως ἀπολύεσθαι παραπεσόντας, ἐπεὶ ὥσπαι καὶ ἡ ἐπὶ τούτων ὀχεία γνωρίμη τοῦτον τὸν πρόπον. Verus piscium oua parientium coitus rarò cernitur, quoniam congressionem quàm primùm digressio sequatur, fieri tamen ita eorum coitum visum est. Sunt tamen quidem qui moram aliquam coëundo faciunt: morantur enim in coëundo diutius,quæ animal generant,quàm quæ ouum. Delphin & cetacei omnes,nec parum,nec multum temporis, sed mediocre in ipso coitu consumunt, eodem Aristotele autore. Pauca igitur ex Aristotelis historia,& ratione experientiáque comperta de piscium coitu proferemus.Pisces omnes, inquit Atistoteles, demptis planis cartilaginei generis,mutuo attritu supinarum partiũ coëunt, plani

Lib.5.de hist. cap.5.

Ibidem.

Lib.5.de hist. animal.c.5.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 109 sur 633

plani autem & quibus cauda eſt,vt rana piſcatrix, paſtinaca, & ſimiles non ſolùm,vt dictum eſt, ſeſe applicantes,ſed etiam ſupinis partibus ſuperuenientes fœminarum pronis,niſi cauda ob craſſitudinem impedimento ſit.At ſquatina,torpedo,& quibus cauda maior eſt, mutuo ſolùm ſupinarum partium attritu coëunt. Sunt qui vidiſſe ſe affirment cartilaginea nonnulla auerſa,canum terreſtrium ritu cohęrere. Non aliter teſtudines tam marinæ quàm paluſtres coire creduntur, fœmina ſcilicet marem dorſo admittente,habéntque ad id accommodatos meatus.Piſces longi vt anguillæ,ſerpentes, congri,murenæ mutuo partium ſupinarum complexu coëunt:vidi equidem ſæpe anguillas hoc modo copulatas in Lado capi.Non deſunt qui auerſi quadrupedum retro meientium,vt leonum, leporum, lyncum ritu coëant, vt vituli marini,& malacoſtraca,vt locuſtæ,aſtaci, gammari, ſquillarum & cancrorum genera,vrſi. fit autem coitus is fœmina caudam protrudente, mare ſemen ſuperponente,neque enim aliter ob caudæ conſtructionem poterant coniungi.Molles vt polypi,ſepiæ, loligines mutuo brachiorum complexu, & ore ori compoſito fiſtulâ coëunt non ore:cùm enim fiſtula pariant,eadem vt coëant neceſſe eſt. Quare abſurda eſt eorum ſententia qui ore ſemen admitti exiſtimant, ſemen enim vel in ventriculo cõcoqueretur,vt in illis euenit qui aliorum ſemen vorant, vel alimento permiſtum extingueretur, & periret,vel alimenti concoctionem diſtributionémque præpediret. Mares cartilaginei ferè omnes circa podicẽ,appendices duas habent quibus coire creduntur.At ego illas ſæpe multúmque contemplatus,non video quo pacto his coire illi poſſint:potiùs igitur ad retinendas fœminas factas eſſe arbitror.Verùm vt varia eſt piſcibus veneris explendæ ratio,ita variis temporibus & concipiunt & pariunt.Etenim Deus optim.max.non ſolùm huius vniuerſitatis rerum qua omnia continentur, opifex & ædificator, ſed etiam rector,cuſtos & conſeruator, rerum infinitarũ quotidianũ interitum,& diſſipationem nouis ſubinde renaſcẽtibus,inſtaurare,vacuíq; nihil eſſe voluit.Quamobrẽ terrę, mari,aquis aliis,procreandi vim indidit,beſtias alias mares, alias fœminas fecit,& in iis commiſcendorum corporum miras libidines excitauit.Harum aliæ quouis tempore cientur ad venerem. Aliæ vere tantùm, aliæ æſtate,aliæ autumno. Homo quocunque tempore & omnia fere quæ cum homine viuunt, ob alimenti copiam & ocium, ex piſcibus murenæ, ſepiæ, vituli marini, cyprini, omni parte anni & congrediuntur & pariunt : alij ſemel tantùm, vt thynnus, pelamys, & cæteri huius generis. Nonnulli bis coniugia agunt, vt lupus, & trichias,& ſaxatiles omnes. Mulli ter, ſcorpiones bis,ac ſargi vere & autumno. Cartilagineorum ſola ſquatina bis parit, autumno, & circa vigiliarum occaſum. Molles potiſſimùm vere, æſta-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 110 sur 633

te:delphini, thynnides circa ſolſtitium. Mugil qui χελὼν vocatur,item μύξινος coëunt menſe Decembri, ferunt vterum dies tricenos. Quinetiam anthias æſtate parit, mox aurata, lupus, mormyrus, denique omnes qui προμάδες ab Ariſtotele,à Gaza curſiones vocantur. Pelagici etiam magna ex parte æſtate pariunt,cuius rei argumentum eſt, quòd minimè per id tempus capiantur. Mænides bruma pariunt. Parit ſolitariorum genus in vere. Denique plurimis partus circa æquinoctium vernum agitur. Et vere potiſſimùm non ſolùm piſces, verùm etiam alia omnia ad vniuerſi renouationem conſpirare videntur, plantæ ſtirpéſque omnes, beſtiæ ſiue nantes, ſiue volucres, ſiue ſerpentes,ſiue gradientes. Cuncta enim tunc gliſcunt,& in animantibus ſeminis copiâ vaſa diſtenduntur,cùm præceſſerit optima nutritio,& concoctionis triplicis perfectio à calore innato, qui hyeme & vere maximus,omniúmque actionum naturalium eſt autor,qui veris tempore,ſoliſque radiis,in quibus tepor ille cœleſtis ineſt, excitatur, euocatur,fouetur, vt veriſſimè dictum ſit, eius acceſſu rerum ortum exiſtere,& eiuſdem receſſu interitum conſequi.

De mora,numero fœtuum in vtero,locis in quibus gignuntur,& eorum educatione.

CAPVT VI.

PISCIVM Vt cæterarum animantium, alij breuiore, alij longiore tempore vterum ferunt. Quorum oua ſunt imperfecta, citiùs illa edunt, vt ſquamoſi, læues quidem,vt acus,& qui ſæpius anno pariunt. Quî enim diutius vterum ferrent cyprinus, & mullus, cùm hic ter,ille ſexies anno pariat?Contrà,qui ex ouo viuum animal concipiunt,diutiùs grauidi ſunt vt acanthiæ,galei læues,vulpes,& iis qui ſine ouo viuum animal concipiunt, menſibus aliquot ad fœtus cõformationem accretionémque opus eſt: quare menſes nouem aut decem vterum ferunt,vt delphini,vitulus marinus,balæna,cæteræque beluæ marinæ.Præterea illi quorum imperfecta ſunt oua, innumerabilia ferè,& parua edunt, quippe cùm magna eorum pars pereat, genus hoc piſcium valde fœcundum eſt, naturâ interitum ouorum copiâ compenſante. Qui ex ouo viuum pariunt, pauciores fœtus concipiunt: etenim cùm ex ouis ſatis magnis concipiantur, fieri non poteſt vt vterus multorum, & magnorum ouorum ſit capax. His verò pauciores edunt,qui quadrupedum ritu è ſemine ſtatim cõcipiunt. Nam binos edunt,cùm duo tantùm ſint vteri ſinus,quanquam negare nolim,vt mulierum, ita horum quoque quandoque tres fœtus eſſe poſſe

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 111 sur 633

ſe. Balænæ vnicum, ad ſummum geminos edunt. Vituli geminos. Delphini aliquando geminos, ſæpius vnicum, quoniam fieri nequit vt multas & magnas beluas ſimul pariant. Quibus verò contingit duos pluréſve parere, cùm vteri duos tantùm ſint ſinus, id ideo illis accidit, quod vno iam vel duobus animalibus è ſemine conceptis: vterus rurſum aperitur, & ſemen apprehendit retinétque, quod locum in vtero idoneum nactum, ſi commodè tam vteri, quàm ſuo calore innato foueatur & regatur, fit ſuperfœtatio. Diuerſa autem loca in quibus pariant eligunt piſces, tum propter paſcua naturæ ſuæ conuenientia, tum propter teporem partui, fœtuúmque educationi magis accommodatum. Alij enim totum mare peragrant, vt in ponto pariant, vt thynni, qui non niſi in ponto parere conſueuerunt, ſcombri, pelamydes idem facere creduntur: alij alios maris receſſus relinquentes litora quærunt, vt multi ex galeis: alij ſtagna marina ſubeunt, vt ſtagnum noſtrum latera dictum, mugiles, lupi, auratæ, paſſeres, bugloſſi. Alij flumina & magnorum fluminum oſtia, vt mugiles, auratę, lupi: alii in ſaxis pariunt, & viuunt ſemper, quales ſunt veri ſaxatiles, cynædi, turdi, merulę: alij ἐν φύκῳ, id eſt, in alga vt quæ inde nomen inuenit phycis. item gobij, hippocampi. mullus ſua oua limo committit. Coracinus poſt mullum, inter algas fœtificat. In litoribus atherina & coruus. In alto orcynes, ſcorpij, aſelli: iuxta terram rana, inter cartilagineos numeroſiùs fœtificat: ſed quia oua facilè pereunt, fit vt pauciores reperiantur: In terra iuxta aquam teſtudo oua ſua ponit: ibidem vitulus marinus catulos ſuos in lucem edit, quos poſteà ſenſim in mare pertrahit. Glani grandiores ſtagno altiore pariunt, minores minùs alto contenti ſunt gurgite. In ſtagnis fluuiorum, & arundinetis lacuum phoxini & percæ parere ſolent. Vt breuiter dicam, non piſces ſolùm ſed etiam animantes omnes natura inſtructæ quærunt paſtum & latibula, tum ad ſobolem propagandam, tum ad ſe fœtúſq; ſuos alendos ac tuendos neceſſaria. At piſcium alij fœtus valde charos habent, denique fouent & educant: alii ſtatim editos negligunt, atque etiam in ſuos ſine diſcrimine graſſantur. Nam qui ſtatim perfecti ſunt, & patris matríſque tutela carere poſſunt, ij ſtatim etiam liberi ſuo modo viuunt, vt ſquamoſi ferè omnes, & læues. Contrà, qui lacte nutriuntur diu matres ſequũtur, vt balænarum, delphinorúmq; catuli. Thunni quoq; quanquam lacte non nutriantur, diu parentes ſequuntur, & ab iis ægrè diuelluntur. Glani mares oua ſua quadraginta, vel quinquaginta dies cuſtodiunt, ne ab aliis deuorẽtur. Hoc idem cyprinum facere ſcribit Ariſtoteles. Galei fœtus ſuos & emittunt & intra ſe recipiunt: idem faciunt ſquatina & torpedo: viſámque fuiſſe ait Ariſt. torpedinẽ grandẽ quæ fœtus circiter octoginta contineret: id & glaucus, Æliano teſte facit. Acanthias ob ſpinam, paſtinaca ob

Lib. 6. de hiſt. anima. ca. 14.
Ibid. cap. 19.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 112 sur 633

radium,raia ob caudę aſperitatem,rana piſcatrix ob capitis magnitudinem aculeóſque, partum intra ſe recipere non poſſunt. Delphin & phocæna catulos lacte non aliter quàm capra hœdos,nutriunt,& infirmos geſtant:non minore cura vitulus marinus ſuos quadrupedum more educat, quos paulatim aſſuefactos, duodecimo à partu die ad mare deducit.Sed hæc ad piſcium mores potiùs pertinent. Deinceps de altero actionum genere dicendum.

De Piſcium differentiis ex actionis mouendi varietate.

CAPVT VII.

ACTIONVM Animalium diuiſio in tres partes diſtributa eſt, ex quibus duas tantùm attingemus, vtpote quæ multas & inſignes piſcium differentias nobis ſuppeditent, & iis quæ à naturalibus actionibus ſumptæ ſunt: ideo notiores & illuſtriores, quòd ſub ſenſum noſtrum cadant, poſſintque à nobis in mari, fluuiis, aquiſve aliis ſumma cum voluptate ſpectari. Verùm à mouendi actione primùm ordiemur,cuius duæ ſunt in piſcibus differentiæ. Altera, qua totum corpus loci mutatione mouetur, vt in iis qui pinnas, vel pedes habent, vel qui ob corporis longitudinem varios flexus faciunt. Altera, qua partes aliquæ duntaxat ſeſe vel dilatando vel conſtringendo mouentur, reliquo corpore immobili, & hærente defixôque. Animalia, inquit Ariſtoteles, alia ſtabili ſede degunt, alia ſedem locúmque mutant. Quæ ſtabilem ſedem habent, in aqua duntaxat degunt. nullius tereſtrium ſedes ſtabilis eſt. At in aqua permulta hærentia ſedibus ſuis viuunt, vt oſtreorum genera multa. Quod cùm veriſſimum ſit, non tamen deſunt qui repugnent, & contra veritatem affirment, in terra defixa animalia quædam reperiri, id quod mihi aliquando audiſſe contigit ex homine, gente quidem Hebræo, ſed religione Chriſtiano, qui Ariſtoteli Rabinorum ſuorum autoritatem opponebat,quos cùm nimis præfractè defenderet,non potui non opinionem hanc huiuſmodi rationibus improbare.Nam ſi terræ hærent,num plantarũ modo,ex ea radicibus alimentum trahunt,ac veluti ſugunt?Viſceribus igitur& ſenſu omni carent. quorſum enim iſtis potiùs quàm plantis ſenſum tribuiſſet natura? Hæc ſi ita ſe habent, animantes eſſe nullus dixerit, cùm animantes à non animantibus ſenſu & motu diſtinxerit natura, num alimentum aliunde quęrũt?at terræ,vt ais,firmiſſimè affixa ſunt.Quòd verò præſens atq; in promptu ſemper alimentũ illis eſſe poteſt, quemadmodũ aqua

Libro 1.de hiſtor.cap.1.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 113 sur 633

aqua piſcibus? aëre certè nullum animal perpetuò veſci poteſt. Quòd ſi quis chameleontem proferat, non ſolùm vulgi, ſed doctorum etiam ſcriptorum aëre ſolo victitare aſſerentium autoritatem ſecutus, reſpondeo vidiſſe me cum multis hide digniſſimis viris muſcas venantem, illiſque veſcentem. Quare his & aliis ſimilibus minutis animalibus, vel herbulis vitam eius ſuſtineri certum eſt. Quòd ſi non aëre, quo alio conuenienti alimento fruentur animalia iſta terræ affixa? herbis fortaſſe inquies: Aut igitur herbæ illæ perpetuo erunt folio, aut deciduo: ſi perpetuo, arroſis & conſumptis proximis prius fame pereundum illis fuerit, quàm noua renaſcantur: idem dici poteſt, ſi vnà cum fructibus hyeme decidant folia, proximo vere aut æſtate renouanda. Quare commentitia iſta & fabuloſa eſſe omnibus conſtat, quibúſque non maiorem quàm Luciani veris narrationibus (quantumuis illæ delectationis habeant) autoritatem debemus, aut fidem adiungere. Cenſendum eſt igitur in mari ſolùm animalia reperiri, quibus ſtabilis ſit ſedes. Alia verò byſſo, id eſt, delicatiſſima & tenuiſſima lana alligantur, vt mytuli & pinnæ: alia ad ſaxa adhærent, vt lepades, neritæ, vrticæ: alia aliis adhærent, vt holoturia oſtreis: alia in arena defixa ſunt, vt pernæ, pinnæ, vngues: Alia ſuper terram iacent ob teſtæ grauitatem, vt oſtrea magna: parua ſuper arenam, item ſpondyli, pectines, chamæ, tellinæ: quanquam ſunt qui affirment pectines ſupra aquam volitare. Purpuræ, cochleæ, buccina mutant ſedes. Quî enim aliter ad eſcas venirent & congregarentur? Quo pacto alio tempore magis alio minus laterent, vt ſcripſit Ariſtoteles? Et nos ſæpe in mari cochleas terreſtrium cochlearum ritu moueri vidimus, prætereà ſeſe circumuoluendo natare. Quæ binis teſtis ſicuti valuulis integuntur, vt mytuli, pernæ, pinnæ, chamæ, pectines, tellinæ, oſtrea, ſpondyly, membranarum beneficio dilatando ſeſe, & conſtringendo mouentur, nullam ſui partem foras emittunt. Vngues aperta teſta caput exerunt, & retrahunt: quorſum enim Natura altera tantùm parte teſtam colligaſſet, ſi non aperiretur? Vrticæ aliâs frondem expandunt, aliâs ita contrahunt, vt nulla appareat: ſimiliter quæ *Pouſſepiedz* Gallorum vulgus appellat, & iis quos ego à ſimilitudine penicillos marinos voco, frondem ſpargunt & contrahunt. Vermes rubri aliquando ſaxis, aliquando oſtreorum teſtis hærentes, partem anteriorem ex fiſtula proferunt & reuocant, quæ tubis vel herbę quæ vmbilicus Veneris dicitur, non eſt diſſimilis. Balanorum in ſaxorum rimis degentium, ſimilis eſt motio. Quæ teſta clauata & turbinata intecta ſunt, caput exerunt & recondunt. Cancellus ex genere cruſta opertorum, in conchis purpurarum buccinorũ & cochlearum eodẽ ferè modo mouetur, cochleæ vitã degẽs, partem enim ſui durã tantùm

Libro quinto de hiſto. c. 15.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 114 sur 633

foras promit, mollem testa semper abscondens. Sunt qui spongias contrahi & dilatari arbitrentur, quod falsum esse, iisdémque sensum & motum omnem deesse suo loco docebimus. Hæ sunt motionum differentiæ, quibus pisces stabili sede degentes à se differunt.

De differentiis piscium totum corpus mouentium.

CAPVT VIII.

QVEMADMODVM terrenæ animantes, vt pastum, latibula, cæteráque, quæ sunt ad viuendum necessaria, inquirant & parent, necesse est loco moueri, & huc atque illuc transferri: sic & pisces infinitos, quorum permulti, etiam si aqua sola, quæ semper præsens atque in promptu est, nutriantur: dulcioris tamen & suauioris interdum cupidiores, vel in Pontum properant, vel maiorum fluminum ostia petunt, vel in fluminibus ipsis procul relicto mari degunt, & pinguescunt, vt in Ligeri sturiones, lampetræ, alosæ, mugiles, lupi. Idem nos experientia docuit: nam ob vnum Rhodani alueum ætate nostra, hominum opera mutatum, & aliò deflexum, totum hoc Magalonæ vicinum litus, ob dulcis aquæ influentis inopiam, piscium copia desiit abũdare: & vberiorem, feliciorémq; piscatum, in iis maris partibus semper esse, in quas multa & magna flumina influant, animaduertere facilè quilibet potest. Quare pisciũ alij natant tantùm, alij gradiuntur tantùm, alij natant & gradiuntur, alij natant & volant, alij natant, & sese trahunt. Natant solùm pinnis pręditi, vt squamosi omnes, galei, & plani, quorum alij latitudine sua tantùm natant, vt raiæ, pastinacæ ex sententia Aristotelis: alij latitudine & pinnis, quæ in quibusdam ad branchias, in ventre & in cauda sitæ sunt, vt in passeribus, buglossis, rhombis, rana piscatrice: in nonnullis in cauda tantùm, in quibus vel cauda in pinnam desinit, vt in torpedine, squatina, vel super caudam pinna erecta est, vt in raiis & pastinaca. Præterea natant longi vario corporis flexu, & qui pinnas habent, vt anguillæ, congri, serpentes, ophidion Plinij: & qui iis carent, vt murenæ, lampetræ. Qui longi sunt & rigidi, pinnis natant, vt acus genera, sphyræna, glanus. Natant solùm beluæ marinæ, ex mollibus sepia, ex crusta intectis squillæ, astaci, locustæ, cancri Mæx & ἱππεῖς, id est, equites, qui propter longitudinem tibiarum ingredi nequeunt, sed illis tanquam remis impelluntur. Gradiuntur tantùm cancri omnes, quibus crura breuia sunt, non natant autem, tum quia caudam corpori applicatam, & appressam extendere nequeunt, tum quia pinnis carent. Natant & gradiuntur vitulus marinus, cordylus, crocodilus, testudo marina & lutaria, scolopendra minor: nam cetacea etiam

mult

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 115 sur 633

multos pedes habens,ingredi non poteſt ob maximum corporis pondus. Natant & volant hirundines,milui,mugilum ea ſpecies quę quatuor pinnas longiſſimas veluti alas habet. Loligo quaſi voligo prima litera commutata.Natant & ſe trahunt polypi:nam acetabulis ſuis firmè hærentes breuem aluum facilè trahunt,quod neq; ſepiæ,neq; loligines ob maiorem aluũ facere poſſunt.Hirudines marinę & paluſtres ita ore & cauda,vt Polypi acetabulis,hærendo ſe trahunt,natãt etiam vario corporis flexu.Vermium marinorum idẽ qui hirudinũ motus eſt:Neq; verò his ſolùm differentijs,ſed etiam motionis celeritate tarditatéq; piſces à ſe differunt.Tardiſſimè omniũ mouentur beluæ marinæ,ob carnis & adipis copiam & veluti ſaburram.At velociſſimum omnium animalium non ſolùm marinorum delphinus,ſed ocyor vo lucre,acrior telo,inquit Plinius,& Thunnus ἀπὸ τῆ θύνω καὶ ὁρμᾶν, id eſt,quod celeriter moueatur & impetu feratur cognominatus eſt: inter ſquamoſos mugil celerrimè natare creditur: vt ſummatim dicam qui ὀξύρυγχοι ſunt, ac pinnas habent neq; paruas, neque longas admodum,quíque gracili ſunt corpore, velociùs feruntur. Contrà tardiùs qui magno ſunt capite,vt rana piſcatrix,vranoſcopus,orchis:plani non magna admodũ celeritate incitãtur,neq; qui pedibus natant, vt polypi, ſepiæ,neq; cruſta intecti,cauda & pedibus natantes.Teſtudines latitudine corporis, & potiſſimum pectoris in aqua ſuſpenſæ, alarum & pedum impulſu celeriter feruntur.Troglodytæ,inquit Plinius,cornigeras habẽt,vt in lyra annexiscornibus latis,ſed mobilibus, quorum in natando remigio ſe adiuuant. Celetum genus id vocatur eximiæ teſtudinis ſed raræ.Cur verò alij alijs celeriùs natant, natandi ratio & modus maximè in cauſa eſt.Qui enim recta feruntur,celeriùs iter conficiunt,qui verò ſulcando vt hyæna piſcis aut capite obtorto,tardiùs: vt qui ψηττοφθαλμοῖς à paſſerina figura cognominati ſunt, vt Rhombi læues,& aculeati,bugloſſi,tæniæ. Denique omnes quibus vterque oculus in eadem parte ſitus eſt, ij ſic natant vt monophthalmi in terra ambulãt,id eſt contorto capite.Hippocampi capite elato & ob id minus celeriter natant.Rana piſcatrix & vranoſcopus capite depreſſo cauda ſurſum ſpectante natant, quo modo impetus multum inhibetur.Porrò eorũ qui gradiuntur alij etiam celeriùs, alij tardiùs mouẽtur:cordylus extra aquam non minus celeriter,quàm ſtellio,aut lacertus currit. Crocodilus pro corporis magnitudine celeriter ſatis ingreditur.Cancer celeriter & progreditur & regreditur,ob pedum multitudinem & breuitatem. Locuſtę ingredi non poſſunt, quod pedes in obliquum conuerſos habeant,natationi quàm ingreſſui aptiores.Vitulus marinus,& teſtudines omnes pinnis ſuis innituntur & gradiuntur,ſed cum magna contẽtione etiã ſi pinnas vnguibus munitas habeant,anteriores verò teſtudinum marinarum pinnæ alis

lib.9.cap.8.

lib.9.cap.10.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 116 sur 633

auium, quàm pedibus animalium ſimiliores, magis ad natandum, quàm ad ingrediendum factæ ſunt, qua de cauſa multò meliùs natant, quàm lutariæ aut terreſtres: hæ contrà celeriùs illis gradiuntur, quippe quæ pedes veriùs habeant, quàm pinnas: marinarum autem pinnæ tam magnæ ſunt, vt tam gradiendo obſint, quàm natando proſint. Vitulorum marinorum pedes anteriores vngues & digitos indiſcretos habent, vnúmque duntaxat articulum ad omoplatam, his ingrediuntur: poſteriores, piſcium caudis ſimiliores quàm pedibus, iſtis natant: nam fieri non poteſt, vt eadem pars ex æquo & ad natationem & ad ingreſſum valere poſſit. Quemadmodum verò de piſcium natatione & ingreſſu, ita de volatu quoque nonnihil dicendum. Piſces quoſdam extra aquam volitare ſenſus perſpicuè docet. Vidi equidem hirundines marinas ad lapidis iactum extra aquam in aëre volitaſſe, & miluos, & mugilum genus illud alatum, de quo paulò antè. Huiuſce rei locupletes ſunt teſtes, qui ad Herculis columnas nauigant, quo in loco hirundines multę volare videntur. Sed piſcium alij aliis longiùs, celeriùs, & frequentiùs volant. Quibus enim priores pinnæ ſunt longiores, latioréſque & valentiore membrana contextę, ij meliùs volare poſſunt, ſi rimam branchiarum paruam habeant, ob quam diutius in aëre viuere poſſint, longiùs etiam volant. Quare hirundo volatu omnes alios anteit, quippe quæ pinnas habeat latiſſimas, longiſſimas & robuſtiſſimas, branchias quoque parum apertas: ſecundas fert mugilis ſpecies ea, quæ pinnas quatuor habet magnas: tertias miluus. Exocœtus ſaltat veriùsquàm volat, vt troctæ fluuiatiles, quæ ſurſum contra aquam mouentur: item ſalmo aquarum fontes petens: loligo etiam volitat extra aquam ſe efferens, quod & pectunculi faciunt ſagittæ modo, autore Plinio. Volant autem piſces, vt perſequentem fugiant hoſtem, quanquam Trebius niger ex Miluaginis extra aquam volatu tempeſtatum mutationem colligi velit, Miluaginem, quem modò miluum dixi, appellans. Hæ ſunt mutationum loci in piſcibus differentiæ.

Lib. 9. cap. 29.

De Piſcium reſpiratione, & an piſces omnes reſpirent, nécne.

CAPVT IX.

RESPIRATIONEM Motum eſſe, qui ab anima & voluntate pendeat, quòd muſculorum thoracis & ſepti tranſuerſi beneficio fiat, vt iam rectè à Galeno demonſtratum, ſumimus. Satis igitur foret huius motus differentias in piſcibus annotaſſe, niſi id priùs

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 117 sur 633

priùs in quæſtionem diſceptationémque vocandum eſſet, an reſpirent in aqua piſces omnes necne: quod etſi iam olim à veteribus multis vt Democrito, Diogene, Anaxagora, Ariſtotele, Plinio tractatum ſit, tamen quia & variæ ſunt ea de re ſententiæ, & Ariſtoteles vetuſtorum ſententiam reprehendit & exagitat, idque immeritò vt ego quidem ſentio, videor operæprecium facturus, omnem quæſtionem paulò fuſiùs & dilucidiùs explicare. Ac primùm quid reſpiratio, & quis eius vſus neceſſitáſve ſit in animantibus dicemus, ex Hippocratis Galeni, & aliorum veterum ſententia. Deinde Ariſtotelis de eadem reſpiratione ſententiam adiungemus, qua penitus perſpecta, rationes quibus contra veteres contendit, piſces in aqua non reſpirare, nos conuellemus & funditus euertemus, ex quibus faciliùs, & certiùs quod poſtremum eſt confirmabimus, piſces omnes nimirum in aqua reuera reſpirare & aërem trahere. Reſpiratio eſt aëris circunfuſi frigidi attractio, calidi verò expulſio. Duæ ſunt igitur eius partes εἰσπνοὴ καὶ ἐκπνοὴ, id eſt, inſpiratio & expiratio: fit vtraque per pulmones, per branchias, per totius corporis exiguos, & ſenſum fugientes meatus. Non ſolùm verò terrenas animantes, ſed & piſces omnes pulmonibus præditos reſpirare inter omnes conſtat, & per omnes totius corporis exiguos meatus, inſpirationem & expirationem fieri probatum ſæpius eſt à Galeno ex Hippocrate, qui docuit totum corpus noſtrum συμπνοὸν eſſe καὶ σύῤῥοον, id eſt, conſpirabile & confluxile, necnon εἰσπνοὸν καὶ ἐκπνοὸν, id eſt, inſpirabile & expirabile. Ea reſpiratio eſt animalium exanguium, quam Ariſtoteles in libello de reſpiratione attigiſſe, non tamen penitus intellexiſſe videtur. Quoniam animantium, inquit, aliæ aquatiles ſunt, aliæ terrenæ, iis quæ admodum paruæ ſunt & exangues, refrigeratio ex circumfuſo aëre vel aqua ſatis eas ab interitu vendicare poteſt: exiguo enim calore præditæ, exiguo egent præſidio: quam ſententiam alio loco eiuſdem libelli repetit. Hæc reſpirationis ſpecies dicitur διαπνοὴ, id eſt, tranſpiratio, quæ eſt aëris per totum corpus introitus & exitus. Supereſt ea quæ per branchias fit, quæ nunc in dubium reuocatur. Sed de hac poſteà, priùs ſcilicet declarato reſpirationis vſu, de quo variæ veterum ſententiæ extiterunt. Reſpirationem Aſclepiades ad animæ generationem conferre cenſuit, Praxagoras, non ad generationem animæ, ſed ab robur, Philiſtion & Diocles ad caloris innati refrigerationem, Hippocrates ad ſpirituum nutritionem & refrigerationem, quæ ſententia cum multis veterum verbis tantùm diſſentire videtur. Cùm enim dicit Hippocrates ſpirituum nutritionem, idem ſentire videtur, cum iis qui ad animæ generationem, vel robur, reſpirationem datam eſſe exiſtimarunt. Nam Hippocrati ſanguis aut ſpiritus eſt ἡ ψυχὴ: vnde LIB. VI. τῶν ἐπιδημιῶν ſcripſit ἀνθρώπῳ ψυχὴ

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 118 sur 633

ἀὴ φύεσθ ἄνεμοι ὑδατος, cùm verò refrigerationem,cum alijs idem planè dicit. Præterea ex Aſclepiadis, Praxagorę, Eraſiſtrati ſentẽtijs efficitur,ob aëris ſubſtantiam reſpirationem fieri, ex aliorum ſententijs ob qualitatem & non ſubſtantiam. Quòd ſi propter ſubſtantiam ſolam aëris reſpiratio fieret, non eſſet cur animalia plenis aëre pulmonibus reſpirarent, neque ſi propter qualitatem duntaxat aër traheretur,reſpiratione opus eſſet toto corpore refrigeratis, vt mulieribus ex vtero ſuffocationem patientibus, aut apoplexia correptis. Quapropter vtrumque vſum prudenter complexus eſt Hippoc.arbitratus animalia reſpirare,tum ad ſpirituum animalium nutritionem, tum ad calidi innati refrigerationem. Verùm ne quis nobis ex Ariſtotele obſtrepat, nihil aëre, vt nec vllo alio elemento ſyncero nutriri poſſe obiiciẽs,dicimus ſpiritum animalem primum, aptiſſimum, maximéque præcipuum eſſe animæ actionum inſtrumentum, cuius tenuiſſima ſit ſubſtantia,id quod perſpicuè indicat mentis noſtræ diuina vis & agitatio,cuius tanta eſt celeritas, vt nulla ſit quæ cum ea poſſit contendere:ob id aptè Hippo. τὰ ἐνορμιῶντα, id eſt, quæ cum impetu meant, ſpiritus appellauit. Cùm igitur ob ſubſtantiæ tenuitatem, cogitationibus & rebus multis obeundis ſpiritus is diſſipetur, neceſſe eſt iacturam hanc alicũde ſarciri. Quamobrem vt ſolidæ corporis noſtri partes cibo & potu inſtaurantur: ſic ſpiritus animalis,ore & naribus hauſti aëris,& ſanguinis tenuiſſima parte reficitur & augetur. Altera reſpirationis neceſſitas eſt,qua calor innatus ventilatur, & mediocritas eius,fuliginoſorum excrementorum vacuatione conſeruatur. His expoſitis quid Ariſtoteles de reſpiratione ſentiat ſubiungamus,ne ipſius ſenſum alio detorquentes (id quod aliquando in veterum ſententiis refellendis ipſe facit) iniquè reprehendiſſe videamur. Multis autem locis libelli de reſpiratione id clarè oſtendit. Sed hoc potiſſimùm. Reſpiratione omnino animantium natura indiget ob animi in corde feruorem. Hæc autem reſpiratione efficitur, in iis animantibus quibus non ſolùm cor, ſed etiam pulmonem dedit natura. Quibus autem cor datum eſt, non etiam pulmo vt piſcibus, ea quoniam natura ſua in aquis viuunt aqua ſe refrigerant branchiarum beneficio.Quæ ſi vera eſſent,nullúſque aër in aqua eſſet(vt ipſe exiſtimat)Diogenem,Anaxagoram & cæteros merito redargueret,quòd piſces in aqua refrigerandi ſui cauſa trahere cenſuerint. Sed quantum à veritate abhorreant, ex rationum ipſius confutatione perſpicuum fiet, quas omnes non proferemus,quibus varios reſpirationis piſcium in aqua modos à veteribus inductos refellit,ſed eas ſolùm ex quibus effici putat piſces non reſpirare, quod aërem in aqua non trahant,cùm nullus aër in ea ſit,ea enim ad prẽſentem quæſtionem faciunt. Ariſtoteles igitur expoſitis Anaxagoræ &

Diog-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 119 sur 633

Diogenis ſententiis, rationibus aliquot (quas ideo omittimus quod eæ ſolùm nobis improbandæ ſunt, quibus reſpirationem in aqua fieri non poſſe contendit) hanc ſubiungit. In omnibus,inquit, reſpirantibus, & ſpiritum trahentibus, partis eius qua trahit motum quendam exiſtere cernimus,quod in piſcibus non fit. Nihil enim eorum quæ circa ventrem ſunt mouere videntur,ſed branchias tantùm,& in terra & in aqua cùm palpitant. Quàm infirma ſit hæc ratio facilè intelliget is, qui piſcium & cæterorum animantium diuerſam conſtructionem accuratiùs inſpexerit. Nam in iis quibus pulmones dati ſunt, partes quæ circa ventrem ſunt, mouentur ideo quod muſculi epigaſtrij thoraci annexi ſunt. At in piſcibus per branchias ſpirantibus idem non vſu venit, neque enim epigaſtrij muſculi ad eas partes quibus ſpirant pertingunt, id eſt,ad branchias & earum opercula ſiue foramina, quæ cùm inſpirando & expirando moueantur, minimè mirum nihil eorum quæ circa ventrem ſunt moueri. Proximè ſequitur alia Ariſtotelis ratio. Quum omnia quæ reſpirant in aqua ſuffocantur, bullæ excitantur ſpiritu vi egrediente: vt ſi quis teſtudines aut ranas,aut aliquid eiuſdem generis in aqua vi detineat. In piſcibus autem id non fit etiam ſi omni ratione conemur id facere,quod ſpiritum nullum foris trahant. Hinc minimè concludendum fuit piſces non ſpirare, ſed cauſam cur in aqua non ſuffocentur, neque bullas excitent inueſtigare oportuit, quæ eſt branchiarum rima, à natura piſcibus in aqua ſemper victuris data,vt liberè aër & aqua egrediantur, quo fit vt ſuffocationis periculum non ſubeant, neque bullas excitent. At in iis quæ pulmonum ope reſpirant,ſi in pulmones aqua ingrediatur, eam retineri neceſſe eſt, & aëris locum occupare,vnde neceſſariò ſuffocatio ſequitur, quæ piſcibus accidere non poteſt,qui aëre cum aqua hauſto refrigerati per branchiarum rimam,vel fiſtulam aquam ſtatim eiiciunt. Et mox ſic inſtat. Qua,inquit, ratione piſces reſpirare aiunt, eadem planè hominibus in aqua reſpirare contingeret. Non vides branchiarum rimam in cauſa eſſe cur nec homo,nec vllum aliud animans in aqua eo modo quo piſces reſpirare poſſunt? Quòd ſi homini à natura foramen aliquot ad aquę exitum in thorace datum eſſet,cum piſcibus in aqua viueret,& ſimiliter reſpiraret, verùm mutus foret: periret enim vocis materia nimirum aër in pulmone collectus. Si enim,pergit Ariſtoteles, piſces ex circunfuſa aqua in os ſpiritum trahunt,cur non etiam trahent homines,cæteráque animantia? & eum qui ex ore editur, cur non ſimiliter atque piſces trahent? Itaque ſi illa fieri poſſent,hæc quoque fierent,quia verò hęc non fiunt,perſpicuũ eſt:nec illa etiam fieri. Reſpondeo homines vt piſces ſpiritum ducere,hoc eſt ſimul cum aqua hauire,ſed aquam attractam per aliam partem eiicere non poſſe, vt piſces

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 120 sur 633

per branchias: quoniam autem neque aërem ſine aqua haurire poſſunt, neque aquam hauſtam eiicere, non poſſunt vt piſces in aqua viuere, oppletis enim pulmonum arteriis neceſſariò ſequitur ſuffocatio. Præterea, inquit Ariſtoteles, ſi reſpirant, cur in aëre moriuntur, palpitaréque videntur vt quæ ſuffocantur? Id quidem alimenti inopia illis accidit (ſic enim vertendum, ſi vulgares Græcos codices ſequamur, ſi verò Latinos quoſdam interpretes addenda negatio) nam cauſa, quam Diogenes affert inepta ſane eſt: ait enim eos in aëre ideo interire, quòd copioſiorem ſpiritum trahant, in aqua mediocrem, etenim idem gradientibus animalibus accidere oporteret, nullum autem, eorum quod vehementer reſpiret ſuffocatur. Minimè verò ſtulta eſt hæc Diogenis ratio, ſed veriſſima. Aër enim cùm tenuiſſimæ ſit eſſentiæ per os & branchiarum rimam hauſtus vehementiore appulſu, & affatim facto impetu nimis refrigerat cor inter branchias ſitum, & tenui tantùm membrana contectum: quare nihil mirum ſi piſces in aëre extinguantur. Quod autem de cæteris animantibus affert, id nihil contra Diogenem facit: nullius enim terrenorum animalium, vt piſcium cor ita nudatum & aëri expoſitum, neq; ita ad id affatim & facilè aër penetrat, ſed priùs per laryngẽ, per aſperam arteriam, per pulmonũ arterias propè infinitas permeans & tranſiẽs immutatur, inde ſenſim à corde trahitur. Id verùm eſſe multis rationibus confirmare poſſum: vt quibus confoſſum eſt pectus, ſi per vulnus multus aër ſeſe inſinuet, grauiter ab eo læduntur, adeo vt interdum ſuffocentur. Et piſces quibus parua eſt branchiarum rima, vel foramen potiùs, diutius cæteris extra aquam viuere experimur: vt anguillas, quas equidem ſepius vidi ſex dies extra aquam vixiſſe, & in riuulis exiccatis, & in arena menſes aliquot, atque etiam ſub terra atque inde etiam viuas erui. Exocœtus extra aquam dormit, vel quod branchiis careat, vt exiſtimat Plinius, vel potiùs ob rimæ branchiarum anguſtiam. Hirundo extra aquam volans aërem trahit branchiis: quia verò branchiarum opercula arctiùs connexa ſunt diutius in aëre eſſe poteſt, tum quia non nimium aëris attrahit, tum quia attractus aliquantum retinetur & caleſcit: non omittam murænas quibus duo ſunt tantùm branchiarum foramina, quo fit vt cor magis tectum aëris externi iniurias non tam facilè patiatur, & extra aquam diutius viuat. Cancri in terra diutius viuunt propter branchias denſas, ac veluti ex denſis pilis coagmentatas, ac ἐπιπολάσματα, vt vocat Ariſtoteles, id eſt, complicationes, aërem enim modicum attrahunt & immutant, ſenſímque emittunt. Chamæ verò ab hiando dictæ citiùs intereunt, quod cùm ſemper hient, facilè ab aëre ſuffocentur. At reliqua ferè oſtracoderma omnia ſi teſtis ſint parum apertis, & aqua intus aliqua fruantur, diu extra aquam vi-

Lib. 9. cap. 19.

Lib. de reſpi.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 121 sur 633

viuunt. Contrà, teſtis apertis, & aqua deſtituta ſtatim moriuntur, quòd irruentis aëris impetum non ferant. Hæc & multa alia huiuſmodi ſi quis diligentiùs expendat, iudicabit in aëre mori piſces, quòd eius ſubitam vim & appulſum ferre non poſſint, in aqua verò aut cum aqua hauſtum aërem neque tanta copia irruere, neque tam facilè per omnia permeare, ideo nec ſuffocare poſſe. Poſtremò addit Ariſtoteles: Si omnia reſpirant, perſpicuum eſt etiam ea animalia, quæ inſecta vocantur, reſpirare: videntur autem horum multa, in duas aut in plures etiam particulas diuiſa viuere, vt ſcolopendræ, quæ quo modo aut qua parte reſpirare poſſunt? Mirum ſanè Ariſtotelem id quærere, cùm eodem in libello ſcripſerit, id quod anteà citauimus animalia exanguia, & exiguo calore prædita à circumfuſo aëre vel aqua ſatis refrigerari. An eum ignoraſſe credibile eſt corpus animantium εἴσπνον eſſe & ἔκπνον. Cùm igitur ſcolopendræ & aliorum inſectorum partes diſſectæ mouentur & viuunt, tenuioris aëris aliquid vndique inſpirant & expirant. Hæc ſunt, quæ me mouent, quò minùs Ariſtoteli aſſentiar, contra veteres de piſcium reſpiratione contẽdenti. Nunc exponam quibus rationibus inductus cum iis ſentiam, qui piſces in aqua reſpirare crediderunt. Ac primùm in aqua aërem eſſe ex ipſius Ariſtotelis dogmatis colligere facilè eſt. Cùm enim vnum eſſe ſtatuat principium corporum, ex quibus eorum quæ in orbem feruntur, natura conſtet: alia autem quatuor corpora propter quatuor principia, quorum duplicem eſſe motum cenſet: vnum à medio, alterum ad medium mundi locum: hæc quatuor cùm ſint, ignis, aër, aqua, terra, omnium ſupremum eſſe ignem, infimã terram, reliqua duo eandem quam hæc rationẽ inter ſe habere (aër enim igni eſt proximus, aqua terræ) fit, vt hic qui circa terram eſt orbis his quatuor corporibus conſtet, qui neceſſariò continens quodam modo eſt corporibus cœleſtibus quæ in orbem feruntur, vt ab illis omnis huius vis adminiſtretur. Vnde enim motus omnium principiũ exiſtit, eam primam cauſam exiſtimare oportet. Inde etiam cœlũ, ſolem, & ſi quid aliud huiuſmodi eſt, genitores & patres dici idem teſtis eſt. Quæ cùm ita ſint, rationi quoque & Ariſtotelicæ doctrinæ conſentaneum eſt, quatuor illa corpora, quæ elementa dicuntur, ex quibus omnia conſtant, quę oriuntur & intereunt, locis diſtincta inter ſeſe non miſceri, neq; confundi, vt ex illis alia gignantur, niſi cœli planetarum & ſiderum omnium motu perpetuo, laboris defatigationiſq; experte, lumine ac radiis quæ primùm ignem, deinde aërem igni vicinũ perpetuò commouent, & his inferioribus commiſcent, vt terræ aquiſq; hæc ineſſe neceſſe ſit, quod ipſe Ariſtoteles aſſerit lib. de gene. animal. Mare, inquit, & humidum eſt, & corporatum, & natura calidũ, & omnium particeps nimirum humoris, aëris, terrę. Ergo cùm in aqua ſit aër, eam

Lib. 1. de gen. anim. cap. 2.

Lib. 3. de gen. anim. cap. 11.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 122 sur 633

ſine aëre haurire piſces non poſſunt, quam aërea parte refrigerati ſtatim per branchias emittunt: quod quid aliud eſt, quàm piſces ſuo modo, vel vt Plinij verbis vtar, naturæ ſuæ ſorte reſpirare? Idem de terra ſentiendum, cuius imis cauernis non ſolùm aërem contineri dicimus, id quod Ariſtoteles de fontium generatione ſcribens exiſtimauit, ſed etiam aliis eius partibus & exiguis meatibus commiſceri. Nam & vermes & talpæ in ea deliteſcentes, cæteráque huiuſmodi animalia πρὸς διαπνοὴν illic reſpirant. Iam verò alia eſt reſpirationis cauſa, quam aut ignorauit Ariſtoteles, aut certè iis libris, qui nunc extant, apertè non prodidit, ex qua effici neceſſe eſt, velit nolit Ariſtoteles, piſces in aqua ſpirare. Ea eſt ab Hippocrate tradita, à Galeno ſæpius repetita & explicata, ſpiritus nutritio. Ἀρχὴ ζοφῆς πνεύμαλος ῥῖνες, στόμα, βρόγχος, πνεύμων καὶ ἄλλη διατονή. Principium alimenti ſpiritus, inquit Hippocrates, nares, os, arteria, pulmo, & reliqua tranſpiratio. Nam cùm ſpiritus animalis, vt dictum eſt, maxima tot huius vitæ actionibus fiat diſſipatio, neceſſe omnino ſimili aliquo ſtatim refici. At quod promptius alimentum aëris parte tenuiſſima & vitali halitu? Præterea cùm virium ſubſtantia ſpiritu, carnoſa ſpecie, & ſolidis partibus conſtet, ex quibus nullo non temporis momento aliquid defluat & diſſoluatur, ſi ſalui & incolumes eſſe debemus: horum vnumquodque iis, quæ ſimilia ſunt, conſeruari oportet, ſpiritum reſpiratione & tranſpiratione, & ſanguinis vapore, qui à Græcis dicitur ἀερῶσις & τοῦ αἵματος λεπτοποίησις, ἢ εἰς ἄτμους λύσις, ſolidas partes ſolido nutrimento, carnoſas eò quòd in humidorum & ſolidorum medio eſt. At piſces animantes eſſe nemo inficiabitur motu ſenſuque præditos, ad eas actiones, ad quas à natura conditi ſunt, ſuſcipiendas & obeundas, quorum omnium ſua ſunt principia & cauſæ neceſſe eſt, num alia quàm ſpiritus animalis & calor innatus? Conſtant & ſolidis partibus, & carnoſis, vt in ſuo genere, inſunt & piſcibus ſui humores, & quibus ſanguis deeſt pro ſanguine alius ineſt humor. Vndenam igitur quæſo, ſpirituum quorum aliquid perpetuò effluit & diſſipatur, nutritio & inſtauratio niſi ex reſpiratione & tranſpiratione? nam promptiſſimè ex ſolo ſanguinis vapore, quòd is craſſiore ſit ſubſtantia, ſpiritus refici, & celerrimè permeare per tenues neruos non poteſt. At cuius alterius naturæ in aquis quàm aquæ ipſius erit reſpiratio vel tranſpiratio, quæret aliquis. Aëris, inquam, & eius quem aër animantibus præbet, vitalis halitus ſiue diuini, cœleſtis, ſalutaris ſpiritus non ſolùm in aquas & multò ſpiſſiorem terram penetrantis, ſed per totam rerum vniuerſitatem permeantis. Quæ res, ne commentitia videatur, & verbis potiùs fingi, aut mente concipi, quàm exiſtere exiſtimetur, ex ipſiuſmet Ariſtotelis philoſophiæ arcanis res eſt eruenda, & in veritatis lucem

In libro περὶ ζωῆς.

lucem proferenda. Is LIB. I. meteorologicorum, orbem inferiorem à cœleſtibus orbibus adminiſtrari regíque ponit. Ergo illum veluti materiam eſſe, hos vt principium motus, primámque cauſam qui in inferiora hæc, motu & lumine vires ſuas exerant, quo motu vna cum lumine diuinum, & æthereum tenuiſſimúmque corpus ab ignis & caloris elemento diuerſum influit, & in hunc orbem demittitur. Hoc illud eſt quod lib. ſecundo de generat. animal. ſcribit fœcunda efficere ſemina his verbis. πάντων μὲν γὰρ ἐν τῷ σπέρματι ἐνυπάρχει, ὅπερ ποιεῖ γόνιμα τὰ σπέρματα, τὸ καλούμενον θερμὸν, τοῦτο δὲ ὁ πῦρ, ἢ δὲ τοιαύτη δυνάμις ἐστι, ἀλλὰ τὸ ἐπιλαμβανόμενον ἐν τῷ σπέρματι, καὶ ἐν τῷ ἀφρώδει πνεῦμα, καὶ ἐν τῷ σωδύμενι φύσις ἀνάλογος οὖσα τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ, id eſt, in omnium ſemine ineſt quod fœcunda reddit ſemina, id vocatur calor: is autem ignis non eſt, neque aliqua huiuſmodi vis, ſed qui in ſemine, & ſpumoſo corpore continetur ſpiritus, & in ſpiritu natura proportione reſpondens elemento aſtrorum. Et lib. tertio γίνεται δὲ ἐν γῇ καὶ ἐν ὑγρῷ τὰ ζῶα, καὶ τὰ φυτὰ, διὰ τὸ ἐν γῇ μὲν ὑπάρχειν ὑγρὸν, ἐνδὲ ὕδατι πνεῦμα, ἐν τε τούτῳ πᾶσι θερμότητα ψυχικὴν, ὡς τρόπον τινὰ πάντα ψυχῆς εἶναι πλήρη. Gignuntur in terra & in aquis animantia & plantæ quia in terra ineſt humor, in humore ſpiritus, in vniuerſo autem calor animalis, vt quodammodo omnia anima plena ſint. Is ſpiritus dicitur aliis cœleſtis & æthereus tepor, Platonicis magnum naturæ ſeminarium, Pythagoricis ſpiritus vitalis, de quo etiam Virgilius LIB. VI. Æneïdos.

Principio cœlum ac terras campóſque liquentes
Lucentémque globum Lunæ titaniáque aſtra
Spiritus intus alit, totámque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Hunc igitur ſpiritum hauriunt piſces, hoc, reſpiratione & tranſpiratione ſpiritus ſuos & calorem innatum reficiunt, inſtaurant, tuentur & moderantur: in qua etiam ſententia eſt Plinius. Spirant, inquit, confeſſione omnium & pauciſſima animalia in mari, quæ internorum viſcerum pulmonem habent, quoniam ſine eo nullũ animal putatur ſpirare, nec piſces branchias habentes anhelitum reddere, ac per vices recipere exiſtimant, quorum hæc opinio eſt, nec multa alia genera etiam branchiis carentia, in qua ſententia fuiſſe Ariſtotelem video, & multis perſuaſiſſe doctrinæ indaginibus, nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud diſſimulo, quoniam & pulmonum vice alijs poſſunt alia ſpirabilia ineſſe viſcera, ita volente natura, ſicut & pro ſanguine multis alius humor. In aquas quidem penetrare hunc vitalem halitum quis miretur, cùm etiam reddi ab his eum cernat, & in terras tantò quoq; ſpiſſiorem naturę partem penetrare, argumento animalium quæ ſemper defoſſa viuunt ceu talpæ. Accedit apud me

Cap. 2.

Cap. 3.

Cap. 11.

Lib. 9. cap. 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 124 sur 633

certæ efficaciæ, vt credam omnia in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte, primùm ſæpe annotata piſcium æſtiuo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo velut oſcitatio. Omitto alia, quæ quiuis ex Plinio petere poteſt. Quæ verò Maſſarius vir ſanè doctus in annotationibus ſuis ſcripſit, vt Ariſtotelis tueretur partes, ea contra me non faciunt. Eſto enim vitalis halitus in aquas penetret, non aliter quàm aër, qui cum pondere aliquo delapſo deſcenderit, mox ſeſe referens vndámque rurſus compellens bullas excitet, vel vapores propter Solis abſtractionem, ex terra ſubdita mari, vel ex aliqua parte terræ cauernoſæ tranſcurrentes exhalent, vt ſit neceſſe auram aliquam ſub aqua remanere non poſſe: & ſi qua ex cauſa prædicta oriatur ſtatim aſcendere, ſunt enim hæc illius verba. Ergo ſine aëre & aura vitali nunquam eſt aqua, perpetuò enim & ſine vlla intermiſſione cœleſtes orbes mouentur, & vires ſuas in hunc inferiorem orbem demittunt, & aërem cum vitali halitu quoquomodo omnibus commiſcent, vnde aërem & aquam perpetuò agitari cernimus, etiam ſi placidum ventis ſtaret mare. Et quanquam citiſſimè aqua diuiſionem ſui in vnum conducat, nihil tamen obſtat, quò minùs aër longè tenuioris eſſentiæ eam diuidat & ſecet, qua ſubitò in vnum conducta aër & ſpiritus tenuis quaquauerſum penetrat. Ex his liquere arbitror contra Ariſtotelis ſententiam piſces in aqua reſpirationis egere, & re vera omnes vt in ſuo genere reſpirare: neque ſolùm eos, quibus eſt arteria aſpera & pulmo, ſed etiam quibus branchiæ datæ ſunt naturæ ſuæ ſorte. Prætereà iniquè ab Ariſtotele veteres Philoſophos fuiſſe reprehenſos, qui piſces reſpirare cenſuerunt, ſed rectè ne an ſecus reſpirandi rationes & cauſas intellexerint, nobis conſtare non poteſt, vtpote quorum ſcripta ad nos non peruenerunt. Quoniam autem iis quæ ſenſibus euidentia & perſpicua ſunt, refragari nemo poteſt, inde ſumptam rationem vnam aut alteram ſuperioribus adiungemus. Si in vaſe anguſti oris & aquæ pleno concludantur piſces, illic viuunt & natant non dies aut menſes, ſed annos aliquot. Si vel manu vel aliquo operculo ita os vaſis obtures, vt omnis aëri aditus intercludatur, ſubitò ſuffocantur. Cuius rei ipſe ſæpius periculum feci. Quod ſanè in illis non fieret, ſi ſola aqua ad refrigerationem ſatis eſſet. Aërem igitur liberum, & ſuo motu quaquauerſum ſeſe in aquam inſinuantem non torpeſcentem & immotum deſiderant. Porrò ſi in eodem vaſe ad ſummum os non oppleto neque obtecto, vt maior aëri locus ſit, contineantur, illic natantes & ludentes piſciculos, cum voluptate cernas. Si manum ori vaſis admoueas, tum certatim alius alio ſuperior in aqua eſſe contendit, vt modici aëris vſura fruantur. Quare piſcium genus omne reſpirat, ſed variè: nam beluæ marinæ & quæcunque pulmones habent, aërem

vnà

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 125 sur 633

vnà cum aqua hauriunt, eandem autem fiſtula eiiciunt, qua etiam ſpiritum ducunt, veluti nos naribus, vt balænæ, delphini, phyſeteres. Alia pulmonibus ſpirant ſine fiſtula, vt teſtudines marinæ, paluſtres, & fluuiatiles: ſimiliter vituli marini, quibus patentes ſunt nares, pharinx anguſtiſſima, quo fit vt naribus aquam hauſtam eijciant, aërem retineant. Reliqui piſces, quibus branchiæ vel apertæ vel opertæ ſunt, iiſdem aërem trahunt, & aquam ſimul hauſtam emittunt, molles aquam & aërem trahunt, indicant hoc maximè ſepiæ, quæ captæ diu toto corpore agitantur, aërémq; tractum affatim reiicientes ſonant *flou*, quæ magnæ expirationis indicium eſt. Cruſta intecta denſis & hirſutis ſuis branchiis apertè reſpirant, & in aëre & in aqua, argumento ſunt bullæ multæ circa oris opercula excitatæ. Oſtrea tenuiſſima contecta cute, per illius cutis exiguos & ſenſum fugientes meatus reſpirare exiſtimo, quoniam exiguo calido innato prædita, exigua egẽt reſpiratione. Omnia igitur quæ in mari gignuntur animantia reſpiratione variè à ſe diſcrepant, pro caloris ventilandi, & ſpirituum reficiendorum magnitudine vel exiguitate: vt ſtabili ſede viuentibus parum ineſt ſpirituum, beluis marinis ob maiores corporis conatus & impetus, longè maior ſpirituum copia neceſſaria eſt, aliis quæ inter hæc media ſunt pro corporis mole pro actionum & motionum celeritate, magnitudine, robore, natura prouida eos ſpiritus & eum calorem natiuum qui neceſſarij eſſent, & proinde his reſpondentem reſpirationem largita eſt. Hæc de piſcium reſpiratione iſto loco aptè dici poſſe exiſtimaui, qua in re inuitus equidem feci, vt Ariſtoteli contradicerem, ſed ad id me veritas impulit, quæ apud omnes plus valere debet quàm cuiuſquam hominis autoritas.

De Piſcium differentiis ex ſentiendi actionibus, & an ſentiant ſpongiæ.

CAPVT X.

EX Senſibus quos animantibus dedit natura, partim neceſſarij ſunt, ij nimirum ſine quibus vita ſuſtineri non poteſt, partim nõ adeo neceſſarij, ſed ad melioris vitæ vſus conferentes. Omnibus prędita ſunt animantia quæ perfecta dicuntur, alia neceſſarijs tantùm. Sic & piſces qui cum alijs collati imperfecti iure dicuntur (nam piſcium genus, vt rectè ſcribit Ariſtoteles, etiam auium genere mutilatius eſt ac imperfectius partibus exterioribus. continuo enim ſimplici corpore à capite in caudam vſque porrigitur) perfectis pauciores ſenſus habent. Teſta intecta & mollia quædam vt vrticæ, pulmones, lepopores, priapi marini, ſol, ſtella, eáque quæ inſecta dicuntur, oculis at-

Lib. 4. de part. anim. cap. 13.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 126 sur 633

que auribus priuata ſunt. Quorſum enim iis quæ teſta incluſa perpetuò latent in tenebris oculos & aures dediſſet natura? quorſum aliis quæ ſedibus ſuis perpetuò hærent, cùm illorum vſus ſit in præuidendis iniuriis, & tuendo corpore? Tactu quidem & guſtatu nulli non præditi ſunt: nam cùm alimenta corporis maximè diſſimilia ſint, & diuerſa, piſces verò vt animantes omnes non niſi conuenientibus, naturæque ſuæ idoneis alantur, ad horum diſcrimen & delectum adeo neceſſarius fuit guſtatus, vt ſine eo vita teneri non poſſit. Piſces itaq; ſuis quibuſdam ſaporibus gaudent, & eſcam imprimis ex piſce amia expetunt; & piſcium reliquorum pingue, vt qui guſtatu huiuſmodi delectentur, voluptatem quæ ex eo genere eſculenti capiant. Quod ſi guſtatum, tactum quoque habeant neceſſe eſt, guſtatus enim tactus quidam eſt: huc accedit quòd tactus ſenſuum omnium primus eſt. Quanquam verò tactu guſtúque omnes à natura donati ſint, non omnes tamen ex æquo vtriuſque facultatis ſentiendi ſunt participes: nam marinis piſcibus qui ſolo præſenti ſemper alimento victitant, non eſt exquiſitus admodum guſtatus, quia variorum ciborum delectum habere non poſſunt, neque ea oris conſtructione vt alios præter aquam poſſint capeſſere: illis autem qui vel herbis, vel piſciculis, vel aliis alimentis, quæ ſemper in promptu non ſunt, veſcuntur, acrior eſt guſtandi vis, quippe qui ciborum inopia vires langueſcere cùm ſentiant, appetitu illo qui animalis dicitur, incitati vndique conquirunt, ex quibus ſuauiores, naturæque ſuæ accommodatiores ab alienis citra guſtus ſatis inſignem vim ſecernere non poſſunt. Quamobrem tangendi ſenſum ad vitã animantis planè neceſſariũ eſſe rectè dicimus, non autem ſimpliciter ad vitam, vt ex plantis ſeminibúſque perſpicuè liquet, quibus ſine ſenſu animaliq; appetitu ſua ineſt vita. Infinitæ piſcium multitudini oculos datos eſſe, eóſq; videre qui negauerit, is oculis carere iure dicetur. Stabili ſede degentes nihil cernere prius oſtendimus: ſed de ſtellis & echinis cùm loco moueantur, non ſine cauſa dubitari poſſet, cùm oculi ad circunſpiciendum & ad iter dirigendum dati ſint, niſi diſſectio omnem dubitationem prorſus tolleret: illi igitur cæcorum ritu huc & illuc temere vagantur, cibi quæritandi gratia. Audire verò piſces planè conſtat, non tamen omnes, qui enim non vident, ij neq; audiunt: ſed qui perfecti ſunt ſquamoſi, beluæ marinæ, galeorum genera, malacoſtraca vt locuſtæ aſtaci, ſquillæ, cancrorum genera, mollia, ſepiæ, polypi, loligines. Hæc omnia vident, audiunt, odorantur, id quod confirmat Ariſtot. Piſces, inquit, audire & odorari perſpicuum eſt, ſonitus enim magnos fugere videntur, veluti triremium remigationes, vt in latibulis ſuis facilè capiantur. Etenim ſi exiguus etiam fuerit extra aquã ſonus, ex æquo tamẽ omnibus qui in aqua audiunt difficilis, magnus & gra-

Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 8.

uis

uis videtur,quod euenit in delphinis capiendis.Cùm enim eos repente alueis circundederunt, ſonos edunt in mari,& vniuerſos fugientes compellunt in terram, & capiunt ob ſtrepitum capite grauatos. Adhæc inter piſcandum quàm maximè cauent, ne vel remo vel retibus moueant ſtrepitum:ſed cum aliquo in loco gregatim piſces ſtabulari intellexerint, certo interuallo coniectantes retia dimittunt, vt neque remo neque impetu cymbæ ſtrepitus ad locum deueniant piſcium: & omnibus præcipitur nautis, ſilentio quam maximo nauigent, dum gregem circundant. Nonnunquam vbi aggregare piſces placuerit, idem faciunt, quod in delphinorum captura: obſtrepunt enim iactis lapidibus, vt deterriti in arctiùs coëant, atque ita vniuerſi irretiantur. Hæc de piſcium auditu ex Ariſtotele,cuius ſententiam experientia noſtra confirmat. Nam ſi piſces non audiunt cur poſt tonitrua aloſas inſalubres dicimus? niſi enim audiant quo pacto affici ab his poſſunt? Cur ſturiones eadem expaueſcunt?Quomodo delphini Simonis nomen agnoſcunt, eôque appellari gaudent: quomodo permulti piſces, cicures facti adnatant ad nos vocati, niſi audiant? Non abſurdum eſt hîc referre,quod non mihi ſolùm ſed multis in Gallia notiſſimum eſt.Non procul ab Ambiano in villa quadam diui Antonij trocta nutritur,quę vocata ad cibum properat, & de manu capit. Glani & cyprini in viuario ędium nobiliſſimi viri à Iarnaco pulſato pariete ad cibum properant, id quod ipſe ſum expertus.Audio in quibuſdam viuariis Germaniæ inferioris tintinabuli ſonitu piſces ad cibum vocari. Iam verò de odoratu non minus quàm de auditu certum eſt. Etenim eos qui præſenti alimento non vtuntur,vt guſtatu ita odoratu quoque ad ea quæ conueniunt,ſeligenda vti neceſſe eſt. Et quemadmodum vultures ad cadauera ſolo odore admoniti è longinquo aduolant:ſic & piſces ad familiare alimentum adnatãt vt ſalpa ad ſtercus & porrum,ſcarus ad linozoſtim, polypus ad oleam.Et piſces vario eſcarum genere allici & capi longa experientia compertum eſt. Idem pluribus probat Ariſtoteles loco ante citato.Plurimi piſces,inquit, eſcam non recẽtem non attingunt. Eſcis autem non iiſdem omnes capiuntur ſed propriis, has odore diſcernentes.Sunt qui fœtidis capiuntur vt ſalpæ ſtercore. Complures item piſcium in ſpelũcis latentes quoties euocare ad capturã piſcatores volunt,fauces ſpecus odoribus illinunt cetarijs, itaque protinus excitant. Præterea anguillam eodem modo capi palàm eſt. Vas enim ſalſamentarium ponunt obſtaculo in eius os indito, quod colum vocant. Nidores denique potiùs genera quæque piſcium appetunt. Vnde etiam carunculas ſepiarum deuſtas, odoris gratia eſcam hamis affigunt, ita enim fit vt piſces auidiùs accedant. Quæ ſedibus ſuis hærent perpetuo, vt non exquiſito guſtatu, ita

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 128 sur 633

odoratu ferè nullo donata ſunt, quippe quæ alimentum in promptu ſemper habeant, nimirum aquam, vt nullus vnquam ciborum delectus illis ſit neceſſarius. Quæ cùm ita ſint, quæ in mari degunt, ſenſuum numero differre ſatis liquet, neque etiam omnia perinde acri ſunt ſenſu. Paſtinaca, quæ paruos habet oculos ὀξυδερκὴς, ob viſus aciẽ dicta eſt: contrà, mugiles parum acutè cernunt, & facilè hyemis tempore obcæcantur, thunni dextro oculo clariùs vident naturâ, læuo hebetiùs. Vt in ſumma dicam, acutiſſimè vident quæcunq; pupillam paruam habent & oculos non prominentes: contrà, quibus pupilla magna eſt, & oculi prominentiores: item quibus oculi oſſei ſunt & duri. Audiendi vi præſtant mugil, chromis, lupus, ſalpa: permulti non niſi magnos percipiunt ſonos. Delphin inter omnes piſces ſagaciſſimè odoratur, teſte Ariſtotele. Hactenus de piſcium ſenſibus & cęteris actionibus, de quibus multò plura dici poſſe certũ eſt, ſed ea partim ex propria cuiuſque hiſtoria, partim ex veterum libris & experientia his adiici poſſunt. Poſtremò huius tractationis loco abſurdum non fuerit illud paulò diligentiùs expendere, an ſentiant ſpongiæ nécne. Ac primùm non ſum neſcius videri Ariſtotelem in ea eſſe ſententia, ſic enim de his ſcribit: Sentiunt ſpongiæ, vt aiunt, inde apparet, quia vbi auulſorem ſenſere, cõtractæ multò difficiliùs abſtrahuntur: idem faciunt flatu & fluctu vrgẽte, ne ſede ſua excidant. Multò verò apertiùs Plinius. Naſcuntur omnes in petris, aluntur conchis, piſce, limo, intellectum ineſſe iis apparet: quia vbi auulſorem ſenſere, contractæ multò difficiliùs abſtrahũtur, hoc idem fluctu pulſante faciunt, viuere eſca manifeſtò conchæ minutæ in his repertæ oſtendũt. Circa Toronem veſci illis auulſas etiam aiunt, & ex relictis radicibus recreſcere, in petris quoque cruoris inhæret color. Quicquid ſit quod ab iſtis vel ab aliis dici poteſt, ſpongias ſenſu omni carere exiſtimo. Ac primùm ad Ariſtotelis dicta reſpondeo, dicóque loqui eum ex vulgi potiùs ſententia, quàm quòd ipſe ita ſentiat, quod eius indicant verba: Ἔχει ὁ αἰσθησιν ὡς φασι: ſenſum, inquit, habet ſpongia, vt aiunt. Hoc vt ita eſſe credam, facit alius eiuſdem Autoris locus: Spongia, inquit, omnino plantis ſimilis eſt: has autem ſenſu omni priuatas eſſe exiſtimat. Poſtremo loco ante poſtremum citato hæc ſubiungit. Sunt qui de hoc dubitent (de auulſorum ratione intelligit) vt qui Toronem incolunt: aiunt enim in ſpongiis nutriri beſtias, lumbricos, & alia huiuſmodi, quæ auulſis ſpongiis piſciculi ſaxatiles deuorant, & radices relictas, quòd abrumpantur ſpongiæ, renaſci eas, & ex eo quod relictum eſt, perfici. Quæ Plinij ſententiam, & auulſorum rationem falſam eſſe conuincunt: neque enim ſi conchæ aliáque ſimilia in ſpongiis reperiantur, inde efficitur iis ſpongias veſci, quin potiùs in ſpongiis alia quæ animata eſſe conſtat, viuere. Iam quæcunque in mari

lib. 4. de hiſt. animal. c. 8.

lib. 5. de hiſt. anima. ca. 6.

lib. 9. cap. 45.

lib. 8. de hiſt. animal. c. 1.

piſc

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 129 sur 633

piſcibus, vel ſolidiore aliquo alimento veſcuntur, id vnum in locum concoctioni à natura deſtinatum cogunt. At ſpongiæ cochleas vel lumbricos, non vnum in locum, ſed omnibus ſuis foraminibus excipiunt. Quòd petris cruoris ſuccum inhærere ait Plinius, non cruorem ſpongiarum eſſe (ſunt enim in eorum numero, quæ ἄναιμα dicuntur, id eſt, ſanguinis expertia) ſed ſuccum eum, quo aluntur & accreſcunt eſſe dicendum eſt. Porrò quis ſenſus ſpongiis ineſſe poſſet, cùm in his nullum viſcerum, neq; eorum, quæ eandem rationem habere poſſent, nullum neruorum veſtigium inſit, vt ex diſſectione apparet? Quantum verò ad auulſorum rationem attinet, facilè eſt intelligere à tot animantibus, quæ in ſpongiarum cauis ſunt, cùm ſe peti ſentiũt, & ſe præ metu contrahunt, ſpongias quoque ſimul contrahi. Has ob cauſas Ariſtotelem ſequor, qui plantis omnino ſimiles ſpongias eſſe cenſet, & proinde ſenſu omni vacare: idem etiam Plinius, quod neſcio an parum animaduerterit, facit cùm ex relictis radicibus recreſcere ait, quod in animantes nullo modo competit, ex nulla enim animalis parte renaſcitur animal, ſed in plantis id vſu venit, ex quarum radicibus aliæ renaſcũtur, vt in vitibus, oleis, aliiſq; infinitis videmus.

De Piſcium differentiis à moribus ſumptis.

CAPVT XI.

HACTENVS Piſcium differentias, quas nobis eorum viuendi ratio, partes, actiones ſuppeditant, ita nos explicuiſſe arbitror, vt qui has diligenter veluti vias perſequi voluerit, facilè ad piſcium cognitionem peruenire poſſit. Supereſt vltimum partitionis membrum, nempe τὰ ἤθη, id eſt, mores piſcium, qui etſi maximè diuerſi ſint, & proinde efficiant, vt magna ſit piſciũ diſſimilitudo, tamen nulla alia ex re, quæ quidem ad piſcium cognitionem faciat, pauciores quàm ex moribus differentiæ ſumi poſſunt. Quis enim eſt, qui in tam alieno à nobis elemento, vel in profundo & immenſo mari tam aſſiduus piſcium ſpectator eſſe poteſt, vt eorũ mores penitus cognoſcat diſcernátq;? Piſcatores quique diu in mari aquíſve aliis verſati ſunt, pauca quæ certa ſunt, de moribus referũt. Eandem ob cauſam Ariſtoteles, Plutarchus, Athenæus, Oppianus, Ælianus, Plinius, nõ adeò multa nec omnino vera, ſed pleraq; incerta de moribus piſcium cæterorúmq; animalium literis mandarunt: quod vt minus mirer, facit ignorantia multarum aliarum rerum, quę alioqui familiares ac domeſticę nobis ſunt. Quotus enim quiſq; eſt, qui eorum quibus cum viuit, magnóq; vſu coniunctus eſt, mores penitus nouit? Tanta ſemper fuit, & eſt hodie nomine familiaritatis & amicitiæ ſimulatio, támque facilè

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 130 sur 633

fronte ac vultu ſuſtinetur, vt veriſſimè à veteribus prouerbio dictum ſit, multos ſalis modios cum eo edendos eſſe quem pernoſcere atque amicum aſciſcere volueris. Verùm vt vt obſcura ſit morum cognitio, tamen ne quid à nobis prætermiſſum eſſe videatur, quod ad piſcium notitiam cõferre poſſit, pauca de moribus dicam, ſi priùs veterum & eorum qui illis fortè aſſenſuri ſunt opinionẽ refutauero, ex qua effici poſſe videretur omnium piſcium eoſdem ferè eſſe mores, aut certè non admodum diuerſos. Sunt enim qui exiſtimauerint piſces omnes natura calidiſſimos eſſe, quare cùm mores animi temperamentum corporis ſequantur, vt in libello huic rei dicato demonſtrauit Gal. non magnum eſſe in moribus eorum diſcrimen, qui eodem ſunt temperamento. Hanc opinionem refert Ariſtoteles lib. de partib. animal. *Lib. 2. cap. 2.* Quidam aquatilia terrenis aſſerunt eſſe calidiora, dicentes loci frigiditatem caliditate naturæ ipſorum penſari, & ſanguinis expertia ſanguine præditis, & fœminas maribus eſſe calidiores. Et in lib. de reſpiratione, Empedocles non rectè cenſuit ex animantibus calidiſſima eſſe aquatilia, & ignis plurimum habentia, quæ naturalis caliditatis exceſſum fugiunt, vt quoniam frigido & humido deſtituuntur, loco ipſo hęc contraria aſciſcant, humorem enim aëre minus eſſe calidum. In eadẽ ſententia fuerunt ex Latinis Lucretius, & Vitruuius quorum omnium ratio etſi prima ſpecie vera eſſe videatur, falſa tamen eſt: corporis enim affectuum exceſſus, contrariis locis & temporibus conſeruantur, ſimilibus læduntur. Contrà naturales corporis habitus ſimilibus gaudent & conſeruantur, contrariis læduntur. Quare ex eo quod piſces in locis frigidis & humidis degunt, ineptè calidiſſimos eſſe cõcludunt, quia ſi natura eſſent huiuſmodi locis ſimilibus ſeſe tuerentur, contrariis offenderentur. Ergo quantum ad piſcium temperamentum attinet, vniuerſè dicimus piſces alios frigidos eſſe, alios calidos colatione medij generis, frigidos ſanguinis expertes, calidos ſanguine præditos. Calor enim in ſanguine eſt, vt Ariſtoteles, Galenus, cæteríque omnes tum Medici, tum Philoſophi toties inculcant. Ob eam cauſam dicemus animãtia cæteris calidiora: ſimiliter partes corporis, ætates, alias aliis calidiores quod maioris ſanguinis copia abundent. Piſces igitur qui pulmonibus ſpirant, ſquamoſis calidiores ſunt, ſquamoſi mollibus, cruſta, teſta intecta, & inſecta frigida dicuntur, quod ſanguine quidem, ſed non omni calore deſtituta ſint: nam cùm ipſa viuant, vitáque in calido ſita ſit, calorem aliquem ipſis ineſſe certum eſt, & humidam quendam ſubſtantiam, quæ ſanguinis vice ſit, & caloris pabulũ. Hos caloris gradus manifeſtè reſpirandi ratio oſtẽdit. Quibus enim plurimus ineſt ſanguis, ij pulmonibus ſpirãt, vt cum maiore calore donati ſint magis refrigerẽtur, vt delphini, balænæ, orcæ. Cartilaginei verò, ſquamoſi & læues branchiis perfectis vel imperfectis

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 131 sur 633

ctis, vtpote quibus minor insit calor, proindéque minori egeant refrigeratione. Postremò testacea & insecta pervniuersam cutim inspirant & expirant, quæ cùm parum calidi innati habeant, parua ventilatione egent. Quę cùm ita sint pisciũ diuersa maximè temperamenta esse constat, non solùm in diuersis ipsorum generibus, sed etiam in singulis piscibus, eáque tam varia & infinita, quàm varia est & infinita piscium multitudo, ex quibus diuersi & inexplicabiles mores prodeunt. Præterea quanta morum varietate pisces à se discrepent, manifestè indicat corporum & partium dissimilitudo. Natura enim, vt scripsit Plato, animantibus corpus animi moribus & actionibus accommodatum dedit: id quod Aristoteles à Platone mutuatus est. Quoniam, inquit, instrumentum omne alicuius causa fit, partes autem singulæ corporis alicuius causa factæ sint, illúdq; cuius causa aliquid fit, actio quædam sit, perspicuũ est totum corpus maioris alicuius actionis gratia constitutum fuisse, neq; enim sectio serræ, sed serra sectionis causa inuenta est. Quare corpus animi causa conditum est, & partes operum & munerum causa, ad quæ singulæ naturâ conditæ sunt. Galenus etiam primo libro de vsu partium fusiùs demonstrauit omnes corporis particulas animæ vtiles esse, quippe cuius instrumentum sit corpus: ob eámque causam multùm à se diuersorum animalium particulas differre, quoniam ipsi animi maximè differũt. Idem Lactantius Firmianus Theologus, & Philosophus in libro de opificio Dei vsurpauit. Pisces igitur quidam sunt animosi, audaces, feroces, hos natura dentibus acutis & validis armauit, vt galeos ferè omnes: alios cornibus, quibus arietum more feriant, vt locustas, astacos, squillas: alios acutissimis aculeis in aliqua corporis parte muniuit, vt scorpionem, vranoscopum, ranam piscatricem: alios venenatis aculeis, vt araneum seu draconem: aliis in toto corpore dedit, vt vni raiæ generi, cæteris omnibus in cauda, pastinacæ tantùm venenatum & serratum in cauda radium: alij pisces mites sunt & timidi, qui nulla à natura ad adoriendum arma acceperunt, sed ea ad tuendum corpus tantùm. his integumenta quædam, vt squamas, illis aculeos dedit, veluti mugilibus & auratis, quorum aculei in caudam vergunt, qui si non tuendi corporis, sed alios inuadendi causa dati forent, ad anteriora spectassent. Timidi quidam fuga & pernicitate vitæ suæ consulunt, vt cremys: alij tarditatem corporis vel imbecillitatem arte aliqua, aut facultate, aut ingenio compensant, vt ranæ piscatrici, veluti filum ex anteriore capitis parte propendet, quo veluti linea piscatur. Torpedo stupefaciendi vi, qua prædita est, mugiles etiam velocissimos remoratur. Echeneis non solùm pisces, sed etiam naues remorari creditur. Aphyæ non nisi gregatim natant, vt multæ simul iniuriis minus opportunæ sint. Anguilla & similes ob lubricum cor-

Lib. 1. de partib. anim. c. 5.

pus facilè elabuntur. Quare differt anguilla à congro, quod illa mitis sit, hic ferus. Eadem ratione lampetra à murena, mugil à lupo, iulides à saxatilibus, cremis à galeis. In mugilibus iustitia & continentia inesse creditur: In galeis & polypis crudelitas: in Echinis prudentia, quia eos tradunt, inquit Plinius, sæuitiam maris præsagire, correptúsque operiri lapillis, mobilitatémque pondere stabilientes, nolunt spinas voluptatione atterere. Delphini φιλάνθρωποι sunt. Peruicaces & animosi galei, lamia, lamirus, caniculæ, arietes marini, scolopendra, cete, amia, lupus. Insidiosi & ingenioſi pisces rana piscatrix, vranoscopus, pastinaca. Ingeniosa sed timida torpedo. Insidiosæ & feroces squatinæ, & raiæ. Paguro sapientia prouerbio tribuitur: dicitur enim ἐν παγούρῳ Σοφία cùm enim tegumento suo nudatum se sentit, latitat, donec durum redditum sit quod renascitur. Possunt multa huiusmodi ex variis autoribus, qui de piscibus scripserũt, colligi. Possunt etiam à sedulis viris experientia quædam deprehendi: sed ea partim studio & diligentiæ cuiúsque relinquimus, partim in singulorum historia dicemus. Quare ne in re satis obscura, & non multùm nobis perspecta, vti iam diximus, nimis curiosus esse videar, piscium differentijs hîc finem facio, quas quàm potui diligentissimè & cõmodissimè digessi, non vt omnia quæ de illis dici possent perscriberem (sunt enim infinita) sed vt de piscibus aliquid methodo scriberem, & ad eorum cognitionem facilem aditum darem.

Lib. 9. cap. 31.

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER V.

Quis ordo ſeruetur in piſcium deſcriptione.

CAPVT I.

CONSTAT inter omnes qui rectè philoſophantur, eam eſſe veriſſimam & vtiliſſimam docendi rationem, qua primùm ea, quæ generatim & vniuersè de re quapiam dici poſſunt, traduntur: deinde ſingulæ partes explicantur, ac in iis lector exercetur. Sed vt vniuerſa, ita ſingula via & ordine explicanda ſunt. Illa quatuor ſuperioribus libris, Ariſtotelis & Theophraſti veſtigia ſecutus tradidi. In his verò, id eſt, in ſingulorum piſcium picturis & ἐικόσιν exprimendis, quem potiſſimùm ordinem ſeruarem, multùm diúque cogitaui: num à mugile, vt fecit Galenus, inciperem, num ab aliquo alio qui vel inter ſuos, principatum obtinet, veluti ſcarus inter ſaxatiles, vel qui in delitiis habeatur, veluti ſolea vel acipenſer. Tandem verò commodiſſimum fore putaui, ab eo qui & omnibus ſit notiſſimus, & apud veteres celeberrimus, & qui omni anni tempore reperiatur, & qui nota illuſtri ab aliis diſtinguatur ab aurata ſcilicet, initium ducere: ad alios, in multis illi conſimiles ſuis tamen notis propriiſque diſſidentes progrediendo. Nolim autem quemquam exiſtimare, ideo nos auratam primùm depingere, quod ab A litera incipiat. hunc enim ordinem per literarum elementa, non minus in piſciũ, quàm in herbarum deſcriptionibus vitioſum eſſe exiſtimamus: & hunc ſecutos iure quidem à Dioſcoride reprehenſos fuiſſe. Sic enim neceſſe eſt diſſimilia multa coniungere, & ſimilia

Lib. 3. de alim. facult.

In præf. lib. 1.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 134 sur 633

diſiungere. Quanquam eo vſus ſit Galenus in tradendis ſimplicium medic. facultatibus opinor, vt memoriæ fideliùs mandarentur: nondum enim tum indicum vſum inuentum fuiſſe puto. Sed ideo hinc cœpimus tanquam à notiſsimo, quemadmodum dixi, huic atq; aliis quàm ſimilimos ſemper adiungentes. Prætereà in vniuſcuiuſque piſcis hiſtoria declaranda is ordo à nobis ſeruatur, vt primùm nomina ponamus Græca, Latina, Gallica, maximéque ea quæ in Gallia noſtra Narbonenſi, & in prouincia vſurpantur. His aliquando Italica, Germanica, Hiſpanica addimus. Sequuntur figura & lineamenta totius corporis, declaratióque partium tum externarum tum internarum: nam hinc maximè ſumuntur notæ, quibus piſces internoſcuntur. Quæ piſcium veluti altera pictura neceſſaria fuit, tum quòd libri Ariſtotelis περὶ ζωικῶν ἢ περὶ ἰχθύων, quos ſæpe citat Athenæus, perierint, quibus ingenioſe vt coniicio, animalium & piſcium figuras, oratione repręſentarat, tum quod ij, quorum ſcripta ad nos peruenerunt, permultorum piſcium, vt eo tempore notiſſimorum deſcriptiones omiſerint, quò fit, vt nobis nunc ſint ignoti, id quod etiam in herbis vſuuenit: quarum permultas vt maximè vulgares, explicatione dignati non ſunt. His actiones moréſq; ſubiunguntur, tum vſus piſcis docetur, ſiue in cibis, ſiue in medicamentis. Quibus nonnunquam piſcandi ratio additur. Poſtremò pręparatio pro carnis & facultatis eius varietate. Quorum nonnulla aliquando omittuntur, quia vel nota vel aliis ſimilia ſint, aliquando ordo is aliquam ob cauſam immutatur. In his tradendis, veteres autores Græcos & Latinos ſequimur, & citamus: horum locos alios emẽdamus: alios perſpicuos facere conamur, quædam à nobis obſeruata & experientia cognita proferimus: quædam ab amicis & doctis viris mihi communicata: quos debita laude fruſtrari minimè velim, ſed illorum gratiſſimo animo, quibus in locis eorum opera vſus ſum, meminero, ac illorum in me ſtudioſoſque omnes egregiam voluntatem libẽter prædicabo. Piſces nonnullos obiter tantùm, & paucis verbis veteres notarunt, & non nominarunt: vt Theophraſtus de piſce Nili locutus eſt ſuppreſſo nomine. Et Plinius LIB. IX. Duo locus Italiæ in radicibus alpium, Larius & Verbanus appellãtur, in quibus piſces omnibus annis Vergiliarum exortu exiſtunt, ſquamis conſpicui, crebris atq; præacutis, clauorum caligarium effigie. Qui ſint hi τεχνικοῖς coniecturis oſtendam. Prætereà ſunt aliquot piſces, de quibus veteres audita potiùs quàm viſa ſcripſiſſe mihi videntur: quam ob cauſam eueniſſe puto, vt de iſtis quædam longè aliter tradiderint, quàm nos experientiâ comprobauerimus. In horum pleriſque à veteribus diſſentio, veritatis tantùm docendæ, non contradicendi ſtudio. Nemo verò miretur, nos qui in plurimis veteres ſequimur & interpretamur, in qui-

Lib. de piſcib. cap. 18.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 135 sur 633

quibuſdam eiſdem refragari:id enim ipſorummet exemplo facimus, qui quæ ab aliis vera & comperta acceperunt vel ipſi rectè inuenerũt, ea nobis fideliter tradiderunt, quæ falſa ſtatim improbarunt: neque enim minùs neceſſarium eſt falſa improbare, quàm vera docere, quod qui ſecuti ſunt,philoſophiam,medicinã,denique omnes bonas diſciplinas à pernicioſis erroribus vendicarunt. Quòd ſi à veterum ſententiis,ſi quando cum veritate non conſentiant, diſcedendum eſſe duximus:multò certè minus mirum eſſe debet,ſi recentiorum quorundam ſcripta, vbi res poſtulat,improbemus:qui neque à ſe inuenta,neque rerum vſu perſpecta,neque rationibus firmata literis mandant,ſed variorum autorum locos, veluti centones conſuunt,vel ab aliis dolo emendicata, vel furto erepta (his enim artibus mihi impoſuerũt inepti quidam Romæ & Lutetię)publicant:digni certè non re r rehẽſione ſolùm,ſed etiam pœna.Hęc ſunt quæ præmonuiſſe oportuit, vt noſter in ſingulorum piſcium hiſtoria ordo & conſilium ab omnibus intelligerentur.nunc ad rem ipſam aggrediamur.

De Aurata.

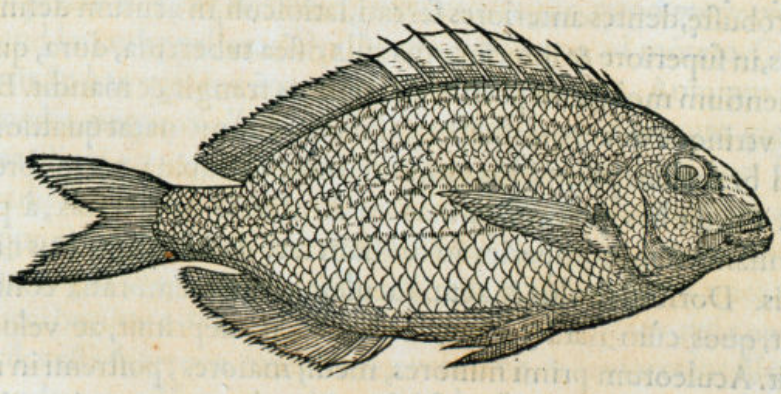

CAPVT II.

Χρύσοφρυς, Latinè Aurata vel Orata, ab auri colore: nam pro auro orum ruſtici dicebant, vt orichalcum & oriculam, pro aurichalco & auricula. ἰωνίσχος ab Epheſiis autore archeſtrato dicitur. Prouinciales & Hiſpani *dorade* vocant, ſeruata ab omnibus eadem ferè nominis ratione, niſi quod Græci χρύσοφρυν,à parte,ſuperciliis ſcilicet aureis nuncupantes, rem meliùs indicarunt. Hoc quoque tempore apud Græcos nomen ſuum retinet.Id etiam non omittendum, à Græcis non ſolùm piſcem hunc, ſed etiam Pompilum χρύσοφρυν appellatum.In Gallia Narbonenſi pro ętatis differentia,quæ magnitudine definitur,diuerſa nomina habet. Quæ palmi magnitudinem

Athen. lib. 7.

Athen. lib. 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 136 sur 633

nondum attigit, *ſauquene* dicitur, quæ cubiti eſt magnitudine, *daurade*, quæ inter illas eſt, *meiane*, quaſi dicas mediam. Piſcatores noſtri maximam auratam *ſubredaurade* vocant, id eſt ſupra auratam, quòd communem magnitudinem ſuperet. Galli *daurée*, quem nos fabrum eſſe dicimus, vocant, ne qui nominis affinitate decipiantur. Auratam verò noſtram *brame de mer*: quo nomine etiam ſparum, cantharum, & ſimilis figuræ piſces nuncupant. Aurata piſcis eſt marinus, litoralis, ſtagna aliquando marina ſubit, ibíque pingueſcit. In dulces etiam aquas conuehebatur ab antiquis. Inde lacus Velinus, inde etiam Sabatinus, & item Vulſinenſis, & Ciminus lupos auratáſque procreauerunt, inquit Columella. Ad cubiti magnitudinẽ accreſcit, lato eſt corpore, non rotundo ſed cõpreſſo: ſquamis integitur mediis, colore eſt vario variis in partibus. Dorſum ex cœruleo nigreſcit, latera argẽtea ſunt, venter lacteo colore. Superciliis quidem & palpebris caret, ſed per ſimilitudinem, à locis illis, in quibus in cæteris animantibus ſupercilia eſſe ſolent, aureo colore fulgentibus, aurea ſupercilia habere dicitur, maximè cùm ſatis accreuerit: vnde illis nomen à Græcis poſitum. Oculis eſt mediis. Branchiarum opercula ſunt oſſea alia parte purpureo, alia nigro calore perfuſa. Os mediocre, maxillæ latæ & robuſtę, dentes anteriores ſerrati, latiuſculi, in acutum deſinẽtes, breues, in ſuperiore & inferiore maxilla oſſea tubercula, dura, quibus vice dentium molarium pectines, & tellinas frangit, & mandit. Branchias vtrinque quaternas habet, duplices. Pinnis natat quatuor, binis ad branchias poſitis, longioribus, binis in ſupina parte, breuioribus. Præter has quatuor pinnas ab Ariſtotele numeratas, à podice pinnam vnam comperies ad caudam ferè deductam, tribus nixam aculeis. Dorſum multis & acutis aculeis, tenui membrana connexis horret, quos cùm natat, erigit, dum quieſcit, deprimit, ac veluti recondit. Aculeorum primi minores, medij maiores, poſtremi in mollem quandam & pilis ſimilem ſubſtantiam degenerant: A capite ad caudam lineæ aliquot ſubobſcuræ ductæ ſunt. Cauda lata & magna, ſurſum ſpectat, veluti ex duabus pinnis conſtans trianguli figuram deſcribentibus. Peritonæum colore nigro. Ventriculus ſubiacet magnus, cum paucis appendicibus, breuibus & latis. ſplen nigreſcit. Hepar magnum eſt, à quo fellis veſicula pendet longa, pinguedine obducta. Fel viride. Inteſtina pinguedine oblita, in gyros ducta, lata. Cor in pectore quadratum. Aurata parit æſtate, maximè vbi flumina in mare influunt, vt ſcribit Ariſtoteles, parit etiam in ſtagnis marinis. Dormit interdiu tam arctè, vt fuſcina ſæpenumero capiatur, alioqui fuſcina capi non poſſe exiſtimantur. Piſcis eſt timidiſſimus, frigoris impatiens: quia lapides habet in capite, quò fit vt hyemis iniurias maximè patiatur. Deinceps qua ſit ſubſtantia ſuccóve dicendum

Lib. 8. cap. 16.

Lib. 6. de hiſt. ani. cap. 17. & lib. 5. cap. 10.

Arc

Archeſtratus peritus opſoniorum æſtimator auratam Epheſiam laudat apud Athen. Libro 7:

χρύσοφρυν ἐξ ἐφέσου τ' ὠίονα μὴ παράλφητε

Auratam ex Epheſo ne prætermittito pinguem.

Apud eundem Hiceſius ait, piſcem hunc καὶ τῇ γλυκύτητι, καὶ τῇ ἄλλῃ εὐστομίᾳ, πάντων εἶναι ἄριστον, καὶ τροφιμώτατον, id eſt, & ſuauiſſimum, & inter omnes ori eſſe gratiſſimum, quíque maximè alat. Et Eupolis auratas lupis præfert, cùm ſcribit: δραχμῶν ἑκατὸν ἰχθῦς ἐωνημένους, μόνον ὀκτὼ λάβραξας, χρυσόφρυς δώδεκα, id eſt, piſces drachmis cẽtum emptos, octo ſolùm lupos, auratas duodecim. nec puduit Sergium Oratam cognomen inde accepiſſe, quòd ei piſces auratæ fuerint chariſſimi. Alio loco Athen. μελανύρῳ διαλογεῖ ὁ χρύσοφρυς, & Mneſitheus Athenienſis difficilem quidem concoctu auratam eſſe, ſed cùm concocta fuerit, multùm alere dixit. Et Cornelius Celſ. auratam in iis recenſet cibis, qui duri ſunt & robuſtiores. Romani tarentinam prætulerunt, eam maximè, quæ Lucrinum lacum ingreſſa, illic concharum eſu pinguerat. Martialis: Ibidem. Ibidem. Lib. 8. Lib. 2. cap. 18.

Non omnis laudem pretiúmque aurata meretur,
Sed cui ſolus erit concha lucrina cibus.

In pretio eſt apud nos quæ capitur in ſtagno, quod *martegue*, & in eo quod latera appellatur. Optima quę in ſtagno ad mõtem Cetium pinguit. In hac opinionum varietate ſic ſentiendum. Auratam carne eſſe media, neque molli, neque dura, optimúmque ſuccum gignere: & ſaxatilium carne paulò eſſe duriorem: veſcitur enim non ſolùm piſciculis, ſed tellinis, conchyliis paruis, quas validis maxillis frangit, ſcaríque ritu ruminat. Cæterùm pro ratione ætatis, locorúmque in quibus degit, ſucco eſſe diuerſo: nam quas medias priùs vocauimus eæ ſucci bonitate & ſuauitate cęteris præſtant. Quare qui concoctu difficiles eſſe dixerunt, eas quæ maiores ſunt, & ſeniores intellexerũt. Eligendæ etiam ſunt quæ in profundo ſtagno & puro, vel in mari mediterraneo capiũtur. Nam in oceano rariores ſunt, & ſicciore durioréque carne. Quæ in ſtagnis aquíſve aliis impuris degunt, deteriores. Aurata in cibo iis qui venenatum mel deuorarunt auxilio eſt, vel ſi ex melle ſyncero faſtidium, cruditáſve, quæ ſit grauiſſima incidat. In ſtagno noſtro fiunt ſepes ex tamarice, quibus retia obtendũtur, in quibus tanta auratarum copia capitur, & ſale conditur, vt in tota Gallia Narbonenſi & Delphinatu, maximè quo tẽpore à carnibus omnino abſtinetur, non pauperum modò, ſed etiam diuitum menſis apponantur. Non multùm diſſimilem auratarum capiẽdarum rationem, veteribus invſu fuiſſe teſtis eſt Ælianus. Cùm maris acceſſu & receſſu, in litore exaggeratâ arenâ naues aqua deſtitutæ ſunt, inquit, tum piſcatores arborum ramos cum frondibus in mucronem acutos in Plin. li. 32. ca. 5. Lib. 11. ca. 34.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 138 sur 633

arenam defigunt,in circumſcriptum ab his locum mare rurſus accedens,magnam auratarũ multitudinem trahit,quæ reciprocante æſtu, in exigua aqua relictæ facilè capiuntur,non ſolùm à piſcandi peritis ſed etiam à pueris & mulierculis.Præparatur variis modis: Nam ſi in aqua & vino elixetur, vt Galli parant, palato grata eſt, item ſi in aqua & aceto:optima ſi in oleo & pauca aqua elixetur,croco,pipere, aceto,vuis paſſis additis:vel vt Itali faciunt, ſi in craticula aſſetur, rigata oleo & omphacio. Quòd ſi ventri inſeratur vmbella fœniculi, vel ramus libanotidis, fit odoratior & melior,quod maximè quando in ſtagno nutrita eſt,faciendum.Aſſatur & calida comeditur,vel aſſatur,aceto piperéque conſperſa aſſeruatur, frigidáque editur. Farinâ bene ſubacta & piſta concluſa oleo, omphacio, aromatíſque delicatioribus condita,optima etiam eſt,maximè ſi è maioribus ſit. Sale condita in aqua dulci elixatur,& cum aceto editur.Sunt qui aqua maceratam ad minuendam ſalſuginem,in ſartagine frigunt,& ſapa,aceto, cepíſque condiendo ſaporem optimum ei conciliant, quo maximè noſtri delectantur.Sapa etenim ſalſuginem dulcedine ſua temperat, acetum acorem iucundum,cepa nidorem gratum addit.

De Sparo.

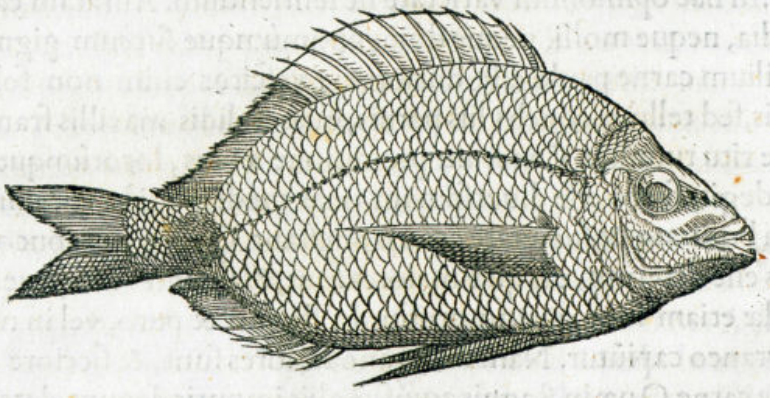

CAPVT III.

PVRPVRA Iuxta purpuram diiudicanda, vt prouerbio dicitur:oritur enim ex mutua collatione veriſſimum de rebus iudiciũ. Eam ob cauſam piſces ſimiles ſimilibus adiũgimus,vt monuimus initio:quemadmodum auratæ ſparum,qui ob coloris lineamentorúmq; corporis ſimilitudinem,aliquando à piſcatoribus ipſis primo aſpectu non internoſcuntur. σπάρος Græcis dicitur:Plinio ſparus,aliis ſpargus, Ælianoadditis literis aſpargus. Ariſtoteli ῥυὰς, quòd mollis ſit, opinor

Lib. 9.ca.15. Lib.11.cap.33. Lib.5.de hiſt. animal.ca.12.

nor, & facilè diffluat, diſſipetúrque, Italis *ſparlo*, aliquibus *carlino* & *carlinoto*, nobis *ſparallon*. Hiſpanis *ſpargoil*: ſparus marinus eſt piſcis, litoralis, ſquamis, pinnis, earundem ſitu & numero auratę ſimilis, corpore rotundiore, tenuiore, & magis compreſſo ac minore: vix enim palmi magnitudinem ſuperat. Superciliorum locus ex viridi flaueſcit, vt hac parte auratę colorem imitetur. Ore eſt minore, capite magis compreſſo, roſtro acutiore. Pinnæ quoque flaueſcunt, maximè quę ſunt in ventre, quæ ad branchias minùs. In cauda maculam nigram habet, veluti melanurus ac ſargus, quâ ab aurata facilè diſtinguitur. Peritonæum colore eſt nigro, ventriculus medius, cum appendicibus aliquot, inteſtina craſſa & conuoluta. Hepar ex rubro albeſcit, à quo fellis veſica longa pendet, fel aqueum continens. Splen paruus eſt & ruber, cor angulatum. Spari altera ſpecies eſſe videtur, cantharo ſimilis, ſuperciliis ex rubro flaueſcentibus, niſi diuerſis temporibus, vt multi alij piſces colorem mutet. Marina ſtagna ſubit ſparus cum auratis. Æſtate parit autore Ariſtotele: circa Æquinoctium autore Plinio, gregatim viuit. Quæ me in eam adducunt ſententiam. vt exiſtimem Æliani aſpargum noſtrum eſſe ſparum. Prætereà ſcribit aſpargos ſapientes eſſe piſces, ad diligenter penitúſque cognoſcendam temporum mutationem, & ineunte hyeme ad vitandam frigoris vim, ex natatione conquieſcere, ſimúlque commorando, amice & fraterne ſeſe tepefacere, poſteà verno tempore aggredi longiora itinera, neque modò obuiis, ſed etiam quæſitis, & inueſtigatis cibis paſci. Nam in ſtagno noſtro id ſpari faciunt. Prætereà, de aſpargo nulla apud Ariſtotelem, Oppianum ex quibus ſua mutatus eſt mẽtio fit, neque mirum cuiquam eſſe debet, quòd nomen mutauerit, in pleriſque enim aliis idem facit. Poſtremò facilis fuit ſpari aut ſpargi in aſpargum commutatio. Nunc de eius ſubſtantia. Hiceſius apud Athenæum cenſet, ſparos mænis ſucci bonitate præſtare, & apud eundem. σπάρος δεμὺς, ἀπαλόσαρκος, ἄβρωμος, εὐφύμαχος, ὑγρὸς καὶ ἄπεπτος, ταχυπικρὸς ὁ δύσπεπτος. quem locum qui diligentiùs expendet, facilè mutilum eſſe iudicabit. Sic igitur reſtituimus. ἔφθὸς καὶ ἄπεπτος, id eſt ſparus acris eſt, teneræ carnis, virus non reſipit, ſtomacho gratus, vrinam ciens, elixus facilè concoquitur, in ſartagine coctus, difficilè. Cuius emendationis & ſententiæ ex rerum natura facilè poſſum rationem reddere, & eò libentiùs quod non ſolùm in hunc piſcem, de quo nunc agimus, ſed & in omnes alios competat. Quæ humida ſunt, & ob id mollia, facilè tum à natura noſtra immutantur, tum concoquuntur, quæ ſicca ideóque dura difficiliùs. Eam ob cauſam dixit Hippo. victum humidum febricitantibus omnibus conferre, propterea quòd ſiue per putrefactionem, ſiue per attritionẽ fiat concoctio inquit Galen. quæ humida ſunt, facilè corrumpuntur vel

Lib. 5. de hiſt. anim. cap. 11.
Lib. 9. cap. 51.
Libro 7.
Libro 8.
Aph. 16. li. 1.
Li. de op. ſect. ad Thraſ.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 140 sur 633

atteruntur,ideo faciliùs concoqui neceſſe eſt. Idem in carnibus experiri licet. Quæ citiùs,vehementioríque igne ita aſſæ, vt ſuccus multus adhuc inſit,teneriores,ſuauiores,concoctúque faciliores ſunt iis, quæ lento igne diu multúmque aſſantur: ſunt enim hæ multò ſicciores, durioréſque,ac penitus exuccæ. Quòd autem alibi in Hippo. ſcripſit Galenus humidum cruditatis cauſam eſſe, & humidiora alui excrementa cruditatis eſſe ſigna: de ſuperuacuo humido intelligere oportet,quod propter copiam nimiam ventriculus amplecti non poteſt, inde flatus gignuntur, fluctuationes, denique cruditas. Ex his non ſparum duntaxat, ſed piſces omnes molliores, ſiue ideo quòd humidiores ſint, modò nimio excrementitióque humido non abundent, ſiue præparatione & arte tales redditi,faciliùs coquuntur, in ſartagine verò cocti quia ſicciores durioréſq; abſumpto humore fiunt, difficiliùs. Cæterùm ſparus natura ſua molliore carne eſt quàm aurata, ideo à diuitibus nõ expetitur,ſed ruſticorum ferè cibus eſt, autumno, hyeme & vere. Quamobrem miror Hiceſium mænis prętuliſſe:ſunt enim hæ carne ſicciore,melioríſque ſucci.

Lib.2.progn.

De Cantharo.

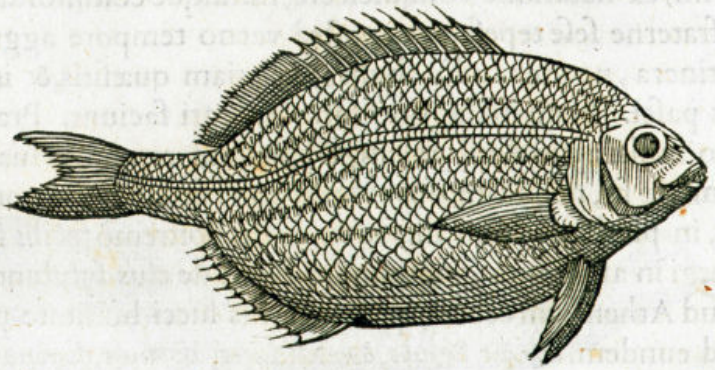

CAPVT IIII.

QVEM Græci καθάρον vocant, Gaza ſcarabeum in conuerſione ſua nominat. In Gallia Narbonenſi,Prouincia,Hiſpania parum mutato nomine *Cantheno* dicitur. Hodie quoque Greci quidam corrupto vocabulo Χάταρον appellant. Ligures *tanado* à colore, illis enim *tanat*, color eſt, qui pullus Latinis, Gallis *enfumé*. Cantharus verò à ſimilitudine canthari terreni, qui è fimo ingentes pilas auerſis pedibus volutat, inquit Plinius, dictus mihi videtur. Vt enim hic fimo delectatur, & in eo hyeme conditur, ſic cantharus piſcis, in luto & ſordibus libenter verſatur. Quare in litoribus & por-

Lib.8.de hiſt. animal.c.13.

Lib.11.ca.28.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 141 sur 633

portubus degit,in quæ loca maris ſordes fluctibus pellũtur,cœnúmq; ex proxima terra pluuiiſq; confluit. Piſcis eſt litoralis, auratæ vel ſargo corporis forma,branchiis,pinnis,aculeíſque ſimilis: ſquamis integitur paruis: caput& quæ circa oculos ſunt partes,ex nigro rubeſcũt, quæ permiſtio pullum ſiue fuſcum calorem efficit. Ore eſt minore, quàm aurata vel ſparus,dentibus paruis. A branchiis ad caudam lineæ ductæ, ſunt ſubaureæ, non manifeſtæ, vt in ſalpa, ſed obſcuræ. Internis partibus non differt à ſparo.Lapides habet in cerebro. Aqua & ſtercore veſcitur.Huius obiter inter litorales meminit ſolùm Ariſtoteles: & in catalogo piſcium nominauit tantùm Plinius. Sed Oppianus de eius caſtitate hæc cecinit: *Lib.8.de hiſt. animal.c. 13. Lib.32.cap.11. Lib. 1.ἁλιευτικῶν.*

Καί τοι μὴ πολέονεσιν ὁμοδναίαις ἀλόχοις
Τέρπονται ζαργῆλε γένος, καὶ κόσυφος αἴθων
Τοὶ ὃ μίαν τέρπουσι καὶ ἀμφιέπουσιν ἄκοιτιν
Κάνθαροι αἰτναῖοί τε, καὶ ὑπολέονσι γάνυνται.

Quæ ſic vertit interpres:

Vxores ſargi multas & merulus ardens
Ducunt, aſt alij contenti coniuge ſola
Cantharus ætnæus, ſpernentes agmina lecti.

Oppianum imitatus Ælianus ſcribit cantharos non more ſargorum pro multis coniugibus, ſed non aliter quàm Menelaum cum Paride, pro vna tantùm decertare. Hîc obſeruandum eſt, videri Oppianum ætnæum nomen piſcis facere, id quod etiam facit Ælianus multò apertiùs. Cuius hæc ſunt verba: Sunt & caſtitate præſtantes piſces. Ætnæus ita appellatus,poſteaquã cum pari ſuo tanquam cum vxore quadam coniunctus,eam ſortitus ſit,aliam non attingit, neque ad fidem tuendam ſponſalium tabulis illi opus eſt,neque malæ tractationis pœnam timet, neque Solonem veretur, ex quo leges nobiles, & vrbes graues profectæ ſunt,quibus libidinoſi homines non parere nihil verentur. mihi verò longè ſecus videtur.Exiſtimo enim ætnæum epitheton eſſe canthari, quoniam nulla omnino,quod ſciam, mentio ætnæi piſcis fiat apud Ariſtotelem, Plinium, Athenæum, aut vllum alium vel Græcum vel Latinum ſcriptorem veterem. Preterea autorem habeo Phauorinum, cuius verba hæc ſunt, in dictione Κάνθαρος. Κάνθαροι αἰτναῖοι, μεγάλοι ἀπὸ τῆ αἴτνης, id eſt, Canthari magni ab Ætna. quanquam hîc legatur in vulgaribus codicibus, Κάνθαροι αἴτναι pro αἰτναῖοι. id quod indicat alter eiuſdem locus in dictione αἰτναῖοι. Αἰτναῖος κάνθαρος ὁ μέγας. αἰτναῖον λέγει Ἀριστοφάνης κάνθαρον τὸν ὑπερμεγέθη, μέγιστον γὰρ ὄρος ἡ αἴτνη, ἢ ὅτι διάφοροι κάνθαροι θηρεύονται, id eſt, Cantharus ætnæus magnus.ætnæum dicit Ariſtophanes cantharum permagnum: maximus enim mons Ætna, aut quod varii in Ætna canthari inueniantur. neque verò ſum neſcius his in locis de *In Pace.*

cantharo terreno mentionem fieri:ſed ex his colligo cantharum marinum ætnæum pro vario ſiue pro fœdo dici, quorum vtrumque illi aptè conuenit,ſiue corporis colorem ſiue victus rationem locúmque, in quo degit,ſpectes. Cantharus molli eſt nimiùm præhumidáq; carne,nec boni ſucci: quare meritò viliſſimus eſt piſcis, nec niſi pauperiorum cibus, ventrem mollit elixus, in ſartagine coctus vel elixus cum croco, cinamomo, pipere,zingibere, vel cepa & oleo,vel exiccatus multò melior redditur.

De Sargo.

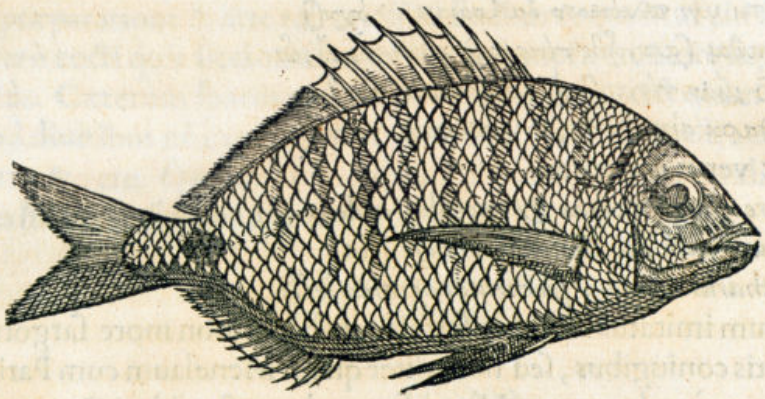

CAPVT V.

Libro 7.

SARGÒS Græcis vel fortaſſe σαργὸς, vt quodam loco apud Athenæum legitur,à carne multa:eſt enim pro corporis magnitudine ſpiſſus, plúſque carnis habet,quàm ſparus,vel cantharus. Latinis ſargus,noſtris & Italis *ſargo*. Græci quoque hodie appellationem eandem retinuerunt. Sargus piſcis eſt marinus,litoralis, prædictis & melanuro ſimilis, ſed corpore rotundiore,compreſſo,ſpiſſiore,ſquamis paruis,colore argenteo, niſi quòd à dorſo ad ventrem lineas nigras protenſas habet, ita diſpoſitas vt prima latiſſima ſit & maxima, ſecunda minor minúſque conſpicua, tertia primæ ſimilis, quarta ſecundæ, & ſic deinceps ad caudam vſque, vt in mormyro videre eſt. Ad caudam macula eſt nigra, vt in ſparo & melanuro. Ob has notas μελανόγραμμος, & πολύγραμμος, & ὀρροπυγόφιλος dictus eſt,

Libro 7. quemadmodum melanurus: cui ſimilis eſt, vt ait apud Athenæum Hiceſius. Oculis eſt valde rotundis,dentibus latiuſculis. Pinnæ, quæ ad branchias ſunt,rubeſcunt,& caudæ extrema:quæ in ventre nigreſcunt. Pinna dorſi tenui membrana connexa. quæ eſt à podice ad caudam maior eſt in hoc quàm in aurata.Cauda in pinnas duas valde

de à ſe diſtantes deſinit. Branchias quatuor habet, cor angulatum, hepar & inteſtina prædictis piſcibus ſimilia. Oppianus ſcribit ſaxatilem eſſe ſargum: *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Ἅλμαι δ' ὧν ποίηςιν ἐπίχλοοι ὑγρὰ μέτωπα
Πέτραι Ϛαργὸν ἔχουςιν ἐφέςτιον.
Sunt vdæ cantes herbis à fronte virentes,
Hìc domus eſt ſargis.

Nullus tamen eſt alius ex omnibus, qui de piſcibus ſcripſerunt, præter Ælianum, qui ſaxatilem fecerit, neque carne ſubſtantiáve cum ſaxatilibus conferendus eſt, vt mox dicemus. *Lib.11.cap.19.* Sentiendum igitur in ſaxis, quæ in litoribus ſunt, degere: nam reuera litoralis eſt, & in cœnoſis litoribus frequentior. Hoc confirmat Ariſtotelos, vbi mullus luto excitato abiit; fodere enim poteſt, ſargus deſcendit, & paſcitur, imbecillioréſque ne eodem adnatent, arcet. At idem Ariſtoteles mullum inter litorales recenſet. Nos verò ſargos alios aliis longè meliores deguſtauimus. quare illos arbitror in ſaxis ad litora degere, hos magis in luto: quemadmodum mullus, qui cancellis veſcitur, multùm ab aliis ſaporis gratia ſuperatur. Etenim pro locorum & alimentorum varietate, eoſdem piſces à ſe differre ſubſtantia & carne, libro primo demonſtratum eſt. *Lib.8.de hiſt. anima. cap.22 & Plinius libro 9.cap.17. Ibid.cap.13.*

Sargus bis anno parit, vere & autumno, vt autor eſt Ariſtoteles: vbi in vulgaribus noſtris codicibus pro Ϛαργὸς, malè legitur Ϛαρδὸς, quod perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, ex Athenæo locum hunc citante. Et ex eodem Ariſtotele alio in loco. Pariunt piſces plurimi his tribus menſibus, Martio, Aprili, Maio. Autumno pauci, vt ſalpa & ſargus. Ex his conſtat eos nominis affinitate in errorem inductos, qui ſargum in mugilum genus retulerunt, cùm non ſargum, ſed ſarginum dixiſſe oportuerit, ob eámq; cauſam duos Ariſtotelis locos mendoſos eſſe, in quibus ſargum mugilis genus facere videtur. Horum alter eſt libro quinto de hiſtor. animal. Alter libro ſexto eiuſdem operis. Ac primùm quàm abſurdum ſit, ſargum in mugilum genere collocare, tum ex iis quę iam diximus, tum ex iis quę de mugilibus ſuo loco dicemus, perſpicuum fiet. Nam ſargus melanuro ſimilis eſt, vt diximus, ab eóq; difficilè ſecernitur, cùm vtriq; nota nigra ſit ad caudam, ſargo corpus rotũdum, compreſſum, caput paruũ, lineæ nigro dorſo ad ventrẽ, vt mormyro: quę omnia in mugiles, qui poſſunt cõpetere? Deinde locos Ariſtotelis, quibus id ſentire videtur, mendo non carere, facile eſt oſtendere ex diuerſorum eius autoris locorum collatione. ſcribit enim ſargũ vere & autumno parere. Τίκτει δ' ὁ Ϛαργὸς δὶς, ἐάρος τε μεταπώρου. & paulò pòſt dicit, ſargũ & ſalpam autumno parere, loco non multò antè à me citato. Idẽ confirmat ex Athenæo, qui de ſargo ita ſcribit. Ἀριſτοτέλης ἐν πέμπτῳ περὶ ζώων ἱςορίας, Τίκτει δ' *Libro quinto de hiſto. animal. c.1. Cap.11. Cap.17. Lib.5.de hiſt. animal.c.9.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 144 sur 633

ἀυλὸν φησὶ δὶς, ἐαρος εἶτα μετωπόρᾳ, id est, Aristoteles in quinto de animal.hist.ait sargum bis parere, vere & autumno. His adstipulatur
cap.51. Plinius libro nono. Pariunt scorpiones bis ac sargi,vere & autumno. Hæc cùm vera sint, quomodo constare possunt ea, quæ mox subiungit Aristoteles? Τίκτει ὃ ἔνια καὶ χθμωνος ἃ φέρει. Χθμῶνος μὲν λάβραξ, κεφαλὸς, χελών. &, Ἄρχονται ὃ κύειν τῶν κεφρέων οἱ μὲν χάλωνες τῷ ποσειδεῶνος, καὶ ὁ σαργὸς, καὶ ὁ μύζων καλούμενος, ἃ ὁ κέφαλος. Κύουσι ὃ τεσσαρακοντα ἡμέρας: id est, pariunt quædam hyeme, quædam æstate. Hyeme quidem lupus,mugil,acus.Et,incipiunt vterum ferre ex mugilibus chelones mense Decembri,& sargus, & qui myzων dicitur, & cephalus. Ferunt autem in vtero triginta dies. Is est prior locus ex quinto de histor. Quòd si,vt ex superioribus liquet, sargus vere & autumno parit, quomodo cum mugilibus Decembri fœtum concipit, quem post triginta dies edat? neque est quod quis ποσειδεῶνα, mensem Septembrem interpretetur: nam Aristoteles disertè scripsit,mugiles hyeme parere, quod explicans subdidit,mense Decembri concipere, trigintáque dies vterum ferre. Quare hîc pro σαργὸς, σαργῖνος, legendum esse existimo: & pro χάλωνες(vt id etiam obi-
Cap.17. ter admoneam) χελῶνες. Alter locus est libro sexto de histor. σαργὸς ὃ κυίσκεται μὲν περὶ τ ποσειδεῶνα μῆνα, κύει ὃ ἡμέρας τεσσαρακοντα, καὶ ὃν καλοῦσι ὃ ἰχθυες χελῶνα τῶν κεφρέων, ἃ μύξωνα, τ ἀυλὸν, καὶ ἴσον χρόνον κύουσι τῳ σαργῷ, id est, Sargus mense Decembri concipit, vterum fert dies triginta, & ex mugilibus chelων, & myxων eodem & æquali tempore cum sargo vterum ferunt. Hîc quoque sarginum legendum esse censeo, qui à sargo diuersus est, vt annotauit Athenęus. Et
Lib.7. Lib.9.de hist. anim.cap.2. cum mugilibus alibi numeratur ab Aristotele. σαργῖνοι, βελόναι, μύξωνες. quanquam hîc corruptè legatur μήκωνες pro μύξωνες, quam vulgarem lectionem secutus est Gaza, qui papaueres conuertit. Quare ex his Aristotelis locis rectè colligere nemo potest, sargum ex genere mugilum esse. Cætera quæ de sargo supersunt,persequamur. Is piscis salax est, vt cecinit Oppianus his versibus, quos in capite de cantharo protulimus. nec solùm alienas vxores deperit, sed etiam mirè ardet fœdo caprarum amore, quam insaniam pluribus
Lib.4. describit Oppianus:

Σαργοὶ δ' αἰγείοισι πόθοις ἐπὶ θύμον ἔχουσιν.
Αἰγῶν δ' ἱμείρουσιν ὀρφώλοις δὲ βοτοῖσιν
Ἐκ πάγλως χαίρουσι, καὶ εἰνάλιοι περ ἐόντες.
Inuadit sargos caprarum mira cupido,
Qui madidi simas cupiunt tractare capellas
Montanis gregibus, quanuis sint agmina ponti.

Cætera pete ex Oppiano, sunt enim prolixiora, quàm quæ adscribi de-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 145 sur 633

debeant. Ælianus id ſcribit. Sargi capras vehementiſſimè amant. namque cùm caprarum proximè litus paſcentium, vnius aut alterius vmbra in litore apparuerit, protinus gaudio exilientes, ſummo ſtudio adnatant, ac ſaltu non admodum ad ſaltandum idonei, capras contingere affectant, ſenſum caprini odoris percipiunt, etiam ſi ſub fluctibus natent, itaque voluptate geſtientes ad eas accedere, ſtudent. Quòd autem tanta amoris inſania in capras exiſtunt, ex iis idcirco capiuntur, quæ tantopere deſiderant. Nam piſcator caprinam pellem extractam cum cornibus induens, inſidias parat, ſole à tergo relicto, atque farinam caprino iure medefactam in eam maris partem ſpargit, vbi habitare ſolent ſargi, quibus tanquam philtro quodam odoris allecti accedunt, farina veſcuntur, pellis aſſimilatæ capræ conſpectu permulcentur: ex his autem piſcator multos hamo robuſto capit, cuius linea alba non ex arundine appenſa eſt, ſed virga cornea, ſimulac ad hamum adhęſerit ſubtrahere expeditiſſimè cõuenit, ne alios conturbet. Manu etiam capiuntur, ſi quis ſpinas quas ad tuitionem ſui excitant, à capite ad partem inferiorem reuocando, & flectendo declinet, premendóque ex lapidibus, in quos ad latendum ſe compellunt, extrahat. Hæc Ælianus, qui ſpinas quas ad tuitionem ſui ſargi excitant, pinnas dorſi quas erigunt, intelligit. Apud Athenæum ab Hiceſio ſargus melanuro, alibi apud eundem melanurus auratæ comparatur, & alibi. Σαργοὶ τύφθοις μᾶλλον, καὶ τῶν μελανούρων ἐισὶ τροφιμώτεροι, id eſt, ſargi adſtringunt & magis alunt quàm melanuri. Qui Brunduſij capiebantur, ab Ennio laudantur. Noſtri reiiciendi non ſunt, præſertim qui vere & autumno capiuntur, æſtate ſunt deteriores. Dicemus igitur ſargos qui in litoribus cœnoſis degunt, cæteris multò deteriores eſſe, qui in ſaxis litorum habitant, vt Oppianus autor eſt, vel qui in purioribus vndis degunt, ſubſtantia auratis ferè ſimiles, media ſcilicet carne, ad ſiccitatem & proinde ad duritiem inclinante. Quam ob cauſam ſucci bonitate ab auratis vincuntur, & magis adſtringunt, & multùm nutriunt, vt Hiceſius dixit. Non ſolùm caprina pelle & caprino odore allecti capiuntur: vt priùs dictum eſt, ſed etiam ſagena. Qua ratione cares eoſdem piſcarẽtur pete ex Æliano. Numenius in halieutico, narrante Athenæo ſcribit: piſcem hunc contra piſcantium inſidias aſtutum: & λινοπλητέσταλον appellat, quòd cum hamo tenetur, lineam ad ſcopulos atterat. id confirmat Plinius LIB. IX. Archeſtratus quòd durus ſit piſcis,

aſſum & calidum caſeo, aceto, condiri vult:
molliores autem & pingues
piſces ſale &
oleo.

Libro 7. *Libro 8.*

Cap. 59.

Lib 11. cap. 20.

Aelie. lib. 7.

Cap. 59. *Ath. lib. 7.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 146 sur 633

De Melanuro.

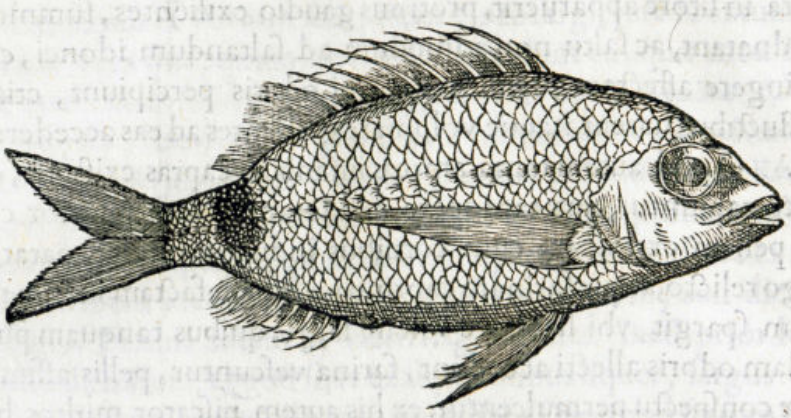

CAPVT VI.

COGNITO Sargo haud difficile eſt melanurum agnoſcere. Eſt enim, vt prius diximus ex hiceſio, ſargo ſimilis melanurus, & nominis ipſius ratio, melanuri ideam nobis proponit, vt ex caudæ nigra nota ſtatim ab aliis internoſcamus. At nota hæc illi cum aliis communis eſt. nam ſparus & ſargus ὀρρωπυγόστικτοι ſunt, id eſt, in cauda notam habentes, quemadmodum melanurus, qua nota decepti multi eum à ſimilibus diſtinguere non potuerunt. Quare alia deſcriptione opus eſt, & alijs notis à reliquis ſecernendus. Ac primùm qui μελάνουρος Græcè dicitur, à Gaza Latinè oculata dicitur. Vtraque appellatio apud Plinium reperitur LIB. XXXII. in catalogo piſcium. Melanurus, mæna, meryx, myllus, myſtus, murex, oculata, &c. Quo argumento moti quidam, diuerſos piſces eſſe cenſuerũt. Plantus ophthalmiam vocauit. Pernam, ophthalmiam, horęum, ſcombrũ, trigonem, cetũ: vt ophthalmia à melanuro diuerſa videri poſſit. Ego verò eundem piſcem eſſe exiſtimo. Neque mirum cuiquam videri debet, Plinium diuerſis nominibus piſcem hunc deſignaſſe, in alijs enim multis idem facit. Plautus autem quem alij melanurũ à nigra cauda, ipſe ab oculorũ magnitudine ophthalmiam appellauit, id eſt, oculatam, ſicuti & nunc Romani *ochiado*. Maſiliẽſes *oblado* ex oculata, c, demendo & u, in b, mutando. Nicenſes *iblada*, noſtri Monſpelienſes *nigr'oil*, id eſt, nigrũ oculum. Omnes igitur ab oculis nomen poſuerunt, demptis Græcis qui à nigra cauda melanurum nominarunt. Is in litorum ſaxis & eorum locis arenoſis degit. Oculis eſt, habita ratione corporis, admodum magnis ex cæruleo nigreſcentibus, ore paruo, dẽtibus paruis, pinnis, caudæ forma auratæ ſimilis, corpus ex cæruleo nigreſcit, cauda antequam in pinnas rubeſcentes deſinat, macula notatur nigra,

Cap. 11.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 147 sur 633

gra,à qua & μελανύρις & ὀρροπυγοσικλις nomẽ habet.Squamis tegitur latis,facilè deciduis,à capite ad caudã ducta eſt linea latior, ex ſquamis maioribus & rotundioribus,lineolis aliis frequentibus & nigris diſtincta,ob quas πολύγραμμος & μελανόγραμμος etiam dictus eſt: huic hepar eſt magnũ,à quo fellis veſica pendet,ventriculus medius,cor angulatum,in ventre veſica aëre plena,craſſa denſáq;.Palmi magnitudinem non excedit.Imbecillus eſt piſcis,ſed callidus,qui vel retibus, vel naſſa vix capiatur,à ciborum illecebris abſtinet, tranquillo mari in arena deſes quieſcit: perturbato tum, perinde ac ſi intelligeret à piſcatoribus mare nõ adiri,liberè ſpatiatur.Quę Oppianus pulchre deſcribit: *Libro 3.*

Οὐ μὰν δὴ μελανύρον ἀποίσεις, ὅτ' ἐνὶ κύρτῳ
Ῥηϊδίως ἁπαλῶν, ὅτ' ἐν λινοέργεϊ κόλπῳ.
Haud facilè paruus melanurus fallitur arte,
Nec curua capitur naßa,nec retibus amplis.

Cætera ex ipſo autore petas.Ælianus eadem ferè prodidit.In Stabiano Cãpanię ad Herculis petram,inquit Plinius, melanuri in mari panem abiectũ rapiunt, iidémq; ad nullum cibum, in quo hamus ſit, accedunt: melanurus ſecũdum Hiceſium minùs nutrit quàm ſargus, neq; ea eſt ſucci bonitate, neque tam ori gratus.Carne eſt molli,alga veſcitur, vt ſcribit Ariſtoteles. Veſcitur etiã cœno, is deterior eſt. Qui in purioribus litoribus degit,& piſciculis veſcitur (nam in ventriculo melanuri piſciculos ſæpe inuenimus) is magis probandus. Vt ſargus vel aurata paratur.

Lib.12. cã.17. Lib.32.cap.2.

Athen.lib.7.

Lib.8 de hiſt. animal.c.2.

De Melanderino.

CAPUT VII.

MELANDERINOS Græcis à nigrore cutis dicitur.Sunt qui picium Venetiis dici autumant, & eum eſſe qui à noſtris in Gallia Narbonenſi dento dicitur ſed perperam:dento enim noſter verus eſt ſcarus, cui dentes lati & acuti, non ſerrati, ſed hominis dentibus ſimiles, vt ſuo loco demonſtrabimus. Melanderini nullam quod ſciam, mentionem fecerunt Ariſtoteles, Plinius,Oppianus,ſed Athenæus duntaxat,qui ſignificare videtur melanderinum à

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 148 sur 633

Speusippo ψυγρὸν, à Numenio ψόρον appellatum: quòd si ita res habeat, vtrobique mendum esse suspicor, atque in priore loco ψογερὸν, id est, αἰσχρὸν & turpem: in altero ψόθον, id est, nigrum & squalidum. Is in nostro mari reperitur, & sargi nomine venditur, ob similem corporis figuram. Et est melanuro similis, sed corpore paulò rotundiore, toto ferè corpore nigrescit, circa caput ex nigro purpurascit, sicuti viola, dentes habet acutos, paruos sicuti pagrus. Pinnarum etiam situ, & numero sargo similis, cauda differt, quia in duas pinnas non desinit, sed in vnam latam saxatilium ritu, ventriculum gulámque habet, circa ventriculum appendices quatuor magnas, hepar ex rubro candidum, à quo fellis vesica pendet, splenem magnum, nigrum scari vel lati modo, fel aqueum, cor priùs descriptorum piscium cordi simile, lapides habet in capite, carne est non ita molli, sed ferè media, satis boni succi: vt aurata vel sargus præparandus.

De Coracino subnigro, & Coracino albo.

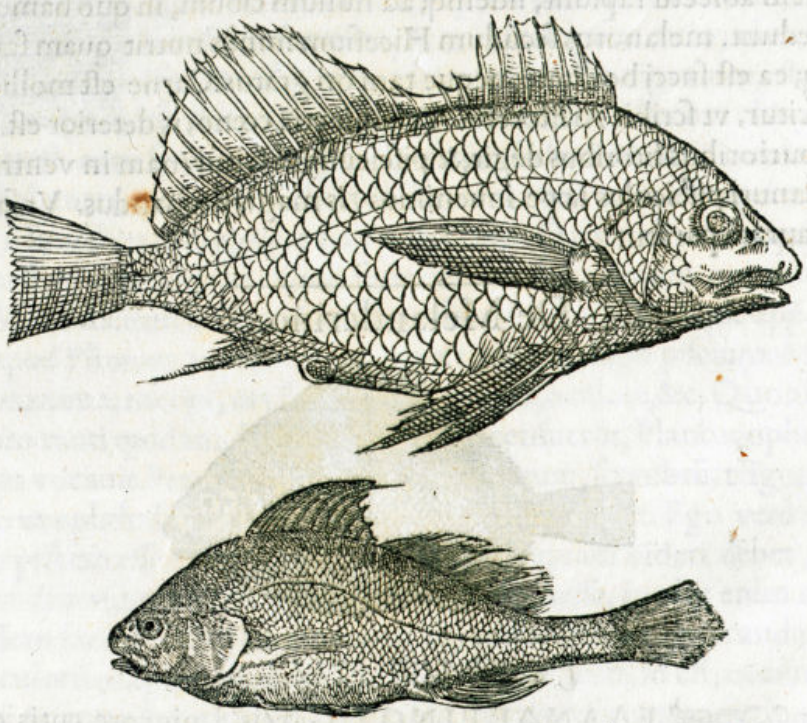

CAPVT VIII.

CORACINVS Melanuro similis inquit apud Athenæum Speusippus, melanuro verò melanderinus. Quare his coracinus commodè subnectitur. κοράκινος appellatio Græca est, qua seruata coracinus Latinè meliùs dicetur, quàm coruulus vel graculus, vt à Gaza in libris de histor. animal. conuertitur. Neque enim apud

Lib. 8. cap. 30. & lib. 5. c. 17.

omn

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 149 sur 633

omnes conſtat,à corui graculiue,id eſt,à nigro colore dictum eſſe,coracinum, vt docet Athenæus. ὠνομάσθη δὲ διὰ τὸ διηνεκῶς τὰς κόρας κινεῖν, καὶ ἀδέκτους πάντας. dicti ſunt coracini,quia perpetuò oculos moueãt, & nunquam mouere deſinant.& alio in loco. ὠνομάσθη γὰρ ἀπὸ τῆς κόρας κινεῖν. dictus eſt à mouendis oculis.Contrà Cælius Rhod. παρὰ τὸ κόρον, id eſt, τὸ μέλαν, à colore nigro dici putat.& Oppianus. Libro 7. Lib. 7. cap. 5.

Καὶ κοραχῖνον ἐπώνυμον αἴθοπι χρωτῖ.
Et nigro cui nomina dicta colore
Coracinus. Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Et Vitruuius,vt dictum eſt LIB. II.coracinum colorem,pro nigro dixit. At non omnes coracini nigri ſunt, teſte Athenæo. Κοραχῖνος ὁ ἐκ τοῦ νείλου, ἥττων δὲ ὁ μέλας τοῦ λευκοῦ. Coracinus ex Nilo, minor autẽ niger albo. Vel meliùs κρείττων, id eſt melior niger albo. Numenius ἀμολίτης vocat,id eſt variũ. ῥᾳδίως ἑλκύσῃ, καὶ ἀμολίτην κοραχῖνον. & Athenæus teſtis eſt, κηρομελέας, appellatos coracinos,id eſt cerei coloris. Suſpicari licet Gazã qui coruulum interpretatur,hypocoriſticõ nomen facere, κοραχῖνον τοῦ κόρακος, ſed non rectè:nam κόραξ alius eſt piſcis cuius poſt coracinum album & nigrũ,meminit Athenæus. ὁ κόραξ ἱέρακος σπληρότερος. Cuius hypocoriſticon nomẽ,non eſt κοραχῖνος ſed κορακινίδιον. Athenęus LIB. VII. de coracinis ſcribens. ὑποκοριστικῶς δὲ ὠνόμασεν αὐτὸς φερεκράτης ἐν ἐπιλήσμοις τοῖς ἰδίοις σιμῶν κορακινιδίοις καὶ μαινιδίοις. Has ob cauſas in Athenęi ſententiam magis inclinat animus,& coracinum Latinè nominandum, retenta Græcorum appellatione, non coruulum neque graculum iudico.Græci enim pluribus nominibus piſcem hunc deſignarunt.Nam authore Athenæo coracinus χαιρίδης & πλατιστακὸς dictus fuit,Nili incolæ πέλτιν vocant, Alexandrini ἠμίμυρον.Sed quod in aurata,idem in hoc piſce vſuuenit,vt pro ętatis ratione diuerſa nomina ſortiatur,eodem Athenæo autore:nam maiores coracini πλατιστακοὶ, qui mediæ ætatis ſunt, μύλλοι: minimi γωλίδια nominantur. Noſtra Gallia Narbonenſis *corp*, per apocopen vocat, alij *durdo*,alij *vergo*,alij *corbau*. Italia fere tota *coruo*. Græci hodie κόρακον. Coracinus non eſt qui Liguribus *tanado* dicitur, quem cantharum eſſe priùs diximus:eſt enim coracino minor, & multis aliis notis caret, quæ coracino inſunt.Neq; enim *tanado* ſic varius eſt,neque cereus,neque nigras pinnas veluti alas habet,vnde μελανοπτέρυγον coracinum appellauit Ariſtophanes. Verùm ex ſequenti deſcriptione,quid à cantharo & aliis differat perſpicuum fiet. Coracinus piſcis eſt marinus,maris ſtagna etiam aliquando ſubiens,& Nilum fluuium,& Mæotidem lacum,ex ſquamoſorũ genere, Auratę vel melanuro quodamodo ſimilis eſt,cubitali magnitudine,aliquãdo multò maior,dorſo repãdo,colore ſubnigro,circa caput vario:maximè enim cũ è mari extrahitur, caput ſubaureo eſt colore, ad purpureum exaturatum vel ad nigrum Lib. 7. Athen. lib. 7. Lib. 8. Lib. 7. Lib. 3.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 150 sur 633

accedente, ita vt aurum ſubeſſe videatur, colore ex purpureo nigreſcente perfuſum. Squamis tegitur magnis & latis: oculos magnos habet, prope hos duo foramina ad odorandum, vel ad audiendum. Ore eſt mediocri, dentibus paruis. In ſummo roſtro, & inferiore maxilla foramina quædam parua apparent. Ad branchias pinnæ magnæ & latæ, in ventre maiores nigræ, qua nota ab aliis ſquamoſis diſſidet. Podex magnus & rotundus, quem ſequitur pinna longa & nigra aculeis nigris & robuſtis innixa. In dorſo alia longiſſima eſt, conſtans aculeis tenui membrana reuinctis, duas eſſe poſſis dicere. His maiores, pro corporis magnitudine nullas equidē vidi. Cauda in pinnam vnicam latam deſinit. Ventriculum magnum habet, cum appendicibus octo vel nouem. Omnia inteſtina tenuia, hepar magnum, fel in hepate, ſplenem oblongum & rubrum, in poſteriore capitis parte lapillos albos, veluti lupus, quos ad morbos quoſdam vulgus vſurpat, gregalis eſt piſcis. Semper enim non vnicus ſed multi ſimul capiuntur. Parit autumno poſt mullum inter algas, longo tempore fert vterum. Maxime Hippurus & Coracinus hyeme non capiũtur, inquit Plinius, prę terquam æſtatis paucis diebus & iiſdem ſemper. Ariſt. LIB. VIII. de hiſtor. animal. Piſcium complures hyeme latent, ſed apertiſſimè hippurus & coracinus: nam hi non capiuntur niſi ſtatis quibuſdam temporibus. Ex quibus nemo rectè colliget eum nõ eſſe coracinum quem nos proponimus, quòd plerunq; hyeme in mari noſtro capiatur: quoniam ea eſt noſtra piſcandi ratio per ſagenam, vt omnes piſces qui in ijs ſunt locis ad quos ſagena pertingit, quouis tempore capi poſſint. Quod in marinis ſtagnis reperiri dixerim, veriſſimum eſſe docet experientia. Etenim in ſtagnis noſtris cùm auratis & mugilibus capiuntur, in noſtris autem fluuiis minimè. Veruntamen in Nilo degere ſcribit Athenæus. Φ᾽ ἑρῇ δὲ ὁ νεῖλος καὶ ἄλλα γένη πολλὰ ἰχθύων, καὶ πάνυ ἡδέα, μάλιστα δὲ τὰ τῶν κορακίνων. πολλὰ γὰρ καὶ τούτων γένη. Idem alibi, κορακῖνος ἐκ τοῦ νείλου, &c. Priùs enim locum citauimus & emendauimus. Et Strabo LIB. XVII. ἰχθύες ἐν τῷ νείλῳ πολλοὶ μὲν ἄλλοι χαρακτῆρα ἴδιον ἔχοντες καὶ ἐπώνυμον. γνωριμώτατοι δὲ ὅτε ὀξύρυγχος, καὶ ὁ λεπιδωτὸς καὶ λάτος καὶ ἀλαβὴς, καὶ κορακῖνος, &c. Et Plinius. Coracini piſces Nilo peculiares ſunt, & alibi. Nilus incertis ortus fontibus, & per deſerta & arentia, originem in monte inferioris Mauritaniæ, non procul oceano habet lacu protinus ſtagnante, quem vocant Nilidem. ibi piſces reperiuntur alebetæ, coracini, ſiluri. Sunt qui coracinum Nili, à marino diuerſum eſſe dicãt, quòd nomen mutent: nam πέλτιν vocãt Ægyptij, & ἡμίμυρον, vt priùs ex athenæo diximus. At in aliis qui flumina ſubeũt idem non euenit: nam mugil dicitur, tam qui in ſtagnis marinis & fluminibus, quam qui in mari degit. & lupus ſiue tyberinus, ſiue marinus, & ſalmo, lampetre, ſturio, eodem ſemper nomine dicuntur, ſiue

Lib. 8.

Lib. 11. cap. 5.
Lib. 5. cap. 9.

in

in mari ſint ſiue in fluuiis.Sed ex his effici minimè poteſt,diuerſoseſſe ſpecie,coracinum marinum,&coracinũ fluuiatilem,vt nec ſalmo marinus à fluuiatili ſpecie differt,neq; aloſa fluuiatilis à marina,ſed ſucci bonitate & ſuauitate differunt. nam piſces huiuſmodi in fluminibus nutriti,longè pręſtantiores ſunt iis,qui in mari capiuntur, & qui prope fluuiorum fontes,iis qui in oſtiis, quibus in mare influũt: vt ſturio marinus multùm ſuauitate inferior eſt eo,qui in Rhodanovel Garũna nutritus eſt.aqua enim dulcis pingues piſces reddit,&odorẽ illum marinumveluti eluit.Huius rei guſtatum iudicem optimum quilibet adhibere poteſt. Quare nominis varietas differre ſpecie nõ facit,ſed ea à fretorum & gentiũ varietate inducta eſt. Exempli gratia: Amia in Gallia Narbonẽſi *boniton*, in Prouincia *palamide*. Trachurus à Vaſconibus *chicharou*,à noſtris *ſieurel* nominatur. Nunc de ſubſtãtia coracini & ſucco.Fluuiatilis & maximè è Nilo melior eſt, niger albo,& elixus aſſo:eſt enim ſtomacho gratior,aluo facilis. & apud Athe. *Libro 7.* Amphis.Quicoracino marino veſcitur præſente glauco,ſanę mentis non eſt:Niloticosverò coracinos dulces,bonę carnis,ſuaues eſſe ſciunt,qui periculum fecerũt. Apud eundẽ dicitur eſſe ſubpinguis,minimè mali ſucci,carnoſus,qui multùm alat,facilè concoquatur, & diſtribuatur, omnino myllo præſtantior.Marinus ſiccior duriórq; eſt,& ob id minùs palato gratus.idem eſto iudicium de mugilibus,lupis, cæteríſque huiuſmodi,qui in marino ſtagno,vel in fluminũ oſtiis capti pinguiores ſunt & ſuauiores marinis.ſed omnes huiuſmodi minus ſalubri eſſe ſucco,magíſque excrementis abundare cenſeo,tum ob alimentorum copiam,tum quòd minus exercentur,quę etiam in cauſa ſunt, cur citiùs putreſcant.Eaſdem ob cauſasGalenus mugiles ſtagnorum mari- *Libr.3.de alim. facult.* norum & in flumìnum oſtiis altos vituperat. Coracinus ſale condiebatur.Galenus. Μετὰ ϛαρίδας τὲ καὶ πελαμύδας οἱ ἐκ τοῦ πόντου κομιζόμενοι *Ibidem.* μύλλοι μᾶλλον τέλμιοι καὶ μεθ' ἁλῶς οἱ κορακῖνοι. Poſt ſardas ac pelamydas mylli,qui ex ponto adferuntur, præcipuè cõmendantur, poſt hos coracini.Et Perſius, Saperdámque aduehe ponto.Coracinum autem ſaperdam etiam dici priùs oſtendimus. Athenæus verò loco paulò antè citato, in quo coracinum myllo in omnibus præfert, Galeno apertè aduerſatur, niſi dicamus à Galeno coracinum maiorem intelligi,ab Athenæo verò minorem,qui myllum pro mediæ ætatis coracino vſurpat,vt anteà docuimus:quiverò in ſuo genere minores ſunt, *Ibidem.* maioribus longè præſtant,id quod Galenus ipſe de thunnis declarat. Thunnorum caro, qui & ætate & corporis mole ſunt minores, non perinde dura eſt,eóq; hi faciliùs coquuntur. Coracinus igitur maior, durior eſt & inſuauior,minor conrrà,& myllo,qui iam ſatis accreuit, melior.Carbunculos coracinorum ſalſamenta illita diſcutiũt, inquit *Lib.32.ca.10.* Plinius: & carnes eorundem aduerſus ſcorpiones valent impoſitæ.& *Ibidem ca.5.*

Ibid.cap.7. coracini fel excitat viſum. Lapides in capite repertos valere ad nephriticum,vel colicum dolorem vulgus exiſtimat. Alij collo ſuſpenſos ad morbum regium conferre credunt. Qua ratione aut facultate equidem neſcire me fateor.Et experientia ipſa hoc falſum eſſe arguit. Ad nephriticum verò dolorem valere ſum expertus. Cõminuit enim lapides renum:vel pituitam,ex qua calculi gignuntur, & retinentur, exiccando,vel pondere ſuo propellẽdo,vt lapis Indicus,vel Iudaicus, vel lapis Lyncis.Cælius Rhodig.vir & multę,& variæ eruditionis LIBRO XII.Lect. Antiq. hæc ſcribit, Palladij locum caſtigare volens. Scitu non indignũ eſſe,ab eruditis obſeruatum vbi Palladius ſcripſit, coracinam picem aduerſus arborum formicas pollere,reponendum, coracinum piſcem,& id ex agricolationum magiſtris in Græcorum ſciẽtia.At nos rem ipſam experiri voluimus,num coracinus piſcis antipathia quadam formicas ab arboribus arceat,quemadmodũ cancer boues,à ſalicibus, aliiſque arboribus. Sed rem aliter habere experientiâ ipsâ comperi.Quare coracinam picem, vt à reſina, quæ nihil aliud eſt quàm pix alba,differat,legẽdum eſſe iudico, vt & Vitruuius coracinũ colorem dixit pro nigro.Coracinus piſcis,ſi paruus ſit vt aurata à noſtris præparatur,vel in ſartagine frigitur, vel in craticula aſſatur.Si magnus,elixus in aqua,aceto,& vino albo apponitur, & cum ſucco oxalidis, vel aceto editur.Si diutius ſeruãdus,aſſus aceto,& pauco pipere conditur,additis foliis lauri vel myrti vel iuglandis, ſalſus, elixus ex aceto editur.

De Vmbra.

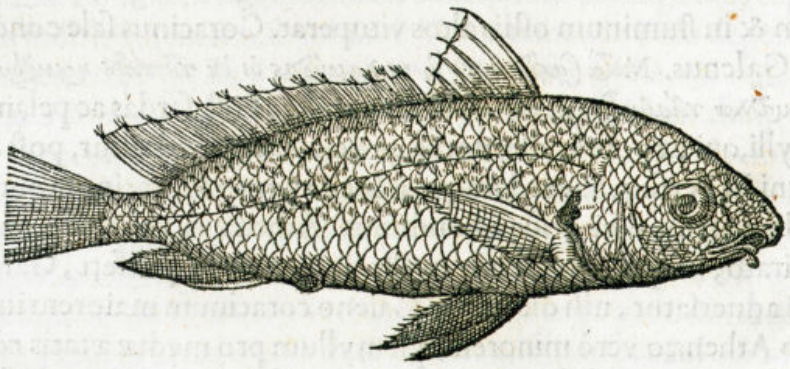

CAPVT IX.

VMBRA Coracinum ſequitur, nec meliùs certè vmbra corporis ſui habitum refert,quàm vmbra coracinum.Ob quam ſimilitudinem piſcatores,& ichthyopolę tam Romæ,quàm in Montepelio coracinũ pro vmbra,& vmbram,pro coracino vendunt, exiſtimantes

tes vmbram, coracinum, latum, ſola ætate differre, vt coracinus paruus ſit, vmbra maior, latus verò maximus. Χιαῦρον Græci vocant, quam Latini vmbram, ſeruata Græci nominis ratione. Græci quidam hodie corrupto vocabulo Χῖον vocant, alij μηλοπόποιον: ab Italis & Maſſilienſibus, denique à toto illo tractu, qui à Maſſilia eſt Neapolin vſque, *vmbrino* vocatur: Baionæ *borrugat*, quaſi verrucatus, à verruca quam in mento habet, à Gallis *maigre*: in Gallia noſtra Narbonenſi *daine*, nonnullis *peis rei*, id eſt, piſcis regius, ſed peritiores dainam à piſce regio & coracino ſic diſtinguunt, vt *peis rei* ſit is, qui latus dicitur. *Daina* verò Χιαῦρα: poſtremò coracinus *corp*, vt dictum eſt priùs: minùs corruptè pro *daine* dicitur à quibuſdam *caine*, omiſſo σ. id quod Galli plerunque faciunt in nominibus, quorum initium eſt ſ. hac autem ſublata & x in d mutando, *daine* fecerunt. Nomen habet Χιαῦρα vel vmbra, à colore nigreſcente. Ouidius in fragmento operis de Piſcibus: *Et auri*

Chryſophrys imitata decus, tum corporis vmbræ
Liuentis.

Siue potiùs à lineis quibuſdam obliquis, à dorſo deſcendentibus aureis & obſcuris, quæ aliarum videntur vmbræ: vna enim manifeſta eſt, ſequens obſcura, & ſic deinceps à capite ad caudam vſque. Vmbra in multis coracino ſimilis eſt, verùm ab eo differt magnitudine. Coracinus enim ad cubitalem, aut paulò maiorem magnitudinem peruenit, vmbra in multò maiorem molem accreſcit, præſertim in mari Oceano: habet & verrucam in mento, qua nota à coracino & lato facilè diſtinguetur. Cæterùm foramina duo ante oculos habet, coracini modo, in ſummo roſtro, & inferiori maxilla foramina aliquot parua, ſed manifeſta, quæ partes has aſperas reddunt: dentibus caret, pinnas quoque ſimiles habet, ſed minùs nigras & breuiores, maximè quæ in ventre ſunt & dorſo, caudam ſimilem. Vmbræ alius eſt color, quàm coracino ob lineas obliquas, quaſdam aureas manifeſtas, alias aliarum, veluti vmbras, vt dictum eſt: corpore quoque eſt minùs lato, ſed longiore, dorſum minùs repandum. Oculi in vtroque ſimiles. In vmbra ſquamæ capitis multæ & paruæ. Operculi branchiarum extrema nigreſcunt. Partibus internis coracino ſimilis, ventriculum ſimilem habet, totidem appendices, ſplenem, hepar, fel, ſimilia. Inſunt & in capite lapides. Oppianus vmbram ſaxa frequentare ſcribit, iis verſibus qui capite de ſargo citati ſunt. Veruntamen in veris ſaxatilibus non habetur, neque enim molli eſt carne & friabili. Eſt tamen in pretio, & diuitum menſis apponitur. Nam quanuis ſicca ſit carne, & concoctu non admodùm facili, tamen ſuaui eſt, & candida. Apud Athenæum breuis admodùm de hoc piſce fit mentio. Epicharmus, inquit, Χιαῦδα, Numenius Χιάδεα. *Libro 7.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 154 sur 633

vocat. Sunt qui σκιαίνα & σκινδεν diuersos esse pisces credant, quòd alter vera vmbra sit, alter piscis vmbræ similis. Sed scrupulum hunc adimit Galenus LIB. III. de Aliment. facult. ὁμοίως μαλακὴν ἔχουσι σάρκα τούτοις καὶ τοῖς πέρκαις ἰχθύσιν οἱ κώβιοι, καθάπερ ὁδὲ σκινδες, ἢ σκιαίναι διοπῶς γὰρ ὀνομάζονται. Cæterùm gobiones non perinde mollem carnem habent, ac isti & saxatiles pisces, veluti nec vmbræ, quæ scinides aut sciænæ duplici nomine appellantur. Ausonius vmbræ meminit, sed ea planè fluuiatilis est: neque enim marina fluuios vnquam subit. Duas igitur vmbrarum differentias statuimus, marinam & fluuiatilem, quæ in montium amnibus, vnà cum troctis, à quibus plurimùm dissidet, capitur: de qua suo loco plura. Hodie vmbra marina Romæ maximè commendatur, & triumuiris rei Romanæ conseruatoribus, capita dono dantur, quemadmodum apud nos delphinorum & glaucorum capita Episcopo Monspelienſi tributi nomine penduntur. Recitat non illepidam historiam de Tamisio parasito Romano Paulus Iouius, vir doctus & elegans. Is Tamisius Romanis aulicisque salibus erat insignis, sed gulæ adeò prostitutæ vt infamis haberetur. Is cùm per seruum, qui in foro piscario in eam curam intentus, excubare solebat, ingentis vmbræ caput, triumuiris delatum esse cognouisset, in capitolium protinus ascendit, vt simulato apud magistratum negotio, sermonéque de industria protracto, prandium captaret. Sed misero huic res longè aliter cecidit ac sperabat, eóque die magno illi gula constitit. Nam triumuir ad Riarium Cardinalem dono misit, hic ad Cardinalem Federicum sanseuerinum: is rursum ad Chisium Publicanum ditissimum: Postremò Chisius ad scortũ quod amabat. Intereà parasitus pertimescẽs, ne bolus is è faucibus eriperetur, ac veluti coruus hians, per singulorum ædes prædam auidè consectatur, huc, illuc, sursum, deorsum cursitans, modò trans Tyberim, modò cis Tyberim. Tandem fessus, anhelans, totúsque sudore diffluens, huic enim pinguis aqualiculus propenso sesquipede extabat, cum scorto noui hominis aduentum admirante discubuit. Lapides qui in vmbræ capite sunt, eandem facultatem quam coracini lapides habere creduntur. Ex vmbra ius album optimũ paratur, & quæ *gelatina* vulgò dicitur, quemadmodam ex lupi carne. Præparatur coracini magni modo. Caput in aqua & vino decoctum ex aceto editur. In sartagine frigunt alij, & cum succo mali arantij edunt. Diuisa etiam in assulas & caryophyllis transfixa, in craticula assatur, oleo frequenter irrigata. Farina probè subacta cõcluſa, caryophyllis, cinamomo, sale condita seruatur. Apud Pictones elixa ex aceto, & cepis minutim concisis editur. Sciænæ interranea, & squamæ combustæ panos discutiunt autore Plinio.

Lib. 32. cap. 9.

De la-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 155 sur 633

De Lato.

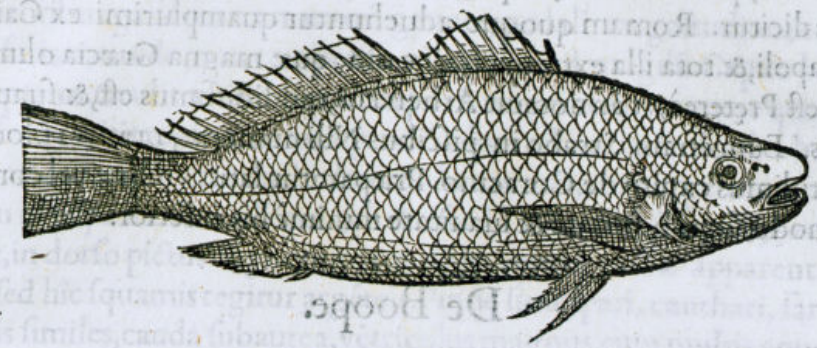

CAPVT X.

OB Similitudinem à coracino & vmbra latus diſiungi non debet, λάτος Græcis dicitur, Latino nomine caret. eum eſſe putamus, quem nonnulli pro vmbrina vendunt. ſunt qui coracinum album eſſe credãt, quorum ſententiam nec probo nec improbo. fit enim perſæpe vt idem piſcis, diuerſis in litoribus, diuerſis nominibus nuncupetur. Piſcis eſt marinus, reperitur & in Nilo, coracino & vmbrę ſimilis, verùm maior, candidior, tum carne tum ſquamis. Tuberculo in mento caret, qua nota ab vmbra diſcernitur, corpore minus eſt lato quàm coracinus, ſquamis obliquè ſitis, argenteis. Cauda, pinnis, oculis, naribus, foraminibus ante oculos, branchiis, partibus aliis internis coracinum æmulatur. dentes euidentes habet, lapides in capite. Frequentiſſimus eſt Romæ & in Adriatico mari, apud nos non ita frequens. Vocamus *Peis rei*, vt proximo capite diximus: quòd delicatiſſimus, ſuauiſſimúſque ſit, & dignus Regum menſis. De hoc plura Athenæus, quàm veterum quiuis. Τοῦτον χ τ' Ἰταλίδι κράτιστον εἶναι φησὶν ἀρχέστρατος λέγων ὅτως. *Libro 7.*

Τὸν ὃ λάτον τ' κλιτὸν, ἐν Ἰταλίῃ πολυδένδρῳ.
Ὁ Σκυλλαῖος ἔχει πόρθμος, θαύμαστον ἔδεσμα.

Οἱ ὃ ἐν τῷ Νείλῳ ποταμῷ γινόμενοι λάτοι, ὃ μέγεθος δύο (ἔχον) καὶ ὑπὲρ διακοσίας λίτρας ἔχοντες. Ὁ ὃ ἰχθὺς ὅτος λευκόχαλος ὢν, & ἥδιστος ἐστὶ, πάντα δόπον σκευαζόμενος, παραπλήσιος ὢν τῷ χ τ' ἴστρον γλανίδι, id eſt, Archeſtratus in Italia optimum dicit eſſe latum, his verbis:

Arboribus fæcunda, latum celebrem Itala gignit,
Terra ſinu Scyllæo, gratum & ſuaue alimentum.

Qui verò in Nilo fluuio ſunt lati, inueniuntur tanta magnitudine, vt ducentarum librarum pondus ſuperent. Piſcis hic candidiſſimus eſt, & quouis modo paratus ſuauiſſimus, ſimilis glanidi iſtri. Hęc Athenęi

verba potiſſimùm me in eam opinionem induxerunt, vt credam piſcem, quem nunc exhibemus, verum eſſe latum: nam nullibi frequentiùs vidi, quàm in Italia, eo potiſſimũ in loco, qui *Schilazo* hodie quoque dicitur. Romam quoque aduehuntur quamplurimi ex Caieta, Neapoli, & tota illa extrema Italiæ ora, quæ magna Græcia olim dicta eſt. Præterea, vt annotauit Athenæus, candidiſſimus eſt, & ſuauiſſimus. Eum etiam Strabo in piſcibus Nili numerat, LIB. XVII. locum protulimus capite de Coracino. Præparatur latus vmbræ vel coracini modo, ſucci bonitate & ſuauitate minimè his inferior.

De Boope.

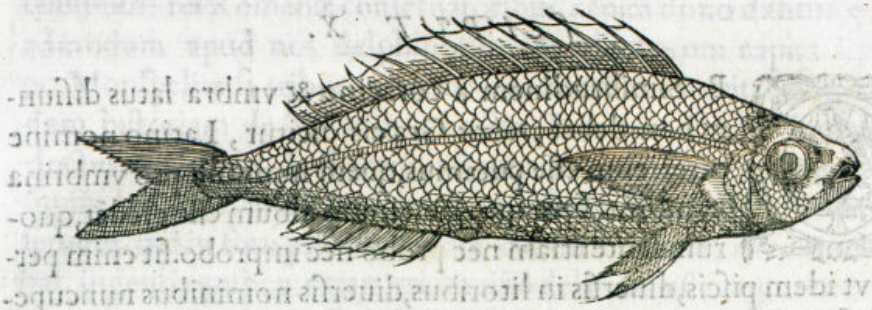

CAPVT XI.

QVAMOSIS aliquot iam deſcriptis, mænarum ſpecies, licet magnitudine longè inferiores, ſubiungimus, ob ſimilem totius corporis imaginem. A boope autem incipiemus, qui in Gallia noſtra Narbonenſi, Italia, Hiſpania, & re & nomine notiſſimus eſt. Βοώψ, βώξ, βόηξ, βόαλξ dicitur. Βοώψ ab oculorum magnitudine. *Libro 7. Cap. 2.* Βώξ ab Ariſtotele citante Athen. lib. περὶ ἰχθύων. & LIB. IX. de hiſt. animal. & ab Oppiano LIB. I. Βόηξ à Numæuio, βόαλξ à Speuſippo, & ab *Ibidem.* aliis Atticis, παρὰ τὸ βοᾶν, id eſt, à voce, autore Athenæo. quare & Mercurio ſacrum eſſe piſcem fama eſt, vt citharum Apollini. Pherecrate etiam teſte, nullus omnino piſcis vocẽ edit, præterquàm βόαλξ. Eodem in loco Ariſtophanem Byzantium ſic reprehendit Athenæus. Ariſtophanes Byzantius malè ait nos dicere piſcem βῶχα, cùm dicere oporteat βόωπα: quoniã paruus piſcis cùm ſit, magnos oculos habet. ſit igitur βοώψ bouis oculos, id eſt, magnos habens. aduerſus hunc dicendũ: ſi hoc malè nominamus, quare χοιρακῖνον dicimus, non χοιροκῖνον? dicitur enim ἀπὸ τῆς χοίρας κινεῖν. quare etiã non ζείδορον dicimus, ſed σίλφιον? cùm ſic dicatur, ἀπὸ τῆς ζείδης ζωεχθὲς τὸ ὄρυμ. Hæc Athen. cuius etymologiam Feſtus Pompeius ſecutus eſt. Bocas, inquit, genus piſcis à boando, id *Lib. 32. cap. 11.* eſt vocem emittendo appellatur. A Plinio box, vel vt alij legũt, boca dici

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 157 sur 633

dicitur,Græco nomine non mutato. Quare miror Gazam idem non feciſſe,& vocam conuertere maluiſſe. Venetiis *booba*, in reliqua Italia, Liguria,Gallia Narbonẽſi, Hiſpania,*bogue* nominatur.Piſcis eſt marinus,litoribus gaudens ex mænarũ genere, pedali magnitudiue, corpore ſatis rotundo,non compreſſo,quale ferè eſt mugilũ.Capite breui,& paruo.Oculis maximis pro corporis magnitudine,vtpote qui totam ferè capitis regionem occupent.Colore eſt vario.In dorſo à branchiis ad caudam lineas ductas habet alias aureas,alias argẽteas,minus quàm in ſalpa illuſtres,ob quas,ab Ariſto.in lib. περὶ ἰχθύων, πολυγραπτος, id eſt,in dorſo pictus cognominatus eſt:in ventre nullæ apparent lineæ,ſed hîc ſquamis tegitur argẽteis.Pinnę ſunt ſpari, canthari, ſargi, pinnis ſimiles,cauda ſubaurea,vẽtriculus magnus,cum multis appendicibus,inteſtina tenuia admodùm,hepar rubrum,ſplen ex rubro nigreſcens.Nutritur alga,carne,luto.Athenæus lib. VIII. βῶξ δὲ ἐφθὸς εὔπεπτος,εὐαπόδοτος,ὑγρὸν ἀνίδς,εὐχύλιος.ὁ δ' ἀπὸ μύθρακων γλυκύτερος καὶ ἁπαλώτερος.vbi pro εὐαπόδοτος,legendum εὐανάδοτος, id eſt, box elixus coquitur,diſtribuitúrq; facilè,iurulẽtum quid emittens, facilem aluum reddens.Aſſus ſuccẽſis carbonibus ſuauior eſt,& tenerior. In Prouincia ſatis commendatur,vt etiam ægrotis apponatur. Veteribus vilis, nec vllo in pretio fuit.Reuera piſcis iſte in ſartagine coctus, vel aſſus ſuper craticulam mediocriter alit,quia ſiccior redditur.

Lib.9.de hiſt. cap.2.

Ath.lib.7.

De Boopis ſecunda ſpecie.

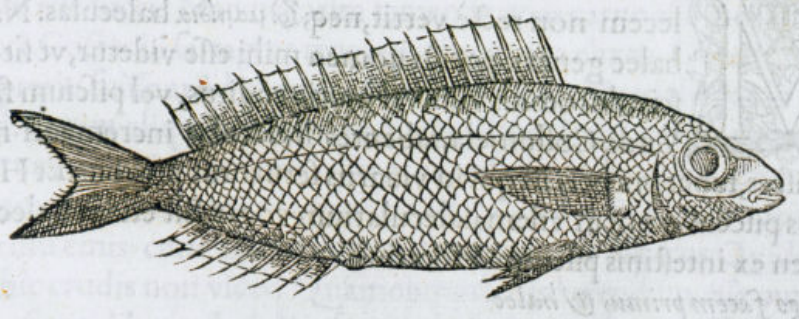

CAPVT XII.

NVLLVS veterum duas boopis ſpecies facere videtur, præter Oppianum.

Lib.1.ἁλιευτικῶν.

καὶ σμαρίδες, καὶ βλέννος, οἱ ὃ σκάροι, ἀμφότεροί τε Βῶκες.

Noſtri quoq; piſcem quendam,in multis ſuperiori ſimilẽ,*bogue rauel* appellãt: quid verò iſtud *rauel* ſignificet,non potui omnino aſſequi, niſi quòd peritiores piſcatores, *bogue rauel* dictum eſſe putant,quia capiatur,& vendatur cum piſcibus,vulgò *raualle* appellatis, id eſt,minutis, quíque ſimul elixantur, & appo-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 158 sur 633

nuntur, nec propter paruitatem seligũtur. Is igitur piscis quem boopis secundam speciem facimus, boopi vel mœnæ similis est. rostro magis acuto, dorso ex cæruleo rubescente, ventre argenteo, cauda rubescente, oculis magnis & variis, nimirum circa pupillam nigram circulo ex aureo viresccnte, corpore toto latiore quàm boops, sed breuiore. Quis sit is piscis difficile est coniicere, nisi in genere mœnarum numeremus, quique differat à boope non sexu tantùm (sunt enim in hoc genere & mares & fœminæ) sed etiam specie, sed propter similitudinem, alteram boopis speciem constitui.

De Mæna.

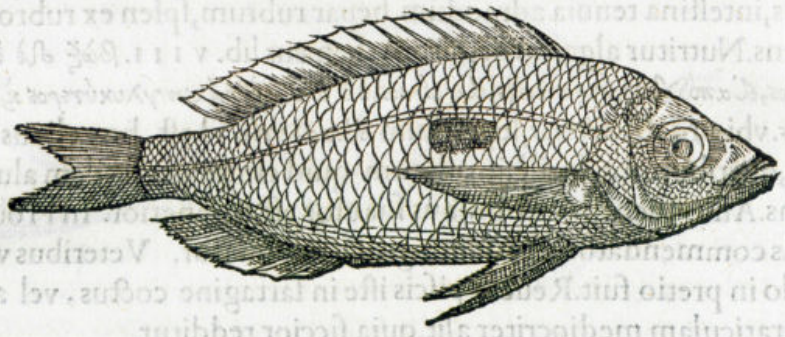

CAPVT XIII.

Lib 9. cap. 26. Lib. 8. de hist. anim. cap. 30. MAINIΣ à Græcis, à Plinio mœna dicitur, Gaza halecem non rectè vertit, neq; & μαινίδια haleculas. Nam halec generis potiùs nomen mihi esse videtur, vt sit pisciculus omnis vilis, vel muria cõditus, vel piscium fæx. *Lib. 8. ca. 17.* Vnde Columela, tabentes haleculas incrementi minuti pisces, iubet præberi iis qui in viuariis seruantur piscibus. Et Hermolaus piscem omnem vilem halecularium vocat. Est etiam halec liquamen ex intestinis piscium. Horatius: *Lib. 2. sermon.*

Ego facem primus & halec
Primus & inueni piper album.

Lib. 31. cap. 8. Dicitur & à Plinio alec murię vitium. laudatur & Clazomene garo, Pompeique & Leptis: sicut muria Antipolis ac Thuria. Iam verò in Dalmatia vitium huius est alex imperfecta nec colata fęx. Quare Plinij vocabulũ retinendũ arbitror. Mœna à Liguribus, ac Romanis seruatis Latini nominis vestigiis *menola* hodie vocatur, à Massilienſibus *mendole*, ab aliquibus *cagarel*, quòd aluum ciẽat. A nostris in Gallia Narbonensi *iuscle*. Ab iis qui Adriaticum sinum incolunt, *sclaue*. Mœna piscis est marinus, ex squamosorum genere, boopi similis, aliquanto latior, & minor: apud nos vix palmum attingit. Rostro est acuto,

cap

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 159 sur 633

capite compreſſo,oculis minoribus,quàm boops,dẽtibus paruis, hyeme candida, vere & æſtate varia. Maculis cęruleis toto corpore, & potiſſimùm in capite, & dorſo ſparſis. Pinnis aculeis cauda, boopi ſimilis. Vtrinque magnam & rotundam maculam habet in medio corpore. Lapides habet in capite: internis partibus à boope non differt: mas in eo fœminæ diſſimilis,quòd latior ſit,& porrectior, fœmina rotundior. Cùm fœtu fœmina impleri incipit, maris color in varietatem quendam,& nigrorem mutatur,& peſſima carne efficitur, vocatúrq; hoc tempore τράγος,ob fœtorem,opinor: Martialis LIB. XII. *Ariſt. lib. 8. de hiſt. ca. 30.*

Fuiſſe gerres aut inutiles mænas
Odor impudicus hirci fatebatur.

Sic etiam dicuntur Ariſtoteli τραγίζειν, id eſt,hircum olere, qui incipiunt venere vti vocémq; inæqualem mittunt, quíque libidine,accenduntur: hoc eſt,malè olere. An verò is ſit qui ab Athenæo, τράγος dicitur, alio loco inueſtigabimus. Cùm Roma Venetias veniſſem, mænas tanta coloris varietate conſpexi,præ his quæ hyeme venduntur, vt vix primo aſpectu agnoſcerẽ. In noſtro enim litore minus vario colore depictæ ſunt,neque ſolùm ideo quod magna ex parte periit color in forum delatis,ſed etiam in ipſa ſagena. Mæna parit brumæ tempore. Quo tempore vterum fert, melior, vt reliqui ferè piſces omnes. Apud Athenæum Hiceſius melioris ſucci mænas eſſe cenſet, quàm gobiones,non tamen ori tam gratas eſſe,neque tam facilè aluo deiici,qua in re falli ipſum exiſtimo: quoniam gobiones friabili carne ſunt, nec ſaxatilibus multò inferiores: quare non poſſunt mænæ melioris eſſe ſucci. Non negarim tamen mænas carne eſſe media,boníq; ſucci. Coctas in ſartagine magis probo,quàm elixas. Cæterùm nullo in pretio fuiſſe apud veteres oſtendunt verſus Martialis paulò antè citati. Earum aliquem eſſe in medicina vſum, Dioſcorides docet: Mænarum ex capitibus cinis ſi illinatur, calloſas ſedis rimas abolet. Eius etiam garum,oris putrilagines collutione ſedat. Et Plinius,capitis męnarum cinis cum allio tritus,ad thymia crudis illinitur. Quid autem ſit hîc crudis non video. Quamobrem ſedis legendum eſſe puto. Hãc vim ſmaridibus tribuit Dioſcorides. Sed cùm ſint eiuſdem generis piſces,carne & facultate arbitror nõ multùm diſſidere. Prætereà,mænæ ſalſæ cum felle taurino illitæ vmbilico, aluum ſoluunt. Earum etiam ius aſſumptum aluum ſoluit,quam ob cauſam fortaſſe à Prouincialibus quibuſdam *cagarel* mœna à cacando dicta eſt. Rurſus Plinius, Capitis mænarum cinis,ad rhagadas,& condylomata vtilis. Et męnarum muria, & capitum cinis cum melle ſanat ſtrumas. Et Anginas mænarum ſalſarum ex capitibus cinis, ex melle illitus abolet. Porrò Galenus. Capitibus mænidum ſale inueteratarum ad ſedis rimas vtebatur quidam,& is ipſe ad Columellam diu induratam. Videtur ergo *Lib. 5. de generat. animal. ca. 7. & ſect. probl. 4. & 25.* *Libr̃ 7.* *Lib. 2. cap. 30.* *Lib. 32. ca. 10.* *Ibidem.* *Ibidem ca. 8.* *Ibidem.* *Libr. 3. de fac. ſimp. med.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 160 sur 633

vis illarum deſiccare, non admodum acriter: hoc enim aduſtis quibuſdam ineſt, quemadmodū deſiccandi vis omnibus. Et Paulus Ægi. *Libro 7.* de eadem re loquens καὶ γαργαρεῶνας χρονίως ἐσκιρρωμένους ὠφελεῖν. Vbi interpres γαργαρεῶνας guttur malè conuertit, cùm gurgulionem vertere debuiſſet. Eſt enim carnoſa particula, è palati extremo ſuſpenſa, veluti plectrum ad formandam vocem conferens: vocant etiam Græci κιόνα, Latini columellam vel vuulam. Fit autem ſcirrhus à materia craſſa vel glutinoſa, aliquando ex inflammationis malè curatæ reliquiis: cui malo curando exiccantia non conuenire, & ratio & experientia docent. Nam durata medicamentis malacticis egent, non iis quę multùm ſiccent vel digerant. Hęc enim idquod tenue eſt diſcutiunt, quo diſcuſſo morbus curatu difficilior redditur, nimirum manente eo, quod craſſius & durius eſt. Niſi quis contēdat, ea non omnis ſcirrhi curationi conducere, ſed eius tantùm, qui ex pituita craſſa, & vt ita dicam, congelata ortus eſt, vel ex intempeſtiuo, aut immodico medicamentorum refrigerantium vſu. Propterea quòd craſſum, vel glutinoſum humorem incidant & attenuent, poſtremò ſiccitate ſua abſumant, congelatum verò diſſoluant calefaciendo, & diſſolutum diſcutiant. Sed quę Galenus de capitibus męnidum ſcribit, non ex ſua ſed alterius cuiuſdam ſententia profert. Capita mænarum cùm ſalſa & exiccata ſint, vim exiccandi habere conſtat, & multò magis ſi aſſa in cinerem redigantur. Quare nec mirum ſi cinis ad anginas valeat, vt & illa omnia quæ affluentem humorum copiam abſumunt, quemadmodum cinis hirundinum, & ſtercus canis. Eadem ratione ad oris vlcera, cinis è capitibus mænarum conducit, quod putridum eſt edendo, ob quam cauſam etiam thymos ſanat.

De Smaride.

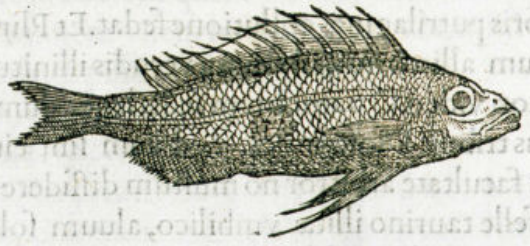

CAPVT XIIII.

Lib. 8. de hiſt. cap. 30.

SMARIS & Græcis & Latinis dicitur, Gaza cerrum Latinè vertit: ob id fortaſſe quod Neapoli ſmarides vulgò dicūtur cerres, Maſſiliæ gerres. Mirum cur non potius Plinii & Martialis appellatiōe vſus ſit, qui gerres dicunt. Plinius LIB. XXXII. in catalogo piſcium.

Cap. 11.

Mar-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 161 sur 633

Martialis in verſibus ſuperiori capite citatis. Smaris ea mænæ ſpecies eſt, quæ λευκομαίνις etiam à Græcis dicitur, id eſt, mæna alba quia ſem per alba remanet, cùm mæna prior colorem mutet: vnde deductum putant quod præ timore pallidos, ſmaritos Itali vocent. Venetiis hodie *giroli* & *gerruli*. in Gallia noſtra Narbonenſi, & Hiſpania, *picarel*, ob id fortaſſe quòd ſalitus hic piſcis, & fumo exiccatus, linguam acrimonia quadam pungit & mordet. Vehementer errant, qui lencomænides eſſe putant, quas *harengades* vel *harengs* nos dicimus, nonnulli haleculas. Sunt enim ex thriſſarum, non ex mænarum genere, & maximè in oceano capiuntur, quo non penetrauerant veteres, qui de piſcibus ſcripſerunt, de quibus ſuo loco dicemus. Smaris marinus eſt piſcis, mænæ ſimilis, ſed minor. Eſt enim digiti tantùm magnitudine, corpore ſtrictiore, roſtro acuto, maculam vtrinq; nigram habet, notis cæruleis, verſicoloribúſque caret. Sed candida eſt, lineas quaſdam argenteas, & ſubaureas obſcuras à capite ad caudam ductas habens, pinnis, aculeis, cauda, partibus internis, mænæ ſimilis. Hunc piſcem garum eſſe nominis affinitas facit vt ſuſpicer, cùm pro garo cerrus dicatur, & à Plinio & Martiale multitudinis numero gerres. & Antipoli hodie *garon*. Præterea ex hoc piſciculo optimum fieri garum experientia quemlibet docere poteſt. Ex Garo vero piſce optimum fieri garum teſtis eſt Plinius. Aliud eſt inquit, liquoris exquiſiti genus, quod garum vocauere, inteſtinis piſcium, cæteríſque quæ abiicienda eſſent ſale maceratis, vt illa putreſcentium ſanies. Conficiebatur ex piſce quem Græci garum vocabant. Smaris eodem ſucco carnéque eſt, qua mæna & ad eadem ferè omnia valet, ad quæ mæna, éique Plinius tribuit quæ Dioſcorides mænę. Plinius. Smarides tritas, illitas ad thymia ſedis conferre ſcribit, vti cinerem capitis mænarum. & Dioſcorides. Smaridis piſcis caput exuſtum, excreſcentes vlcerum oras, puluillóſque reprimit, nomas cohibet, thymos clauóſque abſumit. Caro non ſecus ac ſalſamentum prodeſt à ſcorpione percuſſis, aut à cane demorſis. Galenus poſt mænam de ſmaride nihil ſcripſit, hanc opinor ab illa nihil differre exiſtimans. Paulus Ægi. mænis ſmarides ſubiungit. Smaridis, inquit, caput toſtum ad pilorum defluuia cum adipe vrſino conducit. Ex his colligat lector, quibus, & quot remedijs quæ minimo pretio comparari poſſunt, careat is qui piſcium hiſtoriam ignorat. Præparatur ſmaris vt mæna, & vt ſquamoſi alij. A piſcatoribus ſale cõdita, aëri exponitur, vel in camino ſuſpenditur, & exiccatur. Alij antiquorum more in muria ſinunt tabeſcere, vt garum faciant. Ex qua optimum & ſuauiſſimum garum paratum vidi, apud Gulielmum Pelicerium epiſcopum Monſpelienſem, virum ſumma laude digniſſimum.

Lib. 31. cap. 7.

Lib. 32. cap. 10.

Lib. 2. cap. 30.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 162 sur 633

De Pagro.

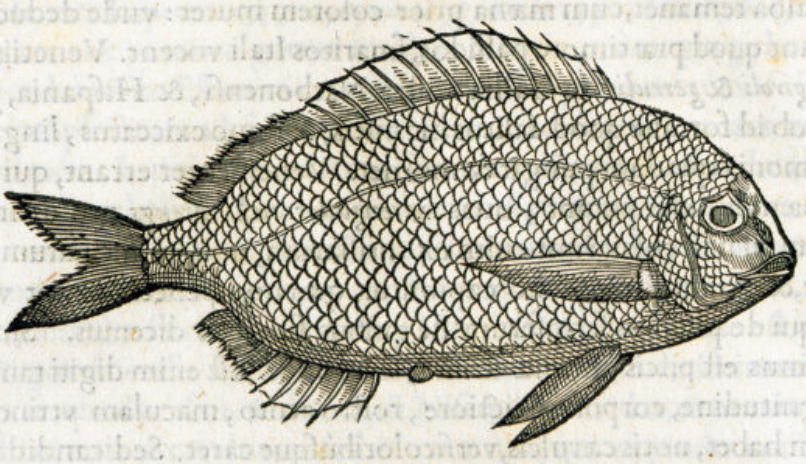

CAPVT XV.

IN Squamoſis ſunt phagri, erythrini, hepati, ſynagrides, inter ſe ſimiles. De quibus deinceps agemus, ob ſimilitudinem quandam quæ illis etiam eſt, cum aliquot iam deſcriptis. De pagro autem primùm dicemus, quòd is notiſſimus ſit. φάγρος autem vel πάγρος, vel φαγρέμος Græcis dicitur. Latini Græcam appellationem, populi multi eiuſdem veſtigia conſtanter retinuerunt, quod maximo argumento eſt, veterum pagrum eſſe quem hîc exhibemus. In toto litore Galliæ noſtræ Narbonenſis, *pagre* dicitur, Italis *pagro*, nonnullis *phagorio*. Hiſpanis quibuſdam *bezogo:* Dalmatis & Luſitanis *phagros*. φάγρος dictus eſt quaſi φάγος, id eſt vorax, inſerendo ρ. quemadmodum in ὄϕρεον pro ὄϕεον, quæ etymologia naturæ huius piſcis optimè quadrat, de qua mox. Caue autem pagrum cum paguro confundas, quod docti quidam fecerunt, nominis affinitate decepti: plurimùm enim à ſeſe diſſident, nam pagurus eſt in cancrorum genere, de quo ſuo loco. Pagrus piſcis eſt marinus, litoralis, aliquando pelagius, & inter Niloticos ab Athenæo & à Strabone connumeratus. Corporis forma, pinnis, earundem ſitu, numero, aculeis, cauda, paruæ auratæ ſimilis, colore diſſimilis: eſt enim colore ruffo, qua nota cum erythrino conuenit, cum eo capitur, ac pro eodem venditur, ab erythrino tamen diſſidet, quia è ruffo ad cæruleum hyeme magis vergit, erythrinus ſemper rubet. Pagrus roſtro eſt ſpiſſiore, rotundiore, ad aquilini naſi formam accedente, toto corpore rotundiore & latiore. Ventriculum maiorẽ, ſplenem minorem habet erythrino, veſicã quoq; aëre plenam maiorẽ. Appendices & inteſtina eadẽ quæ auratæ, hepar ſine felle, cor angulatum, lapides in cerebro. Quam ob cauſam frigus pertimeſcit, vt

Libro 7.
Lib. 17.

vt lupus, vmbra, cæterique omnes, quibus lapides ſunt in capite. veſcitur luto, alga, carne, vt ſepiolis, ſquillulis, loliginibus, cochleis. ſunt qui echinis etiam veſci putent, ſed an propter aculeos poſſit attingere, dubito: quanuis latas maxillas & dentes anteriores, acutos habeat. Ariſtoteles citante Athenæo ſcribit, Σαρκοφάγον εἶναι αὐτὸν, Libro 7. καὶ μυΐρη, καρδίᾳ ὃ ἔχει τείτωνον, ἀκμάζῃ τε ἔαρος. quæ in Ariſtotelis libris, qui nunc extant, non reperiuntur, ſuntque diligenter expendenda. ſarcophagum eſſe pagrum nemo ambigit. ſolitarium verò eſſe, vix credat aliquis, cùm maximè in litore noſtro non niſi multi ſimul capiantur, niſi quis πανάγρῳ hoc adſcribat, id eſt, huic retis generi, quo omnia capiantur, omnia nimirùm quæ obuia ſunt, & ad quæ pertingit rete. Cor trigonum intelligit angulatum, cuiuſmodi eſt in plurimis piſcibus. Quid verò ſit illud, ἀκμάζῃ τε ἔαρος, ſatis ambiguum eſt, num vere vigere dicit, vt ſignificet eo tempore edendum eſſe, quòd tunc ſit veluti in ætatis flore, ideóque carnoſior, ſucci plenior, ſuauior, minúſque excrementis abundans, ob crebras exercitationes & natationes? At Archeſtratus ad omnem luxum ingenioſiſſimus apud eundem Athenæum ait, Σειρίου ἀνατέλλοντος δεῖν τ' φάγρον ἐσθίειν, id eſt, canicula oriēte, edendum eſſe phagrum: quo fit vt mendoſum eſſe locum ſuſpicer. Cúmq; piſcium alij vere, alij autūno, alij ęſtate, alij hyeme, alij vere & autumno, alij vere, æſtate & autūno, vt mullus, alij vere & autumno pariant, ſitq; pagrus ex his qui vere pariant (certum eſt enim circa veris finem parere) legendum eſſe puto, τίκτῃ ὃ ἔαρος, id eſt, vere parit. Hiceſius hæc de pagris & ſimilibus: φάγροι δὲ χρόμις, καὶ ἀνθίας, καὶ ἀκαρνᾶνες, δὲ ὀρφοὶ, καὶ Συνόδοντες, καὶ Συναγρίδες τῷ μὲν γένει παραπλήσιοι ὑπάρχουσι, γλυκεῖς τε γὰρ καὶ παραστύφοντες δὲ εὔφιμοι. κρεῖττον ὃ ἦν δυσέκκριτοι, εὐφιμώτεροι ὃ μᾶλλον οἱ Σαρκώδεις, δὲ γεωδέστεροι, ἐλάττονα τε πυμελὴν ἔχοντες. phagri, chromis, anthias, acarnanes, orphi, ſynodontes, ſynagrides genere quidem ſimiles ſunt, ſiquidē dulces & adſtringentes, ſatis nutrientes, & iure quidem difficilè excernuntur. magis autem nutriunt carnoſi, & magis terreni, minúſque pingues. Dulces quidē ſuaues & palato gratos accipere oportet: nam quod dulce eſt, vt mel, ſaccharum, ſapa, tātum abeſt vt adſtringat, vel aluum ſiſtat, vt potiùs leniat. conſtringentes verò nō auſteri vel acerbi, ſed qui non facilè excernantur. Sunt igitur pagrus & ſimiles ſuaues, media carne, vel ſatis ſicca, vnde fit vt aluum non ciēant, vt molles & prębumidi, & ſatis nutriant. Pagrus marinus fluuiatili ſalubrior eſt, vt & alij piſces qui relicto mari flumina ſubeunt, cuius rei cauſam expoſui capite de coracino. Hinc demere oportet piſces eos, qui virus, vel ferinum quid redolent, vel nimis ſtrigoſi ſunt, vt ſturionem, lampetram, aloſam & ſimiles, qui & ſuauiores & ſalubriores & magis opimi in aquis dulcibus efficiuntur. Archeſtratus pagri caput

Lib. 32. ca. 10. præfert. Plinius inter remedia, quæ febrium circuitus tollunt, et hoc recenſet. Pagri fluuiatilis longiſſimus dens capillo adalligatus, ita vt quinque diebus eum qui alligauerit, non cernat æger. quem locum corruptum eſſe facilè iudicabit is, qui pagrum nouerit, cui dentes alij aliis longiores nulli ſunt. Alij paguri fluuiatilis ſubſtituunt, ſed eadem dubitandi occaſio eſt, quid per paguri dentem longiſſimum intelligi oporteat, niſi fortè è forficulis denticulatis (his enim verbis vtitur Plinius eodem libro) longiſſimum. Quare hunc locum doctis æſtimandum relinquo.

De Erythrino.

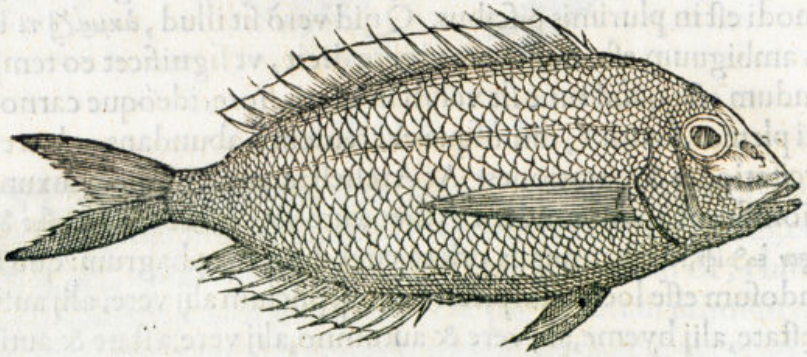

CAPVT XVI.

Lib. 32. ca. 10. Lib. 32. & 9. Lib. 7.

ERYΘRINOS vel ἐρυθρῖνος, aliquando à Plinio rubellio, aliquando ſeruato Græco nomine erythrinus dicitur. Gaza Plinium imitatus rubellionem vertit. nomen à rubro colore poſitum eſt. Cyrenæi autore Zenodoto apud Athenæum ὕκλω vocabant, autore verò Clitarcho, vt idem alibi ſcribit δύκλω, qui Græciàm nunc incolunt λέθρινον corrupto vocabulo, pro erythrinum. In Gallia Narbonenſi & Hiſpania *pagel*, Romæ *phrangolino*, vel *phragolino*, quaſi paruum pagrum. Confundunt enim iſti omnes pagros cum erythrinis. In Liguria, & quadam Italiæ parte *pagro*. Obſeruandum diligenter eſt cuculum, lucernam, alióſq; rubros piſces, Gallis, & maximè Pariſienſibus dici *rougetz*: nobis autem Monſpelienſibus, mullos, *rougetz* nuncupari. ne quis Gallica nomina cum Græcis temere confundens, illos erythrinos eſſe putet. Erythrinus piſcis eſt marinus, pelagius autore Ariſtotele, ſecundum Oppianum litoralis.

Lib. 8. de hiſt. anima. ca. 13. Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Οἱ μὲν γὰρ χθαμαλοῖσι παρ' ἀϊγιαλοῖς ἐνέμοντο
Ψάμμον ἐρεπτόμενοι, καὶ ὅσ' ἐν ψαμαθοῖσι φύονται
Ἵπποι καὶ κύκλοι τε καὶ ξανθοὶ τε ἐρύθρινοι.
Nonnulli flauam piſces in litore arenam

Man-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 165 sur 633

Mandunt, & terra quicquid nutritur in alta.
Hippi, cocciges celeres, flauique erythrini.

Hyeme quidem in alto mari degunt, æstate verò terram petunt, & circa litora capiuntur. Sunt & quædam profunda litora, in quibus etiam quouis tempore degere possint. Erythrinus colore est rufo siue rubescente, ventre candido, corporis forma, pinnarum situ, numero, cauda, aculeis branchiis, pagro similis, rostro acutiore & strictiore, corpore minùs lato, oculis magnis, in quorum tunica cornea binæ maculæ aureæ apparent, ore est paruo, dentibus admodum paruis, rotundis acutísque. Intus candidissimus est, ventriculum medium habet, cum paucis appendicibus sed crassis & magnis: intestina crassa, hæpar ex albo rubescens, à quo pendet fellis vesica ob longa, mesenterio & spleni alligata. Splen ex rubro nigrescit, & magnus est, si corpus spectes. Lapides habet in cerebro. In erythrinis, passerum generibus, & channis, nulla est distinctio maris & fœminæ, sed omnes fœminas esse argumento est, quòd in omnibus oua reperiũtur æstate, quũ parere debent. Capiuntur æstate, rarò hyeme, vel quia pelagij cùm sint, æstate ad litus accedũt, vel quia piscatores, æstate quàm longissimè possunt à litore, retia sua expandunt. Falsum est hos verti in dentices. Qui error inde ortus est quod cùm maiores fiunt, propiùs ad synagridis, denticísve formam & colorem accedunt, minúsque solito rufi sunt, ac veluti canescunt. Quem colorẽ aptè refert minium pauco candido dilutum, sed facilè peritus maculis, & dentibus, à synagride distinguet, de qua posteà. Est & illius error coarguẽdus, qui vulgò dictum pagellum siue phragolinum quem hîc repręsentamus non esse veterum erythrinum existimat. Verùm id me plurimùm mouet, inquit, vt ab illorum opinione recedam, quòd Aristoteles & Plinius erythrinos vel rubeculas grauidas, & ouis plenas toto anni tempore capi asserant. Cùm in eo genere mares non sint, quod phragolinis minimè accidit, qui pluribus anni temporibus, sine vllo ouorũ vestigio comeduntur. locus Aristotelis est LIB. IIII. de hist. animal. Quemadmodum in ostracodermis & plantis est quod parit & generat, nõ autem coëat: sic & in piscibus passerum genus & erythrinorũ & channę, omnia ex his oua habere cõperiuntur. Et lib. VI. de erythrino & channa ambigitur: omnes enim grauidi capiũtur: & Plinius in quodã genere omnino non sunt mares, sicut in erythrinis & chãnis: omnes enim ouis grauidę capiuntur. Est & alius de eadẽ re Aristotelis locus lib. de gen. anim. His in locis, & omnibus aliis in quibus aut Aristoteles, aut veterũ autorum quiuis, piscis huius meminerunt, omni anni tempore ouis plenos erythrinos minimè dixerũt, sed quo tempore veterum ferũt, hoc autẽ illis vere accidit, omnes ouis pleni semper reperiũtur, vnde omnes fœminas esse colligũt autores. Quis verò tam fœcundus est

Paul. Ioniũ lib. 1. cap. 13.

Cap. 11.

Lib. 9. cap. 16.

Lib. 3. cap. 5.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 166 sur 633

piſcis, qui omni anni tempore ouis grauidus capiatur, ne mullus quidem, qui ter anno parere dicitur. Ex quibus perſpicuum eſt, ex eo quod pagelli noſtri ſiue phragolini, aliquando ſine ouis reperiantur, non effici eos non eſſe veterum erythrinos. Qui piſces inter ſe ſimiliores ſunt quàm phagrus, erythrinus, hepatus, ſynagris? At hepatum & ſynagridem manifeſtæ notæ, & minimè dubiæ, à phagro & erythrino diſtinguunt, vt mox dicemus. vnde fit, vt phagrus & erythrinus ſuperſint quàm ſimillimi, adeò vt etiam à vulgo confundantur, vt ex horum deſcriptionibus liquet. At de noſtro pagro nemo dubitat, quin is antiquorum ſit pagrus. Quare reſtat erythrinus, proculdubio is qui *pagel* à nobis, à Romanis *phragolino* dicitur, quaſi paruus pagrus. Olim piſcem iſtum neque vilem, neque commendatum fuiſſe comperio. Si quis tamen illius ſubſtantiam mediam glutinoſi humoris expertem conſideret, & deguſtet, is murænis & bugloſſo aliiſque permultis, qui & apud veteres fuerunt, & apud nos ſunt magno in pretio, præferet: nam neque dura carne eſt, vt cuculus, draco, neque molli vel diffluente, vt aphya, neque tenaci glutinoſoque ſucco, vt anguilla, ſed carne auratis cæteriſque mediæ ſubſtantiæ piſcibus ſimilis: ideóque bonum ſuccum gignit, ſatis alit, non difficilè coquitur, aluum non ciet: quia mediocriter ſicca eſt carne. Paratur vt aurata, frigitur etiam, & aceto, foliis lauri, myrti, citri, iuglandis aſpergitur, diutiúſque ſeruatur. Æſtate elixus, ex aceto roſaceo ſuauiſſimè editur.

De Nouacula piſce.

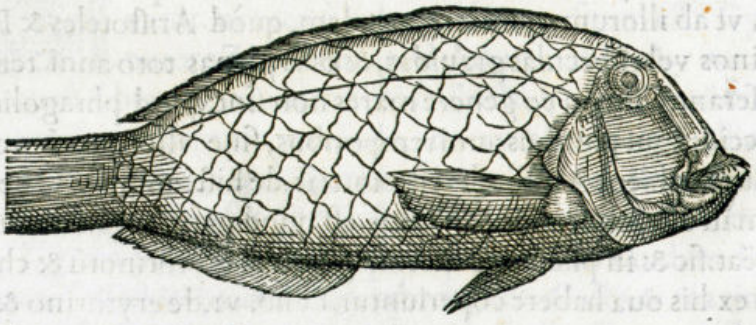

CAPVT XVII.

SVNT Qui piſcem hunc, quem hîc exhibemus, verum erythrinum eſſe exiſtimant, hac ratione moti, q̃ colore rubro ſit, ſiue ruffo, pagri modo. At cùm corporis figurâ pagro diſſimilis ſit, & capite tãtùm quodam modo ſimilis, ab his diſſentio, ſequórque in hoc piſce, vulgarem appellationem, quam ex Latina ſumptam arbitror: dicitur enim

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 167 sur 633

enim *raſon*, quæ vox nobis, & Hiſpanis nouaculam ſignificat, à Plinio verò, qui ſolus ex veteribus piſcis huius meminit, nouacula piſcis. Eius verba ſunt: Nouacula piſce quæ tacta ſunt, ferrum olent: nam in vulgaribus codicibus perperam locus hic legitur, & eo quo citaui modo reſtituendus, & meritò quidem nouacula dicitur: eſt enim dorſo cultellato, quo maiorem nouaculam aptè repræſentat. Piſcis eſt marinus ſquamoſus palmi magnitudine, tres digitos latus, vnum ſpiſſus, capite pagrum quodam modo refert, poſteriore corporis parte bugloſſum, ore eſt paruo, dentibus acutis, magnis & recuruis: oculis eſt paruis, à quibus deſcendunt ad os lineæ obliquæ purpureæ, & cæruleæ: ſquamis tegitur magnis rubeſcentibus. A capite ad caudam protenſa eſt pinna vnica & continua, altera à podice, qui ori quàm caudæ propior eſt, ad caudam. In arena viuit. Piſcis eſt Rhodi frequens, & in Melita inſula, ex quo poſt Rhodum à Turcis expugnatam illuc migrarunt milites, qui Rhodij appellantur. Capitur & in Maiorica Minoricáque inſulis, & inde à Pigno diſcipulo quondam meo ad me miſſus. Carne eſt tenera, & delicatiſſima, ac in illis inſulis, quas modò nominaui, ſummo eſt in pretio. *Lib. 32. cap. 2.*

De Hepato.

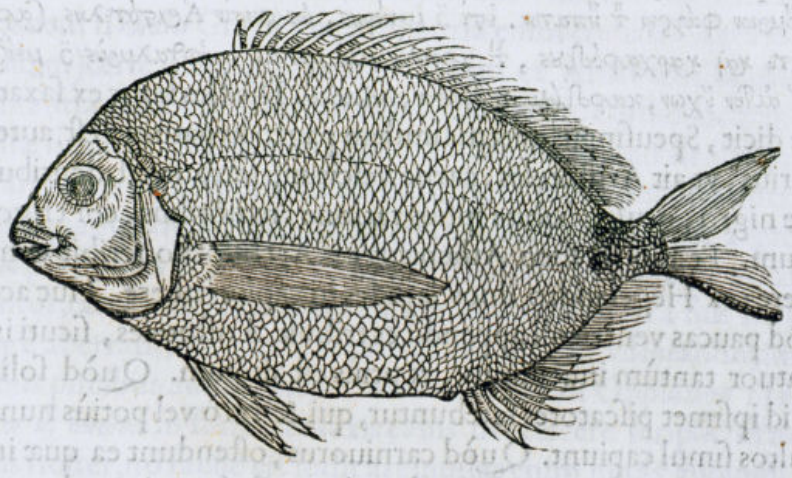

CAPVT XVIII.

HEPATVS ſimilis eſt pagro & erythrino, inquit Speuſippus. De hoc igitur nunc dicendum: Ἧπαλος, ἢ λεβίας Græcis dicitur, Gaza verbum è verbo exprimés iecorinum interpretatus eſt. Hermolaus modò iecur marinum, modò hepatum appellat. Huius piſcis nullum vulgare nomen, neq; in Gallia, neque in Hiſpania, neque in

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 168 sur 633

Italia potui à piſcatoribus extorquere, à ſolis Græcis huius temporis didici Ξίπουρον hodie vocari: cæteri omnes anonymum eſſe dicunt ob raritatem, & pro mæna vendunt, à qua tamen plurimùm oculorum magnitudine, corporis latitudine, colore differt. Hepatus piſcis eſt pagro ſimilis, oculis maioribus quàm pro ratione corporis, vt melanurus, colore obſcuro, ſeu ex cæruleo nigreſcente, pinnarum numero, ſitu aculeiſque pagro ſimilis, latiore, maioréque cauda, nigram in ea maculam habet, melanuri modo, ad quem alludit is, qui apud Athenæum dicit ſe bilem non habere, vt nec hepatus habet, ſeque ex iis eſſe, qui μελαμύωπυγοι ſunt. Dentes non latos, ſed rotundos, acutos, ſerratos. ventriculum magnum cum appendicibus quatuor, inteſtina tenuia, hepar album ſine felle, cor angulatum, branchias quaternas vtrinque, in cerebro lapides duos. Hunc piſcem, quem proponimus, veterum hepatum eſſe, notis omnibus diu multúmque conſideratis, & cum aliis frequenter collatis, mihi ipſe perſuadeo, & æquos rerum æſtimatores mihi aſſentiri cogunt notæ omnes, hæpato à veteribus tributæ: quarum nulla omnino huic noſtro piſci repugnat. Primùm pagro ſimilis eſt, deinde colore eſt nigro, poſtremò ſine felle: quæ tres præcipuæ ſunt hepati notæ. Quas ne comminiſci videamur, audiamus Athenæum de hepato loquentem: Διοκλῆς τοῦτον φησὶ τῶν πετραίων εἶναι, Σπεύσιππος δὲ ὅμοιον φάγρῳ τὸ ἧπαρ. ἐστὶ δὲ μονήρης, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης, σαρκοφάγος τε καὶ σαρκαρόδους, τὴν χροιὰν μὲν μέλας, ὀφθαλμοὺς δὲ μείζονας ἢ κατ' ἀναλογίαν ἔχων, καρδίᾳ τετράγωνον, λευκῇ. Diocles hunc ex ſaxatilibus eſſe dicit, Speuſippus autem ſimilem pagro hepatum: eſt autem ſolitarius, vt ait Ariſtoteles, carne veſcitur, ſerratis eſt dentibus, colore nigro, oculis, habita ipſius ratione, maioribus, cor trigonum, album. Et alio in loco Athenæus ex Archilocho ſcribit eum felle carere: ex Hegeſandro duos lapides in capite habere. Huc accedit, quòd paucas ventriculi appendices tribuit Ariſtoteles, ſicuti in hoc quatuor tantùm inuenimus, vt priùs eſt dictum. Quòd ſolitarius ſit, id ipſimet piſcatores fatebuntur, qui & rarò vel potiùs nunquam multos ſimul capiunt. Quòd carniuorus, oſtendunt ea quæ in ventre & inteſtinis reperiuntur, dentibus eſſe ſerratis, colore nigro, oculis maioribus ἀνατομία ipſa docet. Quòd cor angulatum habeat, hoc illi cum multis commune eſt. Quum verò album eſſe dicit, mendum ſubeſſe opinor. Cùm enim in corde maximè abundet, & perfectiùs coquatur ſanguis, ne in candidiſſimis quidem piſcibus, album eſſe poteſt, niſi partem ſupremam cordis accipias, quam δυλὸν φλεβοπυρώδη vocat Ariſtoteles, de qua fuſiùs libro tertio, quare legendum eſſe puto ἧπαρ λευκὸν: huic enim piſci hepar eſt huiuſmodi, vt priùs

Lib. 7.

Libro 7.

Libro 3.

Lib. 2. de hiſt. anima. ca. 17.

Cap. 14.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 169 sur 633

diximus.Sed argutus quiſpiam fortaſſe hîc obſtrepet, & nos noſtro iugulabit gladio.Cùm enim, dicet, in hepate ſanguinis ſit officina, cur non rubrum erit,vt cor,vel quî candidum dici poterit?Animaduertendum eſt hepar in piſcibus nonnullis, vt in muſtella marina, in aſellis,& aliis multis album ab autoribus dici, non certè quòd de candore, cum niue poſsit contendere, ſed quòd cum aliorum piſcium,vel animantium hepate collatum,candidum dici poſsit, & vt magis exprimamus ex rubro albeſcat. qui enim branchiis ſpirant, minúſque calidi ſunt,ſanguinem magis pituitoſum & magis album gignunt,non aliter quàm qui anaſarca laborãt,quòd pituitã pro ſanguine gignant,candidiores fiunt. Quare in iſtis hepar minùs rubeſcit.Cor verò multò calidius ſanguinẽ coquit, perficit, rubrúmque efficit,ſplen verò quia ſanguinem atrum trahit, non poteſt non rubere quouis ſanguine cum atro permiſto. Hæc omnia me impulerunt,vt apud Athenæum legendum putem καρδίδιον τέγονον, ἧπαρ λάχνον. Sunt qui piſcem eum qui Lutetiæ *egreſin* vulgò dicitur, hepatum eſſe arbitrentur,ob id fortaſſe quòd magno & delicato ſit hepate.Sed hoc falſum eſſe multa coarguunt: nihil enim illi eſt cum pagro ſeu erythrino commune.Præterea nigro colore nõ eſt, vt hepatus:denique notis ferè nullis hepato ſimilis eſt,qui *egreſin* dicitur: quis verò is ſit,ſuo loco oſtendam. Ælianus vno loco iecorini meminit,quem ſi ἧπαλον Græcè vocat(penuria enim codicis Græci facit, vt dubitem)certè is hepatus non eſt, quem ex Ariſtotelis & Athenæi ſententia exhibemus:ſcribit enim citante Pe. Gyllio iecorinum muſtellæ ſimilem eſſe,quæ ab hepato noſtro pluſquam δὶς διὰ πασῶν diſtat:alio loco ait in ſpecubus abditos latere maris incolas oues, & hepatos(quanquam in verſione epathos malé vt opinor)& à piſcatoribus præpontes nominari ſolitos, ij quidem quanquam maximi videantur,tamen ad natandum ſegnes ſunt,non enim à ſuis latibulis longè aberrant,imò verò circum eaipſa ſemper volutantur,infirmioribus piſcibus adnatantibus inſidias faciũt.Et Oppianus LIB. I. παρόβολον ἧπατον in fundo & ſaxis cauis delitescere ſcripſit. ſit ne is hepatus noſter,nõ facilè eſt iudicare:nullas enim notas appingunt, quibus internoſcatur.Diocles apud Athenæum ſaxatilem facit, verùm ſaxatilis propriè non eſt, vt ſaxatiles piſces appellant Medici, qui ſunt omnium optimi, carne molli & friabili. Hic autem quia carniuorus eſt,duriore eſt carne.Rectè igitur dicemus cum Galeno hepatum in medio eſſe piſcium duræ carnis & mollis, quemadmodum auratam,pagrum,vmbram & alios huiuſmodi. Præparatur vt pagrus vel aurata.

Lib.12.cap.27.

Ibidem.ca.32.

Lib.3.de Alimen.facul.

O

De Synagride.

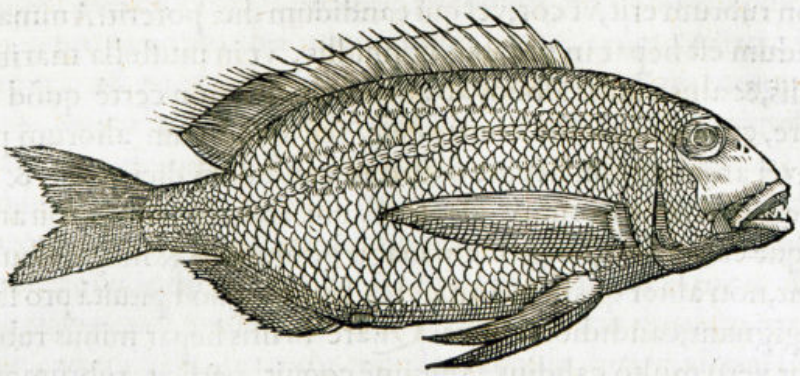

CAPVT XIX.

ΣΥΝΑΓΡΙΣ Græcis dicitur, Gazæ dentex, quo etiam nomine ζωόδοντα conuertit, quia Synagridem & ſynodontem eundem piſcem eſſe exiſtimat. Græci quidam etiam hodie vocant ζωαγρίδα. Italis *dentale* dicitur. A Maſsilienſibus *denté*. In Gallia noſtra Narbonenſi *marmo*: pro mormiro oſtenditur, venditúrque. Admonere hîc oportet, ab ichthyopolis noſtris ſcarum Ariſtotelis *denté* vocari, à dentibus magnis & latis, ne quis hunc noſtrum *denté* cum *dentali* Italorum, & ſynagride, vel ſynodonte confundat. Synagris piſcis eſt marinus, in litoribus, & eorum ſaxis degens, corporis figura auratæ, vel erythrino ſimilis, pinnis quoque, & aculeis, & ſquamis, & colore: nam ex albo rubeſcit, ſed maculis veluti punctis aſpergitur. Capite magis eſt compreſſo, quàm aurata, vel pagrus, quaternos in vtraque maxilla dentes, caninis ſimiles habet, inter alios paruos eminentes, internas partes ſicuti ſuperiores piſces. Lapides in capite. In Adriatico mari in inſignem magnitudinẽ accreſcit, in noſtro litore auratam non ſuperat. Sunt qui ſynodonta non genere quidem ſed ſpecie à ſynagride differre arbitrentur. Athenæus enim ex Epicharmo tanquam diuerſos ponit σωαγρίδας μαζόας τε, ζωόδοντάς τε ἐρυθροποικίλους. alibi ſynodontis meminit ſine ſynagride. Ego verò ſentio ſynagridem, & ſynodontẽ ſola ætate differre, cui ſimile quid in auratis & coracinis priùs annotauimus, vt ſynagris dicatur minor & iunior, ſynodon maior, vnde ſynagridas μαζόας, id eſt, vt opinor, delicatas & teneriores nuncupauit Epicharmus: minores enim piſces, & qui ætate nõ multũ proceſſerunt molliores & delicatiores ſunt grandioribus. Synodontem verò ἐρυθροποικίλον cùm varietate rufum, ſiue rubrũ, quẽ Numenius vocat μέγαν & λευκὸν, quod epitheton cũ ἐρυθροποικίλῳ pugnare videri poſſet. verùm

Libro 7.

Libr. 8.

Athen. lib. 7.

λευκὸν

λευκὸν Numenius vocat, à ſubiecto & veluti primo colore, qui albus color, cùm tanquam punctis rubeis aſperſus ſit, ερυθροποικίλος ab Epicharmo dicitur. Sunt in ſynodontis capite lapides, vnde ſynodõtides gemmæ Plinio. Hac in ſententia de ſynagride & ſynodonte permanebo, quoad alius differentiam aliquam ſiue notam præter ætatem, qua diſcerni poſſint oſtendat, nullam enim aliam hactenus inueni. *Lib. 37. ca. 10.*

σωόδης καὶ χάραξ τῶ μὲν αὐτῶ γένους εἰσὶ, διαφέρει δὲ ὁ χάραξ, inquit Athenæus. Eiuſdē generis ſunt σωόδης & charax, præſtantior autem eſt charax, cuius ἰconem non propono, in noſtro enim mari non reperitur, neq; ab Ariſtotele Plinióve vlla huius facta eſt mentio, ſed ab Athenæo breuiter tantùm, vt dictum eſt, & ab Æliano. maris rubri fœtura eſt charax nominatus piſcis, pinnas habet, & vtrinq; à tergo auri ſimilitudinem ſpeciémque gerit, inferiores partes purpureis cingulis illuſtrantur, ſimiliter eiuſdem cauda auri ſimilitudinem gerit. Purpureus color oculos pulchrè adumbrat. Oppianus LIB. I. Ἁλιευτικῶν nominauit tantùm. *Libro 8.* *Lib. 11. cap. 50.*

De Acarnane.

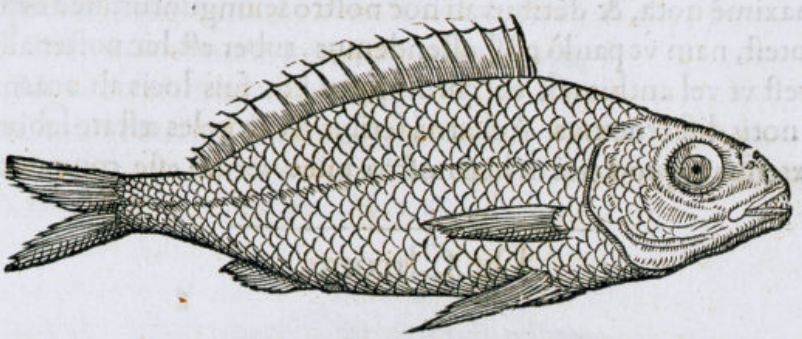

CAPUT XX.

PISCEM Quem hîc exhibemus, nec in Prouincia, nec in Gallia Narbonenſi, nec in Hiſpania videre potuimus, ſed Romæ tantùm, vbi inter erythrinos, & pro erythrino venditur, eodémque nomine ſcilicet *phragolino*, nuncupatur. Idem eſt fortaſſe qui *albores* etiam dicitur Venetiis, quòd albus ſit. Ἀχαρνὰν dicitur ab Athenæo. Alibi ἄχαρνος. Ab Ariſtot. ἄχαρνας, & ἀχαρνα εἶδος ἰχθύος apud Phauorinum. Acarne legitur in vulgatibus Plinij codicibus, in catalogo piſcium, Appellationes alias aut vulgares, aut Latinas non comperi. Dicimus igitur acarnanem piſcem eſſe marinum, pagri vel erythrini formã, colore candido, ſquamis argenteis, ore mediocri, tenuibus dentibus, roſtro aquilino pagri modo, ſpatio quod inter oculos eſt compreſſo, oculis magnis pro corporis ratione aureíque, pinnis can- *Lib. 8.* *Lib. 32. cap. 11.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 172 sur 633

didis. Ad primarum radicem macula eſt ex nigro rubeſcens, caudæ extrema rubeſcunt, linea recta à branchiis ad caudam protenſa, partibus internis à phagro non differt, eíq; & erythrino adeò ſimilis, vt pro eis vendatur, vt dictum eſt, horúmq; trium nomina confundantur Romæ, omnes enim hi phragolini dicuntur. Athenæus LIB. VIII. ὁ χαλκίμηνος ἀκαρνὰν γλυκὺς ἐστὶ καὶ παραστύφων, τρόφιμος ὢν, καὶ εὐέκκριτος. Qui acarnan dicitur dulcis eſt & ſubaſtringens, ſatis alit & facilè excernitur. Eadem ſanè ſum expertus, carnéq; eſſe candidiſſima, media ſubſtantia, facilè concoqui & diſtribui, bonum ſuccum gignere. Æſtate & hyeme capitur. Quid potiſſimùm in animum inducat meum, vt piſcem quem repręſentamus acarnanem eſſe credam: bona equidem fide dicam, ei qui alia vel meliora inuenerit, magnam habiturus gratiam. Hiceſius apud Athenęum piſces aliquot eiuſdem generis enumerat, vt cap. de phagro citauimus, phagrum, chromin, anthiam, acarnanes, orphum, ſynodontas, & ſynagrides. At pagrum & erythrinum non eſſe eum quẽ hîc depingimus, color rufus ſatis probat. hîc enim candidus eſt, illi rufi. ſynagris et ſi alba aliquando dicatur, maculis tamen rubeis conſperſa eſt, ſimiliter & ſynodon, quare hac maximè nota, & dẽtibus ab hoc noſtro ſeiunguntur. Nec orphus eſſe poteſt, nam vt paulò pòſt oſtendemus, ruber eſt, hic noſter albus. Supereſt vt vel anthias ſit vel chromis, ſed hos ſuis locis ab acarnane certis notis diſcernemus. Acharnã ſcribit Ariſtoteles æſtate laborare atq; extenuari, quod etiã in hoc noſtro piſce verum eſſe comperies.

Libro 7.

Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 19.

De Chromi.

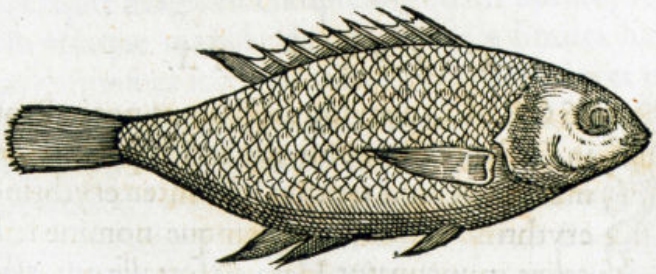

CAPVT XXI.

XPOMIΣ Et χρέμυς an iidem, an diuerſi ſunt piſces, equidem me adhuc neſcire fateor: malo enim id fateri quàm ſciens ſtudioſis imponere, & rem incertam pro certa proponere. Athenæo videntur diuerſi eſſe piſces, diuerſis enim locis vtriuſq; meminit, vno loco ex Epicharmo καὶ σκιφίας χρόμις τὲ ὃς ἐν τῷ ἦρι κἄτ' ἀνάγκαν, ἰχθύων πάντων, ἄριστος,

vbi

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 173 sur 633

vbi σκιφίας ponitur pro ξιφίας per diæresim ξ in κσ, & hypertheſim τῦ σ. altero loco, κὴ τὰ μὲν λιθοκέφαλα, ὡς κρέμυς. quem locum citat ex Ariſtotele περὶ ζώων. chromis Latinum nomẽ nullum habet, noſtris verò piſcatoribus incognita eſt: ob id nomine caret, chromin eſſe puto, & eam hîc exhibeo, quæ in ora Liguriæ, Antipoli, & in inſula Lerino, quę nunc diui Honorati inſula dicitur, frequentiſſima eſt, vocatúrq; à Liguribus *caſtagno* à caſtaneę colore. Piſcis eſt litoralis corporis figura, pinnis & ſpinis melanuro ſimilis, ſed oculis eſt minoribus, nota nigra in cauda caret, ſed totum corpus nigricat, lineas habet rectas à branchiis ad caudam, ore eſt paruo, ſquamis paruis, interna omnia auratæ ſimilia habet. poteſt etiam non ineptè corporis figura, & colore cantharo comparari, niſi quòd chromis paulò nigrior eſt. Lapides habet in cerebro, ob id hyeme malè habet. Ariſtoteles ſemel anno parere ſcribit, & inter τὺς χυτὺς collocat, id eſt, fuſaneos piſces, vt Gaza vertit. Et alibi cùm iis recenſet, qui exquiſito ſunt auditu, & grunnitum quendam edere ſcribit. Piſcis hîc paruus eſt, & vilis habetur, humidior enim eſt, ideo in craticula aſſandus. Archeſtratus tamen dixit:

Lib. 5. de hiſt. animal. c. 9.
Lib 4. de hiſt. anima. cap. 8.
Ibidem ca. 9.

Τὸν χρόμιν ἐν πέλλῃ λήψῃ μέγαν, ἐστὶ δ' πίων
Ἂν θέρος, ἢ καὶ ἐν ἀμβρακίᾳ

Maiorem chromin in pella cape, tempore meſsis,
Pinguis enim eſt, vel in ambracia.

Ouidius immundam chromin appellauit.

De Mormyro.

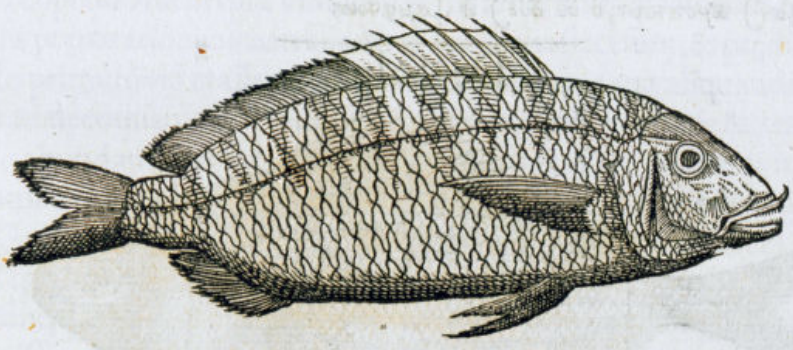

CAPVT XXII.

MORMYROS Vel μόρμυλος à Græcis dicitur, à Gaza mormur, hodie à Romanis *mormillo*, à Venetis *mormiro*. Maſſiliæ & in toto Liguriæ ſinu *mormo*: in Gallia Narbonenſi *morme*, in Hiſpania *marmo* nuncupatur. Noſtri ichthyopolæ quandoq; ſynagridem pro mormyro vendunt, qui admodùm frequens apud nos non eſt, ſed Romæ & Neapoli frequentiſſimus. Piſcis eſt marinus, litoralis, auratæ ſimilis,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 174 sur 633

ſed corpore minus rotundo compreſſo, capite longiore, roſtro acutiore & magis compreſſo, ore medio, dentibus paruis, colore argenteo, lineas habet tranſuerſas à dorſo ad ventrem, nigras vel pullas æqualibus ſpatiis diſtantes, quarum prima maior, altera minor, & ſic deinceps, quibus ſargo ſimilis eſt, & pinnis & aculeis dorſi, & cauda. Ob has lineas dicitur ab Oppiano ἡ μόρμυλος ἄιολος ἰχθύς, id eſt, varius: quod non ſatis rectè expreſſit interpres, & picto mormylus ore, neq; enim in ore, ſed in lateribus pictus eſt. Rectiùs Ouidius, qui pictas mormyras dixit: ſquamas habet, quę facilè excutiuntur, dorſo eſt ex albo cæruleo, ventre argenteo. Internis partibus ab aurata non multùm differt. Branchias quaternas habet, cor angulatum, ventriculum paruum & album, inteſtina alba, peritonæum nigrum, hepar rubrum, ſplenem nigrum. Carne eſt molli, præhumida, lutum olente: veſcitur enim terræ excrementis, luto, cancellis, loliginibus paruis. Quare niſi coctus in ſartagine, vel craticulâ non eſt edendus: non immeritò igitur neque apud veteres fuit, neque apud nos eſt in pretio. Quicquid dicat apud Athenæum Hiceſius mormylum eſſe ζοφιμώτατον, id eſt multùm nutrire. Rectè verò apud eundem Archeſtratus.

Libro 1. In halicutico.

Lib. 7.

Μόρμυλος ἀγλαλδὺς κακὸς ἰχθὺς ἀδέποτ' ἐσθλὸς
Mormylus eſt prauus piſcis, non vtilis vllo Tempore, litoribus gaudet.

Parit æſtate, difficiliùs à piſcatoribus capitur, eadem enim arte qua lupus vtitur, teſte Oppiano. Nimirùm effoſſa arena ſe occulit ad vitanda retia.

Lib. 3.

Τοῖα ὅ τεχνάζῃ καὶ μορμύλος, ἐν τ' ἂν ἐς ἄγρῃν
Φράσσῃ πρόπεσών, ὁ δὲ δύσῃ ἐν ψαμάθοισι

De Salpa.

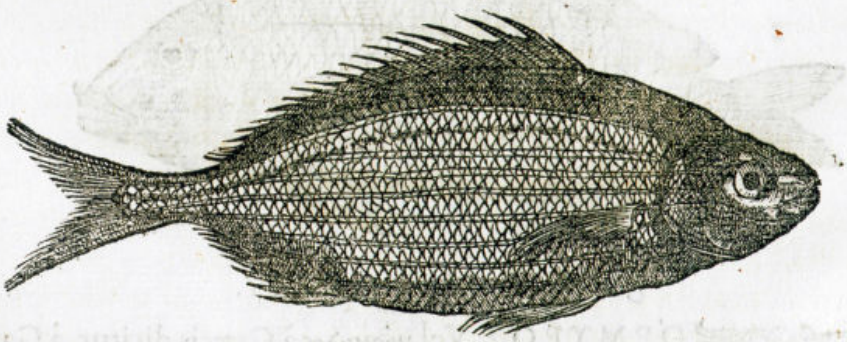

CAPVT XXIII.

Libro 7.

ΣΑΛΠΗ Et σάλπης Græcis dicitur, à Latinis idem nomen ſeruatum eſt. Pancrates apud Athenæum ſcribit βόας πόρκης, ab Halizonis vocari, qui locus corruptus eſt, legendúmque βόας πόρκας. Nam βόες dicuntur αἱ τελεῖαι, id eſt, iam adultæ, δαμάλεις καὶ πόρ-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 175 sur 633

πόρκες, αἱ μὴ πω ὑπὸ ζυγὸν ἐληλύθασι, μηδὲ ὀχηθεῖσαι, αἱ πόρκες δ', αἱ ἔτι ἀτελέστεραι τῶν δαμάλεων, id est, δαμάλεις & πόρκες, quæ nondum iugum passę sunt, neq; adhuc dorso vexerunt, πόρκες verò adhuc minus adultæ, & iuniores quàm δαμάλεις. Boues igitur paruas ait Pancrates salpas nuncupari, quia algam in ventriculo, vt fœnum boues congerũt. Hunc Athenæi locum, quo Pancrates dicit salpas nominatas fuisse boues, si secutus est Phauorinus, cùm scribit, Χάλων ἰχθὺς ποιὸς ὃν καὶ βόν καλοῦσιν, id est, salpa piscis quidam est, quem bouem vocãt, si etiam eundem secuti sunt, qui Græca lexica concinnarunt, apud quos hæc reperias. Χάλων piscis genus est, qui bos etiam dicitur, satis rectè annotarunt, sin salpam eundem piscem esse crediderunt, cum eo qui bos propriè dicitur ab iis qui de piscibus scripserunt, vehementer errant. Est enim bos ex planis & cartilagineis. Existimant quidã salpam piscem eũ esse, qui à Germanis *stok fisch* dicitur, ea moti ratione, quòd *stok fisch* baculo tundatur, priusquam coquatur, quod Plinius de salpa faciendum esse scribit. *Lib. 9. cap. 18.* Alij alibi pisces principatum obtinét, coracinus in Ægypto. Zeus idem faber appellatus Gadibus, circa Ebusum salpa, obscœnus alioqui, & qui nusquam percoqui possit, nisi ferula verberetur. sed hæc ratio minimè conuincit, *stok fisch* Germanorum, nostram esse salpam, quòd baculo tundi, salpę cum multis commune sit. Etenim *stok fisch* Germanorum linguâ est piscis baculi, id est, piscis qui baculo verberatur, priusquam coquatur. Quo nomine piscem omnem sale conditum, & in fumo, vel in aëre exiccatum appellant, vt raias, soleas, passeres, rhombos, aliósque permultos. Quorum mirabilem copiam Antuerpiæ vidi, in aliquot tabernis mercatorum, qui hãc mihi prępara tionem narrabant, vt quoniam sicci sunt, & pręduri, baculo primùm vel malleo contundantur: deinde aqua aliquandiu macerati decoquantur. Huiusmodi piscibus, scilicet planis & tenuibus illic abundant, qui faciliùs exiccari possunt, quos exiccatos in Germaniam conuehendos curant. Non est igitur *stok fisch* piscis species, vt Germanicæ linguæ periti mihi indicarunt. Non desunt tamen, qui speciem quandam asellorum exiccatorum propriè *stok fisch* dici putant, qui salpa nostra esse non potest, oblongus enim & rotundus est piscis. Salpam igitur ex hac descriptione agnoscemus. Piscis est marinus, litoralis, squamosus, solitarius, auratæ, vel potiùs boopi similis, pedali magnitudine, rostro quasi mugilem refert, capite est paruo & obtuso, lineas multas aureas, à branchiis ad caudam ductas, habet parallelas, à quarum multitudine πολύγραμμος, & ab Oppiano αἰολόνωτος: à colore verò ἐρυθρόγραμμος dicitur. Pinnis, aculeis, branchiis auratæ similis, caudâ, sargo. Oculeis est aureis, superciliis quodam modo virescentibus, ore paruo, dentibus serratis. Peritonæum nigrum habet, ventriculum magnum, & intestina lata, alga, aliísque

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 176 sur 633

excrementis fœtidis referta. Hepar rubrum, & in eo veſicam copioſo ſemper felle diſtentam, ſplenem nigrum, cor angulatum. Alga veſcitur & ſtercore, vnde Χαλοφάγοι καὶ βδελυραὶ dicuntur, ab Epicharmo apud Athenæum, id eſt, ſtercus edentes, & fœdi execrandiq; odoris, quo loco pro βδελυχεαὶ reponendum duximus βδελυραὶ. & obſcœnus piſcis à Plinio appellatur. Id confirmat Ariſt. Nutritur ſalpa ſtercore & alga, porrum etiam depaſcitur, capitur etiam ſola piſcium cucurbitâ. Eandem inter piſces, qui optimè audiunt, recenſet, & ſemel autumno parere ſcribit. Oppianus autor eſt in ſcopulis alga & muſco refertis habitare, nequaquam tamen dicemus cum verè ſaxatilibus conferendam eſſe. Salpa enim eſt Χλήρα, ἄτομος, inquit Athen. id eſt, dura & inſuauis, & Archeſtratus indicat malũ eſſe piſcem. Eſt procul dubio planè ingratus palato & ventriculo, ſuccum malũ gignit, ideo vilis eſt iis etiam qui eum nouerunt, & à pauperibus ſolùm emitur. Meſſis tempore melior eſt, autore Archeſtrato, & ex Mitylene, ſecundum Plinium ex Ebuſo. Sunt qui autumno captam præferãt, ſed malè: nam cùm piſces omnes vterum ferentes meliores ſint, ſalpa æſtate grauida melior dicenda eſt: parit enim autumno, & ſemel duntaxat, vt priùs dictum eſt. Eius nullum vſum in medicina comperio. Nam quod citatur à quibuſdam ex Plinio: Salpa ſiue ſalpes expurgat vlcera in linteolis concerptis. Id non de ſalpa piſce, ſed de nomine mulieris obſtetricis, cuius etiam eodem capite bis fit mẽtio, & aliis in locis, intelligendum puto, vt loci huius is ſit ſenſus: Salpe obſtetrix ſalſamentis (de iis enim eo loco verba facit) in linteolis cõcerptis expurgat vlcera. Athenæus etiam ex Nymphodoro Syracuſio ſcribit Leſbiam fuiſſe Salpen, quæ Pægnia condiderit. His addit, ideo quòd varius ſit hic piſcis, locrum ſiue colophonium Mnaſeam, qui Pægnia conſcripſit, à varietate ſalpam appellatum. Oppianus ſcribit ſalpas alga delectari, & ob id naſſis diſpoſitis in locis algoſis capi.

Σάλπαι δ' ἰκμαλέοις μὲν ἀεὶ φύκεσι μάλιστα
Τέρπονται, κεἰσὶ δ' ἠὲ ἀγρώστισιν ἐδωδή.

Cętera pete ex ipſo autore. Piſcis eſt in noſtra Gallia Narbonẽſi, qui perappoſitè *Vergadelle* dicitur, id eſt, virgis ſiue lineis diſtinctus. Virgas enim appellamus tenues & longos ramos ſiue baculos, quas Græci ῥάβδους nominant, vnde δίραβδα duabus virgis ſiue lineis diſtincta, & πολύραβδα, quę pluribus, vt ſalpa, & piſcis de quo hîc loquimur. Quem non ineptè virgatum nominabimus à virgis, quas habet ſalpæ omnino ſimiles, neq; eum à ſalpa genere differre puto, ſed ætate tantùm, vt virgatus minor ſit, neq; in eam vnquã magnitudinem accreſcat, in quam ſalpa accreſcit. Præterea tenuior & rotundior, ſalpa veluti compreſſu extenſa, ſpiſsáq;, reliquis omnibus ſimilis. Stagna marina ſubit hyeme, quo tẽpore capitur, & vere, alio tempore minimè.

Lib. 7.
Lib. 8. de hiſt. anima. ca. 2. Et lib. 4. ca. 8. lib. 5. de hiſt. ani. c. 9. & 11.
Libro 1.
Libro 8.
Lib. 9. cap. 18.
Lib. 32. cap. 10.
Libro 7.
Libro 3.

De Stro

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 177 sur 633

De Stromateo.

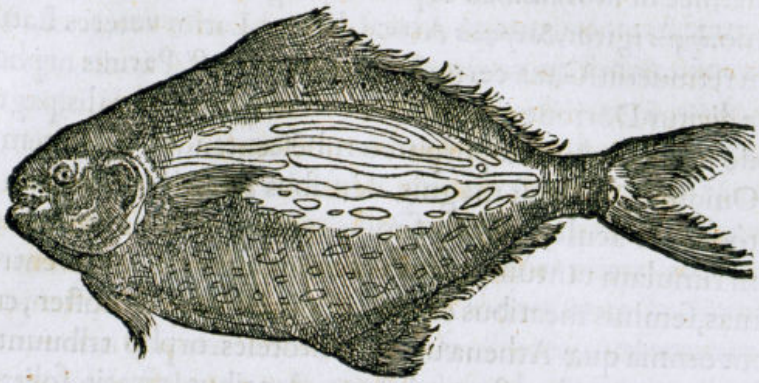

CAPUT XXIIII.

SALPÆ similem piscem subiungit Athenæus ex Philone: γίνεται ὁ ὅμοιος ἰχθὺς ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάττῃ ὁ προσαγορευόμενος στρωματεύς, ῥάβδους ἔχων διὰ ὅλου τοῦ σώματος τελαμῶνας χρυσίζοντας, id est, nascitur salpæ similis piscis in mari rubro, qui stromateus nominatur, vniuerso corpore lineis aureis productis distinctus. Hunc propter similitudinem, nos quoq; salpæ subnectere voluimus, etiam si in peregrinis piscibus sit habendus, quos seorsum libro vno complecti statui. Præterea vt studiosos admonerem, istum piscem si in aliqua maris mediterranei parte reperiatur, nec mari rubro tantùm proprius sit, fortasse eum esse qui Romæ *fiatola* nuncupatur, eò à salpa dissidens, quòd lineas aureas breuiores habeat, nec ad caudam vsque productas. *Libro 7.*

De Orpho.

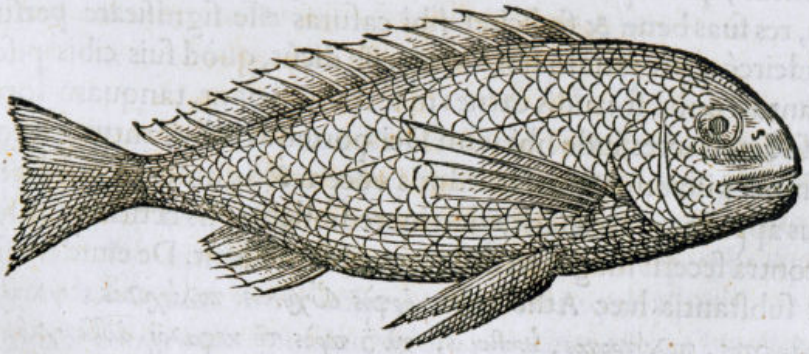

CAPUT XXV.

ORPHVM Hicesius apud Athenæum, eiusdem generis esse, cum chromi, pagro, synagride, cæterisque huiusmodi asserit, ob id superioribus annectimus. Orphum verò hîc non depingimus eum, qui à Græcis quibusdam hodie vulgari lingua ὀρφῶ nomine dici-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 178 sur 633

tur:eſt enim noſtro longè maior, vtpote qui pondere viginti libras æquet,nec ſit litoralis.Sed orphũ depingimus ex Ariſtotele,Athenęo, Plinio.ὀρφὸς igitur,& ὀρφώς Atticè dicitur,Latini veteres Latinum nomen retinuerũt.Gaza cernuã interpretatus eſt. Paruus orphus orphacine dicitur Dorione autore.Piſcis eſt marinus,litoralis,pagro quodã modo ſimilis,colore ex purpureo rubeſcente,ideo rubentem appellauit Ouidius.Oculis eſt magnis, dentibus ſerratis, pinnarum ſitu numeróque & aculeis pagro ſimilis, podice admodum paruo: habet enim rimulam tantùm,quam vix animaduertas, niſi ventrem comprimas,ſeminis meatibus caret. Talis eſt orphus noſter, cui conueniunt omnia quæ Athenæus & Ariſtoteles orpho tribuunt. Breui è paruo magnus fit, eſt carniuorus, dentibus ſerratis, ſolitarius, proprium huic eſt ſeminis meatibus carere, & hoc quoque quod diſſectus diutius viuat:vnde ὀψιμόρων γένος ὀρφῶν, id eſt, genus tardè morientium orphorum Oppianus dixit.Latet hyemis tempore, litoralis eſt magis quàm pelagius, viuit duobus annis non amplius.Mirum eſt Plinium inter eos orphum repoſuiſſe,qui apud Ouidium tantùm, & apud neminem alium reperiuntur, cùm LIB. IX. videri poſſit ex Ariſtotele in iis numeraſſe,qui hyeme conditi iacẽt in ſpeluncis. Sunt & alij plures quos citat Athenæus,qui orphi mentionem fecere. Oppianus eum ſaxatilibus adnumerat, ſed ſaxatilem ſuperiorum quorumdam modo intelligere oportet. Archippus apud Athenæum ait orphum ſacrum eſſe piſcem,quod fuſiùs exponit Ælianus.In myrenſi lycię ſinu Appollinis templum eſt,ad cuius ſacerdotem vitulinas carnes diſtrahentem,orphi adnatant, & tanquam ſanè conuiuæ ad epulas inuitati carnes comedunt,& immolantes ex eo magna voluptate afficiuntur, quòd piſces ſua ſacrificatione paſcuntur, quod quidem ipſum, res ſuas bene & fœliciter ſibi caſuras eſſe ſignificare perſuadent,idcircóq; propitium ſibi Deum eſſe dicũt, quòd ſuis cibis piſces expleantur: quòd ſi caudis carnes in terram eiiciant, tanquam ſordidas à ſe deteſtantes,inde ſibi iram Dei portendi arbitrantur. Itaque huiuſmodi piſcium genus ſacerdotis vocem & agnoſcit,& ſi ad eos à quibus appellatur acceſſerit,adeò incredibilem ipſis lætitiam adfert, vt ſi contrà fecerit magnum dolorem eiſdem inurit. De eiuſdem ſucco & ſubſtantia hæc Athenæus. ὀρφὸς ὄγχνλος πολύχνλος, γλίσχρος, δύσφθαρτος, πολύτροφος, ὑρηλιχὸς, τὰ ὑ πρὸς τῇ κεφαλῇ ἀυλὸν γλίσχρα. ὄπισθεν δὲ τὰ ὑ ζαρκώδη δύσπεπτα, βαρύτερα, ἀπαλώτερον ὑ δ' ὑράϊον. φλέγμαλος δ' ἐστὶ δραστικὸς ὁ ἰχθύς, καὶ δύσπεπτος. Orphus boni & multi ſucci eſt, glutinoſus, corruptu difficilis: multùm nutrit, vrinam ciet,partes circa caput glutinoſæ, faciles concoctu, carnoſæ difficiles concoctu, quæque magis grauant, tenerior verò cauda, pituitam gignit piſcis iſte, & difficilè coquitur. Quæ omnia non omnino mihi vera videntur,

Athen.lib. 7.

Libro 7. Lib.5.de hiſt. animal.

Libro 1.

Lib.32.cap.11.

Cap.16.

Lib.8.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 179 sur 633

tur: nam partes circa caput, ſi glutinoſæ ſint, qui poſſunt eſſe, concoctu faciles? Glutinoſa enim hærent inter ſe tenacius, ob id maiore caloris vi, longiore tempore incidenda, attenuandáque: quare & grauant magis, & difficiliùs coquntur, vnde fit vt ſuſpicer locum tranſpoſitum fuiſſe & ſic legendum. Τὰ ὑ πρὸς τῇ κεφαλῇ γλίσχρα βαρύτερα, τὰ ὑ Καρκώδη ὕπερθα. multam pituitam gignit, qua ratione ὑρηλὰν eſſe opinor, vt multa alia quæ ob ſolam humoris copiam vrinas cient. Cùm enim glutinoſus ſit, neque ſubſtantiæ tenuitate, neque acrimonia id præſtare poteſt. Ob eandem glutinoſi humoris copiam, vniuerſè quidem difficilis concoctu rectè dicitur, etſi aliæ partes aliis collatæ concoctu ſint faciliores. Auſonius cernuæ meminit, ſed ea fluuiatilis eſt, nos hîc de orpho marino agimus.

De Capriſco.

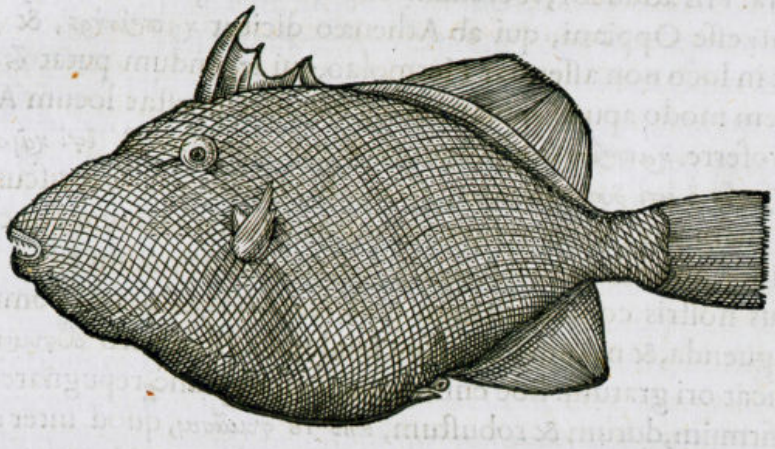

CAPVT XXVI.

KAΠPΙ'ΣKOΣ piſcis à Græcis dicitur, & μῦς, & à Strabone χοῖρος, qui à noſtris, & Siculis *porco*. Eſt autem piſcis marinus, corporis forma pagro quodammodo ſimilis, magis rotundus, compreſſus. ſquamis tam firmè cohærentibus, támque aſperis, vt iis lignum, & ebora poliri poſsint, veluti ſquatinæ cute. Ore eſt paruo, pro corporis magnitudine, ſed dentibus acutiſsimis & validiſsimis, oculis rotundiſsimis. Branchiarum operculum nõ eſt oſſeum neque ſciſſum, ſed eſt rimula tantùm orthragoriſci modo, ad quam vtrinque poſita eſt pinna. In dorſo tres habet aculeos, robuſtos, aſperos rectos, membrana iunctos. à loco in quo branchiæ coëunt, oſſa duo iuncta per ventrem ad podicem extenſa, in aculeum vnicum & *Lib. 17.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 180 sur 633

euidentem desinunt, quæ ventrem sic firmant, vt non minus dura sit tota epigastrij regio, quàm dorsum ipsum. Internis partibus auratæ similis est, hepate magis albo. hunc piscem esse qui μῦς dicatur, notæ eædem ab Oppiano traditæ comprobant.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Ἔν᾽ ὃ μυῶν χαλεπὸν γένος οἱ περὶ πάντων
Θαρσαλέοι ποσὶν, ἠὲ τ᾽ ἀνδράσιν ἀντιφέρονται
Οὔτι τόσοι περ ἐόντες, ἐπὶ στερεῇ ὅ μάλιστα
Ρινῷ, ἔ πυκνοῖσι πεποιήκασιν ἔντεσιν ὀδοῦσι.

Est quoque præ reliquis sæuum muris genus, audet.
Bella inferre viris gens tantula, tergore duro
Fidens, & densis armato dentibus ore.

Nullus est omnino piscis ex squamosis qui tam duro tegumento opertus, támq; firmis dentibus armatus sit quàm hic piscis, adeò vt expertus ipse sim, ne acutissimo quidem gladio penetrari posse. Ex quibus colligas piscem hunc planè μάχιμον esse, cùm nihil frustra fiat à natura. His adducor, vt credam eum piscem quem hîc depingimus, μῦν esse Oppiani, qui ab Athenæo dicitur χαπελίσκος, & μῦς, vt hoc in loco non assentiar Hermolao, qui legendum putat ὗς, nisi eodem modo apud Oppianum legatur, sed præstat locum Athenæi proferre. χαπελίσκος χαλεῖται μὴν ἔ μῦς, βρομώδης δ᾽ ἐστὶ καὶ σκληρὸς, κιθαρῴδ ὃ ἐστὶ δυσπεπτότερος, δέρμα δὲ ἔχει εὔστομον. Capriscus vocatur etiam μῦς, virus resipit, & durus est, citharóque concoctu difficilior. quod sequitur δέρμα ὃ ἔχει, &c. indistinctum est in vulgaribus nostris codicibus: nam post δυσπεπτότερος oratio commate distinguenda, & nomine εὔστομον claudenda. Illud verò εὔστομον non significat ori gratum: hoc enim superioribus planè repugnaret, sed bene firmum, durum & robustum, ἀπὸ τῆ στομῶσαι, quod inter cætera significat σκληῦναι, id est, roborare & indurare. Hunc verò piscem ea esse substantia, succóque quem tradit Athenæus, ego gustatu ipso deprehendi. De eodem Strabonem locutum fuisse existimamus, cùm pisces Nili recenset. Τῶν χοίρων ἀπέχεσθαι τῶς κροκοδείλους, στρογγύλων ὄντων καὶ ἐχόντων ἀκάνθας, ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, φερούσας κίνδυνον τοῖς θηρίοις. id est, Crocodilos abstinere à porcis, qui cùm rotundi sunt, & spinas ad caput habeant, periculum beluis afferunt. Quæ adscripsi, vt intelligant omnes vel hunc piscem, de quo agimus, vel eum de quo proximo capite dicemus, verum esse Nili porcum, non magnum illum qui in hortis Pontificis Romani *belueder* nuncupatis, circa Nili statuam sculptus spectatur, porcúsque vulgò dicitur, cùm sit Hippopotamus.

Libro 8.

De Apro

De Apro.

CAPUT XXVII.

ΚΑΠΡΟΣ, Piſcis nomen eſt Apud Ariſtotelem & Athenæum, à Gaza aper dicitur: nam Latinè κάπρος aprum ſignificat, non caprum vt quidã aliquando verterunt. An verò piſcis quem hîc exhibeo, aper ſit, pro certo nondum habeo, ſed cùm rarus admodùm piſcis iſte ſit, & notas inſignes habeat, ſtudioſos celare nolui, ſed propoſita pictura inuitare ad rem diligentiùs expendendam, vt tandem quis ſit piſcis iſte conſtare poſſit. Eſt autem ſquamoſus, nihilominus tamen prę duro, ac veluti aſpera & viloſa cute tecto corpore, ferè rotũdo compreſſo, rubeſcente, oculis magnis, roſtro oblõgo, & obtuſo ſuis modo, ſine dentibus. mox à capite ſecundum dorſi longitudinẽ, aculeos habet præacutos, duros, longos, rectos, ſetas eſſe diceres, inæquales: nam primi breuiſſimi ſunt, medij longiſſimi, poſtremi mediis minores & primis maiores. Pinnas duas ad branchias, in ventre duas alias, multis firmíſq; aculeis & à ſeſe diſiunctis conſtantes. A podice tres aculeos, breues & acutos. Cauda in vnicã pinnam deſinit. Athenæus inter ϛαχύδερμα numerat ex Ariſtotele, quæ nota aptiſſimè quadrat, eſt enim duris aſperíſq; ſquamis aperto corpore. Dicat aliquis Ariſtotelem κάπρον fluuiatilem facere, & in Acheloo amne vocalem: cùm hic noſter marinus planè ſit. Id equidem fateor, ſed Athenæus hũc Ariſtotelis locum mihi ſuſpectum reddit, qui ex Ariſtotele adfert σκάφρον φθέγγεσθαι ἐν τῷ ποταμίῳ χοίρῳ vt fortaſſe σκάφρον legere oporteat apud Ariſtotelem pro piſce alio, vel corruptus ſit locus Athenęi, & κάπρον pro σκάφρον reponendum ſit. Nemo autẽ exiſtimet κάπρον & καπρίσκον idem eſſe: certiſſimis enim notis à ſe diſcrepant. καπρίσκος dentes & acutiſſimos & validiſſimos habet, vt ex Oppiano docuimus, κάπρος iis caret. Prętereà καπρίσκος ab Athenęo dicitur durus, virus olens, κάπρος verò, ex Archeſtrati peritiſſimi artis opſonatricis ſentẽtia ſummopere laudatur.

Lib. 4. de hiſt. ani. cap. 9.

Lib. 8.

Libro 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 182 sur 633

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS LIBER VI.

Qui piſces ſaxatiles propriè dicantur.

CAPVT I.

HACTENVS Piſces aliquot ſquamoſos maximè litorales, qua potuimus breuitate & perſpicuitate deſcripſimus, quorum aliqui ab Oppiano, Athenæo, Diocle in ſaxatilibus numerãtur, quos tamen non eſſe veros ſaxatiles oſtendimus, multúmque ſucci bonitate & præſtantia inferiores eſſe iis quos veros ſaxatiles eſſe dicimus, de quibus nunc agemus. Qui autem veri ſunt ſaxatiles, & cur ſic nuncupati ſunt, explicat Galenus LIB. III. de alimentorum facultatibus. Scarum, merulam, turdum, iulidem, fucam, percam à locis in quibus verſari conſpiciuntur, piſces ſaxatiles appellant: non enim in lęuibus, aut arenoſis, aut terreis litoribus, ſed in petroſis promõtoriis, & vbi ſaxa ſunt, deliteſcunt & pariunt. inter hos autem ſcarus ſuauitate excellere creditur, ſecundum hunc merulæ ac turdi: tertio loco iulides, phycides ac percæ. Porrò alimentum quod ex iis ſumitur, non modò ad coquendum eſt facile, ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberrimum, & quod ſanguinem medium conſiſtentia generet: medium autem voco, qui neque admodùm tenuis eſt, neque aquoſus, neque multùm craſſus. Et mox. Meritò igitur in ſaxatilibus piſcibus nullum eſt inter congeneres diſcrimen manifeſtum, vt qui perpetuò in puriſſimo mari degant, aquámque dulciſſimam & eam quæ ex eiuſmodi & marina eſt miſta fugitent. Et paulò pòſt. Saxatilibus omnibus caro ineſt quàm aliis piſcibus mollior, ac fragilior. Et Diphilus Siphnius au-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 183 sur 633

autore Athenæo: τῶν θαλασσίων ἰχθύων, οἱμὲν πεζαῖοι εἰσιν ὕφθαρτοι, ὕγχυλοι, σμηλιχοὶ, κῦφοι, ὀλιγόζωοι. Ex marinis piſcibus ſaxatiles facilè corrumpuntur,boni ſunt ſucci,abſtergẽtes, leues, modicè nutrientes.Ex his qui ſint veri ſaxatiles, & cur ita ſint appellati perſpicuum eſt.Nos quoque in Gallia Narbonenſi *rochaus* vel *rochiers* nominamus à ſaxis. *Roc* enim nobis eſt ſaxum ſiue ſcopulus. Cæterùm huiuſmodi piſces vt ſaluberrimi ſunt, ita nobis, vt notiſsimi eſſent, videtur voluiſſe natura:etenim tam varia & tam iucunda colorum varietate eos depinxit,vt ad has veluti epulas quibus & ſecundæ valetudinis,& morbi tempore commodè vtamur, inuitare & allicere videatur.Iiſdem labra euidentia,mobiliáque tribuit, quibus alij piſces carent.Et quemadmodum venenata nobíſque letalia, vel odore graui,vel ſapore ingrato, vel aliena horribilíve forma donauit, vel tetro horribilíque aſpectu eſſe voluit,vt iis deterriti ſtatim abſtineremus,& ſedulò vitaremus.ſic quæ nobis vel ſalubria, vel ad aliquas vitæ noſtrę commoditates vtilia ſunt,pulchritudine quapiam, vel notis illuſtribus ita ornauit,vt ad ea paranda vel vtenda ſtatim incitaremur.Quamobrem Plato rectè dixit, vix fieri poſſe, vt quod pulchrum idem naturâ ſuâ prauum ſit: quod ſi aliter contingat, vt in hominibus,ob deprauatos errores quibus mox imbuimur, quóſque veluti cum lacte nutricis ſugimus,ita in animantibus, vel in plãtis, ob alimentorum, vel cæli, vel ſoli vitium, vel ob alias huiuſmodi cauſas id euenire neceſſe eſt. At cùm ita nos ad rerum vtilium vſum inuitarit natura, vulgus tamen imperitum adeò ſenſu iudicióque caret,vt ſæpe deteriores piſces bonis præferat. Quis enim eſt ex imperita plebe,qui non bugloſſum lupo præferat? At bugloſſum glutinoſum ſuccum gignit difficiléque concoquitur, lupus marinus medium conſiſtentia ſanguinem. Quis non mullum grandem vel cariſsimum libenter emat, paruum verò reiiciat? vtrunque verò quis non ſaxatilibus longè præſtare putet? At grandis paruo multò durior,ſiccior,inſuauior eſt,nec niſi ob hepatis magnitudinem olim à guloſis expetebatur,vterque verò oculos hebetat, venerem extinguit,lepore marino qui maximè venenatus eſt, veſcitur, quibus de cauſis reiiciẽdus,& ſola friabili carne commendandus,ac hominum gulæ deditorum luxu magis celebratus, quàm vt ob inſignem ſubſtantiæ carnis bonitatem,& ſucci gratiam,quibus à multis vincitur, tanta laude dignus merito videri poſsit. Saxatiles quidem nullo in pretio apud nos fuerunt, nec niſi in aliorum penuria vtebantur,ſed cùm obſeruaſſent plerique me,& ſæpiſsime eos mihi comparandos curare, & vt ægrotis apponerentur iubere, tandem ipſi quoque expetere cœperũt.Hæc de ſaxatilibus generatim dicta ſint,iam ad ſingulos aggrediamur.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 184 sur 633

De Scaro.

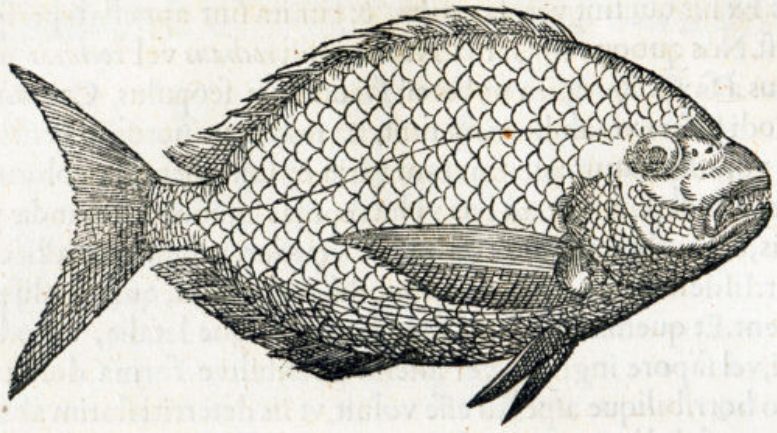

CAPVT II.

DE saxatilibus dicturi à Scaro incipiemus, qui vt inter saxatiles omnes principatum tenet, ita primo loco describendus est. Ac primùm admonendi sunt lectores Scari duo esse genera, & hunc quidem ὀνίαν vocari, alterum verò ἄϊολον, vt profert ex Nicandro Thiatireno Athenæus, quorum vtrique multæ quidem communes sunt notæ, sed sunt etiam propriæ: ob eámque causam separatim de vtroque tractandum putaui, vt res ipsæ scaros aliquando inspecturis notiores sint. Σκάρος igitur Græcis dicitur ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, autore Athenæo, quod significat salire siue tripudiare, hîc potiùs νέμεσθαι, id est, depasci: id enim aliquando significat σκαίρειν, vt ex Theocrito docet Phauorinus. Scarus verò algam herbásque alias depascitur, vt mox fusiùs dicemus. Græci etiam huius temporis σκάρον nuncupant. Romanis nostrísque non planè notus est, alij enim ob similitudinem *denté*, alij *sargo*, alij *cantheno* vocant, à nostris piscatoribus pro sargo venditur. Piscis est marinus, saxatilis, squamis magnis, tenuibus, colore ex cæruleo nigrescente, ventre candido, sargo similis, corporis forma ad rotundam accedente, aculeorum, pinnarúmque situ & numero. His notis ab eodem secernitur, maculâ nigrâ in cauda, lineis nigris à dorso ad ventrem ductis caret. dentes planos hominis modo maxilláque habet, imò propriè solus latos habet, pluráque & maiora in maxillis ossea tubercula, caudam latam in duas pinnas non diuisam. Adhæc oculis est magnis, supercilijs coloris indici. Binas vtrinque branchias habet, alteras simplices, alteras verò duplices autore Aristotele. Cor angulatum. Hepar in tres lobos

Libro 7.

Ibidem.

Lib. 2. de hist. cap. 13.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 185 sur 633

lobos diuiſum, à quo fellis veſica pendet, ſed inteſtinis alligata. Fel nigri coloris, & ſplenem, ventriculum paruum cum quatuor vel quinque appendicibus, inteſtinum conuolutum. Hunc piſcem quem hîc proponimus, verum eſſe antiquorum ſcarum conſtanter affirmo. Sed quoniam ex Athenæo, vel Ariſtotele proferri quædam poſſe videntur, quæ nos coarguant, locos iſtos paulò diligentius excutiamus. Sic enim & ſcarus omnibus notior fiet, & multa quæ ad mores actionéſque & ſuccum ſubſtantiámve eius pertinent, ſimul tradentur. Locus eſt Athenæi LIB. VII. quem ex Ariſtotele profert. σκάρον Ἀριστοτέλης καρχαρόδοντα εἶναι φησὶ, καὶ μυήρη, καὶ σαρκοφάγον, ἔχειν τε στόμα μικρὸν, καὶ γλῶτταν προσπεφυκυῖαν, καρδίαν τρίγωνον, παράλευκον, χόλον ἔχοντα χολῶδη, καὶ σπλῆνα μελαινα, τῶν δὲ βραγχίων τὰ μὲν διπλᾶ, τὰ δ' ἁπλᾶ, μόνος τε καὶ τῶν ἄλλων ἰχθύων μηρυκάζει. χαίρει δὲ τῇ τῶν φυκίων τροφῇ δὲ καὶ τούτοις θηρεύεται, ἀκμάζει δὲ θέρους, id eſt, Scarum Ariſtoteles ſcribit ſerratis eſſe dentibus, & ſolitarium, & carniuorum, os paruum habere, linguam adhærentem, cor triangulum, ſubalbum, bilem nigram & ſplenem nigrum. Branchiarum alias duplices, alias ſimplices. Solus verò piſcium ruminat, gaudet alga, quare & ea capitur, æſtate viget. Hæc Athenæus. Quorum initio ſtatim error eſt inſignis. Ariſtoteles enim LIB. II. de hiſt. animal. hæc ſcribit καρχαρόδοντες δὲ πάντες οἱ ἰχθύες, ἔξω τοῦ σκάρου. Cap. 17. Serratis ſunt dentibus piſces omnes dempto ſcaro. Et Plinius de dentibus loquens, piſcium omnibus ſerrati præter ſcarum, huic vni aquatilium plani. Quare addenda negatio, legendúmque σκάρον Ἀριστοτέλης φησὶν οὐ καρχαρόδοντα εἶναι. At hæc nota huic noſtro maximè propria eſt, nullus enim eſt ex omnibus piſcibus ſquamoſis, cui latiores magíſque plani ſint dentes, minúſque ſerrati. Prætereà carniuorum eſſe ſcarum, ex Ariſtotelis libris, iis ſaltem qui nunc extant, non colligas, ſic enim LIB. VIII. de hiſtor. animal. Victus eadem ratione non omnes vtuntur. Quidam enim carne tantùm veſcuntur, vt cartilaginei, vt congri, channæ, thunni, lupi, ſynodontes, amiæ, orphi, murenæ, mulli verò nutriuntur alga, oſtreis, cœno, carne. Daſcillus cœno & ſtercore. Scarus autē & melanurus alga, ſalpa ſtercore & alga. Hîc apertè Ariſtotel. diſcrimina alimentorum quibus veſcuntur piſces enumerat, quòd ſi ſcarum carniuorum eſſe exiſtimaſſet, cur id in ſcaro potiùs, quàm in aliis prætermiſiſſet: neque eſt quòd quis obiiciat id quod mox ſubnectit Ariſtoteles. Cephalum ac ceſtreum ſolos à carne omnino abſtinere, ac proinde ſcarum carniuorum eſſe poſſe. Nam Ariſtoteles de iis tum loquitur, qui ſui generis piſces deuorant, quod minimè faciunt cephalus & ceſtreus, qua ratione omnes quidem carniuori dici poſſunt, demptis his duobus cephalo & ceſtreo,

Cap. 2.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 186 sur 633

qui tum à piſcibus ſui generis tum ab omnibus aliis omnino abſtinent. Sed præſtat verba ipſius Ariſtotelis adſcribere. Omnes ſeſe mutuò deuorant, dempto ceſtreo, maximè autem congri. Cephalus autem & ceſtreus ſoli omnino carne non veſcũtur. At quum propriè carniuorum piſcem eſſe dicimus, eum qui aliorum & non ſui modo generis piſcium carne nutritur accipimus: in quorum numero ſcarum non repono, non ſolùm Ariſtotelis autoritate, ſed etiam ratione fretus: nam ventriculum pro corporis ratione paruum habet, qualem non dedit iis natura, qui piſces integros vorant, nec quicquam in ventriculo huius, vel inteſtinis præter algam, herbáſve alias reperias. Idem confirmat Plinius. Nunc ſcaro datur principatus, qui ſolus piſcium dicitur ruminare, herbíſque veſci, non aliis piſcibus. Necnon Ælianus: Scarus inquit, cùm aliis herbis tum alga veſcitur. Nullus ergo ſcarum noſtrum reiiciat, quòd piſces alios non voret, quem tamen carniuorum dixit eſſe Athenæus, cùm φυτοφάγον dixiſſe debuiſſet: præſertim cùm ſcarum ſubiiciat alga delectari, & ea capi. Quo fit, vt alium etiam Athenæi locum demirer, qui eſt LIB. VIII. quo ſcribit ſcarum recentem ſuſpectum eſſe, quoniam lepores marinos venatur, illíſque paſcitur: id quod ſoli mullo tribuit Plinius his verbis. Veſcitur lepore marino vnum tantùm animalium, vt non intereat, mullus piſcis, & tenereſcit tantùm, & ingratior viliórque fit. Hac in re magis vt Plinio quàm Athenæo aſſentiar, facit quod mullus iis in locis degat, in quibus lepores marini reperiuntur & capiuntur, nimirum in locis cœnoſis lutoſíſque, vnde mullus lutarius nominatus eſt, quæ loca fugit ſcarus, & in ſaxis habitat. Sed plura de his cum de mullo agemus. Iam verò quod ſequitur, παράλυκον, τρίβολον, planè deprauatum eſt, quoniam cor album in nullis vnquam piſcibus videbit, qui in horum diſſectione ſe exercere volet, niſi ſupremam illam cordis partem albam, quæ ab Ariſtotele ἀγγεῖον φλεβονθρῶδες dicitur, pro corde impropriè accipias, qua ratione in omnibus piſcibus cor eſſet album, de qua re fuſiùs libro ſuperiore capite de hepato. Quare paucis mutatis legendum ἧπαρ λευκὸν. Quid verò ſibi velit τρίβολον, nemo, vt opinor, poſſet hîc diuinare, quid enim tribulo cum piſcibus? At ſi β & λ loca commutarint, optimè legemus τρίλοβον, & ſic legendum eſſe audacter contenderim: eſt enim in hoc piſce nota non minima, quòd hepar in tres lobos diuiſum habeat, vt ſuperiùs diximus. Quod poſtremò ponitur ſolum ſcarum ruminare, id planè verum eſt, & ex Ariſtotelis locis aliquot ſumptum. Idem confirmat Plinius & Oppianus.

Lib. 9. cap. 17.

Lib. 11. cap. 16.

Lib. 32. cap. 1.

Lib. 2. de hiſt. animal. c. 17. & lib. 8. c. 2. Lib. 9. ca. 17. Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Καὶ σκαῦρον, ὃς δὴ μοῦνος ἐν ἰχθύσι πᾶσιν ἀναύδοις

φθέγ

Φθέγξε) ἰκμαλέῳ λελαγὼς, καὶ μόνος ἐδωδὴ
Ἄψορρον προίησιν ἀνὰ στόμα, δεύτερον ἄυθις
Δαιμύμβοος μύλοισιν ἀνατῶλύων ἱερὰ φορβῇ
Incurui ſcarus incola ſaxi.
Qui mites inter piſces clamore tremendo
Intonat, & ſolus pallentes ruminat herbas,
Ac veluti pecudes reuocat ſub guttura paſtum.

His maculis deletis, & loco Athenæi nitori priſtino reſtituto, omnia quæ ſcaro tribuuntur, quæ ſine tædio repeti non poſſent, noſtro planè conueniunt, vt negare nemo poſſit nos veterum ſcarum penitus noſſe, & hîc repręſentaſſe. Noſtris autem diu incognitum fuiſſe, non eſt cur quis miretur, cum Romanis olim, & toti Italiæ ſerò viſus fuerit, vt nec latinum nomen piſcis habeatur autore Columella. Scarus, inquit, qui totius Aſiæ Græciéque litoribus Sicilia tenus frequentiſſimus exit, nunquam in liguſticum, nec per Gallias enauit ad Ibericum mare. Itaque ne ſi capti quidem perferantur in noſtra viuaria, diuturni queant poſſideri. *Lib.8.cap.16.* Idem Plinius: ſcarus carpathio mari frequens, promontorium Troadis Lecton nunquam tranſit. Inde aduecto Iberio Claudio principe, Optatus Elipertius præfectus claſſis, inter Oſtienſem, & Campaniæ oram ſparſos diſſeminauit. *Lib. 9. ca.17.* Quinquennio ferè cura eſt adhibita, vt capti redderentur mari. Poſteà frequentes inueniuntur Italiæ in litore, non antè ibi capti. Hæc Plinius. In noſtro mari capiuntur non procul à Maſſilia, & maximè circa Stœchadas inſulas. Rhodi maximam eſſe copiam à Rhodiis accepi. Saxatiles bis pariunt autore Ariſtotele, quod non de ſcaro tantùm, ſed de omnibus ſaxatilibus ſemel dictum ſit. *Lib.5.de hiſt. Cap.9. Libro 7.* Seleucus Tarſenſis ait, citante Athenæo, ſolum hunc piſcium noctu dormire, vnde fit, vt noctu nunquam capiatur, hoc autem ei fortaſſe propter metum accidere. Idem tradit Oppianus ſcarum mollem, ſic enim appellat, noctu non prædari nec *Libro 2.* in alios ſæuire cæterorum ritu, ſed in ſcopulis ſuis ſomnum capere. Scari inter ſe amant, videturque innatum & mirum ingenium, mutuæque ſocietatis tuendæ ſtudium, quę ex Ouidio ſit declarat Plinius. Mihi videntur mira & quæ Ouidius prodidit piſcium ingenia, in eo volumine quo ἁλιευτικὸν inſcribitur. *Libro 32.ca.2.* Scarum incluſum naſſis nō fronte erumpere, nec infeſtis viminibus caput inſerere, ſed auerſum caudę ictibus crebris laxare fores, atque retrorſum ita erumpere, quem luctatum eius ſi fortè alius ſcarus extrinſecus videat, apprehenſa eius cauda adiuuare nixus erumpentis. Hæc prolixè & eleganter diſcribit Oppianus: quæ quia longiora ſunt quàm quæ hîc adſcribi debeant, ex ipſo autore petes. *Lib.4. Lib.11.cap.17.* His addit Ælianus. Si ſcarus naſſa incluſus in caput exierit, eum qui foris eſt caudam illi porrigere vt ea

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 188 sur 633

comprehensa sequatur. Hæc illi quidem faciunt more hominum, qui etsi libros de amicitia non legerint, tamen leges amicitiæ à natura hauserunt. Prætereà piscium omnium salacissimum esse scarum asserit, eámque cupiditatem necis caussam esse. Piscatores enim comprehensæ fœminæ summum os ad tenuem funiculum alligant, eámque viuam per ea loca trahunt, in quibus habitant, conficiunt etiam graue plumbum rotundum, longitudine trium digitorum, quo ex chordis appenso trahitur scarus fœmina captiua, alter piscatorum nassæ in piscatorio nauigio accommodatæ os latè diducit, dátque operam, vt nassa in scarum conuertatur, ea enim sensim demittitur, lapide ad certam mensuram facto: mares autem non aliter quàm homines visa amica furore libidinis perciti, circa eam concursantes, alius alium præuertere & contingere studet, vt solent iuuenes amantes, aut osculum aut vellicationem, aut aliquod aliud furtum amatorium venantes, piscator sensim deducit fœminam recta ad nassam, ac cum ea etiam amantes, libidinisque suæ dant pœnas. Non solùm alga, sed herbis aliis vescuntur scari, vt priùs dictum est. Nam & coriandrum escam scaris olim obiiciebant, vt ex Leonide citat Ælianus, quo allecti facilè capiebantur. Et Græci aliqui sæpe mihi affirmarunt mirè etiam linozosti (quam mercurialem vulgò dicimus) delectari, eáque capi. Quantùm ad succum substantiámve scari attinet, cùm non solùm saxatilis sit, sed etiam inter saxatiles primas teneat, constat mollis & friabilis esse carnis, vt scribit Athenæus, suauem, læuem, qui facilè concoquatur & distribuatur, quique facilem reddat aluum. Celsus scarum cum aliis aliquot, iis ex quibus salsamenta fiunt, teneriorem quidem esse scribit, sed tamen durum. Videtur etiam è numero saxatilium eximere, qua in re omnium sententiæ & sensui repugnare videtur. Archestratus verò apud Athenæum scarum valde commendat, eiúsque præparationem docet. Intestina scari violam olent, nec magis reiicienda quàm aspalacis. Quamobrem rectè Epicharmus scarorum δόλε ὁ χὼρ θεμιτὸν ἐκβαλεῖν θεοῖς, id est, ne stercus quidem scarorum fas esse Diis ipsis reiicere. Olim iecur erat in pretio, vt in Vitellij patina commemorat Tranquillus scarorum iecinora, & Martialis:

Ibidem c. 16.

Ibidem c. 18.

Ath. lib. 7.

Hic scarus æquoreis qui venit obesus ab vndis,
Visceribus bonus est, cætera vile sapit.

Vtuntur etiam, inquit Plinius, ad parotidas scari piscis marini iecinoribus. Editur apud nos assus in craticula, vel in sartagine, vel elixus, vt aurata.

Lib. 32. cap. 18.

De Sca

De Scaro vario.

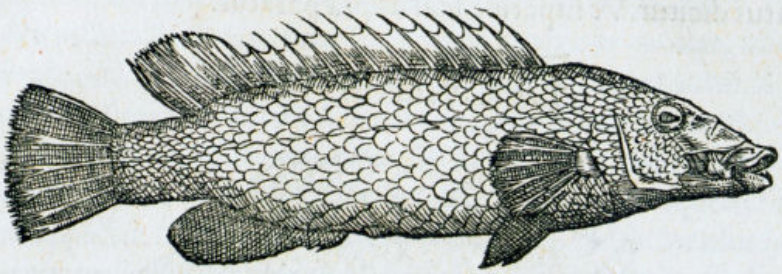

CAPVT III.

SCARVS ἄϊολος nullo alio nomine, aut Latino, aut Græco à prima ſcari ſpecie diſtinguitur, quàm epitheto, quod alioqui multis piſcibus eſt commune. nam πέρκας ἀιόλας vocauit Epicharmus, & coracinum ἄϊολον vocatum fuiſſe diximus libro ſuperiore: denique multis aliis ſaxatilibus epitheton hoc conuenit. Dicitur verò ſpecies hæc ſcari ἄϊολος, quod ſcarus ὀνίας fere concolor ſit, melanuro ſimilis, dorſo enim cæruleo eſt, ventre candido, ἄϊολος verò oculis, ventris inferiore parte, in qua podex, purpurei eſt coloris, cauda coloris indici, reliquum corpus partim ex viridi, partim ex nigro cæruleum eſt, ſquamæ veluti notis obſcurioribus aſperſæ, ore eſt mediocri, dentibus latis, in ſuperiore maxilla denſis, in inferiore raris & acutis. A dorſo ad caudam ferè aculei tenui membrana connexi, & æquis interuallis diſpoſiti. In ſingulorum ſumma parte membranula pendet vexilli inſtar: pinnæ ad branchias ſitæ, latæ ſunt, ac veluti oui figura. In medio ventris notas duas purpureas habet. Intus ventriculum ſatis capacem, hepar ſubalbum, inteſtina lata & multa, fellis multum, ſplenem magnum. formoſiſsimus ſanè eſt hic piſcis, ſi quis alius. Carne eſt tenerrima, & delicatiſsima, nec dubito quin is ſit, cui Galenus cæteríque medici principatum dederint, nunc nomine tantum notus eſt, à Græcis ſolis hodie & celebratus, & penitus cognitus. Quare hortor & moneo ſtudioſos omnes, vt non nominum tantùm, ſed rerum potiùs cognitioni ſedulò vacent. Romæ ſemeſtri ſpatio vnus tantùm mihi etiam ſæpius, & curiosè forum piſcarium adeunti, viſus eſt, quò fit vt hunc non admodùm illic frequẽtẽ eſſe credã. Capitur aliquãdo in noſtro mari, è regione Magalonę, & non procul à Maſsilia, & Antipoli: circa Stoechadas inſulas ſępius: alij cõmuni ſaxatiliũ nomine *rochau* nũcupant, alij *aiol*, alij *auriol* ſeruatis, vt credibile eſt, nominis ἀιόλου veſtigiis. Cannariarum

Aſbe. lib. 7.

insularum incolæ,vt ferunt,Brechos appellant. A ſcaris nobiliſsima
Plin. lib. 37. cap. 11. Scaurorũ familia dicta fuiſſe creditur. Ab aëoli ſcari colore, potiùs quàm effigie ſcariten gemmam dictam exiſtimo,ea eſt fortaſſe quæ ſapphirus dicitur. Vt ſuperior ſcarus præparatur.

De Cynædo.

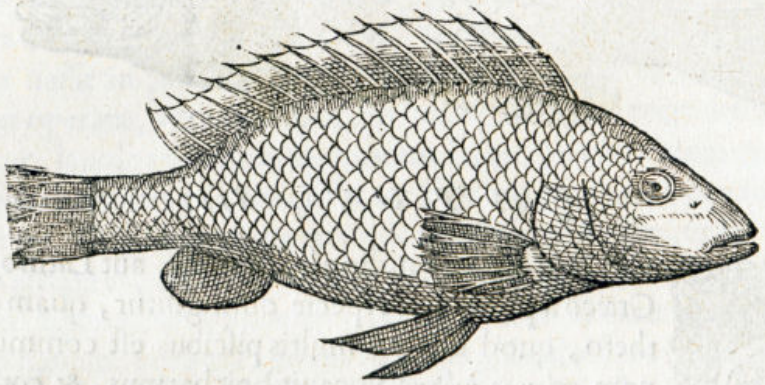

CAPVT IIII.

ΑΛΦΗΣΤΗ'Σ & Αλφηστικός Græcis eſt piſcis, qui à Plinio dicitur Cynædus, noſtri cõmuni ſaxatilium nomine *rochau* vocant: peritiores piſcatores *canus*, Maſsilienſes *canudo* corrupto vocabulo cynędum volentes dicere. Piſcis eſt marinus,ſaxatilis,dorſo purpureo,cæteris in partibus luteo,corpore ſtrictiore quàm aurata, vel pagrus,mænis figurâ ſimilis,alioqui maiore & ſpiſsiore corpore, pedali magnitudine:ore mediocri. labra habet,& dentes ſerratos caninis ſimiles,quod omnibus ferè ſaxatilibus commune eſt. A ceruice ad caudam ſpinas tenui membrana connexas habet, non diuiſas, vnde μονάκανθος ab Ariſtotele,citante Athenæo,dictus eſt. Huiuſmodi cùm ſit piſcis quẽ hîc proponimus,ſupereſt vt eum eſſe oſtẽdamus,qui ab
Libro 7. Athen. ἀλφιστής, à Plin. cynędus appellatur. Ac primũ Athe. proferamus ἰχθῦς ἰανὲς οἱ ἀλφισταὶ ὃ μὲν ὅλον κηλιοειδεῖς, πορφυρίζοντες ὅ τι τινὰ μέρη. Φασὶ δ' αὐτοὺς ἁλίσκεσθαι σπάνιον, καὶ φαίνεσθαι δ' μὲν ἕτερον κατ' ὀρὰν ἑπόμενον, ἀπὸ τοῦ ἤθους τι τ' ἀνιὼ πατέρῳ τ' ἕτερον ἀκολουθεῖν, τῶν ἀρχαίων ἰανὲς τοὺς ἀκρατεῖς καὶ καλλιφερεῖς οὕτω καλοῦσιν. Αριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ζώων μονάκανθον εἶναι καὶ κιρρὸν τ' ἀλφηστικόν. Piſces quidam ſunt alpheſtæ,omnino quidẽ cerei coloris, purpuraſcentes tamen quibuſdã in partibus: aiunt ipſos binos capi,& videri alteri alterũ comitẽ eſſe ad caudã. ab eo igitur quòd alter alterius nates ſequatur,veteres quidã incõtinentes,& in venerẽ procliues alpheſtas nũcuparunt. Ariſtoteles in lib. de animali. vnica & non diuiſa ſpina eſſe dixit alpheſticum & flauum.

Plinius

Plinius verò cynædi, inquit, ſoli piſcium lutei. Principio ipſa nominis ratio alpheſtam eundem eſſe cum cynædo planè indicat: nam vt alpheſtas Græci appellant piſces ſe ſequentes libidinis cauſa, eodem quoque nomine libidinoſos & incontinentes homines, ſic & Latini cynædos piſces: quoniam ſunt & cynædi homines molles, effœminati, libidinoſi, quique præpoſtera & nefanda venere vtuntur. Adhæc cerei coloris ſunt, ſecundum Athenęum, quibuſdam in partibus purpurei, quod noſtro planè conuenit. Dorſum enim colore eſt purpureo exaturato, ſiue violaceo, cæteræ partes cereo colore, quem Plinius luteum appellat. Ariſtoteles citante Athenęo κιρρὸν, Numenius ἐρυθρὸν, Græcis autem κιρρὸν ſignificat ξανθὸν, id eſt, flauum, autore Galeno libro quinto de ſanitate tuenda, cùm loquitur de vino pro ſenibus deligendo. καὶ μὴν σύγε καὶ τὸ λεπτότατον αἱρεῖσθαι, καὶ ὃ τὴν χρόαν ὁ Ἱπποκράτης εἴωθε κιρρὸν καλεῖν, διὰ τοῦτο δ' ἂν καὶ ξανθὸν ὀνομάζειν αὐτὸν, vt ſit ſubſtantia tenuiſſimum, colore quod Hippocrates κιρρὸν appellare ſolet: poterat autem & ξανθὸν, id eſt, flauum appellare. Hactenus Galenus. Ἐρυθρὸς idem dicitur, & ſalpam quæ lineis aureis diſtincta eſt ἐρυθρόγραμμον priùs vocatam fuiſſe diximus, talis color eſt auri vel flammæ ex lignis aridis excitatæ. Quòd ſi aliquando ἐρυθρὸν rubrum vel rufum interpretemur alios ſecuti, reprehendendi non ſumus: nam id etiam ſignificat ἐρυθρὸν flauum ſcilicet exaturatum, quod eſt rubrum dilutius, vnde Oppianus ξανθοίτε ἐρυθεῖνοι, qui tamen iudicio omnium rubeſcunt. talis eſt optimæ & minimè adulteratæ ceræ color. Dioſcorides de corni arboris fructu loquens primùm dicit eſſe χλωρὸν, id eſt, virentem: ὠπαιρόμενον ὃ ξανθὸν, ἢ κηροειδῆ, id eſt, per maturitatem rubeſcere, aut ceræ colorem repræſentare. Vides vt ξανθὸν & κηροειδῆ pro eodem colore vſurpet: quòd autem ξανθὸν rubeſcens vertit interpres, id non de rubro exaturato intelligendum eſt, ſed de diluto, quod ἐρυθρὸν aliquando appellari priùs diximus, & alibi etiam Dioſcorides ſcribit, Ceram optimam eſſe ὑπόκιρρον. Talis color eſt luteus, color nimirum vitelli ouorum. Idem color dicitur etiam nonnunquam πυρρός. Vinum enim κιρρὸν quod Galenus ξανθὸν, id eſt, flauum interpretatus eſt πυρρὸν ὠχρὸν, id eſt, rufum pallens LIB. XII. methodi appellat. Quamobrem vehementer errant qui vinum κιρρὸν ſiue ξανθὸν putant eſſe, quod Galli *vin clairet* appellant, eſt enim hoc giluum. Colorem verò κιρρὸν ſiue ξανθὸν propriè refert vinum, quod in Gallia noſtra Narbonenſi prouenit dicitúrque *muſcat & picardent*. Hæc ideo diffuſiùs explicaui, vt ob nominum varietatem diuerſaſq; eorumdem ſignificationes rerum notitia obſcurior nobis nõ eſſet. Quare κιρρὸν, ξανθὸν, πυρρὸν, ἐρυθρὸν, & Latinè flauum, luteum, rufum, rubrum, ſeu potiùs rubeſcens nonnunquã pro eodem ſumuntur, vt exemplis veterũ comprobauimus, nonnunquã differunt

Lib. 32. cap. 11.

Lib. 1. ἀλιευτικῶν.

Lib. 1. cap. 173.

Lib. 2. cap. 105.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 192 sur 633

ſed ratione tantùm maioris & minoris. quò fit, vt propter magnam in colorum quorundam gradibus affinitatem, modò hoc, modò illo nomine, diuerſi autores vtantur, etiam in eodem colore deſignando. Ex his igitur liquet qualis ſit piſcis iſtius color, diuerſis nominibus ab antiquis expreſſus, qui non ſolius eſt cynædi: cancri enim aliqui & cancelli, & leones parui, qui circa inſulam D. Honorati, & in mari Liguſtico capiuntur, flaui ſunt ſiue lutei: denique eiuſdem cum cynædo coloris, de quibus ſuo loco dicemus. Quare meritò falſus nonnullis Plinij locus videri poſſit. Cynædi ſoli piſcium lutei, vel inemendatus, vt legendum ſit, Cynædi toti lutei, quemadmodum locutus eſt Athenæus Ὅ᾽ μὲν ὅλον κηριοειδεῖς, omnino quidem cærei coloris modò intelligas non ita omnino luteos eſſe, quin aliqua parte purpurei ſint, vt initio huius capitis declaratum eſt. Carne & ſubſtantiâ eadem eſt, qua cæteri ſaxatiles nimirum tenera, molli, & friabili, miniméque glutinoſa. Ius ex eo ventrem lenit. Coctus in ſartagine melior eſt aſſo in craticula, vel elixo: hic enim mollior fit, ille quia tener eſt & friabilis, in tenues partes facilè ſoluitur. Præparatur ſic. Exemptis interaneis ſale aſpergitur & farina, quæ partes continet & ſolui prohibet: deinde in feruens oleum iniiciendus. Refrigeratus cum ſucco mali Arantij editur. Ægrotis ſalubre alimentum, facilè enim coquitur, & temperatum ſanguinem gignit.

De Merula.

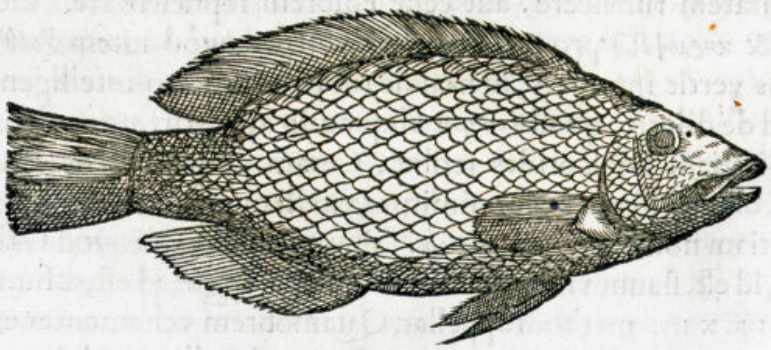

CAPVT V.

VT Apud Græcos κόσσυφος & auis & piſcis nomen eſt, ita merula apud Latinos. Peritiores piſcatores *Merle* vocant: nonnulli *Tourd*, non diſtinguentes turdum à merula: alij communi ſaxatilium nomine *Rochau*. Merula piſcis eſt marinus, ex ſa

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 193 sur 633

ſaxatilium genere, tincæ fluuiatili ſimilis corporis habitu, colore ex indico nigreſcente, maris color magis ad violaceum accedit: fœminæ ex vario nigreſcit. os dentibus acutis & recuruis munitum. labris, oculis, pinnis, ſquamis reliquíſque partibus, ſaxatilibus aliis ſimilis. hepate eſt magno, à quo fellis veſica pendet, inteſtinis latis, ventriculo longo, ſplene paruo, corde angulato, branchiis, aliis ſaxatilibus ſimilis: veſcitur muſco, alga, piſciculis, cancris, echinis paruis & integris, cuius rei teſtes oculati ſumus: id enim aliquoties ex eius diſſectione deprehendimus. Hæc de merula Ariſtoteles. μεταβάλλουσι καὶ οὗς καλοῦσι κοτύφους, καὶ κίχλας, καὶ ἡ καλὶς τὸ χρῶμα κατὰ τὰς ὥρας, ὥσπερ ἔνια τῶν ὀρνέων, τὸ μὲν γὰρ ἔαρος μέλανες γίνονται, εἶτα ἐκ τοῦ ἔαρος λευκοὶ πάλιν. Mutant colorem piſces, qui merulæ & turdi appellantur, atque etiam ſquillæ, pro anni temporibus vt aues quædam. Vere nigreſcunt, poſteà candorem ſuum recipiunt. Quem Ariſtotelis locum ſic intelligere oportet, vt turdi & merulæ ſuum quidem ſeruent colorem, ſed magis exaturatus ſit circa ver, æſtate verò magis diluitur, minúſque niger eſt, quæ cauſa eſt, cur piſces hos candidos fieri ſcribat. Idem de phycide, & mæna ſentiendum. Merula inter ſaxatiles laudata, inquit Plinius: carne eſt tenera & molli, facilis concoctionis, parum nutrit, & bonum ſuccum gignit. Elixa febricitantibus ſaluberrima, ſi coquatur in ſartagine farina conſpergenda, vt partes contineantur. Quibus autem rationibus adducti piſcem quem hîc depingimus, merulam eſſe exiſtimem, paucis dicemus, vt inde eorum refellatur error, qui alium à noſtro pro merula oſtendũt. Admonitum autem prius lectorem velim, vt meminerit à veteribus colorem indicum, aut purpureum exaturatum, nigrum vocari, vt purpuram nigram, violam nigram, circæam flore nigro, qui tamen purpureus aut indicus eſt. Eodem modo nigram merulam dici putet. Iam verò merulam piſcem à ſimilitudine coloris merulæ auis nomen accepiſſe nemo eſt qui negare poſſit. At merula auis nigra eſt. Quare hunc noſtrum piſcem nigrum ſaxatilem merulam eſſe antiquorum conſtat. Quòd autem merula piſcis nigro ſit colore, teſtis eſt Numenius apud Athenæum. *Lib. 8. de hiſt. anima. ca. 30.*

Γλάυκῳ ἢ ὀρφῷ ἕναλον γένος, ἢε μελάγχρων
Κόσσυφον. *Libro 7.*

Huc accedit quòd hic noſter mutat colorem, eſt enim aliquando nigrior aliquando minùs niger. Poſtremò ex ſaxatilium eſt genere, carne molli & friabili. Aliud merularum genus inuenio quòd dorſo eſt nigro, ventre indico, quibuſdam partibus cæruleis, vt pinnis cauda, & circa branchias. Non differt ſubſtantia à ſuperioribus.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 194 sur 633

D Turdorum generibus.

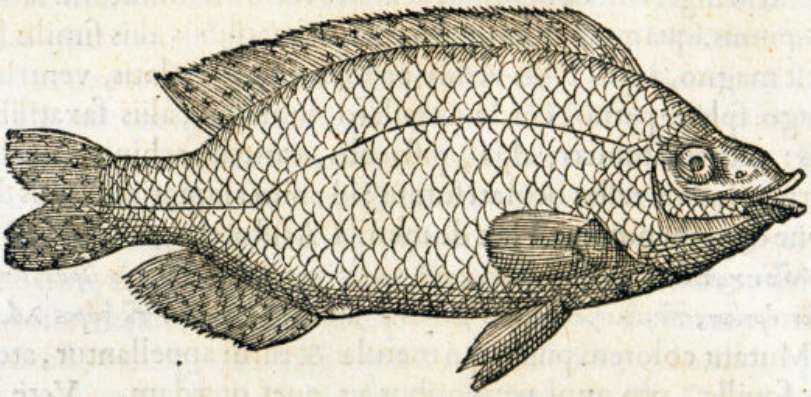

CAPVT VI.

NVNC Ad turdos veniamus, quorum multa ſunt genera, varia nomina, tantáque colorum varietas, vt in iis creandis luſiſſe videatur natura. Turdorum complura eſſe genera, vt inquit Columella, & eorum varios admodùm colores eſſe ex ſingulorũ deſcriptione, perſpicuum fiet. Pancrates apud Athenæum autor eſt, multis nominibus appellatum fuiſſe turdum, & Nicander πολυώνυμον vocat: etenim κίχλιω, σαῦρον, αἰολίδα nuncuparunt, Athenæus ex Ariſtotele μελανόστικτον, id eſt, nigris maculis inſignem, ſed potiùs ποικιλόστικτον dixerim, id eſt, variis notis diſtinctum, & ſic apud Athenæum legiſſe videtur Phauorinus. κίχλη nomen frequentius fuit, vt auis, ita & piſcis. κίχλη ab Atticis & non κίχλα dicitur, ita ſuadente ratione, inquit Athenęus, fœminina enim in λα ante λα, alterum λ habent, vt σκίλλα, σκύλλα κόλλα, βδέλλα, ἄμιλλα. quæ verò in λη deſinunt non item, vt κίχλη, τρίγλη, ὁ μίχλη. Latini turdum nominant. Noſtrates, Prouinciales, Itali, Hiſpani *turdo*. Galli *vielle*. Iam turdorum qui ſolo ferè colore differre videntur, omnes ſpecies ordine recenſeamus. Primi generis eum fecimus, qui à pluribus *turdo* dicitur, qui notas etiã inſigniores habeat, quibus à quouis nullo negotio diſcerni poterit. Eſt autem non admodum diſſimilis cynædo, minor paulò & latior, ad auratæ figuram accedens, dentibus recuruis, pinnarum ſitu, numeróque cæteris ſaxatilibus ſimilis: labra habet craſſa & rugoſa, cauda non in duas pinnas ſed in vnam latam deſinit, quæ maculis nigris & rufis inſignis eſt. In reliquo corpore colore eſt vario, vnde αἰόλος dictus. Dorſum fuſcum eſt, venter ex albo liueſcit. Pinnæ ad brãchias aureæ ſunt, ad podicem & in tergo flauæ, nigris cæruleíſque maculis aſperſæ. oculi magni ſunt, rotundi, pars oculis ſubiecta variis coloribus eſt illuſtris.

Lib. 7.

Lib. 7.

Part

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 195 sur 633

Partibus internis ab aliis ſaxatilibus non multùm differt. Carne eſt tenerrima & friabili. Ob inſignem teneritatem à multis negligitur. Optimus aſſus in craticula vel in ſartagine coctus. Refrigeratus firmiore eſt carne. Ex aceto vel mali arantij ſucco edendus: priuſquam coquatur ſale conſpergendus, vt gratioris ſit ſaporis.

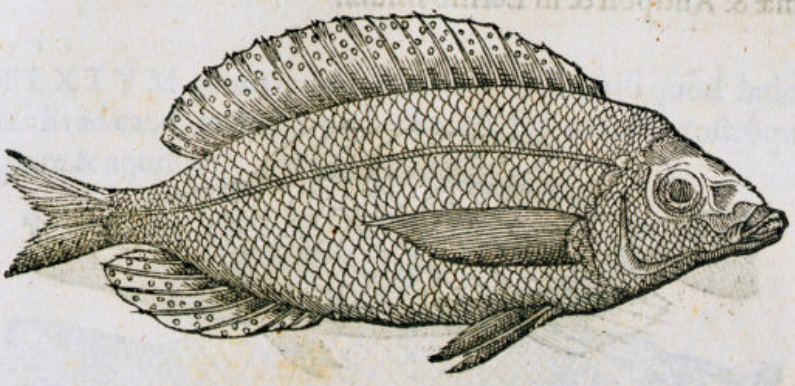

SECVNDI Generis turdorum is rectè cenſebitur, qui à nobis diſtinctionis gratia pauo nuncupatur. Hic priori ſimilis eſt, maior tamen plerunque. Colore ex viridi cæruleo, vel indico, colorem colli pauonis referente in pinnis omnibus, & in cauda. Hinc pauonis nomen poſuimus veteres imitati, qui merulas & turdos auium nomina piſcibus dederunt, cùm liceat cuiuis rebus anonymis & nouis noua nomina ponere. Carne eſt molli, friabili, tenera. Viſcidi aliquid habere videtur inter ſaxatiles.

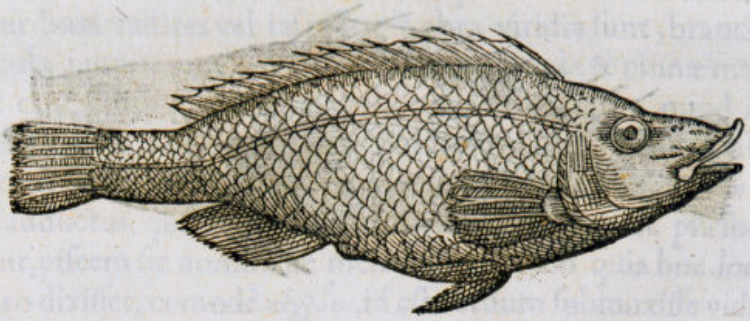

TERTII Generis eſt is, qui *Minchia di Re* à nonnullis appellatur. Superioribus ſimilis, colore verò diſpar. Eſt enim varius admodùm, víxque vllus eſt, qui plures colorum differentias habeat. Viridis eſt magna ex parte, ſed punctis purpureis, cæruleis, indicis,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 196 sur 633

& aliis confuſis coloribus conſperſus. Pinnæ ad branchias flauæ ſiue rufæ ſunt, aliæ omnes partim cæruleæ ſunt, partim virides, partim rufæ. Cauda rufa punctis cæruleis notata. Branchiarum opercula punctis & lineis rufis, ſinuoſis, certis ſpatiis diſſitis diſtincta. Adeò variis & iucundis coloribus ornatus eſt, vt pulchri nomine ſit digniſſimus. Carne tenera, friabili, delicata aliis non cedit. frequens eſt Romæ & Antipoli & in Lerino inſula.

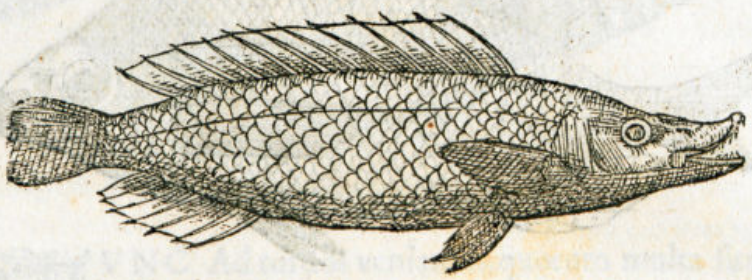

QVARTI Generis turdus varius etiam eſt, dorſo nigreſcente, pinna eius viteſcente. Ventre & lateribus flaueſcentibus. A branchiis ad caudam lineæ virides ductæ ſunt. Pinnarum quæ in ventre infima cærulea ſunt. Hunc nonnulli ex piſcatoribus noſtris *Perroquet*, id eſt, pſittacum vocant, quòd ea ſit coloris varietate qua auis illa Indica. Similem ſuccum gignit cum cæteris ſaxatilibus. Facilè concoquitur, quòd tenera ſit ſubſtantia & friabili.

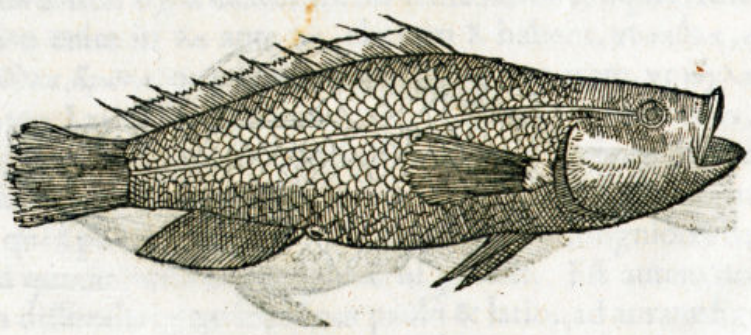

QVINTVM Genus turdi gobionem flauum refert, hoc ab eo diſcrepans, quòd lineam albam ductam ab oculis ad caudam habet. Deinde maculis nigris, quibus aſperſus eſt gobius, caret. Pinna quoque vnica in ventre neque diuiſa, quam habet gobius. Turdus iſte colore aureo eſt, nec differt ab aliis carnis teneritate.

Sext

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 197 sur 633

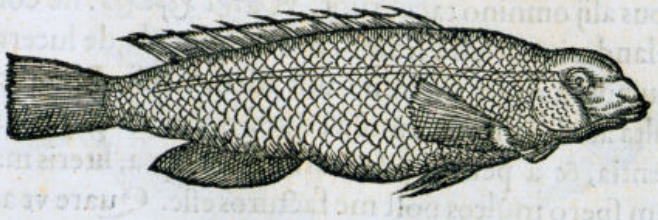

SEXTVM genus quinto omnino ſimile, niſi quòd huic linea ab oculis ad caudam ducta, non alba eſt, ſed cærulea roſtróque, eſt longiore & aquilino.

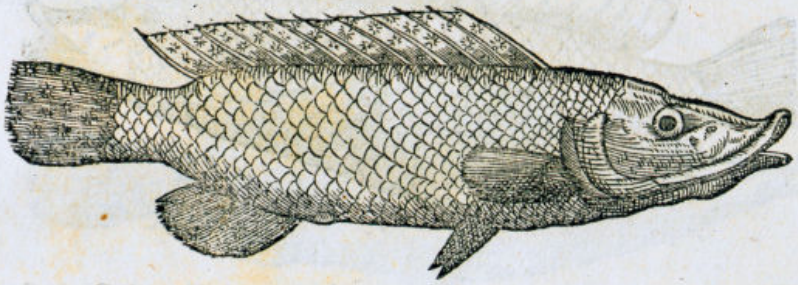

SEPTIMVM Genus à Prouincialibus *cero* dicitur, maximè Antipoli,& noſtri ſpeciem vnam turdi *cero* vocant. In ſaxis degit præſertim litoralibus. magnitudine eſt cubitali, coloribus variis inſignis, dorſo aureo, viridibus maculis conſperſo, ventre candicante, lineis rufis & tortuoſis,nullo ordine diſpoſitis notato. Tales ferè cernuntur buxi radices vel iaſpides. Labra viridia ſunt, branchiarum opercula purpureum quiddam habent. Cauda & pinnæ magna ex parte cæruleæ ſunt. Septimum hoc genus eſſe puto, quod κηὶς ab Athenæo dicitur,vnde *cero* fecerunt noſtri.Suſpicatus ſum aliquando locum hunc mendoſum eſſe, & pro κηὶς legendum κίχλη, ea ratione adductus, quòd neminem vnquam ex his qui de piſcibus ſcripſerunt,piſcem ſic nominaſſe meminiſſem.Tum quia hoc loco cùm de ſcaro dixiſſet, comodè κίχλίω,id eſt,turdum ſubiunxiſſe videretur. His inquam rationibus motus,diu in ea ſententia permanſi,vt κίχλω legendum exiſtimarem. Cùm verò quæ ſequuntur,accuratiùs conſiderarem,omnia quæ hîc dicuntur,parum turdis omnibus conuenire, animaduerti,quæ cauſa mihi fuit mutandę ſententiæ.Locus ſic habet apud Athenæum ἡ ὃ καλουμένη κηὶς ἀπαλόσαρκος, εὐχείλιος, εὐστόμαχος, ὁ ὃ χυλὸς αὐτῆς παχυώδη καὶ σμήχει. Libro 8. Ceris quæ dicitur teneræ eſt carnis, aluo facilis, ſtomacho grata, ſuccus ipſius incraſſat & abſtergit.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 198 sur 633

Prætereà obſeruaui Athenæum de multis piſcibus mentionem facere,de quibus alij omnino tacuerunt. vt περὶ κόρακος. de coracino albo. de melanderino.Item Plinium de ichthyocola,de lucerna,de cornuta,de quibus nulli alij meminerunt.Idem feciſſe Ælianum conſtat. Porrò multa ab iiſdem eſſe omiſſa, quę à nobis diligenti diſſectione & experientia, & à peritis piſcatoribus percepta, literis mandamus: quod etiam ſpero multos poſt me facturos eſſe. Quare vt ad rem redeam,κνεὶς legendum non κίχλη eamque eſſe putamus,cuius ἰκονεm præfiximus.

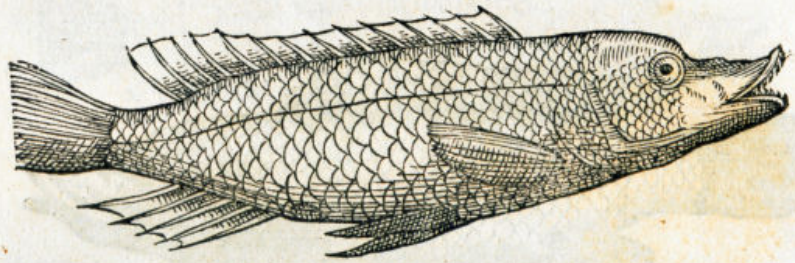

OCTAVVM Genus à ſeptimo non admodùm differt:eſt enim eodem ferè modo varium,ſed lineas multas habet in ventre ſeſe interſecantes. Carne eſt aliis ſimilis.

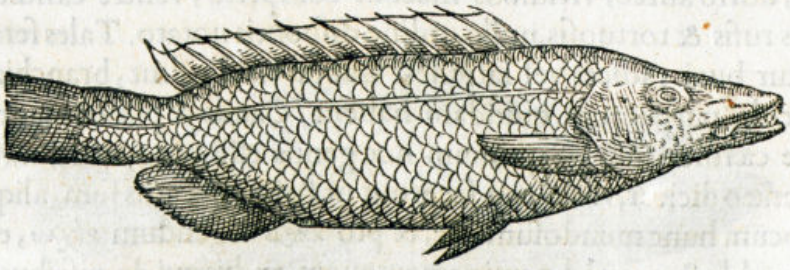

NONVM Genus ſuperiori ſimile eſt, niſi quòd lineam candidam habet à branchiis ad caudam,alias multas confuſas, obliquas,vt ceris, quę aurei ſunt coloris,alioqui colore eſt vario,viridi & flaueſcẽte.A quibuſdam *gaian* dicitur , ab aliis *bille*, à noſtratibus *meneſtrier*, hoc eſt,tibicen: quia variis eſt coloribus tibicinum ritu,qui verſicolori habitu vti apud nos ſolent.Carne eſt tenera & friabili.

Deci

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 199 sur 633

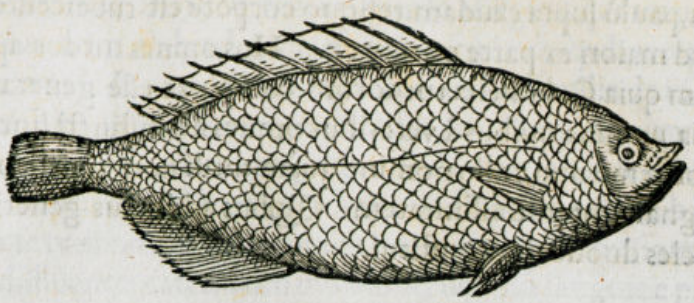

DECIMA Turdorum ſpecies colore eſt viridi, extrema operculi branchiarum & pinnarum ventris purpuraſcunt: oculi rufi: venter ex albo flaueſcit: ore eſt paruo labríſque paruis: eiuſdem ſubſtantiæ eſt cum aliis.

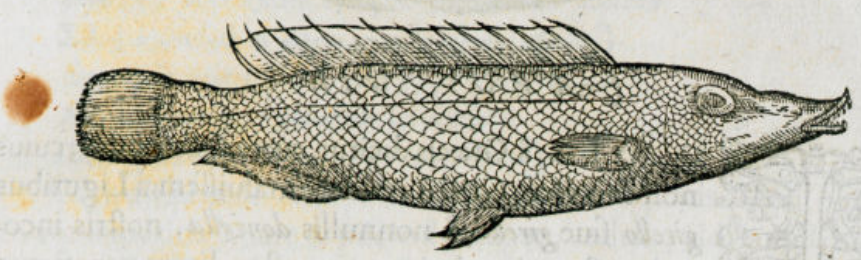

VNDECIMVM Turdorum genus eſt, quod *auriol* noſtri vocant, quaſi αἰόλον, id eſt, varium: alij *gaian*, alij *durdo*. Eſt autem inter turdos maximus, ad lupi cubitalis magnitudinem & craſſitudinem accedit. Colore eſt rubricæ, qua noſtri pro terra armenia vtuntur, multis nigris & liuidis maculis reſperſus eſt, ventre eſt plumbei coloris, labris magnis. Colorum duntaxat varietate à turdo ſeptimi generis differt.

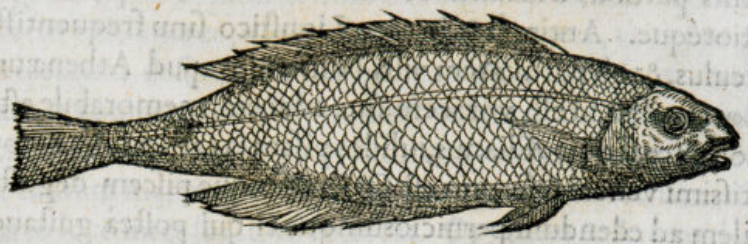

SED Et hic in turdorum genera referendus mihi videtur, qui vulgò *Vielle* dicitur: neque enim minùs varius eſt quàm cæteri iam deſcripti. Capite eſt cæruleo, dorſo vireſcente, linea viridis & tenuis à branchiis ad caudam ducta eſt, in cuius extremo macula eſt

rotunda,paulò ſupra caudam.reliquo corpore eſt rubeſcente, pinnæ variæ,ſed maiori ex parte purpureæ. Hos omnes turdos appellauimus, tum quia Columella turdorum complura eſſe genera ſcripſit, tum quia nomina quibus à veteribus omnes iſti diſtincti ſint, non reperio.Poſtremò nunc alio nomine quàm turdi non appellantur propter magnam inter ſe affinitatem. Quibus adductus generis turdorum ſpecies duodecim conſtitui.

De Iulide.

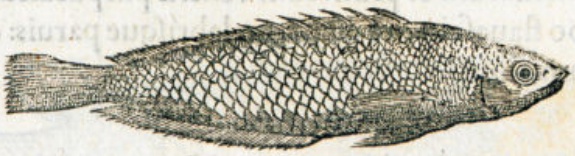

CAPVT VII.

IOYΛIΣ à Græcis dicitur,quæ à Gaza iulia, cuius nominis vice, Græcũ retinere maluiſſem:à Liguribus *girello* ſiue *girella*, à nonnullis *donzella*. noſtris incognita eſt, quia vix in toto noſtro litore reperiatur. Piſcis eſt marinus,gregalis,teſte Ariſtot.ex ſaxatilium genere,autore Galeno LIB. III. de facultatibus alimentorum. Digiti magnitudinem vix ſuperat. varius eſt: nimirum dorſo violaceo,à capite ad caudam ſubauream lineam ductam habet,hinc & inde roſtri modo dentatam, cui pars quæ ſubeſt colore eſt cæruleo, venter candido flaueſcente. Squamis tegitur paruis, pinnarum numero,ſitu, labiis,dentibus recuruis, cauda,aliis ſaxatilibus ſimilis. roſtro eſt acutiore,oculis paruis, rotundis,podicem habet in medio ferè corpore. internis partibus à ſaxatilibus aliis non differt, corpore eſt breuiore ſtrictioréque. Antipoli & in toto Liguſtico ſinu frequentiſſimus eſt piſciculus, & ob paruitatem vilis.Numenius apud Athenæum ἰούλιδα μάργον appellat,id eſt, voracem,ſiue edacem. memorabile eſt id quod de hoc piſce ſcribit Ælianus,iulides piſces ſaxatiles ſunt,quibus os ſceleratiſsimi veneni refertum eſt.Quemcunque piſcem deguſtarũt, inhabilem ad edendum,perniciosúmque ei qui poſteà guſtauerit, efficiunt.Piſcatores cùm ſquillam quam media ex parte iulides exediſſent & confeciſſent,ſine vllo precio parabilem offendiſſent, cúmque inopia preſsi guſtare cœpiſſent,illorũ aluos vehementes cruciatus exceperunt.In piſcatu vrinatores & natatores infeſtiſsimè perſequuntur,ac vt terrenæ muſcæ mordicus premunt,ſimiliter iulides frequentes

Lib.9.de hiſt. animal.c.2.

Libro 7.

tes, in eos, quos dixi incurrentes, morſu affligunt quas repellere neceſſe habent, aut ab his demorſi cruciabuntur, in quibus repulſandis totus vrinandi & natandi labor perit. Haud diſſimilia de iiſdem ſcribit Oppianus. Iulides hominibus ſaxa rimantibus, ore venena to infeſtiſſimas eſſe: denſo enim agmine ſaxis erumpere & circumdare, nec morſu petere deſiſtunt, quantumuis illi pedibus manibúſque excutere à ſe conentur, eáſque muſcis comparat, quæ meſſores feſſos & ſudore diffluentes cateruatim inuadunt, nec niſi ſanguine plenæ abigi poſſunt.

Αἱ δ' ἀπὸ πεζάων μάλα μυῖαι ὁρμηθεῖσαι
Ἄνδρα πεειπροθέουσι, καὶ ἀθρόαι ἀμφιχέουσι·
Καί μιν ὀδὸν βλάπτουσι πονεύμενον ἄμοθεν ἄμαι
Κνίζουσαι στομάτεσσιν ἀναιδέες, οὐλαὶ ὁ κάμνῃ
Ὑδατος ἐς ψυχὴν ἰκέλην ἀντιβολήσας,
Χερσὶ δ' ὅσην ἀφένος ἐστὶν, ἐπωμόμενός τε πόδεσσιν
Σαύῃ ἀμειλύμενος δίερὸν στρατὸν· αἱ δ' ἐφέπουσι·
Ἀστεμφεῖς μάλα ἐναλίγγιοι, αἵ ῥά τ' ἐπ' ἔργοις
Ἀνέρας ἀμπνῦσαι ὀπωπεινὸν μογέουσας
Πάντοσ' ἀνιηραὶ θέρεος στίχες ἀμφιπέτονται.

Cùm aliquando Antipoli & ſanitatis & voluptatis cauſa, corpus in aqua marina lauare & piſciculos capere vellem, vidi equidem piſciculos iſtos non aliter quàm fucos adproperare, & morſu tibias petere ne calce quidem, etiam ſi pars calloſa ſit & dura, abſtinẽtes. Idem mihi narrarunt, qui in comitatu erant Gulielmi Pelicerij epiſcopi Monſpelienſis viri in vario doctrinæ genere excellentiſſimi, cùm Niceam nauigaret, ad conuentum trium ſummorum totius Europæ principum FRANCISCI Gallorũ Regis, literarum alumni, CAROLI quinti Imperatoris, & PAVLI tertij Pontificis Romani. His adducor, vt credam iulidem veterum eam eſſe quam hîc exhibemus. Cùm Piſis Portius magni nominis philoſophus eundem piſcem affabrè atque egregio artificio depictum mihi oſtendiſſet, ſciſcitatúſque eſſem quem piſcem exiſtimaret, ille iulidem reſpondit: non, vt aiebat, veterum ſcriptorum deſcriptione aliqua perſuaſus, ſed ſuſpicionibus quibuſdam & communi conſenſu. Sunt enim qui iurelam alij iulam nuncupent, quæ magis ac magis opinionem meam confirmant. Huius obiter tantùm meminit Ariſtoteles, inter gregales recenſens. Galenus quarto loco inter ſaxatiles collocat. Oppianus & Artemidorus in libro de ſomniorum interpretatione inter varios piſces numerant. Plinius nullam omnino mentionem facit. Eſt carne tenera & fragili. Sed quæ litorum & portuum ſaxa frequentat deterior eſt, quæ procul inde viuit in ſaxis melior. Ius ex ea aluum ſubducit. Paratur vt reliqui ſaxatiles, ſed meliùs farina conſperſa coquitur in ſartagine.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 202 sur 633

De Perca.

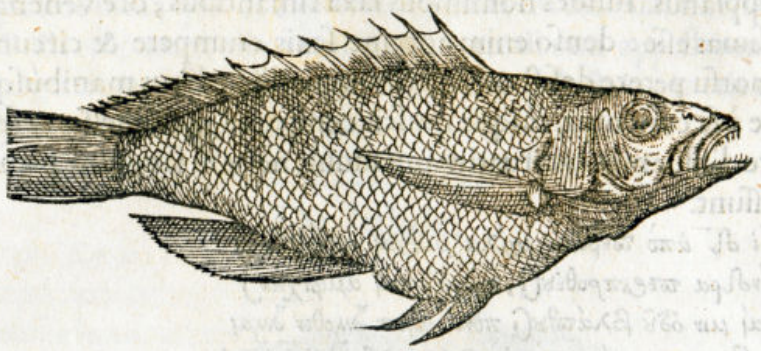

CAPVT VIII.

QVI De rebus citra ὁρισμὸν disputant, eos sæpe labi, errare, & de rebus perperam iudicare necesse est. Quod cùm in aliis artibus tum maximè in Medicina pernicioſum est. Sic enim & venenum pro medicamento, & noxium alimentum pro salubri proponi ægrotis potest: maximè verò in alimentorum delectu imperitos falli cõstat, vt in perca: quam cùm & à Galeno & veteribus omnibus commendatam esse sciant, ægris omnibus fluuiatili vt vescantur, imperant, nec marinam cognoscentes, nec à fluuiatili discernentes, quæ tamen succo substantiáque plurimùm dissident: fluuiatilis enim dura est, & glutinosa, marina tenera & fragilis. Duæ igitur sunt percarum differentiæ: altera marina est, altera fluuiatilis. De marina nuncloquimur. Πέρκη à Græcis dicitur, aliquando πέρκις, à Latinis perca. Græci etiam hodie antiquo nomine vtuntur. A nostris *perche de mar* dicitur. Piscis est marinus saxatilis, squamosus, rufi coloris, ore mediocri, dentibus acutis, lineas multas in lateribus habet à dorso ad ventrem descendentes, alias rubescentes, alias nigrescentes, siue purpurascentes. Vnde percas αἰόλας vocauit Epicharmus apud Athenæum, id est, varias. Pedali est magnitudine, Branchiis, pinnarum numero, caudâ saxatilibus aliis similis. Ventre est prominentiore. Podex in medio ferè est corpore, à quo pinna longa protenditur. Venter ex albo purpurascit vel liuescit. Vt toto reliquo corpore, ita capite est vario. Ventriculo magno cum appendicibus multis, id quod etiam testatur Aristoteles. Intestinis satis latis, in quibus vermes frequenter reperiuntur. Athenæus ex Aristotele, ἐν τῷ περὶ ζώιων scribit τῶν γραμμοποικίλων, πλαγίαις τε ταῖς ῥάβδοις κεχρημένον πέρκῃ, καὶ παροιμία δ' ἐστὶν ἑστηκὼς πέρκη μελαμύρῳ. Ex quibus perspicuum fit nos percam veram hîc depinxisse: vbi per κεχρημένον le-

Lib. 7.

Li. 2. de Hist. animal. ca. 17. Lib. 7.

legendum est κεχρωμένων, id est, percam ex iis esse piscibus, qui lineis variis & transuersis colorati & depicti sunt, éstque prouerbium, Sequitur melanurum perca: & alibi, πέρκαισι καθηγεμὼν μελάνουρον, id est, percarum ducem melanurum appellat Numenius: quod fortasse percæ prudentiæ tribuendum est, quę cùm melanurum callidum esse præuideat, víxque capi, vt capite de melanuro dictum est, eum vt tutior sit, sequitur. quāquam Erasmus de infida societate parœmiam interpretetur. Percam in veris saxatilibus numerat Galenus: quare molli fragilíq; carne fuerit, optimíq; succi, sed de marina loquitur. Athenæus tamen gobios similes esse percæ scribit, qui succi bonitate veris saxatilibus pares non sunt. Ius ex percis aluum mollit. Coërcent carcinomata, percarum capita salsarum, efficaciùs si cineri earum misceatur sal, & cunila capitata, oleóq; subigantur, inquit Plinius. Optima redditur, si farina consperſa in sartagine frigatur, vel in craticula assatur: nam elixa tota diffluit.

Libro 3. de facult. aliment.

Lib. 32. ca. 10.

De Channa.

CAPVT IX.

SPEVSIPPVS apud Athenæum percam, channam, phycidem similes esse dicit: quamobrem cognita perca, reliquæ faciliùs cognoscentur. Dicitur à Græcis χρήνη & χάννη, vtrumque enim nomen reperio: nam à verbo χάινω, quod significat hio, deducitur. χανὸς, & per pleonasmum τῦ υ, vel ν dicitur χάννος vel χάνναος, vel χάννη & χρήνη: vtroque enim genere pro pisce sumitur: à verbo autem χαίνω deducitur, quòd semper ore hiante sit, vnde à Gaza hiatula vertitur. Eandem ob causam ab Epicharmo dictas fuisse channas μεγαλοχάμμονας opinor, id est, multùm hiantes. à Massilienſibus, nostratibus & Hispanis *ſerran* dicitur, à quibusdam *thanna*. Channa piscis est pelagius, autore Aristotele, nihilominus saxatilis similis, & cum saxatilibus ab Oppiano numeratus, lupum corporis habitu referens, & oris scissura. Maxillam inferiorem superiore prominentiorem habet, ob quam causam ore ferè semper est aperto. Dentes acutos, oculos paruos. Pinnis, cauda, aculeis, branchiis, interníſque partibus

Libro 7.

Lib. 8. de hist. anim. cap. 13.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 204 sur 633

cæteris ſaxatilibus eſt ſimilis, ſed ventriculo eſt maiore & laxiore, colore eſt vario, dorſum ex rubro nigreſcit, lineæ à capite ad caudam ductæ rufæ ſunt. Cauda maculis rufis notata, item pinna à podice ad caudam. Pinna dorſi rufa eſt. Inde Ariſtoteles, citante Athenæo ποικιλέρυθρον μέλαινάν appellauit, & ποικιλόχραμμον, quod partim nigro, partim rufo, ſiue rubeſcente colore variata ſit. Adhæc cùm permultas viderimus & diſſecuerimus, omnes vuluas habere comperimus, & ſæpius ouis, ſed non multis plenas, quòd omnes fœminę ſint, vt annotauit Ariſtoteles. Quæ omnia mihi fidem faciunt nos channam veterum hîc proponere: quanuis Maſſilienſes piſcem alium iſti ſimilem channam vocitent, & ſtagni quod lingua noſtra *martegue* dicitur, accolæ piſciculum alium *canadelle*, quod fieri propter ſimilitudinem reor, & hos piſces cum channis confundi, quemadmodum in turdis, quorum plura genera recẽſuimus, vſuuenit: quos omnes communi nomine *turdo* appellant. De channa Ouidius: *Et ex ſe*

Concipiens channe gemino fraudata parente eſt.

Et Ariſtoteles Pliniúſque locis capite de erythrino citatis prodiderunt, channas omnes fœminas eſſe, quòd omnes vuluas habeant, nullæ ſeminis vaſa, quibus mares à fœminis diſcernuntur, quod omnes grauidæ capiantur. Verùm qui fieri iſtud poſſit, non ſine cauſa quis dubitauerit, quemadmodum & de phoxinis, de quibus Ariſteles LIB. VI. de animalium hiſtoria. Formantur oua per coitum in iis, qui venere vtuntur: fiunt & ſine coitu, oſtendunt id fluuiatilium quidam: nam ſtatim atque nati ſunt, propè dixerim, & parui adhuc phoxini oua habent. Iam verò perdices non ſolùm hypenemia oua, ſed etiam fœcunda concipere aiunt, ſi quo tempore gliſcunt, & ad venerem incitantur, aduerſæ maribus ſteterint, vento inde flante. Et equas quaſdam in Luſitania ſine coitu parere, ſunt qui affirment. Quæ naturali & inſigni animalium iſtorum fœcũditati tribuere oportet. ſunt & mulieres tam fœcundæ naturâ, vt primo ſtatim concubitu concipiant, vnde prouerbium, πίλλη κόρη ὅταν κακῶς ἀνδρὶ παρείη. Parit puella etiam ſi malè adſit viro. Noui equidem matronas integerrimas & caſtiſſimas ex ſenibus & propè effœtis maritis ob naturalem fœcunditatem liberos ſuſcepiſſe. Ex quibus efficitur, vt minùs mirum videri debeat in mari, in quo fœcũdiſſima ſunt animalia, erythrinos & chãnas ex ſe concipere, & ſine mare oua parere, quæ poſteà mare diuina & procreatrice ſua vi perficit, maſculique vicem gerit. qua de re plura legere potes LIB. IIII. Dicet fortaſſe aliquis erythrinos & channas vtriuſque eſſe ſexus, quod de leporibus terrenis credunt aliqui: quod etiam in quibuſdam comperiri aiunt, vt in mugilibus, in quibus modò oua, modò lac videri ferunt. (Semen autem lac vocant) idque mihi affirmauit Ioannes Laurentius vir iam ſenex, & in piſcandi

ar

lib. 4. de hiſt. anima. cap. 6.

lib. de piſcib.

Cap. 13.

Cap. 3. & 4.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 205 sur 633

arte exercitatiſſimus, vtpote quam & in noſtro litore, & in Hiſpania, & in Italia exercuerit. Eam nunc in inſula quæ *martegue* dicitur non procul à Maſſilia exercet. At huic opinioni refragatur Ariſtoteles, qui oua ſemper in iis reperiri affirmat. Verùm de hac re nihil ſtatuo. Sed liberum cuique iudicium relinquo. Cætera quæ de channa dicenda ſunt perſequamur. Channa ex ſarchophagis eſt teſte Ariſtotele, cui & ſynodonti euenit, vt quũ minores inſequuntur, venter excidat, propterea quòd piſcium ventriculus iuxta os poſitus eſt, nec gulam habent. Et alibi. Piſces magna ex parte gula carent, vt qui coniunctum ſtatim ori ventriculum habeant, quocirca ſæpius euenit grandibus nonnullis, vt dum per impetum inſectantur minores, ventriculus in os procidat. Sola igitur cauſa cur ventriculus in ore channæ & ſynodontis, & aliorum quorundam ſæpe reperiatur, non eſt ventriculi ſitus ados, omnibus enim piſcibus qui pulmonibus non ſpirãt, quíque ob id, & arteria aſpera, & gula carent, id accideret. Sed voracitas & tanta cibi appetentia vt ventriculus, cui rectæ ſunt fibræ ad trahendos cibos, ſurſum feratur & tum ob propinquum ſitum, tum ob laxitatem in os procidat, id quod declarat Galenus LIB. III. de facult. naturalibus, quo etiam in loco Ariſtotelis ſententiam profert, imò verba ipſa adſcribere videtur longè quidem diffuſiùs quàm in noſtris exemplaribus legantur. Sunt hæc Galeni verba: Ergò ex iam dictis patet, internam gulæ & ventriculi tunicam, cui rectæ ſunt fibræ, quæ ab ore in ſe attrahat, eſſe inſtitutam, eóque in deglutiendo tantùm agere, externam verò cui tranſuerſæ ſunt fibræ, quo conſtringat ea quæ continet, ac protrudat talem eſſe factam, eandem tamen non minus in vomendo, quàm deglutiendo operam ſuam nauantem. Clariſſimè ſubſcribit iis, quæ dicimus & quod in channis, & quod in iis qui Græcè σωλόδοντες appellãtur, accidit, vt quorum ventriculus interim in ore inueniatur, veluti Ariſtoteles in lib. de animal. hiſtor. prodidit, reddita etiam cauſa, præ guloſitate id inquiens illis contingere. Ita enim ſcribit. In vehementiore appetentia, ventriculus omnibus animalibus ſurſum procurrit, adeo vt nõnulli cùm primùm incipere manifeſtè eum affectum ſentiunt, foras repere ſibi ventrem dicant: alij verò cibos quos adhuc mandunt, nec dum ſatis eos confecerunt, eripi planè inuitis. Ergo in iis animalibus quæ naturâ ſunt guloſa, quibúſque oris laxitas eſt multa, ac ventris ſitus propinquus, veluti in ſynodonte, ac channa cernitur, nihil mirum eſt, tùm in admodum vehementi eſurie, minorum piſcium aliquem proſequuntur, ac iam in eo propè ſunt vt comprehendant, ſi auiditate perurgente venter eorum in os ſurſum rapitur. Fieri autem id aliter prorſus nequit niſi venter cibos per gulam veluti per manum ad ſe trahat. Sicuti & nos præ ſtudio aliquando nos totos vnà cum manu extendimus,

Lib. 8. de hiſt. anima. cap. 2.

Lib. 2. de hiſt. anima. ca. 17.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 206 sur 633

quò promptiùs corpus quod petimus apprehendamus, ita & ventriculus cum gula, veluti cum manu vnà extenditur. Proinde in quibus animalibus hæc tria ſimul incidunt, vehemens nutrimenti auiditas, gula parua, & oris laxitas ampla, in his paulum extenſionis momentum totum ventriculum ſurſum in os agit. His verbis Galenus & Ariſtoteles apertè oſtendunt cauſam rei, quam quærebamus, cur ſcilicet channis & aliis piſcibus ventriculus in os excidat. Hoc loco me etiam inuitum cogit veritas vt lectores admoneam, virum alioqui doctiſſimum, & mihi amiciſſimum qui his Galeni libris annotationes aliquas in margine aſperſit, lapſum eſſe cùm channas, id eſt, hiatulas, concharum genus eſſe annotauit, ſimilitudine nominis, vt opinor, deceptus. Sunt enim chamæ conchulæ quibus channæ nomine tantùm ſimiles, re valde diſſimiles ſunt, quippe quæ ſquamoſæ ſint, ex pelagiis vel litoralibus piſcibus, vt initio huius capitis diximus. Channa tenera eſt carne, vt ſcribit Athenæus, durior tamen percâ, paratur vt reliqui ſaxatiles.

De Phycide.

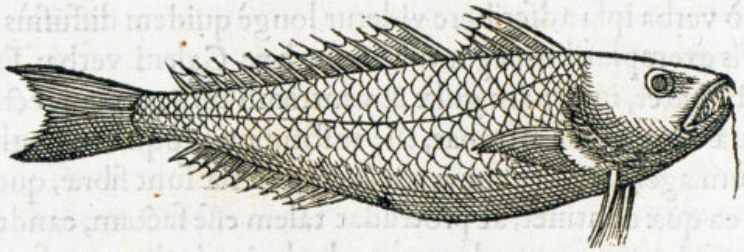

CAPVT X.

Græcis φυκὶς & φύκιον dicitur, à Gaza phucà, à noſtris *mole*, fortaſſe ob carnis mollitudinem, Hiſpanis *molere*, Romanis *phyco*. Audio à Neapolitanis quendam oſtendi nomine *pittara*, pro phycide, quem Græci huius temporis *phocida*, Veneti *lepo* nominant. Phycis piſcis eſt marinus ex ſaxatilium genere, colore rubeſcente & vario percam & channam referens, quam ob cauſam ποικιλόχρως dicta fuit ab Ariſtotele, vt autor eſt Athenæus. Anteriore corporis parte tincam fluuiatilem imitatur, poſteriore ſoleam ob tenuitatem & pinnarum ſitum, quibus veluti cincta eſt. Vnde ἀκανθοστεφὴς, eodem Athenæo teſte, cognominauit Ariſtoteles, id eſt, ſpinis coronatam. Quæ tamen appellatio illi cum multis aliis piſcibus communis eſt. Mutat colorem phycis, reliquo tempore candida, vere varia. Nam ſummum caput ex nigro rubeſcit, pars inferior ventrem ſpectans, tincæ

Lib. 7.

Ariſt. lib. 8. de hiſt. anim. ca. 30. Plin. lib. 9. ca. 26.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 207 sur 633

tincæ colore eſt. Pars corporis poſterior nigreſcit. Pinnæ duæ, quæ ſunt ad branchias, rubeſcunt. Ore eſt magno, dentibus paruis. Labiis caret, vt chāna. Oculis eſt magnis, aureis. Barba ex vnico pilo ex ſummo inferioris maxillæ propendet. Paulò infrà pili duo longiſſimi pendent loco pinnarum ventris. In dorſo primùm pinnam habet paruam & diuiſam, mox ſequitur altera, membrana connexa, quę ad caudam vſque protenditur: huic ſimilis eſt alia, à podice magno, & in medio ferè corpore ſito, ad caudam vſque. Ventriculum longum habet, appendices quindecim, hepar magnũ lactei coloris, à quo longa fellis veſica pendet. inteſtina lata, replicata, branchias magnas. lapides in cerebro, quemadmodum aſellus aut lupus. Ex his ego colligo veram phycidem hîc expreſſam eſſe: quæ quanquam ad faciẽdam fidem ſatis eſſe poſſint, tamen multò magis ſententiam hanc meam confirmaui, cùm in media alga nidificantem vidi, id quod ſola phycis facit teſtibus Ariſtotele & Plinio. Phycis piſcium ſola nidificat ex alga, atq; in nido parit. & id certiſſimum eſſe piſcatores multi obſeruarunt. Quòd autem ſolam nidificare aiunt in alga, id falſum eſſe cõperit Gulielmus Pellicerius Monſpelienſis epiſcopus, vir in rebus perueſtigandis diligentiſſimus & perſpicaciſſimus, qui gobiones & hippocampos in alga oua ponere & parere animaduertit. Eſt & hîc corrigendus error illius, qui Oppiani ἁλιεύτικὰ verſibus Latinis expreſſit. ſic enim Oppianus LIB. I. ἁλιεύτικῶν.

Lib. 8. de hiſt. animal. c. 20. Plinius lib. 9. cap. 16.

Καὶ κίχλαι ῥαδιναὶ, καὶ φυκίδες, ἄλλοτ' ἀλιῆες
Ἀνδρὸς ἐπωνυμίῃσι φιλόφρονος ἠδὲ κέκλυον.

Sic verò interpres: *Turdique virentes,*
Phycides Eunuchi vero de nomine dictæ.

Quàm ineptè contra mentem Oppiani tributum ſit phycidi eunuchi epitheton, ſciunt omnes, quibus phycis penitus ſit cognita: nam & parit, & partus huic maiori curæ eſt, quàm reliquis, quippe quæ nidum in alga ſibi paret & ſtruat: quî igitur eunuchi nomen rectè competere poteſt? Quare ne per ſomnium quidem id Oppiano in mentem venit. ſed recenſens piſces, qui circa ſaxa, vel in ſaxis verſantur, phycidibus ſubnectit eum quem initio libri huius ἁλφηστὴν à Græcis, à Plinio cynædum nominari oſtendimus, quem per periphraſim cum aliis ſaxatilibus numerat Oppianus, vt ſit is ſenſus:

Phycides, & cui
Piſcator mollis nomen dedit eſſe cynædi.

Nunc ſuperſunt duo expendenda, ſit ne idem piſcis φυκὶς & φυκίδιον. φυκιὼ & φυκίς. Ac primùm φυκίδιον nihil aliud eſſe quàm paruam phycidem nomen ipſum indicat: vnde Gaza LIBRO VI. de hiſtoria animal. puſillam phucam vertit, neque iis aſſentior, qui phycidion eum piſcem eſſe putant, qui à nobis *capelan* dicitur, ideo

Cap. 13.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 208 sur 633

quòd is veluti phycis è mento pendentem barbam habeat. Sed qui diligentiùs verba Aristotelis expendet, falli istos iudicabit: sunt autem
Ibidem. hæc Aristotelis verba. Pisces qui oua edunt, semel pariunt anno, præter pusillas phucas, quæ bis pariunt anno. Differt autem mas phycis à fœmina, quòd & nigrior sit & squamis amplioribus. Atqui is qui vulgò *capellan* nominatur, piscis est læuis, & minimè squamosus. Ex quibus necessariò efficitur phycidion siue diuersa sit à phycide species, siue eadem, non posse esse eum quem *capellan* dicimus. Ergo phycidion à phycide ætate tantùm, & magnitudine differre puto. Deinde
Lib. 8. φυκένα & φυκίδα diuersos pisces facere videtur Athenæus, cuius hæc sunt verba. καὶ τῶν πετραίων ὁ φυκὶς καὶ ἡ φυκὶς ἀπαλώτατα ἰχθύδια ὄντα, ἄβρωμα καὶ ἄφθαρτα ἐστὶν. Ex saxatilibus phycen & phycis tenerrimi sunt pisces, virus non resipientes, & corruptu faciles. Phycis inter saxa degit, non solùm alga vel musco, sed etiam carne: nam squillas ap-
Lib. 8. de hist. anim. cap. 2. Li 3. de alim. facult. petit autore Aristo. & in eius ventriculo non squillas modò, sed & loligines, & piscículos alios inueni. Phycis eadem bonitate est, qua cæteri saxatiles autore Galeno, simili quoque modo præparatur.

De Anthiæ prima specie.

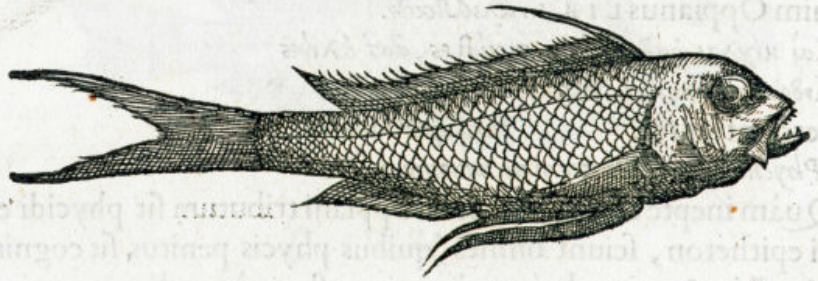

CAPVT XI.

ANTHIARVM diuersa genera apud veteres autores reperio, manifestam vel integram descriptionem nullam, sed notas quasdam duntaxat, & harum nonnullas inter se pugnantes, vt ex sequentibus perspicuum fiet. Adhæc de anthia alij ita scripserunt, ac si vnica esset piscis species. alij quatuor species constituerunt. Ex quibus fit vt nominibus abundemus, rerum verò notitia nobis desit. Nihil est autem in omni genere pernicioſius quàm nominum tantùm peritum esse, rerum verò ipsarum insciũm. Quamobrem quanta maxima potui diligentia, anthiarum species diu perueſtigaui, eásque quæ mihi notæ sunt, hîc exhibeo, ei qui certiora & meliora inuen

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 209 sur 633

inuenerit, magnam habiturus gratiam. Ἀνθιὰς dicitur à Græcis & ἱερὸς ἰχθὺς teſte Ariſtotele. quo loco, inquit, anthias ſit ibi nulla beluam eſſe, quo indicio vſi ſpongiarum piſcatores vrinantur, & ob id ſacrum piſcem hunc nominant. At hæc appellatio illi cum multis aliis communis eſt. Nam Pompilus, delphin, mullus, & plerique alij piſces ſacri dicti ſunt. Dicitur & καλλίχθυς, id eſt, pulcher piſcis, & καλλιώνυμος, id eſt, pulchri nominis. At vranoſcopus Athenæo & Plinio teſtibus ſic cognominatus eſt. Vocarunt alij ἔλλοπα, ſed eſt etiam piſcis alius, ἔλλωψ, qui ſquamas ad os verſas habet. Hiceſius à quibuſdam λύκον dictum fuiſſe ait, niſi quis pro λύκον, legendum eſſe cenſeat λάβρακον. Eſt enim ſpecies anthiæ alba, neque enim nomen λύκου cuiquam piſcium tributum reperias. nam qui à nobis Latinè lupus dicitur, non λύκος, ſed λάβραξ dicitur à Græcis. Poſtremò dicitur ab Ariſtotele αὐλοπίας, quem locum non ſatis expreſſit Gaza. τίκτει δὲ καὶ ὁ αὐλοπίας (οὗ καλοῦσιν ἀνθιᾶν) τὸ θέρος. id eſt, parit etiam æſtate aulopias, quẽ vocant anthiam. Oppianus verò αὐλωπὸν quartam ſpeciem anthiarum facit. Sed de nominibus ſatis. Nunc eum anthiam quem primi generis eſſe ſuſpicor deſcribamus. Is eſt colore ſimilis pagro, vel cynædo, ſcilicet rubeſcente, vnde Oppianus ξανθὸν appellat, eadem ſignificatione qua ξανθὸς ἐρυθρίνος. Pinna ſtatim à capite ad caudam ferè vnica, rufa, cuius aculeus primus longus & robuſtus, ad branchias pinnæ duæ rufæ. In ventre duæ aliæ multò longiores & tenuiores eiuſdem coloris à podice ad caudam ferè alia etiam rufa. Cauda rufa in duas pinnas longas deſinens, caput rotundum, non compreſſum, varium: roſtrum non prominens. is eſt qui à noſtris *barbier* dicitur. Oppianus ſcribit Anthiarum genera in ſaxis habitare, ea tamen aliquando deſerere explendæ gulæ gratia, voraces enim & guloſos eſſe, dentibus tamen carere. eius verba ſunt.

Lib. 9. de hiſt. animal. c. 37.

Lib. 8. Lib. 32. cap. 11.

Lib. 6. de hiſt. animal. ca. 17.

Libro 1.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Ibidem.

Ἔξοχα γὰρ πάντας ἀδηφάγος οἶστρος ἐλαύνει
Κεινὸς καὶ νωδότερ ὑπὸ γόμφα χῶρον ἔχοντας

Quæ ſic conuerto:

Supra alios omnes ciet inſatiata libido
Ventris, non etiam munito dentibus ore.

Νωδὸς enim inquit Suidas, eſt ὁ μὴ ἔχων ὀδόντας. At his repugnant quæ ex Ariſtotele profert Athenæus lib. VII. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ καρχαρόδοντα εἶναι τὰ καλλίχθυα, ἁρπαγάντε καὶ ζωοφαγοῦντε. Ariſtoteles ait anthiam (nam ex præcedentibus liquet καλλίχθυα hîc pro anthia ſumi) ſerratis eſſe dentibus, & carniuorum & gregalem. Carniuoros dentibus præditos eſſe conſtat, cæteros qui luto, ſtercore, aqua viuunt minimè. Quare ſi Oppianus qui anthias voracitate alios ſuperare ſcribit, eoſdem etiam intelligat carniuoros eſſe, vt reuera ſentire vide-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 210 sur 633

tur LIB. III. cùm ſcribit anthias capi percis & coracinis in antra, in quibus latitant demiſſis, ipſe ſecum pugnare videretur, niſi quis aliam Oppiano interpretationem affingat vt per ὡδόντερ ὑπὸ φύμα χῶρον ἔχοντας, regionem oris internam dentibus vacuam, id eſt, palatum & linguam, quibus infixi ſunt dentes in multis piſcibus, cæterùm in maxillis ſerratos ineſſe dentes reliquorum ſaxatilium modo. Quæ interpretatio mihi curioſior quàm verior videtur eſſe: nam idem Oppianus ſcribit LIB. III. anthiis φύμα eſſe ἄοπλον, id eſt, inerme. Vteruis verum dicat, is quem depinximus ſerratis eſt dentibus & paruis. Eſt & alius ſcrupulus qui non minùs nos torquet: nam Ouidius de anthia hæc prodidit in halieutico ſuo.

Anthias his tergo quæ non videt vtitur armis,
Vim ſpinæ nouitque ſuæ, verſúſque ſupino
Corpore lina ſecat, fixúmque intercipit hamum.

Idem Oppianus LIB. III. Plinius autem & alij capto anthiæ non id tribuunt, ſed aliis non captis. Eius hæc verba ſunt. Anthiæ cùm vnum hamo teneri viderint, ſpinis quas in dorſo ſerratas habent, lineam ſecare traduntur, eo qui tenetur extendente, vt præcidi poſſit. Et Ælianus. vt homines fidi & commilitones veri, perinde piſces inter ſe vlciſcuntur, quos anthias nominant, ex his quilibet cùm nouerit conuictorem ſuum captum eſſe, celerrimè adnare feſtinat, ac dorſi ſui nixu ad eum inhæreſcit. Idem Plutarchus in libello cui titulum fecit. An terrenę beſtiæ aquatilibus ſint prudentiores, ſcribit anthiam captiuo anthiæ ſuccurrere, reiectúmque in humeros funiculum ſurrectis aculeis reſecare, ſpinæque ſuæ aſperitate refringere. Plinius ſerratam ſpinam anthiæ tribuit, alij non ſerratam, ſed aſperam & acutam, quam Oppianus ὀξύπρωρον appellat. At ſerratam ſpinam ſiue aculeum in paucis piſcibus obſeruaui, vt in paſtinaca, & eo quem elephantem vel ibin vocant. Noſter verò anthias non ſerratam ſed aſperam & acutam ſpinam habet. Quanam arte capiantur anthiæ, fuſiùs diſces ex Plinio & Oppiano. Hiceſius apud Athenæum ſcribit anthiam eſſe χρυσρώδη, καὶ ὄγκυλον, καὶ ἀέκκρισον, ὄκ ἀςόμαχον ὄ. Qui locus aperte mendoſus eſt, quid enim ſignificare poteſt χρυσρώδης? Neque χονδρώδης, id eſt, cartilagineus dici poteſt: nam anthiæ ex cartilagineis non ſunt. Puto igitur legendum ἐρυθροδὴ, vel ἔρυθρον: eſt enim erythrino vel pagro colore ſimilis, & eiuſdem cum his generis eſſe autor eſt Hiceſius. Eſt igitur anthias rubeſcens ſiue rufus, boni ſuci, excretu facilis, ſtomacho non gratus. Quæ notæ huic noſtro anthiæ competunt.

Lib. 9. cap. 59. *Lib. 11. cap. 28.* *Lib. 9. ca. 59.* *Lib. 3. ἁλιευτικῶν.* *Lib. 9. cap. 59.* *Lib. 3. ἁλιευτικῶν.*

De An-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 211 sur 633

De Anthiæ ſecunda ſpecie.

CAPUT XII.

ANTHIÆ Rubeſcenti ſubiungit Oppianus, anthiam ἀργεννὸν, id eſt, album & ſplendidum. Quis autem is ſit, me nondum planè ſcire fateor: nam quem capiti huic præfixit, ſuſpitione quadam tantùm motus anthiam album eſſe puto: vtpote quo candidiorem ſplendidiorémque nullum vnquam vidi. Eſt enim lævis & ſine ſquamis, quem noſtri *capelan* nominant, à raſo, opinor, & glabro, & ob id candido ſacerdotum capite, quos *capelans* lingua noſtra appellamus. Eſt autem pelagius piſcis non ſaxatilis, ad aſellorum genus accedens, ſed paulò latior. Molli eſt & tenera carne, bonique ſucci. Anno 1545. tanta huius piſcis captura fuit in noſtro litore, vt duos totos menſes piſcatores nullum ferè aliud piſcis genus ceperint, magno ſuo incommodo. Cùm enim piſcis hic neque ſale condiri, neque exiccatus ſeruari poſſit, cogebantur efoſſa terra obruere, ne fœdo corruptorum piſcium odore à litore arcerentur. *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

De Anthiæ tertia ſpeciæ.

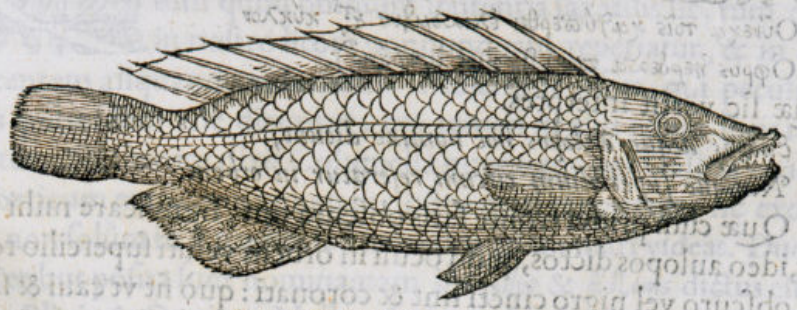

CAPUT XIII.

TERTIVM Anthiæ genus Oppianus nigrum facit, τὸ δ' ὃ ζίτον αἷμα κελαινοί. Anthiæ tertij generis ſunt atro ſanguine fuſci. Quod non ad piſcis ſanguinem ſed ad totius corporis colorem referre oportet, quem per atrum ſanguinem nigrum ſiue *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

purpureum exaturatum,ſiue indicum intelligit. Qui color à Gallis dicitur *violet obſcur*. Affirmare auſim huius generis piſcem eſſe eum, quem hîc exhibemus. Eſt enim ſaxatilis, totus purpurei coloris vel indici,corporis forma ſcaro vario ſimilis,corpore longo, cauda craſſa, ſerratis & acutis dentibus. Labra habet,oculos admodùm rotundos,purpureos & rubros.Podicem magnum, è quo inteſtinum rubro viridíque diſtinctum excidit. Partibus internis cæteris ſaxatilibus ſimilis eſt.Eſt carne tenera,fragili,ſicca,optimíque ſucci.

De quarta Anthiæ ſpecie.

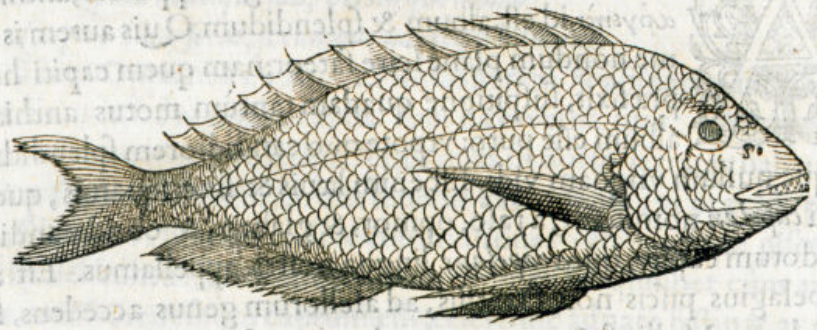

CAPVT XIIII.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

QVARTA Anthiæ ſpecies Oppiano dicitur ὤωπὸς & ἀὐλωπός. ὤωπὸς,quòd bonis ſit oculis,& optima viſus acie. ἀὐλωπὸς autem cur dicatur, non perinde apud omnes conſtat: ſic verò Oppianus,

Ἄλλος δ' ὤωπός τε καὶ ἀὐλωποὺς καλέουσιν
Οὕνεκα τοῖς καθύπερθεν ἑλισσομένη περὶ κύκλον
Ὀφρῦς ἠερόεσσα περείδρομος ἐστεφάνωται.

Quæ ſic vertit interpres.

Euopos atque aulopos hoc nomine dicunt,
Nanque ſupercilium circum reſeratur in orbem.

Quæ cùm prima fronte ſatis obſcura ſint, ſignificare mihi videtur,ideo aulopos dictos,quòd oculi in orbem veluti ſupercilio rotundo,obſcuro vel nigro cincti ſint & coronati: quò fit vt caui & ſint & videantur oculi.Αὐλωπὸς igitur καιλοφθάλμους intelligit,id eſt, cauis ſiue profundis oculis, quibus præditi acutè cernunt: contrà, quibus oculi prominent: vnde & ὤωποὶ dicti ſunt, quòd acie oculorum valeant. Neq; mihi probantur quæ hoc in loco ſcholiaſtes annotat, nimirum ἀὐλωπὸς, μάκρους ἔχοντας ὀφθαλμοὺς λικλὼ αὐλὸς, id eſt,qui oculos longos habeant tibiæ inſtar. Quanuis interpretationem hanc appro

approbet & ſequatur Cælius Rhodig.qui LIB. XII. lectionum antiquarum ſcribit aulopis oculos eſſe,cuiuſmodi ſunt pagurorum, nec non aſtacorum, quibus proprium eſt forinſecus oculos protrudere inſpectandi cauſa.Quæ demiror quomodo in mentem venerint docto & variæ eruditionis viro,cùm nemo vnquam aut viderit,aut obſeruarit, aut audierit vllum eſſe ex ſquamoſis piſcem, cui ſint oculi prominentes,vt locuſtis & aſtacis,quos cùm velit,poſſit protrudere & recondere.Quare priorem interpretationem,doctis omnibus longè magis probatam iri ſpero,qua caui & veluti corona nigra cincti dicuntur aulopi oculi, & ideo acutè cernentes : alteram verò quæ prominentes oculos tribuit, falſam & planè reiiciendam. Hæc nota quam diximus, cùm huic, quem oculis ſubiicimus, maximè conueniat (habet enim ſupercilia nigra oculos ambientia) quin anthias ſit quarti generis non dubitamus.

De Exocœto.

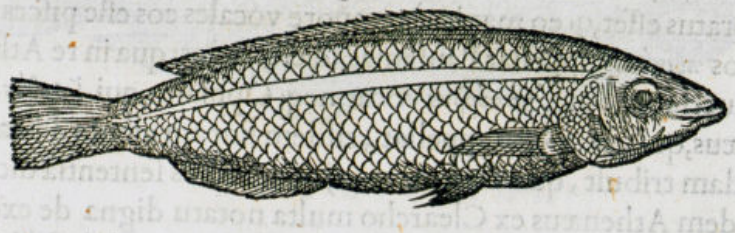

CAPUT XV.

QVANQVAM Plinio rarus videatur exocœtus (nam miratur Arcadia , inquit , exocœtum ſuum) tamen viſum eſt eum cæteris ſaxatilibus ſubnectere, tum quòd omnium ſententia ſaxatilis ſit, tum quòd in noſtro litore nonnunquam reperiatur, & in ſaxis ſtertentem aliquando viderimus. Multi ſunt piſces, qui peculiares locis quibuſdam eſſe dicuntur, qui tamen in aliis etiam locis reperiantur. Sic ſcarum dixit Columella nunquam per Gallias enauiſſe ad Ibericum mare, qui tamen in noſtro mari reperiatur: ſic exocœtum non ſolùm in Arcadia, ſed in noſtro etiam mari videas. Duo illi à veteribus poſita ſunt nomina:nam ἐξώκοιτος & ἄδλωνις dictus eſt,teſtibus Plinio & Oppiano.Nullum huius vulgare nomen comperi,ſed communi tantùm ſaxatilium nomine nuncupatur. Exocœtus ab eo quòd in ſiccum ſomni cauſa exeat,vt ſcribit Plinius. Oppianus.

Lib.9.cap.19.

Lib.9.ca.19.
Lib.1. ἁλιευτικῶν.
Ibidem.

Ἄλλοι δ' ἐξώκοιτον ἐφήμενον, ὕπνου κοίτας
Ἐκλὸς ἀλὸς πίδῃ, μῦνος δ' ἐπὶ χέρσον ἀμείβει.
Multi exocœtum dicunt, quòd proſilit vndis

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 214 sur 633

In litus, ſicca ponens tellure cubile.

Libro 8. Athenæus, Τὄνομα μὲν εἴληφε διὰ δ' πολλάκις τὰς ἀναπαύξεις ἔξω τοῦ ὑγροῦ ποιεῖται, quòd ſæpe extra aquam quieſcat. Piſcis eſt ſemipedali magnitudine, forma terete, ὑποπύῤῥος ſecundum Athenæum. ξανθὸς ſecũdum Oppianum, id eſt, colore aureo, partibus quibuſdam viresſcente, aliis magis rubeſcente. A brãchiis ad caudam lineam candidam, continuam habet. Corpore ſimilis eſt mænis iam fœtis, aut gobionibus. Paruas habet branchias: qua de cauſa Plinium dixiſſe crediderim circa Clitoriũ vocalem tradi, & ſine branchiis, quod fieri non poteſt: ſed qui branchias breues, imperfectas, nec valde manifeſtas habent, iis carere exiſtimantur, veluti hippocampo propter paruitatem & ſitum deeſſe videntur. Cur diutius in ſicco viuat, in cauſa eſt quòd aëris magna copia, à qua ſuffocari poſſit, affatim non trahatur ob branchiarum ſtructuram. Qua de re fuſiùs diximus LIB. IIII. cùm de

Libro 8. reſpiratione ageremus: vocalem autẽ eſſe fabuloſum eſt autore Pauſania, qui aſſerit ſe captos quidem exocœtos vidiſſe, vocem verò nullam audiuiſſe, cùm tamen illic, vbi capiuntur, ad ſolis vſque occaſum commoratus eſſet, q̃ eo maximè tempore vocales eos eſſe piſces dictitant. Hos ποικίλους appellat Pauſanias, id eſt, varios: qua in re Athenæo non aduerſatur, qui ὑποπύῤῥους vocat, neq; Oppiano, qui ξανθοὺς. Nam Athenæus, qui ὑποπύῤῥους appellat, eiſdem lineam albam à branchiis ad caudam tribuit, qua ratione varij etiam illius ſententiâ dici poſ-

Libro 8. ſunt. Idem Athenæus ex Clearcho multa notatu digna de exocœto profert, quæ Leonicus vtriuſq; linguæ peritus, & in philoſophicis feliciter verſatus in libro hiſtoriarum ſuarum Latina fecit, his verbis: Exocœtus piſcis eſt, quem nonnulli Adonidem appellant, ideo ſic nominatus, quoniam ſomni cauſa ſæpius ex humore in ſiccum exeat, colore autem eſt ſubrufo, & ab ipſis branchiarum initiis, ad extremam vſque caudam virgulam vtrinque albicantem continenter habet, forma verò eſt rotunda, miniméq; expanſa, & magnitudine haud ferè abſimilis mugilibus iis, qui litorei appellantur, quos octonũm maximè digitorũ longitudinem planè adimplere percepimus, & ad ſummam piſci illi perquàm ſimilis eſſe videtur, quem hircumvocant, niſi quòd illi ventre ſupino nigricans quædam ſubeſt macula, quam hirci barbam appellant. Eſt autem exocœtus ex ſaxatilium genere piſcium, & circa ſcopulos ferè & lapidoſa degit litora, qui pacato tranquillóq; mari in ſummis elatus vndis, & illarum ſenſim applauſu in nudis expoſitus cautibus, in ſicco diutius conquieſcit, ſeque ad ſolis radios ſubinde conuertens immobilis manet. Cæterùm poſtquàm tantum eo loci, quantum ſibi ſatis viſum eſt, conquieuit, rurſus mare verſum cylindri more volutatur, donec ad primas delatus vndas extremum litus abluentes, reciproco illarum abſceſſu

in

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 215 sur 633

in mare delabitur. Verùm dum in ſiccum quo diximus modo exit, litorales maximè aues præcauere dicitur, quæ tranquillis præſertim diebus circa ſumma æquorum ludibundæ natant, & ſecundum extrema litora depaſcuntur. Huiuſmodi ſunt cerylus, trochilus, & creci ſimilis elorius, quas ſicubi conſpicatus fuerit exocœtus, non ſenſim, vt diximus, cùm nullus ſubeſt timor, ad marinas volutatur vndas, ſed crebrò feſtinans ſaltu in pelagus ſeſe demergere properat. Hactenus Athenæus de exocœto, cui omnes attributæ notæ, cùm maximè in hunc noſtrum nec in nullum alium, quem vidiſſe aut audiſſe contigerit, competant: non dubito quin veri exocœti iconem hîc expreſſerimus.

De Gobione.

CAPVT XVI.

GOBIONVM Multæ ſunt differentiæ: quocirca nihil mirum, ſi diuerſi autores diuerſa de his ſcripſerint, & rerum ipſarum diſtinctio difficilior inde facta fuerit. Horum igitur, vt aliorum omnium differentiæ, ſumuntur à loco viuendique ratione, à ſubſtantia, à magnitudine, à colore. A loco quidem & vita, quòd gobiones quidam litorales ſint teſte Ariſtotele, teſte etiam Galeno libro tertio de facultatibus aliment. Gobio litoralis eſt piſcis, ex eorum etiam numero, qui parui perpetuò manent. Alij ſunt ſaxatiles, vt Athenæus ex Diocle profert, cui Galenus etiam ſubſcribit. Præſtantiſſimus autem ad voluptatem, coctionem ſimul ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is gobius, qui in arenoſis litoribus, aut ſaxoſis promontoriis viuit. His verbis perſpicuè diſtinxit Galenus litorales à ſaxatilibus. Nam inter veros ſaxatiles nullum manifeſtum diſcrimen ipſe conſtituit, vt qui perpetuò in puriſſimo mari degant. Quare quum litorales ſaxatilibus præſtare dicit, hos ab illis apertè ſecernit. Sunt eodem Galeno autore, qui in fluuiorum oſtiis, aut marinis ſtagnis viuunt. Prætereà fluuiatiles gobiones facit Dorion apud Athenæum. & Auſonius:

Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 13.

Libro 7.

Ibidem.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 216 sur 633

Gobio non maior geminis ſine pollice palmis.

Subſtantiâ differre liquet ex iis, quæ modò ex Galeno citauimus. Hiceſius apud Athenæum albos nigris præfert. Flauorum verò caro ſiccior eſt & macra. Porrò alij albi ſunt, alij nigri, alij flaueſcentes ſiue pallidi, quos virides non rectè appellant, vt mox docebimus. Poſtremò alij magni nimirùm flaueſcentes, alij parui albi, alij inter hos medij nigri. Primùm de marino omnium maximo, & verè ſaxatili. Κωβιὸς nomen eſt omnium commune, Latinè gobio ſiue gobius, ſiue gouius. Numenius in ἁλιεύτικῷ ſuo κώθους gobiones appellauit, & Siculi teſtibus Nicandro Colophonio & Appollodoro κώθωνας vocabant. Et gobij χλωροὶ dicti ſunt etiam καυλῖναι. A noſtris *boulerotz*, à Maſſilienſibus *gobi*, à Venetis *paganelli* nominantur. Is, cuius iconem capiti huic præfiximus, ſaxatilis eſt, palmi longitudine, toto corpore rotundo, non compreſſo & ſpiſſo, ſquamis rotundis tecto, colore vario. Etenim χλωρὸς eſt, & dicitur, id eſt, flaueſcens ſiue pallidus, maculiſque nigris conſperſus, oculis ſurſum potiùs quàm deorſum ſpectantibus. Ad branchias pinnas duas habet, in ventre non duas cæterorum modo, ſed vnicam non diuiſam, qua nota gobij maximè à reliquis piſcibus internoſcuntur. A podice aliam. In dorſo non vnicam, veluti alij ſaxatiles, ſed duas, quarum prior minor eſt, altera ad caudam vſque extenditur. Caudam latam habet non diuiſam. Labiis caret. Dentes habet paruos, os magnum, ventriculum ſatis capacem cum multis appendicibus, hepar album, & in eo fel. Gobij ad litora inter ſaxa pariunt oua lata & friabilia, ſimiliter & alij, quoniam tepidiora ſunt litora, & plus alimenti ſuppeditant, & tutiora ne fœtus à maioribus abſumantur. Quare in ponto circa Thermodoontem fluuium plurimi pariunt, tranquillus enim locus eſt, tepidus, & aquis dulcibus abundans. Gobiones aliquando etiam in alga nidificare dictum eſt priùs. Iidem alga, muſco & reliqua euaneſcente materia viuunt, vt Ariſtoteli placet. Gobij, qui χλωρὸς dictus eſt, de quo hîc loquimur, caro, inquit apud Athen. Hiceſius, friabilis eſt & macra, ſuccum paucum & tenuem ſuppeditat, magis autem nutrit propter magnitudinem. Diocles ait ſaxatilem gobium mollis eſſe carnis. Et Athenæus: Gobij χλωροὶ ſicci ſunt & macri. Præparatur aliorum ſaxatilium modo. Hæc de gobionum differentiis & prima eorum ſpecie, qui χλωροὶ vocati ſunt: quibus finem faceremus, niſi ſcrupulus eximendus eſſet, qui nonnullos impulit, vt crederent, eum quem depinximus gobionem χλωρὸν non eſſe. Tota autem difficultas in nominis χλωροῦ ſignificatione vertitur. Cùm enim Galeni, Dioſcoridis, & aliorum veterum interpretes χλωρὸν viride conuerterint, hic verò noſter gobius minimè viridis ſit, ſed flauus ſiue pallidus, concludunt eum gobionem χλωρὸν eſſe non poſſe.

Athe. lib. 7.

Lib. 6. de hiſt. anima. ca. 13.

Lib. 8. de hiſt. animal. c. 2.

Lib. 7.

Lib. 8.

Quibus

Quibus respondemus, χλωρὸν non semper viride, sed ex flauo virescens, vel ex viridi flauescens significare: qualis est color in segetibus messis tempore, infelici & macro solo natis, aut humoris penuria laborantibus, ex viridi enim flauescunt. Eundem colorem exemplis aliis illustrauimus libro secundo. Deinde χλωρὸν non solùm in hac significatione, sed etiam pro pallido vsurpari autor est Galenus in commentariis in librum secundum Hippocratis de ratione victus in morbis acutis. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐκκρεμᾶσθαι δοκεῖν τὰ σπλάγχνα τοῖς ἐνδεῶς διαιτηθεῖσί φησι, καὶ οὐρεῖν θερμὸν καὶ χλωρὸν. Θερμὸν λέγων δηλονότι, τοῦ σωήθους θερμότερον. Χλωρὸν δὲ, κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς ἀσίας ἑλλήνων ἔθος, ὃ ἔστι καὶ νῦν διασωζόμενον. Ὠχροὺς γάρ τινας ἰδόντες ἐρωτῶσι τὴν αἰτίαν, διὰ τοῦτο γεγονασι χλωροὶ, μηδὲν διαφέρειν ἡγούμενοι χλωρὸν εἰπεῖν ἢ ὠχρόν. Ἐωρακέναι δὲ τὸν δέ τινα χλωρότερον ἑαυτοῦ φασι, τὴν ὠχρότερον οὕτω δηλοῦντες. ἔστι δὲ ὠχρὸν χρῶμα κατ' ἀλήθειαν τοιοῦτον, οἷον πῦρ, καὶ ὃ τῆς καλυμένης ὠχρας, ὀξυνομένης κατὰ τὴν προσηγορίαν τὸ πρώτης συλλαβῆς. καὶ γίνεται τοιοῦτον ἐπιμιγνυμένης τῷ ὑδατώδει περιττώματι, τῆς ὠχρᾶς τε, καὶ πικρᾶς καὶ ξανθῆς ὀνομαζομένης χολῆς ὅσῳ γὰρ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐστὶ λευκότερον ἀποκεχώρηκε τὸ ξανθὸν, τοσοῦτον τότε τὸ ὠχρόν. Hactenus Galenus, qui quanuis χλωρὸν interpretetur ὠχρὸν, adhibito etiam exemplo bilis flauæ cum aquoso excremento permistæ, quæ permistio colorem viridem non efficit, sed flaui & nigri permistio, tamen Latinus interpres à vulgari significatione non recessit, & χλωρὸν viride conuertit, non satis aptè gradum coloris quem Galenus declarat, exprimens. Rectiùs Linacer qui LIBRO VIII. methodi med. CAPVT II. locum Hippocrat. ex LIB. II. de ratione victus in morbis acutis à Galeno citatum sic interpretatus est. Κρεμᾶσθαι δοκεῖ αὐτοῖσι τὰ σπλάγχνα, καὶ οὐρέουσι θερμὸν καὶ χλωρόν. Suspensa illis viscera videntur, & calidum pallidúmque mingunt. Sic igitur Galeni locus conuertendus fuit. Quinetiam suspensa esse viscera iis videri ait, qui parciùs cibum sumpserunt, eósque calidum & pallidum meiere. Calidum intelligens solito calidius χλωρὸν verò, id est, pallidum secundum quandam Asiaticorum Græcorum consuetudinem, quæ etiam nunc seruatur: quum enim pallidos aliquos vident, causam quærunt cur ita χλωροὶ facti sint, nihil interesse rati, an χλωρὸν dicant an ὠχρόν, id est, pallidum. Vidisse autem aiunt aliquem seipso χλωρότερον pallidiorem volentes dicere. Est autem pallidus color reuera, qualis est ignis color. & ὠχρας vocatæ, cuius prior syllaba in pronunciatione acuitur, & fit is color bile quæ pallida siue amara siue flaua dicitur cum aquoso excremento permista. Quantùm enim à rubro colore ad candidum abscedit flauus, tantùm à flauo pallidus. Vides, vt Galenus χλωρὸν pro ὠχρῷ sumi dicat, & ne qua in χλωρᾷ significatione sit ambiguitas, ὠχρὸν id esse docet, quod à flauo ad candidum re-

Cap. 13.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 218 sur 633

cedit. Eiuſdem τῦ χλωρῦ ſignificationis ignorãtia multos impulit, vt crederent nos optima myrrha carere, omnémque quę ad nos aduehitur vnà cum medicamentis, quæ eam recipiunt, eſſe reiiciendam, quòd nulla ſubuiridis reperiatur. Sic enim Dioſcoridis interpres Ruellius ὑπόχλωρον conuertit. cùm ſubflauam dixiſſe debuiſſet: talis enim myrrhæ laudatiſſimæ color eſt. Dioſcorides libro primo cap. de myrrha. Πρωτέυη δὲ ἡ ζωγλοδυτικὴ καλυμμένη, ἀπὸ τ γεννώσης αὐτὴν χώρας, ὑπόχλωρος καὶ δικτικὴ ὕλα, διαυγής, id eſt: omnium prima eſt quæ troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco in quo prouenit, ſubflaua, mordens ac ſplendens. His accedit Phauorini teſtimonium. Χλωροί ταυλόν ἐϛι τῶ ὠχροί. δῆ καὶ τ ὠχρὸν παράγεσθ τινὲς φασὶν ἐκ τῦ χλωρῦ, μεταθέσ τῦ ω, καὶ ἀφελόυσ τῦ λ, ἀποτέλεσμα δὲ τοιάυτης ἐν πολέμω χλωρότηλος φυγή, id eſt, χλωροί idem quod ὠχροί, id eſt, pallidi. quare etiam dictionem ὠχρός, ex dictione χλωρός deductum eſſe nonnulli affirmant, tranſpoſita litera ω, & ſublata λ, effectus huius in bello palloris eſt fuga. His ſatis comprobatum eſſe arbitror χλωρόν pro eo gradu coloris ſumi, qui aliter pallidus, ſiue flaueſcens, vel ſubflauus à Latinis dicitur, aliter à Græcis ὠχρός vel ὑπόξανθος. Et ea ſignificatione gobionem χλωρόν à veteribus dictum fuiſſe contendo, qualis eſt hic, cuius ειconem oculis ſubiecimus. Non tamen negarim pro viridi & herbaceo colore, ſed diluto etiam à veteribus nonnunquam vſurpari, vt Ariſtoteles in libello de coloribus vſurpaſſe videri poteſt. cuius verba ideo libentiùs abſcribam, quòd ex iis facilè colligi poſſit, cur χλωρόν non ſolùm pro viridi, ſed etiam pro pallido ſiue ſubflauo ſumatur. Ἐν πᾶϛ δὲ τοῖς φυτοῖς ἀρχὴ δ' ποῶδες ἐϛὶ τῶν χρωμάτων· καὶ γὰρ οἱ βλαϛοὶ, καὶ τὰ φύλλα, καὶ οἱ καρποὶ γίνονται κατ' ἀρχὰς ποώδ(ς. ὅδι δ' ἄν τις τῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ὁμβύων ὑδάτων, ὅτω ἂν τλείονα χρόνον συϛῇ· δ' ὕδωρ, πάλιν ἀποξηραινόμβυον γίνεται τῷ χρώματι ποῶδες. κ' λόγον δὲ συμβαίνᾳ καὶ δ' πρῶτον ἐν πᾶϛ τοῖς φυομβύοις τῦτο σωίϛασθ τῶν χρωμάτων· τὰ γὰρ ὕδατα πάντα χρονιζόμβυα, κατ' ἀρχὰς μὲν γίνεται χλωρὰ κεραννύμβυα ταῖς τ ἡλίυ αὐγαῖς κ' μικρὸν δὲ μελαινόμβυα, πάλιν μιγνύμβυα τῷ χλωρῷ, γίνεται ποώδη. δ' γὰρ ὑγρὸν, ὥαπερ εἴρηται, καθ' ἑαυτὸ παλαιύμβυον, καὶ καθαξηραινόμβυον μελαίνεται, καθάπερ καὶ τὰ ἐν ταῖς δεξαμβυαῖς χρηάματα. Καὶ γὰρ τύτων ὅτα μέν ἐϛιν ἀεὶ καθ' ὕδατος, ταῦτα μὲν ἅπαντα γίνεται μέλανα, διὰ δ καθ' αὑτὰ μὲν ξηραίνεσθ διαψυχόμενον δ' ὑγρὸν. ὅτα δὲ ἀπαλλόμενον ἡλιοῦται, δ' μὲν ποῶδες γίνεται διὰ δ' ξανθὸν τῷ μέλανι κεραννύσθ, δ' δὲ μᾶλλον τοῦ ὑγροῦ μελανομένυ. δ' ποῶδες γίνεται καθαχρὲς ἰχυρῶς, καὶ πρασώδες. δῆ καὶ πάντων οἱ βλαϛοὶ πολὺ μᾶλλον εἰϛι τῶν νέων μέλανες, οἱ δὲ ξανθότεροι διὰ δ μήτω δ' ὑγρὸν ἐν αὐταῖς μελαίνεσθαι. Plura ſequntur quæ ad id quod volumus demonſtrandum pertinent, ſed quia vereor ne in his citandis prolixior ſim, ad ea ſtudioſum lectorem remitto. Primùm igitur quum dicit plantas omnes initio ποώδεις eſſe, id eſt herbacei colo-

Cap. 78.

coloris, id de colore herbaceo diluto, nec dum exaturato, ſed in quo flaui aliquid inſit. intelligi liquet ex iis quæ conſequuntur, quum dicit ramulos recentiores veteribus flauiores eſſe, cauſámque cur id fiat exponit. Item ex eo quod ait humidum niſi ſplendore & radiis ſolis illuſtretur, illiſque permiſceatur, candidum manere, niſi inueteraſcens, & ſicceſcens priùs nigrum redditum ſit, ob eámque cauſam omnia ex plantis quæ ſupra terram ſunt, primùm χλωρὰ fieri, quæ ſub terra, alba vt radices. Hunc primum plantarum colorem aquarum exemplo declarat, quæ diutius loco vno moratæ initio fiunt χλωραὶ ſolis radiis permiſtæ, paulatim verò nigreſcunt, rurſus τῷ χλωρῷ commiſtæ fiunt herbacei coloris. Quòd ſi aquas χλωρὰς virides interpretari libet, non admodùm repugno, modò flauitie diluta viriditas intelligatur: nam cùm dixerit τῷ χλωρῷ permiſtum nigrum fieri πυῤῥὸς. idem aquæ exemplum perſequens mox ſubiunxit, ὃ πυῤῥὸς fieri διὰ τὸ ξανθὸν nigro permiſtum, id eſt, herbaceum colorem fieri flauo cum nigro commiſto: maiore verò nigrore admiſto fieri πυῤῥὸς καβακρὸς, καὶ πρασῶδες, id eſt, herbaceum exaturatum, & porracei coloris, vt differat ab herbaceo diluto de quo priùs. Quæ differentia in ratione maioris minoríſque tantùm conſiſtit. Iam verò coloris τὸ χλωρὸν gradum flauo colori affinem eſſe alio loco eiuſdem libelli ad finem oſtendit Ariſtoteles docens frumentum & omnia quæ à terra exiſtunt, poſtremùm fieri flaua. humor enim, ait, nondum nigreſcens, ideo quòd citius exiccetur, coloris mutationem facit: nam quod nigreſcit τῷ χλωρῷ commiſtum fit herbacei coloris. Imbeciliore verò humore & ſemper magis ac magis euaneſcente, rurſus paulatim fit color χλωρός, id eſt, ex viridi flaueſcens, poſtremò flauus. Quare cùm τὸ χλωρὸν ſignificet viride flaueſcens ſiue viride flauitie aliqua dilutum, & non exaturatum, deflexa eſt ad pallidum & ſubflauum ſignificatio, factúmque vt Græci ὠχρὸν χλωρόν pro pallido vſurpauerint, quemadmodum ex Galeno docuimus. Neque ſolùm ὠχρὸν χλωρόν colorem ſignificat, ſed etiam quia eorum quæ è terra exiſtunt prima Germina, ramuli, folia, ſtatim χλωρά ſunt, id eſt, ex flauo viridia, ἀντὶ τοῦ πρόσφατος καὶ νέος ſumitur, id eſt pro recenti & nouo. Sic dicitur χλωρὸς τυρὸς caſeus recens, cui opponitur ξηρός, id eſt, ſiccus, Coëgit me inueteratus error prolixius περὶ τοῦ χλωροῦ dicere, ne ob voculæ vnius malè intellectæ ſignificationem, in rerum cognitione cæcutiamus.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 220 sur 633

De Gobione nigro.

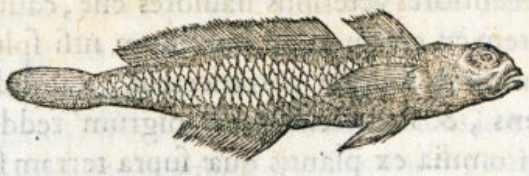

CAPVT XVII.

KΩBIO'Σ Μέλας gobio niger, à noſtris *boulerot*, à Venetis *go* dicitur. digiti eſt magnitudine & craſſitie, corpore ferè rotundo, non compreſſo, priori ſimilis niminor eſſet, & nigri coloris maximè parte anteriore. Loco binarum pinnarum quæ cæteris ſunt in ventre, vnicam habet nigram, barbam eſſe diceres. Quæ nota facit vt credam hunc eſſe piſciculum, quem Athenæus ϛάγον vocat, id eſt, hircum, cui ἐξώκοιλον confert, his verbis. Ὅ ὃ σιώλον ὁμοιόζατος ἐϛὶ τῷ κελεμβύῳ ϛάγῳ ἰχθυδίῳ, πλὴν τὸ ὑπὸ τὸ ϛομάχου μέλανος, ὁ κελοῦσι τὸ ϛάγου πώγωνα. Exocætus omnino ſimilis eſt piſciculo qui hircus dicitur, præter nigrum illud quod ventriculo ſubeſt, quod hirci barbam vocant. Quòd hic Athenęi hircus, non poſſit is eſſe qui ab Ariſtotele mœna mas dicitur, quum fœmina fœtu impleri incipit, perſpicuum eſt ex his quæ libro quinto capite de mœna diximus: neq; enim mœna barbę nigræ ſimile quid habet, ſed duas in ventre pinnas, cæterorũ piſcium modo, neq; rotundo eſt corpore ſed lato & compreſſo. At ſi ſimilis ſit hic hircus exocœto, rotundo corpore eſſe debet. Quare diſtinctionis gratia, alium Ariſtotelis, alium Athenæi ϛάγον eſſe dicemus. Viuit gobius niger in litoribus & ſtagnis marinis. Quamobrem ſemper ferè ſordibus obſitus capitur.

lib. 8.

Lib. 8. de hiſt. animal. ca. 30.

De Gobione albo.

CAPVT XVIII.

GOBIVS Albus qui à Græcis dicitur κωβιὸς λευκὸς omniũ minimus eſt, non ita quidẽ candidus, vt cum aliorũ multorum piſcium candore poſſit cõtendere, ſed quòd cæteris gobionibus cãdidior ſit. De his Athenęus. Οἱ ὃ κωβιοὶ ἀναλαβὼν τῇ περκῇ, ὧν οἱ μικροὶ καὶ οἱ λευκοὶ ἁπλοῖ εἰσὶν

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 221 sur 633

εἰσὶν, ἀβρωμοι, ὄγχυλοι, ὕδατόπλοι: οἱ δὲ χλωροὶ (καλοῦνται ἡ καυλῖναι) ξηροὶ εἰσὶ καὶ ἀλιτωεῖς, id est, gobiones percis similes sunt, ex quibus parui teneri sunt, virus non resipientes, boni succi, concoctu faciles. Subflaui verò (vocantur etiam caulinæ) sicci sunt & macri.

De Scorpio & Scorpæna.

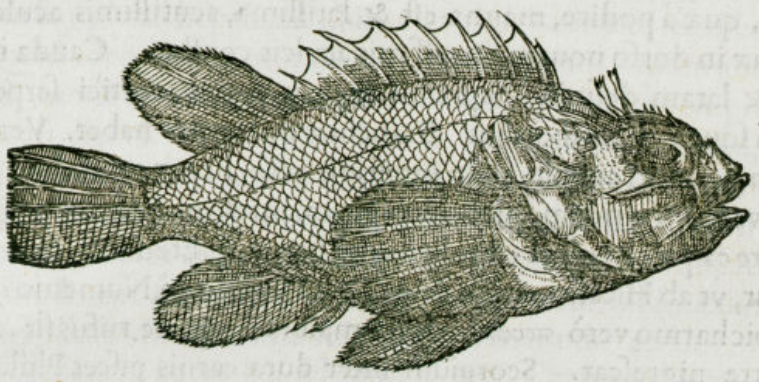

CAPVT XIX.

ΣΚΟΡΠΙΟΣ à Grecis, scorpius vel scorpio à Latinis dicitur, à Massilienſibus *scorpeno*, à nostris *Rascasse*. Græci quoque huius temporis σκόρπιον vocant. σκορπὶς dici videtur ab Aristotele scorpius fœmina. Veruntamen an iidem sint Aristoteli an diuersi σκόρπιος & σκορπὶς dubitat Athenæus. Ἐν πεμπτῷ ζώων ὁ Ἀριστοτέλης σκορπίους καὶ σκορπίδας ἐν διαφόροις τόποις ὀνομάζει: ἄδηλον δὲ εἰ τοὺς αὐτοὺς λέγει. Aristoteles in LIB. V. de animalibus: scorpios & scorpidas diuersis in locis nominat: incertum autem an eosdem esse intelligat. Scorpium autem & scorpænam Athenæo diuersos esse pisces certum est. Σκόρπαινάν καὶ σκορπίους πολλάκις ἡμεῖς ἐφάγομεν, καὶ ὅτι διάφοροι, καὶ οἱ χυμοὶ, καὶ διαχέσαι εἰσὶν ὑδεὶς ἀγνοεῖ. Scorpænas & scorpios sæpe edimus, & eos succo colorèque differre nullus ignorat. Et Hicesius, vt idem citat, ait τῶν σκορπίων ὁ μὲν ἐστὶ πελάγιος, ὁ δὲ πεναγώδης: ὁ μὲν πελάγιος πυῤῥὸς, ὁ δ' ἕτερος μελανίζων, διαφέρει δὲ τῇ γλύσει καὶ τῷ βορίμῳ ὁ πελάγιος. Sorpionum hic pelagius est, ille lutarius (πέναγος enim propriè dicitur γὴ ἐπιπόλαιον ὕδωρ ἔχουσα, ἢ πηλώδες ὕδωρ, inquit Phauorinus, id est, πέναγος terra est supernatantem aquam habens, aut cœnosa aqua) pelagius rufus est, alter nigricat. Saporis suauitate & alimenti copia præstat pelagius. Et Plinius in piscium catalogo tanquam diuersos nominat. Scorpius piscis dictus est non à scorpij terreni formæ similitudine, sed quòd

Libro 7. Cap. 9. & 10.

Libro 7.

Lib. 32. cap. 11.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 222 sur 633

Libro 7. sit πλικλαχὸς, vt ex Aristotele citat Athenæus, vbi perperam πλικλαχὸς legitur pro πλικλαχὸς, id est, quod pungat & feriat venenúmque effundat scorpij terreni ritu. Est enim capite, pro corporis magnitudine, maximo, multis & venenatis aculeis horrente, ore magno, dentibus paruis, sed densis. In inferiore maxilla trianguli figuram expressam habet. In superciliorum loco apophyses duas cartilagineas, molles. Pinnas latissimas & robustissimas. Quæ enim ad branchias sunt, medium ferè corpus occupant, quæ in ventre paulò minores, quæ à podice, magna est & latissima, acutissimis aculeis nixa, quæ in dorso nouem firmissimis aculeis constat. Cauda in vnicam & latam desinit. Squamis tegitur paruis, cortici serpentum quàm squamis similioribus. Branchias quaternas habet. Ventriculum magnum, apophyses in intestinis octo, hepar candidum, in eo fellis vesicam viridem, splenem nigrum, intestina lata, cor magnum. Maiore ex parte colore est rubescente siue rufo. Etenim à Plinio rufus dicitur, vt ab Hicesio πυῤῥὸς, & κυῤῥὸς à Diphilo. à Numenio ἐρυθρὸς. ab Epicharmo verò ποικίλος, quòd maiore ex parte rufus sit, aliqua ex parte nigrescat. Scorpium inter duræ carnis pisces Philotimus connumerat: idque approbat Galenus, qui in libello de attenuante victu, in saxatilium penuria eundem substituit. Quum, inquit, saxatiles desunt, asellos, mullos, & alios eiusdem generis pelagios possumus exhibere, & eos potissimum qui cum sinapi manduntur, cuius generis est scorpius. Athenæus ex Diphilo Σκόρπιοι δὲ οἱ πελάγιοι καὶ κυῤῥοὶ δριμυώτεροι τῶν τεναγωδῶν τῶν ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς, τῶν μεγάλων. Scorpij pelagij & rufi magis nutriunt quàm lutarij magni, qui litorales sunt. Si scorpius paulò diutius mortuus asseruetur, tenerior redditur: quod omnibus quæ dura carne sunt euenit. Calore enim naturali qui partes continet & regit, euanescente, & colore externo in carnem agente & colliquante, humidior ea efficitur, fitque ad putrefactionem via. Quæ verò humidiora, eadem sunt molliora, & contrà quæ sicca, dura. Idem de omnibus quæ sicca sunt carne, intelligi oportet. Elixus scorpius editur ex aceto. Assus minus probandus ob duritiem. Ius ex eo aluum subducit, testibus Dioscoride, & Plinio. Iocinoris doloribus scorpio marinus in vino necatur, vt deinde bibatur, inquit Plinius. Et scorpius marinus necatus in vino, vesicæ vitia & calculos sanat. Lapis qui inuenitur in marini scorpionis cauda pondere oboli potus, ad eadem etiam valet. Qui Plinij locus mendosus est: nullus enim piscibus lapis est in cauda, sed in capite tantùm. Quare pro cauda, capite legendum. Contra panos valet scorpio in vino decoctus, ita vt foueantur ex illo. fel scorpionis marini vnguium scabritiam extenuat. Idem cicatrices tollit. Dioscorides verò scribit marini scorpionis fel conuenire ad suffu

Lib. 32. cap. 10. Athen. lib. 7. & 8.

Lib. 3. de alim. facult.

Lib. 8.

Lib. 2. cap. 35. Lib. 32. ca. 9. Ibidem.

Lib. 2. cap. 14.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 223 sur 633

ſuffuſiones oculorum,albugines & hebetudines.Iam diximus piſcem iſtum σκληρὸν eſſe, quod indicat Plinius quum ſcribit. Sic & ſcorpio lædit,dum manu tollitur: tot enim aculeos habet in capite, vt ſine noxa tractari non poſſit,niſi cauda arripiatur ,vel duobus tantùm digitis medium corporis apprehẽdatur.Ob id accidit plerunq; vt piſcatores noſtri à ſcorpionibus pungantur,& ex punctæ partis inflammatione dolor magnus oriatur.Puerum ab hoc piſce miſerè ictum, dum eum in ſinu recondere vellet,curaui mullo diſſecto & impoſito cum eiuſdem ſcorpionis hepate,adhibito ad vulneris ambitũ lentiſco contuſo.Quod ideo commemorare volui,vt ſcorpionis ictuum antipharmaca à veteribus tradita vera eſſe, & à me experientia comprobata omnibus indicarẽ. Principio nullum ferè venenatũ eſt animal,quod veneni ſui antipharmacum in ſe non contineat.Cùm enim partes diuerſæ ſint, diuerſo quoque temperamento inter ſe aduerſari neceſſe eſt. Deinde duplex antipharmaci genus eſſe comperio.Antipathiam, & ſimilitudinem ſubſtantiæ: vt hepar venenatorum animalium vulneri impoſitum ſimilitudine ſubſtantiæ venenum retrahit, maximéque confert ea parte qua fel continetur. Carnes verò impoſitæ idem præſtant per antipathiam, vt viperarum caro morſui viperarum medetur. Terrenus ſcorpius totus ictibus ſuis remedio eſt. Sic mullus marini draconis, aranei ac ſcorpionis morſibus medetur, ſi crudus atque diſſectus admoueatur,autore Dioſcoride.Quod,vt dixi,experti ſumus. Ex his omnibus liquidò conſtat nos veterum ſcorpionem deſcripſiſſe, niſi quis nobis locum Athenæi opponat quo inter cartilagineos ſcorpium recenſere videtur his verbis.εἰσὶ δὲ σκόρπιοι σκληροὶ,δύσεκκλητοι,πολύχυλοι,πολύζωφοι,χονδρώδης γὰρ εἰσὶ.Scorpij abſtergunt, facilè excernuntur, multi ſunt ſucci, copiosè alunt: ſunt enim cartilaginei. At locum mendoſum eſſe omnium qui de piſcibus ſcripſerunt,teſtimonia conuincunt: nullus enim eſt qui ſcorpium inter cartilagineos reponat: ſpinis enim non cartilagine conſtat.Quare non χονδρώδεις ſed σαρκώδεις legendum eſſe crediderim: conſtat enim multa & firma carne, quam ob cauſam copiosè nutrit.Nunc de ſcorpæna, quæ à ſcorpione corporis forma minimè differt, ſed colore duntaxat. Nam cùm ſcorpionum alij rufi ſint, alij nigricantes vt ex Hiceſio citat Athenæus,quibus mox ſubiungit ſcorpænam colore tantùm & ſucco diſſimilem eſſe, efficitur vt ſcorpænam eam eſſe credamus quæ nigreſcat, quæque inſuauior ſit, minúſque boni ſucci & litoralis, lutóque gaudens ex veterum ſententia. Maſſilienſes contra eum qui niger eſt, *ſcorpeno*,qui flauus eſt, *ſcorpena* vocant.Scorpænam ex præcedenti ſchemate agnoſces.

Lib.32.cap.11.

Lib.2.cap.24.

Libro 7.

De Scorpioide.

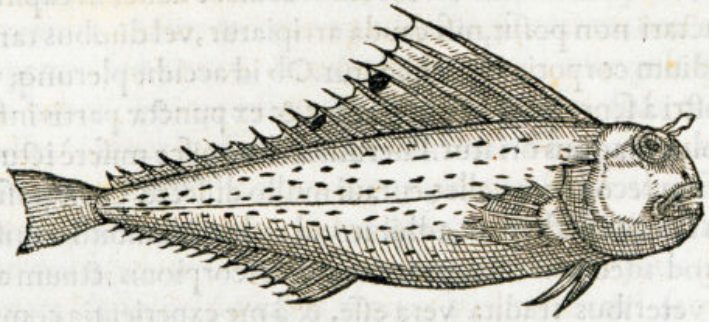

CAPVT XX.

IS Quem hîc exhibemus, vulgò à noſtris *lebre de mar*, id eſt, lepus marinus dicitur, quia roſtrum terreni leporis προτομὴν admodùm ſimile habet, ſed lepori marino veterum omnino diſſimilis eſt, vt ſuo loco docebimus. Quamobrem ſcorpioidem nõ ineptè, vt opinor, appellabimus: eſt enim capitis forma ſcorpioni marino ſimilis, totidémq; ſupra oculos apophyſes molles habet: ſed dẽtibus differt, quos ſerratos quidem habet, ſed tenues & denſos admodùm, & inſuperiore maxilla duos exertos, cuiuſmodi galeritæ ſunt dentes. Prætereà differt à ſcorpione & galerita pinnæ dorſi magnitudine, duabúſque maculis nigris eiuſdem pinnæ. Cutis læuitate galeritæ ſimilis eſt, & carnis ſubſtantia, non autem ſcorpioni. Litoralis eſt, muco veſcitur & aqua.

De Galerita.

CAPVT XXI.

PRÆTER Iam dictos piſces in ſaxis multos alios viuere comperio, quorum nonnulli neq; figuram, neque naturam ſaxatilium referunt, vt canicula illa *cato rochiero* vulgò dicta, & in ſaxis viuat, vt locuſtæ, murænæ. Alij etiamſi in ſaxatilibus non habeantur, tamen naturam formámque ſaxatilium imitantur, qualis eſt, qui à noſtris

per-

percepierre & *coquillade* dicitur, Galerita, alauda, de quibus nunc dicemus. Ac primùm de galerita quæ hactenus Græco vel Latino nomine caruit. Sed vt inter aues duæ alaudarum ſpecies ſunt, vna criſtata, altera minimè, ſic piſcibus anonymis ſoláque criſta diſſidẽtibus galeritæ & alaudæ nomen poſuimus, veteres imitati qui ſæpiſſimè in piſcibus nominandis auium & aliorũ animaliũ nomina mutuati ſunt. Galerita igitur Græcè dicetur ἡ λόφον ἔχουσα, à noſtris *coquillade*. ſic etiam appellant alaudam criſtatam: piſciculus eſt in litorum ſaxis degens ſcorpioidi ſimilis admodum corporis ſpecie. Digiti eſt magnitudine aut paulò maiore, tenui corpore, læui, lubrico, ſine ſquamis, ore paruo, dentibus anterioribus ſerratis, poſterioribus exertis, oculis paruis, cæruleis. In vertice dum viuit erecta eſt criſta, mollis & cærulea. Pinnæ ad branchias latæ ſed breues, in ventre paruę & tenues. Cauda vnica pinna conſtans breuis & rotunda. Podex non procul à branchiis diſtat, à quo pinna ad caudam protenditur, alia à ceruice ad caudam continua. Corpus colore eſt fuſco, multis tamen maculis partim rotundis, partim oblongis & tortuoſis notatur. Peritonęum ex nigro viride eſt. Cor angulatum. Hepar ex albo rubet, à quo fellis veſica pendet, perſpicuitate & coloris iucunditate ſmaragdum referens. Inteſtina lata ſunt, coloris lutei, ſatis diu extra aquam viuit ob paruam branchiarum ſciſſuram. Carne eſt molli, ſed ob paruitatem negligitur.

De Alauda non criſtata.

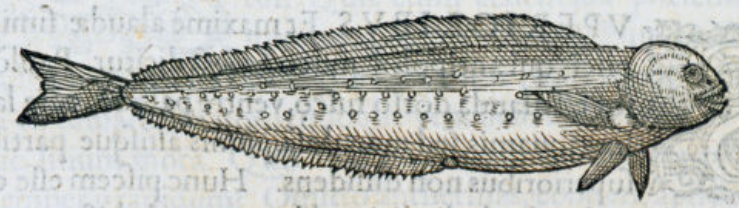

CAPVT XXII.

VT Superiorem galeritam appellauimus, ita hunc piſciculum alaudam non criſtatam. Superiori enim planè ſimilis eſt, ſi criſtam in capite ſurrectam excipias. Poſſis etiam optimo quidem iure ſimiam appellare, quia capite ſimiam refert: eſt enim capite paruo & rotũdo. Vel ſi noſtrorum appellationem ſequi velis, qui *percepierre* nominant, non abſurdè empetrum vocaueris: nam vt empetrum herba marinis locis prouenit, & maximè ſaxoſis, imò etiam nudo è ſaxo ſæpe exiſtit, ita piſciculus hic in petrarum cauernulis degit, & illuc

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 226 sur 633

confugiens,ſe in abditiſſimis earum rimis occulit, vt piſcantium inſidias effugiat, vnde noſtri *percepierre* nomen poſuerunt. Eſt igitur piſciculus galeritæ ſiue alaudæ criſtatę ſimilis,capite paruo & rotundo, ore paruo,oculis paruis,dentibus anterioribus ſerratis, poſterioribus longiuſculis, acutis exertis: pinnulas duas habet ad branchias, duas in ventre,aliam ſtatim à capite ad caudam continuam, item aliam à podice ori ſatis propinquo ad caudam vſq; ductam. Cauda in vnicam deſinit ſaxatilium modo. Maculæ multæ mediæ corporis parti aſperſæ ſunt.corpore eſt læui & lubrico. Aqua,muſco, paruis atherinis,& aphyis veſcitur. Carnis ſubſtantia & mollitudine galeritæ ferè par & nullius apud nos precij.Piſcatores mordet, vnde iulidem eſſe aliquando ſum ſuſpicatus,ſed cùm minimè venenatum eſſe eius morſum comperiſſem,verámque iulidem tandem cognouiſſem, vtrunq; piſcem rectè mihi videor diſtinxiſſe.

De Pholide.

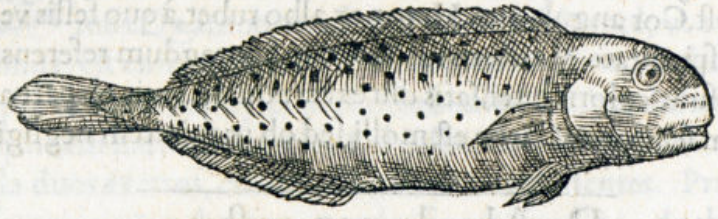

CAPVT XXIII.

SVPERIORIBVS Et maximè alaudæ ſimilis eſt piſcis qui antipoli à muco *bauoſa* dicitur. Paulò maior eſt alauda dorſo fuſco,ventre pallido, cute læui & ſine ſquamis,ſed maculoſa:pinnis aliiſque partibus à ſuperioribus non diſſidens. Hunc piſcem eſſe exiſtimamus qui ab Ariſtotele pholis dicitur libro nono de hiſtor. animal. Cap.37. Quę autem pholis appellatur mucum quem ipſa emittit ſibi obducit, ita vt in eo quaſi cubili quieſcat. Sic piſcis iſte quem exhibemus perpetuò totus muco obductus eſt, vnde *bauoſa* cognominatur: nam *baue* lingua noſtra & Prouincialium mucum ſignificat.Molliſſima eſt carne & glutinoſa. Squamarum loco prouida rerum natura muco inuoluit, veluti multos alios non ſquamoſos lubricos efficit, vt lubricitas natationem adiuuet.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 227 sur 633

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER VII.

De Aphyis generatim.

CAPVT I.

SVNT Ex piſcibus, de quibus anteà diximus nonnulli ſatis magni, vt vmbræ, auratę, coracini, lati, nonnulli parui, vt turdi, gobiones, phycides, iulides. His nunc minimos ſubnectimus, qui paruitatis cauſa minimè negligendi ſunt: in paruis enim rebus ſæpe multa magna admiratione digna ſpectantur. Quis enim echeneida piſciculum non miretur, quo, Ariſtotele & Plinio teſtibus, carinis adhærente naues tardiùs ire creduntur, inde nomine impoſito: quam ob cauſam amatoriis quoque veneficiis infamis eſt, & iudiciorum ac litium mora. Quis non phoxinum fluuiatilem piſciculum ouis ſemper grauidum? Omitto antherinas, cobiten, aphyarum genera, aliáq; permulta, quorum nõnulla ſine mare & fœmina ex aqua & limo, quędam ex ſemine nata, ad aliorum piſcium alimenta, vſuſq; noſtros à natura cõdita ſunt. Verùm in tenui labor, vt ait poëta: nam præterquàm quòd piſciculorum differentiæ & naturæ multiplices ſunt (differunt enim vita, quoniam alij marini, alij paluſtres, alij fontani, alij foſſiles, differunt & partibus & moribus) ipſę etiam res tam minutæ, minutam diligentiam curioſamque, & attentionem poſtulant. Incipiam autem ab aphyis quæ minimæ ſunt. Dictæ verò ſunt aphyę ὡς ἂν ἀφυεῖς ὄσαι. πλέῳ δυσφυεῖς teſte Athe. Sic enim legere malo quàm διαφυεῖς, vt in vulgaribus codicibus legitur, id eſt, nominatę ſunt aphyę, quaſi non natæ. Quemadmodũ enim α Græcis priuandi particula eſt, ita & λυς ſæpiſſime, id quod infinitorũ nominum compoſitio

Lib. 2. de hiſt. anim. cap. 14. Lib. 9. cap. 25.

Libro 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 228 sur 633

ostendit. At si quis vulgatam lectionem secutus διςφυεῖς dictas existimet, id est, bis natas, quod temporis spacio Aphyæ pereant & denuo
Lib. 6. de hist. anim. cap. 15. nascuntur autore Aristotele, is simul cogitet non ἀφύας sed ἀναφύας potiùs appellandas fuisse à renascendo. Nec sentit Aristoteles ex iis quæ interierunt, alias renasci. Verum aliquando interire, & quodam tempore non reperiri: deinde ex eadem semper materia, scilicet ex terra arenosa vel limo alias nasci. Quare aphyas potiùs ὡς ἂν ἀφυεῖς, καὶ δυσ-
Ibidem φυεῖς, id est, veluti non natas rectiùs dici censeo. Quæ enim propriè dicuntur aphyæ ἀναυξεῖς sunt καὶ ἄγονοι authore Aristotele, id est, nec accrescunt nec procreant, de quibus mox fusiùs. Plura aphyarum genera constituerunt veteres, quarum nonnullæ ex semine nascuntur non diuersorum piscium vt nonnulli putant: semina enim non commiscentur, pisciúmq; genera diuersa coire à nemine visum est, inquit
Lib. 6. de hist. ani. cap. 11. Aristoteles, squatina sola quæ ῥίνη dicitur: hoc facere creditur & βάτος, id est, raia: est enim piscis qui ῥινόβατος appellatur, sed ex semine eiusdem generis vt gobionum, mænidum, mugilum. De his deinceps dicemus.

De Aphya vera.

CAPVT II.

EX Aphyis ea verè aphya dicitur, quæ ab Aristotele ἀφρὸς, ab Athenæo ἀφεῖτις, à nonnullis ἀφρύη, à spuma maris, vnde oritur nominata est, vel à candore si Suidæ credamus, qui etiam ἔγχαυλιν à multis dictam fuisse scribit, necnon Oppianus libro quarto ἁλιευτι-
Lib. 31. cap. 8. κῶν. Apuam Latini vocant, inquit Plinius, quoniam is piscículus è pluuia nascitur. A Liguribus non nata appellatur. Piscículus est admodùm exiguus, vix vnquam minimi digiti longitudinem æquans, sæpius candidus, aliquando rubescens, nigricantibus oculis. Neque gignit, neque gignitur, sed ex spuma & originem & nomen habet, vt
Lib. 6. de hist. anim. cap. 15. dictum est. De huiusmodi aphya hæc Aristoteles. Nascitur aphya in vmbrosis & tepidis locis, quando ex serenitate terra calescit,

vt

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 229 sur 633

vt circa Athenas in Salamine ad Themiſtocleum, & in Marathone. Interdum etiam quum aqua multa è cœlo effluxerit, naſcitur in ſpuma excitata ab imbri. Vnde illi nomen ἀφρὸς à ſpuma. Fertur etiam nonnunquam per ſumma maris,& in ſpuma conuoluitur, vt in ſtercore vermiculi. Eadem Athenæus. Aphyarum,inquit,plura ſunt genera,quæ ἀφρῖτις dicitur,è ſemine non naſcitur, vt ſcribit Ariſtoteles, ſed ex ſuperfluitante in mari ſpuma, imbribus multis collectis. Eadem etiam omnino Suidas. Aphyam Veneri ſacrā eſſe,autor eſt Athenæus,quia ipſa quoq; ex ſpuma genita eſt,vnde ἀφροδίτης nomen inuenit. Apud eundem ab Apollodoro meretrices duæ Stagonium & Anthis ſorores Aphyæ dictæ ſunt,quòd candidę eſſent,graciles,& oculis prægrandibus. Aphyam etiam ἀφρὸν ſcribit Ariſtoteles ex terra arenoſa naſci,quæ tempore interit & renaſcitur. Quam hîc depinximus ea proculdubio eſt,quæ ex ſpuma naſcitur, nulla repugnāte nota in Liguſtico litore frequens,in ſpuma conuolui cernitur, noménq; non natæ ei aptiſſimè quadrat. Inde etiam in alias regiones aſportatur,id quod de ſui temporis piſcatoribus ſcripſit Ariſtoteles, qui vt deportare poſſent, ſale conſpergebant: breue enim tempus durat aphya iſta, caput tantummodò & oculi reſtant. Præterea adeò mollis,tenera,tenuiſque eſt, vt citiſſimè percoquatur. Idem apud Athenęum Clearchus Peripateticus ait ex Archeſtrato,qui aphyam, quòd paruo igne egeat,iubebat in calidam patellam iniici ac mox vbi ſtridere cœperit,auferri. vnde parœmia, ἰδὲ πῦρ ἀφύη, ignem vidit aphya, quaſi vidiſſe modò ſufficiat ad decoctionem. Vel ἀφύης πῦρ, aphya ad ignem, dicitur, inquit Suidas, ἐπὶ τῶν τέλος ὀξὺ λαμβανόντων, id eſt, de iis quæ celeriter intereunt, aut abſumuntur, ſiue quæ facilè ac citò conficiuntur. Ferebatur & illud apud Græcos ἀφύων τιμὴ θ' ἕλαιον. Aphyarum honor oleum,quoniam in oleo coquebātur. Chryſippus Philoſophus autore Athenæo ſcripſit aphyam Athenis vileſcere ob copiam,& mendicorum eſſe opſoniū,alibi in pretio eſſe,multò etiam deteriorē. Lynceus Rhodiacas aphyas laudat. Archeſtratus aphyam omnem præter Athenienſem & Rhodiacam vituperat. Aphya omnis humidum alimentum prębet,flatúſq; gignit. Nicomedi Bithynorum Regi,autore Suida, cùm aphyarum edendarum deſiderio teneretur, procúlque à mari abeſſet, Apicius ille guloſus piſciculorum figuram imitatus,vt aphyas veras appoſuit. Erat autem huiuſmodi earum apparatus. Rapum fœminam in longiuſcula & tenuia fruſta ſpeciem aphyæ referentia ſecuit, quæ in oleo cocta ſale & papauere aſperſit, ſicq; hac eum cupiditate liberauit. Oppianus ſcribit timidū & imbecillum aphyarum genus,omniū prædæ expoſitum eſſe, ob id in perpetua formidine viuere,& ſeſe in globos cōglomerare,& ita ſe implicare,connecteréq;,vt diſſolui vix poſſint,ſæpe etiam horum aceruo-

Libro 7.

Ibidem.

Libro 13.

Lib. 6. de hiſt. animal. c. 15.

Ibidem.

Libro 7.

Ibidem

Lib. 4. ἁλιευτικῶν.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 230 sur 633

rum occurſu nauium curſus retardari.

Ἔτι δέτις νεπόδλων δῆλὸς καὶ ἄκικης ὅμιλος
Ἀβληχρῆς ἀφύης ἀδινὸν γένος, ἣ καλέουσ)
Ἐγχελύλης, ἀγαθὴ ὃ βόσις πάντεσσιν ἔασιν
Ἰχθύσιν, αἰεὶ δέ σφιν ἐνὶ φρεσὶ φύζα δεδήει.
Πάντα δὲ ὑποδομέουσι, σιαλλήλοις ὃ χυθεῖσαι
Σωρηδὸν μίμνουσι, ϛ ἀθρόαι ἐμπεφύασι
Ἠύτ' ἀναξκαίοιο βίλη δεσμῷῖο φέρουσαι.

Reliqua ex ipſo autore petenda.

De Aphya Cobite.

CAPVT III.

Lib. 6. de hiſt. animal. c. 15.

ARISTOTELES Explicata aphyæ natura tum ea quæ ex terra arenoſa, tum ea, quæ ex ſpuma naſcitur, hæc ſubiungit: Ἡ δὲ ἀνὴρ ἀφύη γόνος ἰχθύων ἐστὶν, ὁ μὲν καλόμενος κωβίτης, κωβιῶν τῶν μικρῶν καὶ φαύλων οἱ καταδυόμενοι εἰς τὴν γῆν, id eſt, reliquæ aphyæ piſcium ſunt fœtus, quæ quidem cobites dicitur gobiorum paruorum & prauorum qui terram ſubeunt. vbi κωβίτης gobionaria vertitur à Gaza, qui locum hunc Ariſtotelis peruertit his verbis. Reliqua apua fœtura piſcium eſt: quæ enim gobionaria dicitur, gobiones paruos, ignobiles, qui terram ſubeunt creat. Imò creatur hæc aphyæ ſpecies à gobionibus paruis & vilibus, non autem gobiones creat. Quod miror à Maſſario citante hunc locum in commentariis ſuis in librum nonum Plinij, animaduerſum non fuiſſe. Nam ipſa Ariſtotelis verba perſpicuè

Cap. 57.

Libro 7.

interpretationem Gazæ falſam eſſe conuincunt. Necnon Athenæus, qui ex mente Ariſtotelis de eadem re ita ſcripſit: ἑτέρα ὅ ἐστὶν ἀφύη κωβίτης λεγομένη, γίνεται δὲ ἀνὴρ ἐκ τῶν μικρῶν καὶ φαύλων τῶν ἐν τῇ ἄμμῳ διαγιγνομένων κωβιδίων, id eſt, alia autem eſt aphya cobites dicta, gignitur autem ex paruulis & vilibus gobiis, qui in terra degunt & verſantur. Item Suidas, Ἡ λεγομένη κωβίτης γίνεται ἐκ τῶν μικρῶν καὶ φαύλων τῶν ἐν τῇ ἄμμῳ φερομένων κωβίων. Ergo aphya cobites eſt, quæ ex gobionum ſemine procreatur, nunquam ad gobionum magnitudinem accedens, alioqui gobionibus marinis ſimillima eſt. Corpore eſt rotundo, pellucido, dorſo latiuſculo, colore candido, nigris aliquot maculis aſperſo, cauda varia, oculis quodam modo ſupra caput poſitis. Pinnæ eædem ſunt illi quę gobionibus, maximè illa gobionibus

nibus peculiaris,barbæ inſtar propendens ex ea ventris parte, in qua binæ ſunt in aliis piſcibus. Hepar lactei coloris, & in eo fellis veſica. Splen rubet. Inteſtina & peritonæum ex albo nigreſcunt. Cor ex albo rubeſcit. Noſtri *loches de mer* appellant. Eſt enim iis piſciculis, quos Galli *loches* vocant,tam ſimilis vt vix ab his diſtinguatur. Differunt tamen corporis figura. Eſt enim hæc gobionum inſtar corpore rotundo non cõpreſſo,illi verò corpore depreſſo & longiuſculo. Cùm verò nullus ſit omnino piſciculus, qui propiùs ad formam gobionum accedat,quàm qui hîc à nobis exhibetur, certum eſt aphyam cobitem eſſe,quæ grauis eſt,& difficilè coquitur,veluti reliquæ aphyæ.

De Encraſicholis.

CAPUT IIII.

INTER Aphyas numerantur encraſicholi ab Ariſtotele,Athenæo,Suida. Verùm hi ex aphya cobite encraſicholos gigni ſcribunt,ille ex aphya,quæ in Athenienſium portu naſcitur. Vt vt res iſta habeat, encraſicholos eos eſſe exiſtimamus,quos noſtri cum Prouincialibus *Anchoies* appellant. Dicuntur etiam Æliano λυκόστομοι, & ἐγχελύλεις, quam tamen poſtremam appellationem primo aphyarum generi ab Oppiano & Suida tributam fuiſſe diximus. Encraſicholi verò nominati ſunt ὡς ἐν τῷ κραδίᾳ τὴν χολὴν ἔχοντες, id eſt, quòd in capite fel habeant. Ab oris forma λυκόστομοι. Piſciculi ſunt digiti magnitudine aliquando paulò maiore, ſine ſquamis, roſtro acuto, ore maximo,habita corporis ratione,eiúſque ſciſſura magna, vnde lycoſtomi nomen. Dentibus carent,ſed maxilla vtraq; ſerræ modo aſpera. Branchias paruas habent & duplices,pinnas totidem. Cor oblongum & acutum, hepar rubrum,maculis rotundis conſperſum. Ventriculi appendices multas & nigras: Venter eſt molliſſimus,quam ob cauſam ſtatim abſumitur,ouis ſcatent rubentibus,pro corpuſculi magnitudine ſanguine abundant, & carnoſi ſatis ſunt: vnde fit vt delicatiores,molliores, ſuauioréſque ſint. Spinis carent,excepta dorſi ſpina,quæ tenuis admodum eſt,vt dentibus negotium vix faceſſat. Sale condîti aſſeruantur, & in garum vertuntur, quod ne corrumpantur,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 232 sur 633

non niſi truncato capite condiuntur, cum quo fel vna cum hepate, cæteríſque viſceribus & inteſtinis tollitur. De hoc piſciculo loqui Plinium autumant, quum garum fieri ex mutilato piſciculo ſcribit. Quo loco alij minuto, alij minimo pro mutilato legunt. Quòd veros encraſicholos exhibeamus, teſtes ſunt locupletiſſimi, qui Græciam hodie incolunt: affirmant enim quos *Anchoies* dicimus, encraſicholos etiam hodie in Græcia vocari. Ex his optimum conficitur garum, ſi ſale condîtos Soli exponas, donec caro diſſoluta fuerit. Hinc optimum remedium ad deiectam appetentiam recreandam, ad craſſæ pituitæ attenuationem, citandámque aluum. Huius gari vice ſæpiſſimè ipſe domi hoc modo parandos iubeo. Primùm piſciculos, vt aſſolet, condîtos & illotos cum aceto, oleo, & apij foliis in patinam iniici, deinde ſuppoſitis prunis tamdiu agitari, dum omnino in liquorem abeant: id oxelæogarum meritò nuncupari poteſt, præſtantiſſimum condimentum, & ad ea quę paulò antè dicta ſunt, efficax. Quæ parandi ratio longè melior videtur, quàm quæ veteribus in vſu fuit: nihil enim vitij aut putredinis oxelęogarum noſtrũ contraxiſſe poteſt, cum ſępe ſupputri garo origano ſit opus, iuxta veterum prouerbium. Putre ſalſamentum amat originũ, quod hodie quoq; Romæ obſeruari videmus. Nunquam enim encraſicholos vendunt ſalſamẽtarij ſine origano. Magna iſtorum piſciculorum copia in Prouincia capitur noctu è nauiculis igne accenſo. Magna item Baionæ, ſed hi maiores ſunt, illi ſuauiores & molliores. Crudi etiam cum oleo & ſelino eduntur.

Lib. 31. cap. 8.

De Aphya phalerica.

CAPVT V.

Lib. 6. de hiſt. animal. c. 15.

APHYÆ Phalericæ meminit Ariſtoteles, ex qua μεμβράδας gigni ait, alij ἀράδας, alij βεβράδας legunt. Ego aphyas phalericas ſponte naſci puto, vnde verò phalericæ dictæ ſint docet Suidas, cùm ait ἀφύας φαληρικὰς τὰς μεγάλας, φαληρεὺς ὁ λιμὴν ἀτθικῆς, id eſt, aphyas phalericas eſſe magnas. Phalereus autem portus eſt Atticæ. Poſſent etiam fortaſſe à candore nominari: nam Græci etiam τὰ φάληρα, λευκὰ δὲ ἀφείζοντα vocant, id eſt, alba & ſpumea. Erit autem meo quidem iudicio, aphya phalerica ea quæ à nobis *nadelle* vel

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 233 sur 633

vel *melete* dicitur. Piſcis eſt ſardinis ſimilis, minor & tenuior, ſed latior. Squamas in mari habere certum eſt, ſed ſtatim excidunt remanentibus earum veſtigiis, iiſque ſquamis, quæ ventrem firmant, & aſperum efficiunt, vt in aloſis & ſardinis videre licet. Mollis eſt, & adeò pinguis piſciculus iſte, vt ſi aliquandiu digitis tractetur, liquefiat, aut ſi magna copia in nauicula vehatur ſupernatantem pinguedinem colligant piſcatores, qua olei vice ad lucernas vtuntur. Maxima huius copia præſertim autumno capitur, éſtque meritò viliſſimus: vidimus tamen piſcatores duos vnius diei capturam quinquaginta aureis coronatis vendidiſſe.

De Aphya Mugilum.

CAPVT VI.

PONIT Ariſtoteles aphyam aliam mugilum fœtum. Sunt qui ex limo & arena proueniunt etiam ex iis generibus, quæ per coitum & ex ouis oriuntur, quod tum locis aliis paluſtribus, tum verò apud Gnidum factum olim memoratur. Stagnis enim canicula vigente exiccatis, & limo arido, vbi primùm imbribus reſtagnare loca inciperent, piſciculi naſcebantur generis mugilum, quod per coitum procreatur, magnitudine mænarum paruarum, nec in his aliquid vel oui, vel ſeminis continebatur. Quin etiam in nonnullis Aſiæ amnibus, qua effluunt in mare piſciculi quidam magnitudine inteſtinorum hepſeti (naricarum vertit Gaza) eodem modo proueniunt. Sunt qui omne mugilum genus ſponte oriri opinentur, ſed non rectè: nam & oua eorum fœminæ, & ſemen genitale mares habere cernuntur. Verùm genus quoddam eorum eſt, quod non coitu, ſed ex limo arenáve enaſcatur. Quare aphyam mugilum nihil aliud eſſe puto quàm mugilum ſpeciem eam quæ ſponte ſine maris & fœminæ coitu naſcitur ex terra arenoſa vel limo, cuiuſmodi ea eſt, quam habemus, quæ naſcitur in foſſis, non procul à vicino nobis eóq; antiquiſſimo oppido Latera vocato. Eiuſdem generis eſt quæ in Lado noſtro capitur, & *Athelan* nuncupatur, quam non dubito hyemis tempore è ſtagno marino fluuium ſubire.

Lib. 6. de hiſt. anim. cap. 15.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 234 sur 633

De Aphya Mænidum & Mullorum.

CAPVT VII.

VT Mugilum ita mænidum eſt aphya autoribus Ariſtotele & Athe. quę ex eorundem ſententia męnidum fœtus eſt, ſed fortaſſe veriùs dicemus hanc quoque aphyam ſine mare & fœmina naſci ſponte, & ita appellari, quia męnidum ſpeciem referat, cuius ἐικόνα non appoſui, quia ex męnide antè depicta ſatis intelligi poteſt, quemadmodum & mullorum aphya ex ipſius mulli pictura quæ ſuo loco exhibebitur. Hanc verò mullorum aphyam ab Athe. cõmemoratam reperio, quam vocat τειγλίτων ἀφύων, quã hîc adiungẽdam eſſe duxi, ne qua aphyæ ſpecies prætermitteretur. Parui igitur mulli præſertim in ſtagnis marinis ex putredine oriũtur, quos mullorũ aphyas eſſe rectè dixerimus, vt τειγλῖται à veris mullis, qui τείγλαι dicũtur, differãt.

Libro 7.

De reliquis Aphyis.

CAPVT VIII.

SI Piſces omnes, qui ex terra vliginoſa vel limo, vel pluuia vel quoquo modo ſponte naſcũtur, aphyę dici debẽt, multò plura aphyarũ genera ponenda ſunt. Nam in ſtagnis dulcium aquarum penitus exiccatis imò aratis & ſatis videmus piſces multos ſpõte naſci, item in riuulis, vt paruas anguillas, paruas lãpetras, paruos cyprinos, tincas, atherinas aculeatas. Sed de his in opere de fluuiatilibus agetur.

De Belenno.

CAPVT IX.

PISCIS Βέλεννος dicitur ab Athenæo, qui ab Oppiano βλέννος. Βαιὸν ab Epicharmo, quòd breuis ſit, opinor pro corporis craſſitudine. Piſciculus eſt ei qui à Tholoſatibus *Peis de menage* vel *grauan* dicitur, ſimilis. Ei verò qui à Gaza cothus nominatur tam ſimilis, vt idem planè videatur. Pelagius eſt & rariſſimus, corporis ſpecie ranam piſcatricem refert, colore & carnis ſubſtantia aphyam cobiten. Eſt igitur capite magno, roſtro acuto, ore paruo. Pinnam in ceruice

Libro 7. Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 8.

vra-

vranoſcopi modo habet nigrã,qua caret cothus fluuiatilis. duas alias inferiores ori proximas,ſquamis caret,ventre eſt cãdido, reliquo corpore fuſco,cauda non omnino rotunda: nam vtrinque depreſſa eſt. Hanc meam ſententiam confirmat Athenęus: ἔστι ὁ, inquit, κωθιῷ τιὼ ἰδέᾳ παραπλήσιος, id eſt,ſpecie ſimilis eſt cotho ſiue cothio:nam vtrouis modo legi poſſe puto,niſi malis κωβιῷ legere:huic enim ſatis eſt ſimilis,ſed cotho,de quo nunc loquimur,multò ſimilior:vix enim quis belennum à cotho diſcernat,niſi qui nouerit hunc in fluuiis, illum in alto mari degere.Ex Epicharmi verbis,quæ refert Athenæus apparet vilem fuiſſe piſciculum,nec immeritò: eſt enim humida carne, planè inſipida,corpore valde breui:quippe cùm caput toto reliquo corpore maius ſit. ἄγε ὁ τείτλας τὲ κἀχαλέστους βαίνους. ibidem Athenæus autor eſt apud Atticos prouerbium fuiſſe, μή μοι βαίων κακὸς ἰχθύς, ne mihi bæon malus piſcis,nec prouerbij vſum indicat.Blennorum cinis cum ruta veſicæ vitia & calculos ſanat,inquit Plinius.

Libr.7.

Ibidem.

Lib.32.cap.9.

De iis qui Ἑψητοὶ vocantur.

CAPVT X.

ΤΩΝ Ἑψητῶν nomen multorum tenuium,& exiguorum piſciculorum commune eſt,vt aphyarum,atherinarum,gobionum,paruorum mullorum, ſepiolarum,paruarum loliginum, paruorum cancrorum, encraſicholorum,vt ex Dorione docet Athenęus. Vocabant etiã antiqui ἑψητὸς piſciculos poſt Nili inundationem in foſſis relictos.Efferebant autem plurali numero ſæpius quàm ſingulari: & ἑψητὸς ἀπὸ τοῦ ἕψειν,id eſt,à coquendo ſiue elixando nominarunt, quòd multi ſimul coquãtur,nec propter paruitatem ſeligãtur.Hęc quanuis vera ſint,fuerit nihilominus minimè abſurdũ dicere τὸ ἑψητὸς nomen piſciculi vnius propriũ etiam fuiſſe,quod indicare videtur Athenęus: Ἡ ὁ ἀφύη βαρεῖα ἐστι & δύσπεπτος, ὧν λευκὴ καλεῖται κιβωλὶς (vbi legendum κωβίτης) καὶ ὁ ἑψητὸς ὃ δ' μικρὸν ἰχθύδιον τοῦ αὐτοῦ γένους ἐστί,id eſt,aphya grauis eſt,&difficilis cõcoctu,alba cobitesvocatur,& hepſetus paruus piſciculus eiuſdẽ generis eſt.Hunc piſciculũ eſſe opinor,qui à noſtris *iuuil* dicitur.Piſciculus eſt digiti magnitudine,argẽtei coloris,corpore pellucido, dẽpta ea virga,quę à brãchiis ad caudã extẽditur,oculis depreſſis,magnis pro corporis paruitate,ore ita ſciſſo & conformato, vt inferior maxilla protenſa maior ſit ſuperiore,ſitq; veluti oris operculũ.

Libr.7.

Lib.8.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 236 sur 633

De Atherina.

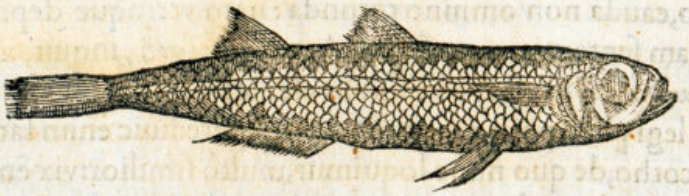

CAPVT II.

ΑΘΕΡΙΝΗΝ Vel ἀθερίνιον, vt apud Aristotelem legitur, ἐκ τῶ ἀθέρος vel πλεονασμῶ τῦ ν, ἐκ τῦ ἄθηρ, Gaza aristam conuertit: nam ἀθέρικες sunt aristæ, & ἀθέρες simpliciter spicæ vel aristæ dicuntur. Propriè tamen summæ sunt hordei spicæ, quæ ceu cuspides habent, quæ nulli sunt vsui, sed inter metendum pereunt. Vel vt ex Æliano profert Phauorinus, spicæ sunt degeneres, quas spicilegi colligunt à messore neglectas: vnde ἀθερίζειν significat ἀγνῶ καταφρονεῖν, ἀφροντίζειν, & similia, id est, valde despicere & negligere. Ἀθερίνιον piscículum dici putat idem Phauorinus, ideo quòd ἀθερίζεται πως καὶ ἀυτὴ διὰ τ' ὀυτελὲς, id est, quia negligitur ob vilitatem. Fortasse non ineptè dictam putes ab aristis, quæ per metaphoram pro spinis sumuntur, quas multas habet atherine, & duriores quàm sardinæ, aphyæ, & reliqui huiusmodi pisciculi. Romæ etiam hodie idem nomen seruatur: nam *Latharina* vulgò nuncupatur. In litore nostro rarò capitur, dicitúrque *Melet*, Massiliæ & in stagno quod *Martegue* vocatur, frequentissimè & *Sauclez* nominatur. Atherina piscículus est marinus, litoralis, reperitur & in marinis stagnis aphyis similis, dodrantali magnitudine, parui digiti crassitudine, dorso spisso, ventre leuiter depresso, ore paruo, sine dentibus, oculis magnis. Colore est vario: nam venter argenteus est, dorsum fuscum, circa caput ex flauo rubescit sardinarum modo. Locus, qui inter oculos est, cælatus videtur. Pinnas habet quatuor, duas ad branchias, duas in ventre, aliam à podice, præter has alias duas in dorso. Omnes candidæ sunt. Cauda ex duabus pinnis constat. Pro linea in medio corpore à branchiis ad caudam protẽsa, spissum quid habet sub cute, quod non possum aliter quàm fasciã per similitudinem vocare, quæ quum cocta atherina editur, euidentissima est, & quum lumini obiicitur: quia reliquo corpore pellucida est, hac parte opaca. Atherina ex his qui autumni æquinoctio pariunt, prima parit in terra, autore Aristotele, atterens aluum arenæ. Carne est satis ficca, media scilicet, & optima saporísque grati, quicquid dicat Phauorinus, qui pro vili piscículo habet: quòd si cum spinis edi posset, multò suauior foret. Quum

Lib. 6. de hist. anim. cap. 17.

Lib. 6 de hist. animal. ca. 17.

ali-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 237 sur 633

aliquando Auenione eſſem,atheriníſque frequenter veſcerer, vnum id ad ſuauitatem & ſaporis gratiam illis deeſſe expertus ſum, quòd ſpinæ inter edendum negotium faceſſant, à quibus ſpinis ariſtis ſimilibus,atherinas nominatas fuiſſe ſuſpicati ſumus.Noſtri piſcatores ideo atherinam *melet* appellant,quòd eius aphyarum generis, quod *melete* nuncupari diximus,marem eſſe credant,ſed falsò: nam aphyæ huius generis ſponte ſine mare & fœmina naſcuntur. Atherinarum verò genus & mare & fœmina conſtat. Prætereà quanuis vtcumque ſimiles ſint,tamen atherina ſolidiore eſt ſpiſſioréque corpore, aphya verò illa molliſſimo depreſsóque. Vero ſimilius fuiſſet, encraſicholorum marem dixiſſe, quos piſciculos eſſe oſtendimus *Anchoies* appellatos,ad hos enim propiùs accedunt: qua de cauſa pro encraſicholis ſæpe venduntur:ſed qui propiùs inſpexerit, facilè diſcernet. Nam atherinis ſquamæ ſunt frequentiores & duriores, os minus, caro ſiccior, encraſicholis mollior. Quare ex atherinis garum bonum confici non poteſt: quia non poſſunt ita diſſolui & contabeſcere, veluti garus piſcis vel encraſicholus. Atherinæ nullus eſt in medicina vſus, ægris tamen medici Maſſilienſes apponi iubent, neque id abſurdè: etenim ſatis ſicca, non glutinoſa eſt carne, quare neque difficilè coquitur,neque flatus gignit.

De Sardinis.

CAPVT XII.

RERVM cognitione, quas in vniuerſo orbe Deus optimus maximus ad vitę noſtrę vel neceſſitatem,vel commoditatem condidit,vt nihil præſtantius, ita nihil difficilius eſt. Difficultatem verò parit maximè ipſarum abſtruſa & penitus abdita natura, nonnunquam etiam ipſarum ſimilitudo,vel homonymia, vel vocis affinitas, vt aconiti ſpeciem pro veratro nigrovſurpant multi,marum pro origano,chamedrym vel allium ſylueſtre pro ſcordio, & ne longiùs abeamus,chelonem pro cephalo, ſparum pro aurata,ſargum pro melanuro, Ϛάγον alij męnam marem,alij piſciculũ alium exocœto ſimilem vocant. Alij banchum cũ baccho, ſarginum cum ſargo, glaucũ cum glauciſco,lamiam cũ amia,alióſq; quamplurimos confundunt. Idem

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 238 sur 633

nobis in trichide,trichia, thriſſa euenit, quorum non nominis ſolùm ſed etiam rationis nominis & rei affinitas effecit,vt alij pro eodem piſce hæc vſurparint,atq; modò hoc,modò illo nomine in eodem piſce deſignando vſi fuerint:cùm alij ex trichide trichiam naſci dicant, vt Ariſtoteles: aliam verò ab his eſſe thriſſam , quanquam ſit aliquid his omnibus commune.Rei obſcuritatem auget Gaza, qui trichidas ſardinas,trichias ſardas cõuertit:cùm ſarda apud veteres longè alius piſcis eſſe videatur. Ac primùm quantum ad Ariſtotelem attinet, non poſſum non ſummopere mirari,q; ſcribat ex phalerica aphya membradas,ex membradibus trichidas,ex his trichias gigni.Cùm ipſe annotauerit piſces ex diuerſæ ſpeciei piſcibus non naſci, dempto rhinobato,qui ex ſquatina & raia gignitur,vt dictum eſt CAP. 1. huius libri. Deinde verò Gazam,qui trichias ſardas conuerterit, cùm ſarda ſit ex lacertorum marinorum genere, eiuſdem magnitudinis cũ colia , qui ſcombro maior eſt,teſte Athen. vel, vt Plinius ſcribit,pelamys longa. De his igitur quid ſentiam, breuiter & perſpicuè exponam. Τριχίδας, τριχίας, τρίχιας ſiue θριΐδας ἀπὸ τῶν τριχῶν dictas opinor, ob ſpinarũ copiam & paruitatem:nam capillorum tenuitatẽ referunt, qua de cauſa ſine pernicie eduntur:& trichida ac trichiam eundem planè eſſe piſcem,thriſſam verò ab eo differre , de qua proximo capite. Aut ſi qua ſit inter trichida & trichiam differentia , eam ſolùm ætatis & magnitudinis eſſe,vt trichis minor ſit,trichia maior:id quod multis piſcibus vſuuenire conſtat,quibus pro ætate & magnitudine varia poſita ſunt nomina,non ſolùm ab antiquis,ſed etiam à piſcatoribus noſtris,vt in aurata & coracino priùs annotauimus.Idem in Gallia noſtra Narbonenſi,Prouincia,Italia à vulgo obſeruari videmus,in eodem piſciculo quem *ſardine & ſarde* appellant eo tantùm diſcrimine , vt hic maior ſit,ille minor. Hanc vulgi appellationem puto ſecutũ fuiſſe Gazam, vt cùm videret ab Ariſtotele trichiam à trichide diſtingui , illam ſardam,hanc ſardinam vulgi more appellauerit. Dicet aliquis vtrumq; vocabulum antiquum eſſe,& à Latinis vſurpatum, id quod equidem fateor : nam Columella ſardinam dixit, quanquam eo loco non ſardina ſed ſardinia lagatur,& ſarda apud Athenæum & Plinium reperitur.At intelligi volo videri Gazam trichida & trichiam duobus nominibus Latinis expreſſiſſe,quæ vt vocum ſimilitudine , ita ſignificatione eadem eſſe putabat cũ vulgaribus,cùm res aliter habeat. Nam alterum ſcilicet *ſarde* non idem ſignificat quod ſarda, quæ pro piſce longè diuerſo à veteribus vſurpatur,vt paulò antè dictum eſt , & ſuo loco fuſiùs oſtendetur. Ego verò trichida & trichiam pro eodem piſce accipio,qui *ſardine* vulgò dicitur,niſi ętate & magnitudine differant,quæ differentia duplex nobis nomen peperit , vt *ſarde* dicatur, quæ maior ſit , *Sardine* quæ minor.Dorionem,cuius librum de piſcibus

Lib.6.de hiſt. animal. c.15. *Ibidem* *Li 6. de hiſt. animal.c. 11.* *Libro 3.* *Libro 32.c. 11.* *Lib.8.cap.17.*

bus ſæpiſſimè citat Athenæus, autorem habeo, qui trichida etiam trichiam appellat. Atque adeò Athenęum ipſum, qui trichiarum exempla ex veteribus proferēs ipſas apertè cum trichidibus confundit. Sed hactenus de nomine, nunc de re dicamus. Sardina piſciculus eſt marinus, aphyę phalericæ omnino ſimilis, niſi paulò maior & ſpiſſior eſſet, à parua aloſa, ore, branchiis, oculis, pinnarum numero, ſitu, ſquamis, cauda minimè diſcrepās, ſed in hoc tantùm quòd aloſa ſit latior. Sardina igitur ſquamas magnas tenues habet, colore eſt vario, nimirum capite aureo, ventre albo, dorſo cum viridi cæruleo, vtroq; ſplendido rutilantéq;, dum viua è mari extrahitur, vnà cū vita viridis euaneſcit cæruleo manente, eóq; hebeſcente & ſplendorem ſuum amittente. Inteſtina habet parua & recta, aloſarum inteſtinis ſimilia. Felle caret: quamobrem nō exenterata in craticula vel ſartagine coquitur, vel in olla cum oleo elixatur. Vere pingueſcit. Linguam mordet, maximè ſi paulò diutius aſſeruetur. Sale conditæ ſardinæ in annos duos ſeruantur, fitq; ex his garum ſed minus laudandum ob ſquamarum copiam & ſpinarum, à quibus caro difficilè ſeparari, víxque in muria diſſolui poteſt. Si ſardina noſtra ea ſit, quam Ariſtoteles trichida vel trichiam vocat, vt reuera eſſe exiſtimamus, ſcrupulum nō tenuem nobis iniiciet locus Ariſtotelis hæc ſcribentis: Οἱ δὲ τειχᾶῖοι μόνοι τῶν ἰχθύων εἰσπλέουσι μὲν ἁλίσκονται, ἐκπλέουσι δ' οὐχ ὁρῶνται. ἀλλ' ὅταν τις θερμὸν ζωμύτιον, οἱ ἁλιεῖς τὰ δίκτυα θερμαθαίρουσι, διὰ τοῦτ' μὴ εἰωθέναι ἐκπλεῖν. αἴτιον δ', ὅτι οὗτοι μόνοι ἀναπλέουσιν εἰς τὸν Ἴστρον, εἶθ' ἡ χεῖρ' κατάπλουσιν εἰς τὸ ἀδελφόν. σημεῖον δὲ τοῦτο γὰρ συμβαίνει τοῦναντίον. ἐκπλέουσι μὲν γὰρ οὐκ ἁλίσκονται, εἰς τὸ ἀδελφόν, εἰς πλέουσι δ' ἁλίσκονται. Quæ ſic conuertit Plinius: Intrantium pontum ſoli non remeant trichię. ſed hi ſoli Iſtrum amnem ſubeunt, ex eo ſubterraneis eius venis, in Adriaticum mare defluunt, itaq; & illinc deſcendentes nec vnquam ſubeuntes è mari viſuntur. Nullus veterum ſcripſit, nullus etiam recentiorum aut piſcatorum aut ſcriptorū memoriæ prodidit, vidítve aut ab aliis audiuit ſardinas noſtras amnes ſubire. Quocirca locus Ariſtotelis mihi ſuſpectus eſt: item Plinij, vt fortaſſe pro τειχᾶῖοι vel τειχίαι legendum ſit θείαι, quas vere ad flumina properare magna frequentia illícq; pingueſcere cōſtat. Eiuſdem loci pars poſtrema deprauata etiam eſt: nam pro ἐκπλέουσι μὲν γὰρ οὐκ ἁλίσκονται εἰς τὸ ἀδελφόν, εἰσπλέουσι δ' ἁλίσκονται, reponendum, ἐκπλέουσι μὲν γὰρ ἁλίσκονται, εἰσπλέουσι δ' εἰς τὸ ἀδελφόν οὐκ ἁλίσκονται. Id oſtendit Plinij conuerſio. Idem rectè animaduertit Gaza, qui iſta ſic expreſſit. Exeuntes enim ſemper capiuntur, ſubeuntes nunquam. Deniq; res ipſa neceſſariò ſic legendum eſſe docet. Ait enim Ariſtoteles hîc cōtra fieri quàm in ponto, quem ſubeuntes capiuntur, exeuntes autem non videntur. Ex Adria verò exeuntes videntur & capiuntur, ſubeuntes minimè: quia ex Iſtro per ſubterraneos meatus Adriaticum mare ſubeunt.

Lib. 8. de hiſt. anima. ca. 13.

Lib. 9. cap. 15.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 240 sur 633

De Membrade.

CAPVT XIIII.

Lib.6.de hist. anima. ca.15.

Lib.7.

MEMBRADAS Ex aphya phalerica gigni scripsit Aristoteles. Quo loco ἀράδας habent vulgares codices. Athenæus etiam autor est antiquos variè dictionem hanc extulisse. Nam Phrynichus βεβράδας dixit. Epicharmus ϛεβραδόνας. Attici βεμβράδας. Quoquo modo nominentur, constat vel aphyæ speciem esse, vel certè pisciculos viles, quos Phrynichus teste Athenæo χρυσοκεφάλους βεβράδας cognominauit, id est, aureo capite. Et Aristophanes πολιόχρωτας, id est, cano corpore. Quantùm coniectura assequi possum, hi sunt pisciculi, quos Galli *celerins* vocant. Sunt enim candido admodùm corpore, capite verò auri colorem æmulante, sardinis valde similes, vel qui Agathopoli magna copia sæpe capiuntur, paruis alosis similes, vocantúrque illic *calliques* vel *laschez*, Massiliæ *harengades*. In qua sententia permanebo, donec alius certiora & veterum autoritate confirmata proferat.

De Thrissa.

CAPVT XV.

Libro 7.

THRISSA variè à Græcis nominata est autore Athenæo: nam Archippus & Mnesimachus θράτταν appellauerunt, quo nomine Atticorum nullus vsus est, inde ϑ' θρατλίδιον. Dorotheus Ascalonites θέτταν. Græci θ in φ mutando φέλασσαν vocant. Ausonius & Gaza pro Græca appellatione, vulgari, vt opinor, vsurpata: atque hos secuti alij

Alo-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 241 sur 633

aloſam. Galli *aloſe*, Burdegalenſes *coulac*. Maſſilienſes *halachia*. Romani *laccia*. Hiſpani *ſaboga*. Docti quidem θρίσσαν clupeam interpretantur, neſcio qua ratione inducti, cùm de clupea ſolus Plinius hæc ſcripſerit, de attilo Padi loquens. Hunc minimus appellatus clupea, venam quandam in faucibus eius mira cupiditate appetens mor ſu exanimat. Et ante hunc Ennius cuius verſus extat apud Apuleium. *Omnibus vt clupea præſtat muſtella marina.* Lib. 9. cap. 15.

Ex his quomodo confirmari poſſit clupeam noſtram eſſe aloſam non video, maximè cùm clupeam minimum eſſe piſcem Plinius dicat: Aloſa verò noſtra cubiti magnitudinem aliquando ſuperet. Maſſarius nõ alia ratione motus idem ſenſiſſe videtur quàm quòd Veneti aloſam *chiepam* nuncupant, quæ vox à clupea deducta eſſe videtur. Aloſa piſcis eſt marinus, gregalis, ſardinis capitis figurâ, oris ſciſſura, ſquamis, pinnarum ſitu, numero ſimilis, ſed maior & latior. Spinas habet permultas, & inter veſcendum valde moleſtas, vtpote quæ ſine incommodo edi non poſſint, quemadmodum ſardinarum, aphyarum phalericarum, & membradum ſpinæ. Vere & æſtate fontes dulcéſque amnes petit, illícque pingueſcit, molli ſuauíque carne redditur, & Athenæus inter piſces Nilum ſubeuntes recenſet. Quocirca quò longiùs à mari capiuntur aloſæ eò meliores ſunt. Itaque Burdigalæ & Lugduni, multò magis ſucculentæ palatóque gratiores venduntur quàm Maſſiliæ: marinæ enim exuccæ ſunt, aridæ cum quadam acrimonia à qua ſitis excitatur. Oppianus ſcripſit nullam eſſe aloſis ſtabilem in mari ſedem. Lib. 7. Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Χαλκίδες ἄν θρίσσαι τε καὶ ἀβραμίδες φορέουσι)
Ἀθρόαι ἄλλο τε δ' ἄλλον ἁλὸς πόρον, ἢ περὶ πέτρας,
Ἢ πελάγη, δολιχοῖς τ' ἐπέδραμον ἀγκαλίδεσσιν
Αἰὲν ἀμφιβόμβοις ξείνιον ὁδὸν ἠύτ' ἀλῆται)
Chalcides & thriſſæ paſſim, abramidéſque feruntur,
Atque cateruatim percurrunt æquoris vndas,
Et curuis habitant ſcopulis, & litora viſunt,
Alternántque vias ponti, currúntque per æquor
Hoſpitium mutant ſemper, pontóque vagantur.

Thriſſas Ægyptias cantu delectari autor eſt Ælianus. Qui Mareotim lacum incolunt, inquit, Thriſſas illic cantu & pulſibus teſtarum concrepitantium conſonantibus piſcantur. Etenim tanquam ſaltatrices, ſaltantes in piſcatoria ad ſe comprehendendas explicata inſtrumenta incidunt. Idem ipſe proculdubio in aloſis noſtris ſum expertus: quum enim in Aruerniæ oppido Maringueſio eſſem, & in fluuij ripa ſæpe animi cauſa deambularem, ad teſtudinis ſonos aloſas vidimus adnatantes & ſaltantes, id quod noctu manifeſtiùs apparebat. Abundat autem fluuius ille tanta & ſalmonum & aloſarum co- Lib. 12.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 242 sur 633

pia,vt ſupra mille & ducentas vno retis iactu captas viderim.His ad-
Libro 7. ducor vt credam deprauatũ eſſe Athenæi locum, in quo Ariſtotelem citat περὶ ζώων. Τριχίδα τε λεγόμενον, ὅτι ἥδεται ὀρχήσει καὶ ᾠδῇ, καὶ ἀκούσας ἀναπηδᾷ ἐκ τῆς θαλάσσης. Quippe cùm de thriſſa, thrichide, & trichia verba fecerit, & veterum de his teſtimonia protulerit,his adiungit Ariſtotelis autoritatem de eo piſce, qui ſaltu cantúque gaudeat, & eo audito è mari exiliat. Sic igitur locus, meo quidem iudicio reſtituendus eſt.ὀρχηστρίδα τε λεγόμενον, ὅτι ἥδεται ὀρχήσει καὶ ᾠδῇ, καὶ ἀκούσας ἀναπηδᾷ ἐκ τῆς θαλάσσης. Quæ ad Thriſſam referenda ſunt quæ ὀρχηστής, id eſt, ſaltatrix dicta ſit. Aloſas ſubire flumina eorúmque fontes appetere diximus,ſed audito tonitru ad mare properare piſcatores teſtantur. Auſonius eas pro vilibus habet.

Stridentéſque focis opſonia plebis Aloſas

Verùm ob copiam quibuſdam in locis vileſcunt quemadmodum res aliæ etiam laude dignæ, magíſque ſpinarum copia moleſtæ ſunt quàm inſalubres. Nam quum pinguerunt & ſuaues ſunt, & ſuccum mediocriter bonũ gignunt,quíq; facilè diſtribuatur. Quũ aliquando in conuiuio de polyporũ,luporum, pagurorum prudentia diſſereretur, Hieronymus Vida vir bonus, & doctus poëta, dixit nullum ſibi videri piſcem aloſa prudentiorem qui non niſi obeſus nobis appareret, maximéque idoneo tempore,quum carnium eſu nobis omnino interdicitur, faceta ironia: cùm imprudentiſſimos eſſe piſces meritò dicamus,qui non niſi quo tempore optimi ſunt,illíſque minimè parcimus, à nobis conſpiciãtur.Poſt thriſſas fortaſſe aliquis chalcidas & abramidas requiret: ſunt enim ſimiles admodum, eáſq; coniungunt Athenæus & Oppianus.ſed cùm fluuiatiles ſint, in opere de fluuiatilibus de his dicetur.

De Harengo.

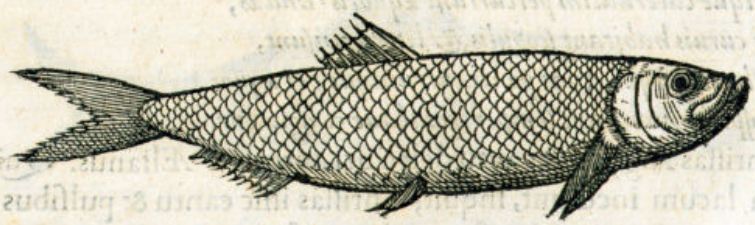

CAPVT XVI.

HARENGI Nomen barbarum eſt,neque vlla eſt, quod ſciam, huius appellatio ſiue Latina ſiue Græca. ſunt qui non rectè halecem vocent. Quid autem ſit halec vel alex libro quinto declarauimus. In penuria igitur Græci Latiníque nominis, notiſſimo

&

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 243 sur 633

& vulgatiſſimo vtemur. Harengus ex thriſſarum eſt genere, qui in oceano tantùm reperitur, minoribus thriſſis, & ſardinis maioribus planè ſimilis, dorſo cæruleo, ventre albo & falcato, ſquamis acutis & tenaciùs hærentibus munito aloſæ modo, reliquis facilè deciduis. Inferiores partes aloſæ ſimiles habet. Aqua viuit. Gregalis eſt piſcis. Tam magni ſunt aliquando harengorum greges, vt præ multitudine capi non poſſint. Sed poſt autùmni æquinoctium in acies ſe diuidunt, locáque mutant, & gregatim per oceanum vagantur. Quò fit vt multi ſimul capiantur. Condiuntur, & in muria ſeruantur. Alios modicè ſalitos ſuſpenſoſque in fumo exiccant. Illos harengos albos, hos nigros Gallicè *ſorez* appellant: ſiue harengos nocturnos, vel à nigrore, vel quia quæ noctu fit captura felicior, & iis diutius ſeruandis accommodatior meliórque iudicatur. Citiſſimè extra aquam moriuntur, ob magnam branchiarum ſciſſuram. Pingui ſunt & molli carne. Tam ſunt aloſis paruis trattíſque paruis ſimiles, vt eas in craticula coctas, butyróque immerſas Normanis apponi iubens eis impoſuerim credentibus harengos eſſe: adeò figura, ſapore, ſpinis ſimiles ſunt, vt vix diſcerni queant, niſi à diligenter animaduertentibus. Sunt tamen harengi dorſo ſpiſſiore, maculíſque carent, quas aloſæ paruæ habent. Quare vehementer errat, qui in mediterraneo mari harengos naſci aſſerit, ſeque Romæ vidiſſe in foro: nam formæ ſimilitudine decipitur. Qui enim harengi ſpecie, non ſolùm Romæ, ſed etiam Maſſiliæ & Venetiis videntur, harengi non ſunt, ſed trattæ paruæ, harengis & ſardinis adeò ſimiles, vt eas pro harengis facilè accipiant etiam Galli, quibus hi notiſſimi ſunt. Sed his notis diſtinguuntur. Trattis & aloſis ſpinæ multò aſperiores ventrem firmant, harengis minus aſperæ: quam ob cauſam ſi paulò diutius aſſeruentur, diſrupto ventre inteſtina procidunt. Prætereà ſpinæ in his tenuiores, & edendo minus moleſtæ, in aloſis & trattis & chalcidibus multò moleſtiores.

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS LIBER VIII.

De Sphyræna prima ſpecie.

CAPVT I.

PAVLATIM A piſciculis ad magnos piſces veniemus. Dicemus autem deinceps de ſphyræna & acuum generibus, ac lacertis iiſque ſimilibus. Σφύραιναν alij, maximè Attici κέστραν appellant. Latini ſudim. Noſtri *Spet*. Itali *Spetto*. Africani *Scaumé*. Græci huius temporis σφύραιναν. Gaza non rectè malleolum conuertit, cùm Plinium autorem haberet, qui & ſudim interpretatus eſt, & interpretationis cauſam reddidit. Eius hæc ſunt verba: Sunt præterea à nullo autore nominati. Sudis Latinè appellata, à Græcis ſphyræna, roſtro ſimilis nomine, magnitudine inter ampliſſimos rarus, ſed tamen non degener. Sudis teli militaris genus eſt, & paxillus acutus, qui in terra defigendus præurebatur, vel vt robuſtior eſſet, vel vt tardiùs putreſceret. Virgilius:

Stipitibus duris agitur ſudibúsve præuſtis.

Eadem de cauſa κέστρα ab Atticis dicebatur. Nam κέστρα teli genus eſt

Lib. 9. de hiſt. animal. ca. 2.

Libro 32. c. 11.

eſt Perſico bello inuentum, aut ſtimulus ſiue ſtylus apud Sophoclem & Ariſtophanem. Idem ſignificat σφύρα accentu in priore ſyllaba poſito, vt differat à plurali σφυρά pro malleolis. Phauorinus. Κέστρα ἀμυντήριον ὅπλον, σφύρα, καὶ εἶδος ἰχθύος. Igitur à σφύρα, quæ teli genus ſignificat deducitur σφύραινα. Idem etymum ſecuti ſunt omnes. Nam Hiſpanis & Italis *ſpetto* dicitur, id eſt veru, & à noſtris detracta litera *ſpet*. Eſt enim piſcis iſte longus, & acuto roſtro: Qua de cauſa Speuſippus acui aſſimilauit. Ex his liquidò apparet Gazæ error, qui malleolum interpretatus eſt: ſimiliter aliorum multorum qui eum quem Maſſilienſes *peis iouziou*, id eſt, piſcem iudęum appellant. Sphyrenam eſſe credunt, cùm zygæna ſit non ſphyræna, quæ zygæna à figura libellæ T Græcorum ſimili nomen habet, eámque, piſcem iudæum à Maſſilienſibus vocari veriſſimè ſcripſit Petrus Gyllius, quod capitis tempora tanquam cornicula emineant, more iudæorum qui ſic olim Maſſiliæ induebantur. Sed de zygæna ſuo loco. Ad Sphyrenam redeamus cuius duo ſunt genera, vt autor eſt Oppianus & experientia comprobat. *Athen. lib. 7.* *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Σχόρπιος ἀϊκτὴρ δίδυμον γένος, ἀμφότεραί τε
Σφύραιναι δολιχαί.

Vtraque piſcis eſt marinus, lucio vulgò *brochet* dicto corporis figura tam ſimilis, vt qui proprium nomen ignorant Romę & in Montepelio, *brochet de mer*, id eſt, lucium marinum appellent. Eſt igitur Sphyræna primi generis corpore longo, tenui, roſtro prominente & acuto. Maxilla inferior ſuperiore maior, in acutum deſinens ſuperiorem excipit, ſicque ambæ coëunt, vt dicas roſtri vel oris nullam planè ſciſſuram eſſe, quam tamen maximam eſſe oportuit, tum ob roſtri tenuitatem, tum ob piſcis voracitatem. Dentes illi ſunt acutiſſimi, in os recurui vt murænæ, in ſuperiore maxilla quatuor, in palato duo dentium ordines. In media inferiore maxilla dens vnus in foramen in media ſuperiore maxilla exculptum recipitur, omnium inferioris maxillæ dentium maximus. Roſtrum foris cælatum eſt, eiuſdem extremum nigrum. Oculi ſunt maximi: ante hos foramina vel ad audiendum, vel ad olfaciendum deſtinata. A capite ad caudam per medium ferè corpus linea ducta eſt ex ſquamis contexta, reliquum corpus à ſquamis nudum eſſe videtur. Sphyræna colore Aſellum æmulatur. Eſt enim ventre albo, dorſo nigricante vel potiùs cinereo. Linea prædicta flaueſcit initio, & oris interna pars. Brachię ſatis apertæ ſunt. Pinnę quatuor, duę ad branchias, reliquæ in ventre, exiguæ, hæ ad natationē conferunt. In dorſo eriguntur duæ, prior quinq; aculeis conſtat, altera ſine aculeis eſt: quemadmodum ea quæ ad podicem eſt. Ventriculo oblongo eſt cum multis appendicibus, inteſtinis longis, hepate albicante, carne candida, ſuaui, dura ſiccáq;, ſed quodammo-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 246 sur 633

do friabili, & aſelli carnem vtcunq; referente, cui & lupo præcipuam autoritaem fuiſſe Cornelius nepos, & Laberius poëta minorum tradidêre. Quare non poſſum non mirari Hiceſium de quo hæc Athenæus. Libro 7. Σφυραίνας φησὶν ἰχέσιος ζοφιμωλέρας εἶναι τῶν γόγρων, ἀτῳθεῖς δὲ τῇ γεῦσιν, καὶ ἀτόμυς, ὑγυλίᾳ ὃ μέσως. Libro 8. Et alibi Athenæus. αἱ σφύραιναι τῶν γόγρων εἰσὶ ζοφιμώτεραι. Quibus apertè ratio repugnat. Quî enim ſphyrænæ plus alimenti præſtare poſſent congris qui ex cartilagineorum ſunt genere, dura, ſicca lenta glutinoſáque carne? vnde Lib. 3. de fac. alment. δυσκατεργαζοτέρυς eſſe dixit Philotimus, quod approbat Galenus. Omnes autem non ſolùm piſces ſed & carnes & quæcunque alia quibus veſcimur, propter duritiem & ſucci contumaciam difficiliùs conficiuntur, vt difficilioris ſunt concoctionis, ita plurimùm nutriunt. Non eſt igitur vera hæc Hiceſij ſententia, niſi ſphyrænæ alium hîc piſcem ſubſtituas: nam alioqui locus totus integer non eſt, neque ἀτῳθεῖς τῇ γεῦσιν, καὶ ἀτόμυς, ὑγυλίᾳ δὲ μέσως legendum, ſed ἀηδεῖς ὃ τῇ γεῦσιν, καὶ ἀτόμυς, ὑγυλίᾳ ὃ μέσως, id eſt, guſtui iniucundas eſſe, & ori ingratas, ſucci bonitate mediocri. Cæterùm non fuerit alienum confirmare hanc veram eſſe ſphyrænam quam proponimus. Ac primùm eundem eſſe piſcem qui σφύραινα & κέστρα dicatur, ſatis docet Athenæus ex Dorione. Libro 7. Δωρίων σφύραιναν φησὶν, ἣν καλεῖσι κέστραν. Ἐπίχαρμος ὃ ἐν μούσαις, κέστρας ὀνομάσας, οὐκ ἔτι σφυραίνας ὀνομάζει ὡς ταὐτὸν ὄντας καὶ οἱ ἀττικοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῇ σφύραιναν καλοῦσι κέστραν, ἀσάνιως ὃ τῷ τὴν σφυραίνης ὀνόματι ἐχρήσατο, id eſt, Dorion ſphyrenam ait quam vocant ceſtram. Epicharmus autem in muſis ceſtram cùm nominauerit, non iam ſphyrænas dicit, vtpote quæ eædem ſint. Et Attici ſæpiùs ſphyrænam vocant ceſtram, rarò autem ſphyrænæ nomine vſi ſunt. His accedit Plinij teſtimonium qui ſphyrænam ſudim conuertit à nomine ſimili roſtro, quod perinde eſt ac ſi diceret à roſtro acuto ſudim nomen inueniſſe. Deinde ſphyrænæ acui ſimilis eſt autore Speuſippo apud Athenæum: Libr. 7. ἀσβόλιππος ὃ ὡς παραπλήσια ἐκτίθεται κέστραν, βελόνῃ, ζυγαίνᾳ. Eſt verò ſphyræna, acus modo roſtro acuto & longo. Poſtremò longo eſt corpore. vnde Oppianus δολιχὰς appellat, id eſt longas. Et Ariſtoteles Lib. 2. de hiſt. animal. ca. 15. καὶ τῶν μακρῶν ἔγχελυς καὶ βελόνη, καὶ σφύραινα. Ex longis anguilla, acus, ſphyræna. Mendoſi enim ſunt vulgares codices, in quibus pro σφύραινα legitur ζύγαινα. Nam zygæna in cartilagineis numeratur: quæ & ſi magnus ſit piſcis, longus tamen non dicitur, cùm ij duntaxat longi dicantur, qui pro corporis longitudine tenues ſunt admodum: alioqui omnes ferè magni, etiam longi dicerentur. Omnia verò quæ modo demonſtrauimus in ſphyrænam noſtram competere nemo niſi planè cæcus non videt.

De ſph

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 247 sur 633

De Sphyræna parua, ſiue Sphyrænæ ſecunda ſpecie.

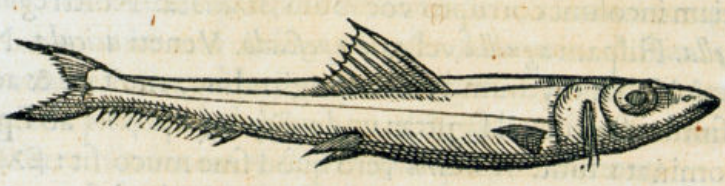

CAPUT II.

QVAM Sphyrænæ ſpeciem alteram eſſe diximus ex Oppiano, eam eſſe putamus quæ à nobis *hautin* nominatur. Eſt enim corporis ſpecie ſuperiori valde ſimilis. Roſtro eſt tenui & acuto, corpore oblongo, à ſquamis nudo, ore paruo, ſine dentibus, oculis magnis pro corporis magnitudine: cute argentei coloris, carne & oſſibus pellucidis. Cauda antequam in pinnam terminetur lateſcit, & vulgò hodie à pictoribus vſurpatam cordis effigiem refert. Pinnas duas habet ad branchias, inferiori ventris loco affixas veluti in fluuiatilibus: paruas alias à podice, quas ſequitur alia ad caudam vſq; continua. Alia eſt in dorſi medio ſine aculeis. In corpore medio rectiſſima à branchiis ad caudam linea ducta eſt. Hæc ſphyręna ſuperiore minor eſt: nam palmi magnitudinē non ſuperat. Candidior eſt, roſtro breuiore, minus cælato. In ventre ineſt veſica oblonga aëre plena. Ventriculus & peritonæum nigricant, carne eſt molliore quàm ſuperior, & ad ſaxatilium carnem accedente.

De Acus prima ſpecie.

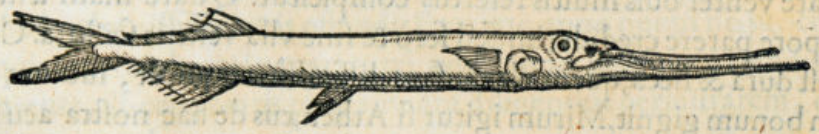

CAPUT III.

APVD GRÆCIS Βελόνη piſcis dicitur, & ῥαφίς. Dorion citante Athenæo. Βελόνιν φησὶν ἣν χαλκῆν ῥαφίδα. Ariſtoteles in his qui nunc extant libris Ἐλόνιν ſemper vocat. In LIB. autem περὶ ζώιων, vt ſcribit Athenæus, ῥαφίδα etiam nominauit. Similiter Oppianus ῥαφίδες δ' ἐπὶ τῶσιν ἀραγαί. ἀβλεννὴς etiam nuncupata eſt. Athenæus. *Libro 7.* *Ibidem.* *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.* *Lib. 8.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 248 sur 633

Ῥαφὶς ἢ Βελόνη, καλεῖται γε καὶ ἀβλεννὴς, δύσπεπτος, ὑγρὸς, ὄξυλος.

Lib.32.cap.11. Gaza acum interpretatus est. Plinius aculeatum vocat. Belone, inquit,
Lib.9.cap.51. quos aculeatos vocamus. Alibi acum. Acus, inquit, siue belone vnus piscium dehiscente propter multitudinem vtero parit. Qui nunc Græciam incolunt corrupto vocabulo βελονίδια. Nostri *Eguille*. Itali *arguzella*. Hispani *aguilla* vel *aguia pescado*. Veneti *acicula*. Normani *orphiez*. Habet etymum à rostri longitudine, tenuitate & acie, quòd ideo simile est acui vel sagittæ: vnde ὀξύρυγχοι ῥαφίδες ab Epicharmo
Ath.lib.7. cognominatæ sunt. Ἀβλεννὴς verò quòd sine muco sit: βλέννα enim mucum significat: hic autem piscis carne est planè sicca, & sine humore lento, glutinoso & mucoso, quo multi longi pisces obliti sunt. Duas acuum differẽtias obseruauimus: vnam, quæ apud nos frequens est admodum, & vulgo notissima, de qua priùs tractabimus: alteram, quæ acus est Aristotelis, à nostra vulgari dissidens, de qua proximo capite. Acus vulgaris piscis est longus, læuis, marinus quidem, sed interdum etiam in marinis stagnis reperitur, rostro est acuto, longo, tenui. Maxilla inferior superiore est longior, in mollem quandam substantiam degenerans. Dentes in vtraque maxilla parui frequentésque. Caput est triangulare, viride. Oculi magni, rotundi, lutei. Ante hos meatus ad audiendum vel ad odorandum trianguli figura. Branchię quatuor duplices. Pinnæ duæ paruæ ad branchias. Duæ aliæ breues sub ventre, quas sequitur alia longa, aculeis constans & membranis ab vmbilico ad caudam progrediens. hac superior alia est magnitudine ferè par. Cauda breuis est in duas pinnulas terminata. Podex infima parte situs, non admodùm conspicuus. Acus hæc ventre plano est, reliquo corpore quodam modo quadrato, ob lineam vtrinq; protensam è squamis contextam, reliquis partibus læuibus, & sine squamis. Dorso est cęruleo, ventre candido, spina dorsi viridi, cæteris partibus interioribus longis, vt ventriculo, intestinis sine appendicibus. Hepate oblongo, & in eo vesicula fellis oblonga, corde angulato. Æstate venter ouis multis refertus conspicitur. Quare illam æstatis tempore parere crediderim, sed serò & sine vlla ventris scissura. Carne est dura & sicca, quam ob causam difficiliùs coquitur, succum tamen bonum gignit. Mirum igitur si Athenæus de hac nostra acu locutus non sit. Ῥαφὶς ἢ Βελόνη, καλεῖται γε καὶ ἀβλεννὴς, δύσπεπτος, ὑγρὸς, ὄξυλος. Cùm minimè humidam esse experientia constet, sed siccam.
Libro 8.
Lib.3.ἁλιευτικῶν. Oppianus de hac nostra acu videtur locutus fuisse, cũ tradit eam dentibus retia erodere & incidere. Dẽtes enim paruos habet & frequẽtes.

Καὶ μὴν δὴ ῥαφίδων τοῖος νόος αἵ δ' ὅτε κάλπον
Δικτύῳ ἐκπροφύγωσι, πόνῳ δ' ἐκλοιδε γένωνται,
Αὖθις ἐπιστρωφῶσι, λίνῳ δ' ἐπιμινύσσαι
Δήγματ' ἐπισπεύσασι, δόλοι δέ σφισι δύσβατοι εἶεν.

ἰχθύ

Ἰχθὺ ἐμμυρέως τυχικὸς ἔνδοθεν ὀδόντας.

Prætereà eam quam exhibemus Βελόνιν siue acum meritò dici tum figura, tum nationum omnium consensus appellationésque testantur, à qua diuersam fateor esse eam, de qua scripsit Aristoteles, quippe cui notæ multæ quæ huic nostræ insunt, minimè competant. dentibus enim caret acus Aristotelis teste Athenæo. Adhæc rimam habet in ventre. Postremò hyeme parit. Quare distinctionis & perspicuitatis gratia priorem belonem appellabimus vulgarem siue communem: alteram belonem Aristotelis, de qua iam dicamus. Libro 7.

De Acus secunda specie, siue de Acu Aristotelis.

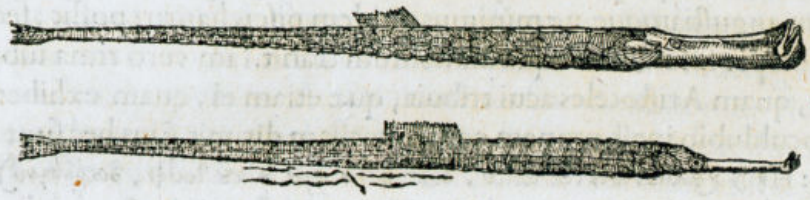

CAPUT IIII.

BELONIS Aliquot, quos posteà citabimus, βελόνης meminit Aristoteles. Ea verò est, quæ à nostris *Trompette* dicitur. Ab Italis quibusdam *Diauolo*. Sunt qui serpentem marinum esse credant, sed falsò, vt docebimus. Piscis est longus, tenuis, cubiti longitudine, digiti crassitudine, oculis, branchiis hippocampo planè similis, necnon rostro, quod tubam æmulatur, vnde à nostris nomen positum. A capite ad podicem exagonus est piscis, à podice ad caudam quadratus. Podex in medio ferè corpore, à quo rima oblonga progreditur, in qua oua reponi certissimũ est. Ego cùm huiusmodi acum hyemis initio cultello aliquando dissecarem, in rima oua permulta reperi, fidéq; dignissimis viris ostendi. Proximo anno quum nõ procul ab Aquis mortuis locus in mari turri ædificandæ destinatus, vndis vacuaretur, illícque maris purgamenta diligentiùs perlustrarem, duas acus reperi coloris diuersi: erat enim altera viridis, altera pulla, in quibus cùm rimam illam inspicerem, oua vidi in ea exclusa, multósque fœtus iam perfectos, quorum alij maiores erant ac mouebantur, partésque omnes perfectas habebant: alij minores: alij tam exigui & tenues, vt oculi duntaxat & rostrum cernerentur. Cuius rei testes habeo oculatos, & locupletissimos doctores medicos, atq; alios familiares, quibus eam rem tum demonstraui. Pinnas duas habet hęc acus exiguas, ad branchias. Aliam in medio dorsi vix conspicias, nisi dum

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 250 sur 633

viuit, & in aqua mouetur. Longitudo corporis cum tenuitate aliarum pinnarum vicem gerit. Cauda in ſimplicem & tenuem pinnam terminatur. Gulam habet, qua plurimi piſces carent. Ventriculo eſt paruo, oblongo, hepate magno, inteſtinis gracilibus rectis, non in ſpiras contortis. Non ſquamis, ſed ſerpentum modo integitur cortice pulchrè cælato & duro. Ob tenuitatem parum carnis habet: eámque ob cauſam à menſis reiicitur. Sed à pleriſque venuſtatis gratia exiccata ſeruatur. Hanc βελόνλω eſſe ſeu ῥαφίδα, de qua ſcripſit Ariſtoteles, conſtanter affirmamus. Nam teſte Athenæo LIB. περὶ ζωικῶν ἀὐόδοων eſſe dixit, id eſt, ſine dentibus, quod huic noſtræ quadrat: quippe cui non modò nulli ſint dentes, ſed ne vlla quidem oris ſciſſura, verùm foramen ſolum veluti in extremo tubæ, tam paruum, vt tum propter eius paruitatem, tum propter roſtri longitudinem anguſtiámque, ne minimus quidem piſcis hauriri poſſit, ſed hâc veluti per fiſtulam ex aqua alimentum trahit. Iam verò rima ſub ventre, quam Ariſtoteles acui tribuit, quæ etiam ei, quam exhibemus, proculdubio ineſt, omnem controuerſiam dirimit. Eius hęc ſunt verba: Ἡν ὃ καλοῦσίνες βελόνλω, ὅταν ἤδλη ὥρα ἢ τῆ ὑκλῆν, διαῤῥήγνυ), καὶ ὕτω τὰ ὠὰ ἐξέρχεται, ἔχ) γάρ ὶαια ἔζω ὁ ἰχθὺς ὅτος διάφυσιν ὑπὸ τ γατέρα, τ ὃ ἦζον, ὥσπερ οἱ τυφλίναι ὄφις. ὅταν δὲ τεκῆ, ζῆ ἰᾷ (υμφύε) πάλιν τᾶῦτα. Quæ ſic conuertit Gaza: Qui autem acus vocatur, vnus tempore pariendi vtero dehiſcente oua emittit: habet enim hic rimam quandam ſub imo ventre, vt cæciliæ ſerpentes. A partu autem viuit, & vulnus calleſcit. Item Plinius: Acus ſiue belone vnus piſcium dehiſcente propter multitudinem vtero parit. A partu calleſcit vulnus, quod & in cæciliis ſerpentibus tradunt. Paulùm digredi libet in τυφλίνας ὄφις ſiue τυφλαίνας, quas cæcilias ſerpentes interpretatur Gaza, opinor, Plinium ſecutus & Columellam, qui cæciliæ ſerpentis meminerunt. Plinius quidem loco iam citato. Columella verò libro ſexto. Eſt etiam mortifer iis ſerpentis ictus, eſt & magnorum animalium noxium virus: nam & vipera & cæcilia ſæpe cùm in paſcua bos improuidè ſupercubuit laceſſita onere, morſum imprimit. Et paulò pòſt: Cęciliæ morſus tumorem ſuppurationémque molitur. Hanc vt à Græcis, ita à Latinis appellatã puto à debilitate viſus: nam τυφλὸν etiam vocatur teſte Æliano: ſicuti alia etiam ſerpens ab hebetiore auditu κωφίας. Sed redeamus ad acum, de qua rurſus Ariſtoteles: Ὀφίγονον δέ ἐστι καὶ καλαμβύη βελόνη. τ δ' πολλαὶ ἀὐλῶν πρὸ τῆ τίκλῆν διαῤῥήγνυνται ὑπὸ τῶν ὠῶν ἔχ) δὲ σὰκ ὕτω πολλὰ ὡς μεγάλα. καὶ ὥσπερ τὰ φαλάγγια δὲ πεφικέχυλαι, τ περὶ τὴν βελόνλω ἐκτίκλ) γὰρ πρὸς αὐτὴν κἂν τὶς θίγῃ φεύγουσι. Sic Gaza; Acus verò appellata ſerò fœtificat, compluréſque eius generis diſrupto ac dehiſcente vtero pariunt, non tam multitudine ouorum quàm magnitudine. Et mo-

Libro 7.

Lib. 6. de hiſt. animal. ca. 13.

Lib. 9. cap. 51.

Cap. 16.

Lib. 9. cap. 48.

Lib. 6. de hiſt. anim. cap. 17.

do

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 251 sur 633

do phalangiorum proles parentem offusa circundat, quippe quam discedere statim prolis amor non sinat, & si tetigeris, fugiunt. Quæ ideo adscripsimus, vt conuersionem Gazæ conferat diligens lector cum verbis Aristotelis. Intelliget enim postremam sententiam corruptam esse, atque Gazam aliter legisse quàm nos in vulgaribus nostris codicibus. Quî enim congruunt verba ista, quippe quam discedere prolis amor non sinit cum iis. ἐκλείπει γὰρ πρὸς ἀυτὼ? Hæc sunt Aristotelis testimonia, quæ necessariò conuincunt eam esse belonen siue acum, quam depinximus. Quæ serpens marinus dici- nullo modo potest. Id quod eiusdem Aristotelis autoritate confir- *Lib.2. de hist animal.ca.14* mo. Sunt & marinæ serpentes terrestribus forma similes, nisi quòd magis congri simile caput habeant. Magnitudine igitur, figura corporis, capite congri simili distinguitur serpens marina ab acu. De serpente autem marina plura suo loco dicemus. His quæ proposueramus confirmatis, non absurdum fuerit causam inuestigare, cur acui dehiscat venter. Ac primùm non sine causa mirum videri possit Plinium loco anteà citato, id ad ouorum multitudinem referre: cùm quæ de acu scripserit, ex Aristotele mutuatus videatur, *Lib.9. ca.51.* qui tamen causam rimæ sub ventre non multitudini ouorum, sed magnitudini adscribat, quum ait acum serò fœtificare, complurésq; eius generis disrupto ac dehiscente vtero parere, non tam ouorum multitudine quàm magnitudine. Rursus si magnitudinem ouorum rimæ causam esse putes, cur in hippocampi ventre rima non fit, cuius & plura & maiora sunt oua quàm acus? Ælianus aliam adfert *Lib.11.cap.27.* causam. Marinæ acus, inquit, quòd sunt prætenues, minimè tortuosum & sinuosum vterum fœtúmque capacem habent, idcirco catulorum suorum non sustinentes incrementum disrumpuntur, non igitur pariunt catulos, sed expellunt, atque eiiciunt. At permulti sunt squamosi, quibus sinuosus non est vterus, multi longi & tenues, qui rima ista carent. Quare corporis tenuitati adiungendam causam aliam esse censeo: nimirum corticis duritiem. Nam vsque adeò duro cortice integitur acus, vt gladio acuto secari vix possit. Quò fit, vt venter distendi nequeat, quemadmodum hippocampi venter, qui mollis est. Emittit itaque acus oua sua, atque in illa rima tanquam in alio sinu fouet, donec excluserit. Idem in crusta intectis quibusdam videre est, veluti in locustis, squillis, & cancris omnibus. Quæ omnia in appendicibus ad caudam positis oua sua racematim compacta seruant, & fouent donec excludant. Qua nota discernuntur fœminæ à maribus. Natura itaque sagax & prouida in acu rimam post podicem dilatat, donec pepererit, quæ post partum ita coit, vt coalescere videatur. Quanquam fieri possit, vt coalescat, vt Aristote-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 252 sur 633

les & Plinius exiſtimaſſe videntur. Hoc qui Angliam peragrarunt, & faciliùs credere, & aliis certiùs perſuadere poſſunt. Illic enim ichthyopolæ lucios cultro diſſecant, vt pingues eſſe empturis oſtendant, quos non emptos rurſus in viuaria coniiciunt, in quibus vulnus coit & coaleſcit. Quod naturæ rerum periti tincis attribuunt, quia iis ſe lucij affricant, vt illarum mucum vulneri illinant, atque ita eius labra in vnum conducuntur. Sed idem in acu euenire non poteſt ob cutis tenuitatem & ſiccitatem. Verùm ſic rimæ oræ committuntur, vt propiùs etiam inſpicienti coaluiſſe videri poſſint.

De Sauro.

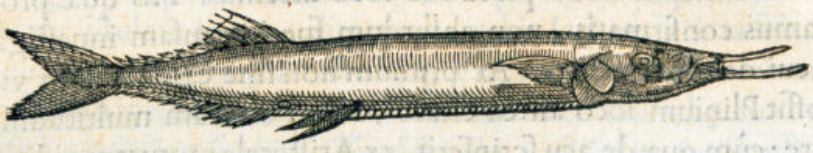

CAPVT V.

Libro 7.

Lib. 9. de hiſt. anim. cap. 2.

PEVSIPPVS apud Athenæum ſphyrænam, belonen, ſaurida ſimiles eſſe ait. Duobus igitur prioribus explicatis de eo, qui Cauès vel Cũpos dicitur, tractabimus. A Gaza lacertus nominatur, à quibuſdam ex noſtris *aiguille*, ab aliis *becaſſe*. Piſcis eſt marinus, pedis magnitudine, acubus breuior & craſſior. Roſtro acutiore ſed breuiore & ſurſum recuruo. Huic, loco dentium maxillæ ſunt ſerratæ. Branchiæ quaternæ, quibus & oculis & ante hos foraminibus, ventríſque ſquamis ac lineis, quæ ventrem ferè quadratum efficiunt firmántque, acubus eſt ſimilis. Reliqua verò corporis parte à podice ad caudam, caudáque ipſa ſcombris par, ſiue partis huius, caudæque figuram, ſiue eiuſdem pinnulas ſpectes. Ventriculo eſt oblongo, inteſtinis gracilibus, longis, in gyrum non conuolutis. Hepate longo, rubeſcente, in eo fellis veſica eſt. Fel & ſplen nigricant: Carne pinguiore eſt quàm acus, nec à ſcombris differente. Quare cùm & carnis ſubſtantia, & poſteriore corporis parte ſcombris, qui etiam lacerti dicuntur, ſimilis ſit, roſtro verò & priore corporis parte acubus, exiſtimaui acubus ſubiungendum eſſe, & ob ſimilitudinem ſaurum nuncupandum. Rarus eſt admodùm piſcis, & à piſcatoribus noſtris veluti nouus aliquando ad me delatus.

De Trach

De Trachuro.

CAPUT VI.

TRÁXOYPOΣ Idem esse creditur qui & Σαῦρος, cui opinioni vulgaris appellatio cõsentit. A nostris enim *saurel* vel *sieurel* dicitur. A Romanis, *sauro*. Ab aliquibus nostrûm *gascon*. A Santonibus *cicharou*. A Gallis *maquereau bastard*, id est, scombrus spurius. Aristoteles trachuri nusquam meminit: sed σαύρης tantùm, quem gregalem esse scribit, quod trachuro quoque conuenit. Nam æstate in nostro & hispanico litore, multi simul magnâ copia cum scombris capiuntur. Athenæus diuersis locis de sauro & trachuro loquitur, vt diuersos existimasse videri possit. Oppianus proculdubio diuersos fecit τραχύρων τ' ἀγέλαι. Et paulò pòst σαύροίτε σκέπανδιτε: illic enim varios & differẽtes pisces recenset. Siue eundẽ cum sauro, siue diuersum trachurum existimes haud equidem ponam in magno discrimine: nam vt res habeat, verum trachurum nos certè depingimus. Piscis est marinus, gregalis, minoribus lacertis seu scombris colore similis, corpore minus spisso, rotundóque, sed paulùm compresso. Squamis caret. In medio corpore lineam habet à capite ad caudam deductam multis osiculis ita horridam vt serra esse videatur, non rectam quidem, sed media sui parte inflexam & obliquam, in cauda eminentiorem, asperiorémque quàm in alijs partibus, quæque ob id caudã veluti quadratam efficiat. Ab hac caudæ asperitate nomen traxit. Rostro est minus acuto quàm scombrus, oris scissura media, maxillis asperis, oculis magnis & viresccntibus. Pinnis quatuor natat, duæ maiores ad branchias sitæ sunt, duæ aliæ minores in vẽtre. Aliæ duæ in dorso eriguntur, prior aculeis membrana connexis constat, posterior mollioribus veluti pilis & lõgioribus. Postrema est à podice ad caudam cõtinua, duobus statim à podice aculeis nixa. Podex in medio ferè est corpore. Cauda similis caudæ acus vulgaris. Trachurus carne est sicca durioréque quàm scõbri. Rectè igitur, Galeno etiam approbante, Philotimus inter pisces duræ carnis reposuit. Illud non

Lib. 9. de hist. anim. cap. 2.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 254 sur 633

omittendum vehementer errare eos qui trachurum eum esse credãt, qui etiam trachinus dicatur. Nam trachinum eum esse ex Plinio demonstrabimus, qui araneus vel draco nominatur.

De scombro.

CAPVT VII.

SKÓMBPOΣ à Græcis, à Plinio & Latinis omnibus scomber siue scombrus dicitur. A nostris *veirat* quòd vitri instar splẽdeat, vel *peis d'auriou*, id est, piscis aprilis, quòd eo potissimum mense capiatur. A Gallis *maquereau*, à Massiliẽsibus *auriol*, ab Italis *lacerto*, à Venetis *scombro*. Ab Hispanis *caballo*. Græci huius ętatis corruptè κῆλεὸν pro κῆλίαν vocant, de quo mox. Scombros etiam lacertos nonnulli vocant, à figuræ musculorum nostrorũ siue lacertorum, potiùs quàm terrenorum lacertorum similitudine: nisi quis ob viriditatem, quæ in scombris exigua est, eos terrenis lacertis comparare malit. Scomber piscis est marinus, gregalis teste Aristotele, qui ad cubiti magnitudinem accedit. Squamis caret, corpore est terete, denso, carnoso, vtrinque in acutum desinẽte. Rostro enim acuto est, cauda acutiore, tandem in duas pinnas valde à se distantes terminata. Thynnum ore refert, siquidẽ oris scissura magna est, rostri margines acuti & tenues. Inferior maxilla in superiorem recipitur & clauditur pyxidis modo. Oculis est magnis, aureis. Dorsum in aquis sulphurei coloris est, extra & mortuo cærulei. Lineis nigricantibus, obliquis insignis est, ventre lateribúsque argẽteis, A podice pinnam vnam habet paruam, suprapositam alteram in dorso similem, quas ordine certísque interuallis aliquot aliæ pinnulæ subsequuntur. Quod huic proprium non est, sed cum amijs, thunnis, pelamydibus commune. Alia est dorsi initio pinna. Ad Branchias aliæ duæ. In ventre duæ. Ventriculus cum gula longus, in acutum desinens ad podicem vsque protensus innumeras appendices habet. fellis vesicula ab hepate albicante pẽdet, intestinis adhærens. Coëunt thunni & scombri autore Arist. mẽse Februario post idus, pariunt Iunio ante nonas, edunt oua sua condita quasi vtriculo, idque in ponto, vt arbitror, quia paruulos nunquam cõtigit nobis

Lib. 9. de hist. anima. cap. 2.

Lib. 6. de hist. anima. ca. 17.

nobis vidiſſe. Cùm thunnis pelamydibus & amijs in pontum ad dulciora pabula gregatim cum ſuis ducibus commeant omnium primi: thunnis enim cùm ſint imbecilliores tenuioréſque, frigoris caloríſque iniurijs magis ſunt obnoxij. Quamobrem frigidiora calidioráque loca citiùs relinquunt, maximè auſtro vehementiùs flante. Ex ſcombris olim garum conficiebatur. Plinius. Nunc è Scombro piſce laudatiſsimum in finibus Cartaginis ſpartariæ & cetarijs, ſociorum garum appellatur, ſingulis milibus nummûm permutantibus congios penè binos. Nec liquor vllus præter vnguenta maiore in pretio eſſe cœpit, nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidem & Mauritania, Beticáque, & Carteia ex oceano intrantes capiunt ad nihil aliud vtiles. Athenæus. καὶ ἄλλως σκομβράριαν ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων σκόμβρων, ἐξῶν δ' ἄριστον σκευάζεσθαι γάρον. Scombrariam, inquit, appellatam fuiſſe à ſcombris qui illic capiuntur, ex quibus optimum conficitur garum. Ad ſaliendum autem idonei ſunt ſcombri, garúmque parandum: quia eorum caro facilè conficitur, ſpinis caret, vere pinguis eſt. Quę enim dura, ſicca, macráque ſunt, ſaliri commodè nequeunt. In oceano maiores ſunt, quàm in noſtro mari, ſed ſicciores durioréſque, & ob id deteriores. Sic Romæ ſicci ſunt & duri: Venetijs optimi, nimirum molles, pingues, delicatioréſque.

Lib. 31. cap. 8.

Libro 3.

De Colia.

CAPUT VIII.

KOΛIAΣ piſcis à Græcis dicitur, quem Gaza monedulam interpretatur, parum rectè, vt opinor. monedula enim auis non κολιὰς ſed κολοιὸς, ab Ariſtotele, & alijs nominatur. Quare Gazam κολοιὸν legiſſe crediderim: neque enim aliter vir Græcè & Latinè doctiſsimus monedulam vertiſſet. Sed piſcem de quo nunc loquimur, Iulius Pollux, & Athenæus κολιάν appellant: & κολιὰν non κολοιὸν in Ariſtotelis exemplaribus quæ nunc extant, legimus. Quare Græco

Lib. 9. de hiſt. anim. cap. 2. lib. 5. cap. 9.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 256 sur 633

nomine vtendum cenſemus, cúmque piſcem coliam eſſe putamus, qui à Maſsilienſibus *coguiol* vocatur. Eſt igitur colias lacerto minori, vel ſcombro omnino ſimilis, his tantùm notis exceptis, quòd colias maior ſit & ſpiſsior, ſquamíſque integatur paruis & tenuibus, ac lineas obliquas à dorſo, breues, punctis nigris notatas habeat. Vnde ab Ariſtotele in libro περὶ ζωικῶν ἢ περὶ ἰχθύων, citante Athenæo σκολιόγραπτος dicitur. Pars eſt capitis vſqueadeò pellucida, vt nerui optici cum cerebro veluti per vitrum appareant. Vere ſanguinem emittit purpuræ ſplendorem perbellè referentem. Rarus eſt apud nos piſcis, in Hiſpania & quibuſdam alijs locis frequens. Hunc verò quem exhibemus, veterum eſſe coliam certò colligere poſſumus ex eorundem monimentis. Noſter enim hic piſcis aut ſcomber eſt, aut colias, neque vllus eſt, qui non primo intuitu ita non iudicet. Et piſcatores noſtri à ſcombris ob ſimilitudinem non diſtingunt. Scombrum verò non eſſe ſatis perſpicuè oſtendit Athenæus, quum ſcribit ſardam magnitudine coliæ parem eſſe. Atqui ſarda pelamys longa eſt, autore Plinio. Quæ ſanè magnitudo ſcombro præcedenti capite deſcripto competere non poteſt. Idem indicare videtur Hiceſius apud Athenæum, ait enim, τοὺς σκόμβρους ἐλαχίστως μὲν εἶναι, τῷ δὲ μέγεθος, ζοφίμως δὲ, τῶν κολιῶν εὐχυλοτέρως, ὁ μὲν δεκκεπτόλεχυς. Sic enim legendum eſſe, vel τροφιμοτέρως δὲ τῶν κολιῶν, καὶ εὐχυλοτέρους, non autem vt in exemplaribus excuſis legitur, manifeſtum fiet, locum iſtum cum alio eiuſdem autoris loco qui eſt in libro tertio conferenti. Hiceſius igitur ſcombros coliæ comparans, minores eſſe & melioris ſucci, qui tamen non faciliùs excernantur, apertè dicit. Quod & cuiuis qui piſcem hunc noſtrum nactus fuerit, experiri licet. Nam ſcombros meliores eſſe, quia humidiores pinguioréſque ſint, coliam multò deteriorem comperiet. Locus ille alter Athenæi eſt huiuſmodi. ἡ σάρδα προσέοικεν τῷ κολιᾷ μεγέθει, ὁδὲ σκόμβρος κόφως καὶ ταχέως ἀποχωρῶν τὸ στομάχου, ὁ κολίας δὲ κολλοσκιλωδέστερος, δηκτικώτερος, καὶ κακοχυλότερος, τρόφιμος, κρείσσων δὲ ὁ ἀμυκλάνος, καὶ ἱσπανὸς ὁ σεξιτανὸς λεγόμενος: λεπτότερος γὰρ καὶ γλυκύτερος. Qui locus rurſus mendo non vacat, quid enim ſignificare poteſt κολλοσκιλωδέστερος? reponendum itaque puto κολλωδέστερος. Coliæ ſarda magnitudine aſsimilata eſt, ſcomber autem leuiter & ſubito è ventriculo deſcendit. Colias verò glutinoſior, acrior ſiue mordacior, deterioris ſucci, multùm nutriens, melior autem amyclanus, & Hiſpanus qui ſexitanus dicitur, gracilior enim eſt & ſuauior. Mutua horum duorum locorum collatio, vtrunque dilucidiorem emendatiorémque reddit. In loco proximè citato, dicitur colias deterioris eſſe ſucci quam ſcomber. In altero dicitur ſcomber melioris eſſe ſucci quàm colias. Adhæc dicitur illic ſcomber

Lib. 7.

Lib. 3.

Lib. 32. cap. 11.

Libro 7.

leuis

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 257 sur 633

læuis, nec diu in ventriculo immorari, colias autem glutinosior, durior, mordacior: quam ob causam excernendi vim statim excitat, hîc verò, scomber non faciliùs excerni, quàm colias dicitur. Quare cùm colias maior sit, deterioris acrioríque succi, scomber minor, meliórque, alioqui corporis specie similes, rectè mihi videor hoc capite coliam repræsentasse, præcedenti verò scombrum, qui à Gallis *Maquereau* nominatur. Supereſt scrupulus eximendus, quem nobis iniicit Plinij locus. Colias, siue parianus, siue saxitanus à patria Betica lacertorum minima. *Lib.32. cap.11.* Sed locus hic adeò mutilus & deprauatus fuit, vt in eo omnino restituendo & corrigendo plurimùm sudarit Hermolaus. Primùm igitur sic legendum: Colias parianus, siue sexitanus è patria Betica. Id liquet ex Athenæo, cùm de colia scribit: Κρειόσων δὲ ὁ ἀμύκλαιος, καὶ Ἱππωνὸς ὁ Ξενοφάνους, λεγόμενος. Quibus mox subiungit: Σκάβων ὃ ἐν τούτῳ γεωγραφικῶν, πρὸς ταῖς ἡρακλέους φησὶ νήσοις κατὰ καρχηδόνα τὴν καινὴν πόλιν εἶναι Ξενοφάνη, ἐξ ἧς δὲ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεται, καὶ ἅλικι Σκομβροαρείῃ, ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων Σκομβρων, ἐξ ὧν ἥδιστον σκεύάζεται γάρον. *Lib.3.* Vides hîc etiam Hispanos siue sexitanos commendari colias & amyclanos, à Plinio verò parianos. Quanquam quæ ex Strabone citantur, paulò aliter apud ipsum reperias: scribit enim libro tertio, Ἡ ὃ μάλακα καὶ πλησίον μᾶλλον φοινίκης τῷ σήματι, ἐφεξῆς δὲ ἐστὶν ἡ τῶν ἐξιτανῶν πόλις, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεται, id est, Malaca autem ad Phœniceæ ciuitatis formam propiùs accedit. sequitur Exitanorum ciuitas, à qua salsamenta cognominantur. Et aliquantò pòst, Εἶθ' ὁ τοῦ ἡρακλέους νῆσος ἤδη πρὸς καρχηδόνα, ἣν κατέχουσι σκομβροαρείῃ, ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων σκόμβρων, ἐξ ὧν ἥδιστον σκεύάζεσθαι γάρον. Deinde Herculis insula obiacet Carthagini Scombroaria vocata, quòd ibi capiantur scombri, ex quibus optimum garum conficitur. Et Sexi autore Plinio oppidum est Beticæ Hispaniæ. *Lib.3.cap.1.* Postremò verò illud lacertorum minima cum superioribus non congruit, nisi genera subaudias, ex quibus tamen nemo rectè colligat coliæ inter lacertos magnitudinem minimam esse, cùm sarda, vt diximus, sit coliæ magnitudine par, quæ sarda pelamys longa est. Sed ad præstantiam non magnitudinem id referendum esse, dicíque per collationem cum melioribus, demonstrant quæ sequuntur. Ab his mœotici & cybium, & cætera. vt sit sensus: Colias parianos & sexitanos sequuntur præstantiores maioréque pisces, vt mœotici, pelamys concisa, cordyla, & cætera. Coliæ, inquit Aristoteles, subeuntes pontum capiuntur, exeuntes autem minimè (ob id fortasse quòd aquarum dulcedine allecti illic perpetuò desident) optimi in Propontide sunt, antequam pariant. *Lib.8. de hist. animal. ca.13.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 258 sur 633

De Amia.

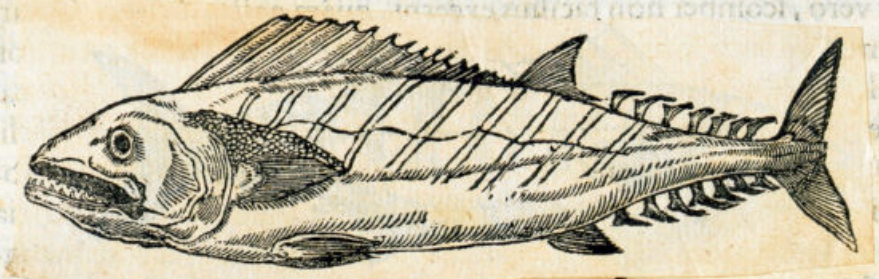

CAPVT IX.

QVÆ Ἀμία à Græcis dicitur, Latino nomine caret. A noſtris & Hiſpanis *Byza*, quaſi Byzãtia, vt opinor: amia enim Byzantia in pretio habebatur. Ab aliis *boniton* vocatur. ἀμίαν nominatam fuiſſe autor eſt Athenæus, quòd ἅμα μίαν φέρει, ἀγελαῖον, id eſt, quòd non ſolitaria ſit, ſed gregatim viuat. Alio verò loco etymum habere ſcripſit ex Ariſtotelis ſententia, παρὰ δ' ἄμα ἰέναι ταῖς παραπλησίαις, ἔστι γὰρ συναγελαστική, quòd ſimul cum ſui ſimilibus eat: eſt enim gregalis. Idem Plutarchus in libro, cui titulus, Vtra animantia prudentiora ſint terreſtria an aquatilia. ἀμίαις ὃ καὶ τὄνομα παρέχηκεν ὁ συναγελασμός. Eſt autem amia piſcis marinus, pelamydi vel thunno, vel ſcombro corporis ſpecie, pinnis, cauda ſimilis: eſt enim roſtro acuto, ventre craſſo, cauda tenui, in figuram lunæ in cornua curuatę pinnis eius conformatis, dorſo cæruleo eóq; ſplendente dum viuit, ventre argenteo. A dorſo ad ventrem lineæ ductæ ſunt obliquæ, nigricantes, certis interuallis à ſeſe diſtantes. Oculi parui ſunt auri æmuli. Cutis læuis dempta ea parte quæ circa branchias eſt. Dentes habet ſerratos, acutiſſimos, in os recuruos. Branchias opertas. Ventriculum rugoſum, longum, ferè ad podicem vſque demiſſum, cuius appendices ſunt innumeræ ſcombrorum appendicibus tenuiores. Inteſtina gracilia, hepar rubeſcens, ſplenem nigricantem, fellis veſicam toti inteſtino attextam, autore etiam Ariſtotele libro quarto de partibus animalium. Vel, vt alio loco ſcribit, cum toto inteſtino extenſam, ex æquo longam, ſæpe etiam conduplicatam. In Prouincia multæ amiæ capiuntur, in maris anguſtiis, quas inſulæ frequentes efficiunt: in litore noſtro paucæ ob maris vaſtitatem. Aqua dulci delectantur. Ariſtoteles. Thunni, pelamydes, amiæ ſubeunt pontum vere, atque ibi æſtatem traducunt. Et mox. Petunt autem pontum paſtus gratia, qui vberior & melior ibi propter dulciũ aquarum permiſtionem ſuppeditatur. Beluæ quoque magnæ pauciores ibidem

Cap. 2. li. 2. de Hiſt. animal. ca. 15.

Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 13.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 259 sur 633

dem ſunt. Et alibi. Celeriter piſces omnes augeſcunt, in ponto celeriùs: indies enim amiæ multæ manifeſtè augentur. Et Plinius. Piſcium genus omne præcipua celeritate adoleſcit maximè in ponto. Cauſa, multitudo amnium dulces inferentium aquas. Amiam vocãt, cuius incrementum ſingulis diebus intelligitur. Rurſus Ariſtoteles. Εἰς τοὺς ποταμοὺς ἀναπλέουσι πολλοὶ τῶν ἰχθύων, καὶ διαιτῶνται ἐν τοῖς ποταμοῖς, καὶ ἐν ταῖς λίμναις, οἷον ἀμία καὶ κεφαλός, id eſt, fluuios petunt piſces multi, & in fluuiis & ſtagnis commodè delectabiliterque degunt. (id enim ſignificat διαιτᾶσθαι) vt amia & mugil. Carne & alga veſcitur. Ariſtoteles. Amia, thunnus, lupus magna ex parte carne veſcuntur, algam etiam attingunt. Pingues igitur ſunt & molles amiæ ſuauéſque, ob id Archippus & Epicharmus autore Athenæo παχείας appellarunt. Hiceſius verò boni ſucci & molles eſſe cenſuit, ad excretionem medias, minùs tamen nutrire. Archeſtratus ad gulæ luxum ingenio mirus amias optimas eſſe exiſtimauit, tempore autumni poſt vergiliarum occaſum, Byzantiáſque laudauit. Hos de amia rectè ſenſiſſe exiſtimo, locóſque duos Galeni in tertio libro de alimentor. facult. deprauatos eſſe, priorem in quo citat ex Philotimo piſces durę carnis. Καὶ περὶ τούτων ἔγραψεν ὁ φιλότιμος ἐν λέξει, ὅτως ἐν δευτέρῳ περὶ ζοφῆς. Δράκοντές τε, καὶ κόγκυγες, καὶ γαλεώνυμοι, καὶ σκάρωποι, καὶ φάγγροι, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι καὶ βάγγροι, καὶ τρίγλαι, καὶ πάλιν ἀρφοῖτε, καὶ γλαῦκοι, καὶ σκάροι, καὶ κιχῆς, καὶ γόγγροι, καὶ ἀμίαι, καὶ ζύγαιναι. Ibi pro ἀμίαι legendum λαμίαι: eſt enim lamia ex cetaceorum cartilagineorúmque genere, & ob eam cauſam dura admodùm carne. Alterum, quo piſces quos rectè Philotimus duræ carnis eſſe cenſuit, approbat. Γόγγρος ὁ, καὶ φάγγρος, καὶ ἀμίας, καὶ ἀελπὸς, ὀρθῶς εἴτε σκληροσάρκους εἶναι. vbi rurſus λαμίας legere oportet: alioqui Philotimi Galenique ſententiæ ſenſus ipſe repugnat. Sed ne emendationem temere affinxiſſe videamur, eam ex ipſomet Philotimo confirmo, qui amiam inter mollis carnis piſces connumerat, Galeno ipſius verba citante. Φιλότιμος ὁ ἐν τρίτῳ περὶ ζοφῆς περὶ τῶν μαλακοσάρκων ἰχθύων ὅτως ἐγράψεν ὀνόμασι. Κάβιοι δὲ, καὶ φῦκες, καὶ ἰσελίδες, καὶ πέρκαι, καὶ σμύραιναι, καὶ κίχλαι, καὶ κόσσυροι, καὶ σκάροι, καὶ πάλιν ὄνοι, καὶ πρὸς τούτοις ἀμίαι, καὶ ψῆτται, & cætera. Vides hîc amias in piſcibus mollis & teneræ carnis numerari, vt capite proximè ſequenti cum piſcibus duræ carnis nullo modo recenſeri poſſint. Scribit Ariſtoteles amiam ab aliis piſcibus appeti. Piſces ſenſum guſtandi habere conſtat: multi enim ſuis & propriis gaudent ſaporibus, & eſcam ex amia maximè capiũt, & piſcium pingue, vt qui guſtatu huiuſmodi delectentur, & in cibo huiuſmodi eſca. Sed ne vna omnibus prædæ ſit, eam validis dentibus, & vel ad propulſandam vel ad inferẽdam iniuriam aptiſſimis armauit natura: ob eámq; cauſam troctam etiam appellatam arbitror,

Lib. 6. de hiſt. ani. cap. 17.
Lib. 9. cap. 15.
Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 19.
Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 2.
Libro 7.
Athen. lib. 7.
Lib. 3. de alim. facult.
Lib. 4. de hiſt. animal. cap. 8.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 260 sur 633

Lib.12.ca.13. cundémque planè eſſe piſcem, qui amia dicatur, & troctа ab Æliano. Hæc enim ſunt eius verba: Piſcis troctа, cuius naturam nomen & os declarant, dentes habet frequentes & continentes, quibus quicquid inciderit, perfringere poteſt. Dicitur ergo ἀπὸ τοῦ βρώδειν, quod vorare ſignificat. Deinde quæ Oppianus, ex quo permulta mutuatus eſt, amiæ tribuit, ea ipſe troctæ. Hamo captus ſolus ex piſcibus nõ ſe ab hamo retrahit, ſed impellit ſeſe in ferrum, chordam cõſumere cupiens. Piſcatores contrà machinantur longas anſas: ille verò, quoniam quodam modo valet ſaltu, anſas ſæpe tranſilit, ac linea qua agitur concia ad piſcium domicilia reuertitur. Oppianus verò:

Lib.3. ἁλιευτικῶν.

Λαψῆραὶ δ' ἀμίαι, καὶ ἀλώπεκες, οὔτ' ἂν ἔχων τις
Εὐῆρις δύω ἀσβύστοιν ὑποφθαδὸν, ἅψα ὃ μέσσῳ
Ὁρμιὴν ὑπὸ ὀδοῦσι διέτμαγον, ἡ δὲ καὶ ἄκρας
Χαίτας, τόνεκα τῆσιν ἐχαλκεύσαντ' ἀλιῆες
Καυλὸν ἐπ' ἀγκίστρῳ δολιχώτερον, ἄλγος ὀδόντων.
Aſt amiæ celeres, & vulpes fraude reuincta
Præueniunt ſummas morſu confringere ſetas.
At piſcatores longam, ex qua pendeat hamus,
Conficiunt virgam, dentes quæ arroſa retundat.

Subiungit Ælianus: Troctæ ſui generis grege coacto delphinos inuadunt, maximè ſi quem ſegregatum circunuenire poſſint: planè enim ſciunt delphinum ſuis morſibus verberari aſperè ſolere. Itaque troctæ ei acerrimè inſtant, delphinus contrà reſilit, ſubſilit, atq; indicat vt ex dolore torqueatur: idcirco tenaciter vrgent, ſimúlq; ad ſaltum delphini tolluntur, hic eos repellere conatur, illæ verò nihil remittentes viuum lacerant: poſteà verò quum pro ſe quæque aliquam eius partem vulnerarit, diſcedit. Oppianus:

Lib.2. ἁλιευτικῶν.

Ἀλλ' ἔμπης καὶ τοῖσιν ἀναρσίοις ἀντιφέρουσ'
Ἰχθύες, ὅς ἀμίας κυκλήσκομεν, ἠδ' ἀλέγουσι
Δελφίνων, μοῦναι δὲ κατανλία πλειόων.
Ταῖς μὲν ἀφαυρότερον θυίων δέμας, ἀμφὶ δ' ὀδόντες
Ἀβληχραὶ, θαμέες δ' ἁλιὰ φύμα λάβρον ὀδόντες
Ὀξέα πεφείκασι, δ' καὶ μέγα θαρσος ἔχουσι.
Οὐδὲ καλαπλώσασιν ὑπέρβιον ἠγητῆρα.
Inueniunt diras amias, quas nomine dicunt,
Intrepidæ ſolæ pugnant, contráque feruntur
Robore peiores thunnis, in corpore molles
Carnes, continuo denſi ſunt ordine dentes,
In quibus horror ineſt, huic eſt audacia tanta,
Hæ fortem ponti regem formidine nulla
A grege ſeiunctum aſpiciunt, ſolúmque vagantem,
Atque cateruatim veniunt ad martia bella.

Pete

Pete reliqua ex ipſo Oppiano, ex quibus facilè cognoſces eadem omnino eſſe iſta, cũ ijs quæ Ælianus de trocta ſcripſit. Sunt qui quam priùs ſphyrænam eſſe docuimus amiam eſſe credãt, ſed non ſine errore: amia enim gregalis eſt, cum thunnis ſcombríſque põtum ingreditur. At ſphyræna ſolitaria eſt. Paulus Iouius lechiam piſcem ità Romæ nuncupatum amiam eſſe exiſtimat. Sed lechia, vt ipſe fatetur, ſolitarius eſt piſcis, amia verò minimè, vt docuimus. Nos lechiam eum eſſe piſcem demonſtrabimus, qui ab antiquis glaucus dictus eſt, à noſtris derbius. Poſtremò alij *lampugo* piſcem hiſpanicum pro amiâ vera accipiunt, quòd citò augeſcat, quòd gregalis ſit, quòd ſcombris quodammodo ſimilis. At dentes, quamuis magni ſint & validi, vt delphinum vulnerare poſsint, repugnant: non ſunt enim in os recurui, quales amiæ dentes ſunt. *Lampugo* autem hippurum veterum eſſe ſuo loco docebimus. Quare qui omnia diligẽtiùs expendet, amiam veram à nobis exhiberi facilè iudicabit, vtpote cui nulla planè nota, quæ ab Ariſtotele, Athenæo, aliiſque fide digniſsimis autoribus amiæ tribuatur, non perappoſitè quadret.

Lib. de piſc. 10. cap. 7.

De thunni, Pelamydis, Orcyni alijſque ſimilibus nominibus.

CAPVT X.

NON SINE magna ratione Galenus medicorum omnium doctiſsimus & eloquentiſsimus optauit aliquando res poſſe tradi ſine nominibus, vt ſophiſtis, & natura contentioſis eriperetur de nominibus decertandi & calumniandi occaſio. Nihil enim eſt quod exquiſitam rerum cognitionem obſcuriorem efficiat, quàm inutiles de nominibus diſputationes & amphibologiæ, quæ permultos etiam viros doctos in errores induxerunt, quos cùm poſteà non deprehenderent, quod maioribus nimis addicti eſſent, illóſque erroris inſimulare nefas eſſe ducerent, eandem quam ab alijs errandi occaſionem acceperant, cæteris præbuerunt. Huc acceſsit rerum neglecta peritia, ob quam multi ſiue interpretando ſiue veterum Græcorum monimenta Latina faciẽdo, in Philoſophiam & Medicinam errores multos inuexerunt. Id quod maximè in Ariſtotelis, Galeni, Hippocratis conuerſionibus videre licet. Eandem ob cauſam ſæpe in multorum piſcium cognitione diu deſudauimus: nam interdum piſcis vnus multis nominibus à quibuſdam deſignatur, quæ apud alios nomina diuerſorum ſint piſciũ. Interdum idẽ nomen à diuerſis ſcriptoribus, diuerſis piſcibus poſitum eſt. Porrò ea nõnunquã aliter Plinius, aliter Gaza, aliter alij Latini ſcriptores Latinè expreſſerunt. Quæ varietas

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 262 sur 633

tum nominum,tum interpretationum magnam rebus obſcuritatem affert,cùm in multorum piſciũ deſcriptione, tum maximè in thunnis & pelamydibus,de quibus nũc agimus.Etenim alij thũnos,thunnidas,pelamydas eundem piſcem eſſe dixerunt. Alij pelamydas à thunnis ſola ætate,alij nõ ſolùm ætate,ſed etiam genere differre exiſtimauerunt.Alij nomina partium quarundam piſci toti tribuerunt.

Lib.6.de hiſt. animal. c.17. Primùm Ariſtotelem proferamus,qui hæc de thunnis, ὅζων γὰρ τέκωσιν ἐν τῷ πόντῳ, γίγνονται ἐκ τῶν ὠῶν ἃς καλοῦσιν οἱ μὲν σκορδύλας, Βυζάντιοι δὲ αὐξίδας, διὰ δ' ἐν ὀλίγαις ἡμέραις αὐξάνεσθαι, καὶ ἐξέρχονται ὁ φθινοπώρου ἅμα τοῖς θυννοις, εἰσπλέουσι δὲ τοῦ ἔαρος ἤδη οὖσαι πηλαμύδες. Cùm thynni in Ponto pepererint, fiunt ex ouo quas vocant alij ſcordylas(ſunt qui cordylas legant) Byzantij auxidas,ideo quod paucis diebus augeſcunt, & Ponto exeunt autumno vnà cum thunnis, remeant vere iam pelamydes factæ. Et ἐκλιπουσῶν ποτὲ τῶν θυννίδων ἐνίαυτον, τῷ ἐχομένῳ ἔτει καὶ οἱ θυννοι ἐξέλιπον. δοκοῦσι δ' ἐνίαυτον πρεσβύτεροι τῶν πηλαμύδων.Cùm thynnides anno vno aliquando nullæ fuiſſent, inſequente anno thunni quoque nulli fuerunt: videntur enim pelamydes anno vno maiores eſſe.Vbi pro θυννίδων Gaza legit πηλαμύδων,idque rectiùs meo quidem

Lib.9.cap.15. iudicio. Plinius. Cordyla appellatur partus qui fœtas redeuntes in mare autumno comitatur, limoſæ verò à luto pelamydes incipiunt vocari, & quum annuum exceſsêre tempus,iam thũni.Vides cordylam, thunnum,pelamyda idem eſſe, niſi quod cordyla ſit thunno-

Libro 7. rum fœtus,pelamys anno minor thunno.Athenæus. Σώστρατος δὲ ἐν δευτέρῳ περὶ ζώων τὴν πηλαμύδα,θυννίδα καλεῖσθαι λέγει, νομίζω δὲ γινομένην θύννον, ἔτι δὲ μείζονα ὄρκυνον, ὑπερβαλλόντως δὲ αὐξανόμενον γίνεσθαι κῆτος, id eſt, Soſtratus in ſecundo de animalibus pelamyda,thynnida vocari ait,opinor,quum thynnus fit, hoc autem maiorem orcynum,cùm verò mirum in modum accreuerit,cete.Et apud eundem Heracleon Epheſius thynnos ab Atticis orcynos vocari ſcripſit.Et Archeſtratus.

Ἀμφὶ δὲ τ' ἱερὰν τὲ καὶ εὐρύχορον σάμον ὄψει
Θύννον ἁλισθόμενον πασάδη μέγαν ὃν καλέουσιν
Ὄρκυνον,ἄλλοι δὲ ἄν κῆτος.
Ad ſacram ſamon & populis famáque celebrem
Prægrandis capitur thunnus,quem nomine dicunt
Orcynon,aſt alij cete.

Lib.32.cap.15. Plinius. Orcynus pelamydum generis maximus, neque redit in mœotin ſimilis tritoni,vetuſtate melior. Hîc pro melior maior, vel peior legendum eſſe poſteà docebimus.Ex his cõſtat præter cordylã, pelamyda, thynnida, thunnum,etiam orcynum pro eodẽ piſce accipi,ætate ſola diſtantem.Porrò pelamyda ſiue thunnum veluti genus eſſe quod tritonem, ſynodontida,ſardã,põpilũ,melandryã cõprehen-

Lib.32.cap.11. dat veterũ teſtimonijs cõprobabimus.Plinius:tritõ Pelamydũ generis magni

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 263 sur 633

magni ex eo vræa cybia fiunt. Et, ſarda vocatur pelamys longa ex oceano veniens. Et thunni ſępe nauigia velis euntia comitantes mira quadam dulcedine, per aliquot horarum ſpatia, & paſſuum milia à gubernaculis nõ ſeparãtur, ne tridente quidẽ in eos ſæpius iacto terriri. Quidam eos qui è thunnis faciant Pompilos vocant. Athenæus μέλανδρυς δὲ τῶν μεγίστων θυννων εἶδος ἐστὶ. melandrys maximorum thunnorũ ſpecies eſt. Rurſus Athenæus ex Diphilo ἡδὺ τὸ παλαμὺς πολύτροφος μὲν ἐστὶ, καὶ βαρεῖα, ἀπεπτικὴ δὲ καὶ δύσπεπτος, ταριχευθεῖσα δὲ καλλιβίῳ ὁ μείων ὠχρίλιος, καὶ λεπτωλακὴ. ἡ δὲ μείζων σιωδοντὶς καλεῖται. ἀναλογῶν μὲν τοὶ ὁ χελιδονίας τῇ παλαμύδι σκληρότερος ἐστιν. ἡ δὲ χελιδὼν ἡ τῷ πολύπῳ ἐοικυῖα, ἔχει δ' ἀφ' ἁλῆς ὑγρὸν, εὔχροιαν ποιοῦ, καὶ κινοῦ αἷμα, ὁ δὲ ὄρκυνος βορεωρώδης, καὶ ὁ μείζων προσέοικε τῷ χελιδονίᾳ κατὰ σκληρότητα. τὰ δὲ ὑπογάστρια ἁλῆς καὶ ἡ κλεὶς εὔστομα, καὶ ἁπαλὰ, οἰδὲ κρεαὶ λεγόμενοι, ταριχευθέντες εἰσὶ μέσοι. ξανθίας δὲ ἐπὶ πόσον θρομιώδης ἐστὶ, καὶ ἁπαλώτερος ἐστὶ τοῦ ὀρκυνός. Habes hîc Sinodontida maiorem eſſe Pelamyda. Totum Athenęi locum adſcripſimus, vt deprauatiſsimum pro viribus corrigeremus, & ei lucem aliquam adferremus. Primùm igitur pro καλλιβίῳ repo- *Lib.32.cap.11.* nendum κυβίῳ: eſt enim κύβιον concisa Pelamys teſte Plinio, vel ſalita pelamys, de quo paulò pòſt plura. Deinde pro ἀναλογῶν μὲν τοὶ ὁ χελιδονίας τῇ παλαμύδι σκληρότερός ἐστι, legendum ἡ δὲ μείζων σιωδοντὶς καλεῖται, ἀναλογῶν μὲν ταύτῃ ἡ χελιδὼν, τῆς παλαμύδος σκληρότερός ἐστι. & pro τῷ πολύπῳ, legendum τῷ πομπίλῳ, pro τῳ χελιδωνίᾳ, τῇ χελιδόνῃ. Poſtremò pro ξανθίας, ξιφίας. Nuſquam enim reperias chelidoniam pro piſce, ſed chelidonem, quæ hirundo à latinis vocatur de qua ſuo loco dicemus, neque ξανθίαν ſed ξιφίαν de quo paulò pòſt. Quibus quæ hîc dicuntur, optimè quadrant. Locus igitur Athenæi ſic verti poteſt. Pelamys multum alimenti præbet, grauis eſt, vrinam cit, difficilè concoquitur, ſalita verò ſimiliter ac cybium, aluo facilis eſt, extenuandíque vim habet. Maior autem ſynodontis vocatur, cui ſimilis chelidon pelamyde durior eſt: chelidõ verò pompilo ſimilis, ſuccum ex ſe habet, nitidum colorem efficiẽtem, & ſanguinem mouentem. At orcynus lutoſus eſt, & maior, tam ſicca eſt carne quàm chelidon, huius imus venter, & clidium ori grata ſunt & tenera, coſtæ ſalitæ mediocri ſunt bonitate. Xiphias virus reſipit, & orcyno tenerior eſt. Non me latet Hermolaum barbarum coniectura neſcio qua motum exiſtimaſſe tritonem eſſe id quod chelidoniam vocant Græci, apolectum verò quã Synodontida: ſed quàm leuis ſit coniectura, liquet ex ipſo cõtextu: cùm enim ſemel χελιδὼν legatur, cũ ſi alij piſces cõparantur, cur in eadẽ cõparatione perſeuerante ſententia, nõ chelidon deinceps ſed chelidonias legatur? Præſertim cùm chelidoniæ piſcis nomen neque apud veterem vllũ aut recentẽ ſcriptorem Græcum Latinúmve reperiatur. Dices chelidonem piſcem longè diuerſi

Ibidem.

Lib.9.cap.1.

Lib.3.

Libro 8.

In Annotat. in cap.11.libr. 32. Plinij.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 264 sur 633

generis esse à thunnis & pelamydibus, quapropter ineptissimam fore horum cum hirundine collationem. At confert Athenæus non speciem cum specie, non figuram cum figura, sed carnis substantiam cum carnis substantia, quæ cùm in hirundine reuera sicca duráque sit, ei pelamydes, orcynósque meritò cõfert. Hac collatione vti Athenæum verba ipsa perspicuè indicant ὁδὲ ὄρκυνος βορβορώδης καὶ μείζων προσέοικε τῇ χελιδόνι κατὰ τὼ σκληρότητα. Eodẽ modo intelligere oportet, synodontidi similem esse chelidona. Quod verò Hermolaus ait, apolectum esse quam synodõtida vocat Athenæus, id equidem probabile esse, duco: nam vt synodontis Athenæo maior est pelamys,

Lib. 32. cap. 11. ita apolectus Plinio, pelamys, inquit, earum generis maxima apolectus vocatur, durior tritone, vel vt emendat Hermolaus, apole-

Ibidem. ctum vocatur, durius tritone qui Plinii locus alterius loci me admonet, cuius paulò antè etiam meminimus. Orcynus pelamydum generis maximus, neque redit in mœotin similis tritoni, vetustate melior. Hunc locum mendosum esse diximus, idque non sine ratione. Cùm enim, vt ex Athenæo diximus, orcynus sit lutosus, dura siccáque carne, cúmque corpora omnia quo vetustiora, eò sicciora, duriora, magísque exucca fiant, necesse est orcynum vetustate deteriorem fieri. Quare pro vetustate melior reponendum vetustate peior, vel maior. Hactenus de his que nomini pelamydis vel thunni sub-

Lib. 9. ca. 15. sunt. Nunc de horum partibus, quæ sępe totis piscibus attributa sunt. Plinius. Thũni membratim cæsi ceruice & abdomine commendantur atque clidio, recenti duntaxat, & tum quoque graui ructu, cætera parte plenis pulpamentis sale asseruantur. Melandrya vocatur cæsis quernis assulis similima, vilissima ex his quæ caudæ proxima, quia pingui carent, probatissima ea quę faucibus, & in alio pisce circa caudam exercitatissima. Pelamydes in apolectos, particulatímque consectæ in genera cybiorum dispartiuntur. Habes hic melandryam pro particula thynnorum assulatim diuisa, quæ ab Athenæo loco antè citato magnorum thynnorum species esse dicebatur. Ad-

Cap. 11. hæc apolectum pro parte, verùm LIB. XXXII. pro pelamyde maxi-

Ibidem. ma. Cybium, inquit Plinius, vocatur concisa pelamys, quæ post quadraginta dies à ponto in mœotin reuertitur. Martialis:

Vel duo frusta rogat cybii tenuémque lacertum.

Libro 3. Ibidem. At Hicesius apud Athenęum πηλαμύδας κύβια εἶναι φησὶ μεγάλα: pelamydas ait cybia esse magna. Apud eũdem cybia & horæa salsamentorum nomina sunt τῶν ταριχῶν τῶν ἀπὸ μέλων κράτιστα εἶναι τὰ ὡραῖα, τῶν δὲ ἀπὸ ὄνων τὰ θύννια, id est, salsamentorum macrorum optima esse horæa, pinguium verò thunnia & κράτιστα ὃ τῶν μὴ ἀπὸ ὄνων κύβια, καὶ ὡραῖα, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια γένη: τῶν ὃ ἀπὸ ὄνων τὰ θυναῖα. Macrorũ optima esse

Lib. 4. de ling. lati. cybia & horæa, & his similia, pinguium verò thunnæa. Varro cybiũ & thyn-

& thynnus,& cuius partes Græcis vocabulis omnes, vt Melandrya atque vræa. Plinius. Triton Pelamydum generis magni ex eo vræa, cybia fiunt. Sunt autem ὠρᾶια siue ὑρᾶια partes caudæ proximæ. Cybium verò dicitur autore Festo Pompeio LIB. III. quia eius medium æquè patet in omnes partes, quod genus à Geometris κύβος dicitur. Dicuntur etiam θυνάδες teste Phauorino τεμάχη θαλάσσης. Hæc de nominibus, ex quibus, nisi peritè distinguantur, magna rerum confusio difficultásque consequitur.

De Pelamyde vera, seu Thunno Aristotelis.

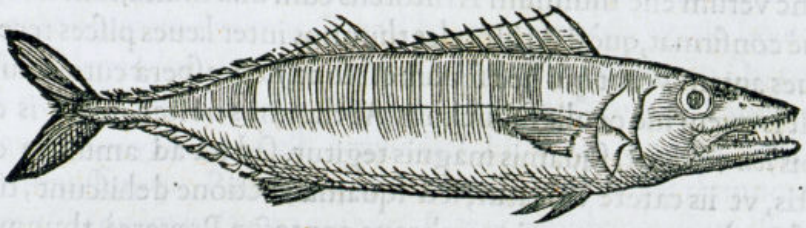

CAPVT XI.

DICITVR θυνὸς à Græcis mas, & θυννὶς fœmina, eadem nomina Latini retinuerunt. Πηλαμύδα Gaza limariam vertit. Plinius limosam. Limosæ, inquit, pelamydes à luto incipiũt vocari. Dicta est Pelamys παρὰ τὸ ἐν τῷ πηλῷ μύδη quòd in cœno se occultet. Quanquam Plutarchus in libello. Vtrum prudentiora sint terrena animalia aquatilibus, à grege nomen illi datum putet, nescio qua de causa. ἀμάης καὶ τόνομα παρέχηνεν ὁ σωαγελασμὸς, οἷμαι ὃ καὶ ταῖς πηλαμύσι. Θύννος ἀπὸ τῆς θύδην καὶ ὁρμῆν, ab impetu & concitatione. Italia tota cum prouincia *Pelamyde* vocat. Thunnus piscis est marinus, gregalis, lacerto minori siue scombro similis, si colorem & maculas excipias. Vel ei qui pelamys sarda posteà nominabitur tam similis, vt idem planè esse videatur, tam ob corporis figuram, dorsi colorem, maculásq; veluti plumbeas, quàm ob appendicum ventriculi numerum aliarúmque partium internarum similitudinem. Hac igitur nota hunc ab illa distingues, quod pelamys sarda partem quæ pinnis, quæ ad branchias sunt, subest, squamis tectam habet. Pelamys verò simpliciter, seu thunnus Aristotelis, ab omnibus squamis omnino nudus est, sed cute est planè læui & tenui, ventre lacteo, dorso plumbei coloris, quibusdam locis candido, obscurioribus quibusdam & nigrioribus à dorso ad ventrem descendentibus lineis transuersis, breuiori à sese interuallo distantibus quam in pelamyde sarda. Pinnas & caudam scombri,

Lib. 9. cap. 15.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 266 sur 633

coliæ,amiæ pinnis caudæque ſimiles habet. Duas in dorſo,alteram ſub podice. Ad branchias & ſub ventre binas. Caudam creſcentis lunæ figurâ. Marem à fœmina ita diſtinguit Ariſtoteles,& ex Ariſtotele Athenæus,vt fœmina ſub ventre pinnulam habeat quæ aphareus vocatur,qua mas caret.Sed tam in mare quàm in fœmina ſemper pinnam ſub ventre deprehẽdi, verùm in mare diuiſa non eſt,in fœmina diuiſa,opinor vt podicis foramen dilatari & cõmodiùs fœtus edi poſſit.Branchias quaternas,duplices habet: ventriculi appẽdices propemodum infinitas. ventriculum magnum. Inteſtina tenuia,recta.Hepar ex albo rubeſcens.Fellis veſicam ab hepate pendentem,& inteſtino ſecundum eius longitudinem annexam.Carne eſt pingui ſuauíq;. Hunc verum eſſe thunnum Ariſtotelis cùm alia multa,tum hoc maximè confirmat,quòd Ariſtoteles thunnos inter læues piſces recenſet. Læues autem vocat qui nec ſquamoſi ſunt,neq; aſpera cute:cuiuſmodi eſt is quem hîc oculis ſubiicimus.At thunnus noſter, id eſt is qui à nobis *ton* vocatur, ſquamis magnis tegitur, ſed ita ad amuſſim compactis, vt iis carere videatur, ſed ſquamæ coctione dehiſcunt, túmq; perſpicuè apparent tenui membrana contectæ.Præterea thunnus de quo hoc capite agimus,gregalis eſt,œſtro ſiue aſilo concitatur canicula oriente, id quod Ariſtoteles etiam prodidit.Thũni & xiphiæ œſtro concitantur, circa canis exortum,tunc enim habet vterque ſub pinna veluti vermiculum œſtrum vel aſilum nuncupatum, ſcorpioni ſimilem,aranei magnitudine. Infeſtat autem tanto dolore,vt non minùs interdum xiphias quàm delphinus exiliat, vnde fit vt in nauigia ſæpenumero incidat.Eadem Plinius LIB. IX. & Athenæus ex Ariſtotele tradunt. œſtri à paucis cogniti figuram in orcyno repreſentauimus.His omnibus adſtipulatur Italiæ Prouinciæq; vulgaris appellatio.Quam verò *pelamyde* vocat vulgus in Gallia noſtra Narbonenſi, ea non eſt ex thunnorũ,ſed potiùs cyaneorũ genere, de quibus deinceps tractabimus. Cùm igitur nulla omnino nota ſit, qua thunnus quem hîc depinximus,à thunno Ariſtotelis diſcrepet, eum hoc capite planè expreſſiſſe,affirmare non dubitamus.Neq; id omittendum,ſine cauſa reprehendi Ariſtotelem à quibuſdam,quòd dixerit pelamydas in thunnos mutari:illi enim non rectè thunnum vulgarẽ pro thunno Ariſtotelis vſurpãt. Et Ariſtoteles nũquam dixit pelamydas in thunnos mutari, ſed oſtendere voluit eiuſdẽ piſcis diuerſa nomina pro diuerſa ætate,quum dixit paruos thunnorum fœtus cordylas appellari, quę ponto exeunt fœtas comitantes,eodẽ redeuntes vere,quũ iam ſatis accreuerint pelamydes dici,pelamydibus verò maiores anno vno thunnos appellari, in quo quid erroris eſſe poſſit non video. Id equidem falſum eſſe crediderim,quod ſcribit thunnos non diutius biennio viuere.Sed id ex piſcatorum potiùs quàm ex ſua ſentẽtia profert, quod

Lib.5.de hiſt. ani.cap.9. Libro 7.

Lib.2.de hiſt. anima.ca.13.

Lib.8.de hiſt. anim.cap.19.

Cap.15.lib.7.

Lib.6.de hiſt. anim.cap.17.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 267 sur 633

quod ſatis verba ipſius declarant. Pelamydas & thunnos idem Ariſto teles autor eſt in ponto parere nec vſquam alibi. Et thynni, pelamydes, amiæ Pontum ſubeunt vere, & æſtiuant. Plinius. Thynni intrant è magno mari Pontum verno tempore gregatim, nec alibi fœtificant. Rurſus Ariſtoteles. Æſtate menſe Iunio thunnis circa ſolſtitium parit. Et, coëunt thunni & ſcombri menſe Februario poſt idus, pariunt Iunio ante nonas. Quæ ſi vera ſunt, neſcio quomodo conſentire poſſunt, cum iis quę alibi ipſe ſcribit. ἡ δὲ θυννὶς ἅπαξ νύκτ', ἀλλὰ διὰ δ' ἓξ μὲν πρωΐμα, ἓξ δ' ὀψίμα ποιεῖ δὶς δοκεῖ τίκτειν. ἐστὶ δ' ὁ μὲν πρῶτος γόνος περὶ τ' ποσειδεῶνα πρὸ τροπῶν, ὁ δὲ ὕστερος ἐάρος, id eſt, thynnis ſemel parit, ſed quia partem præmaturè, partẽ ſerò producit, fœtificare bis creditur, prior eius fœtus eſt circa Decembrem ante brumam: alter vere. Vbi ante brumam diximus, Gaza à bruma non rectè vertit, ſiquidem πρὸ χοπῶν legendum ſit: χοπὰς enim Græci ſolſtitium vocãt: Decembri verò menſe ſolſtitium eſt hybernum, cuius dies bruma à Latinis dicitur quaſi βραχὺ ἦμαρ, id eſt, breuis dies. Eſt enim is totius anni dierum breuiſſimus. Porrò per mihi mirum videri debet, thunnos nuſquam alibi quàm in Ponto parere. Fateor equidem paſtum illic partúmque tum commodiorem, tum vberiorem eſſe, propter dulcium aquarum copiam, quibus thunnos quanuis natura carniuoros delectari, & pingueſcere nos ipſi experimur. Quum enim magnæ frequentéſque pluuiæ fiunt, thynnos atq; conſimiles piſces pinguiores, craſſioréſque habemus. Sin ſicca & ſquallida fuerit anni conſtitutio, macros & tenues. Huc accedit beluarum marinarum, quæ piſcibus infeſtiſſimæ ſunt, raritas: nulla enim in Ponto eſt præter phocam & delphinum (caſtigandus enim eſt Ariſtotelis locus ἔξω γὰρ φαλαίνης καὶ δελφῖνος, ὐδὲν ἐστὶ θηρίον ἐν τῷ πόντῳ. Vbi Gaza φωκαίνης legit. Legendum verò φώκης ex Plinio, qui locum hunc Ariſtotel. tranſtulit. In Pontum nulla intrat beſtia piſcibus malefica præter vitulos & paruos delphinos) hæc inquam fateor. Verùm ſi ideo in Ponto ſolùm parere exiſtimantur, quòd nulli parui alibi reperiuntur, neceſſaria ad id concludendum cauſa hęc mihi eſſe non videtur: nam nec in Ponto, nec alibi paruos admodum vix reperiri puto, cùm piſcium genus omne præcipua celeritate adoleſcat, maximè in Ponto, inquit ex Ariſtotele Plinius. Iam verò ſi thunnos hyeme parere verum ſit, vt loco vno priùs citato ſcripſit Ariſtoteles, iidémque hyeme lateant imis gurgitibus, vnde poſteà pinguiſſimi fiant, vt idem Ariſtoteles autor eſt, nihil mirum paruos thunnos vbique non reperiri. Sed de hac re ſtatuat quiuis pro arbitrio. Thynnus poſt arcturum melior eſt, tunc enim œſtro cieri deſinit, ob id æſtate deterior eſt. In mari noſtro vere & æſtate thynni capiuntur, ſed in Hiſpania & Prouincia multò plures. Vidi Romæ thynnos qui hyeme capti eſſent. Subeunt

Lib. 5. de hiſt. anim. cap. 10. Lib. 9. ca. 15.

Li 5. de hiſt. animal. c. 11. Lib. 6. de hiſt. cap. 17. Lib. 5. de hiſt. cap. 19.

Lib. 8. de hiſt. animal. ca. 13. Lib. 9. cap. 15.

Lib. 6. de hiſt. anim. cap. 17. Plin. lib. 9. cap. 15. Lib. 5. de hiſt. cap. 15.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 268 sur 633

aliquando flumina : nam Agathopoli visi sunt qui ad pontem vsque conscenderint, qui à mari aliquot passuum milibus distat. Quare verum est illud Plinij: amni tantùm ac mari communes thynni, thynnides, siluri, coracini, percæ.

Lib. 32. cap. 11.

De Pelamyde Sarda.

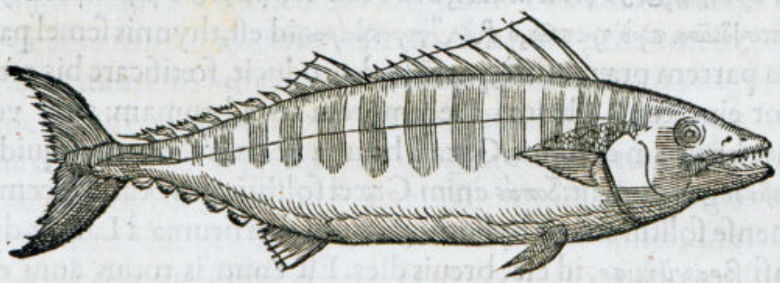

CAPVT XII.

INTER Pelamydas sardam numerat Plinius. Eam esse puto quam nostri & Hispani *bize* nomine communi cum amia ob similitudinem vocant, nonnulli *pigo*. Piscis est pelagius thynno, coliæ, amiæ corporis specie similis, cute læui & sine squamis, excepta ea parte quæ à pinnis quæ ad branchias sunt tegitur: ea enim tantùm squamas habet, qua nota à pelamyde vera seu thynno Aristotelis differt. Carnis etiam teneritate inferior, ac dentes maiores magísque in os recuruos, quàm thunnus habet. Reliquis omnibus adeo similis est superioribus, vt nisi propiùs inspicias, hanc cum illis facilè confundas. Hanc sardam esse colligo ex Plinij Athenæique verbis. Sarda enim, inquit Plinius, pelamys longa est. At hæc quam exhibemus, pelamydi tam similis est, vt eadem planè esse iudicetur. Neque verò cordyla esse potest, cùm pelamys longa sit, neque thynnus qui totus læuis est, cùm hæc squamas circa branchias habeat, neque apolectus, neque triton, neque orcynus. Sunt enim pelamydes maximæ, at sarda coliæ magnitudine similis, autore Athenæo. Thynnis etiam pelamydibúsque sardas coniunxit Galenus, ex iisque præstantissima fieri salsamenta scribit. Ex his liquet piscículum qui lingua nostra *Sarde* nominatur, minimè veterum sardam esse, ne quis ob nominis affinitatem in errorem inducatur. Sed de hac fusiùs libro præcedente capite de trichide & trichia.

Libro 3.

Lib. 3. de alim. facult.

De orc

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 269 sur 633

De Orcyno.

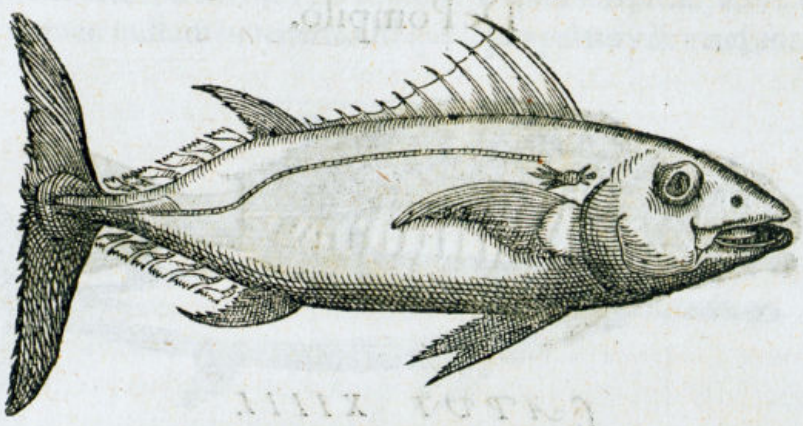

CAPVT XIII.

GRÆCIS Ὄρκυνον magnum esse thunnum priùs docuimus. Is est qui à nostris *ton* vocatur, à Santonibus *athon*. Piscis est pelagius pelamydi verę corporis figura similis, maior & spissior, squamis opertus magnis tenui membrana velatis, vt læuis esse videatur, sed dum coquitur squamæ dissiliunt. Rostro est acuto & spisso, dentibus serratis, paruis, acutis. Lingua ferè exerta. Oculis magnis, rotundis prominentibus. Branchias habet duplices. Pinnas ad branchias, & in ventre binas. Dorsum nigricat. In medio dorsi aculeos tenui membrana coniunctos modò erigit, modò veluti in vagina condit. Hos sequuntur pinnæ sine aculeis ad caudam vsque tam inferna quàm superna parte, eo ordine & situ quo in lacertis minoribus, & pelamydibus. Corpus caudam versus gracilius fit & quodammodo quadratum, ob pinnulam vtroque latere sitam. Cauda crescentis lunæ formam refert. Ventriculus est oblongus, spissus. Hepar magnum, rubrum. Splen nigricans. Fellis vesica intestino adhæret. Cor angulatum multo sanguine abundans. Orcynus aliquando ita pinguescit, vt cutis dehiscat, appareántque in ea rimæ. Vere & autumno capitur maxima copia in Hispania, præsertim ad Herculis columnas. Capitur in nostro quoque mari & Thyrreno. Membratim & in assulas dissectus sale condîtur, & in cadis asseruatur. Nostri *tonnine* appellant, Itali *tarantella* à Tarétino, vnde aduehitur, sinu. In ma eram & pinguem distinguunt. Orcynus carne est dura, pingui, sa-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 270 sur 633

poris acris,hæmorrhoidas mouet vel acrimonia ſua, vel quia ſucci melancholici multum gignit.

De Pompilo.

CAPVT XIIII.

ΠΟΜΠΙΛΟΣ Piſcis dicitur ab Athenæo, Ælia-
Lib.9.cap.15. no, Oppiano aliiſque Græcis. Plinius quoque huius meminit eodem ſeruato nomine,& à quibuſdam inter thynnos numerari ſcribit. Verùm hi meo quidem iudicio ſimilitudine decepti fuerunt. Pompilus enim alius eſt à thynnis & pelamydibus, & ſi eis quodammodo ſimilis ſit. Pompilus piſcis eſt pelagius, ſquamis carens. A branchiis ad caudam linea magna curua ducta, à qua ad ventrem lineæ multæ tranſuerſæ interpunctæ deſcendunt. Supra lineam dorſum varium eſt, & maculatum. Os eſt medium, dentes parui pro corporis magnitudine. Pars quæ ſupra & inter oculos eſt flaueſcit, auríque colorem æmulatur. Pinnas habet quatuor, duas ad branchias, duas in ventre. Aliam à podice ad caudam. In dorſo aliam. Cauda in vnicam deſinit non diuiſam, neque creſcentis lunæ figurâ thynnorum pelamydúmque modo. Hunc verum eſſe pompilum quem depinximus, rationes aliquot demonſtrant. Nam hic pelagius eſt piſcis, & circa naues frequentem eſſe in pelago, eáſque comitari certè experientia comprobatum. Prætereà varius eſt, ſuperciliis aureis, pelamydi ſimilis. Quæ omnes
Libro 7. ſunt pompili notæ à veteribus traditæ. Athenæus. ἐστὶ δὲ πελάγιος καὶ παρὰ τὰς ναῦς πυκνὰ φαίνεται, ἐοικὼς πηλαμύδι, ποικίλος. Pompilus pelagius eſt piſcis, circa naues frequens cernitur, ſimilis pelamydi, varius. Callimachus eodem autore aurea ſupercilia habentem, & ſacrum piſcem appellauit. Et Clitarchus: οἱ ναυτικοὶ πομπίλον ἱερὸν ἰχθῦν προσαγορεύουσι διὰ δ' ἐκ πελάγους προπέμπειν τὰς ναῦς ἕως εἰς λιμένα. Nautæ pompilum ſacrum piſcem nuncupant, quòd ex pelago deducat
Lib.12.ca.43. naues ad portum vſque. Eadem planè Ælianus de pompilo. Sciens hîc omitto fabulã de Epopeo, qui cum pompilos piſcatus eſſet, eóſq; cum

cum filio comediſſet, impietatis pœnas perſoluit: eſt enim pompilus non modo Neptuno ſacer, ſed etiã incolis Samothracię Diis. Et aliam de Pompilo quondam homine poſteà in piſcem mutato. Hæc pete ex Æliano & Athenæo. Rarus eſt admodùm apud nos piſcis, ita vt vulgare nomen nullum inuenerit, niſi quod pro pelamyde venditur. *Lib.12.ca.44. Libr.7.*

De Xiphia.

CAPVT XV.

ΞΙΦΙΑΣ à Græcis dictus, à Gaza & Plinio gladius vertitur. Strabo γαλεώτην & κυνα nominari teſtis eſt. Et Plinius. Tomus thurianus quem alij xiphiam vocant. Sed tomum thurianum ex Athenæo marini canis fruſtũ eſſe ait Hermolaus barbarus. Et marini canis partem à Romanis thurſionem dictam fuiſſe apud Athenæum legimus. A noſtris *emperador*. A Maſſilienſibus & Italis *peſce ſpada*. Hic aduertendum alium eſſe piſcem ex galeorum genere qui à noſtris *peis eſpaſe* nominatur, ne quis ob nominis noſtri cum Italico affinitatem decipiatur. Xiphias piſcis eſt cetaceus, aliquando decem cubitorum magnitudinem attingens in noſtro mari, roſtro mucronato, maxilla ſuperiore ad duorum cubitorum longitudinem accedente valde dura & oſſea, gladij figuram referente, quæ ob id ξίφος dicitur, id eſt gladius, vnde toti piſci nomen. Inferiore maxilla breuiſſima, trianguli forma, dentibus caret ξιφίας, ſed horum vice quatuor oſſa oblonga & aſpera in palato habet. Oculi rotundi ſunt & prominentes, ante hos foramina. Pinnas habet duas ad branchias, in medio ferè ventre vnicam. Magnam aliam in medio dorſo & paruam non procul à cauda. Extremum corporis priuſquam cauda incipiat, latum & planum: in cuius plani medio erigitur tuberculum, vnde incipit cauda creſcentis lunæ figura, thynni modo ſed latior. Reliquo corpore eſt rotundo, cute aſpera, ſi à cauda ſurſum manus ducatur, ſin cõtrà lęui. Dorſum nigricat, ſplendeſcitque panni ſerici inſtar. Venter candidus eſt planéq; argenteo & ſplendente colore, maximè in aquis. Branchias octonas & duplices habet teſte etiam Ariſtotele. Internæ partes eædem *Lib.1.geogra. Lib.32.cap.11.* *Lib.2.de hiſt. cap.13.*

cum internis partibus thunni. Carne eſt longè candidiore quàm thunnus, non inſuaui ſed cõcoctu difficili, multùm nutriente. Æſtate ab œſtro ita diuexatur, quemadmodum & thunnus, vt priùs dictum eſt, vt in terram & naues inſiliat. Sub pinna verò hæret exiguum animal: quia ob pinnæ articulum cutis illic mollior teneriórque ſit, faciliúſque illinc ſanguinem exugere poſſit, & ita tenaciter hæret, vt nulla corporis agitatione poſſit excuti. Roſtro xiphiæ tantum
Lib.32.capi.2. ineſt robur, vt eo naues perforentur. Plinius xiphiam, id eſt, gladium roſtro mucronato eſſe ſcribit, ab hoc naues perfoſſas mergi in Oceano ad locum Mauritaniæ, qui Cotta vocetur non procul à Ly-
Lib.12.ca.64. co flumine. Et Ælianus. Xiphias non modò cùm cibi inopia vrgetur, mucronati roſtri concurſu piſces interficit, atque exeſt, ſed etiam maxima cete propellit & vlciſcitur, non quidem armis ex ferro confectis, ſed natura comparatis, vt ij qui magnitudine proceſſerunt, contra nauem, mucronem in eam defigentes venire audeant. Strabo galeotas ſiue xiphias ex thunnorum qui gregatim præter Italiam feruntur, & Italiam attingere prohibentur, venatu pingueſcere author eſt. Piſcem hunc maximè pertimeſcunt piſcatores noſtri: ſi enim in retia inciderit, roſtro, ſummáq; vi omnia diſrumpit, vt multò plus damni adferat quàm lucri, quod ex eius captura ſperare poſſint. Oppianus xiphiam capi curuis hamis tradit, & cymbis paruis, ipſis ſimilibus, affixo etiam mucrone roſtro xiphiæ perſimili, ad quas tanquam ad ſui generis piſces cùm adnatauerint xiphiæ, à cymbis ob-
Lib.3.ἁλιευτικῶν. ſeſſi trucidantur. Verſus Oppiani, ne prolixior eſſem, non adſcripſi.

De Glauco.

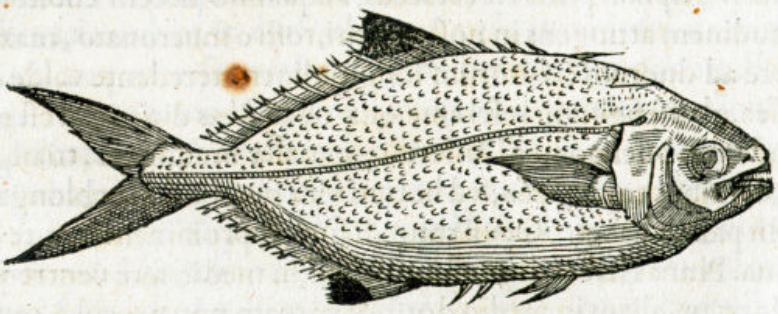

CAPVT XVI.

PISCIS Γλαύκος Latinè ſeruato Græco nomine glaucus: is eſt proculdubio, qui à Noſtris *Derbio*, à Romanis *Lechia*, à Prouincialibus *Biche*, & *Cabrolle*, & *Damo*, ab Illyricis *Polauda*, à quibuſdam *Lampugo*, ſed falsò vocatur. Glaucus eſt dictus à colore. Eſt au-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 273 sur 633

autem glaucus color cæruleus, qui & cæſius dicitur & cyaneus, qui duplex eſt,aliquando ex albo cæruleus, vt cùm glaucos oculos dicimus: vnde toties apud Homerum γλαυκῶπις ἀθήνη, id eſt,cæſia,vt ait apud Gellium Nigidius,de colore cæli,quaſi cælia.Aliquando eſt cęruleus exaturatus,& veluti nigricans ac obſcurior,vt cæruleum mare cùm turbatum fuerit, laceſſita enim & incitata ſuperficie, paucis in eam incidentibus radiis,luce iam diuulſa atque diſſipata vmbroſum nigricans ſe offert,vt docet Ariſtoteles in libro de coloribus.Item Plinius. Color auſterus in glauco & iraſcenti ſimilis mari. Glaucus piſcis eſt in alto mari degens, corpore longo, compreſſo ventre, dorſo falcato. A branchiis ad caudam linea recta protenditur.Tricubitalem aliquando vidimus. Nitida eſt cute,ſquamis paruis tecta, ſed vix apparentibus niſi cute exiccata. Dorſo eſt planè cæruleo, ventre candidiſſimo,ore paruo,oculis mediis. Statim à capite aculeos habet, quorum primus in anteriorem partem vergit: quinque alij ad caudam ſpectant,breues ſed acuti,nulla membrana cõnexi. Iuxta anum duo alij ſunt,qui veluti in vagina conduntur.Aculeos pinna ſequitur ad caudam vſque continua,initio magna, macula nigra lata notata, inde breuis & tenuis, non aculeis ſed tenuibus tanquam villis conſtans.Ore eſt paruo, maxillis aſperis potiùs quàm dentibus munitis. Corpus à capite ad podicem latius eſt. A podice ſenſim gracilius fit, in caudam deſinens inſtar ſemicirculi rotundatam, deinde duabus pinnis terminatam. Pinnæ aurei coloris breues & latæ ad branchias ſitæ ſunt. Aliæ duæ in ventre paruæ & tenues. Rima potiùs quàm foramen eſt pro podice. Ventriculo eſt magno cum vnica appendice.Hepar felle caret:eius enim veſica inteſtino adhæret.Splen paruus eſt, caro candida, pinguis & ſuauis. Piſcem hunc falsò lechiam exiſtimari iam diximus. Glaucum autem verum eſſe conuincit color, à quo nomen piſci poſitum. Prætereà appendices ventriculi paucæ teſte Ariſtotele, quódque æſtate lateat,eodem autore. Denique πρότομὴ illa, id eſt, pars anterior corporis cum capite, olim ab Archeſtrato, delicatioríſque gulæ hominibus tantopere celebrata, quæ in hoc piſce pinguis ſuauiſſimáque eſt. De glauco piſce mirum quiddam ſcripſit Ælianus. Glaucus piſcis pater factus, quos ſuſtulit ex coniuge, diligentiſſimè cauet, ne inſidiis impetantur, & ne pernicies vlla eis inferatur, & quoad grandes ſint & robuſti, ac ſine periculo natare poſſint: tamdiu ille cuſtodire non intermittit, nunc à tergo cum eis natans, nunc verò non à tergo,ſed adnatat modò ad vnum eorum latus,modò ad alterum.Si quis verò ex paruulis timere cœperit, ille timore cognito, ore hiante paruulum excipit: deinde timore prætcrito quem deuorauerat, reuomit qualem acceperat, ille rurſus natat. Idem de galeis & torpedine ſcribit Ariſtoteles.

Lib.9. ca.36.

Lib.2. de hiſt. anim. cap.17. & lib.8. c.15. Athe. lib.7.

Lib.11.ca.47.

Lib.6.de hiſt. cap.10.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 274 sur 633

galei fœtus ſuos & emittunt, & intra ſeipſos recipiunt, & ſquatinæ, & torpedines. Solus ex galeis acanthias non recipit propter ſpinam, ex planis autem paſtinaca & raia non recipiunt propter caudæ aſperitatem. Quare nec glaucus ille quem depinximus, catulos ſuos in ſe recipere poteſt, propter dorſi aculeos ſemper erectos. De hoc igitur glauco illa non ſcripſit Ælianus, ſed de galeo glauco, qui vulgò à noſtris *cagnot blau* nuncupatur, id eſt canicula glauca: quæ cùm aculeis careat cutéq; ſit læui cæterorum galeorum modo, catulos ſuos intra ſe recipit & emittit. Sed de galeo glauco plura, quum de galeis ſcribemus.

De ſecunda Glauci ſpecie.

CAPVT XVII.

GLAVCORVM Non vnicum eſſe genus, non ſolùm appellationum varietas, ſed etiam notarum differentia demonſtrat. Secundam igitur glauci ſpeciem dicimus eſſe eam quam prouinciales *liche* vocant, cùm ſuperiorem *biche* appellarint. Romani piſcatores ſtellam, qui priorē *lopida* vocant. Noſtri illam *derbio*, hanc *palamide* vel *vadigo*. Hæc autem glauci ſpecies à priore differt, quod eius magnitudinem nunquam attingat, vnde γλαυκίδιον iure dici poteſt, cuius etiam meminit Athen. Prætereà quòd hic ſeptem aculeos in dorſo habeat ad caudam ſpectantes, prior quinque duntaxat. In hoc glauco à ſuperiore branchiarum parte ad medium corpus linea tortuoſa admodùm demittitur, hinc recta ad caudam protenditur, in illo à branchiis ad caudam, rectam lineam duci diximus. Pinnæq; poſteriores tam ſuperna quàm inferna parte maculam nigram habent, qua hic caret. Ille corpore eſt latiore, hic ſtrictiore, alioqui corporis figura, reliquíſque partibus tum internis, tum externis valde ſimilis.

Lib. 7.

De ter-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 275 sur 633

De tertia Glauci ſpecie.

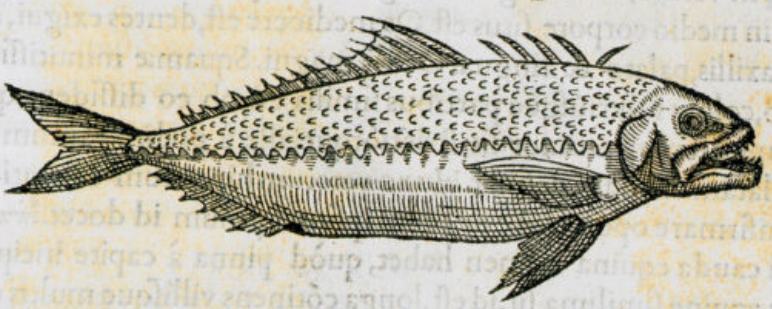

CAPVT XVIII.

TERTIVM Glauci genus à ſecundo non mul-tùm differt, niſi quòd huic dentes ſunt acuti, linea à branchiis ducta longè magis flexuoſa tortuoſaq; eſt, nimirum inſtar ſerpentum aut vermium corporis flexibus gradientium, vel vndarum ſeſe attollentium & mox deprimentiũ. Dorſum ex cęruleo nigreſcit ad lineam prędictam vſque, lineæ pars ſubiecta candidiſſima. Pinnis, aculeis, cauda, partibus internis, aliis glaucis planè ſimilis. Carne eſt pingui, ſuaui, dura. Hic litoribus noſtris vix notus eſt. Hæ ſunt tres glauci ſpecies, quibus color glaucus, id eſt, cæſius ſiue cæruleus nomen dedit, diſtinctionis verò gratiâ primum glaucum ſimpliciter appellabimus, ſecundum γλαυκίδιον, tertium glaucum ſinuoſum.

De Hippuro.

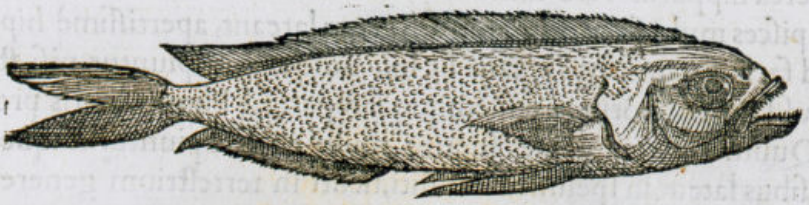

CAPVT XIX.

ΙΠΠΟΥΡΟΝ Gaza equiſelem vertit. Plinius Græco nomine vti maluit. Dorion χορύφαινὰν etiam vocari ſcripſit. Hiceſius ἱππουρεῖς nominauit. Numenius ἵππουρον ἀρνόγλωσσον vocat. Hiſpani *lampugo*. Piſcis eſt marinus noſtris vndis incognitus. Ego quidem in Hiſpania tantùm natos hactenus vidi. Hæc præ aliis omnibus piſcibus illuſtris eſt & ſpectabilis in iſto piſce nota, quòd ſtatim à roſtro vel à capite veluti criſta erigitur, continénſque pinna magna ad caudam vſque protenſa. Huic ſimilis alia eſt à podice ad

Athe. lib. 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 276 sur 633

caudam vſque ſed breuior. Pinnæ brāchiarum breues, latæ, auri æmulæ. Quę in ventre, ſunt longiores, nigricantes, podicem ferè attingentes, qui in medio corpore ſitus eſt. Os mediocre eſt, dentes exigui, acuti in maxillis, palato & lingua. Oculi magni. Squamæ minutiſſimæ. Glauco, colore interníſque partibus ſimilis eſt, ab eo diſſidens, quòd hic à capite ſenſim tenuior ſit ſtrictiórque, ille à podice tantùm donec in latam caudam deſinat. Hunc veterum hippurum eſſe rationibus confirmare oportet. Ac primùm ipſius etymum id docet. ἵππυρος enim à cauda equina nomen habet, quòd pinna à capite incipiens caudæ equinę ſimilima ſit, id eſt, longa cōtinens villíſque multis conſtās, cuiuſmodi in nullis alijs piſcibus reperitur. Nemo enim exiſtimet à cauda piſcis, equi caudæ ſimili hippurū nominatum, id eſſet hominis partiū vſum ignorantis. Cùm enim cauda ad dirigēdam natationem claui inſtar à natura condita ſit, ſi tam longa propenderet, villíſque à ſeſe ſeiunctis conſtaret, non facilè huc illúcque flecti poſſet, neque ſolùm natationem non iuuaret, ſed ei maximè obeſſet. Prętereà κορυφάινης nomen ad id alludit. Nam à pinna quæ à vertice incipit, in eóque veluti criſta erigitur, κορύφαινα dicitur ἀπὸ τῆ κορυφῆς: eſt enim κορυφή vertex, pars capitis inter occiput & ſynciput, & per metaphoram cuiuſlibet rei ſummum & extremum. Quæ ſequuntur rationes magis ex piſcis natura petitæ ſunt. Ariſtoteles ſcribit, hippuri fœtus ex minimis celerrimè in maximos euadere, quod in nullo piſce manifeſtiùs quàm in hoc obſeruari poteſt. Cùm enim Hiſpani piſcatores paruos hippuros ceperint, naſſis includunt, illícque creſcere ſinunt breui tempore, vtpote quorum incrementum indies conſpiciatur. Prætereà hippurus vere tantùm parit. Et eodem Ariſtotele autore, cùm piſces multi ſerpentūm more hyeme lateant, apertiſſimè hippurus id facit & coracinus. Nam hi ſoli nuſquam capiuntur niſi ſtatis quibuſdam temporibus, eiſdémque ſemper. Id Plinius literis prodidit. Quum aſperæ hyemes fuerint, multi cæci capiuntur: itaque his menſibus latent in ſpeluncis conditi, ſicuti in terreſtrium genere retulimus, maximè hippurus & coracinus hyeme non capi, præterquam æſtatis paucis diebus & ijſdem ſemper. Quæ in hoc piſce veriſſima eſſe comperi. Cùm enim in Hiſpaniam huius piſcis recipiendi gratia ſcripſiſſem frequētiùs, diuerſis anni temporibus, nunquā niſi autumno ad me miſſus eſt, id omni aſſeueratione affirmantibus piſcatoribus nunquam niſi æſtatis certis diebus capi. Gaudet hippurus naufragiis & naufragiorū fragmentis, quia carniuorus eſt, carne eſt pingui, ſuaui & dura, qualis thynnorum, glaucorúmque eſt caro. Archeſtratus apud Athenæum hippurum cariſtium cōmendat. Meminerunt Athenæus & Plinius hippi piſcis, quis is ſit nondum planè ſcio, niſi idem ſit cum hippocampo, de quo ſuo loco dicemus.

Lib. 5. de hiſt. animal. ca. 10.

Ariſt. ibid.

Lib. 9. ca. 16.

Lib. 7.
Lib. 7. Pli. lib. 32. ca. 11.

De Se-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 277 sur 633

De Seserino.

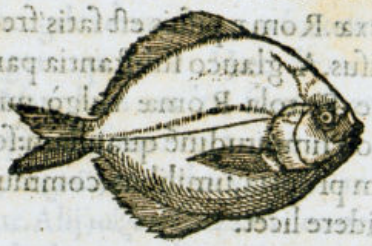

CAPVT XX.

ENTER Cæruleos connumerandus mihi videtur, qui à noſtris *tronchou* vocatur, ſola corporis latitudine à glaucis diſcrepãs. Eſt enim corpore breuiore quidem ſed latiore, compreſſo, ſine ſquamis, cute læui, dorſo cæruleo, ventre argenteo. Pinnarum quę in branchiis & ventre ſunt ſitu, non differt ab Hippuro. Pinna ſuperior non à capite vt in hippuro ſed à dorſo erigitur. lineas duas à brãchiis ad caudam ductas habet, ſuperiorem curuam, inferiorem rectam, ob quam notam in iſto piſce manifeſtiſsimam, in eam adducor ſententiam, vt exiſtimem ſeſerinum eſſe, cuius ex Ariſtotele περὶ ζώων meminit Athenæus: καὶ τὰ μὲν δύραβδα ὥσπερ ὁ σεσῆνος, τὰ δὲ πολύραβδα καὶ ἐρυθρόγραμμα ὡς σάλπη. Duas virgas ſiue lineas habent, alij piſces vt ſeſerinus, alij plures & aureas vt ſalpa. Internas partes eaſdem cum glauco habet. Carne eſt molli & ſuaui. Libro 2.

De Fiatola.

CAPVT XXI.

FIATOLA Romæ viſitatum eſt hodie piſcis nomẽ, qui cum nullis aliis commodiùs quàm cum cæruleis connumerari poteſt. Dorſum enim lateráque cærulea ſunt, venter candidus, labra purpurea. Fere rotundus & compreſſus ſeſernio non valde abſimilis, niſi quod

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 278 sur 633

lineas duas à branchiis ad caudam ductas non habet, ſed vnicã duntaxat. A dorſo autem ad hanc lineã & ab hac ad ventrẽ lineæ demiſſæ ſunt, perbellè inflexæ. Romæ piſcis eſt ſatis frequens, in noſtris litoribus nunquam viſus. A glauco ſubſtantia parum differt: eſt enim carne paulò molliore. Fiatola Romæ vulgò nuncupatur, quemadmodum ſtromateus ob ſimilitudinẽ quandam: ſolent enim ichthyopolæ nomina piſcium propria, ſimilibus communia facere, quod in permultis piſcibus videre licet.

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS LIBER IX.

De Mugilibus.

CAPVT I.

QVANQVAM Mugiles & frequentiſsimi, & vulgo notiſsimi ſint piſces, tamẽ in horum generibus diſtinguendis non minorem affert difficultatẽ appellationum varietas, quàm in thunnis & Pelamydibus, aliiſque multis. Sunt enim qui κέφαλον genus mugilũ omnium ſiue marinorum ſiue fluuiatilium conſtituũt, vt Galenus. Alij λευκίσκον. Athenæus ἱκέσιος φησὶ, τῶν ὃ καλουμένων λευκίσκων πλέονα ἐστὶν εἴδη. Hiceſius ait leuciſcorum plures eſſe ſpecies. Galenus verò leuciſcum fluuiatilem tantùm mugilem facit. Ariſtoteli κέφαλος ſpecies eſt, quæ cum aliis κεστρέως nomine continetur. Ἄρχονται δὲ κύθνων τῶν κεστρέων οἱ μὲν χέλωνες τῆς παρόδου, καὶ ὁ ἔγχελυς, καὶ ὁ μύξων καλούμενος, καὶ ὁ κέφαλος. Decembri menſe concipiunt, ex ceſtreis, chelones, ſarginus, & qui myxon vocatur, & cephalus. Alibi ἀλλήλους φαγεῖν πάντες. μόνοι πολιὸν κεστρέως μάλιστα ὁ ἀπόγραυς, καὶ ὁ κέφαλος καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως μόνοι ἀλλήλους οὐκ ἐσθίουσι. mutuo ſe vorant omnes præter ceſtreũ, maxi-

Lib. 3. de Alimen. facul. Libro 7.

Ibidem.

Lib. 5. de hiſt. cap. 11.

Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 2.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 279 sur 633

maximè verò congri. Cephalus verò & ceſtreus ſoli omnino à carne abſtinent. Hîc rurſus cephalum à ceſtreo diſtinxit Ariſtoteles. Non defuerunt qui mugiles etiam γλαυκίσκους vocauerint, ſed perperam cùm λαβρίσκους legere oporteat. Hæc de nomine generis. Nunc de eiuſdem formis. Mugilum multæ ſunt formæ autore Hiceſio apud Athenæum. Alij enim ſunt κέφαλοι, quos Gaza capitones, noſtri *cabotz* appellant. Alij κεστρεῖς, mugiles vertit Gaza. Alij χελῶνες, Gaza labeones interpretatur. Alij μύξινοι Gaza mucones. χελῶνες etiã βάκχοι nominantur. Ariſtoteles loco paulò antè citato ceſtreis, chelonem, ſarginum, myxonem, cephalum ſubiicit. Alio loco cephalum á quibuſdam chelonem vocari ſcripſit. Dorion libro de piſcibus mugilis marini ſpecies duas fecit κέφαλον καὶ νῆστιν. Euthydemus Athenienſis in libro de ſalſamentis ceſtreorum ſpecies duas eſſe ſcribit, σφυρίδα καὶ δυδακτυλαῖον: σφυρίδα. dictum eſſe quòd quadrati formam habeat, δυδακτυλαῖον quòd digitos duos latus ſit. Ab Oppiano duæ ſolùm ſpecies numerantur. *Libro 7.* *Lib. 8. de hiſt. cap. 2.* *Ath. lib. 7.* *Athe. ibid.* *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Κεστρεῖς ἄνυκέφαλοί τε δικαιότατον γένος ἁλμης.

Cùm tanta nominum varietate res ipſas ita implicatas viderem, vt longè obſcuriores redderentur, piſcatores aliquando conſului, vt de mugilum generibus certior fieri poſſem. Horum igitur alij duas duntaxat mugilum ſpecies eſſe affirmabant, vnam eorum quos *cabotz* vocant, alteram *ſamez*. Alij capitones cùm ſenuerint in mugiles mutari aiebant, *ſamez* in eos quos *vergadelles* vocant. Cùm verò ex hac diſquiſitione nihil proficerem, ad rei ipſius diligentem conſiderationem, locorúmque qui in optimis autoribus ea de re extãt collationem, confugiendum mihi eſſe putaui, ex quibus collegi mugilum omnino quatuor eſſe genera, reliquas differentias non rerum ſed nominum eſſe. Primùm igitur genus eorum eſt, qui κεστρεῖς ſiue νηστεῖς dicuntur, à noſtris *ſamez*. Alterum eorum qui κέφαλοι à capitis magnitudine, à Latinis capitones, à noſtris *cabotz*. Tertiũ eorum qui μύξωνες ſiue μύζονες ſiue μύξινοι, à Liguribus *maxons*. Quartum eorum qui χελῶνες, à noſtris *chaluz* nuncupantur. Eoſdem autem eſſe qui & κεστρεῖς & νηστεῖς dicantur declarat parœmia κεστρεὺς νηστέυῃ. Ceſtreus ieiunat: cuius meminerunt Suidas & Athenęus ex Ariſtotele. Chelones βάκχοι etiam dicti ſunt teſte Hiceſio apud Athenæ. loco anteà citato: ὐνίσκοι quoque, id eſt, aſelli βάκχοι dicti ſunt teſte eodẽ Athenæo. Sunt etiam myxones bacchi ſiue banchi nuncupati. Plinius de felle piſcium loquens. Item Banchi quem quidam myxona vocant. Sunt & ceſtrei plotes appellati. Athe. καλοῦνται δὲ κεστρεῖς ὑπό τινων κωλῆες, ὡς φησὶ πολέμων, ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν σικελίᾳ ποταμῶν. καὶ ἐπίχαρμος ἐν μύσαις οὕτως αὐτάς ὀνομάζει. Sunt & murænæ κωλῶδαι dictæ teſte Archeſtrato.

Ἰχθὺν δὲ μέγεθος καλὰ γενοκύμενα κορθμὸν

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 280 sur 633

Ἡ πλωλὴ μύραινα χαλυμένη, ἂν ποτὲ λησθῇ,
Ὠνῶ.

Superſunt alia duo nomina, quæ ſpecies mugilum ab aliis diſtinctas non efficiũt, ſed vel epitheta ſunt, vel ſynonyma. περαίας καὶ σαργῖνος, περαίας quem translitoranum interpretatur Gaza, eſt idem qui & κεστρεὺς & κῆφις dictus eſt: legendúmque potiùs περαίας quam περαῖος vel φερᾶιος, vt apud Athenæum citantem locum Ariſtotelis legitur. Locus eſt huiuſmodi: ἔστι μὲν ὁ κέφαλος ὃν καλοῦσί τινες χελῶνα, πρόσγλοος, ὁ δὲ περαίας, οὐ βόσκεται δὲ ὁ περαίας ἢ μύξαν τὴν ἀπ' αὐλοῦ, διὸ καὶ νῆστις ἐστὶν ἀεί. Capito quem alii labeonem vocant litoribus gaudet, alter eiuſdem generis translitoranus eſt, qui non niſi mucore veſcitur ſuo. Quamobrem ſemper ieiunus eſt. Quòd ſi quis hunc cum myxino eundem eſſe velit non repugno, præſertim cùm dicat Ariſtoteles muco tantùm ſuo veſci. σαργῖνος verò ſi mugilis ſpecies eſt eundem eſſe cum ieiuno exiſtimo. Ariſtoteles enim quum mugiles aliquot locis recenſet, tribus, ſcilicet myxoni, cheloni, cephalo, ſarginum ieiuni loco annumeraſſe videri poteſt, ceſtreo pro genere poſito, quibus in locis pro σαργῖνος mendosè σάργος in vulgaribus noſtris codicibus legitur, emendationémque noſtram cùm de ſargo ageremus comprobauimus, ad quem locum prolixitatis vitandæ cauſa lectorem remitto. Quare ad quatuor tantùm ſpecies, mugiles omnes optimo iure reuocabimus. Primus mugil erit κέφαλος, capito. Alter ceſtreus, qui & κῆφις, & βάκχος, & περάιας, & Σαργῖνος dictus eſt. Tertius χελὼν, labeo. Quartus μύξων ſiue μύζων ſiue μύξινος. Hi omnes in mari mariniſque ſtagnis naſcuntur. Sunt & fluuiatilium non pauciores differentiæ. Sed priùs de marinis ordine dicemus.

De Cephalo.

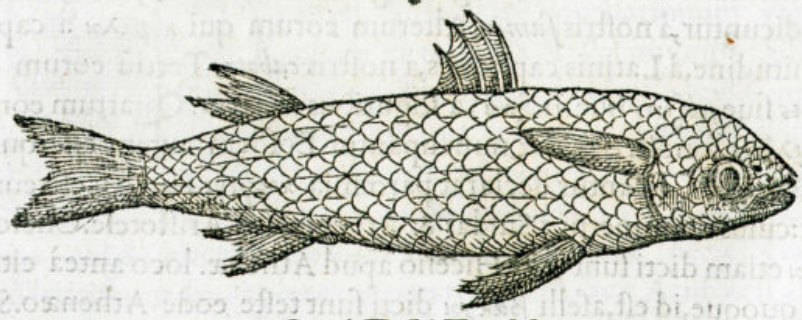

CAPVT II.

QVI Κέφαλος à Græcis dicitur, Romæ & in tota ferè Italia ſeruata eadem appellatione *cephalo* vocatur. A noſtris ſeruato eodem etymo *cabot*, quaſi capitatum dicas. Capite enim magno, craſſo, latóque eſt. Vnde Euthydemus teſte Athenæo dictum eſſe ait διὰ τὸ βαρ-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 281 sur 633

βαρυλέραν ἢ κεφαλὴν ἔχθν. Galli *mullet* vocant. Degit Cephalus maximè in marinis ſtagnis & fluminibus, ſquamoſus eſt. Cubiti magnitudinem aliquando ſuperat. Capite eſt maiore, latiore, ſed breuiore quàm reliqui mugiles. Branchiæ huic ſunt quaternæ, oſſea earum opercula tumida. Oris ſciſſura magna, ſed in ventrem deſcendens. Os ſine dentibus, labra tenuia. Oculi magni, mucagine quadam tenui obducti, palpebram eſſe diceres. Lineæ nigræ, à branchiis ad caudam extenduntur, minùs quàm in labeone euidẽtes. Dorſum latum, nigricans, venter candidus. Pinnę ad branchias duæ, totidem in ventre, minores. A podice vna. In dorſo duę, altera ex aculeis conſtat, altera aculeis caret, ad caudam ſpectans. Peritonæum nigro colore perfuſum eſt. Hepar cum fellis veſica paruum, tanquam manu ventriculum amplectens, fel rufum ſiue flauum, aqueę conſiſtentiæ. Ventriculus lõgè alius eſt quàm in carniuoris piſcibus eſt. Carnoſus enim eſt, densúſque inſtar ventriculi auium, foris planus, intus rugoſus, figurâ verticilli vitrei, quod mulieres fuſis appendunt. Ventriculi appẽdices magnæ, craſſæ. Inteſtina in gyros acta. In iis latet ſplen. Cor angulatũ. ſub pinna locus aëre plenus. Non ſolus capito ſed etiã alii mugiles menſe Decẽbri concipiunt, gerúntque vtero tricenis diebus. Stagna noſtra ingreditur, in illis parit & hybernat perlibenter, quoniam à carne omnino abſtinens limo, aquáque dulci veſcitur, quibus ſtagna abundant, ob flumnia ſubeuntia, & terræ purgamenta. Carne verò omnino non veſci demonſtrat ventriculi figura. Eſt enim ventriculus rotundus, parum capax, vt ne piſciculum quidem exiguum capere poſsit, in quo præter mucum nihil vnquam reperias. Vnde Pauſanias πηλαίους, θολεροτέρους τὲ vocat. Et Ariſtoteles capitones omnes limo paſcuntur, quo fit vt grandes & ſordidi ſint. Piſcem nullum omnino vorant. Et quamuis in limo verſari ſoleant, efferunt ſeſe aliquando, vrinantúrque, vt corporis ſordes abluant. Æſtate magis lutum olent. Hyeme & vere magis probantur: quippe cùm ſtagna æſtate exiccentur ſalſioráque fiant, minorémque dulcis aquæ copiam cõtineant. Tum igitur limo putreſcente nutriuntur, marinique longè ſunt præſtantiores. Hiceſius apud Athenæum capitones cæteris mugilibus præfert. Commẽdantur apud nos qui prope montem Setium capiuntur in ea ſtagni parte quæ *tau* vocatur. Locus enim ſaxoſus eſt, profundus ſine limo, multæque ac puræque aquæ marinæ capax. Optimi ſunt, & qui in inſula *martegue* nuncupata capiuntur. Inſalubres admodùm qui Maſsiliæ & in omnibus Liguſticis portubus, maximè prope magnas vrbes, vt Genuam, Neapolim, & in oſtio Tyberis. Omnium deterrimi qui Venetiis. Illic enim aqua, ſtercoribus, omníque ſordium genere referta degunt. Marini ſuauitate ſaporis reliquis præſtãt. In marinis ſtagnis educati pinguiores ſunt, ſed

Ariſt. lib. 5. de Hiſt. animal. cap. 11.

Lib. 8. de hiſt. cap. 2.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 282 sur 633

ferè insipidi. Fluuiatiles magis insipidi, magísque putredini obnoxij. In nostro stagno quotannis ferè circa Decembrē tanta mugilum captura est, vt salire necesse sit, & toti Galliæ Narbonensi suppeditare: Idque peropportunè, quoniam mox insequitur tempus quo sublatis carnium obsoniis, solis piscibus est vescendum. In meliorū autem inopia salsamentum hoc boni consulimus iuxta veterū prouerbium, ἂν μὴ παρῇ κρέα τέρκιόν τοι ταρίχω, id est, si nō adsint carnes salsamento contentos esse oportet. Ex salsis igitur optimi sunt qui pinguissimi, sed si diutius seruentur, fiunt rancidi. Fiunt à nostris piscatoribus mugilū ὠὰ ταρίχα, id est, oua salita, & exiccata seruantur, quæ à bibacibus magno emuntur: deiectam enim appetentiam excitant, sitim proritant, viníque gustum iucundiorem reddunt: vulgus *botargues* appellat. Recens capito editur in iure albo coctus, cui vice anethi porríque, ciues nostri apij folia iniiciunt: rustici cepis, alliísque condiunt. Editur etiā assus in craticula, oleo, omphacióque conspersus, aut in sartagine frixus. Farina bene subacta & pista cōclusus additis suauibus aromatis optimus est, & ob pinguem humiditatem satis diu asseruatur. Cæterùm etsi aqua dulci capitones & reliqui mugiles delectentur, tamē à copiosioribus imbribus lædi certum est. Excæcantur enim facilè, mortuíque interdum capiuntur. Id quod nón solùm imbrium copiæ, sed etiam frigiditati adscribendum crediderim. Lapides enim habent in capite, maximéque in litoribus degunt. Capito adeo stupidus est, vt capite occultato totum corpus latere putet autore Aristotele. Sic animantes omnes quę multùm humidę, parum calidæ, magnóque capite sunt, stupidas hebetésq; esse videmus, vt de illis id dici possit. O quale caput, & cerebrum non habet.

Lib. 8. de hist. animal. ca. 2.

De Cestreo.

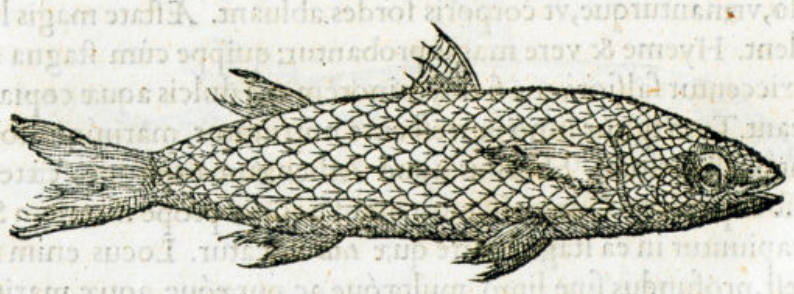

CAPVT III.

VT SVCCI bonitate, ita ordine cephalum sequitur κεφαλὸς qui mugil à Gaza Latinè dicitur, à nostris *fame* dictus est. Cestreus à cestro, quia teli modo publica Athenienſium pœna intret adulteros: est enim cestron missilis genus, quod Latini viriculam vocant.

Hæc

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 283 sur 633

Hæc Hermolaus. Et κέστρον, inquit Suidas, genus erat teli Persico bello inuenti. Caue autē cestreum cum cestra confundas, etsi à cestri missilis figura vtrique nomen positum sit: ille enim à capitis, hæc à rostri figura vtraque figuræ teli simili nuncupatur. Cestreum cephalo simi lem omnino, imò eundē esse diceres, nisi capite esset minore, & acutiore, lineásque à branchiis ad caudā ductas breuiores haberet. Hepar illi ex albo rubescit, fel aqueū est. Caro mollior, laxior, minus cādida, minúsque pinguis quàm cephalo. Gulam habet: in appendicem longam desinit ventriculus, cum intestinis semper inanis. Lapides habet in capite, quod ex Dorione profert Athenæus, Τὸν δ' ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ κεστρέως ἐχῖνον, σφόνδυλον ὀνομάζει. Qui locus vt intelligatur, sciendum echinum hic pro lapillo echinata specie accipi, id est aspero, quemadmodum etiam echinus præter alia significata partem fræni significat, orbiculum scilicet echinatum, quo coërcetur equus contumax. Huiusmodi lapidē σφόνδυλον appellat Dorion à similitudine verticilli, quo mulieres fusos aggrauant: id enim est Græcis σφόνδυλος vel σπόνδυλος: nam vtrumque dicitur. Inde etiam partes spinæ dorsi σπόνδυλοι nominantur. Sed & calculus æneus, quo suffragia sua Athenis iudices dabant spondyli vocabantur, vt est apud Iulium Pollucem. Muco solùm & aqua vescitur cestreus, qua de causa ieiunus vocatur. Hinc parœmia, κεστρεὺς νηστεύει, cestreus ieiunat, quæ vel de famelicis & voracibus dicitur, vnde & qui fame oscitant κεστρεῖς dicuntur, & κεστρεύειν, quod conuitium olim in Athenienses iactum tradit Hesychius, vel de iis qui vitam innocuā agunt, & ab inferendis iniuriis abstinent, nec vllum emolumentum ex sua innocentia ferunt, in qua sententia est Athenæus: quoniam pisces hic & cephalus minimè carniuori sunt, neque mutua deuoratione victitant: nihil enim huiusmodi in eorum captorum ventriculo intestinísque reperitur, neque animantium carne pro esca ad hos capiendos vtuntur, sed offa panis autore Aristotele. Ventriculi enim figura de qua proximo capite diximus, piscium, aut aliarum huiusmodi escarum deuorationi repugnat. Denique os ipsum nullis munitum dentibus, quicquid dicat Era smus in explicatione prouerbij cestreus ieiunat. Nam mugiles omnes dentibus carere ἀυλοψία ipsa conuincit. Quamobrem locus ille Athenæi corruptus est, quem ex Aristotele citat: Ἐν δὲ ἄλλῃ φησὶν Ἀριστοτέλης, ὁ κεστρεὺς καρχαροδοντῶν ὤν, οὐκ ἀλληλοφαγεῖ, ἅτε δὴ ὑδ' ὅλως ζωοφαγῶν, id est, Aristoteles ait, cestreum, serratis dentibus cùm sit mutua deuoratione nō victitare, vtpote qui carniuorus omnino non sit. At neque cestreo neque mugili cuipiam Aristotelem dentes tribuisse comperias. Locus verò quem citare videtur Athenæus, est huiusmodi. Ἀλληλοφαγοῦσι δ' πάντες μὲν σχεδὸν κεστρέος, μάλιστα δὲ οἱ γόγγροι, ὁ δὲ κέφαλος καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως μόνοι

In anno. in cā. 11. lib. 35. Pli.

Libro 7.

Lib. 8. de hist. anim. cap. 2.

Lib. 9.

Lib. 8. de hist. ani. cap. 2.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 284 sur 633

οὐ ζαρκοφάγους. vbi dentium nulla planè mentio. Cùm enim mugiles carniuori minimè ſint, quid dentibus opus eſt? Plato teſte Athenęo Ceſtreos appellauit ἀσίτους, id eſt ieiunos. Eandem ob cauſam Oppianus iuſtiſsimos. Cæterùm horum innocẽtia ab inimicis minimè tuta eſt: deuorãtur enim mugiles à lupis, viuúntque etiam ſublata cauda, vt refert Athenæus ex Ariſto. lib. de animalium moribus & vita. Idem etiam Ariſtoteles lib. ix. de Hiſt. animal. His omnibus atque adeò ſibiipſe repugnare videtur Ariſto. quum ait, λαίμαργος ὁ μάλιστα τῶν ἰχθύων ἐστὶν ὁ κεστρεὺς, καὶ ἄπληστος, διὸ καὶ κοιλία περιτείνεται, καὶ ὅταν ἡ μὴ πῆξις, φαυλὸς. maximè omnium piſcium guloſus eſt ceſtreus & inſatiabilis: quare venter diſtenditur, & quando ieiunus non fuerit iners. Verùm ſi iſtud attentiùs expendas, nedum non repugnans, ſed maximè ſuperioribus conſentaneum eſſe intelliges. Cùm enim Mugiles nihil ſolidi cibi capeſſant, neque etiam ſi velint, is in ventriculũ influere poſsit, neceſſe eſt omnino, vt vel limũ vel mucũ, vel aquam ſubinde ingerãt atque intrudãt, quo refici ſuſtinerique poſsint: quoniam quæ liquida ſunt, citiùs permeant nutriúntque, ac velociùs excernuntur. Quare frequentiùs cibum ſumere coguntur, qui huiuſmodi veſcuntur cibis, ſicuti & ij qui lubrica ſunt aluo. Contra quæ craſſa, denſa ac ſolida tardiùs pertranſeunt, hærẽntque diutiùs ac firmius, atque diſsipatu difficiliùs nutrimentum partibus corporis ſuppeditant. His igitur qui veſcuntur, diutius famem ferre poſſunt. Quę certiora ſunt quàm vt longiore oratione demonſtrari debeant. Quemadmodum verò guloſos inſatiabiléſque mugiles efficit cibus liquidus frequentiſſimè ingeſtus, vt mucus vel aqua, ita etiam ſalaces, vt opinor, ob flatuum, quos is cibus gignit, copiam. Plinius. Mugilibus tanta ſalacitas, vt in Phœnice & in Narbonenſi Prouincia coitus tempore è viuariis marẽ linea longinqua per os ad branchias religata emiſſum in mare, eadémque linea retractum, fœminæ ſequantur ad litus, rurſúſque fœminam mares partus tempore. Hac libidinis veluti eſca, ad mugiles capiendos vtuntur piſcatores: quam capiendi rationem deſcripſit Oppianus. Parit mugil maximè qua flumina ingrediuntur in mare. Mugil inter primos partum accelerat, inquit Ariſtoteles: parit enim hyeme, vehementi motu cietur ceſtreus donec pepererit, à partu quieſcit. Amnes ſubit teſtibus Ariſtotele, Strabone, Galeno, Plinio. Idem nos experientia docet. Nam in Garumna, Rhodano, Sequana, Ligeri capiuntur. Magna mugilũ copia, in ſtagno noſtro capitur, quod etiã annotauit Plinius, quo loco narrat, quonampacto homines cum delphinis mugiles piſcantur. Et nos vidimus mugilũ luporúmcue capturã vno retis iactu centũ aureis coronatis væniſſe. Quin & ſaltu retia aliquando tranſiliiſſe vidimus. hac enim ratione euadunt, & vitæ ſuæ conſulunt, quod etiam

Lib. 1. ἁλιευτικῶν. Cap. 2. Lib. 9. cap. 17. Lib. 4. ἁλιευτικῶν. Lib. 5. de hiſt. anim. cap. 17 lib. 9. cap. 8.

elegan

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 285 sur 633

eleganter deſcripſit Oppianus.

Κεφρεὺς μὲν πλεκτῇσιν ἐν ἀγκάμπτοις λίνοιο
Ἑλκόμενος, δόλον οὖλα περιδρομον ηγνοίησεν.
Υἱψι δὲ ἀναθρώσκει λελιημένος ὕδατος ἄκρου
Ὀρθὸς ἄνω σπεύδων, ὅσσον πλέος ἅλμαλι κύφῳ
Ὁρμῆσαι, βυλῆς δὲ σαόφρονος οὐκ ἐμάλησεν:
Πολλάκι γὰρ ῥιπῇσι καὶ ὕστατα πείσματα φελλῶν
Ῥηϊδίως ὑπεράλτο, καὶ ἐξήλυσε μόριο. *Lib. 3. ἁλιευτικῶν.*

Ventriculus mugilum in cinerem redactus, & in cibo ſumptus ventriculi exoluti vires non minus reficit quàm ventriculi gallinarum pellis interna. Corroborat enim, & redundantem humiditatem abſumit. Idem præſtat in furno ſiccatus, ablutúſque vino albo, & aqua abſynthij vel menthæ. Elixus in vino, & ex aceto ſumptus vomitum compeſcit. Idem efficiunt inteſtina ſublato pingui. Nam omne pingue ventriculum laxat. Lapides in cerebro reperti aduerſus nephritidem valent. fel aduerſus oculorum ſuffuſiones, éſtque minùs acre quàm paſtinacæ, draconis aut ſcorpij fel.

De Myxone.

CAPVT IIII.

MVCONEM Quem à muco appellauit Gaza, eadem ratione Græci μύζονα, ſiue μύξονα, ſiue μύξινον, à nomine μύξα, quæ nihil aliud eſt quàm mucus, & pituitoſus humor. Galenus in comment. in Aph. Hippo. ἀθροίζεται πολλάκις ἐν τοῖς ἄρθροις χυμὸς φλεγματώδης, ὃν ὀνομάζουσι μύξαν, Aceruatur ſæpe humor pituitoſus in articulis, quem μύξαν nominat. Ariſtotel. οὐ βόσκεται ὁ περαίας, ἢ μύξαν τὴν ἀπ' αὐλοῦ. Peræas muco tantùm ſuo paſcitur, vnde huic piſci nomen. Plinius Græcam vocem retinuit: nam myxona vocat. Prouinciales & Ligures *maxon*. Noſtri communi vocabulo *muge*. Sapore ſuccíque præſtantia capitoni & ceſtreo poſtponit Hiceſius apud Athenæum. Ἄριστοι δὲ εἰσὶν οἱ κέφαλοι, καὶ πρὸς τὴν γεῦσιν, καὶ πρὸς τὴν εὐχυλίαν, δεύτεροι δὲ εἰσὶ τούτων οἱ λεγόμενοι κεφρεῖς, ἧσσονες δὲ οἱ μύξινοι. Caue autem ἧσσονες referas ad corporis magnitudinem: certum enim eſt hîc ſucci bonitatis collationem fieri non quantitatis. Eſt enim myxon ceſtreo omnino

Libr. 6. aphor. comment. vltimo.

Lib. 3. cap. 7.

Libro 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 286 sur 633

similis,sed magis mucosus,capite minùs acuto,carne magis glutinosa.Easdem partes internas habet quas cestreus. Bacchum vocatum fuisse priùs diximus,fortasse quia caput quodammodo rubescat circa labia & branchiarum opercula,soleántque bacchos ebriosos vocare,vel quia natando,huc illúcque temere feratur ebriosorum more.Locus est Dorionis apud Athæneum. *Ibidem.* Διαφέρειν τε φησὶ κεφάλῳ κεφαλῖνον, ὃν καὶ βλεψίαν καλεῖσθαι.qui quidē locus cùm me diutius torsisset, neque de eo certi quicquam ab vllo extorquere potuissem,venit tandēm mihi in mentem βλεψίαν mendosè legi, cùm nusquam alibi vocabulum hoc pro pisce reperias,nequevlla ratione ab aspectu mugilem vllum βλεψίαν possis appellare.Quare μύξινον dici κεφαλῖνον crediderim,quòd cephalo capitis magnitudine ferè par sit, eóque minùs acuto quàm cestreus,& pro βλεψίαν legendum βλεννὸν vel βλεννώδη, id est,inertem vel mucosum.Idem enim significat βλέννα quod μύξα, vt scribit Galenus. *Lib.8.de vsu partium ca.6.* μεγάλη δὲ ὠφις τῆς ἀραιότητος τῶν κατ' αὐτὰ τὰ μόρια σκεπάσματος, καὶ ἡ πολλάκις γινομένη τῶν ἄνωθεν περιττωμάτων ἀθρόα κένωσις, ἀδὴν βλέννας μὲν οἱ παλαιοὶ καὶ κόρυζαν ὀνομάζουσι, μύξας δὲ οἱ νεώτεροι. Non absurdè igitur βλέννος vel βλεννώδης à βλέννα vt μύξων à μύξα dici poterit.Si quis tamen certiora,& huic Athenæi loco, accōmodatiora adferre potuerit,libenter ei assentiar.

De Chelone.

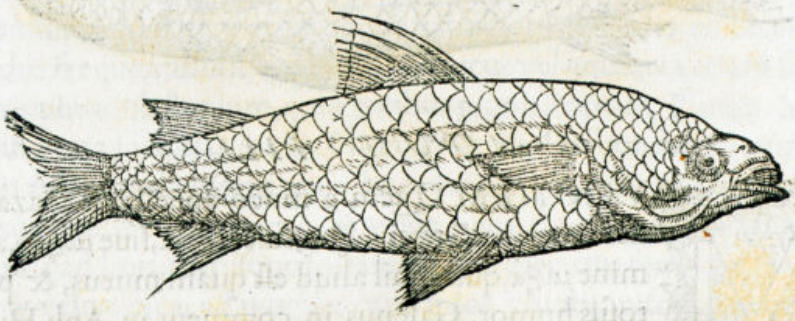

CAPVT V.

CHELON siue χελών Græcis,labeo Latinis, Ouidio labrus, nostris *chaluc*. Piscis est cephalo similis, capite paulò minore,oculis prominentioribus,sine pellicula illa molli,veluti pituita concreta,quam veluti palpebram habet capito.Lineas nigricantes à branchijs ad caudam æqualibus spatijs distantes,protensas habet,vnde *vergadelle* à quibusdam vocatur.Labra crassa,spissa, prominentia,vnde χελῶνος & labeonis nomen.Partes internas capitoni similes habet, nisi quòd capitonis fel magis flauescit.Limo vescitur, nec admodum pinguescit,vt cestreus.Quamobrem ieiuni epitheton non solùm cestreo sed etiam

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 287 sur 633

etiam reliquis mugilibus conuenire potest: omnes enim à carne abstinent. Labeo quantûm ad succi bonitatem suauitatémque attinet omnibus posthabetur. Hicesius apud Athenæum χαλεπώτεροι ὁ πάντων ὁι χελῶνες. Omnium infimi sunt labeones. Quod verò sequitur, ὁι λεγόμενοι βάκχοι ὄγκυλοι ὃ εἰσὶ σφόδρα, καὶ ἃ πολύτροφοι, καὶ ὄγκριλοι. Si ad chelonas qui & bacchi dicuntur referas, locus cõstare non potest: si enim chelones omnium deterrimi sunt, quî fieri potest, vt sint & boni succi & excretu faciles? Quare sic legendus locus videtur. χαλεπώτεροι ὁ πάντων ὁι χελῶνες. ὁι ὁ λεγόμενοι βάκχοι ὄγκυλοι. &c. vt alij, scilicet vel capitones vel myxini dicantur bacchi. Nã autore Plinio myxones dicti sint banchi qui quamuis capitonibus cestreísque postponantur, tamẽ non sunt deterrimi, vt labeones, sed satis boni succi & excretu faciles. Quanquam bacchi vel banchi nomen in plures competere in superioribus ostendimus.

De Mugile Alato.

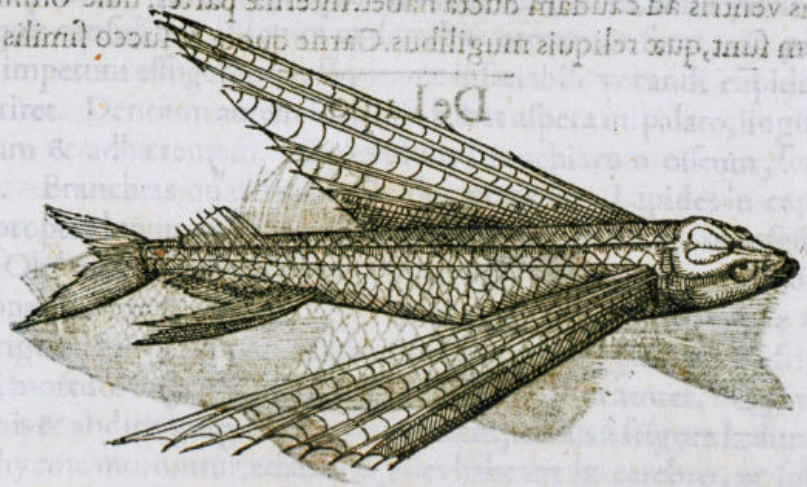

CAPVT VI.

PROSSET Mugil alatus siue volans, cum hirundine & aliis volantibus depingi & describi. Sed quia & corporis figura, & victus ratione planè mugil est: ideo mugilibus aliis subiunxi. Delatus est ad me frequenter ex ea parte maris nostri, quæ Rhodanum excipit. Misit etiam ad me aliquando Frãciscus valeriola vir optimus, & medicus doctissimus, pro hirundine marina, quod se extra aquam efferat volétque. Neque me latet Romæ etiam pro hirundine haberi & *Rondola* vocari: quem verò pro hirundine exhibebimus miluum credi & vulgò dici *miluo*. Sed hæc falsa sunt, & à veterum sententia aliena. Nam Speusippus apud Athenæũ similes esse ait, cuculum, hirun- *Libro 7.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 288 sur 633

dinem,mullum,vt clariùs oſtendemus quum de hirundine tractabimus.Quare cùm iſti à nobis hîc depicto piſci nulla planè ſit cum cuculo,aut mullo ſimilitudo,ſed planè mugil ſit,& figura,& victus ratione,longiſsimis pinnis,quas alas vocant,ſolùm additis,mugilem alatum appellare oportet,& ab hirundine diſtinguere.Agathēſes falconem marinum vocāt.Piſcis eſt marinus,litoralis,maris ſtagna aliquando ſubit,cubiti magnitudinem attingit,ceſtreū corporis habitu,colore,figura planè refert,pinnis caudáque exceptis.Os illi paruū, maxilla inferior ſuperiore maior.Dentibus caret.Oculi rotundi ſunt & magni.Caput dorſumque latiuſcula mugilum modo.Squamis tegitur magnis.Pinnæ quę ad branchias ſunt longiſsimæ latiſsimæque ad caudam vſque pertingunt.Ventris pinnæ inferiore loco quàm in aliis ſitæ magnæ ſunt ad caudam vſque extenſæ.Alia eſt parua à podice,cui quæ ſuprapoſita eſt,magnitudine par eſt.Cauda in duas pinnas deſinit,inferior ſuperiore maior eſt,cōtrà quàm in vulpe,aut ſturione.Lineam non à branchiis,vel à capite,aliorū piſciū inſtar,ſed à pinnis ventris ad caudam ductā habet.Internæ partes, huic omnino eædem ſunt,quæ reliquis mugilibus.Carne quoq; & ſucco ſimilis eſt.

De Lupo.

CAPVT VII.

ABRAX Piſcis à Græcis dicitur qui à Latinis lupus. Hodie à Romanis *lupaſſo* & *ſpigola*. A Liguribus *louuazzo*.A Venetis *varolo*. A ſolis Hethruſcis *Araneo*,ab Hiſpanis *lupo*.A Gallis *lubin* pro *lupin* à lupo.Apud nos pro ætate nomenclationē habet,minor enim

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 289 sur 633

enim *lupaſſon* quaſi paruum lupum dicas, vt apud Græcos λαβράκιον, maior *loup* vocatur. Lupi verò nomen à voracitate poſuerunt Latini, non quòd à Græcis λύκος, ſed λάβραξ à vi & voracitate dicatur. Athenæus. Nominatus eſt λάβραξ παρὰ τὴν λαβρότητα. & Suidas. ἡ δὲ προσηγορίαν πεποίηται, διότι κέχηνεν αὐτῶ ὁ στόμα, καὶ ἀθρόως καὶ λάβρως ὁ δέλεαρ καταπίνει, ὅθεν καὶ ἁρπαγῆς ἁλίσκεται. Ideo appellatus eſt λάβραξ, quia illi hiat os, & repente ac cum impetu voracitatéque eſcam deuorat, qua de cauſa facilè capitur. Luporum duo videntur eſſe genera. Alius enim varius eſt, teſte Columella, id eſt, cuius dorſum ex albo cæruleum eſt, venter candidus, nigris maculis conſperſus. Alius ſine maculis, qui appellatur laneus, ſiue lanatus à candore mollitiáque carnis autore Plinio. Vterque in mari, marinis ſtagnis, fluuiorum oſtiis, & fluuiis reperitur, non quòd in fluuiis naſcatur, ſed quòd è mari mariníſve ſtagnis fluuios ſubeat. Eſt igitur lupus piſcis marinus, magnus, ſpiſſus, ſquamis tectus mediis, ſerratis: capite oblongo, magno oris rictu & hiatu, ſine dentibus, vel quia ob oris magnitudinem facilè prædam deuoret, vel quòd ita voluerit natura, vt illi piſcibúſq; reliquis conſuleret. Si enim os dentibus armatum foret, vix piſces eius impetum effugerent, ipſéque præ inſatiabili vorandi cupiditate interiret. Dentium autem loco oſſa habet aſpera in palato, linguam oſſeam & adhærentem. Operculum branchiarum oſſeum, ſerratum. Branchias quaternas. Oculos magnos. Lapides in capite, quapropter lupum in iis numerat Ariſtoteles, qui à frigore infeſtantur. Ob lapides enim à frigore congelantur & moriuntur, cui aliam rationem addere poſſumus. Quòd lupi in ſublimi natent, cóque magis frigoris iniuriis opportuni, maximè ſeniores. Qua de cauſa frigoris vi mortuos ſæpe in noſtris ſtagnis reperiunt piſcatores. Qui verò in imis & abditis gurgitibus hyeme latent, minus à frigore læduntur, nec hyeme moriuntur, etiamſi lapides habeant in cerebro, vt ſoleæ, paſſeres, aſelli, coracini, ſcari, lati, vmbræ, hepati. Lupus ventriculo eſt longo, magno, cum aliquot appendicibus, latis inteſtinis & in gyros contortis, pinguedine obductis. Splene magno, rubeſcente. Hepate magno in quo veſica fel viride continens. Locus eſt ſub ſpina dorſi multo aëre plenus. Ad branchias & in ventre pinnæ binæ ſunt. In dorſo acuti & inæquales aculei, tenui membrana colligati. Caudam verſus pinna alia aculeo vnico innixa, tribus verò ea quæ eſt à podice ad caudam. Cauda in pinnam vnicam deſinit. Linea à capite ad caudam ducitur. Qui minor eſt, inſperſas nigras maculas habet, quibus caret maior. Qui in mari degit, dorſo eſt ex cæruleo candido, qui verò in oſtiis fluminũ, totus ferè candidus eſt. Lupus carne veſcitur, nonnunquam alga, luto & ſquillis, quæ deuoratæ aculeo quem in fronte geſtant lupum interficiunt. Bis anno parit, maximè vbi amnes

Lib. 8. cap. 17.

Lib. 9. cap. 17.

Lib 8. de hiſt. anima. ca. 17.

Ariſt. lib. 5. de hiſt cap. 5. Plin. lib. 9. cap. 51.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 290 sur 633

in mare influunt, præſertim in ſtagnis noſtris. Hæ ſunt à veteribus omnibus traditæ lupi notæ,quæ cùm præter gentium ferè omnium appellationes maximè conſentientes, lupo noſtro appoſitiſſimè conueniant, nos lupum verum exhibuiſſe conſtat.Fuerunt tamen qui longè ſecus exiſtimarint.Nam alij lupum eum eſſe tradiderunt,qui nunc ſturio vocatur, quòd lupus Tyberinus longè omnium piſcium apud Romanos eſſet laudatiſſimus,& is maximè qui inter duos pontes caperetur.Cuiuſmodi cùm ſit nunc ſturio,omnium ſcilicet piſcium qui lautioribus menſis apponuntur pręſtantiſsimus,eum lupum veterum dici oportere. Sed quàm vana futiliſque ſit hæc ratio, nemonon videt.Sic enim quicunq; in Tyberi delicatiſſimi optimiq; eſſent piſces lupi dici poſſent.Præterea notæ vtriuſque valde inter ſe pugnant. lupus enim ſquamoſus eſt,ſturio minimè,lupus carniuorus & voraciſſimus eſt,ſturio autẽ minimè.Sed hæc quia nota ſunt, longiore probatione non egent. Probabilior eſt, falſa tamen eorum ſententia, qui lupum eſſe arbitrantur quem Latini lucium, Galli *brochet* appellant, vocis ſignificatione in hunc errorem inducti,quia Lucius quaſi λύκος, id eſt,lupus dicatur:eſt enim lucius etiam voraciſſimus.Sed hoc intereſt,quòd lupus marinus ſit piſcis,aut ſi in fluuiis reperiatur,huc ex mari ſubierit, teſtibus Ariſtotele, Galeno, Athenæo, Plinio, cæteríſque omnibus veteribus. Lucius verò fluuiatilis eſt, paluſtris & lacuſtris. Nonnulli quas troctas vulgus vocat, cenſuerunt lupos eſſe maculatos.Quam opinionem duo maximè falſam eſſe arguunt.Nam troctæ vulgò dictæ (de his enim hîc loquimur) in Tyberi,præſertim inter duos pontes non capiuntur,ſed harum copiam maximam, ſuburbani amnes omni tempore ſuggerunt,vt ex Reatinis,Sublaqueaníſque, & ipſo Tyburtino amne quotidie videntur.Deinde trocta in fluuiis fontibúſque tantùm capitur,frigidioribúſque locis gaudet. At lupus in mari & marinis ſtagnis degit,frigoríſque iniuriam vehementer pertimeſcit,adeò vt præ frigore emoriatur,quemadmodum iam dictum eſt.Quare refutatis his ad lupum verum quem oculis ſubiicimus, reuertamur.Galenus alimentum quod ex pelagiis lupis prouenit, ſanguinem ait conſiſtentia tenuiorem gignere, quàm quòd ex pedeſtribus animalibus prouenit, adeò vt non copioſè nutriat,& celeriùs diſcutiatur.Et apud Athenæum Hiceſius λάβραxες δ' χυλοι εἰσὶ, χρὴ δ' πολύτροφοι. Quum vterum gerit deterior eſt,contra cæterorum piſcium naturam.Qui in Agathenſi portu capiũtur, aliis ſunt candidiores,vt diuerſi piſces eſſe videantur, non colore ſolùm ſed etiam ſapore:ſunt enim hi laxiore & molliore carne,ſapore minùs grato. Apud Miletũ Aſię ciuitatẽ maximos & plurimos fuiſſe lupos,autor eſt Suidas, propter ſtagnum influens in mare: gaudet enim hic piſcis aqua dulci. vnde Labrax Mileſius prouerbio in ſtolidum & auidũ dicebatur,quia

Lib.3.de alim. facult.

Libro 7.

piſc

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 291 sur 633

piſcis lato eſt oris rictu,ob id eſcam totam vnà cum hamo ferreo faucibus corripit,qua de cauſa facilè capitur. Ariſtophanes tamen apud Athenæum labraca piſcem ſapientiſſimum appellat: *Libro 7.*

Λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος.

Ob aſtum fortaſſe,quo vt ſe ſeruet,vtitur. Plinius ex Ouidio. Lupum piſcem rete circundatum arenas arare cauda, atq; ita conditum tranſire rete.Idem cecinit Oppianus: *lib. 32.cap.2.*

Lib.3. ἁλιευτικῶν.

Λάβραξ ὃ πτερύγεσσι διὰ ψαμάθοιο λαχαίνας
Βόθρον, ὅν δέξασκε ἐὸν δέμας, ἠύτ' ἐς ὕδωρ
Ἐκλίνθη, καίτοι μὰψ ἐπ' ἠϊόνας καλάγουσι
Δίκτυον ἀσπαλιῆες, ὁδὸν δ' ἰλύι κείμενος αὐτῶς
Ἀσπασίως ἤλυξε, καὶ ἔκφυγε κῆρα ὀλέθρου.

Luporum optimi ſunt pelagij, his ſuccedunt qui in marinis ſtagnis, tum qui in oſtiis fluminum capiuntur, poſtremò fluuiatiles: humidiore enim excremento redundant. Omnium inſaluberrimi ſunt, qui in Tyberi inter duos pontes, qui circa Arelatem, aut in portu Maſſiliæ aluntur: illic enim luto, ſordibus, ſtercoribus, piſciculiſque ex his alitis nutriuntur. Hinc conſtat veteres non ſemper quæ ſalubria, ſed quæ gulæ tantùm palatóque lenocinarentur probaſſe, qui lupum inter duos pontes iactatum tot laudibus efferebant. Eadem ratione vituperandi ſunt cyprini, qui Lugduni in Arari capiuntur, cùm contrà vulgus imperitum eos multùm præferat iis,qui procul ab vrbe in pura aqua degunt. Quocirca ex victus ratione, locíſque in quibus piſces degunt, ſucci probitas vel improbitas colligenda eſt, vt rectè docet Galenus. Lupus elixus in aceto & iure albo febricitantibus conuenit, ſanis etiam aſſus in craticula. Hepar aſſum & mali arantij ſucco condîtum, delicatiſſimum eſt, quod neque galli gallinacei, neque anſeris hepati tantoperè à veteribus celebrato cedat. Sunt etiam luporum ὠὰ τέγχα, quæ etiam *Botargues* vulgus vocat. Lapides, qui in capite inueniuntur, aduerſus nephritidem conferre creduntur, quemadmodum multorum aliorum piſcium lapides, cuius rei cauſam eſſe arbitror non cæcum aliquem horum lapidum effectum, ſed grauitatem tantùm, à qua deprimitur renum calculus. Hoc poſtremo loco non inutile fuerit locum Plinij expendiſſe. Foroiulienſes, inquit, piſcem ex quo garum faciunt, lupum appellant. Suſpicor Plinium non intellexiſſe ex lupo, de quo hoc capite diximus, garum fieri: ſed cùm ex aphyis garum confici ſolitum dixiſſet, ſubiunxit à Foroiulienſibus fieri etiam ex piſciculo, qui inter aphyas numeratur, & encraſicholus vocatur, vel lycoſtomus ab oris ſciſſura, vt docuimus cùm de piſciculis ageremus, vt quẽ alij lycoſtomum,hîc Plinius lupum nuncuparit. *Lib.3.de fac. aliment.* *Lib.31.ca.8.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 292 sur 633

De Lipari.

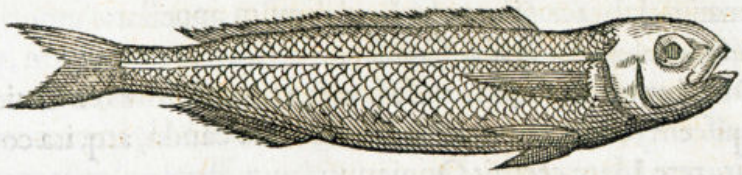

CAPVT VIII.

NOLVI Te, candide lector, piſcem hunc tam rarum & ſpectatu digniſſimum celare, quem cùm aliquandiu ſeruare vellem, totus in oleum abiit, qui euentus me impulit, vt liparim, cuius meminit Plinius, nominem, quaſi λιπαρὸν, id eſt, pinguem. Quanquam ſint qui Plinij locum emendent, & pro liparis, legant lelepris, qui piſcis alio nomine ab Heſichio φυκὶς dicitur. Piſcis hic, quem liparim vocamus, capite terreſtrem cuniculum refert, ore eſt paruo, ſine dentibus, ſed maxillis aſperis, virgam habet ſatis latam à capite ad caudam, ſquamis paruis tegitur. Pinnas ad branchias, & in ventre binas habet, aliam à podice ad caudam, aliam à ceruicis loco ad eandem continuam, ſine aculeis. Cauda in duas deſinit. Adeò pinguis eſt, vt non ventri inteſtinísque ſolùm infarcta ſit pinguedo, veluti in mugilibus & lupis, ſed etiam ſub cute carnis loco nihil aliud videatur eſſe quàm pinguedo, vt liparis ſiue λιπαρὸς optimo iure nuncupetur. Succo eſt molli, pingui, inſipido, quo ventriculus euertitur, aluúſque cietur. Eum non temere huic loco appoſuimus: eſt enim corporis habitu, & victus ratione mugilibus ſimilis. Audio ab his, qui nunc Græciam incolunt, aloſam quandam λιπαρὶν vocari.

Lib. 32. cap. 11.

De Aſello.

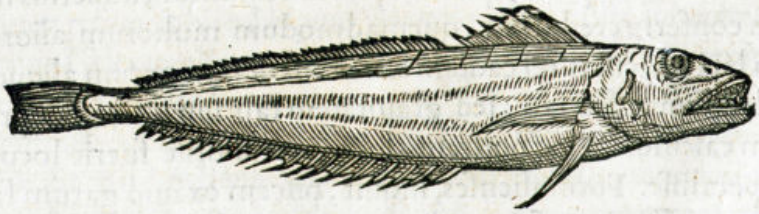

CAPVT IX.

ONOΣ Piſcis Græcè dicitur, & ὀνίσκος teſte Galeno. Quos Philotimus ὄνους nominauit, alij ὀνίσκους nominant. Ipſe quoque eoſdem diuerſis in locis ὀνίσκους appellat. Ariſtoteles ſemper ὄνον. Gaza, Latiníque omnes, Varro, Ouidius, Plinius aſellum vocarunt, per-

Lib. 3. de Alimen. facul.

Lib. 8. metho. ca. 2. & lib. 7. cap. 6.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 293 sur 633

perinde ac si semper ὀνίσχος, & nunquem ὄνος à Græcis dictus sit. Ligures hodie quoque *asello* nominant. Alij *asino*, alij *nasello*. Nostri *merlus* quasi maris luciũ: huic enim oris scissura caudáque valde similis est. Galli etiam *merlus* vocãt. A colore verò asellus dictus teste Varrone, idem innuit Ouidius. *Lib. 4. de ling. Lati.*

Et tam deformi non dignus nomine Asellus. *in Halieut.*

Vt vt ista se habeant, non semper ὀνίσχος hunc piscem quẽ hîc oculis subiicimus, qui & ὄνος dicatur, apud veteres significat. Athen. διαφέρει ὁ ὄνος ὀνίσχου, ὡς φησὶ δωρίων, ἐν τῷ περὶ ἰχθύων γράφων ὅτως. ὄνος ὃν καλέουσί τινες γάδον, γαλερίδας ὃν καλέουσί τινες ὀνίσκον τε, καὶ μάξηνα. Differt ὄνος ab ὀνίσκω, vt ait Dorion in lib. de piscibus sic scribens. ὄνος quẽ vocant quidã gadon galleridas quẽ vocãt quidã onisconPaulò antè id multò apertiùs ostendit. δωρίων ἐν τῷ περὶ ἰχθύων, τὸν πολαμίαν φησὶ μύραιναν ἔχειν μίαν ἄκανθαν μόνην ὁμοίαν τῷ ὀνίσκῳ τῷ καλουμένῳ γαλαρίᾳ. Dorion in libro de piscibus scribit fluuiatilem murænam, spinam vnicam solùm habere, onisco qui galarias dictus est, similem. Quî hæc asello competere possunt, quem spinas permultas habere constat? Pauci sanè sunt pisces, quibus vnica sit spina, murænæ fluuiatilis modò, quam lampetram nostram esse suo loco ostendemus. Quinetiam Oppianus manifestè ὄνος & ὀνίσκος distinxit. Nam ὀνίσκος inter eos numerat qui in cœno, lutulentísque litoribus degunt. Deinde ὄνος inter eos qui in alto mari perpetuò versantur. *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Ἄλλοι δ' ἂυ πολοῖς καὶ ἐν πετάγεσι θαλάσσης
Φέρβονται, βαλίδες ὅ, βοῶπά τ' ὑπέροπλα γένεθλα,
Τρυγόντ' ἀργαλέην, καὶ ἐτήτυμον ὄνομα ναύρκη.
Ὑῆται, καὶ κλαῖαι, καὶ τειγλίδες, ἔργατ' ὀνίσκων.

Et non multò pòst.

Ἄλλοιδ' ἐν βένθεσι ὑπόβρυχα μιμνάζουσι
Φωλάδος.

Ex his cùm aliquot enumerarit, adiungit

Ἐν ᾧ ὄνος κείνοις ἐναείθμιος, ὃς περὶ πάντων
Πήχεϊ ὀπωπηοῖο χιὼς δεμέλιον ὁμοκλεύ

Porrò quid simile habet ὀνίσκος chirurgicum instrumentum apud Hippocratem cum asino? Quare etsi ὀνίσκος per diminutionem dicatur ab ὄνος, non vbique tamen asellum cõuerterim. Nec ὀνίσκον Dorionis asellum piscem à Latinis nominatum esse crediderim, vt demonstrabimus quum de acipensere dicemus, quamuis hunc de quo nunc agimus, modò ὄνον, modò ὀνίσκον Græci, Latini verò asellum tantùm nominasse videantur. Huius aliquot sunt genera in Oceano, veteribus fortasse incognita, de quibus deinceps dicemus.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 294 sur 633

Ac primùm de eo qui *merlus* à nobis dicitur. Asinus igitur siue merlucius piscis est pelagius, cubitali magnitudine, aliquando maiore. Dorso cinereo, ventre candido & argenteo, cauda quadrata, capite prominente & depresso, oculis magnis, magna oris scissura. Maxilla inferior superiore paulò longior est, & latior, in vtraque non solùm dentes sed etiam in palato acuti, in os recurui. In interiore oris parte post linguam ossa sunt, parte superna, infernáque aspera, & in gula è regione cordis duo alia reliquis longiora quæ obstãt, atque præpediunt, ne pisces dum deuorantur, in gulæ angustias compulsi, aculeorum asperitate cor vulnerent: est enim valde gulosus hic piscis. Branchias quaternas habet duplices, inter quas situm est cor figurâ ossis dactylorum, id est, fructuum palmæ, pericardio contectum supra septum transuersum situm, tribus constans partibus, vt in cæteris piscibus, quas suo loco perspicuè declarauimus. Ex quibus liquet minimè verum id esse quod de hoc pisce scribit Athenæus. *Lib.3. cap.14.* *Lib.7.* καὶ μόνος ἅπτος ἰχθύων πλὼ καρδίαν ἐν τῇ κοιλίᾳ ἔχει. Solus hic ex piscibus cor in ventre habet. Nam si ὁ κοιλίας nomine cauitatem illam intelligit quæ diaphragmati subest, ἀνατομία id falsum esse conuincit. Sin eam etiam cauitatem quæ superior est diaphragmate, eadem in parte cor habet, qua alij omnes pisces. Neque video cur natura instituti sui oblita, in hoc pisce potiùs quàm in alio, cor à ventriculo, intestiníque diaphragmate non secluserit, cuius vsum in piscibus alibi exposuimus. *Lib.3. cap. 13.* Cæterùm asinus ventriculo est magno, superiore parte lato, inferiore in acutum desinente, quem hepar albescens veluti manu complectitur, magis dextra parte, quàm sinistra, ex quo fellis vesica pendet, felle viridi distenta. Ventriculum sequitur angusta ecphysis, cui cõtinens est latum & amplum intestinum, quod rursus angustatur, graciliúsque fit. Splen in mesenterij medio situs rubescit. Spinæ dorsi subest vesica aëre plena. Pinnis natat quatuor: quæ in supina parte sunt, fluuiatilium quorundam modo ori propiores sunt, quàm quæ ad branchias sunt positæ. Podex non multùm infrà locatus est, à quo ad caudam pinna continuatur. Huic similis est alia in dorso ad caudam ferè protensa. Hac rursus alia breuior, mox à capite ceruicis loco. Linea à superciliorum loco ad caudam ducitur. *Lib.3. de Alimen. facul.* Galenus scribit asellos, si probo vtantur alimento, & mari puro carnis bonitate cum saxatilibus contendere. Qui verò prauo, alimento vtantur, aut in aquis mistis, & potissimùm si eæ vitiosæ fuerint, degunt, carnis quidem mollitiem non abijcere, sed pinguitudinem & lentorem aquirere, propterea neque suaues ampliùs, vt ante, manent, sed alimentum ex seipsis excrementitium reddunt. Et in libro methodi medendi septimo, in iis numerat *Cap.9.*

cibis

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 295 sur 633

cibis qui & boni ſucci, & concoctu faciles, minimèque glutinoſi ſunt. Et alibi, molli eſſe carne, nec minus probandos eſſe quàm ſaxatiles atque ex iure albo febricitantibus eſſe apponendos ſcribit. Quare aſini carne quidem ſunt molli, ſed non æquè ac ſaxatiles friabili, nonnunquam etiam ferinum quid reſipiunt, id quod non in hoc tantùm piſce, ſed in omnibus ferè aliis piſcibus & auibus, atque omnibus animantibus quæ carne ſolùm veſcuntur comperias. Idem igitur aſinis accidit quod multis: hi enim quamuis in præſtantiſsimis piſcibus habeantur, tamen pro diuerſa victus ratione, vel meliores, vel deteriores efficiuntur. Iecur aſelli delicatiſsimum eſt, & cum mulli iecinore comparandum. Latet æſtate ſi Ariſtoteli credimus, longo tempore: indicio eſt quod non niſi longo tempore pòſt capiatur, noſtri tamen piſcatores omni ferè tempore aſellos capiunt. Plinius. Duo aſellorum genera ſunt. Callariæ minores, & bacchi qui non niſi in alto capiuntur, ideóque prælati prioribus. Et alibi. Callarias aſellorum generis, ni minor eſſet. Et Athenæus, vt initio capitis diximus, ὄνον ab ὀνίσχω ex Dorione differre tradit. Quæ duo ὄνον ſcilicet & ὀνίσκον, ſi quis ſemper confundenda eſſe putet, fateatur neceſſe eſt aſellum, qui vulgò nunc ab omnibus pro merlucio habetur, neque ὄνον, neque ὀνίσκον dici poſſe ſecundum Ariſtotelem ἐν τῷ περὶ ζωικῶν citante Athenæo. neque enim merlucius os habet ἀνεῳγὸς ὁμοίως τοῖς γαλεοῖς, id eſt, apertum & hians ſimiliter ac galei, id eſt, in parte ſupina, ſed os habet in promptu partéque primùm obuia, hians quidem ſed non vt galei. Præterea non eſt ὁ ζωαγελαστικός, id eſt, ſolitarius: hoc enim falſum eſſe apparet, ex magna aſellorum captura, quæ fit in Anglia, Scotia, aliiſq; in locis, ex quibus per totam Europā ſale conditi & exiccati conuehuntur: neque enim tanta merluciorum copia ſimul caperetur niſi gregatim natarent. Iam verò nec illud quadrat, quod τῷ ὀνῷ tribuit Ariſtot. Obruunt arena ſeſe, aſinus, raia, paſſer, ſquatina, cúmque nullam ſui corporis partem non tectam reliquerint, verberant radiolis ſui oris quos piſcatores virgulas vocant, quas piſciculi cum aſpexerint, adnatant, quaſi ad algas quibus veſci ſoliti ſunt. Has virgas ad alliciendos piſces in merlucio nuſquam videas, quæ in ſquatina manifeſtiſsimæ ſunt. Poſtremò neque merlucius ποικιλόγαστορ eſt, cùm Epicharmus apud Athenæum ὄνους ποικιλογάστορας vocet. Nulla, inquam, harum notarum merlucio qui ὄνος & ὀνίσκος appellatur, ineſt. ſed ei apertiſsimè inſunt, quē nos ὀνίσκον capite de acipenſere eſſe demonſtrabimus. Quare ὄνον, & inde hypocoriſticon nomen ὀνίσκον fateor à Galeno & veterum permultis pro eo accipi piſce, quem hîc depinximus, quíque merlucius vocatur. Ab aliis verò vt à Dorione ὀνίσκον pro alio longè diuerſo, qui

Libr. 8. meth. cap. 2.

Lib. 8. de hiſt. cap. 5.

Lib. 9. cap. 17. Lib. 32. cap. 11.

Libro 7.

Lib. 9. de hiſt. ani. cap. 37.

Libro 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 296 sur 633

& γαλερίδας & γαλαρίας, & χελόρης nominatus fuit, multò maior merlucio. Et si dissentiat Plinius qui callariam minorem asellum facit. Qui ὀνίσκος cùm in magnã molem accrescat veluti diminutiuum nomen ab ὄνος in hac significatione non considerabitur, in qua etiam ὄνος ab Aristotele dicitur, quum de radiolis oris eius loquitur loco paulò antè citato. Ex his perspicuum est etiam veteres nomina ista confudisse. Hoc tamen capite à vulgari omnium huius temporis doctorum hominum sententia non recedimus, qui merlucium asinum siue asellum esse credant, idque non sine ratione. Primum id ostendit cinereus color, qui cùm asinorum color sit, ab eo aselli pisces dicti sunt. Varro. Alia piscium vocabula à coloribus, vt hęc, asellus, vmbra, turdus. Deinde lapides in cerebro molis similes. Postremò caro mollis & friabilis. Hæc de prima asellorum specie.

lib. 4. de ling. lat.

De Secunda Asellorum specie.

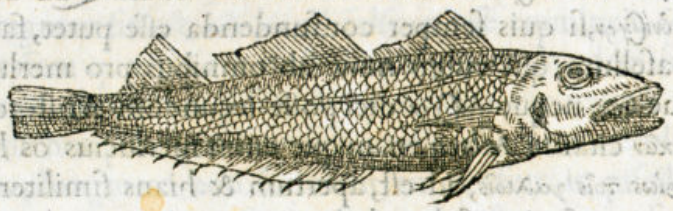

CAPVT X.

QVI Vulgò à nostris *merlan* dicitur, asini species est minor, multúmque ab eo pisce differt, qui à Venetis *pesce molle*, à Romanis *phyco* nominatur, qui est antiquorum phycis vt LIB. VI. docuimus. Merlanus verò maris oceani piscis corporis habitu asino similis. Oculis magnis, perspicuis, coloris argentei. Squamis paruis tegitur, ore est medio. Dentes paruos habet in maxillis. Pinnarum numero, sitúque asino similis, hoc dempto quòd asinus duas tantùm in dorso habet, hic tres. Linea à branchiis ad caudam sinuosa ducta est. Ventriculum magnum habet cum multis appendicibus, hepar ex candido rubescens, vuluam bifariam tantùm diuisam, & non quadrifariam vt ineptè quidam scripserunt, id quod certo comperiet ex anatome dissecandi peritus, qui pro vuluæ partibus vasa spermatica temere non acceperit. In capite calculos oblongos habet, non omnino rotundos quales habẽt plurimi alij pisces. Carne quidem friabili est, & molli sed nõ perinde ac phycis: vnde hos pisces comesos nõ maiori oneri esse vẽtriculo, quàm si è zona appẽsi gestarẽtur, vulgò dicunt Galli,

Galli,qui duræ carnis piſces probant, cæteríſque præferunt. Merlanus ob carnis mollitiem aſſus melior eſt quàm elixus. Quare in ſartagine frigendus farináque aſpergendus, vt partes contineantur,neque diffluant. Veſcitur aphyis, caridibus, gobionibúſque ignobilibus & paruis,atque aliis huiuſmodi piſciculis,quos integros deuorat, non dentibus in fruſta diuidit: dentes enim habet non ad incidendum ſed ad retinendam prædam. Piſciculi verò in ventriculo in fruſta diſciſſi ideo reperiuntur,quòd cibi in ventriculo dum à calore natiuo immutantur & concoquuntur, comminuuntur & atteruntur. Quæ poſtrema ideo adieci, ne mirum quid aut huic piſci peculiare annotaſſe videretur is qui de piſcibus nuper librum edidit.

De Tertia Aſellorum ſpecie.

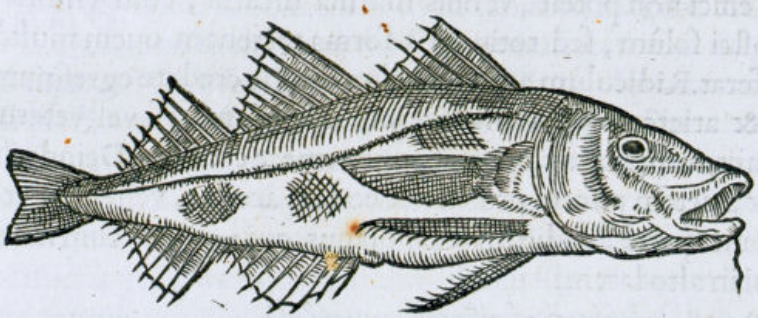

CAPVT XI.

REBVS Primùm nomina poſita ſunt iis in locis,in quibus ipſæ naſcuntur & proueniunt, quæ deinde ſeruant exteri, ad quas res eæ conuehuntur. Vt Germani oliuarum & malorum arantiorum nomina non mutauerunt:dicunt enim *Olif* & *Orang*, & nos zingiber, piper, mumiam vocamus nominibus barbaris, quæ vnà cum rebus à barbaris accepimus. Sic *Egrefin* vel *Eglefin* vocamus piſcem, cui Angli, Scotíque, qui hoc piſcis genere abundant, nomen dederunt. Eſt is ex Aſellorum genere Græcis, vt arbitror, incognitus. Capite eſt magno, oris ſciſſura magna, oculis magnis, roſtro aquilino. Quod nonnullos impulit, vt crederent ouem marinam eſſe, ſed non ſine errore. Quam enim vocauimus vmbram, Græci huius temporis ouem marinam appellant. Sed de hac re mox. Piſci de quo nunc loquimur,è mento carnoſa appendix barbæ inſtar propendet. Branchias quaternas habet,circa has, venulas veluti appendices ſanguine plenas,inſtar lumbricorum contractas & corrugatas.

In faucibus ossa aspera asini modo. Similiter pinnas quatuor ad natandum, sed in dorso tres, à podice duas. Maculas aliquot nigras insperſas habet, sed non multas, vt in asino vario videre licet. Carne est molli & friabili. Hunc salitum à Britannis *Hadox* quidam vocari existimant. At mihi alium ab egrefino pro *Hadox* ostenderunt aliquando ichthyopolæ, qui latior erat, & ad eum quem *Goberge* proximo capite appellabimus propiùs accedebat. Hîc mihi falsa eius opinio improbanda, qui egrefinum, veterum Græcorum esse πρόβατον & arietem autumat: quòd crista in ceruice promineat, in quo chamęleonem & chamęleopardalum terrestrem æmulatur, quódq; præter apicem, etiam gibbum super naribus gerit, in terrestrium pecudum formam. Quid quæso pinna ceruicis loco cristæ instar erecta facit, vt πρόβαλον, id est, ouis marina dici possit? Ex ea verò nota sola, quòd gibbum super naribus gerat in terrestrium pecudum formam, effici non potest, vt ouis marina dicatur, cùm vmbra piscis non rostri solùm, sed totius oris forma terrenam ouem multò meliùs referat. Ridiculum autem id cùm dicit se credere egrefinum πρόβατον & arietem esse: nam rationibus confirmare, vel veterum testimoniis comprobare oportet, non temere credere. Deinde si πρόβαλον & arietem piscem pro vno & eodem accipit, vehementer errat: quoniam apertè eos distinxit Oppianus, qui πρόβατον cum iis numerat, qui in alto latent.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Ἄλλοι δ' ἐν βένθεσσι ὑπόδρυχα μιμνάζουσι
Φωλάδες πρόβατόν τε καὶ ἵππατον.

Multò pòst κριὸν, id est, arietem cum cetaceis.

Κήτεα δ' ὀβεμόγμα, τέλωρια θαύματα πόντου.

Quorum vim & immanitatem cùm exposuerit, & ex his multos recensuerit, addit, κεμοί τ' ἀργαλέοι. Item Plinius cum cetaceis & beluis marinis recenset Arietem. Et alibi. Tiberio principe contrà Lugdunensis prouinciæ litus insularum, trecentas amplius beluas reciprocans destituit oceanus, miræ varietatis & magnitudinis, nec pauciores in Santonum litore, intérque reliquas, elephantes, & arietes candore tantùm cornibus assimilatis. Rursus. Grassatur aries vt latro, & nunc grandium nauium in salo stantium occultatus vmbra, si quem nandi voluptas inuitet, expectat, nunc elato extra aquam capite piscantium cymbas speculatur, occultúsque adnatans mergit. Ex his efficitur, neque πρόβατον & arietem eundem esse piscem, neque si idem esset, vllo modo eum esse, qui nunc egrefinus nominatur, tum quòd mores omnino repugnent, tum quòd cornua quę arieti Plinius attribuit, egrefino desint.

Lib. 32. cap. 11
Lib. 9. cap. 15
Ibid. cap. 44.

De Quarta

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 299 sur 633

De quarta Aſellorum ſpecie.

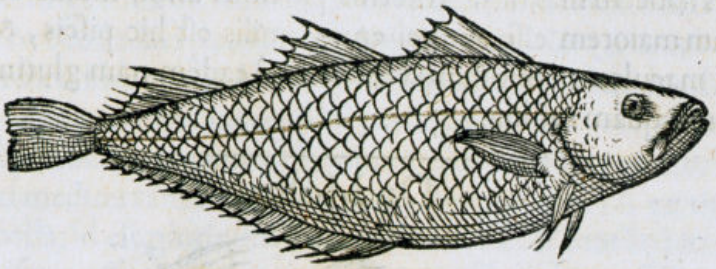

CAPUT XII.

ALIA Eſt aſinorum ſpecies, quæ vulgò *goberge* dicitur, maris oceani piſcis eſt, qui ex terræ parte nuper reperta ſalitus ad nos aduehitur, morhua ſiue molua latior & maior: hæc enim cubiti eſt magnitudine, aut non multò maiore, ille duorum cubitorum magnitudinem ſuperat. Colore eſt cinereo, ventre falcato. Squamis tegitur. Ore eſt mediocri ſine dentibus. Oculis ſatis magnis. Pinnarum numero ſitúque ſuperioribus duobus ſimilis eſt. Cauda in vnicam deſinit. Linea à branchiarum ſuprema parte ad caudam obliquè producitur. Partibus internis aſino ſimilis eſt. Carne conſtat duriore quàm aſinus, minùs glutinoſa quàm molua. Piſcis iſte in aqua maceratus vel fuſte contuſus pauperiorum & ruſticorum cibus eſt.

De quinta Aſellorum ſpecie.

CAPUT XIII.

EST Etiam inter oceani aſinos, is piſcis qui à nonnullis molua, ab aliis *Muſchebout*, ab aliis *leopard* à maculis nominatur. Nos aſinum varium appellabimus. Piſcis eſt ſquamoſus gobergo proximè deſcripto ſimilis, item moluæ, ſed maior. Dorſo cinereo, multis maculis nigris conſperſo, ventre candido, falcato. Pinnas tres habet in dorſo, à podice vnicã, duas ad branchias, duas in ventre, quæ magis ab ore ſunt remotę, q̃ in aſino & gobergo, in quibus duobus hę

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 300 sur 633

ventris pinnæ,fluuiatilium piſcium modo ori propiores ſunt, & loco firmiori innixæ. Ore eſt magno. Oculis minoribus quàm gobergus. Dentes habet in maxillis. Internis partibus aſino ſimilis eſt. Hanc moluam maiorem eſſe puto:ei enim ſimilis eſt hic piſcis, & eodem modo maculatus. Subſtantia carnis ferè eadem:nam glutinoſus eſt, ſed minùs quàm molua.

De Molua.

CAPVT XIIII.

QVÆ Molua vel morhua à Gallis nominatur, ab Anglis *morhuel*.piſcis eſt maris oceani, magis corporis figurâ,quàm carnis ſubſtantiâ aſinis ſimilis. Cubitum vnum longus eſt,& eò plus,pedem vnum latus.Ore eſt magno,dentes habet in maxillis.Ex inferioris maxillæ extremo appendix carnoſa, veluti pilus è mento propendet. Oculis eſt ſatis magnis,parum acutè cernentibus.Inde Gallorum eſt prouerbium,Oculi morhuæ,quod iacitur in eos,quibus infirma eſt & hebes oculorum acies:ſic enim ferè ſemper accidit,vt qui magnis ſunt oculis & prominentibus,maximè quibus lata eſt pupilla,parum acutè cernant ob maiorem ſpirituũ diſſipationem. Pinnas habet ad branchias & in ventre binas, partibus pronis tres, à podice duas. Dorſum cinereis fuluíſq; maculis notatum,venter falcatus.Recens hic piſcis carne eſt multò meliore, quàm ſalitus & exiccatus: quippe cuius caro tum glutinoſa adeò eſt, vt etiam butyro diu immerſa (quod, vt pinguia omnia glutinoſarum rerum adhæſionem impedit) digitis ita hæreat inter edendum,vt vix reuellatur. Cùm cõtrà fieri oportere ratio ipſa ſuadere videatur,quòd ſal calefaciat,extenuet & incidat.At cur glutinoſior morhua tempore efficiatur, in cauſa eſſe puto tenuis humoris conſumptionem. Quemadmodum in farina multa aqua dilũta euenire videmus,quę ſi aliquandiu coquatur,tenuioribus partibus ab igne abſumptis tam ſpiſſa glutinoſaq; redditur, vt ea ad multa ferruminanda vtamur.Idem in ſacchare in aqua diſſoluto experieris: coctione enim glutinoſius multò fiet.Salpam nonnulli pro molua vſurparunt,ſed magno errore, vt iam docuimus. Alij Plinij ichthyocollam eſſe putauerũt,qui & pro piſce & pro eiuſdem glutino ichthyocollam

Lib.9.cap.23.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 301 sur 633

collam vſurpat. Ichthyocolla, inquit, appellatur piſcis,cui glutinoſum eſt corium, idémque nomen glutino eius. Horum opinionem cùm de ichthyocolla dicemus,improbabimus. Multò minùs Dioſcoridis ichthyocolla dici poteſt:H ὁ ἰχθυόκολλα λεγομένη χιλία ἐστὶν ἰχθύος πλεώς. vbi fortaſſe non χιλία ſed χόλλα legendum. Nam morhua piſcis eſt Græcis veteribus incognitus, non cetaceus, vt ichthyocolla. Prætereà ponticam præferunt Plinius & Dioſcorides, at morhua in toto mari mediterraneo non reperitur. Neque verò, ſi ex morhua ichthyocolla, id eſt,glutinum fiat, rectè cõcluditur morhuã ichthyocollam piſcem eſſe. Fuerunt qui piſces quoſdam cum aſellis numerarunt,quos potiùs in muſtellorum genera referri oportet:ſunt enim longi & læues, ſimiliter eum quem nos Plinij ophidion eſſe demonſtrabimus, non rectè aſelli ſpeciem fecerunt. Poſtremò Angli Germaniq; piſces ſalitos & exiccatos *Stokfiſch* appellant, qui omnes aſellorum generibus non comprehenduntur.

Lib. 32. cap. 7.

Lib. 3. cap. 102.

De Muſtella vulgari.

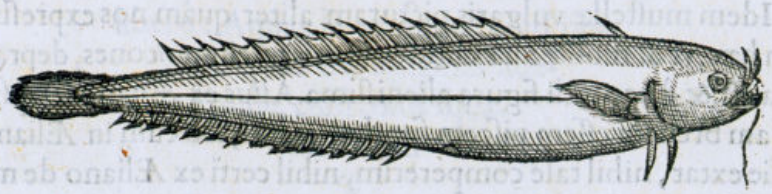

CAPVT XV.

MVSTELLAM Noſtri piſcatores appellant, quam Ligures & Itali galeam, alij *peſce moro*. Græci hodie *gaiderapſaro*. Piſcis eſt marinus, lotę vulgò Lugduni nominatæ ſimilis, vel phycidi anteà à nobis deſcriptæ. Corpore eſt longo,fuſci coloris,ſine ſquamis. Ore ſatis magno, paruis dentibus. Ex maxillæ inferioris extremo cirrus vnicus & candidus propendet. E ſuprema verò maxillæ ſuperioris ſiue roſtri parte duo cirri eminent ſed nigri. Pinnis duabus natat poſt branchias poſitis, item duabus aliis paruis in ſupina parte propiùs os accedentibus. Alia eſt pinna à podice longa ad caudam ferè attingens. Huic ſimilis alia eſt in dorſo,ſed longior.In ceruice cirrus alius eſt,& vnicus velut paruæ pinnæ initium. Corpus in mucronatam caudam deſinit,& in pinnam vnicam eiuſdem figuræ. Linea recta medium corpus interſecans ad caudam ducta eſt. Ventre eſt magno & paulùm prominente. Intus ventriculum habet ma-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 302 sur 633

gnum cum appendicibus. Inteſtina ſine gyris ad podicem demiſſa. Hepar album ſine felle. Squillis & piſciculis veſcitur. Carne eſt molli & friabili,& ea in ſaxatilium penuria,etiam ęgri veſci poſſunt,ſi elixa ſit,ſani frixa in ſartagine. Sit ne hæc Plinij & Auſonij muſtella, magna inter doctos contentio eſt. Plinius: Proxima eſt his menſa generis duntaxat muſtellarum,quas mirum dictu,inter alpes lacus Rhetię Brigantinus æmulas marinis gerit. Auſonius in Moſella.

Lib.9.cap.17.

Quæque per Illyricum per ſtagna binominis Iſtri
Spumantum indiciis caperis muſtella natantum.

Plures hæc ad lampetras noſtras referunt,quorum verior ſententia mihi videtur,vt fuſiùs capite de lampetra dicemus. Quare piſcis quem hîc oculis ſubiecimus,à veterum muſtella procul abeſt. Ob id muſtellam vulgarem cognominauimus, quam ex aſellorum genere eſſe puto,vt fortaſſe callarias ſit,aſellus minor Plinij. Quanquam hac de re certi nihil ſtatui poſſe exiſtimem, niſi quòd affirmare poſſum, erraſſe eum qui callariam & clariam pro diuerſis piſcibus ponit, cùm ſit planè idem piſcis,ſed clarias ab Oppiano tantùm per ſyncopen dicatur pro callarias.

Lib.1. ἁλιευτικῶν.

Ψῆτται, καὶ κλαρίαι, καὶ τευγλίδες, ἔργατ' ὀνίσχων.

Idem muſtellæ vulgaris picturam aliter quàm nos expreſſit, verùm hæc,vt & mullæ aliæ eiuſdē autoris piſcium ἐικόνες, deprauatiſſima eſt,& à naturali figura alieniſſima. Alius ex Æliano ſcripſit muſtellam breuem eſſem piſcem ſimilem iecori, ſed cùm in Æliano, qui hodie extat, nihil tale compererim, nihil certi ex Æliano de muſtella proferre poſſum.

De Muſtella alia vulgari,ſiue Galea piſce.

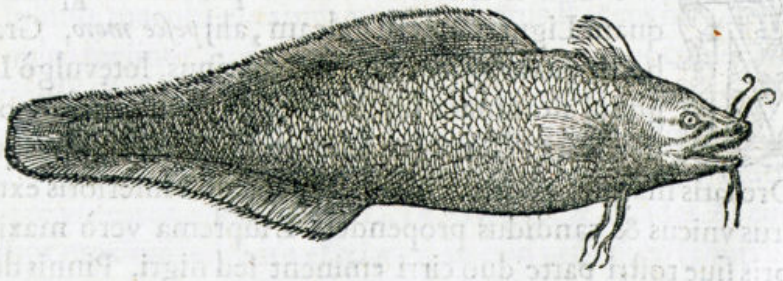

CAPVT XVI.

PISCEM Quem hîc oculis ſubiecimus, apud nos rariſſimum. cùm ad me attuliſſet piſcator, diu multúmque nomen,naturámque ſciſcitatus,comperi eum eſſe, qui à Maſſilienſibus muſtella vocetur, ob ſimilitudinem quam cum ſuperiore habet, ab Illyricis

peg

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 303 sur 633

pegorella, à Græcis huius ætatis etiam *gaideropſaro*, id eſt piſcis aſinus. Piſcis eſt marinus merlano quodammodo ſimilis: differt autem appendicibus quæ in ſuperiore maxilla eminent. Alia ex inferioris maxillæ extremo, veluti è mento barba propendet. Pinnas duas ad branchias breues habet. Subſunt in ventre aliæ duæ cirris quàm pinnis ſimiliores. A podice pinnam aliam habet cum pinna caudæ cõtinuam, in dorſo duas, prior parua eſt, altera magna cum pinna caudæ continens. Partibus internis ſuperiori ſimilis eſt. Hepar ex albo rubeſcit in tres lobos diuiſum, quibus tanquam manu ventriculum amplectitur. In hepate fel habet. Ventriculum magnum cum appẽdicibus multis. Inteſtina in ſpiras conuoluta. Veſicam aëre plenam ex tunica craſſiuſcula & alba. Carne eſt molli & friabili, & cum aſinorum vel etiam ſaxatilium carne conferenda. Vt liberè dicam quod ſentio, quæ aſino ſiue aſello notæ inſignes & euidentiſſimæ tribuuntur ab Ariſtotele huic magis competere mihi videntur, quàm merlucio, quem omnes hodie aſellum veterum eſſe iudicant, maximè τὰ ραβδία. id eſt, virgulæ ad alliciendos & capiendos piſces, quibus prorſus caret merlucius, quòd lapides molares in capite habeat, quod lateat. Nec illud prætermittendum autorem libri de Aquatilibus nuper editi non rectè piſci iſti ſquamas ademiſſe, cùm totus ſquamoſus ſit.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 304 sur 633

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER X.

De Hirundine.

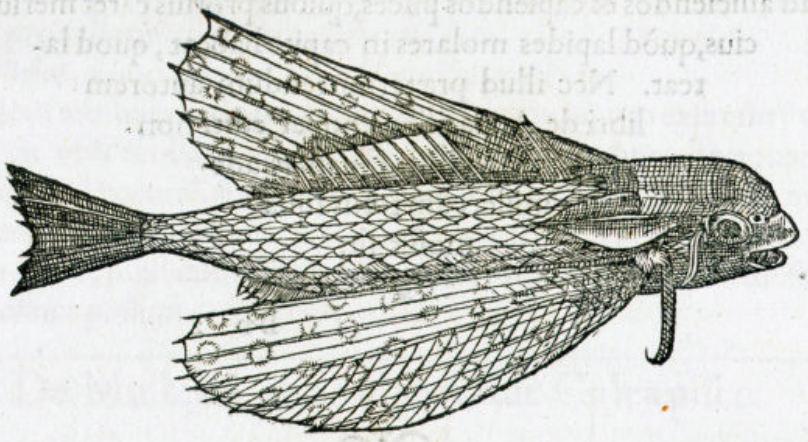

CAPVT I.

HACTENVS De piſcibus maximè ſquamoſis & latis tradidimus, nunc de rotundis & rubeſcentibus, quorum alij ſunt ſquamoſi, alij minimè: omnes verò vel apud antiquos celeberrimi, vel notas certiſſimas & maximè illuſtres habent, quibus ab alijs diſſident. Prima omnium erit χελιδών Græcis, hirundo Latinis dicta, ſanè perquàm ſimilis volucri hirundini. Quam ob cauſam idem nomen ab omnibus ferè gentibus ſeruatum eſt. nam huius ætatis Græci χελιδόνα vocant addita voce ψάρο, ad diſtinguendum piſcem ab aue. Noſtri *arondelle*. Maris Adriatici acolæ *rondela* vel *rondola*. Maſſilienſes

rond

rondole.Hiſpani *volador*.Gallorum nonnulli *volant*, quod auis inſtar ad lapidis iactum extra aquam volet. Alij papilionem. Alij *ratepenade*, id eſt, veſpertilionem, quod colore, alarum magnitudine maculiſque veſpertilionem æmuletur. Quæ tamen ſi attentiùs conſideres, tum etiam volatum (demiſsè enim volat, quemadmodum aues è flumine aquam hauſturæ, vel è terra feſtucas cibúmve collecturæ) hirundini volucri magis quàm veſpertilioni aſſimilaueris. Hirundo igitur piſcis eſt marinus, pinnis caudáque expanſis hirundini volucri perſimilis. Capite eſt oſſeo vt teſtudo, quadrato, duro, aſpero, cuius poſterior pars in aculeos duos deſinit ad caudam ſpectantes. Branchiarum opercula oſſea ſunt, in duos itidem aculeos deſinentia, qui pinnam quæ ad branchias eſt ferè attingunt. Vtrinque in oris ſciſſuræ extremo duos globulos vnionibus ſimiles conſpicias. Oculis eſt magnis, rotundis, rufis vel rubeſcentibus, veluti noctuæ oculi. Corpus totum ſquamis aſperis & oſſeis contegitur, quarum ſinguli ordines ſingulas lineas efficiunt, corpúſque vtcunque angulatum vel ſtrictum reddunt. Circa caput caudámque quadrato eſt corpore, circa ventrem rotundo & candido, dorſo verò ex nigro rubeſcente. Pinnæ ad branchias ſitæ longiſſimæ ſunt & latiſſimæ, ad caudam ferè pertingentes, nigreſcentes, ſtellulis, maculíſque variis aſperſæ, veluti papilionum alæ. Ante has pinnas pendent veluti pinnarum appendices, quæ omnibus ferè piſcibus de quibus hoc libro agimus, propriæ ſunt, vt cuculo & miluo. In his enim ante branchiarum pinnas ſiti ſunt veluti cartilaginei pili. Sunt aliæ duæ pinnæ in dorſo erectæ, eiſdem coloribus notíſque quibus branchiarum pinnæ, depictæ. Cauda in pinnam vnicam deſinit, hirundinis auis caudæ ſimillimam. Corporis color maiore ex parte ex nigro rubeſcit. Aliquando hirundines omnino rubræ Romæ viſæ ſunt. Noſtræ magis nigricant, maioréſque ſunt. Oris partes internæ rubræ ſunt, coloris iucunditate & ſplendore, ſandaracam vel cinnabarin ſuperantes. Iis partibus hirundo noctu lucet, videtúrque candentes carbones ore continere. Quæ faciunt vt hoc loco non dubitem quod ſentio exponere: Hirundinem ſcilicet ob cauſam modò dictam, piſcem eum exiſtimari poſſe, qui à veteribus lucerna appellatur, Pliniíque locum hunc inemendatum eſſe. Volat hirundo perquàm ſimilis volucri hirundini. Item miluus ſubit in ſumma maria, piſcis ex argumento appellatus lucerna, linguáque ignea per os exerta tranquillis noctibus relucet. Verba iſta, item miluus ſubit in ſumma maria loco ſuo mota eſſe ſuſpicor, vt ſit hoc pacto legendum. volat hirundo ſanè perquàm ſimilis hirundini, piſcis ex argumento appellatus lucerna, linguáque ignea per os exerta tranquillis noctibus relucet. Item miluus ſubit in ſumma maria, vel verba iſta. Item mil-

Lib. 9. ca. 36. & 27.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 306 sur 633

uus &c. si ita legantur vt in vulgaribus noſtris codicibus extant, parentheſi eſſe includenda, & reliqua ad hirundinem non ad miluum eſſe referenda. Piſci enim qui à noſtris lucerna dicitur, lingua ignea non eſt, neque is aliter in tenebris ſplendet, quàm cæteri piſces quibus oſſea ſunt branchiarum opercula. Quare non dubito quin æquus lector, lucernæ hirundiníſque palatum linguámque & oculos contemplatus, ſententiæ meæ ſubſcripturus ſit. Eſt etiam aliud cuius admonitum lectorem velim, nimirum neque lucernam, neque hirundinem, lingua per os exerta noctu relucere, quicquid dicat Plinius. Piſces enim linguam habent affixam hærentémque, præter paucos, vt delphinum, cui libera eſt, ſoluta & exerta. Reliquas hirundinis particulas perſequamur. Gulam breuem habet. Ventriculum cum multis appendicibus. Fellis veſicam in hepate, cor angulatum. Oua rubra. Volat extra aquam hirundo, ne piſcium maiorum præda fiat, vt ſcri-
Lib. 1. ἀλιευτικῶν. bit Oppianus. Et Ariſtoteles. Strident etiam marinæ hirundines, &
Lib. 4 de hiſt. ani. cap. 9. ſublimes volant, haud quaquam mare attingentes: ſunt enim iis pennæ longæ & latæ. Stridoris autem cauſa eſt branchiarum ſciſſura parua & ſtricta: aër enim affatim per anguſta loca emiſſus, ſonum ſtridorémve edit. Eadem de cauſa cuculus piſcis obſtrepit, vt eodem in loco docet Ariſtoteles. Prætereà eandem ob cauſam hirundo diutius in aëre viuere poteſt extra aquam, quoniam aër neque ſubito, neque affatim per anguſta branchiarum foramina ingreditur, permeátque, & ingreſſus faciliùs intus retinetur. Hirundo carne conſtat dura ſiccáque, quæ multùm nutrit, ſed difficilè concoquitur. *Lib. 8.* Hanc Athenæus Polypi, ſeu potiùs Pompili carni comparat. Quo Athenæi loco ineptiſſimè abutuntur nonnulli, vt hirundinem marinam polypo aſſimilent, cum Athenæo ne per ſomnium quidem, id vnquam in mentem venerit: nam ſubſtantiam cum ſubſtantia, non figuram cor-
Cap. 10. poris cum figura confert, vt libro octauo fuſiùs declarauimus. Cùm hirundo carne ſit dura, diutius ſeruata tenerior fit & melior, vnde fit vt Romam aduecta melior ſit quàm in litore. Hirundinis fel contra oculorum ſuffuſiones valere ipſe ſum expertus. Ne quis ſimilitudine deceptus pro hirundine aut mugilem alatum, aut quemlibet alium volantem piſcem vſurpet, illius loci Athenæi meminerit, *ἀσθένιππος ὃ ἐμφερεῖ φησὶν εἶναι χάκκυγα, χελιδόνα, ϑίγλῃ.* *Libr. 7.* Spenſippus ait ſimiles eſſe cuculum, hirundinem, mullum. Sic is, quem hîc depinximus, cuculo, mullóque, colore, corporis ſpecie ſimilis eſt, longiſſimas latiſſimáſque pinnas habet, volat extra aquam, cuius rei teſtes ſumus oculati. ſunt & teſtes qui ad Herculis columnas nauigarũt, vbi tanta aliquando volantium hirundinum turba conſpicitur, vt non piſces ſed aues aquatiles eſſe credantur.

De cu-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 307 sur 633

De Cuculo.

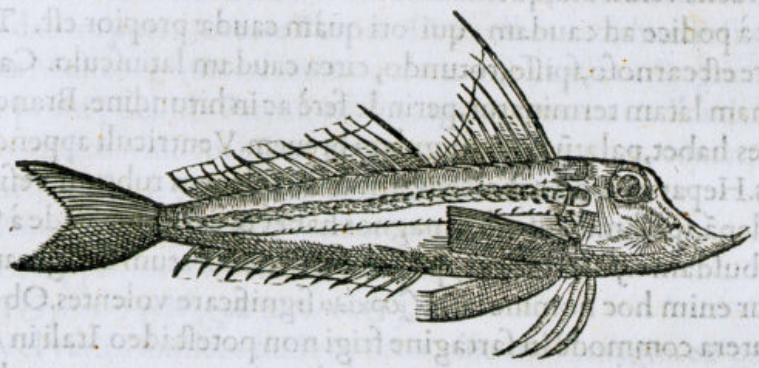

CAPUT II.

ΚΟΚΚΥΞ Latinè cuculus, vt auis ita piſcis dicitur, à noſtris *morrude* ab ore, quia *morre* vocant os cum prominentibus labris. Galli à mullis non diſtinguentes, quòd eiuſdem ſint coloris, *rouget* vocant. Santones hunc & ſimiles *perlon*, Maſſilienſes *galline*. Agathenſes *rondelle* à corporis rotunditate. Neapolitani Græci nominis veſtigia ſeruantes *cocchou*, quaſi coccygem, Maris Illyrici accolæ *organo* à voce. κόκκυξ & piſcis & auis à voce dicitur. Aper piſcis acheloi amnis vocalis eſt, & chalcis, & cuculus: alter enim quoddammodo ſtridet, alter perinde vt cuculus auis obſtrepit, vnde nomen accepit. Quæ omnia creditam vocem emittunt, aut attritu branchiarum (horridi enim aſperíque ſunt ij loci) aut ventris internis partibus, in quibus ſpiritum incluſum habent, quem dum atterunt atque agitant, ſonos illos edunt. Cuculus piſcis eſt marinus, hirundini marinę corporis ſpecie ſimilis, ſi os, alarum magnitudinem, ſquamarum copiam excipias. Ventre eſt candido, reliquo corpore rubro. Capite magno, angulato. Roſtrum in duos aculeos breues terminatur. Palpebrarum loco duo itidem ſunt aculei parui, capitis quoque poſterior, & ſuperior pars in duos aculeos ad caudam ſpectantes deſinit. Item os branchias operiẽs aculeos habet. Cute tenui integitur, prętęrquàm in medio corporis latere, in quo virga protenſa eſt, ex ſquamis tenuibus cõtexta, & in dorſo in quo à capite ad caudã duo ſquamarum aculeatarũ ordines protenduntur, locum medium cauum relinquẽtes, è quo pinnæ duæ exoriuntur, quæ natando eriguntur, quieſcẽdo in cauo veluti in vagina cõduntur. Harũ prior minor quidẽ eſt, ſed primos aculeos lõgiores & acutiores habet: poſterior lõgior eſt, à medio dorſo ad caudã ferè protẽſa, ſed aculeos minores, & pilis ſimiles habet. Pinnis quatuor natat,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 308 sur 633

duabus ad branchias positis,mediæ longitudinis,quæ extremis partibus rubescunt, duabus aliis in supina parte æqualibus, candidis.ante has pendent veluti fila,quemadmodum in hirundine diximus.Pinna alia est à podice ad caudam, qui ori quàm caudæ propior est. Toto corpore est carnoso,spisso,rotundo, circa caudam latiusculo. Cauda in pinnam latam terminatur,perinde ferè ac in hirundine. Branchias duplices habet,palatū flauum,gulam breuem.Ventriculi appendices multas.Hepar ex albo rubescens,sine felle: splenem rubrum,vesicam aëris plenā,spissam.Musculos magnos habet & carnosos,vnde à Gallis quibusdam *refait* vocatur,quasi dicas bene curatum &saginatum: vtuntur enim hoc nomine πολυσαρκίᾳ significare volentes.Ob spissiora latera commodè in sartagine frigi non potest:ideo Itali in duas partes sectum frigunt,quam præparandi rationem per manus ab antiquis acceperunt.Nam Epicharmus & Dorion,apud Athenæum per spinā diuisos diu coqui iubent.Nostri elixos in aqua & vino ex aceto vel oxalidis succo edendos apponunt.Vel in olla coquūt, omphacio, croco,pipere,foliis apij condientes. Cuculus dura,siccáque est carne, nihil aut parum admodùm glutinosa,est tamen miluo tenerior,teste Athenęo, ὁ ὃ ἱέραξ σκληροσαρκότερος μᾶλλον κόκκυγος. Hunc quem depinximus verum antiquorum cuculum esse, docet illa cum hirundine & mullo similitudo,maximè vox illa κυ, quam edit,cū retibus capitur, tum color ruber,à quo Numenius apud Athenæum ἐρυθρὸν appellat.

Libro 7.

Libro 2.

Libro 7.

De Mullis.

CAPVT III.

SEQVVNTVR Mulli,hirundinibus & cuculis similes,vt ex Speusippo diximus: Mulli,inquam,sanè plus æquo à vteribus laudati. Horum plura sunt genera,quæ singilatim exponemus.Dicitur à Græcis τείγλη,non τείγλα, vt docet Athenæus. Nam fœminina nomina in λα desinentia, alterum λ postulant, vt σκύλλα: quæ verò γ annexum habent,in η desinunt,vt τείγλη,αἴγλη,ζεύγλη. Quanquam in excusis Aristotelis exemplaribus sępe τείγλα legitur. Cur τείγλη dicatur,ostendit ex Aristotele Athenæus: Τῶν ὃ τείγλων φησὶν Ἀριστοτέλης τοὺς ὑπὸ τῶ ἔτους ἐν τῶ μπλῳ ζώων, τεκμαίρεσθαι λέγων τοὺς ἁλιεῖς τοῦτο, ἐκ τῆ γόνε τοὺς φαινομένους τοκέας τόπους,μήποτε οὖν ἐντεῦθεν ἐστὶ καὶ ἡ ὀνομασία. Scribit Aristoteles in quinto de animalibus, mullum ter parere,piscatores id coniicere ex eo quòd quibusdam in locis ter fœtura appareat, fortasse igitur inde nomen habet. Id confirmat Oppianus LIB. I. ἁλιευτικῶν,

Libro 7.

Ibidem. Cap. 9.

Τείγλαι ὃ τετόκοισιν ἐπώνυμοι εἰσὶ γονῆσι.

Ac-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 309 sur 633

Accipiunt triglæ à terno cognomina partu.

Non igitur quòd triformis ſit, ſed quòd ter pariat, τρίγλη nominata eſt. Mulli nomen Feneſtella à colore mulleorum calceamentorum datum putat, autore Plinio. *Lib. 9. cap. 17.* De mulleis verò hæc Feſtus Pompeius: Mulleos genus calceorum aiunt eſſe, quibus Reges Albanorum primi, deinde Patritij vſi ſunt, quos putant à mullando, id eſt, ſuēdo dictos. Mulleos igitur purpureos fuiſſe oportet, cùm mulli ſanguinei, id eſt, purpurei ſint. Ouidius in halieutico:

Tenui ſuffuſus ſanguine mullus.

Et Oppianus roſei coloris eſſe ait: *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Τρίγλης ὁ ροδόχροα φῦλα νέμων).

Vel varios mulleos fuiſſe oportet, cùm mulli magna ex parte purpurei ſint, aliqua parte candidi, alia liuidi, habent & lineas aureas parallelas. Maximè cùm expirant, colorem mutant. Plinius: Mullum expirantem verſicolori quadam, & numeroſa varietate ſpectari proceres gulę narrant, rubentium ſquamarum multiplici mutatione palleſcentem, vtiq; ſi vitro ſpectetur incluſus. Ego frequenter in litore expirantes & variè colorem mutantes vidi. Epicharmus τρίγλας κυφὰς *Libro 7.* nominat apud Athanæum, quòd capite ſint repando, vt opinor, maximè barbam habentes. Sophron apud eundem τρίγλας πιόνας, id eſt, *Lib. 3. de alim. facult.* pingues, parum apto epitheto. Nam mulli autore Galeno, omnium ferè aliorum carnem habēt duriſſimam, & valde friabilem, quod idem ſignificat, ac ſi dicas, nihil in ea eſſe lentoris, neq; pinguedinis. Mullus hodie à Romanis, cùm iam vetus Latinū nomen exoleuerit, *trigla* dicitur: à Maſſilienſibus ſummoto λ *triga*: à Nicenſibus *ſtrilha*: à Venetis *barboni*: à Burdegalenſibus *barbeau*: à Gallis *ſurmulet*: à nonnullis *barbarim*: ab aliis *moil*, id eſt, maris perdix: à Cretenſibus nomine compoſito ex Græco corrupto & Veneto τριγλημπαριπόνυ: ij enim ϐ per μπ efferunt. Mullorum, vt diximus, plures ſunt differentiæ: alij enim barbati ſunt, qui γυνεάτιδες à Sophrone dicuntur, ἐπεὶ αἱ δ' γένυσι ἔχουσιν ἡδίονες εἰσὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων, quoniam qui barbam habent, cæteris ſunt ſuauiores. Alij barbati non ſunt, qui diſtinctionis gratia ἀτωύγονες, id eſt, imberbes à nobis dici poſſunt. Rurſus barbatorū differentiæ à loco ſuccíq; bonitate inueniuntur: alij enim in alto mari degunt qui omnium ſunt optimi, alij in marinis ſtagnis & cœnoſis litoribus, vnde lutarij dicti, vel q; lutum oleant, vel quòd luto veſcantur. Plinius: Lutarium ex his viliſſimi generis appellant. *Lib. 9. cap. 17.* Huiuſmodi permultos habemus in ſtagno noſtro. Itaq; quemadmodum Plinius purpurarum genera plura pabulo & ſolo diſcreta facit, ita & mullorum genera diſcernere poſſumus, vt aliud ſit lutenſe, putri limo, aliud algenſe, alga enutritum, aliud quod aliorum piſcium carne veſcatur. *Lib. 9. cap. 37.* Eodem modo à locis differentiæ ſumentur.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 310 sur 633

De Mullo barbato.

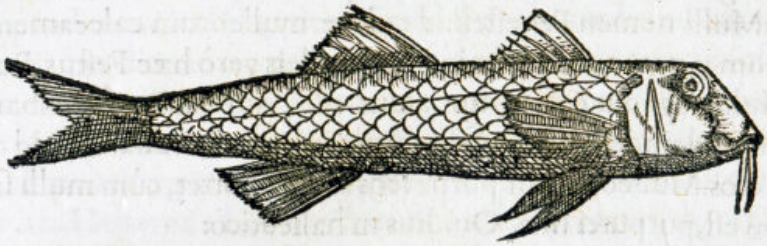

CAPVT IIII.

MVLLVS Barbatus in alto mari, in marinis ſtagnis, & litoribus viuit, rarò inter ſaxa, niſi luto, arena, muſco obducta ſint, frequentiſſimè in mari noſtro capitur, pedalem magnitudinem attingit. Plinius. Mullis magnitudo modica, bináſque libras ponderis rarò admodum exuperant, nec in viuariis piſciníſque creſcunt. Septemtrionalis tantùm hos & proxima Occidentis parte gignit Oceanus. Martialis,

Lib. 9. cap. 17.

Nolo mihi ponas rhombum, mullúmque bilibrem

Libro 15. Horatius trilibrem dixit, *Laudas inſane trilibrem mullum.* Seneca in epiſtolis ſcripſit mullum quatuor librarum pondo Tiberio Imperatori donatum, quem in macellum cùm deferri & venire iuſſiſſet, ab Octauio quinque ſeſtertiis emptum fuiſſe. Mullum octoginta librarum in mari rubro captum Licinus Mutianus prodidit, teſte Plinio, quod credibile non eſt. Mullus à capite ad caudam lineas habet aureas. Color eius purpureus per ſquamas non aliter quàm per pellucidum cornu conſpicitur: ſunt enim eæ magnæ, tenues, ſerratæ, obliquo ſitu diſpoſitæ, facilè deciduæ, quæ cùm deciderint, ruber ille color veluti nitens purpura apparet, lineæ verò aureæ euaneſcunt. Capite, & dorſo eſt gibbo, oculis rufis, ore paruo, ſine dentibus. Ex inferioris maxillæ extremo cirri duo molles, candidi pendẽt, vnde barbatuli à Cicerone, & barbati à Varrone cognominãtur. Et has maxillæ apophyſes ſeu appendices barbam appellauit Plinius. Mulli, inquit, barba gemina inſigniuntur inferiori labro. Pinnas habet duas ad brãchias aurei coloris, in ſupina parte itidem duas candidas, à podice aliam, in dorſo duas, prior ex firmioribus, poſterior ex mollioribus aculeis conſtat. Cauda rubet. Gula parua eſt, ventriculus paruus cum innumeris appendicibus. Hepar ex albo rubeſcit, felle caret, quam ob cauſam ex hepate condimentum paratur, de quo poſteà. Splen nigricat exiguúſque eſt, cor triangulare, branchiæ quaternæ & duplices. Partes internæ facilè putreſcunt, quamobrem cùm mulli longa vectura ſeruari non poſſint, rarò Lutetiæ, & in magnis vrbibus procul à mari

Lib. 9. cap. 18.

In parad. lib. 3. de re ruſt. Lib. 9. cap. 17.

mari diſſitis venales reperiuntur, cúmque in oceano ſint maximi, præſertim in Britannia, qui procul amandare volunt, priùs coquunt, farináque probè ſubacta piſtáque concludunt. Cur facilè putrent, in cauſa eſſe puto victus rationem: luto enim & ſordibus ſæpius veſcuntur, vt mox fuſius oſtendemus. Mullum ter anno parere autores ſunt Plinius, Oppianus, Athenæus Ariſtotelem ſecuti. Oppiani & Athenæi locos ſuperiore capite protulimus. Plinij verò locus eſt huiuſmodi: Mulli pariunt ter anno, his certè toties fœtura apparet. Quę ex Ariſtotelis LIB. v. de hiſtoria animal. ſumpta ſunt, quo loco docet Ariſtoteles alios piſces ſemel tantùm parere anno, vt thynnum, ceſtreum cæteróſque quos χύλους vocat, Gaza fuſaneos, alios bis, vt ſargum vere & autumno, triglam verò ter. Quę tam apertè dicuntur, vt hoc loco de Ariſtotelis ſenſu dubitare nemo poſſit: at qui alium eiuſdem operis locum cum hoc diligentiùs contulerit, non parùm certè de mulli partu ambiget. Locus is eſt: Ὑσταλον δὲ τῶν ἀγελαίων τίκτουσι τρίγλη & χαρακῖνος, τίκτουσι δ' ὅτοι δὶς περὶ μετόπωρον, τίκτει δὲ ἡ τρίγλη ἐπὶ τῷ πηλῷ, διὸ ὀψὲ τίκτει πολὺ γὰρ χρόνον ἡ πηλὸς ψυχρός ἐστι. Vltimi gregalium pariunt mullus & coracinus, pariunt autem autumno. Mullus in limo parit, quare ſerò fœtificat: longo enim tempore limus frigidus eſt. Si mullus autumno tantùm parit, vltimus ſcilicet gregalium, atq; ſerò: quî fit vt ter anno pariat? Nam ter autumno vno parere veriſimile non eſt. Athenęus recitata Ariſtotelis ſententia, qua ter anno parere aſſerit, ſubiungit ter tantùm vitâ parere, reliquo tempore ſterilem eſſe, quòd in ipſius vtero vermiculi naſcantur, qui ſemen deuorant. Sed locum Athenæi, quia in iis quæ extant exemplaribus, indiſtinctè & inemendatè legitur, adſcribere non grauabimur, vt lucem ei aliquam afferamus. Τὸν τρίγλην φυσὶν Ἀριστοτέλης τρὶς τίκτειν τὸν ἔτους ἐν τῷ ἐμπλῳ ζώων, τερπαίρεσθαι λέγων τοὺς ἁλιεῖς τοῦτο ἐκ τοῦ γόνου φαινομένου καὶ ἁπλῶς τόπους, μήποτε οὖν ἐνθεῦθεν ἐστὶ τὸ ὀνομασίας, ὡς ἀμίαν ὅτι ὁ καὶ μίδην φέρουσαι, ἀγγελικόν. Σκάρος ὁ ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, ἀφύαι ὁ ὡς ἂν ἀφυεῖς ὦσαι, τὸ λέγειν δυσφυεῖς, γλίνος ἀπὸ τοῦ θύειν, ἐστὶ γὰρ ὁρμητικός καὶ τοῦ τοῦ κύων ἐπιτολῶν, διὰ δὲ ὑπὸ τοῦ τὸ κεφαλῆς οἴστρου ἐξελαύνεσθαι, ἔστι ὁ καρχαρόδους, σιαγελαστικός, σκυλόσικλος, καὶ σαρκοφάγος. Τρίγλη τρίτον τεκνοῖ ἀγονός ἐστι, γίνεται γὰρ ἀνὰ σκωλήκια αὐτῇ ἐν τῇ ὑστεραίᾳ ἃ τὸν γόνον τὸν γλυκὺν κατεσθίει. Hæc ſi quis cum vulgari lectione conferat, longè dilucidiora eſſe fatebitur. Cùm autem de trigla cœpiſſet dicere Athenæus, ac in eius atque aliquot aliorum piſcium etymum diuertiſſet, de eadem continenter ſcribit, poſt tertium partum ſterilem eſſe, hoc ſatis demonſtrat ſequens contextus, in quo de trigla plura tradit. Ariſtoteles mullum inter litorales numerat. Item Oppianus & Plinius. Galenus inter pelagios. Qui barbati ſunt, in litoribus ſæpius capiuntur, imberbes in alto mari, vt locis ita victus ratione,

Lib. 9. cap. 17.

Cap. 9.

Lib. 7.

Lib. 8. de hiſt. ani. cap. 13.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Lib. 9. cap. 17.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 312 sur 633

Lib.8. de hist. anima. cap.2. Lib.3. ἁλιευτικῶν. & proinde ſucci bonitate mulli à ſeſe differunt. Ariſtoteles ſcribit, alga, oſtreis, luto, carne veſci. Oppianus ſordidiſſimis quibúſque cibis, vt hominum cadaueribus, nullúmque in mari eſſe piſcem qui ſordes tam auidè appetat, tantúmque aquatilia omnia ſpurcitie vincere, quantum ſus terrena reliquas animantes.

Τείγλης δ' ὅτινα φημὶ χερηϊόλέρηϊν ἐδωδῆς
Τέρψειν, πάσσιν γὰρ ἀϊν ἀλὸς ἰῶκε κίχησι
Φέρβειν, ἰμείρει ὃ δυσέος ἔξοχα δαιτός.
Σώμασι δ' ἐκπάγλως ἐπιτέρπεται ὑδρομέεσσι
Γυθμοῖσι, σῦ τ' ἂν ἰὼν ἔλη γονόεσσα θάλασσα.
Εἴκελα δ' τείγλῃσι σύεσσί τε φημὶ τετύχθαι
Ἤθεα φυρομύοισιν ἀεὶ πεελ γαστέρος ὁρμιύ.
Ἄμφω δ' αἱ μυῖαι διάκεινται ἐν ποδέεσσιν,
Οἷσιν' ἐνὶ χερσαίῃσιν ἀειστεύσῃ ἀγέλῃσιν.

Lib.3. de alim. facult. Galenus mullos, qui cancellos vorant, & grauiter olere, & inſuaues eſſe, & ad coquendum difficiles, malíque ſucci eſſe ſcripſit. Quare eiuſdem Galeni conſilio vtendum cenſeo, qui monet, vt priuſquam veſcaris, ventrem reſeres, tum ex guſtu, odoratúque iudicium facias. Ergo ij mulli optimi iudicandi ſunt, qui in maximè puro mari, cibis optimis, miniméque ſordidis veſcuntur. Horum caro dura eſt, maximéque friabilis, quæ cùm probè concocta fuerit, nutrit aliis piſcibus copioſiùs. Cibns enim durior ac craſſarum partium alimentũ corpori copioſius præſtat, quàm humidior & mollior: præſertim quando prẽter id quod modò dictum eſt, ſubſtantiam habet corpori alendo accommodatam ac familiarẽ, quæ voluptate iudicatur. Vt verò Diphilus apud Athenęum ſcribit, mulli caro ſtomacho grata eſt, ſubaſtringens, dura, corruptu difficilis, aluũ ſiſtit, maximè ſuper carbones aſſa. In ſartagine frixa grauis eſt, concoctu difficilis, quouis autem modo parata omnis, ſanguinem elicit. Laudatiſſimi, inquit Plinius, qui conchylium ſapiunt. Hæc cùm ita ſint, iure mirum videri poſſit: cur tam prodigo luxu inſignis & pretioſus ab antiquis habitus ſit mullus. Nam ſi alimenti copiam, quam præſtat, ſpectes, omnes alij piſces qui prẽterquàm quòd dura, etiam glutinoſa ſunt carne, copioſiùs alunt, ſi ſuauitatem gratiámq; ſucci, à multis ſaxatilibus, aliíſque ea laude ſuperatur. Id quoque Galenus ſe intelligere poſſe negat, cur permulti grandiſſimos mullos emptitent, cùm nec adeò ſuaui ſint carne, vt minores, nec ad coquendum facili, vt quæ dura admodùm ſit. Ob eam igitur cauſam, cùm quendam aliquando interrogaſſet, qui ingẽti pecunia prægrandes mullos emerat, quid eſſet, quòd tantopere illos expeteret, reſpondit ſe primùm propter hepar illos tanti emiſſe, tum autem & propter caput. Hepar quidem per ſe non edebant, ſed garelæum in vaſe cum pauxillo vini præparantes, in eo viſcus ipſum

Libro 8.

Lib.9.cap.17.

Lib.3. de fac. aliment.

tant

tantiſper comminuebant, quoad totum ſimul ex ipſo, & humidis præparatis ſuccus vnus fiat, ſimplex ad ſenſum & ſimilaris, in quo mulli carnes intinctas edebant. At mihi profecto inquit Galenus, nequaquam tantæ ſuauitatis eſſe videtur, neque tantam corpori vtilitatem afferre, vt tantopere ſit concupiſcendum, vti nec ipſum caput, quanquam guloſi hoc quoque laudant, ac ſecundas poſt iecur ferre prædicant. M. Apicius, vt ſcribit Plinius, ad omnem luxum ingenio mirus, in ſociorum garo mullos necari præcellens putauit, atque è iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Ego in garo ex encraſicholis, in oleo & aceto igni liquatis confecto hepar mulli comminuo, cultellóque tantiſper miſceo, dum vnus ex omnibus ſuccus fiat, ex eóque condimento carnem mulli edo, caput verò quia multum huius condimenti ebibit, fugitur: ideóque laudatur, non quòd aliquid aliud quod probandum ſit, habeat: continet enim duntaxat cerebrum, annexæ ſunt branchiæ quæ edendo non ſunt. Mullorum aſsiduo cibo aciem oculorum hebetari tradunt Plinius & Dioſcorides. Et mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri, inquit Plinius, vel quia ſpiritum animalem abſumit vel conturbat. Si mullus viuus in vino ſuffocatus fuerit, & id vir biberit, rei venereæ operam dare non poterit, inquit apud Athenæum Terpſicles. Si verò ex eodem vino mulier biberit, non concipiet. Cùm igitur veneris incendia reſtinguat, eam ob cauſam contra omnia veneficia ex menſtruis mulierum auxiliatur, vt etiam autor eſt Plinius. Mulieres enim huiuſmodi philtra parant, veneris inflammandæ cauſa, qua vti cùm mullorum eſu viri prohibeantur, à mulierum amore abhorrent, illáſque fugiunt, multò verò ad id efficaciores reddentur mulli, ſi edantur ſaliti vel aſperſi ea chryſocolla, qua nunc aurifices aurum ferruminant, quámque arabico vocabulo *baurach* appellant. Fortaſſe ob id quòd caſtos viros efficiat, Dianæ ſacrum eſſe mullum, non ineptè aliquis cum veteribus fabulari poſsit, quanquam alii veteres Hecate attribuãt (quæ eadem eſt cum Luna & Diana, vt autor eſt, Ariſtophanis interpres, & in natura Deorum Pharnutus) ob nominis communionem: eſt enim, vt ait Athenæus τριοδῖτης, καὶ τρίγλωσος, καὶ ταῖς τριακάσι ὃ ἀυτῇ τὰ δεῖπνα φέρουσι, id eſt, triuia eſt Hecate, tres habet oculos, trigeſimo & vltimo die menſis, ſiue in neomenia cœnam illi mittebãt, vel quia autore Apollodoro, vt citat Athenęus. τρίμορφος ἡ θεὸς, id eſt, triformis eſt Dea, vnde Vergilius dixit.

Tergemmámque Hecatem, tria virginis ora Dianæ.

Et Ouidius.

Ora vides Hecates in tres vergentia partes.
Seruet vt in ternas compita ſecta vias.

Hegeſander mullum in Dianæ ſacris circumferri ſcripſit, quia cen-

Lib. 9. cap. 17.

Lib. 32. cap. 7. Dioſco. libr. 2. cap. 24.

Ibidem. c. 10.

Libro 7.

Lib. 32. cap. 15.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 314 sur 633

ſetur lepores marinos hominibus mortiferos ſedulò venari & deuorare, quod cùm ſummo mortalium commodo faciat, venatrici Deæ venator piſcis dedicatur. Simile quid tradit Plutarchus. τείγλαν τοὺς ἐλευσῖνι μύστας σεβομένους, καὶ τῆς ἥρης ἐν ἄργει τιμὴν τὴν ζώης· τὸ γὰρ θαλάττιον λαγωὸν, ὃς ἐστὶν ἀνθρώπῳ θανάσιμος, κλείνουσιν αἱ τρίγλαι μάλιστα, καὶ καταναλίσκουσι διὰ ταῦτα ὡς φιλάνθρωπα καὶ σωτήρια ζῶα τὴν ἀδειαν ἔχουσι. Mullum Eleuſinię ſacerdotes colere, eiuſdémque Iunonis apud Argiuos antiſtitem, ob animalis reuerentiam abſtinere: marinum enim leporem exitialem homini mulli necant, cumprimíſque infeſtant. Quare tanquam hominum amantia, & iis ſalutaria animantia ſecuritatem hanc obtinere. Item Plinius. Lepore marino veſcitur vnum tantùm animalium, vt nõ intereat, mullus piſcis, & tenereſcit tantùm, & ingratior viliórque fit: Eundem leporem marinum venatur & deuorat ſcarus, autore Athenæo. Sed quibus de cauſis hoc loco Athenæus lapſus ſit, vel locus is ſit mendoſus libro ſexto expoſuimus, non ſolùm Plinij, ſed etiam Ariſtotelis autoritate freti, qui diſertè tradunt ſcarum alga, herbíſque veſci, non aliis piſcibus. His probatiſsimorum autorum teſtimoniis rationem addidimus quam ſuo loco leges. Locus verò Athenæi is eſt: ὁ ὃ σκάρος ἁπαλόχαρκος, ψαθυρὸς, γλυκὺς, κῦφος, ὑπαιθρος, εὐμυάδολος, ἀχείλιος, τούτων ὃ ὁ πρόσφατος ὑποπλος, ἐπαφὴν τὴν θαλαττίαν λαγὼς θηρεύοντες σιτοῦνται. Cùm igitur mulli lepore marino venenatiſsimo animali veſcantur, ob hanc maximè rationem, non ſolùm quia in lutulentis ſordidíſque locis degunt, ex Galeni conſilio exenterandi ſunt, contra coquorum conſuetudinem qui integros coquunt: reiectis enim inteſtinis, ventriculóque minus periculoſi erunt, quanquam aliquando gallinas ederimus in quarum ingluuie ſerpentes reperti fuiſſent, & lacertos marinos quos ſcolopendris marinis veſci anatome nos docuit. Mirum illud quod de mulli torpediníſque antipathia ſcribit Alexander Aphrodiſieus. ἴδοις ὃ κὴ τὴν θαλασσίαν ναρκὴν ἀγνοεῖ πως διὰ τὸ μηδένα ὃ σῶμα ναρκοῦν· ξίφη τε κρατούμενον ἀλλοπαθεῖ τῇ ναρκῇ. Nemo ignorat torpedinem marinam per funiculum corpori ſtuporem inducere, cui trigla contrectata cõtraria vi reſiſtit. Plinius ſcribit mullos inueteratos tritóſque in potione vomitiones concitare. Dioſcorides mullum marini draconis, aranei ac ſcorpionis ictibus mederi, ſi crudus atque diſſectus admoueatur. Hæc de mullo tantopere à veteribus celebrato, quem nos graphicè depinxiſſe certiſsimum eſt: id enim confirmant cuculo, & hirundine corporis ſimilitudo, color ille magna ex parte roſeus, qui vel cum minio certare poſsit, alia ex parte varius color, maximè quum expirat. Præterea illa barba inferiori labro propendens, tum carnis ſubſtantia dura, ſicca, & maximè friabilis, ad hæc mag-

In libello de varia ſuorum exercitatione.

Lib. 32. cap. 1.

Libro 8. Cap. 2.

In præfat. li. 1. problem.

Libr. 32. ca. 8. Lib. 2. cap. 24.

magnitudo modica. Postremò nominis Græci vestigia ad hæc vsque tempora à quibusdam gentibus seruata.

De Mullo imberbi.

CAPVT V.

IMBERBIS Mullus is est, qui à nostris *imbriago* dicitur, ab insigni rubore: ebriosis enim, quos *imbriagos* nostri vocant, sæpius rubet facies. Ab hoc igitur exaturato & splendido rubore pisci isti nomen à nostris datum est. Piscis est marinus, rarus, hirundini & cuculo corporis figura similis, colore magis rubro. Capite magno, stellulis cælato. Oculis magnis. Ore paruo cuius pars interna cinnabaris colore est, vt in hirundine, sine dentibus. Os branchias operiens in aculeos terminatur ad caudam spectantes. Ad branchias pinnæ sunt duæ rubræ cum appendicibus aliquot, vt in hirundine & cuculo diximus, in ventre duæ aliæ. Cute aspera contegitur & rubra in dorso & lateribus: nam ventre est candido, ad quem à dorso lineæ multæ ductæ cernuntur. A capite ad caudam dorso medio duo sunt acutorum ossiculorum ordines cauum efficientes, è cuius medio pinna rubra aculeis constans erigitur, cuius pinnæ aculei parum serrati videntur, id quod in nullo alio pisce præterquam in eo qui sagittarius vocatur, comperi: quanquam anthiæ idem tribuãt veterum scriptorum nonnulli. Sequitur alia pinna veluti è mollioribus pilis constans. Cauda rubra est scorpionis caudæ similis. Ventriculum paruum habet cum appendicibus multis & longis. Denique partibus omnibus internis mullo barbato similis est, vere ouis multis distentum ventrem habet. Carne est dura siccáque. Hunc piscem ex mullorum genere esse, certissimo sunt iudicio tum maxima cum hirundine, cuculo, mullo barbato similitudo, tum insignis splẽdidúsq; rubor, nihil que omnino reclamat, nisi quòd veteribus parum notus fuisse videtur, qui de solo mullo barbato vidẽtur scripsisse.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 316 sur 633

De Mullo aſpero.

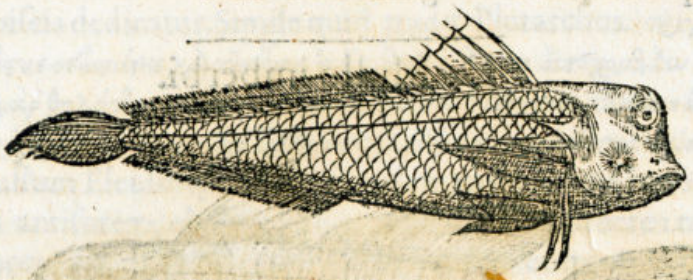

CAPVT VI.

EX GENERE Mullorum imberbium is eſt, qui à noſtris *cauillone* dicitur à claui lignei, qui *cauille* à noſtris vocatur ſimilitudine. Eſt enim corpore breui, terete, digiti magnitudine, colore minij, vel valde purpureo. Capite, brāchiis, pinnis, mullo proximè deſcripto ſimilis, ſed ſquamas habet paruas, ſerratas, obliquè ſitas. A capite ad caudam lineam ex ſquamis contextam. Pinnarum quę ad branchias ſunt, color eſt varius: nam parte exteriore candidæ ſunt, parte interiore ex viridi nigreſcunt, quemadmodum milui pinnæ. Ventriculo eſt paruo cum appendicibus paucis. Hepar habet candidum ſine felle, longius quàm in alijs huiuſmodi piſcibus, ſplenem paruū ex rubro nigricantē. Brāchias quaternas duplices. Carne eſt dura ſiccáque à cuculi carne non diſcrepante. Hunc piſcem ob ſimilē corporis figuram, ſimilem colorem, mullorū generi ſubieci, & à ſquamarum aſperitate mullum aſperum nominaui, cùm nullū aliud nomen, imò ne mētionē quidē vllā piſcis iſtius, apud antiquos ſcriptores legerim.

De Coracę.

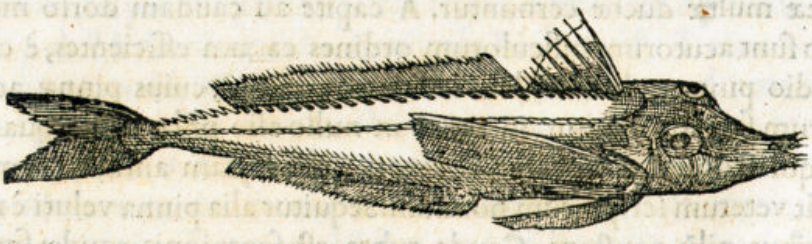

CAPVT VII.

KOPAΞ Piſcis à Græcis, à Latinis coruus, à noſtris *cabote* à capitis magnitudine dicitur, à Romanis *gallina*, à Burdegalēſibus *perlon*, vt reliqui ſimilis. Piſcis eſt marinus, corporis forma miluo ſimilis, aculeorum pinnarúmque magnitudine diſcrepans. Oſſa brāchias integentia

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 317 sur 633

gentia cælata in aculeos desinunt. Pinnæ quæ ad branchias, minores quàm in hirundine, uiores quàm in miluo sunt, ex viridi nigricantes parte interiore, exteriore albescunt, cum maculis rubescentibus. Dorsum ex cæruleo nigricat, latera rubescunt. Venter lactei est coloris. Caput est magnum, locus inter oculos cælatus. In dorso virgas ex ossiculis contextas, instar cuculi habet, in eodem pinnas duas, prior est breuior cum aculeis longioribus acutioribúsq;, posterior longior est, cum multò minoribus aculeis. Linea simplex à capite ad caudam ducta est. Palato minus est flauo quàm miluus. Ventriculum paruum habet cum multis appendicibus, intestina tenuia, hepar ex albo rubescens, carne duriore est quàm miluus, teste Athenæo, *Lib. 8.*

De Miluo.

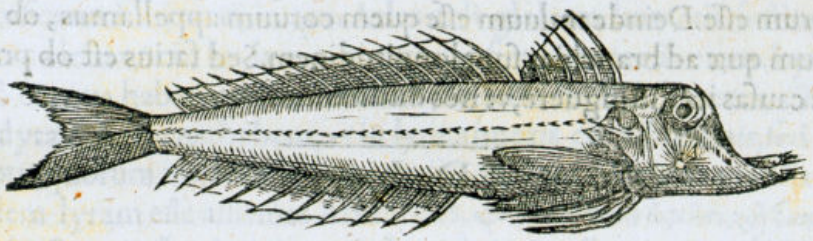

CAPVT VIII.

IERAX Non solùm auis, sed etiam piscis à Græcis dicitur, quem cùm Latini accipitrem cõuerterint, non miluum, qui ab iisdem ἰκτῖνος nominatur, tamen ἱέρακα, vel vt est apud Oppianum ἱρήκα piscem eum esse existimo, qui miluus siue miluago à Plinio appellatur. A nostris lucerna quod noctu splendeat, eadem de causa à Prouincialibus *belugo*: nam *beluguez* fauillas appellant. Miluus igitur piscis est marinus, corporis formâ coruo persimilis, corpore magis rubro, capite minùs lato, vtrinque compresso. Pinnarum numero, caudáque similis, magnitudine & colore dissidens. De magnitudine capite superiore dictum est. Quantùm ad colorem attinet, pârti pinnarum quæ ad branchias sunt externæ, nullæ maculæ rubræ insunt, interna ex viridi non nigricat, sed pinnæ istæ partim flauescunt, partim nigricant. Linea à branchiis ad caudam ducta simplex non est, neque læuis, vt in coruo: sed ex acutis breuibúsque aculeis horret. Non squamis sed cute aspera contegitur. Partibus internis mullo imberbi similis. Palatum parum flauum est. Carne est sicca duráque, vt scripsit Athenæus. *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.* *Lib. 9. capi. 27. & lib. 32. c. 2.*

ὁ δὲ ἱέραξ σκληροσαρκότερος μᾶλλον κέκτυγος. Miluago quoties cernatur extra aquam volitans, tempestates mutari Tebius niger autor est, tradente Plinio. Oppianus etiam prodidit miluum in summo mari volitare. *Libro 8. Lib. 32. cap. 2. Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Ἱρηκες δ' αὐτῆς ἅλμης ὑπερθορέοντα

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 318 sur 633

Ἄκρον ἐπιψαύοντες ἁλὸς πόρον ὄσσον ἴδεσθαι
Ἄμφιθέουσι νηχομένοισι, καὶ ἑπταμένοισιν ὁμοῖοι
At radunt ſummam mihi lati æquoris undam,
Hos nanti ſimiles dicas, ſimilésque volanti.

Quam noſtri lucernam vocant, miluum. Quem *cabote* coruum eſſe exiſtimamus, his adducti rationibus. Coruo piſci à nigrore nomen eſt datum, ſic coruus noſter, omnium huius generis, de quo nũc agimus, piſcium nigerrimus eſt. Præterea carne eſt multò duriore quàm miluus, quod coruo tribuit Athenæus. Miluus verò poſt coruum minùs cęteris rubet, per ſummum mare volitat, vt ſæpe vidimus. Neque me latet alios aliter huiuſmodi piſces diſtinxiſſe, vt eum qui à nobis coruus dicitur cuculum eſſe aſſerant, non animaduertentes cuculum ἐρυθρὸν, id eſt, rubrum dici, eum verò quem pro cuculo exhibẽt nigrum eſſe. Deinde miluum eſſe quem coruum appellamus, ob pinnarum quæ ad branchias ſunt longitudinem. Sed ſatius eſt ob prædictas cauſas ita diſtinguere, vt nos diſtinximus.

De Lyra.

CAPVT X.

LYRA Piſcis nomen eſt, apud Græcos & Latinos, qui à noſtris *grouau*, vel *grougnaut* vocatur, quòd grunniat more ſuis. A Liguribus *organo*, ob ſonum quem edit. A Gallis *rouget*, à rubro colore. A Germanis inferioribus *lechan*, quaſi gallus marinus. Lyra piſcis eſt marinus, teres, ruber. Capite oſſeo magno. In poſteriore eius parte, in oſſe branchias tegẽte, & in dorſo aculeis magnis & robuſtis armatus. Roſtrum in duo cornua lata protenditur, quibus lyræ antiquæ formam refert, ſquamis paruis & aſperis contegitur. Partibus internis ſuperioribus ſimilis eſt. Plus oſſium quàm carnis habet, quæ dura eſt, ſiccáque, ſatis ſuaui tamẽ, ſi elixa ex aceto edatur. Variæ fuerũt de hoc piſce ſcriptorum

rum ſententiæ. Alij capitonem à capitis magnitudine vocauerunt, ſed κέφαλος, id eſt,capito eſſe nequit,cum ex mugilum genere non ſit. Alij orphum. Alij erythrinum, ob colorem rubrum,ſed falſò:hi enim pagro ſimiles ſunt,vt ſuis locis docuimus. Non deſunt qui pro citharo acceperunt. At citharus rhombo ſimilis eſt, autore Galeno. Quare cùm rhombus, éique ſimilis citharus plani ſint piſces latíque, lyra verò piſcis teres,longus,craſſóque capite,ea citharus dici nequaquam poteſt. Præterea citharus carne eſt dura & friabili, lyra dura quidem, ſed glutinoſa. Quare piſcem quem hîc depinximus,eum eſſe contendimus,cui lyrę nomen à veteribus datum ſit. Primùm quia roſtri cornua,lyrę antiquæ figuram referunt,vt comprobant, cùm multa antiquorum monimenta quæ Romæ hodie viſuntur,in quibus lyræ antiquæ forma inſculpta eſt, tum illud maximè quod vidi Romæ, initio pontificatus Iulij tertij,in quo Atlas cæli globum humeris ſuſtinens, ſigna cæleſtia,& in his lyrę antiquorum figura,expreſſa erant. Lyram verò cornua habere,teſtis eſt Plinius,de teſtudinibus loquens. Troglodytæ cornigeras habent,vt in lyra,annexis cornibus latis,ſed mobilibus,quorum innatando remigio ſe adiuuant. Deinde vocalis eſt, qualem lyram eſſe affirmat Ariſtoteles. ψόφους δέ τινας ἀφιᾶσι,καὶ ῥόμβους, οὓς λέγουσι φωνεῖν,οἷον λύρα καὶ χρομίς ὅτοι γὰρ ἀφιᾶσι ὥσπερ γρυλλισμόν. Piſces quidam ſtrepitus ſtridoréſque edunt, quos vocales eſſe dicunt, vt lyra & chromis:hi enim veluti grunnitum quendam edunt.

Cap.16.lib.5. & cap.26.

Lib.3.de alim. facult.

Lib.9.cap.10.

Lib.4.de hiſt cap.9.

De Cornuta, ſiue Lyra altera.

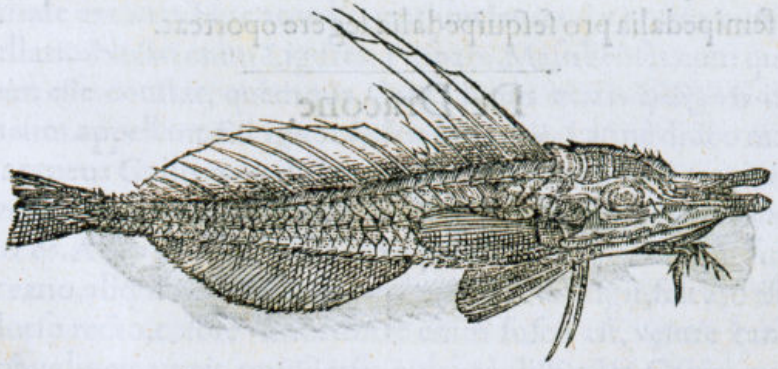

CAPVT IX.

PLINIVS locis duobus cornutæ meminit. priore quum de volantibus piſcibus loquitur: altero quum de cetaceis. De cornuta cetacea aliâs dicemus, nunc de altera quæ cornua attolit è mari, quæque volare nititur. Eum piſcem eſſe exiſtimo, qui à noſtris *malarmat*,id eſt,per antiphraſim malè armatus vocatur. Nos eundē cata-

Lib.9. cap.27. Lib.33.cap.11.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 320 sur 633

phractum vel ὁλόστεον primi nominauimus, quòd vndiquaq; armatus, totúſq; oſſeus ſit. A Liguribus *malearmato peſce*. A Romanis *forchato & peſce forcha*, à duobus cornibus nominatur. Nonnulli lyræ ſuperioris marem eſſe arbitrantur, ſed falsò: nam in huius ventre oua rubeſcentia ſæpe reperiũtur. Eſt igitur cornuta marinus piſcis octogonus, colore phœniceo, totus ſquamis oſſeis cõtectus, in quarum medio tumor durus erigitur, qui in omnibus continuatus corpus angulatum efficit. Capite eſt duro, oſſeo, in duo lata cornua deſinente. Os in ſupina eſt parte, ſine dentibus. Ex inferiore maxilla cirri carnoſi, breues, molles propendent. Aculeorum, pinnarũ numero ſitúq; & cauda culo, mullo imberbi, & lyræ ſimilis. Pinna dorſi longis conſtat villis, rubris. Totum quoq; corpus rubrũ eſt dum viuit, extincto color ille euaneſcit. Ventriculum paruũ habet cum appẽdicibus paruis. Hepar magnum pro corporis ratione, album, in quo fellis veſica. Splenem paruum, rubrum. Veſicam magnam aëris plenam, ob ſquamarũ pondus opinor. Branchias quaternas duplices. Carnis parum habet, ob eam cauſam facilè exiccatur, fitque læuiſſimus. Caro ſicca eſt duráq;, minùs tamen quàm cuculi, vel milui. In ædibus exiccatus ſuſpẽditur, cauda, vnde ventus ſpiret, indicante. Nos piſcem hunc aliquando lyram eſſe putauimus: ſed cùm vocalis non ſit, etiam ſi cornua maiora habeat, cornutam rectiùs dici nũc arbitramur. Nec obſtat id quod de
Lib. 9. cap. 27. cornuta ſcripſit Plinius, cui ſeſquipedalia ferè cornua tribuit. Attollit cornua è mari ſeſquipedalia ferè cornuta, quæ ab his nomen traxit. Nam de maximis cornutis intelligit: quæ verò ſæpius capiuntur, ſemipedalia ferè, vel etiam minora cornua habent, vt fortaſſe apud Plinium ſemipedalia pro ſeſquipedalia legere oporteat.

De Dracone.

CAPVT XI.

DRACONEM, Dracunculum, vranoſcopum, non abſurdè proximè deſcriptis ſubnectemus, tum quia ſimiliter aculeos ad caudam ſpectantes habent, tum quia dura ſiccáque ſunt carne. Præterea id facio
Lib. 32. ca. 11. Plinij exemplo, qui cornutæ draconem ſubiunxit, quem à dracunculo diſtinxit, quum literarum ordine piſces enumerat.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 321 sur 633

rat. Draco. quidam aliud volunt esse dracunculum, est autem gracu- *Lib. 32. cap. 11.*
lo similis, aculeos in branchiis habet ad caudā spectantes, sic & scor-
pio lædit dum manu tollitur. Quæ de dracone non de dracūculo ac-
cipienda sunt: quoniam etsi dracunculus aculeos ad caudā spectan-
tes habeat, minimè tamē vt scorpio lędit dū manu tollitur, quod ma-
gno suo malo quiuis experiatur. Id cùm probè norint piscatores, ich-
thyopolę, coci, draconē viuū intrepidè non contrectant, & Galli non
nisi truncato capite mensis apponunt. Verùm idem est draco cum eo
quem araneum alibi vocat Plinius. Rationes quibus in eam adducor *Lib. 9. ca. 48.*
sententiam hæ sunt. Nusquam legas in mari animantia esse aculeis
venenum immittentia, præter pastinacam, cuius radio nihil in mari
est execrabilius, inquit Plinius, scorpiū, draconē, araneū, porcū mari- *Ibidem.*
num, de quo hæc Plinius. Inter venena sunt piscių porci marini spi- *Lib. 32. cap. 5.*
næ in dorso, cruciatu magno læsorum, remediū est limus ex reliquo
piscium eorum corpore. Pastinacam & scorpium nemo vnquā cum
dracone, vel araneo confuderit, si modò eorū notas ex veteribus di-
dicerit. Porci nulla est cum dracone similitudo siue corporis speciē,
siue vitam, siue mores consideres, vt inde marini porci nomen iure
tribui queat. supereſt araneus, quem eundem cum dracone esse con-
uincūt aculei spinæ in dorso nigri maximè venenati, iidē modò ara-
neo, modò draconi à Plinio attributi, vt nulla sit rei, sed nominis tan *Lib. 9. cap. 48.*
tùm differentia. Præterea quod de dracone scripsit Plinius, id in ara- *Lib. 32. capi. 5.*
neo nostro quiuis experiatur, qui piscium capturæ interesse voluerit:
captum enim arena semper se obuoluentē cernet. Plinius: draco ma- *Lib. 9. cap. 27.*
rinus captus, atque immissus in arenam, cauernam sibi rostro mira
celeritate excauat. Huc accedit gentium sententiæ nostræ consentiēs
appellatio. Nostri enim Ligures, Hispani, Massilienses, eum quē dra-
conem esse constat, quémque Græci huius ætatis δράχαναν dicunt,
araneum appellant. Est igitur δράκων θαλάσσιος, Latinè draco marinus
siue araneus Gallis *viue* dictus, Siculis & Neapolitanis *tragina* corru
pta voce pro dracæna. Piscis in arena & litoribus degēs, testibus Op- *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*
piano & Aristotele. In nostro mari palmum maiorem rarò superat, *Lib. 8. de hist. animal. ca. 13.*
in oceano, aliquando cubiti mugnitudinem attingit, falcato est ven-
tre, dorso recto, colore vario: dorso enim fusco est, ventre candido,
lateribus lineis aureis transuersis pulchrè distinctis. Capite percam
marinam æmulatur, oris sciſſura obliquè à superiore parte in inferio
rem vergente, quò fit vt ore aperto & hiante, maxilla inferior su-
periore maior videatur, dentibus paruis densisque. Oculis est sur-
sum spectantibus, & adeò splendidè viresccntibus, vt smaragdum
pulcherrima viriditate superent, iidem breui interuallo à se di-
stant, in quo triangulum expressum, & aculeos paruos cernas. bran-
chiarum opercula in aculeos ad caudam spectantes terminantur,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 322 sur 633

quæ poſt articulationem cum oſsibus capitis, tenui membranaque ſimili ſubſtantia potiùs quàm oſſea conſtant. Quamobrem draco ea, quum extra aquam aërē trahit inflat, non aliter quàm nos cum buccas inflamus. In ceruice vel dorſi principio, quinque aculeos habet, tenues, nigros, præacutos, tenui membrana nigra connexos, quibus venenatum vulnus infligit, multóque pernicioſius quàm branchiarum aculeis. A capite, oculis, venenatíſque aculeis draconi nomen datum, teſte Ælian. Marinus draco aliis piſcibus reliquo corpore aſſimilis eſt, eius caput, & oculorum magnitudo, terreni draconis ſpeciem ſimilitudinémque gerunt, magni enim ſunt, & venuſti. Maxillę etiam ſimilitud inem quandam habent cum terreſtribus, & eius pellis non procul abeſſe à terrena palpanti videtur, ſimul & infeſtis, & venenatis armatus eſt aculeis. A ceruicis aculeis pinna incipit ad caudam vſque continuata. Alia eſt à podice ad caudam. Aliæ duæ ad branchias, eodem ſitu quo in fluuiatilibus, id eſt, inferiores multò quàm in marinis eſſe ſoleant. Inter has & ſciſſuræ oris finem in parte ſupina duæ aliæ ſunt, minores, cãdidæ. Podex non procul à branchiis diſtat. Linea à branchiis ad caudam ducta multò eſt altior, dorsóque propior quàm in cæteris piſcibus, cute dura tegitur, ſquamis paruis & tenuibus aſperſa. Ventriculo eſt magno, ſplene paruo, hepate ex albo rubeſcente, corde angulato. Loliginibus paruis, aliiſque minutis piſcibus veſcitur. Moribus & veneni viribus ſcorpioni ſimilis eſt, carne dura, ſiccáque eſt, vt Philotimus tradidit, id quod Galenus approbat. Nemo exiſtimet nos araneum Plinij cum araneo Ariſtotelis confundere, cùm toto genere differant. Eſt enim ὁ ἀράχνης, id eſt, araneus Ariſtotelis ex genere malacoſtracorum, cui ſimilem cancellum facit. Araneus verò Plinij piſcis eſt ſanguine præditus, & venenatis aculeis, vt oſtendimus. Hîc ſilentio præterire non decet eius ſententiam, qui draconem Romæ *trachina* nominatum, trachurum veterum nominum ſimilitudine deceptus eſſe putat, eius verba ſunt. Trachina & ipſa etiam in fricturę numerum refertur, quam trachurum, vt Oppiano videtur, eſſe putamus, vel vt Athenæo placet, trachidam, eo argumento quòd infeſtam & propè lętalem ſpinam in ceruicibus habeat, & binas item alias, & quidem acutiſsimas ab auribus prominentes. Hic piſcis oblongus eſt ac tenuis, & falcatus in ventrem, cuius latera lineæ frequentes & obliquæ, vergentes ad cæruleum colorem pulcherrimè deſcribunt. Falſam eſſe opinionem hanc, etymum ipſum, & modò citata verba clarè oſtendunt. τράχυρος enim à caudæ aſperitate, aculeíſque nomẽ habet, at draco nõ in cauda, ſed vt ille ait, in ceruicibus infeſtã & propè lætalẽ ſpinam habet, & binas itẽ alias, & quidem acutiſsimas ab auribus prominẽtes. Reiiciẽda quoque eſt Alberti magni ſentẽtia, qui draconẽ beluã marinam eſſe cenſet, quæ vene-

Lib. 11. ca. 42.

Lib. 3. de alim. facult.

Lib. 4. de hiſt. animal. ca. 4.

Plin. Io. li. de Rom. piſcib. cap. 19.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 323 sur 633

venenatis dentibus & piſcatores,& alias animantes ſubitò interficit. Neque enim draco inter beluas marinas recenſetur aut à Plinio, aut ab Oppiano,neque dentibus,ſed aculeis venenatis nocet, vt ex Plinio antè probauimus. Idem confirmat Dioſcorides. δράκων θαλάσσιος ἀναπλυχθεὶς, καὶ ἐπιτεθεὶς, ἰᾶται πρὸς πάνυ ἐκ τῆς ἀκάνθης αὐτῆς πλαγιάν. Draco marinus diſſectus & apertus impoſitúſque ictus ſpinæ ſuæ qua ferit, medella eſt. Quanquam Dioſcorides aliquando δήγμα ἀντὶ τῆς πλαγιᾶς vſurpet,id eſt,morſum pro ictu ſiue pũctura,vt cùm de mullo loquitur. ὠμὴ ὁ ἀναχεθεῖσα καὶ ἐπιτεθεῖσα, θαλασσίου δράκοντος καὶ σκορπίου καὶ ἀράχνης δήγματα ἰᾶται. Mullus marini draconis & ſcorpionis,& araneæ morſibus medetur. Non minori reprehenſione dignus is qui in ſuis in Dioſcoridem commentariis capite de dracone marino pro eo hippocampum verum deſcribere videtur:nam in iis quæ capite de hippocampo,de ipſo hippocampo tradidit vehementer errat, eáque cùm de hippocampo dicemus improbabimus. Porrò id abſurdũ eſt quod ſcribit,non eundem eſſe draconem marinum,de quo tradiderint Dioſcorides & Plinius, duas ob coniecturas, quæ vaniſsimæ ſunt. Prior eſt, quòd draco marinus Dioſcoridis ſpina venenata pũgit,cui ictui draco ipſe diſſectus,atque impoſitus medetur, alter verò Draco nẽpe Plinij morſu ſolùm nocet. Vbinã quæſo hæc Plinius? nuſquam ſanè. Imò verò eadẽ planè quę Dioſcorides ſcripſit. Draconis marini ſcorpionúmque ictus,carnibus eorũ impoſitis ſanãtur. Et ibidem. Draco marinus ad ſpinæ ſuæ qua ferit, venenũ ipſe impoſitus,vel cerebro toto prodeſt. Altera cõiectura eſt,quod ex Dioſcoridis verbis colligere licet, facile eſſe draconem marinum habere, qui veneno ſuo remedio ſit,cõtrà difficillimum alterum habere cũ grandis ſit belua. Minimè verò Plinius in beluis marinis draconẽ numerauit,imò ab iis ſeiũxit. Cùm enim LIB. XXXII. beluas marinas recenſet draconis marini non meminit,ſed poſteà cũ aliis piſcibus numerauit. Sunt qui nõ intellecto nominis etymo,quòd antè ex Ælianotradidimus,quum draconem marinum audiunt,ſimile quid animo fingunt iis draconibus quos pictores pro arbitrio pingunt. Vnde fit vt quidã raias exiccatas,atque in eum modum efformatas pictáſque quo pictores dracones terrenos figurare ſolent,pro veris draconibus marinis accipiant,ſed facilè imperitis imponitur,qui neque ex antiquorum ſcriptorum lectione piſcium cæterarúmque animantium naturas didicerũt,neque res ipſas intuiti ſunt. Quæ ſi feciſſent, ex capite,ore,brãchiis apertis,pinnis,aculeis,caudæ aſperitate, atque ab aliis huiuſmodi, raias agnouiſſent. Huiuſmodi raiæ Antuerpiæ ſic efformãtur,atq; inde alio deportãtur. Verũ ad draconẽ redeamus aduerſus cuius venena,multa & præſentia remedia dedit natura. Nã vt ex locis ante citatis liquet, ipſe impoſitus ictus ſuos ſanat. Mulli

Lib.2.cap.38.

Ibid.cap.24.

Lib.2.cap.3.

Lib.32.cap.5.

Cap.11.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 324 sur 633

caro impoſita idem præſtat. Idem Galenus ſcribit. Draconem marinum aduerſum ſuum ipſius ictum impoſitum, necnon mullum valere. Et dioſcorides. Peculiariter autem ictus à marino ſcorpione & Dracone inferuntur qui moleſtos cruciatus cient, interdum autem ſed rarò nomas excitat, quibus abſinthij, ſaluię aut ſulphuris ex aceto triti potio ſubuenit. Et nos aliquando vidimus partem à dracone marino punctam in tumorem erigi, & cum doloribus vehementiſſimis inflammari, quæ ſi negligatur, facilè gangræna corripitur, quo in malo piſcatores noſtri ad lentiſci folia, tanquam ad ſacrā anchoram confugiunt, iiſque partem vulneratam confricant, meliùs ſibi conſulturi, ſi draconis ipſius diſſecti carnes vel cerebrū imponerent. Nec eſt negligēda theriaca confectio cū aqua abſinthij ſumpta. Quę omnia remedia cōferūt priuſquàm gangræna partē vulneratā occupauerit, tū enim gangrænæ cauſa ſcarificāda pars eſt, & garo acetóque fouēda, caput mulli ſaliti imponēdū. Eiuſdē etiā recentis è capite cinis contra omnia venena prodeſt, cæca quadā naturarū diſcordia.

Li. 11. de ſim. med. facul.

Lib. 8. cap. 6.

De Dracunculo.

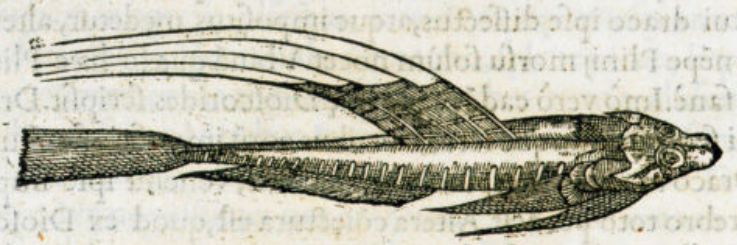

CAPVT XII.

DRACVNCVLI Piſcis Plinius ſolus, quod ſciam, meminit, quem à dracone differre ſcripſit, vt proximo capite oſtendimus. Hunc eſſe putamus qui à noſtris *lacert* vocatur, quòd lacertis terrenis corporis figura ſimilis ſit, & dracunculum vt à dracone maiore diſtinguatur eſſe appellatum. Eſt piſcis marinus dodrātali magnitudine, cotto fluuiatili non multùm abſimilis, roſtro acutiore, & capite latiore. Ranę etiam piſcatrici quodammodo ſimilis eſt, ſed rana piſcatrix ore eſt maiore, pinnis concoloribus quæ in dracunculo variæ ſunt. Capite eſt magno, cōpreſſo, roſtro prominente, ore paruo ſine dentibus, ſine vlla ad branchias ſciſſura, ſed huius vice ſupra caput vtrinque foramen eſt, vt in Hippocampo, quod, niſi dum piſcis viuit, eóque aquā trahit & emittit, manifeſtum eſt. Oculos magnos ſupra caput poſitos habet, capitis os in aculeos deſinit ad caudā ſpectantes. Pinnas longiſſimas pro corporis magnitudine habet, partim aurei, partim argentei coloris æmulas. Quæ ad branchias ſitæ, aureæ ſunt

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 325 sur 633

ſunt,in radice argenteæ.Quæ in ſupina parte, à cæterorum marinorum piſcium pinnis,ſitu magnitudinéque diſſident:nam & ori propiores ſunt,& longiores iis quæ ſunt ad branchias.In dorſo duæ eriguntur,prior parua eſt,aurea & argenteis lineis diſtincta, poſterior magna admodum in medio dorſo,papilionum alis non valde diſſimilis,radiis quinque hordei ariſtis ſimilibus, membranáque conſtans. Radij priores longiores ſunt, poſteriores breuiores, contrà quàm in membrana,quæ ſingula radiorum interualla,veluti intertexta occupans paulatim creſcit.Eadem quoq; varia eſt,lineis enim argenteis in medio duarum nigrarum ſitis diſtinguitur. Hæc in medio dorſi cauo veluti in vagina conditur. Alia eſt à podice ad caudam etiam aurea, demptis eius fimbriis quæ nigricant. Corpus totum ſenſim gracilius fit,& in pinnam longam terminatur,cuius fimbriæ nigricant. Eſt & picto corpore:nam ab huius medio argenteæ lineæ ad vẽtrem ductæ ſunt. In maxillis partibúſque anterioribus veluti punctis argenteis notatur.Ventre eſt lato,plano, candido.Cuticula tantùm tegitur.Capitur hic piſcis maximè caniculæ vigentis tempore,cuius ſyderis vim omnia ferè animantia ſentiunt,etiam piſces ipſi, quorum alij è profundo ſurſum ſe efferunt,alij in profundum ſecedunt,alij ad ſaxorum latebras confugiunt. Carnis ſubſtantia gobionibus paruis ſimilis eſt, iiſdémque alimentis veſci traditur.Minùs venenatus eſt huius quàm draconis ictus.In Agathenſi litore capitur, alioqui rarus eſt, & tum ob raritatem, tum ob venuſtatem ſummúmque omnium rerum opificis Dei in hoc piſce artificium,piſcatores ipſi admirantur, & amicis qui naturæ rerum contemplatione delectantur dono dant.

De Vranoſcopo.

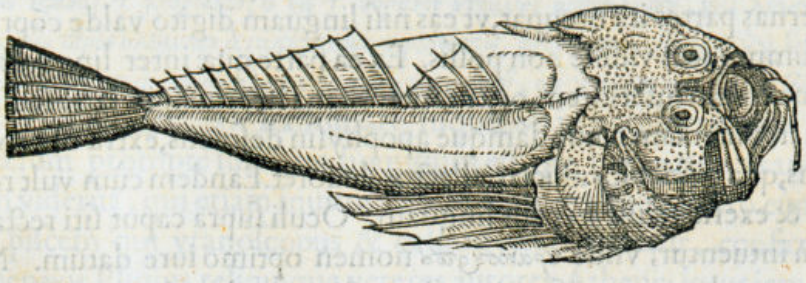

CAPVT XIII.

QVI ὑραγοσκόπος à Græcis, & χαλκιώνυμος vocatur, ab Athenæo etiam ἅγνος dicitur, quæ vox quanquam caſtum ſignificet, nihil tamen de huius piſcis caſtitate apud veteres autores legas. Veteri Latino nomine caret:quam ob cauſam Plinius Græcis ſemper vſus eſt. *libro 8.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 326 sur 633

Galeni interpres cæli ſpeculatorem appellauit. Gaza pulchrum piſcem perinde ac ſi καλλίχθυν, non καλλιώνυμον legiſſet. Atqui tum ob fuſcum colorem, tum ob capitis, totiúſque corporis ſpeciem, fœdus eſt aſpectu. Et καλλιώνυμος, id eſt pulchri nominis piſcis nominatur, ob ὑρανοσκόπου appellationem, quæ pulcherrima eſt, & homine quàm piſce dignior. Hominis enim proprium eſt ſurſum aſpicere, id eſt mente naturam rerum & cælum contemplari, fragilia & caduca, quæque falsò in bonis à vulgo habentur deſpicere, atque infra ſe poſita arbitrari. Quemadmodum vero ab antiquis pulchro honeſtóque nomine donatus eſt hic piſcis, ita à Maſſilienſibus turpi pudendóque, quod honeſtæ matronæ præ pudore nominare vix audeant. Vocatur enim ab his *tapecon*, quòd peſſi inſtar conformatus eſſe videatur, & *raſpecon*, quòd caput ob aſperitatem ad ſcalpenda muliebria pudenda accommodari poſſit. Ab Italis *boca in capo*, à noſtris *rat* appellatur. Oppianus ἡμεροκοίτην nominat, quòd interdiu in arena dormiat, noctu vigilet prædæ quærendæ cauſa, vnde & νυκτερὶς vocatus eſt. Ex quibus liquet non de phoca, vt opinatur Eraſmus, etiam ſi noctu in terram exeat ſomni capiendi cauſa, ſed de vranoſcopo potiùs intelligendum eſſe Suidæ locum quo ſcribit. ἡμερόκοιτος ἰχθύς τις, καὶ ὁ κλέπτης. id eſt, hemerocœtus piſcis eſt quidam, & fur. Fures enim quòd interdiu dormiant, noctu vigilent, ἡμερόκοιτοι aptè nuncupantur, etiam Heſiodi teſtimonio.

Lib. 4. ἀλιευτικῶν.

Μήποτε δ' ἡμερόκοιτος ἀνὴρ ἀπὸ χρήματ' ἕληται

Vranoſcopus piſcis eſt marinus, litoralis, pedali magnitudine, ſine ſquamis. Capite magno, oſſeo, aſpero ranæ piſcatricis capiti quodammodo ſimili. Os longè ſecus quàm reliqui piſces ſitum habet, nimirum ſupra caput, magnum & patens, cuius operculum eſt maxilla inferior, ſurſum valde attracta. Lingua breuis ſed lata, oris internas partes ita occupat, vt eas niſi linguam digito valde cõprimas & ſummoueas videre non poſſis. Ex ea parte quæ inter linguam eſt, & maxillam inferiorem, oritur membrana in principio latiuſcula, ſenſim in carnoſam rotundámque apophyſin deſinens, extra os propendens, qua piſciculos alliciat, allectos deuoret. Eandem cùm vult retrahit & exerit veluti ſerpens linguam, Oculi ſupra caput ſiti recta cælum intuentur, vnde ὑρανοσκόπος nomen optimo iure datum. Nam dracunculus, rana piſcatrix, raia, paſtinaca, rhombus, paſſeres, bugloſſi, ſepia, polypus, oculos habent ſupra caput. Sed pupillæ ad latera ſpectant, non ſurſum ad cælum. Oſſa capitis, caudam verſus in aculeos deſinunt tenui membrana opertos. Ab oſſibus branchias integentibus itidem duo alij aculei ad caudam ſpectant membrana tecti dempto extremo mucrone. Branchias quaternas habet, iuxta quarum ſciſſuram pinnæ duæ magnæ & robuſtæ, & variæ exoriuntur.

Sub-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 327 sur 633

Subſunt in parte ſupina alię duæ minores,albę,maxillæ inferiori propinquæ.Has pinnas ſequitur os, veluti ſternum , quod tribus aculeis horret. Succedit pinna alia à podice ad caudam.In dorſo duæ ſunt, quarum prior, capiti propior parua eſt & nigra,vt in araneo. Poſterior ad caudam vſque porrigitur,dorſo concolor. Cauda in pinnam latam deſinit, pauonis caudæ dum piſcis viuit æmulam, fimbriæ purpuraſcunt.Dorſum fuſco colore eſt,venter candido,qui colores,dum viuit,manifeſti ſunt,alioqui vnà cum vita pereunt.A capite lineę duæ ex ſquamulis conſtantes ad caudam protenduntur , reliquo corpore cute dura intecto,quæque facilè excoriari poſſit.Ventriculus firmiſſimis tunicis conſtat,è cuius ore appendices octo dependent. Hepar candidum eſt,à cuius exteriore parte fellis veſica pendet , admodum magna,ſi corporis magnitudinem ſpectes, felle valde diſtenta. Fellis ſubſtantia, oleum colore,& conſiſtentia refert. Vulua multùm infra poſita eſt bifida.Carne eſt alba,dura,non multùm à carne ranę piſcatricis differente,grauíſque odoris,de qua ſic Athenæus: ὁ δὲ ὑρανοσκόπος καὶ ὁ ἄγνος καλούμενος, ἢ καὶ καλλιώνυμος, βαρύς. In arena & cœno latet, vt piſcibus inſidietur.Cùm igitur carne, cœnoſáque aqua veſcatur,grauem viroſique ſaporis eſſe neceſſe eſt. Vranoſcopus in venando eodem aſtu,quo rana piſcatrix vtitur: cùm enim luto ſe immerſerit, caput paulùm exerens,membranam ſiue apophyſin ex ore demittit, ad quam piſciculi tanquam ad vermem adnatant, qua præmorſa admonitus vranoſcopus,ſtatim retrahit,& cum ea piſciculum. Nos primi particulam iſtam in hoc piſce deprehendimus , quóq; aſtu piſciculos venetur, obſeruauimus,nulla enim prorſus, quod ſciam, huius mentiò fit apud vllum aut veterem , aut recentem , Græcum Latinúmve ſcriptorem.Vranoſcopi meminit Galenus his verbis. Lib. 8. Lib.3. de vſu part.cap.3. ὃ δ' οἶεσθαι διὰ τοῦτο ὀρθῶς ἑστάναι τὸν ἄνθρωπον, ἵν' εἰς τὸν οὐρανὸν ἑτοίμως ἀποβλέπῃ, καὶ λέγειν ἔχῃ. ἀνταγέω πρὸς ὄλυμπον, ἀταρβήτοισι προσώποις, ἀνθρώπων μὴν ἔστιν ὃς οὐκ ἐωρακότων ὀδεπώποτε τὸν καλούμενον ὑρανορκόπον ἰχθύν, ὡς ὅτος γε καὶ εἰ μὴ βούλοιτο πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀεὶ βλέπει. Exiſtimare, inquit,ob id hominem rectè ſtare, vt cælum promptè ſuſpiciat,hominum eſt qui nunquam vranoſcopum viderũt , qui etiam inuitus cælum ſemper aſpicit.Porrò eundem eſſe piſcem qui vranoſcopus & callionymus vocatur , confirmant Athenæus,Plinius,reliquíque veteres autores.Athenęi locus iam citatus eſt. Plinius.Callionymus ſiue vranoſcopus.Et alibi. Callionymi fel cicatrices ſanat, & carnes oculorum ſuperuacuas conſumit.Nulli hoc piſcium copioſius,vt exiſtimauit Menander quoq; in comœdiis. Item piſcis & vranoſcopus vocatur , ab oculo quem in capite habet. Dioſcorides de felle loquens.Eſt vis omnium acris & excalfaciens,intenſis tamen & remiſſis viribus differunt.Siquidem præſtantius in effectu eſſe videtur fel marini ſcorpionis , & piſcis qui callionymus ap- Lib.32.ca.11. Lib.32.cap.7. Lib.2.cap.96.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 328 sur 633

Lib.10.de facult.frm.med. cap.de fell.e

pellatur.Idem ferè Galenus. Animalium quorundam ſingulariter bilis à medicis laudatur,tanquam aciem exacuat oculorum, & ſuffuſionum initia digerat, veluti piſcis quem vocant callionymum, hyænæ, & ſcorpij marini. Ex his omnibus conſtat nos verum vranoſcopum exhibuiſſe. Nec obſtat quod Plinius, vt ante citauimus, ſcripſit vranoſcopum dici ab oculo quem habet in capite, quaſi vnicũ oculum habeat. Iam enim demonſtratum eſt, nulli animali plures paucioréſve oculos duobus eſſe.Quare enallage numeri vſus Plinius, oculum pro oculis poſuit: quemadmodum Dioſcorides quum draconem marinum ad ictus ſpinæ ſuę valere dixit, cùm ſpinarum dixiſſe oportuiſſet.Poſtremò eundem eſſe vranoſcopum ſiue callionymum,& hemerocœten Oppiani, perſpicuè declarat & veluti ob oculos ponit eius pictura.

Libr.3. cap.2.

Lib.2. ἁλιευτικῶν.

Φράζεο δ' ἀφραδίην προφερέστατον ἡμεροκοίτην
Ἰχθὺν, ὃν περὶ πάντας ἀεργότατον τέκεν ἅλμη.
Τῷ δ' ἤτοι κεφαλῆς μὺν' ἄνω τέτραπται ὕπερθεν
Ὄμματα, καὶ φώμα λάβρον ἐν ὀφθαλμοῖς μέσσοις.
Αἰεὶ ὃ φαμάθοισι πανυμέλιος τετάνυται
Εὐδων, νικλὶ δε μῦνος ἀνέρχεται, ἠδ' ἀλάληται
Τὠνεκα κέκληται καὶ νυκτερίς.

Quæ ſic conuerti.

Stultitia inſignem memorabimus hemerocæten
Segnitieq; omnes ſuperantem, quos creat æquor.
Scilicet huic ſita ſunt in vertice lumina, ſurſum
Conuerſa, immodicéque, hæc inter, hiantia cernes
Ora. dies totos fulua proſtratus arena
Dormit, noctu autem vigilat, ſolúſque vagatur:
Nyctterida hinc etiam appellant.

His ſubiungit adeò voracem eſſe piſcem,vt ciborum copia nimis diſtento ventre diſrumpatur atque emoriatur, quo triſti exitu homines à luxu crapuláque deterret, & ad temperantiam adhortatur.

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER XI.

Qui dicantur plani piſces.

CAPVT I.

HACTENVS De longis ſimúlq; ſpiſſis ſiue corpulentis piſcibus diximus. Nunc de planis tractabimus. Ne quis verò auratam, ſparum, cantharum, melanurum, glaucum ſeſerinum, alióſque multos huiuſmodi piſces, cùm thunnis, lupis, mugilibus, comparans, illós planos vocet, hos rotundos, ne quis etiam planos pro lęuibus accipiat, primùm qui plani propriè appellentur piſces, deinde quæ ſint eorum differentiæ explicandum. Sunt igitur plani, ſiue lati, à Græcis πλατεῖς dicti, qui prona ſupináque parte, ita in longum latúmque extenſi, vt in tenuitatem degenerent extrema, neque in dorſum ventrémque ſed in latera dilatentur, ſpináque media à capite ad caudam protenſa, apophyſes longas ſeu radios non ad pronam ſupinámque partem, ſed ad latera emittat. Hos proſtratos ſiue iacentes, ſicut alios non planos, erectos: vt ſaxatiles mugiles appellauit Columella. Planorum alij ſpinas habent, vt rhombus, paſſer, bugloſſum: alij pro ſpinis cartilaginem, vt torpedo, raia, paſtinaca. Rurſus horum alij læues, alij ſquamoſi, alij aſperi. De ſpinoſis priùs pertractabimus, quoniam omnes qui ſuperioribus libris explicati ſunt, etiam ſpinoſi ſunt, proximo libro de cartilagineis dicturi. Illis omnibus hoc eſt commune, quod parte ſupina candido, prona, fuſco colore ſint, quod in prona parte oculos habeant ad latera ſpectantes, id quod in cauſa eſt, cur eodem modo natẽt, quod altero oculo orbati incedunt, tradente Ari-

Lib. 8. ca. 17.

Lib. de nima. ingreſſu.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 330 sur 633

ſtoteli,peruerſa eſt enim ijs oculorum acies, quemadmodum ſtrabonibus. Planos omnes piſces Ariſtoteles ψηλοφθεῖς vocat. *Ibidem.*

De Rhombo aculeato.

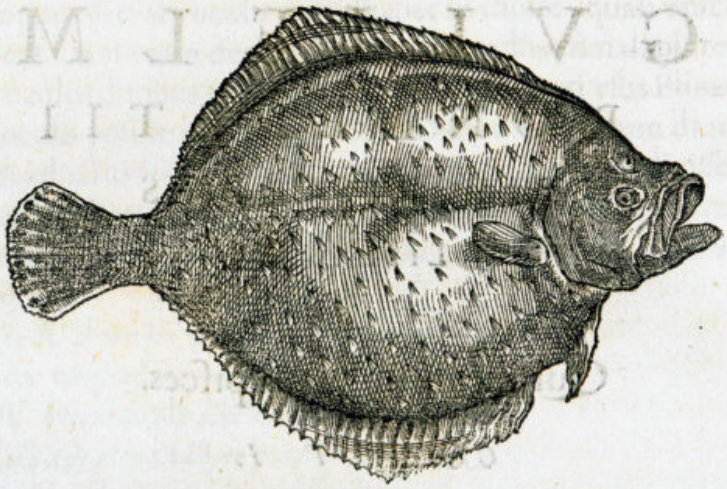

CAPVT XI.

ROMANI Græca voce rhombum piſcem appellauerunt. Ariſtoteles & reliqui Græci eundem ψῆτταν, Gaza paſſerem interpretatus eſt, Athenæus ῥωμᾶιοι καλοῦσι τὴν ψῆτταν ῥόμβον, καὶ ἔστι τὸ σῶμα ἐλλιπικὸν. Nec Ariſtoteles vſquam rhombi meminit. Præterea quod Ariſtoteles Pſettæ tribuit, nempe quod arena obruat ſeſe, vt piſces alliciat: idem Plinius rhombo, eo in loco quem ex Ariſtotele mutuatum eſſe quilibet facilè indicabit, ſi locū hunc cum illo conferre voluerit. Sumitur etiam paſſer ſiue ψῆττα pro diuerſo piſce à Rhombo. Plinius, Marinorum alij ſunt plani, vt rhombi, ſoleę, ac paſſeres, qui à rhombis ſitu tantùm corporum differunt. Galenus quoque libro tertio de aliment. facult. & Diphilus apud Athenæum Pſettas à rhombis manifeſtè ſeiunxerunt. Rhombus piſcis à rhombo figura nomen habet, quæ quatuor æqualibus lateribus cōſtat, non autem rectis angulis. A Gallis *lozange* dicitur. Itali omnes & Maſſilienſes, *rhombo* piſcem appellant, noſtri *romb*, Galli *turbot*. Normani *bertoneau*. Græci huius temporis ψῆτταν. Rhomborum duas ſpecies facimus, rhombum aculeatum & læuem, quibus rhomboidem addemus. Primùm aculeatum deſcribimus. Is piſcis eſt planus, litoralis, parte prona fuſca, in qua multi ſunt aculei maximè circa caput, & à capite caudam verſus. In eadem parte linea ducta eſt nigra, pinnæ quoque illic nigræ ſunt, alibi candidæ. Os magnum habet, hiánſque, ſine dentibus, ſed horum vice maxillas

Libr. 7.

Lib. 9. de hiſt. cap. 37.

Lib. 9. ca. 42.

Lil. 9. cap. 20.

Libro 8.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 331 sur 633

xillas aſperas obtinuit. Ab inferiore maxilla propendent appendices duæ, tenues barbæ modo. Non procul hinc podicem habet. E regione pinna incipit magna ad caudam vſque continua. Huic ſimilis alia ſtatim à capite. Vtraque paulatim ab initio ad medium vſque creſcit, inde eadem proportione, ad caudam vſque decreſcit. Hæ totum ferè corpus ambiunt, rhombíque figuram efficiunt. Branchias quatuor habet rhombus, duplices. Cor compreſſum. Ventriculum magnum, oblongum, in ſuperiore parte complicatum, dorſo annexum, quem inteſtinum excipit. Sed inteſtinum duas apophyſes habet magnas, ſed breues, in angulos duos deſinentes, inter quos ventriculi ecphyſis alligatur. Hæc ventriculi cum inteſtinis coniunctio propria eſt, in hoc rhomborum & paſſerum genere. Ventriculum hepar tanquam manu comprehendit, ex albo rubeſcens, cui hæret veſica multo felle diſtenta. Splen ex nigro rubeſcit, inter inteſtinorum ſpiras latitans. Oua rubra ſunt replicata ventriculi modo: facit enim ventris breuitas, vt omnia ferè interna replicata ſint. Carne veſcitur, maximè cancris, vorax eſt, piſcéſque multos ingerit. Quamobrem in fluuiorum ſtagnorúmque oſtiis plurimùm eſt, vt piſces ſubeuntes perſequatur. In mari noſtro, & in oſtiis Rhodani magni capiuntur, ſed in Oceano multò maiores. Vidimus Oceani rhombum quinque cubitos longum, latum quatuor, ſpiſſum pedem vnum. Quanuis igitur ab Ouidio dicatur, & Adriaco mirandus litore rhombus, & à Martiale:

Quanuis latà gerat patella rhombum,
Rhombus latior eſt tamen patella.

Tamen nunquam rhombi Adriatici, noſtríve magnitudinem attingunt eorũ qui in Santonico, vel Britannico litore capiuntur. Cùm guloſus ſit piſcis, facilè hamo capitur. Ad gulæ verò libidinem explendam multùm illi confert piſcandi ſolertia à natura data, de qua Plinius. Nec minor ſolertia ranæ, quæ in mari piſcatrix vocatur, eminentia ſub oculis cornicula turbato limo exerit, aſſultantes piſciculos pertrahens, donec tam propè accedant, vt aſſiliat. Simili modo ſquatina & rhombus abditi pinnas exertas mouent ſpecie vermiculorum, itémque quæ vocatur raia. Quæ ex Ariſtotele ſumpta eſſe apparet, quo in loco ψῆτταν pro rhombo dixit, vt initio capitis docuimus. Καταμύζουσι δ' ἑαυτοὺς δ ὄνος καὶ βάτραχος, καὶ ψῆττα, δ ῥήνη, καὶ ὅταν ποιήσωσιν ἑαυτὰ ἄδηλα, εἶτα ῥαβδοῦσι τοῖς ἐν τῷ στόματι, ἃ καλοῦσιν οἱ ἁλιεῖς ῥαβδία, τὰ δὲ μικρὰ ἰχθύδια προσέρχονται ὡς πρὸς φυκία ὑφ' ὧν βόσκονται. Obruunt ſeſe aſellus, rana, & paſſer, ſiue Rhombus & ſquatina, cúmque ſe totos occultauerint, verberant oris ſui virgulis, vt vocant piſcatores, ad quas piſciculi adnatant tanquam ad algas, quibus veſcantur. Reperiuntur in hoc genere mares

Lib. 9. ca. 42.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 332 sur 633

& fœminæ: alij enim ſemen, alij oua habent. Rhombus dura eſt carne & friabili, quanquam Galenus Philotimum reprehendat, qui inter piſces, qui molli ſunt carne, cùm citharos numerarit, eis ſimilem rhombum prætermiſerit, qui tamen molliore ſit carne, quàm cithari, carnéque aſellorum multò inferiore. Locus eſt huiuſmodi: Περὶ ὃ τῦ κιθαρῦ καὶ πάνυ θαυμάζω τῦ φιλοτίμυ, παραπλήσιος γὰρ ὢν ὁ ῥόμβος αὐτῶν μαλακωτέρου ἔχει τὴν σάρκα, τῶν ὀνίσκων ἀπολιπόμενος σὸκ ὀλίγῳ. Sed qui Rhombum præſertim aculeatum guſtauerit, is proculdubio dura carne eſſe iudicabit, maximè ſi grandior ſit: qui enim parui ſunt, humidiores mollioréſque ſunt. Elixus ex aceto vel in ſartagine coctus editur, cum mali arantij ſucco. Rhombum inter delicatiſſimos cibos habuit veterum luxus, vnde prouerbium, nihil ad rhombum, de his quæ minimè conferenda ſunt. Lieni medetur rhombus viuus impoſitus, vt tradit Plinius, deinde remiſſus in mare.

Lib. 3. de fac. aliment.

De Rhombo læui.

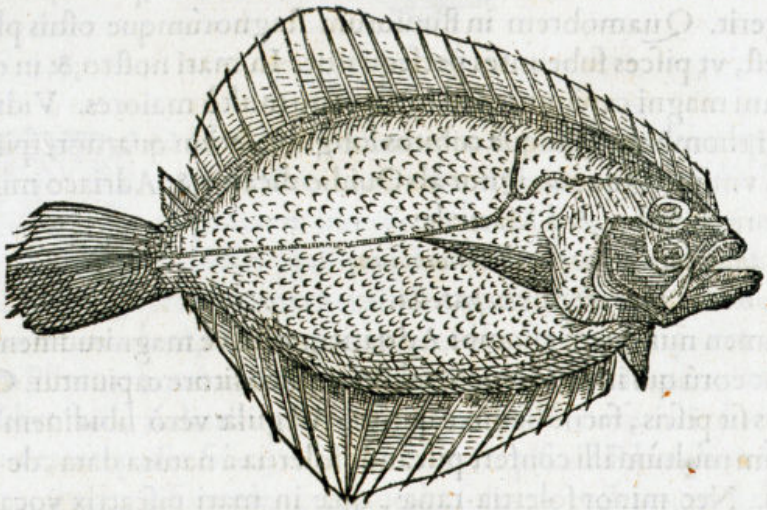

CAPVT III.

RHOMBVS Alter eſt, qui vt à ſuperiore diſtinguatur, læuis à nobis dicitur, quòd aculeis prorſus careat. A Gallis *Barbue*. A noſtris per ſimilitudinem *Paſſar*, dictus quaſi paſſer, à nonnullis *Panſar*, id eſt, ventriculoſus: nos enim *Panſe* ventrem appellamus. Sed *Paſſar* meo quidem iudicio rectiùs dicitur, quanquam verus paſſer ſeu ψῆττα non ſit, ſed ei figura duntaxat ſimilis, ſitu verò diſſidens: huic enim dexter reſupinatus eſt, paſſeribus læuus, quo ſitu cùm rhombi à paſſeribus differunt, autore Plinio, eum quem capiti huic præfiximus, in rhombis haberi eſt neceſſe. Eſt igitur rhombus læuis rhombo acu-

Lib. 9. cap. 20.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 333 sur 633

aculeato figura partibúſque tum internis,tum externis omnino par, demptis aculeis:nullos enim neque in ſupina neq; in prona parte habet.Prętereà latior eſt,& tenuior rhombo aculeato,carnéque molliore,ſuauiore quàm paſſer. Quare de rhombo læui Galeni locus intelligi poſſet, quo rhombum cum piſcibus mollis carnis connumerandum cenſet.Vel fortaſſe non abſurdè quis exiſtimauerit, rhombū læuem Galeni citharum eſſe,quòd is mollis ſit carnis,cuiuſmodi rhombum læuem eſſe cõſtat,quódq; eum rhombo ſimilem faciat. Ælianus autem longè alium ex mari rubro citharum deſcripſit. Et Athenæus cithari ſpecies duas alias tradidit, de quibus paulò pòſt dicemus.

De Rhomboide.

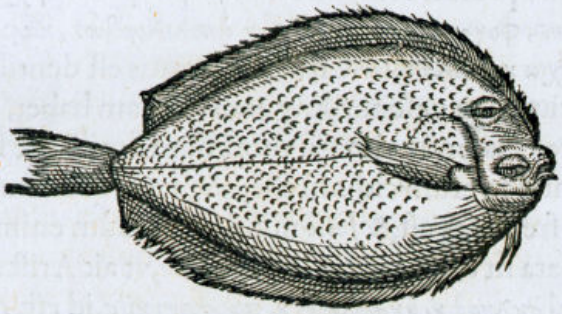

CAPVT IIII.

ROMÆ Piſcem ſæpe vidimus, qui ab ichthyopolis Rhombi nomine venditur, quem tamen à ſuperioribus rhombis diuerſum eſſe ſenſus ipſe doceat, etiam ſi figurâ rhombum imitetur. Quare hunc rhomboidem appellauimus, vt tantùm à rhombo piſce differat, quantùm figura rhomboides à rhombo figura: eſt enim rhomboides figura, quæ neque latera æqualia, neque angulos rectos habet. Eſt igitur rhomboides piſcis rhombo vel paſſeri ſimilis, ſed à paſſere ſitu differens, ſquamis paruis intectus, oculis multùm à ſeſe diſtantibus. Linea à capite ad caudam per medium corpus ducta, initio ſinuoſa, deinde recta corpus in duas æquas partes dirimens. Corpore eſt exiguo & breui: nunquam enim quantum obſeruaſſe mihi licuit palmi magnitudinem ſuperat. Internis partibus à rhombo non differt. Carne eſt media, neque molli nimiùm neque dura. In litore noſtro rarus eſt, ſemélque tantùm vidiſſe mihi contigit. Huius mentionem nullam à veteribus factam fuiſſe comperio.

De Citharo.

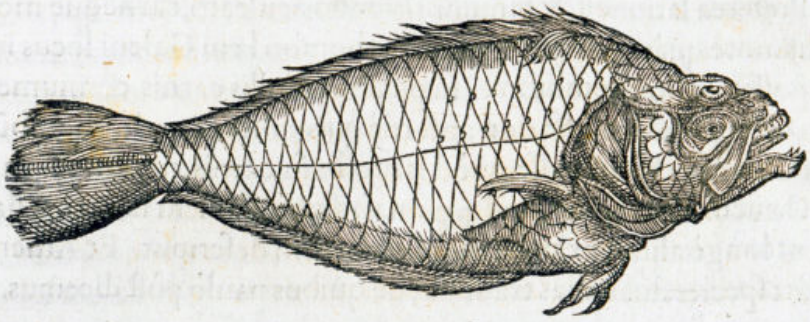

CAPVT V.

DE Citharo ex Ariſtotelis lib.de animalibus & piſcibus hæc profert Athenæus.ὁ κίθαρος φησὶ καρχαρόδους, μονήρης, φυκοφάγος, ἔγλωττον ἀπολελυμένος, καρδίαν λευκὴν ἔχων καὶ πλατεῖαν.Citharus ſerratis eſt dentibus, ſolitarius,alga veſcitur,linguam ſolutam habet, cor album & latum.Præterea Galenus citharo rhombum ſimilẽ eſſe ſcripſit. Ex quibus colligo hunc verum citharũ eſſe,quem hîc exhibemus,qui hodie Romæ ſatis frequens eſt,& *ſolio* nominatur.Cùm enim piſcibus à natura lingua data ſit ὀστώδης,καὶ σὰρκ ἀπολελυμένη,vt ait Ariſt .id eſt,oſſea & non ſoluta,vel σκληρὰ καὶ ἀκανθώδης καὶ προσπεφυκυῖα,id eſt, dura ſpinea & adhærens,iſq; vnicus ſit ex planis cui lingua ſoluta ſit,teſte Ariſtotele,contra aliorum piſcium naturã,rectè mihi videor hunc citharum eſſe affirmare.His adde notas reliquas,quæ aptiſſimè quadrant, quòd ſerratos habeat dẽtes,quòd ſolus capiatur,quod alga veſcatur quemadmodũ ſalpa,quò fit,vt inſuauiore ſit carne quàm bugloſſum. Vnde Pherecrates apud Athenæũ ὦ ἀγαθοὶ ἔνεστιν ἐν κιθάρῳ τι κρέας.Eſt igitur citharus piſcis planus rhombo,quodãmodo ſimilis,bugloſſo ſimilior,ſi ſquamas excipias,quę in citharo ſunt magnæ rhombi figura.A capite ad caudã linea tenuis ducta eſt.Partibus internis reliquis planis ſimilis.Ex his liquet de citharo non rectè ſenſiſſe eum qui piſcem à Gallis egrefinum ſiue eglefinũ nominatum citharũ eſſe crediderit: cùm ex Galeno citharum planum piſcem eſſe conſtet,linguámq; ei ſolutã eſſe.Quæ egrefino nullo modo cõueniunt.Lõgè grauior eſt,miniméq; diſſimulandus error illius qui citharum cum cantharo cõfundit,cùm toto genere differant:nam cantharus litoralis eſt piſcis,quem cum aurata,orpho,ſynodonte numerat Ariſtoteles:iis enim ſimilis eſt corporis figura,citharus verò planus piſcis bugloſſo ſimilis,vel rhombo Galeno autore,& *cantena* (ſic enim à Maſſilienſibus citharum appellari ſcribit)non ſolùm planus piſcis non eſt, ſed etiam carnis ſubſtantia, vita, moribus,à citharo plurimùm differt.

Lib.3.de alim. facult.

Lib.4.de hiſt. cap.8. & lib. 2. cap.13.

Lib.8.de hiſt. anim. cap. 13.

De cit

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 335 sur 633

De Citharo flauo ſiue aſpero.

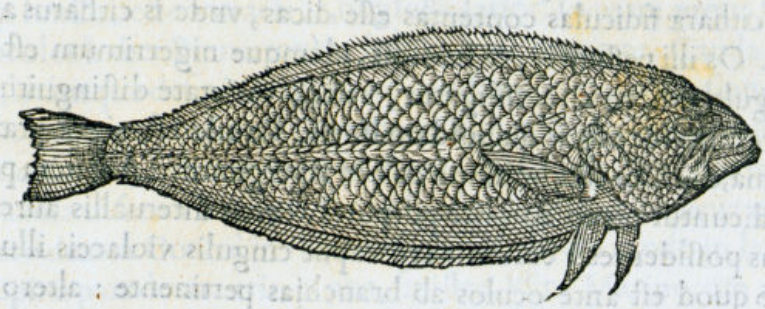

CAPVT VI.

ALTERIVS Cithari ex Archeſtrato meminit Athenæus rufi ſiue ſubflaui, qui aſſandus eſt, caſeo multo oleóque condiendus, quíque ſine ſumptu apparari non poteſt, prior verò albus, & in aqua ſaléque multo elixandus, additis herbis. Verſuum Archeſtrati hic ferè ſenſus eſt, qui cùm apud Athenæum ſatis mendosè legantur, ſic reſtitui poſſunt: *Libro 7.*

Κίθαρον δὲ κελεύω
Ἂν μὲν λευκὸς ᾖ, ζαρκὶ στερεός τε πεφύκη
Ἐψεῖν εἰς ἁλμὴν καθαρὴν, καὶ φύλλα καθέντα.
Ἂν δ' ἢ πυρρὸς ἰδεῖν, ἢ μὴ λίαν μέγας, ὠμὸν,
Ὀρθῇ κεντήσαντα δέμας νεοθηγεῖ μαχαίρᾳ,
Καὶ πολλῷ πυρῷ, καὶ ἐλαίῳ τοῦτον ἅλιφε.
Χαίρει γὰρ δαπανῶντας ὁρῶν, ἐστὶ δ' ἀκρόλαστος.

Hunc citharum eſſe puto, qui aſper etiam dici poteſt: eſt enim ſuperiori figurâ ſimilis: lingua magis ſoluta, oris ſciſſura magna, dentibus ſerratis, ſquamis intectus rotundis, aſperis. Virgam habet à capite ad caudam protenſam, latiuſculam, maioribus ſquamis conſtantem. Partibus internis ſuperioribus ſimilis eſt. Is Venetiis reperitur optimus. Sunt qui verum buglosſum eſſe credant, nec ſine ratione, non ob figuram ſolùm ſed etiam ob aſperitatem. Eſt enim bouis lingua magna & aſpera, vnde & buglosſum herba vulgo borrago appellata, & à figura, & ab aſperitate. Licebit igitur mea quidem ſententia hunc piſcem verum citharum eſſe rufum ſiue aſperum exiſtimare, vel buglosſi nomine comprehendere, de cuius differẽtiis poſteà dicemus. Ælianus citharum quidem buglosſo ſimilem eſſe prodidit, ſed eũ qui in mari rubro naſcitur, corporis pigmentis à noſtro diuerſum. In mari rubro, inquit, piſcis naſcitur, cuius corpus ita figuratum eſt, vt

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 336 sur 633

similitudinem lingulacæ eius latitudo gerere feratur. Squamæ non magnam tangenti asperitatem habent, subaureo est colore, & lineis à summo vertice capitis ad extremam caudam sic distinguitur, vt eas citharæ fidiculas contentas esse dicas, vnde is citharus appellatur. Os illi pessum it, & subsidit, idémque nigerrimum est, atque cingulo croceo circumligatur, vertex varietate distinguitur, fulgore aureo & nigris quibusdam lineis. Cauda est nigra præter extrema, ea enim candidissimo colore asperguntur. Alij item picti nasci dicuntur, toto corpore purpurei, certis interuallis aureolas lineas possidentes: eorum verò caput cingulis violaceis illustratur, vno quod est ante oculos ab branchias pertinente: altero secundum oculos vsque ad medium caput excurrente: alio autem tanquam monili sic collum circumplicante. Hæc picturæ vice ex Ælia-no transcripsimus, vt citharorum rubri maris ἰconem animo concipiant studiosi.

De Passere.

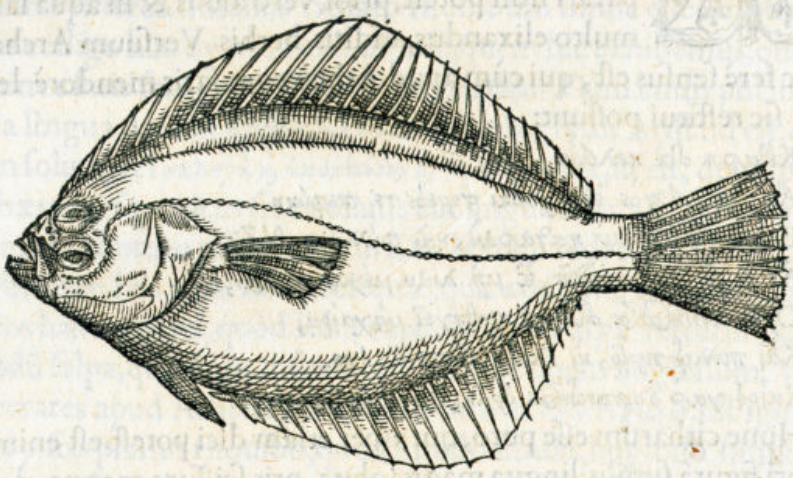

CAPVT VII.

Lib. 2. de hist. anima. ca. 15.

PISCIS Πτῆξ à Græcis, à Latinis passer dicitur. Piscis alius στρθὸς, id est, passer, ab Aristotele dici videtur, cùm de felle piscium loquitur: Οἰδὲ ἄμοι πρὸς τοῖς ἐντέροις, οἱ μὲν πορφύτερον, οἱδὲ ἐγχύτερον οἷον βάτραχος, ἔλλοψ, σιναγρὶς, σμύραινα, ξιφίας, χελιδὼν, στρθὸς. In aliis fel intestino hæret, his propiùs, illis remotiùs à iecore, vt in rana, ellope, synagride, muræna, gladio, hirundine, passere. Sed hoc loco hirundinem & passerem expungi oportere censeo. Suspicionis huius occasionem mihi præbet primùm Gazæ conuersio, in qua hæc omissa sunt: deinde ex sententia, quæ proximè sequitur, huc

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 337 sur 633

huc tranſlata eſſe videntur duo hęc nomina,quę pro auibus non pro piſcibus poſita ſunt.Sed ad Pſettam reuertamur, quæ ab Italis noſtríſque *plane*,ab alij *platuſe*,à Gallis *plye* nominatur. Piſcis eſt rhombo figura ſimilis,ſed contracti or,bugloſſo latior. In parte prona fuſcáque oculos habet.Pinnæ totum ferè corpus ambiunt. Cauda in vnicam,latámque deſinit.A capite ad caudam,linea parum ſinuoſa per medium corpus ducta eſt.Os paruum habet bugloſsi modo,ſine dentibus,cuius ſitu à rhombis differt.ſi enim paſſerem ita erigas in latus,vt maxilla inferior humum verſus ſpectet,ſupina pars, læua erit, prona verò dextra.Contrà in rhombis quibus eodem modo in latus erectis ſupina pars dextra erit, prona, ſiniſtra. Plin. Marinorum alij ſunt plani,vt rhombi,ſoleæ,paſſeres,qui à rhombis ſitu tantùm corporum differũt:dexter reſupinatus eſt illis,paſſeri læuus. Partibus internis rhombo ſimilis eſt.Stagna ſubit & fluuios: delectatur enim aqua dulci.In ſtagno noſtro magna paſſerum captura eſt hyeme. In Ligeri flumine ſæpe etiam capiuntur,minus nigri mollioréſque marinis, qui proculdubio non genere,ſed alimenti varietate ſolùm à marinis differũt.In hoc genere mas eſt,& fœmina:in aliis enim oua, in aliis ſemen reperitur,quod lac vulgus appellat, quia lactis inſtar candidum eſt,quod propter Ariſtotelem,dico qui hæc literis prodidit. ἔτι ὃ ἔνια καθάπερ ἐν τοῖς ὀστρακοδέρμοις καὶ φυλοῖς , ὃ μὲν τίχλον ἔστι δὲ γενῶν,ὃ δ' ὃ ὀχέυον ὐκ ἐστί. ὅτω καὶ ἐν τοῖς ἰχθύσι ὃ τῶν ψηττῶν γένος,δὲ ὃ τῶν ἐρυθρικῶν, καὶ αἱ χάναι δὲ πάντα τὰ τοιαῦτα ὠα φαίνεται ἔχοντα. In teſtaceis & ſtirpibus eſt quod pariat & generet,quòd autem maris officio fungatur deeſt.Sic etiam inter piſces,genus paſſerum & rubellionum & chanarum:oua enim in his omnibus reperiuntur. Quod ſi de omni paſſerum genere intelligatur,falſum eſſe experientia docet. Hyeme ventrem ouis diſtentum habet paſſer,idque potiſsimũ obſeruant qui emunt:oua enim meliora ſuauioráque ipſa carne habentur. Paſſer vere parit.In Gallia rariùs cũ ouis capitur,in noſtro litore ferè ſemper. Cuius rei ea eſt cauſa, vt arbitror, quòd piſcatores noſtri in ſtagno tantùm hyeme piſcantur,quo fœminæ pariendi cauſa ſubeunt: in Gallia in mari tãtùm piſcantur,mares potiùs quàm fœminas, quæ ouorum copia preſſæ in imo latent.Paſſeres & plani omnes in limoſis locis fœliciter proueniunt,vt annotauit Columella, ob eam cauſam in ſtagna noſtra ſe è mari recipiunt. In Oceano verò planorum omnis generis maxima eſt copia. Vidimus Antuerpiæ in taberna quadam paſſerum planorúmque piſcium omnis generis,exiccatorũ tantam copiam quanta cuiquam credibilis eſſe queat. Latent enim in arena & limo ob id reciprocante Oceano facilè capiuntur.Paſſeres marini minus humida mollíque ſunt carne quàm qui in ſtagnis

Lib.9.cap.20.

Lib.4.de hiſt. anim. cap.11.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 338 sur 633

vixerunt,qui præter quàm quòd molles ſunt,lutum etiam reſipiunt. Molliores ſunt,& ferè inſipidi in dulcibus aquis educati. Præferendi itaque ſunt omnibus marini.Secundum locum obtinent in ſtagnis verſati.Poſtremum fluuiatiles:à noſtris friguntur in ſartagine,& pro bono, gratóque cibo habentur. Galenus pſettam buglosſo ſimilem eſſe annotauit, non tamen eiuſdem planè eſſe generis:mollius enim,cibóq; gratius, denique omnino melius eſſe bugloſſum pſetta.

Lib.3.de Alimen.facul.

De alia Paſſeris ſpecie.

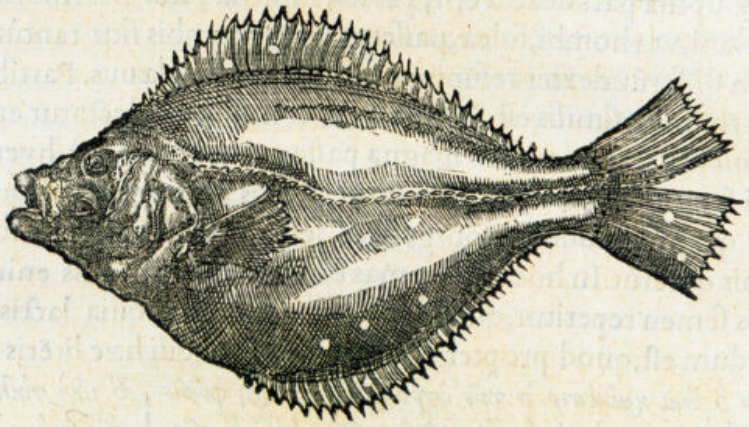

CAPVT VIII.

PASSEREM pro vnica piſcis plani ſpecie cum veteribus autoribus ſuperiori capite vſurpauimus.Nunc ſi pro genere accipiamus cui ſpecies aliquot ſubſint, de quibus deinceps dicemus, nihil abſurdi nos facturos arbitror:nam Ariſtot. ὁ τῶν πτηλῶν γένος conſtituit LIB.de Hiſto.animal.& τὸς πτηλοειδεῖς LIB. de animalium ingreſſu omnes eos appellat,qui plani cùm ſint oculos habẽt in prona parte, ideoq; ita natãt, vt ſtrabones ingrediũtur. Omnes igitur huiuſmodi plani dicti ſunt paſſeres, à colore paſſerũ auiũ: nã parte ſupina albicant, prona fuſci ſunt,& terrei coloris,inſtar paſſerum auium.Igitur paſſerum generi eum planũ ſubiicimus qui *quarrelet* à Gallis, id eſt, verbum è verbo quadratulus nominatur.Sunt qui eum hoc tantùm nomine appellent,cùm minor eſt,quum verò ſenuit *plye*. Ego verò ſpecie hunc ab illo differre exiſtimo:magis enim quadrata eſt forma is qui ab ea quadratulus nuncupatur,maculáſque rufas ſiue ſubflauas plures habet.Totus læuis eſt.Carne candida,molli, valde humida.Huius magna copia in Oceano capitur.

Lib.4.ca.11.

De Paſ

De Paſſere aſpero ſiue ſquamoſo.

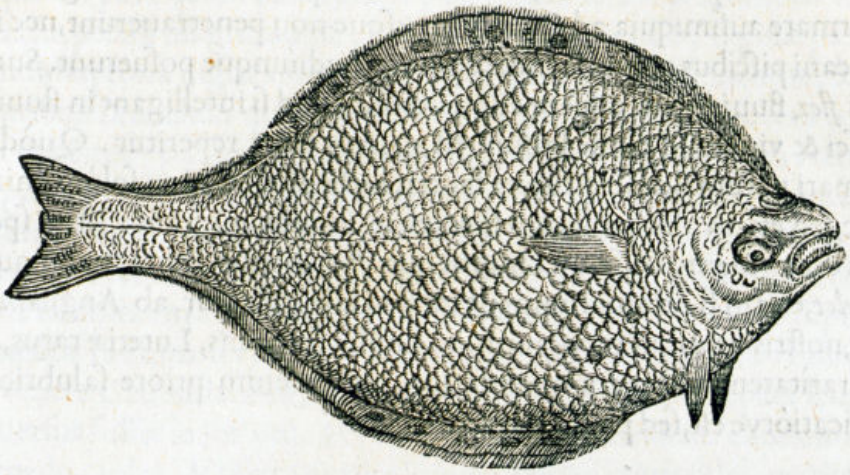

CAPVT IX.

OCEANVM mare planis piſcibus abundat, in quibus numeratur paſſerum ſpecies, quę à Gallis *limande* vocatur, ab Anglis *brut*, ſquamis, aſperitatéq; à ſuperiore differens. Flauas maculas in pinnis quæ corpus ambiũt & in reliquo corpore habet. Linea corpus interſecans ſinuoſa, in paſſere noſtro rectior eſt. Carne eſt candida, humida, molli, minùs tamen quàm ſuperior, parum glutinoſa, non multùm bugloſsis inferiore. Antuerpiani exiccatos vendunt, magnóque ſuo lucro alio couuehendos curant. Cap. 7.

De Paſſeris tertia ſpecie.

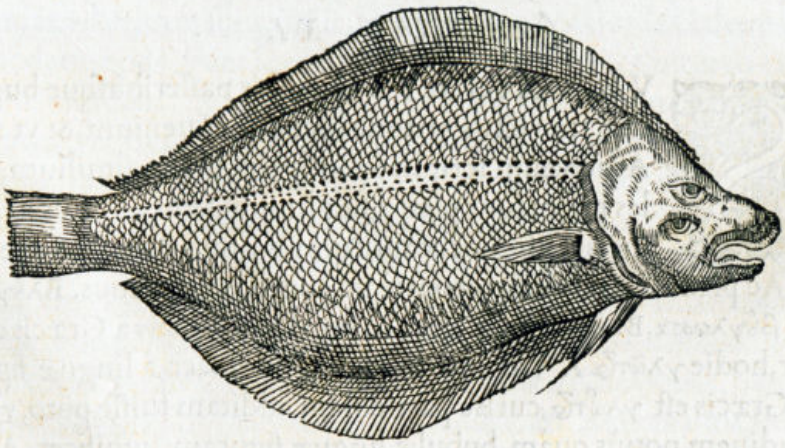

CAPVT X.

EST & alius piſcis planus paſſerum generi ſubiiciendus *flez* à Gallis nominatus. Squamis paruis integitur. Colore eſt nigro. In corpore pinníſque id ambientibus maculas rufas habet. Oſsiculis munitus eſt in capite, medióque corpore, in parte

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 340 sur 633

ſupina. Carne eſt candida & molli. Hac,& ſuperiore paſſerum ſpecie mare noſtrũ prorſus caret, ac fuiſſe vtranque veteribus incognitam affirmare auſim: quia ad Oceanum vſque non penetrauerunt, nec in Oceani piſcibus cognoſcendis operam ſtudiúmque poſuerunt. Sunt qui *flez* fluuiatilem piſcem eſſe putent. Quòd ſi intelligant in fluuiis naſci & viuere, id planè falſum eſt, nam in mari reperitur. Quòd ſi in mari natum flumina ſubire ſentiãt rectè dicunt. Non ſolùm enim hæc, ſed etiam aliæ paſſerum ſpecies in fluuios migrant. Iſtius ſpecies duæ videntur eſſe, vna minor quæ *flez* dicitur, altera maior quæ *fletelet*, etiam ſi diminutiuum nomen id eſſe videatur, ab Anglis *helbut*, noſtris litoribus incognitus, in Anglia frequens, Lutetiæ rarus, & ob raritatem ſolùm commendatior, neque enim priore ſalubrior, delicatiórve eſt, ſed paulò duriore carne.

De Bugloſſo.

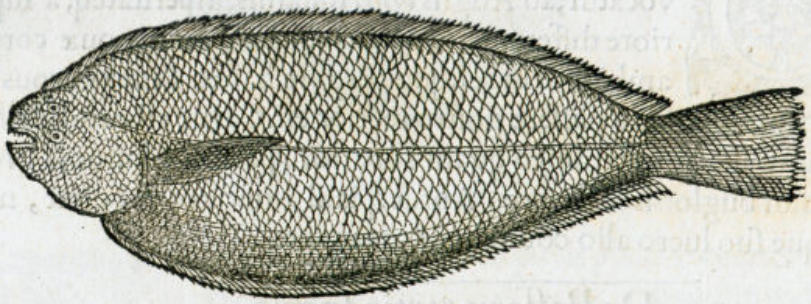

CAPVT XI.

SVBIVNGIMVS rhombis paſſeribúſque bugloſſa: nam victus ratione locóque cõueniunt, & vt apud Athenæum ſcripſit Speuſippus LIB. II. ſimilium. Simi les piſces ſunt pſetta, bugloſſum, tænia. Huius generis ſpecies aliquot conſtituimus, quæ deinceps exequemur. Ac primũ de bugloſſo propriè ſic appellato dicemus. Βλώγλωτ-τα καὶ βϐγλωσσα. Βλώγλωτλον & βλώγλωσσον vel βϐγλωσσος à Græcis dicebatur, hodie γλῶττα. A Varrone & Plauto lingulaca, à linguæ figura, quæ Græcis eſt γλῶττα, cui βϐ particulam additam fuiſſe puto, vt magnitudinem potiùs quàm bubulæ linguæ figuram ſignificet. A Plinio ſolea. Item ab Ouidio,

Libro 7.

In alieutico.

Fulgentes ſoleæ candore & concolor illis
Paſſer.

A figura ſoleę quę ſolo pedis ſubiicitur. In tota Gallia *ſole*, in Hiſpania *linguado*, Romę *linguata*, Venetiis *ſfoia* à folij alicuius maioris ſi

ris ſimilitudine. Solea piſcis eſt planus tenuis, longiore contractioréque corpore quàm paſſer, ita vt paſſer inter ſoleas & rhombos medius ſit, pedali magnitudine, vel maiore in Oceano, ſupina parte candida: prona nigricante in qua oculi inſunt. Ore eſt incuruo, ſine dentibus. Branchias quatuor, cor compreſſum, denique viſcera omnia eadẽ cum paſſeribus habet. Squamis tegitur paruis. Linea recta à capite ad caudam ducta eſt. Corpus ſepiunt pinnæ breues, quarum altera à capite ad caudam continuatur, altera è regione podicis, nõ procul à branchiis diſtantis orta, itidem ad caudam vſque protenditur. Hæ colorem à proxima parte mutuantur: Etenim parte ſupina candidæ ſunt, prona nigricant. Similiter & quę ad branchias ſunt, & in ventre. Cauda lata eſt, vnica pinna conſtans. Fel in hepate habet aduerſus ſuffuſiones vtile. Hyeme vado maris excauato conduntur, torpedo, ſolea, & pſetta autore Plinio. Frigus igitur ſolea pertimeſcit, tum quia lapides in cerebro habet, tum quia corpore eſt tenui. *Lib. 9. ca. 19.* Carne eſt dura, & nonnihil glutinoſa, quæ ob id difficilè corrumpitur, diutius ſeruatur, neq; longa vectura putreſcit, imò melior efficitur & ſalubrior. Id veriſimum eſſe iudicabunt ij qui diligentiùs omnia expendunt, quibúſque ſapit palatum. Hinc fit vt Lutetiæ ſapidiores melioréſque ſint ſoleæ quàm in ipſo litore. Nam caro omnis calore externo primùm tenereſcit, eiúſque ſapor ille dilutus, & vt ita dicam ferè inſipidus, acrimoniam quãdam non ingratam acquirit, poſtremò putreſcit, moleſtáque acrimonia linguam, palatúmque torquet, qua tamen acrimonia quidam delectantur, quibus ſtupidus eſt, hebéſque guſtatus ſenſus. Et maris noſtri ſoleæ Lugduni meliores quàm in Montepelio, vbi ſæpius viuæ adhuc coquuntur: quam ob cauſam duriores ſunt, difficilioríſque concoctionis. Galenus ſimiles quodammodo inter ſe eſſe paſſerem & ſoleam ſcribit, non tamen omnino eiuſdem eſſe ſpeciei. Soleam enim molliorem eſſe, cibóque ſuauiorem, ac omnino paſſere præſtantiorem. Suauitate quidem, alimenti copia, ſucci bonitate ſolea præſtantior eſt. At carne duriore ſolidioréque eſſe experientia ſenſúſque conuincunt. Neque verò eſt quòd quis de bugloſſo dubitet, is ne ſit quem deſcripſimus: omnia enim ad amuſsim cõueniũt, omniũ etiã qui hactenus de piſcibus aliquid literis mandarunt, conſenſu. Neque quicquam obſtat Athenæi locus ex Ariſtotelis LIB. de animali. hęc citantis Ψέλαχη, φησὶ, βῦς, τρυγὼν, ναρκὴ, βατὶς, βάτραχος, βόγλωσσα, ψῆττα, μῦς. Cartilaginea ſunt, inquit, bos, paſtinaca, torpedo, raia, rana, ſolea, paſſer, mus. Nemo eſt enim qui ſtatim nõ iudicet, locũ eſſe corruptum, cùm neque Ariſto. neque Plinius, neque vlli alij qui in piſcium cognitione exercitati fuerunt, quíque diligenter cartilagineos piſces enumerarunt, in eorum numerum bugloſſum vel paſſerem repoſuerint, quibus vtpote peritio- *Lib. 3. de fac. aliment.* *Libro 1.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 342 sur 633

ribus fidem adhibendã eſſe iudico potiùs quàm Æliano, & Artemidoro, qui non ſatis rectè cartilagineos definierunt. Cartilaginea vocantur, inquit Ælianus, quæ ſquamis carent, vt murẹna, conger, torpedo, paſtinaca, bos, muſtellus, delphinus, balæna: hæc enim ſola ſunt de aquatilibus viuipara. At murẹna ſpinas habet non cartilaginem, niſi murẹnam fluuiatilem intelligat. Delphinus verò & balæna, neque ſpinas, neque cartilaginem propriè habere dicuntur, ſed ſolida oſſa terrenarum animantium modo. Artemidorus verò. Quicunque, inquit, piſces cartilaginei ſunt, ex his longi omnes vanũ laborem ſignificant, & quæ ſperamus non perficiunt, quoniã elabuntur, & ſquamas non habent, quæ corpori circumlitę ſunt, veluti hominibus colores. Sunt autem hi. Murẹna, anguilla, congrus. Quibus reiectis Ariſtotelem, Plinióque excellẽtis doctrinę viros, & rerum cognitione præſtantes ſequimur, ex quorum ſententia bugloſſus, & paſſer plani quidem ſunt piſces, ſed ſpinoſi, & non cartilaginei.

Lib. 4. de interpret. ſomn.

De Solea oculata.

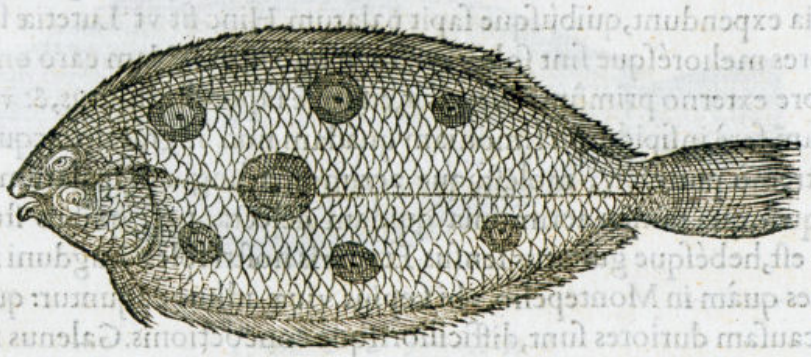

CAPVT XII.

SPECIEM Bugloſsi alteram facimus eam quæ Maſsiliæ ſatis frequens eſt, quæque illic & apud nos *pegouſe* dicitur, à ſquamarum vt arbitror tenacitate, ita enim tenaciter hærent, vt niſi diu in aqua calida maduerint, deſquamari non poſsit. Eſt aliis ſoleis corporis habitu, & partibus internis omnino ſimilis, ſed in prona parte maculas habet magnas, oculorum effigiem cum iride & pupilla referentes. Vnde ſoleam oculatam appellandam eſſe cenſeo, quemadmodum torpedinis oculatæ, item raię oculatæ ſpecies vna eſt. Huius mentionem nullã à veteribus factam fuiſſe comperio, niſi quis eam eſſe dicat, quam Athenęus ἔχαρον vel χάρον ex Dorione vocat. Δωρείων δ' ἐν τῷ περὶ ἰχθύων γράφει. τῶν δὲ πλατέων βόγλωσσον, ψῆτταν, ἔχαρον, ὃν καλοῦσι καὶ χάρον. Sed hoc aliis æſtimandum relinquo.

Libr. 7.

De Cy

De Cynogloſſo.

CAPVT XIII.

PLANVM piſcem quem hîc exhibemus qui *pale* à Gallis nominatur, neceſſe eſſe inter bugloſsi ſpecies numerare forma ipſa ſatis arguit, qua bugloſsi planè ſimilis eſt. Eſt tamen corpore ſpiſsiore & breuiore, ſquamis tegitur paruis, in ambitu ſerratis. Colore eſt fuſco. vt rhombus à paſſere, ita hîc à prima bugloſsi ſpecie differt ſitu corporis, necnon ſapore. Verus enim bugloſſus ſuaui eſt ſapore, & perdici comparatur, quemadmodum rhombus phaſiano. At hic inſuaue quiddam & graue redolet, quod inter edendum facilè percipiunt ij, qui vel veræ ſoleæ ignorantia, vel pretio paruo inducti hunc pro illa emunt. Sunt qui non niſi pabuli ratione differre credant, quod equidem non probo. Etenim ſi pabuli varietas ſaporem, ſuccúmque immutare poteſt, non ita ad corporis habitum formámque immutandam nullam vim habet. De colore nihil dico, qui pro alimentorũ differentia variari poteſt. Quare cùm victus ratione, notiſque aliis quas ſuprapoſui piſcis hic à bugloſſo diſsideat, rectè aliam à bugloſſo ſpeciem conſtituimus. Ea fortaſſe eſt quàm Epicharmus apud Athenæum κυνόγλωσσον appellauit. Vel ſi Epicharmi κυνόγλωσσον non ſit (nihil enim certi ex tam paucis verbis Epicharmi ab Athenæo citatis colligi poteſt) optimo quidem iure, vt à cæteris bugloſsi generibus diſtinguatur, cynogloſſum nuncupabimus, neque aliud eſt genus cui nomen hoc aptiùs quadret. Eſt autem cynogloſſum carne dura, glutinoſa, difficilioriſque concoctionis, ferinique ſaporis, ob algas, herbáſque alias quibus veſcitur. In mari noſtro non reperitur. In Oceano frequens eſt. Sunt qui ſimilitudine decepti in mari noſtro capi putent, cúmque eſſe piſcem quem Maſsilienſes *ſeruantin* vocant. Sed hoc ſuo loco refellemus. Libro 7.

De Arnogloſſo.

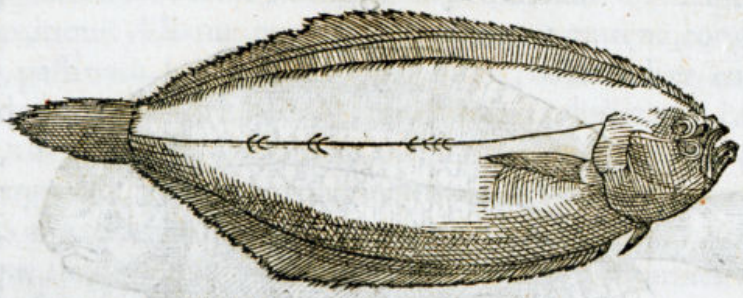

CAPVT XIIII.

ARNOGLOSSVS læuis ſiue Arnogloſſus ſimpliciter ea bugloſsi ſpecies à nobis vocatur, quæ ſquamis carere videtur, prorsúſque læuis eſſe. Nam vt plantagini herbæ à figura vel foliorum læuitate, arnogloſsi, id eſt, agninæ linguæ nomen poſitum eſt, ita ſpecies hæc arnogloſſus à læuitate vel figura rectè nominabitur, quæ à noſtris *perpeire* vocatur. Eſt reuera ex bugloſſorum genere, quod corporis habitus, figuráque indicat. A cæteris differt, quod multis ſquamis tenuiſsimis, & ſtatim deciduis integatur, vt meritò læuis dici poſsit, tenuíque tantùm cute opertus eſſe videatur. Corpore eſt valde gracili, pellucido, candido. Carne eſt tenera, delicata, palmi magnitudinem nunquam attingit. Statim atque ignem vidit coctus eſt, quemadmodum aphya. Sunt qui hãc bugloſsi ſpeciem tæniam eſſe exiſtimauerunt, hac tantùm moti cõiectura, quòd tænia, pſetta & bugloſſum ſimilia ſunt autore Speuſippo LIB. II. ſimilium. Sed hæc ſententia facilè conuellitur Ariſtotelis autoritate, qui tæniæ pinnas duas duntaxat tribuit, cùm hæc ſpecies quatuor habeat, duas ad branchias, duas alias quæ corpus ſepiunt, quemadmodum in bugloſſo.

Lib. 1. de Hiſt. animal. ca. 13.

De Solea parua ſiue lingula.

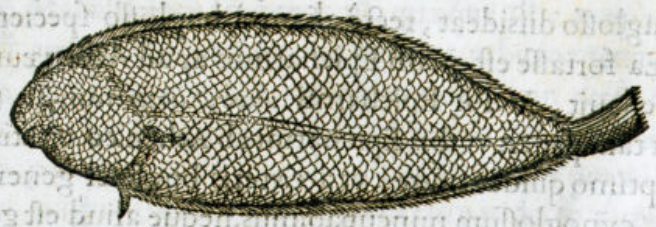

CAPVT XV.

HANC Bugloſsi parui ſpeciem diminutiuo nomine lingulam appellamus, quod ſit bugloſſorũ omnium, quæ à linguæ figura nomen traxerunt, minima. Neq; debet exiſtimare aliquis maiorum fœturam eſſe. Certa enim nota à bugloſsis omnibus diſcernitur. Eſt enim

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 345 sur 633

enim piſcis planus bugloſsis reliquis ſpecie quidem ſimilis, ſed ſemper paruus, dodrantalem magnitudinem nunquam excedens. Linea quæ corpus dirimit, ſpinámque firmat vel tuetur, ex ſquamis contexta eſt longè eminentioribus quàm in toto corpore, dempta ea parte quæ circa maxillam inferiorem eſt. Duriore eſt carne quàm bugloſſus læuis, glutinoſique nonnihil habet. ſatis rarus eſt piſcis, & ob corporis tenuitatem vilis. Solent enim magni corpulentique piſces probari, parui verò reiici, niſi ex Aphyarum ſint genere, vt vnà cum ſpinis edantur. Exigui alij quibus eximendæ ſunt ſpinæ moleſti.

De Hippogloſſo.

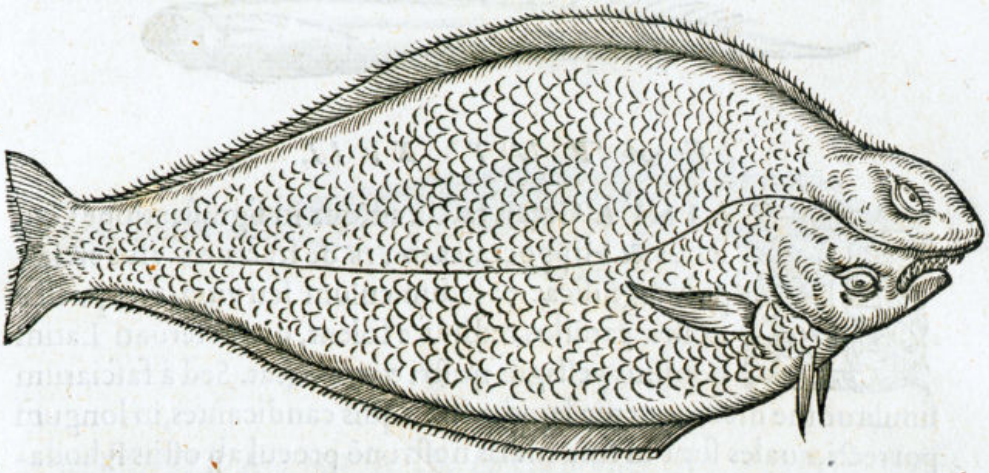

CAPUT XVI.

HIPPOGLOSSVM vocamus bugloſsi ſpeciem, quam Galli *flettan* appellant, quòd fluitando natet, vt opinor. Huius nomen nullus apud Ariſtot. Plin. Oppianum requirat: veteribus enim incognitus fuit, Oceani tãtùm accolis notus. Quare huic pro ipſius natura nouum nomen impoſuimus, quod faciendũ eſſe cẽſent Plato & Galen. Hippogloſſum igitur à nobis vocatur, quòd bugloſſa omnia magnitudine ſuperet. Græci enim rei magnitudinem indicant βυ & ἱππο particulis, vt in ἱππομελίνῳ, ἱππομαράθρῳ. Sic hippogloſſum dicimus à magnitudine non à ſimilitudine cũ hippogloſſo herba. Quod autem bugloſsi ſpecies ſit hippogloſſum noſtrũ, nemo eſt qui non ſtatim primo aſpectu iudicet: oblongo enim cõtractóq; eſt corpore, altera parte candido, altera nigricãte, in qua oculi ſiti ſunt. Ore eſt cõtorto, dentibus munito cithari modo, quibus bugloſsi carent. Pinnæ corpus ambiunt, vt breuiter dicam. Bugloſſus eſt cetaceus. Vidimus enim hippogloſſum quatuor cubitos longũ. Carne eſt dura ſed ſuaui, ad rhombi naturã proximè accedente. Oſſa ſpongioſa habet, qui-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 346 sur 633

bus ineſt medulla,quę à cupediarum amatoribus expetitur.Piſcis eſt maris Oceani.Antuerpiæ ſalitus & in fruſta diſſectus venditur. Capitur etiã ſæpe in Oceano iuxta Galliæ Boloniã.Ibi huius fruſta farinę maſſa ꝓbè ſubacta & piſta incluſa aromatíſq; cõdîta in furno coquunt,vt diutius ſeruari poſsint,& aſportari.Hę ſunt oẽs bugloſsi ſpecies quas vidiſſe contigit,quæ cùm oẽs veteribus cognitę nõ fuerint, nemini mirum videri debet,ſi pro rei natura noua nomina fecerim.

De Tænia.

CAPVT XVII.

TAINI'A Græcis faſcia eſt,qua in ſignificatione Galenus,& Hippocrates in LIB.de fracturis vſus eſt ſæpius.Significat & redimiculum ſeu vittã, qua puellæ noſtræ capillos redimire ſolent, quam ſeruati Latini nominis veſtigiis noſtri *vette* vocãt. Sed à faſciarum ſimilitudine dicũtur tænię lapides ſub aquis candicantes,in longum porrecti,quales ſunt in ſinu maris noſtri nõ procul ab oſtiis Rhodani à nautis formidati, quas Græci vocabuli imitatione *tiniez* appellant.Ab eadem faſciæ ſimilitudine piſcis Ταινία vocatur,quem Gaza vittam interpretatus eſt.Plinius tęniæ vocabulum retinuit.A noſtris piſcatoribus *flambo* vocatur,id eſt,flamma,quia colore eſt rufo, ſiue flammeo,vel quia quum natat flammæ modo moueatur, & flectatur.A quibuſdam *ſpaſe*,id eſt,enſis nominatur,à figura. Capite enim lato eſt,reliquo corpore in acutum paulatim deſinente.Tænię differentias duas obſeruaui.Vna vera eſt Ariſtotelis tænia.Alteram ſimilitudinis cauſa tæniam etiam vocabimus. De tænia Ariſtotelis priùs dicemus.Piſcis eſt faſciæ ſimilis,id eſt,longo,tenui,ſtrictóque corpore,ac flexibili longorum piſcium inſtar,corporis tenuitate,carnis ſapore & candore bugloſſo ſimilis.Capite eſt depreſſo, oſsibus multis conſtante. Oculis magnis, rotundis, pupilla exigua. Ad branchias pinna vtrinque vnica,ad natandum data.In prona parte villos habet,ad caudam vſque,& in eoſdem cauda terminatur. Tantæ eſt tenuitatis vt oſſa vertebrarum ſpinæque quibus firmatur, carne non tecta appareant.Craſſum lentúmque ſuccũ gignit, quia carne eſt dura & glutinoſa,cuiuſmodi ſunt longi omnes qui flexuoſo corporum impulſu vtuntur. Pſilothrum palpebrarum fieri ex tæniæ iecore

ſicca

ſiccato,cum oleo cedrino perunctis pilis, autor eſt Plinius. Hanc veram Ariſtotelis tæniam eſſe affirmamus,quia tenuis,longa,candida, pinnas duas duntaxat habens, vt ſcribit Ariſtoteles: Οἱ μὲν πλεῖστοι τέτταρα πτερύγια ἔχουσι, οἱ δὲ παρομήκεις οἷον ἔγχελυς δύο, ὄντα παρὰ τὰ βράγχια, ὁμοίως δὲ κεστρεῖς, οἷον ἐν Σιφαῖς οἱ ἐν τῇ λίμνῃ δύο, καὶ ἡ καλουμένη ταινία ὁμοίως. Piſces plurimi pinnas quaternas habent, longi autem vt anguilla binas,iuxta branchias,& mugiles lacus ſipharum itidem binas,ſimiliter & quæ tænia dicitur. Prætereà bugloſſo ſimilis eſt teſte Speuſippo, ſed hoc differt quòd oculos in prona parte non habeat,ſed vtrinque vnum.

Lib.32. cap.7.
Lib.2. de hiſt. anima. ca.13.

De altera Tæniæ ſpecie.

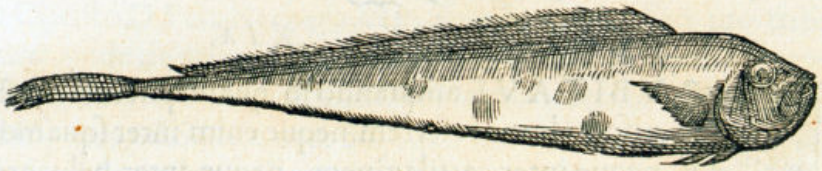

CAPVT XVIII.

TAINI'A alia eſt cui nomen hoc,vel faſciæ aptiſſimè quadrat:eſt enim tenuis & longiſsima, quippe quæ ad duûm triúmue cubitorum longitudinem accreſcat. Corporis ſpecie priori ſimilis eſt, eo verò differt,quòd præter pinnas quæ ad branchias ſunt ſitæ,duas alias habet ſub maxilla inferiore rufas, cuius coloris ſunt villi dorſi caudáque. Prætereà quinque maculas habet in parte prona,purpureas rotundas,certo ſpatio à ſeſe diſtantes, quales ferè in ſolea oculata. Squamis caret,aculeíſque. Ob id fortaſſe de hac intelligendus Oppiani locus ταινίαι ἀβλῆχρωὶ, id eſt,imbecillæ. Colore eſt argenteo. Ventriculum magnum habet, & longum. Inteſtina recta,ſine vllis gyris ad anum porrecta. Cor compreſſum. Hepar ex albo rubeſcens. Lien & fel vix ob paruitatem apparent. Carne eſt dura,glutinoſa,malum ſuccum gignente. Hanc tæniam rectè dici perſpicuè indicat corporis longa & faſciæ ſimilis figura. Nam medici etiam longos latóſque lumbricos ταινίας vocant, quæ etiam κείριαι dicuntur. Tæniam noſtræ ſimilem Piſis mihi oſtendit Portius philoſophus grauiſsimus quam ad ſe è Gallia miſſam narrabat, ſed cærulea erat,dentibúſque maioribus,quæ à pictore præter piſcis naturam adiecta fuiſſe arbitror.

Lib.1. ἁλιευτικῶν.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 348 sur 633

De Fabro ſiue Gallo marino.

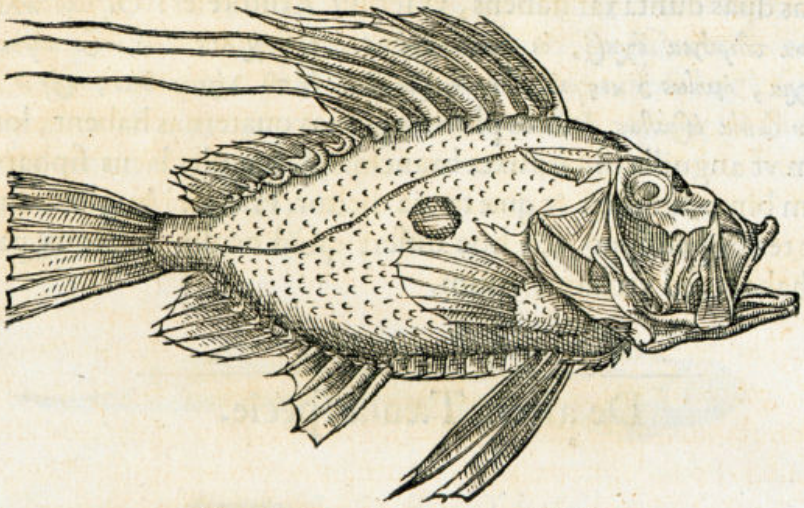

CAPVT XIX.

DVBITAVI aliquando in quam piſcium claſſem piſcem hunc referrem. neque enim inter ſquamoſos, neque inter cartilagineos, neque inter beluas rectè collocari poteſt, quoniam iis omnibus diſsimilis eſt: neque inter ψηττοειδεῖς recenſendus, quippe qui vna parte candidus, altera, nigricans non ſit, ſed corpore concolore dempta vnica macula. A planis verò oculorum ſitu differt. At cùm exigua ſit hæc differentia, corporéque plano ſit, & figurâ rhombo capite tenus quodammodo ſimili, non ineptè planis piſcibus adnumerari poſſe videtur. Sequitur alia multóque maior dubitatio, quo nimirum nomine piſcis hic à veteribus nuncupatus ſit. Variæ enim hac de re fuerunt ſententiæ. Sunt qui κύπλον Athenæi eſſe ſuſpicentur, ſola nominis affinitate moti, quia à Romanis hodie *cytula* nominatur. Sed iis, cùm nulla prorſus ratione ſuſpicionem hanc confirment, aſſentiendum non arbitror. Iidem aliquando Acanthiam eſſe putauerunt, ob dorſi aculeos, ſed nõ ſine magno errore. Cùm Acanthias veterum Græcorum Latinorúmque ſententia, ex Galeorum ſit genere, hic autẽ piſcis de quo nunc agimus minimè ſit γαλεώδης. Quibuſdam videtur eſſe chalcis de genere rhomborũ apud Columellã. Hinc eſca latentiũ mollior eſſe debet, quàm ſaxatiliũ: nam quia dentibus carent, aut lambunt cibos, aut integros hauriunt, mandere quidem non poſſunt: itaq; preberi conuenit tabentes haleculas, & ſalibus exeſam chalcidem, putrémque ſardinam, nec minus ſqualorum branchias, & quicquid inteſtini pelamys, vel lacertus gerit. Ex his liquet chalcidem inter viles piſciculos numerari, qui ad aliorum eſcã in Viuaria coniicieba ntur. Athenæus quoque trichiis & thriſsis aſsimi

Lib. 8. cap. 17

Lib. 7.

assimilat χαλκιδες ὁ καὶ τὰ ὅμοια θρίσσαι, τριχίδες. &, θρίσσα καὶ ἡ ὁμογενὴς χαλκὶς καὶ ἐρέτιμος. Libro 8.

Postremò hanc opinionem funditus euertit Aristotelis autoritas, qui chalcidem inter fluuiatiles pisces recenset. His igitur refutatis nostra quidem sententia, piscis iste fuerit qui ab Athenæo χαλκεύς, à Calcide disidens, vocatur: διαφέρει ὁ τῆς χαλκίδος ὁ χαλκεύς. Lib. de hist. anima. ca. 14. Libro 7.

A Plinio faber siue Zeus. LIB. IX. Zeus, inquit, idem faber appellatur, & LIB. XXXII. faber siue Zeus. Cap. 18. Cap. 11.

A Massilienſibus *trueie*, quia dum capitur, suum more grunnit. In Lerino insula, & Antipoli *rode* vocatur, id est, rota, quia rotę modo rotundus ferè sit, rostro non exerto nec hiante, & in medio corpore maculam nigrā habeat, veluti centrum. Caue autem rotam Plinij hîc accipias: eam enim inter vastissimas beluas commemorat. Apparent rotæ appellatæ à similitudine, quaternis distinctæ radiis, modiolos earum oculis duobus vtrinque claudentibus. Romæ piscis hic noster *citula*, vt dictum est, & piscis sancti Petri cognominatur. ferunt hunc piscem fuisse quem iubente Christo D. Petrus ceperit, vt in eius ore numisma pro tributo reperiret, vnde digitorum impressorum vestigia in medio corpore relicta fuerunt. Galli *doree* vocant, ab aureo laterum colore. Nostri cum Hispanis *gal*. Santones & Baionenses *iau*, id est, gallum à dorsi pinnis surrectis, veluti gallorum gallinaceorum cristis. Graeci hodie χειροφορον, aiúntque Christophorum, dum Christum humeris gestās, mare traiiceret, piscem hunc apprehendisse, & impressa digitorum vestigia reliquisse. Faber piscis est planus, vel certè compresso admodum corpore, varij coloris: caput enim & dorsum obscura sunt, pinnæ nigricant, latera aurea sunt. In medio corpore nigram maculam habet vtrinque minimi nūmuli magnitudine. Squamis tegitur tam paruis tenuibúsque, vt nisi digito scalpas, vix appareant, læuíque corpore esse videatur. Linea obliqua à capite ad caudam ducta est. Oculum vnum vtrinque magnum habet. Supra oculos aculei duo sunt acuti. Spina dorsi decem aculeis inæqualibus firmatur, postremi minimi sunt, primi maiores, medij maximi. Inter binos aculeos eminent veluti pili longissimi, setis porcinis similes, ad quorum radices ossicula sunt, veluti claui bifidi & inæquales, quorū alter in anteriorem, alter in posteriorem partem vergit, è quorum medio nascitur pinna tenuibus radiis contexta, vsque ad caudam protēsa. Huic similis alia est in ventre pinna, quinque tantùm aculeis constans. Pars ventris, vtrinque ossibus instar acuti cultri secātibus firmatur. Ex ea duę longissimæ pinnæ propēdent. Duæ sunt aliæ ad brāchias. Cauda in vnicam desinit. Ore est admodùm hiante. Branchias quaternas habet. Gulam manifestam. Intestina tenuia in gyros cōuoluta. Hepar candidum sine felle. Lienem rubescentem, exiguū, mesenterio hærētem. Inter intestina oua rubra latent. Cordis pars infima rubet, suprema

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 350 sur 633

quemadmodum & media ex albo rubeſcit, quòd in paucis piſcibus ſpectatur. Carne eſt minus dura quàm rhombus. Non deſunt qui orthragoriſcum Lacedemoniorum eſſe putent,& porcum marinum Latinorum,nec ſine ratione,nempe quod grũniat dum capitur. Plinius. Appion maximum piſcium eſſe tradit porcum, quem Lacedemonij orthragoriſcum vocant,grunnire eum quum capiatur. Eandem ſententiam confirmant dorſi ſpinæ, quas idem Plinius porco marino tribuit. Inter venena ſunt piſcium porci marini,ſpinę in dorſo,cruciatu magno læſorum remedium eſt limus ex reliquo piſcium eorum corpore. Sed cùm porcus vel orthragoriſcus in maximis piſcibus habeatur,is eſſe non poteſt de quo nunc loquimur, & ſi ſatis magnum in Oceano captum Antuerpiæ viderim. Duo ſunt quibus à noſtra ſententia deduci aliquis poſsit. Vnum eſt quod faber ab atræ fuliginis colore dictus eſſe videatur,idque ab Oppiano indicari his verbis.

Lib.32.cap.2.

Ibidem.ca.5.

Lib.1.ἁλιευτικῶν.

Πέτραι Χαργὸν ἔχουσιν ἐφέστιον, ἠδὲ σκιαίναν,
Χαλκέα, ἠὲ κοραξῖνον ἐπώνυμον ἄιθοπι χροιῇ

Sed quod de nigro colore hîc dicitur, ad coracinum ſolum referendum eſſe perſpicuè liquet ei, qui verſus rectè diſtinxerit. Alterum eſt quod Columellæ Gadiũ freto, & Atlantico mari fabrũ proprium eſſe placet. Vt litorum ſic & fretorum differentias noſſe oportet, ne nos alienigeni piſces decipiant: non enim omni mari poteſt omnis eſſe,vt elops qui Pamphylio profundo,nec alio paſcitur,vt Atlantico faber,qui & in noſtro Gadiũ municipio generoſiſsimis piſcibus adnumeratur,eúmque priſca conſuetudine Zeum appellamus. Quæ ſit accipienda eſſe puto,vt maximè in Atlantico mari,& Gaditano freto reperiatur faber,illícque potiùs quàm alibi principatũ obtineat,non quod nullo alio in loco naſcatur. Quod Plinij autoritate confirmatur. Et hæc natura vt alij alibi piſces principatum obtineãt,coracinus in Ægypto,Zeus idem faber gadibus. Non equidem diffiteor piſces quoſdam eſſe,qui quibuſdam in litoribus ſolùm aut fluuiis aut lacubus reperiantur. At plurimos etiam piſces eſſe conſtat, certis locis à veteribus aſsignatos,qui aliis in partibus maris etiam tum capiebantur,vel poſtea capti ſunt: ita tamẽ antiquorum literis proditum fuit, vel quia horum locorum piſces optimos & frequentiſsimos,alibi rariſsimos celebrare voluerunt,vel quia indigenarum incuria,aliarum maris partium ſiue aliarum aquarum,quas ipſi non perluſtrauerant, piſces ignoti erant. Quare cùm nulla ſatis firma ratio eſſe videatur quæ propoſitam ſententiam poſsit conuellere,in ea permaneo,veterúmque fabrum ſeu Zeum eſſe puto,qui hoc capite deſcriptus fuit.

Libr.8.

Lib.9.cap.18.

Gulielmi

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER XII.

De Paſtinaca.

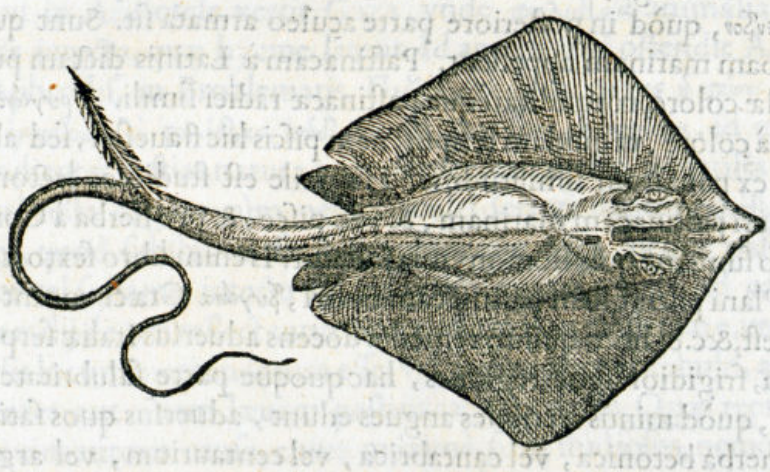

CAPVT I.

PLANOS Piſces in duo genera diſtinximus: alios enim ſpinas habere diximus, alios pro ſpinis cartilaginem: ſic enim quæ χονδράχανθα Ariſtoteli dicuntur, interpretatur Plinius. Eadem ξελάχη & ξελαχώδη Ariſtoteles appellauit primus, ἀπὸ τῦ σέλας ἔχειν, autore Galeno, quod noctu cutis eorum ſplendeat. Latinè cartilaginea Plinio autore dicimus. Cartilagineorum alij plani ſunt, alij longi. De planis hoc libro tractabimus, in quibus habentur paſtinacæ, torpedinum, raiarum ſpecies, aliíque piſces memoratu digniſſimi. Ac primùm de paſtinaca, quæ notas viréſque maximè

Li. 3. de Hiſt. animal. ca. 7. Plinius lib. 9. cap. 24.

Lib. 3. de alim. facult.

Ibidem.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 352 sur 633

perſpicuas & inſignes habet, ipſoque nomine noſtris & aliis ſatis cognita, cuius ſpecies duas eſſe dicimus: quanuis antiqui vnius duntaxat meminerint, vel ob ſimilitudinem non diſtinxerint: neque enim facultatibus, neque caudæ aculeo differunt, ſed roſtro tantùm & capite, vt poſteà declarabimus. Τρυγὼν Græcè dicitur, Latinè paſtinaca, ita vertente Plinio. Ambroſius turturem Latinè expreſſit ad verbum, quem ſecuti ſunt nonnulli, vt Martinus Gregorius medicus Græcè & Latinè doctiſſimus, in libello Galeni de Attenuante victu, quem Latinum fecit. Nos cum Plinio & Cornelio Celſo, quos Gaza etiam ſecutus eſt, paſtinacam dicemus, cuius nominis veſtigia ſecuti ſunt noſtri, qui *paſtenago* vocant, Romani *bruccho*, Ligures *ferraza*, Siculi *baſtonago*, Maſſilienſes *bougnette*, quia farina conſperſa & in ſartagine fricta, itrij genus quod vulgari lingua *bougnette* vocant, referat. Nonnulli Prouinciales *baſtango* vel *vaſtango*. Flandri lingua ſua muris caudam. Galli raiam ob ſimilitudinem, quam cum raiis habet. Burdegalenſes *tareronde*. Dalmatæ *laccizza*. Epicharmus ὀπισθόκεντρον, quòd in poſteriore parte aculeo armata ſit. Sunt qui columbam marinam appellent. Paſtinacam à Latinis dictam puto, à caudæ colore, rotunditatéque paſtinacæ radici ſimili. Τρυγόνα verò non à colore, vt quidam ſcripſit: nam piſcis hic flaueſcit, ſed ab alarum ex panſarum ſimilitudine. Hîc vtile eſt ſtudioſos lectores admoneri paſtinacam marinam, & pro piſce, & pro herba à Cornelio Celſo ſumi, ne quis homonymia fallatur. Is enim libro ſexto ita ſcribit: Plani piſcis quem paſtinacam noſtri, Τρυγόνα Græci vocant, aculeus eſt, &c. & libro quinto remedia docens aduerſus Italiæ ſerpentes. Italia, frigidioréſque regiones, hac quoque parte ſalubritatem habent, quòd minùs terribiles angues edunt, aduerſus quos ſatis proficit herba betonica, vel cantabrica, vel centaurium, vel argemone, vel triſſago, vel perſonatia, vel marina paſtinaca, ſingulæ, binæ've tritæ, & cum vino potui datæ, & ſuper vulnus impoſitæ. Cùm paſtinacam marinam herbis adnumeret, eáſque terendas, & potui dandas eſſe præſcribat, quæ de herbis propriè dicuntur, eam pro herba accipiendam puto. Sunt qui paſtinacam erraticam pro marina legant, ego verò lectionem non mutandam cenſeo. Nam idem autor lactucam marinam pro ſylueſtri dixit, & quemadmodum braſſicam marinam, ita paſtinacam marinã dicere poſſumus. Quam cõtra ſerpentes prodeſſe etiam teſtis eſt Dioſcorides. Serpentium morſibus, ictibúſque prodeſt, inquit, præſumentes quoque nulla affici iniuria à ſerpentibus traduntur. Sed paſtinacam piſcem depingamus, vt à ſimilibus internoſcatur. Paſtinaca piſcis eſt planus, cartilagineus, læuis, ſine ſquamis aculeíſque in toto corpore, præterquàm in cauda, in qua aculeum longum, acutum, vtrinque ſerratum habet, quem

Lib. 9. cap. 48. in hexamero.

Cap. 7.

Cap. 27.

Lib. 3. cap. 59.

rad

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 353 sur 633

radium Plinius appellauit, Græci κέντρον, cuius dentes (sic enim serræ scissuras Cicero pro Cluentio appellauit, & Columella denticulatas falces dixit, & Plinius cancrorum forcipes denticulatas) caput versus reflectuntur, cui aliquando duo alij parui breuésque ad radicem adnascuntur. Cauda longissima est, lævis, flexibilis, caudæ muris persimilis: initio enim crassa paulatim in eam tenuitatē terminatur, vt filum esse dicas. Impropriè mihi videtur de radio pastinacæ locutus Dioscorides. τρυγόνος θαλασσίας δὲ κέντρον, ὁ δὴ ἀπὸ τῆ οὐρᾶς αὐτῆς τέφυκεν ἀνεστραμμένον ταῖς φολίσιν, ὀδόντα πονεῖ τρόπον, θρύπτει γὰρ καὶ ἀποβάλλει, id est, marinæ pastinacæ radius, qui eius cauda enatus aduersis squamis reflectitur, dentium dolores mitigat: nam eos frangit & euocat. Vel aculei serrati dentes ad caput spectantes φολίδας appellat, vel pastinacæ tegumentum, id est, squamas, siue corticem, quorum alterum φολίδος nomine significari non potest: alterum pastinacæ minimè competit. φολίδες enim propriè sunt τῶν ὄφεων λεπίδες, id est, serpentum squamæ, vel cortex meliùs, vt in Aristotele vertit Gaza, vnde φωλιδωτὰ animalia vocat cortice intecta, quæ hyeme latent. Id apertissimè ostendit Alexander Aphrodis. in Problematis. Πεζοῖς μὲν ζώοις τρίχας ἡ φύσις περιέβαλε, ἑρπετοῖς δὲ φολίδας, ἐνύδροις δὲ λεπίδας, ἢ ὄστρακα, id est, pilis gradientes bestias natura texit, serpentes cortice, aquatiles squamis vel testa. Quare cùm neque aculei serrati dentes φολίδες dici possint, quod substantia sit dura, planéque ossea, neque pastinaca cortice vel squamis intecta sit, aduersus quas à capite ad caudam versas radij dentes reflectantur, non possum non existimare, vel Dioscoridis locum inemendatum esse, vel improprio vocabulo, aut radij dentes; aut cutem lævem pastinacæ expressisse. Quæ reprehendendi eius autoris causa, cuius maximè sum studiosus, nemo à me dicta esse putet, sed annotandi tantùm loci gratia, ne vnica vocula à piscis huius cognitione lector diligens retardetur. Verùm pastinacæ picturam persequamur. Radij dentes quò propiores caudæ, eò maiores sunt, quod in causa est cur faciliùs penetret, difficiliùs autem educatur, ob reflexos dentes. Itaque si piscem pupugerit, tanquam hamo retinet. Radius in media ferè est cauda, ex crassiore eius parte ortus. Rostrum in angulum acutum desinit, non venenatum vt Rauisius Textor scriptū reliquit, sed citra periculum edule est. Venenum in radio est duntaxat, quam ob causam abscissa cauda venditur, ne emptores inscij lædantur. Idem autor falsò scripsit, nullum esse huius veneni remedium, cùm multa sint à veteribus experientia comperta, & posteris tradita, quæ deinceps proferemus. Oculos in prona parte habet pastinaca. Os, foramina pro naribus, itē branchiarum foramina in supina parte: quia neque in hoc pisce, neque aliis

Lib. 9. cap. 42. & 48. Lib. 2. cap. 21. Lib. 9. cap. 31.

Lib. 2. capi. 22.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 354 sur 633

cartilagineis planis, ob corporis tenuitatem, in lateribus collocari potuerunt, demptis ſquatina & rana. Partes in quibus branchiæ ſitæ, flaccidæ ſunt, & carne vacuæ. Quamobrem Galenus cartilagineis planis hoc commune eſſe ſcripſit, vt partes quæ circa caudam ſunt, carnoſiores ſint mediis partibus, quod torpedinibus maximè ineſt: videntur enim mediæ ipſarum partes, veluti cartilaginem quandam tabidam habere, illud eſt circa branchias mucoſum, vel vt modo diximus, flaccidum, quod χόνδρον ξηρόν, id eſt, cartilaginem tabidam vocat: nam paulò infra quina branchiarum foramina, alia eſt cartilago dura ac ferè oſſea, quæ naturales partes à ſpiritalibus ſeparat, quam in paſtinaca, torpedinibus, raiiſque videre eſt. Paſtinacæ os eſt paruum, interna oris regio ampla, ſine dentibus, ſed horum vice maxillæ ſunt aſperæ, ac ferè oſſeæ. Ventriculus ſatis ab ore diſsitus, idcirco ſtomachus ei præponitur. Paruus ventriculus, anguſtúſque in ecphyſim deſinit, à qua gracile breuéque inteſtinum dependet. Sequitur aliud initio anguſtius, quod ſenſim latius fit, ſed priuſquam maximè amplificetur, rurſus anguſtatur, poſtremò in rectum inteſtinum deſinit, vnde excrementa porracei coloris excernuntur, qualia in morbis quibuſdam, & à pueris reiici videmus. Iecur in lobos duos diuiſum ex albo flaueſcit, cui fel adhæret ex viridi flaueſcens. Vterus eſt oblongus, quo oua continentur. Paſtinaca latitudine ſua natat: pinnis enim caret, autore Ariſtotele. Item Plinio. E planis aliqua non habent pinnas, vt paſtinacæ: ipſa enim latitudine natant. In cauda pinnulam quidem habet Sed Ariſtoteles & Plinius, quum de piſcium pinnis loquuntur, eas quę ad natandum impellendúmque corpus datæ ſunt, intelligunt, non eas quæ vel ad tuendum corpus, vel ad dirigendam natationem conferunt. Non ſolùm natat, ſed etiam volat, ſi Æliano credimus, quum enim, inquit, natandi cupiditate affecta eſt, natare poteſt, quum rurſus volandi ſtudio tenetur, ſurſum verſus ſublimis volat. Latera in tenuem quandam ſubſtantiam, & branchiarum ſubſtantiæ ſimilem deſinunt. In cœnoſis locis non procul à litoribus degit, veſcitur piſciũ carne, quos non robore ſed aſtu & ſolertia capit. Plinius. Paſtinaca latrocinatur ex occulto, tranſeuntes radio (quod telum eſt ei) figens. argumentum ſolertiæ huius, quod tardiſsimi piſcium hi, mugilem velociſsimum omnium habentes in ventre reperiuntur. Coëunt paſtinacæ, non ſolùm admotis ſupinis partibus, ſed etiam tergo fœminarum ſupinis marium ſuperpoſitis: cauda enim cùm valde craſſa non ſit, impedimento eſſe non poteſt. Fœtus verò non recipiunt, vt nec raiæ ob caudæ aſperitatem, vt autor eſt Ariſtoteles. Verùm in Paſtinacis caudæ aſperitas, de aculeo tantùm intelligenda eſt: præter hunc enim tota cauda læuis, in raiis verò tota aſpera.

lib. 3. de alim. facult.

lib 1. de hiſt. cap. 5. & libr. 9. cap. 20.

Radij

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 355 sur 633

Radij paſtinacæ miras vires tradit Oppianus, quippe cuius veneno mortiferæque vi cedant tela Perſarum venenata, qui mortua etiam paſtinaca vires ſuas ſeruat, quas non ſolùm in animantes, ſed etiam in ſaxa, herbas arboreſque exerit: illius enim contactu exareſcunt & contabeſcunt. Hũc radium Circẽ Telegono dediſſe narrat, vt eo aduerſus hoſtes vteretur, quo tamen incautus patrem necauit. Verſus aliquot Oppiani adſcribam, vt eorum elegantia lectores ad locum integrum perlegendum incitentur. *Lib. 2. ἁλιευτικῶν.*

Τρυγονίδ᾽ ὃ ὄπο τι κακώτερον ἔπλετο πῆμα
Τρώμαλος, ὃσ᾽ ὅσα χεῖρες ἀρήια τεχήσαντο
Χαλκήων οὐδ᾽ ὅσα φερεπλερύγων ἐπ᾽ ὀϊστῶν
Πέρσαι φαρμακίδες ὀλέθρια μηλίδωλα
Τρυγόνι γὰρ ζώῃτε βέλος ἐλιγμὸν ὀπηδεῖ
Ζαφλεγὲς, ὅιον τὸ τὶς ἄνηρ τὸ ἔφρικεν ἀκμὼν,
Ζωῇ τε φθιμένῃσι, καὶ ἀτρεκὲα δύεται ἀλκὴν
Ἄτροπον.

Ælianus hunc aculeum infeſtiſsimum periculoſiſsimúmque vocat: & mox addit, adeò mortiferam vim ei ineſſe, vt celeriter nõ modò homines, ſed etiam animalia perdere queat, quod quidem ipſum, vt non admirabilitatem facit, certè id ſtupendam admirationem habet: quòd ſi ad maximam arborem & vegetam, & ſummè virentem, aculeum admoueas & defigas, non multò pòſt amittit folia, quę poſtquam defluxerint, totus truncus ſimilis eſt arboribus ſolis ardoribus exiccatis. Quòd homines necet, idẽ ſcribit, vnde & Nicander ὀλοεργὸν τρυγόνα vocat. Nihil vſquam, inquit Plinius, execrabilius, quàm radius ſuper caudam eminens trygonis, quam noſtri paſtinacam appellant. Idem paſtinacæ radio arbores necari dixit. Id hoc loco vere referre poſſum, cuius teſtis preſens fui. Ruſticus quidã è Cemeneis mõtibus, cùm paſtinacam à ſe furto ſublatam veſte tegeret, telo femori infixo vulneratus eſt, ſedne furtum deprehẽderetur, ad vulneris dolorẽ exclamare non auſus, clàm ad me venit, rem omnem aperit, telum adhuc infixum monſtrans quod dilatato vulnere extractũ eſt, atque intereà dum cremaretur, & in cinerẽ redigereretur, vulneri paſtinacæ iecur imponẽdũ curaui, nec id ſine ſucceſſu: paulò pòſt enim ſedatus fuit dolor, cœpítque tumor ſummitti, nihilominus tamen cùm non ignorarem piſcem iſtũ ſui veneni habere in ſe antipharmacum, radij cinerẽ cũ aceto vulneri admoui. Quo, & veneno medicatus ſum, & vulnus recens planè exiccaui. Venenum iſtud noſtris piſcatoribus notum eſt: captis enim paſtinacis caudas abſcindunt, niſi ſi aliquãdo in forũ piſcariũ integras deferant, in gratiã medicinæ ſtadioſorũ, qui à me & de piſce & de eius in medicina vſu admoniti, eas emunt & *Lib. 13. c. 5. & cap. 6.* *Lib. 9. cap. 48.* *Lib. 32. capi. 2.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 356 sur 633

exiccant. Sunt permulta alia veneni huius remedia. Paſtinaca ipſa diuulſa & vulneri impoſita, ſui ictus medela eſt, vt tradit Dioſcori-
Lib. 8. cap. 6. des. Superſtitioſius aliud remedium docet Ætius. Deniq; omnia quæ
Lib. 13. cap. 37. viperarum morſibus medentur, ei qui à marina paſtinaca icitur, con
Ibidem. uenire autor eſt Dioſcorides. Plinius. Contra paſtinacam & omnium
Lib. 28. ca. 10. marinorum ictus vel morſus, coagulum leporis vel hædi vel agni,
Libro 32. ca. 5. drachmę pondere prodeſſe tradit. Item contra eandem prodeſſe etiã mullum in cibo ſumptum. Neque verò ſolùm multis nos præſidiis contra malum hoc muniuit parẽs rerum natura, ſed etiam vt malorum aliorum remedium à paſtinaca ſumeretur effecit, vt nullus pla-
Lib. 2. capi. 22. nè ſit de ea conquerendi locus. Nam, vt Dioſcorides docet, Paſtinacæ radio dentium dolor mitigatur, quoniam eos frangit & euocat.
Lib. 32. cap. 7. Quod Plinius apertiùs docet. Paſtinacæ radio ſcarificare gingiuas, in dolore dentium vtiliſsimum, conteritúrque is & cum elleboro albo illitus dentes ſine vexatione extrahit. Aliam vtendi rationem do-
Lib. 6. cap. 9. cet Cornelius Celſus de dolore dentium ſcribens. Plani piſcis quem paſtinacam noſtri, τρυγόνα Græci vocant, aculeus torretur, deinde conteritur, reſináque excipitur, qua dente circundata, hunc ſoluit.
Plinius li. 32. cap. 10. Præterea paſtinacæ radius adalligatus vmbilico exiſtimatur partus faciles facere, ſi viuenti ablatus ſit, ipſaque denuo in mare demiſſa. Paſtinacæ verò iecur in oleo decoctum, pruritum ſcabiémque non hominum modò, ſed & quadrupedum efficaciſsimè ſedat, id quod in cane primùm, deinde in homine verum eſſe ſum expertus, ſed efficacius redditur medicamentum, ſi in oleo iuniperi iecur diſſoluatur. Si verò cruſtoſa ſit ſcabies, olei tartari modicùm admiſcendum. Paſtinacam etiam venenato radio armatam præcipuè perſequitur Ga-
Lib. 32. capi. 2. leus eodem Plinio autore, quemadmodum delphinum crocodilus, vt nihil ſit ne in mari quidem, quod aduerſario careat. Profuerit hîc Galeni locum illuſtraſſe, in quo de iis quæ ſtupefaciendo dolorem ſedant, loquitur LIB. XXII. methodi medendi ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ φάρμακα διὰ τῶν σπερμάτων ὀνομαζόμενα, καὶ τρυγόνος, μᾶλλον δὲ καὶ ἐν τῷ παραχρῆμα πάρχειν, ἀκινδυνότερα ὄντα εἰς ὃ μέλλον. vbi pro τρυγόνος, id eſt, paſtinacæ legendum τρίγωνα: ſic enim à tranguli figura vocat τροχίσκους, καὶ κυκλίσκους, quos Latini paſtillos appellant. Hæc peruerſa lectio Thomam Linacrum medicum Latinè & Græcè doctiſsimum, Galenique interpretem optimum, in errorẽ induxit. Sic enim Galeni locum citatum cõuertit. Sunt ſanè & alia non pauca ex ſeminibus confecta, Græcè διὰ σπερμάτων, & τρυγόνος ex paſtinaca piſce. Qui locus in nonnullis exẽplaribus Latinis emẽdatus fuit, hoc modo. Sunt & alia medicamenta non pauca ex ſeminibus cõfecta, Græcè διὰ σπερμάτων & τρίγωνα nominata, quę ſicut ad torporẽ in præſens inducẽdũ mitiora,

ita

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 357 sur 633

ita in futurum ſunt tutiora. Illud verò medicamentum ex ſeminibus, ſiue trigonum, ſiue trochiſcus non paſtinacam piſcem (etiam ſi dolorem in vulnerata parte, ſtuporem in toto corpore inducat, vt prodidit Ætius) ſed apij, hyoſcyami, aniſi ſemina, & opium recipit, doloris leniendi vim habens, ſtupefaciendo quidem ob opium, hyoſcyamúmque, diſcutiendo verò, ob apium & aniſum. Vide quanti erroris, quantúmque in Medicina pernicioſi, occaſionem præbeat voculæ vnius peruerſæ lectio. Nunc illud diſquirendum eſt, num à menſis reiicienda ſit, neque in cibis numeranda paſtinaca, quod nonnullis viſum, quia radio venenatos ictus inferat. At omnia quæ vel ictu, vel morſu venenum infundunt, omnibus partibus venenata non ſunt, ſed vel aculeos duntaxat, vel dentes venenatos habent, reliquas verò partes veneni expertes. Et, vt terrena omittamus, in marini aranei, ſiue draconis aculeis, qui ad branchias ſunt, & dorſi initio venenum ineſt, ſic & ſcorpio ictu lædit, illis tamen citra vitæ vel valetudinis periculum veſcimur. Idem de paſtinaca ſentiendum, cuius radius duntaxat venenatus eſt, quo reſciſſo citra incommodum vllum quilibet ea veſci poteſt. Quanquam quæ de eius carnis ſubſtantia ſcribit Galenus, non ſatis probem, cùm eam mollem iucundámque eſſe dicat, & in libello de Attenuante victu ſaxatilium loco ſubſtituat. Sola, inquit, cartilagineorum torpedo & paſtinaca (ſic enim meliùs quàm turtur, vt vertit interpres) laudantur, poſſisque nonnunquam in ſaxatilium penuria iis vti, ſatius tamen fuerit eos piſces præparari, aut albo iure porrum prolixiùs immiſcendo, & piperis portiunculam. Quæ præparatio ſatis arguit paſtinacam torpedinémque, ſucco & ſubſtantia, ſaxatilibus minimè ſimiles eſſe. Porrum enim pipérque non niſi ad craſſi ſiue glutinoſi, vel craſſi glutinoſique humoris attenuationem in cibis permiſcetur. Quod ſi certius huius rei iudicium facere volueris, ſenſum guſtatus iudicem adhibeas, quemadmodum ego ſæpius feci. Nam reuera carnem paſtinacæ mollem, inſuauem, ferinum quid reſipientem, malique ſucci eſſe comperies. Quare non ſine ratione etiam à plebe reiicitur, nec niſi in ſumma aliorum piſcium inopia emitur. Elixa ex aceto editur, vel farina conſperſa frigitur. Hactenus de paſtinaca, quam verè nos repræſentaſſe conſtat, ex his quæ ex Ariſtotele, Plinio, Cornelio Celſo, Galeno, Dioſcoride protulimus. Omnium enim conſenſu planus eſt piſcis, cartilagineus, è cuius cauda radius enaſcitur. Quæ omnia ſenſus ipſe, & experientia ei quam depinximus, conuenire docent. His accedit vulgaris gentium variarum appellatio, Latini nominis veſtigia retinens.

Lib. 3. de Alimen. facul.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 358 sur 633

De Secunda Paſtinacæ ſpecie.

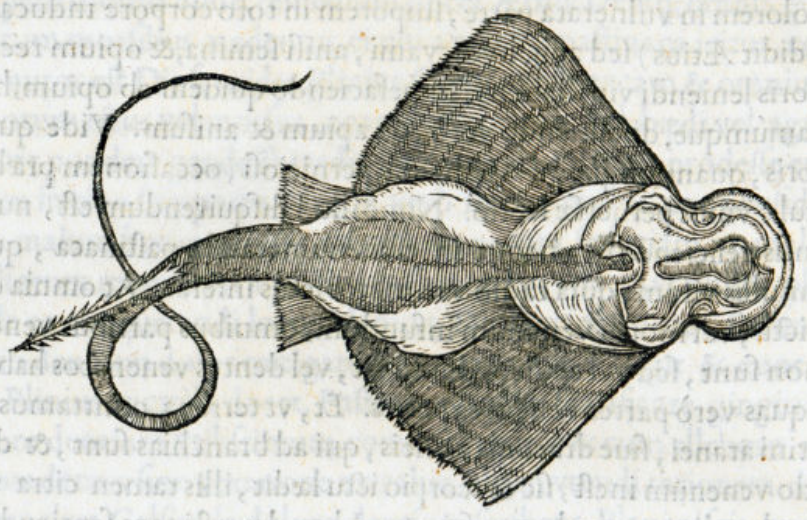

CAPVT II.

PISCIS Quem hîc exhibemus, à noſtris *Glorieuſe*. A Romanis & Neapolitanis aquila vocatur. A Genuenſibus *roſpo*, id eſt, bufo, & *peſce ratto*. A nonnullis *ratepenade*. Ab Aquitanis *tarefrauke*. Ab aliis *falco*. Ab aliis *erango* & *ferraza*. Nos ſecundam paſtinacæ ſpeciem facimus: quia ſuperiori vita, moribus, partibus internis & externis omnino ſimilis eſt, niſi quòd capite eſt magis exerto, roſtro non angulato, ſed rotundato, denique capite bufonem planè refert, vnde bufonis nomen à Genuenſibus poſitum. Latera veluti alæ expanſæ magis in angulum acutum deſinunt quàm in priore, à quibus *ratepenade*, id eſt, veſpertilio nuncupatur. Caudâ verò, eiuſdem radio, & veneno minimè à ſuperiore diſſidet, & à caudæ longitudine *peſce ratto* dicta eſt. Ex quibus liquet eum, qui librum de Piſcibus nuper publicauit, monſtrum potiùs quàm paſtinacã alteram depinxiſſe, quippe quę bufoni capite minimè ſimilis ſit: quod tamẽ ipſe aſſerit, & alieno planè ſitu radium locatũ habeat, tum alæ à naturali figura diuerſiſſimæ ſint, poſtremò totum corpus aliena prorſus ſpecie, & à naturali plurimùm diſtãte. Cœnoſis in locis viuit, eadẽ arte qua ſuperior piſces venatur: lentè enim natat, & veluti cum pompa quadam, quã ob cauſam à noſtris *glorieuſe* appellatã audio. Ac quemadmodũ generoſus equus benéque curatus, pretioſoque ornatu inſtratus cum faſtu graditur, & propinquantes calcibus petit, ita paſtinaca natans, piſces circumnatantes radio ferit. Carne eſt molli, fungoſa, inſuaui, vt prior. Quare vehementer errare eũ exiſtimo, qui aquilam marinam appellat. Quis vnquam quęſo apud Ariſtotelem, Plinium, aut vllum alium veterem

ſcrip

ſcriptorem legit,paſtinacam marinam eſſe aquilam? Aut quis vnquam aquilæ radium in cauda venenatum tribuit? Aut quis aduerſus ictus venenati radij aquilæ remedia præſcripſit? Quòd ſi Romani,Neapolitaníque aquilæ nomen piſci huic dederint, non ideo hinc efficitur veterum aquilam hanc fuiſſe, cum infinitorum piſcium vocabula, quibus hodie variæ gentes vtuntur, à priſcorum ſiue Latinorum, ſiue Græcorum vocabulis valde diſſentiant. Sed quid in his diutius immoror, cùm cuiuis, qui Galenum diligenter legerit,perfacile ſit opinionem hanc cõuellere.Is enim LIB. III. de Alimentorum facultatibus, quum de piſcibus duræ carnis ſcribit, Philotimi ſententiam approbat, qui aquilam marinam duræ carnis eſſe cenſuit, quemadmodum & lamiam & congrum. At qui paſtinacam hanc guſtauerit, eam præhumida mollíque carne eſſe iudicabit,niſi ei vel morbo vel natura guſtatus ſenſus planè hebes fuerit.

De Raiis & earum diuiſione.

CAPVT III.

MARE Ita raiis abundat, vt terra ſpinis,tribulis,rhãnis.Quod mirum nonnullis videri poſſet, cùm raia vnum duntaxat,aut ſummum duo oua, eámque ob cauſam,vnicum duóſve fœtus ſemel edat, quod etſi verum ſit,raias tamen inter cartilaginea omnia fœcundiſsimas eſſe poſteà docebimus,quæ non ſolùm magni raiarum prouentus cauſa eſt(nam plurimi alij piſces numeroſiùs fœtificant, quorum longè maior eſt quàm raiarum raritas)ſed etiam quòd raiarum fœtus à paucis aliis deuorari poſsit.Longè verò magis improbanda eſt,& impia iudicanda eorum ſententia,qui naturam tãquam nouercam accuſant, quæ plura fera, aſpera, noxiáque produxerit, quam cicura,iucunda,vtilia,cùm cõtrà nihil temere,nihil ſine ſumma ratione,à Deo opt.max.omnium bonorum autore ſit creatum, vt, ne à rebus marinis recedamus, pulices maris, œſtri, pediculique aliis piſcibus maxime ſunt moleſti:at quibuſdam ſunt iucundiſsimi: nam hepatus iſtis lubentiſsimè veſcitur,ſcolopendra venenata eſt, at acui gratiſsimo eſt alimento,lepus marinus lætalis eſt nobis,at mullo cibus eſt innoxius & delicatus. Et ne ſingula perſequamur, raiæ quædam totius corporis,omnes caudæ aculeis horrent, aſpectu ipſo deformes ſunt:tamen ruſticis iiſque qui corpus graui labore fatigãt in cibo ſunt vtiles,plurimũmque nutriũt.Fel earũdem oculorũ cicatricibus & ſuffuſionibus curandis prodeſt.De his nũc dicẽdũ eſt.ſunt

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 360 sur 633

enim inter planos cartilagineos notiſsimæ, maximéque variæ. Quare primùm vniuersè de iis quædam dicemus, earúmque ſpecies partiemur: deinde eas ſigillatim explicabimus. βάτος καὶ βαλὶς à Græcis raia dicitur, à rubi quem βάτον vocant ſimilitudine. Quemadmodum enim ſpinoſus eſt aculeatúſque rubus, ita Raia omnis aculeis aſpera, non quidem toto corpore: ſunt enim λειόβαλοι, id eſt, læues raiæ, quibus nulli ſunt in corpore aculei, ſed ſiue læues ſint raiæ ſiue aſperæ, omnes vncos aculeos in cauda geſtant, ſicuti in rubo, cynobato, & roſis cernuntur. Latini nulla habita Græcæ etymologiæ ratione raiam vocarunt, veluti τρυγόνα paſtinacam. Fuit qui aliquando mihi negarit raiæ vocabulum Latinum eſſe, præſertim cùm Plinius in piſcium catalogo eo minimè ſit vſus, ſed Græco. Box, Batis, Banchus, &c. Et alio in loco bati fel dixerit non raiæ. At Latino nomine idem libro nono vſus eſt. Planorum piſcium alterum eſt genus, quod pro ſpina cartilaginem habet, raiæ, paſtinacæ &c. Latini nominis etymũ nullum reperi, niſi fortè à radendo raiam dictam eſſe exiſtimes. Diſtingunt nonnulli βάτον καὶ βαλίδα, vt hæc fœmina ſit, ille mas. id annotauit qui nomina Græca quibus Latina reſpondent ex Gazæ interpretatione collegit, in fine librorum Ariſtotelis de animalibus. Ariſtoteles quidem βάτος nomine ſæpius vſus eſt, vno verò loco βαλίδος: τὰ μὲν οὖν σκύλια καὶ βαλίδες ἴσχουσι τὰ ὀπραχώδη, &c. Et reuera quibus in locis Ariſtoteles βάτος nomen ponit, de his loquitur quæ tam ad marem quàm ad fœminam ſpectant, de branchiis, de pinnis, de coitu: quum verò de eo quod fœminæ tãtùm proprium eſt, βαλίδα dixit, vt non vana mihi nominum differentia hæc eſſe videatur. Poſſet eadem etiam Grammaticorum autoritate cõfirmari, qui βαλίδα mollioris piſcis genus eſſe ſcribunt, vnde βαλιδοσκόποι dicantur ὀψοφάγοι & gulones autore Cælio Rhodig. vt, quoniam fœmina in omni genere humidiore molliorèque ſit carne quàm mas, βαλὶς raia fœmina propriè dicatur. Athenæus LIB. VII. βαλίδα καὶ βάτον etiam diſtinxiſſe videtur, ſed locus is adeò corruptus eſt, vt nihil inde certi elici poſsit. In hoc omnes conſentiunt raias cartilagineos eſſe planóſque piſces, cauda aſpera, ſine pinnis quibus natent, latitudine enim ſua natant. Ariſtot. τῶν δ' σιλαχῶν, ἔνια μὲν οὐκ ἔχει πλερύγια, οἷον τὰ πολιὰ καὶ κερκωφόρα, ὥσπερ βάτος καὶ τρυγών, ἀλλ' αὐλοῖς νεῖ τοῖς πολιέσι. Cartilaginei quoque generis aliqua pinnis carent, videlicet quę plana ſunt, & caudam habent, vt raia, paſtinaca, ſuáque ipſa latitudine natant. Neque eſt quod quis mox ſequente ſententia, ab hac opinione abducatur βάτος δ' ἔχει, καὶ ὅλα δ' πολὺς μὴ ἔχει ἀπολελεπλυσμένον. Locus enim manifeſtè mendoſus eſt, legendúmque βάτραχος pro βάτος. Idem error in codices Latinos irrepſit. Raiam tamen habere pinnas videmus, & quæcunque ſuam latitudinem non colli-

Lib. 32. cap. 11.
Ibid. capi. 7.
Cap. 24.
Lib. 1. de hiſt. cap. 5. & libr. 2. cap. 13. li. 6. cap. 10.
Lib. 13. cap. 1.
Lib. 6. de hiſt. anim. cap. 10.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 361 sur 633

colligunt in mucronem. Legendum verò ranam autem &c. Rana enim piſcattix & ſquatina quamuis cartilaginei ſint planíque piſces, tamen pinnas habent ad natandum, nec ſola ſua latitudine natant eodem Ariſtotele autore: Οἱ δὲ βάτοι καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀντὶ τῶν πλερυγίων τῷ ἐχάτῳ πλάτει νέουσι, ἡδὲ ῥίνη καὶ βάτραχος τὰ ἐν τῷ πρανεῖ κάτω, διὰ δ' πλάτος τῶν ὤμων. Raia & ſimiles, pro pinnis extrema ſui corporis latitudine natant. Squatina & raia pinnas lateribus accommodatas infra gerunt propter amplitudinem partis ſuperioris. Sed rurſus locus proximè citatus mendo non caret: nam pro ἡ δὲ ῥίνη καὶ βάτραχος legitur in impreſſis Græcis codicibus ἡ δὲ νάρκη, non rectè cùm mox Ariſtoteles τῇ νάρκῃ, id eſt, torpedini alias pinnas tribuat ſcilicet iuxta caudam. Quæ cùm de ſquatina & torpedine dicetur, clariora fient. Gaza vel meliore vſus codice, vel re diligentiùs conſiderata, non torpedinem ſed ſquatinam conuertit, eius enim interpretationem adſcripſimus. Conſtat igitur raiam pinnis natandi cauſa à natura donatam non fuiſſe. Nam quæ in caudis raiarum pinnulæ ſunt, non natandi ſed dirigendi itineris cauſa datæ ſunt, pinnas verò eas duntaxat appellat Ariſtoteles, quibus piſces natando corpus impellunt, quemadmodum in paſtinaca priùs annotauimus. Omnibus raijs membranula, quæ nebula vocatur, oculis obtenditur. Iuxta oculos foramina ſunt ampla, ad oris intima vſque patentia, quibus operculum interiore parte à natura additum eſt, quæ foramina ore aperto dilatantur, clauſo ore magna ex parte occludúntur, neque enim, maximè in mortuis raijs ab operculo tota obturantur. Foramina alia pro naribus omnes ante oris rictum obtinuerunt. Harum aliæ dentes habent, aliæ minimè, ſed horum vice os aſperum rugosúmque. Branchias detectas in ſupina parte eodem ſitu ordinéque omnes habent. Aculeis variè à ſeſe differunt. Aliæ in prona ſupináque parte aculeis armatæ ſunt, aliæ in prona tantùm, aliæ in roſtri ſupina parte, aliæ in nulla parte præterquam in cauda, quorum ea eſt diuerſitas, vt in aliis triplici ordine diſpoſiti ſint, in alijs ſimplici. Præterea ipſorum aculeorum plures ſunt differentiæ. Sunt quidem molles & imbecilli, pilorum vel lanuginis modo, nonnulli paulò validiores, alij robuſtiſſimi ex oſſea planè ſubſtantia. Rurſus alij longi & tenues, alij parui & vix ſupra cutem extantes, alij medio modo ſe habent, omnes ferè ad caudam ſpectant, longi ferè ad caput. Partibus quibuſdam internis differunt, in quibuſdam hepar magis rubeſcit, in aliis flaueſcit magis. In hepate omnium fellis eſt veſica. In ventriculi plexu ſplen ſitus eſt. Inteſtina craſſa, in ecphyſi, & recti inteſtini extremo anguſta. Cætera in ſingulorum deſcriptionibus exponentur. Nunc de raiarum generibus, quas antiqui

Li. 4. de parti. anima. ca. 13.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 362 sur 633

vel differentiis aliquod neglectis, vel fortaſſe nominibus deſtituti, in tria tantùm partiebantur raiam ſcilicet ſimpliciter dictam, raiam lævem, & aſteriam. Nos diligentiùs clarioris doctrinæ gratia, in multò plures ſpecies diſtribuemus. Raiam igitur primùm in lævem & aſperam diuidimus: deinde in raiam ſtellulis notatam, & iis carentem. ſunt enim & læues & aſperæ ſtellulis variæ, aliæ minimè. Aſperarum aliæ tactum modicè ſolùm vellicante lanugine, aliæ aculeis robuſtis ſed raris, aliæ aculeis robuſtiſſimis & denſiſſimis aſperantur. Rurſus earum quæ ſtellulis notantur, aliæ binas duntaxat maculas habent, aliæ plures. Illæ binis maculis circuniectos circulos habent, vt in bugloſſi & torpedinis ſpecie. Harum nonnullę rorundæ, ſtelliſque pictis ſimiles notas multas habent, quędam albis nigriſque prona parte conſperſæ ſunt. Sed priuſquam ſingulas explicemus, de earum fœcunditate & generatione dicemus.

De Raiarum fœcunditate & earum ouis.

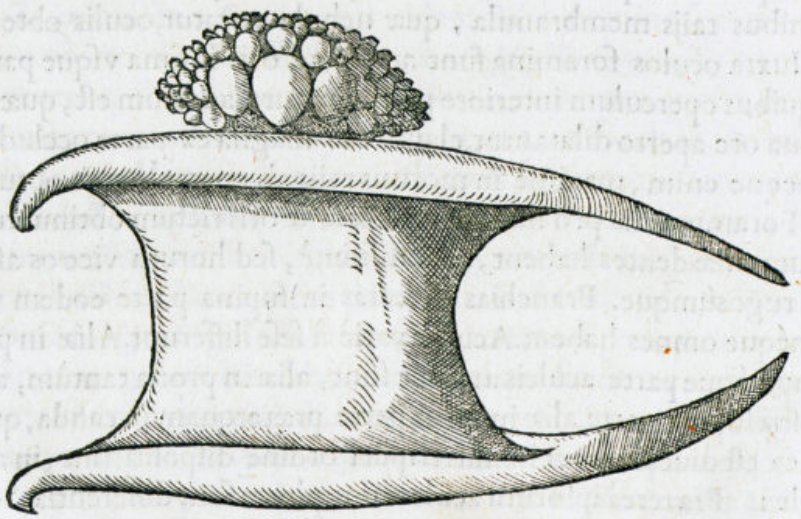

CAPVT IIII.

ABSVRDVM Hîc minimè fuerit cauſam reddere, cur tam fœcundas raias eſſe dixerimus. Non enim ſolùm magnus eſt raiarum prouentus, quia vix piſcis vllus ſit tam lato oris rictu, lamia excepta, qui raiam deuorare poſſit, vel quia ob totius corporis, vel certè caudæ aculeos reliqui piſces ab his abſtineant. neque ad id Ariſtotelis

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 363 sur 633

telis autoritate confirmandum vtimur. Raia inter cartilagineos fœtificat numerosiùs, verùm quia facilè pereunt, hinc efficitur vt appareant paucæ. Nam neque raia hoc loco legendum sed rana. Græci enim codices βάτραχον habent non βάτον, neque paucæ raiæ apparent, sed in oceano & in mari mediterraneo plurimæ. Sed alia est certior fœcunditatis causa, quæ non facilè ab omnibus intelligatur, nisi raias grauidas aliquando dissecuerint, & diligentiùs contemplati fuerint. de raiarum ouo hæc Aristoteles: Τὰ μὲν ὧν σκύλια καὶ αἱ βατίδες ἴσχουσι τὰ ὀστρακώδη, ἐν οἷς ἐγγίνεται ὠοειδὴς ὑγρότης, ὁ δὲ χῆμα τοῦ ὀστράκου, ὅμοιον τοῖς τῶν αὐλῶν γλώτταις, καὶ πόροι διηρθρωμένοι ἐγγίνονται τοῖς ὀστράκοις, τοῖς μὲν ὧν σκυλίοις, οὓς καλοῦσί τινες νεβρίους γαλεούς, ὅταν διαῤῥαγῇ καὶ ἐκπέσῃ ὁ ὄστρακον, γίνονται οἱ νεοττοὶ, ταῖς δὲ βατίσιν ὅταν ἐκτείνωσι τὸ ὀστράκου περιῤῥαγέντος, ἐξέρχεται ὁ νεοττός. *Lib. 6. de hist. cap. 17.* *Lib. 6. de hist. cap. 10.* Caniculæ & raiæ testacea quædam gerunt, in quibus humor ad oui similitudinem consistit. figura eius testæ similis tibiarum ligulis est, meatúsque fiunt capillamentorum specie in testis, caniculis quidem quas nonnulli nebrios galeos vocant, fœtus rupta dilapsáque testa proueniunt, raiis cùm pepererint rupta testa excluditur fœtus. De caniculis & earum ouo, partúque, suo loco dicetur. Nunc de raiis tantùm. Iis testaceum ouum vnicum tribuit Aristoteles, quale reuera habent. Fœtum igitur vnicum aut summùm duos vno partu edunt, quod verum est, sed præter ouum testaceum quod hîc depingendum curaui, aut duo, quæ perfecta in inferiore vuluæ parte cernuntur, ex dissectione comperi permulta alia, & ferè infinita in superiore vuluæ parte haberi, quæ tempore perficiuntur, ex quibus sæpius iteratis pertubus, fœtus excluduntur. Atque hæc fœcunditatis causa est eadem quæ in gallinis vt quotidie experimur, quæ vnicum ouum vnico partu ponunt, cùm plurima alia in vtero gestent, quorum singula posteà, vt priùs absoluta fuerint ita priùs eduntur. Hæc de raiarum fœcunditate. Nunc vt pictura, ita oratione earundem oua repræsentemus. Oua qualia in præfixa capiti pictura superiore loco spectantur, sine testa primùm concipiuntur, in superiore vuluæ parte, quorum alia gallinæ ouorum magnitudinem æquant, alia his minora sunt, quædam vix ciceris sunt magnitudine. Equidem plura centenis aliquando in raiis singulis numeraui. Ex his quæ à perfectione propiùs absunt, in inferiorem vuluæ partem demissa, testa operiuntur, in qua albumen & vitellus continentur, quemadmodum in gallinarum & auium aliarum ouis primùm conformatis, quæ tum vitello solo videntur constare, cùm tamen posteà albumen à vitello secernatur. Quam rem cùm vehementiùs admirarer, causámque eius sollicitè inuestigarem, oua gallinarum re-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 364 sur 633

cens formata, in quibus ne veſtigium quidem albuminis apparebat coxi, tum caloris vi (cuius proprium eſt quæ eiuſdem ſunt generis congregare & cogere, quæ diuerſi diſſipare,& diſcutere.) candidum à luteo ſecretum vidi. Quamobrem initio quidem vtrumque commiſtum eſt & confuſum,ſed paulatim calor magis ac magis vires ſuas exerens,ſeparat, & ex craſſiore parte indurata, teſta circundat. Tale eſt igitur in teſta ſua raiarum ouum,quale gallinarum, & auium initio. Teſta verò ouum ſuum concludens ſub pictura ouorum teſta nudatorum expreſſa,quæ à figura puluinar à quibuſdam hodie vocatur,quadrati forma eſt,demptis angulorum appendicibus,quæ variæ ſunt. Vnius enim lateris appendices, longiores ſunt ſimiles folijs gladioli herbę,alterius breuiores,latiores,replicatæ,quibus vndique ſum motis,laterum anguli tibiarum ligulis ſimiles ſunt, vt ſcribit Ariſtoteles. Qua de re plura,& ni fallor,notatu digniſſima, quum de caniculis dicemus. Teſtaceum ouum raiarum à canicularum ouo differt: illarum enim magis fuſcum eſt,harum magis flauum,appendices graciliores,lyræ fidibus ſimiles. His expoſitis,nunc ſingulas raiarum differentias perſequamur.

De Raia læui.

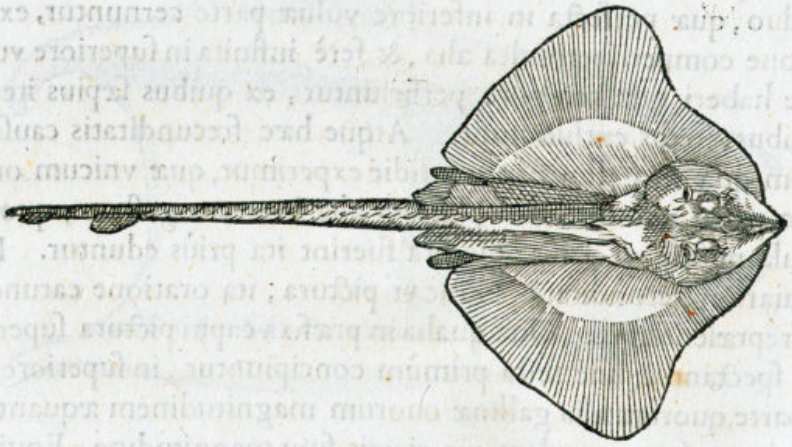

CAPVT V.

DICITVR à Græcis λάβατος, à Latinis raia læuis, ab Hiſpanis *Liuda*,à cute læui & pellucida. Sunt qui raſam vocẽt à glabra cute.Noſtri non à cutis lęuitate,ſed à colore *fumat* & *fumado* appellant. Sũt enim colore fuſco quem *enfumat* vocamus,quod eo colore ſint

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 365 sur 633

ſint quæ fumigantur,priuſquam maximè denigrentur.Eſt igitur raia læuis piſcis planus, cartilagineus, corpore tenui, & in ampliſſimas alas expanſo. Cute glabra læuíque, id eſt, ab aculeis nuda, præterquam in locis prope oculos,quorum vterq; aculeo munitus eſt,item excepta media dorſi linea, & cauda. In illa infixi ſunt aculei parui, rarique in cauda tres aculeorum ordines, qui rariores tenuioréſque ſunt quàm in alijs generibus. In ſupina parte aliquot ſunt in os recurui,cibi,opinor,retinendi gratia. Roſtrum tenui cartilagine conſtat, & pellucida mediæ eſt longitudinis. Oculi in hac ſpecie vt in aliis omnibus,in prona parte, non ſurſum ſpectantes, vt in vranoſcopo, ſed ad latera. Nebula,hoc eſt, craſſa & alba tunica,adnatam eſſe diceres,à parte inferiore aſcendens,fimbriata,vel in ambitu ſerrata,pupillam totam integit, dum pars digito comprimitur,de qua re plura quum de caniculis agemus. Poſt oculos foramina ſunt,ita ampla, vt in ea digitus minimus immiti poſſit,de quibus antè dictum eſt. Os in ſupina parte,& multùm infra,quam ob cauſam non niſi reſupinata raia cibum capere poteſt: os latum eſt,oſſibus aſperis pro dentibus munitum, foramina pro naribus ante os ſita. In eadem parte branchiæ vtrinque, ad aquam cum cibo hauſtam, quæque prima palati foramina effugit,reiiciendam.Branchias ſequitur cartilago, cui innixum diaphragma hæret,ad branchias cum corde,à ventriculo, hepate,aliiſque nutritioni deſtinatis partibus ſecernendas.Rima pro podice eſt,pudendo muliebri non abſimilis. Alæ vtrinque expanſæ tenues ſunt,prona parte nigricant,vt & cauda, dempta quadam parte candida,ſic etiam tota ſupina pars alba eſt. Ventriculus huic generi paruus eſt, ecphyſis gracilis & dura.Inteſtina breuia ſed craſſa,hepar rubeſcit,in quo fel latet. Raię omnes odorem ferinum,& marinũ quendam fœtorem recipiunt,qui in diutius ſeruatis ferè euaneſcit. Quare Lutetiæ meliores ſunt raię quàm Rhotomagi,& Lugduni quàm Maſſiliæ:longa enim vectura tenereſcunt,& ſuauiotes afficiuntur. Rectè igitur Athenæus: Ὁ ὁ λάβαλος δυσκοιλιώτερος καὶ βρομώδης, id eſt, læuis raia aluo difficilior eſt,& virus olet, nec mirum cùm carniuora ſit, & in cœnoſis locis,litoribúſque viuat,teſte Oppiano. Galenus in libello de Attenuante victu torpedines & paſtinacas prefert.Sola,inquit,cartilagineorum,torpedo & paſtinaca laudantur. Quæ mollicie carnis torpedinum & paſtinacarum inductus ſcripſit, cùm tamen mollities illa,ſumma cum inſuauitate coniuncta ſit.Idem LIB. III.de alimẽt. facult.Raia læuis,raia,ſquatina,omniaque eiuſmodi duriora ſunt, & concoctu difficiliora,alimenti copioſioris quàm torpedo vel paſtinaca. Raia omnis hyeme minùs inſuauiter olet,& melior eſt, quamobrem Archeſtratus opſonatorum omniũ facilè princeps,hyeme edendam eſſe etiam atque etiam monet,elixam cum caſeo & ſilphio, quia

Lib.8.

Lib.1. ἀλισυτικῶν.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 366 sur 633

pinguis non ſit, vt nec alij quidam marini fœtus, hæc enim ſunt quæ ſequentibus verſibus exprimit.

Καὶ βαλίδ' ἐφθὴν ἑδιέμοι χλιαίνοντος ἐν ὥρῃ,
Καὶ ταύτῃ πυρὸν καὶ σίλφιον, ἄττα δὲ σαρκὰ
Μὴ πίδρῃ ἔχῃ πόλυ τέκνα. τῷ δὲ ῥόῳ χρή.
Σκευάζειν, ἥδη σοὶ ἐγὼ τάδε δεύτερον ὠδῶ.

Hodie elixa raia omnis ex aceto editur. Hepar maximè delicatum habetur, quod alij ex aceto tantùm comedunt, alij primùm elixum, deinde in ſartagine frixum aceto vel oxalidis ſucco cum pipere condiunt. Apud nos raiæ non ſunt in pretio. Galli qui duris, & firmioris carnis piſcibus delectantur, longè magis probant, ex quibus nonnulli cùm me aliquando in conuiuio de ſucco ſubſtantiáve raiarum interrogaſſent, reſpondi idem quod Dorion apud Athenæum φάσκοντος τινὸς ἀγαθὸν εἶναι ἰχθῦν βαλίδα, ὥσπερ οὖν εἴ τις, ἔφη, ἐφθὸν ῥίβωνα ἐσθίοι, id eſt, quum diceret raiam optimum eſſe piſcem, perinde ac ſi quis, inquit Dorion, pallium elixum comedat. Eſt enim carne dura, ſicca, exucca, quæque haud facilè in partes diuellatur, quapropter Dorion elixo pallio comparauit.

De Raia Vndulata ſiue Cinerea.

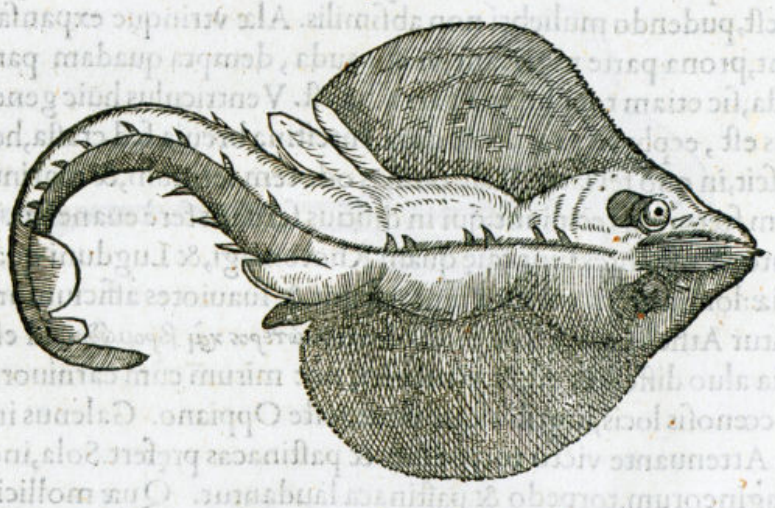

CAPVT VI.

LÆVIVM Et aſperarum raiarum genus multiplex eſſe, vtrarúmque ſpecies demonſtrabunt. Læuium ſpecies nunc exequimur. Eam igitur quam hîc exhibemus, à colore cineream, à maculis vndarum modo flexuoſis, vndulatam vocamus. Quidam *coliart* appellant

lant. Raia est ex læuium genere, corpore minùs ad rhombi figuram accedente, quàm in reliquis raiis, sed oui potiùs forma, corpus ab aculeis nudum præterquam in linea dorsi, in qua pauci sunt, parui, rari, circa oculos nonnulli. In cauda sunt triplici ordine dispositi, maiores & densiores. In eadem pinnulæ duæ sunt. Ore, oculis, foraminibus, branchiis, partibus internis, carnis duritie aliis similis, sed colore est cinereo, prona parte multis sinuosis lineis descripta.

De Raia Ὀξυρύγχω.

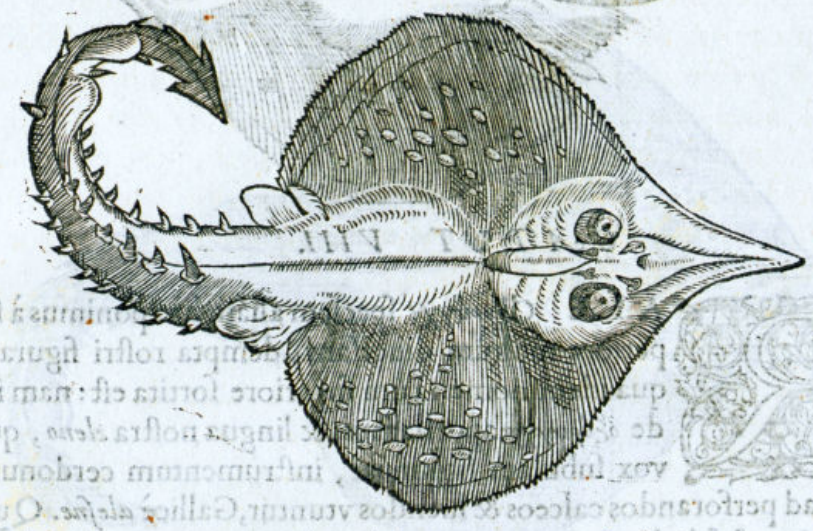

CAPVT VII.

ALTERA Læuis raiæ species est, quam à rostri longitudine & acumine raiam ὀξύρυγχον appello. Eadem de causa nostri *eleno* vocant. Itali *perosa rasa*, alij *sot*, alij *gilioro*. Corpore est maximo, maculis multis lentis specie in parte prona notato, qua de causa à nostris piscatoribus *lentillade* dicitur. Ad oculos quatuor habet oculeos. In cauda tres eorum ordines, qui diuersi sunt, & inæquales, vt primus medij ordinis maior sit secundo, tertius primo, quartus secundo respondet, & sic deinceps donec ad caudæ pinnulas ventum sit, circa quas aliter siti sunt: vtrinque enim per transuersum recti sunt, ad latera conuersi, qui hos sequuntur in cauda extremi in caput recuruantur. In supina parte rostri, alij sunt acutiores, alij in os recurui, ad capiendos vel retinendos pisces. Dentes habet, in os vergentes, squatinę dentibus similes, non in lateribus, sed in medio maxillarum. Oculis, ore, foraminibus, caudæ pinnulis, aliisque partibus & internis & externis superioribus similis. Carne est non æquè dura.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 368 sur 633

De Alia Raia ὀξύρυγχῳ.

CAPVT VIII.

RAIÆ Ὀξυρύγχου ſpeciem aliam hîc ponimus à ſuperiore multùm diuerſam, dempta roſtri figura, à qua idem nomen cum ſuperiore ſortita eſt: nam inde ὀξύρυγχον appellamus, & lingua noſtra *eleno*, quæ vox ſubulam ſignificat, inſtrumentum cerdonum, quo ad perforandos calceos & ſuendos vtuntur, Gallicè *aleſne*. Qualis enim eſt ſubula, id eſt, acuta, tenuis, latiuſcula, non rotunda, tale eſt huius roſtrum. Sunt qui bouem antiquorum eſſe putent, quòd in maximam molem accreſcat, quòd in ore latentes habeat dentes, paruos, inualidos, vtpote qui mobiles eſſe videantur, quæ omnia Oppianus boui tribuit his verſibus:

Ἔστι δέ τις πλοίοισιν ἐφέστιος ὠμοφάγος βοῦς
Εὐρύζωτος, πολύτοισι μετ' ἰχθύσι, ἦγαρ οἱ οὖρος
Πολλάκις ἐνδεκάπηχυ, δύω δ' ἑκατόπηχύ τ' ἐπύχθη,
Οὐτιδανὸς δ' ὅ βίη, καὶ οἱ δέμας ἄμμορον ἀλκῆς
Μαλθακὸν, ἐνδὲ οἱ εἰσὶν ἀειδέλεοι ἔνδον ὀδόντες,
Βαιοὶ τ', ἀκρατέροιτε, &c.

His conſentit nonnullorum vulgaris appellatio: vaccam enim vocant, quidam ex noſtris à magnitudine *flaſſade*, quę vox ſtragulum lecti ſignificat. Vtut res iſta habeat, raia hæc proximè deſcriptæ ſimilis eſt, alis quidem valde amplis & extentis, ſed ipſo corporis trunco ſtrictiore, acutioréque, dorſo longiore. Aculeos nullos omnino habet, præterquàm in cauda, in qua vnicus eſt eorum ordo. Partibus cęteris ab aliis non differt. Carne eſt molliore & ſuauiore, quàm cæte-

ræ

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 369 sur 633

ræ maximè ſi non ſenuerit. Piſcatores has raias ſale condîtas in fumo & ſole exiccant, vulneribus multis priùs lateribus inflictis, quò meliùs & celeriùs exiccentur. Exiccatæ diu incorruptę ſeruantur, tum ob humiditatem ſuperuacuam & excrementitiam à ſole abſumptam, vt nullum ſit putredinis periculum, tum ob carnis ſubſtantiam glutinoſam & viſcidam. Nam qui piſces carne nimiùm pingui molliq; ſunt, ſalituræ idonei non ſunt, quia in ea contabeſcunt & diſſoluuntur.

De Raia oculata & læui.

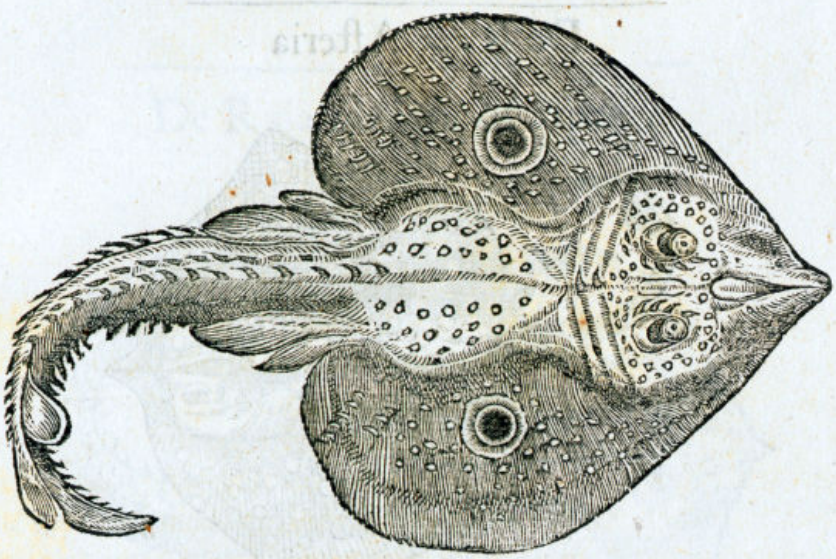

CAPVT IX.

INTER Læues etiam numeranda eſt ea, quæ à maculis, oculorum figuram referentibus oculata à nobis nuncupatur, à Prouincialibus *mirallet*, à ſpeculorum paruorum ſimilitudine: ea enim vox illis ſpeculum paruum ſignificat: ſed quia maior eſt his maculis cum oculis ſimilitudo, quàm cum ſpeculis, maluimus vulgari neglecta appellatione oculatam nominare: medium enim cæruleum pupillam refert, circulorum duorum qui iridem conſtituunt prior & internus colore eſt nigro, externus flauo. Nonnulli raiam hanc macularum cauſa aſteriam eſſe exiſtimarunt: ſed cùm galeus aſterias ab Ariſtotele à maculis ſtellatim diſpoſitis nominatus ſit, quales in iſta raia minimè ſunt, verùm in alia ſpecie maximè euidentes & conſpicuę, videor mihi hanc rectiùs oculatam nominauiſſe, aliam à ſtellis manifeſtis, in toto corpore ſparſis Aſteriam. Præterea veterum aſterias tenerior eſt, boniq; ſucci, quòd de hac, de qua nunc agimus, dici

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 370 sur 633

non poteſt. Eſt igitur raia oculata ex læuium genere, aliis ſimilis, roſtro cartilagineo, pellucido corpore fuſco, maculis obſcuris conſperſo. In vtroque latere magnam maculam habet, oculis ſimilem, vt diximus. Aculeos plures frequentioréſque habet, quàm ſuperiores duæ læues. Roſtri ſupina pars aſpera eſt, circa oculos aculei ſunt aliquot, poſt hos duo magni in dorſi linea. In cauda quinque horum ordines ſunt, medius à caudæ principio incipiens in priorem pinnulam terminatur, vtrinque duo minorum aculeorum ordines, reliqui duo latera caudæ occupant. Carne eſt dura malíque ſucci.

De Raia Aſteria

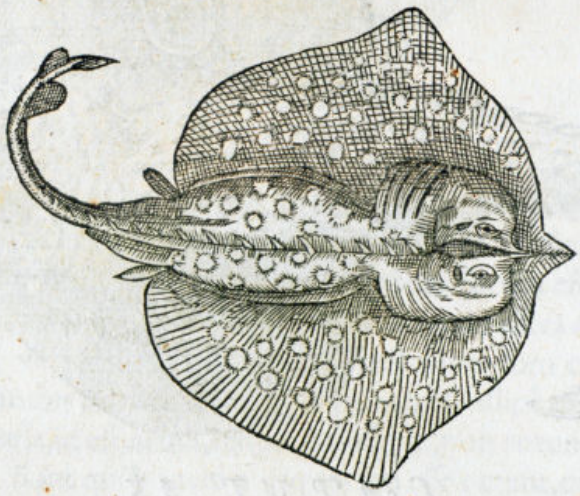

CAPVT X.

RAIA Aſterias cum oculata comparata veluti purpura cum purpura certiùs dignoſcetur. Illa ex læuium quoque genere eſt, rarior, ideóque multis minus cognita. Corporis ſpecie ab omnibus primo aſpectu raiæ ſpecies eſſe iudicabitur, tamen ab aliis diſtinguetur aculeis, quos in dorſo habet, mox à capite incipientes, & in priorem caudæ pinnulam deſinentes. Præter hos nulli alij ſunt in toto corpore. Dorſi pars prona, alæque expanſæ, ſtellulis perelegánter ſunt depictæ, à quibus aſteriæ nomen inuenit. Cauda tenuis eſt & breuior in hac ſpecie quàm in reliquis. Caput primo generi paſtinacæ quàm raiis aliis ſimilius, eſt enim craſſius & latius. In alto mari & puriore aqua degit, ob id rarior eſt, & in litoribus minus frequens. Quamobrem meliore eſt carne quàm reliquæ, ſcilicet molliore

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 371 sur 633

liore, teneriore, facilioris concoctionis, melioríſque ſucci. Rectè igitur Athenæus: Ἡ ὃ ἀστερίας βατὶς ἁπαλωτέρα καὶ ὄχυλος. Stellata raia tenerior eſt, boníque ſucci. Nec dubium eſt, quin ſaxatilibus ſubſtitui poſſit, torpediníque & paſtinacæ præferenda ſit, quas tamen Galenus raiis præfert. Hanc, quam capiti præfiximus, raiam aſteriam veterum eſſe, tum ex carnis ſubſtantia, tum ex maculis ſtellularum pictarum ſpecie, à quibus etiã galeus aſterias nominatus fuit comprobauimus, quibus plura adderem, niſi res meridiana luce clarior foret, cùm nullus ſit, qui non ſtatim primo intuitu maculas pro ſtellulis agnoſcat. Lib. 8.

De Raia oculata & aſpera.

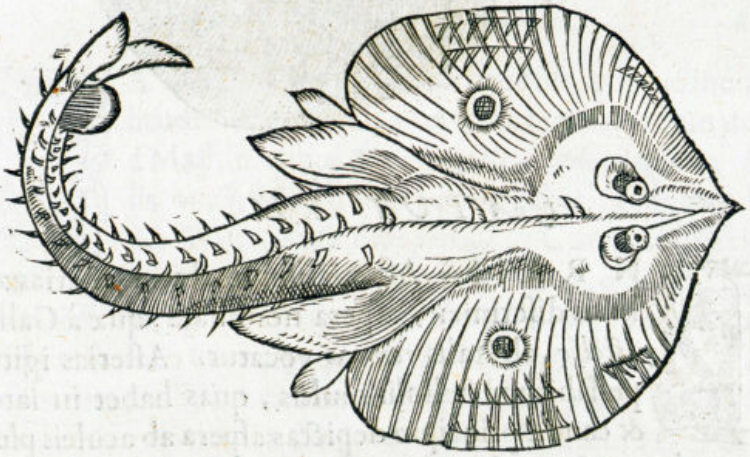

CAPVT XI.

LÆVIVM Raiarum ſpecies executi ſumus, nunc de aſperis dicemus: primùm de oculata aſpera, quæ oculatæ læui maculis ſimilis eſt, aculeis autem differt, quos in alis expanſis è regione macularum vtrinque habet, alios in lateribus capitis vtrinque, alios in dorſo, alios in cauda maiores, validiores & frequentiores. Colore ab oculata læui non differt. Noli exiſtimare hanc ab illa ſexu tantùm differre. Nam in vtroque genere marem eſſe

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 372 sur 633

& fœminam ex lacte ouíſque comperi. Oculata aſpera carne eſt dura malíque ſucci.

De Raia Aſteria aſpera.

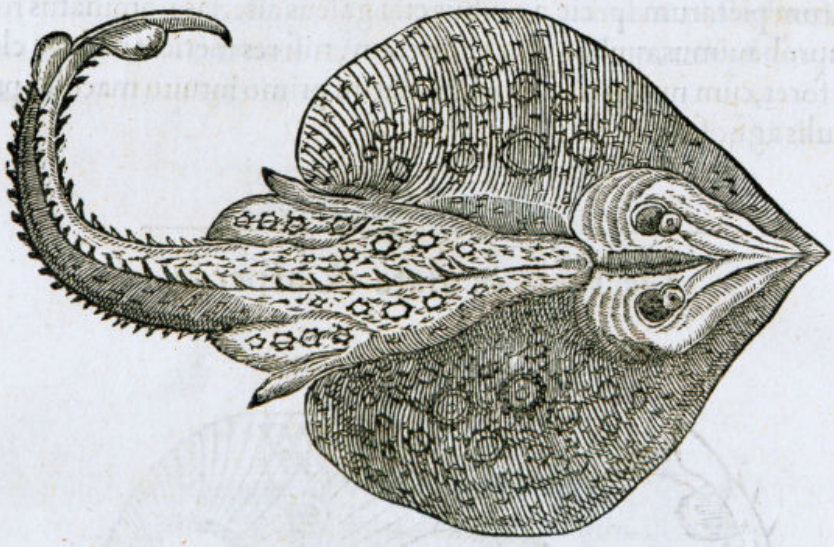

CAPVT XII.

IN RAIIS Aſperis numerabitur aſterias alia ad lævis diſcrimen, aſpera nominata, quæ à Gallis *raie eſtelée*, ab Italis *rometa* vocatur. Aſterias igitur appellabitur à ſtellulis multis, quas habet in lateribus & caudæ principio depictas, aſpera ab aculeis plurimis quibus tota horret. In oculorum interuallo multi ſunt breues, frequẽtes, peracuti, in medij dorſi linea, alij magni, in cauda tres magnorum ordines, aliis plurimis & minutioribus diſtincti. Infiniti ſunt alij huc illúcq; ſine ordine toti corpori inſperſi. Pro dentibus oſſa dura & aſpera habet. Carne eſt dura ſiccáque. Huius generis ſpecies duę eſſe videntur: vna, quę ſtellulas habet, in medio albas, ſed quas ambit circulus ex nigris punctis conſtans, totúmq; corpus aculeis horridum eſt: altera ſtellulas prorſus candidas cum multò paucioribus aculeis.

De Raia

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 373 sur 633

De Raia Clauata.

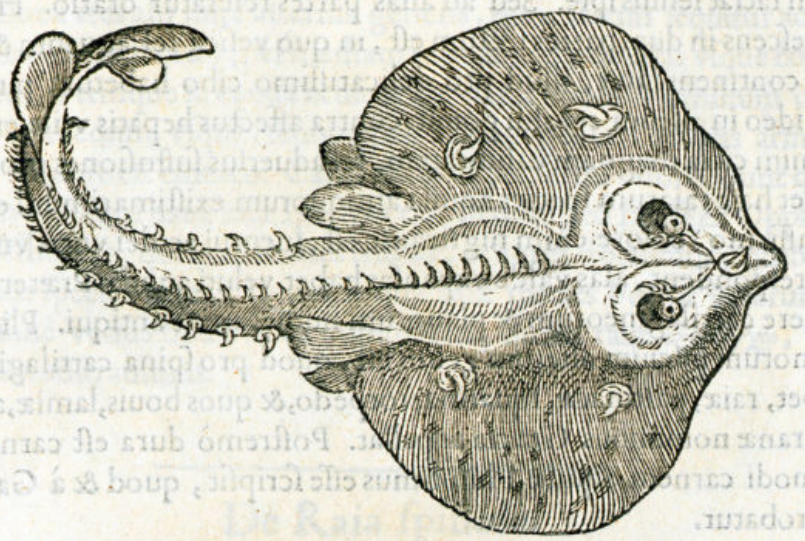

CAPVT XIII.

RAIA Clauata ab aculeorum magnitudine & ſimilitudine cum clauis æreis, ſiue ferreis: eadem de cauſa à Maſſilienſibus & noſtris *clauelade* vocatur. A Gallis *raie bouclée*: quia aculeos habet fibularum ſpecie. Ab Italis *peroſa* ſiue *petroſa*. Corporis ſpecie reliquis ſimilis eſt, ſed roſtro breuiore, & minus acuto, aculeis longè diſſimilibus & ſitu & figura: ij enim ex oſſibus rotundis extant, vncíque ſunt. Horum vnus ſuperiorem & ferè extremam roſtri partem occupat: ſequuntur alij duo in lateribus anterioris partis procul à ſe diſtantes: alij duo in medio corpore minus à ſe diſiuncti. His forma & magnitudine pares duo ad radicem pinnulæ prioris in cauda. In media dorſi linea, caudáque, aculei alij quales in cæteris raiis ordine locati ſunt vſque ad priorem caudæ pinnulam, hanc ſequitur vnicus duntaxat. In caudæ lateribus vtrinque ordo eſt vnus aculeorum maiorum clauorum ſiue fibularum ſpecie, ab initio caudæ ad medium eiuſdem tantùm, ne, vt opinor, tot magnis aculeis rigidior, com modè in omnem partem flecti nõ poſſet, tamen ne alicui caudę parti arma deeſſent, maiorum aculeorum ordines ſequũtur parui alij, quales in cæteris raiis cernuntur. Vidi huius generis raias, quibus poſteriore tantùm parte corporis aculei illi magni eſſent, nulli verò parte anteriore, ſed horum ſitus diuerſus ſpeciem non mutat, cùm alia omnia reſpondeant. Nec te decipiat eius, qui de aquatilibus nuper ſcripſit, pictura, in qua multa ſunt à veritate aliena, quod facilè iudicabit, qui illius deſcriptionem cum noſtra, & vtramque cum ipſo piſce

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 374 sur 633

contulerit. In hoc idem plurimùm fallitur, quòd cæteris omnibus delicatiorem esse affirmat, cùm contrà durioré sit carne, cuius rei iudicium faciat sensus ipse. Sed ad alias partes referatur oratio. Hepar flauescens in duas partes sectum est, in quo vesica fel aqueum & tenue continens latet, illud pro delicatissimo cibo habetur, pingue est: ideo in oleum resolui potest, contra affectus hepatis vtile, emollit enim citra magnam caliditatem, fel aduersus suffusiones prodest. Posset hæc raiarum species aquila antiquorum existimari (nihil enim hîc affirmo) colore enim nigricante est, incurui aculei vncis vnguibus respondent, alas valde expansas habet veluti aquila. Præterea in genere cartilagineorum & planorum numerarunt antiqui. Plinius: Planorum piscium alterum genus est, quod pro spina cartilaginem habet, raiæ, pastinacæ, squatina, torpedo, & quos bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus Græcia appellat. Postremò dura est carne, cuiusmodi carnem aquilæ Philotimus esse scripsit, quod & à Galeno approbatur.

Lib. 9. ca. 24

Lib. 3. de Ali men. facul.

De altera specie Raiæ clauatæ.

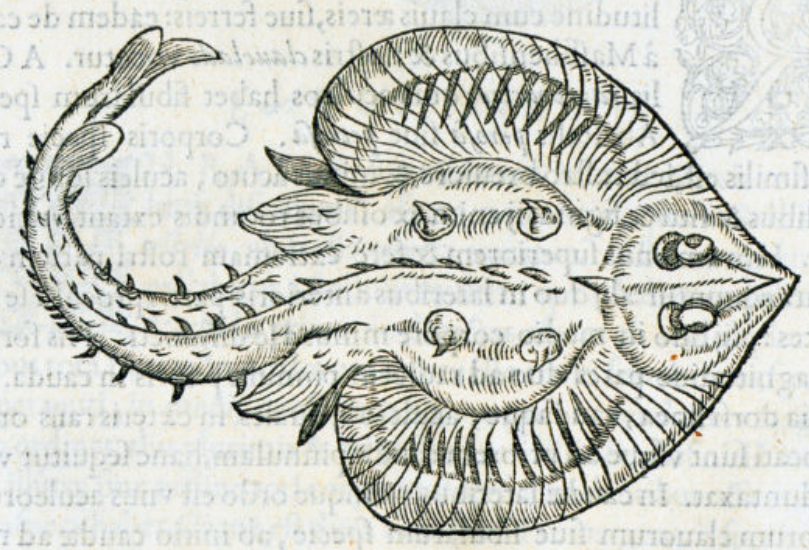

CAPVT XIIII.

CLAVATA Etiam raia dicetur ea, quam hîc exhibemus, quam nostri *Ronse* vocant, id est, rubum. A superiore differt, quia rostro est acutiore quàm superior, aculeóque illic caret. In ore dentes nulli sunt, sed pro dentibus maxillæ asperæ. In lateribus vtrinque octo spinas longas habet cuti superpositas, quibus aliæ raiæ omnes

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 375 sur 633

omnes carent. In dorſo aculeos quatuor habet, clauis vel fibulis ſimiles, cuius formæ aculei ſunt in ſuperiore, inter quos in media dorſi linea tres alij ſunt alterius generis, quos ſtatim ſequitur aculeorum ſimilium ordo, per mediam caudam ad pinnulas vſque continuatus. Vtrinque in cauda aculeorum clauis fibuliſve ſimilium ordo eſt ad medium vſque, reliqua pars alterius generis aculeis armata eſt. Colore eſt cinereo. Carne eſt dura, & ferini odoris. Sunt qui bouem veterum hanc raiæ ſpeciem eſſe credunt, ſed facilè ex Oppiano refelluntur, qui boui dentes tribuit, vt anteà docuimus, quibus hæc raiæ ſpecies caret. Quòd ſi qua raiæ ſpecies bos ſit veterum, nulli ſanè veriùs bouis notæ competunt, quàm raiæ ὀξυρύγχῳ, vt iam demonſtrauimus. Lib. 2. ἁλιευτικῶν.

De Raia ſpinoſa.

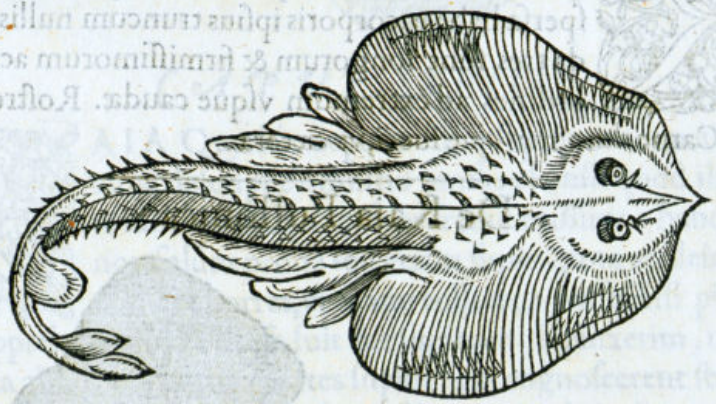

CAPVT XV.

QVAM Hîc proponimus, lævi raiæ ſimilis eſt, ſi longas cutis ſpinas excipias, à quibus noſtri eam *cardaire*, id eſt, lanificam vocant, à ſpinis illis ſiue aculeis, cuiuſmodi multi infixi ſunt inſtrumentis iis, quibus lanifici lanas carpunt. Nos ab his ſpinis ſpinoſam appellamus, quas non in alis ſolùm habet, vt ſuperior, ſed etiam in lateribus circa caput. Oculis præfixi ſunt alij duo. In media dorſi linea, & ad priorem vſque caudæ pinnulam continuus eſt aculeorum ordo vnicus. Carnis ſubſtantia & ſucco aliis ſimilis eſt.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 376 sur 633

De Raia aſpera.

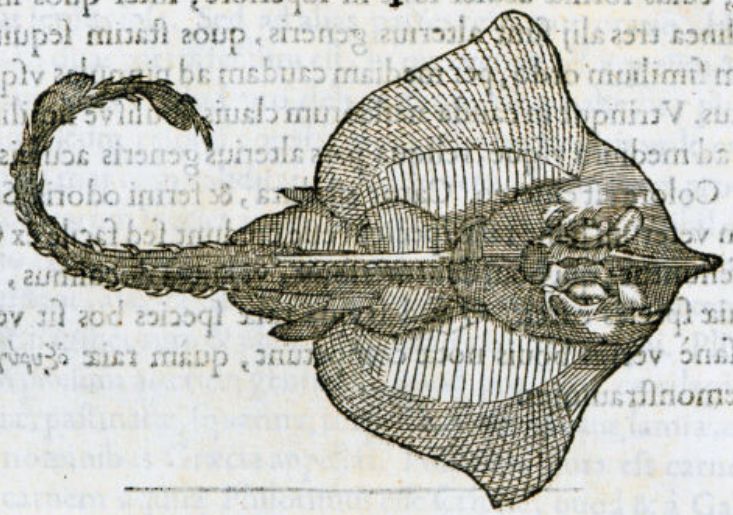

CAPVT XVI.

RAIAM Aſperam particulatim hîc appellamus, quæ ab aliis eo differt, quòd aculeis paruis latera conſperſa habeat, corporis ipſius truncum nullis. In cauda tres ſunt longorum & firmiſſimorum aculeorum ordines ad extremum vſque caudæ. Roſtro eſt acutiore. Carne dura, malique ſucci, vt cæteræ.

De Raia Fullonica.

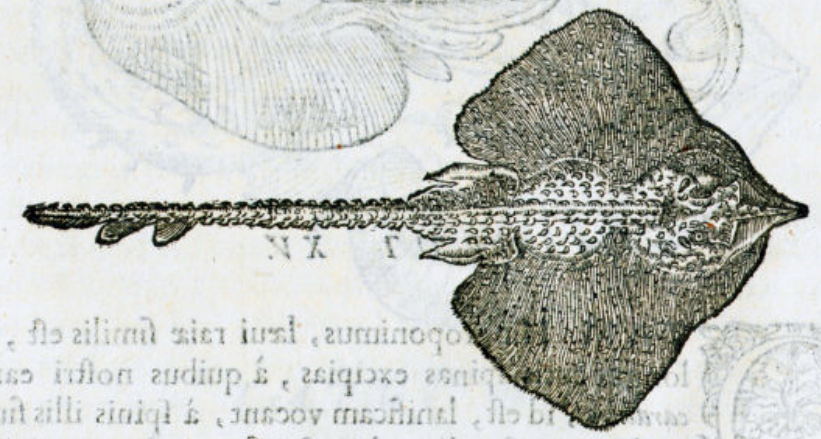

CAPVT XVII.

HANC Speciem vt ab aliis diſtingueremus, fullonicam appellauimus, eò quòd vbiq; in alis, in corpore, in capite, in cauda, tota frequentiſſimis & aſperis aculeis conſperſa ſit, inſtar inſtrumenti eius, quo fullones pannos curant poliúntque, quod totum aculeis fer-

ferreis consertum est. Rostro satis longo est & acuto, caudæ aculei incurui sunt, triplici ordine dispositi. Hæc raia pugnacissima est, & rara. Carnis substantia ab aliis non differt.

De Raia asperrima.

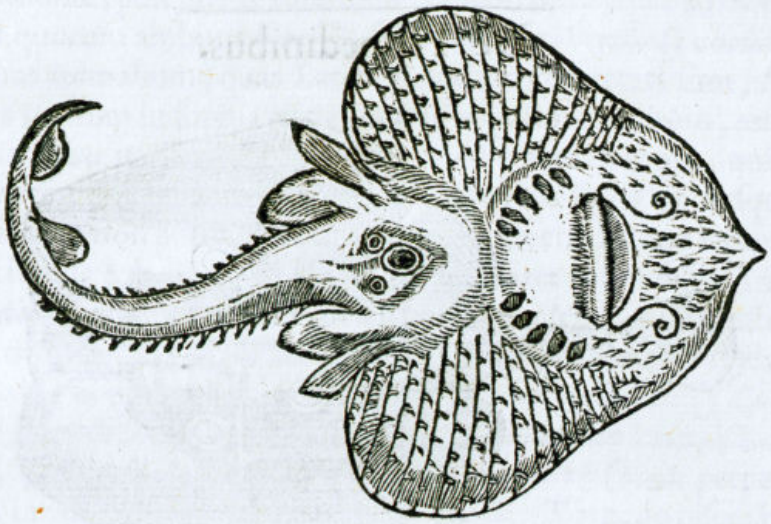

CAPUT XVIII.

RAIA Quæ hîc depicta est, in supinum conuersa proximè descriptæ omnino similis est, nisi quod illa parte tantùm prona aculeos frequentissimos habet, hæc non solùm prona sed etiam supina, tota aculeis peracutis ita horret, vt manu tolli non possit, nisi pinnulis caudæ apprehensis. Hæc causa fuit cur supinam depinxerim, tum vt huius, ita aliarum raiarum partes supini situs cognoscerent studiosi, scilicet, oris, narium, foraminum branchiarum, podicis, duorum vluæ foraminum, formam & situm. Dentibus hæc caret, vt aliæ plurimæ, sed horum vice maxillas habet asperas, & ferè osseas. Hîc addam quæ de omnibus raiis dici possent. Auribus vtilissimum Bati piscis fel recens, sed & inueteratum vino, inquit Plinius. In penuria hepatis pastinacæ hepate raiæ vsus sum ad priuatum, non exempto felle, idque cum successu. Quod Plinius ossiculo de cauda raiæ marinæ tribuit, id de ossiculo, id est, aculeo caudæ raiæ intelligendum suspicor. Verba eius sunt. Mænarum muria, & capitis cinis cum mellæ sanat strumas. Pungi piscis eius qui raia in mari apellatur, ossiculo de cauda, ita vt non vulneret, prodest, id faciendum quotidie donec percurentur. Neque aculeos in cauda habet rana marina, vt ex eius descriptione posteà perspicuum fiet, neque ossa, cum cartilaginea sit, neque de pastinacæ radio locus intelligi potest: de eo enim mox sequitur. Ea-

Libr. 32. cap. 7.

Lib. 32. cap. 8.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 378 sur 633

dem vis & paſtinacæ radio. Quamobrem non video quò meliùs iſta referri poſſint,quàm ad raiarũ aculeos:ex his enim ſunt quæ magnos habent & firmos, planéq; oſſeos, præſertim cùm ex raia in ranam facilis lapſus fuerit,qui ſæpius etiam in conuerſione librorum Ariſtotelis reperitur.

De Torpedinibus.

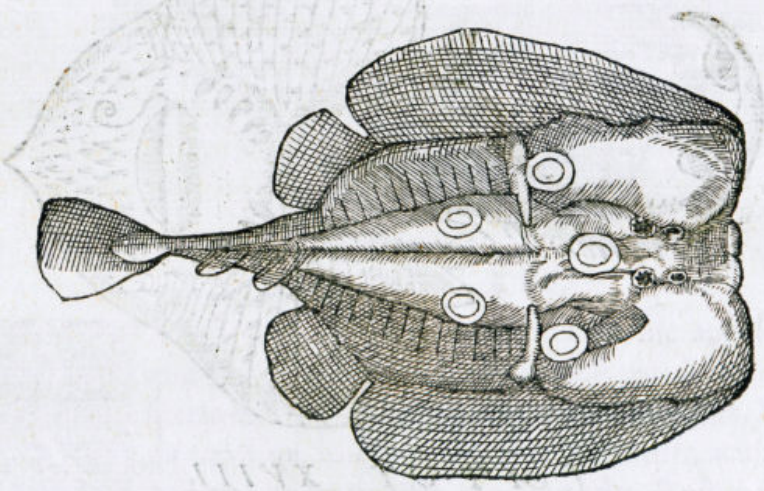

CAPVT XIX.

QVA ratione Græci νάρκιω piſcem,eadem Latini torpedinem vocant:eſt enim νάρκη ἔκλυσις τῶν μελῶν, id eſt, mẽbrorum debilitatio, & torpedo idem quod torpor ſiue ſtupor.Huic piſci nomen datũ eſt,quòd torporem & ſtuporem membris inducat.Menãder,inquit Athenæus, νάρκαν per α extulit,quo nomine nullus veterum vſus eſt.Ligures à tremore *tremorize* appellant. Maſſilienſes *dormilioufe*, à ſtupore: pedem enim,verbi gratia torpidum ſiue ſtupefactum *endormi* dicimus.Galli *torpille*.Torpedinum genera quatuor facimus, tria earum quæ maculis notatæ ſunt, quartum eius quæ maculis caret. Quæ genera omnia hoc vno capite concludimus,quia viribus & corporis ſpecie non differunt,ſed maculis tãtùm vt diximus.Quare quæ de vnius facultatibus,& partium tum internarum tum externarũ deſcriptione dicuntur,eadem etiam reliquis conuenire exiſtimato.Prima torpedinis ſpecies à nobis poſita eſt ea cuius maculas efficiunt circuli albo nigróque diſtincti,quorum medium oculi pupillam,maculæ totæ oculos planè referunt.Quamobrem à Romanis hodie *ochiarella*, ſiue *oculatella* nominatur. Porrò maculæ pentagoni figura diſpoſitæ ſunt, reliquum corpus colore eſt ad rubricæ fabrilis, quam vulgo pro terra Armenia vendunt, colorem accedente. Piſcis eſt planus cartilag-

Lib.7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 379 sur 633

cartilagineus, parte anteriore latus, lateribus rotundus, in caudam carnosam desinens, in cuius initio, partéque prona pinnulæ duæ erectæ sunt, prior maior est, altera minor, in extremo pinna est lata, vt caudam clauis nauium, quibus in Rhodano & Sequana vtuntur, aptè comparare possis. Oculos paruos habet pro corporis magnitudine, post oculos foramina oculis maiora, quæ ad os vsque patent, quorum ambitus ἐπιφύσεις sunt carnosæ, ἐπιφύσεις cordis terrenorum animalium, quas Latini valuulas interpretati sunt, similes. Os paruum in supina parte, dentibus paruis munitum, ante os foramina pro naribus. Branchias in medio ferè corpore, quia ob corporis tenuitatem ad latera, quemadmodum in galeis & squatina, collocari non poterant. Cor depressum, ventriculum latum, intestina breuia & lata, hepar album, in quo latet vesica fellis. In cœnosis litoribus degit torpedo, vescitur carne piscium, quos astu capit. Aristoteles: Ἡ νάρκη ναρκᾶν ποιεῖ ὧν ἂν κραθῇ μέλη ἰχθύων, τῷ πόρῳ ὃν ἔχει ἐν τῷ σώματι λαμβάνειν τέφρᾳ τούτοις. καταπρύειν δὲ εἰς τὸ ἄμμον καὶ πηλόν, λαμβάνει δ' ἃ τὰ ἐπανέοντα, ὅτ' ἂν νάρκῃσιν ἐπιφερόμενα τῶν ἰχθύων, καὶ τῶν ἀλιάδων γεγένηται τινές. vbi pro ἐν τῷ σώματι perperam legitur in vulgaribus codicibus, ἐν τῷ φόβῃ. Torpedo pisces, quos appetit stupore afficit, ea quam suo in corpore habet, facultate, atque ita tardos præ stupore capit, & vescitur. Abdit se in arena & limo, tum pisces, qui adnatantes obtorpuerint, corripit. Quam rem plerique à se conspectam retulerunt. Idem Plinius: Nouit torpedo vim suam, ipsa non torpens, mersaque in limo se occultat, pisces qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Athenæus: Ἔστι δὲ ἡ νάρκη, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης, τῶν βραχώδων, καὶ τῶν κυμνοτοκάμπων. Θηρᾶι δ' εἰς βοφιὼ ἑαυτῆς τὰ ἰχθύδια προσπίπτουσα, ἔστε νάρκᾶν, καὶ ἀκινήτους ποιεῖ. Δίφιλος δ' Λαοδικεὺς ἐν τῷ περὶ τῶν Νικάνδρου Θηριακῶν, μὴ πᾶν δ' ζῷον φησὶ νάρκην ἐμποιεῖν, μέρος δέ τι αὐτῆς διὰ πείρας πολλῆς φάσκων εἰδέναι, id est, Torpedo, vt ait Aristoteles, ex cartilagineis est, iisque quæ catulos non oua pariunt. Venatur autem pisciculos, quibus vescatur, quos attingens stupore afficit, immobilésque reddit. Diphilus autem Laodiceus in libro de Nicandri Theriacis, non totum piscem scribit stuporem inducere, sed partem eius tantùm, idque se experientia longa cognoscere. Quo loco pro εἰδέναι mendosè ἐλπυθέναι legitur. His adstipulatur Oppianus, qui cecinit torpedini molli, teneræ, debili, tardissiméque natanti pro robore venenum à natura esse datum. Huius itaque latera, quæ vtrinque veluti alæ expanduntur, radiisque contexta sunt (ea enim intelligi puto per κερκίδας παρὰ πλάγιον ἑκατέρωθεν ἀμφιδύμους) si quis attigerit, illico membrorum vires dissolui, concrétoque sanguine artus præ stupore moueri nõ posse. Quam stupefaciendi vim cùm

Lib. 9. de hist. anim. ca. 37.

Lib. 9. cap. 42.

Libr. 7.

Lib. 2. ἁλιευτικῶν.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 380 sur 633

ſibi ineſſe ſentiat, reſupinatam in arena iacere immotam, mortuæque ſimilem, cuius latera ſi piſcis contigerit ſtupore impeditum euadere non poſſe.

Οἷον ἡ ναρκη τερενόχροϊ φαρμακον ἀλκῆς
Ἔπεται ἀυλοδίδακτον ἐν οἰκείοις μελέεσιν.
Ἡ μὴν γὰρ μαλακή τε δέμας, καὶ πᾶσ' ἀμυνή,
Νωθής τε βραδυῖῆτι, βαρυιὴ δ', ὅδέ κε φάγης
Νηχομένῳ ὁράᾳ, μάλα γαρ δύσφραστα κέλευθα
Εἰλεῖται, πολιοῖο δι' ὕδατος ἐρωύζεται.
Ἀλλὰ οἱ ἐν λαγόνεσιν ἀναλκείης δόλος ἄλκη
Κερκίδες ἐμπεφυᾶσι παρὰ πλευρὴν ἑκάτερθεν
Ἀμφίδυμοι, τῶν εἴ τις ἐπιψαύσῃε πελάσσας,
Αὐλίκα οἱ μελέων ἀφενος ἔσβεσεν.

Cætera ex ipſo autore petito. Torpedines hoc piſcatu vti, id argumento eſt, inquit Ariſtoteles, quòd capiantur, quæ in ventriculo mugiles habeant omnium velociſſimos, cùm ipſæ ſint tardiſſimę. Neque verò piſces ſolùm, ſed homines etiam ſtupefaciendi vi afficiunt. Ariſtoteles: Ἡ δὲ ναρκη φανερά ἐστι καὶ τὸς ἀνθρώπους ποιοῦσα ναρκᾶν. Plinius ex eodem: Maris torpedo etiam procul, & è longinquo, vel ſi haſta, virgáve attingatur, quãuis prævalidos lacertos torpeſcere facit, quamlibet ad curſum veloces alligari pedes. Ego reuera torpedini pridem mortuæ, quæ domi aſſeruabatur, cùm in ſummis æſtatis feruoribus manum aliquando admouiſſem, ſenſi frigeſcere, vt veriſſimæ torpedinis viuæ contactum, inter ſtuporis cauſas à Galeno numeratum fuiſſe exiſtimem, quod fortaſſe ex Platone hauſit, qui cùm de torpedine loqueretur: Καὶ γὰρ αὐτὴ, inquit, τ' πλησιάζοντα ναρκᾶν ποιεῖ. Hac arte è piſcatorum manibus euadit: cùm enim ſe hamo captam, vulneratámque ſenſerit, lineam pinnis amplectitur, mox per lineam virgámque ſtupor in piſcatoris manum immittitur, vt piſcatoria arma excidant. Oppianus:

Καὶ μὴν ἣ ναρκη ἕτερον νόον οὐκ ἀπολείπει
Ἴηγῇ ἀνιάζουσα, τιταινομένῃ δ' ὀδύνῃσιν
Ὁρμίῃ λαγόνας προσαπτύσσει, αἶψα δ' ὑπείκει
Ἰσχνείης δονακός τε διιέδραμεν, ἐς δ' ἁλὸς
Δεξιτέρῃ ἔσκηψε φερώνυμον ἰχθύος ἄλγος.
Πολλάκι δ' ἐκ παλάμης κάλαμος πέσεν ὁπλατε θήρης
Τοῖος γὰρ κρύσσωμα, ἐνίζει ἀυλίκα χθεί.

Frigoris impatiens torpedo, ob id hyeme conditur terra, hoc eſt, vado maris excauato. Theophraſtus citante Athenæo: Θεόφραστος ἐν τῷ περὶ φολιδώτων, διὰ δ' ψύχος φησὶ τ' ναρκην κατὰ γῆς δύεσθαι. ἐν δὲ τῷ περὶ τῶν δακέτων, καὶ ἑλκτικῶν, διατέμπεσθαι φησὶ τὴν ναρκην τὴν ἀπ' αὐτῆς δύναμιν, καὶ διὰ τῶν ξύλων, καὶ διὰ τῶν πεδίων ποιοῦσαν ναρκᾶν τὰς

Lib. 9. de hiſt. anim. cap. 37.

Ibidem.

Lib. 32. cap. 1.

Lib. 1. de ſymptom. cauſis.

In Menone.

Lib. 3. ἁλιευτικῶν.

Libro 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 381 sur 633

τοὺς ἐν χειροῖν ἔχοντας. Theophraſtus in libro de his quæ hyeme latent, ſcribit torpedinem ob frigus ſub terra condi. In libro autem de iis quæ mordendo & eiaculando venenum infundunt, vim à ſe emittere,& per ligna,fuſcináſque ſtupore, manu illa tenentes afficere.Circa autumnum parit, autore Ariſtotele,non oua,ſed fœtus viuos ex ouis, quæ intus excludit,hos in metu intra ſe recipit & emittit,eodem Ariſtotele autore. Et quidem,inquit,iam viſa torpedo eſt grandis, quæ fœtus intra ſe circiter octoginta haberet. Diphilus apud Athenæum ait torpedinem concoctu difficilem eſſe,demptis iis partibus,quę circa caput ſunt, quæ teneræ ſunt,ventriculo gratæ,& concoctu faciles, paruas autem meliores eſſe,præſertim ſimpliciter coctas.Hiceſius ait non nutrire, inſipidam eſſe, aliquid tamen habere, quod ventriculo valde gratum ſit. Huius iecori teneritas nulla præfertur, vt ſcribit Plinius. Qui torpedinem in cibis damnarunt, ij mihi rectiùs iudicaſſe videntur: eſt enim mali ſucci, inſuauíſque,humida, molli,fungoſaque carne, ob id à noſtris reiicitur: quòd ſi quando edatur, abiectis capite, partibúſque quæ circa caput & branchias ſunt, alliis cepíſque condita editur. Et Venetiis, ne in foro piſcario vendatur, autoritate præfecti ſanitatis cautum eſt.Quare non poſſum non mirari quæ Galenus de torpedine ſcripſit. Mollem habent carnem torpedo & paſtinaca, quemadmodum etiam iucundam, quæ modicè aluum ſubducat, & non difficilè concoquatur, quæque modicè nutriat. Et in conſilio pro Epileptico, torpedinem ſolam ex cartilagineorum genere,epilepticis conuenientem cibum eſſe.Et in libello de Attenuante victu,ſaxatilibus in penuria ſubſtitui vult,præpararique cum beta, aut porro, admiſto piperis tantillo. Et in libro octauo method. medend. cùm ſaxatilibus piſcibus aſellos ſubſtituerit, proximè aſellos, inquit, ſunt ſoleæ & torpedo. Idem literis prodidit, ſe experientia comperiſſe torpedinem marinam non mortuam, vt nonnulli exiſtimauerant, ſed viuam admotam capitis doloribus mederi,ſedémque euerſam coërcere, ídque eadem vi efficere, qua alia medicamenta, quæ ſenſui ſtuporem adferunt. Quod quidem ego ſic interpretor, torpedinem admotam capitis dolores leuare, ſtuporem inducendo, cuius ſtuporis cauſa ſit frigiditas, id quod etiam de opio, mandragora, hyoſcyamo verè dicitur, ſed non ea ſolùm, ſed & cæca quædam vis torpedini à natura inſita. Nam idem Galenus hanc torpedinisvim non frigiditati ſolùm,verùm etiam obſcurę eius facultati adſcribere videtur: cùm enim ſtuporis, qui ex difficili ſenſu motúque componitur, cauſas recenſeret refrigerationi, partiúmque neruoſarum compreſſioni, torpedinis marinæ contactum adiungit. Paulus Ægineta oleum,in quo viua torpedo decocta fuerit, ad acerbiores articulorum cruciatus leniendos prodeſſe ſcribit. Mirum

Lib.6. de hiſt. anima. ca.10.

Lib.6.de hiſt. anima.ca. 10.

Lib.9.ca. 41.

Lib.3.de Alimen.facul.

Lib.11.de fac. ſimplic.medi.

Lib.1. de cau. ſympto.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 382 sur 633

Lib. 32. ca. 10. quod de torpedine Plinius ſcribit. Si capiatur cùm Luna in Libra fuerit, triduóque aſſeruetur ſub diuo, faciles partus facere, poſteà quoties inferatur adiuuare. Et: Fel torpedinis viuæ genitalibus illitum venerem inhibet. Et lieni medetur torpedo impoſita. De torpedine fluuiatili nihil hîc dicendum, à marina enim non differt. Fluuiatilis in Nilo reperitur, teſtibus Athenæo & Strabone.

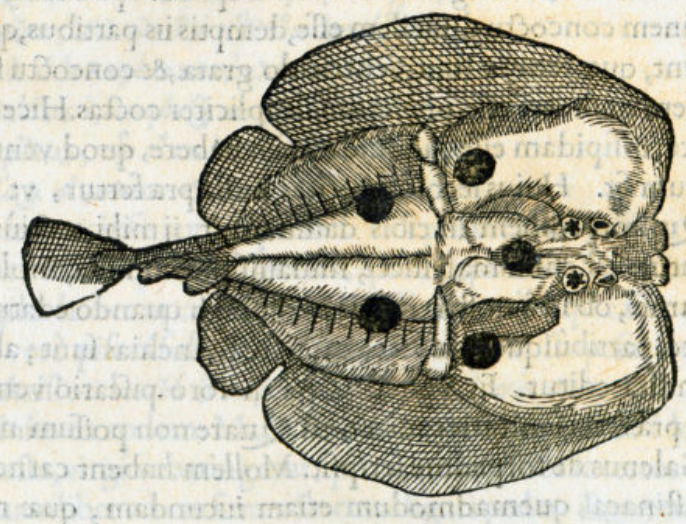

SECVNDA Torpedinis ſpecies à prima differt, quòd maculas nigras, rotundas, circulis non diſtinctas habeat, ſed eadem pentagoni figura diſpoſitas. Eſt etiam primæ concolor.

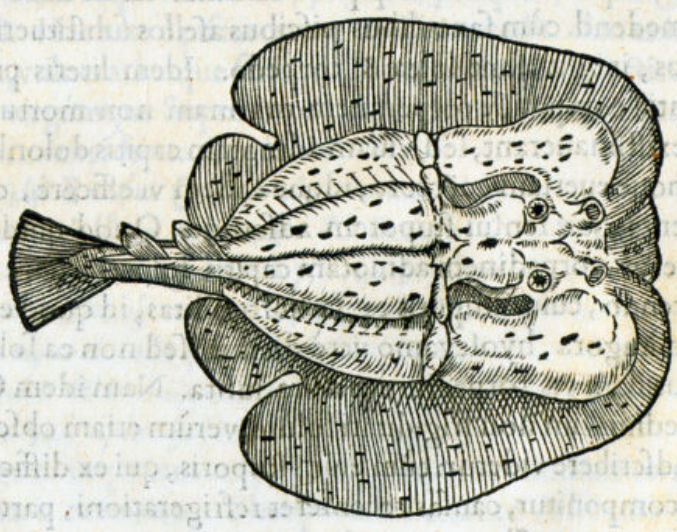

TERTIA Magis varia eſt, habet enim maculas diuerſarum figurarum, huc & illuc ſparſas, & ſine ordine.

Quar

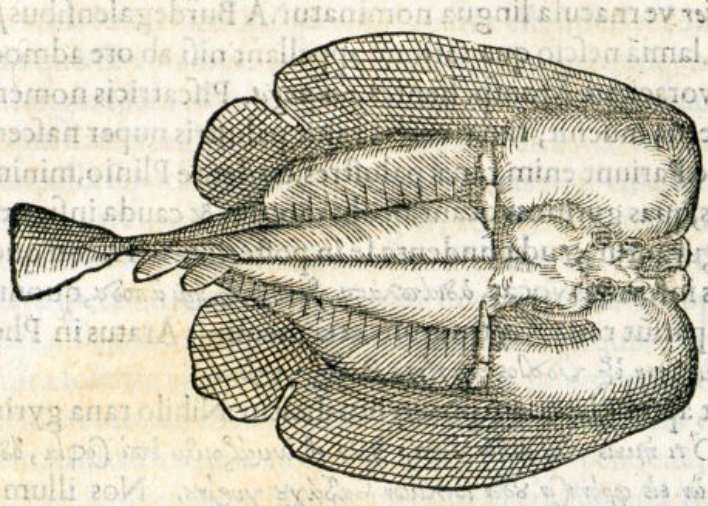

QVARTA Et rotundis & cuiuſuis alterius figuræ maculis prorſus caret. Eſt primæ & ſecundæ concolor.

De Rana piſcatrice

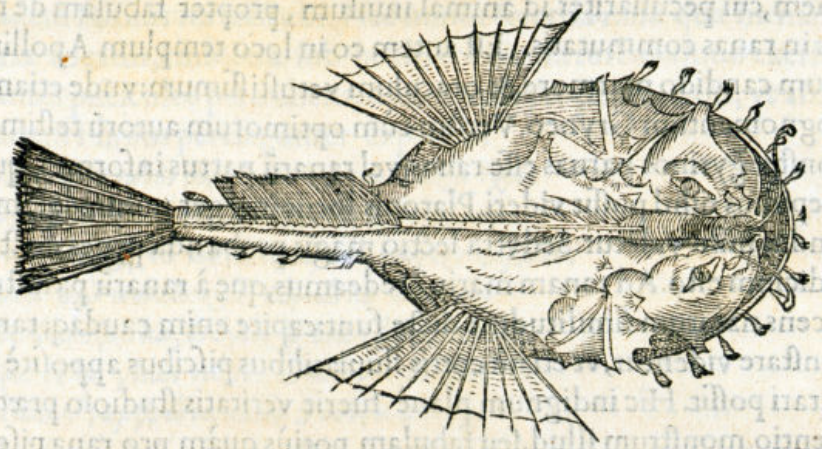

CAPVT XX.

ARAIIS Et torpedinibus ad longos cartilagineos veniemus per medios : hos voco, qui vt non omnino longis ſimiles ſunt, ita longiore contractioréque ſunt corpore, & cauda ſpiſſiore quàm plani. Prætereà branchias in lateribus habent, præter planorum cartilagineorum naturam. Huiuſmodi ſunt rana marina & ſquatina, quas tamen in planis numerarunt Ariſtoteles & Plinius. De rana autem marina cæteris raiarum generibus omiſſis nunc loquimur, quæ βάτραχος ἁλιὰς ab Ariſtotele dicitur, id eſt, interprete Plinio, rana piſcatrix. Hodie quoque à Neapolitanis rana piſcatrix dicitur, ab aliis Italis *marino piſcatore* vel *diauolo di mare*. A Maſſilienſibus *baudroy* à lato & amplo oris rictu, quo marſupium refert quod

lib. 9. de hiſt. anim. cap. 37. Lib. 9. cap. 42.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 384 sur 633

baudrier vernacula lingua nominatur. A Burdegalenſibus *peſcheteau*. Siculi lamiã neſcio qua ratione appellant niſi ab ore admodũ hiante, vel à voracitate. Monſpelienſes *gallanga*. Piſcatricis nomen à piſcandi ſolertia inuenit, ranæ verò à ranæ paluſtris nuper naſcentis ſimilitudine. Pariunt enim ranæ paluſtres, tradente Plinio, minimas carnes nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantùm & cauda inſignes, mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Theon quoq; ranarũ partus informes vocat, ἀδιάπλαςα, γλυκήματα καὶ ἄποδα, quoniã vrſarum more pariũt ranæ. Gyrinorum etiã meminit Aratus in Phęnomenis:

Lib. 9. cap. 51.

In Theĉt.

Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων.

Et apud Platonem prouerbio dicitur: Nihilo rana gyrina prudentior: Ὅτι ἡμεῖς μὲν ἄνδρα ὥσπερ θεὸν ἐθαυμάζομεν ἐπὶ σοφίᾳ, ὅδε ἄρα ἐπύγχανεν ὢν εἰς φρόνησιν ὀλίγῳ βελτίων βατράχου γυρίνου. Nos illum tanquam Deum ſapientiæ nomine ſuſpiciebamus, at ille neutiquam ſapientia ranam gyrinam ſuperabat. Quo in loco Eraſmus pro γυρίνου legendum cenſet γρυνείου: eſt enim Gryneum Myrenæorum oppidum, vbi conſentaneum eſt, inquit, ranam deſpicatiſſimã fuiſſe, propter Apollinem, cui peculiariter id animal inuiſum, propter fabulam de ruſticis in ranas commutatis. Eſt autem eo in loco templum Apollini ſacrum candido marmore, & oraculum vetuſtiſſimum: vnde etiam ipſi cognomentum Gryneo. Verùm cùm optimorum autorũ teſtimoniis conſtet gyrinos paruas eſſe ranas, vel ranarũ partus informes, quibus illepidius nihil poſſit videri, Platonis locus integer miniméq; immutandus mihi videtur. Sed vtra lectio magis proba nda penes doctiores iudicium eſto. Ad ranam marinã redeamus, quę à ranarũ paluſtrium recens natarum ſimilitudine dictę ſunt: capite enim caudáq; tantùm conſtare videntur, vt etiam cottis fluuiatilibus piſcibus appoſitè com parari poſſit. Hîc indignum planè fuerit veritatis ſtudioſo præterire ſilentio, monſtrum illud, ſeu fabulam potiùs quàm pro rana piſcatrice, & eius hiſtoria propoſuit is, qui de aquatilibus ſuperiore anno lib. edidit: ei enim pedes appinxit tam abſurdè, quàm ſi leoni terreno pinnas appinxiſſet, ranámque appellatam eſſe putat, à pedibus quos ſub ventre geminos habet, ad ranæ paluſtris ſimilitudinem membrana intertextis, quibus veriſimile eſt, inquit, hanc in ranæ modum per fundum maris incedere. Quæ omnia quantùm à veritate abhorreant, ex ſequentibus perſpicuum fiet. Rana marina piſcis eſt cartilagineus, planus, fuſcus, ſiue fuliginis colore, capite maximo, rotundo & compreſſo. Corporis figura & colore cottis piſciculis ſimilis. Capiti cauda tantùm ſine corpore affixa eſſe videtur, vt nihil ferè præter caput, caudámque in hoc piſce videas. Caput aculeis multis, acutis horret. Os illi non in ſupina parte, ſed in promptu, amplum & latum, & ad piſcis ingenium moréſque à prouida natura re-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 385 sur 633

rectè accommodatum. Maxilla ſuperior breuior eſt, inferior longior & prominens quo fit vt ſemper os hiet, pateátq;. Lingua quoq; maxilla ſuperiore longior, lata eſt & magna pro maxillæ magnitudine. Eſt membrana quædam gingiuarum interiore parte enata & in os cõpli cata, quæ à maxilla ſeparari, niſi diligenter inſpicias non videtur. Dentes non ſolùm in vtraq; maxilla ſunt magni, acuti, in os recurui, ſed etiã in palati oſſibus duobus infixi, item in radice linguæ. Oculi ſupra caput ad latera ſpectantes, aculeis ſepti: ante hos propendent appẽdices duę, tenues, albę, tetríq; odoris, ſi Oppiano credimus, quibus veluti eſca piſces mira ſolertia allicit & capit, quod non ſolùm grauiſſimo Ariſtotelis teſtimonio, ſed etiam piſcatorũ multorũ experientia comprobatum eſt. Ariſtoteles: rana ea quæ ante oculos propendent, quæ longa pilorũ ſpeciem referunt, in extremis autem craſſiuſcula rotundantur, veluti eſca vtriſq; adiecta, ea inquam capillamẽta, cum arena, aut turbidis aquis, quas ipſa conturbarit, ſeſe obruerit, attollit, quæ quum tangunt, pulſántq; piſciculi, eos allicit donec in os perduxerit: quæ verò capillamentis illis caſu quodam caruerit, macilentior capitur. Eadem Plinius ita trãſtulit. Nec minor ſolertia ranæ quæ in mari piſcatrix vocatur, eminẽtia ſub oculis cornicula turbato limo exerit, aſſultantes piſciculos pertrahens, donec tam prope accedant, vt aſſiliat. Eadem Plinius pereleganter expreſſit.

Lib. 2. ἁλιευτικῶν.

Lib. 9. de hiſt. animal. cap. 37.

Lib. 9. cap. 42.

Lib. 2. ἁλιευτικῶν.

Βάξαχος ἂυ νωθὴς μὺ, ὁμῶς καὶ μαλθακὸς ἰχθῦς
Αἶχιος δ' ἰδέῃν, στόμα δ' ὀίγεται θῦρυ μάλιστα.
Ἀλλ' ἄρα καὶ τῶ μῆτις ἀνθρώπου γαστέρι φορβὴν.
Αὐτὸς μὺ πλοῖο καθ' ὑρωέντος ἐλυσθεὶς
Κέκλιται ἀξεμένων, ὀλίγην δ' ἀνὰ ψάμαθον τιτaίνει,
Ἦρα ὁι ἐκ γένυος νεάτης ὑπὸ πέκτερθε πεφυκὼ
Λεπτὴ τ', ἀργυμνήτε, κακὴ ὄ ὁι ἔστιν ἀὐτμή.
Τὴν θαμὰ δινεύει δόλον ἰχθύσι βαιοτέροισιν,
Οἱ ῥά μιν εἰσορόωντες ἐφορμάσωσι λαβέσθαι,
Αὐταρ ὁ τὴν ἄψ ἂν τι ἐφέλκεται ἀξέμεναι εἴσω
Ἦκα μάλ' ἀσπαίρουσαν ἐπὶ στόμα τοιὸν ἐφέπουσαν
Οὐδὲν ὀϊσάμενοι κρυπτὸν δόλον, ἄχρι λάθωσι
Βαξάχυ δρείπνιν ἔσω γλυφεῖσι μιγέντες.

Ex his liquet iure optimo piſcatricis cognomentũ additum. Contraaliorum planorum cartilagineorum naturam pinnas duas habet in medio corpore. Branchiarum foramen vtrinque vnum, cute non oſſeo operculo contectum. Cauda carnoſa eſt ſpiſſáque, in pinnam latam deſinens, in eiuſdẽ ſupiña parte pinna alia erigitur. Ex caudæ capitíſq; lateribus appendiculæ quædam carnoſæ dependent, certis interuallis àſe diſtantes, quæ natante rana ſupernatant. Intus peritonæum nigrum eſt, ventriculus magnus, vtrinq; appendicem vnicam,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 386 sur 633

breuem habens. Inteſtina gracilia, in gyros multos conuoluta & replicata, quod neceſſe fuit, ob voracitatem & ventris capacitatem paruam. Hepar rubeſcens, paruum, cõtra voraciũ & guloſorum piſcium naturam, neq; in lobos ſectum veluti in galeis, teneritudine torpedinis hepati non cedit, ob eam ſolùm expetendum. Fellis veſicæ meatus longus, ab hepate propendens meſenterio, inteſtinóque adhæret, fel aqueum eſt. Splen nigricat. Huic piſci ſi per os, vẽtriculus interaneáq; omnia eximantur, corpúſq; quoad eius fieri poteſt diſtendatur, totum pellucidum fit, immiſſóque lumine laterna apparet horrifico aſpectu, quemadmodum & piſcis ipſe viuus tetro fœdóq; eſt conſpectu, vnde ab Italis *diauolo marino* nuncupatur, & ab Oppiano in verſibus paulò antè citatis fœda viſu dicitur. rana oua parit, cùm cæteri cartilaginei animal pariant: Ariſtotel. *Li. 2. de Hiſt. animal. ca. 13. Lib. 6. de hiſt. cap. 10.* ὁι μὲν λεπιδωτοὶ εἰσὶ πάντες ὠοτόκοι. τὰ δ' ὅσα χάχη πάντα ζωοτόκα πλὴν βαθάχου. Et: ζωοτοκεῖ δὲ τὰ σελάχη, πρότερον ὠοτοκήσαντα ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐκθέφουσιν ἐν αὐτοῖς πλὴν βαθάχου. Animal pariunt cartilaginea, ſed priùs ouum pariunt in ſeipſis, augéntq; & excludunt, excepta rana. Quo in loco pro rana, mẽdoſè legitur raia in Latinis codicibus. *Lib. 9. cap. 24. Lib. 3. de gen. anim. cap. 3.* Plinius. Cartilagineum genus animal parit, excepta quam ranam vocant. Huius rei cauſam reddit Ariſtoteles. τὰ καλούμενα σελάχη τῶν ἰχθύων ἐν αὐτοῖς μὲν ὠοτοκεῖ τὸ τέλειον ὠὸν, ἔξω δὲ ζωοτοκεῖ, πλὴν ἑνὸς, ὃν καλοῦσι βάθαχον. οὗτος δὲ ὠοτοκεῖ θύραζε τὸ τέλειον ὠὸν μόνος. Αἰτία δὲ ἡ τοῦ σώματος φύσις, πλατὺ τε γὰρ κεφαλὴν πολλαπλασίονα ἔχει τοῦ λοιποῦ σώματος, καὶ τραχὺν ἀκριβῶς καὶ σφοδρὰ βαθεῖαν. Διόπερ οὐδ' ὕστερον εἰσδέχεται τοὺς νεοττοὺς, οὐδὲ ἐξ ἀρχῆς ζωοτοκεῖ. τὸ γὰρ μέγεθος, καὶ ἡ βαθύτης τῆς κεφαλῆς, ὥσπερ καὶ εἰσελθεῖν κωλύει, οὕτω καὶ ἐξελθεῖν. Cartilaginea perfectum ouum intra ſe pariunt, animálque foras emittunt, excepta rana: hæc enim ſola perfectum ouum foras emittit. Cuius rei cauſa eſt corporis natura: caput enim multò maius reliquo corpore habet, ídque aculeatum, valdéque aſperum: quamobrem neque poſteà catulos ſuos recipit, neque initio animal parit: capitis enim magnitudo & aſperitas quemadmodũ ingreſſum, ita etiam exitum impedit. *Lib. 6. de hiſt. cap. 10.* Idem alio loco ſcribit, ranam animal non parere, neque fœtus ſuos recipere, tum propter capitis magnitudinem, tum propter aculeorum impedimentum. Cur verò ranæ paucæ reperiantur, cùm inter cartilaginea fœcundiſſimæ ſint, idem Ariſtoteles docet. *Lib. 6. de hiſt. anim. cap. 17.* πολυγονώτατον δέ ἐστι τῶν ἰχθύων ἡ μαινίς, τῶν δὲ σελάχων βάθαχος, ἀλλὰ σπάνιοί εἰσι, διὰ τὸ ἀπολλυσθαι ῥᾳδίως. τίκτει γὰρ ἅθρόα ἅμα πρὸς τῇ γῇ. Fœcundiſſima piſcium eſt mæna, inter cartilaginea verò rana, ſed raræ ſunt, quia facilè pereunt, parit enim vniuerſa ad terram. Rana marina extra aquam aliquandiu viuere poteſt. Vidimus ipſi aliquando in litore inter herbas dies duos vixiſſe, vulpeculæque terrenæ noctu paſtum quæritantis pedem dentibus arripuiſſe, & ad auroram vſque retinuiſſe, ex quibus oris dentiúmque robur colligere licet.

Carn-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 387 sur 633

Carne eſt molli, excrementitia, inſuaui, ferini ſaporis, malíq; ſucci. Fel eius aduerſus ſuffuſiones vtile eſt. Ranarum marinarũ autore Plinio, ex vino & aceto decoctarum ſuccus contra venena bibitur, & contra ranæ rubetæ venenum, & contra ſalamandras. Os in cauda nullũ habet rana, cùm cartilaginea ſit, neq; aculeum exertũ paſtinacæ modo, Plinius tamen, Oſſiculum de cauda ſtrumis curandis prodeſſe his verbis ſcribit: Pungi piſcis eius, qui rana in mari appellatur, oſſiculo de cauda, ita vt nõ vulneret, prodeſt. Id faciendũ quotidie, donec percurentur. Sed quid de eo Plinij loco ſentiam, anteà expoſui. Ex his tum ἀιλοψίᾳ à nobis cognitis, tum grauiſſimorũ autorum teſtimoniis confirmatis, notior cuiuis eſſe poteſt rana piſcatrix q̃ ex eius deſcriptione qui pedes ei tribuit, quíq; eam maltham appellat: cuius erroris refutationem in hunc locũ reiecimus. Ac primùm quàm friuola ſit ſola hæc ratio, ꝙ maltha ſit, quia molli ſit carne, nemo non videt: id enim nomen in infinitos alios piſces, qui molli ſunt carne, cõpeteret. Deinde Oppianus, cuius verſus à Lippio Latinos factos profert, facilè eum ab hoc errore reuocaſſet. Is enim LIB. I. ἀλιάλωσιν cum cetaceis maltham numerat: libro verò ſecundo torpedini ſubiunxit. Quare ineptè primo Latino verſui libri primi duos alios ex libro ſecundo ſubiunxit, quaſi verò maltham & ranam tanquam eundem piſcem Oppianus coniunxiſſet, iíſq; tribus verſibus, vt de eodem locutus fuiſſet.

Lib. 32. capi. 5.

Lib. 32. cap. 8.

De Squatina.

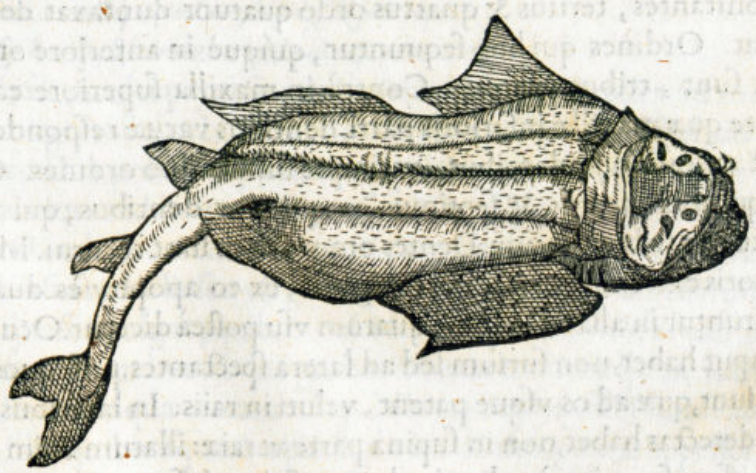

CAPVT XXI.

PRHINHN Accentu in priore poſito, vt differat à ῥινὴ, quæ limam ſignificat, Gaza rectè ſquatinam conuertit Plinium ſecutus: eius enim hæc ſunt verba in catalogo piſcium. Rhina quam ſquatinam vocamus. Dicitur autem ſquatina fortaſſe à ſqualore, hoc eſt,

Lib. 32. cap. 11.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 388 sur 633

cutis aſperitate. Noſtri Maſſilienſes, Galli, Ligures angelum vocant, à ſimilitudine angeli picti cum alis expãſis. Veneti *Squaquam* vocant. alij *Squatam*, alij *Squadram*. Burdegalenſes *Creac de buch*. Græci huius temporis ῥίνλω καὶ ῥινόβατον. Squatina piſcis eſt planus, cartilagineus, magnus quidem, vtpote qui ad hominis magnitudinem aliquando accreſcat. Vidi etiam ſquatinam centum & ſexaginta libras pondere æquantem. Eſt enim bene longa, ſed corpore contractiore ſtrictioréque, cute aſperrima, duriſſima, qua lignum & ebora perpoliuntur: Lib. 32. cap. 10. nam & è mari fabriles vſus exeunt, inquit Plinius. Partes pronæ coloris ſunt cinerei ad fuſcum vergentis, pars ſupina alba & læuis. Os non habet in ſupina parte, nec infra roſtrum raiarum modo, ſed in promptu partéque primùm obuia, veluti rana piſcatrix, atque ſquamoſi, maxillarum oſſa in angulum obtuſum deſinunt, lingua verò in acutum, in cuius extremo carneum tabernaculum eſt. Os habet breuibus ſed acutiſſimis dentibus munitum, aliter quàm in vllis aliis piſcibus diſpoſitis: ſunt enim dentium ordines, interuallis dentibus vacuis à ſeſe diſtincti & diſtantes. Horum ordinum ſinguli tam arctè connexis cohærentibúſque dentibus conſtant, vt non plures dentes, ſed vnicus planus, latúſque dens eſſe videatur: verùm vnguibus, vel cultelli muerone inſerto facilè ſeparantur, quíque à reliquis ſeparatus eſt, reliquis immotis mouetur, & loco eximitur. In inferiore maxilla, linguæ extremo acuto locus dentibus vacuus cedit naturæ prouidentia, dextra ſiniſtráque dentium ſunt ordines, quinque dentibus conſtantes, tertius & quartus ordo quatuor duntaxat dentibus conſtat. Ordines qui hos ſequuntur, quíque in anteriore oris parte ſiti ſunt, tribus tantùm. Contrà in maxilla ſuperiore ea enim in parte quæ maxillæ inferioris parti dentibus vacuæ reſpondet, ordo eſt ex quinque dentibus, vtrinque ſimiles duo ordines. Quartus, quintus, ſextus & ſeptimus ex quatuor dentibus, qui ſubſequuntur, ex tribus tantùm. Dentes omnes in os ſunt recurui. Maxillæ ſuperioris extremum cute non integitur, ex eo apophyſes duæ in os demittuntur in alias diuiſæ, de quarum vſu poſteà dicetur. Oculos ſupra caput habet, non ſurſum ſed ad latera ſpectantes, poſt quos foramina ſunt, quæ ad os vſque patent, veluti in raiis. In lateribus branchias detectas habet, non in ſupina parte vt raiæ: illarum enim ſitu & oris ſciſſura ſquatina à reliquis planis piſcibus differt. Corporis latitudo in pinnas deſinit maiores, ſequuntur aliæ minores. In cauda verò pinnulæ duæ erectæ ſunt, eadem in vnicam & continuam deſinit. E media dorſi ſpina aculei parui exiſtunt, item alij prope oculos. Reliquis cartilagineis, internis partibus ſimilis eſt. Nam ventriculum magnum habet, inteſtina magna latáque, hepar in lobos duos diuiſum, in quo fellis veſica latet, felle viridi plena. Lien ex rubro

ni-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 389 sur 633

nigricat. Cor angulatum, compreſſum vnico tantùm ſinu donatum. Mares à fœminis diſtinguntur appendiculis quibuſdam cartilagineis circa anum, quibus fœminæ carent. Coëunt ſquatinæ mutuo partium ſupinarum attritu. Cartilagineorũ vna ſquatina bis parit: nam & incipiente autumno, & circa vergilarum occaſum, ſed per autumnum fœlicius. Singulis verò fœturis partus ſepteni aut octoni proueniunt. Hęc Ariſtoteles. Idem ſcribit ſquatinam fœtus ſuos in metu intra ſe recipere, & rurſus emittere, nonnullorũ galeorum modo. *Lib. 5. de hiſt. cap. 10.* *ὁι μὲν ὧν ἄλλοι γαλεοὶ καὶ ἐξαφυᾶσι καὶ δέχονται εἰς ἑαυτοὺς τοὺς νεοττοὺς καὶ αἱ ῥῖναι, καὶ αἱ ναρκαι.* *Lib. 6. de hiſt. cap. 10.* Et mox. *τῶν δὲ πλατέων ξυγὼν καὶ βάτος οὐ δέχονται διὰ τὴν ξαχύτητα τὴν κέρκου. σὺν εἰσδέχεται δὲ οὐδὲ βάξαχος τοὺς νεοττοὺς διὰ τὸ μέγεθος τὴς κεφαλῆς, καὶ τὰς ἀκάνθας.* Cæteri galei & emittunt, & intra ſeipſos recipiunt fœtus. & ſquatinę, & torpedines: ex planis autem paſtinaca & rana non recipiunt propter caudæ aſperitatem. Neque etiam fœtus recipit rana propter capitis magnitudinem & aculeos. Quæ addidimus vt admoneremus Latinam Ariſtotelis conuerſionem inemendatam eſſe, in qua pro rana perperam raia legitur, vt ratio quæ ſubiungitur, & Græcus contextus conuincunt. Oppianus ſquatinam non ſuos fœtus intra ſe recipere, ſed præſidio alio eos tueri autor eſt, nimirum latis vtrinque pinnis, ſeu alis expanſis tegere. *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Τοίλιν καὶ ῥίνη τεκέων προσωύεται ἀλκὴν,
Ἀλλ' οὐκ ἐς νήδυν κείνοις δύσις, οἷα κυύεσσιν,
Ἀλλὰ δι ἐν πλευρῇσιν ὑποφαγὲς ἀμφοτέρωθεν
Εἰσὶν ὑπὸ πτερύγων ὅιν γένυς ἰχθύσιν ἄλλοις
Τῇσιν ἀτυζομένων τεκέων φόβον ἀμφικαλύπτει.

Sed cùm aculei parui ſint, & in recenter natis molles adhuc, neq; capitis magnitudo, vt in rana piſcatrice, neque caudæ aſperitas vt in raia præpedire poſſunt, quominus ſquatina fœtus ſuos recipiat, Ariſtoteli potius credendum eſſe cenſeo. Hanc ſquatinæ ſolertiam attribuit Ariſtoteles, vt arena ſe obruat, cúmque ſe totam occulauerit, verberat oris ſui radiolis ſeu virgulis, quas piſciculi cùm aſpexerint, adnatant quaſi ad algas, quibus veſci ſoliti ſunt. Plinius. Simili modo ſquatina & rhombus abditi pinnas exertas mouent ſpecie vermiculorum, itémque quæ vocatur rana. Mirum verò, quòd Plinius appendiculas illas quibus ſquatina piſciculis inſidiatur, pinnas appellet, cùm neque pinnæ ſint, neque pinnis vllo modo ſimiles, ſed vermiculis, vt ipſemet ait. Ariſtoteles propriè *ῥαβδία* vocat, radiolos & virgulas interpretatus eſt Gaza. Squatina carniuora eſt, & in alto mari verſatur. *Lib. 9. de hiſt. cap. 37.* *Lib. 9. cap. 42.* *ἡ ῥίνη*, inquit apud Athenæum Diphilus, *καὶ αὕτη τῶν σελαχίων ἐστί, δύσπεπτος ἐστι, καὶ κύφη. ἡ δὲ μείζων ξοφιμωτέρα. Κοινῶς δὲ πάντα τὰ σελαχία φυσώδη ἐστὶ, καὶ κρεώδη, καὶ δυσκατέργαστα, πλοναζόμενα τε τὰς ὄψεις ἀμβλύνει.* Squatina etiam ex cartilagineis eſt, concoctu facilis, & læuis. Quæ maior *Libr. 8.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 390 sur 633

magis nutrit. Vniuersè autem cartilaginea omnia flatus gignunt, carnosa sunt, concoctu difficilia, quorum multo vsu oculorum acies hebetatur. Quod temere dictū esse nemo existimare debet. Cùm enim cartilaginea flatuum, crassiorúmq; & glutinosorum humorum magnum prouentum adferant, crassos ex his caliginosósq; spiritus effici necesse est, quorum perspicuitatem & splendorem ad clariùs cernendum necessariū esse certum est. Apud nos nullo in pretio est squatina, etiam à rusticis neglecta, tum ob ferinum saporem, tum ob carnis duritiam & insuauitatem. Ex hepate oleum fit, quod ad hepatis duritiam valet, addita spica celtica vel styrace, vel absinthio. Oua exiccata ad sistenda alui profluuia multùm conferre experientia compertum: iis enim ad omnes alui fluxiones vtuntur piscatores nostri. Cute ensium capuli integuntur. Ex eadem optimum fit in psora & scabie smegma. Eiusdem cutis cineres cōtra alopeciam & vlcera capitis manantia prosunt. Tota squatina mammis imposita earum incrementum prohiberi, duriusculásque reddi traditur. Quod à me experiētia comprobatum est, huius quoque rei testis est Plinius. Squatinæ illitæ crescere mammas non patiuntur. Id nō manifesta qualitate, sed obscura quadam vi effici puto, maximè cum sale asseruata idem non præstet, cuius salis causa magis digerere & exiccare deberet. Hāc squatinæ facultatem si rescisc ant mulieres, cultui & ornatui plus æquo deditæ, pluris eam empturæ sint, quàm vlli Romani vnquam mullum, vel etiam acipenserem emerint. Audiui ab excellentis doctrinæ viro cùm diceret, eam quam nos squatinam esse diximus rhinobatum esse. Squatinam verò esse quam *catto rochiero* in Prouincia vocant. Sed de rhinobato mox, de eo qui *catto rochiero* nominatur, quum de caniculis dicemus. Sunt qui scribant squatinam subinde colorē mutare, & eius cui adhæserit colorē corpore imitari polypi more, quod sanè rationi consentaneum non est. Quæ enim colorē sic mutāt, vel quia corpore pellucido sunt id faciunt, vt chamæleo: vel quia cute sunt ita tenui, vt in humorū spirituúmq; perturbatione atque agitatione, varij eorum colores perluceant. Quorum neutrum de squatina dici potest, vtpote quæ cute sit aspera, dura ac densa.

Lib. 32. cap. 10.

De Rhinobato.

CAPVT XXII.

Lib. 6. de hist. anima. ca. 11.

T Ῥινόβατον Græci, ita Gaza Latinè composito nomine squatinoraiam appellauit. Huius sic meminit Aristoteles. Τῶν μὲν ἄλλων ἰχθύων παρὰ τὰς συγγνείας ὐδὲν ὥστε σωνδυαζόμενον· ῥίνη δὲ μόνη δοκεῖ τοῦτο ποεῖν καὶ βάτος, ἔστι γὰρ τις ἰχθῦς, ὃς καλεῖται ῥινόβατος. ἴσχει γὰρ

γαρ τὼ μὴ κεφαλὼ, ἃ δὲ ἔμπροσθεν βάτος, τὰ ὄπισθεν ῥίνης, ὡς γινόμενος ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἰχθύων. Plinius: Piſcium diuerſa genera non coëunt præter ſquatinam & raiam, ex quibus naſcitur priori parte raiæ ſimilis, & nomen ex vtroque compoſitum apud Græcos trahit. Præter hæc nihil vſquam alibi de rhinobato legi, aut ab aliis accepi. Nec mihi omnium generum piſces diligentiùs perquirenti vidiſſe vnquam hunc piſcem contigit, eadem mihi ſenes & periti piſcatores affirmarunt. Quæ cùm diligentiùs expendiſſem, in eam tandem ſum adductus ſententiam, vt exiſtimem ne Ariſtotelem quidem, aut Plinium vnquam rhinobaton vidiſſe, piſcémque planè commentitium eſſe, quíque re non exiſtat, quod quidem Ariſtotelis verba iam citata ſubindicant, quæque alio loco ſcripſit: Ἐπὶ τῶν θαλαττίων οὐδὲν ἀξιόλογον ἑώρακα, δοκοῦσι δὲ μάλιστα οἱ ῥινόβατοι καλούμενοι γίνεσθαι ἐκ ῥίνης καὶ βάτου ξιφιλυαζομένων. In marinis nihil adhuc exploratum habemus dignum memoratu, qui tamen rhinobati appellantur, maximè gigni creduntur ex ſquatina & raia. Squatinam itaque cum raia videri coire ait, quo quidem loquendi genere, & ſimilibus, vt, ferunt, tradunt, aiunt, creditur, vtuntur Herodotus, Theophraſtus, Dioſcorides, quum ſe rem aliquam pro incerta habere ſignificant. Iam verò ratio, quam ſubdit Ariſtoteles, planè infirma eſt. Si enim ideo coëunt ſquatina & raia, quia piſcis ſit, qui rhinobatus nominetur, vtrique ſimilis, & hippocentauros & tragelaphos eſſe poſſe dicemus, ſi centaurus cum equa, & hircus cum cerua commiſceatur. At, vt ſcribit Galenus, fieri ſecundum naturam non poteſt, vt tantopere diſſidentia corpora cõmiſceantur: neq; enim colores & figuras tantùm componi oporteret, quemadmodum à ſtatuariis & pictoribus fieri ſolet, ſed totas ſubſtantias natura ab huiuſmodi permiſtione alieniſſimas. Neque ſi diuerſæ animantium formæ, non tamen vſq; adeò diſſimiles, coëant, id animal gignunt, quod vna parte huic altera illi ſimile ſit, ſed quod vni tantùm procreantium ſimile ſit, vel tertium quoddam: vt cùm aſinus equam iniit, mullus aut mulla neutri per omnia ſimile animal gignitur. Si lupus cum cane vel vulpe congrediatur, canis vel vulpes alteri tantùm ſimilis. Quare meo quidem iudicio fides iis habenda non eſt, qui rhinobati miſtúmq; genus, prolémq; biformem nobis obtrudunt.

Lib. 9. cap. 51.

Lib. 2. de gen. animal. cap. 5.

Libro tertio de vſu part.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 392 sur 633

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER XIII.

De Galeorum nomine.

CAPVT I.

SVMVS Nunc de longis cartilagineis dicturi, in quibus sunt γαλεοὶ, quos mustellos vertit Gaza: nomen à corporis habitu mustellis terrenis simili datum est. Γαλεὸς verò siue γαλεώδης generis nomen est apud Aristotelem, cui epitheta, vt formas quæ generi subsunt, distinguat, adiicit: dicitur enim galeus acanthias, galeus asterias, galeus læuis. Galeos Plinius squalos appellasse videtur. Planorum piscium alterum est genus, quod pro spina cartilaginem habet, raiæ, pastinacæ, squatinæ, torpedo, & quos bouis lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus Græcia appellat, quo nomine sunt squali quoque quanuis non plani. Quo loco non squali sed galei legendum censet Massarius, quia galeos vocauit Aristoteles, ex quo hæc mutuatus est Plinius. At non semper Græcis vocibus vsus est Plinius, nec huius loci lectionem mutandam esse arbitror, præsertim cùm alio etiam loco squalos nominauerit. Plurimi piscium, inquit, pariunt tribus mensibus, Aprili, Maio, Iunio. Salpæ autumno, spari, torpedo, squali circa æquinoctium, molles vere. Et Columella piscibus, qui in piscinis aluntur, escam pręberi iubet tabẽtes haleculas, & salibus exesam chalcidem, putrémque sardinam, nec minùs squalorum branchias, vel quicquid intestini pelamys, aut lacertus

Lib. 9. cap. 24.

Lib. 9. cap. 5.

Lib. 8. cap. 17.

tus gerit. Quanquam eo loco pro ſqualorum, ſcaurorum vel ſcarorum legitur in vulgaribus exemplaribus, ſed mendosè. Nam cùm, vt ipſe Columella ſuperiore capite ſcribit, ſcarus totius Aſiæ Græciæque litoribus Sicilia tenus frequens eſſet, verùm Romæ rarus: quî fieri poterat, vt ſcarorum branchias pro eſca in piſcinas coniicerent, vel ipſorum inteſtina, quæ præterquàm quòd rarus erat piſcis, à gulæ proceribus auidè expeterentur, ſummíſque in delitiis haberentur? Rectè verò galei ſquali vocantur, quaſi ſqualidi, id eſt, horridi aſperíque: ſunt enim omnes aſpera cute. Nam ſqualidũ dicitur quicquid ita obſitum incultúmq; eſt, vt horridum aſperúmq; videatur & ſentiatur, & ſqualam rem pro ſordida dixerunt antiqui, vt Ennius citante Nonio Marcello: Elauere lachrymas, veſtem ſqualam & ſordidam. Galeis cartilagineíſque piſcibus proprium eſt, branchias habere detectas, id eſt, ſine oſſeo operculo, ſed huius vice foramina quinque habent, prope branchias pinnas duas, à podice alias duas, præter quas maribus quibuſdam, vt in rana piſcatrice videre eſt, duę ſunt apophyſes ſiue appendices. Galei nulli ſquamis, ſed cute aſpera integuntur. Iecur eſt illis geminum, quod in oleum abit. Carent pinguedine galei omnes, quorum differentiæ conſtitui poſſunt, vt alij galei ſimpliciter, alij galei cetacei ſint, cui generi Galenus canes & libellas ſubiicit. His vulpes, malthas, alióſque, qui in magnam molem accreſcunt, adiungere poſſumus. *Lib. 3. de fac. aliment.*

De Galeo Acanthia.

CAPVT II.

AGALEO qui ἀκανθίας cognominatur incipiemus, quòd is facilè agnoſci, & à reliquis ſecerni poſſit. Ἀκανθίας dicitur ab aculeis, quos in tergore gerit, ſpinacem conuertit Gaza. A noſtris & Maſſilienſibus *Aguillat*, ab aculeis nominatur: acus enim à Gallis *Eguille* dicitur. Eadem de cauſa à Venetis *Azio*, quaſi aculeatus: ea enim vox illis ſtimulum ſignificat, quo punguntur boues. Item à Liguribus *Aguſeo*. A Gallis *Chien de mer*. Galeus corpore eſt longo, coloris cinerei, duos aculeos in dorſo habet, quibus pinnæ innitun tur,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 394 sur 633

detectos, firmos, acutos, non admodùm latos, veluti in centrina. Roſtro eſt primùm lato, deinde in acutum deſinente. Oculis magnis, poſt quos foramina duo habet. In ſupina parte oris rictum latum, dentibus ad latera ſpectantibus munitum, eadem in parte ante os foramina duo pro naribus. Branchias detectas in lateribus. Omnium enim cartilagineorum, quæ longo ſunt corpore, branchiæ detectę ſitæ ſunt in lateribus, teſte etiam Ariſtotele, vt in quouis galeorum genere. Branchias ſequuntur pinnæ duæ ad natandum. In parte ſupina nullæ ſunt, præterquàm ex podicis vtraque parte, quæ in fœmina minores, in mare maiores ſunt. Præterea mas appendices paruas illic habet, qua nota à fœmina diſtinguitur. Corpus ſenſim gracileſcens in caudam deſinit geminam, ſuperior pars longior eſt, inferior breuior. Colore dum viuit in mari ferè eſt argenteo, quum expirauit ex cinereo rubeſcit. Ventriculum habet magnum & latum, inteſtina lata, hepar geminum, vt galei omnes, flaueſcens, in quo fellis veſica latet. Splenem in duos lobos diuiſum, rubeſcentem. Cor angulatum. Vuluam iuxta diaphragma ſitam, in qua oua alia iam conformata, alia quæ adhuc conformantur, reperias, vitellis ouorum gallinæ maximè ſimilia, ſed maiora. Galeus hic ventre fœtus excludit per venam, quam Anatomici vmbilicalem vocant, ouis adhærentes. Oua verò nullo vinculo vtero alligata ſunt. Itaque ex ouis alimentum trahunt fœtus, donec perfecti foras emittantur. Fœtus editos rurſus intro non recipit, neque enim poteſt, ob dorſi aculeos, qui antequam in lucem edantur, molles ſunt, poſteà duri, acuti pungentéſque fiunt. Hunc, quem depinximus, galeum acanthiam eſſe, præter aculeos dorſi, à quibus nomen poſitum, demonſtrat generationis modus, de quo Ariſtoteles: Ὁ λεάκανθίας γαλεὸς ἐν τῷ ὑποζώματι ἔχει τὰ ὠὰ ἄνωθεν τῶν μαστῶν, ὅταν δὲ κατάβῃ ὁ ὠὸν, ἐπὶ τούτων ἀποτελεσθέντων γίνεται ὁ νεοττός. Galeus qui acanthias dicitur, ad ſeptum tranſuerſum oua habet, ſupra mammas, in quibus iam abſolutis, cùm deſcenderint fœtus naſcitur. Vidi equidem ſex in ventre perfectos fœtus, ex ouis, per venam quam diximus, pendentes, multis aliis ouis nondum excluſis. Acanthiæ peculiariter cor pentagonum attribuit Athenæus, ſed id huic cum aliis omnibus galeis commune eſt. Carne dura eſt, ferinum olente, nec apud nos niſi in ſumma piſcium inopia à pauperibus emitur. Elixos ex butyro Galli edunt. Fel ad oculorum ſuffuſiones valere expertus ſum. Ex hepate oleum fit, quo ad lucernas vti poſſumus, & ad induratum hepar emolliendum, dolorémque ſedandum.

Lib. 2. de hiſt. anim. cap. 13.

Li. 6. de hiſt. animal. c. 10.

Libro 7.

De Gal

De Galeo læui.

CAPVT III.

Γαλεὸς λεῖος cùm nullum aliud Latinum nomen habeat, galeus læuis dicetur. A noſtris *Emiſſole* vocatur. A Romanis *peſce columbo*. Galeus lęuis ab acanthia aculeis dorſi differt, roſtróque eſt breuiore, ſed latiore, oris rictu minùs lato, maxillis in angulum obtuſum deſinentibus ſine dentibus, ſed horum loco os aſperum dedit natura, veluti raiis multis, foramina pro naribus habet, his alia minora ſunt poſt oculos. Branchiis à ſuperiore non differt, neque pinnarum numero aut ſitu, niſi quòd cauda ex tribus cõſtat pinnis: nam inter ſuperiorem & inferiorem media vna interiacet. Colore eſt cinereo, partibus internis ſuperiori ſimilis. Hunc galeum læuem eſſe, quãquam tota cutis admodùm læuis non ſit, docet ipſa generandi ratio, de qua Ariſtoteles: Οἱ δὲ καλούμενοι λεῖοι τῶν γαλεῶν, ἔχουσι μὲν ὠὰ ἰσχυρὰ μεταξὺ τῶν ὑστερῶν ὁμοίως τοῖς ἰχθύσιν. περιφύεται δὲ τὰ τοιαῦτα εἰς ἑκάτερον τῶν δικρόου τὴν ὑστέραν καταβαίνει, καὶ τὰ ζῷα γίνεται, καὶ ὀμφαλὸν ἔχοντα πρὸς τῇ ὑστέρᾳ. ὥστε ἀναλισκομένων τῶν ὠῶν, ὁμοίως δοκεῖν ἔχειν ὅτ' ἔμβρυον τοῖς τετράποσι. προσπέφυκε δὲ μακρὸς ὢν ὁ ὀμφαλὸς, ἡ μὲν ὑστέρας πρὸς τῷ κάτω μέρει, ὥσπερ ἐκ κοτυληδόνος ἕκαστος ἠρτημένος, ὁ δ' ἕμβρυον πρὸς δὲ μέσον ἢ ὅ τι ἧπαρ. Galei, qui læues vocantur, oua in media vulua geſtant, vt caniculæ, quæ poſteà in vtrumq; vteri ſinum deſcendunt, mox animal gignitur, vmbilico hærẽte ad vuluam, ita vt ouo abſumpto partus non aliter quàm in quadrupedibus contineri videatur. Adhæret vmbilicus ille prolixus capite altero ad partem vuluæ inferiorem, velut ex acetabulo annexus, altero ad medium fœtum, qua in parte iecur eſt. Nos fœtum cum vmbilico matri adhærẽte pingendum curauimus, vt à caniculis, vulpibus, aliíſque galeis diſcerneretur, cùm nullus ex galeis alius ſit, cuius fœtus ſecundis, membraníſque

Lib. 6. de hiſt. anim. cap. 10.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 396 sur 633

inuoluatur,vteróq; matris per vmbilicum alligetur. Neque me latet alium esse galeum in quo cutis quàm in hoc sit læuior, sed cùm eo quem iam diximus,generationis modo non procreetur galeum læuem veterum esse negamus, verùm Æliani glaucum esse asserimus de quo paulò pòst dicemus.

De Galeo Asteria.

CAPVT IIII.

AGAZA galeus stellatus dicitur,qui à Græcis γαλεὸς ἀστερίας,à nostris *lentillat* à maculis albis,lentis magnitudine quibus depictus est,vnde à quibusdam ποικίλος, id est,varius cognominatus est.Cute læuiore est quàm galeus læuis, alioqui ore, branchiis, pinnis, cauda ei omnino similis.Maculæ dorsi aliæ stellarum speciem referunt, vnde illi nomen, aliæ rotundæ sunt.Partibus etiam internis à superioribus non differt.Aristoteles scribit ex cartilagineis sæpissime superfœtare galeos stellatos,quippe qui mense bis pariant. Alio verò loco videri galeos stellatos bis mẽse parere,sed hoc accidere, quia omnia eorum oua simul non perficiantur. Hicesius apud Athenæum autor est galeorum optimos esse stellatos & tenerrimos. Sunt qui galeum stellatum esse credunt eum qui à nostris *catto rochiero*,à Massilienfibus *catto algario* vocatur,sed non rectè, cùm is oua testaceis quibusdam, vt ita dicam,membranis inclusa gerat,id quod caniculis,raiisque tribuit Aristoteles, minimè verò galeus stellatus. Quare galeus stellatus is non erit, etiam si maculas nigras aspersas habeat, quarum nonnullæ speciem aliquam stellarum referant, vt in hoc nostro,quem pro stellato exhibemus.

Lib.6.de hist. cap.11.
Lib.5.cap.10.
Lib.7.
Lib.6.de hist. animal.ca.10.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 397 sur 633

De Galeo cane.

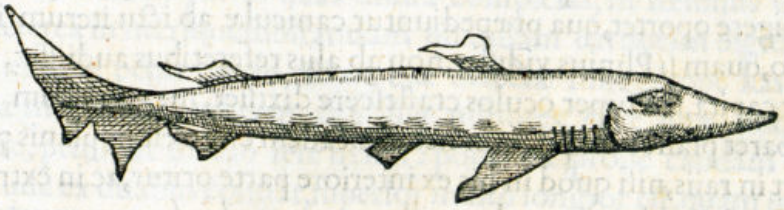

CAPVT V.

GALEVS Canis à Latinis dici poteſt, qui à Græcis γαλεὸς κύων, à Plinio communi vocabulo canicula vocatur, à Maſsilienſibus Liguribúſque *pal*, à Græcis huius ætatis σκυλόψαρο, à Romanis *lamiola*, quaſi parua lamia, quòd dentibus lamiæ ſimilis ſit, à noſtris *milãdre* & *cagnot*, id eſt, paruus canis. Corporis ſpecie iam deſcriptis galeis valde ſimilis eſt. Dentes habet acutos ad latera recuruos. Ex parte oculorum inferiore tunica enaſcitur, quæ totum oculum operit, palpebræ auium modo, non quòd reuera palpebra ſit: nam autore etiam Ariſtotele, palpebris carent piſces, & palpebræ ex cute fiunt. *Lib. 2. de de partib. anim. cap. 13.* hæc autem membrana eſt duntaxat, quam Plinius nubem appellari tradit, quæ inter dimicandum plùrimùm obeſt, oculos obtegendo. *Lib. 9. ca. 46.* Lõgè alia eſt hæc Plinij canicula ſiue canis galeus, ab eo galeo quem Ariſtoteles σκυλίον appellat, Gaza caniculam, vt ex generandi ratione paulò pòſt confirmabimus. Quam verò hic proponimus Plinij caniculam eſſe, duo neceſſario demonſtrant. Primùm nubes illa quæ oculos contegit, deinde atrox illa cum hominibus dimicatio, quam hodie quoque piſcatores, litorúmque maris accolæ timent: appetit enim canicula hæc calces, inguina, poplitéſque tam auidè, vt aliquãdo in terram exiliant. Sed ſatius eſt Plinij verba adſcribere, quoniam partim ex iam dictis, partim ex dicẽdis totus Plinij locus ſatis obſcurus, longè dilucidior fiet. Canicularum maxima multitudo circa eas (ſpongias ſubaudi: de iis enim ſupra loquebatur Plinius, qui libros ſuos in capita non diſtinxit) vrinantes graui periculo infeſtat, ipſi ferunt vt nubem quandam craſſeſcere ſuper capita animalium, planorum piſcium ſimilem, prementem eas arcentémque à reciprocando, & ob id ſtylos præacutos lineis annexos habere ſeſe, quia niſi perfoſſæ ita non recedant, caliginis & pauoris, vt arbitror opere. Nubem enim & nebulam (cuius nomine id malum appellant) inter animalia illa haud vltra comperit quiſquam. At cum caniculis atrox dimicatio, inguina & calces omnémque candorem corporum appetunt. Salus vna in aduerſas eundi, vltróque terrẽdi. Pergit deinceps pugnam exponere canicularum cum vrinantibus, quam apud ipſum autorem *Lib. 9. cap. 46.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 398 sur 633

leges. Quam nubem ſuper capita craſſeſcere ſcribit, eam quam dixi tunicam ex inferiore parte oculorum enatam, oculóſque operiẽtem intelligere oportet, qua præpediuntur caniculæ ab ictu iterum inferendo, quam ſi Plinius vidiſſet, non ab aliis referẽtibus audiiſſet, non ſuper capita, ſed ſuper oculos craſſeſcere dixiſſet, maximè cum eam comparet planorum piſcium nebulæ: eadem enim eſt in planis piſcibus, vt in raiis, niſi quòd in his ex interiore parte oritur, ac in extremo ſerrata eſt. Ex his igitur galeum illum quem *milandre* vocamus caniculam Plinij eſſe, tum ob nubem oculos operiẽtem, quæ in nullo alio galeo præter quã in hoc, & galeo glauco, de quo mox, reperitur, tum ob id quod partes corporis humani nudas candidáſque appetat. Quã ob cauſam etiã ab his qui nũc in mari verſantur, reformidatur.

De Galeo glauco.

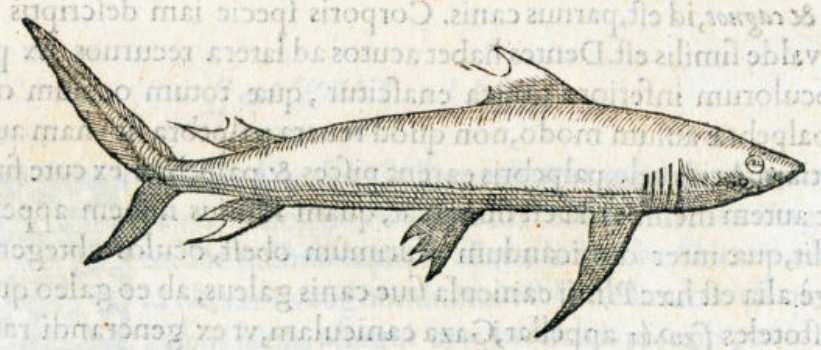

CAPVT VI.

GALEVS Glaucus ex cartilagineorum genere eſt, quatuor aut quinque cubitorum magnitudinem attingit. Dorſum cærulei eſt coloris exaturati, vnde illi cognomen, venter candidi. Roſtro eſt acuto, oculis ſatis magnis, ex quorum inferiore parte enaſcitur membrana candida, quæ ad oculos ſurſum attollitur, eíſque veluti nubes caliginem offundit. Os habet in ſupina parte. Dentium acutorum, latorum, quodammodo ſerratorum, ad latera ſpectantium ordines duos. In palato ſubſtantiam quandam fungoſam & mollem, digitíſque cedentem, quæ ſupernam internámque oris partem replet. Linguam craſſam, latam, aſperámque. Ventriculum ampliſsimum ac longiſsimum. Huic ſplen annectitur longus, ex multis particulis carnoſis rotundiſque inſtar racemi compactus, renum delphini modo. Inteſtina primùm gracilia ſunt, deinde lata, ſine vllis ſpiris. Ex venis meſaraicis rami duo oriũtur, quorũ alter ad hepar, alter ad ventriculum perducitur, in eo in alios multos ramulos diuiſus. hepar adipoſum in lobos duos diſſectum, quorum alteri veſica fellis

hæret

hæret,fel viride eſt, cor angulatum. Ventris parte infima in maribus ſeminis vaſa in partes duas diuiſa conſpicias, in fœminis vuluam. Præterea in maribus ſubſtantiam quandam carnoſam digitali magnitudine penis ſpecie. Branchiæ detectæ ſunt, prope has pinnæ duæ magnæ,ad podicem aliæ duæ minores. Aliæ duæ ſunt in tergore, prior in medio fere maior: poſterior prope caudam minor. Cauda ex duabus conſtat,ſuperior multò longior eſt,quàm inferior, ſurſumque ſpectat. Cute læui tegitur. Hunc galeum, Æliani glaucum eſſe multis rationibus adducti arbitramur, non eum glaucum quem iam ante deſcripſimus qui *derbio* vocatur. Cùm enim aculeos multos,præacutos validóſque quamuis breues in dorſo gerat, non poteſt à parente intro recipi, quod de glauco ſuo ſcripſit Ælianus. *Lib.8.* At hic ore eſt ventriculóque ampliſsimo, nec procul ab ore diſsito: quam ob cauſam facilè quicquid in ventriculo continet, euomit, ſi cauda ſuſpendatur, ita vt ventriculus in os decidat. Æliani verba, cum de glauco tractaremus, protulimus. Item Ariſtotelis, qui galeis hoc tribuit,vt fœtus ſuos intra ſe recipiant, & foras emittant, demptis aliquot. His accedit color glaucus, id eſt, cæruleus, qui in nullo alio galeo ſpectatur: vnde etiam noſtri *cagnot blau*, id eſt, canem glaucum ſiue cæruleum vocant,à cane galeo, de quo proximo capite egimus diſtinguentes. Porrò glaucum iſtum ex canicularum eſſe genere confirmo ex Plinio, qui caniculis nubeculam quandam attribuit,qualis eſt in planis piſcibus,quæ ex omnibus galeis in hoc ſolo,& in cane galeo ſuperiore comperitur, cui cani galeo, glaucus ſæuitia audaciáque non cedit:humanas enim carnes eodem modo appetit, cuius rei ipſe oculatiſsimus ſum teſtis. Cùm enim æſtate puer,qui militi cuidam erat à pedibus,in litore ambularet, eum diu ſecutus glaucus,calces,tibiáſque quin arriperet, parum abfuit, & à puero gladio confoſſus in litus eiectus eſt. Plinij locum, quo de nube canicularum, & earum cum hominibus dimicatione tradit, proximo capite explicauimus. Carne veſcitur hic galeus éſtque voraciſſimus. Carne eſt dura,ferinum olente,concoctu difficili, ſed concocta plurimùm nutrit. Hepar quibuſdam eſt in delitiis, ſale condîtum aſſeruatur,editur in vino coctum vel aſſum,ſed elixum cum origano,hyſſopo,lauri foliis,additis cinnamomo, nuce moſchata, caryophyllis,vt ferinus odor euaneſcat,optimum redditur. Ex eodē oleum conficitur ad hepatis duritiem emolliendam,& ad doloris articulorum alleuamentum. Infantium gingiuis, dentitionibúſque multùm confert, dentium caniculæ vtriuſque modo deſcriptæ cinis. Huius etiam dente gingiuas tangi prodeſt,quam vim etiam lamiæ dentibus ineſſe ferunt,adeo vt è collo ſuſpenſos lamiæ dentes prodeſſe vulgus exiſtimet.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 400 sur 633

De Canicula Aristotelis.

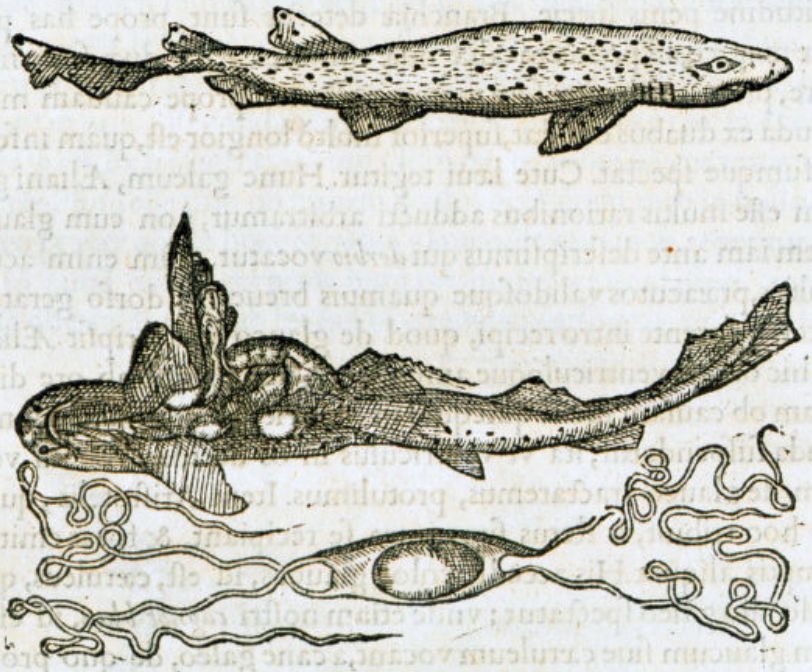

CAPVT VII.

QVÆ σκύλια vocat Aristoteles, Gaza caniculas interpretatur. Vocari etiam νεβρίας testis est idem Aristoteles, id est, hinnulos. Non vocem sed significationem secutus Athenæus σκύμνους appellauit, id est, catulos, vtraque voce à terrenis animantibus ad marinas translata, illa à ceruorum, hæc à leonum catulis. Nostri caniculas *chatz* vocant, Galli *rousſetes*. Canicula generis galeorum minima, colore est rufo, nigris maculis aspersis, cute admodum aspera, si à cauda sursum ad caput manum ducas, sin à capite ad caudam minimè. Oculis, ore, branchiis, pinnis, cauda, partibus internis prædictis planè similis est. Ventriculo itaque est magno, hepate in duos lobos secto, in quo fellis vesica. Prope septum transuersum reliquorum galeorum modo veluti mammas candidas habet: vtrinque vnam quæ dum vtero gerit conspiciuntur, alio tempore vix apparent. Vuluam bifidam, in cuius medio ad spinam adhærent oua, quæ cùm accreuerint, in vtrumque vuluæ sinum transferuntur, eoque differt à cæteris galeis, qui ad septum transuersum oua cõcipiunt, non in vuluæ medio autore Aristotele. Cæterùm caniculæ oua, testacea quædam sunt colore & perspicuitate cornu similia, in quibus similis ouis humor continetur, figura verò puluinaribus quæ dormituri capiti supponimus

Li. 6. de hist. animal. c. 10.

Ibidem.

mus ſimilia ſunt: ex angulis dependent meatus longi, tenues quos Ariſtoteles πόρους ψιχώδεῖς vocat, id eſt, meatus capillares, hos lyræ fidibus aptè compares, inſtar capreolorum vitis conuoluuntur, ſed dum explicantur duorum cubitorum longitudinem æquant. Teſta intus rupta, dilapſaque fœtus prodit, ſic ex ouo viuum animal parit canicula. Nos teſtaceum ouum ſeparatim depingendum curauimus, & in diſſecta canicula mammas illas candidas, bifidámque vuluam, vt Ariſtotelis locus perſpicuè intelligi poſſet, cui maior etiam lux accedet, ſi diligentiùs duo hæc expenderimus, ſcilicet figuram teſtaceorum ouorum caniculæ, ſimilem ταῖς τῶν αὐλῶν γλώτταις, id eſt, tibiarum ligulis. Et, ſint meatus an non, tenues illæ & capillares conuolutæque apophyſes ex ouorum angulis depẽdentes. Ἡ γλῶττα præter notum ſignificatum lingulam ſiue ligulam ſignificat, quæ tibijs adhibetur, à figura ſic vocatam, quę ex amplo ad ſtrictius tendit. fieri ſolitam ex arundine teſtis eſt Dioſcorides. κάλαμων ὁ μὲν τις καλεῖται ναστὸς, ἐξ οὗ τὰ βέλη γίνεται, ὁ δέ τις θῆλυς ἐξ οὗ αἱ γλῶτται τοῖς αὐλοῖς καταςκευάζονται. In arundinum genere quædam ναστὸς, id eſt, farctior vocatur, ex qua ſagittæ fieri ſolent, alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiũt. Eædem ligulæ hodie quoque tibiis adhibentur: abſque iis enim ſonus edi non poſſet, galli *anches* nominant. Huiuſmodi ligulas referunt anguli teſtacei oui caniculæ: qui ex anguſto in amplum latúmque euadunt, vt ſi quatuor ligulas coniungas, teſtacei illius oui figuram cõſtituiſſe videaris. Locus iſte me admonet, vt eum errorem tollam, qui iampridem in medicorum ſcholis inoleuit, natus ex Latinis quibuſdã autoribus & maximè ex Galeni interpretibus, qui ἐπιγλωττίδα ligulam vertunt, perinde ac ſi ἐπιγλῶτις & γλώτις idem eſſent, diceretúrque ligula à linguæ animalium ſimilitudine, non à tibiarum ligula. Idem error in Græcos quoque Galeni codices irrepſit, in quibus ſexcenties ἐπιγλώτις pro γλώτις legitur, cùm tamen admodùm diuerſæ ſint particulæ. Eſt autem γλώτις, id eſt, ligula, rima ac ſciſſura quædam veriùs quàm foramen, antequam orificia eius patefacta ſint: rima, inquam, quam duo tertiæ cartilaginis ſcilicet arytænam referentis proceſſus in media laryngis amplitudine cõſtituunt. eius figuram linguæ tibiæ Galenus comparat, proprietate verò ſubſtantiæ tale eius corpus eſſe ait, cuiuſmodi nullum aliud eſt eorum quæ corpori inſunt. membranoſum enim eſt, ſimul & adipoſum, & glanduloſum, éſtque primum, & maximè præcipuum vocis inſtrumentum, minimè verò ἐπιγλώτις, deinde ad ſpiritus cohibitionẽ confert. Horum omnium fuſam explicationẽ cauſasque pete ex Galeni LIB. VII. de vſu partiũ, ac quamdiu ea in re verſatur Galenus, toties mendũ eſſe exiſtimato quoties ἐπιγλώτις legeris, & γλώτις reponito.

Lib. 1. cap. 115.

Lib. 7. de vſu partib. cap. 11. & cap. 12.

capitul. 11. 12. & 13.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 402 sur 633

Cap.16. ἐπιγλωτίδα verò inſtrumẽtum eſſe longè diuerſum figura,ſubſtantia, vſu Galenus ipſe eodem libro declarat.Rotunda enim eſt, ac cartilaginea,ac magnitudine paulò maior laryngis orificio: vergit autem ad ſtomachum,poſitionémque habet tertiæ cartilagini arytænoidi contrariam, hanc ne dum tranſglutiuus cibus potúſue in laryngem incidat natura prouidè laryngis orificio admouit velut operculum quoddam,rectam quidem omni alio tempore quo animal reſpirat: quum autem quiduis tranſglutit laryngi ipſi accedentem. Vides γλωτίδα & ἐπιγλωτίδα, figura,ſubſtantia,vſu differre, ac γλωτίδα tibiarũ ligulis ſimilẽ,quas γλώτζας Ariſtoteles & Dioſcorides vocãt, ligulã latinè dici oportere:ἐπιγλωτίδα verò laryngis ſiue arteriæ aſperæ operculum.Cicero lib. 11.de natura deorũ.Aſpera arteria tegitur quaſi quodam operculo.His addam locum vnum Galeni, in quo pro γλωτίς legitur ἐπιγλώτις, vt ex eo reliquos ſtudioſi deprehendere poſsint,ac emendare.Locus eſt initio libri primi περὶ τῶν περιττῶν τόπων. καὶ μὴν δὴ καὶ τὸ μέρακίς τε μελὰ βηχὸς ἀναπλήσαντος πολὺ χιτῶνα παχὺ καὶ γλίσχρον, ἐτεκμηράμεθα κατὰ τὸ λάρυγγα σῶμα. ὃ ἔνδον, ὁ καὶ πρὸς τὴν ἐπιγλωτίδα ζωίσκην, εἶναι. Atque etiam in adoleſcente qui tuſsi expuerat tunicam craſſam viſcosámque, coniecimus partem eſſe corporis in interna parte laryngis,quod epiglottida cõſtituit. hîc γλωτίδα legendum eſſe manifeſtiſsimum eſt. Nam vt ex ſupradictis liquet,ligulæ ſubſtantia craſſa,viſcoſa, pinguíſque eſt,laryngis internam partem occupans. Epiglottis cartilaginea ſolùm eſt, extra laryngem eámque operiẽs.Similes multos errores ex vtriúſque figura, ſitu,ſubſtantia,vſu perſpectis,emendare quiuis poterit,etiam mediocriter eruditus.Supereſt vt de iis dicamus quos, vt diximus Ariſtoteles, πόρους ζιχώδεις, id eſt, meatus capillares appellauit, ij proculdubio in tantam tenuitatem degenerant,vt nullum meatum ineſſe putem: liberè enim proferam quod vidi. Cùm caniculas ſæpius diſſecuerim,recentiáque earum oua, nullus mihi omnino meatus apparuit,fruſtráque,ſi aliquis eſſet,illic à natura mihi conditus videretur. Nam aut vt aliunde aliquid hauriatur,quod ad nutritionem accretionémque neceſſarium ſit,aut vt aliquid ex ouo exhauriatur, meatus illic ineſſe neceſſe eſt.Si per hos trahendum aliquid eſſet,eorum capita vteri venis adhærere alligaríque oporteret, quemadmodum in quadrupedibus vteri cotyledones cum ſecundarum venis coaleſcunt.Prætereà meatuum capita,quibus in eos aliquid primùm influit,ampliora eſſe, ſenſim verò anguſtari neceſſe eſt. Quare cùm neque capita vtero adhæreant, ſintque anguſtiora qua parte ampliora eſſe deberent,neque eſſe meatus,neque dici poſſunt:nihil verò per hos ex ouo effluere perſpicuum eſt ex humoris ipſius conſiſtẽtia, qui

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 403 sur 633

qui craſsior eſt, quàm vt per tã tenues meatus permeare queat. Non ſunt igitur meatus ſed ouorum appendices capreolorum vitis modo intortæ,ad retinendum ac firmandum vndiquaque in vtero ouum, vt neque ſurſum,neque deorſum loco moueatur,quoad in eo,calore vteri formatus fœtus ſtato tempore in lucem exeat. Sed longius fortaſſe egreſſa eſt oratio. Quæ de canicula ſuperſunt perſequamur. Carne veſcitur quemadmodũ reliqui galei,cœno gaudet, vnde ſordida & lutoſa ſemper capitur, maximè hamo. Caro virus reſipit, ex crementitia eſt,concoctu difficilis. Quam hîc delineauimus caniculam eſſe Ariſtotelis oſtendunt anatome generandíque ratio ab Ariſtotele traditæ:denique nomen ipſum,cùm enim nunquam ad maiorum galeorum molem accreſcat,dicitur Σκυλίον ab Ariſtotele,& ab Athenæo Σκύμνος, id eſt,catulus. Vt autem penitus noſceretur,non ſolùm ſupinam & diſſectam,ſed & pronam exhibere voluimus.

De Canicula ſaxatili.

CAPVT VIII.

CANICVLAM Saxatilem appellamus eam quæ à noſtris *catto rochiero*. A Gallis vt ſuperior, *rouſſete* vocatur. Caniculæ Ariſtotelis pinnis, branchiis, partibus internis, pariendi modo, planè ſimilis eſt. Vita verò, magnitudine, cutis aſperitate duritiáq; differt. illa in cæno & litoribus degit,hæc in ſaxis & alto mari frequentiùs: vnde fit vt illa ſæpius,hæc rarò capiatur: illa in mari noſtro ad ſummum cubitalis eſt: hæc binos cubitos aliquando ſuperat, cutéque adeò aſpera ac dura eſt, vt ea lignum ebúrque perpoliri poſsint, non aliter quàm cute ſquatinæ, eadem enſium capuli muniuntur. Præterea maculas corpori aſperſas latiores habet. Carne eſt meliore,nihilominus tamen ferinum quid redolente. Cæterùm mammas illas candidas,veluti ſuperior canicula habet, oua teſtacea planè ſimilia,niſi quod maiora ſint. Hæ differentiæ me impulerunt, vt à canicula Ariſtotelis diſtinguerem,vocarémque cum noſtris caniculam ſaxatilem.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 404 sur 633

De Centrina.

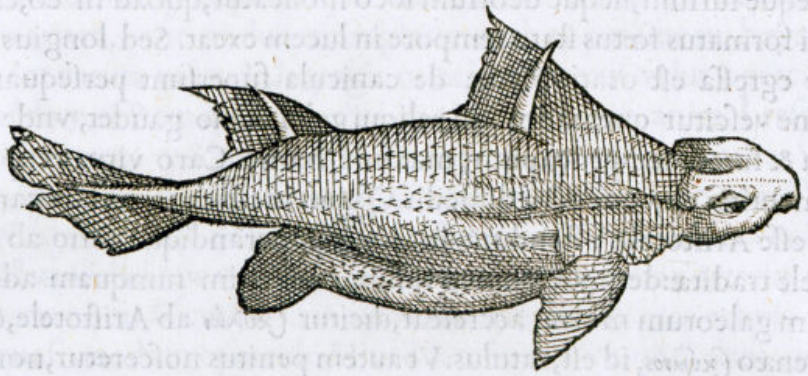

CAPVT X.

QVÆ Κεντρίνη à Græcis dicitur Latino nomine caret, quamobrē Græco vſi ſunt Latini interpretes. Plinius nuſquam huius meminit, neque ipſe Ariſtoteles, in libris qui nunc extant. Quāquam Athenæus Ariſtotelem citet, centrinam in galeis numerantem. Ὁδὲ Ἀριστοτέλης ἐν πεμπτῷ ζώων κὴ κεντρίνην φησί τινα γαλεὸν εἶναι κὴ νωδιδανόν, ἐπαινέτος ὁ ἐν ὀψαρτυτικῷ ἐπινωτίδεα καλεῖ. χείρονα ὁ εἶναι τὴν κεντρίνην, καὶ δυσῶδη. Centrinam alii *Bernadet*, alij *renard*, alii *humanthin* vocant. Noſtri & Maſſilienſes *porc*, nec id ineptè, vel quia ſpeciem porci referat, vel quia porci more in cœno ſe volutet. Centrina igitur ex galeorum eſt genere, teſte Athenæo ex Ariſtotele, ſi reliquos galeos ſpectes, breuis craſſaque & ſpiſſa. A capite ad podicem trianguli eſt figura, ventre nimirum plano latóque, vnū latus, partibus quæ vtrinque dorſo adiacent, reliqua duo latera conſtituentibus: itaque in ſupremo dorſo vnus eſt angulus, reliqui duo in vētris dextro ſiniſtróque latere. In dorſo pinnæ duæ cum ſingulis aculeis eriguntur. Prior pinna ſtatim à capite incipit, multùm ſurrecta criſtæ inſtar, eius aculeus longus eſt, magis ad caput inclinatus, eadē cum aculeo, poſteriore maior eſt. Poſterior rectior eſt. Vtrique in radice lati, mēbrana ferè ad extremum vſque circuntecti, albi, & ſi Oppianus nigros appellauerit.

Lib. 7.

Lib. 3. ἁλιευτικῶν.

Τὸ μὲν κέντροις κελαινοῖς
Κεντρίναι ὠνόμασται ἐπώνυμον,

Quod ob integumentum dictum fuiſſe intelligendum eſt: intus enim candidi ſunt, foris membrana nigra obtecti. Pinnæ aliæ duæ ad brāchias, totidem ad podicem, inter quas & caudā nulla pinnula eſt, multorū galeorū modo, qui eo in ſpatio ſupinæ partis pinnulā habēt,

Cauda

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 405 sur 633

Cauda in breuem pinnā desinit. Cute asperrima integitur, nimirum aculeis breuibus frequentibúsque consperſa, robustioribus in capite & dorso. Capite est satis paruo & depresso, maximè inferiore parte suis caput referente, oculis magnis, pupilla viresceute, vitríque modo pellucida. Post oculos foramina duo triquetra habet, alia duo ante oculos supina rostri parte pro naribus. Branchias in lateribus galeorum modo. Os magnum in cuius maxilla superiore tres dentium ordines spectantur, in inferiore vnicus tantùm, dentes lati sunt acutíque. Quod ad interiora attinet, ventriculus oblongus est, intestina lata, non multùm conuoluta, hepar album, pingue, in duos lobos inæquales diuisum, in eo fel est album, aquosum. Splen etiam in duos lobos diuisus colore carnis est. Cor compressum ex rubro albescens. Centrina oua viginti parit ouis acanthiæ similia, ouorum gallinæ vitellos magnitudine æquantia, sulcando natat, in cœno habitat. Carne est vsqueadeò dura, fibríque duris adeò intertexta vt vix cultri aciem admittat, neque à cute diuelli possit. Rarò capitur hic piscis captúsque negligitur etiam à rusticis nostris, in piscium penuria: durissimus enim est, vt diximus, & virus resipit. Hunc quem depinximus centrinam veram esse primum ratio nominis ostendit: à centris enim, id est, aculeis & stimulis nuncupata est autore Oppiano loco antè citato: deinde quæ ex Aristotele profert Athenæus, qui cùm centrinam ex galeis pessimum succum gignere, maléque olere dixisset, subiunxit γνωρίζεσθαι δὲ ἐκ τοῦ πρὸς τῇ πρώτῃ λοφιᾷ ἔχειν κέντρον, τῶν ὁμοφύλων δὲ οὐκ ἐχόντων, id est, cognosci autem centrinam ex eo quod in ceruicis pinna aculeum habeat, quo quæ eiusdem sunt speciei carent. λοφιὰ verò (vt interim interpretationis nostræ rationem reddamus) de sue propriè dicitur, vt χαίτη, id est, iuba de equo & leone, éstque in suis ceruicibus surrecta seta, λόφος verò apex siue id quod in auium quarundam capite eminet: μεταφορικῶς igitur τὴν πρώτην λοφιάν Centrinæ appellat pinnam illam quæ ceruicis loco est erecta. Sic λόφος ceruicem aliquando, & galeorum cristam, & quicquid aliud eminet significat. Sed ad centrinam redeamus, quam ex certissima nota ab Aristotele tradita cognitam proponimus. At galeus acanthias in dorso aculeos habet. Cur igitur hic potiùs quàm ille centrina dicetur? aut quo acanthias à centrina secernetur? Procreationis ratione permultùm differunt. Acanthias enim ex ouo viuum fœtum parit, vt fusiùs ex Aristotele antè docuimus, centrina verò oua dūtaxat. Quare cum ex galeis duo sint tantùm qui aculeos in tergo gerant, nempe acanthias & centrina, qui procreandi ratione manifestissimè distinguātur, efficitur tum Acanthiam tum centrinam Aristotelis rectè nos distinxisse. His suffragatur Ælianus de galeis scribens. Reliquum

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 406 sur 633

genus qui centrinas appellarit,non errabit,eis innati ſunt aculei duri,& aduerſus omnia reſiſtentes,quorum alter capitis ſummo vertice,alter in cauda,atque venenatum quiddam habet.quæ in galeum acanthiam non competunt,vtpote qui in dorſo potiùs quàm in ceruice aculeum geſtet. Ex his perſpicuum eſt erraſſe eum qui in libello de Aquatilibus nuper edito, quam nos centrinam eſſe comprobauimus,vulpeculam nuncupauit, vulgi appellatione deceptus: ſunt enim qui centrinam *renard* appellent. Quam opinionem conuellere vtile fuerit. Vtar autem Athenęi autoritate,à qua nullus ſanæ mentis diſſentiet. τίκτει δὲ ὁ γαλεὸς τὰ πλεῖστα τρία, καὶ εἰσδέχεται τὰ γενηθέντα εἰς τὸ στόμα, καὶ πάλιν ἀφίησι, μάλιστα δὲ ὁ ποικίλος καὶ ὁ ἀλωπεκίας, οἱ δὲ λοιποὶ οὐκ ἔτι διὰ τὴν τραχύτητα. Parit galeus plurimùm ternos,& fœtus in os recipit, rurſuſque emittit, maximè verò galeus varius, & vulpes,reliqui non item propter aſperitatem.Cùm vulpecula maximè fœtus intra ſe recipiat & emittat, quî poteſt id efficere ea quam deſcribit ſciolus ille,cuius dorſum acutiſsimis aculeis armatum eſt, cuius cutis tanta eſt aſperitate, vt non poſsit non introitu exitúque partes internas parentis vulnerare, & dilaniare? His adde eam non magis odorem vulpinum referre, quàm reliquos galeos. Ex quibus ſole clariùs fit non ſine magno errore pro centrina vulpeculam ab eo propoſitam fuiſſe. Sed & cùm vulpeculas duas propoſuerit, in vtraque exprimenda plurimùm hallucinatus eſt:nam priorem dorſi pinnam minorem, poſteriorem maiorem contra naturalem piſcis figuram effinxit.In ſecunda,pinnarum vice quæ ad branchias & ad podicem eſſe debent,neſcio quid informe,& pinnis nullo modo ſimile appinxit.Præterea in eadem dentes lati ſunt tantùm, cùm lati ſimul & acuti eſſe debeant.Plura prætermitto quæ diligens lector animaduertere poterit, ſi has picturas cum noſtra,& vtraſque cum ipſo piſce contulerit. Sed ad ea quæ de centrina ſuperſunt referatur oratio.Hepar eius,vt reliquorum galeorum,in oleum abit, quod ad hepatis humani duritiem emolliendam confert, idemque ſimilitudine ſubſtantiæ corroborat,maximè ſi adſtringentia quædam admiſceantur, vt cyperus, ſpica nardi, abſynthium, ladanum, ſtyrax, ſed tum minùs emolliet. Id etiam dolores articulorum leuat, quæ quidem magno cum ſucceſſu experti ſumus. Eodem oleo ad lucernas vti poſſumus.Fel ſuffuſiones delet,melli permiſtum & palpebris illitum.Cute artificum opera poliri poſſunt.Cinis ad pſoras et capitis vlcera manantia detergenda, exiccanda, miráque celeritate percuranda valet cum cedria admotum.Vrinas non minùs mouet quàm cancrorum vel erinaceorum cinis.

De

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 407 sur 633

De Vulpe.

CAPUT X.

SEQVVNTVR Galei qui ad cetaceam magnitudinem accedunt. De vulpe primùm dicemus, quæ ἀλώπηξ & ἀλωπεκίας à Græcis dicitur, à Plinio vulpes, ab aliis vulpecula, à noſtris à caudæ longitudine, figuráque enſi ſimili *peis ſpaſo*, ab aliis à caudæ longitudine *ramart*: vt enim vulpes inter quadrupedes lõgam, denſamque caudam habet, ita piſcis hic inter galeos caudæ pinnam longiſsimam. Vulpes piſcis eſt cetaceus, ex galeorum genere, corpore rotundo ſpiſsóque, ore partuo, non multùm infra roſtrum, dentibus acutis. Branchiis & pinnis aliis galeis & lamiæ ſimilis. Pinnæ quæ ad branchias ſunt, & ad anum longiores ſunt iis quæ in dorſo. Caudæ pinna quæ ſurſum abit, toto corpore longior eſt, falcis formam referens, altera multò minor. Internis partibus à canicula feroci non differt, eodem modo concipit, paritque quo galeus acanthias. Vt terrena vulpes πανοῦργος eſt καὶ κακοῦργος, vt verbis Ariſtotelis vtar, id eſt, callida & malefica, ita marina vulpes aſtuta eſt eodem autore. τῶν δὲ ἰχθύων αἱ ἀλώπεκες δόξειεν ἂν διαφωνεῖν ὅτι δ' ἐγκέφαλον καὶ θηλὴν πεπωκασι, βοηθοῦσι γὰρ τοῦτο, ὅπερ ἡ ἦν ἡ χολὸπους· ἀναδραμεῖν γὰρ ἐπὶ πολὺ πρὸς τὴν ὁρμὴν, ἐπισφίγγειν αὐλῶνας. Quæ ſic expreſsit Plinius. Vulpes marinæ hamo deuorato glutiunt amplius vſque ad infirma lineæ, quæ facilè prærodant. Qui veram eſſe vulpem marinam quam oſtendimus negarit, eum morbo aliquo, vel ſenſus ſtupore grauem illum & ingratum vulpis terrenæ odorem non ſentire dixerim, à quo odore nomẽ piſci poſitũ. Athe. ὁ ὃ ἀλωπεκίας ὁμοιός ἐστι τῇ γεύσει τῷ χερσαίῳ ζώῳ, διὸ καὶ τοὔνομα ἔτυχε.

Lib. 9. cap. 43.

Lib. 9. de hiſt. anima. ca. 37.

Lib. 9. cap. 43.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 408 sur 633

His accedit quod viuum animal parit veluti acãthias. Ariſtoteles lib. cap. 10. ſexto de Hiſtor. animal. cùm expoſuerit quo pacto ex ouo fœtum procreent galei acanthiæ, ſubiungit. τ ὠὸν ὃ τρόπον ϛυμβαίνϕ ἡ γένεϛις, καὶ ἐπὶ τῶν ἀλωπέκων. Poſtremò fœtus ſuos, intra ſe recipit, cuius rei teſtes ſumus oculati. Quum enim aliquando in litore diſſecaretur, in eius ventriculo catulos vidimus, quos pro cibo deuoraſſe piſcatores exiſtimabant, ſed cùm viui atque illæſi inuenti eſſent, eos in metu intro receptos à parente dubitãdum non eſt. Neque obſtat caudæ longitudo: etenim quum adhuc parui ſunt, & tenelli fœtus, mollis ea eſt & flexibilis. Id igitur cùm vulpes faciat, paucíque alij galei qui certiſsimis notis à vulpe diſtant, dubium nemini eſſe debet, quin marinam vulpem veram repræſentauerimus. Vnicus eſt Athenæi locus, Libro 7. qui nobis obiici poteſt. Ἀριϛοτέλης ὃ εἰδὴ ἀιλῶν φησὶν εἶναϛ τὸ λείω ἀκανθίαν, λεῖον, ποικίλον, ϛύμνον, ἀλωπεκίαν, μίαν ἔχϑν φησὶν λοφιὰν πρὸς τῷ οὐρανῷ, ἐπὶ ὃ τῆς ῥάχεως ὀδαμῶς. Ariſtoteles galeorum plures eſſe ſpecies tradit, acanthiam, læuem, varium, catulum, vulpem, vnã habere ſpinam in οὐρανῷ, in dorſo verò nullam. At locum hunc mendo non vacare conſtat. Nam ſi ad omnes galeos qui hîc numerantur, poſtremam ſententiam referas, nullam ſcilicet eos habere in tergo pinnam (λοφιᾶς enim nomine metaphorikῶς pinnam ſignificari antè docuimus) id procul à vero abeſſe, omnibus qui vel galeos viderunt, vel de galeis aliquid legerunt notiſsimum eſt. Si ſoli vulpi id tribuas, quid id ſibi vult vnicam habere pinnam πρὸς τῷ οὐρανῷ? Nam οὐρανὸς in animantibus dicitur palatum quaſi oris cælum, quod etiam οὐρανίϛκος & ὑπερῷα appellatur, quòd ſi dicas pinnam in palato eſſe, quid abſurdius? legendum itaque puto πρὸς τῷ οὐραίῳ, id eſt, ad caudam. Cæterùm nullam in tergo pinnam eſſe, neque de vulpe, neque de vllo alio galeo verè poſsis dicere, præterquam de zygæna, quæ neque in ceruice, neque in dorſo, ſed πρὸς τῷ οὐραίῳ λοφιὰν ἔχϑ, id eſt, ad caudam pinnam habet, quò fit vt in galeorum enumeratione poſt ἀλωπεκίαν, ζύγαιναν addendam putem, ad quam referantur iſta, μίαν ὃ ἔχϑν φησὶ λοφιὰν πρὸς τῷ οὐραίῳ, ἐπὶ ὃ ϛ ῥάχεως ὀδαμῶϛ. Id de vulpe adiiciendum, appellatam fuiſſe κυνᾶ πίονα, id eſt, canem pinguem à Syracuſiis, vt profert Athe- Libro 7. næus ex Archeſtrato.

Ἐν δὲ ῥόδῳ γαλεὸν τ ἀλώπεκα χᾶν ἀποθνήϛκϑν
Μέλλης, ἂν μὴ ϛι πωλεῖν θέλῃ αὖπαϛὸν ἀιλόν
Ὃν καλέουϛι Συρακόϛιοι κύνα πίονα.

Cùm tamen neque adipem, neque pinguedinem vllam galei ha- Ibidem. beant, quòd cartilaginei ſint, vt idem Athenæus autor eſt.

De

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 409 sur 633

De Zygæna.

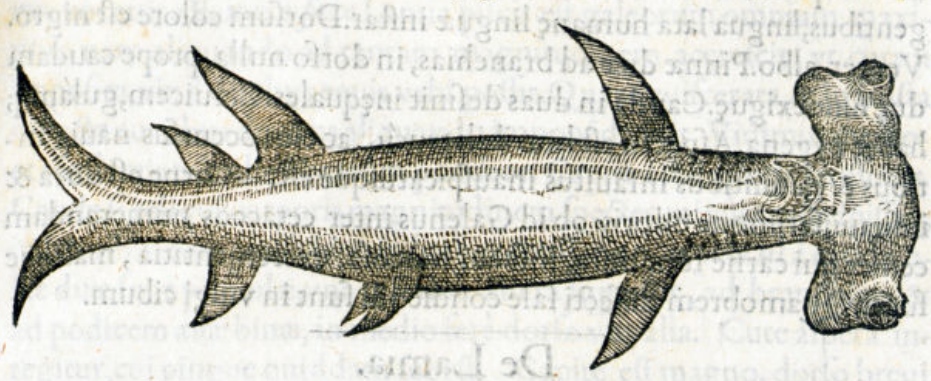

CAPUT XI.

GAZA Ζύγαινάν libellam interpretatur. Est autem libella fabrorum lignariorum,cæmētariorúmq; instrumentum,quo,non rectę parietum lignorúmq; facies, vt inquit ille qui de aquatilibus nuper scripsit, sed rerum in plano positarum æquilibrium siue libramentum,& neutram in partem propendens situs exigitur.Gallis *niueau* dicitur. Quo verò rectæ parietum, lignorúmq; facies oculorum nictu pernoscuntur perpendiculum vocatur,à Gallis *le plomb*. Quo anguli dirigūtur, norma *l'équarre*.Quo longitudines,regula siue linea *la regle*.Vitruuius. longitudines ad regulam & lineam,altitudines ad perpendiculum,anguli ad normam respondentes exigantur.Libella igitur ligno transuerso constat,in huius medio aliud erectum est,è cuius summo filum annexo plumbo demittitur.Hanc figuram piscis iste capite transuerso & reliquo corpore in huius medio sito aptè refert, quamobrem libella merito dicitur. ζύγαινα verò quia ζυγόν transuersum librile significat,ex quo lances dependēt. Vel simpliciter ζύγαινα ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ,id est,à iugo nuncupatur,quod vt transuersum boum ceruicibus imponitur, ita in zygæna caput ex trāsuerso situm est. Eadem de causa *balista* ab Italis vocatur,ab alijs *pesce martello*, quod malleum etiam referat:eámq; ob causam quidam sphyrænam esse crediderūt, quod σφύρα malleus sit,vnde sphyræna piscis.Sed hanc opinionē improbauimus,quū de sphyręna tractaremus,vbi docuimus sphyręnam acui similē esse,cùm zygæna sit ex galeorum cetaceorū genere. Massiliēses *peis iouziou* appellāt non à feritate,sed à tegumēti capitis similitudine,quo olim Iudęi inProuincia vtebātur.Hispani *peis limo,limada, toilandalo*.Non desunt qui lamiā dentiū similitudine decepti, esse putent.Est igitur zygæna piscis cetaceus,galeodes.Brāchias detectas habet in lateribus,os in supina parte.Capite ab omnibus differt,quod ex trāsuerso situm est,libellę vel mallei,vel arcus balistę figura.In vtroq;

Libro 7.

Lib. 8. cap. 1.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 410 sur 633

capitis extremo positi sunt oculi. Os magnum est, dentibus triplici ordine dispositis munitissimum, latis, acutis, firmissimis, ad latera vergentibus, lingua lata humanę linguæ instar. Dorsum colore est nigro. Venter albo. Pinnæ duæ ad branchias, in dorso nulla, prope caudam duę sunt exiguę. Cauda in duas desinit inęquales. Ceruicem, gulámq; habet zygena. Aspectu est horribili trucíq;, ac eius occursus nauigantibus & natantibus infaustus inauspicatúsque est. Carne est dura & insuaui, feriníque odoris: ob id Galenus inter cetaceos numerandam censet qui carne sunt dura, insuaui, mucosa, excrementitia, malíque succi, Quamobrem dissecti sale condiendi sunt in vulgi cibum.

Lib. 3. de alim. facult.

De Lamia.

CAPVT XII.

Lib. 9. cap. 24.

QVOD Lamiam in cartilagineis longis, cetaceísque numerem, reprehendent fortasse multi, qui apud Plinium in planorum piscium numero legerint. Planorum piscium, inquit, alterum est genus quod pro spina cartilaginem habet, ranæ, pastinacæ, squatinæ, torpedo, & quos bonis, lamiæ, aquilæ nominibus Gręcia appellat. Sed cùm lamiã cæterorum galeorum instar longũ esse spissúmq; piscem, ac rotundum sensus ipse doceat, dempta sola dorsi latitudine qua à cæteris galeis differt, quæq; Plinium impulit, vt cum planis cartilagineis numeraret, proculdubio in longis cartilagineis, & cetaceis censendus est, λαμία dicta est ἀπὸ τῦ ἔχειν μέγαν λαιμόν, id est, quod magnam habeat gulam. λαιμὸς enim guttur siue gulã significat, vnde λαιμαργία & λαίμαργος. Nicander colophonius ἐν ταῖς γλώσσαις citante Athenæo lamiam & καρχαρίαν, & σκύλλαν vocari scripsit. καρχαρίαν verò à dentium asperitate, acuminéq; dici puto: κάρχαρος enim asperum acutúmque significat, vnde καρχαρόδοντα animalia, quibus acuti pectinatímq; coëuntes sunt dentes. λάμναν Oppianus vocat.

Libro 7.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Δυσχερέα χάσματα λάμνης. Et alibi.

Τὶς δὲ τόξον φορέῃ χλύνης ἀθέσφατον ὄφρα τοι λάμναι?

Gaz

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 411 sur 633

Gaza Græca appellatione vſus eſt in conuerſione ſua. In Italia, Prouincia, Hiſpania idem nomen ſeruatum eſt. A noſtris quoque *lamio* vocatur. Baionæ *frax*. Lamia piſcis eſt galeorum omnium maximus, nam aliquando ad tantam magnitudinem accreſcit, vt currui impoſita, vix à duobus equis vehi poſſit. Quare euiſcerata, & in fruſta diſſecta curribus duobus aliquando imponēda fuit. Vidimus mediocrem lamiam mille librarum pondere. Capite eſt dorſóq; latiſſimis. Cauda ſi reliqui corporis magnitudinem ſpectes, minùs craſſa ſpiſſáq; in lateribus compreſſa pinnis duabus conſtans, non procul à cauda aliæ duæ ſunt pinnulæ, vna inferior, altera ſuperior, ad branchias, & ad podicem aliæ binæ, in medio ferè dorſo vna alia. Cute aſpera integitur, cui pingue quiddam ſubeſt. Capite eſt magno, dorſo breui ſed lato, oris ſciſſura maxima, dentibus acutiſſimis, duriſſimis, trianguli figura, vtrinq; ſerratis, quorū ſex ſunt ordines, primi ordinis dentes extra os prominent, & in anteriorem partem vergūt, ſecundi recti ſunt, tertij, quarti, quinti, & ſexti in os recurui maxima ex parte, in vtraque maxilla carne molli, fungoſáque contecti. Ventriculo eſt vaſtiſſimo guláque ampliſſima. ob id rectè Oppianus δυσφύτεα χάσματ' λάμνης dixit, id eſt, periculoſos vaſtóſque lamiæ hiatus. Hepate eſt adipato, in duos maximos lobos diuiſo. Oculis maximis, rotundis, quorum muſculi qui ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum mouent manifeſtè conſpiciuntur. Qui oculos quodammodo intro trahunt, & veluti in contemplantibus diligentérque aliquid intuentibus fixos, immotóſque tenent, non radicem neruorum opticorum ambiunt, ſed à ſuperiore parte oſſis regionis oculorum orti in longum extenduntur. Similem huiuſmodi muſculorum ſitum etiam in humanis oculis ſępius oſtendimus, quum in ſcholis noſtris publicè anatomen corporis humani doceremus. Eſt aliud in lamiæ oculis obſeruatu digniſſimum. Neruorum opticorum loco, qui in hominibus cæteríſq; animantibus inſunt, ſubſtantia eſt cartilaginea dura, omníſque mollitudinis expers. Tunica cornea parte anteriore poſterioréque dura eſt, parte etiam anteriore exquiſitiſſimè perpolita. Cæterùm in lamiæ oculis humores omnes, tunicæque longè manifeſtiùs, quàm in bubulis oculis conſpiciuntur, maximè quæ humorem cryſtallinum inuoluit, telis aranearum tenuior maximéque pellucida. Piſcis eſt carniuorus, voraciſſimus & antropophagus: cadauera enim mortuorū etiam integra vorat, quod ex diſſectione compertum eſt. Maſſiliæ enim & Niceæ aliquando captæ ſunt lamiæ, in quarum ventriculo homo loricatus inuentus eſt. Ab hac inſigni ingluuie lamias appellatas fuiſſe opinor mulieres quaſdam maleficas, quæ cùm carnes humanas auidiſſimè expeterent, veneris illecebris forma præſtantes iuuenes, quíque optima eſſent corporis conſtitutione, delinitos atque allectos deglu-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 412 sur 633

tiebant, quod Menippo Lucio contigiſſet, niſi grauis & prudentis viri conſilium ab amore iuuenem auocaſſet, eúmque hoc dicto deterruiſſet, ὄφιν θάλπῃς, καὶ σὲ ὄφις. Serpentem foues & ſerpens te, quod percommodè de eo dicitur, qui id amat, fouet, amplectitur quod tandem certum exitium eſt allaturum. Sed ad piſcem redeamus. Vidi equidem in Santonico litore lamiam, cuius os guláq; tanta erant vaſtitate, vt hominem etiam obeſum capere poſſet. Magnarum itaque lamiarum os ſi hians ſeruetur, reliquo corpore contecto canes ventriculum facilè ſubeunt piſcium reliquias voraturi. Quæ cùm accuratiùs cõſiderarem, mihi in mentem venit lamiam fuiſſe, in quam ingreſſus Ionas, illícque triduo diuina proüidentia conſeruatus, tandémque incolumis eiectus, quod ſacrę Bibliorũ ſcripturæ nullo modo repugnat. Legitur enim Ionas in ventre magni piſcis ſiue in ventre ceti fuiſſe, quod nomen generis eſt, quo grandes piſces cõprehẽduntur. non omnes quidem ſi Ariſtotelis autoritatẽ ſequamur, ſed ij tantùm qui ſtatim animal concipiunt, & non ex ouo, perfectum pariunt. Sic enim ſcribit. καὶ τὰ μὲν ζωοτόκα, τὰ δ' ὠοτόκα, τὰ δ' σκωληκοτόκα. Ζωοτόκα μὲν οἷον ἄνθρωπος καὶ ἵππος, καὶ φώκη, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἔχει θρίχας, καὶ τῶν ἐνύδρων ὅσα κητώδη, οἷον δέλφις καὶ τὰ καλούμενα σελάχη. Alia animal pariunt, alia ouum, alia vermem. Animal pariunt homo, equus, vitulus marinus, & alia pilis intecta, & ex aquatilibus cete, vt delphin & quæ cartilaginea nominantur. Et alibi. μάστους δ' ἔχει ὅσα ζωοτοκεῖ, καὶ ἐν αὐτοῖς, καὶ ἔξω, καὶ ὅσα τε θρίχας ἔχει ὥσπερ ἄνθρωπος, καὶ ἵππος καὶ τὰ κήτη οἷον δελφὶς καὶ φώκη, καὶ φάλαινα. Mammas habent quæcunque animal pariunt intra ſe, & in lucem edunt, quæque pilis intecta ſunt, vt homo, equus, & cete, vt delphin, vitulus marinus, balænæ. Veruntamen Galenus inter cete numerat canes, zygænas thunnos magnos qui non ſtatim animal, ſed oum pariunt, vt videatur piſces omnes prægrandes cetaceos appellare. Et apud Athenęum Soſtratus thunnum qui permultùm accreuit, cetum vocat. Eadẽ ſignificatione cete vſurparunt Paulus Ægineta & Varro. Quicquid ſit ceti nomine non potiùs balæna quàm quiuis alius immanis piſcis intelligetur, maximè cum balænæ pulmonibus ſpiret, quibus, aſperæque arteriæ cùm cedant ventriculus, gulâque, anguſtiores eas partes eſſe neceſſe eſt, id quod etiam ex diſſectione conſtet. Harum verò partium in lamia ea eſt vaſtitas, vt Ionam capere potuerit, quemadmodum cadauera tota in ea inuenta fuiſſe experientia compertum eſt. Lamiæ cuti pingue aliquid ſubeſſe videtur. carne eſt candida non multùm dura, neque ferini ſaporis, ob id multorum galeorum carni præferenda, neque ideo reiicienda quod lamia hominum cadaueribus veſcatur: nam mullus qui in præſtantiſſimis & optimis piſcibus habetur, hominũ etiam cadauera perſequitur. Lamiã igitur eſſe opinor, de qua carcharię nomine multa

Lib. 1. de hiſt. anima. ca. 5.

Lib. 3. de hiſt. animal. ca. 10.

Lib. 3. de fac. aliment.

Libro 7.

apud

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 413 sur 633

apud Athenæum Archeſtratus ille obſonatorum Heſiodus, vel Theognis, qui in ſuis præclaris præceptis maximè hypogaſtria extollit, quóq; modo pręparanda ſit docet. Quibus ſubiungit multos ignorare quàm præſtans ſit is cibus, híſque leuem inſulſámque eſſe mentem, qui ideo ab hoc cibo abſtinent, quod ἀνθρωποφάγος ſit piſcis. *Libr. 7.*

Ἀλλ' ὃ πολλοὶ ἴσασι βροτῶν τὸ δὲ θεῖον ἐδεσμα
Οὐ δ' ἔνδφι ἐθέλουσιν ὅσοι κέφαν γε λεβώδη
Ψυχὴν κέκλωνται, θυητῶν δ' εἰσὶν ἀπόπληκτοι
Ὡς ἀνθρωποφάγου τοῦ θηρὸς ὄντος

Noſtri carnem lamię alliis, cepíſve atq; aromatis cõditam edunt: Dentes argento aurifices includunt, quos ſerpentis dentes vocãt: hos mulieres è collo puerorũ ſuſpendunt, quia dentitionẽ iuuare credun tur, & puerorũ pauores arcere. Ex iiſdem dentifricia parantur optima, quorum aſperitate dealbantur dentes, ſiccitate conſeruantur & firmantur, ne quis à cæco quopiam effectu id prodire putet.

De Maltha.

CAPUT XIII.

QVÆ μάλθη à Græcis dicitur, Latino nomine caret, Græco igitur vtentes maltham appellamus. Noſtri *ſorrat* vocant. Romani *lamiolam* à dentium ſimilitudine: dẽtes enim latos & acutos lamiæ modo habet Maltha piſcis eſt cetaceus ex galeorũ genere, roſtro breui. Os habet in ſupina parte non multùm infra roſtrum, dẽtium multos ordines. Pinnis, cauda, internis partibus à cane non differt, niſi quod alba oculorum nebula caret. Caro huic eſt laxa molliſque, nõ ſenſu modò ſed & facultate. Aluum enim mollit ciétq; ſucci lẽtore, inde etiam nomen habet: dicitur enim μάλθη quaſi μαλθακὴ, Oppianus.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Μάλθη δ' ἡ μαλακήσιν ἐωώνυμος ἀνδρανίῃσιν.

Lib. 36. ca. 34.

Malthæ meminit Plinius non pro piſce ſed pro permiſtione quadam, quę ex calce fit recenti, gleba vino reſtinguitur, mox tunditur cum adipe ſuillo & ficu, duplici linamento, quæ res omnium tenaciſſima & duritiam lapidis antecedens, hac qui oblinantur, malthari dicuntur.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 414 sur 633

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER XIIII.

De Congro.

CAPVT I.

QVONIAM Longi piſces ferè omnes cartilaginei ſunt, de iis ordine dicemus, vt omnem de cartilagineis tractationem deinceps abſoluamus. Dicuntur autem longi à corporis ſpecie, qui à galeis, qui longo etiam ſunt corpore, differunt quòd rotundiores ſint, quódq; illi muſtellis, hi ſerpentibus ſimiliores ſint. Præterea galei neque ſeuum, neque pinguedinem habent, vt Athenæo placet, ex longis autem ſunt qui pinguedinem habent. A congro omnium notiſſimo initium ſumemus, qui γόγγρος à Græcis dicitur, à verbo γρῶ quod vorare ſignificat. Callimachus. ὅς ἔγραε κηδεμόνα, ἀντὶ τοῦ ἔφθιεν, ἀφ' οὗ ῥήματος ὄνομα γρὸς, καὶ ἐν διαπλασιασμῷ γόγγρος, ἐσθιὴ γὰρ τῶν πολυπόδων τὸς πλοκάμους. Hæc Phauorinus. Nicander teſte Athenęo γρύλλους etiam congros vocatos fuiſſe tradidit, id eſt porcos, ab eadem, vt opinor voracitate. A noſtris *congre* vocatur. A Maſſilienſibus *filat*, quia inſtar retis piſces inuoluit & implicat. Duo ſunt congrorum genera, vnum albicat, & pelagium eſt, alterum nigricat, & litorale magis eſt quàm pelagium. Conger piſcis eſt longiſſimus, ſcilicet quatuor vel quinque cubitorum longitudinem attingens. Athenæus.

Libro 7.

Libro 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 415 sur 633

Εὔδοξος ὁ ἐν ἕκτῳ γῆς περιόδου γόγγρους φησὶ πολλοὺς ἁλίσκεσθαι ἐν Σικυῶνι ἀνθρώπου μόλις, ὧν ἐνίους εἶναι καὶ ἀμφιβίους, id est, Eudoxus in libro sexto de terræ ambitu scribit congros multos in Sicyone capi quos homo vix ferat, horum aliquos esse etiam plaustrales. Aspectu ac læui lubricáque cute anguillæ proximus est. Rostri extrema siue labra habet carnosa, in superiore apparent appendiculæ duæ carnosæ. Dentes habet paruos pectinatim coëuntes, oculos magnos, branchias binas, vtrinque duplices, earum vnicum vtrinque foramen, non osseo operculo sed cute contectum. Pinnas duas, vnam à ceruicis extremo ad caudam, altera à podice ad caudam porrecta est: vtraque non membranæ sed cutis potiùs substantia constat, & tota ora nigricat. Cauda in acutum terminatur. A capite ad caudam linea ducta est. Circa caput puncta sunt aliquot, æqualibus interuallis dissita. Venter lacteo colore est, dorsum nigricat in vno genere, in altero etiam dorsum candidum est. Quod ad partes internas attinet, gula ventriculo præponitur, idque ad corporis longitudinem & tenuitatem accommodatè. Ventriculus longus est podicem ferè attingens. Hepar rubrum, à quo pendentem fellis vesicam semper vidi, quod Aristotelis causa dico, qui in quibusdam ad iecur, in aliis infra iecur situm fel esse scripsit. Πολλάκις καὶ διπλοῦν γένος χολὴν ἐπὶ ἀμφότερα φαίνεται ἔχον, οἷον γόγγρος, οἱ μὲν πρὸς τῷ ἥπατι, οἱ δὲ κάτω ἀπηρτημένην. Sæpe etiam idem genus, vtrumque fellis situm habet, veluti cõger, alij enim ad iecur, alij infra iecur annexum habent. Hęc Aristoteles. Cęterùm fel aqueum est. Splen nigricat. Congri oua intra se pinguedine obducta longa serie continent, quod perspicuè declarat Aristoteles his verbis: Ἐν χιῷ δὲ οἱ γόγγροι κυήματα. ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσι τοῖς τόποις ὁμοίως τοῦτο ἐπίδηλον, ὑδὲ δὲ κύημα σφόδρα φαίνεται διὰ τὴν πιμελήν, ἔχει γὰρ μακρὸν ὥσπερ οἱ ὄφεις ἀλλ' ἐστὶ δὲ πῦρ τιθέμενον διάδηλον ποιεῖ, ἡ μὲν γὰρ πιμελὴ θυμιᾶται, καὶ τήκεται, τὰ δὲ πηδάλια καὶ ψοφεῖ ἐκθλιβόμενα. ἔτι δὲ καὶ τις ψηλαφᾷ καὶ πείθει τοῖς δακτύλοις, δὲ μὲν σπέρμα λεῖον φαίνεται, δὲ ὠὸν παχύ, ἔνιοι μὲν οὖν γόγγροι σπέρμα μόνον ἔχουσι, ὠὸν δὲ ὐδέν, οἱ δὲ τοὐναντίον, σπέρμα μὲν ὐδὲν, ὠὸν δὲ τοιοῦτον οἷον ἔρπιλαί μοι νῦν, id est, Habent congri fœturam, sed nõ in omnibus locis similiter conspicuam, neq; enim ob pinguedinem apparet. Est autem in longum protensa, quemadmodum in serpentibus, verùm in ignem conjecta manifesta fit: quod enim pingue est liquitur, & in vaporem abit, oua verò exiliunt, & ab igne elisa crepitant. Præterea si digitis contrectes & teras, subesse pinguedinem læuem, oua crassiuscula sentiat. Congri igitur alij pinguedinem solùm habent, ouum nullum: alij contrà pinguedinem nullam, ouum autem quale modò exposui. Oppianus cùm exposuisset anguillas mutuo corporum internexu coire, & ex his lentorem quendam spumę similem destillare in arenam & limum, ex quo anguillæ procreentur, subdidit.

Li. 2. de hist. animal. c. 15.

Lib. 6. de hist. ani. cap. 17.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 416 sur 633

Τοίη ὃ δὲ γόγγροισι ὀλιοθηρόισι γλυέθλη.

Quod ſi ita intelligas, vt ex ſtrigmentitio quodam humore arena, limóque excepto concipiantur, gignantúrque congri, quemadmodum & anguillæ, id vero conſentaneum non eſt. Congri enim oua pariunt, ex quibus aliorum piſcium modo, qui oua concipiunt, congri alij procreantur, vt paulò antè ex Ariſtotele docuimus. Sin mutuo corporum innexu complexúque coire accipias, id verum eſt: ita enim longi piſces corpora commiſcent. Ariſtoteles: Τὰ δὲ ἄποδα καὶ μακρὰ τῶν ζώων, οἷον ὄφις τε καὶ μύραινα ποιεῖται τὴν ὀχείαν περιπλεκόμενα τοῖς ὑπτίοις πρὸς τὰ ὑπτία. Quæ pedibus carent, & quę longo ſunt corpore, vt ſerpentes & murenę circumplexu mutuo ſupinarum partium coitum peragunt. Congri carniuori ſunt tantùm, vt ſcribit Ariſtoteles. Ob id fluuiorum oſtia petunt, maioris prædæ cauſa, non ſolùm verò ob dulcis aquæ deſiderium, vt ſcribit Oppianus.

Lib. 5. de hiſt. animal. ca. 4.

Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 2.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Πηλαμύδες, γόγγροι τε καὶ ὀγκαλέες ἰχθῦν ὀλιοθον
Γείτονα ναιετάουσιν ἀεὶ ποταμοῖσι θαλάσσης
Ἢ λίμναις, ὅθι λαρὸν ὕδωρ μεταπαύεται ἅλμης
Πολλὴ ὃ πρύχουσις (ξυμβάλλει) ἰλυόεσσα
Ἑλκομένων δίνῃσιν ἀπὸ ῥόου, ἔνθα νέμονται
Φορβῇ ἰμερτῇ, γλυκερῇ δ' ἁλὶ πιαίνονται.

Congri etſi magni & validi ſint, vincuntur à locuſtis, ſed polypos ipſi vincunt, quibus repugnare videtur Plinius. Polypum tantùm locuſta pauet, vt ſi iuxtà viderit, moriatur. Locuſtam conger, rurſus polypum congri lacerant. Qui locus ex Ariſtotele, à quo permulta mutuatus eſt Plinius, vel emendandus eſt, vel explicandus. Ariſtotelis verba hæc ſunt: Οἱ ὃ κάραβοι κρατοῦσι μὲν καὶ τῶν μεγάλων ἰχθύων. κάμπτει δὲ τὰ περιπέτεια τούτων ἐνίοις. τὸν μὲν γὰρ καράβων οἱ πολύποδες κρατοῦσιν, ὥστε κἂν ὄντας πλησίον ἐν ταὐτῷ διαλύῃ ἀλλήλων, ἀποθνήσκουσι οἱ κάραβοι διὰ τὸν φόβον. οἱ δὲ καράβοι τοὺς γόγγρους, διὰ γὰρ τὴν βραχύτητα οὐκ ἐξολισθαίνουσιν αὐτῶν. οἱ δὲ γόγγροι τοὺς πολύποδας κατεσθίουσιν, ὄντες γὰρ αὐτοῖς διὰ τὴν λειότητα δυσάλωτοι κρείττους εἶναι. Quæ ſic conuertimus: Locuſtæ magnos etiam piſces ſuperant, & mirabilis quidam caſus horum nonnullis accidit. Locuſtas enim polypi ſuperant, vt ſi iuxtà in iiſdem retibus polypos ſenſerint præ metu locuſtæ moriãtur. Locuſtę verò congros, quia propter cruſtæ aſperitatem elabi congri non poſſunt. At congri polypos deuorant, neque enim congris propter corporis læuitatem polypi reſiſtere poſſunt. Ex his falſum eſſe liquet locuſtam à congro lacerari. Quare vel legendum in Plinio. Locuſta congrum, rurſus polypum congri lacerant, vel ſic diſtinguendus & intelligendus eſt contexus. Polypum in tantum locuſta pauet, vt ſi iuxtà viderit, omnino moriatur, locuſtam conger, ſubaudi pauet: rurſus polypum congri lacerant. Archeſtratus apud Athen. congri è Sicyone magni & pinguis

Lib. 9. cap. 62.

Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 2.

Libro 7.

ca

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 417 sur 633

caput,& interanea commendat.Hicesio placet congros durę esse carnis, inter gregales,item raræ carnis & minus nutrientes, mali succi, stomaco tamen gratos.Apud nos nullo est in pretio. Hispanis satis probatur.Galenus inter duræ carnes pisces rectè àPhilotimo numeratos esse ait.Albertus magnus scripsit congros occulta quadam vi lepram generare. Viuunt abscissa cauda congri & murænæ capitales hostes autore Aristot. ζῶσι δὲ πολλάκις ἀφηρημμένοι οἱ κεφρεῖς τὴν κέρκον, καὶ οἱ γόγγροι μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς περιττώσεως, ἀπεσθίεται δὲ ὁ κεφρὸς ὑπὸ λάβρακος, ὁ δὲ γόγγρος ὑπὸ μυραίνης. Viuunt sæpe mugiles sublata cauda, & congri vsque ad excrementorum meatum. Deuoratur autem mugilis cauda à lupo,congri à murena. Plinius. Mugil & lupus mutuo odio flagrant.Conger & muræna caudas inter se prærodentes.

Ibidem.

Lib.3.de alim. facult.

Lib.9.de hist. animal. ca.2.

Lib.9.cap.62.

De Ophidio.

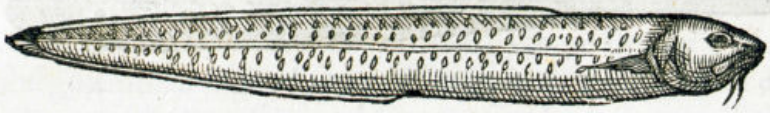

CAPVT II.

CONGRO simile est ophidion quasi paruum serpentem dicas, diminutiuo nomine ab ὄφις. Est autem ophidion piscículus qui à nostris vocatur *donzelle*, cuius Plinius duobus locis meminit: vno nominat tantùm in piscium catalogo, altero qualis sit breuiter indicat.Vrinę incontinentiam hippocampi tosti,& in cibo sæpius sumpti emendant.Item ophidium piscículus congro similis,cum lilij radice.Piscículi minuti ex ventre eius,quos deuorauerit,exempti & cremati:ita vt cinis eorum bibatur ex aqua.Hactenus Plinius. Quoniam verò piscis quem capiti huic præfiximus tam congro similis sit quàm ouum ouo,vt est in prouerbio: videor mihi verissimè pro Plinij ophidio proposuisse. Est igitur ophidion piscículus longus & lævis. Pinnas duas habet in dorso & in ventre,situ figura,substantia congri pinnis similes.A congro gemina barba è maxilla inferiore propendente differt, & oris rictu,qui in congro maior est. Binæ lineæ tenues à capite ad caudam productæ sunt,qua nota in eam aliquando sententiam adducebar vt seserinum Athenæi esse crederem.Sed tandem vero seserino cognito,qualẽ antea demonstrauimus,rem omnem diligentiùs cùm expẽdissem,Plinij ophidion esse iudicaui.Quod autem aduersus vrinę incontinentiam prodesse cum lilij radice legitur in Plinio loco modo citato, mendosum esse suspicor,substituendúmque

Lib.3.ca.11.
Ibidem.ca.9.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 418 sur 633

ſeminis incontinentiam cum rutæ radice, quod & rationi conſentaneum eſt,& ita in vetuſto quodam exemplari legiſſe me memini. Cęterùm ophidion carne eſt candida,dura veluti draco. Ineptè fecit,qui ophidion inter aſellos numerauit,cùm planè iis diſſimilis ſit corporis habitu,capite,pinnis,atque cum longis planè connumerandus. Circa Lerinum inſulam & Antipolim ſæpe capitur piſcis ſuperiori omnino ſimilis corporis ſpecie & carnis ſubſtantia, eo differt q; cirri carnoſi barbæ inſtar è maxilla inferiore non propendent. Colore etiam à ſuperiore diſſidet,eſt enim flauus. Quam ob cauſam ophidion flauum vel ophidion imberbe,vt à ſuperiore diſcernatur,appellabimus.

De Lampetra.

CAPVT III.

LAMPETRA Ex genere eſt cartilagineorum piſcium,qui longi lubricique ſunt. Quamobrem minimè abſurdum fuerit de ea nunc dicere. Ea à lambendis petris nomen traxit. Diuerſi diuerſis nominibus appellant. Nam plota,fluta,vermis marinus,aſterias,hirudo,muræna nominatur. A Gallis *Lamproye*. A noſtris *Lamprezze*. Lampetra piſcis eſt marinus & fluuiatilis. Veris enim initio fluuios ingreditur, vt illic oua pariat, in mare deinde reditura: ſed tum magna earum fit captura, aliâs in mari rariſſimè capiuntur,nec vnquam ferè niſi quum roſtro nauibus adhærent. Anguillæ,vel murenæ marinæ valde ſimilis eſt Lampetra, ſi caput excipias. Os enim neque in longum, neque in latum ſciſſum eſt, ſed excauatum veluti in hirudinibus, quas ſanguiſugas vocant. In cauo illo ſparſi ſunt dentes flaui coloris, in eiuſdem imo particula eſt contrario occurſu foramen interius occludens. Prętereà corpore eſt rotundiore quàm muræna:cauda tenui & latiuſcula. Venter lacteo eſt colore, dorſum maculis partim cæruleis,partim albicantibus eſt aſperſum. Cute læui ſed dura & firma. Vtrinq; ſeptena ſunt branchiarum foramina rotunda. Inter oculos,id eſt,in ſupremo medióq; capite fiſtulam habet,quæ ad palatum vſq; patet,qua, vt pulmonibus ſpirantes piſces & aërem trahit,& hauſtam aquam reiicit, eámq; ob cauſam in ſumma aqua fluitat,faciléque ſuffocatur, ſi inuita ſub aqua diutius retineatur. Oculos

ro-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 419 sur 633

rotundos & profundos habet. Lingua caret, nullis ad natandum pinnis donata est, sed flexuoso corporis impulsu agitur, & pinnulis duabus iter dirigit, vna ferè supra caudæ extremum erigitur, altera paulò superior est. Cor pericardio cartilagineo concluditur, cui annexum est hepar cæruleum punctis aliquot notatum, fel deest. Ab ore ad anum vnicus ductus est longus, initio strictior, in medio latior, rursus ad anum angustatus. Ossa nulla habet, sed pro vertebris & spinis cartilaginem, cui medulla inest, illam nostri chordam vocant, quę vere tenerior, æstate durior est, multóque insuauior, vnde tum in pretio esse desinit lampetra, cùm vere, quo tempore vterum fert, in lautissimis cibis habeatur, & à diuitibus, luxúq; deditis maximo pretio ematur, vt eorum opsonatores aliquando in foro piscatorio superbiùs ambitioſiúsque contendendo licitentur. Mare repetunt lampetræ cum suis fœtibus, quos Burdegalenses *pibales* appellant. Aqua & muco vescũtur. Sunt qui esca quadam composita in fontibus & aliis dulcibus aquis nutriunt & seruant. A partu contabescunt, & paulatim emoriuntur. Annos duos duntaxat viuunt. Carne sunt satis molli & nonnihil glutinosa. Magna fuit, & est hodie inter doctos viros disceptatio, de vetere huius piscis apud Græcos siue Latinos appellatione. Quibusdam galeum asteriam esse placet, quæ opinio parum validis rationibus confirmatur: quanuis enim maculata sit lampetra, tamen maculæ stellarum figurâ non sunt, veluti in asteria. Præterea à galeorum natura planè abhorret: neque enim viuos parit, neque fœtus ore suscipit & remittit, quæ maximè galeo asteriæ competunt. Sunt qui acipenserem esse falsò dixerunt, quia longiore rostro non est, neque trigoni figura, vt scribit Athenęus. Fuerunt qui lumbricum marinum esse crediderint, ob valde similem cum lumbricis terrenis corporis speciem. Quibus adhibent Plinij autoritatem, quippe qui lumbricorum mentionem fecerit, quum de piscium pinnis loqueretur. Binę, inquit, omnino longis, vt lumbricis & anguillis, & congris, nullæ vt murænis. At hunc Plinij locum corruptum fuisse liquet ex Aristotele. Τὰ ὃ μόνον δύο πτερύγια ἔχουσιν ὅλα προμήκη καὶ λεῖα, οἷον ἔγχελυς, ὁ γόγγρος, τὰ ὃ ὅλως οὐκ ἔχει, οἷον μύραινα. Alij pisces binas pinnas habent, quicunq; longi sunt & læues, vt anguillæ & congri: alij nullas omnino, vt muræna. Quæ cùm à Plinio cõuersa fuisse constet, nemo est qui non videat λεῖα lubrica interpretatum fuisse, vt omnino legẽdum sit: Binæ omnino longis & lubricis, vt anguillis. Quare cùm neque Plinius, neq; vllus alius lumbrici marini meminerit, lampetræ vetus hoc nomen fuisse non potuit, quemadmodũ neq; vermis aquatilis. Caret enim omnino pinnis, vt muræna. Quanquam Castellanus episcopus Matiscon. vir ætate nostra doctissimus, & qui doctrinę causa maxima in gratia fuit apud FRANCISCVM REGEM illustrissimum, & optimũ

Libr. 7.

Lib. 9. cap. 20.

Lib. 1. de hist. anim. cap. 5.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 420 sur 633

literarum patronum & alumnũ lampetras vermes eſſe aquatiles crediderit,eidémq; FRANCISCO REGI perſuadere conatus aliquando
Lib.9.cap.15. fuerit,nec id ſine ratione. Hæc enim Plinius. In Gange Indiæ Statius Seboſus,haud modico miraculo affert, vermes branchiis binis ſexaginta cubitorum cæruleos, qui nomen à facie traxerunt. His tantas eſſe vires,vt elephantos ad potum venientes mordicus comprehenſa manu eorum abſtrahant.Color cæruleus lampetræ, item mores quadrant: nam petris & nauibus ita hærent lampetræ,vt auelli non poſſint,neque repugnat cubitorum ſexaginta longitudo: in India enim omnia grandiora ſunt.Aliis lampetra,Auſonij muſtella eſſe videatur.

Quæque per Illyricum per ſtagna binominis Iſtri
Spumarum indiciis caperis muſtella natantum,
In noſtrum ſubnecta fretum, ne lata Moſellæ
Flumina tam celebri defraudarentur alumno,
Quis te Naturæ pinxit color? atra ſupernè
Puncta notant tergum, qua lutea circuit iris,
Lubrica cæruleus perducit tergora fucus.
Corporis ad medium furtim pingueſcis, at illinc
Vſque ſub extremam ſqualet cutis arida caudam.

Hæc pictura cùm lampetræ noſtræ optimè conueniat, de eadem intelligendam eſſe cum Maſſario puto,nec illi aſſentior, qui piſci qui lota Lugduni vulgò appellatur, verſus Auſonij accõmodat,cùm lota in fluuiis duntaxat naſcatur : Auſonius verò muſtellam ſuam è mari fluuios ſubire ſignificet.Eandem lampetrã muſtellam Plinij eſſe cen-
Lib.9.cap.17. ſet Maſſarius. Proxima eſt his menſa generis duntaxat muſtellarum, quas mirum dictu,inter alpes lacus quoq; Rhetiæ Brigantinus æmulas murænis generat. In eadem eſt ſententia Sipontinus, cuius hæc verba ſunt in commentariis Cornucopiæ inſcriptis.Muſtellæ in lacu Brigantino Rhetiæ murænis ferè ſimiles,& cæteros omnes piſces noſtra ætate excedentes pretio, quas à lambendis petris nunc lampe-
In lib.de piſc. Roman. tras nominant. Idem confirmat Paulus Iouius his verbis: Is hodie lacusHydrus eſt,inTridentinorum finibus,qui proculdubio antiquis fuit Brigantinus. Is emittit amnem Cliſium, in quo lampetræ reperiuntur.Sebinus quoque Brixianorum lacus, Brigantino proximus, qui hodie Hiſcius dicitur, & Ollium amnem emittit, vt plures eius accolæ mihi affirmarunt, aliquando lampetras Hetruſcis ac Romanis ſpecie ſaporéque ſimillimas præbuit. Hæc Paulus Iouius. In Gallia quoque huiuſmodi lampetræ reperiuntur, & maximè in fontium fontibus & riuulis,in quos lampetræ marinæ nunquam penetrare potuerunt,quæ reuera marinis æmulæ ſunt, & figura & ſapore ſimiles, magnitudine ſola diſſidentes.Quòd ſi muſtellæ lãpetrę ſint,à muſtellino colore,id eſt,ſubliuido dictas fuiſſe arbitror.Quòd ſi quis muſtel

lam

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 421 sur 633

lam Plinij, Auſoniíve non eſſe contenderit, nihilominus tamen veteres eam ἀνώνυμον minimè reliquiſſe, affirmare auſim. Quidni enim βδέλλαν marinam id eſt hirudinem marinam vocemus ſtrabonis exẽplo, qui ſcripſit in quodam Libyæ fluuio naſci βδέλλας ſeptenûm cubitorum, quæ branchias habent perforatas, ita vt per eas reſpirare poſſint. Nam lampetræ ore ita ſaxis & nauium clauis hærent, vt optimo iure βδέλλαι, ἀπὸ τ῀ βλέλλειν, id eſt, ab emulgendo dicantur, quemadmodum ſanguiſugæ. Iam verò lampetram murẽnam fluuiatilem appellatam fuiſſe ex Dorione perſpicuum eſt, qui in libro de piſcibus ita ſcripſit, referente Athenæo. τ῀ ποταμίαν μύραιναν ἔχειν μίαν ἄκανθαν μόνην, ὁμοίαν τῷ ὀνίσκῳ τῷ καλουμένῳ γαλλαρίᾳ, id eſt, fluuiatilem murænam vnicam habere ſpinam ſimilem aſello qui gallarias nominatur. Itaque cùm duo ſint quæ vnica ſpina conſtent (nam per ἄκανθαν, τ῀ ῥάχιν, id eſt, dorſi ſpinam intelligo) murena fluuiatilis, & aſellus gallarias, perſpicuum eſt lampetram quòd vnicam huiuſmodi ſpinam habeat murẽnam fluuiatilem hîc dici, fluuiatilem quidem, vt ab alia muræna quę nunquam mare egreditur, vt fluuios ſubeat, diſtinguatur, murænam verò à corporis ſimilitudine: eſt enim ſimiliter longa, lubrica, colore vario, nullas habet pinnas ad natãdum, ſed corporis flexu impellitur. Aſellus verò gallarias longè alius eſt, vt poſteà declarabimus. Quod ſi ne hoc quidem vetuſtum fluuiatilis murænæ nomen tibi placeat, age aliud ex Oppiano proferamus. Is enim proculdubio quam lampetram nunc vocamus ἐχενηίδα ab effectu appellauit, quæ latinè remora dicitur, quam ita graphicè depinxit, vt nullus ſit ſanæ mentis qui eam pro lampetra noſtra non agnoſcat. Eſt, inquit, pelago amica echeneis, longa, cubiti ſcilicet longitudine, ſubfuſco colore, anguillæ ſimilis, acutum eſt illi os ſubter, contortum, rotundi hami cuſpidi ſimile, de quo piſce nautæ rem mirabilem narrant, omnibus qui non viderunt incredibilem: nauem enim ſecundi venti vi impulſam paſſiſque velis per mare currentem piſcis tanquam eam voraturus ore admoto ſiſtit, inuitiſque nautis retinet, perinde ac ſi in tranquillo portu quieſceret. Hæc ferè ſunt, quæ ſequẽtibus verſibus cecinit Oppianus LIB. I. ἁλιευτικῶν.

Καὶ μὴν δὴ πελάγεσσιν ὁμῶς ἐχενηὶς ἔτ῀ρη
Ἴδμεν δή τοι ταύτην μὲν ἰδεῖν, μῆκος ὅσσον ἰσόπηχυς,
Χροιῇ ὅ ἀιθαλόεσσα, φυὴ ὅ οἱ ἐγχελύεσσιν
Εἰδέῃσι, ὀξὺ ὅ οἱ κεφαλῆς στόμα νέρθε νένευκε
Κάμπυλον ἀγκίστρου πεσμητέος εἴκελον ἀιχμῇ.
Θαῦμα δ᾽ ὀλιστῆρας ἐχενηίδος ἐφράσσαντο
Ναυτίλοι, οὐ μὴν δήλη ἐνὶ φρεσὶ πίστωσαι πο
Ἐσθλαίων, ἀιεὶ μὲν ἀπειρήτων νόος ἀνδρῶν
Δύσμαχος, οὐδὲ θέλουσι καὶ ἀτρεκέεσι πιθέσθαι.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 422 sur 633

Νῆα τιταινομένῳ ἀνέμῳ ζαχρηέος ὁρμῇ
Λαιφέσι πεπταμένοισιν ἁλὸς διὰ μέσσα θέοντι,
Ἰχθῦς ἀμφιχανὼν ὀλίγον φθάμα νέρθεν ἐρύκει
Πᾶσαν ὑποδδραμὼν βεβιημένος ὠδέ τε πέμνει
Κῦμα καὶ ἠμενέων, χἠ δ' ἔμπεδον ἐστήλικται
Ἴυγι ἐν ἀκλύστοισιν ἐερχομένην λιμένεσσι.

His omnibus quæ nulli alij meliùs quàm lampetræ noſtræ competere poſſunt, accedit experientia ipſa, cuius primùm me admonuit Gulielmus Pelicerius epiſcopus Monſpelienſis ſingulari eruditione præditus, ex qua experientia conſtat lampetram nauibus iis præſertim quæ recens pice illitæ ſunt ore adhærere, picis, vt aiunt exugendæ gratia. Quòd ſi triremis clauo os affixerit, eius impetum retardari certum eſt. Id nobis euenit Romam proficiſcẽtibus cum clariſſimo Cardinali Turnonio. Vidimus enim optimæ triremis cuius citiſsimo curſu vehebamur impetum inhibitum, cuius incertam cauſam cùm vectores perquirerent, tandem compertum fuit lampetræ ore clauo affixæ vi id effici, quæ capta, & conuiuio appoſita moræ allatę pœnas dependit. Cuius rei locupletiſsimos teſtes habeo nobiles & graues viros, qui eadem naui vehebantur. Non me latet aliam eſſe Ariſtotelis & Plinij Echeneida ſiue remoram piſciculum ſaxis aſſuetum, pinnas pedibus ſimiles habentem, quo carinis adhærente naues tardiùs ire creduntur, de quo ſuo loco dicemus. Neque mirum cuiquam videri debet diuerſos piſces eodem nomine à diuerſis autoribus nominatos fuiſſe, veluti neque eũdem piſcem diuerſis nominibus nuncupatum: id enim permultis & olim, & nunc accidit, quemadmodum ſæpius ex his quæ iam ſuperioribus libris diximus, & iis quæ poſteà dicentur perſpicuum eſt. De carnis ſubſtãtia iam dictum eſt, de eiuſdem condimẽto quod ex delicatioribus aromatis & eiuſdem ſanguine conficitur; de immodico huius piſcis pretio vide Platinam.

1i.2.de'Hiſt. capi.14.lib.9. cap.25.

De Muræna.

CAPVT V.

MVRÆNA Corporis habitu lampetræ affinis eſt, eam ob cauſam de ea nunc dicemus. A Græcis μύραινα & σμύραινα vocatur. A noſtris, ab Italis, & Hiſpanis *mourene*. Muræna piſcis eſt pelagius, aliquando litoralis, ad duorum cubitorum lõgitudinẽ accedens,

auguillæ

anguillæ aſpectu proximus,ſed latior,oris ſciſſura magna, ſuperiore maxilla aquilina, in cuius extremo duæ ſunt breues apophyſes,vel verrucæ,vt in congro.Dentes habet longos acutiſsimos in os recuruos,non ſolùm in maxillis ſed etiam in palato.quã ob cauſam lingua carere videtur,adeò illa imperfecta eſt,ſed huius loco carnoſum palatum obtinuit.Oculos albos,in vtroque latere vnicum & rotũdum foramen branchiarum,quas integras nõ eſſe Ariſtoteles,Plinius nullas eſſe ſcripſit,cùm tamen vtrinque ſimplices eſſe ſenſus doceat.Colore eſt fuſco,vnde κελαινὼ eam vocauit Oppianus, cute læui, albicantibus maculis aſperſa,dorſo, cultellato, ſpina nimirum acuta, & ferè vt in congro pinnulam conſtituente.Pinnis quibus natare poſsit caret,ideo muræna cæteríque longi flexuoſo corporum impulſu ita mari vtuntur vt ſerpentes terra, in ſicco quoque repunt, ideo etiam viuaciora talia.Cuius cauſam reddit Theophraſtus in libello de piſcibus. πολὺν χρόνον δύναται ζῆν ἔξω τοῦ ὑγροῦ, διὰ δὲ μικρὰ τὰ βράγχια ἔχει, καὶ ὀλίγον δέχεται δὲ ὑγρὸν, καὶ ἡ μύραινα, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἢ καὶ δι' ὅλων ὀφιῶδες. Longiori tempore extra aquam viuunt murænа, & ſi quod aliud eſt ſerpentibus ſimile,quia paruas habent branchias,& parum aquę admittunt.Eadem verò de cauſa longi piſces qui ſerpentis ſunt ſpecie, pinnis carent,qua ſerpẽtes pedibus.Cùm enim omnia animalia ſanguine prędita quatuor ſolùm notis moueantur,vt demonſtratum eſt ab Ariſtotele in libro de animalium ingreſſu,aut malè, aut omnino non mouerentur longi piſces,ſi quatuor pinnas, & ſerpentes ſi quatuor pedes haberent.Nam ſiue iuxta ſe poſitas haberent pinnas,ſiue longiùs diſsitas,moueri vix poſſent:in illis enim altera alteri impedimento ad motum eſſet,in his ob longius interuallum nullo adiumento.Si plures mouendi notas haberent animalia ſanguinis expertia forent.Pinnis autem carentes piſces longi, vt ſerpentes pedibus, ob longitudinem flexúſque corporũ,quatuor moueri notis demonſtrat Ariſtoteles in libro modò citato.Quantum ad interiores partes attinet muræna præpoſitam gulam habet,in cauſa eſt corporis longitudo,ventriculum ipſum lõgum, à cuius medio oritur, inteſtinum ſine ſpiris ad anum protenſum, iuxta quem cellulas habet inſtar inteſtini eius quod in terrenis animalibus κῶλον vocant Græci. Hepar magnum,longum,flauum,à quo fellis veſica longa pendet inteſtino annexa,ſplenem nigricantem.Muræna carne ſolùm veſcitur frigidioribus hyemis menſibus latet in ſaxis, quamobrem non niſi ſtato tempore capitur.Parit quocunque tempore, partus eius numeroſior eſt,& ex paruo celeri incremento augeſcit,vt hippurus. Ob tam frequentem partum exiſtimo nonnullos in eam ſententiam adductos, vt nullos mares eſſe crederẽt in hoc genere,ſed omnes fœminas, eáſque ſerpentibus cõmiſceri.Plinius:Licinius Macer murænas tantùm

Iib.2.de hiſt. ca.13.li.9.c.5.

Iib.1.ἁλιευτικῶν.

Lib.32.ca.2.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 424 sur 633

fœminini ſexus eſſe tradit,& concipere è, ſerpentibus, ob id ſibilo à
Lib. 1. ἁλιευτικῶν. piſcatoribus euocari & capi. Hanc ſententiam ſecutus Oppianus tradidit murænam & ſerpentem mutuo amore ardere,ac ſerpẽtem veneno mortifero in ſaxis depoſito è litore ſibilo murænam euocare, quo audito hæc telo ocyor ruit,ille pontum ſubit, vbi expleto veneris deſiderio,venenum relictum repetit,quo non inuento præ dolore emoritur.

Ἀμφὶ δ᾽ μυράινης φάτις ἔρχεται ὐκ ἀίδηλος
Ὡς μιν ὄφις γαμέῃτε,καὶ ἐξ ἁλὸς ἔρχεται ἀυλὴ
Πρόφρων ἰμείρεται παρ᾽ ἰμείρονι γάμοιο
Ἠ τοι ὁ μὲν φλογέῃ τε θοώμενος ἔνδοθι λύσσῃ
Μαίνεται εἰς φιλότητα,καὶ ἐγγύθι σύρεται ἀκτῆς
Πικρὸς ὄφις ζάχαδε γλαφυρὴν ἐκέφαλο πέτρῃσι
Τῇ δ᾽ ἐνὶ λοίγιον ἰὸν ἀπημέξε,πάντα δ᾽ ὀδόντων
Ἔπλυε ποικιλόδαιτον ζαμενῆ χόλον ὄλβον ὀλέθρου
Ὄφρα γάμοιο πόρης τε,καὶ εὔδιος ἀνὴσθε.
Στὰς δ᾽ ἄρ᾽ ἐπὶ ῥηγμῖνος,ἑὸν νόμον ἐρρίζησε
Κικλήσκων φιλότητα,θοῶς δ᾽ ἐσάκυσε κελαινὴ
Ἰύγλῳ μύραινα,καὶ ἔσυτο θάσσον ὀίστοῦ.

Cætera ex ipſo autore petenda. Idem Ælianus literis prodidit.
Lib. 7. Athenæus quoque ex Andrea, cuius hæc verba ſunt. Ἀνδρέας ὁ ἐν τῷ περὶ δακέτων, τῶν μυραινῶν φησὶ δακνόντας ἀναιρεῖν τοὺς ἐξ ἔχεος. εἶναι δ᾽ αὐτὰς ἤπιονας καὶ περιφερεῖς,ποικίλας,id eſt,in libro de his quorum venenatus eſt morſus, ait murænas quæ ex mare vipera genitæ ſunt, morſu interficere,ipſas verò eſſe minores,rotundas, varias. Ibidem Athenæus Nicandri verſus ex theriacis profert,quæ etiam nũc extant:iis horrificam murænam eſſe ait,quoniam veluti è viuario prodiens,laboriosos piſcatores præ metu fugientes ſæpe frendens vel mordens (vtrunque enim ſignificare poteſt ἐμβρύξασθαι teſte Scholiaſte, aut ἐκβρύξασθαι) è nauiculis in mare præcipitauit. Siquidem verum eſt eam cum venenatis viperis coire,mare permutantem continente.

Μυραίνης δ᾽ ἔκπλαγον ἐπεὶ μεγερσὶς ἁλιῆας
Πολλάκις ἐμβρύξασθαι,καὶ ἐπρήνιξεν ἐπάκτρων
Εἰς ἅλα φυζηθέντας,ἐχέλιδι ἐξαναδῦσα.
Εἰ δ᾽ ἔτυμον κείνῳ γε ζώῃ ἰοβόλοις ἔχιδνοις
Θόρνυσθαι προλιπεῖν ἁλὸς νόμον ἠπείροις.

Lib. 9. cap. 28. At hanc opinionem paucis refellit Plinius de murænis loquens. In ſiccum litus elapſas vulgus coitu ſerpentum impleri putat. Ariſtoteles myrinum vocat marem qui generat. Locus eſt Ariſtotelis libro cap. 10. quinto de Hiſtor.animal.quo murænæ & myri diſcrimen explicat, de quo proximo capite plura. Et Nicandri Scholiaſtes Græcus ſcribit Archilaum exiſtimaſſe murænas cum viperis coire, illiſque dentes

eſſe

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 425 sur 633

esse viperinis similes, Andream verò affirmasse id falsum esse, ac neque viperam in mari versari. Eadem Athenæus ex Andrea profert: *Libro 7.*
Ἀνδρέας ὁ ἐν τῷ περὶ τῶν ψευδῶς πεπιστευμένων, ψεῦδος φησὶν εἶναι τὸ μύραιναν ἔχιδι μίγνυσθαι, προερχομένην ἐπὶ τὰ τεναγώδεις, ὑδὲ γὰρ ἐπὶ τενάγους ἔχεις νέμεσθαι φιλοδηρώτατα λιμνώδεσι ἐρημίαις. Andreas in libro de his quæ falsò creduntur, scribit falsum esse murænam ad lutulenta loca venientẽ cum vipera commiscerì: neque enim viperæ in huiusmodi locis degunt gaudentes limosis solitudinibus. Fabulosum igitur murænas cum serpentibus congredi, cùm serpens seu vipera sui generis marem habeat, quòd si cum serpentibus coirẽt, cum marinis potiùs quàm cum terrenis copularentur. Sed fabulæ occasionem dedit myri maris cum serpentibus tanta similitudo, vt qui myrum murænæ copulatum viderint, serpentem esse crediderint, maximè cùm serpẽtum more corpora commisceant, teste Aristotele. Quæ pedibus carent, inquit, & longo sunt corpore vt serpentes, vt murænę iis coitus complexu mutuo partium supinarum peragitur. *Lib. 5. de hist. animal. ca. 4.* In alto mari & circa litorum saxa viuit muræna carniuora, circa fluuiorum quoque ostia versatur, at fluuios nunquam subit. Pingueſcere iactatu Licinius macer autor est apud Plinium, fuste non interimi, eandem ferula protinus, caudáque icta celerrimè exanimari, at capitis ictu difficulter. *Lib. 32. cap. 2.* De mutuo congri & murænæ odio diximus, capite de congro. Multò verò magis in polypum sæuit murẽna: quorum pugnam luculenter expresit Oppianus scribens, polypum cùm nullis artibus murænam vitare posit, ad necessariam pugnam inuitum venire, flagellisque veluti spiris & vinculis murænam implicare, sed frustra, quoniam illa tam lubrica sit, vt instar aquæ dilabatur. Omnibus itaque frustra tentatis polypum miserè dilaniari. *Lib. 2. ἁλιευτικῶν.*

Ἡ μὲν ὑπ' ἐκ πείρης ἁλιμυρέος ὁρμηθεῖσα
Φοιτᾶλέη μύραινα διεστυλαι ὀιδματα πόντου
Φορβιὴν μαιομένη, τᾶχα δ' εἰσιδὲ πώλυπον ἀκλῆς
Ἄκρα διερπύζοντα, καὶ ἀσπασίως ἐπὶ θήρῃ
Ἐσσυμένη γηθοσύνῃ, τὸ δ' ὃ λάθεν ἐγγὺς ἐοῦσα,
Ἀλλ' ἤτοι πρῶτον μὲν ἀλυξόμενος δεδοίκει
Εἰς φόβον, ὐδ' ἀρετὴ μῆχος ἔχει μύραινάν ἀλύξαι
Ἑρπων ἀσχομένην τε καὶ ἀσπετα μαιμώωσαν.
Ἄψα δ' ἅμ' ἀλλήμαρ ἕπε, γενὴν δ' ἐνέρεισε δαφοινὴν
Πώλυπος ἀὺσ' ἀέκων ὀλοῆς ὑπομάρτιος ἀνάγκης.
Ἀμφὶ δ' οἱ μελέεσιν ἑλίσσεται, ἄλλοτε δ' ἄλλας
Παυλίους τροφάλιγγας ὑπὸ σκολιοῖσιν ἰμᾶσι
Τεχνάζων εἴπως μὲν ἐρημώσειε βρόχοισιν
Ἀμφιβαλὼν, ἀλλ' οὐλι καχεῖν ἄκος, οὐδ' ἀλεωρὴ,
Ῥεῖα γὰρ ἀμφιπεσόντος ὁλιοδηροῖς μελέεσιν

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 426 sur 633

Ὀτραλέη μύραινα διαῤῥέῃ, ὅιαπερ ὕδωρ.

Verùm, vt ait Homerus, ξυνὸς ἐνυάλιος κοινὴ δ' ἀμφοτέροισι μάχλη, id est, Mars communis vicissim perimentem perimit. Nam, vt idem Oppianus cecinit. *Ibidem*

Κάραβος ἂν μύραιναν ἀπηνέα περ μεγαλ' ἐδόντα
Ἐδδίῃ, ἀὐλοφόρῃσιν ἀγινοέμῃσι δαμεῖσαν.

Id est, locusta murænam quantumuis sæuã deuorat, sua ipsius audacia domitam, vltróque ad interitum ruentem. Quæ prolixius ab Oppiano descripta prætermittimus, ne tædium lectori adferamus. Piscatores nostri dentium murænæ maleficam valdéque noxiam vim reformidantes, viuam non nisi forcipe arripiunt: venenatum enim eius demorsum esse dictitant, qui cinere capitis eiusdem muranę curatur. Idem cinis strumas tollit, necnon murænarũ muria, quæ hodie quoque Antipoli & in Lerino Insula fit. Pars à muræna demorsa nisi tota abscindatur, à morsu liberari non potest ob vncinatos dentes, maximéque in os recuruos. Hoc magno multorũ malo nouerat Vedius Pollio eques Romanus ex amicis Diui Augusti, qui inuenit in hoc animali documenta sæuitiæ, vt tradit Plinius, viuariis earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarũ non sufficiẽtibus, sed quia in alio genere totum pariter hominem distrahi spectare non poterat. Neque solùm dentibus audaciáque, sed etiam astu, miróque in vitandis periculis ingenio murænas donauit natura: amplius enim deuorant hamum, admouéntque dentibus lineas, atque ita erodunt. Eædem infixæ hamo inuertunt sese, quoniam sunt dorso cultellato, spináque lineam præsecãt. Ouidius prodidit murænam maculas (foramina retis intelligit, Galli *malles* quasi *macles* vocant) appetere ipsas, conscjam teretis ac lubrici tergi, tum multiplici flexu laxare fores donec euadat. Molli sunt & pingui carne, nec magis alunt quàm anguillæ, longè verò minùs quàm congri, vt rectè dixit Hicesius. Murenarum viuarium primus excogitauit Hirtius ante alios, qui cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murænarum appẽdit, autore Plinio, qui itidem scripsit Hortensium Oratorem murænam adeò dilexisse, vt exanimatam fleuisse credatur. Et, Antoniam Drusi murænæ quã diligebat inaures addidisse. Cæterùm quod Hortensio Plinius, L. Crasso illi diserto & Censorio viro Macrobius tribuit, qui murænam in piscina domus suæ mortuam atratus tanquam filiam luxit, neque id obscurum fuit, quippe collega Domitius hoc ei tanquam deforme crimen obiecit, neque id confiteri Crassus erubuit, sed vltro etiam (si Diis placet) gloriatus est censor, piam affectuosamque rem feciſse se iactans. Idem Macrobius ex Varrone scripsit, in Sicilia manu capi murænas flutas, quod hę in summa aqua præ pinguedine fluitent, quas ibidẽ optimas esse

Lib. 9. cap. 23.

In Halieutico.

Athenæus libro 7.

Lib. 9. capi. 55.

esse secundo libro de re rustica tradidit Varro. Accersebantur autem murenæ ad piscinas Romanę vrbis ab vsque freto Sicilo, quod Rhegium à Messana dispescit: illic enim tã murænæ quàm anguillæ optimæ à prodigis esse creduntur, & vtræque ex illo loco Græcè πλώται vocantur, Latinè flutæ, quod in summo supernatantes sole torrefactæ curuare se posse, & in aquam mergere desinũt, atque ita faciles captu fiunt. Huiusmodi murænas Columella quoque commẽdauit. His accessit pœtarum testimonium. Iuuenalis,

Virroni muræna datur, quæ maxima venit
Gurgite de Siculo. Et Martialis,
Quæ natat in Siculo grandis muræna profundo
Non valet exustam mergere sole cutem.

Archestratus voluptarius Philosophus murenam ex freto Siculo celebrat: id enim appellat γενοκύμενα πορθμὸν apud Athenæum. *Libro 7.*

Γαλίας ὃ μέζεξυ κἠ γενοκύμενα πορθμὸν
Ἡ πλώτη μύραινα καλυμένη ἂν πόλε ληφθῇ,
Ὠνῦ τοῦτο γάρ ἐστιν ἐκεῖ θαύμαστον ἐδεσμα.

Viuaria murænarum tantùm fiebant, quòd hæ fœcũdissimæ sint, nec vlli alij pisces nisi cibi gratia iniiciendi, ob voracitatem. Sed ne id quidẽ sine magno sumptu fieri potuit, vt verisimè scripserit Varro, viuaria ædificari magno, secundo impleri magno, tertio ali magno. In piscinis verò commisceri cum alterius generis piscibus non debent, quia præter voracitatem quum rabie vexãtur, quod huic generi veluti canino accidit, in alios pisces sæuiunt, prorsúsque abiumunt.

De Myro.

CAPUT VI.

AB Aristotele σμύρος murænæ mas dicitur, quem etiam μύρον dici posse puto, quemadmodum σμύραινα & μύραινα dicitur. Id indicat Gaza qui in conuersione sua murum vocat. Barbari zmyrũ, piscatores nostri peculiariter non agnoscentes, serpentem vocant. Huius à muræna discrimen docet Aristoteles his verbis. διαφέρει δὲ ὁ σμύρος καὶ ἡ σμύραινα· ἡ μὲν γὰρ σμύραινα διαφόρως ποικίλη, καὶ ἀσθενεστέρα, ὁ δὲ σμύρος ὁμόχρως καὶ ἴσχυρος, καὶ δι' ὅλου ὅμοιον ἔχει τὸ πίτυι, καὶ ὀδόντας ἔχει καὶ ἔξωθεν, καὶ ἔσωθεν, φασὶ δὲ ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα τὸν μὲν ἄῤῥενα, τὴν δὲ *Lib. 5. de hist. anima. ca. 10.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 428 sur 633

θήλειαν εἶναι. Differunt myrus & muræna. eſt enim muræna varia & infirmior, myrus concolor & robuſtior, colore larici, vt vertit Gaza, ſed meliùs meo quidem iudicio, pini arbori ſimilis, huic ſunt dentes intrinſecus & extrinſecus. Aiunt hunc, vt in aliis marem eſſe, muræ-
Lib. 9. cap. 13. nam fœminam. Plinius locum hunc tranſtulit, cuius vulgares codices habent myrinum pro myro, non ſine mendo, vt ex Ariſtotele & Gazæ interpretatione liquet. Hanc tamen lectionem ſi quis tueri velit Ariſtotelis ipſius autoritate, à quo myrini piſcis alibi fit mentio, reſpondemus hunc quoque Ariſtotelis locum mendoſum eſſe, vt pro μύενος legendū illic ſit μύξινος. Id contextus ipſe & Ariſtotelis ſen-
Lib. 8. de hiſt. anim. cap. 19. ſus apertè docent. τοῖς μὲν οὖν πλείστοις ἰχθύσι συμφέρει μᾶλλον (de imbre loquitur) κεφρεῖ ὁ καὶ κεφάλῳ, καὶ ὃν καλοῦσί τινες μύενον τὠμαυλίον, ὑπὸ γὰρ τῶν ὀμβείων ὑδάτων οἱ πολλοὶ αὐλῶν ἀποτυφλοῦνται θᾶττον, ἂν ὑπερβάλλωσι. Plurimis piſcibus imbres conducunt. Mugili tamen & capitoni, & ei qui à nonnullis myrinus vocatur, nocent: multi enim ex iis à pluuiis aquis, ſi immodicæ fuerint, obcæcantur. Mugilum ſpecies hic coniungit, in quibus eſt μύξινος, quem etiam μύξονα vocat, vt ſuo loco docuimus. Ex eodem Ariſtotelis loco quem de myro citauimus liquet, de myri à muræna diſcrimine, quædam à Plinio prætermiſſa fuiſſe. Locus Plinij eſt huiuſmodi. Ariſtoteles myrum vocat marem qui generat, diſcrimen eſſe, quod muræna varia & infirma ſit, myrus vnicolor & robuſtus, dentéſque extra os habeat. De coloris ſpecie, de dentibus qui intra os ſunt nihil dixit. Poſtremò inde etiam reſti-
Libro 7. tuendus Athenæi deprauatus locus fuit. ὁδὲ μύρος, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης ἐν πεμπτῳ ζώων, διαφέρει τῆς μυραίνης, ἡ μὲν γὰρ ποικίλον καὶ ἀσθενέστερον, ὁδὲ μύρος λεόχρως καὶ ἰσχυρος, καὶ ὁ χρῶμα ὅμοιον ἔχει ἰύγγι, ὀλοιῷ τε ἔζωθεν καὶ ἔξωθεν. Nam pro λεόχρως, ὁμόχρως pro ἰυγγι, πίτυι. Pro ὀλοιῷ τε &c. καὶ ὀδόντας ἔχει ἢ ἔζωθεν καὶ ἔξωθεν. Myrus ſerpenti magis ſimilis eſt quàm muræne, roſtro acuto, longo corpore nigricante, tenui, rotundo, ſine maculis, ſine ſquamis. Vnicum vtrinque branchiarum imperfectarum foramen habet. Pinnulas duas valde exiguas cutis ſubſtãtia à ceruicis loco ad caudam vſque, & ab ano ad eandem, quarum ora nigra eſt vt in congro. In vtroque latere à ceruice punctis aliquot aureis notatur quæ magis in viuentibus apparent quàm in mortuis. Gulam ventriculo præpoſitam habet, inteſtina longa, recta ad podicem porrecta, iecur longum, rubeſcens, ſine felle. Splenem longum, tenuem. Carne eſt tenera, ſine vllis ſpinis, aut certè pauciſsimas habet. Capitis cinis
Ibidem. eiuſdē morſum curat. Apud Athenæū ex Dorione duæ ſunt myri ſpecies. δωρίων ὁ τὸν μύρον φησί, τὰς διὰ σαύρους ἀκάνθας οὐκ ἔχειν, ἀλλ' ὅλα εἶναι σῶμα, καὶ ἁπαλὸν ὑπερβολῇ, εἶναι ὁ αὐτῶν γένη δύο, εἰσὶ γὰρ οἱ μὲν μέλανες, οἱ ὁ ὑποπυρίζοντες, κρείττονες ὁ εἰσὶν οἱ μελανίζοντες. Dorioñ ſcripſit myrū per carnem

ſparſas

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 429 sur 633

ſparſas ſpinas non habere: quare totum vtilem eſſe, & ſupramodum tenerum, ipſius autem genera duo eſſe. Sunt enim nigri myri & rufi: meliores verò ſunt rufi.

De Serpente marino.

CAPUT VII.

SERPENTES Murænis & myris forma & natura valde affines ſunt. De his igitur nunc dicendum. Sunt autem in mari multæ ſerpentum ſpecies, vt Ariſtoteli placet. εἰσὶ δὲ καὶ θαλάττιοι ὄφεις, παραπλήσιοι τὴν μορφὴν τοῖς χερσαίοις τἆλλα πλὴν τῆς κεφαλῆς, ἔχουσι γὰρ γόγγρου δὲ τὴν ὄψιν. γένη δὲ πολλὰ τῶν θαλαττίων ὄφεών ἐστι, χρόαν ἔχοντα παντοδαπὴν, οἱ γίγνονται δ' ὅτοι ἐν τοῖς σφόδρα βαθέσι. Sunt marini ſerpētes forma terrenis ſimiles, dempto capite: id enim habent congri magis ſimile. Sunt autem marinorum ſerpentum genera plura, varij ſunt coloris, non naſcuntur in prærealtis maris locis. Is quem depinximus terreno vel fluuiatili ſerpenti ſimillimus eſt, ad trium vel quatuor cubitorum longitudinem accedit, corpore rotundiore eſt quàm anguilla, capite congro ſimilis eſt. Maxilla ſuperior inferiore longior eſt. Dentes habet in maxillis & in palato murænæ modo, ſed rariores. Pinnulas duas ad branchias veluti anguilla. Colore eſt fuluo, venter & roſtrum cinereo. Oculi flaueſcunt. Internis partibus à muræna non differt. Nullus eſt omnino qui primo aſpectu hunc ſerpentem eſſe non iudicet. Quare non poſſum non mirari eum, qui cùm in variarum rerum cognitione feliciter verſatus ſit, acum Ariſtotelis, quæ à noſtris *trompete* dicitur, pro ſerpente marino vſurpauit, quam acum anteà depinximus. Hanc opinionem conuellere facile eſt ex Ariſtotelis verbis, qui ſerpentes marinos congri capite eſſe ſcripſit, figura reliqua ſerpentibus terrenis planè ſimiles, cùm acus caput in fiſtulam deſinat, roſtrúmque tubam imitetur, vnde illi à noſtris nomen poſitum, quæ figura à capitis congri figura alieniſsima eſt. Præterea acus à capite ad podicem corpore eſt hexagono, à podice ad caudā quadrato, quæ forma neque ſerpentibus terrenis, neque marinis competit, quippe qui corpore ſint planè rotundo.

Li. 2. de hiſt. animal. c. 15.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 430 sur 633

De Serpente rubescente.

CAPVT VIII.

SERPENTEM Hunc marinũ primus mihi monstrauit vir humanissimus & eruditissimus Gulielmus Pelicerius monspelienſis episcopus. Is ob raritatem minimè prætermittendus hoc loco fuit, quem nonnulli myrum esse putauerunt sed falsò, vt ex descriptione liquet. Nam branchias osseo operculo squamosorum modo intectas habet, pinnásque ad natandum maiusculas quibus muræna & myrus carẽt. Sed Dorionis myrum alterum esse ὑποπυρρόν, id est, rufescentem non absurdè quis existimauerit. Est igitur serpens de quo nunc agimus corporis specie serpentibus terrenis similis, colore rubro vel phœniceo, lineis obliquis & sinuosis à dorso ad ventrem ductis, eam lineam, quæ à capite ad caudam protensa est secantibus. Scissura oris non admodùm magna, dentes habet acutos serratos, branchias opertas squamosorum piscium instar. In dorso à capite ferè ad caudam veluti capillamenta tenuia à sese disiuncta, in vẽtre similia. Cauda in pinnam vnicam desinit. Anguillæ longis piscibus & serpentibus marinis maximè similes sunt, & è fluuiis mare cõscendunt: quia verò in fluuiis & lacubus, & riuulis nascuntur, earum tractationem in librum de fluuiatilibus reiiciemus.

De Acipensere.

CAPVT IX.

ANTEQVAM Quid de acipẽsere statuendum nobis esse videatur exponamus, operæpretium est docere veterũ & optimorum autorum testimoniis acipẽserem ab elope, & anthiam differre. Quemadmodum enim homonymia disputationem omnem ita perturbat, vt tandẽ in varias & incertas sententias distrahãtur animi, sic in

ſic in rerum cognitione nominum varietas limādæ veritati multùm obeſt, id quod in acipenſere perſpicere licet, quo cùm nullus alius apud Romanos celebrior vnquam piſcis fuerit, tamē quis is ſit hodie ambigitur: hac maximè de cauſa, quòd elopem eundem eſſe & acipenſerem exiſtimarunt permulti, qui cùm quæ elopi à veteribus tribuuntur, vix vlli è piſcibus noſtris competere viderent, acipēſere nos hodie carere, perinde ac ſi omnino è medio ſublatus eſſet, vel in rerū natura amplius non exiſteret, multis perſuaſerunt, ac proinde quis fuerit elops vel acipenſer apud veteres nos penitus ignorare. Acipenſerem igitur & elopem eundem eſſe piſcem non recentiores ſolùm, ſed etiam veteres quidam opinati ſunt. Athenæus. Ἀππίων ὁ ὁ γραμματικὸς ἐν τῷ περὶ τῆς Ἀπικίδος τρυφῆς τ' ἔλοπα καλούμενον τύλον φησὶν εἶναι τ' ἀκιπένσερα. Appiō grāmaticus in lib. de Apicij delitiis, piſcē qui elops nominatur acipenſerē eſſe ſcripſit. Plinius, apud antiquos piſcium nobiliſsimus habitus acipēſer, vnus omnium ſquamis ad os verſis contra aquam nando meat, nullo nunc in honore eſt, quod quidem miror, cùm ſit rarus inuentu. Quidam eum elopem vocant. Gaza quoque ἔλοπα Ariſtotelis acipenſerem vertit. Ex his eundem eſſe elopē & acipenſerem liquidò conſtat. Quibus duo alia teſtimonia opponimus, Ouidij nimirum & eiuſdem Plinij: ille enim in fragmento operis de piſcibus diuerſis in locis acipenſeris & elopis meminit.

Libro 7.

Lib. 9. cap. 17.

Et pretioſus elops noſtris incognitus vndis.

Et circa finem.

Tuque peregrinis acipenſer nobilis vndis.

At ne videatur Ouidius eundem piſcem diuerſis nominibus appellaſſe, audi Plinium citantem priorem locum: elopem quoque dicit eſſe noſtris incognitum vndis, ex quo apparet falli eos qui eūdem acipenſerem exiſtimauerunt. Elopi palmam ſaporis inter piſces multi dedere. Minimè ſanè veriſimile eſt Ouidio, qui in optimatum & principum domibus plurimus fuerat, acipenſerem diuitum tantùm menſis dignum habitum, ignotū fuiſſe. Ouidio aſſentitur Columella, qui de elope hæc ſcripſit: fretorum differentias noſſe oportet, ne nos alienigeni piſces decipiant, non enim omni mari omnes eſſe, vt elops qui profundo Pamphylio, nec alio paſcitur. Idem Ælianus tradidit in mari Pamphylio ſolùm, nec niſi rarò & vix capi. Varro tamen elopem Rhodium etiā fuiſſe ſcripſit in Satyra περὶ ἐδεσμάτων inſcripta citante Aul. Gellio: genera, inquit, nomina eduliorum, & domicilia ciborum omnibus aliis pręſtantiora quo profunda ingluuies veſtigauit, quæ Varro opprobrās executus eſt, hæc ſunt ferme quantū nobis memoria eſt. Pauus è Samo, phrygia attagena, grues Melicę, hœdus ex Ambracia, pelamys Chalcedonia, muręna Tarteſia, aſelli Peſsinuntij, oſtrea Tarentina, pectūculus Chius, elops Rhodius, ſcari

Lib. 32. cā. 11.

Lib. 8. cap. 16.

Lib. 11. cap. 21.

Lib. 7. cap. 16.

cilices,nuces Thasiæ,palma Ægyptia,glans Iberica. Quòd verò an-
Libro 7. thias ab eodē elope differat,docet ex Dorione Athenęus. Cùm enim dixisset τ' ὃ ἀνθίαν τινὲς καὶ κάλλιχθυν καλοῦσιν, ἔτι δὲ καλλιώνυμον καὶ ἔλοπα. Aliquantò pòst subdit, Δωρίων ὃ ἐν τῷ περὶ ἰχθύων διαφέρειν φησὶν ἀνθίαν καὶ κάλλιχθυν, ἔτι ὃ καὶ καλλιώνυμον καὶ ἔλοπα. Quare non sine veterum autoritate ab acipensere & anthia elopem secernimus. Dicā quod maius est,elopes etiam communi nomine pisces omnes dici,quòd voce
Libr.7. careant. Athenæus: σύ ὃ μοι ὦ θετταλὸν πάλαισμα μυρτίλε διὰ τί οἱ ἰχθύες ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἔλοπες καλοῦνται; καὶ ὅς, ἤτοι διὰ τ' ἄφωνοι εἶναι: βούλονται γὰρ κατὰ τὴν ἀναλογίαν, ἴλλοπαί τινες εἶναι, διὰ τ' εἴργεσθαι φωνῆς, ἔστι γὰρ τ' μὲν ἴλλεσθαι, εἴργεσθαι, ὄψ δὲ φωνή, id est,dic mihi ô Thessale luctator myrtile, cur pisces à Poëtis elopes vocantur? Et ille: videlicet quia voce carent,volunt enim secundum analogiam illopas dici,quòd voce priuati sint: nam ἴλλεσθαι significat εἴργεσθαι, id est,prohiberi, & ὄψ vox est. Idem Phauorinus: ἔλοπες, ἐλλείποντες τῆς ὀπὸς, τουτέστιν ἄφθογγοι, ἄφωνοι. Ellopes dicuntur quia voce destituti sunt. Alij ἔλοπας squamosos pisces intelligunt. παρὰ τ' ἐν λεπίσιν εἶναι. Et apud Theocritum ἐλλοπιεύειν pro piscari. His expositis de acipensere dicamus, in quo explicando frustra me non laborare existimabunt ij qui in omnibus artibus multa esse consyderant,quæ à veteribus olim tradita,patribus autem nostris parum cognita vel anteà penitus ignota,nunc in veritatis lucem proferuntur: quod summæ Dei optimi maximi erga nos beneficentiæ acceptum referre debemus. Acipenser Latinum nomen est teste Athenæo simplici c. scribendum duabus primis syllabis breuibus, vt ex Lucilij versibus liquet,quos Cicero citat LIB. II. de finib.

O Publi, o gurges, Geloni es homo miser, inquit,
Cænasti in vita nunquam bene cùm omnia in isto
Consumis squilla, atque acipensere cum decumano.

Et Martialis.

Ad palatinas acipensera mittito mensas:
Ambrosias ornent munera rara dapes

Ex his apparet Grammaticorum quorundam error, qui autore Sipontino acipenserem ab accipiendo dictum putāt, quòd frequenter accipiatur: nam & rarus est piscis,& nomen duplici c. scribēdum foret. Quis verò sit is piscis,ex nullo veterum meliùs quàm ex Athenęo discere licet. Is cùm de galeis ex Aristotele locutus fuisset,postremò de galeo vario,& vulpe, subiungit. Ἀρχέστρατος ὃ ὁ τ' αὐλὸν σαρδάνα πάλῳ ζήσας βίον, περὶ τῶν ἐν ῥόδῳ γαλεῶν λέγων, τ' αὐλὸν εἶναι ἡγεῖται τῷ παρὰ ῥωμαίοις μελὰ αὐλῶν καὶ στεφάνων εἰς τὰ δεῖπνα περιφερομένῳ, ἐστεφανωμένων καὶ τῶν φερόντων αὐλὸν, καλούμενον ὃ ἀκιπήνσερα. ἀλλ' ὅλος μὲν μικρὸς καὶ μακρορυγχότερός ἐστι, καὶ τῷ χρώματι τρίγωνος ἐκείνων μᾶλλον. τὸν δὲ ἐυλελέστατος καὶ μικρότατος

τολος ὀχ ἧττον ἀττικῶν χιλίων πωπράσκεται, id est, Archestratus qui Sardanapoli vitam vixit, de galeo Rhodio scribens eundem esse opinatur, cum eo qui apud Romanos cum tibiis & coronis in cœnis circumferebatur, coronatis etiam iis qui gestarent, vocántque acipenserem, sed hic quidem paruus, & porrectiore rostro est, & figura triangulari magis quàm illi. Horum vilissimus & minimus non minoris venit quàm mille nummis Atticis. Partim ex iis, partim ex aliis quæ mox dicentur, colligo piscem eum marinum qui à nostris sturio dicitur, à Gallis *estourgeon*, à Burdegalensibus *creac*, ab Italis *porcelleto* acipenserem esse. Nam cum galei, vt vulpes, rostro sint oblongo, huic multò magis prominet rostrum, vt meritò vulpe galeo μακρορυγχότερος dicatur. Huic notæ accedit alia certa admodum & euidens, nimirum corporis totius figura triangularis. Centrina quidem corpore est triangulari, sed rostro non porrecto, éstque piscis planè ignobilis & insuauis. Galei cæteri rotundo sunt corpore, sed sturio ventre est plano, latera ob ossa vtrinque posita angulos duos, dorsum inter hæc eminens tertium angulum constituunt. Adde quòd cartilagineus est piscis, quam ob causam Athenæus cum cæteris cartilagineis coniunxit. Quòd si quis aliquē ex cartilagineis proferre possit, cui hæc acipenseris figura magis conueniat quàm sturioni, libenter in eius opinionem discedam. Veruntamen duo sunt quæ sententiæ nostræ repugnare videntur. Vnum quod acipenserem Athenæus paruum esse dicat, cùm sturiones nostri sæpe ad cætacei piscis magnitudinem accrescant. At de sturione marino verba facit, qui ferè cubiti magnitudinem non excedens cum vulpe galeo collatus rectè paruus dicitur, in aquis verò dulcibus saginatus longè grandior fit. Olim Romam aduehebantur marini, quod etiam hodie fit, vidíque illic paruos tantùm sturiones, quales etiam nostri sunt qui in mari capiuntur. Ciceronis de eodem pisce hæc verba sunt in dialogo de fato, citante Macrobio. Quum esset apud se ad Linternum Scipio, vnáque Pontius allatus est fortè Scipioni acipenser, qui admodùm rarò capitur, sed est piscis vt ferunt, imprimis nobilis. cùm autem Scipio vnum & alterum ex iis qui eum salutatum venerant inuitasset, pluréſque etiam inuitaturus videretur, in aurem Pontius: Scipio, inquit, vide quid agas, acipenser iste paucorum hominum est. Hæc postrema Pontij verba, & ad piscis paruitatem, & ad conuiuarum dignitatem referri possunt, perinde ac si dicat, piscem minorem esse, quàm vt tot cōuiuis satisfacere possit, vel præstantiorem & delicatiorem quàm vt quibuslibet conuiuis apponi debeat. Alterum quòd sententiæ nostræ reclamat, ex Plinio & Nigidio sumitur: Acipenser inquit Plinius, vnus omnium squamis ad os versis contra aquam nando meat. Et Macrobius. Quod ait Plinius de acipenseris squamis, id verum esse maximus rerum natu-

Lib. 3. Saturn.

Li. 3. Saturn.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 434 sur 633

ralium indagator Nigidius figulus oſtendit,in cuius libro de animalibus quarto ita poſitum eſt: cur alij piſces ſquama ſecunda,acipenſer aduerſa ſit?Quibus reſpondemus de acipenſere hæc dicta eſſe ab iis, qui eundem eſſe cum elope crediderunt,vt quod elopi conueniret,id acipenſeri tribuerint. Prætereà contra aquam nando meare non eſt elopi proprium, ſed cum aliis omnibus commune: piſces enim modò ſecunda, modò aduerſa, modò obliqua, modò tranſuerſa aqua natant, prout impetu vel prædæ auiditate feruntur. Proprium quidem elopi fuerit ſquamas ad os verſas habere.At ſi ſquamas ad os verſas habet, quomodo peculiare illi eſt contra aquam nare?Etenim huiuſmodi ſquamarum poſitus ſubeunte leuantéque eas aqua, magno ad natationem impedimento fore mihi videtur. Poſtremò ex Athenæo perſpicuum eſt acipenſerem non eſſe ex ſquamoſis,ſed ex cartilagineis piſcibus, qui omnes ſquamis carent:nam galeis eum coniunxit Athenæus, & Archeſtratus Rhodium galeum eſſe exiſtimauit, à quo cum roſtri tantùm longitudine, corporiſque triangulari figura diſſideat, efficitur cætera galeis ſimilem eſſe, id eſt cartilagineũ longúmque eſſe piſcem.Hactenus de ſturionis nomine Latino,quem acipenſerem eſſe credimus.Nunc inueſtigandum eſt quo nomine eundem Græci nuncupauerint.Ac primùm ἀλώπεκα ſiue γαλεὸν ῥόδιον, quem Syracuſij κυνα πίονα vocabant,non fuiſſe,vt ſentiebat Archeſtratus,ex Athenæo demonſtratum eſt.Dorion in LIB.de piſcibus ὄνον & ὀνίσκον differre facit,quanuis Galenus cæteríque tum veteres, tum recentiores ὄνον & ὀνίσκον, Latini aſinum vel aſellum pro eodem piſce ſcilicet pro merlucio vſurpauerint.At Dorion ὄνον vocat γάδον,ὀνίσκον verò μάξηνον, & γαλεώδη, alij γελαεῖλω,alij γαλαρίαν niſi mendoſi ſint codices.Hoc diſcrimine poſito ſcripſit idem Dorion τὴν ποταμίαν μύραιναν ἔχειν μίαν ἄκανθαν μόνην ὁμοίαν τῷ ὀνίσκῳ τῷ καλουμένῳ γαλαρίᾳ:id eſt, muræ-nam fluuiatilem vnam habere ſpinam ſolam ſimilem oniſco: ἄκανθαν ſiue ſpinam intelligo totum vertebrarum contextum, ex quibus colligo ὀνίσκον ſturionem eſſe: proferat enim aliquis quæſo,piſcem cui cartilaginea dorſi ſpina vnica ſit,& in nullas vertebras diuiſa præterquàm lampetræ & ſturioni. Hæc quidem nota tam certa eſt atque perſpicua,vt cùm lampetræ noſtrę & ſturioni conueniat, inficiari nemo poſſit murænam fluuiatilem noſtram eſſe lampetram, & Dorio-
Libro 7. nis ὀνίσκον ſturionem.His adiungam quæ Athenęus ex Ariſtotele profert de oniſco: φησὶν Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ζωικῶν, ἔχει στόμα μὲρρωγὸς ὅμοιως τοῖς γαλεοῖς,καὶ ὁ σιαγελαστικός.Scribit Ariſtot. in lib. de animalibus,os habere hiãs paténſq; ſimiliter ac galei,& ſolitariũ eſſe,quæ aſello, id eſt, merlucio quadrare minimè poſſunt,ſed ſturioni aptiſſimè: os enim valde ſciſſum habet, ſempérq; hians,& in prona parte,quemadmodũ galei,nec gregalis eſt:nunquam enim plures ſturiones ſimul

cap

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 435 sur 633

capiuntur,aſelli verò gregales ſunt,ad quos etiam referenda ſunt reliqua, quæ eodem in loco ex Ariſtotele ab Athenæo proferuntur. Suſpicor eundem ὀνίσκον ſiue ſturionem eum eſſe qui à Galeno γαλαξίας vel γαλεξίας dicitur ab Athenęo modò γαλεείδας,modò γαλαείας, vt alterutri codices mendoſi ſint. Galeni verba hæc ſunt: τῶν γαλεῶν ὀχ ἓν εἶδος ἐϛὶ. ὁ γάρ τοι παρὰ ῥωμαίοις ἐντιμώτατος ἰχθὺς ὃν ὀνομάζουϛι γαλαξίαν, ἐκ τοῦ τῶν γαλεῶν ἐϛὶ γένους, ὁϛ οὐδὲν ϕανῆναι δοκεῖ κατ᾽ ἐλλωνικὸν θάλαϲϲαν, καὶ κατὰ τοῦτο γε ὁ ϕιλότιμοϛ αὐτὸν ἠγνοηκέναι ϕαίνεται. γέγραπται μὲν δὴ διττῶϛ ἐν τοῖϛ ἀντιγράϕοις τὄνομα. γαλεοὶ μὲν ἐν τεισὶ συλλαβαῖϛ κατ᾽ ἔνια, γαλεώνυμοι δὲ ἐν πέντε κατ᾽ ἄλλα, καὶ δηλονότι τῶν ἀπαλοσαρκων ἐϛὶν ὁ παρὰ τοῖϛ ῥωμαίοις ἔνδοξοϛ γαλεξίας, οἱ δὲ ἄλλοι γαλεοὶ σκληρόϲαρκοι μᾶλλον εἰϛὶ. Galeorum non vna eſt ſpecies: nam piſcis qui in maximo habetur pretio apud Romanos galaxias vocatus,ex genere eſt galeorũ,qui in Græcię mari naſci non videtur,quę cauſa eſt cur ipſum Philotimus ignoraſſe videatur. Id quidem nomem dupliciter in exemplaribus ſcriptum inuenitur,in quibuſdam galei per tres ſyllabas,in quibuſdam galeonymi per quinque, & conſtat ſanè celebrem illum apud Romanos galaxiam in eorum numero qui molli carne conſtant eſſe habẽdum, reliqui galei dura magis ſunt carne. Fieri vix poſſe opinor, vt quis alium proferat piſcem ex galeorum genere magnopere à Romanis celebratum qui molli ſit carne præter acipenſerem, ſiue ſturionem noſtrum. Quòd ſi quis galeum eſſe neget, dicimus ideo quod cartilagineus ſit, non plano ſed longo corpore galeis ſimili, quod os in prona parte habeat galeorum modo,meritò in galeis haberi. Quòd branchias opertas habeat,id ei ex galeis peculiare eſſe, quemadmodum etiam quod pinguis ſit:præter hunc enim & vulpem,ſiue galeũ Rhodiũ cæteri omnes galei pingui carent. Hæc ſunt quæ de Romanorum acipẽſere & ſturione noſtro veterũ Græcorũ momumẽtis tradita fuiſſe puto: quæ temere à me non eſſe ſcripta exiſtimabit is, qui res ipſas diligentiùs expenderit,vitata vocabulorum multitudine & varietate, quíque longè præſtantius eſſe duxerit, conari ea quæ diu iacuerunt in tenebris literarum lumine accendere,quàm maiorum noſtrorum ignorantia ad perpetuam deſidiam abuti. Acipenſer aliquando maximo in pretio fuit apud veteres Romanos, aliquando tam celebris eſſe deſiit. Macrobius: Hæc Sammonicus qui turpitudinem conuiuij principis ſui laudando notat prodens venerationem qua piſcis habebatur, vt à coronatis inferretur cum tibicinis cantu quaſi quadam non deliciarum ſed numinis pompa. Idem ſecundo bello punico celebre fuiſſe piſcis nomen, nec illius ſeculi diuitias euaſiſſe probat ex Plauti comœdia. Verùm Traiani temporibus tanto in honore non fuit,autore etiam Macrobio:nec inficias eo temporibus Traiani hunc piſcem in magno pretio non fuiſſe,teſte Plinio ſecundo,

Lib.3.de alim. facult.

Lib.3.Saturn.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 436 sur 633

qui in naturali hiſtoria,quum de hoc piſce loqueretur ſic ait. Nullo nunc in honore eſt,quod quidem miror cùm ſit rarus inuẽtu, ſed nec diu ſtetit hęc parſimonia.Nam tẽporibus Seueri principis, qui oſtentabat duritiam morum,Sammonicus ſeuerus vir vt eo ſeculo doctus, quum ad ſuum principem ſcriberet,facerétq; de hoc piſce ſermonem, verba Plinij quæ ſuperiùs poſui præmiſit,& ita ſubiecit. Plinius vt ſcitis ad vſque Traiani imperatoris venit ætatem,nec dubium eſt, vt ait, nullo in honore hunc piſcem temporibus ſuis fuiſſe verum ab eo dici:apud antiquos autem in pretio fuiſſe ego teſtimoniis palam facio, vel eo magis quod gratiam eius videam ad epulas quaſi poſtliminio rediiſſe, quippe qui dignatione veſtra quum interſum cõuiuio ſacro, animaduerto hũc piſcem à coronatis miniſtris cum tibicine intro ferri. Hactenus Macrobius. Eſt reuera ſturio piſcis delicatiſſimus,ſuauiſſimus boníque ſucci,vt non immeritò ab iis qui gulæ delitiis dediti ſunt plurimùm commendetur. Nondum me omnibus ſatisfeciſſe puto,niſi iis que de ſturione dicta ſunt, adiungam refutationes eorum qui alios atque alios piſces pro ſturione repræſentarunt, quorum ſtudium conatúſque laudo,ſententias verò hac in re non ſequor.Fuerunt igitur qui ſturionem exiſtimauerint eſſe *lupum*, quorum opinionem quum de lupo diceremus, reiecimus. Alij Padi attilum ſturionem eſſe contendunt,qui nunc *adilo* dicitur, quod manifeſtè falſum eſſe ſenſus ipſe docet:attilus enim ſturione maior eſt,figura, ſapore,pretio,tota denique natura à ſturione diuerſus. Alia opinio Plinij turſionem,noſtrum ſturionem eſſe affirmat, cuius præcipuum autorem fuiſſe Theodorum Gazam cõplures arbitrantur. multi eandem ſententiam ſecuti ſunt maximè nominis affinitate adducti:parũ enim abeſt ſturio à turſione, prętereà Plinij autoritate, qui ſturionis formam capite de turſionibus videtur expreſſiſſe. Delphinorum ſimilitudinem habent qui vocantur turſiones,diſtant & triſtitia quidem aſpectus: abeſt enim illa laſciuia,maximè tamen roſtris canicularum maleficentia aſſimilati. At ſi Plinij turſio,phocæna ſit Ariſtotelis, vt interpretatur Theodorus, is ſturio nullo modo dici poteſt,cùm phocęna delphinorum modo catulos pariat lactétque,ſturio verò oua edat. Hermolaus barbarus iuuandis literis,optimíſque ſtudiis promouendis natus, in tanta eruditorum diſſentione rogatus ſententiam per epiſtolam Paulo corteſio reſpondit, ſturionem antiquitus hyccam fuiſſe,ex teſtimonio Athenæi hac coniectura adductus, quòd hycca porcum ſignificet, ſturio autem *porcelleto* quum præſertim ſit paruus appelletur ab Italis magna eius nominis ſimilitudine. Qua in re ab Hermolao diſſentio,quem virum alioqui ob ſingularẽ eruditionem, magnámque rerum optimarum cognitionem ſuſpicio: ex Athenæo enim nihil colligi poteſt vnde coniicere rectè poſſimus hyccam ſtu-

Lib.9.cap.9.

ſturionem eſſe: ſcribit enim hyccam ſacrum piſcem à Callimachovocari, & à Zenodoto annotari, & erythrinum à Cyrenæis hyccam dici: ab Hermippo verò Smyrnæo hyccam iulidem. Multi hodie Paulum Iouium ſecuti, ſturionem ſilurum eſſe opinantur: quam opinionem eo animi candore à me redargui omnes quæſo exiſtiment, quo idem Iouius multorum de ſturione ſententias refellit. Ex Auſonij verò Moſella ſiluri nomine ſturionem depictum fuiſſe ait his verſibus: *In lib. de piſc. Roman.*

Nunc pecus æquoreum celebrabere magne ſilure,
Quem velut Actæo perductum tergora oliuo
Amnicolam delphina reor, ſic per freta magnum
Laberis, & longi vix corporis agmina ſoluis,
Aut breuibus defenſa vadis, aut fluminis vlnis,
Aut quum tranquillos moliris in amne meatus,
Te virides ripæ, te cærula turba natantum,
Te liquidæ mirantur aquæ, diffunditur alueo
Æſtus, & extremi procurruut margine fluctus.
Talis Atlantiaco quondam balæna profundo.

Horum quædam quanuis ſturioni competant, multa tamen repugnant. Primùm ſilurus fluuiatilis eſt, ſturio marinus flumina ſubiens, neque tam vaſtus, neque delphino ſimilis, deinde tergore olei colorem non refert: etenim oleum flaueſcit, ſturio tergore eſt cæruleo. Iam verò quæ de ſiluri moribus tradit Plinius, à ſturione valde ſunt aliena: ſilurus graſſatur vbicunque eſt, omne animal appetens, equos innãtantes ſæpe demergens: ſturio verò ob oris ſitum & figuram id efficere non poteſt. Poſtremò neque maleficus eſt, neque dentibus armatus. Quare cùm ſturio neque veterum lupus ſit, neque attilus, neque turſio, neque hycca, neq; ſilurus, magis ac magis in eam adducor ſententiam, vt acipenſerem Romanorum & Dorionis ὀνίσκον, ſiue Galeni galaxiam eſſe credam, à qua ſententia non dimouebor, donec aliquis alius ingenioſior vel diligentior aliud quod magis arriſerit, inuenerit & comprobauerit. *Lib. 9. cap. 15.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 438 sur 633

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER XV.

De quibus deinceps dicatur.

CAPVT I.

PRIVSQVAM Ad piſcium ſanguinis expertium tractationem aggrediamur, de peregrinis & raris piſcibus, & de beluis marinis dicemus. Peregrinos autem piſces hîc appello; qui in mediterraneo mari & oceano præcipuas & magis celebres Europæ noſtræ partes alluentibus nunquam capiuntur, aut certè rariſſimè, nec niſi quum cõtinuos complures dies ſequiente tempeſtate ventorum & fluctuum vi è longinquo in maria noſtra compelluntur. Sic Indici maris, verbi gratia, vel rubri piſces nobis peregrini ſunt, non autem Adriatici, nec Thyrrheni, nec Liguſtici, nec totius huius tractus, qui à Maſſilia eſt vſque ad columnas Herculis. Quorundam etiam ex his forma eſt, vt ita dicam, peregrina, tantoperéq; à noſtris piſcibus diſſidens, vt nulli eorum quos iam deſcripſimus, generi rectè ſubiici poſſint: huiuſmodi ſunt rotundi qui orbes vel teſtes dicuntur. Peregrinorum alij læues ſunt, alij ſquamoſi, alij cetacei, alij ex beluarum genere: in quibus explicandis ob diſſimilitudinem, minùs quàm in iis quos iam executi ſumus, ordinis ratio conſtare poteſt, tamen quoad eius fieri poterit, ſimiles ſimilibus adiungemus, vt meliùs agnoſci & diſtingui poſſint. Sed in tam inuidioſis & maledicis temporibus temeritatis crimen vix effugiam, qui peregrina & non viſa, ideóque incertiora hîc proferam. At qui me accuſabũt, Plinium, Galenum, Dioſcoridem, & alios infinitos accuſabunt, qui de exoticis & aduentitiis rebus permulta memoriæ mandarunt, quorum notitia nulla planè

fo-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 439 sur 633

foret, nisi eas veteres literis consignassent. Plinius igitur de multis arboribus, auibus, piscibus, cæterisque peregrinis animantibus scripsit, Galenus & Dioscorides de iis quorum magnus est in medicina vsus, quo nomine tantùm abest, vt reprehendendi sint, vt maxima iis sit habenda gratia, quòd eorum studio & opera effectum sit, vt multa quæ etiam hodie à peregrinis & procul à nobis remotis regionibus aduehuntur, agnoscamus, magnúmque ex iis fructum percipiamus. Quare nemo iure id mihi vitio verterit, si tantorum virorum exemplo peregrinos pisces à curiosis viris qui eos vel viderunt, vel de iis aliquid scripserunt acceptos bona fide studiosis proponam, vt ij scriptis meis admoniti, si quando inter nauigandum, vel peregrinãdum propiùs intuendi & contemplandi occasio se obtulerit, integram de his historiam nobis relinquant: de iis loquor, qui cum summo cognoscendarum rerum studio & curiositate, summam doctrinam ex vetustorum & spectatissimorum autorum libris petitam atque confirmatam coniunxerunt, qua qui carent, non multò doctiores ex longa peregrinatione redeunt, sed persępe in rerum quas viderunt, delectu atque diiudicatione cæcutiunt. Quo fit, vt cùm primùm sibiipsi imposuerint, deinde aliis temere credẽtibus imponant. Quod qui seriò docti sunt, facilè perspicient in eius scriptis qui nuper de aquatilibus & aliis quibusdam rebus veluti centones consarcinauit.

De Orbe.

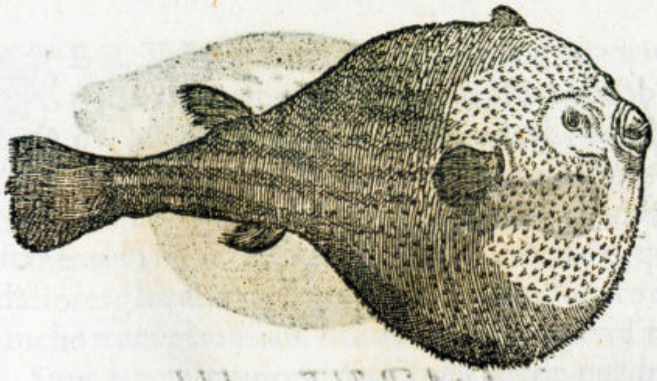

CAPVT II.

ORBICVLATOS Pisces vel orbes primùm describemus, quos sic appello q̃ in orbem & rotundam figuram circumacti sint. Horum aliquot sunt genera, quorũ primum ex Orientis, alia ex Septentrionis plaga delata vidi. Est igitur orbis primus is, qui à Venetis *pesche columbo*, à Græcis quibusdam huius ætatis *flascopsare*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 440 sur 633

nominatur, ꝙ lagenæ figuram referat, in Nili oſtiis capitur, figura eſt ſphærica, ſi caudam excipias, prorſus à ſquamis nudus, vnde eum hallucinatum fuiſſe conſtat, qui totum ſquamis opertum exhibuit. Cute dura admodùm contegitur, quam aſperam efficiũt aculei parui, quibus tota conſperſa eſt, ore eſt paruo, dentibus quatuor latis munito. Vnicum vtrinq; foramen & pinnam vnicam habet ad branchias capriſci modo, pinnulam aliam in prona parte prope caudam, aliam huic ferè reſpondentem in ſupina. Cauda in vnicam & latam deſinit. Piſcis hic eſculentus non eſt: totus enim capite vel potiùs ventre conſtat: quare exiccatus & tomento vel alga oppletus, inter templorum anathemata, vel cubiculorum ornamenta ſuſpenditur, cæli partem à qua flat ventus, roſtro ad eam conuerſo indicãs. Ex his omnibus perſpicuum eſt piſcem eũ eſſe, qui à Plinio orbis dicitur, quanquam eo in loco pro orbis in exemplaribus quibuſdã legitur orchis, id eſt teſtis, à figura etiã rotunda. Verba Plinij ſunt. Duriſſimum eſſe piſcem conſtat, qui orbis vocetur, rotundus eſt & ſine ſquamis, totúſque capite conſtat. Quæ omnia noſtro orbi conueniunt: duriſſima eſt & propter aculeos aſpera cute, cui cuticula alia tenuis ſubiacet, figura eſt rotunda, denique totus caput eſt: roſtrum enim duntaxat paulùm prominet, reliquum exertum non eſt: vel, vt diximus, totus ventre conſtat & cauda. E mari Nilum ſubire conſtat, aiũntque vniones ex rore ore excepto concipere & parere, quod falſum eſſe exiſtimamus.

lib. 32. cap. 2.

De Orbe ſcutato

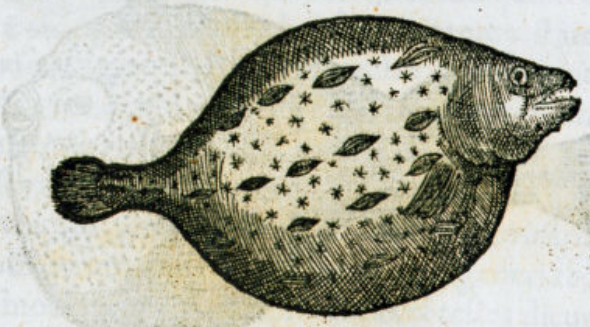

CAPVT III.

SCVTATVM Orbem vocamus quem hîc exhibemus, vt à ſuperiore & aliis orbiculatis diſtinguatur, cuius nominis imponendi cauſa fuit os illud ſcuti forma, quod ea in parte, in qua in terrenis animantibus pectus eſt, ſterni vice habet. Sunt qui ſcutiferum appellant, qua appellatione inductus quidam pro ſcutifero piſce, ridiculè hominem capite galea operto, ſcutum manu tenentem depinxit.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 441 sur 633

xit.Holandi apud quos piſcem hunc vidi, *ſuetolt*,alij *bufolt* nominant à muco quem ore emittit.Eſt igitur hic piſcis corpore terete, mucoſo, capite magis exerto quàm ſuperior,oris ſciſſura maiore, dentes in eo ſunt plures & minores,oculi parui,& exquiſitè rotundi. Branchiarum rimam multò maiorem habet,infra has,pinnas duas.Subeſt pro ſterno os illud,quod ſcuti ſpecie eſſe diximus.Neque prona neque ſupina parte pinnas habet,cauda in vnicam latam deſinit. A capite ad caudam vſq; oſſa oui figura diſpoſita ſunt, inter quorum interualla aculei interiacent.Piſcis eſt rarus & non edulis.

De Orbe echinato ſiue muricato.

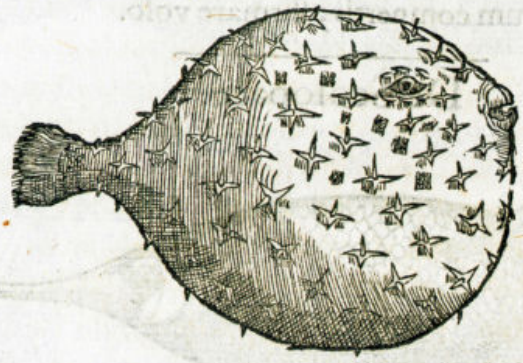

CAPVT IIII.

TERTIVM Orbis genus quod etiam in Septentrionali Oceano capitur,manifeſtis notis ab aliis diſſidet, nempe aculeis plures cuſpides habentibus,cui ob id echinati ſiue muricati nomen dedimus. Echinus enim aſperum & hirtum ſignificat, vnde echinati calyces caſtanearum Plinio.Nuces vocamus & caſtaneas, quanquam accommodatiores glandium generi:armatum iis echinato calyce vallum,quod inchoatum glandibus. Muricati verò nomen à muricibus deducitur. Sunt autem murices machinulæ ferreæ quadrati figura quæ doloſè aduerſus fures, aut hoſtes in terram coniiciuntur,quia in quancunq; partem incubuerint, vnum aut plures aculeos tranſituris infeſtos protendunt. Curtius: Bion quidam transfuga nuntiat Regi murices ferreos in terram defodiſſe Darium,qua hoſtem equitũ emiſſurum eſſe credebat. Valerius de Scipione Æmiliano loquens,in eadem ſignificatione vſurpauit: ſtudentibus quibuſdam vt circa mœnia vrbis quam obſideret, ferreos murices ſpargeret, ne ſubita eruptione hoſtes impetum in noſtra præſidia facere poſſent &c. Dicun-

Lib.15.cap.23.

Libro 4.

Lib.3.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 442 sur 633

tur à Græcis τρίβολοι, quo vocabulo in eadem re vſus eſt Vegetius: Galli *Chauſſes trappes* appellant. Ab huiuſmodi muricibus orbes muricatos appello ob aculeos, quemadmodum muricata carduorum cacumina Plinius vocauit: Vtrique, inquit, folia pauca, ſpinoſa, muricatis cacuminibus. Muricatis igitur aculeis totus hic orbis riget, vt manu tollere non poſſis, niſi cauda extrema apprehenſa. Capite eſt multò minùs exerto quàm proximè deſcriptus, corpore magis rotundato & maiore, in quo nullæ ſunt pinnæ præterquàm in cauda, quæ in vnicam deſinit. Sunt qui hyſtricem ab aculeis non ineptè appellent. Poſſet etiam nonnullis videri Æliani ſagittarius, quem rubri maris piſcem eſſe ſcribit. Sagittarius in eo mari procreatur, & quoniam herinacei ſpeciem & ſimilitudinem habet, firmis & bene longis armatur aculeis. Sed de hac re iudicent ij, qui maris rubri piſces viderunt, nihil temere de rebus parum compertis affirmare volo.

Lib. 10. ca. 23.

Lib. 11. cap. 50.

De Scolopace.

CAPVT V.

PEREGRINVS Etiam & rarus eſt piſcis, quem hîc proponimus, ſempérque paruus, vt arbitror: nam tres vidi eiuſdem magnitudinis omnes, & ouis diſtentos: quod argumentum fuit ſatis prouectæ ætatis. Varij varia nomina huic tribuunt: alij enim ſcolopacem vel aſcalopacem (vtrumque enim apud Ariſtotelem legitur) nomine auis, cui prælongum eſt roſtrum, appellant, eadem de cauſa vernacula lingua *Becaſſe*. Alij elephantem, quòd roſtrum longum proboſcidis modo habeat, ſed rigidum eſt, quódq; nec contrahi, nec extendi vt proboſcis poſſit. Longè alius eſt Plinij elephas ex cruſtatorum genere, de quo ſuo loco. Æliani ſagittarius eſſe non poteſt, etiã ſi aculeum longum & durum & præacutum ad caudam habeat: nam ſagittario plures ſunt aculei ad herinacei ſpeciem, vt diximus. Si os magnum & dentibus munitum, non autem roſtrum longũ haberet, exiſtimare aliquis poſſet eam anthiæ ſpeciem eſſe, cui antiquorum nonnulli aculeum, ſeu ſpinam in dorſo ſerratam tribuunt qua, quum hamo tenetur, lineam ſecat. Nullum aptius piſcis iſtius nomen mihi eſſe vide-

Lib. 9. de hiſt. animal. ca. 8. & cap. 26.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 443 sur 633

videtur, quàm ſcolopacis, aut aſcalopacis. Corpore eſt rotundo, rubeſcente erythrini modo, ſquamis aſperis. Dorſi extremo aculeum magnum, exertum, altera parte ſerratum geſtat. Cauda tenuis eſt. Carnis ſubſtantia pagro ſimilis eſt, boni igitur eſt ſucci, & facilis concoctionis. Sed cùm rarus ſit piſcis, & peregrina forma, exiccatus ſeruatur potiùs quàm editur.

De Mugile nigro.

CAPVT VI.

VNDIS Noſtris incognitus eſt, & rarus admodùm piſcis, quem hîc expreſſimus: ſquamoſus eſt, mugili corporis ſpecie valde ſimilis, ſed totus ater, lineáſque nigras à branchiis ad caudam productas habet: eam ob cauſam mugilem nigrum vocaui. Maxillam inferiorem valde diductam habet, ob id valde hiante eſt ore. Septem octóve aculeos in dorſo gerit, à ſeſe diſcretos, nulláque membrana connexos, quos pinna parua ſequitur. Hunc piſcem mihi depingendum dedit Piſis Portius vir in Philoſophia ſummus, & qui cum excellenti doctrina ſingularem humanitatem coniunxit, nec huius ſolùm ſed etiam multorum aliorum videndorum copiam fecit, quo nomine magnam illi perpetuò gratiam ſum habiturus: liberalis enim eſt & ingenui hominis fateri à quo beneficium acceperis. Eadem erga me liberalitate vſus eſt vir pereruditus Geſnerus, qui Danubij piſces, quos ſummo ſtudio & labore collegit, mihi communicare voluit, qui me memorem & gratũ erga ſe fore ſentiet, ſi quando vlla in re operâ mea illi commodare potuero. Eo in me animo non fuerũt ij, qui cùm per dolũ & fraudem piſciũ meorum icones deſcripſiſſent, maluerũt plagij crimini obnoxij eſſe, quàm grato animo accepiſſe à me aliquid fateri. Horum vnus fuit Φαρμακοπώλης, cùm in comitatu eſſem clariſſimi Cardinalis Turonij medicinæ faciendæ cauſa. Is igitur cùm me ſæpius de piſcibus verba facientem, & eorum picturas amicis communicantem videret, eorum nomina aliquot & figuras expiſcatus, tandem aliquando poſt peregrinationem ſuam (quam equidem valde

probo, ſi cum multarum rerum videndarum ſtudio doctrinam aliquam coniunxiſſet) me inſcio & ne ſemel quidem nominato edidit. Tam in me iniurioſus fuit Medicus Cardinalis à Sancta Cruce, cui cùm Romæ chartas meas videndas præbuiſſem, repente Medicus & argumenti nouitate,& varia piſciũ pictura illectus, tum ex meis permultos,tum alios quos ſubitò nanciſci potuit, prælo commiſit,vt audio,idq; Cardinalis ſumptibus. Mirũ ſi veri aliquid ipſe ex ſeſe de piſcibus poſſit commentari: quî enim in diuerſis maris partibus diutius verſari,quî in diſſecandis piſcibus,perſpiciendíſq; eorum partibus,notis differentiíſque omnibus ponere operam potuit,qui totos dies in ſalutandis,ducendis,deducendíſq; aulicis conſumit,vt ſportulam emereatur? Illi igitur cùm ſumma diligentia me præuertere ſtuduerint, nec ingenuè voluerint, à quo aliquid accepiſſent fateri, tum vt noua rei tractatione, tum vt nominis mei ſilentio gloriolam aliquam aucuparentur,hoc aſſecuti ſunt, vt veluti canes nimiùm feſtinantes cæcos pepererint catulos. Hæc candide Lector veritatis demonſtrandæ cauſa, vtque certius & melius de illorum meíſque ſcriptis iudicium facere poſſis,dicta à me eſſe exiſtimato.

De Orthragoriſco,ſiue Luna piſce.

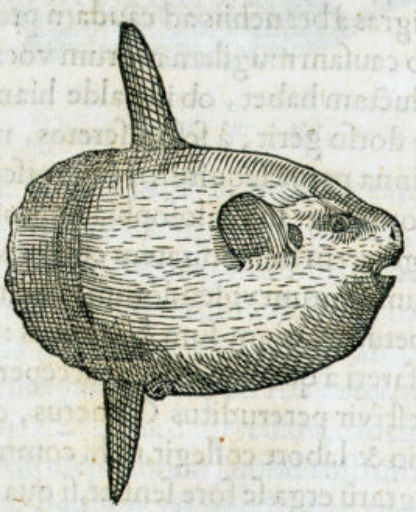

CAPVT VII.

INTER Cartilagineos magnos ſiue cetaceos poterat piſcis,quem hîc expreſſimus, rectè collocari: nam etiam in noſtro mari aliquando capitur, ſed cùm rariſſimè id contingat, ſitq; peregrina & parum vſitata forma, inter peregrinos recenſere viſum fuit. Noſtri Lunam vocant,quia extrema corporis parte,quæ pinnis ſubeſt,Lunæ cre-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 445 sur 633

creſcentis figuram aptiſſimè refert,vel quia demptis pinnis toto corpore rotundo eſt Lunę plenæ inſtar,Maſſilienſes *mole* vocant à rotunditate,quod molæ molendinariæ ſimilis ſit. Hiſpani *bout* appellant. Nonnulli ex noſtris qui Prouinciam, Hiſpaniámque frequentarunt, vtraque coniuncta appellatione *molebout* nominant. Quo verò nomine veteres Græci Latiníve piſcem hunc deſignarint parum cõſtat. Nam quanuis à noſtris Luna dicatur,vel propter corporis extremum Lunæ in cornua curuatæ ſimile: vel propter rotundam totius corporis figuram Lunæ in orbem ſinuatæ ſpecie,vel quod noctu ſplendeat, tamen Æliani Luna dici non poteſt, vt ex eius verbis peſpicuum fiet. Demoſtratus vir à piſcandi ſcientia,eatenus inſtructus vt probè rem piſcatoriam interpretetur,piſcem formæ ſimilitudine eximium dicit appellari lunam,exigua magnitudine, lata figura.Idémq; affert cyanei coloris ſpeciem ſimilitudinémque gerere, in dorſo pinnas habere molles & læues, eaſdémque in natando explicare, & ad ſimilitudinem Lunę ſemicirculum efficere,ſimul & eum ipſum quum eſt plena Luna,tum impleri,tum implere Nempe arbores ſi ex his illum appenderis decreſcente Luna exiccari atque interire:ac ſi ad plantas admoueris, eas marceſcere & euaneſcere: ſi iam plena Luna, in id aquæ quod in perfoſſis puteis reperitur,quis hunc piſcem inuenerit,aquam iugem & perennem fore,ſin extrema Luna,aquam exareſcere.Quod ſi hunc eundem in fontem ſcaturientem conieceris,quomodo de puteo,is ad rationem Lunæ modo euaneſcet,modo implebitur.Cum in his multa lunæ piſci tribuantur,quæ huic noſtro deſint, Æliani luna dici non poteſt,hic enim noſter magnus eſt & cetaceus, argẽtei coloris in mari nõ cyamei,pinnis dorſi mollibus caret,neq; cum Luna impletur,neq; mirabilia alia efficit quę narrat Ælianus,à quibus cum diſceſſeris, nullus, quod ſciam, piſcis eſt cui meliùs reliqua quæ ſcribit Ælianus competant quam ſeſerino.exiguus enim eſt & rotundus, latúſq;,cyanei coloris,pinnas molles leuéſque in dorſo habet. Quare cùm piſcis hîc noſter Æliani luna dici non poſſit,videamus num rota Plinij eſſe poſſit,cui Maſſilienſium appellatio affinis eſt, *mole* enim à rotunditate vocant.At quæ rotæ tribuit Plinius à piſce de quo loquimur alieniſſima ſunt.Apparent,inquit rotæ appellatę à ſimilitudine, quaternis diſtinctæ radiis, modiolos earum oculis duobus vtrinque claudentibus:neque enim noſter hic quatuor radiis conſtat,neq; tam magnos habet oculos,vt ſi quatuor radiis diſtingueretur,totum rotæ modiolum, id eſt,medium id cui radij rotæ affixi ſunt,occupare poſſint.Quocirca cùm rem attentiùs conſyderaſſem,non potui non exiſtimare piſcem iſtum eſſe qui orthragoriſcus à veteribus dictus ſit.De quo hęc Plinius:Appion maximum piſciũ eſſe tradit porcum quẽ Lacedæmonij orthragoriſcũ vocant.Grunnire eum quũ capiatur. In hanc

Lib. 12. ca. 14.

Lib. 9. cap. 4.

Lib. 32. cap. 2.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 446 sur 633

opinionem tres potiſſimùm coniecturæ me induxerunt. Prima eſt quòd Plinius ex Appione piſcium maximum eſſe dicat, quod certè noſtro aptiſſimè quadrat: nam ad mirandam molem accreſcit, vt pote qui quatuor vel quinque, vel ſex cubitorum molem æquet, neque quicquam obſtat, quod beluæ multæ marinæ multò ſint grandiores, vt balænæ, phyſeteres, priſtes, ſcolopendræ cetaceæ, cum reliquis enim piſcibus non cum beluis marinis, quæ propriè piſces non dicuntur autore Ariſtotele, Appion orthragoriſcum contulit. Altera coniectura eſt qua magis moueor, quòd porci modo grunniat dum capitur, cuius ego rei auritus ſum teſtis. eius ſoni cauſa rima eſt branchiarum ſtricta, id quod quum de aliis piſcibus ſonum edentibus tractaremus ex Ariſtotele expoſuimus, neque ſolùm porco grunnitu, ſed etiam aſpectu, cauda porci pedibúſque demptis, ſimilis eſt. Orthragoriſcum igitur eſſe exiſtimamus quem hîc repręſentauimus. Hermolaus ex Athenæo lactantes porcellos atque adhuc ſubgrumos ὀρθραγοριστὰς nominatos fuiſſe ſcripſit Lacedæmone ἀπὸ τῆς ὄρθρου καὶ ἀγοράζειν, quoniam matutinis omnibus venales circunferrentur. Obiiciat nobis aliquis Plinij autoritatem, qui alio in loco de porco marino hæc prodidit: Inter venena ſunt piſcium porci marini ſpinæ in dorſo, cruciatu magno læſorum, remedium eſt limus ex reliquo piſcium eorum corpore. At alij ſunt præter orthragoriſcum qui porci dicti ſunt, vt capriſcus, qui porcus à Strabone etiam dicitur & aper, quibus ſunt in dorſo ſpinæ acutiſſimæ & noxiæ: de quorum alterutro Plinij modò citatum locum intelligendum eſſe arbitror. Sunt & alij qui vel à figura, vel ab aliqua cum porcis morum affinitate porci nuncupati ſunt. Nulla igitur reclamante nota orthragoriſcus rectè à nobis exhiberi videtur, qualis verò ſit ex deſcriptione melius agnoſcas. Itaque piſcis eſt maximus, longus, latúſque, terete vel potius ouata figura: etenim pars anterior acutior eſt, poſterior latior & rotundior. Cute integitur aſpera, argentei coloris. Ore eſt paruo, dentibus latis continuíſque. Oculis paruis & rotundis. Pro branchiarum ſciſſura foramen eſt in medio circuli veluti centrum. Ad branchiarum foramina pinnæ ſitæ ſunt breues & rotundæ ac latæ, quæ pinnarum conſtitutio ad ſurſum deorſumve impellendum corpus accommodata eſt, prope caudam aliæ duæ ſunt aliter conformatæ, nempe longiores & ſtrictiores quibus corpus dextrorſum ſiniſtrorſumque mouetur, altera harum in dorſo eſt, altera prope anum. Cauda creſcentis Lunæ figurâ eſt, ſuperiore inferioréque parte articulata eſt, vt tum in dextrum tum in ſiniſtrum moueatur, itérque dirigat. Caro huius cocta glutinũ ex tergoribus boum confectum refert, vel ſepiarum ſalſarum & coctarum carnem. Præter carnẽ adipis multùm habet porci modo. Partes internæ, ob totius

Libro 4.

Lib. 32. cap. 5.

cor

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 447 sur 633

corporis rotunditatem conglobatæ ſunt. Totus piſcis ferini odoris eſt, vnde à noſtris piſcatoribus ſi quando capiatur, quod rarò fit, negligitur. Quum aliquando freſconios ſcopulos qui in agathenſi ſunt ſinu, & in his hærentia oſtracoderma inſpicerē, illic grunnientem orthragoriſcum audiuimus, tandem à piſcatoribus captum vidimus, qui quidem mihi affirmarunt ſe alias etiam & grunnientem audiiſe & cepiſſe. Alius multò maior ex Magalonenſi ſinu ad me delatus eſt. Noctu quibuſdam partibus ita lucet, vt ex iis ignis ſplendidiſsimus, vel aliquod aliud illuſtriſsimum lumen emicare videatur, ita vt ſeruus aliquando meus, cùm noctu in locum in quo ortragoriſcus erat, incidiſſet, territus inde fugerit. Piſcis huius pinguedo multa eſt & candida, quæ liquefacta ad lucernas valet, ſed hoc habet incommodi quod piſculentum fœtorē redolet, veluti balænæ adeps. Eandem ad dolorem articulorum & neruorum contractionem ſiue rigorem valere experti ſumus. Cum farina frumenti abſceſsibus impoſita ſuppurationem promouet. Tumoribus duris hepatis, lienis, vel aliarum partium molliendis confert, ſtyrace addita. Dentes vſti ſpodij vice eſſe poſſunt.

De Rara boopis ſpecie.

CAPVT VIII.

RARVS eſt piſcis quem hîc exhibemus, cuius nomen neque à piſcatoribus noſtris, neque ab aliis potui vnquam extorquere propter raritatem. Piſcis eſt palmi maioris longitudine, totus à ſquamis nudus, ore paruo, oculis valde magnis pro corporis ratione, in pronis partibus pinnam habet ad caudam vſque continuam, cauda lata ſpiſſaque eſt. Ad branchias & in ventre binas pinnas habet. Sapore, carnis ſubſtantia, oculis boopem refert.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 448 sur 633

De Lacerto peregrino.

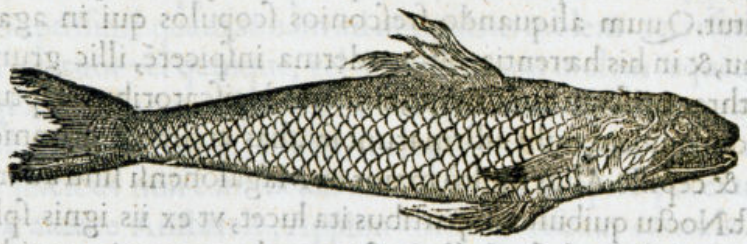

CAPVT IX.

VIRIDITATE Iucunda coloratus eſt piſcis, quem præfiximus, à quo colore, necnõ ab oris totiúſque capitis ſimilitudine cum lacerto terreſtri, multi lacertũ vocant. Piſcis eſt cubiti magnitudinem attingens, capite craſſo, ore magno & hiante, dentibus acutis munito. Sunt qui Σαῦρον vel Σαυρίδα eſſe credant, non ſine errore, quia vt anteà docuimus, Σαῦρος vel Σαυρὶς acui & ſphyrænæ ſimilis eſt, quibus nulla eſt cũ eo de quo nunc loquimur affinitas. Aliis placet lacertum eſſe maris rubri, quem his verbis deſcripſit Ælianus de piſcibus maris rubri loquẽs. Eiuſdem maris lacertus eſt, cuius magnitudo ei qui naſcitur apud nos, æqualis eſt, virgatus ſpectatur, lineis nimirum aureolis circundatur à branchiis ad caudam pertinentibus, quas media argentea diſtinguit. Ore eſt hiante, maxilla inferior eminet in ſuperiorem, virides oculos habet, quos aureo fulgore palpebræ ambiunt. Hæ omnes notæ cùm ſatis expreſſæ ſint, nõ dubito quin maris rubri lacertus ſit. His accedit aliud quo magis in eadẽ ſententia cõfirmor, quòd piſcem hunc ex ea regione in qua eſt mare rubrum, delatum & mihi à viro pererudito Gulielmo pelicerio epiſcopo Monſpelienſi dono datum depinximus.

Lib. 11. cap. 50.

De Phyſſalo.

CAPVT X.

INTER Piſces maris rubri Ælianus phyſſalum ex Leonide recenſet & deſcribit his verbis. In mari rubro, ſinu Arabico, piſcem Leonides Byzantius gigni ait, gobio ætatis perfectæ non magnitudine inferiorem: nullos oculos, nullúmque os habentem, more

Lib. 11. cap. 41.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 449 sur 633

more tamen piſcium branchias his innatas eſſe, capitis figuram etſi minùs expreſſam coniectari poſſe: infra imum ventrem formam quandam leuiter contractam in ſinum apparere, quæ ſmaragdi colorem reddit, hanc ei oculorum loco & oris eſſe idem ait. Quiſquis hunc guſtauerit, ſentiet magno malo ſuo expiſcatum illum fuiſſe: nam ſtatim vt guſtauerit, acerrimis doloribus premitur: deinde illius venter cum extrema vitæ pernicie diſrumpitur: veruntamen & is tanti mali ſi ſemel capiatur, pœnas pendit. Quumprimum eſt extra aquam, inflatur: & ſi eum tetigeris, magis magiſq; intumens exardeſcit. Túmque ſi quis aſſiduè eum moueat, præ ſiti totus perlucet, & tanquam morbo intercutem denique diſrumpitur. Si quis hunc etiam nunc viuentem in mare velit reiicere, is ſupernatat more inflatæ vento veſicę, quocirca ex affectu Leonides ait phyſſalum appellatum eſſe. Idem eodem in loco phyſam piſcem ponit, ſed à phyſſalo diuerſum, ne quis ob nominis affinitatem eundem eſſe putet: eſt enim phyſa piſcis Ægyptius admirabili natura præditus: nam eum notionem habere ferunt, quando Luna augeatur & diminuatur, eiuſq; iecur pariter cum Luna decreſcere, paritérq; recreſcere, corporíſque habitu modò eſſe opimo, modò gracili & tenui. Cum phyſſalo eundem planè eſſe eum quem hîc expreſſimus, non affirmamus, quanuis piſces aliqui locis quibuſdam proprij eſſe putantur, qui tamen in aliis aliquãdo, ſed rariùs, reperiantur. Sed ſi phyſſalus non eſt, ei certè non valde diſſimilis iure dicetur, vel erucarum marinarum generi rectiùs ſubiicietur. Ore & oculis caret, in medio latior eſt, extrema gracileſcunt & incuruantur, in ventre ſiue in ſupinà parte rugoſus eſt, pudendi muliebris ſpeciem referens, in prona parte ſiue in dorſo tumores parui eminent, verrucas piſcatores noſtri vocant, è quibus pili virides exiſtunt. At contactum intumeſcit & ſupernatat, vt Ælianus de phyſſalo ſcripſit. Prętereà venenatum eſſe in cane experti ſumus.

De Perſeo maris rubri.

CAPVT XLI.

PISCES ſunt multi: maris rubri & aliarum maris partium proprij quíque nullis aliis in locis reperiantur, quemadmodum & terrenæ animantes plurimæ in Africa & in India ſunt, quæ nuſquam alibi gignuntur. Quanquam aliquando vſuuenit vt maiorum incuria quibuſdam nos carere crediderimus, quæ poſteà doctorum & ſedulorum hominum reperit induſtria, vt viperas in Gallia nullas eſſe ſibi perſuaſerant patres noſtri, quod tamen hodie certa experientia refutat: & diuitum qui vel voluptati ſeruiunt, vel

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 450 sur 633

nouarum rerum ſtudio tenentur ſumptibus & opera effectum eſt, vt ab externis & procul remotis locis, in noſtras terras deportata ſint quædam anteà à nobis non viſa. Quod non ſolũ in cæteris rebus, ſed etiam in piſcibus accidit, vt de ſcaro anteà dictum fuit. Quare non omnes piſces parti alicui maris aſſignati in ea ſola reperiuntur, etiam ſi quidam ſint nullis aliis communes, quales ſunt ij de quibus nunc dicturi ſumus, quos ex Æliano potiſſimùm deſcribemus ſine ἐικόνιβυς. nolumus enim ſcientes ſtudioſis imponere, & librorum duntaxat monimentis cognita perinde ac ea quæ vidimus, contrectauimus, diſſecuimus depingere. Neq; conſilium hoc noſtrum exemplo, neq; ratione caret. Etenim certum eſt Pliniũ permulta nunquam à ſe viſa ex veterũ & ſpectatorũ autorũ libris tranſcripſiſſe, quę diligentia ſua ab hominum obliuione atq; à ſilẽtio vindicauit. Ac ſpero breui futurum vt Petrus Gyllius vir doctiſſimus & in omnium rerum cognitu digniſſimarũ perueſtigatione diligentiſſimus, non ſolũ piſces, ſed alia permulta quæ vidit in Græcia, Ægypto, Syria, Perſide ſtudioſis ſpectanda proponat. Intereà ad eorum lectionem & cognitionem incitabuntur & præparabuntur philologi omnes, iis quæ breuiter hîc tradituri ſumus. Ac primùm de perſeo, cui Ælianus tam illuſtres notas tribuit, vt ab aliis internoſci facilè poſſit. In mari rubro, inquit, piſcis naſcitur quem Arabes perſeum nominant, Græci quoque eodem nomine appellant: nam vtriq; Iouis filium Perſeum vocãt, ex cuius vocabulo nomen traxiſſe piſcem hunc prædicant. Is pari eſt magnitudine cum anthia maximo, aſpectus ſimilitudo illi etiam eſt cum lupo, naſo eſt leuiter adunco, cingulis aureis diſtinguitur, quæ à capite exoriẽtia obliquè feruntur, & ad ventrem vſque pertinent, frequentibus & permagnis dentibus munitus eſt. Ex omnibus piſcibus qui in eo mari verſantur, robore & audacia maximè excellere dicitur.

Lib. 12. ca. 40.

De Elope.

CAPVT XII.

Lib. 11. cap. 21.

ELOPEM Ab acipenſere & anthia differre anteà docuimus. Eſt autem ſacer piſcis vocatus, vt ſcribit Ælianus, rarus inuentu creditur, in profundo Pamphylio capitur: ſed tamen etiam inde niſi vix & admodùm rarò, quòd ſi capiatur coronis ob ſecundam piſcationem ſeſe non modò piſcatores ornant, ſed & piſcatoria nauigiæ ſertis redimiri curant, & plauſu & tibiarum ſono prædam teſtantes, ad terram nauem applicant. Alij non hunc ſed anthiam ſacrum exiſtimant, quia locus quem anthias incolit, & beluarũ expers, & vrinatoribus tutus eſt, & cum piſcibus pacem ſeruant. De eodem elope

ex

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 451 sur 633

ex Columella & Plinio plura, quum de acipenſere ageremus. Hoc vnum non poſſum non mirari, quòd ſcripſerunt antiquorum quidam elopi ſoli ſquamas eſſe ad os verſas: hic enim ſquamarum ſitus maximè mihi à naturali conſtitutione alienus eſſe videtur. Nam cùm piſcibus vt cæteris animantibus ſenſuum ſedes ſint in capite, quorum ope nocitura declinent, profutura perſequantur, neceſſe eſt in anteriora natationem dirigi, quòd ſi ad os verſæ eſſent ſquamæ, etiam in leniter fluēte aqua impetus retardaretur, in rapida verò prorſus inhiberetur: vndis enim ſquamas ſubeuntibus & leuantibus in aduerſum pellerentur piſces: cogitare itaq; non poſſum quid cauſæ ſit cur optimum & piſcium conſtitutioni accommodatiſſimum ſquamarum po ſitum natura in elope mutarit, quæ id in piſcibus creandis maximè obſeruaſſe videtur, ne quid eſſet quod natationem impediret, qua de cauſa auriculis, pedibus, manibus, pudendis propendentibus, mammíſque omnes priuat. Hanc tam inſignem in elope notam non prætermiſiſſet Ariſtoteles, qui elopem vidit, vt iudicare licet ex iis locis, in quibus particularum elopis meminit, de branchiis piſcium loquens: Οἱ δὲ δύο ἐφ' ἑκάτερα, ὅ τε μὲν ἁπλοῦς, ὅ τε δὲ διπλοῦς, οἷον γόγγρος καὶ σκάρος, οἱ δὲ τέτταρα ἐφ' ἑκάτερα ἁπλᾶ οἷον ἔλοψ, σιναγρὶς, σμύραινα, ἔγχελυς. alij binas vtrinque branchias habent, alteras ſimplices, alteras duplices, vt conger, ſcarus: alij quaternas vtrinque ſimplices, vt elops, ſynagris, muræna, anguilla. Item alibi quum de fellis ſitu verba facit. Οἱ δ' ἄλλοι πρὸς τοῖς ἐντέροις, οἱ μὲν πορρώτερον, οἱ δὲ ἐγγύτερον, οἷον βάτραχος, ἔλοψ, σιναγρὶς. alij in inteſtinis ſitum fel habent, his longiùs à iecore, illis propiùs, vt rana, elops, ſynagris. Hæc ſunt quæ nunc de elope ſentio.

Lib. 2. de hiſt. anima. cap. 13.

Lib. 2. de hiſt. animal. c. 15.

De marino Grue.

CAPVT XIII.

MARINI Gruis Ælianus meminit, mirabilémque rem de eo narrat ex Demoſtrato viro in piſcium cognitione exercitato, his verbis: Marinus grus Corinthiaci ſinus alumnus ad quindecim pedum iuſta mēſura dimenſorum magnitudinem procedit. Eius & caput & os alitis gruis ſpeciem ſimilitudinémque gerit: ſquamæ pennis gentilis auis ei ſimiles ſunt. Tanto robore ſaliendi eſt, vt tanquam emiſſum à contento neruo telum feratur. In ſermonem Epidauriorum venit, hoc animal ex nullo piſce generari, ſed quum volucres grues Thraciū frigus fugientes, tum fœminæ ad coitum exardeſcentes, tum mares veneris libidine conflagrantes inter ſe cōplexu

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 452 sur 633

venereo iungi cupiunt,fœminas ſuſpẽſum coitum ſuſtinere non poſſe,idcircóque ſemen emittere, quòd voti compotes fieri non poſſint. Ac ſi ſupra terram volent,idipſum ad nihilũ recidere,ſin ſupra mare, id delapſum tanquam theſaurum per manus traditum,ſic à mari hũc fœtum aſſeruatum,animantémque effici,neque velut in aluum ſterilem illapſum perire.Demoſtratus,inquit, hũc piſcem vidi,& magnopere conſideraui, quúmq; vt aliis oſtendere poſſem,ſale condire vellem,atq; coquis ipſum ſecantibus viſcera intuerer, tum ex vtroq; latere ſpinas ſimiliter atque tabulas legum triangulas eſſe, tum eius iecur in longitudinem procedere aſpexi, tum iecori ſubiectum fel longum,follem tanquam ſcorteum habere, vt faba recens videretur.vbi verò primùm iecur & fel exempta fuiſſent, ambo ſtatim intumuiſſe, vt iecur inſtar hepatis maximi piſcis videretur, fel verò lapidem, ſuper quem fortè poſitum fuerat,conſumpſit.

De Elacatene.

CAPVT XIIII.

Lib.32.cap.11. Libro 7.

IN Piſcium catalogo ſtatim poſt hepar helacathenas Plinius numerauit, & Athenæus poſt hepatum. Sed animaduertendum apud Plinium ſcribi helacathenes,apud Athenæum elacatenes,quam poſtremam lectionem ſecuti Feſtus & Columella elacatenam dixerunt, quanquam apud Columellam non elacatena ſed elacata legebatur,cui voci elacatenam rectè ſubſtituit Hermolaus. Qui ſint autem elacatenes,declarat Athenæus ex Mneſimacho: Μνησίμαχος ἱπποτρόφῳ, σκόμβρος, θυννος, κωβιὸς, ἠλακατῆνες, εἰσὶ δὲ κητώδεις ἐστιτηδοὶ εἰς ταριχείαν. Mneſimachus in hippotropho, ſcomber, thynnus, gobius, elacatenes:ſunt autem elacatenes cetacei ad ſaliendum idonei. Feſtus: Elacatena genus eſt ſalſamenti, quod appellatur vulgò melandrya.Columella: Scombri,carchari,elacatenæque ventriculos, & ne ſingula enumerem, ſalſamentorum omnium purgamenta. Ex his colligo elacatenam piſcem fuiſſe ex thunnorum genere, vel thunnis & lacertis corporis ſpecie conſimilem, longum ſcilicet & cetaceum, iaculi vel coli vel fuſi figura, in extremis tenuiore, in medio craſſiuſcula,à verbo ἠλάσκω, quod ſignificat circumuoluor & circumuertor. Cùm ſaliturę idoneus eſſet piſcis,factũ eſt,vt non pro piſce ſolùm,ſed pro ſalſamẽto ſumeretur,quemadmodum garum,liquor qui ex garo fit piſce.Quòd ex thunnorũ genere ſit vel thunnis, ſimilis elacatena ſuſpicari licet ex Feſto, qui elacatenam genus eſſe ſalſamenti ſcribit, quod melãdrya vocatur:nam μέλανδρυς autore Pamphilo & Athenęo. Τῶν μεγάλων θυννων εἶδος ἐστί.ſunt & μελανδρύαι,τὰ τεμάχη αὐτῶν λιπαρώτερα.

Zib.8. cap.17.

Libro 3.

id

id eſt,particulæ thynnorũ pinguiores, quæ alibi, vt opinor, dicuntur κρεαὶ τῶ ὀρκυώ. His ſubſcribit Plinius de thynnis membratim cæſis loquens: melandrya vocatur cæſis quernis aſſulis ſimilima. Præterea ex eo quòd ſimiles piſces coniungit Athenæus in iis quæ ex Mneſimacho profert, quæ iam citauimus perſpicuum eſſe poteſt, mendum vnum eſſe, vt pro κωβιὸς χαλίας legendum ſit: nam κωβιὸς diſſimilis eſt, & vita & corporis forma, χαλίας verò eiuſdem generis vt ex ſuperioribus libris conſtat. Lib. 8. Lib. 9. cap. 15.

De Ruminali piſce.

CAPVT XVI.

GAZA Et qui Græca Latináque nomina animalium in fine librorum Ariſtotelis de animalibus collegit, ruminalem piſcem nominant, qui Græcè dicitur μῆρυξ ab Ariſtotele LIB. IX. de Hiſtor. animal. μηρυκάζει ὅ τε μὴ ἀμφόδοντα, οἷον βοες, καὶ προβατα, καὶ αἶγες, ἐπὶ ὅ τῶν ἀγρίων οὐδέν πω ζῶον πλὴν ἑνὸς μὴ ζωοτόκηται, ὃ τε μὴ ζωοτόκηται ἐνίοτε, οἷον ἔλαφος, αὐλὴ ὅ μηρυκάζει, πάντα ὅ καταχείμενα μηρυκάζουσι μᾶλλον μάλιστα ὅ τῶ χειμῶνος μηρυκάζουσι, ὅτε κατ' οἰκίαν τρεφόμενα, ὀλεθρον ἐποιᾶ μῆνας τοῦτο ποιεῖ, τὰ δ' ἀγελαῖα καὶ ἧττον καὶ ἐλάττονα χρόνον μηρυκάζει, διὰ δ' νέμεσθαι ἔξω μηρυκάζουσι ὅ καὶ τῶν ἀμφοδόντων ἔνια, οἷον οἵτε μῦες οἱ πόντιοι, καὶ οἱ ἰχθύες, καὶ ὃν καλοῦσιν ἔνιοι ἀπὸ τοῦ ἔργου μήρυκα. Cap. 50. Lib. 2. de hiſt. animal. ca. 17.

Quæ ſic conuertit Gaza. Ruminant quæ ſuperiore dentium ordine carent, vt boues, oues, capræ. Ex feris nullum adhuc ruminare conſtat, præterquam ea quæ aliquando cum hominibus exigunt, vt ceruus: hunc etenim ruminare planum eſt. Iacent potiſsimùm quum ruminant omnia, & hybernis præſertim mẽſibus ſolent ruminare, ſeptem ferè menſibus hoc faciunt, quæ intra tectum aluntur. gregales leuius minúſque temporis ruminant: quoniam foris paſcantur. Sunt etiam ex dentatis vtrinque nonnulla quæ ruminant, vt mures pontici, & piſcis quem ab ea re ruminalem quidam appellauere. Sed horum poſtrema pars à Gaza perperam mihi videtur eſſe conuerſa, ſic enim vertendum fuerat. Ruminant & quædam vtrinque dentata animalia, vt mures pontici, & piſces quidam, & qui ab ea re μήρυξ vocatur, id eſt, ruminalis, ſi verbum verbo reddere voluerimus. vt μήρυξ diuerſum ſit animal à piſcibus ruminantibus, quanquam in quo animantium genere numerari debeat, mihi adhuc ſit incertum. Hæc vt vera eſſe credam, facit Ariſtotelis ipſius autoritas qui duobus in locis tradit ex piſcibus omnibus ſcarum ſolum ruminare, prior eſt, in quo de piſcium ventriculo verba facit, μίαν γὰρ καὶ ἁπλῆν ἔχουσι, διαφέρουσι τοῖς σχήμασι: ἔνιοι γὰρ πάμπαν ἑτεροδὴ ἔχουσιν οἷον ὃν καλοῦσι χάρον ὃς δὴ κῆ μόνος ἰχθῦς δοκεῖ μηρυκάζειν. Ventriculus

iis vnus & ſimplex,ſed figura varia eſt,vt ei quem ſcarum vocant,qui & ruminare ſolus piſcium creditur. Alter eſt. δοκεῖ ὁ καὶ τῶν ἰχθύων καὶ ὁ καλούμενος σκάρος μηρυκάζειν ὥσπερ τὰ τετράποδα μόνος. Scarus vnus inter piſces ruminare quadrupedum ritu videtur. Quæ cùm ita ſint,ſecum ipſe pugnaret Ariſtoteles,ſi præter ſcarum piſcem alium eſſe diceret qui ruminaret,vt neceſſe ſit vel ruminalis piſcis nomine ſcarum intelligi,vel ruminalem,aliquod aliud animal eſſe ex eorũ numero quæ vtrinque dentata ſunt,tamen ruminant.

Lib. 8. de hiſt. ani. cap. 2.

De Cercuro, bopgyro, aulopio & aliquot aliis piſcibus.

CAPVT XVI.

In Halieutico.

KERKOYPOY Meminit Ouidius inter eos piſces, qui in ponto naſcuntur.

Cercuráſque ferox ſcopulorum fine moratus

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Eiuſdem inter ſaxatiles meminit Oppianus. Bopgyrus quoque ex ponticis eſt piſcibus in ſcopulis viuens,ex iiſdem ſunt rhacinus pullus, aurei coloris chryſos, præterea paruus teragus. Ij nobis nomine tãtùm noti ſunt. item daſcillus apud Ariſtotelem. Haleſurion,inquit Hermolaus,ſunt qui pro callionymo piſce capiant. Alabes,mæotes,ſimus, eleotris, cynodexia, cynops vel eynopus,etelis,eleginus,melys,mythus,phyea,parus,phytarus, vrena turpena,fortaſſe pro muræna & torpedine. ſunt:& alij infiniti piſces quorũm nominibus ſuperſedeo, nobis ignoti. Sed admonendi ſunt ſtudioſi alios ideo incognitos eſſe,quòd nobis peregrini ſunt,vt Nilotici qui è mari Nilum ſubierũt,alij aliorum locorum proprij. Quamplurimi corruptis nominibus apud Plinium,Athenæum,Ariſtotelem in exemplaribus noſtris leguntur,vt μύκων, papauer Gaza interprete pro μύξων,& μύαινος pro μύξινος murinus eodem interprete, alij nominati tantùm ſine vllis notis aut internarum aut externarũ partium, vt ne ex etymo quidem coniecturam vllam capere poſsis. Quoſdam Oppianus nominibus propriis omiſsis, epithetis tantùm deſignauit vt ὀλοφάλης. De nonnullis aliter atque aliter diuerſi autores ſcripſerunt,vt aulopum quartam anthię ſpeciem facit Oppianus,aulopiam & anthiam eundem eſſe ſcribit Ariſtoteles in ſpecies anthiam non diuidens: Ælianus verò aulopium alium videtur deſcripſiſſe. Qui circum inſulas Tyrrhenicas nũcupatas in maritimis rebus verſantur,cetaceum quempiam piſcem aulopion appellant,cuius vim & naturam explicare alienum non eſt. magnitudine maximum aulopion maximi thũni ſuperant,& robore aulopios cum illis collatus pinnas fert.

Lib. 8. de hiſt. animal. ca. 2.

Lib. 11. ca. 22.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 455 sur 633

fert. Quanuis thynnorum natio fortiſſima eſt, & aduerſarij aulopij promptè repugnantis primum impetum vi ſanguinis conſiſtentis ſuſtinet,quo celeriter depulſo vincitur. Aulopios verò perdiu pugnam tolerat,ac nimirum contra piſcatores decertat,& ſępiſſime victoriam reportat,ſeſe vrgens,& caput in profundum deprimens:ſua enim natura ore ac tanquam ceruice eſt robuſta. Quum eſt captus eximia forma ſpectatur. Oculis eſt patulis, rotundis,magnis,cuiuſmodi Homerus bubulos eſſe canit. Dorſo eſt cæruleo,& ventre candido, à capite ad caudam pertinens quædam linea in orbem deſinit. Ex his colligunt nonnulli aulopion eſſe, quem lingua vernacula vocamus *boniton*,quem amiam eſſe demonſtrauimus. At notæ aliquot inſignes reclamant, neque enim cetaceus eſt piſcis ſicuti aulopios, neque lineam auream à capite ad caudam ductam habet, neq; oculis eſt magnis patulíſque. Hæc duntaxat nota vtrique communis eſt, quòd dorſo ſint cæruleo,ventre candido.

De Reuerſo indico.

CAPVT XVII.

MIRABILIS Eſt piſcis, quem Indi reuerſum vocant. Eodem quo elephas ingenio eſſe videtur: nam facilè cicuratur, docilis eſt, & loquentes intelligere videtur,adeò vt Indi cum eo piſcari ſoleant. Piſcis eſt palmi magnitudine, ſquamis rugoſis contectus ſpinis acutiſſimis & maximè in dorſo munitus eſt, & ab vmbilico ad caudam,quibus piſces etiam maximos ferit, & veluti affixis hamis retinet atque trahit. Hunc cum aliis captum ſeruant & cicurant, vt eo poſteà phocas, tiburones,manatos venentur, alióſq; huiuſmodi piſces, qui ideo quòd pulmonibus ſpirent, in ſumma aqua ſæpius natant. Funiculis igitur alligant, annexis aliquot ſuberis fruſtis, blandíſque verbis hortantur & incitant, vt magno animo in fortiores & meliores impetum faciant, atque ad litus cogant, tum in mare iniectum natare ſinunt, atque cum præda reuerſum laudant, & gratias agunt, perinde ac ſi piſcis ratione præditus & in eos beneficus,monitus atque hortationes audiat, cùm ipſe αὐτοδίδακτος & ſolutus idem faciat, quemadmodum alij plurimi ſunt, qui alios etiam feroces perſequuntur, vt in ſingulorum hiſtoria ſæpe dictum eſt. Aiunt piſcem hunc in cibis bonis haberi,quòd neque ſicca ſit nimiùm carne neque glutinoſa.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 456 sur 633

De Remora.

CAPVT XVIII.

ECHENEÏS A Græcis dicitur piſcis, ἀπὸ τῆς ἔχειν τὰς ναῦς, id eſt, à retinendis nauibus, ſic & à Latinis remora & remiligo ab iiſdem remorandis. Huius piſcis quanuis frequens fiat & celebris ab effectu mentio à veteribus, rarò tamen hodie cernitur, imò pauciſſimis cognitum eſſe putauerim, qua de cauſa inter peregrinos & ignotos repono. Cur autem parum notus ſit, in cauſa fuerunt diuerſæ à diuerſis ſcriptoribus traditę huius piſcis deſcriptiones, vt ſi omnes vera ſcribant, neceſſe ſit pluribus piſcibus nauium retinendarum vim ineſſe, id quod non animaduertentes plurimi, quum remoræ notas ab Ariſtotele, Plinio, Oppiano traditas confundunt, perinde ac ſi omnes de eodem piſce loquerentur, euenit, vt neque Ariſtotelis, neque Plinij, neque Oppiani echeneida internoſcant. Quod autem alia atque alia ſit variorum autorum remora, iam demonſtrandum eſt. Oppianus tradit echeneida pelago amicam eſſe, longam cubitum vnum, ſubfuſco colore, anguillæ ſimilem, acutum os habere ſubter, contortum, rotundi hami cuſpidi ſimile, de qua nautæ rem mirabilem narrant, omnibus qui non viderũt incredibilem: nauem enim ſecundi venti vi impulſam, paſsíſque velis per mare currentem, echeneis tanquam eam voratura ore admoto ſiſtit, inuitíſque nautis retinet, perinde ac ſi in tranquillo portu quieſceret. Oppiani verſus citauimus, quum de lampetra diceremus, quos hîc omitto, ne prolixior ſim. Plinius limaci magnæ ſimilem eſſe dicit eorum teſtimonio, qui eam viderunt, quæ Caij Principis quinqueremem tenuit. Libro autem nono diuerſorum diuerſas ſententias de eadem profert, vt ipſe monet libro trigeſimoſecundo: Nos, inquit, plurimorum opiniones poſuimus in natura aquatilium, cùm de eo diceremus, libri noni locum intelligens, quem iam citamus. Eſt paruus admodùm piſcis aſſuetus petris, echeneis appellatus: hoc carinis adhærente naues tardiùs ire creduntur &c. Ibidem. Mutianus muricem eſſe latiorem purpura, neque aſpero, neque rotundo ore, neque in angulos prodeunte roſtro, ſed ſimplice, concha vtroque latere ſeſe colligente. Et mox. Trebius Niger ſeſquipedalem eſſe, & craſſitudine quinque digitorum, naues morari. Quàm diſſimilia ſunt iſta, remoram anguillæ ſimilem eſſe, longam cubitum vnum, & piſcem admodùm paruum eſſe petris aſſuetum: deinde muricem eſſe purpura latiorem, tum limaci ſimilem eſſe. Poſtremò ſeſquipedalem eſſe, & quinq;

Lib. 32. ca. 1.

Cap. 25.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 457 sur 633

quinque digitos craſſam, ſed interim annotatione dignus eſt Plinij locus libro nono. Eſt paruus admodùm piſcis aſſuetus petris, echeneis appellatus. hoc carinis adhærente naues tardiùs ire creduntur, inde nomine impoſito: quam ob cauſam amatoriis quoque veneficiis infamis eſt,& iudiciorum ac litium mora, quæ crimina vna laude penſat. Pedes enim habere arbitratur Ariſtoteles, ita poſita pennarum ſimilitudine. Imò reprehendit Ariſtoteles eos qui remoræ pedes tribuunt. Ἔστι ὃ ἰχθύδιόν τι τῶν πεζαίων, ὁ καλοῦσί τινες ἐχενηίδα, καὶ χερσῶνταί τινες αὐτῷ πρὸς θήκας, καὶ φίλτρα, ἔστι ὃ ἄβρωτον. Τοῦτο ὃ ἔνιοι φασὶν ἔχειν πόδας, οὐκ ἔχον, ἀμφὶ φαίνεσθαι· διὰ ὃ τοὺς τὰ πέρυγας ὁμοίως ἔχειν φασί. Legendum igitur apud Plinium, pedes habere arbitrantur ex Ariſtotele, ita poſita pennarum ſimilitudine, vt rectè emendauit Maſſarius. Ælianus eandem quam Oppianus remoram deſcribere videtur. Echeneis pelagius eſt piſcis, aſpectu niger, longitudine cum mediocri anguilla æquandus. Nomen à rebus, quas agit habet, ab inhibendis nauibus. Echeneida Græcè ſcientes appellarunt. Nauis ſecundo vento & plenis velis propulſæ extremam puppim mordicus premens tãquam indomitum atque effrenatum equum freno robuſto inhibens, violentiſſimè ab impetu reprimit,& conſtrictam tenet: fruſtráq; ventis vela dantur, fruſtra venti afflant, quæ res vectores angit,& ſollicitos vehementer habet. Ex his id cõſtare puto, quod initio propoſueramus, nimirum non vnam echeneida à veteribus deſcriptam fuiſſe. Nunc de eiuſdem piſcis vi facultatéq; dicẽdum, quam cùm cæteri autores, tum maximè Plinius ad ſtuporẽ vſq; admiratur, in diuerſis locis. Addatur his reciproci æſtus mirabilis vis, verſumq; totum mare in flumen, tamen omnia hæc paritérq; eodem impellentia, vnus ac paruus admodùm piſciculus echeneis appellatus in ſe tenet. Ruant venti licet & ſęuiant procellæ, imperat furori, viréſq; tantas compeſcit,& cogit ſtare nauigia, quod non vincula vlla, non ancoræ pondere irreuocabili iactæ infrenat impetus & domat. Mundi rabiem nullo ſuo labore, non retinendo, aut alio modo quàm adhęrendo. Hęc tantilla eſt ſatis contra tot impetus, vt vetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, vt in mari quoque pugnetur veluti è muris. Heu vanitas humana, cùm roſtra illa ferróq; ad ictus armata, ſemipedalis inhibere poſſit, ac deuincta tenere piſciculus. Fertur actiaco mari tenuiſſe prętoriam nauim Antonij properantis circumire & exhortari ſuos, donec tranſiret in aliam. Ideóque Cæſariana claſſis impetu maiore protinus venit. Tenuit & noſtra memoria Caij Principis ab Aſtura in Antiũ remigantis, vt res eſt, etiã auſpicalis piſciculus. Siquidem nouiſſimè tũ in vrbem reuerſus ille Imperator ſuis telis confoſſus eſt. Nec longa fuit illius moræ admiratio, ſtatim cauſa intellecta, cùm è tota claſſe quinqueremis ſola non proficeret, & exilientibus

Lib.2.de hiſt. anima.ca.14.

Lib.12.ca.45.

Liu.32. cap.1.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 458 sur 633

protinus qui id quærerent,circa nauim inuenêre adhęrentem gubernaculo, oſtenderúntque Caio indignanti hoc fuiſſe, quod ſe reuocaret, quadringentorúmq; remigum obſequio contra ſe intercederet. Conſtabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuiſſet, nec idem polleret in nauigium receptus.Qui tunc poſteáque videre, eum limaci magnæ ſimilem eſſe dicunt.Nec dubitamus idem valere ad omnia genera,cùm celebri & conſecrato etiã exemplo apud Gnidiam Venerem, conchas quoque eiuſdem potentiæ credi neceſſe ſit. E noſtris quidam Latinis remoram appellauêre eam. Mirúmque à Græcis, aliis lubricos partus atque procidentes contineri ad maturitatem alligato eo prodiderunt. Alij ſale aſſeruatum alligatúmq; grauidis partus ſoluere, ob id alio nomine odinolyontem appellauêre. Quocunq; modo iſta ſe habeant, quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de vlla potentia naturæ atque effectu,in remediis ſponte naſcentium rerum dubitare debeat? Et alibi.Mutianus muricem eſſe purpura latiorem,neq; aſpero,neq; rotundo ore, neq; in angulos prodeunte roſtro, ſed ſimplice, conchа vtroque latere ſeſe colligente,quibus inhærentibus plenam ventis ſtetiſſe nauem portantem nuncios à Periandro vt caſtrarentur nobiles pueri, conchaſque quæ id præſtiterunt,apud Gnidiorum Venerem coli.Trebius Niger ſeſquipedalem eſſe,& craſſitudine quinque digitorum naues morari. Prætereà hanc eſſe vim eius aſſeruati in ſale,vt aurum quod decideret in altiſſimos puteos,admotus extrahat. Huius tam mirandi effectus cæcam planéq; occultam eſſe cauſam videtur ſignificare Plinius. Adamus Leonicerus in libro de aquatilibus huius nullam omnino cauſam naturalem reddi poſſe exiſtimat. Non immeritò, inquit, tantas in tantillo piſciculo vires aliquis miretur, magneti quidem ſua eſt in ferrum facultas, adamantem coram toxico ferunt madere, turcheſiam appetente periculo aut ſcindi, aut omnino rimam aut maculam aliquam concipere, ſed longè alia natura venit admiratio in noſtra echeneide,lapidibus ſiquidem & metallicis naturalis pro materiei varia conflatione, cæleſtiúmque corporum in ea elaboratione quadantenus cauſſa aſſignari poteſt, partim etiam natura ſecretis eſt relinquenda.Baſiliſcum ſerpentem adeò venenatum eſſe ſcribunt,vtviſu etiam in hominem virus transfundat. Torpedo piſcis non tangenti piſcatori per hamum & virgam torporem, vnde nomen etiam accepit, ſicut & Græcis ναρκη dicitur, immittit, ac totum deinde corpus occupat, in quibus veneno ea vis tribuuntur, ſed quid de hoc piſciculo afferemus in medium? quam eius viribus & potentiæ aſcribemus rationem?Hic ſicut & reliqui piſces in aquis agit.Non alibi niſi in aquis vires ſuas exercet, nulla adeſt magnitudinis in eo violentia, minutulus ipſe naui ſe adiungit, nulla vis contra ipſum ſatis eſt, nullus

Lib.9.cap 25.

impe

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 459 sur 633

impetus loco mouere nauem poteſt,niſi piſciculus hic naui adhærere inuentus eſſet. Adſcribi illud poteſt,cur non aliæ ſimiliter naues fixæ manent? cur hæc tantùm, cui piſciculus hic ſe adiunxit? cur inuento hoc & amoto plenis mox velis nauis procedit, nec impedimentum ampliùs ſentit? Fatendum eſt rationem hîc naturalem adferri nullam poſſe. Et quis non videt in eodem fatale quoddam indicium & præſagium quaſi futuri mali præſcium,periculum imminens cupiens auertere? Tenuit Legatos Periandri de caſtrandis pueris nobilibus, tanquàm indignum iudicante natura homini id quod conſeruationi ipſius donatum eſſet auferri:& idcirco nauem inhibuit, & à curſu reuocauit,ſed ſecurum & improuidum genus hominum velut rem nihili floccipendit. Tenuit nauem Caij Cæſaris, non multò pòſt Romæ interfecti condolens miſero Cæſaris exitio, ipſa natura cupit ab ipſo malum auertere,atque à curſu infauſto & infelici reuocare. Hactenus Leonicerus, cuius verba ideo adſcripſi, tum quòd ea quæ de aquatilibus ſcripſit, rariùs leguntur, tum quòd huic loco ſint accommodata: recenſemus enim quæ de remora literis prodita ſunt admiratione quidem digniſſima, ſed quæ magna ex parte ceſſauerit, ſi tam mirabilis euentus cauſa reddita ſit. Nam, vt rectè dixit Ariſtoteles, Θαυμάζεται τῶν μὲν κατὰ φύσιν συμβαινόντων ὅσων ἀγνοεῖται δ' αἴτιον. Is in libro,quem μηχανικὰ inſcripſit,quærit cur clauus cùm paruus ſit,& in extrema naui tantas habeat vires, vt ab exiguo temone, & ab hominis vnius viribus alioqui modicè nitentis magnæ nauium moles moueantur. Cui quæſtioni præter alia reſpondet facillimum eſſe mouenti ab extremo,mouere aliud: quia prima pars fertur celerrimè,ac quemadmodum in his quæ feruntur, in fine ceſſat impetus, ita in continui quod mouetur fine,maximè imbecillis motus eſt, qui verò maximè imbecillis eſt, facilè dimouetur: vel, vt dilucidiùs loquar, in puppi extrema ſcilicet nauis parte rectè collocatur clauus, quoniam moles omnis continua ab eo extremo,cui admotum ſit aliquid quod moueat,facilè tota mouetur. Etenim ſicuti in iis quæ vibrantur,initio vehemens eſt motio, quæ in fine langueſcit: ſic continuæ molis prius extremum,cui id quod mouet coniunctum eſt, celerrimè fertur: alterius verò extremi imbecillis admodùm eſt motio & renixus. Imbecille autem omne facilè in quamlibet partem leui momento impellitur. Ex quibus efficitur ſi in hanc vel illam partem clauus moueatur,proram quoq; vel dextrorſum vel ſiniſtrorſum ferri,in rectum verò remorũ impulſu. Idem aliis rationibus demõſtrat Ariſtot. quas volens omitto. Quare ſi rectà & celerrimè currat nauis,& echeneis ore clauo vel puppi affixo caudam vel ſe totam modò in dextrũ modò in ſiniſtrum moueat, neceſſe eſt etiam in prora motionẽ hanc percipi,& ad echeneidis motum ambiguum, ambiguè quoq; moueri,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 460 sur 633

ac proinde impetum eius inhiberi,cùm ab Aristotele demonstratum sit,& experientia comprobatum, ad exiguam vnius extremi motionem,extremum alterum,atq; adeò totam molem continuam nutare. Lampetra igitur verbi gratia vel quauis alia remora,non in ipsa naue neque ipsius lateribus sed puppi vel gubernaculo adhęrente, & caudam vel reliquum corpus motitante fluctuat nauis,nec progreditur, nec vltra fertur,non aliter quàm si tranquillo mari in prospero & celeri nauis cursu gubernator imperitiorem ad gubernandū admittat, qui clauum rectè tenere nō possit.firmissimè enim in cursu tenendus est,ne fluctuet nauis,alioqui mox retardabitur impetus. Eadē de causa validis retinaculis ad puppim clauus alligatur, etiam in fluuiatilibus nauigiis,libero in obliquum motu non impedito, atque in rapidis amnibus in terram altè defixis palis in vtraque ripa funes alligantur ad dirigendum iter, ne aquarum vi fluctuante naue progressus inhibeatur,neque rectà fluuius traiici possit. Alias remoræ vires tribuit Aristoteles: hac enim vti quosdam scripsit ad iudicia & philtra quod apertiùs Plinius. Amatoriis quoque veneficiis infamis est & iudiciorum ac litium mora: quæ vero parum consentanea esse mihi videntur, nec id affirmat Aristoteles, sed ex aliorum potiùs sententia, quàm ex sua profert. Qui id crediderunt, videntur cæcam illam, quam putabant, remorandi naues facultatem ad mulieres firma amicitia deuinciendas transtulisse: quæ cùm natura leues sint & inconstantes, nulla efficaciore remora quàm auro conciliari vel in amicitia retineri possunt: non ad conciliandos vel irretiendos amatores, sed ad eorum liberalitatem eliciendam & exhauriendos oculos scorta Romana hyppoglossum herbam domi curiosè alūt, quam ab effectu bonifaciam appellant. Sed ne in remora explicanda diu-

Libro 10. de subtilitatib. tius lectores remorer,iam finem facio, hoc vno annotato quod Hieronymus Cardanus parum rectè de remora sensisse videatur hoc in loco.Sunt & pisces viribus clari,vt torpedo, quam Ianuenses vocant tremorizam.Frequentissimus est,& ex echinorum genere, qui spinis abundat,quorum captura piscatorum manus hebescunt & obstupescunt innata quadā vi,quæ tamen solùm viuētibus inest. Sed est alius echinus nō è genere spinosæ torpedinis,sed ex cōcharū genere,quem remoram Latini vocant.Dictus echinus ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὴν ναῦν, quòd naues sistat fundo illarum hærens.Vnde C.Caligulæ Cæsaris triremem moratus est,malo illius omine,limaci magnę persimilis est rarúsq;,vt qui post ea tempora non visus sit: vnde remoram aliam esse à torpedine constat,quanuis Aristoteles nominis similitudine & effectus vnū genus existimauerit.Vide quot errores paucis verbis complexus sit.Primùm id Aristoteli falsò adscribit,quòd remorā & torpedinem nominis similitudine & effectus genus vnum esse existimauerit, cùm id ne

per

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 461 sur 633

per ſomnium quidem Ariſtoteli id vnquam in mẽtem venerit. Nam LIB. II. de hiſtor. animal. diſertè ſcripſit remoram piſciculum eſſe ſaxis aſſuetum, torpedinem verò libro quinto eiuſdem operis inter cartilagineos numerat, & inter planos cartilagineos Plinius libro nono. Deinde torpedinem ex echinorum genere facere videtur, quod planè à veritate abhorret, vt ex iis quę de torpedine diximus, & iis quę de echinis dicemus, perſpicuum eſt. Tum remoram echinum appellat, ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὴν νᾶυν cùm echeneida appellare oporteat: echinus enim longè aliud ſignificat nempe hirtum & aſperum. Adhęc id omnino contra veterum ſententiam dicit, quòd remora naues ſiſtat fundo illarum hærens. Scribit enim Plinius, circa nauim adhęrentem gubernaculo inuentam fuiſſe remoram, quæ Caij Cæſaris nauem retinuerit, miratúmque eum fuiſſe quomodo adhærens tenuiſſet piſcis, nec idem polleret in nauigium receptus. Poſtremò vehementer errat qui remoram Ariſtotelis limaci magnæ perſimilem eſſe credit, cùm Ariſtoteles piſciculum eſſe dicat ſaxatilem.

Cap. 14. *Cap. 5.* *Cap. 24.* *Lib. 32. cap. 1.*

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER XVI.

Qui dicantur piſces cetacei & beluæ marinæ.

CAPVT I.

SVPERIORIBVS Libris de ſquamoſis, læuibus, cartilagineis diximus: nunc poſt peregrinos de cetaceis & beluis marinis agemus, quoniam in iis ſunt nonnulli etiam peregrini: & ideo incogniti, niſi induſtrij viri & cognitionis rerum ſtudioſi illorum hiſtoriam literis mandaſſent. Sunt autem cetacei piſces ij propriè autore Ariſtotele, qui magni ſunt, & perfectũ animal ex ſemine non ex ouo gignunt, vt delphini, balęnæ, phocę. Quanquã alij tum

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 462 sur 633

Latini tum Græci veteres cetaceos acceperint pro grandibus cuiuſ-
uis generis piſcibus, vt aliâs monuimus, veluti in thunnorum & ga-
leorum genere quidam cetacei ſunt. De prioribus maxima ex parte
hîc loquemur, quos Latini beluas marinas etiam vocarunt ab imma-
nitate, opinor, & magna cum terreſtribus beluis ſimilitudine: nam
eodem modo concipiuntur & gignuntur, & pulmones habent, re-
nes, veſicam, teſtes, mentulam: fœminæ vuluam, teſtes, mammas.
Carnis quoque ſubſtantia non multùm à terrenis diſcrepant, quæ res
patres noſtros impulit, vt dubitarint aliquando, an quadraginta die-
rum ſpatio, quo carnium eſu nobis eſt omnino interdictum, belua-
rum marinarum carne veſci liceat. ſed vt multa iis ſunt cum terrenis
animalibus communia, ita quædam ſunt, in quibus diſſident: exter-
nis enim partibus mutilati ſunt, naribus carent, pedibus, auriculis,
mammæ papillis. Nunc conſiderandum num potiùs in terrenarum
quàm aquatilium genere habendæ ſint eæ, quæ præterquàm quòd
aërem recipiant, in terra etiam pariant, & catulos educent. Etenim
animantium diſcrimen à locis ſumitur, quòd aliæ terrenæ ſint, aliæ
aquatiles: terrenæ, quæ aërem recipiunt: aquatiles, quæ aquam. Et
nulla earum, quæ humorem recipiunt, aut volucris eſt, aut pedeſtris,
Lib. 8. de hiſt. animal. ca. 2. nec cibum ſibi ex terra petit autore Ariſtotele. At ſunt quæ inter
has ambigunt, in quo genere ſunt beluæ marinæ, & quæcunque fi-
ſtulam vel quid ſimile cum pulmonibus habent, vt delphini, balenæ,
Ibidem. teſtudines & ſimiles: quod genus, inquit Ariſtoteles, neque terre-
ſtre, neque aquatile facilè dixerim, ſiquidem terrenum eſt, quod aë-
rem recipit: aquatile, quod aquam ſecundum naturam: vtrunque
enim participant, cùm & aquam hauriant reddántque per fiſtulam,
vel foramina narium loco, & aërem per pulmones. Vel fortaſſe re-
ctiùs aquatile genus ita diſtinguemus, vt aliud ſit quod aquam ad-
mittat emittátque, vt vnà cum aqua admiſſo aëre refrigeretur, aliud
propter cibum: quum enim in humore cibum accipiunt, fieri non
poteſt quin aliquid humoris ſimul hauriatur, quod hauſtum, quo
emittant, inſtrumentum habeant neceſſe eſt: refrigerationis verò
cauſa aërem per pulmones trahunt, cuiuſmodi ſunt cetacei, de qui-
bus nunc tractaturi ſumus. Hi à ſeſe differentiis quibuſdam ſecer-
nuntur. Sunt qui corporis magnitudine reliquis præſtant, vt bale-
næ, phyſeteres, orcæ, priſtes delphinis & phocænis longè ſunt im-
maniores, teſtudines marinæ mediæ ſunt magnitudinis. Differunt
& partibus quibuſdam internis & externis. Orca truculentos den-
tes habet, delphin multos quidem ſed paruos & minùs noxios, pho-
ca luporum terreſtrium dentibus ſimiles, muſculus nullos ſed horum
vice ſetas longas ſuillis ſimiles. Teſtudines etiam dentibus carent, ſed
pro his maxillarum pyxidatas commiſſuras habent. Cetacei multi

fi-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 463 sur 633

fistulam habent præsertim maximi, vt balenæ, physeteres, quæ deest testudinibus & phocis, sed iis sunt foramina duo ante oculos narium loco. Vita differunt: nam balenæ aqua & spuma maris vescuntur, orca & phoca piscibus. Balenæ, delphini & omnes ferè beluæ ex semine concipiunt, & viuum animal pariunt. Testudines ob integumenti duritiem & compressius latiúsque corpus viuum animal in vtero gestare non possunt. Ab his vtpote quæ notiores sunt, ordiemur.

De Testudinibus.

CAPVT II.

TESTVDINVM Quatuor sunt genera, si Plinio credimus, qui LIBRO XXXII. hæc scripsit. Geminus similiter victus in aquis terráque & testudinum, effectus quoq; pari honore habendi, vel propter excellens in vsu pretium, naturæque proprietatem. Sunt ergo testudinum genera, terrestres, marinæ, lutariæ, & quæ in dulci aqua viuunt: has quidam è Græcis emydas appellant. Ne quis verò emydas easdem cum lutariis esse existimet, Plinium quatuor genera distinguentem audiat, aliquantò pòst: Ex quarto genere testudinum, quæ sunt in amnibus diuulsarum pinguia cum aizoo herba tusa, admisto vnguento & semine lilij, ante accessiones perunguntur ægri præter caput, &c. Aristoteli duo duntaxat genera esse videntur, testudo terrestris & marina, ac videtur χελώνης nomine testudinem terrestrem propriè intellexisse: quum enim de marina loquitur, θαλάττιον χελώνιον semper dicit: quam verò testudinem lutariam siue murem aquatilem vertit Gaza, μυῦν vocat Aristoteles, nisi mendosi sint loci. Hæc ex LIB. V. de histor. animal. perspicua fiunt, quum de testudinum partu loquitur: ἡ μὲν χελώνη ὑαλῆ ὠὰ σκληρόδερμα καὶ δίχροα, ὥσπερ τὰ τῶν ὀρνίθων. Testudo oua durioris testæ, & bicolora edit, quale ouum auium est. Deinde ἡ ὑπὸ μυὸς ἐξιθεῖα ἐκ τοῦ ὕδατος ὑαλῆ ὀρύξασα βόθυνον πιθώδη: mus aquatilis siue testudo lutaria in terra scrobe effossa dolij amplitudine parit oua. Τίκτουσι δὲ καὶ αἱ θαλάττιαι χελῶναι ἐν τῇ γῇ ὅμοια τοῖς ὀρνισι τοῖς ἡμέροις. Testudines etiam marinæ egressæ in terram pariunt oua auium cortalium ouis similia. Item libro secundo χελώνιον non sine epitheto dicit, & inter quadrupedes recenset, ne quis in mari quadrupedes esse neget, quanquam pedes ij ad natandum magis quàm ad ingrediendum sint comparati. Τῶν δὲ τετραπόδων μόνη χελώνη ἡ θαλαττία

Cap. 4.

In fine eiusdem capitis.

Cap. 33.

Cap. 16.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 464 sur 633

μέγεθος κατὰ λόγον τῶν ἄλλων μορίων, ὁμοίως δὲ ἔχει τοὺς νεφροὺς ἡ θαλαττία χελώνη τοῖς βοείοις. Quadrupedum vna teſtudo marina habet magnitudine cæterarum partium rationem, ſimiles bubulis renes omnino
Lib. 5. cap. 3. ei adhærent. Alio loco eiuſdem operis de vtraque loquens vtrique epitheton addidit. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν πεζῶν καὶ τετράποδα, καὶ ὠοτόκα ποιεῖται τὴν ὀχείαν: καὶ μὴν γὰρ ἐπιβαίνουσι καθάπερ τὰ ζωοτόκα οἷον χελώνη καὶ ἡ θαλαττία καὶ ἡ χερσαία. Quinetiam pedeſtrium quadrupedes quæ oua pariunt, eodem coëunt modo, quo ea quæ animal generant mare ſuperueniente, vt teſtudo tam aquatilis quàm terreſtris.
Cap. 9. Idem libro tertio de partibus animal. Ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ νεφρῶν, οὐδὲν γὰρ νεφροὺς οὐδὲ τῶν πτερωτῶν, οὐ λεπιδωτῶν ἔχει, οὐδὲ τῶν φολιδοτῶν, πλὴν αἱ θαλάττιαι καὶ αἱ χερσαῖαι χελῶναι. Renum etiam ſimilis eſt ratio: nullum enim pennatum, nullum ſquamatum, nullum corticatum renes habet excepta teſtudine terreſtri & aquatili. Ex his perſpicuum eſt Ariſtotelem duarum dũtaxat teſtudinũ mentionem feciſſe, μυῒ verò quam teſtudinem lutariã interpretatus eſt Gaza, nunquã χελώνῃ appellaſſe, ſed ſeorſum ſemper expreſſiſſe, vt ex iam citatis locis liquet. nunc expendendum non potiùs ἐμυῒ apud Ariſtot. quàm μυῒ legere oporteat. Quanuis enim teſtudinem lutariam Gaza murem aliquan-
Cap. 9. do verterit, vt inde appareat μυῒ legiſſe, tamen libro tertio de partibus animal. non μὺς ſed ὠμὺς legitur. Cùm enim de vtriuſq; teſtudinis renibus locutus fuiſſet Ariſtoteles, ſubdidit, ἡ δὲ ὠμὺς οὐδὲ νεφροὺς οὐδὲ κύστιν ἔχει, διὰ μαλακότητα γὰρ χελωνίου ἀδιάτρητον γίνεται τὸ ὑγρόν. genus tamen teſtudinis, quam lutariam vocant, & veſica & renibus caret: fit enim propter eius mollitudinem tegminis, vt humor facilè diffletur.
Cap. 2. Et libro octauo de hiſtor. animal. Τῶν δὲ πεσσῶν καὶ δεχομένων τὴν ἀέρα, πολλὰ δὲ καὶ μὴ ὥστε ὥστε μηδὲ ζῆν διυάσθαι χωρίζόμενα τοῦ ὑδατος φύσεως, οἷον αἵ τε καλούμεναι θαλάττιαι χελῶναι, καὶ κροκόδιλοι, καὶ ἵπποι ποτάμιοι, καὶ φῶκαι, καὶ τῶν ἐλατίνων ζώων, οἷον αἱ τεμύδες. Multa ſpirabilis pedeſtríſque generis humore gaudent, & ita nonnulla vt ne viuere quidem diſcluſa ab aquæ natura valeant, vt quæ marinæ teſtudines appellantur, & crocodili, & fluuiatiles equi, & vituli marini, atq; etiam ex minori genere teſtudines lutariæ ſiue mures aquatiles dicti. Vides apoſtrophum ſolùm deeſſe, quominus ἐμύδες legatur, vt pro αἱ τεμύδες ſubſtituendum ſit αἵ τ' ἐμύδες. atque ita vbique legendum eſſe contenderim vbique apud Ariſtotelem vt apud Plinium. Hoc confirmat ex Heſychio Phauorinus, ἐμὺς ζῶον ἐν λίμνῃ καὶ ἐν πηγῇ γλυφόμενον, οἱ δὲ χελώνιον τὴν ἔχιδναν ὑδρόν. Quare duobus teſtudinis generibus ab Ariſtotele conſtitutis, tertium addere poſſumus ſcilicet ἐμύδας, quas in duo genera partitus eſt Plinius, vt aliæ ſint lutariæ, aliæ in aqua dulci viuunt. De marinis tantùm dicemus, quarũ tria genera deſcribemus.

De Teſtu-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 465 sur 633

De Testudine corticata.

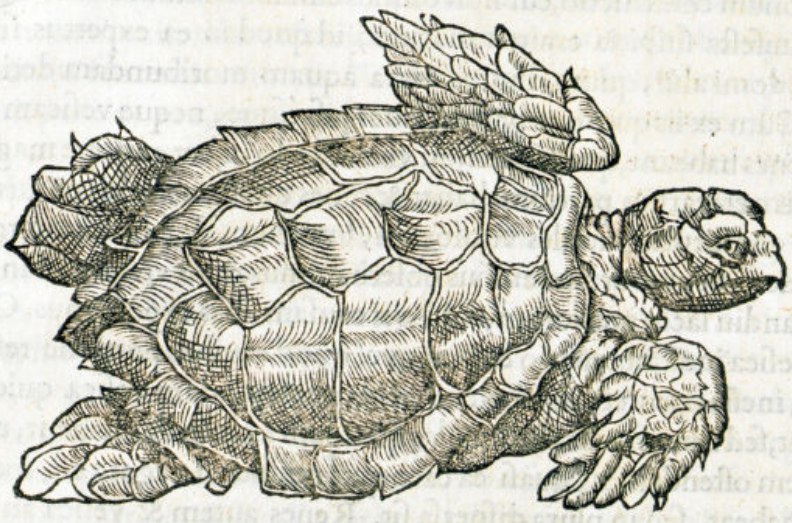

CAPVT III.

CVM Testudinum marinarum genera diuersa sint, nominibus eas distinguere oportet. Primam igitur corticatam vocabimus, siue corticosam, quia cortice, id est, duro & crustoso ac aspero integumento operta sit, ab arboribus ad animantes ducta translatione. Est igitur corticata testudo terrestribus ac lutariis similis capite ac testa, sed maior: caput nunquam in testa cõdit, sed semper exertum habet, ac ceruicem tantùm pro arbitrio modò extendit, modò contrahit. Dentibus testudinum genus omne caret, sed rostri margines acuti sunt superiore eius parte inferiorem claudente pyxidum modo. Natura testudini marinæ tanquam amphibio animali partim pinnas partim pedes tribuit: priores pinnę latæ sunt admodùm, alas rectè appellaueris, hæ duris aculeis veluti vnguibus munitæ sunt, posteriores pedibus similiores sunt cum vnguibus, qui vngues natationi nihil conferunt, sed ingressui in terra, alę verò pedésque natationi in mari. Linguam imperfectam habet, sed asperam arteriam, pulmones, cor, diaphragma, iecur, lienem, intestina, testes & mentulam mas, vterum fœmina. Pulmones in testudine maiores sunt & multò densiores, quàm in terrenis animantibus, ne, vt opinor, aquæ maior copia vnà cum alimentis hausta in tenues meatus se penitus insinuans reiici tota non posset per foramina illa, quæ narium loco in superiori rostri parte habet, quibus aquam reiicit non aliter quàm delphini per fistulam. Et si linguam minus perfectam habeat testudo, perexiguum tamen & abruptum sonum edit, vt scribit Aristoteles, qui terrestri *Lib. 4. de hist. animal. ca. 9.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 466 sur 633

tantùm id tribuere videtur,ſed etiam marinę competit,vt ego expetientia comperi.Cùm enim in omnibus ſit eadem oris,aſperę arterię, pulmonum conſtructio,cur non omnes eundem ſonum edent?Quin & manifeſta ſuſpiria emittit marina, id quod in ea expertus ſum, quam domi alui, quum diutius extra aquam moribundam detinerem. Cùm ex iis quæ oua pariunt aues piſcéſque, neque veſicam neque renes habeant,quadrupedum vna teſtudo habet,ratione magnitudinis cæterarum partium: habet & renes quaſi ex multis paruis renibus conſtitutos, ſimiles vitulorum, lutrarum, delphinorum renibus.Idem in puerorum renibus obſeruauimus,dum vtero geſtantur, & quandiu lacte nutriuntur,cuius rei cauſam aliâs expoſuimus. Quibus veſica ineſt,neceſſariò & renes,vel quod renibus portione reſpõdeat, ineſſe oportet, non contrà: nam aues quædam veſica quidem carent,ſed renum vice carunculas quaſdam latiuſculas habent, renũ ſpeciem oſtendentes, quaſi ea caro quæ renibus delegata eſt, locum non habeat, ſed in plura diſperſa ſit. Renes autem & veſica auibus deſunt,quia raro potu vtuntur, ſiccioribúſque veſcuntur alimentis: quamobrem ſi quid ſeroſi ſit humoris,facilè per cutim digeritur, vel in plumas abit. Illud non ſine cauſa miretur aliquis,cur teſtudo marina renes veſicámque habeat: lutaria verò & veſica & renibus careat ex ſententia Ariſtotelis libro tertio de partibus animal. quem locum ſuperiore capite citauimus. Cuius quidem ratio quam ipſe Ariſtoteles reddit,infirma mihi eſſe videtur: fit hoc, inquit, propter tegumenti eius mollitudinem,vt humor facilè digeratur. At teſtudo coriacea,de qua poſteà dicemus,mollius tegumentum habet,plúſque humoris colligit,tamen & renes & veſicam habet.Quare cùm maiorem τῇ αὐτοψίᾳ quàm cuiuſquam hominis autoritati fidẽ adhibeam, affirmo teſtudinem lutariam & veſicam manifeſtam ac magnam & renes carnoſos habere prope teſtes. Idque per mihi mirum videtur Ariſtotelem, qui ſplenem admodùm exiguum in ea viderit, vt rectè annotauit libro ſecundo de hiſtor. animal. veſicam & renes non animaduerterit, niſi fortè impedimento fuerint oſſa, quibus coxæ articulantur, ſub quibus, veluti ſub pubis oſſibus in homine latent eæ partes,vel vnà cum peritonæo diſrupta euulsáque fuit veſica, quæ à peritonæo non niſi ab exercitatiſſimo diſiungi poſſit. Hæc demonſtratione nulla mihi ſunt confirmanda, cùm ſenſus ſolus huius rei fidem faciat.Sed cùm rem ita habere compereris, tum quærenda cauſa vſuſque harum partium, quæ eadem ſunt in lutaria ac marina teſtudine. Sed iam de actionibus diſſeramus. Teſtudines tam aquatiles quàm terreſtres,& pedeſtrium quadrupedes,quæ oua pariunt, eodem coëunt modo,quo ea quæ animal generant, mare ſcilicet ſuperueniente ſine vllo negotio,vt aliquoties vidimus,etiam ſi cortice con-

Cap. 9.

Cap. 15.

tectæ

tectæ ſunt:habent enim in quod meatus contingant, & quo in coitu adhæreant.Pariunt autem marinæ egreſſæ in terram,oua auium cortalium ouis ſimilia,& defoſſa coopertáque incubant noctibus. Quorum numerus maximus eſt:nam ad centena pariunt. Hæc Ariſtoteles, cuius ſententiam retulit Plinius his verbis: In terram egreſſæ in herbis pariunt oua,auium ouis ſimilia ad centena numero,eáque defoſſa extra aquas & cooperta terra, ac pauita pectore ac complanata incubant noctibus. Educant fœtus annuo ſpatio. Cùm de marinis loquatur Plinius, vt ex toto contextu apparet,commiſcet ea quæ Ariſtoteles de marinarum & terreſtrium teſtudinum partu ſeorſum ſcribit hoc modo: Teſtudo (de terreſtri intelligendum) oua durioris teſtæ, & bicolora edit,quale ouum auium eſt,eáque defoſſa & cooperta terra, ac pauita & complanata incubat crebriùs repetens, fœtúmque ſequente anno excludit. Et paulò pòſt. Teſtudines marinæ egreſſæ in terram pariunt oua auium cortaliũ ouis ſimilia,& defoſſa cooperтáque incubant noctibus.Ex his igitur diſtinguenda erit Plinij lectio. Idem ex quorũdam ſententia aliam pariendi rationem adfert. Quidam oculis ſpectando quoq; oua foueri ab iis putant. Fœminam coitum fugere, donec mas feſtucam aliquam imponat aduerſæ, in qua ſententia fuit Oppianus ſcribens teſtudines fœminas timere atque odiſſe concubitus, quòd nulla in coitu voluptate ſed dolore magno afficiantur,quia maris pudendum veluti ſtimulus eſt acutus, durus & oſſeus,eam ob cauſam inter ſe dimicant, ac multùm incuruis dentibus,id eſt roſtris,ſeſe lacerant,illę concubitus moleſtos fugientes,mares inuitas magis ac magis concupiſcentes donec vi victas neceſſario amore ſibi copularint.

Lib.5. de hiſt. animal. c.33. Lib.9.cap.10.

Lib.5.de hiſt. animal.ca.35.

Ibidem.

Lib.1. ἁλιευτικῶν.

Αἱ ὃ μέγα ϑομέουϛι, καὶ ἐχθαίρουϛι χελώναϛ
Οὐ γάμον· ὃ γαρ τῆσιν ἐφίμερος, οἷα κὴ ἄμμοις,
Τερπολὴ λεχέων, πολὺ ὃ τωλέον ἄλγ' ἔχουϛι·
Σκληρὸν γαρ μέλα κέντρον ἐν αἰδέσιν εἰς ἀφροδίτην
Ὀφέον σὺν ὑποφλοῖον ἀτειρεῖ θήκεται ὀὐῇ
Τὼνεκα μαρνάμεναί τε πολυγνάμπτοισιν ὀδοῦϛιν
Ἀλλήλους δάπτουϛιν, ὅτε χεδὸν ἀὐτήϛωσιν.
Αἱ μὲν ἀλεύομαι ϑήκην γάμον, οἷσι δ' ἀέκουϛαν
Εἰνιὼ ἱμείρονϛες ἐκύϛιον, εἰσόκεν ἀλκῇ
Νικήϛαϛ ϛόξῃ μὲν ἀναγκαίῃ φιλότητι.

Teſtudines marinæ conchis veſcuntur,& herba in terra,denique pamphagæ ſunt,quemadmodum & cruſtacei piſces,ſi Ariſtoteli credimus. Teſtudines marinę,inquit,conchulas petunt:habent enim os omnium robuſtiſſimum,quicquid nanq; in os ceperint,ſiue lapidem, ſiue quiduis aliud,perfringunt ac deuorant, exeunt etiam in terram, ac paſcunt herbam: hic idem modus veſcendi cruſtaceis eſt: nam ea

Lib.8. de hiſt. anima. cap.2.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 468 sur 633

quoque omniuora ſunt,quippe quę & lapillos,& limum & algam deuorant. Plinius. In mari viuunt conchyliis,tanta oris duritia vt lapides comminuant. Duas habui domi, quas & aqua & quibuſcunque iniectis piſcibus,roſtro comminutis viuere ſum expertus.Carnem potiſſimùm omoplatarum, poſteriorúmque crurum ſuauem ac delicatam,pinguémque habet teſtudo, & omnis ferè marini odoris expertem.Sanguis qui etiam è viua effluit,actu frigidus ſentitur. Ouorum albumen coctura nunquam bene ſpiſſatur,quod non tam frigiditati quàm partium tenuitati adſcribo: quæ enim natura craſſa ſunt vel lenta quantumuis frigido diluta,facilè ſpiſſantur,quę valde tenuium partium,vt aqua nunquam.Teſtudines omnes magni ſunt in medicina vſus.Sed nunc de marinis tantùm. Harum carnes,vt tradit Plinius,admiſtæ ranarum carnibus, contra ſalamandras præclarè auxiliantur, neque eſt teſtudine aliud ſalamandræ aduerſius. Sanguine alopeciarum inanitas, & porrigo, omniáque capitis vlcera curantur: inareſcere autem eum oportet, lentéque ablui. Inſtillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduerſus comitiales morbos manditur eum polline frumenti: miſcetur autem ſanguis heminis tribus aceti, hemina vini addita his, & cum hordeacea farina, aceto quoque admiſto,vt ſit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc ſingula & matutina & veſpertina dantur,dein poſt aliquot dies veſpera. Comitialibus inſtillatur ore,deductis labris his qui modicè corripiantur. Spaſmo cum caſtoreo clyſtere infunditur. Quòd ſi dentes per annum colluuntur teſtudinum ſanguine,immunes à dolore fiunt.Et anhelitus diſcutit quaſque orthopnœas vocant,ad has in polenta datur. Fel teſtudinum claritatem oculorum facit, cicatrices extenuat, tonſillas ſedat & anginas, & omnia oris vitia: priuatim nomas ibi, & ardentium teſtium.Naribus illitum comitiales erigit attollitq;. Idem cum vernatione anguium aceto admiſto, vnicè purulentis auribus prodeſt. Quidam bubulum fel admiſcent, decoctarúmque carnium teſtudinis ſuccum, addita æquè vernatione anguium: ſed diu in vino teſtudinem excoquunt. Oculorum quoq; vitia omnia fel inunctum cum melle emendat.Suffuſiones etiam marinæ felle. Vel cum fluuiatilis ſanguine & lacte mulierum capillus inficitur. Fel & contra ſalamandras,vel ſuccum decoctum bibiſſe ſatis eſt. Galenus autor eſt veteres medicos ſæpius in antidotis ſanguine teſtudinis marinæ vſos fuiſſe,vt Dorotheum in antidoto πρὸς ἐχιοδηκλῆς, & in aliis multis. Et Dioſcorides. Sanguis marinæ teſtudinis cum vino & leporis coagulo cuminóque contra ſerpentum morſus,& hauſta rubetæ venena conuenienter bibitur. Aduerſus venena & ad compeſcendũ fluxum ſanguinis è naribus vel veſica plurimùm valet per ſe vel addito ſanguine draconis vtriſque in aqua vulgaris herbæ quæ burſa paſtoris nuncupatur

Lib.9.cap.10.

Lib.32.cap.4.

Lib.2. de antidotis.

Lib.2.cap.97.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 469 sur 633

patur dissolutis. Capiuntur testudines marinæ multis quidem modis, vt tradit Plinius, sed maximè euectæ in summa pelagi, aut meridiano tepore blandito, eminente toto dorso per tranquilla fluitantes, quæ voluptas liberè spirandi, in tantum fallit oblitas sui, vt solis vapore siccato cortice, non queant mergi, inuitæque fluitent, opportunæ venantium prædæ. Ferunt & pastum egressas noctu, auidéque saturatas lassari, atque vt remearint matutino, summa in aqua obdormiscere, id prodi stertentium sonitu, túncque leuiter capi, adnatare enim singulis ternos, à duobus in dorsum verti, à tertio laqueum iniici supinæ, atque ita ad terram à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud vlla difficultate capiuntur, vltróque veniunt statuto tempore anni in amnem Eleutherum effusa multitudine. Aristoteles. Testudines marinæ laborant plerunque & intereunt quoties innatantes siccantur sole, deferri enim in gurgitem facilè nequeunt. *Lib.9. cap.10.*

Diuersam capiendarum testudinum rationem adfert Oppianus. Aliquando testudines, inquit, importunè piscantibus obuiæ prædæ parandæ nocent, damnúmq; afferunt. Sed facile est audaci & intrepido viro eas vincere. Si quis se in mari immergẽs testudinem supinam in dorsum conuerterit, quantũuis connitatur, fatum vitare non potest. *Lib.5. ἁλιευτικῶν.*

Ναὶ μὰν ἠ χέλυες μάλα πολλάκις ἀντιόωσαι
Θήρην λωβήσαιτο, καὶ ἀνδράσι πῆμα γένοιτο
Τάων δ' ἔστι λέτο μόχθος ἑλεῖν ῥηϊτὸς ἁπάντων
Ἀνέρι θαρσαλέῳ, ἠὲ ἀταρβέα θυμὸν ἔχοντι·
Εἰ γάρ τις καδὺς κρυαλὺν χέλυν ἐν ῥοθίοισι
Γ' ὤιον ἀντρέψειεν ἐπ' ὄφρακον αὖτις ἐοῦσαν
Πολλὰ μὲν ἱεμάσσαι ἀλιεῦ μόρον ἐξαλέεσθαι.

Capiuntur apud nos sagena quemadmodum & reliqui pisces, capiuntur etiã iisdem retibus, quibus thunni. Terrestres testudines frequẽtiùs visuntur, & notiores sunt & minores quàm marinæ. Ex oceano marinam aliquãdo apud me alui aliquandiu. Quum Romæ essem aliam vidi multò maiorem. In India maximæ sunt, quẽadmodum & reliqua animalia. Plinius. Testudines tantæ magnitudinis Indicũ mare emittit, vt singularũ superficies habitabiles casas integant, atq; inter insulas rubri prẽcipuè maris his nauigẽt cymbis. *Lib.9. cap.10.* Immanis fuit testudo illa quę in mari nostro anno 1520. capta est tanta, vt pueros atq; homines imperitos terreret, iis eratviribus, vt funibus tracta homines tres supra dorsum stantes veheret, eadem bigis vix trahebatur. Qui ceperat, circulatorũ more pervicina oppida ostentabat lucri faciendi causa. Huiusmodi testudinẽ arbitror fuisse eã, quæ olim in Prouinciæ oppido, quod Tarrasco nominatur, capta fuit, quantũ ex eius pictura, quæ etiam hodie in oppidi templo cernitur, coniicere licet, nisi q; pictor absurdè pedes duos addidit, aculeósque maiores etiam in dorso effinxit. Quanquam longè aliter de ea re olim scripserint. Ferunt ad

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 470 sur 633

Rhodanum in nemore quodam inter Arelatem & Auenionem monſtrum quoddam fuiſſe altera parte terrenũ animal, altera piſcem referens, boue craſſius, equo longius, dentes habens in vtraq; maxilla, binos, enſe longiores & acutiores, in flumine deliteſcens in homines irruebat, & naues ſubmergebat, huc ex Aſia erupiſſe ex Leuiathan aquatili ſerpente & ferociſſimo natũ, tandem à diua Martha ita euictum, vt oue placidius reddiderit, quod cingulo ſuo ligatum, cùm in terrã eduxiſſet à plebe ſaxis fuſtibúſq; peremptũ fuit. Incolæ monſtrũ id Taraſconũ vocabant, vnde oppido quod etiã hodie extat nomen poſitũ cũ antea *nerluog*, id eſt, niger locus vocaretur à nemore denſo, vmbroſóque. Alij rẽ paulò aliter referũt. Sed vtut res hæc habeat, antequã Martha in prouinciã venire potuiſſet Taraſco oppidũ dicebatur, Strabone teſte: Abeſt, inquit, à Rhodano Nemauſus cẽtena circiter ſtadia, quo in tractu vlteriore Taraſco exiguũ oppidũ, quo nõ niſi poſt Chriſti in cęlos aſcẽſum appellere potuit Martha: ſcripſit autem Strabo tempore Tiberij Cæſaris ſub quo paſſus eſt Chriſtus. Neq; eſt quod quis miretur teſtudinẽ marinã in Rhodano ad Taraſconem repertam fuiſſe, neq; enim procul locus is à mari abeſt, & aquarũ dulcedine captæ aliquãdo beluæ marinę, vel vndarũ & procellarũ vi cõpulſæ lõgè altiùs fluuios ingrediũtur, quod de teſtudinibus marinis aſſerit Plin. ſcribẽs in Phœnicio mari haud vlla difficultate capi vltróque venire tẽpore ſtatuto anni in amnẽ Eleutherum effuſa multitudine,

Lib. 9. cap. 10.

De Teſtudine coriacea ſiue Mercurij.

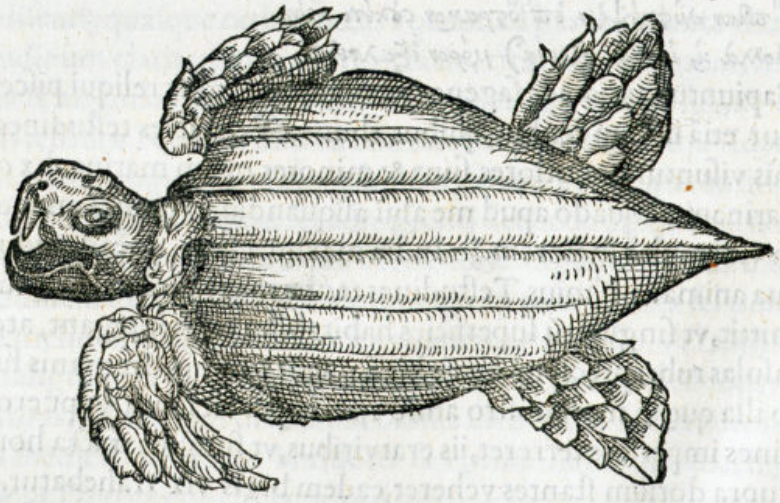

CAPVT IIII.

ΧΕΛΩΝΗ Θαλατία Latinè teſtudo marina vocatur, à quibuſdam Pliniũ ſecutis mus marinus. Sed non immeritò dubitauerit aliquis, cur Plinius cùm ſæpius aliâs teſtudinem marinam Latiné vocarit, mutato nomine, aliquãdo murem marinum nominauerit ei tribuens

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 471 sur 633

buens quæ Aristoteles tribuit emydi seu testudini lutariæ siue muri aquatili, vt conuertit Gaza. Verba Plinij sunt: Mus marinus in terra scrobe effossa parit oua, & rursus obruit terra, tricesimo die refossa aperit, fœtúmque in aquam ducit. Quæ ex Aristotele mutuatum esse constat. Ἡ ὃ μῦς ἐξιοῦσα ἐκ τοῦ ὕδατος τίκτει ὀρύξασα βόθυνον πιέζωδη, καὶ ἐκτέκοῦσα καταλείπει, ἐάσασα ὃ ἡμέρας τεσσαράκοντα, ἀνορύττει καὶ ἐκλέπει τὰ χοιρία, ἃ ἀπάγει ὁλίγους τοὺς νεοττοὺς εἰς ὃ ὕδωρ. De marina verò testudine mox Aristoteles. Τίκτουσι ὃ καὶ αἱ θαλάττιαι χελῶναι ἐν τῇ γῇ, &c. Alio in loco pro testudine marina murem marinum videtur dixisse. Exeunt in terram, & qui marini mures vocantur. Ex quibus efficitur vel Plinium parum animaduertentem aquatilis testudinis siue lutariæ Aristotelis nomine marinam vocasse, vel testudinem marinam etiam murem Latinè dici posse, atq; etiam non solùm emyda sed & μῦν apud Aristotelem legi posse. Galli *tortues* vocant. Nostri *tortugues*. Hispani *tortugas*. Itali *galanas* voce, vt apparet deflexa ex accusatiuo Græco χελώνας. Quam nũc describimus, coriaceam appellamus quod integumẽtum habeat non tam cortici simile quàm corio bubulo, duro nigróq; & iam concinnato ad calceos equorúmq; frænos & sellas cæteráque ornamenta conficienda. Eandem Mercurij testudinem appello, quòd eam esse existimem, à cuius similitudine Mercurij musicũ instrumentum nobis *leut*, Gallis *luc* vocatum excogitarit ex ea testudine, quam Nilo decrescente in litore repererat, consumpta iam carne superstitibus neruis, & ob tensionem ad cõtactum sonantibus, cui instrumentum musicũ adeò simile est, vt nemo sit procul eam videns capite pedibúsq; truncatis, qui non chelyn nostram theca sua conclusam esse iudicet: vt enim hæc, ita testudo altera parte supina scilicet plana est latáq;, prona connexa ex sex assulis contexta longis angulos acutos efficientibus, toto ambitu rotundato præter quam in cauda, quæ in longum & acutum desinit, cui etiam instrumenti pars gracilior (cui infixi sunt collopes, quibus fides intenduntur & remittuntur) respondet. Hæc testudo à superiore partibus internis, alis, pedibus, vnguibus non differt, longiore acutioréque est cauda, capite osseo. Rostri pars inferior acuta est, & sursum recurua, superioris extremum in partes duas diuisum, inter quas inferioris extremum recipitur. Huiusmodi rostro minùs auem refert quàm superior testudo. Oculis est maioribus, ante quos sunt foramina narium loco. caput semper prominet. Ceruix lata est & torosa, in supina parte maculas aliquot rotundas habet, quas ineptè qui de aquatilibus scripsit pronæ parti testudinis corticatæ appinxit. Carnis habet plurimùm anteriore in parte musculis scilicet omoplatarum, in posteriore multò minùs, ea bubulæ similis est. Testa vertebris dorsi alligatur. Costas latas contegit cutis duplex interior corio spisso densoque sed læui similis,

Lib. 9. cap 19

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 472 sur 633

ſuperior tenuis & alba. Sub cute pingue plurimum coaceruat. Vidi huiuſmodi teſtudinem ad ſolem menſes aliquot ſuſpenſam,ex qua quotidie pinguitudinis libra vna deſtillabat,qua, qui ceperat, ad lucernas vtebatur,eiuſdem carne ſalita loco bubulæ. Ea ad Frontignanum capta fuerat, longa cubitos quinque, duos lata. Alteram antè videram ad Magalonam captam multò minorem. Aliquot antè annis vnius ἰκονεμ mihi dederat Agathenſis, qui tum erat Epiſcopus, quam ad Niceam captã fuiſſe affirmabat cubitos octo longam.Carne eſt multò duriore quàm ſuperior.Cęterùm iiſdem facultatibus& carnem & fel pollere exiſtimo.Hîc prætermittendum nõ eſt coriaceam ſiue Mercurij teſtudinem, quã depinximus ab Æliano fortaſſe ſimiã maris rubri appellari, id quod ex eius deſcriptione clariùs intelligetur. Eſt etiam in mari rubro ſimia, non piſcis quidem hæc, ſed beſtia cartilaginea,& velut ſquamarum expers,eáque ipſa non magna.Colore eſt terreſtri ſimilis, tum aſpectu ſpeciem ſimilitudinémque eiuſdem terrenæ ſimiæ gerit.Non piſceo tegmine reliquum corpus, ſed illiuſmodi circumueſtitur,cuiuſmodi teſtudinis inuolucrum eſt. Eadem ſimiliter ac terreſtris reſima eſt,eius reliquum corpus inſtar torpedinis latum eſt,vt dicas auem eſſe alas explicantem. Quum natat, volare videtur-Cùm igitur terreſtri partim differt, partim conuenit, maculis diſtinguitur. Sed eam rem doctis, qui piſces rubri maris viderunt,æſtimandam relinquo.

Lib.12.cap.57.

De Teſtudine cornigera ſiue troglodytica & alba.

CAPVT V.

Lib.9.cap.10.

PLINIVS Cornigerarum teſtudinũ diuerſum à cęteris genus facit.Troglodytæ,inquit,cornigeras habent, vt in lyra annexis cornibus latis, ſed mobilibus, quorum in natando remigio ſe adiuuant. Celetum genus id vocatur eximię teſtudinis ſed raræ:namq; quaſi ſcopuli præacuti clelonophagos terrent: Troglodytæ autem ad quos adnatant,vt ſacras adorant.Quo loco pro mobilibus alij immobilibus legunt,ſed perperam, vt opinor: nam ſi cornuum remigio in natando ſe adiuuant,quomodo immobilia eſſe poſſunt? Deinde pro celetum alij celtium,alij celetinum. Hermolaus aliquando exiſtimauit legendum chelytium,ἀπὸ τῦ χέλυος,quæ vox & teſtudinẽ ſignificat & pectora,quaſi magnas & pectoroſas intelligi voluiſſet.Placuit poſteà vt celetũ legatur,vt dicantur celetes teſtudines à celeritate: quoniam cornuũ remigio adiuuant ſe natando, ceu equites videri poſſint, non pedeſtres:ſunt enim celetes ſingulis equis currentes in certaminibus,

&

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 473 sur 633

& equi ipſi celetes qui ſoli agitabantur. Sic cancrorum eſt genus quoddam ἱππεῖς Ariſtoteli, itémque formicarum alterum, quas Plinius pennatas vocat à velocitate. Cornigeræ teſtudinis effigiem eleganter inſculptam & expreſſam vidi Romæ in antiquiſſimo marmore, quæ à ſuperioribus teſtudinibus non differebat niſi cornibus ex vtroque capitis latere latis & longis, qualia in eo piſce ſunt quem antea cornutam ſiue ὀλόχτεον appellauimus, & in lyra ſed in his breuiora, in teſtudine pro magnitudine corporis longiora. Arrianus in nauigatione maris rubri in teſtudinum genere albam teſtudinem numerat, ſed aquatilis ſit, an lutaria, an terreſtris parum conſtat. Ego teſtudinem vidi cortice maxima ex parte albeſcente & denſo quam mihi oſtendit Iacobus regius vir in chirugicis operibus exercitatiſſimus & peritiſſimus. Ea teſtudo ab alijs omnibus in eo differre mihi videtur quod in medio cortice pronæ partis articulationes duas habet, quales in locuſtarum caudis cernuntur, ex quo apparet animal hoc in pilæ modum totum corpus conglobare. Sit ne ea teſtudo Arriani alba neſcio, neque enim de re parum mihi perſpecta temere quicquam affirmare volo.

De Vitulo maris mediterranei.

CAPVT VI.

VITVLVS Marinus ἀμφίβιον animal eſt, nam in mari degit, & aërem haurit ſpirátque, & dormit in terra, egreſſúſque in eam parit in litore terreſtrium more. Cùm verò diutius in mari quàm in terra immoretur, cibúmq; ex humore petat, nec diu ab aqua ſeiunctus poſſit viuere, inter aquatiles beſtias rectè numerabitur. φώκη à Græcis dicitur, ducto nomine ex βώκη ob boatum ſiue mugitum quem edit. phocam appellauit Vergilius. à Plinio, Gaza & aliis vitulus marinus vocatur, cuius nominis ratione ſecutæ ſunt gentes multę. Itali *vechio marino* vocãt, noſtri *vedel de mar*, Galli *veau de mer*, Flandti *zeehoont*. id eſt, canem marinum, ita & Germani *meer hunt*, Maſſilienſes bouem marinum. Vitulus marinus corio integitur duro & hirto, in dorſo pili ſunt nigricantes & cinerei in quibuſdam maculæ paruę, in ventre pili

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 474 sur 633

albicantes. Vitulo terreſtri ſi aures excipias, valde ſimilis eſt. Oris ſciſſura eſt mediocri, dentes in eo ſerrati, acuti, duri, candidi, lupinis dentibus ſimilimi. Maxilla inferior lupinam etiam refert, ſuperior, latior eſt quàm in lupo, qua & naribus vitulis terreſtribus affinis eſt. Pilos duros alias albos alias nigros, lõgiuſculos in ſuperciliorum loco, & in ſuperiore labro habet. Lingua lata eſt & ſciſſa. Oculi ſplendent, & ſubinde in mille colores veluti hyænæ oculi tranſeunt. Aures non habet, ſed earum loco meatus anguſtiſſimos, & valde exiguos, in viuentibus euidentiores, in mortuis ita conſidunt vt vix reperias, intus foramen eſt cum oſſiculis & tympanum, quæ qualia ſint explicauimus cum de piſcium auditu diceremus. Caput breue eſt & paruum pro corporis magnitudine, collum longius, quod pro arbitrio extendit & contrahit, lato eſt pectore, omoplatas enim habet quaternis muſculis connexas ſuperiore vel poſteriore in parte quam canes terreſtríaq; alia animantia, quæ in lateribus eas habent, ob id anguſto ſunt pectore, vituli verò latiore ad meliùs natandum. Veluti brachia ſine cubito ſine vlna habent breuiſſima, quod ſequitur carpo noſtro reſpondens ex multis oſſibus conſtat, metacarpium verò ex quinque oſſibus quæ pelle tantùm conteguntur, inde tanquam manus indiuiſa, prę-
terquam in extremo in quo quatuor linearum diſtinctiones tantùm
Lib. 2. de hiſt. anim. cap. 1. ſpectantur, vngues autem quinque diſtincti. Quanquam aliter de his ſcripſerit Ariſtoteles: ἡ δὲ φώκη ὥσπερ τετετρωμμένον τέτραπουν ἔστιν, εὐθὺς γὰρ ἔχει μετὰ τὴν ὠμοπλάτην τοὺς πόδας ὁμοίους χερσὶν ὥσπερ καὶ οἱ τῆς ἄρκτου, πεντεδάκτυλοι γάρ εἰσι, καὶ ἕκαστος τῶν δακτύλων καμπὰς ἔχει δύο, καὶ ὄνυχα μέγαν. Vitulus marinus tanquam læſa imperfectáque quadrupes eſt, quippe qui continuò à ſcapulis pedes habeat, manibus ſimiles modo vrſæ. In quinos enim finduntur digitos qui ſinguli ternis articulis flectantur, & vnguibus muniantur. Verùm ego diligentiſſimè vitulum marinum contemplatus, pedes anteriores tales omnino eſſe quales depinximus cognoui, hodie quoque vitulum exſiccatum domi ſeruo, ex quo oculata fide idem ab omnibus qui videre voluerint, cõprobatur. Ineptiſſimè vitulum marinum repræſentauit autor ille lib. de aquatilibus: non enim ὥσπερ τετετρωμένον τέτραπουν vt rectè dixit Ariſtoteles depinxit, ſed ei ea crura ſiue brachia, cubitũ, tribuit, pedes anteriores & poſteriores non vituli ſed caſtoris ſcilicet diuiſos, membranis intertextos. Noſtri delineationem perſequamur, is corpore eſt oblongo, in caudam paruam deſinente, ceruorum caudis ſimilem, & in pedes poſteriores caudis reliquorum piſcium ſimiles, ſine digitorum
Lib. 2. de hiſt. animal. c. 1. diuiſione ſine vnguibus, etiam ſi aliter tradiderit Ariſtoteles. οἱ δ' ὀπίσθιοι πόδες πεντεδάκτυλοι μὲν εἰσὶ, καὶ ἔχουσι καμπὰς, καὶ τοὺς ὄνυχας ὁμοίους ἔχουσι τοῖς προσθίοις, τῷ δὲ σχήματι παραπλήσιοι ἔχουσι τῶν ἰχθύων οἱ πλατεῖς εἰσι. Pedes poſteriores quinis diſcretos digitis habet, & curuatura & vn-

guib

guibus cum primis conuenientes, verùm forma proximos piſcium caudis. At rem aliter habere αὐτοψία conuincit, nec aliam huius opinionis refutationem quęrendam cenſeo quàm ſenſum ipſum: ſi enim vitulos marinos ſiue mediterranei maris, ſiue Oceani diligenter inſpicias, pedes poſteriores tales eſſe comperies quales depinximus. Quod ſi caudis piſcium ſimiles ſunt, vt aptiſſimè comparat Ariſtoteles, quî fieri poteſt, vt in quinque diuiſos digitos & vngues deſinant? Quomodo vera eſſe poteſt hæc figuræ cum piſcium caudis ſimilitudo? Intus pulmones habet, cor, ventriculum, hepar, lienem, inteſtina, quadrupedum terreſtrium modo. Fel in hepate non habet autore Ariſtotele. Plinius verò eidem fel attribuit. Vitulis quidem marinis, inquit, ad multa quoque fel nobile. Qua verò in parte ſitum ſit non exprimit, ex verbis tamen eius colligi poteſt vitulo marino fel eſſe in pectore, ſic enim ſcribit. Fel ſerpentibus portione maximè copioſum, & piſcibus. Eſt autem pleriſque toto inteſtino, ſicut accipitri, miluo. Præterea in pectore eſt & cetis omnibus. Renes habet vitulis terreſtribus, vel delphinis, vel lutris ſimiles, de quibus in ſuperioribus diximus. Meatus qui à vena caua, & à magna arteria oriuntur, non in cauum quod in renum medio eſt, ſed in ipſorum renum totum corpus videtur abſumi. A renibus meatus vreteres tenues admodùm ad veſicam pertingunt. Leporum & aliorum animalium retro mingentium ritu mingunt & coëunt vituli, & diu ligati in coitu cohærent, vt canes: eſt enim maribus pudẽdum magnũ, fœminæ verò rima raiarum modo. Ex ſemine ſtatim animal concipit intra ſe & parit, ſecundas quoque emittit, & lac reddit modo pecudum. Parit ſingulos, aut geminos, aut complurimũ tres, mãmis quas geminas habet, educat fœtũ ritu quadrupedum, & parit vt homo omni tẽpore, ſed maximè cum primis capris, prolem circa duodecimum diem à partu deducit in mare, ſubinde aſſuefaciens, illa decliuis fertur nec ambulat, cum nõdum inniti ſuis pedibus poſſit. Miram matris erga catulos ſollicitudinem in iis educandis, & ad natationem aſſuefaciendis deſcribit Oppianus. Duodecim, inquit, dies mater cum catulis in terra degit, decimotertio die vlnis complexa in mare defert, & immergit, cóſque veluti in alieno & peregrino ſolo enixa, in patriam & proprias ſedes deducit, ſinguláque à matre deducti perluſtrant.

Li. 2. de Hiſt. animal. ca. 2.
Lib. 11. cap. 32.
Ibidem.
Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Μίμνῃ δ' ἥμαζα, πάντα δυώδεκα σιὼ τετέεσσιν
Αὐτῶν ἐνὶ ζαφερῇ, ζισημδεκάτῃ ὅ σιὼ ἠοῖ
Σκύμνως ἀγκὰς ἐχοῦσα νεαλδέας εἰς ἅλα δυώδ
Παῖζιν ἀγαλλομένη, πάλιν ἄντε σημαίνουσα,
Ὡς ὅ γυνὴ ξείνης γαίης ἐπὶ παῖδα τεκοῦσα
Ἀπασίως πάλιν ὅ, κὰμ ὃν δόμον εἰσαφίκηται,
Παῖδα δ' ἐν ἀγκοίνῃσιν πολυημερίη φορέουσα

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 476 sur 633

Δώματα δ' ἀνυμδύη μηδὸς νόμον ἀμφαγαπάζει
Τερπωλιὴ ἀγόρεστον, ὁδὶ' ὃ φρονέων πὲρ ἔχαστα
Παπταίνει μέγαρόν τε, καὶ ἴθεα πτύχα τοκήων,
Ὡς ἄρα κὴ κείνη ἕτερον γένος εἰναλίη θὴρ
Ἐς πόντον προφέρει, καὶ ἀλείκυδ ἔργα θαλάσσης.

Vituli marini cicurantur,& hominem agnoſcunt, ſuntq; delphinorum more φιλάνθρωποι. Eius rei exemplum ex Eudemio narrat Ælianus. Vitulum marinum Eudemius ait,in hominem ſpongias piſcari ſolitum,amore flagraſſe,cóq; vbi ſubterranea petra eſſet, extra mare progreſſum cum ſpongiatore verſatum fuiſſe. Is, cuius eiconem hîc expreſſimus circa Lerinum inſulam captus, & in inſulæ illius xenobio multos dies educatus nullo metu cum hominibus verſabatur, per terram ſe trahens,gradus etiam ſcandens.Somniculoſum eſt animal,grauiſſimóque ſomno opprimi ſolitum, inter dormiendum tam altè ſtertit, vt mugitum edere videatur, vnde vituli nomen. Huius cauſa eſt pituitoſus humor,qui in aſpera arteria eſt,inſpirando & expirando agitatus. Tales ſonos dormiendo edunt, qui craſſo ſunt collo & breui, deſtillationibus obnoxij: item ij, quibus excidit columella. Dormit vitulus extra aquam ad ſolem,in arena litoris vel ſupra ſaxa, vt liberiùs reſpiret,maximè noctu,ſed etiam interdiu nonnunquam. Oppianus:

Lib. 12. ca. 56.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Φῶκαι δ' ἐννύχιαι μὲν ἀεὶ λείπουσι θάλασσαν.
Πολλάκι δ' ἠμάτιαι πέτρης δ' ἐνὶ, καὶ ψαμάθοισι
Εὐκηλοι μίμνουσι κὴ ἔξαλον ὕπνον ἔχουσι.

Carne & pinguitudine multa abundãt. Oſſa cartilaginea habẽt, corio duro & ſpiſſo integuntur,ſed plicatili,quò fit vt ſeſe contrahere & colligere poſſint, vnde difficilè ictibus læduntur conglobato corpore, ob carnis & pinguitudinis copiã: vix enim niſi colliſis temporibus interficiuntur, quæ pauca carne & pinguitudinie obducta ſunt, quò fit vt nerui,ac proinde cerebrum faciliùs patiantur.Eadem ratione feles domeſtici difficiliùs ictibus necantur.Pugnant inter ſe vituli marini, & cum aliis piſcibus: ſunt enim carniuori, & admodum voraces.Vidimus aliquoties in viuaria immiſſos vitulos magna reliquorum piſcium pernicie vt luciorum, tincarum, cyprinorum. Vidimus id Gandaui,& in ſtagno Regio ad Fontem bellę aquę.Multi ſunt in Oceno vituli, aliquando gregatim natant, quos piſcatores aliquando ſagittis & tridẽtibus inſectantur,vix tamen ferrum in corium denſum adigitur. Sine magno damno in piſcatoria retia non incidunt,quia vt delphini & xiphiæ vi omnia perrumpunt & dilacerant,id quod ſi ſenſerint piſcatores quàm celerrimè poſſunt, retia in terram pertrahunt, tum fuſte capiti & temporibus ſæpius illiſo interficiunt.Oppianus.

Lib. 5. ἁλιευτικῶν.

Φῶ-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 477 sur 633

Φώκῃ δ' οὐκ ἄγκιστρα τελεύτᾳ, ὅτε ἰς αἰχμὴ
Τείλυφος ἦκεν ἑλοι κείμης δέμας, ἔξοχα γάρ μιν
Ῥινὸς ὑπὲρ μελέων στερεὴ λάχεν ὄβεμον ἐρχος.
Ἀλλ' ὅτ' ἀὐπλεκέεσι λίνοις περικυκλώσῃ
Φώκιν ἀσπαλιῆες ἐν ἰχθύσιν οὐκ ἐθέλοντες,
Δὴ τότε τοῖς κραιπνός τε πόνος, σπουδή τε καθέλκει
Δίκτυον ἐς ῥηγμῖνας, ἑπεὶ φώκιν μεμαῶτα
Οὐκ ἂν ἐρητύσῃς, κὴ εἰ μάλα πολλὰ παρείη
Δίκτυα, ῥηϊδίως ὃ βίη τ' ὀνύχων θ' ὑπὸ ἀκωκαῖς
Ῥήξει τ' αἴξει τε, καὶ ἑσταὶ ἰχθύσιν ἄλκαρ
Εἰλυμένοις, μέγα δ' ἄλγος ἐνὶ φρεσὶν ἀσπαλιῆων
Ἀλλ' εἴ μιν καθέλωσιν ὑποφθαδὸν ἐγγύθι γαίης
Ἔνθα κὴ τειόδοντι, καὶ ἰφθίμοις ῥοπάλοισι
Δέρασί τε στιβαροῖσι καταΐσσουσιν ἐλόντες
Ἐς κροτάφους πέφνουσιν, ἑπεὶ φώκῃσιν ὀλέθρος
Ὀξύτατος κεφαλῆφιν ἱκάνει θαλυσίης

Vituli carne constant molli, spongiosa & pingui, adeò vt liquatur, si diutius manibus tractetur, ob id citò satiat, nauseam parit, malũ succum gignit, ferini odoris est. Qua de causa etiam à plebe negligitur iis in litoribus, in quibus frequenter capiuntur. Maiore est in pretio apud eos, qui procul à mari absunt. Corio etiam mortuorum ventorum mutationes significantur: austrinis enim ventis insurgentibus pili inhorrescunt, & surriguntur, in Boreali constitutione ita desidunt, vt nullos esse affirmes, id quod sæpius obseruaui. Quo fit vt id verum esse credam, quod Plinius scripsit. Pelles eorum etiam detractas corpori sensum æquorum retinere tradunt, sempérque æstu maris recedente inhorrescere. *Lib. 9. cap. 13.* Ex iisdem pellibus zonæ fiunt in multos annos vtiles, & tabernacula olim iis operiebantur, quia fulmine non tangi credantur. Plinius ex iis quæ fulmine non feriantur. Ex iis quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit, non vnquam altiùs quinque pedibus descendit in terram, ideo pauidi altiores specus tutissimos putant, aut tabernacula è pellibus beluarum, quas vitulos marinos appellant, quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat. Ob eam cuusam Seuerus Imperator lecticam suam corio vituli marini tectam voluit. Ex eodem calceari vtile esse podagricis articularibusque morbis quidam autores sunt. Eiusdem cinis contra alopecias prodest. Adeps quoque vituli marini, qui in eo copiosus est, vt in delphino, balæna, & aliis per pulmones spirantibus, magni olim fuit in medicina vsus. Adipe vituli marini, inquit Plinius, canis rabidi morsu potum expauescentibus faciem perungunt cum vtilitate medici, igni instillatur naribus intermortuarum vuluæ vitio, & cum coagulo eiusdem in vellere imponuntur, eadem lepras *Lib. 2. cap. 55.*

lichenáſq; tollit,articulorum dolores leuat & ſanat. Coagulum eiuſdem comitialibus,& ſtrangulatis vuluis valde confert, id accipien-
Lib.2.cap. 85. dum priuſquam in mare ingrediantur.Dioſcorides.Coagulum vituli marini caſtorei vires repræſentat, comitialibus, ſtrangulatis vuluis potu conferre exiſtimatur.Sed ſi ſit vituli marini hoc experimentum eſt,aqua inſpergitur,qua pauliſper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum maduerit: nam ſi erit ſyncerum, ſtatim liqueſcit in aquam,ſin minùs conſimile permanet. Excipitur autem catulis,qui nondum natare poſſunt. Hîc meminiſſe oportet illius, quod annotauimus,quum de lepore marino diceremus, ſcilicet mẽdoſum
Cap. 1. eſſe Plinij locum LIB. XXXII. Iuba in iis voluminibus, quæ ſcripſit ad C.Cæſarem Auguſti filium de Arabia,tradit vitulos marinos ternas heminas capere, neque enim vitulos marinos, ſed lepores legere oportet,cùm de leporibus marinis agat,velítque oſtendere eos in India (in qua omnia animalia grandiora ſunt) maiores noſtris eſſe, vt ex toto contextu liquet. Vituli verò marini nullo in mari tam parui ſunt,quin heminas multò plures tribus capiant.

De Vitulo maris Oceani.

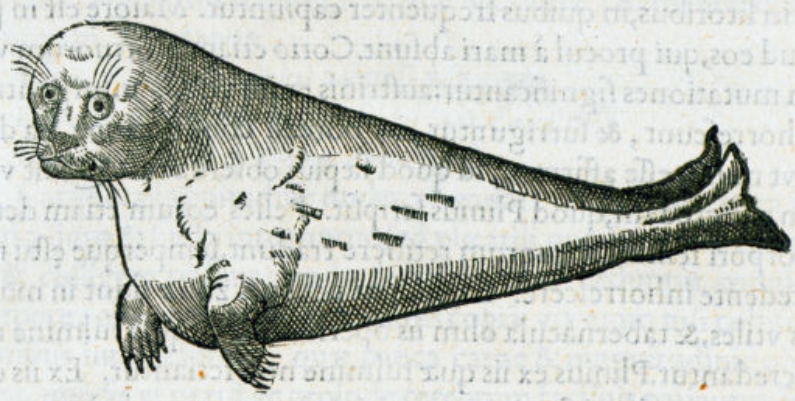

CAPVT VII.

IS Quem hîc repræſentamus, etſi paulùm diuerſo ſit corporis habitu à ſuperiore, nihilominus tamen vitulus eſt marinus, qui naſcitur in Oceano,corpore craſſiore eſt magíſque in ſe collecto. Vitulum eſſe indicant mugitus,vnde nomen, lingua bifida, dentes ſerrati,pedes poſteriores piſciũ caudis ſimiles,cauda parua, integumentum ex corio piliſque,pedes priores iidem,qui in ſuperiore,digiti magis ſunt diuiſi,oculi rotundiores.Idem indicant & partes alię interiores & exteriores,mores & actiones. Vt tamen ab altero internoſceretur vitulum maris Oceani nominaui.

De Del-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 479 sur 633

De Delphino.

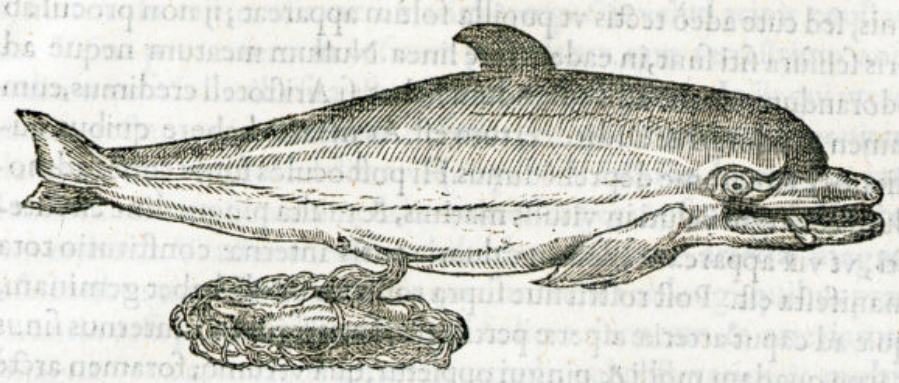

CAPVT VIII.

QVIA Græcis δελφὶς vel δελφὶν & δελφινίσκος, à Latinis non mutato nomine delphin vel delphinus,& delphinulus dicitur,ab accolis maris mediterranei *delphin* vel *dauphin*, à quibuſdam oceani accolis *marſouin* vel *meerſchouin*, quaſi maris ſuem dicas:à Gallis *becdoye*, quod prominentiore ſit roſtro.Cognominatur ἱερὸς ἰχθῦς & παιδεραστὴς & φιλάνθρωπος ab amore,quo pueros & homines proſequitur,& Simo,quòd hoc nomine delectetur.Nonnulli delphinos berellos vocant,eo quòd (vt Alberti verbis vtar) ante naues aquam euomant. Delphinus tanquam genus phocęnam ſub ſe cõprehendit teſte Ariſt. quum ſcribit phocęnam delphino ſimilem eſſe,ſed minorẽ, & à compluribus delphini genus eſſe exiſtimari.Et Ælianus de Taprobanę inſulæ piſcibus loquens,balænas delphinis inſidiari ſcribit, horum duo genera illic naſci : alterum ferum & inexorabili immanitate piſcatoribus infeſtum:alterum natura manſuetum circum homines natare, & more canũ blandiri,& ſe contrectari ſuſtinere,atq; obiectum cibũ ſumere. De delphino eo qui omnibus notior eſt,& hominum amans primùm dicemus,cuius partes tum internas tum externas eo diligentiùs explicabimus,quò plura ab Ariſtotele,Plinio,cęteríſque probatis autoribus de eo ſcripta ſunt,& vt quę prętermiſſa ſunt addamus,& vt quę ab iis tradita ſunt,dilucidiora reddamus,poſtremò vt intelligant ſtudioſi quantopere cetacei quidam ſiue beluæ marinæ cum quadrupedibus terrenis conueniant.Ex delphinis quos multos vidimus duos fœminam matrem,& fœtum marem proponimus graphicè depictos & ad viuorum delphinorum veriſſimam imaginam expreſſos. Delphinus igitur cetaceus eſt piſcis corio læui & ſine pilis ſed duro contectus,corpore oblongo,terete,dorſo repando,roſtro longo,rotũdo, reſimo,oris ſciſſura longa,quæ ad vnguẽ clauditur veluti ceruorum

Lib.6. de hiſtor.ani. c.12. Libro 10.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 480 sur 633

os, dentibus paruis, acutis, pectinatim coëuntibus, lingua carnoſa, exerta, in ambitu parum ſerrata, mobili ſuillæ ſimili. Oculis magnis, ſed cute adeò tectis vt pupilla ſolùm appareat, ij non procul ab oris ſciſſura ſiti ſunt, in eadem ferè linea. Nullum meatum neque ad odorandum, neque ad audiendum habet, ſi Ariſtoteli credimus, eum tamen & odorari & audire certum eſt. At meatus habere quibus audit nos ex anatome deprehẽdimus. Hi poſt oculos ſunt tenues admodum & exigui veluti in vitulis marinis, & multa pinguedine circũtecti, vt vix appareant, ſed in caluaria auris internæ conſtitutio tota manifeſta eſt. Poſt roſtrũ ſiue ſupra roſtrum fiſtulã habet geminam, quæ ad caput arteriæ aſperæ pertingit, foris figura C. internus ſinus carne quadam molli & pingui oppletur, qua vtrumq; foramen arctè clauditur, eáq; fiſtula ante cerebrum eſt, ne quis credat poſt cerebrum eſſe: nam ſpinę dorſi continuus ductus fiſtula interciperetur, ſed à veteribus dicitur in dorſo eſſe, quia magis ad partem poſteriorem ſpectat, quàm in balæna, in qua fiſtula magis ad anteriora vergit. Eius vſus eſt, vt per eam reſpiratio fiat & aqua cum cibo hauſta reiiciatur. Pinnis natat duabus validis, quæ veluti hominis brachia cum omoplatis articulis iunguntur, earum muſculi quatuor robuſti dorſo pectoríque annectuntur. In medio dorſo pinna vnica ſurrigitur partim oſſea partim cartilaginea ſine vllis ſpinis aculeísve, etſi Plinius, Appion, Pauſanias ſpinas in dorſo habere dixerint. Cauda ex duabus pinnis conſtat è lateribus ortis, quę in ſemicirculũ ſinuantur. Inferior ventris pars æquali ſpatio à ſeſe diſiuncta hæc continet, vmbilicum, pudendum, anum. dorſo eſt nigro, vẽtre candido. Cute ſpiſſa & firma ſed molli ob pinguedinem, quæ ſubeſt veluti in porcis terreſtribus. Caro eſt nigricans ſuillæ vel bubulæ ſimilis. Non ſpinis vel cartilagine ſed oſſibus ſuſtinetur. Sub peritonæo partes quæ ad nutritionem & generationem conformatæ ſunt ad quadrupedum terreſtrium magis quàm ad piſcium partes accedunt. Nam epiploum habet, ſed minùs pingue, quo ventriculus & inteſtina incaleſcunt & fouentur. Ventriculum magnum, cùm ad iuſtam magnitudinem accreuerit, in recẽs nato exiguus eſt & geminus videtur, eius fundo pãcreas hæret, deſinit in inteſtina, quæ in multos gyros conuoluuntur, eadem ferè vbique craſſitudine præterquàm in extremis, quæ mediis paulò ſunt latiora, meſenterium vertebris annectitur glandulas nigras, venas, arteriáſque intertextas gerens. Lien in recens natis magnus pro corporis ratione, in adultis paruus & niger. Hpear coloris ſanguinei ſepto tranſuerſo annexum, ventriculum totum complectens, in duos lobos diuiſum. In caua parte vmbilicalẽ venam habet, quo loco vena porta exoritur. A gibba parte caua vena prodit ſurſum & deorſum ramos quãplurimos mittens. Fel nullũ conſpicitur.

Renes

Renes venæ magnæ trunco arteriáque magnæ per emulgentes alligantur, ſunt corporis proportione ampliſſimi inter hepar & teſtes ſiti, numeroſis carunculis racrematim compactis veluti acinis conſtantes. Vrina per vreteras in veſicam percolatur, quæ terreſtrium animalium veſicis ſimilis ſita eſt inferiore ventris parte. In ijs qui vtero adhuc geſtantur, in vrachum deſinit, per quem vrinam deponit in alantoidem tunicam ad diem vſque partus. Editi in lucem per pudendum vrinam ſicuti terreſtria emittũt, & per muſculum ſphincterem retinent. Vracho arteriæ vmbilicales adhærent, arteriæ magnæ inferioribus ramis inſertæ. Vtrinque ſunt teſtes oblongi, quibus præparantia vaſa propoſita ſunt, infiniti ſcilicet venarum & arteriarum è magna vena arteriáque ortarum ramuli, qui poſt varios & multiplices anfractus in epididymin inſeruntur. Cùm enim magna ſanguinis copia multo ſemini generando neceſſaria ſit, quæ longo vaſorum ductu ob ſpatij breuitatem tranſmutari & elaborari non poteſt ſolerter admodum natura gyros illos vaſorum inſtituit, vt illis, id quod longitudini deeſt penſaretur, & quibus ſinguli meatus capreoli modo intorti dependent, & in glanduloſa corpora radici pudendi adnata deſinunt, ex quibus, meatu vrinario, neruo cauo genitale conſtat humano ſimile, cuius extremum foris propendet, in glandem tenuem linguis auium ſimilem deſinẽs, quæ præputio non omnino integitur, intus replicatum latet, ad veneris vſum exeritur. Oppianus.

Μήδεα τ' ἀὐδηρομέοισι πανείκελα κρατύνονται
Οὐδ' ἀεὶ προφάνης πορὸς ἄρσενος, ἀμφὶ δι εἴσω
Κέκρυπται, λεχέων ὃ χθ' ὑγρέος ἔλκεται ἔξω.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Venas ſuas, neruos, arterias idem pudendum habet, oſſi innititur quod oſſi pubis proportione reſpondet. Inferiorem ventrem ſumus executi de ſuperiore iam dicamus. Thorax coſtis veris & mendoſis, ſterno, vertebris, muſculis conſtat, cuius capacitatem pulmones magni complent, denſiore ſubſtantia quàm in terreſtribus, craſſitudine & colore hepar quadrupedum referunt, tum ne aqua in rariorem ſubſtantiam altiùs penetrans eijci non poſſet, tum ne in magnis expirationibus, quibus in aquis fere ſemper vti coguntur tenuior ſubſtantia facilè diſrumperetur. Hi in duas partes diuulſi ſunt, parte inferiore adeo gracileſcunt, vt membranam eſſe affirmes, vndique cor complectuntur pericardio concluſum, in medio thorace locatum, nulla in re porcorum cordi abſimile: duos ſinus, totidem auriculas, denique ſimilia omnia habet. Adhæc aſperam arteriam, œſophagum, muſculos, & quæcunque in terreſtrium corporibus ſunt, clauicula exempta reperire eſt. Caput cum vertebris articulatur. Cerebri diſpoſitio eſt diuerſa, nam in anterius & poſterius diuiſum eſt, non in dextrum & ſiniſtrum, vt in homine, neruorum coniugationes ex eo naſcuntur,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 482 sur 633

plexus χοροειδὴς in eo, rete mirabile, meninges duæ pro integumento. vt omnia hæc in ſummam contraham, porco terreſtri maximè ſimilis eſt: differt autem colore, felle, renum forma. Supereſt vt fœminarum partes internas explicemus, quò fœtus generatio intelligi poſſit. Vulua ceruicem palmum vnum longam habet, ea deinde in ramos duos diſtribuitur, veluti in quadrupedibus terrenis videre eſt, teſtes ad vteri cornua poſiti, pudendum inter vmbilicum & podicem, Non parte ſuperiore ſed prope pudendū mammæ ſine papillis perſpicuis, ſed harum vice alueoli humoris duo ſunt, vtrinque vnus è quibus lac fluit, quod ore catulorum parentem ſectantium excipitur. Fœtum ex ſemine concipit, ſine ouo, & perfectum in lucem edit, ſingulos vno partu, interdum tamen & binos, vterum gerit decem menſibus. Æſta te parit, nec vllo tempore alio, vt rectè ſcripſit Ariſtoteles. Vnde Plinij locus is falſus videri poteſt. Agunt vere coniugia, pariunt catulos decimo menſe, æſtiuo tempore. Nam ſi vere delphini cum fœminis commiſceantur, gerántque vterum decem menſibus, quî fieri poteſt vt æſtate pariant? Dicam quod ipſe experientia comprobaui. Quum hæc ſcriberem, è matris vtero fœtum quem hîc depingendum curauimus vere extraxi. Alteram Octobri menſe diſſecui, in cuius vtero tum primùm formari cœptos catulos inueni. Ex quibus effici neceſſe eſt, eum quem ferè perfectum vere comperi proximæ ętatis initio in lucem edi oportuiſſe: alterum initio autumni conceptum decem menſibus pòſt nimirum æſtate gignendum fore. Quare Plinij locum mendoſum eſſe exiſtimo neque cum intellexiſſe delphinos veris tempore coire, cùm mox ſubiungat decimo menſe catulos parere, æſtiuo tempore. Sed legendum. Agunt vera coniugia, quod ex Ariſtotele ſumptum eſt. Διαζῆσι ὃ μετ' ἀγκάλων καὶ συζυγίας οἱ ἄρρενες ταῖς θηλείαις. degunt coniugatim mares cum fœminis. Chorio, amnio, alantoide tunicis fœtus in vtero inuoluitur, ſanguine nutritur per venas vmbilicales, ſpiritum per arterias eaſdem trahit. Denique eodem planè modo quo quadrupes animal vel homo in vtero concipitur & nutritur, & in lucem editur. Coëunt delphini ſupinis partibus admotis mutuis amplexibus inhærentes, hominum more. Oppianus.

Lib. 6. de hiſt. animal. ca. 13. Lib. 9. cap. 8.

Lib. 9. de hiſt. anim. ca. 49.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Δελφῖνες δ' ἀνδρεσσιν ὁμῶς γάμον ἐντύνονται

Quæ παραφραστικῶς vertit interpres.

In faciem verſi dulces celebrant hymenæos
Delphines ſimiles hominis complexibus hærent.

Id quod à me aliquando in mari noſtro ſpectatum eſt. Lacte nutriunt catulos, geſtántque eoſdem infirmos, adultos diu comitantur, adoleſcunt autem celerrimè, quippe annis decem ad ſummam perue niũt magnitudinem, viuũt annis cõpluribus. Conſtat enim nõnullos vixiſſe annis vigintiquinq;, alios triginta quod cognitũ fuiſſe teſtatur Ari-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 483 sur 633

Ariſtoteles præciſa à piſcatoribus cauda, vt quos ita reddidiſſent mari, captos item agnoſcerent, & ſpatium temporis ſcirent. Item Albertus tricenis annis viuere ſcripſit. Dormiunt roſtro ſublato ſiue fiſtula elata per ſumma æquoris qua etiam ſpirant, pinnas ſuas leuiter mouendo, ſtertentes etiam leuiter audiere nonnulli. Narrant quidam delphino motum adeò eſſe familiarem genuinúmque, vt ſtandi interquieſcendíque neſcius eundem vitæ ſortiatur finem quem & agitationis, ſicubi verò ſomno ſit opus, euolat in ſummum, móxque reſupinus ſenſim ad ima deferri ſe patitur, ad terræ autem contactum velut expergefactus reſilit, denuo ſtridens, rurſúmque rationem eandem init quietem ſibi hoc modo miſtam motioni machinatus. Certiſſimum & hoc eſſe futuræ tempeſtatis prognoſticon, vbi in maris ſuperficiem frequentiùs ſe vibret, & quodammodo colludat, cuius rei cauſam D. Thomas hanc reddidit: hyemali inquit, procella ingruente, ab imo maris conſurgunt exhalationes, quæ hyemi fomenta ſuggerunt, túncque calor excitatur in delphinis, quoniam vero calidi propria eſt agitatio, inde contingit id animal crebrius erumpere, ac ſeſe oſtentare. Ex quo illud eſt Plinij, delphini tranquillo mari laſciuientes, flatus ex qua veniunt parte præſagiunt . item ſpargentes aquam, item turbãtes tranquillitatem. Id verum eſſe affirmant piſcatores & nautæ. Non ſolùm verò delphini, ſed & alia etiam animalia tempeſtatem præſentiunt, vt echini arena ſe ſaburrantes, vt ranæ vltra ſolitum vocales. Sunt & multò plura quæ tempeſtates preſagiunt, de quibus Plinius LIB. XVIII. Quare crediderim piſces in aqua aëris agitatione mutationéque affici, non aliter quàm imbecillos & valetudinarios ob auſtrinos inſtantes flatus, dolorem in capite, vel articulis ſentire, quod euenit ijs qui cum Neapolitano morbo diu conflictati ſunt, vel arthricis. Sic laterum vel thoracis doloribus obnoxij ſeptentrionales ventos prænunciant. Nam paulatim magis ac magis immutatur aër, priuſquàm omnino in contrarium permutetur. Leues autem immutationes facilè ferunt, qui proſpera ſunt valetudine, magíſque externis cauſis morborum reſiſtunt. Ad alias delphini actiones tranſeamus. Stridorem edit, vocíſque nonnihil, quia aſperam arteriam & pulmones habet, & linguam mobilem, quod vt intelligerent ſtudioſi exertam in pictura expreſſimus. Sed ſtatim reclamabit aliquis ex Ariſtotele, vnáque cum Plinio nos errare affirmabit, de delphini lingua hæc ſcribente. Lingua eſt his contra naturam aquatilium mobilis, breuis atque lata, haud differens ſuillæ. Pro voce gemitus humano ſimilis. Ariſtoteles autem diſſentire videtur his verbis. Ἀφίησι δὲ καὶ ὁ δελφὶς, ῥισμὸν, καὶ μύζει ὅταν ἐξέλθῃ ἐν τῷ ἀέρι, οὐκ ὁμοίως δὲ τοῖς εἰρημένοις, ἔτι γὰρ τοῦτο φωνὴν ἔχει καὶ πνεύμονα, καὶ ἀρτηρίαν: ἀλλὰ τὴν γλῶτταν οὐκ ἀπολελυμένην, ὥσ δὲ ἔχλη, ὥστε ἄρθρόν τι τῆς φωνῆς ποιεῖν. Delphinus

Cap. 35.

Lib. 8. cap. 35.

Lib. 9. cap. 8.

Lib. 4. de hiſt. anima. cap. 9.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 484 sur 633

ſtridet ac mutit efferens ſeſe in aërem, ſed non quemadmodum ea quæ ſuperiùs enumeraui: hic enim vocem & pulmonem, & arteriam habet, ſed linguam non ſolutam, neque labra, vt articulatam vocem poſſit edere. At qui Ariſtotelis cõtextum propiùs inſpexerit nobis, Plinióque minimè aduerſari intelliget. Etenim Ariſtoteles hoc capite oſtenſurus, quæ animalia vocem, quæ locutionẽ, quæ ſonum aliquem ſiue ſtrepitum edant, ſubtiliter hæc omnia diſtinxit: vt vox à pharynge & pulmonibus pendeat, vt quibus pulmo deſit, ijs nulla vocis emittendæ ſit facultas, locutio verò non niſi vocis per linguam explanatio ſit, quamobrem quæ linguam non habent, aut μὴ ἀπολελυμένλω, id eſt, non liberam & ſolutam, ea neque vocem emittunt, neq; loquuntur, at ſonos edere vel alijs partibus poſſunt. Lyra igitur & chromis ſonos ſtridoréſq; mouent, quia neque pulmonem, neq; arteriam habent, & pectines quoties per ſumma humoris nitibundi ferũtur, quod volitare dicunt, ſtridere ſentiuntur, atq; etiam marinæ hirũdines quæ ſublimes volitant mare non attingentes. Delphinus verò non eodem modo ſtridet ac mutit, quo hęc omnia, quia vocem habet ob pulmonem & arteriam: præterea linguam mobilem ac liberam, ſed non ita liberam & ſolutam vt voci articulatæ & locutioni efferendæ ſatis eſſe poſſit. Quare non negat Ariſtoteles delphinum linguam mobilem habere, ſed non ita mobilem & ſolutam, vt vocem articulatam efferre poſſit. Eſt enim breuis vt ait Plinius. Atq; hũc eſſe germanum Ariſtotelis ſenſum confirmo ex ipſiuſmet teſtimonio, cuius paulò pòſt hæc ſunt verba: τὰ δ' ὁ παιδία ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων μωρίων ἐκ εγκρατῆ ἐστὶν ὅτως, ἀλλὰ τῆς γλώττης δ' πρῶτον, καὶ ἔστιν ἀτελῆ, καὶ ἀπολύεζαι ὐφιαίτερον, ὥστε ψελλίζωσι, καὶ βαυλίζονζαι τὰ πολλά. Pueri vt cætera ſua membra continere ac regere queunt, ſic etiam linguę ſunt impotentes, & quidem imperfecti, & ſerò lingua abſoluuntur. itaque magna ex parte balbutiũt, tortíq; ſunt lingua. Pueris igitur lingua non deeſt, neq; adhęrens eſt, ſed mobilis & lata quæq; exeri poteſt, ſed nondum ita libera vt vocẽ diſtinctè articulatéq; enunciare poſſint. Ita delphinis lingua eſt lata, mobilis, quæ modò exeri, modò condi poſſit, non hærens palato neq; oſſea, non ita tamen ſoluta vt vocẽ explanatè efferre queant. Porrò neq; labra, neq; palatum cameratum habet, quæ locutioni conferunt. Delphinum audire, cæteróſq; omnes piſces cõſtat ex ijs quæ diximus, quũ de piſcium ſenſibus ageremus. Huius verò ſenſus organum nullũ manifeſtũ reperiri poteſt, ne in delphino quidem vt putat Ariſtoteles. At audire ſine meatu vllo partéq; huic rei deſtinata, nullum animal poteſt, per quam ſoni vocéſq; ad cerebrum perferantur. Qua ratione impulſus cum delphini cranium diligentiſſimè contemplatus eſſem, manifeſtiſſimum audiendi meatum, qui ad cerebrum vſque patet inueni, è regione in viui delphini capite foramẽ tam exiguum, vt ferè oculorum aciem

Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 8.

aciem fugiat ſtatim poſt oculum,qui ſitus in cauſa eſt, cur difficiliùs reperiatur ſunt enim oculi & foramina illa in eadem ferè linea cum oris ſciſſura.Cùm verò ſagaciſſimè odoretur, multò difficilius eſt inuenire quæ pars huius ſenſus miniſtra ſit, quod non ſolùm in delphino ſed in omnibus aliis piſcibus admiratione dignũ eſt:neq; eſt quod quis per foramina illa quæ ante oculos ſunt narium loco piſces odores percipere certò credat, ad cerebrum enim vſque non permeant, ſed partim obſepta,& cęca mox deſinunt, partim ad branchias ferun tur.Omnes tamen odorari certum eſt,cùm eſca recenti abſtineãt,nec iiſdem eſcarum generibus omnes capiãtur,ſed variis,ſcilicet ſui agnitioni odoris, quippe cùm vel fœtidis nonnulli alliciantur. Quare meatus iſtos cæcos eſſe exiſtimo,& qui oculis noſtris cerni non poſſunt,per quos tamen odori ad cerebrum pateat aditus, vt qui tenuioris eſſentiæ ſit quàm humor.Quod ſi in his qui branchias habent perſpicui non ſunt,quantò minùs eſſe debent in iis qui pulmonibus ſpirant?In illis enim branchiæ valde patent, vt ſine inſpiratione magna odorari poſſint , hi cùm reſpirationis organum intus lateat , ſine magna inſpiratione & aëris tractu odores non percipiunt, vt docet Galenus in lib.de odoratu, quibuſcum vnà in cerebrum penetraret aqua,ſi per apertos meatus permearent. Odores autem in cerebrum piſcium ſeſe inſinuare id maximo eſt argumento, quod ad eſcam nidoroſam accedunt,odoribúſque caput repleatur & grauitate tẽtetur. Et vt de cæteris taceamus,de delphino odore vnguenti grauiter offenſo hiſtoriam ex Plinio narremus.Alius inter hos annos in Africo litore Hipponis diarrhyti,ſimili modo ex hominum manibus veſcẽs, ferénſque ſe tractandum,& alludens natantibus, impoſitóſq; portãs, vnguento peruncțus à Flauiano proconſule Africæ, & ſopitus(vt apparuit)odoris nouitate , fluctuatúſque ſimilis exanimi,carnit hominum conuerſatione,vt iniuria fugatus per aliquot menſes,mox reuerſus in eodem miraculo fuit.Qua in re delphino cum ſuibus conuenit quibus amaricinum inimicum eſt,ſi Lucretio credimus. *Libro 9. ca. 8.*

Denique amaricinum fugitat ſus & timet omne
Vnguentum. *Libro 9.*

Quoniam actiones ſine partibus quæ harum gratia à natura conditæ ſunt explicari vix poſſunt:iis addamus quædam de delphini ore ab Ariſtotele & Plinio prodita,quibus fit vt dubitare poſſit aliquis,ſit ne delphinus veterum quem hic exhibemus.Cùm enim delphino noſtro ſit os ante & in prumptu,longa etiam ſciſſura & multum infra roſtrum deſcendens,tamen Ariſtoteles hæc ſcripſit: ὁι ὃ σελαχώδης καὶ δελφῖνες,καὶ πάντες οἱ κητώδης ὑπτιοι ἀπαντες λαμβάνουσι. κάτω γὰρ ὃ στόμα ἔχουσι, δεῖ δὲ σώζεσθαι μᾶλλον οἱ ἐλάττους,εἰ ὃ μὴ,πάμπαν ἂν δοκοῦσιν ὀλίγοι εἶναι:καὶ γὰρ ἡ τοῦ δελφῖνος ὀξύτης καὶ δυναμις τοῦ φαγεῖν,δοκεῖ εἶναι θαυμαστή. *Lib.9.de hist. anima. cap.2.* Cartilaginei,del-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 486 sur 633

phini & omnes cetacei resupinati cibos capiunt. habent enim os subter, vnde fit vt minores priculum faciliùs possint euadere, alioqui pauci admodum seruarentur, quippe cùm delphini celeritas, atq; edendi facultas mira esse videatur. Et alio loco apertiùs: ἔχει ὃ καὶ πρὸς ὃ στόμα διαφοράς, τὰ μὲν γὰρ κατ' ἀντικρὺ ἔχει ὃ στόμα καὶ εἰς ὃ προσφέρεται, τὰ δ' ἐν τοῖς ὑπτίοις, οἷον δελφῖνες καὶ τὰ σελαχώδη, κατ' ὑπτία τρεφόμενα λαμβάνει τὴν τροφήν. Φαίνεται δ' ἡ φύσις οὐ μόνον σωτηρίας ἕνεκεν ποιῆσαι τοῦτο τῶν ἄλλων ζώων (ἐν γὰρ τῇ τρέψει σώζεται τὰ ἄλλα διὰ βραδυτῆτα, πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα τὰ ζωοφάγα ἐστίν) ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ μὴ ἀκλυθεῖν τῇ λαιμαργίᾳ τῇ περὶ τὴν τροφήν· ῥᾴον γὰρ λαμβάνοντα διέφθειρον ἂν διὰ τὴν πλήρωσιν τὰχέως. Πρὸς ὃ τούτοις περιφερῆ καὶ λεπτὴν ἔχοντα τὴν ῥύγχωσιν φύσιν, οὐκ ὀξὺν τὸν διαίρετον ἔχει. Lib. 4. de part. animal. c. 13. Sunt & oris differentiæ, alijs enim os est ante & in promptu, alijs infrà parte supina, vt delphinis & cartilagineo generi, quamobrē hæc nisi cōuersa resupinentur, cibum corripere nequeunt, quòd natura non solùm salutis gratia reliquorū piscium fecisse videtur (dum enim illa sese conuertunt mora intercedit, qua piscis quem insectantur euadere possit: nam omnia id genus rapina piscium viuunt) verùm etiam ne nimis deuorandi auiditatem explerent, si enim faciliùs caperent, breui præ immodica satietate perirent. Præterea rostrum rotundum est & tenue, quódque diuidi in os non possit. Ex ijs sua mutuatus est Plinius: Nisi multùm infra rostrum os illi foret, medio pene in ventre, nullus piscium celeritatem eius euaderet. Sed affert morā prouidentia naturæ, quia nisi resupini atque conuersi non corripiunt, quæ causa præcipuè celeritatem eorum offendit. In his Aristoteles & Plinius videntur delphinis os in supina parte tribuere, quod galeis & alijs multis cartilagineis proculdubio competit, delphinis nō item: de quibus id verissimè dici crediderim quod in supini conuersi cibos corripiāt: tum propter causas quas reddit Aristoteles, tum propter longam oris scissuram, & multùm infrà descendentem, ob quam si proni vescerentur cibi vix bene corripi possent, atque hinc & inde diffluerent, nec rectà in oris fundum, ac inde in œsophagum deferrentur. Lib. 9. cap. 8. Addam aliud quod à veteribus dictum est, vero haud consentaneum. Aulus Gel. inquit: verba Appionis subscripsi eruditi viri ex Ægyptiacorum libro quinto, quibus & delphini amantis, & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, aurigationes refert: eáque omnia sese ipsum, multósque alios vidisse dicit. Καὶ αὐτὸς δ' ὃν εἶδον περὶ δικαιαρχίδα δελφῖνα ἐρᾶσθαι παιδός, καὶ πρὸς παιδιὰν ἐπιόμενον φωνῇ· ἄζηλον ὃν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθὺς ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων, καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων, ἵνα μὴ προθύμως χρῷτο ἀμύξαι, καὶ ἐπανιὼν περιβεβικὼς μέχρι διακοσίων σταδίων. Ἐξέρχετο δ' ἄρα ἡ ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία θεάσασθαι ἐχθὺν ἡνιόμενον ὑπ' ἔρωτος, id est, Et nos quidem vidimus apud Puteolos delphinum amantem mirè puerum, inclamatum à puero

acciri. Quinetiam adnatans dorſo puerum admittebat, ita vt pinnæ aculeos velut vagina conderet, ne dilectum ſibi corpus laceraret, receptúmq; equitis modo inſidentem per magnum æquor, per ducenta ſtadia deferret. Roma igitur tota, omníſque Italia confluebat, vt piſcem amoris cauſa vectorem pueri ſpectaret. Paulò aliter rem narrat Plinius. Diuo Auguſto principe Lucrinum lacum inuectus paupe ris cuiuſdam puerum, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cum meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine ſępius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexiſſet, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mæcenatis & Flauiani, & Flauij Alfij, multorúmq; eſſet literis mandata. Quocunq; diei tempore inclamatus à puero, quanuis occultus atq; abditus ex imo aduolabat, paſtúſq; è manu præbebat aſcenſuro dorſum, pinnę aculeos velut vagina condens, receptúmque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat. Simili modo reuehés pluribus annis, donec morbo extincto puero ſubinde ad conſuetum locum ventitans, triſtis & mœrenti ſimilis ipſe quoque (quod nemo dubitaret) deſiderio expirauit. Hi delphino aculeos in pinna dorſi tribuunt, quod falſum eſſe ſenſus ipſe conuincit: nullas enim omnino ſpinas, neque aculeos in vlla corporis parte habet delphin. Quare vel fabuloſa iſta eſſe oportet, vel eos qui iſta ſcripſerunt parum diligenter delphinos inſpexiſſe. Pinna vnica eſt in medio dorſo ſatis rigida, aliæ duæ in ventre, ita ſitæ vt non ſolùm natatum, ſed etiam vt motũ quo ſurſum ſeſe effert reſpirandi cauſa adiuuent. Alię duæ in cauda, quarum etiam magnus eſt vſus & diuerſus ac in alijs ſitus. Non ex recto ſpinæ dorſi ductu oriuntur, vt altera ſurſum, altera deorſum ſpectet, ſed ex caudæ lateribus, altera dextram, altera ſiniſtram partem verſus, ita vt cauda ſua latitudine aquam verberet. Cuius tanta vis eſt, vt prouerbio dictum ſit, δελφῖνα πρὸς τὸ ἁρπάγιον δεῖν, id eſt, delphinũ cauda ligare, in eo qui fruſtra quidpiam conantur, quod non dictum eſt propter caudam lubricam, etſi læuis ſit, ſed propter eius robur: nullus enim quantumuis viribus præſtans delphinum hac parte retinere poteſt. Quum deorſum cõtendit, caudam ſurſum mouet, contrà quum in ſumma aquæ ſeſe effert: ſed ea celeritate, vt nullum eo velocius animal eſſe dicatur. Ariſtoteles. Ἁπάντων δοκεῖ εἶναι τῶν ζώων τάχιστον, καὶ τῶν ἐνύδρων, καὶ τῶν χερσαίων, καὶ ὑπερβολὴν ἔχειν δὲ πολίων μεγάλων ἰχθύς. Μάλιστα δ' τοῦτο δῆλοῖς γίνεται, ὅταν διώκωσί τινα ἰχθῦν βορᾶς χάριν, τό τε γὰρ ἐὰν ἀποφεύγῃ, ἐμπαγέντες εἰς βυθὸν διὰ τάχος· ὅταν δ' οἱ δελφῖνες μακρὰ γίνηται ἡ ἀναστροφὴ, κατέχει δ' ὠθούμενα ὥσπερ ἀναλογισάμενοι, καὶ ἐμπρέψαντες ἑαυτούς, φέρονται ὥσπερ τόξευμα, τῇ ταχύτητι δ' μῆκος διελθεῖν βουλόμενοι πρὸς τὴν ἀναπνοὴν, καὶ ὑπερβάλλον τὸς ἰχθύς, ἐάν παραπέσῃ τῶν πλοίων. Omnium tum aquatiliũ tum terreſtrium animalium velociſſimi mihi videntur eſſe delphini: ſuper- *Lib. 9. de hiſt. anim. ca. 48.*

siliunt enim nauigiorum magnorum malos, quod maximè faciunt, quum piscem quempiam cibi causa persequuntur: tunc enim si is fugit, ad fundum vsque fame vrgẽte insequuntur: quod si longior fuerit reuersio spiritum continent, quasi spatium apud se reputantes, & conuersi sagittæ modo feruntur, celerrimè itineris longitudinẽ emetiri volentes respirandi causa, quo impetu nauigiorum quæ fortè illuc fuerint, malos superant. Quæ Plinius maiore ex parte expressit. *Lib. 9. cap. 8.*

Velocissimum omnium animalium non solùm marinorum delphinus, sed ocyor volucre, acrior telo. Nam cùm fame concitati, fugientem in vada ima persecuti piscem, diutius spiritum cõtinuere, vt arcu dimissi ad respirandum emicant, tantáque vi exiliunt, vt plerunq; vela nauium transuolent vento euntium. Vnde qui hieroglyphicis literis res significabant, velocitatem per delphinum expresserunt: quod indicat celeberrima illa & omni Principe dignissima sententia σπεῦδε βραδέως, id est, festina lentè, quæ Octauio Augusto adeò arrisit, vt non in sermonibus modò quotidianis crebriùs vsurparet, verumetiam epistolis suis frequenter insereret, admonens his duabus vocibus, vt ad rem agendam adhiberetur simul & industrię celeritas & diligentiæ tarditas. Eadem Tito Vespasiano adeò placuit, vt numismatis insculpserit, quæ altera ex parte faciem Titi Vespasiani cum inscriptione præferrent, altera ancoram, cuius medium ceu temonem delphin obuolutus complectitur, ancora tarditatem, delphino celeritatem designante. Eandem delphini celeritatem comparat sagittæ Oppianus. *Lib. 2. ἁλιευτικῶν.*

Δελφῖνες δ' ἀγέλῃσιν ἁλὸς μέγα κῦμα νέουσιν
Ἔξοχοι ἠνορέῃ τε, καὶ ἀγλαΐῃ κεμάωσιν.
Ῥιπῇ τ' ὠκυάλῳ, διὰ γὰρ βέλος ὥστε θαλάσσης
Ἴθουσιν.

Ab hoc delphini in natando impetu ortum est prouerbium, δελφῖνα νήχεσθαι διδάσκεις, delphinum nare doces, in eos cõpetens, qui monere quẽpiam conantur in ea re, in qua cùm sit ipse exercitatissimus, nihil eget doctore. Veruntamen delphinus etsi velocissimus & fortissimus sit aduersario non caret: amiæ enim cum eo pugnant, & expugnant, vt capite de amia fusiùs exposuimus. Idem crocodilos necat in Nilo, vt tradit Plinius. Verùm in crocodilo maior erat pestis, quàm vt vno esset eius hoste natura contenta. Itaq; & delphini immeantes Nilo, quorum dorso tanquam ad hunc vsum cultellata inest penna, abigentes eos præda, ac velut in suo tãtùm amne regnãtes, alioqui imparesviribus ipsi astu interimunt. Callent enim in hoc cuncta animalia, sciúntq; non modò sua commoda, verũetiam & hostium aduersa, norunt sua tela, norunt occasiones, partésque dissidentium imbelles. In ventre mollis est tenuísque cutis crocodilo, ideo se vt territi immergunt *Lib. 8. cap. 25.*

gunt delphini,ſubeuntéſque aluum,illam ſecant ſpina. Superiùs annotauimus delphinum non in dorſo tantùm ſed & in toto corpore ſpinas omnino nullas habere,quamobrẽ pro ſpina, legendũ opinor, pinna vel penna,quemadmodum ante cultellatam pẽnam dixit. Sed non ſine cauſa dubitauerit is qui delphinum & crocodilum diligentiùs inſpexerit,qui fieri poſſit,vt delphinus dorſi pinna crocodili aluum dilaceret. Nam crocodili cutis minùs eſt in aluo dura quàm in dorſo,non tamẽ ita mollis vt cultro etiam peracuto penetrari poſſit, delphini verò pinna nõ vſqueadeo dura eſt neq; acuta,cui tamẽ vim magnam à celeritate addi non negarim. Non deſunt qui ſturionem noſtrum,veterum delphinum eſſe crediderint,ob dorſi cultellata oſſa,quæ clypeos referũt,quibus etiam ligna veluti ſerrâ ſecari poſſunt. Atq; in ea ſententia fuiſſe ſcio virum doctiſſimum,cuius iudicium his in rebus plurimi facio. Vulgus piſcatorum ait delphinum balænæ præire, & iter præmonſtrare,quod veteres muſculo tribuerunt. Sed eius opinionis occaſionẽ inde ortam arbitror,quod vbi balęnæ ſunt, ibi delphini & lamiæ frequentes ſint, à quibus balænæ dilacerantur. Delphinos fama eſt,ſi ſompilum aut vrgente fame, aut caſu aliquo deguſtarint,ſtupidos fieri ſubitò,& viribus defectos nullo poſteà negotio maris æſtu in litus eijci,ibíque à mergis, cæteríſque auibus maritimis dilaniari & abſumi. Tricenis diebus latere circa canis ortum, occultaríque incognito modo ſcribit ex Ariſtotele Plinius quod eò magis mirum eſt,inquit,ſi ſpirare in aqua nequeunt. Neque ego id verum eſſe crediderim,niſi in ſcopulorum ſpecubus lateant, in quibus liberè ſpirare poſſunt,quemadmodum faciunt & vituli mari. Solent etiam in terram erumpere,incerta de cauſa iiſdem autoribus, ſed id œſtro diuexati faciunt veluti thunni & gladij. Præ dolore igitur in terram exiliunt,cuius rei oculatus ſum teſtis, reperi ipſe œſtrum ſiue aſilum delphino qui in litore iacebat inhærentem. Idem eis accidit mugiles veloces admodum perſequentibus, quũ enim citatum curſum inhibere non poſſunt: in terram vſque impelluntur. Statim tellure tacta moriuntur,ait plinius. Et Ouidius. *Lib. 9. cap. 8.*

Lib. 9. cap. 8.

Quem poſtquam bibulis iniecit fluctus arenis
Vnda ſimul miſerum vitáque deſtituit.

Ex eo natum fuiſſe prouerbium autor eſt Plutarchus: delphini in terra vis,de iis dictũ qui id in quo minùs valeant toto conatu petunt, quòd delphinus tam ſtupendæ agilitatis animal terræ contactũ non patiatur. Sed hoc falſum eſſe docet experientia. Nam fœmina quam diſſecuimus,vt eam cum fœtu exhiberemus,viua diu iacuit,& delphini viui à noſtratibus Lugdunum vſque aliquando deportati ſunt. Citiùs moriuntur ſi iiſdem retibus quibus thunni capiãtur, ob id quod inuiti ſub aqua retinentur, reſpiratione priuati. Si ſagena noſtra

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 490 sur 633

vulgari capiantur,non capiuntur,quia ſeſe efferendo reſpirant. Multò ocyùs moriuntur fiſtula obturata, quod argumento eſt magis per fiſtulam quàm per os reſpirare. Ichthyopolæ noſtri longiùs aſportare volentes,& viuos ſeruare,in fiſtulam vinum inſtillant, quod fiſtulam non obſtruit,ſed per eam in os & ventriculum penetrat, & diutius ſpiritus conſeruat. Delphini magna ex parte ſingulos edunt, interdum binos,quos inter animantes omnes magno amore perſequũtur, vnde ſi fortè piſcator alterum ex catulis tridente aut hamo capiat,ipſa ſui caſum non perhorreſcit,neque captum deſerit, ſed inſequitur,nec vllo modo ab inſequendo deterretur:alterũ autem,ſi fortè adſit caudæ verberatione perſequitur,ac mordicus premens ablegat ne capiatur ,ipſa verò manet,vt cum filio moriatur, cui liberum erat periculo ſeſe ſubtrahere. Mortuorum etiam curam habere traditum eſt:extinctos enim ad continentem velut funere illos efferentes,hominibus ipſos ſepeliendos tradunt: poſt verò ſequitur magna delphinorum multitudo, tanquam funeri operam dantium, eos ab impetu aliarum belluarum,ne deuorentur defendentium. Ferũt eos dignoſcere,qui è delphinis deguſtarint,illóſque deuorare:ab aliis verò abſtinere,qui nunquam delphinum contigerunt, vt ederent,tanta beneuolentia ſeſe mutuò proſequuntur. Tradunt etiam veteres, delphinorum opera homines in piſcatu vſos fuiſſe. Vnicum ex Plinio exemplum proferemus,& eò libentiùs,quod in Gallia noſtra Narbonenſi ſolitum fieri narrat eo in loco,qui à Montepelio parum diſtat, quíq; Monſpelienſibus noſtris tam notus eſt, quàm ſua cuiq; domus. Prætereà locum Plinij in vulgaribus codicibus corruptis aliquot locis reſtituimus opera Guilielmi Pelicerij Monſpelienſis Epiſcopi antiquitatis peritiſſimi. Locus eſt huiuſmodi. Eſt in Nemauſienſi agro ſtagnum Latera appellatum , vbi cum homine delphini ſocietate piſcantur. Innumera vis mugilum ſtatuto tempore, anguſtis faucibus ſtagni in mare erumpit obſeruata æſtus reciprocatione. Qua de cauſa prætendi non poſſunt retia æquè,molem ponderis nullo modo toleratura. Et iam ſi non ſolertia inſidietur tempori: ſimili ratione in altum protinus tendunt, quoniam vicino gurgite affigatur, locúmque ſolùm pandendis retibus habilem effugere feſtinant. Quod vbi animaduertêre piſcantes(concurrit autem multitudo temporis gnara & magis etiam voluptatis huius auida) totúſque populus è litore quantum poteſt clamore conciet Simonem ad ſpectaculi euentum:celeriter delphini exaudiunt deſideria,Aquilonum flatu vocem proſequente,Auſtro verò tardiùs ex aduerſo referente. Sed tunc quoque improuiſo aduolant: properè apparet acies,quæ protinus diſponitur in loco,vbi coniectus eſt pugnæ,opponit ſeſe ex alto, trepidóſque in vada vrget. Tum piſcatores circundant retia, furcíſque ſubleuant,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 491 sur 633

leuant,mugilum nihilominus velocitas tranſilit. At illos excipiunt delphini, & occidiſſe ad præſens contenti, cibos in victoriam differunt operæ.Prælium feruet, includíque retibus ſe fortiſſimè vrgentes gaudent:ac ne hoc ipſum fugam hoſtium ſtimulet, inter nauigia & retia,natantéſque homines ita ſenſim elabuntur,vt exitus non appareat.Saltu (quod aliâs blandiſſimum his) nullus conatur euadere, ni ſummittantur ſibi retia, egreſſus ante vallum protinus præliatur. Ita peracta captura quos interemere diripiunt. Sed enixioris operæ quàm in vnius diei prẹmium conſcij ſibi operiuntur in poſterum:nec piſcibus tantùm,ſed & intrita panis ac vino ſatiantur.Quę de eodem genere piſcandi in Iaſſio Mutianus tradit, hoc differunt, quod vltro neque inclamati præſto ſint,partéſque è manibus accipiant, & ſuum quęque cymba è delphinis ſocium habeat,quanuis noctu & ad faces. Hac piſcandi ratione audio Hiſpanos aliquando vſos fuiſſe non procul ab vrbe *Palamos* nuncupata.Eadem hodie quoque vti poſſent piſcatores noſtri,nec dubito quin delphini offa vinóque cicurari poſſent,& inclamati accurrere, cùm aliquoties ſibilo euocatos acceſſiſſe ad naues,& circumnatáſſe viderimus,nec minùs hodie quàm olim ad id accommodatæ ſunt ſtagni fauces ad oppidum Malgurium vocatum.Quę ſi vera ſunt,nec illud mirum eſſe debet,quod ſcribunt,delphinum hominis amicum animal eſſe, nec hominem expaueſcere vt alienum,obuiam nauigiisvenire,alludere exultantem,verũ & muſica arte mulceri ſymphonię cantu,& prẹcipuè hydrauli ſono.Hinc tantopere ab Herodoto primùm,deinde ab aliis celebrata hiſtoria, qua ferunt Arionem Methymnæum delphino inſidentem ad Tenaron fuiſſe euectum,qui erat citharædorum ſui ſeculi nulli ſecundus,quíq; primus hominum,quod nouimus,& fecit,& nominauit,& docuit Corinthi Dithyrambũ.Hunc Arionem ferunt cùm permultũ temporis triuiſſet apud Periandrum cõcupiiſſe in Italiam, Siciliámq; nauigare: rurſus parta ingẽti pecunia voluiſſe Corinthum reuerti, & quũ profecturus è Tarẽto eſſet,quia nullis magis quàm Corinthiis fideret, nauigium virorum Corinthiorũ conduxiſſe.Quum illum tenerẽt, iſtos Arioni inſidiatos,vt eo deturbato pecunia potirentur, hoc illum intelligentem oblata eis pecunia, mortem tantùm fuiſſe deprecatum. Non perſuadẽti nauitas iuſſiſſe,vt aut ſibi manus inferret,vt ſepulturam in terra nanciſceretur, aut illico in mare deſiliret. Arionem ad hanc neceſſitatem redactũ obſecraſſe,vt quandoquidem ipſis ita placitum eſſe, vt cernerent ſe omni ſuo ornatu coopertum, ſtantémque ſuper foros audirent cantantem, & cùm cantaſſet ſibi ſe manus illaturum, atque iſtos permittentes (inuaſerat enim eos libido audiendi prẹſtantiſſimum inter homines modulatorem)è puppe in mediam nauem conceſſiſſe,illum inducto ſibi ornatu,ac ſumpta cithara ſuper

foros inchoaſſe carmen quo dicitur Orthium, eóque decantato ſeſe vt erat ornatus, in mare ieciſſe. Et hos quidem curſum tenuiſſe in Corintum, illum verò aiunt à delphino exceptum in Tenarum fuiſſe tranſuectum, & cùm è delphino deſcendiſſet Corinthum eodem habitu perrexiſſe. Et vbi peruenit, quicquid contigerat enarraſſe, & Periandrum (quia non crederet) tenuiſſe hominem in cuſtodia, ne quo prodiret: cæterum curauiſſe vt nautas haberet, eos accitos, vbi adfuerunt, percontatum ſi quid de Arione memorarent, & referentibus illum ſoſpitem circa Italiam agere, fortunatúmq; Tarenti ſe reliquiſſe, Arionem apparuiſſe eodem quo deſilijſſet habitu, iſtos terrefactos nihil amplius habuiſſe quod conuicti inficiarentur. Extat in Tenaro ingens Arionis ex aëre donarium ſuper delphinum ſedens. Eadem cecinit Oppianus. Iam ad magis neceſſaria conuertimur. Delphinum in menſas principum venire, magnóque in precio eſſe in principum aulis vidimus, ſæpéque mirati ſumus cùm ferinus ille odor omnem cibi gratiam ſi qua ſit, ingratiſſimam reddat. Apud nos foſſotes ipſi atque infima plebs omnino abſtinent, hinc fit vt rariùs in foro noſtro conſpiciantur venales. Ad eos mittuntur qui longius à mari abſunt, vt ad Auenionenſes, & Lugdunenſes, quia extra mare diutius viuit, longiúſque aſportari poteſt citra putredinem, quoniam dura eſt carne & corruptu non ita facili. Qualem ſuccum gignat in corpore delphini caro ſatis ex eo perſpicuum eſt, quod ex cetaceorum ſit genere. Qua de re Galenus LIB. III. de alimentorum facult. Philotimum reprehendens. Poſthæc autẽ canem abſcribit, quem in cetaceorum genere numerare oportebat, vt qui carnem duram & excrementitiam habeat. Quapropter in partes ſecto atque ſalito vulgares homines veſcuntur, ingrati enim ſaporis ac mucoſus: ideóque cum ſinapi & ex oleo atque acribus condimentis eum mandunt. Ex hoc genere ſunt balænæ, delphini & vituli marini, ad quos proximè magni thunni accedũt. Item alio in loco. Diximus quidem iam antè de cetaceis animalibus, quę marina ſunt, in quo numero ſunt phocæ, balęnæ, delphini, libellę, ac grandiores thunni, & præter illa canes, quæq; his ſimilia ſunt. Nunc autẽ de ipſis in ſumma dicendũ, quod omnia eiuſmodi duram & praui ſucci, atque excrementitiam habent carnem. Quapropter ſale potius condientes, ipſis vt plurimũ vtuntur, alimentum quod ex ipſis in corpus diſtribuitur, ea ſalitura tenuius facientes, eóque coctioni & ſanguini faciẽdo commodius. Nam recens eorum caro ni valde probè coquatur, crudorũ ſuccorum copiam magnam in venis congerit. His addam quod experientia ipſe didici, delphini carnẽ præterquam quod dura ſit & difficilis cõcoctu etiam pinguem eſſe, quo fit vt ventriculum relaxet, & nauſeam moueat. Nunc de præparatione dicendum, cuius vniuersè duo ſunt potiſſimùm genera.

Vn-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 493 sur 633

Vnum quo cibi vitiũ aliquod corrigitur, veluti quum ſalitur, vt craſſus humor ſalis vi extenuetur, & generando ſanguini accommodatior fiat, vel quum cibus decoquitur veterũ more, cepa, porro, apio, anetho, atque aliis huiuſmodi coctioni additis ad craſsi humoris attenuationẽ, qua præparatione meliora redduntur omnia, quæ craſſum glutinosúmque ſuccum gignunt. Alterum eſt pręparationis genus quo ſępius vtimur, voluptatis potius quàm valetudinis rationem habentes, quum condimẽtis ea permiſcemus quæ ad gulam irritandam titillandúmque palatum faciunt. Sic delphini carnem quidam præparant in veru torrentes, quemadmodum & ſuillam recentẽ, mali arantij ſucco intinctam edunt, vel ex cõdimento quod aceto ſacchare, & cinnamomo conſtat. Alij in craticula aſſant. Alij farina bene ſubacta concludunt caryophyllis, pipere, zingibere, nuce moſcha ta condientes, quibus odor ille ingratus euincatur. Elixã magis probarim quàm aſſam, modò in aceto & vino coquatur, iniectis apio, hyſſopo, origano. Partes delphini quæ magis cõmendantur ſunt hepar, & lingua. Hepar tenera quidem eſt ſubſtantia, ſed malũ ſuccum gignit. Lingua autem tenerior & pinguior atque hepati præferẽda. Delphini cinerem in medicamentis numerat Plin. quæ lichenas & lepras tollunt. *Lib. 32. cap. 7.* Quidam delphini iecur in fictili torrent, donec pinguitudo ſimilitudine olei fluat, ac perungunt. Et febrium circuitus tollit iecur delphini guſtatum ante acceſsiones Plinio autore. *Ibidem. cap. 10.* Et hydropicis medetur adeps delphini liquatus, & cum vino potus. Præterea delphini adipe linamenta accenſa excitant vuluæ ſtrangulatu oppreſſas. Infantiũ quoque gingiuis dentitionibúſque multùm confert delphini cum melle dentium cinis, & ſi ipſo dente gingiuæ tangantur, adalligatúſque idem pauores repentinos tollit. Abſurdũ plane eſt, quod ſcripſerunt quidam matres in os catulos recipere, quod fieri non poſſe perſpicuè oſtendit oris compoſitio, œſophagi anguſtia, catulorũ ipſorũ magnitudo. Id faciũt galei vt ſuo loco diximus.

De Phocæna.

CAPVT IX.

PHOCÆNAM delphini ſpeciem eſſe indicat Ariſtoteles: *Lib. 6. de hiſt. cap. 12.* Τίκτει δὲ ὁ μὲν δελφὶς ἅπαξ μὲν πολλὰ ἔν, ἐνίοτε δὲ καὶ δύο. ἡ δὲ φάλαινα ἢ δύο ἅπαξ δὲ πλεῖστα δὲ πλεοναάκις, ἡ δὲ ἔν. ὁμοίως δὲ τῷ δελφῖνι καὶ ἡ φώκαινα, καὶ γάρ ἐστιν ὅμοιον δελφῖνι μικρῷ. γίνεται δὲ ἐν πόντῳ, διαφέρει δὲ φώκαινα δελφῖνος, ἔστι γὰρ δὲ μέγεθος ἐλαττον, βαρύτερον δὲ ἐκ τοῦ ὕδατος, δὲ χρῶμα κυανοῦν, πολλοὶ δελφίνων τὸ γένος εἶναι φασὶ φώκαιναν. Delphini ſingulos magna ex parte edunt interdum tamen & binos. Balenæ vel binos complurimum magnáque ex parte,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 494 sur 633

vel ſingulos procreãt. Idẽ & phocænæ partus qui delphino ſimilis eſt naſcẽs in Põto, ſed intereſt quòd phocęna minor eſt, dorſo ampliore colore cæruleo, plures etiã genus delphini eſſe opinãtur. Alio in loco phocænę meminit, eámque in Ponto naſci ſcribit, quanquã vulgares noſtri codices mẽdoſi ſint, ſic enim habent: Ἔξω γὰρ φαλαίνης καὶ δελφῖνος ὀδλέν ἐϛι ἐν τῷ πόντῳ, πλὴ ὁ δελφὶς μικρὸς: legẽdum enim φωκαίνης nõ φαλαίνης, vt ex priùs citato Ariſtotelis loco perſpicuum eſt, & ex Gazę conuerſione qui phocęnam turſionẽ interpretari ſolet. Iam verò eodem in loco non φωκαίνης ſed φώκης legendum eſſe alibi annotauimus ex Plinio, qui Ariſtotelis locum ita tranſtulit. In pontũ nulla intrat beſti à piſcibus malefica præter vitulos & paruos delphinos. Veriſimile non eſt Pliniũ φωκαίνας vitulos appellaſſe cùm φώκας vitulos marinos eſſe noſſet, neque delphinos paruos pro phocænis accepiſſe, quãuis dixerit Ariſtoteles phocænã delphini ſpeciẽ eſſe ſed minorẽ: nam in Ponto paruos duntaxat delphinos eſſe, vbi verò aliquantum proceſſeris magnos haberi affirmat Ariſtoteles: Ad quod reſpiciens Plinius in Ponto nullam beſtiam eſſe dixit præter vitulos & paruos delphinos. Cùm verò in Ponto etiam hodie vitulos marinos eſſe certiſsimum ſit, vel lectionem Ariſtotelis immutandam eſſe nõ immerito quis exiſtimauerit, vel in ea re Plinium ab Ariſtotele diſſenſiſſe.

Lib. 8. de hiſt. cap. 13.

Lib. 9. cap. 15.

De Turſione.

CAPVT X.

QVAM Ariſtoteles φώκαινον, Gaza Latinè turſionem ſiue tyrſionem vocat, quẽ mouere potuit (vt rectè cenſet Hermolaus) quod Plinius dixit delphinorũ ſimilitudinem habere, qui vocantur turſiones. Ariſtoteles verò phocænam delphino paruo ſimilem eſſe ſcribit. Sed ea nota ſatis mihi eſſe nõ videtur: ſunt enim & alia delphinis ſimilia vt plataniſta. Plinius. In Gange Indiæ plataniſtas vocãt, roſtro delphini & cauda, magnitudine autẽ quinq; cubitorũ. Multò maiore ratione is quem proponimus turſio dicetur, quẽ marſuinũ, id eſt, maris ſuem Galli vocant à corporis craſsitudine: delphino enim ſimilis

Libro 9. ca. 9.

Ibidem ca. 15.

milis eſt,ſed differt triſtitia aſpectus, id eſt, triſti corporis habitu geſtúque eſt,& abeſt laſciuia illa,maximè verò roſtrum canicularum roſtris ſimile habet,vt in galeis videre eſt. Fuerunt qui ſturionem noſtrum turſionem eſſe dixerunt,nominis ſimilitudine,vt arbitror, impulſi,tranſpoſita enim ex medio in principium litera S. ex turſione ſturionem efficies,cuius opinionis autorem ferunt eſſe Gazam, quod veriſimile non eſt:nam phocænam Ariſtotelis turſionẽ non conuertiſſet,cùm phocæna & lac habeat, & catulos delphinorũ modo pariat, ſturionem verò oua parere non ignorauerit.

De Balæna vulgò dicta ſiue de Muſculo.

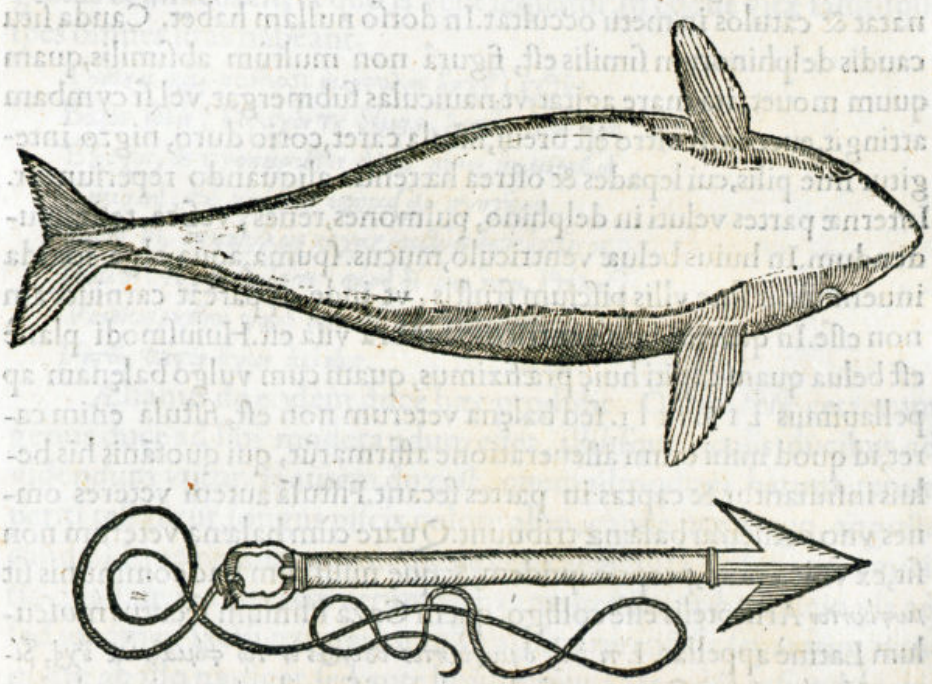

CAPVT XI.

ANTEQVAM immenſorum piſcium hiſtoriam explicemus,lectorem admonitum velim,antiquos balænæ nomine vnicam duntaxat beluam intellexiſſe,quo nũc piſcatores Santonici & Hiſpani ad phyſeteres,orcas,alióſque prægrandes,& balænæ perſimiles beluas abutuntur, quas tamen vernaculis,& proprijs nominibus diſtingunt, vt ex ſequentibus perſpicuum fiet.Primùm igitur in Aquitanici maris litore,& in India immenſa belua capitur quam balænam vocant: plurimùm x x x v 1. cubitos longa eſt, octo alta, oris ſciſſura ad duodeuiginti pedes porrigitur, dentes in eo nulli, ſed horum

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 496 sur 633

loco in vtraque maxilla corneæ ſunt laminæ nigræ ſenſim in pilos ſuillis ſimiles deſinentes, quæ in anteriore, & poſteriore ſiue interiore oris parte breuiores ſunt, in media longiores, ab interioribus lingua intus continetur, & coërcetur, inde educta vel abſciſſa, ita diffunditur, vt in eundem locum recipi poſteà non poſſit: maxima enim eſt, laxa admodum ſubſtantia, ſale condîtur, & à plurimis in maximis habetur delicijs: eſt enim omnium corporis partium tenerrima, ex ea XXIIII, vaſa implentur, cuiuſmodi ſunt ea quibus in Gallia ſalſamenta cõduntur, vt huc & illuc conuehantur. Oculi quatuor vlnarum ſpatio à ſe diſtant, foris parui apparent, intus capitis humani magnitudinem ſuperant. Quamobrem falluntur ij qui bubulis maiores eſſe negant. Pinnas duas maximas in lateribus habet, quibus natat & catulos in metu occultat. In dorſo nullam habet. Cauda ſitu caudis delphinorum ſimilis eſt, figurâ non multùm abſimilis, quam quum mouet, ita mare agitat, vt nauiculas ſubmergat, vel ſi cymbam attingit, euertat. Roſtro eſt breui, fiſtula caret, corio duro, nigro integitur ſine pilis, cui lepades & oſtrea hærentia aliquando reperiuntur. Internæ partes veluti in delphino, pulmones, renes, veſica, teſtes, pudendum. In huius beluæ ventriculo, mucus. ſpuma, aqua, alga fœtida inueniuntur ſine vllis piſcium fruſtis, vt inde appareat carniuoram non eſſe. In quarundam ventriculo ambra viſa eſt. Huiuſmodi planè eſt belua quam capiti huic præfiximus, quam cum vulgo balęnam appellauimus LIB. IIII. ſed balęna veterum non eſt, fiſtula enim caret, id quod mihi omni aſſeueratione affirmarũt, qui quotãnis his beluis inſidiantur & captas in partes ſecant. Fiſtulã autem veteres omnes vno conſenſu balænæ tribuunt. Quare cùm balæna veterum non ſit, ex vnica nota, propria quidem, & quę nulli cum hac communis ſit μυσίκητον Ariſtotelis eſſe colligo, quem Gaza Plinium ſecutus muſculum Latinè appellat. Ἔτι ὃ καὶ ὁ μυσίκητος ὀδόντας ἐν τῷ στόματι οὐκ ἔχει, ῥῖνας ὁμοίας ἰχθύος. Gaza, muſculus etiam piſcis pilos in oré intus habet vice dentium quibus omnino caret, ſuillis ſimiles. Plinius, Muſculus marinus qui balænam antecedit dentes nullos habet, ſed prò iis, ſetis intus os hirtum. Alio in loco Plinius inter beluas marinas muſculum numerat. Vt à beluis ordiamur, arbores, phyſeteres, balænę, priſtes, tritones, nereides, elephanti, homines qui marini vocantur, rotæ, orcæ, arietes, muſculi, & alij piſciũ forma arietes, delphini. Quare cùm corneæ illæ laminæ in pilos ſuillis ita ſimiles deſinant, vt ſi inde auulſos ſeorſum cuipiam oſtendas, aliunde quàm ex porci dorſo auulſos eſſe neget, quibus pilis belua iſta os hirtum habet, quam notã nullis aliis tribui à veteribus comperias, cùm etiam belua ſit à piſcium forma aliena, non eſt quod dubitem Ariſtotelis μυσίκητον ſiue, quod idem, eſt Plinij muſculum appellare. Eum alio in loco Plinius balænis viam monſt

Lib. 3. de hiſt. ani. cap. 12. *Lib. 11. cap. 37.* *Lib. 32. ca. 11.* *Lib. 9. cap. 62.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 497 sur 633

monſtrare tradit. Balęnę muſculus quandoque prægraui ſuperciliorum pondere obrutis eius oculis, infeſtantia magnitudinẽ vada prænatans demonſtrat, oculorúmque vice fungitur. A quo valde diſſentiunt Oppianus, Ælianus, Plutarchus, qui longè diuerſum à muſculo non ſolùm balęnarum, ſed etiam reliquorũ prægrandiũ cetaceorum ductorẽ deſcribunt. Primùm Oppianus beluis maris immanibus duce opus eſſe docet, tum quia nimia corporis mole & põdere oppreſſę tardè mouentur, tum quia omnes demptis canibus parum acutè cernentes facilè poſſent impingere: idcirco viæ comes illis adeſt paruus quidem aſpectu, ſed longo corpore, cauda tenui, qui anteit viámque monſtrat, vnde ἡγητῆρα, id eſt, ducem nominant, beluis marinis adeò gratus & amicus eſt, vt quo is velit ſequãtur, in eóque vitæ ſalutíſque ſpes omnes ſitas habeant. *Lib. 5. ἁλιευτικῶν.*

Τοὔνεκα καὶ πάντεσσι ὁμόστολος ἔρχεται ἰχθῦς
Βαιὸς ἰδεῖν, δολιχόν τε δέμας, λευκὴν ὀ οἱ ὠρὴ
Ἔξοχος, ὃς προπάροιθεν ἁλὸς πόρον ἡγεμονεύει
Σημαίνει, τῷ καί μιν ἐφημίσσαν ἡγητῆρα
Κήτεϊ δ' ἐκπάγλως κεχαρισμένος ἐστὶν ἑταῖρος,
Πομπός τε, φρουρός τε, φέρει δέ μιν ἦκα ἑλίσσων
Ῥηϊδίως, κείνῳ γὰρ ἑφέσπεται ἰχθύϊ μύθῳ
Πιστῷ, πιστὸν ἔχων ἀεὶ νόον.

Ælianus de eodem duce hæc prodidit. Omne ferè cetaceum genus duce ad ſibi moderandum eget, illiúſque oculis ducibus ad videndum vtitur. Is autem dux eſt, quemadmodum harum rerum periti teſtantur, longus piſcis, colore albo, capite prælongo, anguſta cauda. Hunc ne ducem vnicuique cetaceo natura dederit, an amicitia quadam is adductus cetum vltro antegrediatur, haud ſcio planè, ſed id tamen factũ naturæ impulſu arbitrarer. nã ſic ſeparatim nunquam ab illo nauigat, ſed ante huius caput antecedẽs, ipſius dux exiſtit: etenim cuncta illi & prouidet, & præſentit, caudáque præmonſtrat ſingula, tum horribilia formidoloſáque inhibet, tum cibaria conciliat, inſidiáſque à piſcatoribus poſitas ſigno quodam oſtendit, atque quem locum propter magnitudinem adire nõ oporteat, præſignificat, nequando nimirum cetaceum genus irretitum funditus intereat. Quod mirum videri debet, minimam beſtiã maximo animali vitæ cauſam afferre: cùm enim belua huiuſmodi ad pinguitudinem peruenit, amplius nec audire nec videre poteſt: carniũ enim moles & videndi & audiendi viam intercludit, & tanquam illius luminibus obſtruit, quare eius oculus improbè afficitur ad videndum. Quod ſi is piſciculus quo ad neceſſaria vtitur, perit, illi quoque pereundum eſt. His ſubſcribit Claudianus. *Lib. 10. cap. 6.*

Sic ruit in rupes amiſſo piſce ſodali

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 498 sur 633

Belua, ſulcandas qui præuius edocet vndas,
Immensúmque pecus paruo moderamine caudæ
Temperat, & tanto coniungit fœdera monſtro.

Hæc Ælianum ex Oppiano mutuatum eſſe facilè perſpiciet is qui Oppiani verſus cum iſtis contulerit. Quare obſeruandũ eſt Oppianum ducem balęnarum depinxiſſe paruum, longo corpore, tenui cauda: Ælianum verò longum piſcem, colore albo, anguſta cauda, quæ faciunt vt ſuſpicer Oppiani locum mendoſum eſſe Καὸς ἰδεῖν, δολιχόντε δέμας. Si enim paruus eſt piſcis, quo pacto lõgo corpore eſſe dicetur? Ex Æliano igitur legendũ crediderim λαὸς ἰδεῖν, vel quid ſimile, vt Oppianus & ſecum & cum Æliano cõſentiat. Quanquam Plutarchus hũc ductorẽ paruũ piſcẽ eſſe affirmet. Locus eſt in libello. Vtrũ prudentiora ſint terrena animalia aquatilibus, ὁ δὲ καλούμενος ἡγεμὼν μεγέθει μέν ἐστι κὴ χήμαλι κωβιώδες ἰχθύδιον, τὴν δ' ἐπιφάνειαν ὄρνυσι φέρεσθαι διὰ τὴν βαχύτητα τῶν λεπίδος ἐοικέναι λέγεται, ἀεὶ ῥώμην ἐνὶ τῶν μεγάλων κητῶν κὴ πρανὴς ἐπόμενον ὅπως σὺν ἐγχειθῆται βράγχια, δὲ εἰς τέναγος ἢ τινὰ πορθμὸν ἐμπέσῃ δυσέξοδον: ἕπεται γὰρ αὐτῷ δ' κῆτος ὥσπερ οἷακι νεὼς παραγόμενον δὐπαφῶς. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ὅτι ἂν παραλάβῃ τῷ χάσματι ξῶον ἢ σκάφος ἢ λίθον δύσις διέφθαρ) κὴ ἀπόλωλε πᾶν ἐμβεβυθισμένον, ἐκεῖνο δ' γινώσκον δὐαλαμβάνῃ τῷ ῥύματι καθάπερ ἄγκυραν ἔνδος: ἐγκαθεύδῃ γὰρ αὐτῷ κὴ δ' κῆτος ἔσχηκεν δὐανασωμένῳ, κὴ ὁρμεῖ προελθόντοι δ' αὖθις ἐπαχθεῖ μήτε ἡμέρας μήτε νυκτὸς ἀπολιπόμενον, ἢ ῥέμβει) κὴ πλανᾶται, κὴ πολλὰ διεφθαρὴ καθάπερ ἀκυβέρνητα πρὸς γλιὺ ἐξενεχθέντα. Καὶ γὰρ ἡμεῖς περὶ Δὐτίκυραν ἑωράκαμεν, ὃ πάλαι κὴ πρότερον ἱστορῆσιν ὁ πρῶρα βύνων ἐξωκειλάμενος, κὴ καταπεπλεύσας λοιμὸν γένεσθαι. Is quem gubernatorem vocant, magnitudine formáque gobij piſciculus, foris quidem auium quum horruere, propter aſperitatem ſquamæ ſimilis, grandiorum balęnarum cuipiam ſemper hæret, prę-ítque curſum dirigens, ne vel in breuia cœnúmve impingat, ne vel in anguſtias incidat vnde exitus non detur. Hunc balęna lubens ſequitur veluti temonem nauis. Ac cæterorum quidem quicquid intra barathrum beluæ venit animal ſeu ſcapha, ſeu ſaxum, peſſum it ſtatim perítque, in alui profunda merſum. Hunc autem agnitum, ore velut ancoram recipit, dormítque vna, quieſcente quieſcit, progrediente progreditur, haud vſquã diu noctúve deſtituens, hoc niſi facit errare impingeréque certum eſt. Periêre multæ dum velut gubernatore carens naufragium, delatæ ad terram ſunt, quod ipſi quoque circa Anticyram vidimus, ac priùs etiã multò haud ita procul à Bunis balæna cięcta & putreſcente, peſtem inuaſiſſe narrant. Hæ ſunt de balænarũ ductore, diuerſæ veterũ ſententiæ. Ego ſæpe balęnarũ piſcatores interrogaui, num piſcis aliquis balænas antecederet, qui fabuloſum hoc eſſe mihi affirmarunt. Belua hæc viuos catulos parit, id quod

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 499 sur 633

ex diſſectione certiſsimum eſt,habent mares,& teſtes & pudendum, fœminæ & vterum & mãmas. Quæ cùm ita ſint,iis quæ ex Plin. obiici poſſunt reſpõdendũ:ſic enim ſcribit. Quæ pilis veſtiuntur animal pariunt,vt priſtes,balęna,vitulus. Et mox,Pilo carentium duo omnino animal pariunt,delphinus & vipera. Quaſi verò nulla ex iis quæ pilo carent,pariant animal præter delphinum & viperam ac proinde μυρίκηλος de quo nunc agimus:animal non gignat etiã ſi pilo non veſtiatur. At turſiones,orcę,phyſeteres pilo carẽtes animal pariũt ex ſemine nõ ex ouo. Sunt quidẽ plures alij piſces vt cartilaginei, galei, ſine vllis pilis ex ouo animal procreantes,etiã ipſo Plinio autore eodem modo quo vipera. Nam ea delphini modo animal non gignit ſed ex ouo priùs conceptũ,delphinus verò ex ſemine ſiue ouo. Quare vterque Plinij locus vt in codicibus excuſis legitur, falſus eſt, vel inemendatus,quem ex Ariſtotele vt & multa alia deſumpſit. Ζωοτόκα μὲν οἷον ἄνθρωπος ἵππος καὶ φώκη, ὠὰ δὲ ἄμα ὅσα ἔχει τείχας, καὶ τῶν ἐνύδρων τὰ κητώδη οἷον δελφὶς, ὠὰ δὲ καλύμματα ἔχει. τούτων ὁ τὰ μὲν ἀυλὸν ἔχει βράγχια ὃ οὐκ ἔχει, οἷον δελφὶς καὶ φάλαινα. Procreant animal homo, equus, vitulus marinus, & reliqua quæ pilis integuntur,atque in genere aquatili quę cete appellamus,vt delphini,& quæ cartilaginea vocantur,quorum aliis fiſtula data eſt,branchiæ deſunt vt delphinis & balęnis. Vides hîc balænam ab eorũ quæ pilis integuntur genere ſeiunctam & eadem ſententia cum delphinis & cartilagineis comprehenſam,quæ ſine controuerſia pilis carent,vt fortaſſe apud Plinium ſic legendũ ſit. Animal pariunt priſtes balæna, & quæ pilis integuntur, vt vitulus. Prętereà illud non ſine cauſa quis miretur,quòd belua iſta pulmonibus ſpirans fiſtula careat,quam habeat balęna vera, phyſeter,orca,quę fiſtula cùm non ſolùm ad reiiciendã aquã ſed ad reſpirandũ data ſit:huius vice muſculus rimas ſeu foramina habet, quòd roſtro ſit non oblongo ſed obtuſiore quàm cęterę beluę, quẽadmodum teſtudines & vituli marini. Caro muſculi nullo eſt in pretio,lingua ſola cõmendatur,pinguitudinis maxima copia ex partibus cuti ſubiectis,& ex ventre colligitur,quę liquefacta non cõcreſcit,ob partium tenuitatem, eam ad lucernarum vſus ſeruant. Oſsibus apud Ichthyophagos populos tecta ſepiuntur, necnon horti in Aquitanico litore,vbi frequẽter capiuntur maximé ad oppida illa quę lingua vernacula *biarris* & *capreton* & *S. Iean de lus* nominantur: capiuntur illic circa brumam non linea & hamis validiſsimis vt fuſiùs deſcribit Oppianus,& ex eo Ælianus ſcribens balęnas duce ſuo orbatas & carnea mole oculis imminente, oculos tenebris circunfundi, ideo ad ſcopulos & litora facilè impingere. Tum robuſtos piſcatores primùm beluę magnitudinem coniecturis aſſequi. ſi enim vertex extra aquam emineat,non obſcura ſignificatio eſt beluam ingentem eſſe,

Lib. 9. cap. 13.

Ibidẽ. cap. 14.

Lib. 1. de hiſt. cap. 5.

Lib. 5. ἀλιευτικῶν.

Lib. 10. cap. 8.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 500 sur 633

contrà ſi dorſum extra ſummam aquam appareat: deinde robuſtiſſimum hamum ad catenam ferream alligatum proiicere, belua vt eſcam videt ſine mora effreni auiditate eam rapit, ſimúlque ferro guttur tranſfigitur,cuius dolore incitata,catenam exedere & conficere conatur,quod ipſum poſtquā diu multúmque conata eſt, acerrimis doloribus affecta, in pelagi profundum demergitur, cui funem omnem relaxant,tum quod nullis viribus retrahi poſsit, tum ne piſcatores vna cum nauigio deiiciat,ſed vtribus vento plenis funibus appenſis in imum deſidere prohibitam, & fluitantem alij haſtis,alij trudentibus,alij ſecuribus cedūt, & plagis multis euictam in litus pertrahunt.Sed in locis illis quæ paulò antè nominaui eodem modo capiuntur balænæ, quo modo circa Scyllæum tractum capi ſolitos olim xiphias,qui & galeotæ vocantur, narrat Strabo. Li. 1 geograp.

Σχοπὸς γαρ ἐφέστηκε χοινὸς τοῖς ὑφορμοῦσιν ἐν διχώποις σκαφιδίοις πολλοῖς, δύο καθ' ἕκαστον σκαφίδιον. καὶ ὁ μὲν ἐλαύνει, ὁ δ' ἐπὶ τῆ πρώρας ἕστηκε δόρυ ἔχων, σημαίνοντος τὸ σκοπὸν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ γαλεώτου, φέρει δ' ὁ τρίτον μέρος ἑξάλου ὄν, σιφάνιος ὁ τοῦ σκάφους, ὁ μὲν ἔπληξεν ἐκ χειρὸς, εἶτ' ἐξέπαισεν ἐκ τοῦ σώματος δ' δόρυ χωρὶς τῆς ἐπιδραλίδος, ἀγκιστρώδης τὲ γάρ ἐστι, καὶ χαλαρῶς ἐνηρμόσθη τῷ δόρατι ἐπίτηδες, καλώδιον δ' ἔχει μακρὸν ἐξημμένον, τοῦτο ἐπιχαλῶσι τῷ τρωθέντι, ἐὰν καμὼν σφαδάζῃ, καὶ ὑποφεύγῃ, τό τε δι' ἕλκουσιν ἐπὶ τὴν γῆν, ἢ εἰς σκάφος ἀναλαμβάνουσιν, ἐὰν μὴ μέγας εἴη τελέως δ' σῶμα. Manentibus in ſtatione multis biremibus ſcaphulis, alter remigat, alter in prora ſtat haſtam tenens.ſignificante autem ſpeculatore galeotam ſupereminere:nā beluæ tertia pars è mari prominet,& propinquante ſcapha, ille è manu coniecto telo vulnus infligit:deinde relicto ferro haſtile extrahit:ferrum enim hami figura factum eſt,& leuiter haſtili aptatum de induſtria.ex eo appenſus eſt funiculus longus quem vulnera tæ beluæ laxant,dum diſcruciata,& effugiens mortua fuerit,tum vel in litus trahunt,vel in ſcapham recipiunt. Nautæ & piſcatores eorum quæ ante dixi oppidorum in capiendis balænis admodum ſolertes & expediti,vt ipſimet mihi narrarunt,vt etiam diligenter rem omnē mihi per literas explicauit Capellanus vir doctiſsimus & humaniſsimus clariſsimi Nauarræ Regis Henrici medicus ſimili in balænarum piſcatu ratione vtuntur, niſi quod pluribus cymbis opus ſit,& celeriùs actis,atque vel ad fugiendū, vel ad inſequendū habilioribus.Illi igitur è turribus ſpeculati,ſi quas balænas viderint tympanorum ſonitu omnes conuocant,quo ſigno dato omnes tanquam ad vrbis excidiū accurrunt,telis & omnibus quæ neceſſaria ſunt inſtructiſsimi.In ſingulis igitur cymbis deni collocantur robuſti remiges,alij multa tela,longa,cuſpide hamata,quorū figuram ſub beluæ figura expreſsimus,in beluam coniiciunt,quibus infixis & altiùs inhærentibus funes longiſsimos telis annexos relaxant, vſque dum vitam

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 501 sur 633

vitam cum ſanguine fuderit,tunc vnà cum funibus balænam in litus retrahunt adiuti maris vndis,prędam partiuntur,cuius pars vnicuiq; cedit pro telorum cõiectorum copia, quæ propriis notis & inſculptis internoſcuntur.Mares difficiliùs capiuntur, fœminæ faciliùs, maximè ſi fœtus ſequantur: quum enim in his protegendis immorantur, fugiendi occaſio perit. Eadem ratione orcæ, phyſeteres omnéſque ſimiles beluæ capiuntur, quam hîc ſemel expoſitam aliis locis non repetemus: ſuperuacaneum enim id foret. Mihi non viderer hominis veritatis ſtudioſi officium feciſſe, niſi priuſquam caput hoc concludam, impudens mendacium eius detegerem, qui de aquatilibus libros duos edidit,is initio prioris, quum de balæna loquitur, neſcio qua fronte audet dicere Ariſtotelem partem balęnæ muſculum appellaſſe, quem etiam Oppianus veluti quendam alterum piſcem balęnæ ducem eſſe cecinit. Verba eius adſcribã,vt omnibus palam fiat, quàm infœliciter in bonis autoribus verſatus ſit, imò eos ne attigerit quidem. Prætenturas ante oculos habet, ob id appellatas, quòd his ſibi prætendat iter:ſunt autem tenues quædam aſſulæ, quaternis vlnis longæ,ac ſeſquipedem latæ, ad extrema in faſtigium acuminatæ, longiſſimis villis ad latera præditæ (ſetas aut barbam appelles, per me licet) vulgus falsò interdum caudam, interdum coſtam balænæ nominat, cuius perpolitis ac bene exiccatis fruſtulis, politiores mulierculæ ſua pectoralia (quæ buſta vocant) communire,veſtiúmque fibras rigidiores ac rotundiores continere, atque apparitores publici, virgularum ac faſcium loco geſtare ſolent. Partem hanc balænæ appellauit Ariſtoteles, quem etiam Oppianus veluti quendam alterum piſcem balænæ ducem eſſe cecinit:

Hac ratione, inquit, *comes cunctis ductórque viarum*
Muſculus eſt paruus viſu, ſed corpore longo,
Et tenui cauda paulùm ſemotus ab illo
Præcedit. Et paulò pòſt:
Hunc piſcem verò ductorem nomine dicunt.

Quid hoc aliud eſt quęſo,quàm grauiſſimo autori iniuriã facere? Muſculum,inquit,partem balænæ appellauit Ariſtoteles,qui ne per ſomnium quidem id vnquã cogitauit:nam muſculi nomine non vtitur,ſed Gaza interpres ex Plinio,vt anteà docuimus, quẽ ſi vel φαλαφάβηλος legiſſet, in tam fœdũ errorem haud incidiſſet. Eius enim verba ſunt:Muſculus etiam piſcis pilos in ore intus habet vice dentium. Ariſtoteles μυσίκητον nominat,cuius locũ prius protulimus. Cùm verò hoc ſolo loco muſculi ſiue μυσικήτου mentio fiat, quis inde colligat partem balænæ ſcilicet aſſulas illas muſculum vocari? neque Plinius tribus in locis, quos initio huius capitis citauimus, muſculum partem balænæ facit,ſed beluam marinam. Ex his autem Latinis verſi-

Li.3. de hiſto. anim.c.12.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 502 sur 633

bus Lippij quos citat ſatis liquet eum nunquam Oppianum legiſſe qui tantùm abeſt, vt balęnæ partem muſculum faciat, vt muſculum ne nominet quidem, ſed piſcem alium eſſe dicat, qui balænis iter præmonſtrat, quem paruum ſiue album vt ex Æliano emendauimus, eſſe ait, longo corpore, cauda tenui nominatum ἰγγυΐπρα, quo orbata balæna mox perit. Latinus interpres Plinium & Gazam ſecutus muſculum conuertit, in cuius conuerſione legenda mirum quàm ſtupidus fuerit, qui non viderit illic deſcribi piſcem diuerſum à balænis, ſemotum ab illis præcedere, quod prætenturis illis conuenire nullomodo poteſt. His addendum Plutarchi teſtimonium qui piſcẽ forma & magnitudine gobij balænarum ducem ἡγεμόνα vocat. Horum omnium locos antea citauimus conſultò tum vt quod propoſitum nobis erat demonſtraremus, tum vt deinceps errores iſtos refelleremus. Quare nihil attinet iterum locos proferre, nec in tam manifeſtis erroribus coarguendis immorari.

De Balena vera.

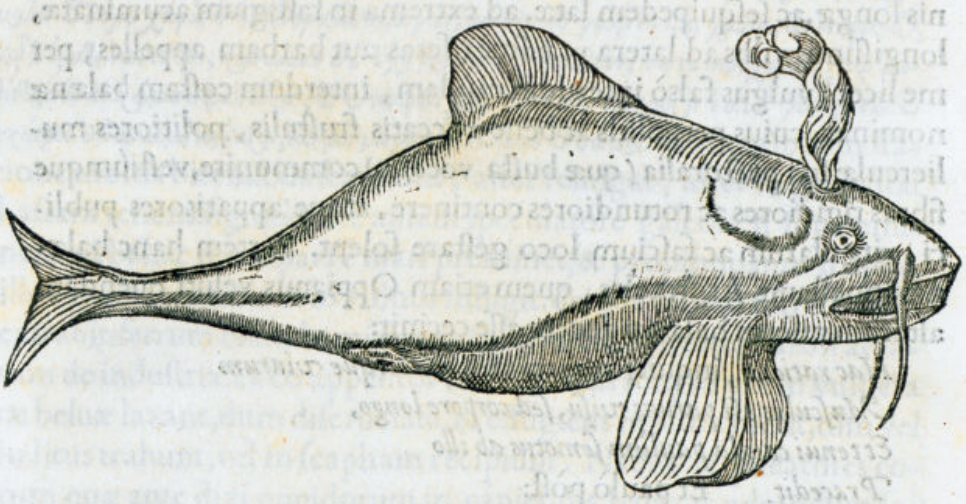

CAPVT XII.

EXPRESSA eſt balæna quam hic exhibemus ad veram viuę effigiem, cuius etiam ἰκόνεμ perſimilem ad me miſit vir doctiſsimus Geſnerus. Eam Santones beluarũ piſcatores vocant *gibbar*, à gibbero dorſo, id eſt, in tumorẽ eleuato, in quo eſt pinna. Hæc balęnis vulgò dictis minor nõ eſt, ſed minus ſpiſſa minúſque obeſa, longiore eſt & acutiore roſtro, ob id fiſtulã habet, pinnæ in ventre breuiores & minores, lingua quoq; minor, vtpote quę quatuor dũtaxat vel quinq; ſal ſamẽtaria vaſa impleat. Vorat hæc aphyarũ turmas. In mari Indico balęnę cùm ſe ſupramodũ ingurgitarint, clamant vel mugiũt tã magno

& con

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 503 sur 633

& contento ſono, vt qui binis Gallicis miliaribus abſunt exaudire poſsint. Minore pinguitudinis ſaburra premuntur: ideo celeriùs cæteris mouentur, & natant. frequentes in India ſunt & nouo orbe. In fronte fiſtulam habent, fœminæ mammas, vterum, viuos fœtus pariunt, lactéque nutriũt, & paruulos pinnis ſuis tegit ac tuetur mater. Dormiunt atque adeò quæcunque fiſtulam habẽt, elata per ſumma æquoris fiſtula. Pinguitudinis, carnis eadem natura, idem vſus qui ſuperioris, denique eadem piſcandi ratio.

De Orca.

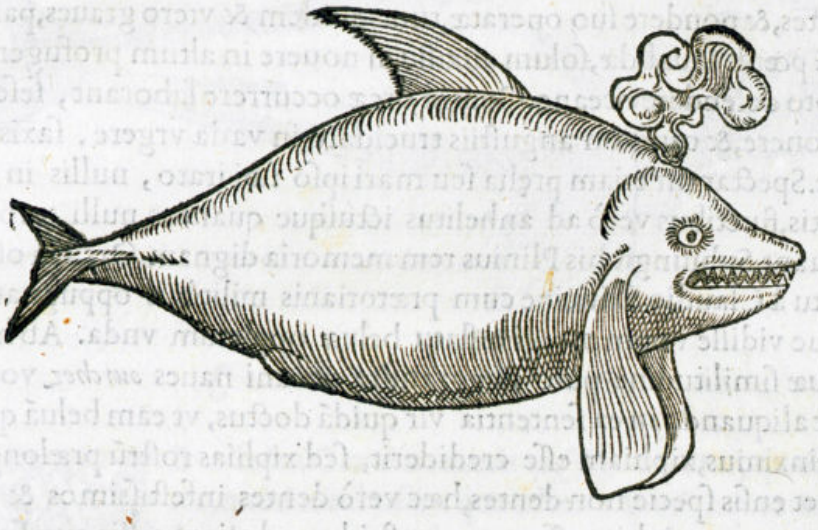

CAPVT XIII.

ORCA ex beluarum marinarũ eſt genere, cui nomen poſitũ eſt à vaſis olearij ſiue vinarij ſimilitudine quod tereti eſt, & vniformi ſpecie, eo hodie in prouincia & Gallia Narbonẽſi ad hauriẽdam & ſeruandã aquam vtimur, & parũ mutato nomine *dorgos* vocamus, quaſi *orchos*, id eſt, orcas. Talis eſt huius beluæ figura: nam toto corpore eſt valde craſſo & rotũdo, extremis nõ valde prominentibus & tenuioribus. Santones *eſpaulars* vocant, ab humerorum ſeu potiùs ſcapularum latitudine & craſsitudine. Eſt igitur orca roſtro & fiſtula pinnis & cauda delphino ſimilis, corpore vigeſies craſsiore, potiſsimùm circa ventrẽ, dentes habet valde latos in acutũ deſinentes, ſerratos quibus balęnã perſequitur, quã quũ mordet, veluti mugitũ tauri à canibus cõprehẽſi cogit edere. Quam ob cauſam nautæ qui piſcatus cauſa in nouum orbẽ nauigant, barbaros rogant, vel ſi liceat, imperant, ne orcas lędant, aut venentur, quoniã orcarum opera balænas, phocas, aliáſque beluas capiunt. Orcæ enim truculentis dentibus beluas

alias impetentes maris gurgites cogunt relinquere,& ad litora confugere,quas illic ſagittis teliſque aliis interficiunt. Ex quo colligere
Lib.9.cap.6. licet verum id eſſe, quod de balænarum & orcarum pugna Plinius literis mandauit.Balænę & in noſtra maria penetrant. In Gaditano oceano non ante brumam conſpici eas tradunt, condi autem æſtatis temporibus in quodam ſinu placido & capaci, mirè gaudẽtes ibi parere.Hoc ſcire orcas infeſtã his beluam, & cuius imago nulla repræſentatione exprimi poſsit alia,quàm carnis immenſæ, dentibus truculentæ.Irrumpunt ergo in ſecreta,ac vitulos earum & fœtas,vel etiam in annum grauidas lacerant morſu, incurſuque ſeu Liburnicarum roſtris fodiunt.Illæ ad flexum immobiles, ad repugnandum inertes,& pondere ſuo oneratæ,tunc quidem & vtero graues,parien dive pœnis inualidæ,ſolum auxilium nouere in altum profugere,& ſe toto defendere oceano.Contrà orcæ occurrere laborant, ſeſeque opponere,& cautium anguſtiis trucidare,in vada vrgere, ſaxis illidere.Spectantur etiam prælia ſeu mari ipſo ſibi irato, nullis in ſinu ventis,fluctibus verò ad anhelitus ictúſque quantos nulli turbines voluant.Subiungit his Plinius rem memoria dignam.Orcã in oſtiẽſi portu à Claudio Principe cum prætorianis militibus oppugnatam, ſéque vidiſſe vnum mergi reflatu beluæ oppletum vnda. Ab huius beluæ ſimilitudine puto prægrandes oceani naues *ourchez* vocari. Fuit aliquando in ea ſententia vir quidã doctus, vt eam beluã quam depinximus,xiphiam eſſe crediderit, ſed xiphias roſtrũ prælongum habet enſis ſpecie non dentes,hæc verò dentes infeſtiſsimos & maximos quare xiphias eſſe non poteſt,id quod etiam ex *iis quæ ſuo loco* de xiphia diximus clarius fit.Rurſum hîc turpiter impegit autor
Lib.1.ἁλιευτικῶν libri de aquatilibus qui orcã & orcynũ cõfundit ex Oppiano, quod falſum eſſe docent Oppiani verſus,qui orcynũ cũ thunnis numerat.

Θυννοι μὲν θυννοιο ἐν ἰχθύϊ ἔξοχοι ὁρμιὴ
Κραιπνόζηλοι, ξιφίαι τε φερώνυμοι, ἠ δ' ὑπέροπλος
Ὀρκυών γλυεή.

Libro.1. His ſubſcribunt veterum teſtimonia, quæ Athenæus citat. Σώφραλος ὁ ἐν δευτέρῳ περὶ ζώων τὴν πηλαμύδα θυννίδα καλεῖσθαι λέγει, νομίζω δ' ἀνομοίως θύννον, ἔτι δ' μείζονα ὄρκυνον, ὑπερβαλλόντως δ' αὐξανόμενον, γίνεσθαι κῆτος, vbi pro νομίζω legendum puto μείζω,vt ſit is ſenſus: Soſtratus in ſecundo de animalibus pelamydem thynnidem vocari ſcribit, hac maiorem thynnum,eo adhuc maiorẽ orcynum, immodicè verò auctum cete.His accedit Archeſtrati huiuſmodi rerum peritiſſimi autoritas ex eodem Athenæo.

Ἀμφὶ δὲ ἱερὰν τε καὶ εὐρύχορον Ζάκυνθον
Θυννον ἁλισκόμενον πασσὴ μέγαν ὃν καλέουσιν
Ὄρκυνον, ἄλλοι δ' ἄν κῆτος.

Quos

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 505 sur 633

Quos verſus Latinos fecimus, quum de thunni, pelamydis, orcyni appellationibus ageremus, quo ex loco quis ſit orcynus veterum facilè agnoſcere quiuis poterit.

De Phyſetere.

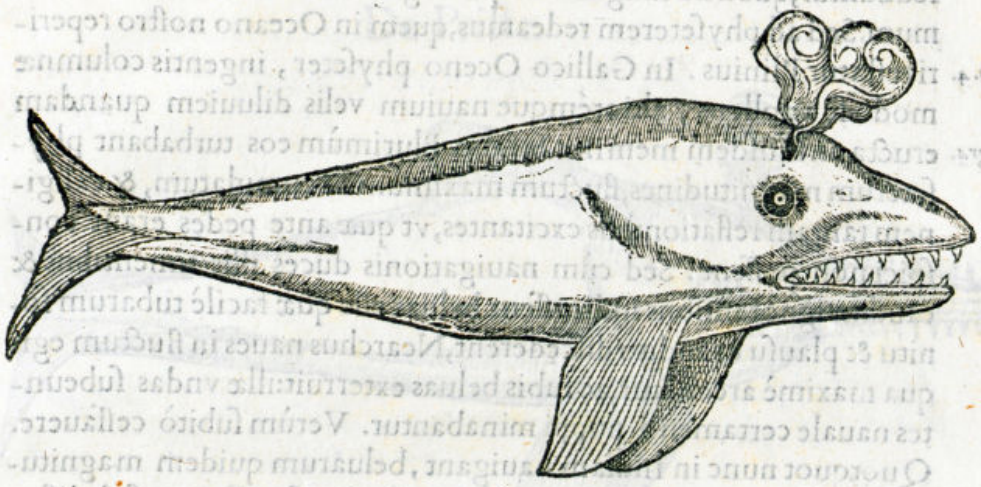

CAPVT XIIII.

A B effectu Græci nominis φυσητὴρ vocatur, quaſi flator, quòd nimboſam quandam alluuiẽ aquarum efflando emittat, vt plerunque etiam alueos nauigantium deprimat, à noſtris *peis mular*: ab Italis *capidoglio*, à Santonibus *ſedenette*. Belua eſt admirandæ magnitudinis ex balænarum genere: ore maximo dentibus acutis, ſerratis quemadmodum orca. Lingua intus magna & carnoſa. fiſtulam longè ampliorem habet quàm reliquæ beluæ: quam ob cauſam multò plus aquæ reiicit & efflat, vnde illi nomen φυσητῆρος. Ab orca differt, quòd multò longior ſit & dorſi pinna careat. Pinguitudine multa abundat veluti balęna & beluæ reliquę. Quod de iis beluis quę piſciũ carne aluntur, nemini videtur mirum, ſed de balęna prima ſiue myſticeto quem diximus LIB. IIII. aqua tantum & ſpuma maris & alga nutriri & de aliis quę dẽtibus carẽt nõ ſine cauſa dubitauerit aliquis. Sed ſi hęc ſecũ animo cogitarit, vitã ocioſam, corij denſitatẽ, alimẽti copiam, temperamentum, mirari deſinet. Etenim animalia inertia pingueſcere certùm eſt, quod quotidie experimur in iis quæ eam ob cauſam anguſtis locis cõcludimus, vt in ſuibus & capis, & in his quæ hyeme latẽt, vt in gliribus, & taſsis. Myſticetus autem tardiſsimè mouetur ob corporis molẽ, & id modicũ quod tardo motu digeri poſſet

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 506 sur 633

corij denſitate prępeditur. Sic & in hominibus cutis cõſtipatio corporis conſtitutione plethoræ ſimilem efficit. Iam quum vòraci animali alimentum ſemper in promptu eſt, id ad ſaginandum corpus multùm confert: exemplo ſunt luxui ac crapulæ dediti, qui obeſi eſſe ſolent. His adde temperamentum calidum & humidum, quo quæ præditæ fuerint beluę, atque adeò animantes omnes, pinguiſsimæ redduntur, quòd ad ſanguinis copiam generandã ſit accõmodatiſsimum. Sed ad phyſeterem redeamus, quem in Oceano noſtro reperiri teſtatur Plinius. In Gallico Oceno phyſeter, ingentis columnæ modo ſe attollens, altiorémque nauium velis diluuiem quandam eructans. Eiuſdem meminit Strabo. Plurimùm eos turbabant phyſeterum magnitudines, fluctum maximum & cumulatum, & caliginem tantam reflationibus excitantes, vt quæ ante pedes erant conſpici non poſſent. Sed cùm nauigationis duces illis timentibus & cauſam ignorantibns indicaſſent beluas eſſe quæ facilè tubarum ſonitu & plauſu exaudito diſcęderent, Nearchus naues in fluctum egit qua maximè arcebatur, ac tubis beluas exterruit: illæ vndas ſubeuntes nauale certamen à puppi minabantur. Verùm ſubitò ceſſauere. Quotquot nunc in Indiam nauigant, beluarum quidem magnitudines referunt, quæ nec gregatim nec ſæpius ſe offerant, ſed diſcedant clamore ac tubis repulſæ. Dicunt eas terræ nequaquam appropinquare, oſſa verò iam diſſolutarum à fluctibus facilè eiici, & materiam faciendarum tegetum ichthyopolis ſuppeditare. Nearchus cetorum magnitudinem vicenum & ternum paſſuum refert. In litus noſtrum ęiectæ ſunt aliquando immanes beluæ. *Vnius maxilla* inferior ſpectatur in ſummo ciuitatis noſtræ templo D. Petro dicato in ipſo veſtibulo, quam vulgus ob magnitudinem coſtam eſſe putat, ſed falsò; nam coſtę breuiores ſunt, & minus craſſę. Ex vertebris, Frontignani in litore facta ſedilia. Alia viſa eſt à pinnis ad caudę extremum triginta paſſus longa, caput in aqua latebat, corpore erat ſtriato, neſcio an natura an euentu quodam, vt ob pinguitudinem à ſole liquatam partibus aliis deſidentibus, alię prominentes manſerint, quemadmodũ in ſtriatis columnis, alię partes eminent, quę ſtrię vocantur, alię cauę, quę canaliculi & ſtrigles. Aliam in litore viſam à patre meo audiui centũ paſſuum longitudine. Aliam in Italia captam vidimus, quam exſiccatam Florentinorũ Dux ante palatium collocarat, ſed ob diuturnum & grauiſsimum fœtorem auferri oportuit. Ex huiuſmodi beluarum cerebro pinguitudo oleo liquidior defluit, quę partium tenuitate facilè quocunque penetrat, quum hęc diu multúmque defluendo exhauſta fuerit, ſub cranio reliquiæ ſquamulis ſardinarum in aceruum coactis ſimiles ſunt, quę igni admotę liquuntur, deinde frigore concreſcunt. Qualesquales fuerint

Lib. 9. cap. 4.

Lib. 8. geogr.

hæ be

hæ beluæ certè verum phyſeterem hîc exhibemus, quod maximè indicat fiſtula multò amplior quàm in cæteris, qua veluti nimbos aquarum efflat, quam notam & totius belluæ figuram ex iis qui beluas venantur, magnúmque ex his quæſtum faciunt, didici. Suam etiam hac in re operam mihi præſtitit Capellanus medicus doctiſſimus, qui non procul à Baiona habitat, quo in ſinu quotannis beluæ capiũtur.

De Priſte.

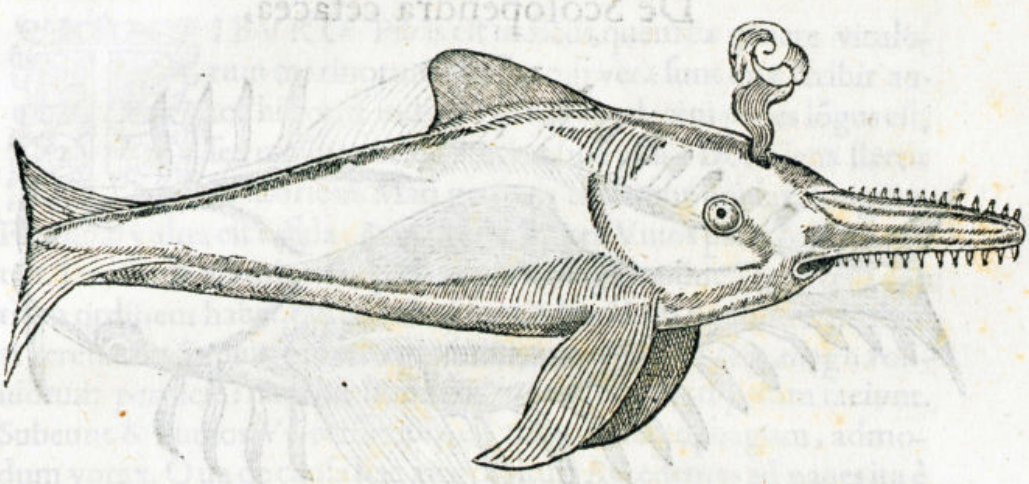

CAPUT XV.

TNDI Cetaceum quendam piſcem norunt, quem viuellam nonnulli appellant, qui inſuaui eſt carne, & cibo inutilis, mirabili forma, maximè ob roſtrum, quod valde longum eſt, oſſeum, vtrinque aculeatum, raſtri modo figuráque, eius aculei validi ſunt, & delphinorum dentibus ſimiles, ſed longiores. Os, cui infixi ſunt, latum, tenue, cute aſpera, cinerea. Huiuſmodi roſtrum miſit ad me Guinus Piſanus doctor peritiſſimus. Vidi aliud Maſſiliæ, quod mercator ex longinqua nauigatione attulerat. Ego in ea ſemper fui opinione beluam hanc antiquorum eſſe πρίστιν, quam Plinius & Gaza non mutato vocabulo Græco priſtem nominant, vt dicatur ἀπὸ τοῦ πρίειν, id eſt, à ſecando, πρίστης ſector & ſerra, & cetaceus piſcis à roſtro ſimili ſerræ vtrinque ſecanti, idem fortaſſe cum eo, quem Latinè vno loco ſerram Plinius vocauit. Rerum quidem non ſolùm animalium ſimulacra ineſſe, licet intelligere intuentibus vuam, gladium, ſerras. In Indico mari priſtes ducenûm ſunt cubitorum. Neſcio qua ratione impulſus autor lib. de aquatilibus priſtem calderonum vocet: nam ſi anteriorem capitis partem fundo ca- *Lib. 9. cap. 2.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 508 sur 633

cabi perſimilem habet, vt ille ait, qua parte πρίω, id eſt, ſecare dicetur. nam ideo πρίστης nominatur, & à beluæ ſimilitudine nauis oblonga dicta eſt priſtis. Vergilius: Æneid. 5.

Velocem Mneſtheus agit acri remige priſtim.

Vbi Seruius: priſtis à ſectione vndarum dicta eſt: ſcindit enim mirum in modum fluctus propter tenuitatem: Græci autem πρίσιν ſectionem, πρίστω ſectorem dicunt.

De Scolopendra cetacea.

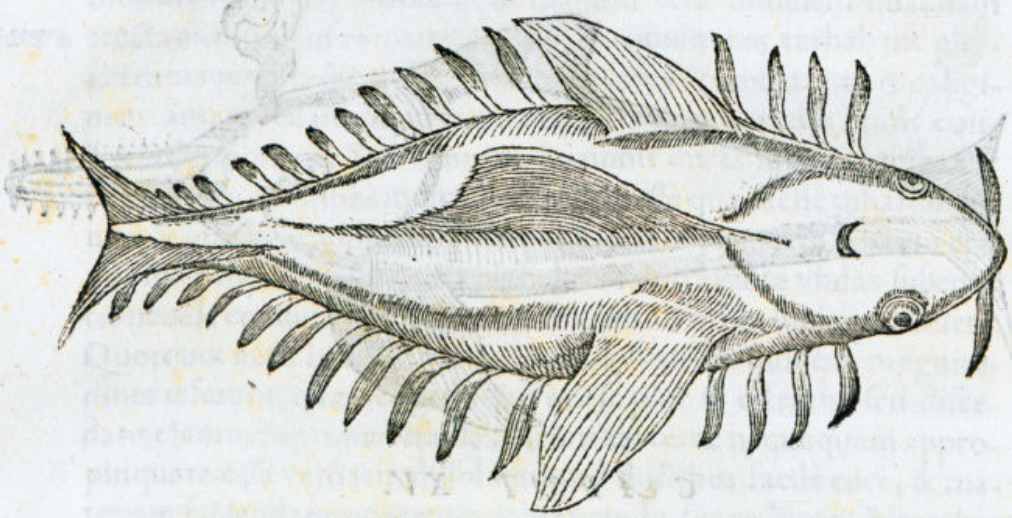

CAPVT XV.

SCOLOPENDRÆ Marinę duo ſunt genera: vna ex inſectorum eſt genere, altera cetacea eſt. De priore Ariſtoteles, Dioſcorides & alij tractarunt, de qua & nos dicemus, ſuo loco. De cetacea nũc agemus, quæ dicta eſt à pedum multitudine; nam ſcolopendras terreſtres centipedes appellant. Qui pedes dicuntur, appendices ſunt, quibus tanquam remis ſcolopendra corpus impellit. Eius formam, quam exhibui accepi ab iis, qui in India vidiſſe ſe affirmant, quæ ab Æliani deſcriptione non differt. Scolopendræ, inquit, vim & naturam quanto equidem maximo potui ſtudio, cùm multùm ac diu perſcrutatus eſſem, ſic mihi perſuaſi: quoddam etiam maximum cetum marinum ſcolopendram eſſe, quam de mari tempeſtatibus in litus expulſam nemo eſt tam malè ſanus & audax, quin aſpicere horreat. Ij, qui res maritimas percallent, eas inquiunt ſpectari eminentes è mari, & narium pilos magna excelſitate apparere, & eius caudam ſimiliter atque locuſtæ latam perſpici, reliquúmque corpus conferri poſſe cum triremi iuſtæ magnitudinis, Lib. 11. ca. 14.

non

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 509 sur 633

non enim intra aquam abditum, ſed per ſummum mare innatans perſpicuum eſſe atque permultis pedibus vtrinque ordine ſitis tanquàm ex ſcalmis appenſis natare.

De Tiburone.

CAPVT XVI.

TIBVRO Piſcis eſt indicus, quem ex genere vitulorum marinorum eſſe puto, ſi vera ſunt quæ ſcribit autor hiſtoriæ indicæ. Plurimùm decem pedes lõgus eſt, ſex craſſus, corio cõtectus ſine pilis. Dormiens ſtertit in litoribus. Mari genitale eſſe aiunt duplex, longum. Fœminæ vulua eſt bifida, & mammæ plures. Viuos parit, & lacte nutrit. Latiſſimo eſt oris rictu pro corporis magnitudine. Duplicem dentium ordinem habet, qui continui ſunt, admodum denſi & truculenti, crenati. Sæpiùs è mari egrediuntur in continentem, magna obuiorum pernicie: nam in homines, vaccas, equas impetum faciunt. Subeunt & fluuios. Velociſſimum eſt animal, ſarcophagum, admodum vorax. Qua de cauſa hac arte capitur. Accedentes ad naues ita è mari eminent vt facilè videantur, nautæ hamum vtrinq; vncinatum ex catena appenſum è puppi in mare demittunt, hami extremo annexi ſunt annuli aliquot ferrei, quorum vltimo alligatur funis canabinus, hamo craſſior multò. Eidem hamo affigitur pro eſca, particula piſcis alicuius, aut thunni, aut alterius tiburonis aſſi, ſi quando aliàs captum aſſeruarint. His igitur veluti præparatis inſidiis, etiamſi celerrimè currat nauis, ſecundis ventis remíſque impulſa, eam tiburones non ſolùm aſſequuntur, ſed etiam præteruolant aliquando, colludentes modò à prora ad puppim & contrà currunt, modò circa nauem gyros aliquot faciunt, idq; adeò ſine defatigatione, vt interdum quadrigentorum miliarium ſpatio naues ſequantur, quicquid purgamentorum è naui eijcitur vorantes. Quòd ſi contingat ab aliquo hamum arripi, magis ac magis impactus hæret, ob celerem naui tractum. Quemadmodum ſi vncum infixeris quo magis trahas, eo firmiùs hæret, & altiùs penetrat. Sic capiuntur tiburones, quorum nonnulli tam magni ſunt, vt vix à duodecim vel quindecim viris robuſtis in nauem pertrahi poſſint. Quum naui propinquus eſt, tam validis caudæ ictibus eã quatit, vt in periculo verſetur. Necati tiburonis carnes in particulas longas & tenues ſecantur, quæ vt exiccentur aëri exponuntur funibus nauis appenſę. His deinde veſcũtur elixis vel aſſis.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 510 sur 633

cibus est in mari non versatis insuauis, nautis vtilis: quia in multos dies veluti succidia seruatur.

De Maraxo.

CAPVT XVII.

TIBVRONE multò maior & truculentior est belua maraxus, sed celeritate tiburone multò inferior. Corio integitur vt tiburo, eique in multis similis est. Nouem aliquando dentiũ ordinibus ora maraxorum armata vidisse se affirmat autor historiæ indicæ. Hi eadem arte qua tiburones capiuntur, sed rariùs, neque eorum carne vescuntur nautæ, verùm in mare reiiciunt, nisi in summa omnium ciborum penuria. Huiusmodi beluas aliquando in Hispaniço etiam mari reperiri aiunt, qui in eo mari versantur.

De Manato.

CAPVT X. VIII.

ALIA est belua indica quam manatum vocant Hispani, qui in Indiam nauigant. bouem capite refert, dorso est plano, pelle durissima. Fœmina duas maximas mãmas habet, & lac, viuos fœtus edit & nutrit. Ad eam magnitudinem accedit vt mortuus vix à terrestrium boum iugo trahi possit. Caro vitulinæ similis, sed pinguior & insipidior. In capite lapides reperiri aiunt, ad renum calculum remedio efficaci. Curatur hęc belua & docilis est canum more, sed iniuriarum memor est. Hæc de maraxo literis prodita sunt ab iis qui eum viderunt. Quibus addemus hũc fortasse bouem esse marinum, beluam scilicet bouis nomine, cuius meminit Aristoteles, quam etiam viuos catulos parere scribit. Lib. 6. de hist. anim. c. 11. δελφὶς καὶ φάλαινα, καὶ τὰ ὅμοια κήτη ὅσα μὴ ἔχει βράγχια, ὁμοίως φυσητῆρα, ζωοτοκοῦσι, ἔτι δὲ ὁ τρίγων καὶ βοῦς. Delphinus, balæna, & reliqua cete quæ branchias non habent sed fistulam, animal generant, præterea pristes & bos. Est & bos alterius piscis plani cartilaginei nomen, de quo alibi diximus. Lib. 5. de hist. cap. 5. Σελάχη δ' ἐστὶ τάδε εἰρημένα καὶ βοῦς, καὶ λάμια, καὶ ἀετὸς, καὶ νάρκη, καὶ βάτραχος. Cartilaginea sunt iam dicta, præterea bos, lamia, aquila, torpedo, rana.

De

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 511 sur 633

De Monſtro Leonino.

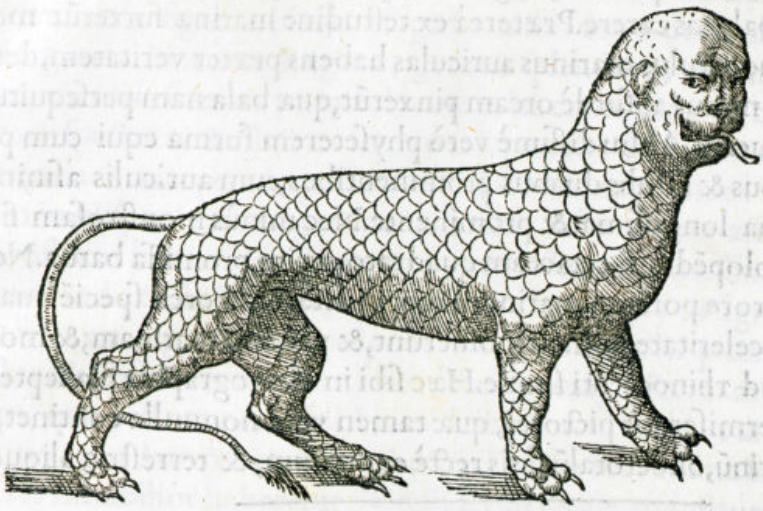

CAPVT XIX.

MONSTRVM Eſt id,quod hîc exhibemus & perfectum animal,partibus nullis ad natãdum aptis præditum. Quamobrem quum dubitarem extitiſſet ne reuera aliquando mõſtrum iſtud marinum Giſbertus Germanus,qui Romæ medicinam facit,vir proculdubio in rerum cognitione præcellens & minimè vanus omni aſſeueratione affirmauit certò ſe ſcire,non diu ante obitũ Pontificis Pauli tertij centucellis captum in medio mari fuiſſe.Quare ex illius fide quale fuerit hoc monſtrum deſcribere nõ dubitaui.Id,vt referebat,magnitudine & figura leonis erat,quatuor pedes habebat,nõ mutilatos nec imperfectos,vt vitulus marinus,non membranis mediis iunctosveluti fiber & anas,ſed perfectos, in vngues & digitos diuiſos,caudã longam,tenuem,in pilos deſinentem, aures valde patentes, ſquamas in toto corpore,non diuvixit proprio naturalíq; loco & alimento deſtitutum. Hæc quanuis bona fide mihi narrarit Giſbertus medicus, tamen exiſtimo pro pictoris arbitrio quædam detracta,quędam addita fuiſſe,vt pedes longiores factos fuiſſe quàm aquatilibus beſtiis eſſe ſoleant,vel omiſſam membranã digitos coniungentem,aures patentiores contra aquatilium naturam, ſquamas præter veritatem additas pro cute aſpera & rugoſa,quali cute pedes & alæ teſtudinum marinarum conteguntur,neque enim ſquamas habent quę pulmonibus ſpirant,& oſſibus ſuſtinentur.Non ſolùm in hoc, ſed in aliis monſtris & beluis marinis pictores multa pro arbitrio appinxerũt,vt intueri licet in tabulis illis regionum pictis, quas chartas ſeptentrionales appellant. In quibus & Munſteri coſmographia, balęnæ pictæ ſunt cum fiſtulis duabus prominentibus, cùm fiſtulam vnicam habeant, id eſt,

foramẽ in fronte in aſperam arteriam deſinens. Item cum branchiarum ſciſſura, cum pedibus, vnguibus, ſquamis quibus omnibus certiſſimum eſt balęnas carere. Prætereà ex teſtudine marina finxerũt monſtrum à quo vitulus marinus auriculas habens præter veritatem, deuoratur. Nec minus abſurdè orcam pinxerũt, quæ balænam perſequitur, & naues euertit. Abſurdiſſimè verò phyſeterem forma equi cum patulis naribus & fiſtulis duabus prominentibus, cum auriculis aſininis, cum lingua longiſſima & prominente. Nec minùs monſtroſam finxerunt Scolopẽdram cetaceam quadrato capite, promiſſa barba. Non minore errore porcum marinum repræſentarũt, & orcæ ſpeciẽ quandam cui à celeritate nomen poſuerunt, & vaccam marinam, & monſtrum aliud rhinoceroti ſimile. Hæc ſibi in chorographia illa ſeptentrionali permiſerunt pictores, quæ tamen vera nonnulla continet, vt aſtarũ marinũ, onocrotalũ ſatis rectè expreſſum, & terreſtria aliquot.

De piſce monachi habitu.

CAPVT XX.

INTER Marina mõſtra referemus & illud quod noſtra ætate in Nortuegia captum eſt mari procelloſo, id quotquot viderũt, ſtatim monachi nomẽ impoſuerũt: humana facie eſſe videbatur, ſed ruſtica & agreſti, capite raſo & lęui, humeros cõtegebat veluti monachorum noſt

noſtrorum cucullus. Pinnas duas longas pro brachiis habebat. Pars infima in caudam latam deſinebat, media multò erat latior, ſagi militaris figura. Hanc effigiem mihi dono dedit illuſtriſſima Margareta Nauarræ Regina, generis ſplendore, ingenij, doctrinæ, virtutis, ſummæ pietatis laudibus ita cumulata, vt omnes eius ætatis ſpectatas & illuſtres fœminas ſuperarit. Ea à viro nobili effigiem hanc acceperat, qui ſimilem ad Carolum quintum Imperatorem in Hiſpania tum agentem deferebat: ille reginæ affirmauit ſe monſtrum hoc in Nortuegia captum vidiſſe poſt grauiſſimas tempeſtates vndis & fluctibus in litus eiectum, locumque deſignabat Diezum iuxta oppidum *Denelopoch*. Eiuſdem monſtri picturam mihi oſtendit Giſbertus medicus ex eadem Nortuegia Romam ad ſe miſſam, quæ pictura nonnihil à mea differebat. Quare, vt dicam quod ſentio, quædam præter rei veritatem à pictoribus addita fuiſſe puto, vt res mirabilior haberetur. Crediderim igitur monſtrum hoc humanam formam eo modo referre, quo pars capitis ranarum: tum quia poſt caput partes erant vtrinque latæ, hominum omoplatis reſpondentes, muſculis mouebantur, qui cuculli monachorum figuram repræſentant, qualis in nobis ſpectatur ſecundus muſculus omoplatas mouens, ſcilicet eas partim ad ſeſe attrahens, partim attollens, cuculli monachorum formam aptiſſimè referens. Adhæc non ſquamis, ſed cute dura & rugoſa veluti cortice contectum putarim, quemadmodum de leone marino iam diximus. Eſt inter beluas marinas homo marinus, eſt & triton. Harum vtrauis belua ſit quam proponimus, non affirmo. De homine marino Plinius libro trigeſimo ſecundo, & libro IX. Autores habeo in equeſtri ordine ſplendentes, viſum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem, toto corpore abſoluta ſimilitudine, aſcendere nauigia nocturnis temporibus, ſtatímque degrauari quas inſederit partes, etſi diutius permaneat etiam mergi. De tritone ibidem. Tiberio Principi nuntiauit Olyſſipponenſium legatio ob id miſſa, viſum, auditúmque in quodam ſpecu concha canentem tritonem, qua noſcitur forma. De quo & Vergilius: *Cap. 11. Cap. 5. Lib. 9. cap. 3.*

Frons hominem præfert, in piſcem deſinit aluus.

Pauſanias verò tritonem vidiſſe meminit Romæ, capite ſpecie comoſo, vt ranis paluſtribus, etiam colore, ne diſcerni tamen capillus à capillo queat, ſed corpore ſquamoſo, forma veluti ſquatinæ, branchiis ſub aures, naſo hominis, ore ampliore, dentibus ferinis, oculis glaucis, manibus, digitis, & vnguibus conchularum teſtis ſimilibus, cauda ſubtus aluum vice pedum, vt delphini. Quæ fabuloſa eſſe puto. Eſt & triton pelamydum generis magni, cuius meminimus, quum de thunnis ageremus.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 514 sur 633

De pisce Episcopi habitu.

CAPVT XXI.

MONSTRVM Aliud multò superiore mirabilius subiungo, quod accepi à Gisberto Germano medico, cuius antè aliquoties memini, qui ipse ab Amsterodamo cum literis acceperat, quibus ille affirmabat anno 1531. in Polonia visum id monstrum marinũ Episcopi habitu, & ad Poloniæ Regem delatum, cui signis quibusdam significare videbatur vehementer se cupere ad mare reuerti, quo deductus statim in id se coniecit. Sciens omitto plura, quæ de hoc monstro mihi narrata sunt, quia fabulosa esse arbitror. Ea est enim hominum vanitas, vt rei per se satis mirabili præter verum plura etiam affingant, ego qualem monstri ἐικόνα accepi, talem omnino exhibeo. Vera ea sit an non, nec affirmo, nec refello.

De Nereide.

CAPVT XXII.

POETÆ Nereides esse finxerunt Nerei & Doridos filias, quarum pars nare videtur, inquit Ouidius,

Pars in mole sedens virides siccare capillos,
Pisce vehi quædam, facies non omnibus vna:
Non diuersa tamen, qualem decet esse sororum.

Id

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 515 sur 633

Id non omnino fabulosum esse existimat Plinius. Et nereidum falsa opinio non est, squamis modo hispido corpore, etiã in quo humanam effigiem habent: nanq; hęc in eodẽ spectata litore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audiuere longè. Et Diuo Augusto legatus Gallię cõplures in litore apparere exanimes nereidas scripsit. Vt igitur homines sunt marini, ita nereides mulieres marinæ fuerint, qualis à Gaza visa est, qualem etiam Cornelius Amsterodamus vidit in Pomeranica regione, post sæuas maris procellas in oppido *Edam*, muliebri erat facie, falacissima, quæ vixit aliquot annos, ἄφωνος. Similem audio (sed pro vero non affirmo) ab Hispano quodam nauta in naui educatam, quę tandem in mare se deiecit, nec postea videri vnquam potuit. *Lib. 9. cap. 5.*

De pluribus alijs beluis marinis.

CAPVT XXIII.

SVNT multò plures beluæ marinę nomine tantùm nobis cognitæ, re ipsa minimè, vt arietes, elephanti, pantheræ, melanthyni, hyænæ, rotæ, dromones, atque alię infinitę. Arietes Oppianus LIB. I. ἁλιεύτικῶν inter pelagios numerat, & feroces. LIB. V. inter cetaceos.

Κριοὶ μηλονόμων τιθασὸν βοτὸν, οὐδὲ θαλάσσης
Κρίοισι μέλιχίοισι σωοίσεται ὄζκε τέλεσσι.

Nominat etiam τραγέλαφον, id est oues, sed beluæ sint necne nõ indicat. Plinius Tiberio Principe contra Lugdunensis prouinciæ litus insularum trecentas amplius beluas reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudinis, nec pauciores in Santonum litore, intérque reliquas, elephantos & arietes, candore tantùm asimilatis cornibus, nereidas verò multas. Elephanti autem ij non sunt, de quibus posteà inter crustata dicemus. Pantherę meminerunt Ælianus & Oppianus, an vt de belua, an vt de pisce, dubito. Pardalis piscis, inquit Ælianus, vt ij qui ipsum viderunt dicunt, in mari rubro nascitur, colore & maculis orbiculatis similis est terrenæ pardali. Oppianus. πάρδαλίς τ' ὀλοαὶ. & LIB. V. *Lib. 9. cap. 5.* *Lib. 12. cap. 37.* *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Παρδαλίων γάμφης ὀλοὸν δάκος, ἀλλὰ θαλάσσης
Αἰνότεραι.

Idem Melanthynos nominat solus, pro piscibus fortasse potiùs quàm pro beluis. *Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Ἐν δὲ μελανθιώων ξαμενὲς γένος.

Hyænam Ælianus pro pisce ponit, quã nonnulli centrinam esse putant. Si, inquit, piscis marini hyęnę nuncupati pinnã dextrã ad hominem somno consopitũ admoueas, sanequàm eum ipsum pertur- *Lib. 12. cap. 51.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 516 sur 633

babis. Etenim formidolosa secundum quietem monstra videbit, acerbáque insomnia perpetietur. Oppianus hyænam pro belua posuisse videtur.

Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Ἀπαίσιον ἄχθος ὑαίνης, & LIB. V.
Χέρσοιμὶ ἐπιστείχοιμι ὑαίναις,
Πολλῷ δ' ἐν ῥοθίοις κρυερώτεραι.

Inter maxima Oceani animalia rotam collocat Plinius. Apparent & rotæ appellatæ à similitudine, quaternis distinctæ radiis, modiolos earum, oculis duobus vtrinque claudentibus. Rotam aliam intellexisse videtur Iouius quum scribit. Est in Oceano cetarij generis rota, quam vidit Lusitana classis, dum extremum Æthiopiæ promontorium superaret, geminas dorso rotas gestare videbatur, ad earum similitudinem quæ frumentarias molas impellente vento editioribus in locis circunducunt. Extimuere tantæ beluæ congressum periti nautæ, qui modo ignoti maris immensos fluctus, certáque pericula contempserant, satiúsque visum conuersis velis fugam capere, quàm expectare beluam terribili fragore vasta spumosáque maria proscindentem, & superbo fremitu veluti conspectis hostibus prælium cientem. Neque eam terruere excussa nauibus tormenta, quorum boatibus ea maria resonabant, fugientésque procul dubio immanis belua vastis mæandris adnatando fuisset consecuta, ventis ac velis celeritate cedentibus, nisi mirabunda substitisset, quippe quę perpetuam intendentibus fugam, satis glorioſa infectatione victoriam expresisse videretur. Dromones à cursu fortasse, Plinius pro specie beluæ vsurpat. Aristoteles δρομάδας à cursu pisces omnes eos appellat, qui in Pontum aliunde excurrunt, quíque vix vno loco conquiescunt, cuiusmodi sunt thunni, pelamydes, amiæ. Sic enim LIB. I. de Historia animalium. καὶ τῶν πλωτῶν πολλὰ γένη τῶν ἰχθύων, ὅσον οὐδὲ καλοῦσι δρομάδας, θυννοι, πηλάμυδες, ἀμίαι. Complura inter nantes piscium genera gregatim degere scimus, vt quos cursores vocant, vt thunnos, pelamydas, amias. Arbor etiam inter maxima Oceani animalia à Plinio numeratur, quod fortasse de stella arborescente de qua posteà dicemus, intelligi posset, nisi Plinius diceret. In Gaditano Oceano arbor in tantum vastis dispensa ramis, vt ex ea causa fretum nunquam intrasse credatur. Quæ in stellam arborem competere non possunt, ideo quod in tantam magnitudinem nonquam accrescat.

Lib. 9. cap. 4.

Lib. 2. cap. 11.

Cap. 2.

Lib. 9. cap. 4.

Libro de piscibus Rom.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 517 sur 633

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS LIBER XVII.

Qui piſces molles dicantur.

CAPVT I.

DISCIVM genera diuerſa quæ hactenus executi ſumus, omnia ἔναιμα ſunt, id eſt, ſanguine prædita. Nunc ἄναιμα, id eſt, ſanguinis expertia perſequemur, quorum tria ſunt genera: imprimis quę mollia appellantur, deinde contecta cruſtis tenuibus, poſtremò teſtis concluſa duris. Hunc ab Ariſto. inſtitutum ordinem, & à Plinio repetitum deinceps ſequemur. Mollia igitur Latini vocant, quæ Græci μαλάκια, ἃ ἐκτὸς ἔχει σάρκωδες, ἐντὸς ὃ σ' στερεὸν, καθάπερ καὶ τὰ ἔναιμα, quæ foris carne obducta intus ſolidum continent, quemadmodũ ſanguine prædita, vt ſepia, loligo, polypus. Dicuntur etiam à Græcis μαλακόδερμα, id eſt, molli cute contecta, cùm quæ cruſtis intecta ſunt, Ariſtot. ſępiſsime σκληρόδερμα nominet. Idem manifeſtum eſt ex Galeno. Cur enim mollia dicantur, apertiùs exponens ait, μαλάκια καλεῖται τὰ μήτε λεπίδας ἔχοντα, μήτε ψαχὺν, μήτε ὀστρακώδες σ' δέρμα, μαλακὸν δ' ὅτως ὡς ἀνθρώποις, ἐστὶ δ τοῦτα πολύποδές τε καὶ σηπίαι, & τευθίδες, ὅσα τ' ἄλλα τούτοις ἔοικεν. ἁπλουμένῳ μὲν οὖν μαλακὰ φαίνεται, διὰ σ' μήτε λεπιδοῦν ἔχειν, μήτε ψαχὺν, μήτε ὀστρακώδες σ' σκέπασμα, σκληρόσαρκα δ' ἐστί. Mollia vocantur, neque ſquamas, neque aſperam, neque teſtaceam cutem habentia, ſed mollem perinde ac in hominibus eſt, vt polypodes, ſepię, loligines, & his ſimilia, quæ tangenti quidem mollia videntur: quia neque ſquamas, neque aſperũ, neque teſtaceũ tegumẽtum habeant, durę autẽ ſunt carnis. Verùm dubitauerit aliquis, poſsint ne animalia aliqua ſine ſanguine viuere, cùm bilis vtraq; pituita, ſanguis viuen-

Lib. 4. de hiſt. cap. 1. Lib. 9. cap. 28.

Lib. 3. de fac. alument.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 518 sur 633

tium animantium elementa esse videantur. Humorem quidem certè genus omne animantium continet, quo si aut natura, aut vi priuetur, intereat necesse est: habet etiã partẽ aliquã in qua humor is fiat, & contineatur, qualis est sanguis & vena, aut quæ his proportione paria sunt. Quare is humor vel sanguis fuerit in iis quæ natura calidiora sunt, vel alius qui sanguini proportione respondeat in iis quæ natura frigidiora sunt. Itaque rectè dicemus animalium alia sanguine prædita esse, cuiusmodi sunt homo, equus, deniq; omnia quæ perfecta aut pedibus carent, aut binis quaterníve gradiuntur. Alia sanguinis expertia veluti apes, vespæ, ex marinis sepia, locusta, denique omnia quæ pedibus pluribus quàm quaternis mouentur. Mollium omniũ partes ab Aristotele sic distinctæ sunt. Ὁ κύτος ἀδιόριστον, id est, aluus, siue alueus indiscretus Gaza interprete, eum pinnæ in orbem ambiunt. Sequitur κεφαλὴ, id est, caput, tum οἱ πόδες, id est, pedes siue pediculi, siue brachia, octona omnibus, binis acetabulorũ ordinibus ductu perpetuo omnibus, excepto genere vno polyporum. Eadem ὠλενκράνας etiam vocat Aristo. Gaza crura, barbas, cirróque interpretatur. Habent igitur molles omnes caput inter ventrem & pedes situm. Cùm verò in reliquis animantibus parte priore posterioréque vel in lateribus siti sunt pedes, cur hos mollia ante caput habeant, causam reddit Aristoteles, quod quæ partes in cæteris animantibus priores posterioréque seiunctæ sunt, & summæ ac imæ, in mollibus & testaceis turbinatis eædem sunt, quia extrema coëunt & confunduntur. Intestinum enim quasi reflexa linea ad os reuoluitur.

Lib. 4. de hist. animal. ca. 1. & lib. 4. de parti. anima. cap. 9.

De Sepia.

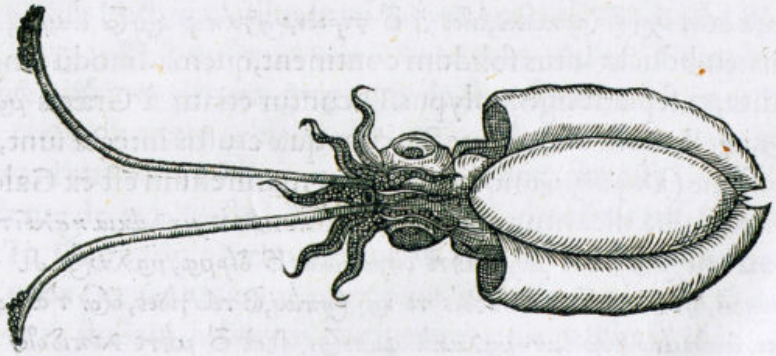

CAPVT II.

SEPIA à Græcis vocata Latinum nomen non inuenit, ab Italis *sopi*, à nostris *sepio*, à Gallis *seche* dicitur. Piscis est marinus, litoralis, aliquando ad duorum cubitorum magnitudinẽ accedens, tenui sed satis firma cute contectus, foris carnoso corpore, intus quid solidum

lidum, quod σήπιον vocat Aristoteles, continente. Athenæus veluti Aristotelem interpretatus, ὄστρακον ἐν τῷ νώτῳ, Columella sepiæ testum appellat. Capiti affixos habet pedes octo, cæterorum mollium modo, rotundos, crassiores initio: deinde paulatim gracilescentes, omnes interiore in parte δυκτύλους, id est, duplici acetabulorum ordine, quibus cedentia comprehendat, & comprehensa firmiter premat, retineátque instar medicarum cucurbitularum. Iisdem pedibus siue brachiis natat, cibósque ori, iuxta quod sita sunt, admouet. Præter hæc duas promuscides quas Aristoteles προβοσκίδας vocat, longiores pedibus, tenuiores, rotundas, vbique læues præterquàm in extremo, vtroque binis acetabulis aspero, quibus sepiæ capiunt, orique è longinquo cibos admouent, iis etiam, quoties tempestates vrgent, ad saxa aliqua adhærentes se veluti ancoris stabiliunt. In pedum promuscidúmque medio veluti in centro rostrum & os sepiæ situm est, duabus cartilaginibus duris altera superiore, altera inferiore constans, colore & figura auium carniuorarum vel psitaci rostro planè simile. Neque me latet Aristotelem dentes appellasse, cùm de mollibus ita scribit. Ἔχλος δ' ἔχει τό, τε τὸ σῶμα τος κῦτος ἀδιόριστον ὄν, καὶ τὰς πόδας ἐμπροσθεν περὶτὴν κεφαλὴν, ἔνλος μὲν τῶν ὀφθαλμῶν, περὶ ὃ τὸ στόμα, καὶ τὰς ὀδόντας. Quæ sic conuertit Gaza. Habent hæc foris alueum corporis indiscretum, & pedes parti priori iunctos circa caput, infra oculos, circa os & dentes. Ex qua interpretatione perspicuum est Gazam non legisse ἔνλος τῶν ὀφθαλμῶν, sed ὑπογλίων τῶν ὀφθαλμῶν, vel quid simile, cui lectioni αὐλοψία ipsa adstipulatur: nam infra oculos, & circa caput, ósque sepiæ, pedes cum promuscidibus sitos esse cernis. Sed ad rem reuertamur. Vides hîc os dentésque sepiæ nominari cùm rostrum sit duntaxat, & os quod nulli rei aptiùs quàm adunco rostro carniuorarum auium, vt dixi, comparari potest, ex partibus duabus composito, altera inferiore, altera superiore, commissura pyxidata, ita vt inferior intret. Dentes ibidem nulli nisi rostri siue oris partes dentes appellet, sed cùm mobiles sint neque firmè innitantur ad laniandam vel retinendam prædam, non satis propriè dentes vocari posse puto, sed τὸ ῥύγχος potiùs vel στόμα, id est, rostrum vel os. Quod autem oris vel dentium nomine, quas dixi rostri partes intellexerit Aristoteles, satis ipse declarat, quum de mollibus vniuersè loquitur hoc modo. Μετὰ ὃ τὰς πόδας ἡ κεφαλή ἐστι, ἀπωδύτων ἐν μέσῳ τῶν ποδῶν τῶν, καλυμμένων πλεκτανῶν. ταύτης ὃ τὸ μὲν ἐστὶ στόμα, ἐν ᾧ εἰσὶ δύο ὀδόντες. Caput omnibus inter brachia, eius pars oris habitus est, in quo dentes duo. Præterea autorem habeo Athenæum, qui de sepia hęc transcripsit ex Aristotele. Ἡ σηπία Ἀριστοτέλης φησὶ πόδας ἔχειν ὀκτὼ, ὧν τὰς ὑποκάτω δύο μεγίστας, προβοσκίδας δύο, καὶ μέσην αὐτῶν τὰς ὀφθαλμώδεις, καὶ στόμα. ἔχει δ'

Lib. 7. Lib. 6.

Lib. 4. de part. anim. ca. 9.

Lib. 4. de Hist. anim. cap. 1.

Libro 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 520 sur 633

καὶ ὀδόντας δύο, τὸν μὺν ἄνω, τὸ ὃ κάτω. καὶ ὃ λεγόμενον ὄστρακον ἐν τῷ νώτῳ Sepiæ ſcripſit Ariſtoteles octo pedes eſſe, ſub his duos maximos ſcilicet promuſcides duas. Inter hos habere oculos & os, atque dentes duos, alterum ſuperiorem, alterum inferiorem, ac in dorſo teſtam. Hæc Athenæus. Roſtrum quod diximus membrana quadam craſſa carnosáque veluti annulo vndique ambitur & firmatur, qua diſrupta roſtri partes diſiunguntur. Intus linguæ vice eſt caro fungoſa. Oculi maiuſculi ſunt, inter hos cartilago eſt cerebri parum continens, vt rectè annotauit Ariſtoteles, & hunc ſecutus Plinius. Cerebrum omnia habent animalia quæ ſanguinem. Æquè & in mari quæ mollia appellauimus, quamuis careant ſanguine. Os œſophagus excipit, id eſt, gula, longa & anguſta, quæ per μύτιν tendit ad ingluuiem. Eſt autem mutis in mollibus quæ viſceribus carent, ſub ore membrana humidum quid continens, cordi proportione reſpondens quorundam ſententia, quam paulò pòſt expendemus. Gulam ergò ſequitur ingluuies ampla, & auium ingluuiei ſimillima, quæ πρόλοβος dicitur. Eſt autem πρόλοβος autore Ariſtotele δέρμα χεῖλον, καὶ μέγα, ἐν ᾧ ἡ τροφὴ πρώτη εἰσῆλθε ἄπεπτος ἐστι. ἔστι ὃ αὐτόθι μὺν ἀπὸ τοῦ στόματος στενώτερος, εἶτα εὐρύτερος, ἡ ὃ καθήκει πάλιν πρὸς τὴν χοιλίαν λεπτότερος, id eſt, πρόλοβος eſt cutis in amplum ſinuata, qua primùm cibus ingeſtus continetur incoctus: hac parte qua iungitur gulæ anguſtior eſt, mox amplior, tum qua deſinit in ventriculum: arctior veluti in gallo gallinaceo, palumbo, columbo, perdice. Gaza aliquando guttur, aliquando ingluuiem conuertit. Columella in auibus ingluuiem appellauit, de gallinis loquens. Nam ſi vacua non eſt ingluuies cruditatem ſignificat, abſtineréque debent dum concoquant: Gallicè *la poche d'un oyſeau*. Sepiæ igitur gulam ſequitur ingluuies, cui iungitur ventriculus tanquam omaſum, figura ſimilis τῇ ἐν τοῖς κήρυξιν ἑλίκι, id eſt, circumuolutionibus ſiue clauiculis earum concharum quæ à Græcis κήρυκες, à Latinis buccina dicuntur. A ventriculo inteſtinum tenue, gula craſsius, partem ſuperiorẽ repetens ad os fertur. Quà verò ad ſuperiora reuoluitur, veſica eſt ſiue membrana in qua humor niger quem Cicero atramentum appellat, cõtinetur, cui inteſtinum ſubiicitur, cuius membranâ meatus veſicę atramenti obductus eſt, vt idẽ ſit & atramenti & excremẽti exitus per fiſtulã, quę in ſupina eſt parte inter alueum & os, prope alueum latior, prope os anguſtior: hac effluit atramentum quod in ſepia plurimum eſt, Græci θολὸν appellant, cum accentu in vltima: Nam θόλος cum accentu in priore rotundã domũ ſignificat, in qua epulari conſueuerant qui in Pritanæo alebantur ἀπὸ τοῦ περιθεῖν à circuncurrendo. Dioſcorides θολὸν vocat τὸ μέλαν. Plinius atramentum mollibus pro ſanguine eſſe tradit, ſed bili potiùs proportione reſpondere puto. Natura enim ſanguinem

Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 1. Lib. 11. cap. 37.

Lib. 2. de hiſt. animal. ca. 17.

Lib. 2. de natura Deorum.

Lib. 2. cap. 23. Lib. 9. cap. 29.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 521 sur 633

ſanguinem vel quod pro ſanguine eſt nutrimenti cauſa, veluti theſaurum diligenter ſeruat, minime autem in quolibet metu effundit. Præterea meatus nullus eſt venæ proportione reſpondens, quo alendi corporis cauſa in vniuerſum corpus diſtribuatur. Quare ſatius eſſe duxerim excrementum appellare, quod ab alimento ſecretum in veſica reponitur, quò que natura imminente periculo tuendi huiuſmodi piſcium generis cauſa abutitur. Atramentũ vocatur ab atro colore, & θολὸς ἀπὸ τῦ θολῦσθαι, quod ſignificat turbidum eſſe. Eo pro atramento ſcriptorio ſiue librario vti poſſumus: eſt enim niger glutinoſúſque humor. Perſius.

Iam liber & bicolor poſitis membrana capillis,
Iná manus charta nodoſáque venit arundo,
Tum querimur craſſus calamo quod pendeat humor
Nigra quod infuſa vaneſcat ſepia lympha.
Dilutas querimur geminat quod fiſtula guttas.

Eidem atramento tanta vis eſt, vt ex Anaxilao tradit Plinius, vt eo in lucernas addito æthiopes videantur. Atramentum id quod in ſepia plurimum eſt, non in ea parte quam μύτιν vocant, continetur, neque in ea eſt ſententia Ariſtoteles, vt nonnulli exiſtimant. Athenæus citans Ariſtotelem ἐν τῇ μυΐδι ὁ θολὸς ἐστὶν, αὐλὴ ὃ κεῖται παρ' αὐλὸ δ' σῶμα, κύστεος βόπον ἔχον. Eſt in mytide atramentum, quæ ad os ſita eſt, folliculi ſiue veſicæ modo. At qui Ariſtotelis ſenſa diligentiùs inueſtigarit, eum in diuerſa fuiſſe ſententia comperiet: ἀπλάγχνον δ' ὀδὲν ἔχει τῶν μαλακίων, ἀλλ' ἰῷ καλῦσι μύτιν, καὶ ἐνταῦθα τοῦτο θολὸν. Viſcera mollium nullis, ſed habent quam mutin apellant, atrúmq; illum humorem, cui nomen atramentum. Neque eſt quod quis ἐνταῦθα in ea muti, ſcilicet, interpretetur, ſequẽtia enim reclamãt, & ἐνταῦθα poſt hanc interpretari oportere docent. Ἡ μὲν οὖν μύτις κεῖται ὑπὸ δ' σῶμα καὶ διὰ ταύτης τείνει ὁ σῶμαχος, ἡ δὲ ἕτερον διατείνει, κάτωθεν ὁ θολὸς, καὶ τῷ αὐτῷ ὑμένι ἔχει περιεχόμενον τὸν πόρον τοῦ ἐντέρου. Mutis ſub ore eſt, & per eam gula tendit, at verò atramentum infra continetur, quà inteſtinum petere incipit ſuperiora, foraménque ſuum eadem obuolutum habet membrana, qua inteſtinum. Quo fit vt Plutarchum grauiſsimum alioqui autorem demirer, qui de eodem ſepiæ atramento à veritate magis aliena ſcripſerit in libello, in quo diſſerit, plus ne rationis inſit aquatilibus beſtiis quàm terrenis. ἔτι δὲ πολλῶν τῶν πρὸς διάβασιν, καὶ προφυλακὴν καὶ ἀπόδρασιν ὄντων παραδείγμάτων, οὐκ ἀξιόν ἐστι δ' ἓν Ἰκετείας παρελθεῖν, ἣ γὰρ καλαμένιν κύστιν παρὰ τὸ βάχιλον ἔχουσα πλήρη ζοφερᾶς ὑγρότητος, ἣν θολὸν καλῦσιν, ὅτ' ἂν καταλαμβάνῃ μεθίησιν ἔξω, τεχνωμένη τὴν θαλάττης διαφθορὰν ποιοῦσα πρὸς αὐτὴν σκότος, ὑποκδῦναι δὲ ἀποδρᾶναι τὸ θηρεύοντος ὄψιν, ἀπομιμουμένη τὸν ὁμήρου θεὸν κυανέῃ νεφέλῃ πολλάκις ὅτ' ἂν ζώσας θέλωσιν ὑφαιρομένους

Lib. 32. cap. 10.

Lib. 7.

Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 1.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 522 sur 633

καὶ διαλέσεις, id est, cùm sint id genus cautionum, circunspectionum, euasionúmque exempla permulta, hoc vnum sepiæ præterire nullo modo possum. Vesiculam hæc (sic nominatur) collo dependentem habet atro liquore (atramentum vocant) plenam. Hunc capta effundit obscurato circum mari, & tenebris affusis latitare fugeréque venantis aciem struens, Homericos Deos imitata, quibus atra subinde nubecula hi quos seruatos volunt, belli discrimini subducuntur, & clam eripiuntur. Sed quid tandiu in his immoramur? controuersiam istam statim diremerit interiorum sepiæ partium anatome, qua inspecta nullus est nisi planè cæcus, qui non sententiæ nostræ facilè sit assensurus. Idem videbit mutin colore esse flauo, laxa fungosáque substantia, parenchyma potiùs quàm folliculum vel vesicam, quæ hepati potiùs quàm cordi proportione respondet, vtpote cui consistentia similior sit, inferioréque loco sita quàm cor in aquatilibus bestiis situm esse soleat. Quod vt credam magis me impulit pars alia post cerebrum latitans, purpureo humore quem sepiæ pro sanguine esse puto infecta. Hanc sepiis arbitror inesse loco cordis. In vtroque latere sepia particulas quasdam habet, quas ex minutioribus auium plumis compositas esse dixeris, Capillamenta

Li. 4. de Hist. animal. ca. 1.

appellat Aristoteles vsu eorum non adiecto. ἔχουσι δὲ καὶ τριχώδη ἄτια ἐν τῷ σώματι, id est, capillamenta etiam quædam in corpore omnium habentur. Idem meo quidem iudicio eorum est vsus qui branchiarum in reliquis piscibus. Huiusmodi sunt branchiæ in cancris & aliis crustatis. Fistula est in ventre simplex mari, fœminæ duplex. Hæc de sepiæ partibus tum internis, tum externis, in quibus multa sunt sepiæ cum cæteris mollibus communia. Nunc de actionibus moribúsque. Sepiæ coëunt, vt reliqua mollia os ori admouentes

Lib. 6. de hist. anim. cap. 6.

complexúque mutuo brachiorum, vt scribit Aristoteles. Pariunt verò, inquit, ea corporis parte quæ fistula dicitur, qua & coire eas

Lib. 9. cap. 15.

nonnulli arbitrantur. Plinius. Sepiæ & loligines linguis coëunt complectentes inter se brachia, & in contrarium nantes. Et pariunt ore. Ego sepias vt fistula coire, ita fistula parere existimo. Pariunt autem iuxta terram inter algas & arundines, etsi quod aggestum tale iniectum sit, vt sarmenta, aut lapides, aut quælibet alia materiei congeries. Et piscatores quidam de industria fasces sarmentorum disponunt. Hæ perlibenter in illis loculamentis pariunt prolixam illam continentémque seriem ouorum qualis cirri muliebris species est. Enituntur aluum per interualla reprimentes, aspergúntque atramentum, interposita quiete, vtpote cùm non nisi cum labore emittant. Mas oua edita persecutus iis semen suum aspergit. De ouis proximo capite plura dicemus. Sepia vere parit, & omnibus anni temporibus, perseuerátque in edendis ouis dies quindecim.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 523 sur 633

decim. Hæc Aristoteles. Ex quo liquet in contextum Athenæi eadem citantis negationem malè irrepsisse. Τῶν δὲ μαλακίων τίκτουσι ὡρῶνται τὸ ἔαρος αἱ σηπίαι, καὶ ὁ κύκλος ὅλος ὥρων, ἡμερῶν πέντε δέκα ἡμέραις. Expungenda igitur particula ὁ. Idem confirmat Plinius, qui sepiam omnibus mensibus parere scripsit libro nono. Sepia pedibus & pinnis natat. Atramentum in metu effundit. Athenæus. Διωκομένη τε ἡ σηπία τὸ θολὸν ἀφίησι, καὶ ἐν αὐτῷ κρύπτεται, ἐμφανὲς φύγῃ εἰς τὸ πρόσθεν. Λέγεται δ' ὡς καὶ θηρευόμενος τὸ θηλείας τειόδοντι οἱ ἄρρενες ἐπαρήγουσι συμβέλκοντες αὐτῷ. ἂν δ' οἱ ἄρρενες ἁλῶσιν αἱ θήλειαι φύγωσι. Plinius. Sepiæ vbi sensere se apprehendi effuso atramento quod pro sanguine iis est, infuscata aqua absconduntur. Mares percussæ fœminæ tridente auxiliantur, at fœmina icto mare fugit. De mare fœminam adiuuante eadem Aristoteles LIB. IX. de Historia animalium. Item de eiusdem astu. Mollium astutissima est sepia, sola hæc suo vtitur atramento non modò quum metuit, verùm etiam abscondendi & occultandi sui causa, & cùm progressa paulum se ostenderit, redit in atramentum. Venatur etiam suis illis prælongis promuscidibus non solùm piscículos, sed etiam sæpius mugiles. Hos & alios magnos pisces brachiis & acetabulis retinent sepiæ morsibúsque dilaniant, ac per particulas deuorant, quia sunt ore paruo. Sepiæ dolos in capiendis piscibus eleganter exprimit Oppianus. Callida sepia, inquit, furtim prædam venatur, ex capite enim enatis ramis prælongis veluti cirris pisces tanquam lineis capit, iisdem, in fluctibus & tempestatibus ad saxa adhæret, quemadmodum nauis rudentibus ad litorales scopulos alligata.

Καὶ μὲν δὴ δολόμηλις ἐπώκλοπον ὦρσε θῆρα.
Σηπίη, ἐκ δ' ἄρα οἱ κεφαλῆς πεφύασιν ἀρηροὶ
Ἀκρέμονες, πρότενεῖς ὥστε πλόκοι οἷς ἡ αὐτὴ
Ἕλκεται ἰχθύας ἄγρη,
Πρηνὴς ἐν ψαμάθοισιν ὑπ' ὀφράκῳ ἐλυσθεῖσα.
Κείναις δὲ πλαγχθεῖσι καὶ ἠνίκα κύματα θόλῳ
Χείμαλι, πεδάων δύτιχος, ἠύτε νῆες
Πείσματ' ἐπαγκύλῃσιν ἀναψαμένη σπιλάδεσσι.

Sepiæ & loligini breue vitæ tempus. Nam exceptis paucis bimatum non complent. Sepiæ mas magis varius est, quàm fœmina, dorsoque est nigriore, ac partes omnes asperiores habet quàm fœmina, & lineas varias caudámque acutiorem. Differunt etiam astutia, vt antè dictum est. Præterea fœmina intestina habet duo, veluti mammas quibus mas caret. Elixa sepia vt Diophilo placet, tenera est, ori grata, concoctu excretúque facilis, eius succus sanguinem attenuat, atque excretionem per hæmorrhoidas ciet. Dioscorides.

Lib. 5. de hist. animal. ca. 22. Lib. 7. Cap. 15. Libro 7. Lib. 9. cap. 29. Cap. 1. Lib. 9. de hist. anim. ca. 37. Lib. 2. ἁλιευτικῶν. Athe. lib. 8. Lib. 2. cap. 23.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 524 sur 633

Lib.3.de fac. aliment. Sepiæ coctæ dum eſtur atramentum ægrè concoquitur, aluum mollit. Galenus veriſsimè omnium ſcripſit ſepiæ & mollium omnium carnem duram eſſe, concoctu difficilem quæ parum ſalſi ſucci habeat. Cæterùm ſi concoquatur multum alimenti corpori præſtare. Crudi verò ſucci copiam omnia hæc aceruant. Sepia molliáque omnia grauida meliora ſunt. Sepiarum carnes deuſtas, odoris gratia eſcam hamis affigebant piſcatores teſte Ariſtotele: ita enim fiebat vt piſces auidius accederent, quod certiſsimum eſt piſcium odoratus argumentum. Sepium magni in medicina vſus eſt, viribus ſimile oſtreorum teſtis, ſed partium magis tenuium: quare exſiccat & detergit. Eius cinis medetur lentigini. Idem carnes excreſcentes tollit, & humida vlcera. Additur collyriis ad palpebrarum ſcabritiam. Expurgat vitiligines, furfures, dentes, & vitia cutis in facie. Vſtum ſepium, inquit Galenus, ſali foſsili admiſtum vngues oculorum eliquat.

Lib.4.de hiſt. anima. cap.8.

Lib.11. de facult. ſim. med.

De Sepiarum ouis.

CAPVT III.

SEORSVM hîc ſepiarum oua qualia à mari reiiciuntur, depingenda curauimus, vt meliùs intelligant, & agnoſcant ſtudioſi, quæ de his ab Ariſtotele literis prodita ſunt. Noſtri racemum marinum vocant à ſimilitudine racemi vuæ vitis, quem ab vna Plinij multùm differre exiſtimo. Eſt enim Plinij vua florenti vuæ ſimilis, vt ſuo loco declarabimus. hîc oua ſunt duntaxat floren

Lib. 9. cap. 2.

florenti vuę nullo modo ſimilia. De quibus hæc Ariſtoteles. Sepiæ oua edunt ſimilia myrti baccis magnis & nigris: atramentum enim ſuperfundunt,cohærent inter ſe omnia ad ſpeciem racemi vni cuidam nexui obducta,nec facilè alterum ab altero detrahi poteſt: mas enim humorem quendam emittit,cuius lentore ſibi adhæreſcunt,& augeſcunt:Cumprimùm edita candida ſunt,atque exigua,mox atramento perfuſa, nigra maioráque redduntur. Cúmque ſepiola iam intus conſtiterit,videlicet tota ex candido oui interno concreſcens, tum rupta oui membranula proles exit. Primùm pars illa interior candida, veluti grando conſiſtit, cùm fœmina atramentum ſuum aſperſerit.Naſcitur enim ſepiola ex eo ipſo candicante corpuſculo verſa in caput,modo auium ventre annexo.Sed qualis nam ſit in his annexus vmbilici nondum exploratum habemus. Conſtat tamen candidum illud ſubinde diminui,dum ſepiola augetur: & poſtremò vt luteum auibus,ſic candidum his aboleri.E ſingulis ſepiarum ouis ſepiæ ſingulæ naſcuntur.Et alio in loco. Sepiæ alueus bipartitus eſt, oua albicantia grandini ſimilia multa complectens. Rurſus alius Ariſtotelis locus minimè omittendus eſt, de iiſdem ouis LIB. V. de Hiſtoria animalium. Ὅταν δὲ ἡ σηπία ἐκτίλῃ τὰ ὠὰ, ὁ ἄῤῥην παραχλωθὼν καταφυσᾷ τὸ ὑολὸν, ὃ γίνεται σιφρά. Quem locum Gaza ſic vertit,non ſatis rectè meo quidem iudicio. Quoties ſepia oua ediderit, mas eueſtigio ſequens atramentum ouis ſuperinfundit,atque ita efficitur,vt ſolideſcant.Cuius malæ conuerſionis occaſionem dedit dictio temere adiecta τὸ ὑολὸν poſt καταφυσᾷ: quam delendam eſſe conuincit Plinius LIB. IX. qui Ariſtotelis locum ſic interpretatus eſt.Oua ſepiæ glutino atramenti ad ſpeciem vuæ cohærentia maſculus perſequitur afflatu,aliâs ſterileſcunt. Vides hîc Plinium pro καταφυσᾷν perſe qui afflatu reddidiſſe.His accedit Athenæi autoritas locum Ariſtotelis citantis. Ὅταν ὁ τέκωσι σηπίαι τὰ ὠὰ ὁ ἄῤῥην παραχλωθὼν καταφυσᾷ, τὴν σιφρᾶ. Vides hîc τὸ θολῶ mentionem nullam factam. Poſtremò nō mas ſed fœmina, vt priùs ex Ariſtotele perſpicuum fuit,ouis atramentum aſpergit. Hæc quæ exhibemus ſepiarum oua eſſe ab Ariſtotele deſcripta aſpectus ipſe docet. Sunt enim racematim compacta, tanquam à pediculo dependentia, oblonga, initio baccæ myrti,tandem auellanæ nucis magnitudine, folliculo, vel membranula contecta,cohærentia foris affuſo atramento nigra intus alba.Quæ ibi continentur,oculorum humoribus ſimilia ſunt. Primùm enim aqueus & tenuis humor effluit,mox alius priore craſſior,tertius veluti cryſtallinus.Cæterorum mollium oua his ſimilia magna ex parte eſſe exiſtimo.In litus recens iecta à quibuſdam eduntur frixa in ſartagine. Vrinam mouent, renum pituitas extrahunt,ac proinde renes expurgant.

Lib.5. de hiſt. anim. cap. 18.

Lib.4.de Hiſ. anima. cap.1. Cap.12.

Cap.51.

Libro 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 526 sur 633

De Loligine magna.

CAPVT IIII.

PRIVSQAM ad loliginum hiſtoriam veniamus, de nominibus τευθὶς καὶ τευθὸς aliquid dicendum ne nominum varietas rerum cognitioni obſtare poſsit. Ariſtoteles τευθίδα καὶ τευθὸν magnitudine differre ſcripſit, vt τευθοὶ maiores ſint, τευθίδες minores. Sunt hæc eius verba. τῶν τευθίδων οἱ τευθοὶ καλούμενοι ἐπιπολὺ μείζους, γίγνονται γὰρ καὶ πέντε πηχέων τὸ μέγεθος. Theutidibus multò maiores ſunt teuthi, quippe qui in cubita quinque excreſcant. Athenæus ex Ariſtotele cùm de teuthide dixiſſet ſubdidit ὁ δὲ τευθὸς μόνῳ τέλῳ διαφέρει τοῦ μεγέθει, γίνεται δὲ καὶ τριῶν σπιθαμῶν. A teuthide magnitudine ſola teuthus differt, accreſcit autem ad tres palmos maiores. Veruntamen parui etiam ſunt teuthi. Ariſtoteles. ἔστι δὲ τὸ γένος ὀλίγων τῶν τευθῶν. Eſt etiam paruum teuthorum genus. Vides hîc τῶν τευθίδων καὶ τῶν τευθῶν in magnitudine diſcrimen. Præterea τῶν τευθῶν alios magnos, alios paruos eſſe. Iam verò figura etiam differre τὰς ἰδυθίδας καὶ τοὺς τέυθους docet idem Ariſto. διαφέρουσι δὲ ἰδίῳ σχήματι τῶν τευθίδων οἱ τεύθ. ἡ μὲν γὰρ πλατύτερον ἐστὶ δ' ὀξὺ τῶν τευθῶν, ἔτι δὲ τῷ κύκλῳ πτερύγια περὶ ἅπαν ἐστὶ δὲ κύτος, τῆδε τευθίδι ἔλαττον. ἔστι δὲ πτελάγιον ὥσπερ ἡ τευθίς. Figura à teuthidibus diſsident teuthi, pars enim teuthorum quę exit in acutum latior eſt. Præterea pinnulæ totam aluum ambiunt, quæ in teuthide ſunt minores. Pelagius verò eſt teuthus, veluti & teuthis. Et alio in loco Ariſtot. de mollibus loquens. πτερύγιον δ' ἔχουσι πᾶσαι ταῦται κύκλῳ περὶ δὲ κῦλος. τοῦτο δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων σωματοῦμενον καὶ συνεχές ἐστι, καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων τευθῶν, αἱ δὲ ἐλάττους, καὶ καλούμεναι ἰδυθίδες πλατύτερόν τι τοῦτο ἔχουσι, καὶ οὐ στενὸν, ὥσπερ αἱ σηπίαι, καὶ οἱ πολύποδες, καὶ τοῦτο ἀπὸ μέσου ἠρεμένον, καὶ οὐ κύκλῳ διὰ πάντος. Pinnam habent omnia hæc aluum ambientem, quæ quidem in aliis iuncta continuáque eſt, atque etiam in magnis teuthis: minores autem quæ teuthides nominantur, latiorem habent, & non anguſtam veluti habent ſepiæ & polypi, non totam aluum ambientem, ſed à medio initium ſumentē. Rurſus hîc habes teuthos magnos, vt à paruis diſcer

lib. 4. de hiſt. anim. cap. 1.

lib. 7.

lib. 4. de hiſ. anim. cap. 1.

Ibidem.

lib 4. de part. anim. cap. 9.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 527 sur 633

discernantur,& teuthidas paruas,earúmque à teuthis differentiam. His declaratis,quibus nominibus τευθίδα καὶ τεῦθον veteres Latini expresserint,inquirendum.Gaza τεῦθος lolios,τευθίδας loligines interpretatus est.At lolij vocabulo nullus veterum Latinorum, quod sciam,vsus est.Ideo nomẽ hoc à Gaza factũ fuisse perspicuitatis gratia iudico.Etenim si eodẽ,loliginis scilicet nomine τευθίδα καὶ τεῦθον expressisset,incertam obscurámque interpretationem reddidisset.Plin. quem τεῦθον vocauit Aristot.loliginem Latinè dixit.Quæ enim Aristot.περὶ τευθῶν dixit γίγνονται γὰρ ἐκ πέντε πυχέων ὁ μέγεθος,γίγνονται ὃ καὶ ζητία δυπήχεις,Plin.sic conuertit.In nostro mari loligines quinũm cubitorum capiuntur,sepię binũm.Alibi quas Aristoteles τευθίδας dixit, Plinius etiam loligines interpretatus est ἀι ὃ ζητίαι ἐκ ἀι τευθίδες νέουσιν ἅμα ζυμπεπλεγμέναι,τὰ στόματα καὶ τὰς πλεκτάνας ἐφαρμόττουσαι,καθάπερ ἀλλήλοις νέουσιν ἐναντίως.Plin.Sepiæ & loligines coëunt linguis cõponentes inter se brachia,& in cõtrarium nantes.Ex quibus efficitur, vt interim maculam vnam deleamus,pro νέουσι legendum esse ὀχεύουσι vel ὀχεύονται.Idẽ confirmat ipse contextus & Gazæ interpretatio.His addam ex Athenæo mollia omnia τὰ τευθώδη nominata fuisse, μαλάκια, inquit,καλεῖται τὰ τευθώδη.Quare cùm Plin.& veteres alij loliginẽ dixerint,eodem nomine semper vtemur. Dicemúsq; aliam loliginem esse magnam,aliam paruam,illúdque inter has discrimen esse quod Aristo.explicauit.Loligo igitur magna,quę τεῦθος rectè dicitur,ea est quã *calamar* nostri vocant,à thecæ scriptoriæ similitudine,siue quod in ea reperiantur,quæ ad scribendum necessaria sunt,videlicet atramentum & gladiolus,qui altera parte cultrum,altera calamum siue pennam refert,minimè verò osicula duo vt quidã impudenter contra ἀλήθειαν scripserunt, quorũ alter cultri,alter calami loco sit. Prouinciales *tothena* corrupto nomine pro teutho vocãt. Baionenses *cornetz* & *corniches* magnam loliginẽ à parua distinguentes. Piscis est pelagius,gregalis,ex mollium genere,pedibus, promuscidibus, capite, oculis,ore,lingua,fistula,partibus internis quibusdã,coëundi modo, sepiæ similis.His verò disidet. Corpore est longiore, rotundiore, in acutum desinente.Sepia breuior est & latior, durioréq; carne. Sepiæ os internum in prona parte situ quod sepium vocatur,robustum, latum,media natura inter os & spinam,friabile quid & fungosum continens.Loliginis δ' ξίφος,id est,gladius,tenuis est, angustus cartilagineus,pellucidus.Promuscis dextra crassior.Atramentũ nigrum non infra vt in sepia,sed prope mutin.Pinnulæ latiores sunt quàm in sepia,nõ totam aluum ambientes,& in angulũ acutũ in lateribus desinẽtes.Loligo mas à fœmina differt,quod intus meatus duos habeat, quibus mas caret,sicuti in sepiis euenit. Quamobrẽ errant qui loligi nem fœminam esse putant,lolium verò à Gaza nominatum, marẽ, cùm etiã in lolio differẽtia maris & fœminæ modo dicta reperiatur.

Lib.9. cap.30.

Lib.5. de Hist. animal.ca.6.

Lib.9.cap.51.

Libro.7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 528 sur 633

Præter atramentum, ſuccum quendam purpuraſcentẽ continet, vnde ſubpurpureas loligines coctas reddi puto. Hunc ſuccum loliginem in metu effundere, vt ſe ſeruet, ſcripſit Oppianus quemadmodum à ſepia atramentum, negátque loligini atramentum eſſe.

Lib. 3. ἁλιευτικῶν.

Τᾶις δ' ἵκα τεχνάζωσι καὶ ἠερόφοιτα γένεθλα
Τευθίδες, οὐδ' ἄρα τῆς μέλας θολὸς, ἀλλ' ὑπέρυθρος
Ἐνδέφεται, μίσλων ὃ πανείκελον ἐντιόωσαι.

Hac in re ab Ariſtot. diſſentit Oppia. Ariſto. enim autor eſt mollia omnia viſceribus carere, ſed mutin habere & atramentum, quod omnia in metu effundunt. Parit loligo oua connexa ſepiarum modo, non in litore vt ſepiæ, ſed in alto, quam ob cauſam rariùs oua loliginum quàm ſepiarum inueniuntur. Promuſcidibus cibum capit orique admouet ſepiarum more. neque huic, neque ſepiæ bimatu vita longior. Habetur hodie inter delicatos & bonos cibos. Sed de carnis ſubſtantia & præparatione proximè dicetur.

Li. 4. de hiſt. cap. 1.

De Loligine parua.

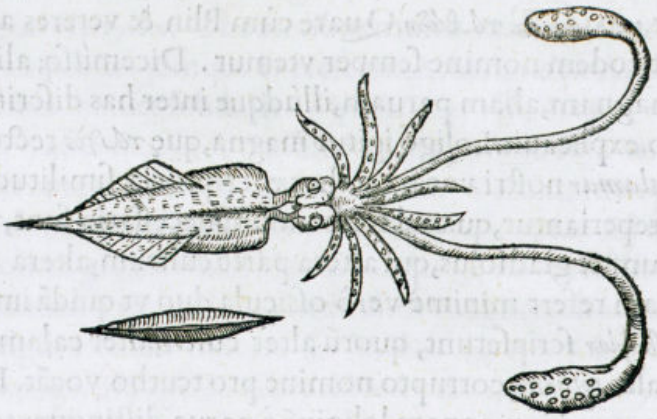

CAPVT V.

LOLIGO parua ea eſt què à Gallis præſertim Santonibus *caſſeron* dicitur, à noſtris *glaugio*, corrupta voce, opinor, ex gladiolo. quanquam Monſpelienſes noſtri *calamar* & *glaugio* ſæpe confundant. Alij magnitudine diſtinguunt. τευθὶς eſt Ariſtotelis: nũquam enim in magnitudinẽ accreſcit. Pinna lata inferiore loco oritur quàm in loligine magna, quam τευθὸν appellauimus cum Ariſtotele. prætereà extremum acutius eſt, gladiolus etiam ipſe acutior, quibus notis τευθίδα à τευθῶ ſecreuit Ariſtoteles. Alioqui pediculorum numero, promuſcidibus, oculis, capite, corporis forma, gladioli ſubſtantia, atramento, denique partibus omnibus tum internis, tum externis perſimiles ſunt. Mollitie & teneritudine carnis præſtant loligines paruæ, magíſque à noſtris commendantur. Hæc Athenæus de

Libro 7.

teuthi

theutide ex Aristotele. Ἀριστοτέλης εἶναι φησὶ καὶ ταύτην τῶν συναγελαζομένων, ἔχειν τε πλεῖστα τὰ σπλάγχνα, καὶ τῶν ποδῶν ἀριθμόν, ἃς προβοσκίδας. Τῶν δὲ ταύτης ποδῶν, οἱ μὲν κάτω μικροὶ εἰσὶ, οἱ δὲ ἄνω μείζους. καὶ τῶν προβοσκίδων ἡ δεξία παχυτέρα, καὶ ὅλον σωμάτιον ξυφερὸν, καὶ ὑπομηκέστερον. ἔχει δὲ καὶ θολὸν ἐν τῇ κύστει ὑπόμελαν ἀνθ' ὑγροῦ, καὶ ὀλίγον μίκρον λίαν, καὶ χονδρῶδες. Id est Aristoteles scribit loliginem paruam ex gregalibus esse, in plurimis sæpiæ similem, maximè pedũ numero, promuscidibus. Pedum autem alij minores, qui inferiores, alij maiores, qui superiores sunt. Ex promuscidibus dextra crassior. Huius corpusculum tenerum longiusculum. Habet autem in vesica humorem non nigrum, sed pallidum, testam paruam admodum & cartilagineam. Quæ omnia perappositè quadrant, & ex Aristotelis sententia dicta sunt, præter illud quod de atramento dicit: negat enim nigrum humorem Teuthidi inesse, cũ Aristoteles mollibus omnibus τὸ θολὸν tribuat, id est, atramentum quod in metu effundũt, vt eo infuscata aqua abscondãtur. Quare quũ Athenęus atramenti vice humorem pallidum loliginibus inesse scribit, mutim quę pallido vel subflauo humore suffusa est, pro humoris huius folliculo siue vesica vsurpauit. Atrũ loliginis humorem μελαφοεικῶς pro liuore hominis atri, id est, maleuoli posuit Horatius. Lib. 1. sermo. sat. 4.

Hic nigræ succus loliginis, hæc est
Aerugo mera.

Vbi Porphirio ex loliginis succo liuorem mentis vult intelligi, ex ærugine venenum. Loligines paruæ ob mollitiem à multis carniuoris piscibus expetuntur, maximè à lupis marinis, sed volatu vitæ suæ consulunt, teste Oppiano. Lib. 1. ἁλιευτικῶν.

Ἦρα δ' ἄν τέμνοις καὶ εἰναλιοὶ ὥερ ἐόντες
Τευθίδες, ἰρύκων τε γένος, βυθιήτε χελιδών.
Οἳ δ' ὅτε ταρβήσωσιν ὑπέρτερον ἔγχυθεν ἰχθὺν
Ἐξ ἁλὸς ἀθρώσκοις, καὶ ἠέριοι ποτέονται,

Quanquam etiam sine metu & citra periculum loligines extra aquam volitantes sese efferant, tanta multitudine aliquando vt nauigia demergant, inquit ex Trebio nigro Plinius, quod omnino incredibile non est. nam loligines plurimæ mutuo sese complexæ natant, qua de causa euenit vt multæ simul capiantur. Plutarchi interpres τευθίδας gladiolos interpretatur, non satis rectè, cùm longè alius sit piscis qui à Latinis gladius, à Græcis ξιφίας dicatur. Minimè silentio prætereundum perelegans Themistoclis in eretrienses scomma, quo eos timiditatis & ignauiæ notans loliginibus similes esse dixit, & μάχαιραν μὲν ἔχειν, καρδίαν δὲ οὐκ ἔχειν, id est habere quidem gladium, cor verò non habere. Vilem hunc fuisse piscium præsertim Athenis indicat prouerbium inde sumptum, vt qui ita inopia premeretur, vt ei vilissima quæque corroganda essent, etiam teuthide egere diceretur. Aristo- Lib. 32. cap. 2.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 530 sur 633

phanes in comœdia cui titulus ἀχαρνῆς. ὃν ἔτ' ἴδοιμι τευθίδος δεόμενον, id eſt, quem etiam videam teuthide egentem. Contra hoc tempore loligines paruæ à diuitibus, & à gulæ proceribus maximè appetuntur, & magnopere commendantur, præſertim à perito coquo apparatæ. Sunt autem cum atramento ſuo coquendæ, & oleo ſiue butyro, pipere, omphacio condiendæ. Alij farina conſperſas cum oleo vel butyro in ſartagine frigunt. Sed mihi duriuſcula carne ac proinde difficilioris concoctionis eſſe videntur, maximè ſi paulò grandiores ſint. Alexis citante Athenæo, in Eretrico coquum exponentem facit, quonam pacto ex loligine placentæ, ſiue libi, ſiue farciminis genus fieret, ſcilicet abſciſſis pinnis, infarcta pinguedine, & aſperſis recentioribus & delicatioribus aromatis. Atque id farcimen etiam τευθίδα appellatum fuiſſe ſcripſit Pamphilus.

Libr. 7.

De Polypis.

CAPVT VI.

ΠΟΛΥΠΟΥΣ Et accuſandi cauſa πολύποδα καὶ πολύποων dixerunt Græci à pedum multitudine. Vnde illi quoque qui Græciam nunc incolunt ὀκτόποδα vocant. Noſtri per ſyncopen *poulpe*, Galli *pourpe*. Polyporum plura ſunt genera. Vnum genus eſt eorum qui cæteris maiores ſunt & notiores, cuius generis duæ ſunt differentiæ à loco ſumptæ, alij enim pelagici ſunt & alij πρόσγαοι id eſt, litorales, quos Plinius terrenos vocauit, hi multò maiores ſunt pelagicis. Alterum genus eſt eorum qui parui ſunt, varij cibo inepti. Tertium genus ἐλεδώνια vocant, à cęteris pedum prolixitate differt, & acetabulorum ordine quem ſimplicem habent, cùm cætera mollia duplicem habeant, id genus alij βολιταίνιον, alij ὄζολιν vocant, inquit Ariſtoteles, Plinius ozænam, alij ὀσμυλίδιον, alij ὄσμυλον. His tribus generibus adiungit Ariſtoteles alia duo in oſtreis ſiue conchis condita, prioris generis polypum ναυτίλον ſiue ναυτικὸν vocat, nunnulli polypi ouum, Plinius pompilum, alterius generis is eſt qui teſta contectus eam nunquam deſerit cochlearum more, ſed brachia tantùm interdum exerit. Hæc ſunt polyporum genera ex Ariſtotele, in quibus diſtribuendis exiſtimauerit aliquis nos perperā duo in vnicum redegiſſe, ſcilicet ἐλεδώνια καὶ βολιτάνιον ſiue ὄζολιν quę videatur Ariſtoteles ſeparaſſe ἔστι δὲ γένη πλείω πολυπόδων, ἓν μὲν δὲ μαλίστα ἐστιπολάζον, καὶ μέγιστον αὐλῶν, εἰσὶ δὲ πολὺ μείζους οἱ πρόσγαοι τῶν πελαγίων. εἰσὶ δ' ἄμοι μικροὶ ποικίλοι, οἱ σὺκ ἐσθιόνται. ἄμα τεσσάρων, ἥτε καλουμένη ἐλεδώνη, μήκει διαφέρουσα τῶν ποδῶν, καὶ τῷ μονοστύλον εἶναι μόνον τῶν μαλακίων, τὰ γὰρ ἄμα πάντα διστύλα.

Lib. 4. de hiſt. animal. ca. 1.

Lib. 9. ca. 29.

Lib. 4. de hiſt. cap. 1.

ἔστ

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 531 sur 633

ἔστι, καὶ ἣν καλοῦσιν οἱ μὲν βολιταίνην, οἱ δὲ ὄζολαν. Quibus ſubſcribit Gazæ interpretatio. Polyporum genera plura ſunt: eſt enim quod & conſpectius & maximum eſt, cuius terreni maiores quàm pelagici ſunt. Et quod corpore exiguo varióque eſt cibo ineptũ. Et quod eledonam vocãt, crurum prolixitate diuerſum: & quod vnum ex mollium numero ſimplicem acetabulorum ordinem agat: cætera nanque omnia duplici calculantur. Adhæc quod alij bolitenam alij oſſolem appellant. At rei ipſius veritas paulò aliter quàm Ariſtoteles polyporum genera partiri nos coëgit. Cùm enim eundem ſemper polypum viderim & odore eſſe graui & longiſſima brachia habere, ſimplicem quæ acetabulorum ordinem non potui non exiſtimare bolitænam ſiue ozolin ſiue ozænam ab odore nominatum & eledonam eundem eſſe polypum. Octona brachia ſunt polypis, πλεκτάνας vocat Ariſtoteles, quibus vt pedibus ac manibus vtuntur, proboſcidibus carent, quibus à ſepia loliginéque diſiunguntur, ſed harum defectum natura pedum ad eoſdem vſus commodorum longitudine penſauit. Caput iis eſt inter pedes & aluum vt reliquis mollibus, at ab iiſdem eo diſſident, quod paruam aluum, crura prælonga, contrà cætera ampliorem aluum, crura breuia habeant, ita vt poteſtas nulla ſit ingrediendi. Hæc pinnis natant, in illis nullæ cernuntur. Roſtro, partibus internis, gula, ventriculo, inteſtino, muti, ſepiis & loliginibus non diſſimilis. Supra ventriculum veſiculam habent, & in ea atramentum autore etiam Ariſtotole, ſed non ita nigrum vt in ſepiis & loliginibus, verum purpuraſcens. veſiculam hanc μήκωνα vocat Athenæus è qua atramentum per fiſtulam effundit ante aluum ſitam. Certum eſt polypos eodem modo quo ſepiæ ac loligines coire, nimirum ore ori admoto & mutuo brachiorum complexu. Polyporum igitur alter capite in terram verſo nitibundóq; explicat porrigítq; brachia, tum alter ſuperuenit, paſsíſque brachiis ſingulis ad ſingula ſubiecti, iunctíſque acetabulis adhæreſcit. Alij marem aiunt, in brachio vno quod pudendi ſpeciem referat habere, in quo duo ſunt acetabula maxima, neruo id quaſi cõſtare porrectum ad medium vſq; brachium, totúmque in fœminæ narem inſeri. ſed hæc ſomnia eſſe anatome certo demonſtrat. Mihi ſæpius polypos diſſecanti, nunquam viſa ſunt acetabula iſta maiora in vno brachio quàm in alio, præterquàm primo & maximo polyporum genere in quo non duo in vno brachio ſed quatuor in quatuor brachijs acetabula præ cæteris omnibus maxima comperias, in alijs generibus minimè. Quòd ſi ſemen hæc emitteretur, neceſſe foret, meatum aliquem ab internis partibus huc deductum fœminam quoque eodem meatu ſemen excipere ouáque edere, quæ fieri

lib. 4. de hiſt. cap. 1. libr. 9. cap. 37. Libro 7.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 532 sur 633

non posse, fatebuntur omnes qui polypos viderunt, & ouorum in inferiori alui loco situs necessario conuincit alio quàm brachij acetabulo oua edi: Quocirca vera mihi videtur eorum sententia, qui fistula parere affirmauit. In qua opinione fuit Aristoteles de mollibus omnibus loquens. Pariũt, inquit, ea corporis sui parte quæ fistula dicitur, & eum secutus Athenæus ὀχεύῃ δὲ συμπλεκόμενος, καὶ πολλὼ χρόνον πλησιάζῃ, διὰ δ' ἀνάγκης εἶναι. τίκτῃ δὲ διὰ τὸ λεγομένου φυσητῆρος, ὃς ἐστὶ πόρος τῷ σώματι, καὶ ὑκτῇ ὠὰ βοτρυδόν. Polypi sese complexi longo tempore coitum absoluunt, quia sanguinis sunt expertes: pariunt autem fistula, qui meatus est in corpore, oua racematim. Hyeme coëunt, vere pariunt in cubilibus, vel fictili vel in aliquo alio cauo oua similia labruscæ florentis racemulis aut fructui populi albæ, mira fœcunditate, quibus ruptis, maximè diebus quinquaginta pòst, polypi paruuli erumpunt phalangiorum modo, quorum forma tota manifesta quidem est, sed nondum membra singula perspicuè distincta sunt, nonnulli que adeo parui, vt nulla partium constent distinctione, sed ad contactum moti agnoscantur, magna pars propter imbecillitatem & paruitatem perit. Ouis polypus fœmina aliquando incubat, aliquando cubilis ostio assidens super ea brachia exporrigit. Fœminam & marem à partu ita senescere debilitarique ferunt, vt facilè à piscículis deuorentur, & à cubilibus detrahantur, vnde genus hoc piscium breui interire, nec vltra bimatum scripsit Aristoteles. Oppianus itidem scripsit polypum longo coitu ita debilitari frangíque vt vires omnino deficiant eámque ob causam in arena iacens, præda fit reliquis piscibus, quos antea nullo negotio deuorasset, fœminam verò ob partus dolores emori, quoniam non seiuncta oua vt reliqui pisces, sed compacta racemorum instar edant per angustam fistulam.

Lib. 5. de hist. cap. 6. Libro 7.

Lib. 9. de hist. cap. 37. Lib. 2. ἁλιευτικῶν.

Οὐ γὰρ πρὶν φιλότητος ἀπαιχεῖ ὀδὺ ἀπολήγῃ,
Πρὶν μὴ ἀπὸ μελέων προλίπῃ αθένος ἀδρανέουσα
Αὐλὸς τ' ἐν ψαμάθοις πεσὼν ἀμυητὸς ὅλῃσι.
Πάντες γὰρ μιν ἔδουσιν, ὅσοι κεδνὸν ἀπύσωσιν
Καρκινάδες δειλαί, καὶ καρκίνοι ἠδὲ καὶ ἄλλοι
Ἰχθύες.

Et mox de fœmina.

Ὣδ' αὖτως καὶ θῆλυς ὑπ' ὠδίνῳ μογέουσα
Ὤλυ, ὃ γὰρ τῆσιν ἀποκριδὸν οἷα καὶ ἄλλοις

Ωα

Ωὰ διαθρώσκουσιν, ἀρηρότα δ' ἀλλήλοισιν
Βοσυδὸν, γαιοῖο μύλας διαίσσεται αὐλῆς

Hactenus de Polypis in vniuersum.

De prima & secunda Polyporum specie.

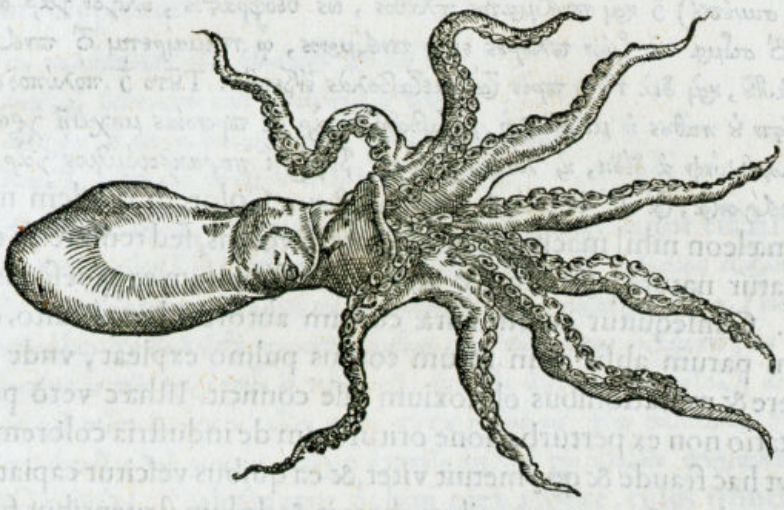

CAPUT VII.

POLYPVM Hîc depinximus qui omnium maximus est & notissimus, cuius differentias duas esse diximus: alter enim litoralis est, alter pelagicus vitâ solùm, specie nullo modo dissidentes. Vterque igitur ore, oculis, partibus internis sepiæ ac loligini similis, brachia verò longiora habet, promuscidibus caret, aluo est rotundiore, sepia latiore, loligo verò longiore. Acetabulorum in brachiis continuus est, & duplex ordo, quæ initio maiora deinceps minora fiunt. Sunt etiam quatuor pedum acetabula omnium maxima, his omnibus mira vis inest. Vnde Trebius Niger apud Plinium negat vllum esse atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim complexu & sorbet acetabulis ac numeroso suctu detrahit eum, in naufragos vrinantésve impetum capit, sed si inuertatur elanguescit vis. Cætera quæ de polypo tradidit idem Trebius Niger, quę monstro propiora videri possunt, lege apud Plinium. Fatuus quidem est polypus cùm ad demissam hominis manum accedit, sed rei familiari prospicit cùm omnia colligat, & veluti in domicilio reponat,

Lib. 9. cap. 30.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 534 sur 633

cúmq; quantum vtile ſit arroſerit, aggerit teſtas, cancrorum cruſtas, putamina conchularum & ſpinas piſciculorum. Coloris etiam ſui mutatione venatur piſces, colorem enim refert ſimilem iis quibus ſe applicarit ſaxis, quod etiam in metu facit: vnde Plutarchus in libello in quo diſſerit, plus ne rationis inſit aquatilibus beſtijs quàm terrenis, ſcripſit polypum aliter affectum quàm chamæleonta colorem mutare. ſic enim ait. Μεταβάλλει γὰρ ὁ μὲν χαμαιλέων ὑδέντι μηχανώμενος, ἀλλὰ καταπρύπτων ἑαυτὸν, ἀλλ' ὑπὸ δέους ἄγαν τρέπεται, φύσει ψοφοδὴς ὢν καὶ δειλὸς, σωτέον δὲ καὶ πνεύματος πλῆθος, ὡς θεόφραστος, ὀλίγον γὰρ ἀποδεῖ πᾶν δ' σῶμα τοῦ ζώου πλῆρες εἶναι πνεύματος, ᾧ τεκμαίρεται δ' πνευματικὸν αὐλὸν, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὰς μεταβολὰς εὔπνευστον. Τοῦτο δὲ πολύποδος ἔργον ἐστὶν ἡ πάθος ἡ μεταβολὴ, μεταβάλλει γὰρ ἐκ προνοίας μηχανῇ χρώμενος τοῦ λανθάνειν ἃ δέδιε, καὶ λαμβάνειν οἷς τρέφει: παρακρουόμενος γὰρ αἱρεῖ μὴ φεύγοντα, τὰ δ' ἐκφεύγει παρερχόμενα. Colorem quidem mutat chamæleon nihil machinatus neq; latere volens, ſed temerè in metu mutatur natura pauidum, & ad omnem ſtrepitum expaueſcens animal. Conſequitur autem auræ copiam autore Theophraſto, quoniam parum abſit quin totum corpus pulmo expleat, vnde aura viuere & mutationibus obnoxium eſſe coniicit. Iſthæc verò polypi mutatio non ex perturbatione oritur: nam de induſtria colorem mutat, vt hac fraude & quę metuit vitet, & ea quibus veſcitur capiat. Hac enim ratione & non cauentibus obrepit, & dolum ſtruentibus fucum facit. Hanc polypi varietatem celebrauit Pindarus.

Πολίῳ θηρὸς χρωτὶ μάλιστα νόον
Προσφέρων, πάσαις πολίεσσιν ὁμιλεῖ

Et Theogius ſimiliter.

Πολύποδος νόον ἴσχε πολυχρόα ὃς πολὺ πρέσβη
Τῇ περ ὁμιλήσῃ τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη.

Hæc polypi natura in prouerbium abiit, πολύποδος νόον ἴσχε, quo monemur pro tempore, alios atque alios mores, alium aque alium vultum ſumere. Idem Plutarchus ſcribit falſum eſſe polypum ſibi brachia arrodere, ſed murænam & congrum pertimeſcere verum eſt. Plinius. Polypum brachia ſua rodere, falſa opinio eſt: id enim à congro euenit ei, ſed renaſci ſicut colotis & lacertis caudam, haud falſum. Quæ omnia ex Ariſtotele ſumpta ſunt. Contrà Oppianus autor eſt polypos hyeme latentes in cubilibus ſuis brachia ſua abſumere, non aliter quàm alienas carnes, eáque identidem renaſci.

Lib. 9. cap. 29.

Lib. 8. de hiſt. cap. 2.

Lib. 2. ἁλιευτικῶν.

Χείματι δ' ὅπόλε φασὶν ἐπισχεῖν ἁλὸς ὕδωρ
Πολύποδας, ζαμενεῖς γὰρ ὑποζομένους θυέλλας

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 535 sur 633

Ἀλλ᾽ ὅτε γλαφυρῆσιν ἐνεξόμενοι θαλάμῃσιν
Πήξαντες δόμῳ ἐὸς πόδας, ἠύτε σάρηας
Ἀμφίας. ὅτε δ᾽ αὖτις ἐὸς χορέσαντες ἀϋπνους
Φύσιν. τόδε τῷ σφι ποσφδαίων ἐτέτυκτο.

Polypi ſoli mollium in ſiccum exeunt duntaxat aſperum, læuitatem odere. Veſcuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium frangunt, itaque præiacentibus teſtis cubile eorum deprehenditur, mirè delectãtur oleæ ramis, atque iis allectis capiuntur. Oppianus: Lib. 4. ἁλιευτικῶν.

Ἦτοι πολύποδες μὲν ἀθηναίης φιλέουσιν
Ἔρνεα, καὶ θαλλοῖσιν ἐπὶ γλαυκῇσιν ἔρωτα
Ἔπταρεν, ἢ μέγα θαῦμα πόθῳ φρένα δενδιρήεντι
Ἔλκεσι, λισσαρῇ τε φυῇ πλόκαμοι γόνυσι.

Lib. 9.

Nec ſolùm olea, ſed etiam ficu arbore gaudere autor eſt Athenæus: Καὶ χαίρουσι δὲ τῶν φυτῶν καὶ ταῖς ἐλαίαις, & πολλάκις διείσκονται ταῖς πλεκτάναις περιφλοίσβοτες δ᾽ σέλεχος, ἐφωράθησαν δὲ καὶ συκέαις προσπεφυκυίαις τῇ θαλάττῃ προσπλεχόμενοι, καὶ τῶν σύκων ἐσθίοντες, ὡς φησὶ κλέαρχος ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῷ ὑγρῷ. ἔστι δὲ δεῖγμα τοῦ ἥδεσθαι αὐτὸν τῇ ἐλαίᾳ καὶ τοῦτο ἐάν τις κλάδον φυτοῦ τινος καθίᾳ εἰς τὸν θάλασσαν καθ᾽ ἣν εἰσὶ πολύποδες καὶ μικρὸν ἐπισχῃ ἀπονήσει ἀνέλκει τῷ κλάδῳ περιπλεκόμενος ὅσους ἐθέλει. Delectantur polypi olea arbore, cuius truncum brachiis amplexi ſæpe comperiuntur: deprehenſi ſunt etiam aliquando ficum arborem ad mare natam complexi & ficos edentes, vt ſcribit Clearchus in libro de his quæ in mari fiunt. Hos olea delectari id argumento eſt: ſi quis enim arboris huius ramum in mare demittat, quo loco fuerint polypi, breui mora & citra laborem polypos ramum amplexos trahet quotquot voluerit. Amant & ſalſamenta, quod oſtendit Plinius exemplo polypi illius, qui Carteiæ in cetariis aſſuetus erat noctu exire è mari in lacus apertos, atque ibi ſalſamenta populari. Polypi dura ſunt carne, quæque molleſcere & facilè concoqui non poſſit, niſi diu ſeruata multúmque fuſte contuſa ad dirimendas frangendáſque fibras, quibus caro contexitur. Traduntur, inquit Plinius, muriam ex ſe emittere, & ideo non debere addi in coquendo, ſecari arundine: ferro enim intingi vitiúmque trahere natura deſerente. Craſſum ſuccum gignit & glutinoſum, venerémque irritare creditur, tum ob flatus à craſſo lentóque carnis ſucco genitos, tum ob humoris, qui in eo ineſt, ſalſuginem, quam Plinius muriam vocari dixit. Aſſus durior fit, elixus in aqua & atramento ſuo longè melior additis oleo, omphacio, pipere. Secundum polyporũ genus ſeparatim non depinximus, q ſa- Lib. 9. cap. 30. Lib. 32. c. 10.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 536 sur 633

tis ex primo cognoſci poſſit, animaduerſis notis, quas tradit Ariſtoteles: paruum enim & varium eſſe dicit, cibóque ineptum. Ex quibus verbis quidam colligunt hunc polypum eſſe quam ſepiariam vulgus vocat, quæ parua variáque eſt, ſed hanc ex polyporum genere non eſſe poſteà docebimus.

De tertia Polyporum ſpecie.

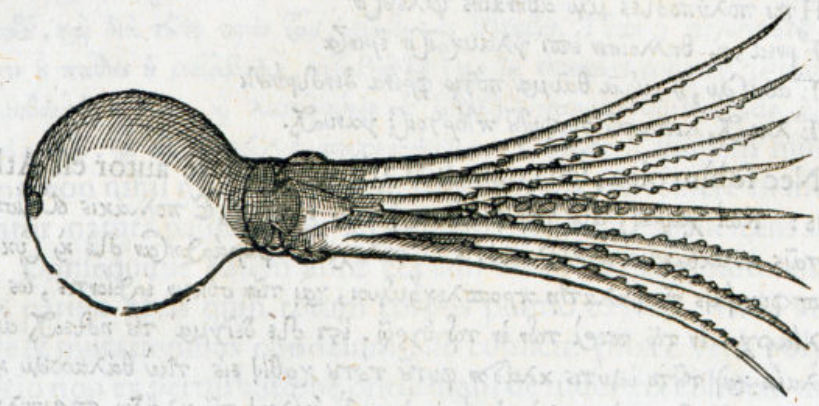

CAPVT VIII.

TERTII Generis polypum eſſe eum diximus, qui dicitur ἐλεδώνη, vel βολιταίνα, & ὄζολις ſiue ὄζαινα ſiue ὄσμυλος ab odore, vt anteà demonſtrauimus. Græci huius temporis μοχίτλω vocant, ab odore moſchi. Plinius ozęnam à graui capitis odore dici, tradit, ob hoc murænis maximè eam cõſectantibus: ego verò quòd eo ſit odore, qui grauitatem capitis inducat, dictam fuiſſe puto: nam odorata teſte Hippocrate muliebria ducunt, ſed grauitatem capitis faciunt. A reliquis igitur polypis differt, quòd corpore ſit magis rotundo, longioribus brachiis vnico in eis acetabulorum ordine, præterea odore eſt moſchi non ſolùm viuus ſed etiam mortuus atque exiccatus. Quam ob cauſam magis quàm cæteri ad venerem ſtimulat: etenim eam veluti ſopitam odorata exuſcitant; quemadmodum ambra & moſchus, quo fit, vt qui vnguentis delibuti eſſe ſolent, cæteris ſint ſalaciores. Præparatur vt ſuperior.

lib. 9. c. ap. 30.

De Teſt

De Testacei polypi prima specie.

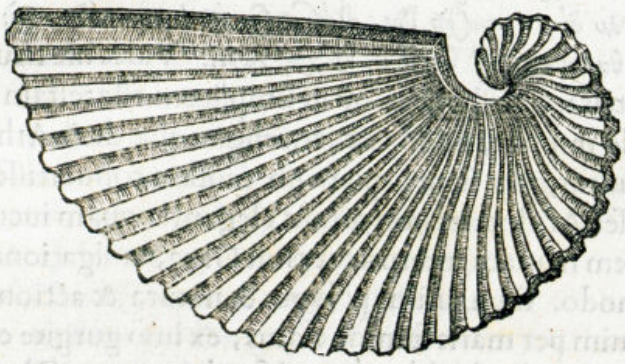

CAPUT IX.

IN Librum de testaceis polyporum genera duo conchis indita reiici possent, sed cùm polyporum tractationem aggressi simus, superioribus vtpote quorum genera sint, vt Aristoteli placet, rectè adiungentur, Ἕν δ' ἄλλοι δύο ἐν ὀστρείοις ὅτε κηλύμμνος ὑπό τινων ναυτίλος καὶ ὁ ναυτικός, ὑπὸ ἐνίων δὲ ὠὸν πολύποδος. Ὁ δὲ ὄστρακον αὐτῷ ἔστιν οἷον κλεὶς κῆλος καὶ ὁ συμφυής. Ὅστος νέμει πολλάκις παρὰ τὴν γῆν, εἶθ' ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐκκλύζει εἰς ὄξηρον, καὶ περιπεσόντες τῷ ὀστρέῳ ἁλίσκει καὶ ἐν τῇ γῇ ἀποθνήσκει, εἰσὶ δὲ αὐτοὶ μικροὶ, τῷ εἴδει δὲ ὅμοιοι τοῖς βολιταίναις. Καὶ ἄλλος ἐν ὀστράκῳ οἷον κοχλίας ὃς οὐκ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ὀστράκου, ἀλλ' ἔστιν ὥσπερ ὁ κοχλίας, καὶ ἔξω ἐνίοτε προτείνει τοὺς πλοκτάνας. Lib. 4. de hist. cap. 1.

Id est, Duo, alij sunt polypi testis concluſi, is qui dicitur à nonnullis nautilus, siue nauticus siue ouum polypi. testa huius pectinis testæ similis, quæ caua est, nec ita vt ei cohæreat, sæpius ij iuxta terram pascuntur, vnde fit vt in eam, à fluctibus eiiciantur, & testa excussa capiantur, vel in terra pereant, isti parui sunt & facie, similes bolitænis. Alter cochleæ modo testâ munitur quam nunquam deserit, sed brachia duntaxat interdum exerit. Ex his coniicio prioris generis testam esse eam, quam capiti præfiximus: ea enim vnica concha constat caua, & vt inquit, Plinius, Acatij modo carinata, puppe inflexa, prora rostrata. His subiecimus polypum pronum & supinum, qui paruus est & facie similis bolitænis, vt ait Lib. 9. c. 4. 30.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 538 sur 633

Aristoteles: nam alueo est rotundo,brachia vnico constant acetabulorum ordine.Quòd is sit nautilus,quem exhibemus, quódque simplici testa constet,maximè Athęnei autoritate confirmatur. Eius hæc sunt verba: Ὁ δὲ ναυτίλος καλούμενος, φησὶν Ἀριστοτέλης, πολύπους μὲν οὐκ ἔστιν, ἐμφερὴς δὲ πως τοῖς καλουμένοις. Ἔχει δὲ νῶτον ὀστρακόδερμον, ἀναδιδοὺς ἐκ τοῦ βυθοῦ ἐφ' ἑαυτὸν ἔχων δὲ ὄστρακον ἵνα μὴ εἰς θάλατταν ἔλκῃ. Ἐπαναστραφεὶς δὲ ἐπιπλεῖ. ἄνω ποιήσας δύο τῶν πτερυγίων, ἀνὰ μέσον αὐτῶν λεπτὸν ὑμένα ἔχοντα διατεφυκότα, ὡς καὶ τῶν ὀρνίθων οἱ πόδες ὁρῶνται μέσον τῶν δακτύλων δερμάτινον ὑμένα ἔχοντες, ὅταν δὲ δύο πτερυγίοις καθάπερ εἰς θάλασσαν ἀντὶ πηδαλίων. Ὅταν δέ τι προσίδῃ, πλήσας ὑγρᾶς τὰς πόδας καὶ πληρώσας δὲ ὄστρακον τῆς θαλάσσης κατὰ βυθοῦ ὡς ἔχος χωρεῖ. Vides hîc nautilo dorsum duntaxat testaceũ tribui,eíq; ob id simplicem esse testam, quòd eam aqua modò impleat,modò vacuet,reliqua quæ dicit Athenæus ex iis quæ sequuntur,nota fient, quam ob causam conuertisse superuacaneum fuisset.Aristoteles non minùs eleganter quàm iucundè nautili polypi,quem nautam interpretatus est Gaza,nauigationem depinxit hoc ferè modo. Est nautilus polypus & natura & actione mirabilis: nauigat enim per maris summa elatus, ex imo gurgite effert se testa inuersa,vt ascendat faciliùs,& inani scapha nauiget.Cùm verò emerserit,concham conuertit.Brachia mẽbrana congenita connexa sunt, quemadmodum palmipedum auiũ digiti, sed hæc crassiores & densiores,illę longè tenuiores aranearum telis similes,hac vt velo spirante aura, brachiis vt gubernaculis vtitur,si quid metuerit,testam pro-
Lib.9. cap.29. tinus mari replet,atq; ita demergit. Plinius nautili mentionem faciẽs eandem nauigationem describit,sed mendumvnum illic subesse opinor:nam pro pompilos,polypi ouum legendum esse arbitror ex Aristotele,ex quo Plinium hęc mutuatum esse certissimum:nam pompilus longè alius est à polypis.Verba Plinij sunt hæc.Inter pręcipua miracula est qui vocatur nautilos,ab aliis pompilos.Aristoteles verò καλούμενος ὑπτίων ναυτίλος δὲ ὁ ναυτιλὸς, ὑπὸ ἐνίων δὲ ὠὸν πολύποδος. Pergit Plinius: Supinus in summa æquorum peruenit, ita paulatim subrigens,vt emissa omni per fistulã aqua, veluti exoneratus sentina facilè nauiget.Posteà duo prima brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit,qua velificante in auras cæteris subremigans brachiis,media cauda vt gubernaculo se regit. Ita vadit alto liburnicarum gaudens imagine: & si quid pauoris interueniat, hausta
Lib. 1. ἁλιευτικῶν. se mergens aqua. Propiùs adhuc ad Aristotelis mentem accessit Oppianus,nec minùs perspicuè nautili nauigationem cecinit. Est in testa concaua latens species polypo similis nautilus sua celebris nauigatione.In arena quidem degit, sed in summa maris etiam se pronus effert,ne testam aqua compleat:sed cùm in summa aqua fuerit, conuersa testa nauigat, tanquam gubernandi acatij peritus homo: duos

itaque

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 539 sur 633

itaque pedes tanquam rudentes extendit, inter quos tenuis membrana veluti velum panditur vento ſpirante, ſubter verò alij duo aquam contingẽtes gubernaculis ſimiles & domum & nauem & piſcem deducunt. Quòd ſi mali quid alicunde immineat, rudentes omnes, vela, gubernacula contrahens hauſta aqua grauatus deprimitur.

Ἔστι δέ τις γλαφυρὸς κεκαλυμένος ὀστράκῳ ἰχθὺς
Μορφὴν πολυπόδεσσιν ἀλίγλωσσος ὃν καλέουσι
Ναυτίλον, οἰκείῃσιν ἐοικότα ναυτιλίῃσι
Ναῒς μὲν ψαμάθοις, ἀτὰρ δ' ἔρχει ἄκρον ἐς ὕδωρ
Πρῳρὴς, ὀφρακτὴ μὴν ἐνιπλήσῃ θάλασσα.
Ἀλλ' ὅτ' ἀναπλώσῃ ῥοθίων ὑπὲρ ἀμφιτελίτης,
Αἶψα μεταστρεφθεὶς ναυτίλλει, ὥστ' ἀκάτοιο
Ἴδμεν ἀνὴρ, δοιὼ μὲν ἀνὼ πόδας, ὥστε κωλώας
Ἀνταυγὴ, μέσσος δ' διαρρήξῃ ἠΰτε λᾶφος
Λεπτὸς ὑμενὶ, ἀνέμῳ δ' τιτάνει, ἀτὰρ ἔνερθεν
Δοιοὶ ἁλὸς ψάονλες ἐοικότες οἰήκεσσιν
Πομποὶ δ' ἰθύουσι δόμον, κὴν νῆα, καὶ ἰχθύ.
Ἀλλ' ὅτε ταρβήσῃ μεδόθεν κακὸν, ὠκέτ' ἀήταις
Φεύγῃ ἐπιῤῥέψας, ζωὸν δ' ἔσπασε πάντα χαλινὰ
Ἱστία τ' οἰηκάς τε, τὸ δ' ἀθρόον ἔνδον ἐδέχλο
Κῦμα. βαρυνόμενος δ' καθέλκει ὕδατος ὁρμῇ.

Ariſtoteles teſtaceum polypum primi generis dũtaxat nautilum ſeu nauticum vocat. Alterum cochleæ ſimilem facit, qui teſtam ſuam nunquã deſerit. Id genus ſponte naſcitur, vt cęteræ cõchę. De nautilo idem ſentio, etiam ſi id ſibi nõ exploratum eſſe ſcripſerit Ariſtoteles.

De Sepiola.

CAPVT X.

EST Ex mollium genere piſciculus hîc depictus, qui cùm neque in polyporum, neque in ſepiarum neque loliginum genera referri poſſit, vt mox demonſtrabimus, ſeparatim deſcribendus fuit. Is ſepiæ naſcenti ſimilis eſt, pollicis craſſi magnitudinem non ſuperat, octo pediculis conſtat, duas proboſcides habet, nec ſepium in dorſo, nec gladiolum habet. Vtrique lateri pinnula veluti ala par-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 540 sur 633

ua affixa eſt,rotunda,nec figura, nec ſitu pinnis ſepiarum & loliginum ſimilis,neque enim anguſta longáque totam aluum ambit, vt in ſepiis,neq; lata,& in acutum angulum terminatur vt in loliginibus, ſed rotunda, parua,vtrinque veluti adnata modicam alui partem occupant,neque ad extremum vſque corporis protenſa. Colore eſt vario,paruulis enim pũctis in dorſo notatur.Ore,oculis, fiſtula,partibus internis à ſepiis non differt. Carne molliore & delicatiore eſt quàm polypus vel ſepia. Vere maxima copia capitur cum reliquis piſcibus, & ob paruitatem negligitur,cùm tamen,vt dixi,ſuauiſſimus ſit. Huius piſciculi nullam, quod ſciam, mentionem fecerunt Ariſtoteles, Athenæus,Oppianus,Ælianus,Plinius,ob id cùm nomen deſit,ſepiola non abſurdè vocabitur,non quod ex genere ſepiarum ſit,ſed quod corporis forma ſepiæ ſimilior ſit piſciculus quàm loliginibus vel polypis:quòd enim ſæpia non ſit oſtendit pinnarum magna differentia. item quod ſepio careat,alterius eſſe generis à loliginibus arguit corporis forma,quæ in hoc lata eſt, in illis longa,tum quod gladiolo deſtitutus ſit. Cùm polypus verò numerari non poteſt,cùm polypi omnes proboſcidibus careant, vt anteà ex Ariſtotele docuimus hîc verò duas habeat, eáſque longas. Eius partem pronam & ſupinam depinximus.

De Lepore marino.

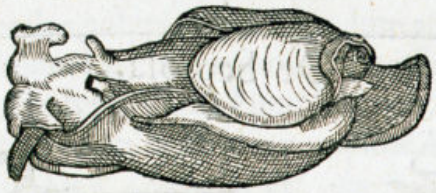

CAPVT XI.

LEPVS Marinus hactenus à paucis cognitus fuit,tum ob raritatem tum ob variam à veteribus traditam eius deſcriptionem. Fuerunt etiam qui quæ legendo vel percontando nõ oculata fide didicerant de lepore marino literis mandarunt. Plinius offam informem vocat,Ælianus cochleæ exenteratæ ſimilem facit. Dioſcorides loligini paruæ. Sunt qui *gronaut* vulgò dictum leporem marinum eſſe putent,piſcatores noſtri eum qui φωλὶς anteà à nobis dictus eſt leporis nomine vendunt,alij liparim eſſe credunt.Quæ omnia vnica ratione fal-

Lib. 9.ca. 48.

Lib.2.cap. 20.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 541 sur 633

falsa esse conuincuntur:nam modò nominati pisces frequentissimè mensis apponuntur, iisque sine vllo periculo vesci omnibus licet, cùm veterum omnium testimonio lepus marinus maximè sit venenatus,& eò magis cognoscendus,nō solùm vt à mensis omnino reiiciatur,sed etiam ne vel odoratu vel diutino eius intuitu lædamur: verùm ad alia quę pręstat remedia vtamur,vel noxæ ab eo fortè cō-tractæ antipharmacis occurramus. Lepus igitur marinus à Latinis dicitur Græcorum imitatione,qui λαγωὸν θαλάσσιον vocant,nostri *imbriago*.Piscis est ex mollium genere in mari nascens, atque in stagnis præsertim cœnosis,substantia loligini similis est autore Dioscoride. Ælianus cochleæ testa exĕptæ aptissimè comparat,ei enim perquam similis est est,Plinius offam informem,id est, massam carneā potiùs quàm piscem vocat:neque enim oculos,neq; pinnas,neq; alia membra aptè distincta in hoc videas,quemadmodum in aliis piscibus,ob id substantia siue carne loligini nō corporis specie assimilauit Dioscorides.Quum viuit colore est ex rubro nigricante,vnde nostri *imbriago*,id est ebrios vocauerunt,quòd ebrioli eo colore esse soleant, mortuus ex fusco albicat,sed cùm hoc sit colore quomodo ab eo nomen *illi* positum est?nam,vt scribit Plinius,colore tantum lepori terrestri similis est. Veteres colorem leporinum ἐπίπωερκνον vocabant, quod sit percnæ(ea est oliuæ non acerbæ, nec omnino nigrescentis species)similis,ab eo igitur colore lepus marinus dictus.Huius genera aliquot reperimus:quæ causa esse potuit cur diuersæ ab autoribus traditæ sint eius descriptiones.Primum genus quod hîc exhibemus maximè letale est,ex mollium genere,cochleæ exenteratæ valde simile maximè posteriore corporis parte. Os habet in dorso veluti sepia,tenue,volutæ instar contortum,qua parte ad caudam spectat:in lateribus sepiarum modo pinnas habet alueum ambientes replicatas,mox cornicula duo carnosa,qualia sunt in cochleis: altera tantùm capitis parte zygænæ caput imitatur: altera parte foramen est, per quod carnosam quandam substantiam exerit: vt in pictura vides,eandem pro arbitrio retrahit.In harum duarum partium medio rima est pro ore,atramento, & reliquis partibus internis loliginem refert.Id in hac leporis specie mirādum,quod cùm in omnibus animantibus partes siniſtræ dextris similes sint, in hoc valde sint dissimiles,vnde offa informis meritò dicitur.Odore est pisculento tetróque.Vescitur limo,aqua,sordibúsque,ob eam causam in stagnis marinis lutulentis libens versatur: soli mulli eo sine pernicie vescuntur, vt anteà dictum est. Venenatum esse piscem ex Nicandro, Dioscoride, Galeno, Paulo Ægineta, Aetio, Plinio didicimus. Plinius:non sunt minus mira quæ de lepore marino traduntur, venenum est aliis in potu,aut in cibo datus,aliis etiam visus: siquidem *Libr.31. cap.1.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 542 sur 633

grauidæ ſi omnino aſpexerint,fœminam ex eo genere duntaxat,ſtatim nauſea & redundatione ſtomachi vitiũ fatẽtur, ac deinde abortum faciunt. Et mox. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Veſcitur eo vnum tantùm animalium, vt non intereat, mullus piſcis,& tenereſcit tantùm,& ingratior viliórq; fit. Homines quibus in paſtu eſt piſcem olent,hoc primo argumento veneficiũ id deprehenditur. Cæterò moriuntur totidem diebus quot vixerit lepus,incertíq; temporis veneficium id eſſe autor eſt Licinius Macer. In India affirmant non capi viuẽtem,inuicémque ibi hominem pro veneno eſſe, ac vel digito omnino in mari tactum mori,eſſe autem ampliorẽ multò ſicut reliqua animalia. Iuba in his voluminibus quæ ſcripſit ad C. Cęſarem Auguſti filium de Arabia,tradit lepores marinos ternas hemi nas capere:ſiç enim legendum non vitulos marinos,vt habẽt vulgata exemplaria,qui longè plures heminas capere poſſunt. Sunt enim valde magni maximè in India,vbi omnia maiora ſunt, mirum verò leporem marinũ modicæ magnitudinis ternas heminas in India ca-
Lib. 6. ca. 30. pere. Dioſcor. veneni eiuſdẽ indicia, ſymptomatáque ſic docet. Qui leporem marinũ biberunt,piſcium virus olent, procedente tempore aluus dolore afficitur,& vrina ſiſtitur,& ſi quãdo eam reddere contingat,purpureum colorem refert. Omne piſcis genus auerſantur,& odio habent,fœtido ac graui ſudore manãt,bilioſus vomitus interLibro. 13. dum ſanguini promiſcuus ſubſequitur. Eadem Aetius & paulò apertiùs. Lepus marinus reperitur ferè inter loligines,animal paruum,viroſum odorem habens,comitãtur autem eos qui in corpus eum ingeſſerunt,ſapor in ore ſimilis piſcibus,viroſus,paulò pòſt aluum dolent,& color corporis ad arquati ſimilitudinem permutatur. deinde plumbens redditur,cum faciei tumore incenduntur pedes, plantæ. & pudendum tumefactum cohibet vrinæ effuſionem, progrediente verò malo etiam cęrulei coloris lotium emingunt,quanquã ſanguinolentum: deinde nauſeabundi facti bilioſa vomunt ſanguine permiſta,& piſcium loturam olentia. Exudant autem graueolẽtia, & o-
Libro 5. mne piſcis genus auerſantur præter cancrũ. Idem tradit Paul. Ægineta λαγωὸς θαλατ΄ιὸς ποθέντος παραχθεὶς γεύσις ὁμοία ἰχθύος, βρομώδης, χρόνῳ ὁ ἐπιγενομένῳ χολὶα τε ἀλγεῖ, καὶ ὕρα ἐπίσχεται, εἰπόλε ὁ ἐκκεχυθείη, πορφυρίζοντα ὁρᾶται τὼ χρόιῳ, ἀποτρέφεσι γαρ καὶ μισεῖν ἰχθυῶ ἅπαντα, ἰδρῶσι ὁ δυσώδη αἵματι μεμιγμένα. Leporis marini venenũ epotum ſequitur guſtus piſcem redolens,viroſus, procedẽte tempore venter dolet,vrina retinetur,quòd ſi quãdo excernatur purpurea eſt, aduerſantur & oderũt piſcem omnem, ſudor fœtidus ſanguini permiſtus è corpore emanat. Hæc ideo ex variis autoribus fuſiùs à me citata fuerunt,vt diligentiùs expendatur Galeni locus de lepore marino ex libro de Theriaca ad Piſonem. Ἕνια ὁ διείληφθη καὶ μερῶν ζωὼν ἐν τῷ

Cῶμα.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 543 sur 633

σώματι τὴν χάκωσιν ἰδίως ποιήσηται. Ὁ γοῦν θαλάττιος λαγωὸς ἕλκοῖ τὸν πνεύμονα. Id est, quædam inueniuntur quæ corporis partes quasdam peculiter lædunt: lepus enim marinus pulmonem vlcerat. Et LIB. 1. de medicamentorum compositione κατ' γένη statim initio sophistis eos cauillantibus qui de medicamentis scripserunt, quæ certas corporis partes vel lædunt, vel iuuant, respondet. Ἀλλὰ τοῦτο γὲ δ' σκώμμα δηλοῖ τοὺς ταῦτα λέγοντας, εἰς τοσοῦτον ἀπείρους εἶναι φαρμάκων δυνάμεως, ὡς ἀγνοεῖν ὑπὸ μὲν τοῦ θαλατλίου λαγωοῦ μόνον τῶν πάντων ἐν τῷ σώματι μορίων ἑλκῶσθαι τὸν πνεύμονα. At hoc cauillum, inquit, eos qui ita iocantur arguit facultatis medicamentorum adeo esse imperitos, vt pulmonem solùm ex omnibus corporis partibus à lepore marino exulcerari ignorent. Quod quidem vt verissimè à Galeno scriptum est, medicamenta esse quæ certis corporis partibus vel prosint vel obsint, idque quotidiana experientia cognitum nobis sit, non ita veritati consentaneum esse puto solum pulmonem à lepore marino lædi. Nam Paulus Ægineta, Aëtius, qui omnia ferè sua ex Galeno transtulerunt, veneni huius grauia ac sæua symptomata varijs in partibus tradiderunt, de peculiari pulmonis solius affectu ne verbum quidem. Dioscorides & Plinius quanta sit eiusdem veneni pernities satis fusè declarant, at de solius pulmonis noxa mentionem nullam fecerunt. Neque solùm sententijs omnium qui de lepore marino scripserunt, sed etiam experientiæ aduersatur Galenus, quàm paulò pòst fusiùs enarrabo. Nicander piscis istius venenum non omisit, cuius versus eleganter vertit Ioan. Gorræus medicus.

Disce venenatos leporis cognoscere potus
Pestiferi, medijs peperit quem fluctibus æquor,
Virosi squamas & purgamenta marini.
Piscis olet, &c.

Is interpres sententiam Galeni huc quātùm potest accommodat, maximè quum dicit Nicander carnes tabescere sensim, & paulò pòst.

Vidique malas.
Ceu flos exoriens, tumidas rubor occupat ambas.

Corpus, inquit, interpres in Annotationibus, nutriri desinit, vel quod corruptos à lepore humores non possit sibi assimilare, vel propterea quod pulmones malo quodā leporini veneni occulto tandem exulcerētur, vnde febris & tabes fiunt, quodē quid vlcerati pulmonis malum Nicander apertè indicauit, scribens genas rubescere, & velut roseo colore pictas videri genas: hoc enim fit humorum in pulmonibus putrescentium calore in faciem sublato. At hæc multorum aliorum morborum & symptomatum communis est nota, neque necessariò ex febre & tabe pulmonum exulceratio concluditur: potest enim vel ob erysipelatis, vel ob alicuius interioris partis vt cordis

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 544 sur 633

hepatis inflammationem rubor in facie apparere, & tabes vitiatam nutritionem & assimilationem sequitur. Denique malarum rubor peripneumoniæ nota & propria atque certa, non vlceris pulmonum, nisi vlcus cum inflammatione cõiunctum sit. Quare Nicander ex his quæ de veneni vi tradit, effici non vult pulmones solos à lepore exulcerari. sed hæc de veneno satis: de antipharmacis nunc dicendum. Ea
Lib. 6 cap. 30. ferè omnia paucis complexus est Dioscordes. His, inquit, qui leporem marinum biberunt, dandũ lac asininum, vel passum continuè, aut radicis maluæ foliorúmque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut veratri nigri, aut scãmonij succi drachma cum aqua mulsa, punicíque mali acinis. Cædria contrita cum vino efficax est, anserinus sanguis, vt tepebit potus. Sed cùm pisces omnes respuant, aspernentúrque, solis fluuiatilibus cancris vesci possunt, bibúntque eos admisto vino, adiutíque ab his percoquunt. Quúmque appetere & comesse pisces cœperunt, suę salutis indicium habent. Eadem ex Dioscoride mutuati sunt, qui de veneni huius remediis scripserunt. Age iam, si qua sint piscis istius commoda, inquiramus. Dioscorides. Lepus
Lib. 2. cap. 8. marinus per se tritus, aut cum vrtica marina illitus capillos euellit. Plinius aduersus strumas valere scripsit. Pungi piscis eius qui rana in mari appellatur ossiculo de cauda, ita vt non vulneret, prodest. Idem faciendum quotidie donec percurentur. Eadem vis est pastinacæ radio & lepori marino impositio, ita vt celeriter remoueatur. Idem tradit leporis marini sanguinẽ, vel fel, vel oleum in quo lepus necatus fuerit psilothrum esse. Supereſt vt ostẽdam veterum leporem marinum esse, de quo nunc agimus. Sunt enim qui aliter existimauerunt, in quibus est Latinus Nicandri interpres, lepus marinus, inquit, ex lacertorum genere est, paruæque loligini similis, informis magis offa quàm piscis, solo colore leporem refert. Quòd si ex genere lacertorum sit, quomodo paruæ loligini similis esse potest, quæ corporis figurâ, substantia, toto denique genere à lacertis differt. Nam hi sanguine præditi sunt, læues, corporis partibus distinctis. lepus verò ex mollium genere & ἀναίμων, informis, qui cum loliginibus capitur, in cœnoso stagno degit, stomachum dissoluit, abortum facit, ventrem sæuis doloribus torquet: denique nisi succurratur mortem affert, quæ omnia quomodo à me experientia comperta sint: verissimè exponam. Cùm ego piscium naturæ, varietatísque cognoscendæ studiosissimus piscatorium forum frequentissimè inuiserem, cúmque piscatores proposito præmio allecti, certatim ad me si quid rari aut noui in mari caperent, vel in litus eiectum reperirent, ad me deferrent: ecce piscator lepotem marinum cum aphyis & loliginibus in faucibus malgurianis captum, nunquam à se aliâs anteviſum aspectu fœdo, odore tetro, betæ foliis inuolutum mihi offert, quem cùm diligentiùs contem-

pla-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 545 sur 633

plarer, mihi multíſque, qui vnà mecum erant, nauſeam mouit: ſed ne hac quidem à piſcis inſpectione reuocatus, diſſecabam, partéſque omnes internas ſedulò rimabar: quum interuenit mulier quædam de mariti morbo me conſultura, cui quum ad diſſectionem attentior ſtatim non reſponderem, odor piſcíſque conſpectus vomitum diſſolutionémque ventriculi protinus creauit, & de ventris dolore (erat autem grauida) grauiter queri cœpit, vt iam abortus timendus foret, quem adſtringentibus emplaſtris ad retinendum fœtum ventri lumbíſque admotis prohibui, & vt aliquot dies cancris veſceretur conſului. permulti ſunt huiuſce rei locupletiſſimi teſtes viri boni & ſtudioſi, qui ea quæ dixi ſymptomata, & in ſe, & in grauida muliere experti ſunt, & viderunt, vt omnino ex his, quæ de lepore marino veterum literis prodita ſunt, huic noſtro competere experientia docuerit, à qua ita ſum confirmatus, vt ab ea ſententia deduci nunquam poſſim vel debeam. Poſt menſes aliquot alius ad me delatus eſt, ſed lingula illa carnoſa, de qua initio locuti ſumus, carebat, os in dorſo nullum erat, cæteris omnibus partibus internis & externis omnino ſimilis. Hunc, de quo nunc loquor, marem eſſe iudico, alterum fœminam, quòd in ea ſimile quid polyporum ouis repererim. Eſſe autem in hoc genere marem & fœminam teſtis eſt Plinius. Grauidæ, inquit, ſi omnino aſpexerint fœminam ex eo genere duntaxat, ſtatim nauſea & redundatione ſtomachi vitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Remedio eſt mas, ob id induratus ſale vt in brachialibus habeant. Ælianus aliam leporis marini ſpeciem adfert, quam etſi nunquam viderim, nec eius ειconem proferam, tamen eius verba ſubiungam: quoniam in leporum marinorum tractationem incidimus, vt ſi quis fortè in hunc inciderit ex deſcriptione poſſit agnoſcere. Magni maris lepus, inquit (nam alterum, qui alto mari naſcitur, antè dixi) ex omni parte ad terreni ſimilitudinem accedit, præter pilos: nam terreſtris pili & molles ſunt, & ad tactum haudquaquam reſiſtentes. Contrà illius ſpinoſi & erecti, hunc qui contigerit, lædetur, ipſum in ſumma aqua maris natare, non in altitudinem demergi dicunt. Celeri ac concitata natatione vti, eo difficillimum ad capiendum eſſe, quòd neque in rete incidit, neque ad lineæ eſcam accedit. Quum ægritudine afficitur, natare nequit, ſimul & funditus expellitur atque eiicitur. Quiſquis tum manum ad eum admouet, niſi medicina adhibeatur, perit, ac ſi bacillo tetigerit, hoc idem periculum ei procreatur, quo baſiliſcus baculo tactus afficit. Hæc Ælianus.

Lib. 32. cap. 1.

Lib. II. c. vlti.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 546 sur 633

De ſecunda Leporis marini ſpecie.

CAPVT XII.

SECVNDVM Leporis genus ſubſtantia, atramẽto partibus internis ſuperiori ſimile eſt. Differt autẽ partibus externis, ſiniſtræ & dextræ ſimiles ſunt, parte priore duas latas appendices carnoſas habet, in quarũ medio rima eſt, paulò infrà, cornicula duo qualia in ſuperiore deſcripta ſunt, niſi quòd acutiora & breuiora ſint. In dorſo os nullum, neque poſterior pars cochleæ exenteratæ ſimilis eſt, huius poſterioris partis vtroque latere, veluti in ſepia ſunt pinnæ, magis expanſæ & non replicatæ, eſt & hoc genus ſuperiore maius.

De tertia Leporis marini ſpecie.

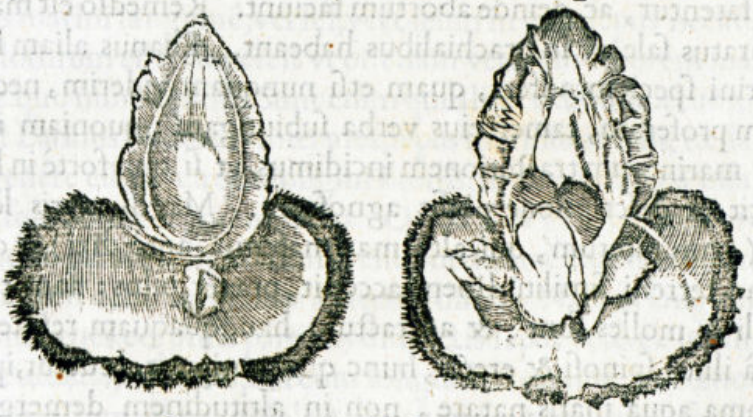

CAPVT XIII.

TERTIVM Genus leporis marini ſubſtantia viribus & facultatibus ſimile eſt, quã ob cauſam inter lepores marinos numerãdum duximus. Hîc partẽ pronam & ſupinam repræſentamus. Quod in partis ſupinę ferè mediovides eſt os, ſuprapoſita ori pars alueus, qualis in ſepiis oui figura, ſed in ambitu crenatus, ori ſubiecta pars, membrana eſt tenuis, carnoſa, magis expanſa in rotundum, cuius ora fimbriata eſt, fimbriæ nigræ ſunt. Intus cerebri nigri parũ eſt, gulam exci-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 547 sur 633

excipit ventriculus, ex quo oritur inteſtinum inſtar capreolorum vitis conuolutum. In medio ſubſtantia quædam eſt fungoſa ſuccũ fuſcum continẽs, fortaſſe μήκων eſt cum atramẽto ſuo. Toto corpore eſt ſplendido, cryſtallum vel pituitæ maſſam concretam congelatámq; eſſe dicas, rarò admodùm capitur, & vix vnquã niſi in ſummo æſtu, tũ enim à ſummis feruoribus omnia cõturbantur, ea etiam quæ in maris imo latent. Odore eſt valde ingrato & piſculento, nauſeam mouet, ſplendore diutius inſpectantibus dolorem oculorum capitíſque adfert, id quod in me ipſo ſum expertus. Deniq; iiſdem viribus ſed imbecillioribus eum eſſe cenſeo, quas ex veterum ſententia & experientia noſtra primo generi tribuimus. Hoc etiã fortaſſe diſcrimen fuerit, q hic in alto mari, ille in cœnoſis locis maris, ſtagníſve lutulentis degit.

De Vrticis.

CAPVT XIIII.

VRTICAS Tam eas, quę ſaxis hærent, quàm eas quę ſolutæ ſaxis errant, in animaliũ numero cenſendas eſſe ex Ariſtotele cõſtat. Sentit enim vrtica, & manum admotam corripit, adhæreſcítq; perinde ac polypus ſuis brachiis, ita vt caro intumeſcat, os in medio corpore habet, & de ſaxo quaſi de teſta viuit, & prænatantes piſciculos excipit retinétq;, ſicut de manu hominis admota dictum eſt, deuorátque in hunc modum quæcunq; nacta eſt eſculenta. Genus alterũ è ſaxis ſoluitur, & echinos pectunculóſq; quos offenderit, vorat, nullum excrementum in vrtica eſſe videtur, hac tantùm re ſimilis eſt ſtirpibus. Hęc Ariſtoteles. Cùm igitur vrticæ frondem ſuam, quæ pedũ vice eſt, modò dilatent, modò contrahant, cùm ore cibum accipiant, id eſt, cũ tactu guſtatúq;, qui duo ſenſus ad vitam animaliũ ſunt neceſſarij, præditæ ſint, non inter ζωόφυτα, vt Plinius, ſed inter animalia non omnino perfecta, eas numerabimus. Polypis autẽ & leporibus marinis ſubiungimus, q ex mollium ſint genere, q etiam modò fronde expanſa polyporum inſtar pedes multos habere videantur, modò fronde contracta maſſa tantùm carnoſa, informi veluti lepores marini conſtare videantur. Dicitur à Græcis ἀχαλήφη à Latinis vrtica, nomine herbæ ab vtriſque impoſito ob vredinem & pruritum, quem tacta immittit, terreſtris vrticæ modo: vnde & vrtica ab vrendo Latinè dicitur, ita ἀχαλήφη, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν χαλὼ ἁφωὴ, q tactu ſit inſuaui: folia enim eius tacta acriter vrũt: ſic & piſci huic vis pruritu mordax, vel dicitur ἀχαλήφη κατ' εὐφημισμὸν ἐκ τοῦ ἀντιφράσεως, vt ait Athen. quaſi ἀπαλὴ τῇ ἁφῇ, cùm contrà aſpera ſit & iniucundiſſima, tactu lędens & vrens. Eodem autore Eupolis ἀχαλήφας marinas vocauit κνίδας, niſi mendoſus ſit locus. Nam κνιδᾶν & κνίζειν vellicare & pungere ſignificat. Ariſtoteles duo vrticarum genera fecit, vt ex verbis initio citatis conſtat: vnum

Li. 4. de hiſt. cap. 6.

Lib. 9. ca. 45.

Libr. 5. Ibidem.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 548 sur 633

Lib.4.de hist. cap.6. quod ſaxis hæret,alterum ſolutum.Et eodem in loco. Duo ſunt vrticarum genera, ſunt quædam minores cibo aptiores, aliæ maiores & duriores,quales circa chalcidem naſcuntur.Hyeme denſa ſunt carne, ideo eas venantur,quia eſculentę ſunt.Æſtate pereunt,frondes enim glabreſcunt,etſi tetigeris,facilè diſcerpuntur,nec totæ auelli poſſunt. Æſtu afflictæ ſaxa interius ſubeunt.Et Athenæus: Ἔστι ὅ τῶν κνιδῶν δύο γένη, αἱ μὲν γὰρ ἐν τοῖς χείλοις σὺν ἀπολύουσι τῶν πέτρων. αἱ δὲ ἐν τοῖς λείοις κατὰ πολλὰ μικρὰ ἀπολυόμεναι μεταχωροῦσι. Duo ſunt vrticarum genera, aliæ ſunt in incuruis ſaxis illic perpetuò affixę,aliæ planis & æqualibus ſcopulis, ſed ſolutæ huc & illuc feruntur. Vidi equidem vrticas ſagena captas cum aliis piſcibus:qua ratione,quæ ſaxis hærent,capi non poſſunt. Quare neceſſe eſt aliquas eſſe,quæ ſedes mutent,& in mari vagentur.Cùm verò plures vrticarum ſpecies compertas habeamus,eas ſic diuidemus,vt vrticarum aliæ vel ſaxis vel cuilibet alteri rei in mari adhæreant,aliæ minimè.Rurſus earum, quæ ſaxis vel alteri rei hærent,aliæ perpetua ſtabilique ſede illic degunt,quæ ſunt vrtica parua in rimis ſaxorum latitans, quæ purpuris & buccinis adnaſcitur, quæ cinerea eſt, longiſque cirris conſtat. Aliæ ſedes mutant,& liberè per mare feruntur,natántque vt purpurea vrtica.Semper ſolutæ liberæq; ſunt eæ, quas vulgus *potes* appellat: vna eſt,quæ quatuor pedes ſiue brachia habet:altera,quæ octo, polypi brachiis non valde diſſimilia. De his omnibus ordine dicemus.

De Vrtica parua.

CAPVT XV.

VRTICA Hæc nucis iuglandis magnitudinem vix ſuperat, ob id parua à nobis dicitur. Maſſilienſes *vrtigo* vocant. Græcorum vulgus κνιδώδη vel κνιδέναν,Normani *cul d'aſne*.Burdegalenſes *cubaſeau*. Tota carnoſa eſt, cirros breues habet, contracta recti inteſtini

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 549 sur 633

ſtini extremum ſpecié refert,colore vario eſt.Quædam enim eſt viridis,alia cærulea,alia ſubnigra,ſed punctis aliquot cæruleis, vel flauis, vel rubris notata.Hæc eſculenta eſt,in oceani ſaxis & maximè in Santonico ſinu frequens,& apud Santones Burdegalenſéſque in delitijs habetur, eas diligenter ablutas & leuiter coctas in ſartagine frigunt. De vrtica hæc Diphilus apud Athenæum. Ἡ ὃ ἀχαλήφη φησὶν ἐστιν εὐχείλιος, ἐρεθικὴ, εὐστόμαχος, κνησμὸν ποιεῖ τοῖς σωλάγευσιν, ἐὰν μὴ προαλείψωνται, οὕτως γὰρ ἀνιᾷ τοὺς θηρεύοντας αὐτὴν. Vrtica inquit, aluo facilis eſt,ſtomacho grata, pruritum mouet iis qui eam capiendo manum contrahunt, niſi præunxerint, reuera enim eos qui venantur dolore afficit.

De Vrtica cinerea.

CAPUT XVI.

CINEREAM Voco vrticam à colore,quæ tenuis eſt admodum,quia frondem magnam ſiue cirros multos habet,carnis parum. In ſaxorum rimis viuit, comam ſemper explicatam habet, nec vnquam contrahit, reuera tamen vrtica eſt: acriùs enim pungit ac mordet, ſi paulò diutius manibus contractetur. Huiuſmodi vrtica in ſcopulis

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 550 sur 633

Freſconiis Agathenſis ſinus reperitur, integra à ſaxo euellinon poteſt, tum quia tenaciùs hæret, tum quia mollior facilè diſcerpitur.

De Vrtica rubra.

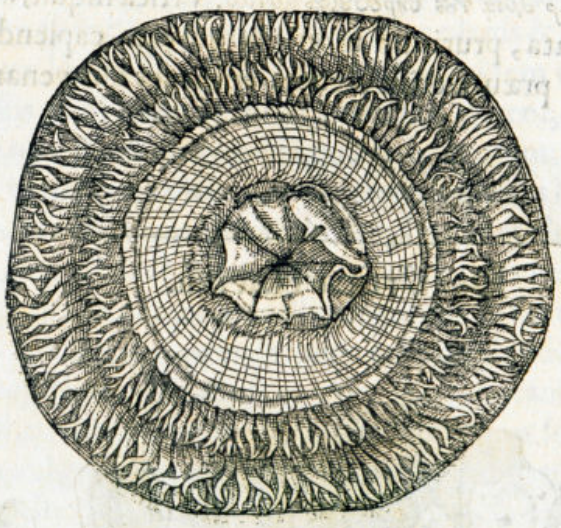

CAPVT XVII.

HOC Tertium vrticæ genus noſtri ob colorem purpureum ſiue phœniceum roſam appellãt, alij *poſterol*, quòd contracta recti inteſtini extremum cum muſculo ſphinctere ſiue podicem referat, quem *poſterol* nomine intelligunt, quòd poſteriore loco ſitus ſit: alij *pouſſepie* Britannorum: alij *cul de cheual* vocant. Eſt autem hæc primæ ſimilis, niſi quòd frondem & longiorem & copioſiorem habet, rubra eſt, ſaxis aliquando hæret, aliquando ſoluta vagatur: vidi enim huiuſmodi vrticas retibus cum aliis piſcibus captas, quod non contingeret, ſi ſaxis perpetuò affixæ eſſent, quoniam quum hærent, potiùs diſcerpũtur, quàm auel luntur, eædem eſculentæ ſunt, ſed prima vrtica duriores.

De Vrti-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 551 sur 633

De Vrticæ quarta ſpecie.

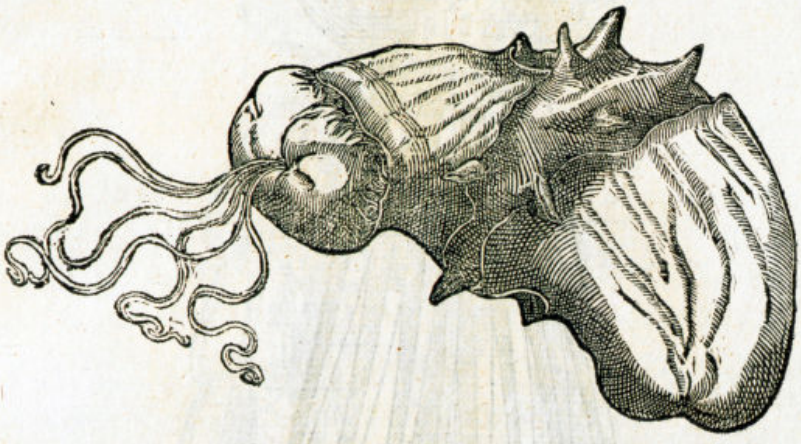

CAPVT XVIII.

QVARTVM Vrticarum genus id erit, quod inſtar holothuriorum teſtis alienis adnaſcitur, & maximè purpuris. Pars exterior dura eſt & rigidiuſcula, ſpiſsiórque quàm in aliis vrticis, cirros breuiſsimos in ambitu habet, ex interioribus eius partibus filum longum deducitur purpureo colore tam iucundo támque florido infectum, vt cum pretioſo illo purpuræ ſucco certet. Veriſimile eſt hanc vrticam purpuræ adhærentem à cane Herculis demorſam fuiſſe, quæ tam excellenti ſuauíque colore rictum dentéſque canis illeuerit, vt negarit puella quam deperibat Hercules fore vnquam eum optati compotem, niſi priùs eo colore infectam veſtem dediſſet. Inde purpuræ colorem inuentum fuiſſe. Etenim ſi mortuam purpuram dentibus arripuit canis, iam vna cum vita ſuccus ille euolarat, ſi viuam, ea vndique ita munita eſt, tum teſta clauata, tum capitis operculo, vt vndique ab omnibus iniuriis tuta ſit. Præterea purpura tanta eſt duritie, vt dentibus canis robuſtiſsimi minimè cedat. Sed de ea re ſiue fabuloſa ſit ſiue hiſtorica, ſtatuat quiuis pro arbitrio. Hæc vrtica de qua nunc agimus, duriore eſt carne, quam ob cauſam à noſtris reiicitur.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 552 sur 633

De Vrticæ quinta ſpecie.

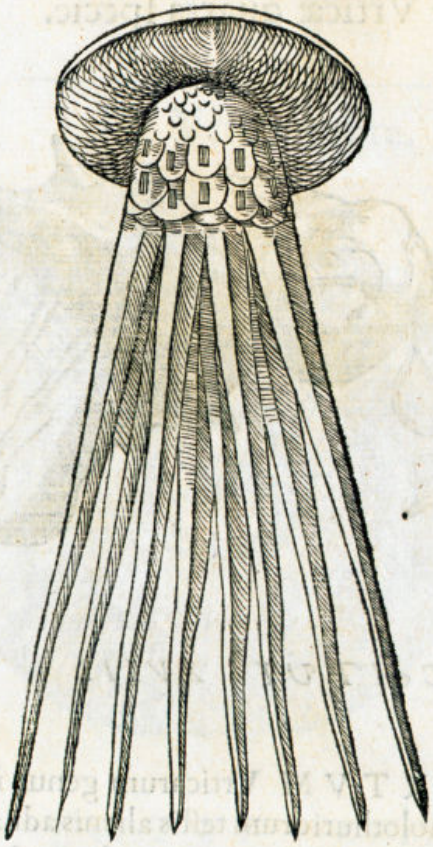

CAPVT XIX.

VRTICAS ſolutas diximus vulgi lingua *potes* nuncupari, ex iis eſt quæ à Liguribus *capello di mare*, à Maſſilienſibus *capeau carnu* vocatur, quaſi dicas pileum marinum, & pileum carnoſum à figura. Etenim pars vna veluti fungoſa quædam maſſa, rotunda, caua, in medio perforata, purpurea veluti faſciola ambiente, pileum planè refert, altera parte polyporum pedibus ſimilis eſt: octo enim pedes habet craſsiuſculos extremis partibus quadratos in acutum deſinentes, nullas interiores partes diſtinctas habet. Corpore eſt adeo pellucido & ſplendido vt oculos offendat & hebetet. Circa Magalonam plurimæ reperiuntur, maximè æſtate, quæ tum diſſoluuntur & in liquorem abeunt diffluúntque glaciei modo, ſi diutius manibus tractes. Ad eam magnitudinem accreſcunt vt pileos quibus viatores vti ſolent, ſuperent. Pruritum in pudendis & vredinem in manibus & oculis mouent, atque acrimonia ſua venerem ſopitam vel extinctam excitant, qua maximè de cauſa cum vrticis numerandæ ſunt.

De alia

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 553 sur 633

De alia Vrtica ſoluta.

CAPVT XX.

IN Sinu Agathenſi vidimus eam quam hîc exhibemus vrticæ ſpeciem, quæ ſupradictis ſubſtãtia, vita, viribus ſimilis eſt, quatuor duntaxat pedes habet ſeu frondes potiùs longiores quàm vllæ aliæ vrticæ, ſatis aptè foliis achanti comparari poſſunt: in altera parte lineas aliquas habet ſtellatim diſpoſitas. Quàm procul abſunt à veritate qui hanc vrticam & ſuperiorem pro pulmonibus marinis vſurparunt, ſuo loco demonſtrabimus, nec minùs errant qui vrticas cum holothuriis & tethyis confundunt, cùm toto genere differant, quamuis Ariſtoteles holothurijs & tethyis vrticas ſubiunxerit. *Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 9.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 554 sur 633

GVLIELMI RONDELETII DE PISCIBVS

LIBER XVIII.

Quæ dicantur Cruſtacea.

CAPVT I.

PROPOSITIS Tribus ἀναίμων, id eſt, ſanguinis expertium generibus, & horum primo iam explicato ſupereſt vt ad ſecũdum aggrediamur, quo continẽtur ea quæ à Græcis μαλακόστρακα appellãtur, id eſt, molli teſta operta, quę Plinius cruſtis intecta & cruſtata vocat, vulgus cruſtacea: quòd tegmentum non æquè durum ac denſum habeant ac ὀστρακόδερμα, quę ὀστράκῳ, id eſt, teſta dura & ſilicea integuntur, neq; molle, veluti ſquamoſi piſces, vel ij qui molles nominantur, ſed durius mollibus & tenuius oſtracodermis. Ea, inquit Ariſtoteles, partem ſolidam foris, mollẽ carnosámq; intus continent. Solidum illud fragile non colliſile eſt, quale cancrorum genus & locuſtarum. Plinius tamen locuſtarum cruſtam fragilem dicit. Hoc aquatilium beſtiarum genus latiſſimè patet, éſtq; varium admodum & multiplex: nam magnitudine, ſpecie, figura, aſperitate, læuitate diſtinguntur. Vita etiam diſtant. Nam in Italia, maximè in fontibus & riuulis reperiuntur cancri non diſſimiles noſtris marmoratis. Ibidem & in Gallia ſæpiſſime in fontibus & riuis capiũtur aſtaci maritimis minores. Cruſtatis autore Galeno, ineſt ſalſus ſuccus, ſũtque omnia duræ carnis, ideóque concoctu difficilia ſunt, multúmque nutriunt, prius in aqua dulci elixa. Horum caro quemadmodum & oſtreorum ventrem ſiſtit, quando in aqua priùs elixa ſuccum ſalſum depoſuerint. De horum plurimis hoc libro tractabimus. Sed priùs admonendus lector, veteres nomina quædam confudiſſe, vt, cancri nomen aliter atque aliter vſurparunt. Plinius pro genere ſic vſus eſt. Cancrorum genera carabi, aſtaci mæ, paguri, heracleotici leones & alia ignabiliora. Ariſtoteles eos tantùm cancros vocat, quibus rotundum eſt

Li. 9. ca. 12. & Lib. 11. cap. 37.

Lib. 9. cap. 30.

Lib. 3. de fac. aliment.

Lib. 9. cap. 31.

Lib. 4. de hiſt. cap. 2.

corp

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 555 sur 633

corpus,quibúſq; cauda deeſt.Illud verò animaduerſione dignum eſt, quod Ariſtoteles ſcribit ſolis cancris ex cruſtatis caudam deeſſe:ὁ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνούρωτός ἐστιν, inquit,quod falſum eſſe ἀυτοψία conuincit. Nam cancri omnes caudam habent, ſed corpori applicatam, quam non extendunt niſi fœminæ, cùm eam partem ouorum copia diſtentam habent.Componitur autem cancrorum cauda ex quinq; tabellis(ſic enim appellamus τὰς πλάκας cruſtas ſectas & congeſtas, & πλακώδεις tabellatos) ſed hæ in acutum deſinunt non in pinnas, vt in locuſtis:quia cancri cauda non natant,verùm in ea oua deponunt,& conſeruant,in eadem eſt excrementorum exitus. Huiuſmodi cùm ſit caudæ vſus & cõpoſitio,non video cur cauda dici non poſſit,etſi perpetuò non promineat,neq; extenta ſit. Quæ verò ab Ariſtotele ratio adfertur,nihil neceſſariò mihi videtur concludere: differunt, inquit, locuſtæ à cancris,q; locuſtæ caudam habeant, qua carent cancri,quoniam locuſtis vt nantibus cauda vtilis eſt: natant enim,caudæ vt palmulis innitentes,cancris verò inutilis,quia terrenam vitam agunt, ca uernáſq; ſubeũt.At ſquilla lata pedes habet & graditur,cauda tamen non caret.item cancellus purpurarum,buccinorum, cochlearũ teſtas ſubit, illícq; degit, nihilominus tamen caudam longam habet & extentam,vt ipſemet Ariſtoteles ſcripſit.Quare rectiùs dicemus cãcros caudam habere,ſed corpori appreſſam,ne ingreſſum impediat. *Ibidem.*

De Locuſtis.

CAPVT II.

CRVSTATORVM Quatuor ſunt ſumma genera autore Ariſtotele,locuſtę,aſtaci,ſquillæ, cãcri. Primùm locuſtas,reliqua deinceps exequemur. Dicitur locuſta à Græcis κάραβος,quem etiã ἄσταχυν vocauit Archeſtratus,vt ex Epicharmo confirmat Athenæus.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 556 sur 633

Dicta etiam eſt locuſta γραῦλος à Græcis eodem Athenæo autore. A noſtris *langouſte*, à Liguribus *alagouſta*, ab aliis *lanchrina*. Locuſta duo habet cornua ante oculos magna, initio aſpera & aculeata: deinde rotunditate præpilata, in exortu craſsiſsima, quæ paulatim magis ac magis ita gracileſcunt, vt tandē in tenuiſsimum cirrum deſinant, in omnémque partem pili inſtar flecti poſsint. initio quaternis articulis diſtincta ſunt, vt cùm nullus ingruat metus recto meatu cornibus ad latera porrectis, in pauore iiſdem erectis obliquè in latera procedant. His alia duo cornua articulata, læuiora, minora, tenuiora ſubſunt, quibus piſciculos, vt opinor, allicit & venatur. Oculi cornei ſemper prominentes & exerti, in obliquum mobiles, aculeis acutiſsimis firmiſsimiſque vtrinque tanquam propugnaculis muniti. Oris lateribus additæ appendiculæ tanquam parui pedes ad tutelam. Dorſum aſperrimum eſt & aculeatum, veluti è fronte aculeus magnus eminet. Inde illa Tiberij Cæſaris crudelitas qui apud Capreas locuſta os piſcatori dilacerari iuſsit. In lateribus branchias habet veluti è pilis coagmentatas, pedes plures quaternis: quia ſanguine carentia pluribus mouentur notis quàm quatuor, ſiue terrena ſint vt ſcolopendræ, multipedæ, ſiue aquatilia, vt mollia & cruſtata. Sunt igitur locuſtis pedes vtrinque quini annumeratis extremis chelis, quas Gaza modò forcipes denticulatos, modò brachia forcipata interpretatus eſt. Χηλὴ propriè eſt ὁ ὄνυξ vngula, & dicitur ἐπὶ τῶν διονύχων ζώων, de animalibus quibus bifida eſt vngula, quaſi χηλή, ἀπὸ τοῦ διέχεσθαι, ὡς ὁπλὴ, ἐπὶ τῶν μονονύχων. Inde igitur accepta ſignificatione chelas in cruſtatis dixerunt non vnico aculeo conſtantes, ſed duplici & articulato veluti in forfice. Flectuntur omnium pedes in obliquum, chelæ verò introrſum. Cauda læuis & ſine aculeis ex quinque tabellis contexta, in pinnas quinque deſinens natandi cauſa ei quaſi remo locuſta innititur, éſtque in ea ſitum totius corporis robur, quod experieris ſi ea parte locuſtam apprehendas: nam valida frequentique agitatione è manu elabitur, nec niſi cauda corpori appreſſa, vel è cornibus ſuſpēſam retinere queas. Differt mas à fœmina, quòd fœminæ primus pes duplex, mari ſimplex. Præterea in caudæ ſupina parte fœmina appendices pinnis ſimiles, duplices habet ad contegenda & conſeruanda oua, mas ſimplices & paruas. Sunt & qui magnitudine corporis diſtinguant, vt fœminæ maiores ſint, mares minores. Poſtremò mari in nouiſsimis pedibus veluti calcaria maiuſcula prominent, acuta, quæ fœmina parua habet, & leuiora. Locuſtis bini ſunt dētes magni in lateribus poſiti cōtrà quàm in cæteris piſcibus, in ore caruncula linguæ ſpecie, ſequitur gula breuis. Hanc ventriculus membraneus excipit, cuius oſtio tres infixi ſunt denticuli duo aduerſi, reliquus infra. Inde inteſtinum ex ventriculi latere ſimplex, pari ſemper craſsitu

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 557 sur 633

craſſitudine in caudam terminatur,quà excrementa excernit, & oua edit.Præter iſta in locuſtis meatus eſt,qui à pectore pendens in anum terminatur,in fœminis vulua eſt, in maribus ſeminis receptaculum: hic meatus iuxta carnis cauum continetur, ita vt media caro inter inteſtinum & meatum ſita ſit,meatu, carnis cauum,inteſtino conuexum contingente. Hoc meatu,mas à fœmina non differt: nam in vtroque à pectore pendet,tenuis eſt,candidus,humorem quendam pallidum intra ſe continens.Hæc Ariſtoteles. quæ vera eſſe docet diſſectio,niſi quod in fœminæ meatu qui pro vulua eſt, non ſemper humor pallidus ineſt,ſed oua quę cocta rubeſcunt,vnde corallum appellant noſtri,quo tempore melior eſt locuſta. Capitis colliq; teſta ſubtus tota perforata apparet. Coëunt locuſtæ more quadrupedum retro meientium, ſcilicet vt fœmina caudam ſupinam exponat, mas ſuam ſuperponat & applicet:coëunt vere iuxta terram,oua vtero gerunt tribus menſibus,Maio,Iunio,Iulio.Deinde oua in appendicibus illis ſupinæ partis caudę reponunt,quę deinde vermium more augentur. Locuſtis omnibus vita diuturnior eſt,cruſta exuuntur quæmadmodum angues ſenectute,id quod conſultò à natura factum eſt: cruſta enim denſior reddita motum impedit,eique veluti grauiori oneri ſuccumbentes locuſtæ longè ſegniores ad motum redduntur. iis igitur excrementis quæ in eam abibant, in aliam quæ ſubeſt gignendam abſumptis,formáque à ſuperiore accepta,illa alimentis deſtituta ſiccior efficitur,facilliméque colliditur. Teſtaceis idem non euenit,quia locum non mutant,ſed ſtabili in ſede viuunt. Locuſtæ carniuoræ ſunt, murænas interimunt & vorant, contrà à polypis vincuntur, cibos ore conterunt. hoc oſtendit oris conſtitutio,& gulæ anguſtia, ledi non poſſunt niſi ſub cauda, duræ ſunt carnis & difficilis concoctu,quæ ſuperiora,teneriora ſunt,quæ caudæ proxima,duriora,candida.Noſtri ore & ano diligentet ſtupa obturatis,ne ſuccus interior effluat,in furno aſſant,alij in feruente aqua elixant, alij cruſta ſpoliatas in fruſta diuidunt,aromatis,aceto cõdientes,apiique foliis aſperſis. Dorion quidam apud Athenęum feſtiuè admodum dixit locuſtam tria in ſe habere, διαζῆν, καὶ δωχίδν, καὶ θεωρίδν, id eſt, exercitationem,edulium, & contemplationem. Quum enim integra menſis apponitur, frangendis pedibus & brachiis, thorace diuellendo,cauda diſtrahenda,manus oculique exercentur, tum edulium eſt cibúſque conuiuis non ingratus. Intereà mirabilis & ingenioſa ſpectatur animalis huius fabrica, cornua mobilia tum ad prætentandum iter tum ad pugnandum, item aculei, magna toto in dorſo & capite aſperitas tum ad propulſandas, tum ad inferendas iniurias,articulorum vincula, tabellarum connexus,quæ omnia imitati milites *Libro 8.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 558 sur 633

loricas ſuas fabricati ſunt. Hîc,inquam, triplex fructus ex locuſta integra appoſita percipitur in conuiuio minimè muto,& in quo non ſolùm corpus cibo potúque reficitur, ſed animus doctis ſermonibus lepôre aliquo ſemper conditis recreatur.

De Aſtaco.

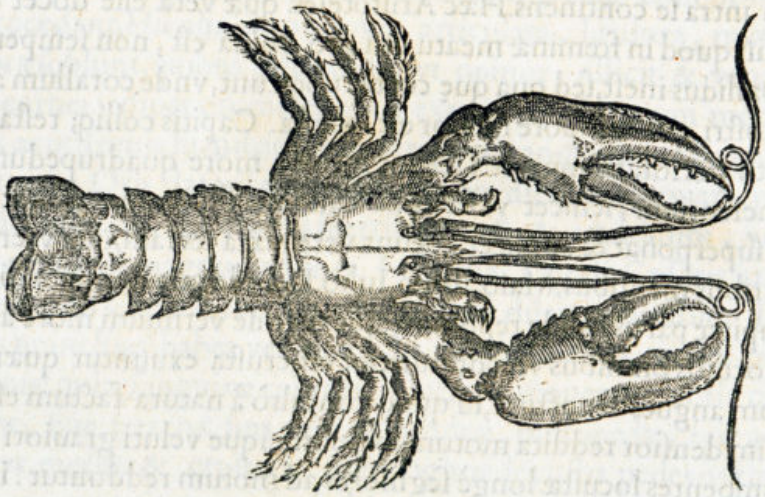

CAPVT III.

ΑΣΤΑΚΟΙ quaſi ἄσταλλοι mea quidem ſententia dicuntur, id eſt, non deſtillantes ſed abundè fluentes, quòd tubercula plurima tum alba, tum purpurea guttarum ſiue lachrymarum ſpecie forcipibus inſperſa habeant, nominabant etiam ὀσταβοὺς Attici pro ἀσταβοὺς,vt ὀσαφίδας autore Athenæo. Gaza gammaros conuertit,vulgi Italici appellationem vt opinor,ſecutus: dicitur enim *gammaro*, vel *cambaro*. Non ſum tamen neſcius gammari vocabulum vetuſtum eſſe & Latinum, vt apud Martialem.

Libro 3.

Concolor in noſtra gammare lance rubes.

Sed gammarus ſquillarum ſpecies erat veteribus Romanis. Athenæus. Κάμμαροι. Ἐπίχαρμος ἐν ἥβας γάμῳ ἔτι δ' ἐπὶ τούτοις βῶκες, σμαερίδες, ἀφύαι, κάμμαροι. καὶ σώφρων ἐν γυναικείοις μίμοις ἀλλᾶν μέμνηται, ἔστι δὲ καρίδων γένος, καὶ ὑπὸ ῥωμαίων οὕτως καλοῦνται. Gammari. Epicharmus in nuptiis hebes, præterea,bocæ,ſmarides, aphyæ, gammari. Horum etiam Sophron meminit in muliebribus mimis. Eſt autem ſquillarum ſpecies, & ita à Romanis vocantur. At aſtacus non ſquillarum ſed locuſtarum potius generis eſſet:nam,vt Ariſtoteli placet,locuſtis ſimilis neque multis notis ab iis diſſidet. Τῶν ὃ

Libr. 7.

μα-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 559 sur 633

μαλακοστράκων ἓν μὲν ἐστι γένος ὃ τῶν καράβων. καὶ τούτῳ παραπλήσιον ἕτερον ὃ τῶν καλαμῶν ἀστακῶν. Crustatorum animalium primum genus est locustarum, & huic simile aliud astacorum. Præterea nullus est opinor, qui καμμάρους & καμμαρίδας idem esse neget, at has Galenus apertè ab astacis secernit. Ἀστακοὶ, καὶ παγουροι, καὶ καρκῖνοι τε, καὶ κάραβοι, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τ' ἄλλα λεπτὸν ἔχει ὀστοῦν. Quòd si Latinam τοῦ ἀστακοῦ appellationem desideres, eum planè esse arbitramur, quem Plinius elephantum appellat, à magnitudine opinor & longitudine pedum & brachiorum. Id ex eius pictura perspicuum est. Elephanti locustarum generis nigri, pedibus quaternis, bisulcis: præterea brachia duo, binis articulis, singulis forficulis denticulatis. Quæ omnia tam astaco conueniunt, vt nulli magis: etenim specie & longitudine corporis locustis similes sunt, sed colore differunt: sunt enim nigri, id est, purpurei siue violacei coloris exaturati, pedibus bisulcis, brachiis duobus, forficulis denticulatis, ad eorum discrimen qui pedes quidem habent, sed simplices, vt locusta, & chelas sine denticulis. Sed astacum nostro more fusiùs describamus, à Gallis & Normanis *homar*, à Romanis *gammaro*, vel *cambaro di mare*, à Venetis *astase*, à Genuensibus *lombardo*, à Græcis huius temporis ἀστακὸς, à Constantinopolitanis *liczuda* vel *lichuda* vocari audio, ab Illyricis *larantola*, à nostris *langrout* vel *escreuice de mer*. Astacus corporis habitu astaco fluuiatili, quem Galli *escreuice* vocant, simillimus est, magnitudine & colore dissidens: nam marinus multò maior est, vidi aliquando forcipis partem alteram, quæ libram aquæ caperet: colore est, dum viuit, purpureo exaturato, sed vnà cum vita coloris nitor euanescit, maculis variis vt cæruleis, rubris, candidis notatur. Coctus totus rubet, vt crustata omnia. Cornua duo ante oculos habet, intio articulata, longa, tenuiora, quàm locusta: sunt & alia duo breuiora. E media fronte existit aliud paruum, vtrinque serratum, latius, obtusiúsque quàm in squillis, in quibus est tenue acutissimúmque. Pedes situ numeróque à locustarum pedibus non distant, bini forcipibus proximi bisulci & hirsuti, chelæ glabræ sunt, magnæ, binis articulis distinctæ, rostris auium similes: harum pars superior mouetur, inferiore immobili, veluti in crocodili maxillis. Interiori parti maiora tubercula affixa dentium specie, quam ob causam denticulatos forcipes appellant. Cauda, vt in locusta, ex tabellis contexta est, in pinnas desinit sed duriores. Dentes duo veluti locusta habet, caruncula pro lingua. gula, ventriculus, partésque internæ omnino similes. Vt ostendamus nos verum Aristotelis astacum repræsentasse, & vehementer errasse autorem lib. de aquatilibus, qui longè

Lib. 3. de fac. aliment.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 560 sur 633

alium ab aſtaco cruſtatum piſcem exhibuerit, aut potiùs ſomniarit: adſcribam integram Ariſtotelis deſcriptionem παραφραστικῶς, ex libro quarto de hiſtoria animalium, vt meliùs omnia intelligi poſſint. Aſtaco, inquit, nitet color nigro aſperſo. Primùm inferiore loco octo pedes habet vtrinque quaternos, deinde duos magnos, vtrinque ſingulos, multò maiores, in extremo latiores, quàm locuſta, ſed inæquales: dextri enim extremum latum eſt, prominens & tenue: ſiniſtri craſſius & rotundius, vtrunque tamen indiuiſum eſt, ſuperiore & inferiore parte, veluti maxilla dentes habens, ſed dexter pes paruos omnes & ſerratos, ſiniſter in ſummo ſerratos, internos veluti maxillares, inferiore in parte quatuor & continuos, ſuperiore tres & non continuos. Aliquando contrà euenit, vt pòſt ipſemet annotat, vt quod ſiniſtro tribuitur, dextro inſit & contrà. Vterque pes ſuperiorem partem mouet, & ad inferiorem aſtringit, vterque inferiore ſitu extrorſus obtortus eſt, vnde γαμψώνυχοι ἀγκωλὶ ab Epicharmo dicti ſunt, teſte Athenæo, tanquam ad capiendum & premendum nati. Supra horum magnorum exortum duo alij parui exiſtunt, hirſuti, ore paulò inferiores. paulò adhuc inferiores ſunt branchiæ, circa os veluti ex pilis multis compactæ, quæ aſſiduè mouentur, duos paruos & hirſutos pedes ad os adducit, qui & adnata quædam tenuia gerunt. Dentes duos habent aſtaci locuſtæ modo, ſuperiore loco cornua multò breuiora & tenuiora quàm locuſta, quatuor item alia his forma quidem ſimilia, ſed breuiora & tenuiora. Supra hæc oculi parui & breues, non vt in locuſta magni, frons quaſi quædam acuta & aſpera. Supra oculos extat latior, quàm locuſtæ, denique facies acutior, & pectus latius quàm locuſtæ, carnoſius & mollius. Octo pedum inferiorum, quatuor in ſummo bifidi ſunt, vtrinque ſcilicet bini magnis chelis propiores, reliqui quatuor, vtrinque ſcilicet bini minimè. Cauda quinque tabellis conſtat, quam ῥάχηλον, id eſt, collum vocari ſcripſit Ariſtoteles, niſi mendoſus ſit locus, ſequitur ſexta illa pars latior. Interiora, in quibus fœminæ priùs pariunt, quàm oua edant, quatuor ſunt hirta, quibus ſingulis ſpinæ ſingulę breues ad exteriora prominent. Pectus, corpúſque totum læue eſt, non quemadmodum in locuſtis aſperum. Fœminæ & maris in hoc genere nullum eſt diſcrimen. Etenim mas & fœmina vtcunqne contigerit alterutram chelarum maiorem habent, vtranque æqualem nunquam. Et alibi idem Ariſtoteles. Locuſtæ, cancríque omnes chelam dextram grandiorem valentioremque habent. Aſtaci ſoli non hanc vel illam, ſed alterutram, vt ſors tulerit. Quis dilucidiùs vnquam rem vllam expreſſit, quàm aſtacum Ariſtoteles his verbis? His adde inter omnes doctos conſtare

Lib. 5.

Lib. 4. de par. anima. cap. 8.

ſtare, aſtacum fluuiatilem eſſe, quem Galli *eſcreuice* appellant. Quò magis error præclari illius autoris LIB. de aquatilib. conuincitur, qui ineptiſsimam, & à naturali alieniſsimam aſtaci formam exhibuit, quæ locuſtæ etiam quadrare nullo modo poteſt, vt ex eodem Ariſtotele, & ex præcedente capite colligere facile eſt. Idem autor credit adultum aſtacum à Latinis elephantum dictum, & Plinij elephantum aſtaci delineationi planè conuenire, ſed quàm ineptè iſta accommodet, conſydera quæſo ſtudioſe lector. Inter marina, inquit ex Plinio, ſunt elephanti locuſtarum generis nigri, pedibus biſulcis. Ego verò pro pedibus biſulcis quaternos intelligo, quos duo etiam brachia vtrinque ſubſequuntur. Addit præterea brachia duo, binis articulis, ſinguliſque forficulis denticulata, quæ in aſtacis cernimus. Nam ſingula grandia aſtaci brachia, binis articulis intercipiuntur, & denticulatis forcipibus biſulcis armata ſunt. Hæc ſunt noui illius autoris verba. Primùm in aſtaco quem depinxit quaterni pedes biſulci non ſunt, imò nulli, ſed omnes articulis tantùm intercepti & in vngues ſiue πλῆκτρα deſinentes. Quare aut deliraſſe ipſum oportuit in pingendo aſtaco, aut qui biſulci pedes dicantur non intellexiſſe. Ipſe verò ſecum pugnat, qui elephanti deſcriptionem aſtato accommodans, pedes biſulcos quaternos ſe intelligere ait, alio autem in loco qui eum quem modò citaui præcedit, duos tantùm bifidos aſtacis pedes tribuit. Pedes inquit, vtrinque quatuor habent, quorum duo priores in extremo bifidi ſunt ad inceſſum: alij duo natatui magis inſeruiunt. Deinde duo brachia in eiuſdem aſtaci delineatione binis articulis, ſinguliſque forficulis denticulata nuſquam comparent, ſed illa ſunt reliquis quaternis craſſiora duntaxat, in ſingulos vngues ſiue πλῆκτρα deſinunt, quæ altera parte vel ſerrata, vel hirſuta ſpectantur. Quare quod pro aſtaco propoſuit, neque locuſtæ neque aſtaci formam aptè refert, ſed potiùs commentitia res eſt. Præterea hoc docere non eſt, ſed ſtudioſis imponere, aliud pictura, aliud verbis demonſtrare. Ad aſtacos veros redeamus, quos ex pictura noſtra facilè & verè agnoſces, & eoſdem ſiue adultos, ſiue non adultos cum elephantis Plinij eſſe exiſtimabis, ex iis quæ in ſuperioribus diximus. Ij in læuibus locis naſcuntur vt ex Ariſtotele citat Athenæus, locuſtæ *Libro 3.* in aſperis & petroſis, neutri in lutoſis. Quare in Elleſponto & circa Thaſum naſcuntur aſtaci, circa Sigeum & Atho locuſtæ. Theophraſtus eodem teſte prodidit aſtacos, locuſtas, ſquillas ſenectutem exuere.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 562 sur 633

De Leone.

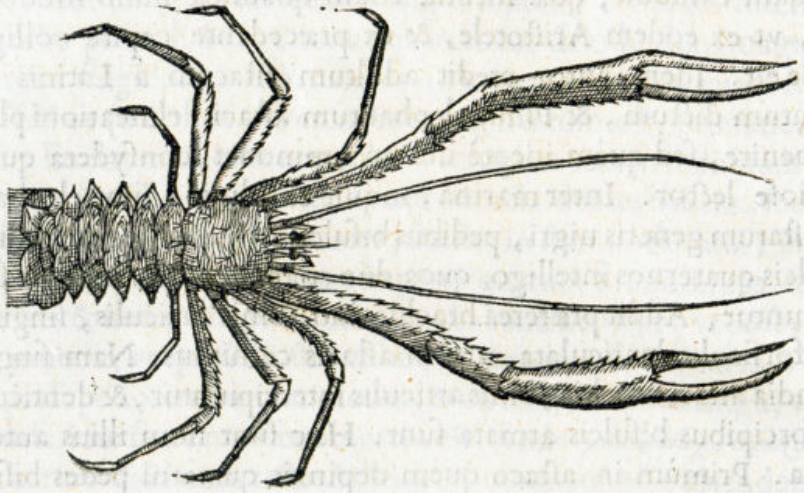

CAPVT IIII.

ATHENÆVS Obiter tantùm ex Diphilo leonem inter malacoderma recenſuit, quo in loco pro μαλακοδερμων perperam legitur ὀστρακοδέρμων, vt ex contextu apparet. Τῶν ὃ μαλακοδερμων καρὶς, ἀσταχὸς κάραβος, καρκῖνος, λέων τῆ ἀυλῆ γένες ὀνζα διαφέρουσιν. μείζων δ' ἐστὶν ὁ λέων τῆ ἀσταχῆ. Ariſtoteles nullam omnino mentionem fecit. Plinius LIB. IX, nominauit tantùm. Cancrorum genera carabi, aſtaci, mæ, paguri, heracleotici, leones. LIB. verò XXXII. notam addit, qua à ſimilibus ſecerni poſſit: Leones, inquit, quorum brachia cancris ſimilia ſunt, reliqua pars locuſtę. Ex quibus verbis quiſnam ſit verus leo poſt longam diligentémque omnis generis cruſtatorum inueſtigationem certò me cognouiſſe exiſtimo, qui cùm minimè cõtemnendus, imò ſpectatu digniſſimus eſſe videatur, paulò fuſiùs qualis ſit exponam. Λέων à Græcis dicitur, ita à Latinis leo à colore flauo, vt arbitror, quo coloratus eſt, dum viuit, & è mari captus educitur, & quòd hirſutus ſit. Aſtaco corporis ſpecie affinis eſt, ſed brachia longiora habet, forcipes tenues & latiuſculos, quorũ ſciſſura maior quàm in vllo alio cruſtatorum genere pro corporis ratione. Tuberculorum qui in elephantis ſunt loco brachia villis veſtiuntur & aculeata ſunt. Pedes tres, qui proximè brachia ſequuntur longiores ſunt, aculeati, in calcaria terminati, vltimus exiguus, breuis & tenuis, neque aculeis, neque pilis munitus. Prætereà ab aſtaco dorſi aculeis differt, qui-

Cap. 31.
Cap. 11.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 563 sur 633

quibus cum locuſta conuenit. Vtrinque cornua duo longiſſima tenuiſſimáque habet.item alia in fronte breuia,inter quæ vnum è media fronte eminet acutum,neutra parte ſerratum,hęc ſunt oculorum propugnacula,qui cornei ſunt, & prominent.Corpus totum vndulatum eſt,inſtar panni ex hircorum camelorúmque pilis contexti, camelorum vulgò appellamus. Cauda perinde ac in aſtacis in pinnas quinque deſinit, ſed lineis magis diſtincta. Captus leo circa Lerinum inſulam quæ nunc inſula D. Honorati dicitur, non procul ab Antipoli,ad me miſſus eſt. Hæc qui cum Plinij verbis conferet,ex brachiis cancris ſimilibus,locuſtæ corpore leonem eſſe quem depinximus facilè iudicabit.Ex cancris enim permulti brachia pro corporis magnitudine longa habent,hirſuta,forcipata.corporis locuſtæ figura longa eſt,cauda ex tabellis conſtat,dorſum aculeatum quæ in leone noſtro expreſſa ſpectantur.Non minùs abſurdè de leone quàm de aſtaco loquitur autor libr.de aquatilib.nam quemadmodum aſtacum adultum, à Latinis elephantum dictum fuiſſe credit, ita Græcos aſtacis grandibus nomina immutaſſe,& leones potiùs quàm elephantos appellare maluiſſe:nam Ælianus,inquit,eam deſcriptionem tribuit leoni quam Plinius elephanto. Eſto idem ſit leo Æliani & elephãtus Plinij,an propterà rectè concludetur eundem eſſe Plinij elephantum & leonem? Sic enim ille concludit. Conſtat igitur leonem eundem eſſe piſcem quem elephantum.Non vides Plinium hunc ab illo apertè diſtinxiſſe.Nam cùm Plinius de elephantis dixiſſet,paulò pòſt leones ſubiunxit,& notam diuerſam addidit,quorum brachia, inquit, cancris ſimilia ſunt,reliqua pars locuſtæ. Alius eſt igitur Plinij elephantus,alius leo quem hoc capite expreſſimus. *Lib.32.cap.11.*

De Squillis.

CAPVT V.

SEQVITVR τῶν καρίδων genus quod tertium poſt locuſtam & aſtacum ab Ariſtotele numeratur, Gaza cum Cicerone & Plinio ſquillas conuertit,Cicero lib. 11.de Natura Deorum ſquillam paruã vocat, ὃ καρίδιον Ariſtotelis.Plinius verò LIB.X I.Cruſta fragili inclusis rigentes oculi, locuſtis ſquilliſque magna ex parte ſub eodem muniméto prædúri eminent,& LIB.IX.Coëunt locuſtæ,ſquillæ,cãcri ore.Athenæus autor eſt à Sophrone & Epicharmo κωρίδας dictas à Simonide κωρίδας. Idẽ tradit καρίδας à capitis magnitudine nominatas ὠνομασθῆναι ὅ καρίδες ἀπὸ τῆς κάρα, ὃ πλεῖστον γὰρ μέρος τοῦ σώματος ἡ κεφαλὴ ἀποτέτμηται.dictę ſunt carides à dictione κάρα,id eſt,à capite:maximam *Lib.4.de hiſt. animal.ca.2.* *Cap.37.* *Cap.51.* *Libro 3.* *Ibidem.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 564 sur 633

enim corporis partem caput occupat. Quod etymum ſi verum ſit, non poſſum non mirari Galenum, qui LIB. VIII. de vſu partium malacoſtraca omnia capite trũcarit: nam cùm initio libri in quibuſdam ſolùm id feciſſet: Τοῖς μὲν ἀδιάτορόν ἐστι (de collo & capite loquitur) τοῖς δὲ καὶ κεφαλὴ μόνη. καράβοις μὲν οὖν καὶ ἀστακοῖς, καὶ παγούροις, καὶ καρκίνοις ἀδέτερον. τοῖς δ' ἰχθύσιν ἅπασι κεφαλὴ μὲν ἔστι, βάχηλος δ' οὐκ ἔστι, aliquantò pòſt malacoſtraca omnia eadem lege concluſit: Ἀλλὰ καρκίνοις τε, καὶ τοῖς ὄμμοις τοῖς μαλακοστράκοις, κεφαλὴ μὲν οὐκ ἔστι. Τὸ δὲ τῶν αἰσθήσεών τε, καὶ τῶν κατὰ προαίρεσιν κινήσεων, ἐξηρτημένον μόριον ἐστὶ, διήκουσι πάντως ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ τεταγμένου ἐνθαυτοῖ ἄνω τοῖς ἐστιν ἅπασι τὰ τῶν αἰσθήσεων ὄργανα. Sed & cancris & aliis cruſtatis caput deeſt, partem verò quæ ſenſibus & motionibus à voluntate pendentibus præeſt, illi ſanè in thorace ſitam habent, in qua omnes ſenſuum ſedes habitant. Ac maluit Galenus quantum ad animantes iſtas attinet, in Ariſtotelis ſententiam diſceſſionem facere, qui è corde ſenſum motúmque omnem tanquam è fronte manare credebat, quàm iis caput tribuere, vt ipſius verba clarè oſtendunt: Ὡς θ' ὅπερ ἐν ἡμῖν ὁ ἐγκέφαλος, τοῦτ' ἐν ἐκείνοις εἴη ἂν τοῖς ζώοις ὅ τι μόριον, εἰς ὃ τῶν εἰρημένων διαφέρει. ἢ εἰ μὴ ἐγκέφαλός ἐστιν, ἀλλὰ καρδία πάντων ἀπάντων ἀρχή. Itaque quod in nobis cerebrum eſt, id ſit in aliis animantibus pars illa ad quam quæ dicta ſunt, ſcilicet ſenſus & motus referantur: aut ſi cerebrum non eſt, certè cor omnium horum principium fuerit. At quòd cancris caput ſit, ſed indiſcretum alibi diximus. Quòd ſquilla, pluráq; alia malacoſtraca caput habeant, & diſcretum, & piſcium cęterorum modo ab aliis partibus diſtinctum ſenſus ipſe demonſtrat, quicquid dicat Galenus alio etiam in loco præter iam citatum Καρκῖνος τε οὖν καὶ σύμπαν ὅσον τῶν μαλακοστράκων γένος ἤδη ὃ καὶ φάλαγγα, καὶ ἅμα πολλὰ τῶν παραπλησίων, τὰ μὲν ὅλως ἔχει κεφαλὴν, τὰ δ' οἷον ὑπογραφήν τινα μόνην. Cancer igitur & vniuerſum cruſtatorum genus, præterea balænæ & multa alia huiuſmodi vel capite omnino carent, vel eius ſolummodò rudimentum habent. Quod verò balæna in eo numero recenſetur, mendoſum eſſe puto: neque enim balæna ex genere cruſtatorum, neque capite caret, ſed id habet diſcretum & diſtinctum. Quare χελύβδαινα (nam ea inter cruſtata à veteribus nominatur) vel aliquod aliud affine cruſtati piſcis nomen reponere oportet. Sed ad ſquillas referatur oratio. Harum tria genera conſtituit Ariſtoteles, ſunt κῦφαι, id eſt, gibbæ, κράγονες, crangines vertit Gaza, ſunt & paruæ, quæ maiores nunquam fiunt. Nos ſpecies plures facimus, quia ad tres ſuperiores referri omnes non poſſunt, vt ſquilla lata, alia quæ cælata eſt & glabra, prætereà quæ μάνις dicitur, nulli rectiùs quàm ſquillarum generi attribui poteſt, vt ſuis locis deinceps explicabitur.

Lib. 4. de hiſt. animal. ca. 1.

De Squil

De Squilla lata.

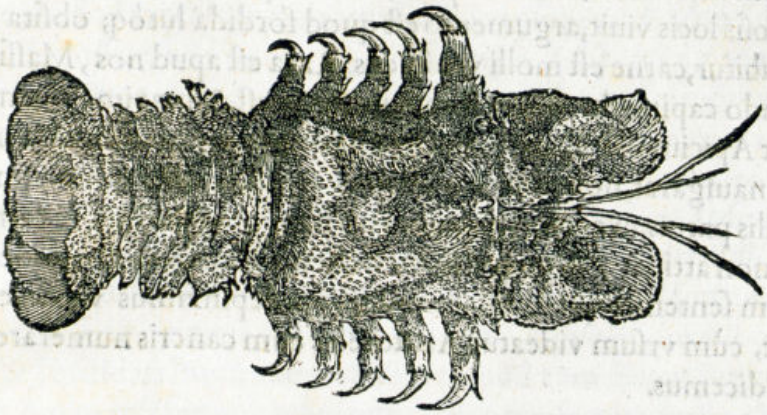

CAPUT VI.

SQVILLÆ Quam hîc proponimus cognomen latæ damus,vt ab alijs diſtinguatur, nec id ſine exemplo.Nam Archeſtratus autore Athenæo πλατείας καρίδας appellauit,quanquam locuſtas, aſtacos, caridas confudiſſe videatur,quę tamen ſecernenda eſſe & ſpecie differre oſtendit Athenæus.Squilla lata noſtris incognita eſt,& ob id ἀνώνυμος, & Liguribus *orchetta* nominatur.Si quis ob ſimilẽ corporis ſpeciem cum locuſtis potiùs quàm cum ſquillis annumerandam cenſeat,vel hoc vno refelli poterit,quod locuſtis pedes vltimi in forfices terminantur, quos chelas vocant, quibus ſquillæ carent autore Ariſtotele.Squilla igitur lata locuſtarum eſt magnitudine, ſed latior multò & magis depreſſo corpore & hirto,in fronte oſſa duo,vtrinque vnicum,in ambitu ſerratum, in quibuſdam acutius,in aliis latius, his pinnæ duæ alligantur.inter hæc,duo enaſcuntur cornua,initio articulata, circa medium bifida, vt ex duobus quatuor fiant, tenuia, non valde longa.Os & oris appendices ita habent vt in locuſta. Brachia duo habet cum aculeis, veluti clauis eminentibus,pedibus maiora non bifida quæ in os flectuntur,quibus cibum ori tanquam manibus admoueant. Hæc qui biſulca non eſſe videbant,pedibus annumerabant,vt quinque pedes eſſe dicerentur.Sed hoc ſquillis proprium eſt chelis carere,harum autem vice brachia maiora pedibus habere.Pedes vtrinque quaterni ſunt,vt in locuſtarum & cãcrorum generibus. Oculi parum prominent,ob id conditi videntur,frons quadrata & latior quàm in vllo cruſtatorũ genere.Tumores multi per dorſum ſparſi ſunt ex quibus extant tubercula,quorum ſumma pars adeo rubet vt carbunculos in annulorum pala incluſos eſſe dicas. Cauda tabel-

Lib. 3.

Lib.4.de par. animal.ca. 8.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 566 sur 633

lis quinque conſtat, & in pinnas totidem deſinit, in caudæ ſupina parte appendices ſunt, ad oua reponenda quemadmodum in locuſta. Eadem modo coit, & æſtate parit, internáque omnia ſimilia habet. In cœnoſis locis viuit, argumento eſt quod ſordida lutóq; obſita è mari extrahitur, carne eſt molli vt aſtacus. Rara eſt apud nos, Maſſiliæ aliquando capitur. In Africa frequentiſſima eſt, & maxima, quam ſi vidiſſet Apicius ille ὀψοφάγος, qui ſquillarum prægrandiũ cauſa in Africam nauigarat, non tam citò ad ſuos rediiſſet: illic enim conſpectis ſquillis paruis, execratus prouinciam ita regredi inſtitit, vt terram illam non attigerit. Sunt qui de Archeſtrato id narrent. Explodenda eſt eorum ſententia qui ſquillam latã quam depinximus vrſum eſſe credunt, cùm vrſum videatur Ariſtoteles cum cancris numerare, vt ſuo loco dicemus.

De Squilla cælata ſiue Cicada Æliani.

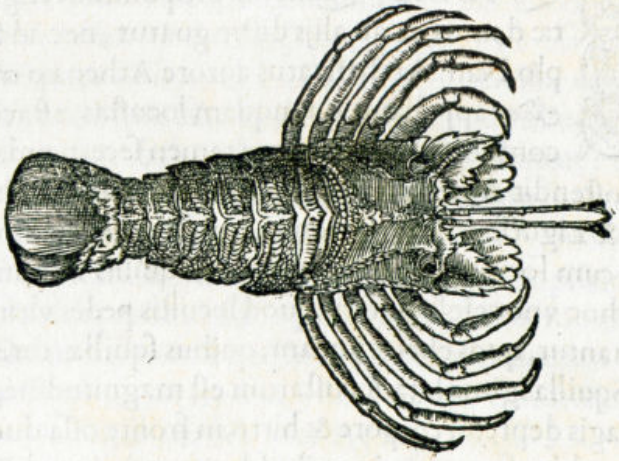

CAPVT VII.

QVAM Hîc proponimus noſtri cicadam marinam vocant, alij cicadam marinã eam eſſe opinãtur, quam poſteà μάντιν eſſe demonſtrabimus. Eam de qua nunc agimus cicadam potiore ratione nominandam eſſe cenſuimus, ob maiorem cum cicadis terreſtribus ſimilitudinem: ſquillam verò tum quòd ſupradictæ ſimilis ſit, tum quòd brachia priora indiuiſa habeat, qua nota ſquillas à locuſtis & cancris ſecerni diximus, cælatam verò vt ab aliis internoſcatur. nam quinque tabellis cõſtat & dorſo egregio naturæ artificio variè cælatis & ſculptis vt in pictura expreſſimus. Squilla hæc tota rubet, oſſa vtrinque habet in fronte, in ambitu ſerrata, acuta, veluti ſquilla lata, quibus

ann

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 567 sur 633

annexæ ſunt pinnę veluti alæ,cornua duo habet,brachia duo indiuiſa quibus ori cibos admouet:pedes quaternos,circa os appendices,internas partes,caudæ pinnas eaſdem quas locuſta, magnitudine verò differt:nam dodrantalem magnitudinem vix ſuperat.Carnis ſubſtantia aſtaco ſimilis eſt. Cicadæ marinæ neque Ariſtoteles,neque Plinius meminerunt in iis qui extant libris.Sed Ælianus Latinè conuerſus his verbis.Eſt etiam cicadarum genus marinum,quarum maximè pars carabi ſimilitudinem ſpeciémque gerit, veruntamen cornua, non ſimiliter atque ille magna, nec aculeos habet,pinnæ ipſius exiguæ terrenarum ſimiles ſunt. Hominum plerique idcirco ab eo ſe abſtinent,quod ſacram exiſtiment. Seriphij in retia vel fortuito delapſam non ſanè retinent,ſed mari reddunt, atque etiam mortuam flentes & ſordidati humatione afficiunt,quod eam dicant Perſeo Iouis filio, quem ipſi ſumma religione colunt,conſecratam eſſe. Hanc ſquillę ſpeciem eſſe puto,quam antiqui cammarum ſiue gammarum vocauerunt autoribus Athenæo,Plinio,Columella. Ac primùm cammarum ex genere ſquillarum eſſe probauimus ex Athenæo capite de aſtaco.Deinde inter incrementi parui piſces eum recẽſuit Columella LIB. VIII.& Iuuenalis. *lib.11.cap.39.*

Si tibi dimidio conſtrictus cammarus ouo *Satyr.5.*
Ponitur.

Poſtremò color idem manifeſtiùs oſtendere videtur,magis rubẽs in hoc quam in vllo alio cruſtato,ſiue crudus ſit, ſiue coctus, quíque colorem mulli maximè refert,cuius rei autorem habeo Martialem.

Immodici tibi flaua tegunt Chryſendeta mulli
Concolor in noſtra cammare lance rubes.

De Squilla crangone.

CAPUT VIII.

KPÁΓΓONEΣ Squillæ vocantur ab Ariſtotele, & ab eodem nonnunquam ſquilla κάρις dicitur,crangines Latinè à Gaza dicuntur, ab Italis *gambaro dimare*: à nonnullis *cammarugia* & *parnochia*,à noſtris *caramote*, ab aliis *longouſtin*, à Burdegalenſibus ſeruata *Lib.4.de hiſt. anim.cap.2.*

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 568 sur 633

vetere appellatione *ſquilles*. Eſt hæc ſquilla palmi maioris longitudine,cruſta tenui contegitur, læui,candida, nonnunquam ex albo parum rubeſcente,cocta verò tota rubeſcente, inſtar cornu pellucida, habet è dorſo enatum cornu in fronte, ſerratum, ſurſum recuruum, illius denticulatæ aſperitates in ſuperiore & inferiore ſunt parte,non in lateribus veluti in aſtacis & ſquillis latis. Oculi cornei ſunt ſatis prominentes, quibus ſubiecta pars caua eſt cochlearis modo. Cornua quatuor habet, duo bene longa,tenuia,flexibiliáque,his alia duo breuiora in ſummo diuiſa. E lateribus veluti alæ exoriuntur paruæ, albæ,radio ſiue aculeo innixæ. Os & oris appendices cuiuſmodi ſunt in locuſta & aſtaco. Pedes quinos habet, præter hos brachia duo qui in calcar terminantur, pedes terni qui hæc ſequuntur parum diuiſi ſunt, bini & vltimi indiuiſi. Poſterior pars pro reliqui corporis craſſitudine & magnitudine longa, ſeptem tabellis conſtans, in pinnas quatuor deſinit,è quarum medio extat aculeus latior quàm in ſquilla gibba. Supinæ caudæ appendicibus, coëundi pariendíque modo, partibus internis à ſuperioribus non differt. Carne tenera eſt,dulci, boníque alimenti,ſatis nutrit,hecticis & atrophia laborantibus cibus vtiliſſimus. Squillam κράγγονα nos rectè repræſentaſſe demonſtrare oportet. Ac primùm cùm cruſtatorum animantium quatuor ſint genera vt priùs ex Ariſtotele oſtendimus, nulli potiùs quàm ſquillarum generi ſubiici hinc perſpicuum eſt. Ea enim quam exhibemus læuis eſt, locuſta toto dorſo aſpera, chelas ante pedes non habet vt aſtaci,caudâ eſt protenſa non rotundo corpore & ſine chelis, non eſt igitur ex cancrorum genere. Quare ſquillam eſſe neceſſe eſt non latam quidem, neque cælatam, vt corporis ſpecies & læuitas ſine vlla cęlatura oſtendunt,neque paruam quæ maior nunquam fiat:nam ea longè minor eſt,quàm paulò pòſt exhibebimus, neque gibbam quia gibbo caret. His omnibus accedit nota certiſſima ab Ariſtotele tradita qua ſquilla crango à ſimilibus internoſcatur, καὶ ἡ κάραβος ἡ κυφὴ ἔχει ὀρθὰ καὶ πτερύγια τέτταρα, ἔχει δὲ καὶ ἡ κράγγη πτερύγια ἐφ' ἑκάτερα ἐν τῇ ὀρᾷ· ὧν δὲ μέσον αὐτῶν ἀκανθῶδες ἀμφότεραι, πλὴν ἄντα μὴ πλατὺ ἡ δὲ κυφὴ ὀξύ. Squilla gibba caudam habet,& pinnas quatuor, totidem & crangon in vtraque caudæ parte,quarum medium in vtriſque ſpinoſum eſt ſiue aculeatum, ſed in crangone latum, in gibba acutum. Hæc nota in vtraque ſquilla,& crangone de qua nunc agimus, & in gibba de qua mox,euidentiſſima eſt & veriſſimam eſſe comperiet,qui pictas à nobis ſquillas cum viuis contulerit.

Hæc ſuut quę fidem faciunt ſquillam crangonem rectè nos ab aliis diſtinxiſſe.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 569 sur 633

De Squilla gibba.

CAPVT IX.

COGNITIS squillis latis, cælatis, crangonibus facile est reliquas duas agnoscere: gibba enim suo gibbo, & parua, sua paruitate satis sese produnt. κυφὴ à Græcis, à Gaza gibba squilla rectè vocatur: à nostris *caramot*, ad discrimen crãgonis quam *caramote* appellant. A Santonibus *de la sanié*, quod ægris plurimùm soleant apponere. à Parisiensibus *cheuretes*, à Rhotomagensibus *salecoques*. Gibbæ squillæ crangonibus tenuiores sunt, maximę in cauda extrema, in fronte cornu gestant veluti crangones, magnum pro corporis ratione. Oculos, alas, pedes, cornua, os, oris appẽdices, interna omnia similia crangónibus habet, caudæ initium in tumorem erigitur, vnde illi nomen, ab hoc tumore cauda tenuior & gracilior esse incipit: in pinnas quatuor desinit, harum medium acutius est quàm in crangonibus vt dictum est, qua nota, & gibbo à crangonibus squillæ distinguuntur. Hyeme pręsertim capiuntur maxima copia in Santonum litoribus, carne sunt dulci & tenera. Viuæ colore sunt fusco minúsque albo, quàm crangones, coctę rubescunt. Deuorãtur à reliquis piscibus, sed mortem suam grauiter vlciscuntur: cornu enim elatũ & sursum recuruum palato deuorantium infigunt, & sic necãt, vnde squilla hac pro esca vtuntur piscatores: ab ea lupum interfici cecinit Oppianus: squillæ inquit, exiguę & imbecillæ fortissimum hostem dolo perimunt, lupum sua voracitate insignem: nam cùm neque fugere, neque æquo marte dimicare possint, deuoratæ acuto frontis cornu medium palatum ita vulnerant, vt etiam si initio id negligat lupus, tandem tamen moriatur. *Lib. 2. ἁλιευτικῶν.*

Καρίδες δ' ὀλέγαι μὲν ἰδεῖν, ἴσαι ὃ καὶ ἀλκιὼ
Γύοις ἀλλὰ δόλοισι καὶ ἄλκιμον ὠλέσθην ἰχθῦν
Λάβρακα, σφετέρῃσιν ἐπικλέα λαβροσύνῃσιν.
Οἱ μὲν γὰρ ἀτρεμέως, καὶ ἰθυόως λαβέσθαι
Καρίδων, ταῖς δ' ὅτι φυγεῖν ἀφενος, ὐδε μάχεσθαι,
Ὀλλύμεναι δ' ὀλεκοῦσι, καὶ ὃς τέφρωσι φανῆαι.
Εὖτε γὰρ ἀμφιχανόντες ἐσω μάρψωσιν ὀδόντων
Αἱ ὃ θαμὰ θρώσκωσι, καὶ ἐς μεσάτιν ὑπερώην

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 570 sur 633

Ὀξὺ κέρας χρίμπτουσι.

Non negarim ſquillam crangonem cornu idem efficere poſſe, ſed cùm ſquillis paruis id tribuat Oppianus, de gibbis potiùs intelligendum cenſeo:nam quæ minimæ ſunt, cornu carent. Eam quam propoſuimus ſquillam gibbam eſſe conuincit tumor ille caudæ initio,medius inter caudę pinnas aculeus acutior & anguſtior quàm in crangone,magnitudo qua paruas ſquillas ſuperat,à quibus etiam cornu frontis diſcernitur.Elixantur gibbæ ſquillæ in aqua & ex aceto eduntur.Vel in ſartagine friguntur.hecticis in cibo mirum in modum conferunt,& longè delicatiores ſalubrioréſque ſunt quàm locuſtæ vel aſtaci.Non minus adferunt conuiuis διαχύσιν, ὄρεξιν καὶ θεωρίαν quàm locuſtæ.

De Squilla parua.

CAPVT X.

PROSTREMA ſquillæ ſpecies proprio nomine caret:ob id periphraſi vſus Ariſtoteles appellat ſquillarum ὁ μικρὸν γένος, rationem mox ſubiungens.αὗλαι γὰρ οὐ γίνονται μείζους,quia maiores nunquam effici poſſunt. Sed hîc animaduertendum eſt ὁ καρίδων μικρὸν γένος,id eſt ſquillam paruam,& ὁ καρίδιον LIB.v.de Hiſto.animal.non idem eſſe ac Ϛκύλλαρον,quod etiam ſquillam paruam idem Gaza cõuertit LIB.IIII.de Hiſtor.animal. Quare cùm tria ſint quæ ſquillæ paruæ nomine interpretetur Gaza ὁ τῶν καρίδων μικρὸν γένος,ὁ καρίδιον, ὁ Ϛκύλλαρον, ex ea conuerſione qui in Latino Ariſtot. magis verſatus fuerit,facilè in magnum errorem induci poſſet. Nam Ϛκύλλαρον non eſt ex ſquillarum genere:chelas enim habet aſtaci modo, qua de re fuſiùs ſuo loco.Paruam ſquillam de qua hîc loquimur,noſtri *ciuade* vocant,digiti minimi eſt magnitudine, capite pro corpuſculi magnitudine craſſo & lato ſine cornu quo à gibba differt, alioqui cauda tenui,paruo gibbo,oris appendicibus,caudæ pinnis, internis partibus gibbę perſimilis,punctis aliquot variatur,colore eſt dum viuit obſcuro,cocta tota rubeſcit.Carne eſt dulciſsima, vt ob nimiã dulcędinẽ quibuſdam faſtidio ſit:vix enim vllum aliud cibi genus dulcius hoc deguſtaueris.Cum cruſta & pedibus integra frigitur. ſunt qui priuſquàm coquant,in ſartagine perforata pedes vrunt, deinde in aqua

Cap.15.

Cap.4.

in aqua & oleo elixant. Squillæ in aqua hordei lotæ, & in carnis iure coctę hecticis maximè conueniunt. nam bene alunt, ad expurgandum pectus conferunt, multóque vtiliores ſunt fluuiatilibus aſtacis, quibus medici plerique, pro cancris fluuiatilibus vtuntur, cùm tamen duriore ſint carne & minus dulci. Si ægris parétur ſquillæ de quibus nunc loquimur, cruſtis ſuis nudandę ſunt: ſi enim vnà cum his edantur, flatus gignunt, veluti aphyæ cum ſpinis comeſæ. Squillæ cum cruſtis elixę in aqua & oleo iniecto pipere ſopitam venerem ſtimulant: tum quia ſemen ſatis copioſum generant ob dulcẽ & bene nutrientem ſubſtantiam, tum quia flatus gignunt. Si frigantur in ſartagine flatus deponunt, quemadmodum frixa legumina: idem de gibbis & crangonibus ſentiendum. Hyeme in ſtagnis marinis capiuntur, & in magnorum fluuiorum oſtiis, è mari etiam extrahi ſępe vidi, ne quis ob carnis ſuccum dulciſsimum, in dulci aqua gigni tantùm exiſtimet.

De Squilla quæ μάντις dicitur.

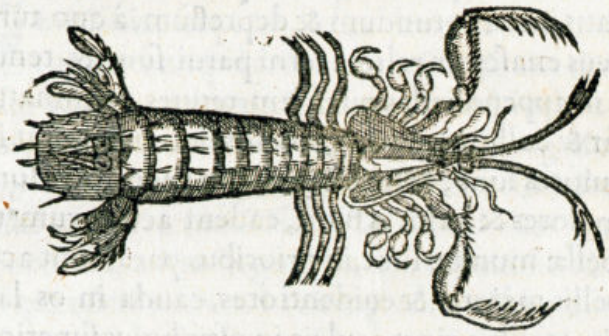

CAPUT XI.

EXPLICANDVM eſt hoc loco cruſtatũ id quod μάντιν nominaui, priuſquàm à ſquillis diſcedamus: nec ad vllum aliud quàm ad ſquillarum genus referre poſſum. chelis enim caret, quibus à locuſta & aſtaco diſtinguitur, aculeos in cauda habet, ſquillarum modo, corporis ſpecie ſquillis ſimili, longo, quo à cancris differt. Nemo verò hanc ſquillę ſpeciẽ apud Ariſtote. Athenę. Oppianum, Plinium requirat: ab iis enim nullã huius mentionẽ fieri puto. Quemadmodum autem Latini à terreſtris locuſtæ ſimilitudine marinã locuſtam nominauerunt, ita nos μάντιν à beſtiolę ſimilitudine quę eſt ex locuſtarum terreſtrium genere. Eam beſtiolam noſtri *preguedious*, id eſt, precantem Deum appellant, quod ſemper manus (brachia vel

pedes in iſtis animantibus magis propriè dicuntur) iunctas teneat, eorum more qui ſupplices Deum deprecantur. Præterea corpore eſt valde tenui & macilento, vt qui aſsiduis ieiuniis ſeſe conficiunt & macerant. Eandem beſtiolam diuinare vulgus ait: captã enim pueri noſtri interrogant, qua ſit Romam vel Compoſtellam ad D. Iacobum proficiſcendum, ea perinde acſi intelligeret, altero brachio extento iter monſtrat. Ab huius, inquam, beſtiolæ diuinantis ſimilitudine ſquillæ ſpeciem μάλλα nominauimus: nam vtraque corpore eſt longo, gracili, circa caudã latiore, brachia duo prima longa admodùm. Sed marinam fuſiùs deſcribamns. Μάλλος marinus cruſtis tenuibus, perſpicuis, albis intectus eſt, brachia duo prima longa habet, articulis intercepta, vt ad os flecti poſsint, chelarúmque vſum præſtẽt, interiore in parte ſerrata, quorum denticuli initio minores ſunt in ſummo ita magni, vt aculeis incuruis aptiùs quàm ſerræ denticulis comparari poſsint, cornua duo longa prominent, in quorum ſummo ramuli duo exoriuntur. ſunt alia duo his minora ante oculos, capitis figurâ cancellum ferè refert. Oculi perſpicui ſunt & lati, ad quorum radicem ſitæ ſunt alæ duæ longę, in ambitu hirtę. Vtrinque pedes ſex habet, terni primis brachiis proximi in tumorem paruum deſinũt, lentis inſtar rotundum & depreſſum, à quo tumore aculeus paruus vncus enaſcitur, reliqui terni parui ſunt & tenues, quarum extremum in appendiculas quaſdam tenues terminatur, quod caput ſequitur & collum vocatur, tabellis decem conſtat inæqualibus, priores breuiores ſunt, & ſtrictiores, quo propriores ſunt caudæ extremo, eo maiores & latiores fiunt, eadem aculeorum ratio, quibus ſingulæ tabellæ munitæ ſunt, in prioribus parui ſunt aculei, in maioribus tabellis maiores & euidentiores, cauda in os latum deſinit, cuius ambitus multis riget aculeis, in oſsis huius ſuperiore parte maculæ duæ ſpectantur oculis pictis ſimiles. tres vtrinque pinnæ oſſeæ ex vltima tabella oriuntur. Supina caudę parte appendices habet, & in ore quemadmodum locuſta, & ſuperiores ſquillæ. Eodem modo coit & parit. Toto corpore eſt pellucido. Carne eſt molli, dulci & delicata, bene nutriente, venerem ſtimulante, ſi eo modo paretur quo ſquillæ proximè deſcriptę. Quam μάλλον dicimus, nonnulli cicadam marinam appellare malunt, ſed quia ſquillę cælatæ maior eſt cum cicada terreſtri ſimilitudo eam cicadam nominauimus, hanc verò μάλλον ob eas quas diximus cauſas. Si quis velit nimiùm ἐμφατικὸς eſſe, appellet vt volet, ſatis eſt nobis ſquillæ ſpeciem à veteribus non traditam exhibuiſſe. Nam autor LIB. de aquatilib. perperam depictam, & à naturali alieniſsimam propoſuit, multis ſcilicet omiſſis, multis additis temere, vt ex collatione perſpicuum cuiuis eſſe poteſt.

De lan

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 573 sur 633

De Cancello & Scyllaro.

CAPVT XII.

QVI Cancelli figuram diligentiùs inſpexerit, aſtacis annumerandum duxerit, qui cancelli nomen audierit cancrorum potiùs generi: nam Galenus cancris minimis comparat, alius locuſtis ſubiiciendum eſſe contendet, quòd ſimilem eſſe τοῖς καραβοειδέσι dicat Ariſtoteles. alio loco idem cum teſtaceis recenſet. Nos hoc loco reponere voluimus, vt medius eſſet inter cruſtatos, qui longo ſunt corpore (hos enim καραβοειδεῖς vocat Ariſtoteles) & cancros: ineſt enim in eo, quod & locuſtis & cancris ſimile ſit. Inter oſtracoderma verò referri nõ poteſt, quia teſtas nos ſuas ingrediatur, quemadmodũ aliquando & ſpongias, ſi quando foramen in eis capax nanciſci poſſit. Eum Ariſtoteles καρκίνιον vocat, noſtri *bernard l'ermite*, eremitam quidam quòd alios fugiés in teſta perinde ac in ſolitudine viuat, bernardum autem quòd plebs noſtra bernardos etiam vulgari prouerbio fatuos eſſe dictitet, fatuúmque eſſe cancellum, qui cruſta tectus, chelas habens, quę ad vitam tuẽdam ſatis eſſe poſſent, alienas domos quærat, in quibus latens viuat. Quòd ſi non hæc ſolùm, ſed poſteriores etiam cancelli partes ſpectaueris, prudentem eſſe iudicaueris, qui nudas & iniurię valde opportunas partes dura & firma teſta muniat. Ligures *brancha* vocant vel *branchna*, Prouinciales *bious cambus*. Nos primùm teſtam vacuam, deinde cancellum nudum repræſentamus, vt meliùs particulæ omnes perſpici poſſint, tum cancellum in teſta, parte priore exerta, altera latente. Huius deſcriptionem quàm maximè dilucidè poterimus, proferemus ex Ariſtotele, qui in minuto animali explicando diligentior videtur fuiſſe, quàm in multis aliis explicatu alioqui digniſſimis. Cancellus, inquit, quodammodo inter cru-

Lib. 3. de fac. aliment.

Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 4.
Lib. 5. cap. 15.

Lib. 4. de hiſt. anima. cap. 4.

ſtata & teſtacea animalia ambigit naturâ enim iis quæ ſpecie locuſtarum ſunt ſimilis eſt,& ipſe per ſe naſcitur,quatenus verò teſtas ingrediatur illícque viuat, teſtaceis ſimilis eſt. Quare cancellus inter hæc anceps videtur eſſe.Forma autem araneis ſimilis eſt, præter partem capiti & pectori ſubiectam quæ in cancello maior eſt,cornicula duo rufa tenuia gerit,ſubiacent oculi duo longi,qui nunquam intus conduntur, neque occluduntur veluti in cancris, ſed ſemper eminent:iis ſubeſt os, circa quod veluti capillamenta quædam plura. His ſubiuncti ſunt pedes duo biſulci quibus ori cibum admouet:bini alij vtrinque hærent lateri,& tertius paruus.Thoracis inferior pars mollis tota,& diſſecta pallida eſt intus,ab ore meatus vnus eſt ad ventrem, excrementi,nullus eſt qui appareat,pedes & thorax duri ſunt, minus tamen quàm in cancris,nexu nullo teſtis adhæret purpurarum modo & buccinorum,ſed liberè & facilè hinc migrat. Hæc Ariſtoteles qui alio etiam in loco hæc de cancello. Initio gignitur ex terra & limo cancellus. deinde in vacuas teſtas ingreditur,vbi cùm accreuerit,in ampliorem teſtam ſubit,videlicet aut neritæ aut turbinis,& aliorum huiuſmodi,ſæpe etiam parua buccina,ingreſſúſque eam circumfert, ibidem nutritur & augetur,deinde capaciorem petit. Obſeruandum eſt Ariſtotelem alterum hoſpitis alienarum teſtarum genus facere. Longior eſt,inquit,qui in turbinibus,quàm qui in neritis viuit. Genus igitur illud diuerſum in neritis habitans cætera quidem ſimile eſt,ſed ex pedibus bifidis dexter paruus eſt, ſiniſter magnus, quo magno potiſſimùm graditur.Idem genus in conchis reperitur quibus vt cancelli adhærent.Id genus vocant σκύλλαρον. Et paulò pòſt.Quibus ſiniſter pes grandior eſt,ij nunquam turbinatorum hoſpites ſunt, ſed neritarum duntaxat.Liberè dicam quod diu multúmque obſeruaui, ſola corporis longitudine duo hęc cancellorum genera differre puto, vt cancellus turbinatorum hoſpes longior ſit, quia eorum teſta longior ſit, neritarum breuior, quia neritarum teſtà eſt læuis, ampla & rotunda. Quantum ad pedum biſulcorum longitudinem attinet, in omnibus cancellis quos plurimos vidi, ſemper ſiniſtrum pedem craſſiorem dextro perſpexi, quod non fortuito ſed certa ratione mihi videtur contingere. Cùm enim viuant in teſta circa corporis medium complicati, quantum dextræ parti compreſſæ alimenti ac proinde incrementi decedit,tantùm ſiniſtræ liberiori & laxiori accreſcit. Præterea videtur Ariſtoteles tertium genus conſtituere quum dicit.Sunt inter cochleas,quæ intra ſe beſtiolas habeant aſtacis paruis ſimiles, qui vel in fluminibus gignuntur, ſed ea differentia, vt præmollem intra ſuam teſtam carunculam habeant. Forma quales nam ſint ex diſſectionibus contemplare.Quæ quanuis ita ſint, vnica tamen deſcriptione contentus ea tria non admodùm

Lib.5. de hiſt. cap.15.

Lib.4.de hiſt. cap.4.

Ibidem.

diff

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 575 sur 633

differre ſenſiſſe videtur, earúmque paucas & non inſignes differentias eſſe. In mytulis, pinnis & oſtreis cancri valde minuti naſcuntur, de quibus nonnulli ea quæ priùs ex Ariſtotele protulimus intelligenda eſſe opinantur: verùm toto cælo aberrant. Nam cancris iſtis quadrare hæc nullo modo poſſunt, ſcilicet cornicula duo tenuia, rufa: iis enim prorſus carent, oculi ſemper eminentes, cùm in cancris modò emineant, modò condantur, præter pedes duos bifidos duo alij vtrinque, & tertius paruus, thoracis pars inferior tota mollis. Hæc inquam paruis cancris non conueniunt. His & illud accedit, quòd cancelli ſine teſta nati in alienam ingrediuntur: deinde grandiores facti ſubinde teſtas mutant, in ampliores ſcilicet migrantes. Cancri parui eodem Ariſtotele autore in teſtis nati nullum perſpicuum accipiunt incrementum, vt ſubinde teſtas mutare iis neceſſe ſit corporis magnitudini accommodatas. Poſtremò cancelli & cancri parui in variis teſtis habitant, vt eodem in loco tradit Ariſtoteles. Abſurdè igitur faciunt, qui paruos cancros, quos in oſtreis viderint, Ariſtotelis καρκίνια eſſe putant. Plinius etiam pinnotheris ſiue pinnophylacis nomine & cancrum paruum, & ὁ καρκίνιον, id eſt, cancellum Ariſtotelis confudiſſe videtur contra Ariſtotelis ſententiam. Sic enim ille quum de cancris loquitur. Pinnother autem vocatur minimus ex omni genere, ideo opportunus iniuriæ. Huic ſolertia eſt inanium oſtrearum teſtis ſe condere, & cùm accreuerit migrare in capaciores. Quum ex cancris minimum dicit, manifeſtum eſt locum hunc Ariſtotelis expreſſiſſe: Ἐμφύονται δὲ ἐν ἐνίοις τῶν ὀστρακοδέρμων καρκίνοι λάχνοι ὁ δ' ὃ μέγεθος πάμπαν μικροί· πολεῖσι μὲν ἐν τοῖς μυσὶ τοῖς πινελωδέσι ἔνεισι καὶ ἐν ταῖς πίνναις οἱ καλούμενοι πινοθῆραι. Quũ verò dicit inaniũ oſtrearum teſtis ſe condere, &c. hunc interpretatus eſt, ὁ δὲ καρκίνιον γίνεται μὲν τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς τῶν ἰλύος, εἶτα εἰς τὰ κενὰ τῶν ὀστράκων εἰσδύεται, καὶ αὐξανόμενον μετεισδύῃ πάλιν εἰς ἄλλο μεῖζον ὄστρακον. At quanuis ὁ καρκίνιον ἐκ τοῦ καρκίνου hypocoriſticon ſit nomen, tamen apud Ariſtotelem valde differunt beſtiolæ duæ ὁ καρκίνος μικρὸς & ὁ καρκίνιον, id eſt, cancer paruus & cancellus, vt ex ſuperioribus liquet, maximè cùm ille minimus ſit, & in pinnis & nonnullis aliis naſcatur, & ſedes non mutet, quia nunquam accreſcat, nec in inanibus habitet, cancellus verò nõ adeò paruus, & per ſe naſcatur, & augeſcat, & ſubinde in alias teſtas migret, eáſque inanes. Alio in loco Plinius pinnotherem ſiue pinnophylacem facit ſquillam paruam & cancrum propiùs hic Ariſtotelis mentem ſecutus. Concharum generis eſt pinna, naſcitur in limoſis, ſubrecta ſemper, nec vnquam ſine comite, quem pinnotheren vocant, alij pinnophylacem, id eſt, ſquilla parua, aliubi cancer dapis aſſectator. Quæ ex Ariſtotele ſumpta ſunt: αἱ δὲ πίνναι ὀρθαὶ φύονται ἐκ τοῦ βύσσου, ἐν τοῖς ἀμμώδεσι καὶ βορβορώδεσι, ἔχουσι δ' ἐν ἀλλάις

Lib. 9. cap. 32.

Lib. 4. de hiſt. anim. cap. 25.

Lib. cod. c. 42.

Lib. 5. de hiſt. anim. c. cap. 25.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 576 sur 633

πινοφύλακα αἱ μὲν καρίδιον αἱδὲ καρκίνιον, ἃ στερισκόμενα διαφθείρονται θᾶττον. quo loco ὁ καρκίνιον ἀντὶ τοῦ καρκῖνος μικροῦ, id eſt, pro cancro paruo non pro cancello anteà deſcripto locuſtis ſpecie ſimili vſurpatur, pugnantia enim ſcriberet Ariſtoteles qui cancellum in inanibus teſtis habitare ſcripſit. de paruo autem cancro mentionem hîc fieri clarè oſtendit Ariſtoteles quum mox ſe explicans ſubdit, ἐμφύονται δὲ ἐν ἐνίοις τῶν ὀστρακοδέρμων καρκίνοι λόγοι, ὁ μὲν ὃ μέγεθος πάμπαν μικροί, πλεῖστοι μὲν ἐν τοῖς μυσὶ πυελώδεσι, ἐπὶ ἃ ἐν ταῖς πίνναις οἱ καλούμενοι πινοθῆραι. Horum duorum diſcrimen ex iis quę anteà fuſiùs tradidimus perſpicuum eſt. Quòd verò Plinius loco proximè citato duos pinnotheras ſiue pinnophylacas faciat, ὁ καρίδιον, id eſt, ſquillam paruam ſiue ſquillulam, & cancrum paruum, non cācellum quem eremitam appellari diximus, quòd non cum pinna aut vllo alio verùm ſolus in teſta aliena habitet confirmo ex Athenæo, apud quem eadem planè leguntur de cancro pinnothere, quæ apud Plinium de cancro dapis aſſectatore. Plinij verba ſunt, aliubi cancer dapis aſſectator, pandit ſe pinna luminibus, orbum corpus intus minutis piſcibus præbens. Aſſultant alij protinus & vbi licentia audacia creuit, implent eam. Hoc tempus ſpeculatus index, morſu læui ſignificat. Illa ore compreſſo, quicquid incluſit exanimat, partémque ſocio tribuit. Athenæus. Χρύσιππος ὁ Σολεὺς ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς, ἡ πίννη φησί, καὶ ὁ πινοτήρης συνεργὰ ἀλλήλοις, κατ' ἰδίαν ἃ δυνάμενα συμμένειν, ἡ μὲν ἔνδον ὀστρέου ἐστίν, ὁ δὲ πινοτήρης καρκῖνος μικρὸς, καὶ ἡ πίννη διαφήνασα ὅταν ὀστρακον, ἡσυχάζῃ τηρῶν τὰ ἐπιζώντα ἰχθύδια, ὁ δὲ πινοτήρης παρεστὼς ὅταν εἰσέλθῃ τι, δάκνῃ ἀντὶ ὥσπερ σημαίνων, ἡ δὲ ἁλισθεῖσα συμμύῃ καὶ ὕστως δὴ ἀπολησθὲν ἔνδον κατεσθίουσι κοινῇ. Id eſt, Chryſippus ſolenſis in quinto de honeſto & voluptate, ait: pinna & pinnoter operas mutuas præſtant, ſeorſum viuere non poſſunt. pinna ex oſtreis eſt, pinnoter cancer paruus, pinna teſtam pandit ingredientes piſciculos obſeruans, pinnoter adſtans ſiquid ſubierit, morſu pinnæ ſignificat, quæ demorſa teſtam claudit: eóque quod incluſum ſit communiter veſcuntur. Vides quod καρκίνιον dixit Ariſtoteles loco poſtremò citato, cancrum dici à Plinio, à Chryſippo καρκῖνον μικρὸν. Quæ omnia hîc ſpectant, vt admoneam diligenter animaduertendum eſſe in legendis his Ariſtotelis & Plinij locis diſtinguendas eſſe beſtiolas duas quæ iiſdem vel ſimilibus nominibus nuncupantur, ſcilicet καρκίνιον, id eſt, cancellum pro eo quem initio capitis depinximus quem eremitam vulgò nominamus, qui locuſtis ſpecie ſimilis eſt, & cancellum pro cancro paruo cancris figurâ omnino ſimili qui pinnoter ſiue pinnophylax eſt & dicitur, quorum priorem ὁ καρκίνιον ſemper vocat Ariſtoteles, alterum ſæpius, ἡ καρκίνον μικρὸν, ſemel tantùm quod ſciam καρκίνιον. His illud addam. Hermolaum barbarum non rectè quod ſequitur annotaſſe apud Plinium

Libro 3.

loco

loco proximè citato:ſquilla parua,hoc eſt cancellus quem Græci vocant χαρίδιον: ſubditur enim,aliubi,inquit,cancer dapis aſſectator. Hoc ſecuti,opinor,qui lexica Græca concinnarunt ὁ χαρίδιον cancellum perperam interpretantur. Nam ὁ χαρίδιον ſquillulam ſiue paruam ſquillam ſignificat, diminutiuum nomen τῆς χαρίδος quam ſquillam eſſe conſtat,quæ ſpecie differt à cancello ſiue cancro paruo,vt ex antedictis liquet,qui καρκίνιον vel καρκίνος μικρὸς nominatur. Neque verò Plinius idem vult eſſe ſquillam paruã & cancrum, ſed duo diuerſa quæ pinnam cuſtodiant, ſcilicet ſquillam paruam in quibuſdam pinnis reperiri,cancrum paruum in aliis cibi cauſa,vt ex Athenæo comprobauimus. Scribit Ariſtoteles pinnophylacas etiam in ſpongiarum cauernulis reperiri τῶν ὃ ἀσύγγων ἐν ταῖς θαλάμαις γίνονται πιννοφύλακες, ἔστι δὲ ὅιον ἀράχνιον ἐπὶ τῶν θαλάμων, καὶ διοίγονται καὶ συνάγονται θηρεύειν τὰ ἰχθύδια τὰ μικρὰ, πρὶν μὴν εἰσελθεῖν διοίγονται αὐτὰ, ὅταν δ' εἰσέλθη συνάγονται. Naſcuntur etiam in ſpongiarum cubilibus pinnophylaces,ſimiles araneo paruo, aperiendo claudendóque piſciculos venantur: aperiunt antequam ingrediantur, claudunt & contrahũt cùm ingreſsi fuerint. Hæc de cancro paruo dicta ſunt,ſed idem etiam cancellus,id eſt eremita noſter facit: in ſpongiarum enim cauernis latet & viuit:eius rei oculatus ſum teſtis. vidi primùm cancellum captum non procul ab Aquis mortuis in eo ſpongiarum genere quod denſiſsimum eſt:deinde & alios plures in eadem ſpongiarum genere. Hanc autem ob cauſam cancellus alienas domos quærit, quòd poſteriorem corporis partem mollem habeat, & integumento externo egentem,ſeque quidem ne lædatur, & non hærente vt mutare poſsit,quódque ſecum trahere queat cibi quæritandi cauſa. Nunquam igitur cancellum in ſaxorum rimis & cauernis reperias,tum quod ſaxa intus aſpera,tum quod immobilia ſint:contrà in turbinatis frequentiſsimè quia eorum mediis partibus circa quas teſtæ volumen clauiculatim intorquetur, eas Dioſcorides ἰόνια vocat, cancellorum mollis cauda cedens implicatur & alligatur, vt teſtas circunferre poſsint. Similiter ſecundũ ſpongiarum cauarum & intus læuium ſinus cauda contorquetur,& accommodatur vt eas trahere poſsint:nam ob denſitatem pauciore aqua ſunt imbutæ, ideóque lęues,& in litore aluntur ſæpius ſaxis non hærentes. Cancelli qui in huiuſmodi ſpongiis viuunt ingratum & piſculentum odorem reſipiunt,quem à ſpongia contrahunt,ſpongię enim genus illud prędurum atque aſperum autore Ariſtotele τράγος nominatur, lutóque alitur. Reliqui cancelli qui in teſtis viuunt,huius odoris ſunt expertes. Hæc de cancello ſatis eſſent,niſi pauca quę Ariſtoteles in deſcriptione omiſit ſupplere oporteret,vt integra de cancello hiſtoria habeatur. Cancellus ex cruſtaceorum eſt genere,locuſtis vel aſtacis

Lib. 5. de hiſt. cap. 16.

Lib. 2. cap. 6.

Lib. 5. de hiſtor. cap. 16.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 578 sur 633

ſimilis corpore enim longo eſt, cornua longa, tenuia flauáq; habet, totum corpus ex rubro flaueſcit. Chelarum quarum alteram craſsiorem eſſe diximus, ſciſſura parua eſt, qualis in hirſutis cancris ſpectatur: præter chelas pedes duos vtrinque magnos, incuruos & acutos cum chelis & capite foras effert, quũ ingredi vel piſces capere vult. Duo alij vtrinque hirſuti, molles intus latent, quibus innixus corpus intro trahit. Pars poſterior nullis tabellis conſtat ſed cute duntaxat: ob id ab Ariſtotele mollis dicitur, ſed ad eam firmandã certis interuallis diſsitas lineas tres habet latas durioris ſubſtantiæ. Corporis extremum duas pinnas tenues, breues, molles, in lateribus ſitas gerit, in eiuſdem extremi ſupina parte excrementi meatus cernitur, quem ſi digitis comprimas, excrementum emitti videas quo meatu cancellum carere non affirmat Ariſtoteles, ſed non euidentem eſſe ait, quod facit vt credam Ariſtotelem, non tam diligenter cancellum à teſta nudum quàm eadem opertum ſpectaſſe. nam meatus is in cancello teſta ſpoliato perſpiciuus eſt, magis auget ſuſpicionẽ quod de ouis nihil dixerit, quæ ex parte interna pendent per latera, tanquam racemi vel globuli filo annexi, imo crediderit ex terra limóque non ex ouis generari. At nos æſtate cancellos cum ouis vidimus, eáque differentia mares à fœminis apertè diſtingui, quod eodẽ tẽpore hæc qua haberent, illi minimè. Ex quibus efficitur ex coitu maris & fœminæ naſci, nõ ſponte vt teſtacea. Neque dicendũ à coitu omnino prępediri quod teſta integantur. Nam quemadmodum teſtas ſuas deſerunt vt in capaciores tranſeant, ita ſtatis temporibus natura ad coitum incitante teſtis ſe exuunt, vt corpora commiſceant. In timore tam cito in teſtam ſuam ſe recipiunt, vt ea ſonum edat: itáque occultantur, vt caput intra chelas lateat, nihilque è teſta emineat præter cornua. In ſaxoſis locis verſatur, & in litoribus, carne, luto, denique iiſdem veſcitur quibus cruſtatorum genera. Cancellos Galenus καρκινάδας appellat. Ζωύφια δέ ἐστι ταῦτα, παν̃υ σμικροῖς καρκίνοις ἐοικότα, ξανθὰ τὴν χρόαν. parua inquit, ſunt animalia, flauo colore, minimis cancris ſimilia. Quod parua ſint animalia, quod flauo colore, hæc cancello noſtro perappoſitè quadrant, quod minimis cancris ſimilia ſint, non item: ſunt enim locuſtis, vel aſtacis ſimiliora quàm cancris, niſi cancri nomine vniuerſè cruſtata omnia complectatur. Idem Galenus ſcribit, mullos cancellorum diſu deteriores fieri. εἰ γοῦν τρίγλαι, inquit, τὰς καρκινάδας ἐσθίουσιν, καὶ δυσώδεις εἰσὶ, καὶ ἀνδεεῖς, καὶ δύσπεπτοι, καὶ κακόχυμοι. Id de cancellis qui in ſpongiis quę τράγοι à fœtido odore nominantur rectè intelligetur, ac de cancellis aliis qui in cœnoſis litoribus degunt, paruíque ſunt: nam ſunt aliquando qui ad aſtacorum fluuiatilium magnitudinem accreſcant. Lutum olent, marinum odorem reſipiunt, difficilè con-

Libro de fac. alimen.

Ibidem.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 579 sur 633

coquuntur, ſuccum ſalſum & vitioſum gignunt, à piſcatoribus prorſus negliguntur: Denique nomine eremitæ, & moribus celebriores ſunt, quàm vlla alia laude. Nos tamen in eo explicando prolixiores fuimus, quia res minutæ etiam diligentiam poſtulant, & à multis ſæpius ignorantur.

De Cancris.

CAPVT XIII.

CRVSTA intectorum quartum genus eſt cancer, cuius ſpecies ſunt permultæ, etiam ſi hîc non tam latè pateat, quàm apud Plinium qui ei locuſtas atque aſtacos ſubiiciat. Nos verò cancri nomine ea tantùm complectimur, quæ cùm caudam corpori appreſſam habeant, rotundo ſunt corpore, cùm locuſtæ, aſtaci, ſquillæ, longum habeant. Cancrorum genus, inquit Ariſtoteles, multiplex eſt, nec facilè enumerandum, maximum quas mæas appellant, ſecundum paguri, & quos heracleoticos vocant. Tertium fluuiatiles, cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Et genus cancrorum litorale Phœnice fert tantæ velocitatis, vt eos conſequi facile non ſit, vnde ἱππεῖς, hoc eſt equites appellant. Genus item aliud eſt quod magnitudine cancrum non excedit, facie aſtacis ſimile. Nos plura genera numerabimus, quæ ſub cancris contineri nemo non fatebitur. Ea multiplici varietate à ſe diſtinguuntur. Vt magnitudine differunt, mææ, paguri ab albis & pinnophylacibus: hi enim parui ſunt, illi magni, inter hos alij ſunt medij. Heracleotici fuſco ſunt colore, paguri & mææ rubeſcente, vndulati flauo quum è mari extrahuntur, latipes, & qui in oſtreis naſcitur albeſcente, qui in pinna flaueſcente, vrſus colore corticis mali punici. Diſtant & pedum longitudine: aliorum enim pedes breues ſunt, aliorum mediocriter longi, aliorum longiſsimi. Oculorum quoque ſitu differunt, horum oculi ferè ſe contingunt, illorum, magno interuallo à ſe diſiunguntur. Sunt nonnulla in quibus omnes conueniunt: omnibus enim pars dura & teſtacea foris pro cute eſt, mollis & carnea intus, ſupina corporis planiora & magis tabellata ſunt, quibus & oua deponunt, quum pariunt. Omnibus pedes ſunt deni cum chelis, cornua tenuia parua & pauca. Cauda omnibus complicata & introrſus reducta, quo fit vt rotundo ſint corpore, & omnes cauda carere cenſuerit Ariſtoteles. Corporis totius alueum atque caput indiſcretum omnes habent. Lib. 9. cap. 37.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 580 sur 633

De Cancro mæa.

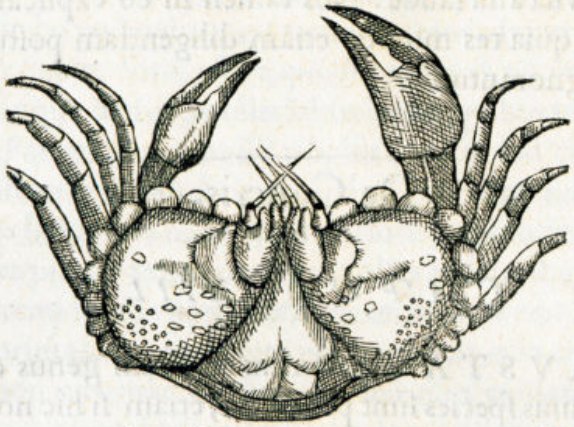

CAPVT XIIII.

CANCRI μαῖαι dicuntur ab Aristotele, à Gaza maiæ fortasse à magnitudine: nam μαῖα quæ amitam significat & nutricẽ, aliquando etiam pro grandiore natu sumebatur. Cãcer hîc à nõnullis *carabo* dicitur, ab aliis *porroni*, à Venetis *granci porroni*, ab aliis *cãcharo de barbarie*. Nostris est ἀνώνυμος, quia rarissimè in nostro litore capitur. Est omnium cancrorum maximus, vidi ex oceano cancrum mæam cuius latitudo palmum maiorem superabat, lõgitudo ad semicubitum accedebat. Testa læui contegitur, cuius laterũ ambitus in semicirculos desinit. pedes octo & breues habet pro corporis magnitudine, chelas duas, dextrã maiorem sinistra. Omnibus enim cancris vt scripsit Aristoteles magna ex parte maior est chela dextra quàm sinistra, chelarũ extrema nigrescunt. Cornua quatuor ante oculos protenduntur, duo breuiora è media fronte, lõgiora duo sub oculis nascuntur, ij non magno interuallo à se distant pro corporis totius magnitudine, hos modò promit, modò condit. Cauda subtus est lata aliorum cancrorum caudis planè similis. Carne constat dura & insuaui, coquitur in furno vel in aqua, & ex aceto editur, difficilè concoquitur malúmque succum gignit. In huius cancri cognitione valde hallucinatus est autor LIB. de aquatilib. qui cancrum vulgò Massiliæ *squinado* dictum pro cancro mæa exhibuit, non intellectis vel fortasse ne lectis quidẽ notis, quas cancro mææ Aristote. tribuit. Cancrum enim mẹam omnium maximũ esse tradit: deinde crura ei breuia & tenuia tribuit. Ὅσοι ὦ ἀυλῶν πελάγιοί εἰσι, διὰ τοῦτο πολὺ ἀργολέπους ἔχουσι τοὺς πόδας ἀυλῶν πρὸς τὴν πορείαν, οἷον αἵτε μᾶιαι, καὶ οἱ ἡρακλεωτικοὶ καλούμενοι καρκῖνοι, ὅτι ὀλίγῃ χρῶνται κινήσει, ἀλλὰ ἡ ζωὴ εἰς ἀυλοῖς τῷ ὀστρειώδεις εἶναι γίνεται, διὸ αἱ μὲν μᾶιαι λεπτοχελεῖς, οἱδὲ ἡρακλεωτικοὶ μικροχελεῖς εἰσι. Cancris, qui ex pelagiis sunt pedes sunt ad ingrediendũ tardiores, vt mæis, & heracleoticis cancris, quia parua vtuntur motione,

Lib. 4. de hist. cap. 3.

Li. 4. de parti. animal. ca. 8.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 581 sur 633

ne,ſed ſalus iis firmioris cruſtæ beneficio contingit,quarum męæ tenuia crura,heracleotici parua habent. Qui verò cancrum cuius picturam capiti præpoſuimus cum viuo contulerit, & ſæpius ac diligentiùs inſpexerit,longè maiorem eſſe eo quem Maſsilienſes *ſquinado* vocant comperiet,& crura pro corporis ratione longè tenuiora & breuiora.His accedit alia nota minimè negligenda, quam idem Ariſtoteles prodidit. ἔχουσι ὁ ὀφθαλμὸς οἱ μὲν ἐκ τῆς πλαγίας ἄνω ὑπὸ δὲ πρανὲς εὐθὺς πολὺ διεστῶτας πως, ἔνιοι δ' ἐν μέσῳ, καὶ ἐγγὺς ἀλλήλων, ὅπερ οἱ ἡρακλεωτικοὶ καὶ αἱ μαῖαι. Cancri alij oculos habent è latere ſupra, ſtatim ſub prona parte multùm à ſeſe diſsitos:alij in medio breui diſcrimine,vt heracleotici & mæa.Sic in noſtro oculi breui ſpatio à ſe diſtant,in altero multò maiore,vt ſuo loco oſtendetur. *Lib.4.de hiſt. cap.3.*

De Paguro.

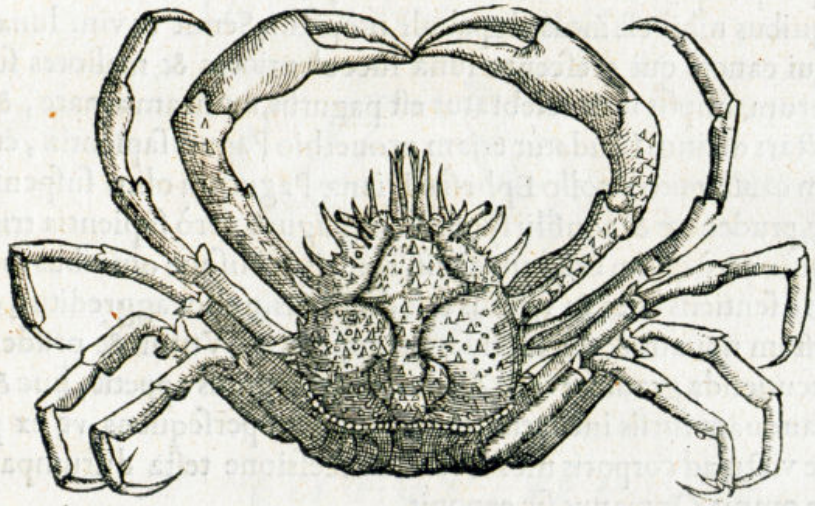

CAPUT XV.

PAΓΟΥΡΟΣ altera cancri ſpecies eſt, nomine Græco vſi ſint Plinius & Gaza: In prouincia *ſquinado* vocatur,ab aliis *gritta*, *ſquaranchon*, *grampella*, ab Hiſpanis *chabro*.Dicitur πάγουρος παρὰ δὲ ὄρειν καὶ φυλάττεσθαι ἐν τοῖς πάγοις, id eſt, quod in editioribus & præcipitibus locis verſetur. Exiſtimare aliquis poſſet eoſdem eſſe paguros & heracleoticos cancros ex Ariſtotele qui ſic illos coniunxerit. δεύτερον δ' οἵ τε πάγουροι καὶ οἱ ἡρακλεωτικοὶ καρκῖνοι. Secundum cancrorum genus paguri & heracleotici cancri.Magna vtrorunque ſimilitudo effecit,vt iidem eſſe viderentur:reuera tamen diuerſæ ſunt ſpecies Ariſtoteli ac Plinio paucis differentiis à ſeſe diſtinctæ, vt ex ſe-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 582 sur 633

quentibus perſpicuum fiet. Pagurus poſt cancrum mæam maximus eſt, parte anteriore, & in lateribus ſenis aculeis longis & validis riget. è fronte protenduntur appendices duæ rotundæ, acutæ, firmæ admodum, ſub quibus cornua duo minora articulata. Ex lateribus valde prominent oculi magis ad latera, quàm ad anteriora ſpectantes, magno interuallo diſiuncti, qua nota à cancris mæis differunt. Teſta tota minimè læuis ſed aſpera, vtpote quæ tuberculis & aculeis tota cõſperſa ſit. In ea maximè in ſuperiore eius parte pictores noſtri ſpecula includunt, nec id ſine gratia ob aculeos & teſtæ colorem. Pedes octo habet, longos, craſſes, ſex articulis interceptos, chelas duas magnas, aculeis horrentes. Caudam ex multis tabellis contextam, in cuius parte interna oua æſtatis tempore appendicibus racematim hærent rubra. In lateribus branchias, & partes internas eaſdem quas locuſta. Carne eſt media, neque dura, neque molli, & dulci non tamen æquè ac ſquillarum caro. In furno aſſatur ore & ano obturatis, alioqui quicquid intus eſt liquidi effluit, & fit ſimilis cancris Phœniciis, quibus nihil eſt intus ob pabuli inopiam. Sentit & vim lunæ, vt reliqui cancri qui creſcente luna ſucculentiores & meliores ſunt. Veterum ſcriptis ſatis celebratus eſt pagurus, muſicam amare, & ea delectari dicitur. Laudatur etiam prouerbio Paguri ſapientia, cuius etiam cauſa puto è collo Epheſiæ Dianæ Pagurum olim ſuſpenſum fuiſſe, prudentiæ & conſilij ſymbolum. Paguro verò ſapientia tribuitur, quia verè quum cruſtam exuit, aculeis armíſque omnibus ſpolia tum ſe ſentiens latet, & viribus ſuis diffidens, nullos aggreditur, quo ad teſtam nouam, & duriuſculam recuperarit. Vtitur & prudentia in excutienda grauiore teſta. Quum enim tempus appetit, huc & illuc tanquam furiis incitatus fertur, alimenta perſequens vt ex pleniore victu ad corporis molem facta acceſsione teſta diſrumpatur. Quæ omnia Oppianus ſic exponit.

Ζὼ. τ. ἁλιευτικῶν.

Οἱ ὃ πάγουροι
Ἡνίκα ῥηγνυμένοιο βίλυ φράσσωνται ἐλύτρου,
Πάντη μαμώωσιν ἐδητύος ἰσχανόωντες
Ῥηϊδίην ῥινοῖο διάκρισιν ὄφρα γένηται
Πλησαμένων. ὅτ' ἂν ὃ διαλμαγὲν ἔρχεος ὀλισθῇ
Οἱ δήτι πρῶτον μὺν ἐπὶ ψαμάθοισι τέλονται,
Αὔτως ὅτε βαρὺς μεμνιμένοι, ὅτέ τευ ἄλλου
Ἐλπόμενοι φθιμένοισι μελέμμεναι ὀδέτι θερμὸν
Ἐμπνείειν, ῥινῷ ὃ περιζομένοισιν ἀραιῇ
Ἀρλιφύτῳ, μελὰδ' ὕλις ἀγειρόμενοι νόον ἠδὲ
Βαὸν θαρσήσαντες ἀπὸ ψαμάθοιο πάσσυλοι,
Τόφρα ὃ θυμὸν ἔχουσιν ἀμήχανον, ἀὐδρανέουσα
Ὄφρα περὶ μελέεσσι νέον σκέπας ἀμφιπαγείῃ.

Id ve

Id verò ſapientiæ paguri attribuunt, quod natura edocti, vt & reliquæ omnes animantes faciunt: neque ſolùm paguri ſed etiam locuſtæ & cancri cruſta ſua exuuntur vere, quemadmodum angues membrana vernationis quam ſenectutem appellant, vt tradit Ariſtoteles. Idem ſcribit Oppianus, omnes cruſta intectos cruſtam veterem exuere, deinde aliam renaſci. *Lib. 5. de hiſt. anim. cap. 17. Lib. 1. ἁλιευτικῶν.*

Πάντες δ' ὅσοι τε χῶλον ὑπ' ὀστράκῳ ἐστήρικται
Ὄστρακον ἐκδύσῃ, γεραίτερον ἄλλο δ' ἔνερθε
Σαρκὸς ὑπ' ἐκ νεάτης ἀναλέλμεται.

Quos verſus ideo maximè citauimus, vt admoneremus Poëtam non adeo verborum ſollicitum ὄστρακον pro cruſta non pro duriore teſta, qualis oſtrearum eſt vſurpaſſe. Nam quæ verè teſtacea ſunt, integumentum ſuum non mutant ſed cruſtata tantùm. eius rei cauſam aliâs reddidimus.

De Heracleoticis cancris.

CAPVT XVI.

DICTI ſunt heracleotici cancri ab Ariſtotele, ab Heraclea illuſtri vrbe ad Pontum Euxinum ſita, quæ ob id etiam Pontica dicta eſt, potiùs quàm ab vlla alia Heraclea: fuerunt enim plures alibi vrbes Heracleæ nominatæ. Hi cancri paguris tam ſimiles ſunt vt vix diſcernantur, veruntamem ſpecie, vt diximus, differunt, vt ex deſcriptione iam fit perſpicuum. Heracleotici aculeos in fronte habent, & in lateribus, pars teſtæ prona aculeis aſpera eſt & hirta, colore eſt fuſco, quo à paguro differunt. Paguris pedes breuiores multò & tenuiores habent, cornua ante oculos articulata, corpore ſunt minore quàm paguri, in alto mari degunt. Carne ſunt media. Ius ex iis aluum ſoluit, mediocriter nutriunt, aſsi ſapidiores ſunt, quàm elixi. Rariores ſunt in noſtro mari.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 584 sur 633

De vrso.

CAPVT XVII.

Libro 3. Lib. 5. de hiſtor. cap. 17.

ATHENÆVS τὸ ἄρκλον inter cruſtata nominat tantùm. Ariſtoteles cum cruſtatis etiam recenſens, idem ei pariendi tempus eſſe à natura ſtatutum tradit quod locuſtis, nihilque præterea, quo in loco videtur mihi vrſum cancrorum generi ſubieciſſe. Cùm enim locuſtarum, aſtacorum, ſquillarum meminiſſet, quorum aliquot, eáſque certas ſpecies alio in loco numeraſſet, vrſum ſubdidit, vt à ſuperioribus diuerſum, qui cùm ex cruſtaceis ſit, non poteſt alteri quàm cancrorum generi ſubeſſe, quod valde multiplex eſt, nec facilè enumerandum. Vrſi nomen non à forma impoſitum eſt vt locuſtis, ſed ab actionibus moribúſque, vt lupo, cynædo. Quemadmodum igitur pedibus prioribus vt manibus vrſus vtitur, ac in iis magnam roboris vim ſitam habet, ita cruſtatus hic piſcis brachiis cum forficulis breuibus quidem ſed latis & validis multùm poteſt. vtriuſque forficis pars vna alterius extremum recipit ad id excauata, pars exterior criſtæ galli gallinacei figuram refert. Noſtri *migrane*, id eſt, malum punicum vulgo vocant à figura & colore valde ſimili. Præter brachia octo pedes paruos habet & tenues quos corpori applicat, brachia ori & oculis opponit, veluti per eorum crenas inſpecturus, ac ſic conglobatus dormit vrſi more. Carne eſt molli, excrementitia, inſuaui, virus reſipiente. Quò fit vt in luto degere putem. Vrſum mihi oſtendit Iacobus Regius Lugdunenſis Chirurgus in lapidem conuerſum, ea vt arbitror ratione, vt vrſo in ſaxo mortuo & exiccato, aqua marina quæ multùm corporata eſt, vel ſpuma perpetuo alluente, pedes & brachia corpori continuata ſint, ac cruſta firmior & lapidea corpori obducta.

Lib. 4. de hiſt. cap. 2.

De Can

De Cancro latipede.

CAPVT XVIII.

A Cancris magnis ad paruos delabimur, omiſsis fluuiatilibus. Inter paruos & ignobiles primùm dicemus de eo qui apud nos frequentiſsimus eſt, nomine tamen caret ob vilitatem, nos à nota ſatis inſigni latipedem cognominauimus. Cancer eſt paruus nucis iuglādis magnitudine, aliquando paulò maiore. chelas habet denticulatas, & articulatas, pedes vtrinque quatuor. Poſtremus & minimus à quo latipedem hunc cancrum nuncupauimus præter aliorum cancrorum naturam in latitudinem deſinit oſſeam, ſex articulationibus conſtat. E fronte extant cornicula quatuor, teſta eſt læui, parte ſuperiore albeſcente, anteriore quodammodo nigricante, oua habet pallida. Cum maris purgamentis in litus eiicitur, & cum piſcibus aliis ſagena capitur, neglectúſque in litore relinquitur, vnde magna celeritate regreditur in mare, beneficio latitudinis poſtremorum pedum. De huiuſmodi cancris locutum puto fuiſſe Ariſtotelem hoc in loco: ὁι δ̓ μικροὶ καρκίνοι ὃι ἀλίζωγλαι ἐν τοῖς μικροῖς ἰχθυδίοις ἔχουσι τοὺς τελευταίους πλατεῖς πόδας, ἵνα πρὸς τὸ νεῖν ἁρμοῖς χρήσιμοι ὦσιν, ὥσπερ πτερύγια ἢ πλάτας ἔχοντες τοὺς πόδας. *Lib. 4. de par. animal. ca. 8.* Quæ mihi videntur alium ſenſum habere quàm Gaza in interpretatione ſua expreſſerit. Sic igitur vertendum fuerat. Parui cancri qui capiuntur inter paruos piſciculos, poſtremos pedes habent latos, vt ad nandum ſint vtiles, vt pinnarum vel palmularum vice ſint iſti pedes. Paruus igitur cancer latitudine quidem ſua in aqua fluitat, ſed vt celeriùs impellatur, natura pedes poſtremos latos fecit, vt iis vtatur perinde ac rana poſterioribus ſuis pedibus, & anates, cęteræque aues aquis gaudentes ſuis pedibus latis: item vt fiber ſuis, cuius priores pedes diuiſi ſunt ad cibum capeſſendum, ad caueam effodiendam, poſteriores cute coniuncti ad corpus in aqua impellendum.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 586 sur 633

De Cancro flauo siue vndulato.

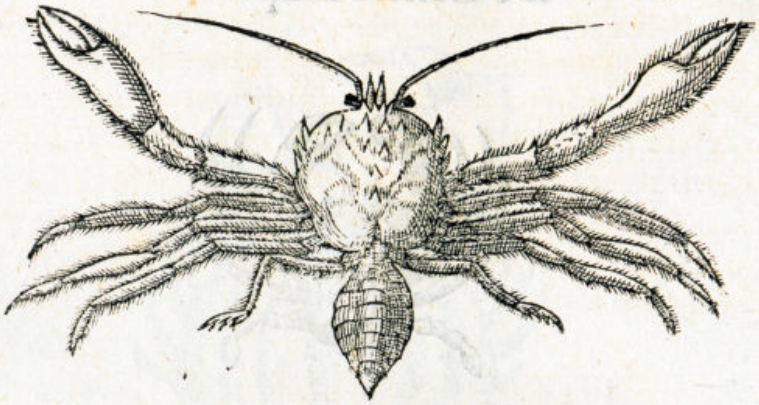

CAPVT XIX.

CANCER quem hîc exhibemus inter anonymos & ignobiles magnus est, cancris stagni marini vel fluuiatilibus æqualis. Flauum à colore nominauimus, vndulatum à lineis quæ in prona parte sunt sinuosæ vndarum modo,nõ aliter quàm in cameloto vulgò nuncupato. Capitur circa Antipolim & Lerinum insulam, nec vspiam similes vidi. Caudam extentam depinximus, ex tabellis aliquot contextam,pedes quaternos habet,longos & hirsutos, chelas duas magnas etiam hirtas,cornua duo satis longa, in fronte aculeos siue appendices duas,in lateribus alios aculeos.

De Cancro vario siue marmorato.

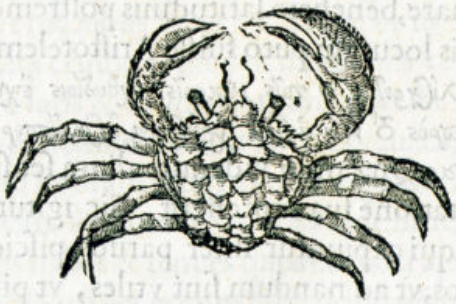

CAPVT XX.

IN saxis Agathensis litoris degit hic cancer, qui ideo à nobis varius siue marmoratus dicitur, quia testa est læui ac perpolita coloribus variis consperſa: marmor varium siue iaspidẽ pulchrè referente,siue splendorem testæ,siue lęuitatem,siue colorum varietatem spectes:

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 587 sur 633

ſpectes:cernuntur enim in ea maculæ virides, cæruleæ, albæ, nigræ, cinereę,quę mortuo cancro maiore ex parte euaneſcunt.Si mortuus in ſole exſiccetur,totus fit flauus. Brachiis nonnihil ab aliis differt, forfices enim breuiores habet & craſsiores,tubercula veluti gemmæ in eis eminent,vt in aſtaco.Cornicula duo è fronte extant, oculi ſatis à ſeſe diſtant,poſt oculos hinc & inde ſerrata eſt teſta.In ſaxorum cauernulis degunt, & ſi quem cõſpexerint,intro ſubeunt,itaque pedibus hærent,vt auelli vix poſsint. Metu vacui ſuper ſaxa in ſole apricantur. Cruſta ſunt cæteris duriore.Id cancri genus in Agathenſis litoris ſcopulis tantùm vidi.

De Cancro anonymo.

CAPVT XXI.

CANCRVM hîc exhibemus eum, quo frequentius in Gallia Narbonenſi veſcimur,qui naſcitur in mari & marinis ſtagnis.Diu extra aquã viuit, nomine caret,niſi quòd à noſtris generis nomine *cancre* appellatur.Brachia habet non admodum magna,pedes longos,in acutum deſinentes,cornicula duo.Super carbones aſſatur,vel elixus & cruſta ſpoliatus in ſartagine frigitur:optimus eſt quum oua habet. Qui in ſtagno marino degit inter fluuiatilem & marinum medius eſt,quo in fluuiatilium penuria aduerſus canis rabidi morſum vtẽdum cenſeo,loto priùs in aqua hordei vel pimpinellæ.Iidem cancri priùs etiam loti & decoẽti in iure carnis hecticis valde proſunt,multũmque nutriunt.Eorundem cinis cum ſyrupo ex Adianto hauſtus ſanandis pulmonum vlceribus confert, multò verò efficacior fiet,glycyrrhiza,ſeminibus frigidis maioribus additis, & in tenuem pollinem redactis.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 588 sur 633

De Cancro βραχυχήλῳ

CAPVT XXII.

INTER cancros qui circa Lerinũ insulam capiuntur, is est quem hîc depinximus, ex rubro nigricans, paruus, corporis figura ab aliis cancris nõnihil differente: corpus enim posteriore parte contra quàm in cęteris latius est, anteriore acutius. Chelas duas habet valde breues & tenues, vnde βραχυχήλῳ nomen dedimus. His proximi pedes duo longissimi pro corporis ratione, crassi, acutissimi, vt videatur voluisse natura quod chelis detraxerat, pedum horum longitudine pensare: Idem lanugine quadam obducti sunt. Terni qui sequuntur etiam longi sunt, sed tenues & læues, supina pars aculeos habet. Rarissimus est alibi cancer, in Lerino frequens.

De Hirsutis cancris.

CAPVT XXIII.

HIRSVTA sunt quædam cancrorum genera, variis in partibus, alia in supina parte, alia in pedibus paruorum verò cancrorum qui hirsuti sunt, differentias tres obseruaui. Prima est eorum qui chelas aculeatas habẽt, & in extremo nigrescentes, cornicula duo, quæ sequuntur vtrinque partes serratæ sunt. In testa media cordis humani figura expressa cernitur. Chelis pedibúsque omnibus hirtis sunt. Huic generi simile aliud est æquè hirsutum, sed magnitudine differt,

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 589 sur 633

differt,minus enim eſt ſuperiore,& chelarum extrema nigricãtia non habet. Tertia differentia eorum eſt, qui ſecundis ita ſimiles ſunt,vt eoſdem cum iis planè eſſe diceres,dempta ſola magnitudine, niſi oua in vtriſque reperiſſem,quod facit vt credam ſpecie differre,tamen,ob magnam cum ſecundis affinitatem, picturâ horum ſeparata nihil opus fuit. Tria hæc genera cum reliquis piſcibus euerruntur,& ob exiguitatem prorſus negliguntur.

De Cancro cordis figurâ.

CAPUT XXIIII.

CANCER Hîc corporis trunco cordis figuram omnino refert.cornua duo habet è fronte prominentia, brachia duo breui forfice,quaternos pedes. Pelagius eſt & paruus,vix vnquam inter litorales inuentus;ſed panagro ex alto mari cum Pelagicis piſcibus in litus pertrahitur,neque admodum frequenter,quia ob exiguitatem facilè è retium maculis elabitur. In maiorum aſellorum ventriculis huiuſmodi cancros ſæpe inuenimus.

De cancris paruis qui in alienis teſtis viuunt.

CAPUT XXV.

CANCROS Paruos in alienis teſtis hoſpitari Ariſtoteles prodidit, & idem experientia docet, non tamen in omnibus teſtis ſine diſcrimine eos reperias,non in lepade non in tellinis,non in conchulis,nunquam in mytulis marini ſtagni,ſed in mitulis gurgitum, pinnis, pe-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 590 sur 633

Lib.5.de hist. anim. cap.15. ctinibus atque oſtreis. Ariſtoteles. Ε᾽μφύον) δὲ ἐν ἐνίοις τῶν ὀστρακοδέρμων καρκῖνοι λεῦκοί, σῦ ὃ μέγεθος πάμπαν μικροί. Πλεῖστοι μὲν ἐν τοῖς μυσὶ τοῖς πυελώδεσι, ἔπειτα καὶ ἐν ταῖς πίνναις, οἱ καλούμενοι πινοθῆραι, γίνονται ὃ καὶ ἐν τοῖς κτένεσι, καὶ ἐν τοῖς λιμνοστρέοις, ἀύξησιν ὃ ὐδεμίαν ὅτοι ἐπίδηλον λαμβάνουσι. Φασὶ ὃ αὐλῶν οἱ ἁλιεῖς ἅμα συγγενέσθαι γινομένοις. Innaſcuntur in teſtaceis quibuſdam cancri albi, omnino parui plurimi quidem in mytulis ſoliatis, tum in pinnis quos pinnoteras vocāt. Quinetiam in pectunculis atque oſtreis, verùm nullum ij conſpicuum capiunt incrementum. Piſcatores aiunt cancros iſtos vnà cum illis quorum

Libr.3. teſtam inhabitant naſci. Athenæus in pinnis & conchis margaritiferis naſci ait, cuius locus emendatiùs quàm in vulgaribus codicibus legi hoc modo poteſt. Ὅσοι δ᾽ ἂν πέτραις ἢ πιλάσι προσφῦσι, εὐζοβολῶσι, κἀν ταῦθα ἐνῶσαι τὴ μαργαρίτην γεννῶσι, ζωῦσι ὃ καὶ τρέφονται διὰ τῦ προσπεφυκότος τῇ σαρκὶ μέρους, τοῦτο ὃ συμπέφυκε τῷ τῦ κόγχυ φύματι χηλὰς ἔχον, καὶ νομιὸν εἰσφέρον ὃ δή ἐστιν ἐοικὸς καρκίνῳ μικρῷ, καλούμενον πινοφύλαξ. Pinnæ quæ petris aut ſaxorum cauernis adhæſerint radices agunt, illic margaritam generant. Viuunt autem & nutriuntur per partem carni hærentem. Huius autem conchæ ori adnaſcitur animalculum chelas habens, & cibum aſſumens, quod cācro paruo ſimile eſt, & vocatur pinnophylax. Dicam quod ſæpiſſime vidi. Cancri parui qui in oſtreis reperiuntur, minores ſunt, paruæ ſcilicet fabæ magnitudine, toto corpore candidi præterquam in pronæ cruſtæ medio, quod rubeſcit. Qui in pinnis reperiuntur, maiores ſunt, & magis rubri quàm albi ſunt, alioqui chelis pedibus, toto denique corpore tum inter ſe tum aliis omnibus cancris ſimiles: à cancellis autem differunt, quod parui cancri viuentium pinnarum & oſtreorum hoſpites ſunt, cancelli inanes duntaxat teſtas & turbinatas ſubeunt, ſúntque longo corpore locuſtis non cancris ſimili. Cur cancelli in alienis teſtis habitent, anteà cauſam expoſuimus, nunc de cancris paruis idem faciendum. Sunt qui miram beſtiolæ hac in re prudentiam extollunt, inter quos Oppianus. Quum, inquit oſtrea teſtas ape

Lib.2. ἁλιευτικῶν. riunt, vt limum & aquam ad vitam ſuſtinendam hauriant, cancer lapillum chelis arreptum in teſtas medias immittit, quo à claudendis teſtis cùm oſtrea impediuntur, cancer ingreſſus epulatur illic, & eorum carnem depaſcitur.

Ὄστρεα μὲν κλισίδας ἀναπλήξασα θυρέζων
Γλιὺ λιχμάζοντι καὶ ὕδατος ἰχνύοντα
Πέτρηται ἀγκύλῃσιν ἐφήμενα πεζαίῃσιν.
Καρκῖνος δ᾽ ὑφιδὰ παρὰ ῥηγμῖνος ἀείρας,
Λέπαδνος ὀξείῃσι φέρῃ χηλῇσι μεμαρπώς,
Λάθρη δ᾽ ἐμπελάᾳ, μέσσῳ δ᾽ ἐνεθήκατο λᾶαν
Ὄστρεον, ἔνθεν ἔπειτα παρήμενος εἰλαπινάζῃ

δαῖκ

Δαΐζω φίλιω, ὃ δ' ἄρ' ὅτι κὴ ἔμμορον ὠφ ἐρεῖσαι
Ἀμφιδύμως πλάστιγας ἔχοι οὐδένος ἀμφ' ὑπὸ δὺάγκης
Οἴγειν, ὄφρα θαλύπτε, κὴ ἀγρόστηρα χαρέσσῃ.

Sed hoc fabulosum esse puto: nunquam enim mytulos, pectines, pinnas, ostrea in quibus sunt cancri, arrosa vlla ex parte reperias. Aliter Plinius qui scribit cancrum dapis assectatorem, pinnæ in capiendis piscículis auxilio esse, & communi præda communiter cum pinna vesci: quem locum capite de cancello citauimus, item Athenæi locum illi planè similem. Oppianus quoque scribit pinnam in magnis testis esse imbecillam sine mente, sine astu, sed hospitem cancrum excipere, à quo nutriatur & custodiatur, vnde pinnophylax vocatus est. Quum igitur piscis testam subit, pinna morsu à cancro admonita, testã claudit, prædámque communem depascuntur. *Lib. 2. ἁλιευτικῶν.*

Ὄστρακον ἂν βυθίας μὲν ἔχῃ πλάκας, ἐν ᾗ οἱ ἰχθῦς
Πίνη ναιετάῃ κεκλημένος, ἡ μὲν ἀΰσαλκις
Οὐτέτι μητίσασθαι ἐπίσταται, οὐτέτι ῥέξαι.
Ἀλλ' ἄρα οἱ ξυνόν δόμον, ξυνὸν τε καλύπτρην
Καρκῖνος ἐναίῃ, φέρβῃ δέ μιν, ἡ δ' ὃ φυλάσσῃ,
Τῷ κὴ πινοφύλαξ κικλήσκεται, ἀμφ' ὅτε κε χλὺς
Ἰχθῦς ἔνδον ἵκῃ, ὁ δ' ὑ φρονέοντα ἀμύξας
Δήγματι κερδαλέῳ πίνην ἔλεν, ἣδ' ὀδύνῃσιν
Ὄστρακα συμπαλάγησε, κὴ ἐνδοθεν ἐφράσατ' ἄγρην
Αὐτῆ τ', ἠδ' ἑτάρῳ, ξυνὸν δ' ἅμα δεῖπνον ἔλοντο.

Sed hæc omnia fabulosa esse, inde necessariò efficitur, quod neq; pinnæ, neque mytuli, neque ostrea piscium carne pascantur, sed aqua tantùm & luto. Quòd ab his autoribus cancro paruo tribuitur: idem à Ciceronæ squillæ paruæ, sic enim καρίδιον Aristotelis interpretatur, quæ squilla parua etiam in pinnis reperitur, quẽadmodum & cancer paruus testibus Aristotele & Plinio, vt capite de cancello docuimus. Ciceronis hæc verba sunt LIB. 11. de Natura deorum. Pinna verò (sic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis cum parua squilla societatem init cõparandi cibi. Itaq; cùm pisciculi parui in concham hiantem innatauerint, tum admonita à squilla pinna morsu comprimit conchas, sic dissimilimis bestiolis communiter cibus quæritur, in quo admirandum est cõgressu ne aliquo inter se, an iam inde ab ortu naturâ ipsa congregata sint. Quæ eadem ratione falsa esse conuincuntur, quî enim cibo eodem vesci possunt squillæ paruæ & pinnæ, cùm squillæ pisciculorum carne, vt crustata omnia viuant, pinnæ verò nullo modò, sed aqua tantùm & luto? Cur igitur in pinnis & ostreis cancri parui reperiuntur? Quia cùm omni generi animantium à natura tributum sit, vt se vitámque tueantur, vt pastum & latibula quærant, cancri parui molliore testa tecti: & ideo iniu-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 592 sur 633

riis magis opportuni concharum caua ſubeunt, vt illic tanquam in ſpecubus & antris tutiùs degant. Quare non ſolùm in teſtis, ſed etiam in ſpongiarum cauernulis, in ſaxorum rimis, in externis teſtarum, quibus oſtrea tecta ſunt, cauis ſæpiſſime cancros paruos reperi. Nec immeritò dubitat Cicero congreſſu ne aliquo inter ſe iam inde ab ortu naturâ ipſa congregata ſint. Piſcatores, inquit Ariſtoteles, cancros paruos naſci confirmant, vnà cum illis, quorum teſtam inhabitant. *Libr. 3.* Athenæus de cancris & pinnis loquens: Φασὶ δέ τινες καὶ συγγιγνεσθαι αὐτὰ ἀλλήλοις, ὡς ἂν ἐξ ἑνὸς σπέρματος γινεσθαι. Aiunt quidam pinnas & cancros paruos ſimul generari, & tanquam ex eodem ſemine fieri. Ego verò cùm cancros paruos in pinnis & oſtreis ſæpiſſime ouis turgẽtes viderim, affirmare audeo non ſponte ex limo aquáve vt teſtacea, ſed ex coitu maris & fœminæ, & ex ouis prouenire. Quare vel in teſtis pariunt, vel ſtato tempore teſtas egrediuntur, & coëundi & oua pariendi gratia. Hactenus de cancris paruis. Nunc quędam de iis dicemus, quæ vniuersè ad cancrorum omniũ actiones & mores pertinent, eorúmque in medicamentis vſum, vires ac facultates. Quo pacto coëant cancri, ſic docet Ariſtoteles: *Lib. 5. de hiſt. cap. 7.* Οἱ δὲ καρκῖνοι τὰ πρόσθια ἀγκίλων (ἰωδυάζουσι), τὰ ἐπικαλύμματα τὰ πλυχώδη πρὸς ἄγκλα συμβάλλουσιν. πρῶτον δὲ ὁ καρκῖνος διαβαίνει ὁ ἐλάττων ἐκ τῶν ὀπισθεν, ὅταν δὲ διαζεῦξῃ ὅτως, ὁ μείζων πλαγίως ἐπιστρέφει. Ἄλλο μὲν οὖν ὀθὲν ἡ θήλεια τοῦ ἄρρενος διαφέρει. Τὸ δὲ ἐπικάλυμμα μεῖζον, καὶ μᾶλλον ἀφεστηκὸς ἐστι τοῦ θηλείας, καὶ συμπεφύτερον, εἰς ὃ ἐκλίνεσθαι, καὶ ᾗ δὲ πεφίπλωμα. ἐξέρχεται). μόριον δὲ ὀθὲν προίενται θάτερον εἰς θάτερον, id eſt, Cancri partibus poſterioribus inter ſe coeunt, opercula illa rugoſa mutuò componentes. Primùm cancer minor ab auerſo ſuperuenit, tum maior vbi ille ſuperuenerit, conuertit ſe in latus. nulla alia re mas à fœmina differt, præterquam operculo, quod in fœmina maius eſt, magis diſiunctũ à corpore & denſiùs contectum, in quo oua pariunt, & quà excrementa excernunt, partem autem nullam alter in alterum immittit. Quam nos caudam appellauimus, quæ ex tabellis manifeſtè cõſtat ἐπικάλυμμα πλυχῶδες vocat, quia corpus poſteriore parte integit, nec in pinnas deſinit, nec extenditur ad natationem. Cancri enim magis ingrediuntur quàm natãt, etiam ſi aquatiles ſint. Cùm verò cæteræ animantes & quadrupedes, & multipedes per diametrum, vel in anteriora moueantur, cancri per tranſuerſum & in latus progredi videntur. Sed quoniã oculis ſemper prior ſiue anterior pars ad iter deſignatur, quia in priore animantis parte ſiti ſunt oculi, cancri in anteriora reuera progrediuntur, ad eam ſemper partem ad quam oculi, tendentes: nobis verò in latus ferri videntur, quia oculi membra imitantur, quæ in latus, ſi ingreſſus noſtri vel aliorum animalium rationem habeas, progrediuntur. Rectè igitur Plinius: Cancri in pauore etiam retrorſum pari velocitate redeũt;

is

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 593 sur 633

is autem motus ei qui fit antrorſum ex diametro opponitur. Cruſtata omnia aquam marinam ore excipiunt, inquit Ariſtoteles, ſed cancri exceptam oris parte exigua reiiciunt, qua de cauſa circa cancrorum os ſpuma apparet, ex aqua & aëre vnà cum aqua hauſto attractu & reiectu agitatis, locuſtę per branchias, quas maiores habent, tranſmittunt. Cancri in ciborum penuria à ſuo genere non abſtinent, quod ſi quis procul amandare velit, eos ita diſponat oportet, vt alteri in alterum impetum faciendi poteſtas nulla ſit: ſunt igitur cancri ex pamphagorum genere, ſiue marini ſint ſiue fluuiatiles, ſiue inter hos medij, qui ſcilicet in ſtagno marino naſcuntur & degunt. Cancros ceruis à phalangio demorſis prodeſſe ſcripſit Ariſtoteles, atque etiam homini ſed non ſine faſtidio, de quibus autem intelligat non adſcripſit: æquales enim omnium cancrorum vires eſſe negant, vt marinos ad canis rabidi morſum non valere ſunt qui affirmant. At Dioſcorides exiſtimare videtur in fluuiatilium penuria illos ſubſtitui poſſe, ſed minore efficacia. Cancrorum, inquit, fluuiatilium exuſtorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radicis gentianæ modo triduo potus cum vino, magnopere prodeſt canis rabioſi morſibus. Rimas pedum ſediſq; perniunculos, carcinomata cum decocto melle læuit, triti crudi, potíque ex aſinino lacte auxiliantur contra ſerpentum phalangiorúmque morſus atque ſcorpionũ ictus, decocti autem & cum iure eſitati, iis proſunt qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauſerunt, necant ſcorpiones triti, & cum ocimo admoti. Poſſunt eadẽ marini, verùm omnia inefficaciùs præſtant. Eſt & apud Galenum LIB. XI. de ſimplic. medicamen. facult. ex cancrorum fluuiatilium cinere compoſitum medicamentum, cui thus adiicitur à Dioſcoride omiſſum aduerſus canis rabioſi morſum, & eadem mala quæ Dioſcorides recenſuit. Plinius. Cancri fluuiatiles triti potíq; ex aqua recentes, ſeu cinere adſeruato contra venena omnia proſunt, priuatim contra ſcorpionum ictus cum lacte aſinino, vel ſi nõ adſit, caprino, vel quocunque. Addi & viuum oportet. Necant eos triti cum ocimo admoti. Eadem vis cõtra venenatorum omniũ morſus, priuatim ſcytalem & angues & contra leporem marinum, ac ranam rubetam. Cinis eorum ſeruatus prodeſt pauori, prodeſt periclitantibus ex canis rabioſi morſibus. Quidam addunt gentianã, & dant in vino. Nam ſi iam pauor occupauerit, paſtillos vino ſubactos deuorandos ita præcipiunt. Decem verò cancris cum ocimi manipulo alligatis, omnes qui ibi ſunt ſcorpiones ad eum locũ coituros dicunt magi: & cum ocimo ipſos cinerémve eorũ percuſſis imponunt. Minùs in omnibus his marini proſunt, vt Thraſylus autor eſt. Nihil autem æquè aduerſari ſerpentibus quàm cãcros, ſuéſq; percuſſas hoc pabulo ſibi mederi. Quũ ſol ſit in cancro, torqueri ſerpentes. Plura leges apud Plinium &

Lib. 4. de hiſt. cap. 2.

Lib. 9. de hiſt. cap. 5.

Lib. 2. cap. 12.

Lib. 32. cap. 5.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 594 sur 633

Lib. 32. c. 10. medicos ex cancris fluuiatilibus & marinis ſumpta remedia, quæ ſcientes omittimus, hoc vno dempto. Cancri fluuiatiles, inquit Plinius, illiti, vel marini pilos in mamma, vel muricum carnes appoſitæ tollunt. Hîc enim locus me impellit, vt quod ſentio dicam, de morbo quē mulierum māmis accidere ſcribit Ariſtoteles, vocátq; τειχίδιον, Gaza malum pilare interpretatur, de quo morbo Plinium hîc loqui

Li. 47. de hiſt. anim. c. 11. maximè veriſimile eſt. De eo verò ſic Ariſtoteles. Ἅπας ὁ μαστὸς ὁμοίως ἐστὶν ὕστως, ὥστε κἂν ἐν τῷ πόμμλι λάβωσί τίχα, πόνος ἐγκύνε) ἐν τοῖς μαστοῖς, ὀχαλᾶσι τειχίδιον, ἕως ἂν ἢ αὐτομάτη ἐξέλθη θλιβομένη, ἢ μὴ τῆ γάλακτος ἐκθηλασθῇ. Quæ ſic conuertit Gaza vbera tota ita fungoſa ſunt, vt ſi in poculo forte pilum hauſerit mulier, dolor moueatur in mammis, quod malum pilare appellāt, nec ſedatur donec pilus vel preſſus exeat ſponte, vel cum lacte exugatur. Ego verò malū ex pilo hauſto fieri nullomodo poſſe cōtendo, etenim planè repugnat anatome. nā pilus hauſtus per ventriculum in inteſtina delabitur, & inde per anum cum excrementis reliquis egeritur. Quî enim pilus per venas meſaraicas, & ex his per tot hepatis exiguos ductus & męādros in cauam venā, à cava vena ad axillares venas, ab iis ad māmas penetrare poſſit? Vel ſi illuc permearit, cur nō per venas in papillā deſinētes potiùs delabitur, vel ſuctu extrahitur, cùm hæ multò latiores ſint mediis, ídq; ſine dolore. Quare cùm huiuſmodi malum mammā infeſtat, id non ex pilo hauſto oriri puto, ſed ex vermiculo paruo capilli ſpecie, ex pituitoſioris & putreſcentis ſanguinis copia generato, qualem equidē aliquando vidi ex nobilis & ſpectatiſsimæ fœminæ māma natum. Huiuſmodi capillares vermiculos aliquando mihi in vrina oſtendit excellentiſsimus medicus præceptor olim meus Gilbertus Griffius, qui facilè parum aduertentes latuiſſent, huiuſmodi etiam ſæpe reperi in fontibus, quarum aqua craſſa eſt & viſcida, nigros, pedem vnum longos. Fiunt vermiculi etiam in dentibus, in auribus, in inteſtinis, in vlceribus ſordidis. Vidimus etiam è cute vermiculum eductum. Narrabo aliud cuius non ipſe ſolùm ſed etiā multi ſpectatores vnà fuimus. Laborauit iuuenis brachij dolore annos aliquot, qui ſecundum longum ſentiebatur, & tumorem excitauerat, factúſq; eſt tandem abſceſſus quo ſcalpello diuiſo, acicula erugine obducta, forficulis inde educta eſt, eam ex iis qui aderant nonnulli à puero vnà cum cibis deuoratam fuiſſe credebāt, tandémq; illuc penetraſſe, quod fieri non potuiſſe arbitror. Ego in ea re aliud coniicere non potui quàm puerum dum petulantiùs laſciuiret, vel procaciùs colluderet, brachio in aciculā impegiſſe, ídque ſine dolore, quemadmodum in ira vel magna animi cōtentione, mente alio ſpectante dolor ſtatim non ſentitur, tum quia ærugi-
nem acicula contraxiſſet vi ſiccandi præditam, progreſſu tamen tem
poris dolor excitatus eſt, factúſque abſceſſus.

De Aran

De Aranea.

CAPUT XXVI.

INTER Crustata est ὁ ἀράχνης, id est, araneus vel potiùs aranea, vt ab araneo Plinij distinguatur. Aristoteles illius meminit in cancelli descriptione: Τῷ ὃ μορφῷ ὡς μὲν ἁπλῶς εἰπεῖν ὅμοιόν ἐστι τοῖς ἀράχναις πλὴν ὅτι κάτω ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ θώραχος μεῖζον ἔχει ἐκεῖνα. Forma vt breuiter dicam, similis araneis est, nisi quòd partem capiti & pectori subiectam araneo maiorem habeat. Quæ araneę nostrę optimè quadrant: parte enim priore cancellis similis est, capite magis exerto quàm reliqui canceri, in acutum desinente, oculis prominentibus, inter quos cornicula duo protenduntur. Brachia forcipata habet longissima, pedes octo longissimos pro corporis exigua magnitudine, à quibus araneę nomen datum puto. Corpore est tenui pellucido, & ob paruitatem reiicitur.

De Pulice marino.

CAPUT XXVII.

CVM Maris purgamentis aliquoties reperi bestiolam tenui crusta intectam, quam hîc depinximus, quæ facie homunciones ridiculè pictos vel simiam repręsentat: aliis partibus locustæ similis est, in cauda appendiculas habet locustæ & squillæ modo. tam exigua est vt particulæ corporis nisi ab oculato discerni possint, ob paruitatem negligitur. Hanc puto esse ψύλλον θαλάττιον, id est, pulicem marinum, de quo Aristoteles, quum de piscium somno agit. Pisces vel manu facilè caperentur dum dormiunt, nisi à pediculis & pulicibus vexarentur. Nunc verò si somnū diutius capiāt, noctu ab innumera multitu-

Lib. 4. de hist. cap. 10.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 596 sur 633

dine illarum beſtiolarum occupati abſumũtur. Gignuntur eæ in profundo mari tanta fœcunditate, vt eſcam ex piſce confectam, ſi diu in imo manſerit, totam corrodant, atque piſcatores ſæpe eſcam demiſſam glomeratis vndique his beſtiolis perinde vt globum recipiunt.

De Pediculo Marino.

CAPVT XXVIII.

REPONENDVS Erat inter inſecta pediculus marinus, ſed quia cum pulice conſpirat ad infeſtandos piſces, & tenui cruſta integitur, ideo de eo hîc dicendum duximus. A Græcis vocatur φθεὶρ θαλάτλιος, qui duplex eſt apud Ariſtotelem: vnus, qui in mari, quod eſt à Cyrena ad Ægyptum circa delphinum eſt, qui omniũ pinguiſſimus fit pabuli copia, quę delphini opera ſuppeditatur. Alter pediculus eſt, quem hîc depinximus, maioris fabæ magnitudine & latitudine, ſcarabeo terreſtri ſimilis, corpus ex aliquot tabellis, veluti locuſtæ, vel ſquillæ cauda conſtat, ante os duo cornua breuia habet, vtrinque pedes multos, incuruos, in acutum deſinétes, piſcibus ita hæret, vt eripi non poſſit, fugit vt hirudo, nec priùs abſcedit, quàm tabidum & exuccum piſcem reddiderit, reperitur ceruici mugilum, luporum, & ſaxatilium piſcium affixus. Hunc pediculum marinũ eſſe Ariſtotelica deſcriptio apertè indicat: Ἐν ᾧ τῇ θαλάττῃ γίνονται μὲν ἐν τοῖς ἰχθύσι φθεῖρες, ὅτοι ὃ ἐξ αὐτῶν τῶν ἰχθύων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰλύος, εἰσὶ δὲ ὃ ζῶον ὄψει ὅμοιοι τοῖς ὄνοις τοῖς πολύποσι, πλὴν τῷ ὀρθὸν ἔχειν πλατεῖαν. In mari ſunt piſcium pediculi non ex piſcibus ipſis, ſed ex limo generati: ſunt autem aſpectu aſellis multipedibus ſimiles, niſi quòd caudam latam habeant. Qui igitur ὄνοι, qui Latinè multipedæ dicuntur, quæ ſub aquario vaſe ſtabulantur, cognouerit, facilè ex earum ſpecie pediculum marinum agnoſcet. Vnde perſpicuum fit turpiter hallucinatum fuiſſe autorem lib. de aquatilibus, qui pediculum marinum aſilum ſiue œſtrum Ariſtotelis appellauerit, quem aſilum Ariſtoteles ſtatim poſt pediculum longè diuerſum deſcribit: Τισὶ δὲ τῶν θυννων οἶστρος μὲν γίνεται μὲν περὶ τὰ πλευρίγια, ἔστι δὲ ὅμοιος τοῖς σκορπίοις, καὶ δ' μέγεθος ἡλίκον αὐχένος. Aſilus ſub quorundam thynnorum pinna oritur,

Lib. 5. de hiſt. ani. cap. 31.

Ibidem.

tur,ſpecie ſcorpionis,aranei magnitudine. Si aſilus ſcorpioni ſimilis eſt figurâ,vbinam quæſo in aſilo tuo ea repreſentatur? vbi cauda longa & ſtricta? vbi in eodem aranei magnitudo? Hæc apertè conuincunt te neque aſilum vnquam vidiſſe, neque traditam ab Ariſtotele eius deſcriptionem diligenter legiſſe. Sed de aſilo aliâs,cuius veram effigiem in orcyno depinximus ſupra branchiarum pinnam, quia ſub pinna videri non potuiſſet. Vocant in mari pediculos, inquit Plinius,eóſque tritos inſtillari ex aceto auribus iubent. Et paulò pòſt- *Lib.32.cap.7.* Rigor ceruicis mollitur cum marinis,qui pediculivocantur drachma pota. Ego eorum cinerem ad vlcera capitis manantia valere ſum expertus. *Cap.8.*

De Echinis.

CAPVT XXIX.

DVBITARI Non immeritò poſſit,inter cruſtatáne, an inter teſtacea numerandi ſint echini: nam eos inter teſtacea Ariſtoteles recenſuiſſe videtur, quũ ſcribit: Τὰ ὃ ὀστρακόδερμα τῶν ζώων οἷον οἱ τε καρκῖναι, καὶ οἱ κάραβοι, καὶ πάντα τὰ καλούμενα ὄστρεα, ἔτι ὃ ὃ τῶν ἐχίνων γένος, &c. Plinius verò inter cruſtata, cùm enim de cancris & locuſtis dixiſſet,ſubiunxit. Ex eodem genere ſunt echini, &c. quanquam non neſciam Maſſarium horum genus ad exanguium genus, de quo multò antè Plinius, referri voluiſſe, ſed ad propinquius cruſtatorum genus rectiùs mihi referri videtur. Si enim horum integumentum propiùs inſpicias,non durum neque ſiliceum ſed fragile potiùs cruſtæ tenuioris modo eſſe iudicabis. Sed quilibet ad vtrum voluerit genus referat pro arbitrio. Vt vt res habeat, de his commodè iſto in loco dicetur, poſt reliqua cruſtata, antequam ad teſtacea aggrediamur. Dicitur ἐχῖνος, ἀπὸ τοῦ ἔχειν ἑαυτὸν, τῶν ζωρικῶν ἀφυῶν ὄντων, vel per antiphraſim, ἀπὸ τοῦ μὴ δυνάσθαι ἔχεσθαι διὰ τοὺς ἀκάνθας, ὡς ἀκράτηλος, quòd teneri ob aculeos nõ poſſit. Duplex eſt echinus terreſtris &aquatilis,terreſtrem Gaza erinaceũ conuertit,aquatilis nomen Græcum retinuit, Plinium opinor ſecutus,qui echinum appellat. Vocantur echini à noſtris *vrſins* corrupto ex erinaceis vocabulo, ab aliis *caſtagnes de mar*,quòd veluti caſtaneæ echinato calyce cõtecti ſint. A Maſſilienſibus *vrſins & doulcins*, qui ſint edules,etiam ſi dulces non ſint,ſed ſalſi & ſubamari,maiores quique edendo non ſunt *raſcaſſes* ab iiſdem appellantur.Hos noſtri *migranes* vocant, quia cùm detriti aculei deciderint, putaminibus malorum punicorum ſimiles ſint. Germanis dicuntur *meerigel*, Hiſpanis *erizo di mar*. Liguribus *zinzin*. Omnibus cruſta eſt tenuis, vndique ſpinis ſiue aculeis armata, quæ

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 598 sur 633

pro pedibus ſunt. Ingredi eſt his in orbem volui, itaque detritis ſæpe aculeis inueniuntur. Omnes carnem intus nullam continent, ſed nigra quædam vice carnis, ſunt in omnibus oua, ſed nonnullis exigua, nec cibo apta. Alij nigricant, alij purpurei ſunt. Ampliorem partium deſcriptionem in ſingulis trademus.

De Echino ouario.

CAPVT XXX.

PRIMVM Echini genus, quod cibo idoneum eſt, in quo oua multa & magna ſunt, eſculentáq;, non ſolùm in maioribus ſed etiã in minoribus: ſtatim enim parui ouis pleni reperiuntur. Ab ouorum multitudine & magnitudine ouarium hunc echinũ appellat Hermolaus. Forma eius in rotunditatẽ conglobata eſt, dempta vna parte parum compreſſa, in qua os eſt rotundum quinq; dentibus incuruis intus cauis, & in idem punctũ coëuntibus munitum: ij quinq; maxillis internis cõnexi ſunt, quæ ab ore intus erectæ, ex acuto in latũ tendentes & ambienti calyci non continuæ, tam mirabili ſtupendóq; artificio ſunt conſtructæ & cęlatę, vt nihil ſit in toto mari elegãtius ſpectatúq; iucundius. Quinq; igitur ſunt oſſicula per ſymphyſim cõiuncta, quor

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 599 sur 633

quorum ſuprema pars latior roſæ pictę figuram repręſentat: ex ea dependent quinque alia oſſicula minora, tenui membrana alligata, id totum eſt quod comparat Ariſtoteles: τῷ λαμπῆνι μὴ ἔχοντι δ' κύκλῳ δέρμα, id eſt, laternæ quæ pellucida aliqua pellicula ſiue membrana circundata non ſit. *Lib. 4. de hiſt. anima. cap. 5.* Inter dentes interna caruncula quædam eſt, quæ linguæ vice eſt, mox iungitur gula quæ in inteſtinum deſinit, lōgum per teſtam ſtellatim diſpoſitum, eius tenuibus fibris ſuſpenſum, tandem in paruum foramen terminatur, quod foramen ad egerenda excrementa deſtinatum eſt, ex aduerſo oris ſitum, ita vt os in terram verſum ſit, excremēti foramē ſupra habeatur paſtus enim ex imo petitur, vnde ſit vt os ad paſtum ſit verſum, excremētum verò ſuperiùs parte prona teſtæ contineatur. excrementa rotunda ſunt exiguarum pilularum inſtar. Qualis inteſtinorū, talis ouorum ordo eſt. nam inter nigrum id quod carnis vice eſt & inteſtinum oua flaua cernūtur, quæ ſola eduntur cruda, oríque grata ſunt etiam ſi ſalſa & ſubamara ſint. Sunt quidem omnibus echinis oua, inquit Ariſtoteles, ſed nonnullis exigua nec cibo apta niſi in hoc echino, Et alibi. Omnia teſtacea vere & autumno oua habent, echini vero edules his quidem temporibus ouorum copia abundant, ſed & omni alio tempore habent, nec vnquam iis carent, ac maximè plenulúniis diebúſq; tepidis reſtituūtur, redduntúrque pleniores. *Ibidem.* Teſta tota intrinſecus foraminibus paruis plena eſt, per quæ mouendi facultatem nerui aculeis ſuppeditant, extrinſecus in exigua tubercula eriguntur aculeorum cotylen excipientia, vinculo, membranula ſcilicet obligata, vt in orbem moueri poſſint. Talis radij cum brachio articulatio. Aculeorum igitur caput cauum eſt, craſſius, & in acutum illi deſinunt. His in gyrum mouetur. Hoc eſt admirandum Dei opt. max. in hoc animante opificium, quod vt clariùs perſpiceretur, ſuperiore locum echinum integrum, inferiore diſſectū in partes duas depingendū curauimus, vt quātùm picturâ planâ aſſequi pictor potuit, internæ huius echini partes intelligi poſſent. *Lib. 4. de hiſt. ani. cap. 12.* Tradūt ſęuitiā maris echinos præſagire, correptíſq; operiri lapillis, mobilitatémq; pōdere ſtabilientes, nolūt volutatione ſpinas atterere. Quod vbi videre nautici pluribus ancoris nauigia infrænant. Veſcuntur aqua, luto arena. Maiore ex parte quum viuunt purpureo ſunt colore, in mortuis floridus color euaneſcit. Ab aculeorum quibus obducti ſunt aſperitate ortum eſt prouerbium ἐχίνου βαχύτερος, id eſt, echino aſperior, in hominem intractabilem & inſuauibus moribus dictum, metaphora ducta eſt à marino, & à terreſtri. vterq; enim aſper eſt, ſed marinus toto corpore aſper, terreſtris non item. Eſt & aliud ab his prouerbium, Περὶν ὃ δύο ἐχῖνοι εἰς φιλίαν ἔλθοιεν, ὁ μὲν ἐκ τεκάγους, ὁ δ' ἐκ χέρσου. Priùs echini duo inierint amicitiam, alter è mari, alter è terra, de iis qui moribus ac ſtudiis inter ſe ſunt, ita diſſiden-

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 600 sur 633

tes, vt nulla ſpes ſit aliquando neceſſitudinem inter eos coituram. Olim ante cœnam echini integri & crudi cum oſtreis ſpondylis, pectunculis apponebantur, quia horum ſuccus aluum ciet. Vnde Athenæus ex Demetrio ſcepſio feſtiuam narrat hiſtoriam de eo qui echinos integros deuorare voluit. Laconem ait ad cœnam vocatum apoſitis echinis, qui quomodo edendi eſſent cùm ignoraret, ac quomodo alij ederent non animaduerteret, vnũ in os immiſſum cum teſta, dentibus comminuit, & ſtridere fecit. Cùm igitur miſerè os diſcruciaretur ob duram cibi aſperitatem. O ſceleratum, inquit, edulium, neque nunc te omittam emollitum, neque poſthac vnquam ſumpſero. Noſtri lapide teſtam frangunt, & flauam ſiue croceam partem, id eſt, oua edunt. Olim ex mulſo & garo ſubducendæ alui gratia deglutiebantur, vrinam etiam mouent. Cruſta in medicamentis vtilis eſt. Nam vt ſcribit Galenus, Erinacei vtriuſque tam marini quàm terreſtris corpus vſtum cinerem, efficit facultatis tum detergentis, tum degerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam ad excreſcentia, & ad ſordida vſi ſunt vlcera. Ad capitis vlcera manantia valere expertus ſum, & ad eadem Paulus Ægineta commẽdat. Ex iiſdem cineribus fiunt dentifricia ſicca, aut melle ſcillitico excepta. Plinius tradit echinis viuentibus tuſis, & in vino dulci potis egregiè profluuia purgari.

Lib. 11. de fac. ſimp. med.

Lib. 32. c. 10.

De Echino ſpatago & Briſſo.

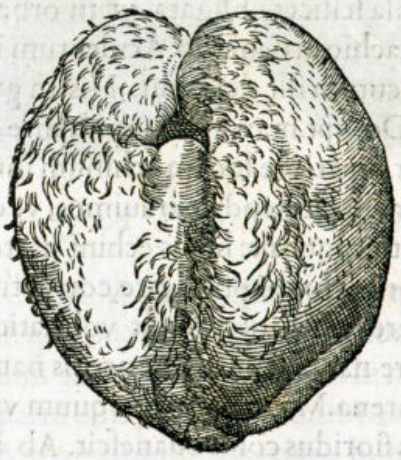

CAPVT XXXI.

SECVNDI Et tertij generis echinorum breuiter Ariſtoteles meminit his verbis. Ἄλλα δὲ δύο γένη τό, τε τῶν σπατάγων καὶ ὅ τῶν καλυμμένων βοίων, γένος δὲ ἕτοι πελάγιοι, καὶ σπάνιοι. Secundum ac tertium echinorum genus, ſpatagi & briſſi, quæ genera pelagia ſunt, raráque

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 601 sur 633

ráque inuentu. Ex his Ariſtotelis verbis, neque ex vllo alio autore vetere notas aliquas colligere poſſis, quibus hos echinos ab aliis differre intelligas. Sed cùm echinum, quem hîc exhibemus, pelagium & inuentu rariſſimum eſſe certò ſciam, qui ab echinometrę, echini ouarij, echini parui, notis à veteribus traditis facilè diſtinguatur, non dubitaui pro ſpatago vel briſſo proponere. Hic igitur echinus ſiue ſpatagus, vel ſpatangus (vtroque enim modo legitur) ſiue briſſus minùs rotundus eſt, quàm ſuperior à cordis figura non valde recedens, aculeis paruis & raris ſeptus, altera parte in qua ſcilicet os eſt magis planus quàm ſuperior. Os dentibus caret, verùm maxilla inferior ſuperiore prominentior eſt, ad hauriendum aquam, arenámque accommodata: his enim & luto veſcitur. In interiore teſta nulla talis ſpectatur fabrica, qualem in echino ouario deſcripſimus, ſed eſt inteſtinum conuolutum, aqua & arena plenum, neque oua, neque nigrum illud continet, quod carnis loco eſt.

De Echinometra.

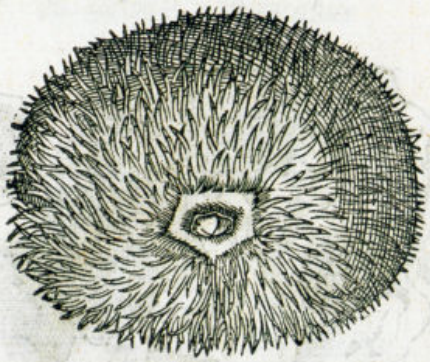

CAPVT XXXII.

QVARTVM Echinorum genus echinometram numerat Ariſtoteles, quaſi matrem aut matricem dicas echinorum, inquit Gaza, quanquam ſciendum eſt, in hoc genere marem à fœmina non diſtingui: neque enim ex ſemine vel ex ouo generantur, ſed ſponte oriuntur, vt oſtracoderma. Echinometras magnitudine ab aliis omnibus diſtinguit Ariſtoteles: ἔτι αἱ ἐχινομῆδαι χαλάμῳναι μεγέθει ὠῴων μέγιστα, ſed hanc magnitudinem non ad corpus ſiue calycem, verùm ad ſpinas refert Plinius, quum ſcribit. Ex his echinometræ appellantur, quorum ſpinæ longiſſimæ, calyces minimi, cuius ſententiam Gyl-

Lib. 4. de hiſt. anima. cap. 5.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 602 sur 633

lius Aristotelis sententiæ præfert his verbis. Aristoteles dicit echinometras cęteros magnitudine calycis superare. Plinius Echinometras spinis lõgissimis,& calycibus minimis descripsit,quod ipsum mihi verosimilius videtur,cùm ab aculeis nomen omnes echini traxerint,rectiùs nominantur echinometrę,qui aculeorum proceritate pręstant, quã ob magnitudinẽ calycis. Ego verò à corporis siue calycis potiùs quàm aculeorum proceritate echinometras dici existimo. cur enim echinorum matrem vel matricem ab aculeis longis nominassent veteres,cùm sit aliud quintum scilicet genus paruo calyce spinis longis durísque?hoc quidem genus pro echinometra vsurpasse videtur Plinius & eum secuti contrà Aristotelis mentem,cùm perspicuè vtrunq; genus separet. Quare Aristotelem hîc sequendum censeo ex quo sua transcripsit Plinius. Illius igitur echinometram hîc exhibeo,qui magnitudine reliquis pręstat,adeo vt ambabus manibus quaquauersum extensis capi vix possit,aculeísq; est mediocribus. Internæ partes ouariis echinis similes sunt, demptis ouis siue flaua illa parte eduli, quæ exigua est & planè exucca.

De Echinorum quinto genere.

Echinus paruus.

CAPVT XXXIII.

QVINTVM Echinorum genus id est quod saxo inhærens repræsentamus,calyce paruo spinis longis pro corporis ratione,& duris, quo ad vrinæ destillationes fœlici successu sum vsus, vnde affirmare non dubitamus id esse quintum echinorum de quo sic Aristote-

Lib.4.de hist. cap.5.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 603 sur 633

les. Genus item aliud eſt minutum ſpinis longis, prædurísque, gigni in alto gurgite ſolitum, quo nonnulli ad ſtillicidia vrinæ medicamento vtuntur. Ariſtoteles autor eſt echinos alios naſci, circa Toronem, qui candidi ſunt, & ſpinis, & teſta, & ouo, augentur forma productiore quàm cæteri, ſpina iis parua, nec rigida ſed mollior, nigra autem illa ori applicata, plura à ſeſe diſiuncta, & ad foramen exterius coëuntia. *Lib. 4. de hiſt. anima. cap. 5.*

Hactenus, ſtudioſe Lector, quæ ad vniuerſam piſcium omniũ cognitionem valde conferũt, primùm executi ſumus, deinde ſigillatim de piſcibus marinis permultis diximus, ſingula eorum genera ſingulis libris complexi, ab iis qui ſanguine pręditi ſunt, ad eos qui ſanguine vacant progreſſi: horum cùm quatuor ſint genera, de duobus tantùm diximus, ſcilicet de mollibus & cruſtatis: ſuperſunt igitur duo quæ ὀστρακόδερμα, id eſt, teſtacea, & ἔντομα, id eſt, inſecta vocantur, quæ cum aliis ad integram piſcium hiſtoriam omnino abſoluendam neceſſariis propediem Χῷ Θεῷ edentur. Interim his fruere, quæ magno ſtudio & labore, magnis ſumptibus, multis vigiliis conquiſita & cognita tibi candido animo & liberaliter impertimur.

Τέλος Χῷ Θεῷ.

LVGDVNI,
Excudebat Matthias Bonhomme.

INDEX RERVM COGNITV NECESSARIARVM, QVAE TOTO OPERE SPARSAE SVNT.

A

ACANTHIAS Gal. qua ſit carne. pag. 374
Acanthiæ galei fœtus. 374
Acanthiæ galei deſcriptio. 373
Acanthiæ Gal. iecur oleũ emittit. 374
A carnanis piſcis deſcriptio. 151
Acarnan quali ſit ſucco. 152
Acipenſer paucorum hominum. 413
Acipẽſer nõ eſt ex ſquamoſis piſcib. 414
Acipenſer ὀνίσκος dorionis 414
Acipenſer quo tempore fuerit in precio apud Romanos: & quo tempore laudari deſiit. 415. & 416
Acipẽſer & elops diuerſi ſunt piſces. 411
Acipenſer ſimplici c, ſcribendum in ſecunda ſyllaba. 412
Acipenſer cum coronis & tibiis in cœnis circunferebatur. 413
Acipenſeris deſcriptio. 413
Actio quid. 81
Actiones piſcium naturales. 83
Actionum diuiſio. 82
ἀγαλλὴφη vnde dicta ſit. 527
Acus primæ deſcriptio. 228
Acus qua ſit carne. 228
Acus ſecundæ deſcriptio. 229
Acus Ariſtotelis quomodo pariat. 229. & 230
Acus cur dehiſcente vtero parit. 231
Acus Ariſtoteles proſerpente marino non rectè vſurpata 409
Adulterorũ pœna apud Athenienſes. 262
Aër variè corpora immutat. 4
Aër cum aqua permiſtus. 101
Aëre nullum animal perpetuò viuere poteſt. 93
Aëris inſpiratione nonnulli aliquandiu vixerunt. 21
Aetnæus piſcis proprium nomen non eſt, ſed epitheton. 121
Alaudæ non criſtatæ deſcriptio. 206
Alimenta piſcium. 16
Aloſæ deſcriptio 221
Ἀλφηστὰι incontinentes. 170
Amia piſcis non eſt qui lechia Romæ dicitur. 241
Amia reliqui piſces delectentur. 239
Amia vnde dicatur. 238
Amiæ deſcriptio. 238
Amiæ Pontum ſubeunt. 238
Amiæ celerrimè augeſcunt. 239
Amiæ quali ſint ſucco. 239
Anguillæ pura aqua viuunt. 21
Anima quid Hippocrati 97
Animalia an ſine ſanguine poßint viuere 468
Anchias ſecundi generis & tertij. 191
Anthias anthiam captum liberat. 190
Anthias piſcis cur ſacer. 189
Anthias qua arte euadat. 190

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 606 sur 633

Anthiæ primi descriptio. 189
Ἀνθείχες & ἀθέρες. 216
Aphareus quid. 246
Appendices circa os piscium. 77
Ἀφετῖς 86
Ἀφέτις ex spuma maris nascitur. 209
Aphya vidit ignem 209
Aphya ad ignem. 209
Aphya veneri sacra. 209
Aphya cobites ex gobionibus creatur. 210
Aphya cobites qualis sit. 211
Aphya mænidum & mugilum quid sit. 214
Aphya mugilum quid sit. 213
Aphyæ quod nutrimentū præbeāt. 209
Aphyæ phalericæ descriptio. 213
Aphyæ phalericæ vnde dictæ. 212
Aphyæ vnde dictæ sunt. 207
Aphyæ conglomeratæ natant. 209
Aphyarum honor oleum. 209
Aphyarum plura genera. 208
Aphyas quomodo Nicomedi regi repræsentarit Apicius. 209
Apolectus pelamydis species. 244
Apri piscis descriptio. 161
Aqua marina pisces nutriuntur. 19
Aqua pisces alij refrigerantur alij nutriuntur. 17
Aqua proprium piscium elementū. 6
Aqua an nutriat. 17
Aquæ marinæ ineſt humor dulcis. 20
Aquarū varietas piscium naturam variè immutat. 5
Aranea marina descriptio. 575
Araneus Plinij & araneus Aristotelis longè diuersi pisces. 302
Araneus piscis & draco idem. 301
Aristotelis rationum refutatio quibus improbat veterum philosophorum sententiam de respiratione pisciū. 99
Arnogloſsi piscis descriptio. 324
Arteriæ asperæ constructio in hominibus & piscibus. 61
Arteriæ asperæ in pulmones dißeminatæ constructio à nullo hactenus rectè tradita. 62
Aselli piscis descriptio. 274
Aselli qua sint carne & succo 274
Asellorum plura genera. 273
Asini varij descriptio. 279
Astaci vnde dicti 538
Astaci descriptio. 539
Astaci maris & fœminæ nullū discrimen. 638
Astacus non rectè cammarus latinè dicitur. 540
Athernia vnde dicta sit. 215
Atherina quomodo pariat. 216
Atherina quali sit carne. 216
Atramentum an sanguini proportione respondeat. 500
Atramentū sepiæ & eius meatus. 500
Augusti & Vespasiani dictum. 468
Anlopus piscis cur dicatur. 192
Aurata tarentina. 117
Aurata lucrini lacus. 117
Aurata piscis timidus. 116
Aurata arctè dormit. 116
Aurata Ephesia. 117
Aurata quali carne & succo. 117
Aurata salita. 117
Auratæ & lupi in dulces lacus à veteribus inferebantur. 116
Auratæ partes internæ & externæ. 116
Auratæ vsus in medicina. 117
Auratæ quomodo capiuntur. 117
Auratæ quo modo præparantur 118
Auris cōstructio interna in hominibus & piscibus. 49
Auriculis cur careant pisces 50
Aurium vsus. 49

B

Balænæ vulgo appellata carne piscium non nutritur. 83

Bal-

Balæna prima aqua & ſpuma maris tantùm veſcitur. 485
Balænarum coſtæ eſſe vulgo creduntur quæ maxillæ ſunt. 486
Balænarum dux quis ex Oppiano, Aeliano, Plutarcho. 477
Balænæ veræ deſcriptio. 482
Balænæ nomine plures beluæ intelliguntur. 475
Balænæ quomodo olim caperentur 480
Balænæ quomodo capiantur in Aquitanico ſinu. 480
Βαλιδοσκόποι. 340
Βάτος & Βατίς cur dicantur. 340
Branchiarum in cartilagineis longis ſitus. 374
Branchiæ piſcium. 63
Branchiarum vſus. 63. & 64
Branchiarum differentiæ. 64
Belonius. 423
Belenni piſcis deſcriptio. 214
Beluæ marinæ in litus Magalonenſe aliquando ejectæ. 486
Bos piſcis cartilagineus. 348
Boops Mercurio ſacer. 136
Boops quali ſucco. 137
Boops peregrinus. 427
Boopis deſcriptio. 137
Boopis ſpecies duæ. 137
Βοῦκα an Βοῶπα dicere oporteat. 136
Buccina ſaliuant. 87

C

Cæciliæ ſerpentes. 230
Callarias & clarias. 282
Cancelli & cancri parui qui in oſtreis reperiuntur, à ſeſe diuerſi ſunt 555
Cancelli in ſpongiarum cauernis reperiuntur. 557
Cancelli amplior deſcriptio. 557. & 558
Cancelli ſponte non proueniunt 558
Cancelli deſcriptio ex Ariſtotel. e 554
Cancellus cur in alienis teſtis habitet. 557.
Cancellus an in genere cruſtatorum an teſtaceorum reponendus. 553
Caniculorum victus. 383
Caniculæ dentium cinis. 379
Caniculæ Ariſtotelis deſcriptio. 380
Caniculæ oua qualia ſint. 380
Caniculæ oculi nebula obteguntur. 377
Caniculæ ſaxatilis deſcriptio. 383
Cancri parui cur in teſtis alienis habitent. 571
Cancri parui ſponte non proueniunt. 572
Cancri an in anteriora moueantur. 572
Cancri ſeſe mutuo deuorant. 573
Cancri marini an in fluuiatilium penuria ſubſtitui poſſint. 573
Cancri omnes in quibus conueniant & in quibus differant. 559
Cancri mæa deſcriptio. 560
Cancri parui quibus in teſtis hoſpitentur. 569
Cancri cordis figura deſcriptio. 569
Cancri cauda non carent. 535
Cancri latipedis deſcriptio. 565
Cancri flaui deſcriptio. 566
Cancri marmorati deſcriptio. 566
Cancri anonymi deſcriptio. 567
Cancri βραχυχήλης deſcriptio. 568
Cancris an deſit caput. 32
Cancrorum paruorum deſcriptio. 570
Cancrorum nomine pro genere cruſtatorũ omnium vſus eſt Plinius. 534
Cancrorum genera plura. 558
Cancrorum hirſutorum genera. 568. & 569
Cancrorum in medicina vſus. 573
Cancrorum coitus. 572
Cancros paruos lapillum in teſtas iniicere falſum eſt. 570

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 608 sur 633

Canthari ſcaro & ſuccus & præparatio. 122
Canthari piſcis deſcriptio 121
Canthari piſcis caſtitas. 121
Cantharus ætnæus. 121
Cantharus quibus in locis viuat. 120
Capriſci piſcis deſcriptio. 159
Caput quid. 44
Capitis piſcium differentiæ. 45
Carnes diutius feruentiore igne aſſatæ deteriores. 120
χαλίδες vnde dictæ. 543
Cartilagineorum piſcium multo vſu oculorum acies hebetatur. 370
Channæ venter in os excidit. 185
Channæ deſcriptio. 183
Channæ omnes fœminæ. 184
Channæ quali ſint carne. 186
Chamæleon aëre ſolùm non viuit. 93
Clauus cur facilè nauem mouet. 439
Cemenei montes. 5
Centrinam non cognouit author lib. de aquatilib. 386
Centrinæ deſcriptio. 384
Centrinæ oua. 385
Centrinæ caro. 385
Cephalus quomodo præparandus. 262
Cephalus limo & aqua tantùm veſcitur. 261
Κέφαλος mugilis ſpecies & eius deſcriptio. 260. & 261
Κέστρα quid ſit. 224
Ceſtrei dentibus carent. 263
Ceſtrei piſcis deſcriptio. 263
Κέστρον quid. 262. & 263
Ceſtreus ieiunat. 263
Ceſtreus cur guloſus dicatur. 264
Κεστρεὺς mugil vnde dicatur. 262
Cete quæ dicantur ab Ariſtotele, Galeno & cæteris. 392
Cetacei piſces qui. 441
Cetacei piſces carnis ſubſtantia à cæteris differunt. 442
Cetacei piſces in quo genere animantium ſint. ibid.
Cetacei piſces in quibus conueniunt & diſſideant. ibid.
Chelas habent piſces manuum vice. 80
Chelarum differentiæ. ibid.
Chelonis deſcriptio. 266
Creata primũ à Deo reliquorũ rerum fuerunt materia. 6
Cicadæ Aeliani deſcriptio. 546
Κιρρὸν quid ſit. 171
Κνεωδὴς color quis. ibid.
Cithari flaui ſiue aſperi deſcriptio. 315
Cithari piſcis deſcriptio. 314
Citharus maris rubri. 315
Citharus egreſinus non eſt multò minus cantharus. 314
Cybia cur dicantur. 245
Cybia quæ dicantur. 244
Cynædi piſces cur dicantur. 171
Cynædi piſcis præparatio. 172
Cynædus quali ſit ſucco. ibid.
Cynædi piſcis deſcriptio. 170
Cynogloſſus à ſolea quid differat. 323
Colias maior eſt ſcombro & deterioris ſucci. 236
Colias parianus & ſexitanus. 237
Κολιὰς piſcis non χαλκοὶς. 235
Collum an piſces habeant. 77
Coliæ deſcriptio. 236
Congri deuorantur à locuſtis 396
Congri quali carne. 397
Congri viuunt abſciſſa cauda. ibid.
Congri piſcis deſcriptio. 365
Congri oua non pariunt vt anguillæ contra Oppianum. 196
Coracina pix. 132
Coracini piſcis deſcriptio. 129. & 130
Coracini ſalſamenta. 131
Coracis piſcis deſcriptio. 296
Coracinus quali ſit ſucco. 131
Coracinus vnde dictus ſit. 129
Coracinus ex niloticis piſcibus eſt. 130

Cora

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 609 sur 633

Coracinus pro varia ætate varia habet nomina. 129
Coracinus quomodo præparandus. 132
Coracinus color. 129
Κωφίας serpens. 230
Cor piscium squamosorum. 67
Cor piscium pulmonibus spirantium. 68
Cordis situs in piscibus. 68
Cordi cur affusa pinguitudo. 68
Cordyla quid. 242
Corporum diuersorum commistio non potest generare. 371
Corpus animi causa conditum. 111
Corpus omne partibus variis cõstat. 24
Κόρον quid sit. 129
Χλωρὸν quid significet. 197
Cornutæ piscis descriptio. 300
Corui piscis & milui discrimen. 298
Chromis piscis descriptio. 153
Cuculi piscis descriptio. 287
Cuculus quomodo præparandus. 288
Cuculus quali sit carne 288
Clupea non est trissa. 221
Crustata in genere quali succo. 534
Crustata quæ dicantur. 534
Crustatis omnibus caput non deest. 544
Crustatorum summa genera. 535
Crustatorum genus valde variũ. 534

D

Δαμάλης quæ dicantur. 155
Draco & dracunculus diuersi pisces. 301
Draco marinus vnde dictus sit. 302
Draco belua marina non est, vt putauit Albertus magnus. 302
Draconem marinum Plinij & Dioscoridis diuersos esse falsum est. 303
Draconis marini venena quomodo sanantur. 303. & 304
Draconis piscis descriptio. 301
Dracunculi piscis descriptio. 304
Delphini vnguentis offenduntur. 465
Delphini pinnæ. 467
Delphini cur in terram nonnunquam exiliant. 469
Delphini lingua & iecur. 473
Delphini vsus in medicina. 473
Delphini non vnica species. 459
Delphini amplissima descriptio. 459. & deinceps.
Delphini animal statim concipit sine ouo. 462
Delphin quo tempore pariat. 462
Delphini erga fœtus amor. 462
Delphini diu viuunt. 462
Delphin moueri non desinit. 462
Delphini fistula obturata statim moriuntur. 470
Delphini diutius viui quomodo seruentur. 470
Delphini erga mortuos fœtus cura. 470
Delphini cicurari possunt. 471
Delphini musica delectantur. 471
Delphini & Arionis historia. 471
Delphinorum opera quomodo homines olim in piscando vterentur. 470
Delphinus in maris summum frequentius se vibrans tempestatis signum est. 463
Delphinus audiendi meatũ habet. 464
Delphinus stridet, & vocis nonnihil edit. 463
Delphinus velocissimus. 467
Delphinus cum ancora quid significet. 468
Delphinus quali sit carne & succo. 472
Delphinus an os habeat in supina parte ex Aristotele & Plinio. 466
Delphinus aculeis in pinna dorsi caret. 467
Delphinus crocodili hostis. 468
Delphinus balænã non antecedit. 469
Delphinus an tricenis diebus lateat. 469
Delphinum statim tellure tacta mori falsum est. 469
Delphinum cauda ligare 467

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 610 sur 633

Delphinum natare doces. 468
Dentifricia ex dentibns lamiæ. 393
Dentes cur piſcibus tributi. 54
Dentium piſcium differentiæ. 55. & 56
Diaphragma quid. 65
Diaphragmate inflãmato citius mens è ſua ſede mouetur, quàm læſo ore ventriculi. 66
Diaphragmatis vſus in piſcibus. ibid.
Διαφωνον quid. 97
Differentia piſcium à moribus. 109
Differentiæ piſcium ex odore. 37. & 38
Differentiæ piſcium ex viuendi ratione. 3. & 4
Differentiæ piſcium ex alimentorum varietate. 14. & 15
Differentiæ piſcium ex alimentis. 22
Diſſferentiæ piſcium ex ſubſtantiæ varietate. 28. & 29
Differentiæ piſcium quæ ſint. 3
Differẽtiæ piſcium ex colore 40. & 41
Differentiæ piſcium extra aquas viuentium. 11
Differentiæ piſcium ex mari, lacubus, fluminibus. 7
Differẽtiæ piſciũ marinorũ multæ. 7
Differentiæ piſcium ex proprijs facultatibus. 43
Differentiæ piſcium ex partibus. 44
Differentiæ piſcium ex figura partiũ. 30
Differentiæ piſcium ex magnitudine totius & partium. 31
Differẽtiæ piſcium ex ſitu partium. 32
Differentiæ piſcium in marinis ſtagnis degentium. 8
Differentiæ piſcium paluſtrium & lacuſtrium. 9
Differentiæ piſcium fluuiatilium. 10
Differentiæ piſcium ex numero partium. 33
Differẽtiæ piſcium ex exuperentia & defectu partium. 34
Differentiæ piſcium ex ſapore. 35
Dulce quid ſignificet. 18

E

Echeneides plures apud diuerſos autores. 436. & 437
Echeneis Oppiani noſtra eſt lampetra. 401
Echeneis cur nauem remoretur. 439
Echeneis vnde dicta ſit. 436
Echeneis Plinij & Ariſtotelis ab echeneide Oppiani diuerſa eſt. 402
Echini duo prius amicitiam inierint. 579
Echini cinis ad quid vtilis. 580
Echini ſpatagi vel briſſi deſcriptio. 580
Echini parui deſcriptio. 583
Echini ad deſtillationes vrinæ vſus 582
Echini an in cruſtatotum an in teſtaceorum genere reponendi. 577
Echini partes internæ & externæ. 578 & 579
Echini tempeſtatẽ prænunciant. 579
Echinometræ magnitudo ad calicem an ad ſpinas ſit referenda. 581
Echino aſperior. 579
Echinus integer à lacone deuoratus. 780.
Echinus. 263
Echinus & echinatus quid. 421
Echinum & echeneida malè confudit cardanus. 440
Egreſini deſcriptio. 277
Egreſinus veterum aries non eſt. 268
Egreſinus ex aſellorum genere. 277
Elacatene piſcis & ſalſamenti nomen. 432
Elementa quomodo commiſcentur ad rerum generationem. 101
Elopes piſces cur dicti. 412
Elops pamphylij maris proprius. 430
Elops ſquamas ad os verſus non habet. 431

En-

Encraſicholorum deſcriptio. 211
Ἐγκρασίχολοι & λυκόσομοι cur dicti. 211
Ἐκπώματα πλυχῶδες in cancris. 172
Ἐκτυγλώτλις quid ſit 382
Ἔκφυτοι piſces qui dicantur. 215
Erythrini piſcis deſcriptio. 145
Erythrinos in dentices verti falſum eſt. 145
Ἐρυθρὸν quid. 171
Erythrinus non omni anni tempore ouis grauidus eſt. 145
Erythrinus quali ſit ſubſtantia. 146
Εὐθλωεῖν quid. 293
Εὔσομον quid ſignificet. 160
Exocæti deſcriptio. 194
Exocætus vocalis non eſt. 194
Exocætus cur dicatur. 193. & 194

F

Faber piſcis idem qui Gallus. 329
Fabri piſcis deſcriptio. 329
Facies. 50
Fellis differentiæ in piſcibus. 72
Fiatolæ Romani piſcis deſcriptio. 257
Fiſtula piſcium. 59
Fœtus cur plures duobus cùm vteri duo tantùm ſint ſinus. 91
Fungorum decocto effuſo in terram fungi alij naſcuntur. 87

G

Galaxias ſiue galeonymos quis piſcis. 415
Galea piſcis & eius deſcriptio. 282. & 283.
Galei piſces qui dicantur. 372
Galei glauci deſcriptio. 378
Galei in quibus conueniant & diſſideant. 373
Galei læuis deſcriptio. 375
Galei læuis fœtus. 375
Galei aſteriæ deſcriptio. 376
Galei canis ſiue caniculæ deſcriptio. 377
Galli piſcis deſcriptio. 329
Galeus glaucus qua ſit carne. 379
Galeritæ piſcis deſcriptio. 204
Garum ex ſcombris. 235
Garum ſit ex encraſicholis. 212
Garum ex garo piſce primùm fiebat. 141
Gladium habet ſed cor non habet. 509
Glauci ſecundæ ſpeciei deſcriptio. 254
Glauci tertiæ ſpeciei deſcriptio. 255
Glauci piſcis deſcriptio. 253
Glaucus color quis. ibid.
Glaucus Aeliani à glauco noſtro diuerſus. 254
Generationis piſcium varietas. 84. & 85
Geſnerus medicus. 423
Gyrini qui dicantur. 364
Goberge aſellorum ſpecies & eius deſcriptio. 279
Gobij nigri deſcriptio. 200
Gobiones in alga nidificant. 196
Gobionis marini deſcriptio. 196
Gobionum differentiæ plures. 195
Γονὴ quid. 85
Γόγγρος vnde dictus ſit. 394
Γαργαρεὼν quid. 140
Γλῶττα ſiue γλωτλὶς quid ſit. 381
Γλωτλὶς laryngis pars quæ ſit. 381
Gruus piſcis ex Aeliano deſcriptio. 431

H

Halec quid ſit. 138
Harengus ex Triſſarum genere & eiuſdem deſcriptio. 223
Hepar candidum in quibuſdam piſcibus cur dicatur. 149
Hepar piſcium quorundam pingue. 71
Hepati piſcis deſcriptio. 148
Hepatis piſcium differentiæ. 71

Hepſeti piſcis deſcriptio. 215
Heracleotici cancri quales. 563
Hippolytus medicus Romanus. 423
Hippogloſſi piſcis deſcriptio. 325
Hippuri deſcriptio. 255. & 256
Hippurus vnde nomen habeat. 256
Hippurus hyeme latet. ibid.
Hippurus naufragijs gaudet. ibid.
Hirudo marina. 401
Hirundo piſcis cur dicatur. 284
Hirundo qua ſit carne. 286
Hirundinis piſcis deſcriptio. 285
Hirundinis os noctu lucet. ibid.
Hirundinis fel. 286
Hirundines marinæ volant. ibid.
Homo non ſolus cælum ſuſpicit. 307
Horæa quæ. 244
Humida & mollia facilè mutantur & concoquuntur. 119
Humidum nimium cruditatis cauſa. 120

I

Inſula D. Honorati. 153
Ivbia quæ dicantur. 557
Ionas in ventre lamiæ fuit. 392
Ingluuies piſcium & auium quid. 500
Inſecta quomodo reſpirant. 101
Inſtrumentorum ex quibus corpus conſtat diuiſio. 25
Inteſtinorum differentiæ. 70
Iulis quali ſit ſucco. 181
Iulidis piſcis deſcriptio. 180
Iulidis morſus eſt venenatus. 181

L

Labra piſcium. 57
Labrax Mileſius. 270
Lacerti peregrini deſcriptio. 428
Ladus fluuius. 5
Lamia an inter Planos cartilagineos, an inter longos numeranda. 390
Lamia vnde dicta ſit. ibid.
Lamia piſcis anthropophagus. 391
Lamia quot dentium ordines habeat. 391
Lamiæ deſcriptio. ibid.
Lamiæ oculi quales neruos opticos habeant. ibid.
Lamiæ mulieres vndæ dictæ. ibid.
Lamiæ gula quanta. 392
Lamiæ caro qualis. ibid.
Lamiæ hypogaſtria. 392
Lampetra vnde dicta ſit. 398
Lampetra naues remoratur. 402
Lampetra quo nomine à veteribus nominata fuerit ex diuerſorum opinione. 399
Lampetræ deſcriptio. 398
Lampetræ ſpina dorſi. 399
Lampetræ quali carne. ibid.
Lapides in coracini capite. 132
Lapides in vmbræ piſcis capite. ibid.
Lapides in capite lupi. 271
Latera ſtagnum. 5
Latera ſtagnum. 91
Lati præparatio & ſuccus. 136
Lati piſcis deſcriptio. 135
Latus eſt ex piſcibus Niloticis. ibid.
Leonini monſtri deſcriptio. 491
Leonis cruſtati deſcriptio. 542
Leporini veneni experientia. 524. & 525
Leporini veneni indicia & ſymptomata. 522
Leporini veneni remedia. 524
Leporis marini veri deſcriptio. 521
Leporis marini ſpecies alia ex Aeliano. 525
Leporis marini venenum ſolos pulmones non afficit. 523
Leporis marini in medicina vſus. 524
Leporis marini ſecunda ſpecies. 526
Leporis marini tertia ſpecies. ibid.
Lepus marinus mas & fœmina. 525

Le-

Lepus marinus cur à paucis cognitus. 520
Lepus marinus vnde dicatur. 521
Lepus marinus venenatus est. ibid.
Lerinus insula. 153
Libella quid sit. 389
Libella piscis vnde dicatur. ibid.
Ligula siue lingula quid. 381
Lingua piscium. 58
Liparis piscis descriptio. 272
Liparis in oleum abit. ibid.
Lyræ piscis descriptio. 298
Locusta in conuiuio tria præstat. 537
Locustarum coitus. ibid.
Locustæ crustam exuunt. ibid.
Locustæ descriptio. 536
Locustæ quomodo præparandæ. 537
Locustæ fœminæ à mare discrimẽ. 536
Loliginis quomodo præparandæ. 510
Loliginis humor ater metaphoricè. 509
Loliginis volant, vt se seruent. ibid.
Loliginis magnæ descriptio. 507
Loliginis paruæ descriptio. 508
Longi pisces cur pinnis careant. 483
Longi pisces qui dicantur. 394
Λοφιὰ & λόφος quid. 385
Luciorum vulnera in aquis coalescunt. 232
Lunæ piscis descriptio. 425
Lupi piscis descriptio. 269
Lupi iidem non sunt cum troctis. 270
Luporum cibus. 269
Luporum duo genera. ibid.
Luporum qui optimi & contrà. 271
Luporum oua. ibid.
Lupus non idem qui lucius. 270
Lupus quali sit carne & succo. ibid.
Lupus piscis cur à latinis dicatur. 269
Lupus bis parit. ibid.
Lupus veterũ non est sturio noster. 270

M

Maltha pro permistione quadam. 393
Maltha piscis vnde dicatur. ibid.
Malthæ descriptio. ibid.
Mammarum situs in piscibus. 75
Mammæ piscium. ibid.
Mammæ piscium in quo differant à mammis aliorum animalium. ibid.
Manati Indici descriptio. 490
Marina aqua crassior quauis alia, & ad gignẽda animalia aptissima. 86
Mare animãtes habet loco hærẽtes. 92
Maraxus Indicus piscis. 489
Maxillarum piscium differentiæ. 53. & 54
Maxillarum vsus in piscibus. 54
Mæna βάγος. 139
Mæna non rectè halec dicitur. 138
Mænæ descriptio. 138. & 139
Mænæ color quando variatur. 139
Mænæ quo sint succo. ibid.
Mænarum in medicinis vsus. ibid.
Melandrya quid. 244
Melanuri descriptio. 126
Melanuri astutia. 127
Melanderini descriptio. 128
Melanurus quali succo sit. 127
Membradum descriptio. 220
Mentulæ piscium differentia. 74
Mentulam qui pisces habeant, & qui eadem careant. ibid.
Merula quali sit succo. 173
Merlanus ex asellorum genere & eius descriptio. 276
Merlanus qua sit carne. ibid.
Merulæ piscis præparatio. 173
Merulæ pisces colorem mutant. ibid.
Methodus, qua libri isti conscripti sunt. 24
Milui piscis descriptio. 297
Myri & murænæ discrimen. 407
Myri descriptio. 408
Myri species duæ. ibid.
Myrrha optima subflaua. 198
Myrrha vera non caremus. ibid.

Mysticeti Aristotelis descriptio. 476
Mytuli saliuant. 87
Μύξα quid. 265
Myxonis nomina varia. 266
Mollia cerebrum habent, etiam si sanguine careant. 500
Molles pisces qui dicantur. 497
Molles pisces cur pedes ante caput habeant. 498
Mollium piscium partes. 498
Mollium coitus. 89
Mores piscium diuersi sunt. 110
Morhua ex asinorum specie est, & eius descriptio. 280
Morhua salita cur glutinosior recente. ibidem.
Morhua ichthyocolla non est. ibid.
Morhuæ oculi. ibid.
Mormyri descriptio. 154
Mormyrus quali sit succo. 154
Mormyrus qua arte vitat retia. ibid.
Motionis piscium differentiæ. 92
Mugil amnes subit. 264
Mugil saltu retia transilit. 265
Mugiles ab imbribus immodicis læduntur. 262
Mugiles vbi salubres & insalubres. 261
Mugilis alati descriptio. 268
Mugilis nigri descriptio. 423
Mugilum salacitas. 264
Mugilum oua salita. 262
Mugilum nomina varia. 258
Mugilum genera quatuor, & eorum nomina varia. 259
Mugilum ventriculi vsus in medicina. 265
Mulli Dianæ sacri. 293
Mullei qui sint. 289
Malli pisces vnde dicti. ibid.
Mulli asperi descriptio. 296
Mulli imberbis descriptio. 295
Mulli exenterandi priusquam coquantur. 294
Mulli qui optimi. 292
Mulli quali carne & succo. ibid.
Mulli quomodo venerē inhibeant. 293
Mulli contra mulierum veneficia valet. ibid.
Mulli cur tanto in pretio apud veteres. 292
Mulli hepar & caput. 292. & 293
Mulli magnitudo. 290
Mulli barbati descriptio. ibid.
Mulli longam vecturam non ferunt. ibidem.
Mullos in garo necabat Apicius. 293
Mullorum esu oculi hebetantur, iidem neruis inutiles sunt. ibid.
Mullorum aliquot genera. 289
Mullorum vsus in medicina. 294
Mullus expirans versicolor est. 289
Mullus lepore marino solus vescitur vt non intereat. 294
Mullus torpedinis vi resistit. ibid.
Mullus quibus in locis viuat. 290
Mullus ter parit, an anno, an vita. 291
Mullus sordibus maximè delectatur. 292
Muræna carniuora est. 403
Muræna quocunque tēpore parit. ibid.
Muræna cum serpente non coit contra veterum quorundam sententiam. 404.
Murena fluuiatilis. 401
Murænæ branchias habent. 65
Murænæ in Sicilia optimæ. 407
Murænæ descriptio. 402
Murænæ morsus venenatus. 406
Murænæ cum myro mare coeunt. 405
Murænæ & congri odium. ibid.
Murænæ & polypi pugna. ibid.
Murænam mortuam luxit Crassus, vel Hortensius. 406
Murænam locusta deuorat. ibid.

Mur

Murænarum ſolarum uiuaria. 407
Murænarum uiuarium primus excogitauit Hirbius. 406
Murices & muricatus quid. 421
Mus marinus Plinij teſtudo eſt marina. 451
Muſculi lingua ſola in pretio eſt. 479
Muſculus uiuos fœtus parit. 479
Muſculus fiſtula caret. ibid.
Muſculus belua marina. 476
Muſculus balænarum dux. ibid.
Muſculum partem balænæ eſſe falſiſſimum eſt. 481
Muſtella quali ſit carne. 282
Muſtella Plinij. ibid.
Muſtellæ piſces unde dicantur. 400
Muſtellæ uulgaris deſcriptio. 281
Mutis in piſcibus quibuſdam quid ſit. 500
Mutis qualis ſit. 502
Mutis atramentum non continet. 501

N

Nautili nauigatio. 518
Nereidum falſa opinio non eſt. 495
Nicandri interpres fallitur in lepore marino deſcribendo. 524
Νωδὸς *quid.* 189
Nouaculæ piſcis deſcriptio. 147
Nutritio quid à generatione differat. 84

O

Ὠὰ ἄλικα. 262. & 271
Oculi piſcium differentiæ. 47
Odor quid ſit. 38
Odorandi ui cur animantes multæ hominibus præſtent. 37
Odorandi meatus in piſcibus nullus cernitur. 465
Odorum differentiæ. 38. & 39
Odorum nomina. 38
Odorum differentiæ. 40
Olei ex hepate centrinæ uſus. 386
Oleum hepatis centrinæ. 2
Oleum ex hepate galei glauci ad quid conferat. 379
Ὄνισκος *Ariſtotelis.* 414
Ὄνισκος & ὄνος *non ſemper iidem piſces.* 273. & 275
Orphi piſcis deſcriptio. 158
Ophidij piſcis deſcriptio. 397
Ophidion quali carne. 398
Ὠρᾶια, *ſiue* ὡρᾶια. 245
Oris differentiæ in piſcibus. 51. & 52
Orbis piſcis deſcriptio. 420
Orbis ſcutati deſcriptio. ibid.
Orbis echinati deſcriptio. 422
Orca uaſis genus. 483
Orcarum & balænarum pugna. 484
Orcæ beluæ deſcriptio. 483
Orcam & orcynum magno errore quidam confundunt. 484
Orcyni deſcriptio. 249
Orcinus maior thunno. 242
Ordo quis ſeruetur in piſcium deſcriptione. 113
Orphus piſcis ſacer. 158
Orphus quali ſucco ſit. ibid.
Orum pro auro. 115
Orthragoriſci piſcis deſcriptio. 426
Orthragoriſci caro. 426
Orthragoriſci pinguitudo. 427
Orthragoriſcus unde dicatur. 426
Os quid. 50. & 51
Oſtracoderma omnia ſponte naſcuntur. 86. & 87
Oſtracodermorum fauos conficientium origo duplex. 87
Oua piſcium. 85
Oua piſces quidam concipiunt ſine coitu. 184
Oua piſcium foris perficiuntur. 85
Oua raiarum qualia ſint. 34
Oua raiarũ qualẽ teſtam habeant. 344

Oua testacea canicularum quomodo tibiarum ligulis comparentur. 381
Ouorum caniculæ meatus capillares an reuera meatus sint. 382
Ouorum sepiæ descriptio. 505
Ourche nauis magnæ species vnde dicta sit. 484
Ozæna siue ozolis polypus vnde dicatur. 516

P

Pager à paguro valde differt. 142
Paguri alij sunt ab heracleoticis. 561
Paguri descriptio. 562
Paguri prudentia. ibid.
Pagri piscis descriptio. 142
Pagrus quo tempore edendus vel non. 143
Partes corporis actionum causa conditæ. 111
Partium, quibus piscium corpora constant, diuisio. 25
Partium corporis piscium diuisio. 26
Passer generis nomen. 318
Passeris asperi siue squamosi descriptio. 319
Passeris tertia species. ibid.
Passeres quomodo natant. 318
Pastinaca marina pro pisce & pro herba. 332
Pastinaca qua sit carne & succo. 337
Pastinaca quomodo pisces venatur. 334
Pastinacæ iecur. 336
Pastinacæ hostis galeus. ibid.
Pastinacæ descriptio. 332
Pastinacæ species duæ. ibid.
Pastinacæ secundæ speciei descriptio. 338
Pastinacæ secunda species pro aquila marina falsò repræsentata. ibid.
Πάγος quid. 81
Phagrus quali sit succo. 143
Plani pisces qui dicantur 309
Plani omnes in prona parte oculos habent. 309
Plani latitudine sua natant. 340
Plani pisces quomodo coëant. 89
Pedes piscium 79
Pediculum marinum pro Aristotelis asilo magno errore quidam repræsentarunt. 576
Pediculi marini descriptio. 576
Pediculi marini in medicina vsus. 577
Pedum differentiæ in piscibus. 79
Pelamys & thunnus generis nomina sunt. 242
Pelamys vnde dicta sit. 245
Pelamydas in thunnos mutari non scripsit Aristoteles. 246
Pelamydis sardæ descriptio. 248
Perca quali sit succo. 183
Percarum dux melanuros. ibid.
Percarum in medicina vsus. 184
Percarum duplex est differentia. 182
Percæ præparatio. 183
Percæ marinæ descriptio. 182
Peregrini pisces qui dicendi. 418
Peregrinorum aliquot piscium nomina. 434
Peritonæum in piscibus. 68
Perseus Aeliani. 430
Præparationis ciborum genera duo summa. 473
Pilare malum. 574
Pinnarum in piscibus differentia. 78
Pinnæ dirigendi itineris causa. 341
Pinnæ piscium quæ sint. 78
Pinnophylaces siue pinnotheres duo, squillula, & cancer paruus. 556
Pinnophylax etiam in spongiarum cauernis reperitur. 557
Pisces testibus carent ex Aristotele. 73
Pisces qui testes habent, & qui iisdem carent. 74
Pisces ex aqua geniti. 6
Pisces molles facilius concoquuntur, du-

duri difficilius. 220
Pisces quidam hyeme latent. 130
Pisces saxatiles qua sint substantia. 29
Pisces quidam quare strident. 286
Pisces marini fluuios subire soliti, meliores iis qui in mari capiuntur. 131
Pisces quidam mandunt. 17
Pisces fossiles. 12
Pisces ἀμφίβιοι 13
Pisces in terram prodeuntes. 10
Pisces quomodo in aqua respirant. 103. 104
Pisces pelagij. 8
Pisces litorales. ibid.
Pisces saxatiles. ibid.
Pisces cur in aëre cito intereunt. 100
Pisces qui diutius extra aquam viuũt. ib.
Pisces qui salituræ idonei. 349
Pisces ore semen non admittunt. 89
Pisces quibus temporibus coëunt & quoties. 89. & 90
Pisces quandiu ferant vterum. 9
Pisces quot fœtus edant. 90
Pisces longi quomodo coëant. 89
Pisces multi sponte nascuntur. 86
Pisces quomodo coëant. 88. & 89
Pisces cur in Ponto celeriter crescunt. 239
Pisces quomodo erga fœtus affecti. 91
Pisces quidã fœtus intra se recipiunt & emittunt. ibid.
Pisces quibus in locis pariant. ibid.
Pisces ex diuersæ speciei piscibus non nascuntur. 218
Pisces marini dulces aquas amant. 94
Pisces quot modis corpus moueant. 94. 95
Pisces qui pulmones habeant, & qui iis careant. 61
Pisces qui asperam arteriam habeant. 61
Pisces qui sedibus suis semper hæreant. 93
Pisces manibus carent. 80
Pisces qui gulam habeant qui minime. 69
Pisces nullos artus habẽt ex Aristotele. 78
Pisces qui renes & vesicam habeant, & qui ea careant. 72. & 73
Pisces calidissimos esse falsum est. 110
Pisces in aqua aëris mutatiões sentiũt. 463
Pisces odorantur. 465
Pisces plures retinẽdarum nauium vim habent. 436
Pisces qui extra aquã diutius viuãt. 403
Pisce sanior. 6
Piscis monachi habitu descriptio. 492
Piscis episcopi habitu descriptio. 494
Piscium coitus ritu animalium retromeientium. 89
Piscium respirationis differentiæ. 104. 105
Piscium mores. 111
Piscium cognitio ex differentiis eorum pendet. 1. & 2
Piscium forma & natura cognoscendæ. 2
Piscium coitus celeriter perficitur. 87
Piscium temperamentum. 110
Piscium volatus. 96
Piscium sanguine carentium genera. 497
Piscibus proprium lapides in capite habere. 26
Piscibus proprium vesicam aëre plenam in corpore habere. 26
Πυῤῥὸς color quis. 171
Philippi dictum de lupo pisce. 4
Phycis colorem mutat. 186
Phycis in alga nidificat. 187
Phycis qualis succo sit. 188
Phycidis descriptio. 186
Physalus Aeliani qualis. 429
Physeteris descriptio. 485
Physeteres tubarum sono terrentur. 486
Pristis descriptio. 487
Pssetta aliquando idem piscis cum rhombo, aliquando diuersus. 310
Ψῆττα piscis non ψῆττος ab Aristotele dicitur. 316
Podicis piscium differentiæ. 71
Pollio in murænarum viuaria damnata mancipia iniicere primus docuit. 406
Polypi per brachij acetabula nõ coeũt. 511
Polypi fistula coeunt & pariunt. 512
Polypi vbi pariant. 512
Polypi coitu debilitantur. 512
Polypi primi descriptio. 513
Polypi quando colorem mutent. 514

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 618 sur 633

Polypi mentem habet. ibid.
Polypi an brachia sibi arrodant. 514
Polypi & sepiæ in quibus conueniant & dissideant. 511
Polypi nautili descriptio. 517
Polypi in terram exeunt. 515
Polypi olea & ficu delectantur. ibid.
Polypi qua sint carne & succo. ibid.
Polypi osmyli descriptio. 516
Polyporum genera. 510
Polyporum coitus. 511
Pompili piscis descriptio. 250
Pompilus thunni species. 243
Pontum petunt pisces multi, vt illic pariant. 91
Πόρτιες quæ dicantur. 155
Portius philosophus. 423
Phocæna delphini species est. 473
Phocæ fœminæ erga fœtus sollicitudo & charitas. 455
Φωλὶς quid. 333
Pholidis descriptio. 206
Πρόλοβος quid. 500
Pulchrum naturâ bonum. 163
Pulicis marini descriptio. 575
Pulmonum vsus. 60
Purpuræ color vnde originẽ habuerit. 531
Purpuræ quinta species. 532
Purpuræ saliuant. 87
Purpurarum fauus qui falsò pro spuma maris venditur. 87
Plutarchi error de vesica atramentum sepiæ continente. 501

R

Radij pastinacæ antipharmaca. 335.336
Radijs pastinacæ vsus in medicina. 336
Radij pastinacæ vis. 335
Radius pastinacæ. 333
Raia clauata dura est carne. 354
Raia asterias meliore carne quàm cæteræ. 351
Raiarum magna est copia. 339
Raiarum differentiæ. 341
Raiarum diuisio. 342
Raiarum fœcunditatis causæ. 342.& 343
Raiæ fel quibus malis medeatur. 357
Raiæ aculeatæ descriptio. 450
Raiæ stellatæ descriptio. 350
Raiæ oculatæ asperæ descriptio. 351
Raiæ stellatæ asperæ descriptio. 352
Raiæ clauatæ descriptio. 353
Raiæ alterius clauatæ descriptio. 354
Raiæ spinosæ descriptio. 355
Raiæ asperæ descriptio. 356
Raiæ fullonicæ descriptio 356
Raiæ asperrimæ descriptio. 357
Raiæ læuis descriptio. 345
Raiæ quali sint carnæ. 345.& 346
Raiæ quando edendæ. 345
Raiæ vndulatæ descriptio. 347
Raiæ ὀξυρύγχου descriptio. 347
Raiæ alterius ὀξυρύγχου descriptio. 348
Raiis omnibus nebula ante oculos obtenditur. 341
Rana piscatrix extra aquam viuit. 366
Rana piscatrix vnde dicta sit. 364
Rana sola ex cartilagineis animal non parit. 366
Rana gyrina nihilo prudentior. 364
Rana piscatrix ineptissimè cum pedibus picta. 364
Ranam piscatricẽ veterum maltham essẽ falsum est. 367
Ranæ piscatricis æstus in capiẽdis pisci. 365
Ranæ piscatricis descriptio. 364
Ranæ piscatrix raræ. 366
Renes vituli marini & eorum meatus à vena caua. 455
Renibus & vesica aues carent, sed renum vice aliquid habent. 446
Respiratio exanguium animalium. 97
Respiratio quid. 96.& 97
Respirationis causa vna spiritus nutritio. 102
Respirationis partes duæ. 97
Respirationis vsus ex Aristotele. 98
Respirationis vsus. 97.& 98
Reuersus piscis indicus & eius natura. 435
Rhinobatus commentitius est piscis. 371
Ῥὶν & ῥινή 367

Rhombi

Rhombi læuis deſcriptio. 312
Rhombi aculeati deſcriptio. 310
Rhombi qua arte piſciculis inſidientur. 311
Rhombi mares & fœminæ reperiũtur. 312
Rhomboidis piſcis deſcriptio. 313
Rhombus quali ſit carne. 312
Roſtri piſcium differentiæ. 53
Rota Plinij qualis ſit. 425
Ruminalis piſcis nomen non eſt apud Ariſtotelem. 433

S

Salpa bos dicitur. 155
Salpa non eſt ſtock fich germanorum. ibi.
Salpa quali ſit ſucco. 156
Salpa vbi optima. ibid.
Salpa quo tempore melior. ibid.
Salpe obſtetrix. ibid.
Salpe pœgnia condidit. ibid.
Salpe quibus delectetur & quibus capiatur. ibid.
Salpæ deſcriptio. 155
Saliuare lentorem quid ſit, & de quibus dicatur. 87
Saliuarius lentor. 87
Salſamentum putre amat origanum. 212
Sarda veterum nõ eſt ea quæ ſarde vulgo dicitur. 248
Sarda pelamydis ſpecies. 243
Sardina & ſarda Latina vocabula. 218
Sardinæ deſcriptio. 219
Sargi deſcriptio. 122
Sargi piſcis ſalacitas. 124
Sargi capras amant. 125
Sargi quomodo capiantur. ibid.
Sargi quali ſucco & carne. ibid
Sargus verè ſaxatilis non eſt. 122
Sargus quibus in locis viuat. 123
Sargus bis parit. 123
Sargus & ſarginus differunt. 123
Sargus in mugilum genere non numerandus. 123
Sauri piſcis deſcriptio. 232
Saxatiles veri qui dicantur. 162
Saxatiles quali ſunt ſucco. ibid.
Saxatiles bis anno pariunt. 167
Scari genera duo. 164
Scari inteſtina. 168
Scari ἀμβλὺς deſcriptio. 169
Scari inter ſe amant. 167
Scari deſcriptio. 764
Scarus noctu dormit. 167
Scarus carniuorus non eſt. 166
Scarus ruminat. ibid.
Scarus vnde dicatur. 164
Scarus quomodo capiatur. 168
Scarus ſalax. ibid.
Scarus alga, coriandro, linozoſti delectatur. ibid.
Scarus quali ſit ſucco. ibid.
Scaurorum familia. 170
Smaridis piſcis deſcriptio. 141
Smaridis in medicina vſus. ibid.
Smariti ab Italis cur dicti. ibid.
Smaridis præparatio. ibid.
Spari deſcriptio. 119
Sparorum mutua inter ſeſe amicitia. ibid.
Sparus quali carne & ſucco. 119. & 120
Squali vnde dicti. 373
Squatina tota mammarum incrementum impedit. 370
Squatina vnde dicta ſit. 367
Squatina quoties & quot fœtus parit. 369
Squatina an fœtus intra ſe recipiat. 369
Squatina qua arte piſces capiat. ibid.
Squatina quali ſit carne & ſucco. ibid.
Squatinæ deſcriptio. 368
Squatinæ iecur oleum emittit. 370
Squatinæ oua ad quid valeant. ibid.
Squatinæ cutis vſus. 370
Stagna marina vel maris exundatione, vel arte facta. 8
Stagonium & anthis meretrices aphyæ dictæ. 209
Semina fœcunda quid efficiat. 103
Senſus patiendo fit. 82
Senſuum differentiæ in piſcibus. 104. 105. 106. & 107
Sepia an dentes habeat. 499
Sepia quali ſit carne & ſucco. 503
Sepia quando melior. 504

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 620 sur 633

INDEX

Sepiæ descriptio 498
Sepiæ vbi pariant. 502
Sepiæ æstus 503
Sepiæ breuis vita. 503
Sepiæ maris & fœminæ discrimen. ibid.
Sepiola quasit carne & succo. 520
Sepiarum branchiæ. 502
Sepiarum coitus. 502
Sepiarum carnes pro esca. 504
Sepiolæ descriptio. 519
Sepiis quæ pars insit loco cordis. 502
Sepium & eius vsus in medicina. 504
Sergij Oratæ cognomen. 117
Seserini piscis descriptio. 257
Serpentes cortice integuntur. 26
Serpentis marini descriptio. 400
Serpentis rubescentis descriptio. 410
Serpentem foues & serpens te. 392
Splenis situs varius in piscibus. 72
Stellæ marinæ innatus calor. 83
Sicca & dura difficilè concoquuntur. 119
Silurus vnde dictus. 136
Simia maris rubri ex Aeliano. 452
Synagris & synodon idem piscis. 150
Synagridis piscis descriptio. ibid.
Synodontides gemmæ. 151
Synodontis pelamydis species. 244
Scirrhus vnde fiat. 140
Scirrhus exsiccantibus non curatur. ibid.
Scyllari & cancelli discrimen. 554
Spiritus animalis. 98
Spinarum vsus in piscibus. 76
Spiritus animalis aëris tenuissimi inspiratione reficitur. 102
Spiritus diuinus, vitalis, & æthereus per omnia fusus. 103
Sphyrena quali sit carne. 226
Sphyrænæ descriptio. 225
Sphyrænæ secundæ descriptio. 227
Σφύρα quid sit. 225
Squilla parua quali succo & carne. 550
Squilla gibba pisces à quibus deuoratur interimit. 549
Squilla μάνις qualis sit. 551. & 552
Squilla parua cācellus non est contra Hermolaum. 557
Squillæ paruæ descriptio. 550
Squillæ paruæ quomodo præparandæ. 551
Squillæ crangonis descriptio. 548
Squillæ gibbæ descriptio. 549
Squillæ latæ descriptio. 545
Squillæ cælatæ descriptio. 546
Squillarum species. 544
Solea vnde dicta. 320
Solea quali sit carne. 321
Soleæ descriptio. 321
Soleæ aculeatæ descriptio. 322
Soleæ paruæ descriptio. 325
Scolopendræ beluæ marinæ descriptio. 488
Scolopacis piscis descriptio. 422
Scombri descriptio. 234
Scombri gregatim pontum adeunt. 235
Scombro aria. 235. & 237
Scorpij vsus in medicina. 202
Scorpij ictus venenatus est, & quibus antipharmacis curetur. 203
Scorpij piscis descriptio. 202
Scorpius piscis vnde dictus. 201
Scorpius à scorpæna in quo differat. 203
Scorpius piscis quali sit carne 202
Scorpius quomodo præparandus. ibid.
Scorpioidis piscis descriptio. 204
Spongiæ non sentiunt. 108. & 109
Σπόνδυλος siue ἀσπόνδυλος. 263
Στόμαχος. 69
Stomachus. 59
Stockfisch. germanorum quid. 155
Sudis quid sit. 224
Sturio delicatus piscis. 416
Sturio veterum lupus non est, neque Attilus neque turso, neque hycca, neque silurus. 416. & 417

T

Tamisius parasitus. 134
Tarasco oppidum Straboni. 450
Tarasconis oppidi monstrum. 449
Tænia quid sit. 326
Tænia quali sit succo. ibid.
Tæniæ piscis descriptio. ibid.
Tæniæ in medicina vsus. 327

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 621 sur 633

Tæniæ ſecundæ ſpeciei deſcriptio. 327
Trachuri deſcriptio 233
Trachurus & trachinus diuerſi ſunt piſces. 234.
Trachurus gregalis eſt. 233
Τραγίζων. 139
Τράγος piſcis. 200
Telegonus Ulyſſem interfecit paſtinacæ radio. 335
Terra animantes nullas fert ſedibus ſuis perpetuo affixas. 92
Teſtacea carne piſcium non veſcuntur. 571
Teſtudo marina renes habet. 446
Teſtudo lutaria renibus & veſica caret ex Ariſtotele. 446
Teſtudo lutaria renes & veſicam habet contra Ariſtotelem. ibid.
Teſtudo fœmina coitum fugit. 447
Teſtudines quomodo coëant. 446
Teſtudines marinæ quibus veſcãtur. 447
Teſtudines quomodo capiantur. 449
Teſtudines quomodo coëant. 89
Teſtudinis corticatæ deſcriptio. 445
Teſtudinis caro. 448
Teſtudinis ſanguis. ibid.
Teſtudinis ouorum albumen coctura non ſpiſſatur. ibid.
Teſtudinis coriaceæ deſcriptio. 451
Teſtudinum quatuor genera. 443
Teſtudinum in medicina vſus. 448
Teſtudinum marinarum magnitudo. 449
Teſtudinum ouæ. 447
Teſtium in piſcibus differentiæ. 74
Τθὶς farciminis genus. 510
Τθὶς & τθὸς in quibus differunt. 506
Teuthide egere. 509
Tiberij crudelitas. 536
Tiburonis indici deſcriptio. 489
Tiburo quomodo capiatur. ibid.
Θυνος vnde dicatur.
Τειχίας mammarum morbus. 574
Trichides an ſardinæ ſint & trichiæ ſardæ. 218
Trichides, trichiæ, triſſæ vnde dicãtur. 218
Τέγλη non Τίγλα dicendum eſt Atheneo. 288
Triſſæ cantu delectatur. 221
Triſſæ quali ſint ſucco. 222
Tritones aliquando viſi. 493
Θόλος & θολὸς. 500
Θορὸς quid. 85
Torpedo piſcis vnde dicatur. 358
Torpedo inter ſtuporis cauſas rectè à Galeno numeratur. 361
Torpedo capitis doloribus medetur. 361
Torpedo qua arte piſces capiat. 359
Torpedo quibus corporis partibus ſtuporem inducit. ibid.
Torpedo per lineam & virgam ſtuporem hominibus inducit. 360
Torpedo frigoris impatiens. ibid.
Torpedo fœtus in ſe recipit. 361
Torpedo an in cibis damnanda ſit. ibid.
Torpedo quali ſit ſucco. ibid.
Torpedinis ſecũdæ & tertiæ deſcriptio. 362
Torpedinis primæ deſcriptio. 359
Torpedinis in medicina vſus. 362
Torpedinis quartæ deſcriptio. 363
Torpedinum genera plura. 358
Trocta Aeliani amia eſt. 240
Thunnæa ſalſamenta. 244
Thunni piſcis deſcriptio. 245
Thunni quando capiuntur. 247
Thunni an non diutius biẽnio viuãt. 246
Thunni an ſolùm in Ponto pariant. 247
Thunni aqua dulci delectantur. ibid.
Thunnus quando melior. ibid.
Thunnus eſt pelamys ætate ſolùm differunt. 242
Turdi piſcis deſcriptio. 174
Turdi ſecundi generis deſcriptio & eius ſuccus. 175
Turdus noni generis. 178
Turdus decimi generis. 179
Turdus vndecimi generis. ibid.
Turdus duodecimi generis. ibid.
Turdus quali ſit ſucco. 185
Turdus tertij generis. ibid.
Turdus quarti generis. 176
Turdus quinti generis. ibid.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 622 sur 633

Turdus ſexti generis. 177
Turdus octaui generis. 178
Turſionis deſcriptio. 474

V

Vaſarum ſpermaticorum differentiæ in piſcibus. 74
Vmbra piſcis quali ſit ſucco. 133. & 134
Vmbræ piſcis deſcriptio. 133
Vranoſcopi fel. 507
Vranoſcopi aſtus in capiendis piſciculis. 307
Vranoſcopi membrana ex ore pendens à nullo antea animaduerſa. 307
Vranoſcopi piſcis deſcriptio. 306
Vranoſcopus quali ſit carne. 307
Vrtica vnde dicatur tam marina quàm terreſtris. 527
Vrticæ marinæ in animantium numero cenſendæ. 527
Vrticæ rubræ deſcriptio. 530
Vrticæ quarta ſpecies alienis teſtis adnaſcens. 531
Vrticæ paruæ deſcriptio. 528
Vrticæ quali ſucco. 529
Vrticæ cinereæ deſcriptio. ibid.
Vrticæ ſolutæ deſcriptio. 533
Vrticarum genere plura 528
Vrſi ex cruſtatorum genere deſcriptio. 564
Vermes in vrina. 574
Venenata animalia antipharmacum ſui veneni in ſe habent. 203
Vere potiſſimum animantes ad coitum incitantur. 90
Ventriculi appendices in auibus & piſcibus. 26
Ventriculi ſitus. 69
Ventriculi piſcium differentiæ. 70
Ventriculi piſcium appendices. ibid.
Vita piſcium viuendique ratio. 3
Vituli marini deſcriptio. 453
Vituli marini corij & pinguitudinis vſus in medicina. 457
Vituli marini coagulum. 458
Vituli marini φιλάνθρωποι ſunt. 456
Vituli marini ſomniculoſi ſunt & ſtertunt. 456
Vituli difficilè ictibus læduntur. 456
Vituli in viuaria immiſſi reliquos piſces vorant. 446
Vitulorum marinorum caro. 457
Vitulorum marinorum corio ventorum mutationes ſignificantur. ibid.
Vitulorum marinorum pellibus zonæ fiebant & tabernacula operiebãtur. ibid.
Vitulus maris Oceani. 458
Vitulus marinus animal ſtatim concipit. 455
Vocem, locutionem, ſonos quæ animalia edant. 464
Vulpis piſcis deſcriptio. 387
Vulpis piſcis aſtutia. 387
Vulpes piſcis vnde dicatur. ibid.
Vulpes piſcis viuum parit. 388
Vulpes fœtus intra ſe recipit. ibid.
Vulpes, canis pinguis etiam dicitur. ibid.
Vuluæ piſcium conſtructio. 75
Vuluæ piſcium differentia. ibid.

X

Xiphiæ deſcriptio. 251
Xiphiæ æſtro diuexantur. 252
Xiphiæ robur in roſtro eſt. ibid.
Xiphiæ quomodo capiantur. ibid.

FINIS.

Errata, quę in hoc opere occurrent, ſic corrigito.

Pagina 8. pro efferem te, efferente. 9. pro piſcbus, piſcibus. 11 pro cſternas, ciſternas. 12. pro μαλαχόδερμα. μαλαχόδραχα. 17. pro aëream, aquam aëream, aqueam. 19. pro Ierichentem, Hiericuntem. 24. ἀποδεῖξει, ὀποδεῖξει. 26. pro herbis, barbis. ibid. pro eadem ſpecie, eædem ſpecie. 27. pro rum, tum. 40. pro cæſiis, cæſius. 52. pro caprificus, capriſcus. 54. pro antieuis, antiqui. 55 pro diſtinctæ, diſtinctè. 56 pro lima, luna. 56. pro myſticus, myſticetus. 59. pro Λυλος, Αὔλος. 61. pro ſigna, ſigma. 63. pro cùm quoque, eum quoque. 70. pro is in medio, iis in medio 77. pro ſilium carnoſum, filum carnoſum. 98 pro reſpiratione efficitur, reſpiratio 130. pro lampetre, lampetra. 139. pro ciuis ſi, cinis ſi. eodem modo emenda aliquot ſequentes locos. 167. pro oſtienſem oſtienſem 172 pro κόλυπος κόλυφος. 191. pro præfixit, præfixi. 200 pro ἀναλγῶσι, ἀναλογῶσι. 209. pro ἀφύων τιμὴ, ἀφυῶν τιμὴ. 343. pro pertubus partubus. 365. pro Plinius pereleganter. Oppianus, &c. 381. pro τριχώδεις, τριχώδεις. 390. pro & quos bonis, bouis. 325. pro cyemei, cyanei. 456. pro dilaterant, dilacerant. 461. pro propoſita, præpoſita. 511. pro præterquam primo, præterquam in primo. 511. pro ſimplicem quæ, ſimplicémque 514. piſcatorium, piſcarium.

Libri de piscibus marinis, in quibus verae piscium effigies expressae sunt. ... - page 623 sur 633

PISCIVM NOMINA ET INDEX.

A

Ἀβλεννὴς. 227
Ἀχαλήφη. 527
Ἀχανθίας. 373
Acarnan. 151
Acicula. 228
Acharnas. 151
Acipenſer. 410
Acus. 227
Acus ſecũda. 229
Adonis. 193
Αἰολίας. 174
Aiguille. 232
Aguia peſcado. 228
Aguillat. 373
Aguſeo. *ibid.*
Alabes. 434
Alauda. 205
Albores. 151
Aloſa 221
Ἀλώπηξ & ἀλωπεκίας. 387
Ἀλφηστὴς & ἀλφηστικὸς. 170
Amia. 238
Anchoyes. 211
Angel. 368
Ἄγγος. 305
Anthias. 189
Anthias niger. 191
Anthi. ἀυλωπὸς. 192
Anth. ἀργυνὸς. ibi.
Aper. 161
Apolectus. 244
Aphya mugilũ. 213
Aphya mænidum & mullorũ. 214
Aphya ἀφρῖτις. 208
Aphyia cobit. 210
Aphia phaler. 212
Aquila. 338
Aranea. 575
Araneus. 301
Arguzella. 228
Aries. 495
Arnogloſſum. 324
Arondelle. 284
Aſellus. 273
Atherina. 216
Aſtacus. 538
Ἀστερίας galeus. 376
Athon. 249
Aulopius. 434
Aurata vel orata. 115
Auriol. 179. & 234
Auxides. 242
Azio. 373

B

Βάχχοι. 259
Balæna vera. 482
Balęna vulgò dicta. 475
Baliſta. 389
Barbue. 312
Baſtango. 332
Baſtonago. *ibid.*
Βάραχος ἁλιὰς. 363
Brame de mer. 116
Brancha. 553
Bec d'oye. 459
Βδέλλα. 401
Belugo. 297
Βελόνη. 227
Belennus. 214
Bernard l'hermite. 553
Bernardet. 384
Bertoneau. 310
Bious cambus. 553
Briſſus. 580
Biza. 238. *Bizè* *ibid.*
Boca in capo. 306
Bogue rauel. 537
Βολιταίνα. 510
Boniton. 238
Boulerot. 196
Bogyrus. 434
Boops. 136
Boopsperegrinus. 427
Borrugat. 133
Bougnettè. 332
Bout. 425
Bichè. 252
Bugloſſum. 320
Bruccho. 332

C

Cabotz. 259. & 260
Cabotè. 296
Cagarel. 138
Calamar. 507
Χαλκεὺς. 329
Καλλιώνυμος. 305
Καλλίχθυς. 189
Cammarugia. 547
Cancri hirſuti. 568
Cancri parui. 569
Cãcer βραχύχηλος. 568
Cãcer cor. fig. 569
Cancer. 567
Cancellus. 553
Cancre. 567
Χελώνη & χάλνη. 183
Canicula. 377
Canicula ſaxat. 381
Canudo. 170
Canis galeus. 377
Canus. 170
Cantheno. 129
Capelan. 191
Cantharus. 120
Capidolio. 485
Capriſcus. 159
Κάπρος. 161
Carabo. 560
Carlinoto. 119
Caramotè. 547. 549
Carlino. 119
Caſſeron. 508
Caſtagnes de mer. 577
Caſtagno. 153
Chat de mer. 380
Clauelade. 353
Crangon. 547
Catto rochiero. 381
Cauallo. 234
Καυλῖναι. 196

Centrina. 384
Cero. 177
Κέφαλος. 258. & 260
Κέστρα. 224
Κεστρεῖς. 259. & 262
Cercurus. 434
Cheurettes. 549
Χελιδὼν. 284
Χελῶνες. 259
Creac. 413
Creac de buch. 368
Cremys. 152
Cicada. 546
Κνὲις. 177
Citula. 329
Κίχλη. 174
Cicharou. 233
Citharus flauus. 315
Citharus. 314
Xiphias. 251
Chien de mer. 373
Χρυσόφαρος. 329
Χρύσοφρυς. 115
Cybium. 244
Cynodexia. 434
Cynogloſſum. 323
Cynops. 434
Κολιὰς. 235
Κολικένα. 528
Coliart. 346
Conger. 394
Congre. *ibid.*
Corbau. 129
Cordylæ. 242
Coracinus. 128
Κόραξ. 296
Cornetz. 507
Κόρις. 322
Κόκκυξ. 287
Corp. 129
Coruo. *ibid.*
Κόττυφος. 172
Cothi. 196
Coulac. 221
Chromis. 152
Clupea. 221
Cubaſeau. 528
Cul d'aſne. *ibid.*

D

Daina. 133
Daſcillus. 434
Dauphin. 459
Daurée. 116
Dourée. 329
Draco. 301
Dracunculus. 304
De la ſanté. 549
Δελφὶς vel δελφὶν. 459
Δελφινίσκος. *ibid.*
Dentalè. 150
Derbio. 252
Doradè. 115
Dormiliousè. 358
Doulcins. 577
Donzella. 180
Donzelle. 397
Dromones. 496
Durdo. 129

E

Echeneis. 401. 436
Echinus ouar. 578
Echin⁹ paruus. 582
Echinus. 577
Echinometra. 581
Egrefin. 277
Elacatene. 432
Ἐλεδόνη. 510
Eleginus. 434
Eleotris. *ibid.*
Eleno. 347
Elephanti. 495
Elops. 430
Emys. 444. & 451
Emiſſolè. 373
Encraſicholi. 211
Ἐγχελύλης. *ibid.*
Erango. 338
Erizo di mar. 577
Erythricus. 144
Erythrinus. *ibid.*
Ἔχαρος. 322
Eſpaulars. 483
Eſtourgeon. 413
Ἔψητοι. 215
Etelis. 434
Exocœtus. 193

F

Faber. 328
Falco. 338
Flambo. 326
Flaſcopſaro. 419
Flauus cancer. 566
Ferraza. 338
Ferraza. 332
Flettan. 325
Flez. 319
Fiatola. 257
Filat. 394
Fumado. 344

G

Gaian. 178
Gaideropſaro. 281
Galanas. 451
Galea piſcis. 282
Gal. 329
Γαλεὸι 372
Galeus læuis. 375
Galeus glauc⁹. 378
Galerita. 204
Gallinè. 287
Gallus marin. 328
Gambaro di mare. 547
Garon. 141
Gaſcon. 233
Glaucus. 252
Glaucus. 254. & 255
Glaugio. 508
Grampella. 561
Granci porroni. 560
Gerres. 139
Gerruli. 141
Γραψιάς. 536
Gibbar. 482
Giroli. 141
Girella. 180
Gritta. 561
Goberge. 279
Gobi. 196
Gobius. *ibid.*
Gobius niger. 200
Gobius albus. ibi.
Γόγγρος. 394
Γυλλίδια. 129
Glorieuſe. 338
Gronau. 298
Grus. 431

H

Halachia. 221
Halec. 138
Halecula. *ibid.*
Halecularius piſcis. *ibid.*
Haleſurius. 434
Hareng. 222
Harengades. 141
Hepatus. 147
Heracleotici. 563
Hippogloſsũ. 325
Hippurus. 255
Hirundo. 284
Hyæna. 495
Horæa. 244
Humanthin. 384

I

Iau. 329
Iblada. 126

Icht

Ichthyocolla. 281
Ἱέραξ. 297
Ἡμεροκλίτης. 206
Ἡμίμυρος. 129
Imbriago. 295.296
Ἰωνίσκος. 115
Iulis. 180
Iuſcle. 138
Turpena. 434
Ὑ'κκης. 144
L
Λάβραξ. 268
Lacertus peregrinus. 428
Lacert 304
Lacerto. 234
Lacciza. 332
Lamia. 390
Lamiola. 377.393
Lampetra. 398
Lamproye. *ibid.*
Langouſte. 536
Langouſtin. 547
Lanchrina. 536
Latipes cancer. 565
Latus. 135
Latharina. 216
Λεβίας. 147
Lebre de mar. 204
Lechia. 252
Λεπίδωλος. 344
Λεύκισκος. 258
Λευκομάνης. 141
Leo. 542
Leopard. 279
Leoninum monſtrum. 491
Lentillat. 376
Lentillade. 347
Lepus marinus. 520.& 526
Libella. 389
Liche. 254
Limande. 319
Limariæ. 245
Limoſæ. *ibid.*
Linguata. 320
Liparis. 272
Liuda. 344
Λυκόστομοι. 211
Lyra. 298
Locuſta. 536
Loligo magna. 506
Loligo parua. 508
Lopida. 254
Loup. 269
Louuazzo. 268
Lubin. *ibid.*
Lucerna. 297
Lumbricus marinus. 399
Luna. 424
Lupaſſon. 269
Lupaſſo. 268
Lupo. *ibid.*
M
Malarmat. 299
Maltha. 393
Manatus. 490
Μαίνις. 551
Maquereaubaſtard 233
Maquereau. 234
Maraxus. 490
Marino piſcatore. 363
Marmoratus cancer. 566
Marmo. 153
Marſouin. 474
Mæa. 560
Mænidion. 138
Mænis. *ibid.*
Mænola. *ibid.*
Mæotes. 434
Maigre. 133
Meiane. 116
Melandrya. 244
Melanderinus. 127
Melanurus. 126
Melanthim. 495
Melet. 216
Melys. 434
Membrades. 220
Mendole. 138
Meneſtrier. 178
Meerigel. 577
Meerhunt. 453
Merlan. 276
Merula. 172
Merlus. 273
Migranes. 577
Milandre. 377
Miluago. 297
Miluus. *ibid.*
Μηλοπόποιος. 133
Μήκων. 434
Miraillet. 349
Mylli. 129
Μυστικητος. 476
Mythus. 434
Μύξονες, μύξινοι, μύξονες. 259.& 265
Molè. 186. & 425.
Molè bout. 425
Molere. 186
Morme. 153
Mormillo. *ibid.*
Mormyro. *ibid.*
Mormyrus. ibid.
Morrude: 287
Morue vel molue. 280
Morhuel. *ibid.*
Mourene. 402
Muco. 265
Mugil. 258.& 262
Mugil niger. 423
Mugil alatus. 267
Mulli. 288
Mullus imb. 295
Mullus barbatus. 290
Mullus aſper. 296
Muræna. 402
Muræna fluuiatilis. 401
Mus marinus. 450
Muſculus. 475
Muſchebout. 279
Muſtella. 281.400
Muſtelli. 372
N
Naſello. 273
Ναύρκη. 358
Nautilus ſiue nauticus. 510
Νέβελοι. 380
Nigr'oyl. 126
Νῆστις. 259
Νυκτερὶς. 306
Nouacula. 146
O
Oblado. 126
Orca. 483
Organo. 298
Orthragoriſcus. 424
Ὄζαινα. 510
Orbis muricatus ſeu echinat⁹. 421
Orbis. 419
Orbis ſcutat⁹. 420
Ochiarella vel oculatella. 358
Ochiado. 126
Ὀρίας. 164

Ὀνίσκοι. 259
Ophidion. 397
Orphies. 228
Orphus. 157
Orcynus. 249
Orcynus. 242
Ὀσμυλίας. 510
Ὄσμυλος. ibid.
Ὀλόφτεος. 300
Ὄνος & ὀνίσκος. 272
Ὀλοφάγοι. 434
Ὄξολις. 510
Oculata. 126

P

Paganelli. 196
Pagel. 144
Pagurus. 561
Pagrus & phagrus 142
Pal. 377
Panſar. 312
Panthera. 495
Pardalis. ibid.
Parus. 434
Paſſar. 312
Paſſer ſquamoſus. 319
Paſſer. 316
Paſſeris tertia ſpecies. 319
Phagurus. 142
Phragolino. 144
Platiſtacus. 129
Paſtinaca. 332
Paſtenago. ibid.
Paſtinaca ſcda. 338
Pediculus mar. 576
Pelamys ſarda. 248.
Pelamys. 242. 245
Πέλτης. 129
Peis rei. 133. & 135
Peis mular. 475
Peis limo. 389
Peis ſpaſo. 387
Peis iouziou. ibid.
Peis eſpaſe. 251
Πέρκη & πέρκις. 182
Περαίας. 260.
Peroſa raſa, 347
Perlon. 287
Perroquet. 176
Perche. 182
Perpeire. 324
Perſeus. 429
Peſce martello. 389
Peſce ratto. 338
Peſce moro. 281
Peſce columbo. 373
Peſce ſpada. 251
Peſce molle. 276
Petroſa. 353
Picarel. 141
Pigo 248
Piſcis monachi habitu. 492
Piſcis ſacer. 189
Piſcis ſancti Petri. 329
Piſcis epiſcopi habitu. 494
Phyca. 434
Φυκὶς & φυκίον. 186
Sphyræna. 224
Phyſeter. 485
Phytarus. 434
Phyſſalus. 428
Priſtis. 487
Ψῆτται. 310. & 316
Polauda. 252
Polè. 323
Polypus. 510
Pompili. 243
Pompilus. 250
Porc de mer. 384
Porcelleto. 413
Porroni. 560
Poulpè. 510
Pourpe. ibid.
Phocæna. 473
Pholis. 206
Φώκη. 453
Πλωτὲς. 259
Πρόβατα. 495
Pulex marinus. 573

Q

Quadratulus. 318

R

Raia oculata aſpera. 351
Raia aſpera. 356
Raia vndulata ſiue cinerea. 346
Raia læuis. 344
Raia altera clauata. 354
Raia oculata & lęuis. 349
Raia clauata. 353
Raia aſterias. 350
Raia ſpinoſa. 355
Raia fullonica. 356
Raia aſterias aſpera 352
Raia altera ὀξύρυγχος. 348
Raia ὀξύρυγχος. 347
Raia aſperrima. 357
Raiè eſtellée. 352
Raiè bouclée. 353
Rana piſcatrix. 363.
Ραφὶς. 227
Raſon. 147
Raſcaſſe. 201
Raſcaſſes. 577
Raſpecon. 306
Ratepenade. 285
Remora. 436
Renard. 384
Reuerſus. 435
Rhacinus. 434
Ῥίνη. 367
Ῥινόβαλος. 370
Ῥυὰς. 118
Rodè. 329
Romb. 310
Rometa. 352
Rondola. 267. & 284
Rouget. 287
Ronſe. 354
Roſpo. 338
Rota. 496
Rhomboides. 313
Rhombus. 310
Rhōbus læuis. 312
Rouſſette. 380
Ruminalis. 433

S

Salpa. 154
Salecoques. 549
Sames. 259
Sardina. 217
Σαργῖνος. 260
Sarginus. 124
Sargo 122
Σαργος. ibid.
Saucles. 216
Sauquene. 116
Saurel & ſieurel. 233
Saurus. 232
Σαῦρος ἅλλος. 164. & 169
Σκάταρος. 120
Sclaue. 138

Scau

PISCIVM.

Scaumé. 224
Smaris. 140
Spatagus. 580
Spargoil. 119
Sparlo. *ibid.*
Sparaillon. *ibid.*
Σπάρος. 118
Squaqua. 368
Squaranchon. 561
Squatina. 367
Seiche. 498
Σείπουρος. 145
Sepiola. 519
Sepio. 498
Serran. 183
Serpens. 409
Serpens rubeſcés. 410
Seſerinus. 257
Spet & ſpetto. 224
Simus. 434
Σπτία. 498
Synagris. 150
Synodon. ibid.
Σκιαῖνα. 133
Σκινὶς. 134
Σκίος. 133
Σκύλια. 380
Σκύλλαρον. 554
Σκύλοψαρο. 377
Σκύμνοι. 380
Σμύρος & μύρος. 407
Spigola. 268
Spinax. 373
Sphyræna parua. 227
Σφιωδὺς. 259
Squilla cęlata. 546
Squilla gibba. 549
Squilla lata. 545
Squilla parua. 550
Squilles. 548
Squinado. 561
Solea. 320
Solea oculata. 322
Solea parua. 324
Solè. 320
Sopi. 498
Scolopax. 422
Scolopendra cetacea. 488
Scomber. 234
Scorpæna. 201
Scorpius. ibid.
Scorpeno. *ibid.*
Sfoia. 320
Stokfiſch. 155
Stromateus. 157
Subredaurade. 116
Sturio. 413

T

Tænia ſecũda. 327
Tænia. 326
Tanado. 120
Tapecon. 306
Tarantella. 249
Tarefranke. 338
Tareronde. 332
Thanna. 183
Teragus. 434
Teſtudo corticata. 445
Teſtudo troglodytica. 452
Teſtudo alba. 453
Teſtudo Mercurij. 450
Τθύθις. 506
Τθυὸς. 506. & 508
Tremorize. 358
Tiburo. 489
Thynnæa. 244
Thynnades. 245
Thynnus & thynnis. 242. & 245
Trachurus. 233
Trachina. 301
Τράγος. 200. & 139
Thriſſa & thratta & thetta. 220
Τρίγλη. 288
Triton. 245
Trompette. 229
Tronchou. 257
Τρυγὼν. 332
Toilandalo. 389
Tonnine. 249
Torpedo ſecunda & tertia. 362
Torpedo quarta. 363
Torpedo. 358
Torpille. *ibid.*
Tortues. 451
Tortugues. *ibib.*
Tothena. 507
Turbot. 310
Turdo. 184
Turſio ſiue tyrſio. 474
Turtur. 332
Trueie. 529

V

Varolo. 268
Vaſtango. 332
Veau de mer. 453
Veirat. 234
Vergadelles. 259
Vergo. 129
Vielle. 174. & 179
Vitulus maris oceani. 458
Vitulus marinus. 457
Viuella. 487
Viuè. 301
Volador. 285
Volant. *ibid.*
Vmbra. 132
Vmbrino. 133
Vranoſcopus. 305
Vræa. 244
Vrena. 434
Vrſus. 564
Vrſins. 577
Vrtica. 527. & 529 & 530. & 531.
Vrtigo. 528
Vulpes. 387

Z

Zeehoont. 453
Zeus. 329
Zinzin. 577
Ζύγαγνα. 371

FINIS.

LVGDVNI,
Excudebat Matthias Bonhomme.

ECOLE SUPERIEURE DE PHARMACIE DE PARIS BIBLIOTHEQUE